This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF-BIBLIOTHEK
432.401-C
PERIOD.

Digitized by Google

Digitized by Google

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ DEVETNAESTI.

1868.

UREDNIK

ŠIMUN BALENOVIĆ,

KATEHETA I UČITELJ KR. PREPARANDIJE.

432.401-C.

U ZAGREBU.

BRZOTISKOM DRA LJUDEVITA GAJA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Kazalo.

Članci. strana

Crkveni sabor 19. vieka . . . 1
Litterae apost. quibus ind. Conc. oecum. 224
Litt. ap. ad omnes eppos rit. or. 339
Litt. ap. ad prot. aliosque a cath. 340
Allok. papina (napr. aust. zakon.) 218
i na nju replika 234
Narodah i priestolah nestaje, crkva pako ostaje 3
Politika u propoviedi 9
Bi-li u sadanjoj borbi crkvi valjalo popustiti 10
Katolici na noge (njemački) . . 20
Katol. crkva kano občina i njezini članovi 21
Crkvena i državna oblast . . . 49
Blagoslov, al' čiji (slob. zidari) . 65
Križarski barjak (u Rimu) . . 201
Značaj sadanjega doba 251
Obzor: I. 42 II. 89 III. 137 IV. 193
V. 257 VI. 321 VII. 376 VII. 3

Misli o naumljenom gradj. braku od *Andr. Stipića* 25
Što je gradj. brak? od *Stolza* . 35
Križ i propelo 92
Gradjanski brak 337
Luksus od *Iv. K. Kučeka* . . 307
Tri pitanja svećenikom . . . 309
Decretum generale S. Rit. Congr. (O sv. prič. pod crnom misom) 326
Poštovanje mrtvaca od *dr. Ljub.* 232
Bon — ton u vjeri 85
Sv. stolica o porabi klass. u školi 120
Biblija i sviet: I. potreba prispodobe 177 II. Šest danah 289
III. Zviezde 385

Pismo sv. otca na austr. biskupe 69
Vierski zakoni austr. 186 187 i 196
Biskupi i bečka vlada 124
Austrijski biskupi i vlada . . . 221
Naputak biskupa brnskoga o zakonih novih 229
Pastoralni naputak stožern. Rauschera o škol. pitanju . . . 269
Austrijski sabori i zakon. osnova za nadziranje učionah . . . 380
Ob istom govor Mih. Pavlinovića u dalmat. saboru 387
Kancel. Beust i crljena knjiga . 411
Nota apost. nuncija na Beusta . 419
Placetum regium 73
Quare fremuerunt gentes (austr.) 5
Štibra iz mrtve ruke 12
Nišan na nižje svećenstvo . . 97

---

strana

Sastanak ugarskih biskup. (krive viesti pobijaju se) 27
Crkveno pitanje ugar. (vika sbog allokucije i konkor.) 241 329
i (novi zakoni) 401
Ugarski medjuvierski zakoni . . 332
Punktacije ugarskih biskupah ob autonomiji kat. crkve . . . 347

K pitanju o novom izdanju slov. crkvenih knjigah 59
Pismo sv. otca na stožern. nadb.
Pouzdanica stožerniku Hauliku . 409
zagreb. (odgovor na čestitku) 60
Plaća kapel. u biskupiji djakov. 128
Hrvatski propov. od *Jambrečaka* 153
Učiona u krajini (sa slunj. brdah) 156
Jedna obtužena propoviedi . . 212
Oprostni govor zagreb. stožernika nadbiskupa duh. mladeži . . 243
Drvene kapelice (od Prokša) . . 333
Grobljeno pitanje (zagrebačko) . 364
Srbski odziv na papinski poziv . 352

Pripovjedke (žica, legende, statistika).
Grof Iv. M Mastai-Ferretti 209 i 272
Niz bisera nebeskoga (sv. Blaž) 36
Prosjače 4
Osveta Pia IX. 28
Poviest kat. crkve u Hrcegovini 45
Herman Vicari 133
Gustav Dore od *Iv. K. Kučeka* 134
Janko Čebulj slovenski mis. . . 170
Biskup Friderik Baraga . . . 203
Dobra sestra 292
Jozafatova svečanost u Lavovu . 260
Škole kapucinske na iztoku . . 28
Katolicizam u gradu Berlinu . . 28
Sorbonna (bogosl. zav. u Parizu) od *Iv. K. Kučeka* 105
Misije u Bugarskoj . . 116 i 152
Red trapistah 333
Žiće katolika pučana 315
Sitnice (od *Iv. Kr. K.*) 158 165 172
188 204 261 283 293
Biskup u tamnici 404
Napred. katol. crkve u Englezkoj 405

Pjesme.

Svrh groba Blaža Švelića od *I T.* 75
Otče naš od *I. T.* 113
Misnica od *I. T.* 169
O taštini slave (Cur mundus militat) od *I. T.* 202
Car Konštantin od *S. Ilijaševiću* 202

Dopisi.

Iz Ivanca (Muzler) 62
Sa goletih tirolskih (b. M. Mörl) 69

strana

S Bukovca (darovi) 27
Iz Križeva (Šianski) 141
Iz Otošca (crkva pogorila) . . 141
Iz Petrovaradina grada (Gospa tekinska) . . . 142 150 284 341
Iz Krajine (župnici i zemlja) . 150
Iz Petrovine (sv. grob) . . . 158
Iz Karlobaga (crkva i župnik) . 182
Iz Zagorja (Jesenje) 198
Iz Podgorača (crk., Prandau, žup.) 222
Iz Kl. Ivanića (kapelica) . . . 235
Iz gor. Zagorja (primas Illyrici) 236
S gorskoga kot. (bis. i sv. berma) 237
Iz Stupnika (Sačić) 246
Iz Selah 261
Sa Stubice doln. (krstit. židovke) 276
Iz Virja (oltar pozlaćen) . . . 277
S Une (crkva i škola) 277
Iz Štajerske (proštenje) . . . 284
S gornj. Tkalca (25-godiš.) . . 302
S Vinice (razst. kan. Vukovića) 341
Iz Posavine (konf. sisač. kotara) 350
Sa Sutle (samost. crk. u Klancu) 350
Iz Zagreba (škola djev. u Oriovcu) 373
Iz Pešte (groblje) 374
Iz koprivničkoga kotara (prov. sinoda, prisega, pristojba za rodoslovice) 382

Viestnik.

(Važnije viesti.)

Zagreb. Imenovanja i odlikovanja 13 29 38 56 86 102 110
118 135 166 173 183 190 205
214 223 231 238 247 262 303
311 317 327 342 361 375 405 425
Smrt. 22 29 38 56 95 102 110 118 143
151 166 183 238 293 335 367 425
Smutnja na groblju . . . 13 22
H. N. 14 215 (škole) i 223 biskup pomoćnik 279 koprivnički svećenici
Katekizam 22 29 49 293
Viesti o zagr. bisk. pom. 271 279 425
Izkaz zločinah na sudu zemalj. zagreb. 29
Austr. ženitb. i ženitba vojnikah u Hrvatskoj 47
Pastirska poslanica (o slobodi) . 53
Raztrubljene viesti ob agit. svećenskoj i naumljenih naredbah 71
Krive viesti ob odboru za slovin. knjige crkvene 79
Zadarski nadb. i odbor za slov. lit. knjige 86
„Unduldsamkeit in Otočac“ (Mažuranić) 102

Digitized by Google

strana

Družtvo sv. Jeronima 135 pravila 148 temelj 148 151 158 poziv 175 189 Ožegović 208 Stossmajer 240, skupština 278 334 i 360 — darovt 151 335 367, izkaz redom na zadnj. strani svak. br.
Sveć. pred sud. 118 158 205 375 414
Koprivnički kotar proti potvoram o saborskih izborih 293
Tužba na žup. Berutu u saboru 327
Nadvojvoda Albrecht 166
Pobir za honvede 166
Sramotne slike na trgu . . . 173
U Zadru crkveni list 190
Razboj na kapitul 250
Akad. razprava Brčića o Cirilu i Metodu 231
Osiečko sirotište 238
Blagoslov barjaka 253
Ekserciija 303 310
Zagrebačka pastirska konfer. . . 311
Pouzdanice uzoritomu g. kardinalu 311 317 327 342 351 359 375 414
Razpra o milosrdničkoj bolnici . 351
Razbroj vienčanja, poroda i smrti u Hrvatskoj i Slavoniji . . . 359
Biograd — Strossmajer 367
Kapelica sjemeništna 389
Crkva sv. Marka 405
Dubrovnik Isusovci 232

Ugarska.

Katoličke skupštine: Šopronjska 47 stol. biogr. 239 317 erdeljska 39 71 86 127 191 veliko varadin. 96
Prot. skupštine 6 (za preinaku u zak osnovi medjuv.) 342
Biskupske konf. 56 102 110 231 360
Haynald 38 183 192
Eötvös kod Simora 135
Crkva se sruši 38 Nazarenci 87 294 317 Klub jednakosti 159 Magjari kat. grč. obred 199 Slob. zidari 247
Crk. ženit. sudovi 335 375 383 i 397
Biskup Vel. Var. Szaniszlo 389 i 398
Glasbeno družtvo u Budimu . . 397
Družtvo sv. Stjepana 39

Austrija.

Beč. Vlada naprama Rimu 23 192 215 254 Novi pos. rimski 327 Paedagogij gradski 136 335 i 398 Prelazi na židovstvo 368 Strieljačka skupština 263
Temeljni zakon 30 Novi zakoni vierski 102 oko njih slavlje 110 Biskupi neidu na sabor 119 Centr. Kripp. Ver. 6 27 Adr. za konkor. 63

strana

Ministri novi 63 184 205 335 Adresse za konk. 63 Formula 173 Svećenici pred sudom 104 396 415 Biskupi i sudb. pisma ženitbena 319 227 307 Zakons. osnova o mješ. ženit. 383 Zapreka ženit. glede odsudjenik. 47
Papinski nun. putuje 232 239 303
Linac. Kat. skup. 271 Sabor linački proti biskup. 271 Past. list bisk. konfisc. 311
Česka: hussovstvo 79 Čudo . . 63
Moravska: sastanak bisk. u Kromjeriž sbog medjah 143 — Sveć. proti štampi 407
Tirol: Smutnja u kazal. bocensk. 16
Tirol. u Rimu 206 sk kat. 273 352
Trst: učiteljska skup. proti konsistoriju i smutnja 231
Bratovština sv. Mihovila . . 30 63

Rim i Italija.

Rim: Papa kardinal. na čestitku 23 Demostracija kat. u vatik. vrtlu 72 Znavi 79 87 111 protest. 255 tabor 272 Gradj. brak 79 d' Andrea kard. 39 63 163 167 184 Kardinali imenovani 111 Sabor — bogo. 110 425 Papa odlikuje židove liečnike 192 Spomenik Mentani 199 Papina allokucija (Beč) 215 Garibal. 31 trapiste 111 Monti i Tognetti . . . 307 415
Italija: Mazzini 24 Odmetnici svećenici 120 207 Humbertova ženitba 239
Venecija: Smutnja na Tielovo Napulj 31 Treviso Bisk. Zinelli 206 87

Njemačka.

Švicarska 64 samostani 87 Zab. duhov. vježbe 376
Badenska — izbor nadbiskupa 160 Postupanje s duvnami . . . 31
Bavarska 167 184 336 Bamberg kat. skup. 311 Wessenburg 31 Kralj Lud. I. 136 Worms Lutherov spomenik 255 oporuka svećenika 199
Pruska: Biskup u Berlinu 247 384 Kralj naprama katolik. 84 Redovi 272 Bludn 368 Odziv protestant. na saborski poziv 383 Virtemberg — analog s Aust. 248 Misije po sjever. Njemač. 255 336

Španija Portugalska. — Francezka. — Belgija.

Španjolska — buna . 263 352 390
Portugalska — budno žiće kat 263 288

strana

Francezka — braća kršć. ljubavi 112 Carevića prva pričest 224 Voj. gojilišta 336 Radnici 119 Nedostatnost pričes. 263 Cenzura knjigah 384
Belgija — kralj i kraljica hodoč. 398
Duvni vojska na sprovodu . . 256

Englezka.

Crkv. pitan. 120 rit. 127 Židovi 168 Odziv prot. crkv. saboru 327
Bogat obrać. katol. 327

Norvegija i Laponija.

Misije 207 256

Ruska.

Biskup Kuziemski . 232 288 391
Popiel 336

Turska.

Sultan i milosrdnice 328

Izvan Europe.

Palestina 416 295
Afrika — glad u Algiru . . . 40
Amerika . . . 748 263 304 319
Hayti 128 319
Australija 295 371
Japan 87 319
Kitaj (Magjar mis.) . . . 120 144
Indija 175 248

Pod svezd. priče i pripovieđke.

Izpovied na moru 8 Tumačenje biblije — žene u nebo, mužki u pakao (ovce — jarci) 8 Statistika reda Is. družbe 80 Dug. u Europi 80 Pio IX. i protestant umjetnik 144 Angjelarica (mori djecu) 192 Varalica u duh. halj. 240 Nahodište bečko 264 Ubojstvo vladarah 264 Židovski koncil 264 Pijanice u Americi 288 Stanovnici Rima 304 Prosjaci 304 Vrućina 320 Liečn. prof. bez vjere 328 Varalica u Galiciji s Petrovim pinezom 88 Kako se zle knjige u Londonu pale 304 Kraljica englezka u Švicarskoj 391.

Književne viesti, očitovanja, izkazi različitih prilogah, i promjene svećenstva na zadnjoj su strani svakoga broja.

Digitized by Google

Broj 1. Tečaj XIX. U četvrtak, 2. Siečnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkveni sabor 19. vieka.

Posred političkoga muteža minu o Petrovu u glavnom gradu katoličkoga svieta veličanstven prizor zanosita mira. Makar moralno-politički trulež u svakoj drugoj strani javnoga života dnevice raste i jače se hvata: ima ipak jedna moć duha, koja jednaka ostaje do konca svieta. Neka se čovjek drzne s jedne strane vrći s uma jošte i ovu moć, pak onda pogledati u struju obćenita razsula, vidjeti će što jedino može ljudski rod spasiti od propasti, kad sva užeta popucaju.

Petrovsko slavlje lanjske godine nebijaše prva svjetska svetkovina, što je Pio IX. naredi u svojem svetom gradu; nu svi svjedoci slažu se u tomu: da na nijednu jošte nije došla tolika množina, nijedna nije bila slavljena tolikim oduševljenjem i nijedna tako složila srdacah kao ova. Isti neprijatelji, prem s čemernim srcem, moradoše priznati: da se nitko veličanstvenu utisku nemože oteti, ter da su svi „klerikalci," svećenici i svjetovnjaci s uzhitom tu boravili i s uzhitom se doma vraćali. Častni pako velesvećenik na Petrovoj stolici svečanih ovih danah zakoračio na vršak svoje misije, jer mirno i dostojanstveno izusti on veliku rieč: „Obćeniti sabor sazvati." — Papa Pio sigurno da nije zaboravio promisliti, kolike su s tom njegovom namjerom spojene protivštine i tegobe, ter se sve ni proračunati nedadu; prosudio je on, kolik je tomu zamašaj. Ali je rieč zazvučila, ter će zvučiti dok nedodje do cilja. Crkvenomu pokretu pokazan je siguran držak i odmjeren stalan pravac. Pak to je posve prema idejam našega vremena. Tko će i dalje smjeti govoriti o „papinskoj absolutiji," kad vrhovni pastir sa stolice sv. Petra toliko gori od želje, da uviek obstojeći reprezentativni sustav svoje crkve vidi pred sobom u svem svojem sjaju, ter pokaže svietu onu božanstvenu moć crkve, koja se, kako on reče, tada „najživlje očituje, kada se papom sazvani biskupi s njim na čelu u ime Gospodina sastanu."

Ali što će Pio IX. s obćenitim saborom i za koje poslove drži on najuzvišeniju podkrepu crkvenoga ugleda potrebitom? Obćeniti sabor bio je uviek zadnji odgovor na velike razdore i haereze u nauku u obsegu crkve. Toga danas neima na pravom dogmatičnom polju nigdje. Nebijaše nigdje govora ni ob agitacijah za obćeniti sabor. Jest doduše po kojemu učenjaku bogoslovu došla ota misao na pamet; nu prepirke u tiesnu krugu učenjakah i bogoslovah od nekoliko godinah zametnute premalena su stvar za veliku spravu, kakova je obćeniti sabor. Drugih nemirah nebijaše u obsegu crkve da se tišaju, a sekte i stranke izvan crkve vide se za to jošte nezrele. Obćenit sabor mora prvlje da ima svoj program — neima dvojbe — pa kakov će to biti program za crkvenu skupštinu navještenu od Pia IX. i kakov će to biti koncil?

„Bludeći dobiti će u ovom sinodu priliku povratiti se" tako očituje adressa biskupska od 1. srpnja. Sv. otac pako u svojem odgovoru razteže bogoslovni pojam bludnje jako široko. Jer hvaleći biskupe što obćeniti sabor drže ne samo vrlo koristnim nego i vrlo potrebitim, nastavlja: „Ljudska oholost, koja je naumila ponoviti staru drzovitost, napinje se već davna izhitrenim napredkom sagraditi grad i kulu, kojemu bi vrh do neba dosegao, od kuda da će na koncu potegnuti dolje samoga Boga. Ali čini se kao da je on već sišao pogledat gradju i pomješat graditeljem govor, da jedan drugoga nečuje i nerazumje. Jer teskobe crkve, kukavni položaj svjetskoga družtva i pometnja svih stvarih pred nami: to nam je na srcu i to nam je ponuka."

Digitized by Google

Prestavimo se duhom za tri sto godinah natrag i popitajmo se: zar bi tadanji sjedilac na Petrovoj stolici takovimi riečmi bio smio naviestiti sinod tridentinski? Doista ne! Bijahu ono nesretna vremena: jaka haerezija ciepaše kršćanski sviet do u srce, zaprieti da će buknuti krvavi ratovi pod dogmatičnom izlikom; ali to nebijaše do bogoslovna prepirka, koju svjetovni knezovi i gospoda potegoše na se ter obratiše na svoju korist i sgoljno političke svrhe. Jednom riečju: bijaše to haerezija proti crkvi, ali ne haerezija proti družtvu. Ovo je zadnje sada. Tajiti i pobijati družtvena načela nepade tada nikomu na um; samo je proti znanju i volji crkvenim razdorom i odmetnućem položen prvi temelj tomu nijekanju družtvenih načelah, nijekanju, koje se je istom sada razvilo u podpun svoj cviet izrekom: vjerozakon i što nanj spada ima se po načelu razlučiti od svega, što je politična i socijalna. — Dobro proračunan i kano višjim duhom zadahnut teče boj proti ovoj velikoj haereziji našega vremena poput crvene niti kroz sva divna djela sadanje crkvene glave. Pak ova velika haerezija biti će glavnim predmetom obćenitomu saboru 19. vieka. Sabor će imati svoju čisto dogmatičnu i disciplinarnu stranu naproti pozitivnom protestantizmu i grčkoj razkolini: u obće nastojanjem svojim pritegnuti si u krilo odpala i razlučena uda. Ali ova nastojanja naći će podporu u skupnom interessu svih Isusovih sljedbenikah bez razlike, u neodoljivoj potrebi: da se svi stave na čvrst položaj naproti velikoj bludnji novijega doba: vjerozakon se ima po načelu razlučiti od politike i socijalnosti. —

Bogoslovi izvan crkve govoreći o velikoj bludnji dobe misle većinom na skorašnju propast svieta. Mi ne! Dakako, obćeniti sabor od Pia IX. navješteni zabilježiti će okretište medju zapadajućom i s nova pomaljajućom se periodom svjetskom. Zadnji sinod štono se u kršćanskom svietu sastade prije tri sta godinah, stoji u sredini, i kako je kašnje tek opaženo, bijaše on pokušajem, nebi-li se spasila sada toneća svjetska perioda, sagradjena nekada od velikih papah i velikih carevah i velikih saborah na kršćanskom temelju. Spasiti bila bi se mogla jedino sjedinjenjem razlučenih od crkve dielovah. Tim sredstvom nije pokušano, čemu su krive ljudske strasti u vrhovnikah tadanjega družtva, ter pokle je sada sabor 19. vieka stao pred naravne posljedice toga svjetskoga grieha proti Duhu svetom, ogromnošću svoje zadaće nadmašiti će on sve prijašnje.

Težko je to i samo kojim primjerom pokazati, kako se je raznoliko i duboko zasjekla velika haerezija: lučiti vjerozakon od politike i socijalnosti, ili recimo ravno: haerezija liberalizma. Jer prava jezgra našega današnjega ili tako zvanoga pomodnoga liberalizma nije ništa drugo nego ova izreka: vjerozakon ima se po načelu razlučiti od svega politična i socijalna. Ovaj liberalizam nije davno već težnja za političnom slobodom i uredjenom pučkom vladom, nego je absolutija sebična i samoživa, u zemaljštinu zadubljena duha ljudskoga, nemarećega ni za ljubav Boga ni za ljubav iskrnjega. Valja to dobro razumjeti: ima katolikah, ljudih gorljive revnosti za crkvu i neprocjenljiva poslovanja za božju stvar, koji si ili sami ili jim drugi nadievaju ime „liberalacah“, a da se njih ni najmanje nije latila poglavita ona bludnja. Oni dakako luče religiozne stvari od političkih i socijalnih, ali samo zato, jer moraju; sbog te nužde a ne po načelu, pak jer drugčije nemogu van bez njih napravljenu razlučbu tu poprimiti. U takovoj nuždi traže oni za crkvu položaj, na kojem bi se najslobodnije mogla kretati i poslovati, a upravo s tom namjerom, da uzmogne družtvo opet po svojem duhu preobraziti, ter se samo po sebi opet sastavi jedinstvo svega žića, t. j. sjedini se religiozno s političnim i socijalnim. — Takovih katolikah ima u Belgiji, Francezkoj, Italiji, Englezkoj i sjevernoj Americi. U čemu se razlikuju od drugih ljudih svoje vjere, to su pitanja političke shodnosti ili oportuniteta. Oti libaralni katolici nisu se marili smutiti glasovitom okružnicom od 8. prosinca 1864. kano niti syllabom. Trebalo jim je samo ona dokumenta pravo i pošteno razumjeti, ter bi se bili osvjedočili, da je vrhovna glava crkve o svih pitanjih, što našim vremenom kreću, mogla samo tako a ne drugčije govoriti. Oni će na koncu s mirnim zaufanjem moći čekati obćeniti sabor; jer nepovrgoše jošte ljubavi.

Ali osim ovih ima stanovitih drugih liberalnih katolikah, koji se od njih razlikuju za čitav jedan pojam ili nazor o svietu. Prodaše se u službu absolutnim težnjam vladalačkih dvorovah, koji da su dužni odgovarati jedinomu Bogu, a s druge strane hoće ugoditi modernomu liberalizmu. Kad jih pitaš: što-li na koncu hoće? odgovaraju: spasiti ćemo znanost od crkvene absolutije rimske.

Geslo je mudro odabrano: sve se dade strpati u tu frazu, kako i jest za njom puno svačesa sakriveno. Nu na prvi pogled vidi se, da je posve srodna sa spomenutim krivim naukom našega vremena. Stari katolički nazor: da ima biti naravno jedinstvo svega žića: osobnoga i javnoga, zovu oti ljudi da je „ultramontanizam“ i „jezuitizam.“ Taj nadjevak pomaže nje silno, služe se frazami liberalacah uz pohvalu množine, podjoše sa znanošću po širokih drumovih svjetske milosti i hvale, a uz to zovu sami sebe „vierni katolici.“ —

Digitized by Google

Da je opozicija ovoga pravca gdjegod stupila na javu očito a nesakriveno: to bi ju katolički sviet u prvom početku bio osudio. Ali je s prvine bila sakrita za filozofičke i theologičke školske prepirke. Neupuštajući se u dokazivanje, kako je gdje nastalo i dokle došlo, velimo: svatko znajući misliti i poznavajući sviet mora priznati: da je blizu pogibelj socijalna; mora uvidjeti: da se mukam i nevoljam svieta nemože odhrvati učenjačkom mudrošću i oholim duhom prepiranja, nego požrtvovanjem i ljubavju. Tu nam oživiti vrstna je jedina crkva.

Veliki momenat razkršća uočio je sv. otac, ter je naviestio obćeniti sabor 19. vieka. Uzvišena skupština ima se sastaviti proti svakoj absolutiji samoživa i sebična, u vremeštinu udubljena duha ljudskoga; pokazati, da je izvor svemu zlu u nestašici ljubavi Boga i iskrnjega; ima pokazati, da jedini spas stoji u tom: ako se opet sjedini vjerozakon s politikom i socijalnosti, a to za uzdržanje družtva u novih oblicih. Komu se hoće prozvati to „političkimi i socijalnimi dogmami," neka je: nova svjetska perioda imati će njih kako jih je imala i ova toneća; ter ako je tridentinski sabor jošte komu ostavio prostu dvojbu: da-li je tko uz napredujući duh vremena „vierni katolik" ili nije — sabor 19. vieka učiniti će i svaku dvojbu nemogućom.

Sam Napoleon morade nedavna uzdahnuti videći na obzoru crnih točakah, za kojimi da će duhati. Koliko je kabinetah i u njih diplomatah toliko kano da je zviezdarskih kulah i zviezdarah ter svak po svojoj ćudi vidi na političkom obzoru crnih ili sjajnih točakah; ali nam diplomatičke trublje novine za rano proljeće ove godine proriču zlih kobih. Proriču jur više godinah, a kada provuklo se bez svega, kada ošinulo po jednoga po dva; a još nam se nije prikazala sva ona strahota, po kojoj već dugo vremena zaudara zrak i proriče se. Bog bi znao hoće-li ova nova godina donieti tu strahotu. Osujetila bi po svoj prilici i veliku Piovu namjeru. Nu odvažni Pio neda se zastrašiti, bistro njegovo oko previdja, što se drugim previdjeti neda. Evo što se priča o njem. Kad ga poslje boja kod Mentane zapitaše: zar nebi na pobjedi papinske vojske narediti svečani Te Deum, odgovori on: Ne, skoro će crkva izvojevati kamo ljepših i većih pobjedah, pak ćemo tada slaviti Te Deum. Čudni su putevi božji, pak bi moglo i biti da iznenada iz ovih silnih krizah na bolje okrene sviet. A Pio nije samo jedan put pogodio. — Medjuto on doživlje jur glasovitije bogoslove katoličkoga svieta u Rim, ter oni spremaju za sabor. Sazvati bi se imao još ove godine na 8. prosinca.

„Narodah i priestoah nestaje, crkva pako ostaje."

U nikoje doba nebijahu vlade crkvi neprijateljnije nego-li su danas.

Zna se, kako u Englezkoj vlada sustav, po kojem valja svaka sredstvo — budi izdajstvo, prevrat ili rat, — samo da se promakne trgovina. Hajdmo put zapada: na pirenejskom poluotoku lišena je crkva svojih samostanah, — redovnike prognaše, crkvena dobra oteše, ter jih nedaju natrag. Francezka tlači crkvu „galikanskim pravom." U Italiji pliene crkvu upravo sada, a u Ruskoj i Poljskoj progone crkvu tako biesno, kako po prilici bivaše za rimskih cezarah i bludna kralja englezkoga Henrika VIII.

Ogledjimo se po Njemačkoj, pak ćemo vidjeti, da je i tude nestalo mnogo „kršćanskih načelah." U sjeverno-njemačkom savezu valja rieč: „Sila je nad pravom;" u mnogoj južno-njemačkoj državi, osobito u Badenskoj, crkva se gore tlači nego-li u mnogih zemljah protestantskih; u Bavarskoj, da spomenemo samo jedno, hoće da unište upliv crkve na školu", a neštite dovoljno vjerozakona protiva bezsramnomu napadanju neopranih listovah radikalnih, što se svaki dan, pače svaki sat blatom nabacuju na sve, što je puku sveto. A u Austriji — ah biedna, a njekoč silna i katolička Austrijo! — kako si ugrezla duboko. . . . . .

Sadanja država radi poput Pilata; nenašav na Isukrstu nikakove krivnje ipak ga od slabosti predaje pristašam sotonovim, a za oto živoj opačini podpunu slobodu daje u razuzdanoj štampi.

Turski sultan skoro je jedini vladar, koj dan danas crkvi daje slobodu i znatnu zaštitu. I tako ostaviše crkvu mogućnici zemaljski. Nu ipak nije ona lišena svake pomoći ljudske. Neima tomu dugo, što se čitalo u novinah, kako je njegdje u Francezkoj malen broj ubogih služavkah sakupio znatnu svotu ter ju poslao sv. otcu za uzdržavanje papinskih zuavah. Puk, ponajviše siromašni puk, taj je u novije doba posvuda jošte sačuvao zdravu ćud i pošteno srce za sv. majku svoju, dočim je medju tako zvanimi obrazovanci zavladala velika ćudoredna skvarenost. Na taj puk oslanja se crkva u svako doba, kada se borila sa sotonom i družbom njegovom, a to vazda s dobrim uspjehom. Nije-li se pruska vlada obazirala na puk katolički, kada se izza komešanjah kolonijskih nadje prinuždenom, da katolikom dade onu slobodu, koju uživaju sada? Što nuka silnoga Napoleona, da napokon posreduje za papu, ako ne strah od francezkoga puka katoličkoga? A u najnovije doba, gdjegod se crkveni glavari obratiše na puk, kao što u Badenskoj i Hessenskoj, zar se nije probudio crkveni život, zar nije procvala oddanost i puka i svećenstva naprama sv. stolici? Pak i u Bavarskoj, gdje se jur tako dugo biskupi s predstavkami i

Digitized by Google

prošnjami uzalud obraćaju na ministarstvo, ter jim se jedva više odgovara, sliedit će napokon taj priziv na puk, ter sasma sigurno uroditi dobrim plodom.

U ostalom nije to tek prvi put, da skoro sve svjetovne vlade u isto doba udaraju na crkvu božju. Tako po prilici nahrupilo se na crkvu u drugoj polovini prošloga vieka osobito za Klementa XIII. Prosvjedovanje papino proti mnogim navalam bourbonskih dvorovah ode u vjetar. Htjedoše pače zabraniti papi svako prosvjedovanje. Kada je Klement XIII. breve izdao proti crkvi neprijateljnoj „pragmatičkoj sankciji“ vojvode parmanskoga, uzlovoljiše se i drugi dvorovi katolički. „S vojvodom parmanskim ujedno svi osjetiše uvredu,“ veli poviestnik C. A. Menzel, „jer svi bijahu istih načelah.“ S toga rekoše u Parmi i Portugalu, da je breve himben, a u Francezkoj i Napulju da je buntovan; Austrija uzkrati, da se uvede, a kralj francezki sdruživ se s ostalimi dvorovi bourbonskimi htjede pače papu prisiliti, da opozove breve. Ali Klement XIII. uztraja; kada mu više poslanikah bourbonskih dvorovah reče, neka promisli, kako neima sredstavah, da se brani proti sili, odgovori on, pokazav na propelo, samo ovo: „Gledajte! to je gospodin vaš i moj. Taj će nas suditi, taj će mi pomoći!“

Sudac sudio je Bourbonce. On će suditi i crkvi neprijateljne države sadanje. — Kralji, ministri prosvjete i bogoslovi dvorski bit će za malo godinah prah i pepeo. Papinstvo pako obstojat će i preživjeti sve neprijatelje svoje. Udje-li prevrat jednom u Rim, to neće on lje stati pred priestoli kraljevskimi i mirovati. Proudhon očituje samo obćenitu misao, kada u svojih „Confessions d' un révolutionaire“ veli: „Kraljevstvo podigav se protiva papi pošlo je putem k svojoj propasti. Pošto se snizila crkva, uzdrmalo se načelo o ugledu do temelja; sila postade sjenom. Svaki gradjanin mogaše upitati vladu: Tko si ti, da ti se pokorim? Socializam nepropusti praviti takovih zaključakah.“ Od davna jur zavjeriše se slobodni zidari, „kako će dotle raditi,“ da se poslužimo njihovimi riečmi, „dok nebude na crievu zadnjega popa visio zadnji kralj.“ Crkva ipak neće propasti. Ona će lebditi poput duha božjega nad valovi, ter sve primati, koji se opamete i k njoj uteku. Čitamo, kako su Isusovci, vraćajući se u Portugal poslie 70 godinah, što jih prognao bijaše okrutni Pombal, u većem broju pohrlili u grad Pombal, da se pomole na grobu markezovu. „Na veliko čudo svoje nadjoše, da je na njekoč silnoga državnika sve zaboravilo, osim njih samih, jer poderanom haljinom pokriveno mu tielo ostade od 1782. nesahranjeno! „Nam pako“ — veli pisac — „nije to za čudo nipošto. Sviet, koj svojim junakom povladjuje, nu bez srca, ostavlja jih, kada jim iz ruke iznemogle padne mač, ili žezlo, ter crkva samo, koja nježnije osjeća od prijateljah, koja je milostivija od rodjakah, plače na grobu svojih neprijateljah i moli se za griehe njihove, da jim budu oprošteni.

Napoleon motrijaše njekoč očima s visoke hridi na sv. Jeleni nebo, zemlju, more, duhom pako motrijaše kraljevine, uredbe, najveće muževe i njihova djela; ugledav u daljini zvonik crkve zamisli se na dugo i razabrav se opet reče svečanim glasom: „Narodah i priestolah nestaje, — crkva pako ostaje.“

Popev se do na vrh sile svoje dade on papu zarobiti, i ohol sa sile svoje izreče odluku, da je nestalo svjetovne vlasti papinske. Odveden na goletni otok, oko kojega šume morski valovi, razstavljen od žene i djece ter boraveći u tužnoj samoći a razmišljajući minulost zemaljštine reče svečanim glasom: „Narodah i priestolah nestaje, — crkva pako ostaje.“

Tako i jest, narodi prolaze i priestoli padaju, kao što dokazuje stara i nova poviest, ali crkva katolička ostaje, stojeći jur 1800 godinah čvrsto usried bojne zveke i buke. Ona je svladala svakoga neprijatelja. I doista, to se neda tajiti. Sve sile zemaljske, što htjedoše na svaki način srušiti svjetovnu vlast papinsku, razbiše si na toj hridi čelo, koje se neće da klanja vrhunaravnoj sili božjoj. S ostalimi vladari nije okolišala talijanska vlada. Nu nijedan vladar neće da pred svietom javno udari na Rim, već ruljam drzovitih pustolovah daje se plaća „kraljevska,“ da strmoglave „omraženu vladu popovsku.“ Neda se ipak sviet zasliepiti na tako nespretan način. Tko je razpirio prevrat, plaćenike naoružao mačem i otrovom, taj jest i bit će odgovoran pred Bogom i svietom za žrtve prevrata. Došlo je jur vrieme ter će i Napoleon III. zavapiti: „Narodah i priestolah nestaje — crkva pako ostaje.“

Prosjače.

Otca mu strovali konop, pa se utopi u vodi; mati mu bila pralja, nu radeć noćju prezebe pak umre, te tako osiroti sinak, a tek što mu bilo četiri godine.

Kad majku na groblje iznieli, zamisli se žalostno diete: „tko će sada da me razgovara: sinko moj? tko-li jutrom večerom hljeba davati? tko postelj sterati; tko će da me opere, kad mi rublje pocrni; tko da grli, tko da ljubi, kad što zaboli?“

Susjedi, štono se s roditelji mu kako tako pazili, te bi ga bili kadšto možebit prihvaćali, razseliše se, a na mjesto jim nastaniše se ljudi strani, nepoznani, kod kojih kad bi se sirotče-prosjače javilo ili u kuću jim se prosilo, pitali bi ga nemilo: „što ćeš? što ištеš tuda?“ pak se osorili! „nosi se odtalen!“ Pak bi se i iznielo, ter izišlo na ulicu, gdje nikoga nepoznavaše, zaustavi se uz ugao koje kuće, gledajuć na prolazeće ljude, nebi-li koga uočilo, da priliči otcu ili materi mu, pa da ga nagovori. Ali mu uzaludno bijaše gledanje, jer je ljudem otim bilo do drugoga, a ne da mare za djecu, što se nujna, osamljena ulicami obijaju. — — Drugčije ti to posao svoj razumie pravo prosjače: to će skokom

Digitized by Google

za liepo obučenom gospodom, pak u prnjavih dronjcih skakutaj okolo, moljakaj, laži, maži, ofrkivaj se, dok mu gôso što to nebaci, samo da se kurtališe dosade zamusane; ali prosjak, koj hoće samo da plače, lahko će i umrieti od gladi. Pa bi bio i prošo tako biednik mali umah za prva dva dana, da nebude njeke dobre stare piljarice, koja je voća prodavala uz ugao, kod kojega bi se on najviše zaustavljao. Zagleda se baka, pa se čudi, što to diete tud toliko stoji, ter i pomisli, neće-li da krade; al kad vidi, da se i sumračava, a ono sve na istom mjestu, sažali joj se nanj, ter izabere nješto natrulih jabukah: „na ti, diete, pa sad hajde kući!“

Sirotče bilo naučilo slušati, pa kako mu rekli, da hajde kući, tako se umah i krene. Mrak se već hvatao, a po velikih varoših, kako bude večer, s mjesta se sva vrata pozatvaraju. Prosjače brizne plakati, kad se smislilo, da njemu ulaza nigdje neima, pa ga nitko neizgleda, niti krevet zanj tko da stere. Što će, već se stisne, sguri u kut uz njeka vrata, da drhćuć plačuć, jecajuć, zaspi najposlje, te u snu zagrli tvrdi kamen, štono mu nježno tielo od vjetra i studeni koliko toliko branio i zaklanjao, a usne mu milo šaptahu: „majko mila!“ — Noćom se često probudjivao: duvo je ladan vjetar; prebacivao se sad na jednu, sad drugu stranu — tà bio kamen tvrd.

Sutradan poište opet dobru piljaricu, koja kad vidila, kako je sirotče samotno, nujno i neveselo, udieli mu opet, što je premogla, Tako bilo i treći, i četvrti dan; ali kad peti osvanuo, čekaše diete uzalud na ugao. Sviet prolazi i gore i dolje, pa i češće, nego prošlih danah, samo dobre žene neima.

Neima djetetu druge, već da pita, pa kad drugoga nesmie, a ono nekoga prosjaka.

„Ma gdi je dobra žena?“

„Danas neće piljariti, sinko,“ — odreče mu prosjak, — „jer je danas svetak.“

„A zašto je danas svetak?“

„Jer se danas Isus narodio; vidiš-li, sinčiću, kako ljudi u crkvu idu?“

Kud je tolikim prosto, bud valja da je i meni slobodno, pomisli sirota, pa kakva mu radost dušu obuze, kad je zamjetio, da ga iz velike, prevelike kuće ote, od koje niti veće, niti ljepše u nikoga nebijaše, da ga iz kuće ote nećeraju, niti ga pitaju, da što će tudjer; već mu daju, da se čudi liepoj pjesni, pak da bude sred tolike toli krasno obučene gospode.

I kad malo, prosbori njeki ugledan gospodin svietu, govoreć mu, kako da se Isus mali u jaslah narodio, medju pastiri, kako je živio u biedi i sirotinji, te kako je izza toga djecu malenu uviek ljubio.

Slušao bi bio do mraka, što je poštovani čovjek otaj govorio. Do večera bila crkva otvorena, ali onda i nju zatvorili, a sirotče se našlo opet na ulici osamljeno, kao ničije.

Sva varoš oživjela; karuce štropoću; ljudi se tiskaju, prozori osvietljeni, a na svakom božje drvce, izkićeno tankimi voščenicami, pozlaćenimi jabukami, šljivami, orasi i lješnjaci, — angjelići, kolievkami, u kojih no mali Isus spava. . . . .

Milo-li je nebogo sirotče na sve oto gledalo!

Bogata gospoda nakupovala ter nose koji sinčiću, koji kćerci svojoj razne liepe stvari, štono jih Isus mali djeci malenoj šalje.

Krasan-li je dan rodjenja malenoga Isusa!

Ali samo da nije onako zima! Blago si ga onim, koji kraj tople peći ter uz grudi maternje šum vjetra slušat mogu; ali jao si ga onim, koji za takova vremena neimaju, kamo da se sklone.

Pa tako se i naše sirotće vrati tek vratima od crkve, i kleknuv tu sabere ručice, ter će:

„Sladki Isuse, kojino djecu malenu toliko ljubiš, — ala da ti je od potrebe ovakov mali sluga, kao što sam ja, pa da me k sebi primiš. . . .“

Pa gle — uslišio Spasitelj prošnju malenoga sluge svoga, te ga uze k sebi, koga na zemlji usvojiti nitko nehotjaše: eto usnu mali dječak, a osvanu u kraljevstvu nebeskom. . . .

Vi, koji ste o božiću veseli i radostni, da niste zaboravili na one, koji gladuju i tuguju!

Po Magjaru Jókai-u naški nacrtao
M. G. sveć. bisk. križevačke.

„Quare fremuerunt gentes?“

Adressa austrijskih biskupah pogodila je liberalizam upravo u srce rekav: „Što-li će dakle reći jadikovice na konkordat, nemože već nikomu biti tajnom; reći će: Hoćemo ženitbu bez stalnosti i posvetbe; hoćemo učionu bez vjere i ćudoredne ozbiljnosti. Nu oni, koji to hoće makar koliku dizali viku, samo su vrlo malen odlomak pučanstva, a konkordatom zastupaju se prave želje i interesi puka.“ S toga biesne bez mjere i jurišaju liberalci na konkordat u carevinskom vieću i izvan njega, a imenito gradsko vieće bečko poleti u svojoj drzovitosti dotle, te adressu biskupah nazva u svojoj protuadressi „načaranim listom.“ Što se nazad 70 godinah u Austriji sijalo, to se sada žanje. Vrieme pako, odkako se skršiše verige državne, kojimi bijaše Jozefinizam okovao crkvu, bijaše prekratko, da od nehajna pučanstva po gradovih i trgovih, što se tobože nazivlje obrazovanim, postanu u vjeri čvrsti katolici. Ta i onako neimadjaše crkva u Austriji na više nauke, na obrazovanje sveučilištno dosele nikakova upliva. S toga je sveta dužnost svećenstva i svih viernih katolikah u Austriji čvrsto pristajati uz biskupe te pod njihovom upravom svimi dopuštenimi i zakonitimi sredstvi boriti se protiva neprijateljem crkve. Austrijskoj pako

Digitized by Google

vladi savjetujemo savez s Bogom i njegovom crkvom. „Ako Bog nepomogne — kažu pravo „Historisch Polit. Blätt.“, str. 709. — to više neima Austriji nikakove pomoći u obćenitu položaju svieta. Mi se samo tada nadamo ostanku Austrije, ako bude njezin vladar sliedio (u što se uzdajemo) slavnoga si pradjeda Ferdinanda II. ter uztrajao u ovom načelu: „Pa makar žrtvovao život i sve, ja hoću da se čvrsto držim svete crkve božje.“ „Austrija postade po katolicizmu, a razpast će se, odmetne-li joj se vlada od katolicizma.“ Augsb. Post-Ztg.

Viestnik.

Zagreb. Na staro ljeto pokloniše se na čestitku uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu preč. prvostolni kapitul, preč. provincijal redovne države sv. Ladislava sa starešinom samostana, sbor praebendarah, profesorah nadb. sjemeništa, nadbisk. ureda i dvora i drugi različiti sborovi; a svim se složi čestitka u tu poglavitu želju: kako ga je Bog nadario dugim viekom za slavna djela, tako da ga požive jošte ovako krepka i zdrava za dobro crkvi i domovini.

— U prošlu subotu na dan nevinih mučenikah obslužio je pol vieka svojega misničtva preč. gosp. opat, arcidjakon i kanonik Franjo Kalabar, ter rekao u kućnoj kapelici zlatnu misu. Svi njegovi mnogi suučenici svećenici pomroše osim najjačega g. župnika Stjepana Migića i njega medju drugovi uviek najslabijega; vas svoj viek hrvao se je sa slabim zdravljem, ali je vas viek neumorno i preradio: Granešina i Sisak, gdje je kano župnik ostavio mnogih spomenikah neumornoga svoga rada, spominjati će njega dugo sladkom uspomenom, a u kapitulu dao bi se svaki put bodrom voljom na težke službe i poslove. Nije sada vrieme nabrajati dielah vriednoga i vrstnoga svoga muža; što spomenusmo, zato je, neka se vidi: da ga je u slabašnu tielu živio uz milost božju živ i bodar duh. Doživio dan svakomu svećeniku oželjan, doživio kako ga dožive riedko tko: pak vriednomu starcu prelila se čuvstva u suze radostnice, a pohitili ronit s njim suze prijatelji njegovi od djetinstva, odlični svjetovnjaci. Sbog slabljine živacah i drhtavice, koja ga nepusti izpod krova, morao je stegnuti radost samo na svoj dom. Služio je i ne s malim naporom tihu misu uz podvorbu dvojice prečast. gg. kanonikah Guglera i Mikovića i četvorice klerikah; a na misi mu puk: siedi starci prijatelji i bližnji rod. Ovakova je prigoda uviek zanosita; ali vidjeti poslje mise: gdje sjedi starci od prijatelja si na koljenih primaju blagoslov, pa ga ljube u lice i u ruke, mora utroniti srce od čuvstva. Taj dan probaviše s njim u skupnom veselju; a dao Bog neizpunila jim se jošte dugo slutnja, koja jim je morda presjecala čuvstva radosti.

— Dne 30. pros. preminu u Varaždinu preč. Josip Sever, zač. kan. i profesor gimnazijalni u miru.

Ugarska. Dne 15. p. mj. dovršila je u Peštu sakupljena skupština protestantah iz Ugarske i Erdelja viećanja, koja su trajala pet danah. Protestanti sakupiše se, da očituju svoje želje i mnenja glede školskoga i vjerozakonskih pitanjah, prije nego dojdu u zakonarski sbor. Predsjednikom bijaše joj barun Nikola Vay. Zaključeno: 1. da se vierski zakon neima za svaku vjeru posebice, nego za sve skupa ustanoviti; 2. da vjera neima služiti razlogom za povlasticu komu; 3. da se u zak. članku XX. od g. 1848. izrečena zakonska jednakost ima protegnuti na sve vjerozakone; 4. da crkvi naprama državi pripada autonomija, a državi nad njom samo vrhovno nadzorstvo i zaštita. — Četvrti zaključak stoji u očitu protuslovju s prvim; jer autonomija pojedinih crkvah i vjerozakonskih družbah neslaže se s obćenitim vierskim zakonom.

— U ostrogonskom nadb. sjemeništu pojavi se p. m. prilepčiva pošalina (typhus). Prabiskup boravljaše tada u Budimu, pak čim doču glas i da su već tri umrla, pohiti umah, da naredi što brže narediti valja. — Tom prilikom pokaza neobičnu nadpastirsku brigu i ljubav, pak i neustrašivost.

Beč. U obćini Ottakring položi prošle godine bogat židov, pivar Kuffner 2000 for. zaklade, neka se zavede jedno čuvalište malenih, a kašnje se sabralo jošte 3000 for. pak se sastavio u to ime i odbor, koj osim ostale priprave, imade sastaviti pravila „u najslobodnijem duhu;“ a taj duh stoji ponajprije u tom, što čuvalište ima biti bezvjersko. Medjuto družtvo „Wiener Central-Krippen-Verein“ stojeće pod protektoratom nj. veličanstva carice matere Karoline Auguste odlučilo je takodjer u Ottakringu podići čuvalište malenih i predati ga milosrdnicam. Već je i kupljena za 12.000 kuća. Nego da se tolik natražnjački podhvat odvrne, slobodoumno zastupstvo obćine sastalo se u vieće, ter je poslje žestokih govorah zaključeno podupirati samo čuvalište Kuffnerovo. Dakle je došao već red i na nejaku djecu.

— U gospodskom domu predadoše dalje adressah proti poznatim zakonskim osnovam: biskup briksenski od 295 obćinah, a tridentski njih 120 brojem. Knez Jablonovski iz tršćanskoga kotara 5 i jošte 25 iz različitih krajevah monarkije. Knez Sanguszko predade 1 sa 27000 podpisah iz zapadne Galicije kano nastavak prvašnje velike. —

— Na budući obćeniti rimski sabor čuje se da će po nalogu sv. otca poći i dor. Schwetz, dvorski župnik, i bogoslov na glasu. Prof. Klement Schrader, pozvan iz Beča u Rim, da pomogne pripravljati za sabor, boravi već ondje. Od ugarskih bogoslovah pozvao je sv. otac u Rim na iste priprave: Josipa Kovača, kanonika koločkoga i prelata kr. stola, i profes. Josipa Danka, ostrogonskoga zač. kanonika.

Digitized by Google

— Bečke novine doživiše opet tu radost, ter mogu javiti slučaj: da je kršćanka gradjanska djevojka za ljubav svomu vjereniku židovu prešla na židovski zakon. To je za kratko vrieme već treći slučaj, a četvrti navieštaju već, da će naime neki liečnik židov uzeti kćer trafikanta. „Presse“ raduje se, što će od sada krštene trafikantice prijatnije i veselije služiti orijentalna lica. Nekakov dor. Jellinek reče prigodom vjenčanja od bečkih novinah mnogo hvaljen tolerantan govor, a u njem izreče i ovu misao: „Nije mi na kraj pameti grditi vjeru, koju ste prvlje izpoviedala, kako čine drugi svećenici, pače sviest mi nalaže opomenuti vas, da se rado sjećate ote vjere, koja je kći vjere židovske i koja vas je od malenih noguh nadahnula ljubavlju iskrnjega itd.“ Ala je jako tolerantno ružiti stanovito svećenstvo!

— I ove su godine u katoličkom gradu Beču židovske novine proslavile naš dan božića u svojih zabavnicih. U „W. Tgbl.“ meće pisac židov na ruglo katolička proštenja, a polag krstne knjige kršćan Kürnberger u žid. „N. fr. Presse“, koj na lanjski božić napisa nezaboravnu pripovjedku „Märchen“ (das christliche), ove je godine zabavio štioce romanom „Der Knabe aus der Fremde.“ Dječačić ide na pohode redom k biskupom vidit kršćansku crkvu, milosrdnice u Neudorfu i sv. otca, a nigdje nemože naći da bi djelovao njegov duh, već mora uzdahnuti: „Još uviek nisam rodjen!“ Napokon dodje u rimski prigradak židovski Ghetto medju židovsku djecu, ter medju njom liepo mu je i dobro. Dok židovi spavaju, ide od posteljice do posteljice, ter nad židovčići izriče blagoslov: „Rastite i budite veliki, i sve vam zemaljsko blago bilo. Vi barem nekažete, da ga kupite u moje ime i meni na čast. Vi me barem nevriedjate!“ To se čitalo na božić u Beču. — Pripovieda se, da je jedan gradjan bečki, knjigoveža, došao na tu misao: da oba božićna feuilletona „Neue. fr. Presse,“ lanjski i ljetošnji krasno uvezana pokloni na dar kancelaru Beustu, s napisom na koricah: „Zur Feier des heil. Christfestes in der Residenz Sr. k. k. apostolischen Majestät.“

Rim. U alokuciji rečenoj 20. prosinca spominje sv. otac: kako je za ove bjesnoće proti Petrovoj stolici očita pomoć božja, kako svi biskupi katoličkoga svieta riečju i pismom njega pomažu; spominje s pohvalom mnoge i velike skupštine svjetovnjakah katolikah, zadnje razprave u parižkom senatu i zak. sboru, kako se natječe mužko i žensko, da čim tim pripomogne, a glasoviti pisci i govornici javno brane; kako se natječu odličnih kućah sinovi da stupe u njegovu vojsku; hvali držanje svojega pučanstva, a osobito hrabrost svoje vojske. Zatim počimljuć ovako: „Znate sami dobro, kako svietli i silni car plemenitoga i veledušnoga francezkoga naroda obaziruć se na naše mnoge pogibelji“ itd. hvali francezku vojaku. K tome po misijah kako se širi sjajno svjetlo evangjelja. Sve su to divni dokazi svemogućnosti i milosrdja božjega. Napokon završi: „Nemožemo odoljeti srcu, van da izreknemo zasluženu i veliku hvalu kao i čuvstva zahvalna srca svim i svakomu, koji našu, sv. stolice i crkve božje stvar riečju i pismom, darom i kakvom god drugom pomoćju, ili tija s pogibelju svojega života, na najveću svoju slavu nastoje braniti . . . kako niti nepropuštamo za sve nje neprestano moliti.“ — Kardinal d' Andrea došao je u Rim oko polovine prosinca a odsjeo u prostijoj gostioni. U kardinalskom ruhu bješe došao i u Vatikan moleć u pape za audienciju, koja mu je odbita; jer nije zadovoljio uvjetom. Još ni sada nije se on osbiljno pokajao, niti svečano opozvao. Za opoziv dano mu je roka pet danah, pak ako ni dotle neopozove, postupati će se s njim strogo po zakonu.

Bavarska. Profesor na sveučilištu dor. I. N. Sepp, glasovit učenjak i pisac knjige od 7 svezakah „Leben Jesu,“ uztuk proti Renanu, postavljen je od kralja u najkrepčijoj dobi u mir. Taj dogodjaj prouzročiti će na daleko udivljenje i žaobu. Živemo jako zanimivo doba. Vidi se, kud šibaju neprijatelji crkve i dokle su već doprli u kat. Bavarskoj!

Švajcarska. Okolo polovine prosinca sastavilo se medju gimnazijalnimi učenici u Stansu družtvo, koje si je nametnulo tu zadaću, da izmoli oslobodjenje sv. otca i kat. crkve; povrh toga obvezao se je svaki član davati na mjesec po 50 centimah za sv. otca. Liep primjer ostaloj mladeži.

— Veliko vieće u Bernu zaključilo je izza dvodnevna razpravljanja sa 128 proti 75 glasovah, da se duhovne družbe, imenito tako zvane sestre učiteljice odsele nesmiedu baviti obučavanjem u javnih učionah. Proti tomu stigla je od katoličkih pravoslovah molba s 9000 podpisah i prosvjed biskupov. Ipak je slobodno roditeljem podići privatnih zavodah i tu namjestiti sestarah učiteljicah na vlastiti trošak.

London. Odavle ode pr. m. 50 mladih Škotah katolikah, da stupe u vojsku papinsku. Vodja ote čete, major Gordon, bivši častnik u jednoj gorskoj regimenti, jamačno će si osvjetljati lice sa svojom momčadi u Rimu, 47 otih junakah visoki su prieko hvata, a svi u dobi od 20—28 godinah. Većinom su sinovi zakupnikah iz zapadnih stranah Škotske.

Amerika. 1. prosinca posveti nadbiskup Purcell, s velikom svečanosti u Cincinattiu njemačku crkvu sv. Ivana. Ob 9. uri krenu procesija sastavljena od 36 različitih družtvah sa 17 svirkah od stolne crkve i protegnu se na jednu uru daljine, prem se je išlo u četvero. Bijaše to upravo pobjedno slavlje katolikah Niemacah u Americi. P. Weninger propoviedaše prije i poslje podne puku oko 4000 koliko jih za silu možaše stati u novu crkvu. — Istega dana dovršiše se u en-

Digitized by Google

glezkoj crkvi sv. Stjepana u New-Yorku pučke misije, držane po redemtoristih. U crkvi 200 noguh dugój i 120 širokoj bijaše se napunio svaki kutić — do blizu 9 tisućah tako se u nju strpalo, da je policija morala stati pred crkvu ter zabraniti ulaz. Preko 20.000 bijaše jur izpovjedjenih i pričešćenih, ali se je još pod konac rivalo njih na stotine oko izpovjedaonicah. Prijavilo se je mnogo obraćenikah. —

— U gradu Chicago izlazi poučan i nabožan tjednik za Čehe sjeverne Amerike s naslovom: „Katolicke Noviny.“ Urednik je listu Josip Molitor, svećenik iz olomučke nadbiskupije.

* Jednom za velika vihra nemogaše brod uzprkos svemu naporu unići u luku, već se usidrio na pogledu kopna. Brodom upravljao kapetan, koj bijaše mnogo jur godinah propustio primiti sv. otajstva. Na brodu ležaše na smrt bolestna gospodja, koja u smrtnoj stisci jednako vapijaše, da joj dozovu katoličkoga svećenika. Kapetan od neprestana jadikovanja i dozivanja jur zlovoljan reče joj, da će moći umrieti svakako i bez svećenika. No gospodja nedade se nikako umiriti, već vapijaše jednako za pomoći svećeničkom, premda na brodu nebijaše nikakova svećenika, a niti se mogaše pomisliti, da bi ga mogao tko dovesti s kopna. Napokon bude kapetan ganut u srce dirajućim vapajem, te obreče 50 talirah onomu mornaru, koj bi se odvažio u čunu broditi do kopna i dovezti biednoj gospodji svećenika. Nu nitko nehtjede srnuti u očitu pogibelj. Tada se odvaži kapetan sam. Sretno došao na kopno, potraži svećenika, koj bi se imao povjeriti valovom uzburkana mora, da umirućoj gospodji donese sv. otajstva i nadje ga lasno. Oba doploviše sretno do broda, i gospodja, primiv sv. otajstva i okriepiv se utjehom sv. vjere, usnu u gospodu. — Taj dogodjaj, živa vjera umiruće gospodje, na žrtvu spravni katolički svećenik, očita zaštita božja, što jih pratila na uzburkanu moru, sve to djelovaše silno na srce kapetanovo. Vjera oživi u njem, milost ga božja umekša i on stane se spremati, da primi sv. otajstva, za koja toliko jur vremena ništa nije mario. Tako pokuca on jednoga dana na vrata samostanska i zamoli, da mu se dade otac, koj bi ga izpoviedao još prije njegova odlazka, što je imalo biti sutradan. Namah dodje jedan otac, koj mu vruću želju izpuni još istoga večera i to u dosta kasno doba. S Bogom pomiren i utjehom sv. vjere ojačen kazivaše kapetan poslie izpoviedi otcu izpovjedniku sav taj povod svomu obraćenju.

* Do koje ludosti može dovesti čitanje biblije ili tako zvano slobodno traženje, kada je svakomu po svojoj glavi i ćudi prosto tumačiti, pokazuje sljedeći slučaj (rekao bi anekdota, da nije istina). Čovjek jedan, komu znademo za ime i stalež, razjadio se jako na dragoga Boga, zašto on, kako taj zlovoljica vjeruje, prima u nebo samo ženskinje, dočim sve mužkarce odbija od sebe. Od kuda njemu to? Od nikuda, van iz biblije. Taj svoj sud izvodi iz Mat. 23, 33.. „I on će staviti ovce sebi ob desnu, jarce pako na lievu.“ Križem ga šentaj! Slzb. K. Bl.

* Kakova-li mnogim novinam znade biti ponuka, da kuju u zviezde ministre i njihova djela, drznuo se u sjednici od 11. pros. u car. vieću poslanik Skene pokazati prstom na kancelara Beusta. G. kancelar obrati pozor na to: da je već i to velik dobitak od najnovijih inštitucijah u Austriji: što ob Austriji i njezinu preustroju pohvalno pišu veliki vanjski časopisi: ali mu na to zapovrnu Skene: da je on podkupio svu domaću bečku i izvanjsku špampu, ter da se posao tjera na veće nego za Schmerlinga. Kancelar Beust odgovori puzko i ironički; nu sam spočitani čin ostade nepobijen.

* Petrova pineza dotiče svake godine sa svega kršćanskoga svieta oko 5 miliunah, a u tu svotu prinaša Francezka ništa manje nego 3.400,000 franakah.

Petrov pinez.

G. Pavao Draganec, podarcidj. i župnik u Kuzmincu 1 dukat krunaš i 1 srebr. škudu, po istom gospodja Eva Szábo 1 srebr. škudu i 3 dvadesetice; g. Ignjat Vimpošek duh. pomoć. 1 carski dukat; g. Mato Stipić Kateketa 2 f.; g. Rok Vučevac, žup. u Kan. Ivi 1 f. i jedan njegov župljan 10 nov.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Petar Bajsić iz Pregrade na Zlatar, a g. Alojzij Boroša sa Zlatara na Pregradu. G. Gjuro Duh ostaje u Novigradu.

Dopisnica urednička.

G. A. S. u N. Potrpite, molim: da se ob istom negomila, odgodismo za koj čas.

G. M. B. u Gor. Kad uhvatim vremena, odgovoriti ću pismeno. Glavno biti će sljedeći put.

G. I. B. u Gor. Došlo.

G. M. G. u K. Hvala.

G. S. P. u D. upravo namireno za svu lanjsku. Ide Vam evo dalje.

G. B. H. u Il. Ob onakovoj svečanosti, jer nije ništa izvanredna, neprimamo dopisah. Hvala.

G. Pero! Čudna je pripoviest s Vašim dopisom zadnjim; neokanite se, kako ste morda naumio.

G. Gromoviću! Neka vas neka: svoji smo i razumijemo se. Morda ću kad god dospjeti i pisati.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 2. Tečaj XIX. U četvrtak, 9. Siečnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Politika u propovieđi.

Od dra. Teodora Pachmanna, prof. crkv. prava na univ. bečkom. *)

1. Politika neide na propovjedničku stolicu, nego moral; kratkom ovom formulom ili drugom, od ove samo tim različitom, što su joj rieči drugčije poredane, izražena je misao, koju svi liberalni listovi ističu na vas glas, a stanoviti ljudi gradeći se da i oni štogod znaju, nahitavaju se njom kano aksiomom. Je-li izreka ta sbilja glavnom istinom, to je naravno badava pitati dokaze za nju; nu da-li sa u njoj može naći pravi biljeg aksioma, svakako je stvar za čovjeka, koj se osobito bačenom bešjeđom neda zabušiti, vriedna da se prosudi. Da vidimo. Jer što se gore spomenuta formula u ovom ili drugom obliku vrlo često čita po velikih i malenih listovih i za njimi se govore, nije to jošte dokaz da je istina. Kako je dugo n. pr. tomu, što se je prestalo vikati, barem se sada više neviče u svakom jutrenom i večernjem listu zamašnijih dnevnikah (majorum et minorum gentium): Puk, vas je puk za nami, koji zahtievamo da se ukloni spred nas nesretni ugovor, konkordat, „kužna bubla na Austriji?“ Kako-li je pako istinita bila ili jest ta preparena tvrdnja, kažu nam tvrdo i razgovetno peticije dolazeće u gospodski dom za uzdržanje istoga konkordata. Dà, podvikuje se s gnjevom, znamo kako si klerikalna reakcija izganja takove peticije. To nije nikakov proti nam dokaz! Dakle nikakov? Morda jer si vi ništa nedate dokazati? Ili zar morda, jer vaši dobro plaćeni dopisnici s bliza i daleka stoje na oprezu: ter pišu od onuda, da podpisaše neuki i neznalice, od onuda, da neide svojim načinom pak da nepozvani opravnici kupe podpise, a dopise znadu zapapriti šalom? Većina takovih pripoviedakah takova su krupna izmišljotina, da jim, osobito onim što dolaze iz Tirola — ako od onuda i dolaze — umah na prvom redku prepoznaš laž i naklenjačku zlobu. Ta tko bi mogao vjerovati takove lakrdije i tlapnje, van koji vieran kano sv. pismu razpačatelj „Neuer Freien,“ kad mu se pohtije prikratiti penzionistah dug čas ruženjem klerikalacah, ili tko može vjerovati onu od stanovitih njuškalah raztrubljenu izmišljotinu: što je tobože car pisao papi, čim se sada mnogo bruse jezici. Pak i s druge strane može se upitati: koliko je od onih, što proti konkordatu šalju peticije, njega proučilo, čitalo, ili, makar s daleka vidilo. Od onih, koji toliko hvaljenu protuprošnju bečku (prem se viče da su svi punodobni, samovlastni i neprisiljeni), podpisaše, malen mora da je broj, što bi ju podpisali s osvjedočenjem. Govorim što sam vidim i čujem. Mnoge, koji pristaše uz protivnike konkordata, pitao sam, što jim toliko u tom konkordatu pači; a odgovorili bi mi to, što su upravo tada ili dan prije čitali u obih „Pressah“ ili u lunjalskih na njih niklih listovih. Što bi se proti tomu dalo reći ili što je sbilja proti ovim bez vjere i logike dokazom rečeno, nebi to njim palo ni kraj pameti. Obćinska vieća preko svoga područja naznačena jim točno obćinskim zakonom očevidno negotiorum gestorum nomine misle, da moraju svako pred svojom obćinom očitovati slobodoumno mnenje proti konkordatu, pače tija misle,

*) Pachmann razpravlja u „Volksfrdu“ svako gotovo iztaknuto pitanje, od kada je nastala ova konkordatska borba. Pak prem ote borbe kod nas jošte neima, imadu bečki listovi liberalni i u Zagrebu svojih njuškalah i dopisnikah, ter love propovjedničke rieči, a ima i potajna policija. Jedan propovjednik zagrebački pade nedavna po nalogu bečkoga ministerija pod iztragu; jer da je nepovoljno govorio o vodjah car. vieća i njihovih u crkvenom pogledu namjerah; nu ostao je čist i pred iztražnim povjerenikom duh. svoje oblasti i pred domaćom gradskom policijom, koja ga je liepo opravdala. I drugčije iztakne se i kod nas tkogod, ter tuži ovoga ili onoga propovjednika bilo zemaljskoj ili duh. oblasti. Pravilom nam imadu biti pastirske poslanice; nu ova razprava uglednika nije ni za nas suvišna. Ured.

Digitized by Google

da jedina ona imadu pravo o tomu suditi, kako nedavno čusmo, da se je javilo tako u dolnjoj Austriji na Erlafu. Pak ista ta občinska vieća, sudeći po očitih njihovih izjavah, težko da su podobna odgovarati na dublja pitanja o naravi i sadržaju austrijskoga konkordata od god. 1855. Ali pustimo (nedopustimo) da svi ti uglednici u občinskih viećih i izvan njih petenti iz gradovah i selah i svake fajte znadu točno, zašto se žele riešiti konkordata — što su njihovi glasovi naprama miliunom Austrijanacah, koji se niti za niti proti konkordatu neizjaviše, a dielomice barem izjaviše se zanj? Polag „Vorstad-Ztga" (br. 336) podpisalo je do 7. prosinca jur 40.090 rukuh iz Beča i na daleko zahvatjene okolice kolajuću adressu proti konkordatu. Ali što je to naprama pučanstvu Beča i okolice tija do Mödlinga, Simmeringa i Ottakringa? A kako bi stalo, da su štogod više barem zadnje dvie brojke (kamo sreće!) vriedne? Vota et numeranda et ponderanda sunt kažu Canones, a s njimi i zdrav razum.

2. Nu neka je dosta ove epizode, da predjem na pravu stvar. Izreka, s koje sam pošao, ima u sebi sigurno puno istine, ali i laži — „politika neide na propovjedaonicu." Hoće-li se tim reći: propovjednik nesmie propovjedaonice pretvoriti u školsku katedru, ter dakle da neima o sistemih državnoga ustroja i uprave državne u propoviedi mudrovati: tad je ta stavka doista upravo tako istinita, kano i dalja stavka: na propovjedaonicu ide moral, ako se tim hoće reći: da je propovjedniku dužnost óbćini onaj ćudoredni nauk, što ga ima dati kršćanska obuka, u sgodno vrieme staviti na srce. Da bi se pako samo moral i opet moral imao propoviedati, to nije istina, prem ju oni, koji za katoličku kakovu dogmu neće da znadu, pak bi s toga radi zapriečiti da jih nebi proučili ni drugi, koji bi jim se mogli suprotiviti, drže za gotovu istinu. Racionalizam i indifferentizam hoće samo moralne propoviedi, ali kako se liepo naproti njim kažu naredbe tridentinskoga sabora, koje su samo ponovljene i življe izražene starinske crkvene naredbe, a na koncu samo su tumač zadnjemu Gospodinovu nalogu (Math. 28, 18—20. Conc. Trid. V. 2. XXII. 5. de sacr. Miss. sa XXII., decret. de obser. et vitand. in cel. M.; XXIV., 4. 7. de ref. XXV. decret. de purg.)! Pokle sam ustanovio ovo dokle na stvar spada, prelazim sada na pitanje: da-li katolički propovjednik svojim slušaocem, kada se pruži prilika, ima pravo spomenuti i razbistriti i koju političku ideju? O tomu, mislim ja — nemože u obće ni biti dvojbe, uzme-li se istina, kako i jest, da je crkvena propoviied u crkvenom obliku držano predavanje vjerozakona, po njemu pako uči nas sam Bog, što je njegova volja ter što nam raditi ili neraditi valja. Pak religiozna misao ima obuzeti i probiti svako naše djelo, ne pako samo privatni život. Zato i jest po apostolovu nauku grieh sve, što neproizlazi iz vjere. Ako se pako u svakom činu, bilo da je privatna ili javna života, po katoličkom nauku, mora obazirati na vjeru, tada se doista mora priznati: da je duh. pastir, koliko mu nalažu konkretni slučajevi, dužan svojoj službi povjerenim razbistriti javne odnošaje, recimo medju državom i crkvom, ter jih navesti do pravoga pojma. Prava su vladalačka i dužnosti vladalačke, naprama njim dužnosti podaničke i donekle prava; nu sva ova uzajamna prava i dužnosti imadu svoje granice iduće po crti sviesti; pak zašto bi se branilo duh. pastiru crtanje tih granicah uzeti za predmet propoviedi? Pomislimo si slučaj; da bi koja god občina dižuć se nad svoj položaj ustavni preuzela se ter pošla smierom, i koje kakovim odporom uzrujala se i uzbunila: zar tu nebi bila prva dužnost župnikova, ter liepom besjedom oduprti se hudomu duhu ili barem pokušati, nebi-li prieteću pogibelj odvratio? Drži-li se on pri tom naravi samoga odnošaja, što ga svojoj občini ima razbistriti, a sudi polag stereotipnih naputakah evangjelja: to on tada ostaje visoko nad svakom strančarijom, a osim što si je liepo sviestan, da se je po apostolskom načinu „znao iznaći ter prilagoditi se svojemu vremenu", priznavati će se povrh toga njegova dobra volja, što će njegovu daljemu poslovanju biti na veliku polakšicu. Sama stvar govori za se, nu pridati ću svojemu nazoru o propovjedničkoj službi duhovitu primjetbu učenjačkoga uglednika: „Više nego itko drugi jest duhovni govornik muž sadašnjosti, a služi se vječnom istinom, da po njoj u vrieme blizu stavljenoj zadaći pomogne do riešenja; svi veliki govornici crkveni najvierniji su tumačitelji svojega vremena, kao i toga, što-li tada živućemu koljenu po nepromjenljivom zakonu evangjeoskomu treba. Ako kojemu propovjedniku manjka ova karakteristika: to se pokaže da je ili bez karaktera vrieme ili da on svojoj zadaći nije bio dorastao." (Dieringer in Aschbachs Kirch. Lex. III. 312.)

3. Potaknuto pitanje važe kamo više: kad političke stvari dodju u kolliziju s crkvenimi, a to tako: da je državna vlast preko svoje kompetencije posegla u područja crkvene jurisdikcije. Jest ravno, kolliziju tu možeš pomisliti i takovu: da je crkva pristala uza sistem administracije, koj ili hudi souverenstvu države, samostalnost joj ili posve nijeka ili ju barem steže. Medjuto kako stvari stoje, suvišno je posve za takov sukob državne i crkvene vlasti tražiti slučaj. Crkva se je za svjetovni red i poredak zanzimala samo tako

Digitized by Google

dugo: dok državna oblast nebi bila za to jaka ni vrstna neimajući niti intelligencije za legislativu niti dovoljne sile za eksekutivu; s druge pako strane vladari svjetovni, kako si pod zavladalimi po svuda idejami feudalističkimi smatrahu za čast primiti krunu od nosioca vrhovne crkvene oblasti, tako su voljno slušali njihove opomene, naputke i prietnje, čim bi se većma morali bojati, da bi se u slučaju neposluha imali sukobiti sa svojimi vjeri odanimi pukovi. To se je davna već sve promienilo, a hierokratički kano i Bellarminov sistem spadaju već sada samo u literaturu. Po takovu mogu samo preuzeća u crkveno biti praktičnim predmetom promatranju. Ako je vjerovati viestim liberalnih novinah, što pišu o sudbenih razpravah kaznenih jur gotovih ili urečenih proti katoličkim duh. pastirom u mnogih pokrajinah s ovu strane Litave: to promatranje i zanimivo je i mislim s više stranah pobudno ili barem utješno. Trsiti ću se pri tom da zadržim objektivno gledište, pače i ondje gdje su mi dogadjaji sigurno poznati, da se nezadjenem kamo, što amo nespada, niti me tko uzmogne pokriviti sa zadjevice. Doista, čim se drzovitije pomaljaju protucrkvene agitacije u austrijskih i izvanjskih listovih; čim je dalje ona zasegla i širi se (n. pr. popularnimi razpravami učeć, da je drugo katolička crkva i katolička vjera, a crkva da je „pohlepno za moćju" svećenstvo): tim veoma treba odvažnosti i jakosti na branećoj se strani. Odvažnost i hrabrost pako valja da radi s razborom, a jakost sa slogom; drugčije bo premetne se prva u mahnitu drzovitost, koja škodi osobi a uz to nekoristi stvari, druga pako razdrobi se na prah pred duhom razvratnim i često u kup sabitom vojskom mladih Voltairovacah. Tomu zlu na uztuk namienjeni su i ovi redki, niti idu na drugo, van da se stvar boljma razbistri.

(Sliedi konac.)

Bi-li u sadanjoj borbi crkvi valjalo popustiti?

Pitajmo najprije Nestora borilacah za slobodu crkvenu, nadbiskupa freiburžkoga Hermana Vicaria. On reče jednom svečano: „Domala bit će 67 godinah, što sam katolički svećenik, 30 godinah, što sam biskup, a prieko 20 godinah, što se podupirem štapom nadbiskupskim; skoro cieli jedan viek skupljam si izkustva te sam se uvjerio, da se bezazlenim popuštanjem i pretežnim obaziranjem na zemaljske i svjetovne odnošaje u obrani nauke, ustava i pravah cerkvenih za čas prividno uklanjaju neprilike, ali odatle da se radjaju za dugo najpogubnije posljedice. Što „Hist. pol. Blätt." njekoč rekoše o prevratu na polju političkom, to valja i o prevratu na polju religioznom, crkvenom. Tlapnja, da je mirno dogovaranje moguće, da je moguće s načeli prevratnimi mir sklopiti ili primirje, ota bludnja kriva je većemu dielu nesreće, što se dogodila u posljednje doba. Prevrat — a to stoji — nadvladao je svuda s plašljivosti, slabosti i zabune onih, kojim bijaše zadaća opirati se silam razvratnim nemareći ni za vlastiti život i glavu." Takav kompromis bijaše n. p. gallikanizam, koj se mogaše stvoriti jedino po slabosti biskupah francezkih. Pa ipak reče sama „stara Pressa", kada pretresivaše syllabus, da je on antiquirana kontrola, po kojoj biva razpra izmedju crkve i države vjekovitom, jer toliko putih bi se razpra ponovila, koliko bi god putih zaredilo se novih biskupah, koji bi ćutili u sebi, da su biskupi katolički, ne pako preda svim francezki, da su oni biskupi crkve Isusove, ne pako crkve Ljudevita XIV., pa s toga da imadu vladati crkvom Isusovom po načelih Isukrstom ustanovljenih, ne pako po načelih političkih. Izdajom načelah prestala bi i u Austriji crkva biti katoličkom; s toga nemogu naši biskupi popustiti u nastalih pitanjih, već moradu da dokažu poput biskupah gornjo-renskih, koji rekoše u svojoj zahvalnici god. 1853.: „Crkva neće nikada da bude država u državi, a niti nemože prema naravi svojoj i dogmi da to hoće; ali ona misli da ima pravo tražiti, da država nestvara crkve u crkvi." Dakle kompromis, popuštanje glede načelah, nevodi, kako vidjesmo, do mira crkve, već vodi dapače do propasti crkve u državi.

Šta pako može očekivati crkva, ako se čvrsto drži načelah crkvenih? Može-li se nadati pobjedi?

Da se crkva u svojoj cjelosti za obstanak neima ništa bojati neprijateljah, o tom medju katolici i onako nemože biti pitanja. Drugačije biva, kako znamo, u pogledu pojedinih dielovah crkve. Nu pogledamo-li u poviest crkvenu, a ono vidimo, da se je udaralo na crkvu skoro svagda samo na pojedinih mjestih, pak da se je s riedkimi iznimkami crkva pobjedonosno održala na tih pojedinih točkah, kojim se zaprietilo, ako su se crkveni glavari, kojim bijaše dužnost braniti crkvu, čvrsto držali načelah crkvenih. Da je iztok za katoličku crkvu većim dielom izgubljen za vrieme, tomu bijahu krivi iztočni biskupi po svojoj slabosti i strastvenosti. Postojanost papah spasi u srednjem vieku uslied istih uzrokah propale crkve njemačke ili dielove njezine; isto tako i francezke i englezke; pače prigodom religiozna prevrata svietskoga za reformacije zasja crkva u samoj Njemačkoj novim sjajem. Čim se povratilo k načelom crkvenim prigodom borbah, što se zametnuše za konkordate u Njemačkoj, razbiše se verige, kojimi se okovala crkva, kada se je bilo odstupilo od načelah crkvenih, te stožernik Pacca dokazuje punim pravom i strogo logično u svojih zapiscih, da je svjetovni sjaj crkvah njemačkih u bečkom miru tim propao, što su se ostaila načela crkvena. Tko da nevidi pobjede načelah

Digitized by Google

crkvenih u Pruskoj u trećem desetku ovoga vieka, a u Badenskoj u petom i šestom desetku, kadno je Herman Vicari jednu točku za drugom izvojštio od vlade crkvi neprijateljice, pa će bez dvojbe izvojštiti i preostale jošte točke? Ako i jest vrieme borbe vrieme trpljenja, što stoji do toga? Zar nije tako i u borbah materijalnih? Pravo veli Montesquieu: „Izvrstan njeki pisac kaže o sebi, da se svagda raduje, kada je bolestan, jer bolest da je pravo i naravno stanje kršćanovo; isto tako može se reći i o crkvi, jer vrieme, kada se najžešće udaralo na nju, kada se rušili njeni hramovi, kada se mučenici njeni vodili na stratište, bijaše joj vrieme slave.“ Pak upravo takova trpljenja bijahu pravim boriocem znakovi skorašnje pobjede. Tako uzkliknu Clement August, kada ga uhvatiše, sluteći pobjedu, što je nastupila: „Hvala Bogu, sada vlada sila!“ Tako zavlada za malo danah, kadno zarobiše i pod stražu metnuše nadbiskupa freiburžkoga, mir s vladom, koja se pred biskupom zarobljenim predade uz ugovor. I ako su komore zatim zabacile taj konkordat, glavne mu točke ostadoše, a o tom se poglavito i radilo. Borbi vješta vlada badenska popustila je dalje u razpri školskoj, što se tjerala s velikom bukom ter je predložila novi školski zakon. Zatim budući uvjerena, kako se nedadu nadhrvati takovi načelom vierni borioci, hoće da pokvari vojsku crkvenu već u njezinu počelu, kada se za nju kupe novaci, ter zahtieva od kandidatah svećeničkih državni izpit; nu i u toj borbi, što ju kuša, podleći će crkvi. U kratko, što poznati komunist Proudhon sam veli o papinstvu: „Oni koji udaraju na papinstvo, nenaučiše se iz poviesti ništa, dočim neuvidjaju, da takovimi borbami papinstvo postaje sve slavnije, jer ono biva sve većim utočištem morala;“ to isto valja i o borbah u pojedinih pokrajinah crkvenih. Ako i negledamo na vanjski crkveni položaj, raste crkvi i s razloga, što ga navodi Proudhon, sveudilj simpatija i odvažnost u njenih pravih viernikah, a nepravi neka se razluče, kao što se to sjajno pokazuje na puku i svećenstvu u Badenskoj.

(Sliedi konac.)

Štibra iz mrtve ruke.

Javismo u svoje vrieme i mi, da je na moravska konzistorija došao nalog, neka se sastavi izkaz o svoj i svake vrsti crkvenoj imovini. Viest tu počeše različite novine različito tumačiti, jedne: da je to priprava za sekularizaciju; a druge da je za povišenje štibre. Službene novine pobijale su te gatnje tvrdeć: da ima služiti samo za statistiku o dobrotvornih družtvih i zakladah. Medjuto zanimiv je ovaj dopis u pražkoj „Politici“; vierna je bo slika, koliku mrtva ruka državi nosi štibru.

Javio Vam je dopisnik iz Brna, da se u susjednoj Moravskoj sastavlja inventar ob ukupnom crkvenom imetku, a misli, da se radi o tom, kako bi se nanj udarila veća štibra, po svoj prilici za nagradu, što se svećenstvo drži foederalnih načelah i muževno brani autonomiju crkve. Dvojimo jako, da će samo moravsko svećenstvo zateći veća štibra, pače osvjedočeni smo i bojimo se, da će i nas u Českoj stići slična nagrada. Tu se pako nameće pitanje: je-li moguće obstojeću jur nad crkvenom imovinom, mrtve ruke štibru povisiti? Dajte da vam nacrtam štibru beneficijatah.

Čim je koj beneficium izpražnjen, prvi je posao dotičnoj okružnoj oblasti naložiti privremenomu upravljatelju, jedva što je na mjesto došao: da podnese izkaz o svakomu dohodku beneficija. Administrator nezna (?) kamo se tim izkazom smiera; nu skoro dobije priliku uputiti se. Prvlje jošte nego je beneficium popunjen, a patron jošte promišlja, koga bi zanj predložio, već je u štibrenom uredu gotov platežni nalog za tako zvanu taksu, ter čeka na novoga beneficijata, da mu se pošalje, dok se još u župnom stanu nije ni stopio. Taksa ta imenovanja iznosila je n. pr. god. 1864. za beneficija srednjega dohodka 56 for. 25 nov. a proračunano je po svem dohodku. Očito je, da se tu misli na veću štibru. Uzmimo, da je to beneficij sa zemljom: beneficijat plaća po takovu jošte zemljarinu i aequivalent od nepokretna imetka, što se uviek računa na 10 godinah i svake se godine plaća na obroke. Tko nevidi, da je tu isti predmet štibre, naime zemlja resp. plod zemlje po tri puta stavljen pod štibru, naime: taksom, zemljarinom i aequivalentom. Ja nepoznam nijednoga posjednika zemaljskoga, koji bi preko zemljarine i takse, što je sve jedno što i aequivalent, kad počme gospodariti, imao platiti još i kakovu taksu za imenovanje. Ta odlika ide mrtvu ruku, početnika beneficijata. Nosi-li dohodak beneficijatu preko 600 for. znade se da plaća povrh toga i dohodarinu, kojom se obtrši još jedan put vas dohodak. Mnogi beneficijati beru još kamate od glavnicah za odkupljenu desetinu, a na te kamate kano i na misne s većine u državnom papiru postavljene zaklade (kamate) udareno je 7 po sto štibre. Povrh toga Schmerlingovo car. vieće, kojemu je glavnom zadaćom bilo povisiti daću, nametnulo beneficijatom nov trh, naime aequivalent od pokretnoga dobra. Štioci želiti će znati, što se pod tim pokretnim jošte štibrom neobtršenim (?) dobrom misli? Pod tim se razumieva uložena za odkupljenu desetinu glavnica, misne zaklade, deputat u naravi, dragocjenosti, sve u svinjsku kožu uvezane knjižurine iz srednjega vieka i koješta, na što je od god. 1863., udareno $1\frac{1}{2}$ po sto štibre i 25 po sto dometka. Na prvi mah vidi se, da se ista stvar i po četvrti put meće pod štibru. Mjereć dohodarinu i taksu imenovanja uzimlju se već i desetinske glavnice i od glavnicah odpadajuće kamate u skupnu svotu ter na nje računa štibra, kod izplaćanja ovih kamatah odbija se u štibrenom uredu 7 po sto, nu povrh svega toga meće se još i na glavnicu $1\frac{1}{2}$ po

Digitized by Google

sto štibre i 25 po sto dometka. Po takovu računu ovih je danah pet beneficijatah u našoj okolici sa aequivalentom od pokretnoga imetka platilo aequivalenta 303 for. od kojih odpada n. pr. na jednoga 87 for. a na drugoga 74 for. za vrieme od 10 godinah. Sad se pita: zašto taj aequivalent, kad je već god. 1863. bio odobren, nije umah iste godine propisan ter na obroke svake godine dizan? Kako je to, da dotični beneficijati sada za četiri prošle godine „još jedan put“ toliku svotu moradu platiti? Gdje su bile tolike čete financijalnih činovnikah, zar nije bilo moguće prije popisati stvari pod štibru spadajuće i ustanoviti svotu štibre? To spominjemo, neka se vidi, da baš mrtve ruke pogledom na štibru ni najmanje nemiluju, a neznam, kako bi se na nju moglo odsjeći veće štibre, koja je u Českoj, a valjda i u Moravskoj tolika. ter bi se i ministar financijah morao osvjedočiti, da se dalje neda nagoniti. Jedini slučaj vidi nam se moguć za taj posao, naime: da c. kr. financijalni činovnici od beneficijatah usijano i požeto žito dadu svesti umah u državne žitnice. Po takovu bilo bi dakako moguće povisiti mrtvoj ruci štibru. Da podpunimo ovu sliku štibre nametnute mrtvoj ruci, pitamo, zar nije ona dosta velika, kad se na kapelana, koj od svoje zaklade bere štogod preko 150 for. udara štibre blizu 13 for. Cislajtanijo što ćeš više?

Viestnik.

Zagreb. Jučer je svečano zazivom sv. Duha započelo sielo sabora naše kraljevine. Jučer nije još bio stigao kr. odpis. Od vis. episkopata stiže do danas ovamo samo presv. gosp. biskup Soić.

— Nj. c. k. ap. veličanstvo dostojalo je premilostivo zač. kanoniku i ravnatelju velikoga gimnazija senjskoga preč. g. Stjepanu Sabljaku priznavajući njegove zasluge za školsku struku u obće, a poseb za spomenuti gimnazij podieliti vitežki krst svoga reda Franje Josipa.

— U našem gradu doživismo i opet prežalostan slučaj, da si je odličan gradjanin sam prekinuo život — ustrielio se iz kubure na mlado ljeto u večer u dvorištu milosrdne braće blizu mrtvilnice trgovac vitez Leutzendorf. To je za kratko vrieme u nas treći slučaj samokrvi. Ovakov nesretnik, čim je za života bio na većem glasu i u većem savezu, probudi očajanim činom obično veliku sensaciju, a tekar u našem gradu, gdje ima više morda nego po drugih većih gradovih familijarnoga i zadružnoga života ter s toga i sućuti; povrh toga Leutzendorf bijaše jedan od najstarijih i najuglednijih gradjanah naših. Njegov život sudio je već višnji sudac, a imati će prilike razpravljajuć ostavštinu suditi i zemaljski sud. — Zakon crkveni a i državni glede samokrvnika i njegova pogreba poznat je, a ima dvojaku namjeru: jednu, da se tielu čovjeka, koj se drznu činom proti naročitoj volji božjoj prekinuti si život i dosljedno umrieti u nemilosti božjoj, uzkrati blagodat crkvenoga blagoslova, a drugu: da uzkrata ova bude preostalim živim opomenom, ter jih odvrati od slična čina, kojim se drzko odlučuje vječnost. Iznimku glede prve namjere dopušta zakon onda, ako se može uzeti, da je učinjeno u stanju, u kom je imputacija nemoguća ili da je dobio trenutak pokajati se; ali i tada gleda se iztaknuti pred oči koliko se može drugu namjeru. Duh. poglavarstvo mislilo je na temelju okolnostih čina i izjave liečničke, da se Leutzendorfu dopusti crkveni pogreb; nu pokle se takovi čini dogadju u nas dosta često i pokle već treba kakov takov primjer postaviti, odluči da se taj crkveni pogreb stegne na minimum. — S druge strane pripremale su se za pogreb najveće priprave, da sprovod bude što svečaniji, pak i sbilja ni nemože biti svečaniji ni za najodličnijega gradjana. Duga povorka zaokrenu od milosrdnikah Ilicom i mesničkom ulicom preko Markova trga pak pivarskom i jurjevskom ulicom na groblje sv. Jurja, gdje je svećenik g. kapelan Ivan Maletić čekao nad grobom. Spustiše lies u grob, a svećenik obaviv prvu funkciju sa škropilom u ruci probesjedi da po nalogu rekne kratko nadgrobno slovo. „Slavno obćinstvo! Bogoljubni kršćani! Akoprem pokojnik u smislu zakonah crkvenih nebi se smeo na groblju zakopati, budući samoubojica... —!“ Tu ga prekinu vika: „Mora biti!“ „Mora se zakopati.“ Za vikom poče vreva i stiska oko groba, počnu letiti grude sniega i zemlje, što je pogodilo i svećenika, jednomu častniku vojničkom streslo kapu, a panduru klobuk. Još će jednom Maletić da progovori; ali mu neda vika. Obavi dakle funkciju i obkoljen od dva vojnička častnika i pandurah, pošto se sprovodnici malo razidoše, dodje do izlazka iz groblja; ali ga tu dočekala hrpa opet vikom, zvižgotom i grudami. Kada došao do kipa na dnu jurjevske ulice s istom pratnjom, rulja se sastajala sve veća i zaprietila bjesnoćom, a Maletić primi ponudu vojničkih častnikah ter se svrati u bližnji stan oružničkoga četnika, gdje mu gradski satnik ostavi pred vratima dva pandura. Kad je mislio da se je razišlo oprosti se uza srdačnu zahvalu sa svojimi čuvari. Doma mu jošte nedadu; jer je istom pravoga posla pred župnim stanom. Sprovodnikah hrpa suče grude sniega, kamenja, blata ter uza žvizgot, kletvu i psovku taru župniku prozore, dok se je čim i dokle dalo. Maletić praćen dvojicom pandurah ode dolje u kaptol na konak. Još nam je pripovjediti, da su mnogi sprovodnici prolazeć mimo župnoga stana na groblje grozili se štapovi i kišobrani, a čulo se glasovah: badava ti je i to, što si naredio zvonitbu — jer je baš u zvoniku zvonilo za drugim mrtvacem; pak i to: kad je drugi kapelan sprovodio na groblje mrtva činovnika i gradjanina, pozdraviše i njega vraćajući se sprovodnici Leutzendorfovi žvizgotom, pak vikom: natrag, natrag! dolje i s tim! nu Grdić u svojem poslu bez obzira i straha stupaše napried. A ljudstvo mislilo je da

Digitized by Google

toga večera ima pravo insultirati i drugo svećenstvo po gradu, kako se njekojim i jest dogodilo — — evo jednoga — nebi-li ga! To se dogodilo u glavnom gradu Zagrebu na blagdan Bogojavljenja. Kao vodjah pri tom ukazalo se i odličnijih gradjanah. Misli se da u tom ima i političkoga masla i osvete. Barem se najjače iztaknuše ljudi poznati od zadnje agitacije. A da je išlo po dogovoru, to izlazi sve bolje na vidjelo, niti je Maletić mogao smutnje prouzročiti svojom besjedom, koje nije mogao pravo ni započeti. Evo iz njegova pera, što je imao reći:

Slavno občinstvo! bogoljubni kršćani!

Akoprem pokojnik u smislu zakonah crkvenih nebi se smeo na groblju zakopati, budući samoubojica, a takovi na groblju neimaju mjesta; to ipak, buduć da je sekcija pronašla, da je ovaj nesretnik bolovao na: bubrezih, želudcu i moždjanih; a sv. mati crkva, kano dobra majka naša, koja je pripravna sve na bolje tumačiti, odatle zaključuje: da se ovo samoubojstvo neimade pripisati toliko zločestoj volji nesretnika, koliko: melankoliji, raztuženomu srcu i pomješanoj pameti; zato, i jedino stoga razloga dopušta, da se tielo nesretnika ovoga na groblju zakopa, i da mu se ondje crkveni blagoslov podieli. — Nam pako sl. občinstvo, b. k. nepreostaje drugo, nego, da se za dušu nesretnika ovoga g. Bogu pomolimo. Pozivljem dakle Vas, koji ste mu pravi i iskreni prijatelji, da mu najveće prijateljstvo time dokažete, da za dušu njegovu Vaše molitve sdružite s mojom molitvom!" — Da će blagosloviti, to se je znalo i prvo.

Leutzendorf, vjerujemo, da je i naravnom umro smrću, imao bi bio velik i krasan sprovod. Čudno je: samokrvniku i dvobojniku, kako štijemo, pravi se po velikih gradovih velik i upravo demonstrativan proti crkvi pogreb, pak tako je eto i u Zagrebu, samo što je tu i dalje premahnulo. Nu ako su bližnji prijatelji Leutzendorfovi i gradjani hotjeli prirediti sprovod sjajan, pak makar i demonstrativan: od urednih gradjanah smie se zahtievati, da će demonstracijom znati štediti svetinju mjesta i crkvenoga službenika u samoj službi. Prestupak je golem, a od prostačine sigurno nije potekao. Hoće-li biti iztrage i zakon osvetiti ovu smutnju, kakove Zagreb u tom obliku jošte nije vidio, to ćemo tek čuti. Doista nitko se pravedno nemože potužiti, da se je u našem gradu u tom ikada postupalo strogo. A ovo je novim dokazom, da se treba držati uviek i dosljedno zakona crkvenoga, pak što bilo da bilo.

— *Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Zagrabiensis* pro anno a Chr. nato 1868. uredjen od podbilježnika duh. stolice g. Maksimilijana Kolarića upravo je izašao ter se može dobiti u nadbiskupskoj pisarni po navadnoj cieni. Ove je godine g. urednik upotrebio oko djela veliku pomnju: ukusniji je tisak, uvrštena je kod svake župe zadnja pošta, svi redovnici i redovnice nabrojeni imenom, po imenu uvršteni su svi učitelji, a napokon važna opažka za sve župnike, naime pod naslovom „observationes" naznačeno je, kakove se relacije preko godine imadu pošiljati nadb. stolici i kako slati različiti recursi.

— Na naše primjetbe u zadnjem broju pr. g. odgovoriše „Hrvat. Nov." u br. 42 od 31. prosinca. Misao onu glede „pogubnoga upliva popovskoga" tumače one tako, da se ima razumjeti „pogubnoga upliva njekih popovah" ter da jim je žao, što tako umah nemetnuše. Kada komu šta progovoriš, a prigovor mu se čini krupan i nemio, naravno je, da se ogleda za doskočicom, nebi-li čitav izmaknuo. Spočitavaju nam dakle da bismo i sami morali bili tako razumjeti, pak da lovimo rieči. — Quisquis suorum verborum optimus est interpres — to načelo priznajemo mi i u ovom konkretnom slučaju, samo molimo H. N. neka to drugi put učine umah pišući, koliko naime treba da se misao jasno izrekne. — Mi svojom primjetbom izrekosmo lojalno sud; ako se pako njim vidi kriv, neka znadu i opet, da ga po nikojem pravilu hermeneutičnom nemogosmo izvesti pravijega. — Spočitavaju nam dalje, da jih naumismo „predstaviti kano neprijatelje crkve" i „kano neprijatelje M. O. samo zato, što je on vieran sin crkve." Tko s hladnim razborom proštije naše rieči u posljednjoj replici, vidjeti će, da se iz nje ota namjera po pravednu neda razabrati. Izrikom rekosmo, što mislimo, pak molimo neka nam H. N. nevješaju perfidijice, rekši da navlaš prevratismo njihove rieči, gdje je ni za trun nepočinismo. Toliko na obranu našega postupka. Na ono da konkordat nije dogma, i da ima dobrih i zlih katolikah s konkordatom i bez njega, dobrih medju branitelji i protivnici itd. imamo i sada reći koju besjedu. Vjerujemo i mi, gospodo, da konkordat nije niti dogma niti da je izmedju koje katoličke države s jedne i katoličke crkve s druge strane absolutno potreban; vjerujemo pače, da je svaki konkordat postao oda zla i sam da je po crkvu zlo manje za odvratiti veće; vjerujemo, da konkordat ne samo nije uveden posve u Hrvatskoj, nego nije posve uveden niti druguda po carevini; već dokle se pravo daje državi: dotle izvedeno je sve, a kad treba dati drugu manju polovinu crkvi, dotle se samo po štogod propušta, i s te strane naredbe liepe ostaju na papiru, prem i one samo do sile, a o svem naredbe nisu još skrojene ni do danas, kad se evo već radi, da se ukine; vjerujemo, da su davna prije današnjega konkordata katolici po Hrvatskoj i Ugarskoj bili bolji katolici nego su sada za njega; da je za crkvu bila veća sloboda i ona jača, nego je za njega i pod njegovom zaštitom. Vjerujemo još i to, da ni jedna desetina protivnikah konkordatskih nesluti zadnjega cilja, kamo zametnutom borbom vodje smieraju i da svi protivnici konkordata nisu eo ipso i mala fide neprijatelji crkve. Nego česa nevjerujemo: to je, da vodje pokreta misle izvesti iz ove borbe katoličku crkvu na slobodu. Austrijski biskupi svojom adressom i

Digitized by Google

prabiskup ugarski Simor svojimi javnimi listovi na bar. Eötvösa razbistriše položaj razgovetno. Nevidi se tu za konkordatom zakloništa absolutizmu, da bi zabrinuti za ustav morali nanj jurišati; neima tu kakovih povlasticah, da bi uvodeći viersku jednakost trebalo njih porazati; a hoće-li se komu vidjeti u konkordatu težke negve na kat. crkvi, koje valja razkidati, u oduševljenju poboracah čuju se drugi glasovi ter se razumje, da njim zadaje jada tobože prevelika, a ne premalena sloboda crkve. Očita namjera protivnikah konkordatskih nagoni privrženike mu, da se tolikom žestinom zanj otimlju. U Ugarskoj i kod nas nije ta namjera jošte očita, pak niti s druge strane odpor; nu sve čeka već gotovo do sgode: pak će se odkriti misli srdacah t. j. pokazati ce se, tko je katolik, tko-li nije. Dotle mahnimo se! Nego nemožemo ni ovaj put prešutiti H. N. nečesa, a da ga bolje neprosudimo. H. N. žele, da svećenstvo u svom uzvišenom zvanju zadrži, što veći upliv na srce i um puku, osobito ondje, gdje se veće mane zakoreniše; nisu proti tomu, da se svećenik bavi politikom, jer da je njih bilo slavnih državnikah, u nas i u susjedstvu povrh toga i vojvodah; priznaje mu po imenu zasluge oko novijega našega književnoga preporoda. Ali spomenuv iz poviesti poznatu istinu, koje neimamo za što pobijati, da su njekoji (mi velimo još: mnogi) strašću zanešeni pogubnim uplivom sami sebi i puku kadšto i premnogo škodili — idu dalje tvrdeć: „Da su i u najnovije vrieme njekoji svećenici, da se blago izrazimo, uznemirujuće i neistinite viesti medju puk širili, to su takove činjenice, koje se tajiti nemogu, a da je takov upliv poguban, to će možda i g. dopisnik (tako jim se svidje zvati urednika kat. lista) uvidjeti. Humanum est errare. Nijedan razborit i pošten čovjek nemože griesi njekojih cielo svećenstvo koriti. Toliko glede pogubnoga upliva popovskoga.“ — Dakle činjenice takove, tako očite i poznate da se tajiti nemogu. Neznamo, što i za koga H. N. misle; nu evo navesti ćemo i mi činjenicah. Župnici u Primorju okrivljeni, javismo već u svoje vrieme, da su pred strogom iztragom ostali čisti. Notorna je u nas stvar, du je povedena i amo stroga sudbena iztraga proti dvojici župnikah: glede T. na R. s prvine da je u crkvi za službe dražio i bunio puk, a na Š. u M. V. bješe pala s nekakova govora sumnja tija veleizdaje. Za prvoga notorno je već, da je stvar bila predana županij. sudu; nu ovaj, jer su svjedoci bez iznimke pod raznimi naslovi odustali ili opozvali izreke pred polit. iztražnim sudcem podane, pače se mnogi svjedoci upustiše braniti okrivljenika radi djela, kojim ga izvorno bješe okrivili — sve pod prisegu — sud nije mogao dalje postupati, nego morao okrivljenika poč. rujna pr. god. odriešiti od obtužbe. Drugi je u Sisku medju prijatelji protivne stranke 27. kolov. uza zveket čašah nagazio na tu nepriliku: da je pao pod obtužbu porad zločina smetanja javnoga mira; nu na koncu i za toga je izašlo dobro ter je okrivljenik od glavne obtužbe bio odrešen i spisi predani nadb. stolu za disciplinarni postupak. Ota dva dakle slučaja prošla su kroz sudbenu, sigurno točnu i oštru, iztragu, pak ote činjenice nemože pravedno nitko upotriebiti za dokaz, da je upliv dotičnih župnikah na puk poguban. — Bila je potaknuta od bečkoga ministerija i povedena administrativnim putem iztraga proti D. Str. župniku na Z. palom pod sumnju: da je u Rogatcu na kiseloj vodi dolazio na sastanke sa Srbi i Rusi — (skim-li još?) ter snovao panslavističke osnove, a s ugarskimi Slavjani kako bi proti magjarskomu narodu pobuniti po imenu ugarske Bunjevce ili Hrvate. G. D. St. napisà dugo očitovanje, a u njem: da je on živahniji i razgovorniji obćio, kako takovom prilikom i biva, sa svakim, s kim se je spoznao, a najviše s ljudmi svojega jezika, i znajući dobro magjarski, obćio i s Magjari i s drugimi ljudmi iz Ugarske, većinom svojega staleža; a je-li zakrenuo razgovor na polje političko, kako takovom prilikom i u takovo vrieme (lanjske jeseni) biva, da je on čedno i uljudno, ali i iskreno svoju misao izrekao, za koju se nijednu neboji, da je prenapeta, kamo-li veleizdajnička. Što se tiče posebice Bunjevacah, vraćajući se D. St. kući pripovjedio je u razgovoru i uredniku ovoga lista: što je nakanio. Puk hrvatski po nadbiskupiji koločkoj i biskupiji čanadskoj željan je jako hrvatskih nabožnih i drugih poučnih knjigah, a svećenici rado bi mu pružili u ruke samo da znadu što koristna i od kuda. U Rogatcu bila s našim župnikom dva župnika skoro čisto hrvatskoga puka iz Ugarske (glede politike tvrdi Ugri) ter jim St. obećao, da će knjigah poslati. Urednik mu ovoga lista pripovjedi takodjer, da su se iz Ugarske obraćali i na njega s takovom prošnjom, a on što je i kako je slao onamo. Na prošnju obreče i St. da će on to odpremiti. Medjuto netko nadošao, razgovor rieč po rieč okrenuo drugamo, ter St. neostavi naslova niti je poslje šta poručivao, kad al' začusmo, da je proti St. povedena iztraga s ostalim i porad bunjenja Bunjevacah. Je-l' ta posve prestala ili je samo zapela, neznamo. Čemu je opet to dokaz? Gospodo u bunjevačkom puku, koji naš list štijete, dajte za Boga puku si u ruke dobrih knjigah; a mi amo, prem imamo sami jošte malo ote struke, imamo njih ipak, koje će nepačajući se nimalo u politička pitanja, pruditi štogod za dušni spas štiocem. — Osim spomenutih činjenicah znamo jošte, da se je jedan kapelan sbog riečih u prijateljskom družtvu izuščenih morao premjestiti; da se je morao preseliti iz samostana u drugi samostan jedan svećenik franjevac sbog sumnje, da agituje. Iztragom proti krapinskom samostanu povedenom, dokazalo se, da je sve kleveta. Stigla je tužba bezimena i proti jednom gradskom župniku porad propov.; ali se u tužbi pripoviedaju što čujemo, tolika absurda, da jih nebismo mogli vjerovati ni onda, kad nam čovjek nebi bio skroz poznat. Moguće je, da i proti drugim teče tužbah, što je za nas izvan visokih uredah tajna; nu po ovom što spomenusmo, i što su stvari notorne, moramo reći da

Digitized by Google

nevidimo tih očitih činjenicah. Da bi pako komu bilo progledano kroz prste i prošteno, to znajući dobro položaj, težko je vjerovati. Agitacije oko saborskih izborah bješe razdražile sve strasti ter bi uzbunile brata proti bratu: moguće je dakle da je tkogod i od svećenikah poslužio se u ovoj borbi oružjem protivničkim, pak ako je i dokle je bilo ono nepošteno, mi ga rad kudimo, niti ćemo ga u ikoga braniti. Ali denunciacije danas su u svom podpunom toku, ter ponesu i nekriva i iznesu ga na jezike, da se poslje mora čuditi, što mu se je sve toga objesilo. Imalo bi se na što tužiti i svećenstvo. Stiglo je i nam pisamah pripovjedajućih, kako se je prije izborah ovdje i ondje hulilo očito na svećenstvo: jedni da su to jošte jedini guljari zaostali u narodu svojim vlaknom i drugim berivom, što da ima prestati, drugi: da misle puk porusiti i povlašiti itd. šta-li sve ne. Ne popa! nevjerujte popu! to su gesla, koja smo mi ovakovom prilikom i prije načujavali. Govorilo se, što je komu na jezik palo: ter ako je sve ono istina, ne samo što štijemo u „Pozoru“ nego i u „H. Novinah“ pak što nam pišu privatni listovi: bora nam jošte jednim ovakovim izborom demoralizovao bi se puk i oteo bi se do anarhije. U moralnom svietu mnogo je toga bilo izašlo na vidik, što drugčije zalazi u tminu i kutove, ter zaigralo bi igru i zabahtilo i raznelo duhu nengodnu, kano u fizičkom kad jug puhne i sprema se na oluju. Sleglo se opet: pak dao Bog ljudem razuma i dobre volje ter se jednom načinio liepi mir i red.

Što nas napokon „H. N.“ spominjući kako ružno „Pozor“ grdi s ostalimi i njeke svećenike, pita: „Bog zna, hoće-li se „katol. list“ zauzeti za ovu gospodu, kao što se je zauzeo za onu, kojim su „H. N. predbacile njihovo djelovanje“ — odgovaramo, da bora nam nećemo. A zašto ne, evo razloga. Prvo: svećenici u borbi političkih stranakah diele radost i žalost sa svojom strankom, ter ako se komu od njih učini krivica, prost mu je po zakonu onaj isti list, gdje mu je krivica učinjena, osim što svaka stranka dakle i svećenici imadu svoj politički organ. Po takovu niti smo branili koga od „Pozora“ ali niti od „Hrv. Nov.“ Drugo: kat. list nemože braniti, gdje nezna pravo čina, pa ako ga i objave koje novine. Mi imamo štiocah obih političkih stranakah: pak što u list ide neodbismo nikomu ništa, i dokle bi svećeniku, kad bi mu se drugdje za izjavu uzkratilo prostora, trebalo na opravdanje poštenja, niti smo uzkratili kada niti ćemo uzkratiti prostora, bio on koje mu drago političke stranke. Treće: branili smo, branimo i braniti ćemo načelo, gdje se nanj udari. — Pojedini čin i osobu branimo samo tada, kada nam je skroz dobro jedno i drugo poznato i kada mislimo da naše obrane treba, osim dàkako, ako se neda braniti.

Tirol. Velika sablazan dogodila se u kazalištu u Bocenu. Jedan igrač uvriedio je već na dva puta katoličko čuvstvo puka nasrtajem na konkordat. Ali jednoga večera tako se bješe preuzeo, ter je osim poružnih riečih pokazao nogom, što da-li su dobili biskupi, koji podpisaše adressu. Politička oblast jest mu ravno zabranila improvizacije. Medjuto pročulo se po okolici, što se u kazalištu radi, razjadili se seljani i dogovorili da će doći u kazalište ter lakrdijaša izfućkati. Ta kazalište i jest mjesto, gdje za svoj novac možeš očitovati dragost ili ljutost. Pak i sbilja dodje gospodarah seljanah iz okolice mnogo. Kad se pokaza na pozorištu igrač, pozdraviše ga švikotom i vikom: „Opozvati! Mi nedamo ružiti biskupah!“ Na to se diže buka, iz koje se je jedva razabirala vika: „Van s njimi.“ Ravnateljstvo kazališta upita publikum: što hoće, al' počeše s nova vikati obe stranke. Kad upita igračica, čije je te večeri bio ujam: bi-li nastaviti igru? odgovori publikum: dà. Postane mir i tišina — i igrati se dalje. Ali eto vojnikah s naperenimi puškami ter zauzeše prizemlje i galerije. Sve, što je nosilo seoske haljine, pohvatano je na hrpe i vodjeno na gradsko vieće, a svaku tu ekspediciju izpratila bi „obrazovana“ vrsta s klikom. Tako minu predstava od 9. pros. U okolici grada sve se uzrujalo, a odvjetnik jedan odveze se umah noćju u Iunsbruck k namjestniku, da potraži za seljane zakoniti put i pravicu. — To je u poviesti novijega austrijskoga liberalizma doista značajna epizoda. Isti ljudi, što komedijašu ružećemu biskupe pleskaju, pleskaju i vojnikom, što gone van seljane, koji se čednije vladaju nego oni. Nu liberalci nisu nikada ničemu krivi. Tko je kriv škandalu? Župni propovjednik o. Jozua kapucin. To mu barem objesi „Bozener Ztg“, a za njom dakako svi liberalni listovi. Pater Jozua, koji je na sve dosadanje javne, a za njega osobne uvrede trpio mučke, izašao je na javu svojim odgovorom. Ja sam se, piše on, od god. 1859. što sam propovjednik u župnoj crkvi, dao više od sto putah prešibati piskarom, a šutio sam i šutio bi uviek; nu sada, pokle liberalni listovi hoće da našega plemenitoga namjestnika prisile, neka bi i on radio sa svećenstvom u Tirolu, kako se radi u Moravskoj, i pošto se smutnja kazališna, s kojom sam toliko u savezu, koliko i s biesnim sada Vezuvom, a najviše da svoju redovnu provinciju izbavim iz neprilike, moram odgovoriti. Zatim pripovieda, što je 8. pros. govorio, naime da je propovied strogo bila namienjena i vrtila se oko slave Marijine, da je puku svomu pripoviedao povjestnički dogodjaj o saboru efežkom, ter kako je u večer puk efežki u svečanoj procesiji s bakljami kličuć išao od biskupa do biskupa sbog poznatih zaključakah glede matere božje, a taj passus zaključio ovako: „To se dogodilo ljeti godine 431 u Efezu, a taj grad stoji u malenoj Aziji, a ne u južnom Tirolu na Talferu, gdje plemeniti biskupi nebi tako dobro bili prošli. — To veli da je bilo namienjeno Bocankam bezznačajnim, koje u jutro bijahu na pričesti, a u večer pleskahu komedijašu. Ako pako katolički propovjednik nesmie ni u takovu obliku izreći ukora, tada prestaje sve. — Na koncu kaže: „Sudbenim putem neda se dan danas ništa opraviti, a kao ubogi svećenik kapucinskoga reda potjerati pravdu vidi mi se to kano da bi kneževina Lichtein naviestila rat Ruskoj.“ Pravo ima jer sudovi po Austriji danas bacaju krivnju i kaznu baš na ovakove tužitelje. — Listu „Tiroler Stimmen“ piše dopisnik iz Bocena, da su Fr. Zallinger (ovaj je one iste večeri odjurio k namjestniku), bar. Giovanelli i Genoud osudjeni: prvi na 50 for. drugi 30, a treći 15 for. globe, a to zato, jer su uz izraz zlovolje nad ruženjem katoličke crkve pristali ili ga prouzročili. (Polag §. 11. naredbe od 20. trav. 1854. kazni se globom od 1 do 100 for. ako tko u kazalištu pomuti veselje obćinstvu). Na koncu eto: zar nisu kažnjeni oni, koji nemogoše mirno progutnuti uvrede nanešene njihovoj kat. crkvi? Liep primjer!

Urednik Šimun Malenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 3. Tečaj XIX. U četvrtak, 16. Siečnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Politika u propovieđi.

Od dra. Teodora Pachmanna, prof. crkv. prava na univ. bečkom.

(Konac.)

4. Jošte obstoji u Austriji crkveni red, kako ga je konkordat od g. 1855. ponajviše na ustanovah sabora tridentinskoga stranom opet uzpostavio, stranom kano jur obstojeći priznao, a stranom istom s nova stvorio; neima dakle ni govora jošte o kakovoj tužbi, da bi država posigala u crkveno. Ali crkvi neprijatna, pravo veleć crkvu u njezinoj pozitivnoj božanstvenoj uredbi skroz nepriznavajuća stranka „napredna“ rada bi državu na to skloniti; od tuda polazi divlja agitacija besjedom i pismom, koja proglašujuć tobože slobodnu crkvu (naime slobodnu u njezinu smislu t. j. da svatko po svojoj glavi i ćudi vjeruje i štuje Boga), ide i na to, da uz njezinu viku i težnju pristane puk, ter tada da može s ponosom imponovati: „Za nami je puk.“ Piše se i opet piše, koliko je konkordat škodan ili tija da je proti pravu; o njem se govori u skupštinah i u kandidatskih besjedah; pišu se adresse za ukinuće toga „nesretnoga ugovora“ i nose na podpis po gostionah, novinarskih, trgovačkih i družtvenih pisarah i drugih javnih mjestih, gdje su veliki sastanci; na kratke časove slobodnjački listovi, koji radje više nego manje računaju ter su sbilja često i dvogubo napisali, pripoviedaju začudjenu obćinstvu na pobudu: koje i kolike su od ovuda i od onuda stigle adresse; napokon uz velike dosjetke kaže se, koja da gadna sredstva rabe mračnjaci prijatelji konkordata, nebi-li i sa svoje strane štogod sakupili adressah, pri čemu obično golema muka ostaje jalova. Pak dakle: ovi pojavi zar da nedadu pravoga i valjanoga predmeta za propoviedi? Ili zar za one, kojim je propovjednička služba, i koji se dakle silom govora imadu u ovom užjem krugu svojega djelovanja zauzeti za interesse crkve, naputak onaj apostolov: „neka se iznadje u svoje vrieme, jer je ono vrieme zlo“ nebi bila istina? Ta valjda je istina i za nje. A zadovoljiti će naputku apostolovu slabo ili nikako, ako pozvan za službu propovjedničku bude nemario i propustio svojim slušaocem razbistriti veliko pitanje svoga vremena, što se upravo u Austriji pretresa, dosljedno razložio jim smisao i važnost konkordata, pak s druge strane pokazao, kako su ništetni razlozi, što se proti njemu navode, krive jim podloge i dosljedice. Budući to stvar velika obsega i zamašaja, naravno je da se neda sve jednim govorom izcrpiti, a to već zato ne jedno, što za austrijski konkordat treba prije znati i razumjeti dobru količinu crkvenih pojmovah protežućih se na uredbu crkve i jurisdikciju njezine hierarkije, a svjetovnjaci jih ili u obće posve ništa ili slabo šta znadu. Naravno razbistriti potaknute pojmove i što je s njimi u nerazlučivu savezu tim je težje, dakle treba više napora i vremena, čim je manje slušateljstvo viklo mišljenju, ili čim više imaš triebiti predsudah, ili što je gore bojazni, da se s crkvene strane pravo neradi. Nemože se pako reći, da puk absolutno nije podoban prerazumjeti pojmovah o vladi, hierarkičnih odnošajih, crkvenoj samoupravi u ustanovi nauka, kao i u organizovanju njezinih upravnih službah i uredjivanju crkvene discipline, nego sve visi o tomu, kako propovjednik umje pogoditi misli svoje obćine i za nje prikopčiti abstraktniju svoju theoriju, koju ima razvijati. Neradi se tu o tomu, da se upusti u dubine bogoslovne i preporna bogoslovna pitanja; da pako puk uzmogne na prosto razumjeti ona velika načela, koja je upravo austrijski konkordat crkvi u carskih državah naumio osigurati, za to ima propovjednik u pomoć si veliku zalihu katoličkoga osvjedočenja i čuvstvah, česa će svega naći u nižjih vrstah puka, i sigurno

Digitized by Google

ondje, kamo jošte nije zahvatila gradska skvarenost i ohola mudrolija, nego gdje se čvrsto drži stare katoličke vjere i starih katoličkih običajah.

5. Nije to zadaća lahka; hoće-li se pravo riešiti, mora se prihvatiti osbiljno i po stalnu redu, a s dostojanstvom i osvjedočenjem. Da to bude već odavna učinjeno ter da se sada jur razvikan konkordat bude u svojih dogmatičnih i historičnih podlogah jezgrovitom i dohvatu primjerenom besjedom puku razložio ter ga ovaj bolje poznavao: valovi crkveno-političnoga pokreta nebi tako visoko bili zaskočili, kako ih na žalost vidimo sada, niti bi mnogi propovjednik s čemerom morao čuti: da je i iz njegove obćine odišla u poslaničku kuću peticija za ukinuće konkordata. Nu ljudi nisu nikada pravo razumjeli što je i kako s tim konkordatom, a manje ga je tko sam čitao ili si ga dao od razumnikah protumačiti, niti ga je morda ikada tiskana vidio — pak ipak podpisaše. Dà, podpisaše; jer tko zna što jim se je nabajalo u uha, koliko konkordat škodi, koliko on uzteže svaki napredak u prosvjeti i dobrobitku. Morda su već prije čitali šta takova i u novinah, a kako bi to moglo biti štampano, da nije istina. Tako su se oni bodrili i podpisali ni nesluteći, da se ta molba osniva na predpologah, koje, kad jim se na dno pogleda, vode na onaj od mene jur u ovom listu spomenuti dilemma, uz koji lojalni patriotizam nemože obastati. Ište se ravno kako bi izmaći ovom žalostnom dilemmu rekši, da su se okolnosti od god. 1855. promienile, a da je toga mnenja i car; nu da se dužnosti ustavnoga monarka s dužnostmi svakako starijimi, što jih ima pred očima austrijski konkordat, nemogu složiti, to, ma koliko se vikalo, nije jošte dokazano, pače je to tvrdnja takova, koja izdaje volju crkvi opornu i opet neznanje konkordata. Pak ako su morda politički odnošaji u Austriji sada sbilja postali takovi: da se ova ili ona točka konkordata, s kojom se medjuto nije srastla nikakova dogma, mora od ministerija ili carevinskoga vieća predložiti za sporazumnu izmedju vrhovnikah ugovornikah preinaku, kako to sam članak 35 kaže: zar se sbog toga mora vas konkordat, more biti proti pravu samo s jedne strane i kako dnevni listovi gone i sile, ukinuti? Sigurno je, da o tomu i jako treba puk podučiti; gdje bi se pako s uspjehom i mogao podučati puk, ako ne u bogoslužnom predavanju, za kojega zakon i javni običaj nedopuštaju prekidati i mutiti nepozvanimi interpelacijami, i za koje predavanje može se nadati, da će biti voljna slušati i željna pouke obćinstva? Naproti takovoj obuci, ako je udešena prema mjestu i vremenu ter se drži predmetu primjerenim dostojanstvom, nu i s vjernošću prama stavljenoj si zadaći, novinarska vika: Politika nespada na propovjedaonicu — pravo sudeć bila bi ništa drugo nego lukav stranački pokus, nebi-li protivniku u boju za dobru stvar crkveno-političkoga reda iztrgli najjače oružje. Taj pokus ide uzpored s drugimi po drugoj strani pokušaji: da naime svakojakom izmišljotinom i sumnjom ovaj boj i na protivnoj stranci predstave kako nepoštenim tako i nekoristnim, ter po takovu da vas puk odvrate od stvari kano već izgubljene.

6. Neka se pri tomu nitko nepozivlje na još neriešene ili osudom jur svršene iztrage proti kat. duh. pastirom, koji da se svojimi propovjedmi okriviše stanovitimi čini od države zabranjenimi. To moguće je da se je i dogodilo, a dalo bi se pomisliti i tada, kada bi si propovjednik uzeo predmet govora iz područja kršćanskoga morala. Da-li pako sve izreke sudbene, što se u liberalnih i žarkih od ljubavi listovih napredne stranke točno zabilježene nalaze, točno odgovaraju samomu činu, to se iz jako šarenih dopisah novinarskih neda razabrati. Proti krivičnim ili samo nepravim kaznenim izrekam sudbenim ima u Austriji jošte zaštite dosta; tko neće da se uteče u tu zaštitu, znati će valjda sam najbolje, zašto neće; osuda pako, koja je proti njemu pravovaljana, ima dàkako po obliku istinu za sebe. Toliko se barem, kako se je nadati, smie jošte reći: da je težnja agitujuća za ukinuće konkordata svakim sredstvom, koje pomoći može, naperena proti pravom po konkordatu postavljenom redu crkve u Austriji, dakle proti samoj crkvi, koja je jedna, dosljedno i proti katoličkom vjerozakonu, koj samo u crkvi ima svoj socialni izražaj. Ili zar neveli izrikom sam patent, kojim je konkordat proglašen: da je taj svečani ugovor (conventio solemnis) sklopljen za uzpostavak sigurna i stalna uredjenja posalah i odnošajah kat. crkve (ad certum stabilemque ordinem rerum rationumque ecclesiae catholicae in imperio nostro constituendum)? Pak ako se umah na početku samoga konkordata kaže, da su papa i car „želeći i trseći se jednodušno, neka se vjera pobožnost, i ćudoredna snaga u carevini Austriji sačuva i poveća, odlučili o položaju crkve katoličke u istoj carevini sklopiti svečan ugovor“ — zar tu a contrario neima razloga reći: da nasrtaj na konkordat smiera proti sačuvanju i povećanju (katoličke) vjere, pobožnosti i ćudoredne snage u carevini Austriji? Ako dakle to duh. pastir svojoj obćini s propovjedaonice živahnim ali skroz dostojanstvenim govorom razloži, zato nepodpada pod kaznu, prem je moguć, i to samo moguć slučaj, da bude kažnjiv? Pak ako i puk moli ili opominje, neka se ničim neupušta raditi proti obstojećem još zakonu, s kojim je konkordat proglašen, i svrati jim pozor na zle posljedice, koje prvlje ili

Digitized by Google

kažoje, ako protivnici konkordata prodru, moraju sliediti ter nje slobodno i pošteno naslika, neima u obstojećem kaznenom zakonu naznačena čina, kojim bi se okrivio. Istina je, slikajuć te posljedice proporuča se biti na opreza; jer sudac, koj propovjedniku, u obće kleru, ili pače svoj katoličkoj crkvi nije jako sklon, može lahko dobiti povoda, da nadje u tom kakovo zabranjeno „preticanje" (Vorhersagung" Strafgesetzbuch §. 308) ili šta još gorega. U tom bi pogledu već trebalobiskupskih naputakah, a dao Bog, da jih nebudetrebalo i bolje!

7. Na koncu ove moje razprave još ću se jednim pogledom obazrieti na pitanje: bi-li katol. propovjednik svojim slušaocem smio preporučiti, neka štiju ove ili one političke listove, koji pišu o crkvenih stvarih, ili opet odgovarati jih od toga? Ja nebih znao navesti nikakova tvrda razloga, zašto-li bi odgovoriti na ovo pitanje: ne! Svjet ili preporuka nije jošte nikakova zapovied ili prepovied; svakomu je prosto suditi, da-li je za njegovo dobro slušati ili neslušati. S religiozno moralnoga stajališta dala bi se pače takova prepovied opravdati: jer to na koncu nije drugo do brižna opomena od pogibelji, kojoj je izvrženo štivom religiozno i moralno stanje štioca, koj se nezna sofizmu oteti. To će se mnogomu novinaru, koj neima nikakove ili ima vrlo slabu katoličku ćut i sviest, vidjeti nepravedno, kako i sbilja čusmo takovih glasovah u obih „Pressah", rekši, da bi to nekako bilo što i kvariti zanat (Gewerbestörung). Ali tako shvatiti stvar vriedi onako malo, kano što nebi vriedilo, kad bi tko dokazivao, da sbog novčanoga interessa duh. pastir nebi smio proti neumjerenu piću rakije, ili kateketa da nebi smio koriti djakah, neka nepuše duhana. Da-li bi propovjednička opomena za ili proti stanovitim listovom bila od velika uspjeha, to je dakako drugo pitanje; nekojim je listovom takova prepovied, tekar ako je potekla od biskupskoga naputka, pače dobro poslužila, i tako jim propovjednik proti svojoj volji radio u prilog. Tim se listovi takovi hvale, pak i sbilja ima u toj sramoti puno istine, ter se mora i to prepustiti pastirskom razboru propovjednika, neka sam prosudi po onom, kako od prije pozna svoje slušaoce, da-li bi njegova opomena pala na plodnu njivu. Nada-li se tomu, tada neka spokojno učini i tu dužnost svoje propovjedničke službe, a sam se neka neda zabušiti vikom, koja ga upućuje na pastirsku poslanicu nadbiskupa bečkoga Trautsona, pisanu u posve drugih okolnostih. Tko za zakoniti red i poredak crkveno-državnih odnošajah, budući si sviestan crkvene misije a i s dostojanstvom govori s propovjedaonice, toga najmanje može stići nadbiskupski ukor od god. 1752.

Bi-li u sadanjoj borbi crkvi valjalo popustiti?

(Konac.)

Nu nevalja preplašiti se uztrajne borbe za načela crkvena od straha, da će to na uštrb biti blagostanju državnomu. Tà pobjeda crkve, što sliedi izza takove borbe, od koristi je najveće za državu, ma da bude ona i svladana. „Katolička je crkva sa svojom slobodom političkomu prevratu kamen grobni, družtvenomu prevratu kamen odbojni, njemačkomu jedinstvu kamen temeljni, slobodnoj znanosti kamen krstni," to je naslov spisu, što izadje u Theissingenovoj knjižari u Monasteru, a posvećen je katolikom članovom njemačkih komorah, ter se i dokazuje, što se veli u naslovu. Pače i Mazzini je dokaz tomu, kako je tvrdnja istinita, da se države od sve veće pogibelji političkoga i družtvenoga prevrata jedino mogu spasiti borbom i pobjedom crkve. Ili zašto mu je, kako kažu „Hist. Pol. Blätter," geslo to, da se protestantizuje Italija? zašto se on pača u religiozna rovarstva? zašto je on od njegda već u sporazumljenju s družtvom bibličkim? Da stegne, kako on veljaše, plahost katoličku, koju on smatra najdosljednijom i najvećom neprijateljicom prevratnih nastojanjah svojih. Nu da navedemo još jasnijih dokazah sa strane isto tako pouzdane. Proudhon veli u spisu „Confession d' un revolutionaire": „Od pamtivieka radila je država, da bude nezavisnom od crkve. Kraljevi kano prvi prevratnici dodjoše dotle, da ćuškaju papu svojimi gvozdenimi rukavicami. Kraljevstvo pobuniv se proti papinstvu podje putem k svojoj propasti. Tim, što poniziše crkvu, podgrizoše koren načelu ugleda. Sila postade sjenom. Ako se socializam nasloniv se jednom rukom na list, kojim se taji evangjelje, na očigled monarhije usudio priznati anarhiju, a zanijekati svaki ugled, to je on samo zaključak izveo iz mudrovanja, što se nazad 1000 godinah razvilo za prevratna djelovanja vladah i kraljevah." A prevratni pisac Le Blanc veli (Histoire de la revol. franc. I. pag. 252) ob organičkih člancih, kojimi se okovala crkva u Francezkoj: „Očitovanje od g. 1662. bijaše ogromna zamašaja. Da su se kraljevi uzdigli nad svaku crkvenu sudbenost, a narodom da se oduzelo jamstvo, što jim ga obricaše pravo pape, da bdije nad svjetovnimi vladari zemlje, to se činjaše, kao da se stavljaju priestoli na visinu, kamo nemogu doprieti oluje. Ljudevit XIV. dade se prevariti i njegova bludnja bijaše tolika, te je vriedan bio sažaljenja." Vrieme dodje a narod uvidje, da je nezavisnost kraljevah robstvo narodah. Narod se podiže i zahtjevaše pravdu. Budući pako da nije bilo sudacah, što bi sudili kraljestvu, preuze narod sam sudbenost, ter mjesto izobćenja dodje na red smrtna osuda. Mogli bismo navesti Guizota o blagodati duhovne vrhovnosti nad vladari, isto tako protestanta Herdera, nu spomenut ćemo samo nieči protestantskoga povjestnika Leona. On na-

Digitized by Google

pisa u br. 159. i 160. časopisa N. Pr. Ztg. god. 1851. ove rieči: „Što putih pokazasmo jur i u ovom časopisu, kako se je njemačka narodnost stvorila, odgojila, sastavila, uzdržala i razvila, kako se staro njemačko kraljestvo utemeljilo i učvrstilo od crkve, pak kao se države uzdržavaju silami, što jih stvoriše, tako da se i narodnosti, a odatle sliedi samo po sebi, te je i historično dokazano, da je morala njemačka narodnost padati i oslabiti u onoj mjeri, kako je odnošaj prama crkvi padao i oslabio. Ali biva upravo tako, kao da su ljudi sasma gluhi i sliepi i ludi i sve ujedno, kao da neima više sposobnosti, kojom bi se zaključivalo od posljedice na uzrok. Tko si želi njemačko kraljevstvo, taj mora da ima najprije jednu složnu čvrstu njemačku crkvu, to nam propovjeda poviest jurve 6 viekovah.“ I ako nisu rieči ovih pisacah, koji se stranom broje medju najznamenitije neprijatelje crkve katoličke, neposredno upravljene na našu siromašnu Austriju, to ipak nije baš težko uporaviti jih na nju. Barem to će se morati dopustiti prijatelju crkve, ako naglašuje, da crkva nije nipošto veća izdajica, kada se čvrsto drži svojih načelah, već da tim ujedno radi oko blagostanja državnoga. Ima-li zatim državah, što se nedadu svladati od crkve, kao što je takovih bilo, te se uslied takovih borbah razpadaju poput mrtvaca: to se neka nebiedi crkva, koja se uzdišući i gorke suze roneći kao duša države od nje, svoga tiela silovito odtrgla, već neka se biedi samokrvničko tielo, što je rukom svojom nož rinulo u vlastito srce. Na takovo stanje može se veoma sgodno uporaviti mjesto iz proroka Ezekiela g. 3, 17, 18, 19.

Završimo tu razpravu, kojom nukamo na postojanost u načelih crkvenih, riečmi, što se čitaju u pastirskoj poslanici biskupije vratislavske od god. 1848.: „Slušamo-li rado ljude, jer je to volja božja, a ono prestaje posluh sam po sebi, čim je zapovied ljudska proti volji božjoj. U takovu slučaju, kada bi nas hotjeli starimi ili novimi zakoni ili naredbami obvezati na stvari, što su proti volji božjoj, ili proti božjemu nauku i propisu svete crkve naše, što su proti obstojećemu sustavu i pravom, od kojih se nemože odstupiti, to bi se tim povriedila katolička savjest naša: u takovu slučaju nebismo nipošto bunu digli i po zemlji širili ili potajno ortačili se s onimi, koji što takova nepreziru, već mi bismo mirno, krepko i otvoreno kazali zakonodavcem i mogućnikom: „To nam nije dozvoljeno! Mi štujemo vašu vlast i pokoravamo se njoj radostno u stvarih zemaljskih, nu sveto i nebesko, što je nam povjereno, nepodvrgavamo njoj. Činite, što vam se čini prema vašoj službi, mi znamo trpjeti, moliti, i ako mora da bude, umrieti.“ Neka se čuju napokon rieči, što jih izusti Pio IX. god. 1864. u jednoj audienciji naprama više svećenikah: „Moja djeco! nepopustite nikada, kada se radi o načelih. Vjera, vjerozakon i crkva primaju i život i snagu po njih. Jest, ljubav neka vlada nami, ali u borbi za načela stojmo nepomično.“ Bog će nam udieliti blagoslov i snagu, budemo-li se vladali prema ovim riečim: Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam duriorem frontibus eorum. Ez. 3, 8. A on će tada dati, da pobiedimo u Isusu Krstu gospodinu. I. Kor. 15, 57.

Katolici na noge! *)

Dočim mi u Njemačkoj i Austriji tek šaku ljudih odpremamo za najsvetije interese, odasla Hollandija jurve 1500 momakah, Belgija dade za svu vojsku oružja, Francezka odpremi legije, Amerika ista nadkrili nas neizmjerno veličinom žrtvah. Dosele učinismo mi jedva toliko, koliko učiniše na broju prama nam tako neznatni katolici škotski. Tko će reći, da nije istina, ako reknemo, da je u najnovije doba 1.200,000 katolikah hollandskih deset putih više učinilo za najsvetiju stvar, nego-li toliki milijuni katolikah njemačkih? A u Austriji, gdje živi dva puta toliko katolikah, što se radi? Kao što sada u tom poslu, tako radimo mi katolici njemački i austrijski u svih katoličkomu kršćanstvu zajedničkih poslovih. Zna se za izgovore, što su na takove prigovore namah pri ruci. . . Veli se: Državna pritlaka na crkvu u Njemačkoj prevelika je sveudilj jošte, crkva je tude razstavljena množinom malih državicah; u Austriji i Njemačkoj sveudilj se jošte običava smatrati crkva onako na pol zavodom redarstvenim. A dalje se tvrdi: U nas neima toliko imućnih katolikah, i što je toga više. To bi moglo biti istina, barem dielomice. Nu moglo bi se i odgovoriti na oto ovako: Svim tim se dokazuje, da katolici njemački nečine svoje dužnosti, da su sami krivi, što jim se ruke sapinju odnošaji i nedostojnimi i oddavna već svladanimi drugdje. Drugimi riečmi: Katolici njemački nisu sveudilj jošte dovoljno ustrojeni. Nisu oni jošte odlučna cjelost, nikada nisu oni čvrsti u slozi, nikada neidu oni za jedinstvenim velikim ciljem. Pa s toga hramaju oni svagda tromo u zajedničkih poslovih kršćanstva, ter dolaze, kada je već mal ne prekasno. Čim su braća naša u Belgiji i Francezkoj, u istoj Hollandiji, u Americi tja tako snažna, toga neima u nas u Njemačkoj, neima u nas ustrojene stranke, mi nismo stranka katolička.

„Stranka katolička!“ Kakova je to pogibeljna rieč? čuje se sa svih stranah . . . . Mi pako pitamo: Zar se neradi s nami katolici u Njemačkoj jurve 20 godinah kao s kakovom strankom? Zar se nije izumilo za nas sasma čudnih imenah stranačkih, ter se njimi i služi sveudilj? Pak takova imena zar se nečuju u svih komorah evropskih, zar jih nečitamo svaki dan u svih listovih svieta? A dalje: gdje neima stranakah? Tko je uškao Garibaldia i crvenkošuljaše proti Rimu? Stran-

*) O mieni godine izašao je kod Manza u Regensburgu spis s naslovom: „Katholiken Deutschlands auf! organisirt euch!“ ter sada na ulomke kola po katoličkih njemačkih listovih.

Digitized by Google

ka. Tko gospoduje ter piri u Florenciji? Tko radi u Italiji, da u njoj vrije do bjesnila? Stranka. Tko je pretvorio Njemačku u boravište, gdje neprija nikomu više? Znamo jih svih, stranke su, što tako rade. . . . Kada indi sve u svietu stvara stranke, kada se s katolici u svih zemljah postupa kao sa strankom, kada upravo mi, naša crkva najviše trpi dan na dan od strahovanja stranačkoga, a najveće gorkosti i sramote — zašto da se mi junački nelatimo posla, zašto da se mi neustrojimo poput stranke, stranke katoličke, u svakom gradu, u svakom trgu, u svakom selu, svuda gdje se valja boriti s protivnici, svuda gdje ima katolikah, što istinito ljube crkvu svoju ter se vjere svoje nestide pred nikim na svietu. Tako odvažnih katolikah treba nam u taj par; plašivicah, kukavicah neprimamo u vojsku katoličku.

Nu veli se nam: Zar neimate nadbiskupijah, biskupijah, dekanijah, župah? Kako se to slaže: ustroj stranački i onaj prastari ustroj? Jedno uz drugo nemože obstojati nikako! Jest, da neima u onom ustroju tisućah i tisućah nevaljalih katolikah, da svi katolici čine dužnost svoju, da neima proti nam stranakah svake vrsti, što su proti nam svagda složne poput sabite falange, makar i bile inače nesložne medju sobom, da neima svega toga, — nebismo se morali uticati k takovu ustrojavanju stranačkomu. Nu ovako, kako jest, moradu da se slože dobri, odvažni, junački katolici medju sobom ter sklopivši čvrst savez da uzdrmaju mlitave, nevaljale da protjeraju iz tabora, a neprijatelje da razbiju. Onoga dana, kada budu katolici njemački stvorili odlučnu stranku, onoga istoga dana bit ćemo najsnažnija stranka medju svimi u Njemačkoj. . . . Pak budu-li odvažni i junački katolici u takovu savezu složni, bit ćemo tada vojska, vojska katolička u Njemačkoj, a tako prava, živa uda vojujuće crkve božje na zemlji. Katolička vojska! Jest, puk, katolički puk bit će i mora da bude odsele zaštitnik crkve božje na zemlji.

„Bog i puk katolički!“ to nam budi geslo u novoj godini 1868! Jer u koga inače da se uzdamo? Katoličkih vladah neima više. U obće čine vlade za crkvu jošte samo toliko, koliko od njih prkosom izposluje puk katolički. Sve se dadu vladati strankami. Tako valja da i mi djelujemo kao stranka. Katolici francezki pokazaše nam skorice, dokle možemo pa i moramo i mi doprieti u Njemačkoj. . . . Skočimo na noge, jer kao što dosele, tako nesmie da bude i nadalje. U dobar čas bit će nam ustrojavanje, ako nam je do zbilje. Druge su stranke u Njemačkoj, u Evropi jur gotove. Što su dogotovile one dvadeset do tridesetgodišnjim djelovanjem? Samosilje vojničko, nesnosne odnošaje, stanje puno jada i nevolje. Narodi su jih siti, sasma siti tih stranakah sadanjega doba; narodi jih proklinju, dozlogrdila jim je obćenita bezznačajnost i potištenost. Ode slava njekoć toliko slavljenih govorčijah, njih mnogi ožigosani su kano izdajice. Narodi, plemena hlepe za čim boljim, njim se hoće opet jednom značajnosti, vjernosti, pravoga oduševljenja. Pa dobro. Mi katolici možemo jim dati, što oni žele. Ustajmo dakle onom snagom i oduševljenjem, kojim može nadahnuti samo istina, što je s nami. . . . Dokažimo, da nije istinita pritužba, što se razliega po svietu: „Neima nam muževah!“ U to jadno doba, gdje narodi tumaraju kano vrtoglavi, gdje se kraljevstva primiču propasti, gdje države neimaju povjerenja, a stanovnici zemlje pokunjeni i očajani nemogu se oteti neradu i crnim slutnjam — u to jadno doba ustajmo i mi srčano i odvažno, spremni na žrtve a uzdajući se u Boga, budimo mi muževi spasonosno djelujući. — U tu svrhu predlažemo katolikom sedmero stvarih: 1) Pravilne biskupske sastanke. 2) Skupštine svećeničke po svih biskupijah. 3) I katoličko plemstvo da čini dužnost svoju. 4) Skupštine katoličkih učenjakah. 5) Glavne skupštine katoličke neka se preobraze kako valja. 6) Neka se usavrše družbe kazinske. 7) Neka se utemelje družbe za štampu.

Katolička crkva kao obćina i njezini članovi.

Povodom žalostnoga, dne 5. t. mj. na groblju sv. Jurja sbivšega se, a u mnogih novinah, po imenu u listu „Debatte“ krivo opisanoga dogodjaja, misli se, da će biti štovanomu obćinstvu usluga: kada se sljedećimi redki razmjer dužnostih i prava katolika naprama crkvi kao obćini posve objektivno pokuša predstaviti.

Svaka obćina, svako družtvo ima svojih vlastovitih zakonah, svojih pravilah, koja članovom obćine ili družtva podavaju stanovitih pravah, ali ujedno i nalažu dužnostih kano pod uvjet, pod koji članovi obćine ili družtva mogu postati dionici pravah t. j. dokle se podvrgnu naloženim si dužnostim; u protivnu bo slučaju lučeć se svojom krivnjom iz obćine ili družtva gube i prava.

Katolička crkva kao obćina ima na isti način svojih zakonah, a katolici kao obćinari katoličke crkve imadu samo dotle tražiti za se od crkve pružena si prava, dokle naložene si dužnosti vierno i savjestno obdržavaju. — Svečanost pako crkvenoga pogreba toliko je častno pravo, da njega mogu zahtievati samo oni, koji u obćinstvu ili zajednici s crkvom živu. Ovo crkveno načelo, koje iz pravo shvaćena pojma crkve kao obćine samo od sebe iztiče i razumje se, staro je koliko i sama crkva. Po ovom načelu uzkraćivao bi se jur od postanka crkve crkveni pogreb nekrštenikom, krivovjercem, prezirateljem crkvenih zakonah i naredabah, i samokrvnikom. Za one, koji u crkvu kano uda njezine obćine spadaju, ali se samoubojstvom učiniše nevriednimi crkvenoga pogreba, obazire se crkva, kako u obće u svakom drugom ljudskom odnošaju, neće-li naći ublažujućih okolnostih, a to točno i sdušno. Sbog čta-

Digitized by Google

crkva, ako se u kojem slučaju liečničkom protražbom tjelesa pokaže, da si je tkogod u stanju nesvjestice prekinuo život, dopušta crkveni pogreb; pače gdje se to i nije dokazalo, nego je samo dvojbeno, dopušta crkva pogreb i blagoslov tiela u groblju, ali bez svečanosti.

Ima još i drugih pravah, kojih u katoličkoj crkvi kao občini mogu samo katolici i to samo dotle biti dionici, kako već i dokle obdržavaju crkvom naložene si dužnosti n. pr. pravo kumovanja pri dielenju otajstvah krsta i potvrde, blagoslova po katoličkom crkvenom obredu mješovitoga braka, blagoslova žene poslje poroda; pak u tom pravcu dodje se ne riedko pred katoličkoga duh. pastira sa zahtjevom, kojemu on bez povrede crkvenih zakonah nemože zadovoljiti, i sbog šta se često on okrivljuje intolerancijom i oštroćom. Pita se pako sada: zar je koja občina ili kakovo god družtvo nesnosljivo, ako držeći se svojih pravilah onim članovom, koji neće da se pokoravaju občinskim zakonom ili družtvenim pravilom, ter koji neobdržavanjem i preziranjem naloženih si dužnostih sami povrgavaju pružena si prava, ista prava uzkrati? Toga sigurno nemože nitko reći; jer zna se, da se občine, družtva i družbe sklapaju upravo zato, da se postigne stanovita svrha, a porad toga ustanove se zakoni i pravila, kojim se svatko unapried ima podvrći, ako kano član želi stupiti i primiti se u občinu ili družtvo, pak dosljedno biti pripravnim i na to: da iz občine ili družtva bude izključen i stanovitih pravah lišen, ako pristupom primljenih dužnostih neobdržava. — Ako po takovu iz navedenih razlogah nemože nikakova družtva po pravici stići prigovor intolerancije: zašto se katoličkoj crkvi tako rado spočitava intolerancija i oštroća, ako sljedbenikom zaboravivšim dužnost uzkrati pod uvjetom podana prava? Je-li se to dogodilo iz neznanstva — to neka, da se ukloni za buduće svako nesporazumljenje, za pouku neznajućim služi ovo kratko razjasnjenje. Je-li se pako dogodilo iz zlobe i želje za smutnjom ter iz neprijateljštine proti crkvi — tada je dužnost dotične političke oblasti potegnuti na odgovor one, koji svaku priliku rado hvataju da iznesu na vidik svoje nečastne namjere, izkale si jadno srce ter zavodeć neznajuće spremno zamiću smutnju previdjajući dobro: da će uza sada vladajući katoličkoj crkvi i svećenstvu toliko neprijatni duh vremena uviek na njihovoj strani biti tako zvano javno mnienje, ter da njihovoj illuminatornoj misiji takovi dogodjaji mogu biti samo u prilog.

Viestnik.

Zagreb. Prekjučer preminu u 49. godini u samostanu milosrdne braće br. Stjepan Fischer, počastni prior, diplomirani kirurg i nadliečnik samostanski, od više godinah znan u našem gradu vješt i neumoran liečnik i štovan znanac svećenstva na daleko.

— Dne 9. t. m. preminu u samostanu milosrdne braće svećenik nemoćnik Filip Vojvodić u 64. godini. Pokojnik, kako je u našoj nadbiskupiji poznato, bolovao je na duhu blizu polovinu svoga vieka; zadnjih godinah bio je miran i spokojan, osim što bi se u razgovoru često izticala njegova fixa idea. Kap ga udarila jedno za drugim na kratke stanke tri puta, ter mu treći put prekinula žalostan i buran život.

— Na pitanja, što nam stižu s više stranah sbog katekizamah školskih, odgovaramo: da su već davna preko najviših oblastih predani c. kr. nakladi školskih knjigah u Beču za štampu; nu do sada nije nam jošte došao nijedan tabak za izpravak, što je znakom, da jošte nisu u štampi. Po svoj prilici zapinje posao zato, što je ista naklada bila malo prije dala preštampati u veliku broju staroga izdatka, ter po običaju čeka, dok se razpača; a morda je i kakova druga zapreka. Nedavno je potjerano službeno. Biskupijski katekizam i molitvenicu povjerila je preč. nadb. stolica istomu odboru, ter ima donekle i njega gotova; nu priznati nam je, da bi posao morao brže uspievati. Prionuti će se skoro bolje.

— Na kateketičke izpite došla su trojica: gg. Alojzij Baroša, Mato Galović i Milko Kučenjak, dakle za svako prazno mjesto po jedan.

— Jedva što dočusmo smutnju sbivšu se dne 5. t. mj. na groblju sv. Jurja pomislismo: ala divne radosti bečkim novinam! Pogodismo u prvi mah, da će se naći u Zagrebu dopisnikah, koji će uhvatiti zvuk stanovitih bečkih novinah i pogoditi jim pravu žilicu; jer i sbilja odjuriše prve viesti žicom istoga još večera, a duži dopisi sutra dan. To se razumje, da nijedne neprešutiše, a liberalne nepropustiše ni ovom prilikom prošibati klerikalce. „Wanderer“ meće u usta svećeniku nad grobom fanatične rieči i mahnitašku mimiku; ali s protivne strane razkidale se na njem jednakom bjesnoćom sve crkveno ruho i gornje haljine, ter je jedva utekao cunjav, valjda kano koj Wandererov pomagač ili dopisnik, dok je putovao svietom po svojih študijah, i dok se nije zaodjenuo novinskim ruhom. „Debatte“ vratila se i po drugi put na taj dogodjaj ter veli: „da su ga provocirale osobe i principia“ (naravno klerikalna) i završuje: „Ovaj slučaj novim je razgovetnim dokazom, kako se slabo naši klerikalni krugovi umiju obazirati na zahtjeve vremena — da metnemo s uma zahtjeve uljudnosti.“ Dopisnik u službenom listu, morda i sam služben, hvali gomilu bučeću, da je ipak bila sviestna ter posred buke drugčije znala štovati zakon, što je pokazala tim, jer je štedila naoružničkom stanu carskoga orla i za najžešće graje pozdravila zapovjednika vojske vozeća se mimo nje. Eto i opet su klerikalci svemu krivi; kako druguda, pak zašto da nebude i u naprednom Zagrebu upravo sve tako. Mi ni sami nesumnjamo o lojalnosti početnikah one smutnje; ali udara i opet u oči, kako se iz svake

Digitized by Google

demonstracije proti tim nemirnim klerikalcem iztiče na protivnoj strani čista lojalnost. Čudno je — ali dà, zar čudno? — što se ovakovom prilikom najjače na crkvene zakone i službenike žeste oni liberalci, kojim su sbog druge mahne i strasti težki zakoni crkveni ter su ili već došli s njim u sukob ili ga se boje. Hvale bečke novine budan i slobodan duh Hrvatah, kojemu da prirodjena hrabra mišica podaje više energije; nu mislimo, da bi Hrvati tu pohvalu mogli odbiti od sebe, tim većma, jer je ono junačko djelo poteklo od ljudih, kojim imena n. pr. na — rer i — ner itd. neodaju hrvatskoga poriekla, a Hrvati nenaviknuše kititi se tudjim perjem. Što lahko povjerovaše onu ludovjet, kako da je kapelan ludo govorio, nije ni čudo; jer što kapelan govori kako bi to i moglo biti, da svu mudrost sabere, pametno za one novine, kojim se čini ludo što govori sam papa, biskupi carevine, pače i svega svieta. — Vlade i zakonare trgnu sa sobom hitri pučki napredak ter se od hitrine i sami onesviestiše; nu doći će, morda i skoro, vrieme, ter će priznati, da crkveni zakoni smieraju na veće dobro ljudskomu rodu, nego-li slaviti samoubojice, pače iste ubojice, kako je zavladao običaj.

— Nagadja se i piše jur duže vremena, da se u Rimu od strane carskoga dvora radi o reviziji austrijskoga konkordata; taj posao da i jest glavnim razlogom, zašto da je izbor novoga poslanika u Rimu pao na grofa Crivellia, a nedavna raznesoše novine, da su za taj posao odredjeni i nadbiskup kolački Haynald i pražki profesor Schulte, kao i papinskoj stolici povoljni carski pouzdanici. Medjuto pogovara se na sigurnoj strani, da se je Haynald toga puta odlučno odrekao, čemu da je uzrokom vladina instrukcija, koju bi imao sobom ponieći, dočim liberalnije novine tu viest pobijaju, rekši, da se je od učenosti i liberalnosti Haynaldove boljemu nadati. Vidjeti ćemo. Nego bismo sbilja već naprvo mogli pogoditi, da će se Haynald sbilja težko odvažiti da radi po instrukciji, što bi mu je napisali sadanji ministri bečki, ako oni nju imadu napisati.

Beč. „Novi red“, u kom danas živimo, doista je veoma nov, te bi trebalo samo to jošte, da bismo morali hodati i stojati na glavi, da bude taj „red“ savršen. Tu idu kraljevi, da otimaju zemlje i pliene, a napokon goni jedan krunonoša drugoga iz zemlje njegove, pak to se nazivlje „pripojiti i razvlastničiti“; — zatim se u njekih sborovih (gdjeno su jedni članovi osudjeni s prievare, drugi doručkuju „cyankali“, drugi opet začinke pjevaju javnim bludnicam) biskupom tumači moral i ljubav prama istini; — dalje opet podučavaju protestanti i židovi, što sjede u novinarskih pisarnah, katoličke viernike o crkvi njihovoj i vjeri, i vjše toga, što se radja po tom „novom redu.“ Uz taj „novi red“ doživjesmo takodjer, da plaćeni piskari javno izobćuju katoličke biskupe, što se vladaju prema apoštolskomu zvanju svomu javno braneći pravednu stvar, kojoj su vrhovni čuvari i pastiri. Novinarsko oto protiva biskupom izrečeno izobćenje znak je vremena, što mnogo znači, pa dočim se biskupi sumnjiče pred pukom, kako su stekli neograničenu vlast uslied konkordata, obsipavaju se oni ujedno pred istim pukom ruglom i sramotom ter se izsmjehavaju na očigled svemu svietu. (W. K. Zt.)

Sv. Hipolit. Na jednoglasnu izjavu svećenstva, što se u sadanje za crkvu toliko burno i opasno doba, složno kupi oko svoga biskupa, odgovorio je isti veoma liepo. Raduje se s tako jedinstvene izjave i tješi svoje suposlenike u vinogradu gospodnjem sjaćajuć jih apoštolah Isusovih, koji uztrajaše u dnevih gorke kušnje. Očituje zatim tugu i brigu svoju videći, kako Austrija sve dalje srće u krugove neplodna liberalizma, a lišava se katoličkoga značaja svoga. Tužnim srcem spominje nadpastir, kako se i gdjekoji biskupljani njegovi dadoše zavesti ter udariše na prava crkvena; nu misleći, kako mnogi njih neznadoše, što-li rade, to neka duhovni pastiri u svojih govorih temeljito, ali i razborito razjasne istine vjere, što su u savezu s dnevnimi pitanji religioznimi. Napokon javlja jim glede pitanja školskoga radostnu viest, kako iz raznih stranah biskupije dnevice prispjevaju dopisi učiteljah u prilog pravomu uvjerenju, da se neima tražiti spas u odcieplenju škole od crkve.

Rim. Sv. otac odgovorio je na božić stožernikom na njihovu čestitku ovako: „Primam rado vašu čestitku i rado se nadam s vami. Bog će djelo, što je započeo, jamačno dovršiti slavno. Već u obredu prošle subote zaniela me rieč sv. Grgura: „Judaea dissolvenda, dispergenda, gentilitas congreganda“, što na čudnovati način valja i za današnje okolnosti, makar i u obratnu smislu. Jer tada bijaše Judaea poput današnje Italije raztrgana tolikimi strankami; Farizeji, Maniheji, Eseji, Herodijani borahu se medju sobom, i to bijaše sjeguran znak propasti. Naprama njim rimsko carstvo u čvrstom, sabitom jedinstvu, kao što u taj par crkva katolička. U nikoje bo doba nebijaše episkopat sa sv. stolicom tako čvrsto sjedinjen, kao što je sada, pak to jedinstvo moramo gledati čim većma da se sačuva i učvrsti; sve manje razlike u mnienju moradu da izčeznu pred jednom uzvišenom misli, što je spas crkve. Tim jedino možemo s uspjehom odoljeti navalam neprijateljskim, koji ako i jesu inače medju sobom nesložni, ipak su u tom jednom složni, u ratu naime proti sv. crkvi katoličkoj; s toga moramo i mi da budemo složni, da ju branimo. U tu svrhu dižem ja sada glas svoj k Bogu i molim od njega, da otu slogu i jedinstvo ojači i učvrsti svojim sv. blagoslovom, što vam ga tim dajem u ime njegovo.“ Utisak govora bijaše neopisiv.

— Počam od 1. siečnja banka će rimska svoje stare banke po škudu kupiti i mjesto njih izdavati nove u

Digitized by Google

vriednosti franakah i lirah, i to po 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500, i 1000 franakah. — Častni otac Jerolim Kajsević iz sbora resurrekcionistah u Poljskoj odaslao je parižkomu „Universu“ djelo svoje o mučeničtvu nadbiskupa poločkoga, sv. Jozafata. U tom zanimivom spisu opisuje se sjedinjenje Rusinah sa sv. stolicom i skoro posvemašnje uništenje ote unije po Ruskoj, a isto tako sramotna radnja ruskih agentah medju sjedinjenimi Grci u Austriji. — Tude boravi patrijarh jeruzolimski msgr. Valerga i biskup iz Chicago, i u obće ima mnogo stranacah.

— Mazzini, koj pokaza jur češće, kako je točno i izvrstno upućen o potajnih namjerah i razpravah vladinih — a to o on može da bude tim lakše, što imade, kako sto primjerah dokazuje, i u pisarnah ministarskih i u kabinetu kraljevu svojih agentah — odkriva iznovice zanimivih viestih o uspjehu misije generala Lamarmore u Parizu. On tvrdi, da je car Napoleon Italiji ponudio neograničeno vlastničtvo u Rimu, čim bi vlada talijanska podpisala ugovor, kojim se Francezkoj zajamčuje u svakom slučaju savez Italije, te ako uztreba, pomoćna vojska od najmanje 150.000 momakah. Kako je taj predlog cara francezkoga sadanja vlada primila i da-li se je ona na oto jur obvezala, toga nemože jošte Mazzini da kaže izvjestno, nu obećaje, da će na skorom o tom javiti odlučnih viestih. U drugih okolnostih nebi zavriedile izjave Mazzinijeve, da se uvaže baš toliko, te bi se mogle smatrati manevrom stranačkim, nu u sadanjem položaju Italije i nuz odvažnost Mazzinijevu, gdjeno se izjave njegove za odstupa Savoje i Nizze obistiniše tako sjajno, vriedno je uvažiti tvrdnju njegovu tim većma, što se ona u istinu sasma slaže s mnogimi drugimi znakovi, — mislimo s obsežnim oružanjem Italije. — Uslied posljednjega sazivanja svih kolikih dobah prvoga razreda i dvajuh razredah rezerve imat će talijanska vojska pod oružjem 360.000 momakah. Sve tvrdje u zemlji naoružat će se podpuno kao u ratno doba i kraljević Humbert sam — naravno praćen podobnimi strukovnjaci — ima se obaviestiti o naoružanju tvrdjah, te u ime kraljevo narediti sve što je potrebito da se podpunoma izvede ta naredba. Pitamo sada, čemu je potrebito talijanskoj vladi tako ogromno oružanje nuz tako žalostno stanje novčano, ako neima nikakovih tajnih razlogah, dok neprieti evropskomu miru s nikoje strane pogibelj ter Italija jedva na oto misli, da zametne osvojni rat radi Rima proti Francezkoj?

Monakov. U monakovskoj biskupiji podpisuje se u taj par adressa na kralja, a na obranu sv. otca i njegova posjeda. U posebnih okolnostih, što vladaju u Bavarskoj zemlji, da je ota adressa bezuspješna, to uvidja svatko. Adressa neima drugo da bude, van demonstracija bavarskih katolikah u prilog sv. otcu, i kano takova samo ima i imat će svoju vriednost.

Osnabrück. U gimnazijskoj crkvi služile su se koncem pr. g. na prošnju gimnazijalacah zadušnice za papinske junake pale kod Mentane. Tom prigodom sakupiše za sv. stvar revnujući mladići liepu svotu od 33 talira za sv. otca. Liep doista primjer!

(Knjižtvo.) Misa od slovenskoga učitelja Mije Vučnika sastavljena, a od sina mu Dragutina s hrvatskim tekstom u Zagrebu izdana, preč. nadb. duh. stolici na razsudbu predana i po vještaku g. Franji Kostanjevcu presudjena: prem neima vanredne muzikalne vriednosti, ipak je dobra ter bi ju vještiji učitelji mogli kod službe božje rabiti, zato se u ime preč. nadb. duh. stolice gg. župnikom i učiteljem preporuča.

U Gorici (Görz) izašla je izpod tiska u hrvatskom jeziku molitvena knjižica pod naslovom: „Put svetoga križa od Pilatova dvora do vrha Kalvarije. Talijanski ga sastavio Bl. Leonardo iz Porta Mauricija, reda sv. Franje Serafinskoga misnik i vjerovjestnik. A hrvatski ga protumačio i 1765. g. izdao njeki redovnik serafinske države sv. križa hrvatsko-kranjske. Četvrto izpravljeno izdanje (srednja osmina) sa 14 slikah u dvojem obliku t. j. jedno od 7 arakah s molitvami i mnogimi korizmenimi pjesmami, i drugo od 5 arakah bez pjesamah. Ciena je tvrdo vezane knjižice od 7 arakah 32 nov., a od 5 arak. 26 nov. Tko zaželi naručiti, neka se obrati na vlč. otca Magnusa Boseka franciškana u Gorici, od kojega može saznati i ponudah ter uvjetah za veće pošiljke.

Petrov pinez.

Ut Deus Rector omnium Summum Pontificem incolumem conservare dignetur 10 fran. u zlatu; katol. djetičko družtvo u Zagrebu 1 f. 70; družtvo djevicah u Zagrebu 10 for.; župljani u Žakanju prigodom trodnevnice 2 f. 47 čemu njihov župnik g. Mio Sopčić prida 2 f. 53 dakle skupa 5 f.; g. Stjepan Johanides, župnik u Drenovcih uz predplatu 1 f. 70 nov. Prigodom trodnevnice župljani u Vrabču kod Zagreba 4 for.

Od zagreb. sbora praebendarah doteklo, i to: preč. g. J. Turatović 5 for. u kov. srebru gg. Josip Hranjec 2 carska dukata, Kranjec 5 f. u kov. srebr. Šilobod 5 f. pap. Lukić 5 f. Janušić 5 f. Košćec 5 f. Švec 1 for. Bogović 10 f. u kov. srebru. Tkalčić 1 for.

Dopisnica urednička.

G. G. H. na V. Za nastalu godinu preostala samo 4 novč. Svake godine ostaje vam manjka za četvrt, što budi za ravnanje.

G. V. S. u Dr. Rečeno knjigaru. Od lanjske godine preostalo Vam i zabilježeno suviška 14 novč.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 4. Tečaj XIX. U četvrtak, 23. Siečnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Misli o naumljenom gradjanskom braku.

In praesens mundi theatrum qui oculos conjicit, anteactorum compendium inveniet, et uberrima prudentiae formandae exempla. Sed deplorandum est, quod non alienis potius quam suis periculis cautiores reddantur homines.

Observat. polit. super nuper. Galliae motibus.

Duh vremena, komu se sviet klanja, u koga se kao spasitelja ufa, koga jedino ljubi i sliedi, koj ipak očevidno i sreću i spas tolikih dušah upropašćuje — duh velim ovi, kako je kroz viekove tako i u naše doba vojuje proti Duhu svetom. Jer boj proti kršćanstvu jest boj proti Duhu svetom, koji je zaštitnik i ravnatelj kraljestva sinom božjim na zemlji utemeljena; i prem ako je, kao što povjestnica svjedoči, uviek pobiedjen, ipak nemiruje i nove načine vojevanja snuje, nova sredstva namiče, kako da ovo kraljestvo uništi, ter dokaže, da neima drugoga boga nad njega. —

Duh ovaj pogubni kliče u Italiji: Rim ili smrt! Italija nemože te nemože sretna biti inače nego da u Rimu gospoduje — onda će sreća, onda dobrobitak Italije procvasti, kad se ružna tragedija, koju već mnogo godinah igra, doigra; kad sv. otac bude oplienjen i zarobljen, kad se na Kapitolu bude vijao barjak republikanski, kad na prosjački štap padnu svećenici gospodnji: onda, onda biti će sreće i slavja bez kraja i konca! Pa kako i nebi? onda bo u Italiji manje će se moliti, a više vježbati u oružju, manje će biti manastirah, više kasarnah; neće tada u Rimu otac kršćanstva dieliti blagoslova mira urbi et orbi, nego će junački vodje vojske navieštati svietu boj, proljevanje krvi! — Poreza će nestati; trgovina bo i promet pribavit će Italiji obilje blaga i bogatstva, pak i ako se plaćalo bude, a ono neće se kao do sada novci trošiti na crkvene svrhe, već na blagostanje crljene republike; iz Rima neće se slati vjeroviestnici evangjelja, već junačke čete mlade Italije — — o kolika će to biti krasota! Dakle: dolje s papinstvom, dolje s nesnosljivom vladavinom svećeničkom!

U prilog Italiji isti duh vremena viče u Beču: dolje s konkordatom; jer konkordat je prava kuga po narode a propast za države. Konkordat je uzrok sve nesreće; on bo kriv je, da su neplodne godine, da zemlja nesiplje srebra, zlata i dragoga kamenja; konkordat je lisičina vojsci na rukuh, konkordat je upropastio trgovinu i promet, umjetnost; konkordat smeta prosvjeti i uljudnosti, konkordat je pomeo glave, uništio pamet i mudrost zakonarom; konkordat je kriv i mnogomu ubojstvu! Dakle dolje s konkordatom! Kada se ukine konkordat, onda će biti sloboda savjesti: nitko se neće tjerati, da vrši zakone crkvene; uvesti će se i gradjanski brak, učione biti će oslobodjene od crkve i njezinih naukah. Eto sreće, eto napredka, eto blagostanja! Tim jedino putem može se stupiti u red prosvietljenih narodah pak onda k slavju i sreći! —

Dopustiti će blagi čitalac, da ponajprije neka odgovorim na viku talijanskih i bečkih mudrijašah u obće; a onda u pretres uzmem isti predmet, o kom prosboriti naumih. —

Narodnost, volja naroda sada je geslo duha vremena. Nekada bijaše sloboda savjesti — Bog neka znade, koju će lozinku izumiti potomstvo. — U ime narodnosti i naroda mora se oplieniti sv. otac i zarobiti, velim sv. otac, koj je Bogom postavljen za otca svim narodom svieta, koji sve narode jednom istom ljubavju ljubi, koj je svim narodom tolike blagodati udielio, koj skrbi za njihovu pravu nabožnu prosvjetu, i spas dušah — u ime narodnosti moraju se njemu oteti sredstva, da može za sreću i spas svih narodah vršiti apoštolsku svoju službu; u ime narodnosti moraju se njemu

Digitized by Google

svezati ruke; — u ime narodnosti i naroda mora se crkva i njezin nauk odciepiti od učione; u ime narodnosti mora se uvesti gradjanski brak i t. d. — Ljudem, koji ovo tvrde sve u ovo ime, stavljam pitanje: je-li oni narode drže za zrele ili nezrele? Ako su maloljetni ter nezreli: kako mogu u ime maloljetnih zahtievati, ili kako se dopušta maloljetnim zahtievati djela od tolika zamašaja? ako su punoljetni ter zreli, čemu se ovi ljudi narodom nameću za tutore i skrbnike? Ili zar je sbilja narod njim taj naputak dao? Ili ljudi, koji žele u metežu doći do slave, časti i bogatstva? ljudi, kojim je trbuh bog, a svrha propast? ljudi bezposlice, ljudi koji samo da mogu svojim strastim, oholosti, sebičnosti ugoditi, ljudi koji bi radi da jim se svietom pronosi slavno ime? Izuzamši ljude ovdje označene narodi kršćanski niti znadu za to niti mare, što se u kovnici duha vremena radi; narodi kršćanski štuju i slušaju svoje poglavare, poštuju svojinu svačiju, hrane se znojem lica i žuljevi, pak da se od njih previše netraži, nebi niti oni previše tražili, pak da nje nitko nepodtiče, i oni bi mirni bili. — Ali ako u istinu to, što duh vremena proglašuje za narodne zahtjeve, narodi to žele: — zašto privrženici duha vremena i sve ine želje narodah neizpune, do onih samo što su njim u prilog? A koje su to njihove želje? pitajte samo narode, pak ćete čuti pjesmu, od koje će vam se koža ježiti. —

Nadalje pitam: ako-li je u ime naroda slobodno oplieniti i oteti čovjeku svojinu, koju kao papa vjekove posjeduje, pitam je-li to pravedno? je-li bi sdušno i pravedno bilo, da diete otca svoga ili mater iztjera iz kuće? otca ili mater velim, koji su djecu na noge podigli, nju uzgojili? pak je-li papa i crkva katolička nisu otac i majka svega kršćanstva? je-li nemogu ovi svim narodom reći riečmi sv. Pavla: „Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per evangelium ego vos genui“ I. Cor. 4, 15. Pak zar sviet imade iz drugoga vrela prosvjetu, naobraženost, civilizaciju, kojom se toliko baši? Neka pita po pustarah Azije, Afrike, Amerike, pak će čuti odgovor na pitanje. — Pa kad bi i sbilja narodi šta takova, nepravedna i zahtievali: zar bi pravicu ljubeći i sdušan čovjek mogao biti zastupnikom toli nepravednu narodu? zar bi mogao zahtjeve toliko nepravedne braniti, i njihovu ovršbu zahtjevati? Zaisto ne! —

Sada ćemo se pregovarati s duhom vremena, koj u Beču kroji zakone katoličkoj crkvi. — Taj duh vremena zahtieva u ime narodah slobodu sviesti. — Da nam se hoće šale sbijati, pitali bi njega, je-li on zna, što je sloboda, što sviest? Jako sumljamo. Bi-li znao na ta pitanja sa svoga gledišta odgovoriti? — Ali — ako bi i znao odgovoriti, onda i mi katolici istim pravom istu stvar zahtievamo. — Nam je sloboda sviesti tako sveta, da su za nju predji naši ostavili sva zemaljska dobra a i isti život, pak smo pripravni i mi danas to isto činiti. Ako su obožavaoci duha vremena nazovi-katolici, pak nje sviest nuka, da katoličko družtvo ostave: tko jim smeta? ako su druge koje sljedbe kršćanske: tko nje sili, da u družtvo katoličko stupe? ako nisu kršćani, zašto viču na stvar, koju nepoznadu? Je-li mi katolici nje silimo, da naša osvjedočenja poprimu i sliede? mi katolici kano što su i predji naši, dajemo caru carevo, štujemo sdušno naša poglavarstva, vršimo državljanske dužnosti; ali nastojimo i Bogu dati što je božje. — Mi kličemo sa sv. Pavlom: „Nostra autem conversatio in coelis est“ Philip. 3, 20. Za postignuće ove naše domovine, za postignuće dušnoga spasa pripravni smo sve ostaviti, što je svjetsko. — Dakle molimo, da nam se u našu svetinju nedira, da se i nam dopusti našim načinom živjeti. — Neka nas nesmućuju svojim naukom, svojimi pogrdami slavitelji duha vremena. Katolici svojim naukom nisu nijedne države upropastili. Dakle i nam neka se dade sloboda sviesti. —

Zahtieva nadalje duh vremena: neka se zakonom ustanovi, da se nijedan državljanin nesili na vršenje dužnostih, od crkve ustanovljenih! Je-li ovi zahtiev valja samo za katoličku crkvu, ili za svaku inu sljedbu? je-li je pravedan? — Svako družtvo imade pravo pridržati članove svoje, da vrše dužnosti družtvene, nu zar da se to krati samo crkvenomu družtvu? — Imade družtvah, gdje se, i to krutom silom, što ipak crkva nikada nečini, na vršenje dužnostih sili, pak jošte nije slobodno to družtvo niti ostaviti, dočim je ipak svakomu katoliku slobodno ostaviti družtvo crkveno, kad god mu se prohtije. Ali na gore naznačena družtva nenapada se, samo se napada na crkveno. Meni kao katoliku nije poznato, da bi crkva i koga silovito priganjala na dužnosti, nego jedino ove dužnosti proglašuje u ime božje, opominje, svjetuje i pod uvjet zapovieda i t. d. Jedino što bi moglo sljedbenike drugoga vjerozakona nekim načinom iznenaditi, jest to, što crkva uzteže blagoslov braku, ako su zaručnici različita vjerozakona, i ako se uztežu pogodbe od crkve ustanovljene izpuniti; ali ni u tom nesili: slobodno je stranki katoličkoj ostaviti družtvo katoličko. Nu zar je pravedno siliti crkvu na blagoslov, kojega podieliti nemože, a da se neizneverji svetim dužnostim.

Duh vremena u ime naroda zahtieva, da se učione odciepe od crkve, to jest da svećenstvo neima upliva u obuku mladeži; da neima rukovoditi njihove ćudorednosti; pak zar bi koji pravi-

Digitized by Google

katolik morajući skrbiti za svoj spas i spas dušah djece svoje što takova potrebovati mogao? zar nauk i život Isusov, nauk i život tolikih svetacah, nisu tolika vrela spasenja? Ili zar svećenikom od Boga postavljenim učiteljem manjka znanje i revnost? Zašto da bi se oni morali iztisnuti iz učionah? Zar je svu znanost duh vremena upio u se? — Veli se znanost nepodnosi miešanja i uplitanja vjerozakonskih pitanjah. Sbilja? pitam gdje je ta znanost? koja znanost? katolici vide, da se u učionah predavaju razne struke nauka; ali bi oni želili, da bi se svi nauci predavali na temelju kršćanstva, da bi svi nauci bili nadahnuti duhom Isusovim, duhom istine i pravde, duhom krieposti kršćanske, da se mladež uzgoji u ovom duhu, koj čini dobre kršćane, a sdušne državljane. — Učitelj svaki, ako je opojen duhom svjetske nadrimudrosti, ako je sljedbenik svebožne filosofije, predavao on nauk koji hoće, može uviek u predavanju uplesti svoje nazore, te tako neuku mladež smutiti u onom, što joj mora biti najsvetije. Pak ako se sav upliv svećenstva iztisne iz učionah, je-li se glavari crkveni pravedno bojati nemoraju: da je mladež u pogibelji promašiti dušni spas? — Privrženici svebožtva nepoznaju inoga boga do prirode, pak um čovječji. Ali oni to tako sladko i gladko opisuju i slave ovoga svoga boga, da je težko poznati grabežljivoga vuka u ovčijoj koži. Po njihovu neima čovjek duše, nego um, a ovaj um jest proizvod prirode. Zato za nje ni neima druge svrhe ni želje do zemlje i zemaljštine; za vječnost pako i za spas dušah briga njih! — Drugo je u pravih katolikah. Oni govore sa sv. Pavlom: „Verum tamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei; propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.“ Philip. 3. 8.

Mi katolici nezavidimo onim, koji se brinu samo za ovaj sviet, za ovu svjetsku sreću i blagostanje, niti njihove znanosti, niti ćudorednosti. Neka oni idu svojim putem za svrhom; ali molimo, da pravedni budu pak puste i nas u miru, ter dok vršimo državljanske dužnosti, ujedno se brinemo za vječnost i spas dušah naših i naše mladeži. —

Nadalje zahtieva duh vremnna u ime narodah da se uvede gradjanski brak. Ovo je predmet, o kojem sam napose naumio prosboriti. —

(Sliedi konac.)

Sastanak biskupah ugarskih.

Pod tim naslovom ima „Feldk. Ztg.“ u broju 95. od 27. studenoga p. g. članak, u kom se sasma odlučno tvrdi, „da se ugarsko svećenstvo ma ni malo nejavlja za konkordat, da isto svećenstvo u ničem nesmeta snovati zakone ugarskomu saboru u školskih i bračnih poslovih; dalje da su se uslied pisma, što ga upravi ministar za prosvjetu, baron Eötvös na prabiskupa ugarskoga, biskupi sastali u Budimu, svoja viećanja dovršili i glede odnošaja škole prama crkvi usvojili načelo, kako se neće svećenstvo ne samo ni malo protiviti reformam duhom vremena zahtievanim, već jih što krepčije podupirati, čim se bude zajamčilo, da sekularizovanje škole neće biti nikako na uštrb svrham religioznim. U pogledu civilnoga braka, što je predložen u Ugarskoj, da su se ugarski biskupi izjavili doduše proti tomu, nu ujedno zaključili neopirati se nikojom načelnom agitacijom odluci saborskoj.“ Napokon pripovieda isti časopis, kako glede upravljanja crkvenih posalah biskupi smatraju sudjelovanje svjetovnjakah najuspješnijim liekom, da se doskoči sve većemu nehajstvu u crkvenih poslovih itd. Premda se vidi na prvi pogled, kako nemože biti istina, što piše „Feldk. Ztg.“, to su ipak brže bolje novine pohvatale i raztrubile ove misli i viesti pod gotovu istinu. Nu „Vorarlb. V. Bl.“ htjede se točno obaviestiti iz same Ugarske ter tako stiže sa strane veoma ugledne, proti kojoj neima prigovora, tomu časopisu ovaj odgovor:

„Tomu se hoće ružne bezobraznosti, kada se u Feldkirchu, što ipak nije gdje daleko u Turskoj, sa stalnosti tvrdi, kako može govoriti samo najvjerodostojniji očevidac i čulac, što su ugarski biskupi zaključili na svom sastanku, ter se odatle onako krepko izvodi, „da izmedju svećenstva ugarskoga i nasljednih zemaljah u nazorih i namjerah vlada velika opreka.“ Dakako, to bi bila voda na mlin prevrtljivu liberalizmu, kada bi medju svećenstvom u najvažnijih načelnih pitanjih vladao nesklad i razdor. Na takovo sumnjićenje i klevetanje nemožemo da se obazremo, sve će se pokazati u svoje vrieme; nu dužnost nam je prama javnosti, da pobijemo laži, što jih lukavo i zlobno raznese „Feldk. Ztg.“ o sastanku biskupah ugarskih.“

1) „Biskupi ugarski nesastaše se istom uslied pisma ministrova na prabiskupa, već se oni dogovarahu o crkvenih poslovih, odkada sabor saboriše, naime od god. 1865., kao što se to razabire iz odgovora prabiskupova na barona Eötvösa.“

2) „Iz konferencije biskupske nije se dosele priobćilo ministru ili vladi u obće ništa, a dogovaranje nije dosele niti svršeno.“

3) „Ministar nije u svom pismu na prabiskupa niti spomenuo konkordata, pa s toga nije prabiskup niti mogao imati povoda, da govori o njem; naglasio je ipak podpunu autonomiju crkve. . . . .“

4) „Na saboru nebijaše jošte o vjeri i crkvenih poslovih u obće niti govora. Ugarski zastupnici imadu mnogo silnijih posalah i nastoje najprije oko njih. Što će sabor zaključiti u bračnih poslovih, toga nezna nitko;

Digitized by Google

nu toliko je sigurno, da se po novom civilnom redu parbenom, što ga je ministar pravosudja sastavio i jurve predložio saboru, crkvena vlast sudbena glede braka priznaje i čuva. Da-li će se gradjanski brak predložiti u Ugarskoj, to se nezna dosele; nu to se zna dobro, da će se episkopat protiviti takovu predlogu."

5) „Glede školskih poslovah nemogaše izmedju vlade i episkopata dosele nastati nikakova razpra jedino s toga, jer vlada nije u dosadanjem redu naredila nikakovih promjenah. Crkva djeluje na školu, kao što dosele. Kada je ministar preporučivao kao posebnik, neka se stvaraju družbe za pučki uzgoj bez razlike vjeropoviedi, izjaviše se biskupi u svojih naredbah prama svećenstvu, da u novih družbah neka sudjeljuje samo tada i ondje, gdje i ako nebudu mješovite, već čisto katoličke."

6) „Kod upravljanja s crkvenom imovinom sudjelovahu i dosele svjetovnjaci u Ugarskoj, naime pokrovitelj i crkvena obćina, i to posljednja po njekojih članovih iz svoje sredine."

„O članku časopisa „Feldk. Zeutg." valja rieč: „Oštro nišanio a zlo pogodio." I tim su pobijene laži i toga časopisa, i svih ostalih, što se povedoše za njim."

Škole kapucinske u iztoku.

Kapucini nastoje u iztoku oko različitih školah, a radili bi jošte mnogo više, da su jim pri ruci znatnija sredstva. Župa sv. Polikarpa u Smirni u njihovih je rukuh, a uza to jošte bijaše od njegda i škola mužka; nu ima tomu njekoliko godinah, što ju predadoše školskoj braći. U Smirni imadu takodjer Lazaristi uz krasan kolegij na broju djece jaku školu. Na Kandiji imadjahu kapucini tri missionske postaje; od g. 1859. nedostižu više na tih postajah prostorije školske, jer broj djece narastao je znatno. U sva tri mjesta morala bi se nabaviti gradilišta i graditi nove škole, kada bi se htjelo primiti svu djecu, što se javljaju. Liepo djelo za škole iztočne, što obstoji u Parizu pod ravnateljstvom abbèa Soubirana, poslat će jamačno podpore. U prefekturi anatolskoj upravljaju kapucini školom mužkom u Erzerumu, koju polazi samo 30 učenikah; školom djevojačkom upravljaju sestre, a ota broji 50 učenicah. U Trebizondu imaju takodjer dvie škole katoličke, mužka s 50 a djevojačka sa 100 djece. I otci i sestre moradu žalibože mnogo djece odbiti s pomanjkanja prostora. Missije imadu 20.000 fran. duga, za koj plaćaju velike kamate. Trebalo bi nuždno, da se u liepo ležećem Trebizondu podignu dva gojilišta za dječake i djevojke. I u Samsum imale bi doći sestre, jer djevojke tude neprimaju nikakova nauka. U Orfi, u prefekturi mezopotamskoj, imadu otci 2 škole, nu ote polaze se malo, jer je i obćina veoma malena. Istom utemeljenoj školi mužkoj u Diarbekiru manjka jošte mnogo; prostorije su nedostatne. Glavar ondješnjega samostana kapucinskoga otvorio je takodjer školu djevojačku i plaća na mjecec za školski stan 50 piastarah, a plaća isto toliko i svakoj od dvijuh učiteljicah. Diarbekir je jedna od najvažnijih državah, pak i ima najviše katolikah. U boljem su stanju škole u Mardiji. Mužku polazi 140 djece, a djevojačku 66. U prefekturi sirskoj uredjene su četiri škole prilično povoljno. U Beirutu, Gaziru, Abeiu i Salini, gdje englezki biblijaši mnogo rade, da razplode vjeru svoju, plaćaju otci 4 učitelja i 4 učiteljice, a u svakoj školi ima 80 do 90 učenikah i učenicah. Da su se mogle podići ote škole, moralo se napraviti duga do 15.000 franakah. U Cefaloniji ima jedino sirotište za siromašne djevojke pod ravnateljstvom sestarah; da se za dječake uredi dobra škola, pomnožit će se na skoro broj missionarah. I u Arabiji moraju se podizati katoličke škole; najvažnije mjesto za sada je Aden. God. 1864. sagradio je tude o. Juvenal de Tortosa dvie školske sgrade; za djevojačku školu dade jedna konkregacija iz biskupije arraske 4 sestre, iz Pariza pako dodjoše 3 školska brata, da upravljaju školom mužkom. Ota missija arabska mogla bi postati domala veoma znamenita uslied prokopa prečbe. U Djeddehu nastanilo se jurve više obiteljih katoličkih; u svih gradovih na obali, od Kalaata do Moke, moradu se po malo smjestiti missionari, da dižu škole i šire prosvjetu. U Tunisu podučava 10 školske braće više stotinah siromašne djece svake narodnosti i vjere; nu valjalo bi podići još mnogo školah. Apoštolski namjestnik, da utemelji škole, što jih ima sada, morade napraviti duga do 25.000 fran. ter završi prošlu godinu manjkom od 20.000 franakah.

Osveta Pia IX.

Nedavno sakupi sv. otac služinčad svoju oko sebe, da jim dade osim nalogah i otčinskih naukah. Pošto jih je odpustio, ostade sluga jedan, očito ganut, baci se na koljena, podiže ruke i tresuć se po svem tielu izpoviedaše kroz plač, kako ga je njeki Garibaldovac podkupio, da ubije sv. otca. Ujedno predade pokajanik bodež i kesu Piu IX. Dugo stojaše papa ganut. Zatim pokleknu pred propelo i moljaše njeko vrieme. Tada ustavši suznim očima reče, svedjer jošte klečećemu čovjeku: „Eh dobro! ja ću zadržati oboje, da te u zao čas nesvlada napast." Uzam napokon propelo dade ga čovjeku rekav: „To ti budi odsele oružje mjesto bodeža, propelom služi se proti meni! Mjesto 30 srebrnjakah, kojimi si imao postati izdajicom, evo ti Petrova novčića;" a ujedno dade mu punu kesu novca.

Katolicizam u gradu Berlinu i njegovoj delegaturi.

Kada se pred 120 godinah u Berlinu temeljni kamen položio za crkvu sv. Hedvige, obećaše 10.000 ka-

Digitized by Google

tolikah, koliko jih tada bijaše u glavnom gradu pruskom, dati prava župna, nu dadoše jih istom malo prije, nego-li se posvetila ta crkva 2. studenoga god. 1773. Dočim se indi god. 1773. samo 10. djece kod sv. Hedvige krstilo, naraste taj broj buduće godine jur do 47, 1812. do 110, 1848. do 462, 1858. do 767, 1866. pako do 1381. I broj školske djece, koja se broje istom od g. 1812., kada jih bijaše 193, naraste god. 1848. do 1239, 1858. do 1870, 1866. napokon do 2900. Još znatnije rastijaše svake godine broj pričestnikah. God. 1848. ukupno s vojnici bilo jih 7370, god. 1858. pako bez vojnikah 22.649, a g. 1866. tja 40.110. U cielom okružju, kamo se računa veći dio pokrajine brandenburžke i pomeranske bilo je g. 1837. za 30.610 katolikah s 1398 školske djece samo 13 svećenikah, koji tečajem godine okrstiše 552, vjenčaše 107, a zakopaše 490, odkale ide na 20.000 katolikah grada Berlina 765 školske djece, 6 svećenikah (ostalih 7 razdieli se na 5 miestah), 363 krštenja, 72 vjenčanja, 340 ukopah. God. 1866. pako bilo je već 66.000 katolikah, 4858 školske djece, 48 svećenikah 3033 krštenja, 521 vjenčanje i 2025 ukopah, odkale ide na grad Berlin 44.000 katolikah, 2800 školske djece] 14 svećenikah, 1391 krštenje, 383 vjenčanja i 1289 ukopah. — Da katolici tako znamenito napreduju, doprinose mnogo tvornice i željeznice, što se grade, ter se puk s toga stiče iz raznih pokrajinah. Napose pako doprinose k tomu ženski samostani, kojih imade sada do devet u cielom okružju. Koliko dobra oti zavodi tvore, neda se lahko kazati. Imenito samostan u Grünhofu, što ga utemlji pobožni obraćenik L. pl. Beckedorff, a povećava ga godišnji dohodak berlinskoga Bonifacijeva koledara i veledušni prinesci mnogih dobročiniteljah, te se može jur 70 djece tude odgajati, osobito je znamenit za razštrkane katolike pomeranske, jer znatan broj djece, što kod kuće neimadu prilike pripraviti se za sv. otajstva, ne samo što se tude valjano mogu pripraviti, već i na svoje oči vide, kako valja katolički živjeti i djelovati.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gosp. stožernik nadbiskup dostojao je kako svake tako i ove godine podieliti na podporu ubogim učenikom u Zagrebu, i to: gimnaziju 200, a realci 100 for.

— Presvietli g. biskup i veliki predstavnik Ivan Kralj kako svake tako je i ove godine razdielio na podporu siromašnim učenikom, i to, gimnazijam: zagrebačkoj 100 for. varaždinskoj 100 for. požežkoj 50 for. praeparandiji zagrebač. 50 for. i zagreb. realci 50 for.

Učiteljski sborovi izriču visokim dobrotvorom mladeži javnu hvalu.

— Preč. g. Stjepan Sabljak, zač. kan. i ravnatelj gimnazija senjskoga postade školskim savjetnikom za vojničku krajinu.

— Vis. kr. dvorska hrv. slav. kancelarija imenovala je na predlog preč. nadb. stolice g. Antuna Badaja za učitelja vjere na malom gimnaziju požežkom.

— Dne 20. t. m. preminu poslje duge bolesti Stjepan Muzler, zasl. podarcidjakon i župnik u Novoj-Gradiški. Pokojnik bijaše učiteljem u filozofiji, i u prvom početku jednu godinu urednikom „Zagreb. katol. lista,“ kašnje učitelj na zagreb. vel. gimnaziju, ravnatelj vel. gimnazija varaždinskoga, odakle se je želeći se dati na duhovnu pastvu premjestio za župnika u Novu Gradišku.

— G. Simo Ljubić, svećenik i do sada profesor na vel. gimnaziju riečkom i akademik preselio se ovamo u Zagreb ter poprimio od akademije opredieljenu si službu kod narodnoga muzeja.

— Zadnji put javismo, da nam o školskih katekizmih neima glasa iz Beča; ali u to stigoše složena za tisak četiri tabaka katekizma za 3. razred po „imprimatur,“ dakle već je u poslu, ter će barem za buduću školsku godinu biti gotov. Najbolje bi bilo, pače moralo bi bez uvjeta biti, da svi novi katekizmi izadju i uvedu se u škole skupa; jer drugčije budući svi po razredbi i obliku u savezu, nastala bi ne malena neprilika i pometnja. To će se, ako uztreba, još jednom zahtievati, a ne da bude po običaju bečke prodavaonice školskih knjigah, koja izdaje, kako njoj na red dodje. Početni katekizam, skroz preradjen i popunjen, jest temelj i kano okostnica drugim, pak bi se s njim moralo bilo i početi. Istina je ravno: maleni katekizam bio se je posve razpačao, ter dok novi bude gotov, trebalo je njega preštampati; nu znajući, da je novi u poslu, i da će ga skoro za štampu dobiti, kako je na pitanje odanle i odgovoreno: bila bi smjela prodavaonica štampati samo toliko, koliko za jednu godinu treba. A već leži u Beču novi preko godinu danah, ter bi mogao već služiti djeci za porabu. Dvie godine bila je ustanovila roka za katekizam četvrtoga razreda, i taj je dakle rok odmaknuo; mora dakle i on umah na red. Najvećemu za gimnazije i realke ustanovilo se roka tri godine; doba je dakle misliti i nanj, da se u savezu s manjimi natrag preradi.

— Glavno povjerenstvo za sv. zemlju u Beču razpisalo je i ove godine poziv na put u Jeruzalem i druga sveta mjesta. Prijaviti se ima do 8. veljače, a najkašnje do 20. veljače poslati putni trošak na povjerenstvo (Wien, Stadt, Franziskaner Platz Nr. 4.) Trošak odmjeren je na 430 for. a. vr. u srebru ili za veću udobnost i obskrbu 500 for. Polazi se iz Trsta 12. ožujka, a iz Palestine natrag 25. travnja.

— „Agr. Ztg.“ objavi nedavna izvještaj o službenom poslovanju kr. žup. sudb. stolice zagrebačke za godinu 1867. Kaže nam, da je prošle godine stiglo 848 tužbah sbog raznih zločinah. Svega je riešeno 750, a od tih

Digitized by Google

190 iztragah tužbom povedenih, a pred sud došlo obtuženikah 482, dakle 100 više, nego prijašnje godine. Od ovih tuženikah obsudjeno je u prvoj i višjoj instanciji 321, 105 ostalo pod pravdom, a ostalo prošlo. — Po vrsti najviše je njih obtuženo sbog kradje, naime 184. Prošle godine pohvatano je više tatskih četah; jedna od 8 glavah što je tjerala svoj posao u Zagrebu i bližnjoj okolici Lašćini, druga od 10 glavah u okolici Jaske i tu još jedna. U drugom redu stoji pobuna i silovit odpor prati oblastnim organom. Porad prvoga zločina pale su pod tužbu 33 osobe a 30 osudjeno. Ovamo idu poznate one pobune seljačke u Pregradi i Mlaki porad gospoštinskih daćah. Pobuna šišljavićka još nije došla na red. — Velik je i grozan broj umorstvah i ubojstvah. Od 30 obtuženih osudjeno je porad umorstva 10, a smrtnoga udarca 19 osobah — za 13 više nego prijašnje godine. Broj zločinah sbog težka udarca ili težke tjelesne ozlede 32 sa preostalih od prijašnje godine 12 razmjerno je malen, ako se prispodobi sa drugimi zemljami, ali je i to samo dokazom, da se u zagreb. županiji jače zamahne i sigurnije pogodi nego-li drugdje. Sbog razbojstva došle su pred sud samo tri tužbe, od kojih dvie preostaše još od prijašnje godine. Svega skupa tuženo je 14 osobah, od kojih 8 sbog razbojstva, a 6 sbog ortačtva. Od Udmanića ostao je jošte prieki sud u županiji; nu pokle uzrok pada, valjalo bi da se dokine i on. Glede prevare daje sudu dosta posla množina krčmarah s krivom mjerom. Klevete bijahu 4 slučaja (1 djevojka 3 tata), sva obsudjena i kažnjena. Takov slučaj nije jošte običavao dolaziti pred zagreb. žup. sud. Sbog kride svojom krivnjom prouzročene bijahu pred sudom 2 osobe. — Žalostan je to pojav, tekar kad se uzme na um, da broj zločinah od nekoliko godinah raste. Brojevi svjedoče, da je to za jednu, prem i veliku županiju, prevelik napredak. — Na jednak napredak zločinah, nu još većim korakom, tuži se i pogledom na Ugarsku (Allg. Strafrechts Ztg. od god. 1867. svezak br. 10.). I tamo su brojevi kod kralj. stolice god. 1862. presudjivanih zločinah, i to: kradja 620, smrtni udarac 135, umorstvo 138, poskočili god. 1864. kradja na 990, smrtni udarac na 326, umorstvo na 169, a u istom razmjeru rastu i drugi zločini. — Silna je to opomena za sve, kojim pučka prosvjeta i plemenitba ima biti osobito na srcu.

Ugarska. Velikovaradinski kapitul, koj je jur prvlje bečkoj nuncijaturi poslao 1800 forintih za ranjene papinske vojnike, pokaza opet, koliko je oduševljen za papinsku stolicu. Preuzv. g. biskup Franjo Szaniszló preuzeo je na se da će staviti o svojem trošku 20 papinskih zuavah i uzdržavati jih jednu godinu. U to ime položio je već prvi obrok. Velikovaradinski pako kapitul latinskoga obreda obveza se da će isto tako staviti 18 zuavah. Ukupna je svota 19.000 fran.

— O slobodnom zidarstvu donosi „Hazánk és Külföld“ viestih, iz kojih se vidi, da su zadnjih godinah od 1861—1867. u Ugarskoj, po imenu u Pešti, zidarske lože obstojale. U jednu od ložah „sv. Stjepana“ spadaju članovi najpoznatiji ljudi ugarski. Isti list obeća, da će o tom više pisati.

Beč. 21. prosinca p. g. dobio je novi austrijski ustav previšnju potvrdu. Sliedeći temeljni zakoni sačinjavaju novi taj ustav: Temeljni zakon državni o državnom zastupstvu; ob obćenitom pravu državljanah (tako zvana temeljna prava); o uvedenju državnoga suda; o sudbenoj vlasti; o vršenju vlasti vladine i ovršbene; o poslovih svim zemljam austrijske monarhije zajedničkih i načinu njihova razpravljanja (zakon za delegacije); zakon, uslied kojega navedenih šest zakonah stupa u život s 22. prosinca. — Sud časopisah o novom ustavu različit je; osobita radost neočituje se nigdje. „Vorstadt-Zeitung“ nalazi u novom ustavu to dobro, da tim napokon prestaje obstojati konkordat, a mjesto toga da mogu slobodni zidari svoje lože podizati u Austriji. — Pražka „Politika“ časopis slavjanske intelligencije u Českoj i Moravskoj, veli o novom ustavu: „Oti temeljni državni zakoni, negledeći na manjkavost njihovu glede različitih zahtjevah pojedinih narodah i zemaljah, nalik su najviše na dekoracije kazališne, kojim bi se mogao tko diviti uz svjetlo od svjetiljkah, nu koje se po bielom danu nikako nebi mogle sravniti s pravimi umotvori.

— 28. prosinca p. g. dogovarahu se ugledni katolici sa svih stranah austrijske monarhije glede Petrove družbe, što je nedavno u život stupila u Parizu, a kojoj je svrha kupiti i uzdržavati papinske vojnike, napose zuave. Dioecezanski odbor bratovštine sv. Mihovila u Beču bijaše naime izaslao u Pariz predsjednika odbora barona Stillfrieda, da se glavom upozna s uredbom i djelovanjem ondješnje Petrove družbe. Baron Stillfried predade o svom poslanstvu zanimivo, a ujedno i oduševljeno izvješće. Napokon složiše se glede predloga:

1. Članovi obvezuju se, da će se svom revnosti brinuti za potrebe papinske vojske, napose za kupljenje i uzdržavanje papinskih zuavah iz Austrije, ako to budu dozvolile vlasti.

2. Dioecezanski odbor bratovštine sv. Mihovila ustrojit će se kao permanenti odbor „ad hoc“ pod predsjedničtvom barona Stillfrieda, a dalje će nastojati, da se sve većma učvrsti, s drugimi družbami katoličkimi u Austriji sdruži i djelo na svaki način pospješi. (Sabrano je jurve 3200 for. i 2985 franakah.) Proti namjeri toj ustaše sve liberalne novine; a za razlog navode prvo: da Austrija treba doma čilih momakah, a drugo: da bi se tim zamjerila Italiji, s kojom se liepo pomirila.

— Prošle godine bijaše u glavnom gradu carevine 277 slučajah samokrvi. 123 nesretnika spasiše se sretno,

Digitized by Google

a 144 odoše na drugi sviet. Medju samokrvnici bijaše 81 ženska i 15 djece u dobi od 11—14 godinah! Je-li i to napredak!

Innsbruck. Drvena, ali baš ugodna čestitka obradova otce kapucine na staro ljeto. Duga povorka od 22 drvi natovarenih saonah dosanjka se toga dana u grad Innsbruck, a uz svake saone čvrsto momče seljačko. Sve se zagledavalo i razmišljalo, kamo će bodra, kadšto pocikujuća momčad s tolikimi drvi, kad ali momci stanu pred samostanom kapucinskim i raztovare svoje saone. Seljaci iz Ellbogena mišljahu: Ljetos je ljuta zima, a siromašne otce valja da zebe; hajde neka se ogriju malko. I tako poslaše milosrdni ljudi svoju momčad s drvi do otacah kapucinah, da jim čestitaju sretno mlado ljeto. Liepo-li se domisliše vrli brdjani!

Briksen. Tu se sastavila svećenička družba presvetoga srca Isusova za uzdržavanje i promicanje duha svećeničkoga, kojoj je na čelu sám knez biskup, potvrdivši družbu, što ima jarve 140 članovah svećenikah, još lani na Petrovo u Rimu. Preliepoj družbi svrha je nastojati, da se i na svećenicih i na viernom puku podpuno obistini rieč psalmistova: Sacerdotes tui induantur justitiam et sancti tui exultent! A to će biti kako veli knez-biskup u svojoj potvrdi, ako se družba čim većma razširi, ter se i pravila obdržavala budu prema duhu i slovu.

Rim. Medju ranjenimi Garibaldovci, što umrieše u rimskoj bolnici, bijaše takodjer svećenik, koj iznevjeriv se staležu svomu nadje prilično mjestance u kraljevini grabilici. Vlada bijaše mu na ruku, te je sklopio i civilnu ženitbu i postao učiteljem u vojničkoj njekoj akademiji. Kada je bio skoro već na umoru, dodje k njemu svećenik znanac, da ga pomiri s Bogom i crkvom. Nu nesretnik odbije svako nagovaranje po tri puta opetovanim „no“, a po treći put izustiv „no“ izdahne. Ujedno javlja dopisnik, kako je nesretnik taj svoj „no“ neugodnim, nenaravnim, graktavim glasom izgovarao, te su svim prisutnim mrznule kosti slušajući opornu rieč nesretna očajanika.

Napulj. Viesti s juga talijanskoga glase čudnovato. U Napulju stvorio se odbor buntovnički ter razaslao pisma na ministre za vanske poslove raznih državah. U tih pismih javlja se, da je odbor naumio kraljevinu obijuh Sicilijah uzpostaviti pod zakonitim kraljem Franjom II. Zatim se opisuje grozna bieda, što zavlada zemljom, pošto je sbačen kralj zakoniti. Čitavi su gradovi razoreni, spaljeni; 7000 mladih ljudih, što nehtjedoše služiti u vojsci, pak 2000 gradjanah je postrieljano, 5000 se izselilo, a tamnice su pune. Posvuda vlada nevolja, puk neima ništa, niti da si kupi hljeba; državna su se dobra raztepla, crkvena porobila. Tisuće redovnikah i redovnicah potucaju se od nemila do nedraga. „Razkrstiti se valja s takovim paklom!“ tako dovršuje poziv.

Badenska. Samostan u Adelshausenu izabere si pred njekoliko godinah glavaricu, a vlada badenska nepotvrdi je, već naimenova gospodju Berthu Wirth glavaricom. To je prva nepravda. Naprama drugim družbam n. p. diakonisam ili tja slobodnim zidarom nepada vladi ni na um imenovati glavaricu ili školnika. Nadbiskupski ordinariat nepotvrdi glavarice vladom naimenovane, jer se postupanjem vladinim samostanu oduzeo slobodni izbor, a zatim pronadje crkvena vlast naimenovanu glavaricu nesposobnom. Vlada reče na oto: Netreba nikakve potvrde crkvene. To je druga nepravda. Glavarici bijaše više do izjave vladine, nego-li crkvene, te htjede, da se dvie kandidatice zavjetuju pred njom, premda se ona sama odrekla posluha prama crkvi, pak i svakoga saveza s vlasti crkvenom. Uzprkos svemu tomu imao bi nadbiskupski povjerenik poduzeti, da se zavjetuju obe kandidatice. Toga on nemogaše, dok glavarica nije od crkve potvrdjena. Nu vlada zahtievaše, da kandidatice svakako polože zavjete, a ujedno ordinariat da se izjavi, kako on neima nikakova prava pačati se u nabožne poslove samostana. To je treća nepravda. Budući pako da ordinariat nemogaše pristati na tako bezuman zahtjev, to je vlada ukinula taj samostanski zavod te zaplienila svu imovinu, što vriedi 288.000 for. To je četvrta nepravda. A čim se vjenča svekoliko djelo vladino, to je bezobraznost, kojom hoće da obiedi nadbiskupa freiburžkoga, da je on svemu tomu kriv. On da je imao popustiti! Doista, Badenska je država uzorita! (Regensb. Vfd.)

Brizgovija. Da se označi Wessenburgov pravac, bit će zanimivo čuti, što je jedan protestantski duhovnik badenski nedavno priobćio prigodom godišnjice protestantske družbe za podupiranje u Schaffhausenu. Južni dio Badenske, gdje su duhovne gospoštine Freiburg, sv. Blaž, Konstanc, skroz je katolički. Početkom ovoga vieka naseliše se pako ovamo i protestanti, stranom seljaci i rukotvorci, njekoji napokon budu namješteni kao činovnici. Znamenito je tude, kako su se njegda katolički svećenici vladali naprama protestantom, a kako se vladaju sada. Prijašnji svećenici katolički ponajviše iz tolerantne škole Wessenburgove ne samo što dopustiše kadšto pastirujućemu duhovniku protestantskomu, da propovieda s njihovih propovjedaonicah, ne samo što pribivahu sprovodu protestantskom, već i sami obučavahu djecu protestantsku po njihovu katekizmu šaljući ju zatim gradskomu župniku na potvrdu. Jednom pače dogodi se, da je jedan katolički svećenik u sakristiji potvrdu dielio na način protestantski. A sada je to sasma drugčije, sada moglo bi se reći, da je ponašanje katoličkoga svećenstva naprama protestantom mal ne neprijateljsko, osobito mladje svećenstvo sadanje sasma je ultramontanski-ježuitsko!

Danska. Glede napredovanja katolicizma u malenoj toj kraljevini dokazuje „Hamb. kath. Kbl.“, da

Digitized by Google

katolička crkva sbilja napreduje veoma povoljno ter sve većma da širi obilne blagodati svoje; posluju pako tude sami svećenici svjetski. Da-li će se u Kodanju graditi druga veća crkva za katolike, neznamo; nu radostno je i to čuti, da se je nedavno u tom gradu blagoslovila nova katolička crkvica. Osim toga bje skorice namješten missionski župnik u Randersu u Jutlandiji, komu su povjereni razasuti katolici sve sjeverne Jutlandije; i Odense u Finiji, gdjeno počivaju kosti sv. kralja i mučenika Canuta, dobio je odskora missionskoga župnika. U oba mjesta podignute su crkvice i škole.

Pariz. Tude izlazi časopis s naslovm: „L' Athée, Journal des idees nouvelles" — (Bezbožac, časopis za nove misli). Nu bezbožtvo nije nikakva nova misao, već stara ludost, starija od Davida, koj reče: „Ludjak reče u svom srcu: neima Boga."

(*Knjižtvo.*) Izašlo je važno djelo: Naše pravice. Sastavio dr. Bogoslav Šulek.

Ovo je izbor zakonah, poveljah i drugih javnih spisah, znamenitih po državno pravo trojedne kraljevine, od god. 1102., kad smo se sa Ugarskom sdružili, do 1868. Latinski su dokumenti prevedeni i protumačeni, a glavni momenti skupljeni u posebnoj razpravi „Pogled na državno pravo trojedne kraljevine". Dielo je ovo dakle kao diplomatička historija našega državnoga prava svakomu razumljiva, te će ga obaviestiti autentično o negdašnjem i sadašnjem prostranstvu trojedne kraljevine i njezine autonomije, kao i ob odnošenju k Ugarskoj i Austriji.

Knjiga drži 45 arakah u malom formatu, štampana je vrlo liepo novimi slovi na finu papiru, a stoji u knjižarah 1 for. 20. novč.; u tištene korice s pozlaćenim naslovom ukusno vezana 1 for. 60 novč.

„Danica ilirska", koja je od mnogo godinah kano prilog izlazila s „Narod. Novinami" prestala je izlaziti pod tim imenom, nego će mjesto nje pod istim uredničtvom na četvrtgodišnje svezke i kano prilog istim novinam izlaziti „Književna zabava hrvatsko-srbska."

Tjednika „Dragoljuba" prvi broj od ove godine bio je konfisciran sbog pjesme od I. K. S. jadikujuće nad položajem zemlje — nad čim-li? nu prvi je broj preštampan s nova bez te pjesme i list dalje izlazi u redu.

Urednik „Slavenskoga juga" g. Gjuro Klarić javlja da je putujući okolo dobro uspio ter po Hrvatskoj, Kranjskoj i preko Trsta do Zadra sabrao predplatnikah oko 900; a još nije obašao svega, kuda je naumio. Predplata može se, ali bezplatno, slati i na mjesečne dionice po 50 novčićah. Sljedeći svezak istoga časopisa izaći će mjeseca veljače s pet likovah i drugih 6—7. slikah.

— U Novom sadu počela je s novom godinom izlaziti „Beseda — list za crkvene, školske i narodne potrebe. List će izlaziti 10. 20. i zadnjega dana u mjesecu, a sa svakim brojem izlaziti će, s početka na pol tabaka, kao prilog „Duhovni sbornik". U sborniku izdavati će se najbolje besjede crkvenih otacah u srbskom prevodu i pripoznatih srbskih propovjednikah. Ciena mu je 6 for. — Takodjer u Beogradu poče 1. studenoga izlaziti crkveni srbski časopis pod naslovom „Pastir". Oba su lista, što mi znamo, prvi crkveni časopisi srbski, ter sigurno u ovom vieku štampe kako nuždan tako i važan pojav u crkvenom srbskom životu.

Petrov pinez.

Preko uredničtva dalje: G. Nikola Goršeta župnik u Gušću trudom duhov. pomoćnika Sočnića od župljanah sabrana dara u istoj župi 16 for. G. Baltazar Bačo, praebendar kod crkvice sv. Duha u Iaski 10 for.

Preko nadb. pisarne, pod vodstvom veleč. g. protokoliste i arkivara, usljed poziva nj. uzoristi u zadnjoj pastirskoj poslanici računajuć od 20. stud. pr. g. doteklo do sada iz nadbiskupije, kako sliedi:

Preč. sborni kapitul čazmanski u kovanu srebru svega skupa 13 for. 50; preč. opat i kanonik Benak 5 for. Stipić Andrija podarcidj. i župnik od gg. svojih kotaranah svećenikah 19 for. od župljanah novskih 4 f. i 1 dvad., a od svoje strane obveznicu pap. zajma od 100 fran. Iz kotarah: odranskoga 5 f. križevačkoga 10 f. bednjanskoga 6 f. 15, glinskoga 6 f. 50, moslavskoga 27 f. 26, lipničkoga 5 f 20, ivanićkoga (preko preč. Mlinarića) 50 f. petrinjskoga 7 f., kutinskoga 13 f. 50; g. Franjo Budicki podarcidj. iz svoga pokupskoga kotara 17 for. 72, zatim 3 škude, 1 carski dukat, u dvadeseticah 8 f., u četvrtačah 4 for.; iz kotara krapinskoga 7 for.; g. Nikola Havliček iz kotara vugrovačkoga 11 for. 38; g. Haukovec Stj. podarcidjakon sabrao 1 carski dukat i kd. od 10 franak. u zlatu, 1 škudu i 3 for.; g. Mikić Gjuro žup. u Krapju 2 f., g. Jakov Cerovski podarc. i župnik iz svoje župe 41 f. 10; g. Eduard Tallijan žup. u Legradu od svoje str. 5 f.; g. Horvat Fr. žup. u Ljubešćici od svoje str. 2 f. 20, od župljanah 3 f. 74 n. g. Kurill Josip od svoje str. 5 f. g. Lehpamer Josip podarcid. i žup. petrinjski od svoje str. 5 f.: preč. g. Tumpić M. opat i žup. na Bistrici 5 f.; iz župe lipovljanske 10 f.; iz župe Raić u Slavoniji 8 f., iz župe Rača 4 for.

G. Antun Lukić, upravlj. župe sv. Marije i crkva mil. sestarah u Zagrebu četvrti obrok godišnje sbirke za pr. g. 11 for. 88 nč.

Darovi preč. kapitula zagreb. i sbora praebendarah objavljeni su jur u ovom listu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 5. Tečaj XIX. U četvrtak, 30. Siečnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Misli o naumljenom gradjanskom braku.

(Konac.)

Povjestnica, učiteljica života, ubilježila je med inimi dva naobražena naroda: grčki i latinski, koji nekada svietom vladahu, a kojih učenost sada ponajviše privrženici duha vremena obožavaju. Pak ako pitamo tu učiteljicu života: kakova štovanja bijaše u onih ljudih? — kako se štovaše čast čovjeka? pak će odgovoriti ista povjestnica, da su preko dvie trećine naroda bili robovi, a njim sudbina kano i životinji služiti kruta gospodara. — Kazati će nam, da kao što su oholi i sebični gospodari umarali robove, tako da su strasti vladale i obarale gospodare. Ali što ću spominjati davna vremena, ili starinske narode. Čitajmo sada knjige, koje duh vremena piše, pak ćemo naći o postanku čovjeka toli ružna i pogrdna, a o njegovu koncu toli žalostna, da nitko, tko bi to, što se piše vjerovao, nikada niti bi štovano vlastite časti, a još manje bi pomislio na počitanje čovječje časti u drugih s njim živućih ljudih. Od kuda je dakle proniklo štovanje časti čovječje? od njega sama ne; jer on, koj je poželio jednak biti Bogu, zalutao je tako daleko, da je pred drvom i kamenom, suncem i mjesecom i pred životinjom prigibao koljena. — Pak i sadašnji ljubitelji i povodnici duha vremena zar neprigibaju koljena pred zlatom i srebrom, pred slastmi i lastmi? Štovanje časti čovječje počelo je onda, kada sin vječnoga otca dostoja se uzeti na se narav čovjeka, i s nami se pobratiti, i od nas napraviti posinke otcu svomu nebeskomu. Od onda odkupljen krvlju Boga čovjeka staroj zmiji na ponudu: „Haec omnia dabo tibi, si cadens adoraveris me:“ odgovara ljudski rod: „Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.“ Math. 4, 10. —

Sada da se obazremo na ženski spol. — On, koliko povjestnica kaže, jošte jače potišten bijaše, nego spol mužki; jer žena bijaše robinjica i istoga roba. — Do počitanja i štovanja nije mogla doći, i to prvo zato ne, jer u ženi smatrahu svi narodi zlo i početak svega zla na svietu, drugo jer ženi manjkaše ideal, po kojem bi si mogla udesiti život tako, da si počitanje steče, a treće, jer njoj nebijaše sredstavah, po kojih bi se pridigla do ideala ter po njem živila. Promotrimo dakle:

a) Koliko treba ljudskomu rodu, da se štuje žena? kolika je korist čovječanstvu od počitanja ženskoga spola?

b) Tko je ženskomu spolu dao ideal, po kojem živući dopro bi do počitanja, i koji je to?

c) Tko ženskomu spolu daje sredstva, da idealu primjerno živiti može? i koje je to sredstvo? —

Nježni naručaj majke jest prvo gojilište, prva učiona svega čovječanstva; ljubav majke jest ognjište, koje vatrom ljubavi grije i opaja srce čeda. — Materini nauci, opomene, savjeti, razgovori, bodrenja i u nevolji tješenja nezaboravljiva su. — Koliko koristno dakle može djelovati na korist čovječanstva žena, koja se štuje i počitaje, koje se čast priznaje i to ne samo od vlastite djece nego i od družtva ljudskoga u obće? usuprot, ako-li odnošaji družtveni ponize ženu, ako-li se zakonom njoj oduzmu sredstva, volja, vlast i čast, ako-li se opakimi nauci i načeli izopači mati ili djeca, onda zle utiske u mladjahnu dušu djeteta utisnute nemogu lahko niti nauci niti opomene niti kazne izgladiti. — Zato mnijem, da bi zakonotvorstvo moralo sve socijalne odnošaje tako udesiti, da se žene čast uzvisi, ako-li se družtvo ljudsko želi okoristiti ženom kao odgojiteljicom narodah. — Pita se pako: tko ponizuje čast žene, naime u civiliziranu svietu? Velim duh vremena i privrženici njegovi, koji mnogovrstnom knjigom, pak i sa sveta mjesta u mnogih crkvah kršćanskih

Digitized by Google

propoviedaju puki materializam. Zar će žena, koja prigrli načela materijalizma moći ili hotjeti djecu učiti pravu kriepost i kršćansku ćudorednost? ili će djeca naukami materijalizma opojena štovati ili slušati majku svoju? — ili će moći ili hotjeti mati dobar izgled djeci dati? ili će djeca izgled ovaj sliediti? Život svieta odgovoriti će na pitanje, samo se neka motri. Koračimo dalje i pitajmo: odakle bi ženskomu spolu ideal, u koga bi se ugledati mogao za ravnanje života, da tim dodje do štovanja?

Stari sviet nazivao je ženu: liepo zlo. — Znajući, da ženom zaveden praroditelj naš pade u grieh a griehom potomstvo u nevolju i smrt, zato baš žena i nemogaše doprieti do tolika za korist čovječanstva nuždna štovanja. Starinci nemogoše izumiti za ženu pravoga ideala. Njim bijaše idealom Venus. — Nu ovaj ideal niti bijaše sobstven, nego puki izum mečte, niti Venus bijaše djevica niti čista mati, nego mater saeva cupidinum. — Kršćanstvo stoprv stavi ideal ženskomu spolu u osobi blažene djevice Marije majke spasiteljeve. — Ona bijaše mater pulchrae delectionis; blažena djevica Marija obrisa ljagu ženskoga spola, jer kano što po Evi čovječanstvo propade, tako se po Mariji spasi. — Čujmo kako o tom sbori sv. Bernardo: „Laetare pater Adam, sed magis tu o Eva exulta! quia sicut omnium parentes, ita estis et peremtores, et prius peremtores, quam parentes. — Laetamini super filia et tali filia, curre Eva ad Mariam, curre mater ad filiam, filia pro matre respondeat et matris opprobrium auferat; ipsa patri pro matre satisfaciat, quia si vir cecidit per foeminam, jam non erigitur nisi per foeminam.“ — Čujmo sv. Augustina: „Mater generis nostri poenam intulit mundo, genitrix Domini nostri salutem intulit mundo. Auctrix peccati Heva, auctrix meriti Maria. Heva occidendo obfuit, Maria vivificando profuit; illa percussit ista sanavit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia commutatur“ Serm. 28. de Sanctis. —

U Mariji ženski spol ugleda ideal djevičanstva i materinstva, ona bo bijaše djevica i mati, pak mati i djevica. Sv. Gregur Nisenski govori (in diem natalem Christi) ovako o bl. dj. Mariji: O rem mirandam, Virgo mater efficitur, et permanet virgo. — Cernis novum naturae ordinem? in aliis mulieribus, quando aliqua est origo, non est mater, hic autem (in Maria) utrumque nomen in idem concurrit. — Od kada se je ova blažena djevica nepokaljano začeta rodila, od onda sviet cieni i štuje djevičansku čistoću. Za njom se povede na tisuće djevicah. Ali kršćansko djevičanstvo nije neplodno; jer mnoge kršćanske djevice nastoje naukom i izgledom roditi djecu duhovnu Isusu. — Blažena dj. Marija jest uzor svih kriepostih ženskomu spolu potrebitih, kojim urešen može steći štovanje i čast. — „Beata virgo liber est vitae, in quo tot sunt virtutes, quod litterae“ govori Hugo Card. in cap. 13. Eccles.; to dokazivati bilo bi suvišno, jer je bjelodano, da od vremenah ove djevice i matere spasiteljeve ženski spol nastoji sliediti njezine krieposti, a sam se više štuje. — Dakle ne mudrost ljudska, nego kršćanstvo dalo je ženskomu spolu ideal, u koga se je mogao ugledati i njega sliedeć stekao si štovanje. —

Isus Spasitelj jest ideal svemukolikomu plemenu čovječanskomu; umrlu treba za dokučiti se ovomu idealu sredstavah milosti božje, med kojimi uzvišeno mjesto zauzimlju sv. otajstva; ova sredstva milosti u našem, pokvarene naravi čovječanske stališu, toli potrebito, zato da čovjek dobro djelo počme, nastavi i sretno dokonča, jesu plod spasenja po Isukrstu; ali za ženski spol, za sve odnošaje, u koje on u životu dojde, kao djevojačtvo, brak, i materinstvo, potrebit je bio i drugi ideal, nego je Isukrst i posebno sredstvo. — Taj pako ideal dan nam je evo Bogom i Spasiteljem u prečistoj bl. dj. Mariji; a sredstvo svetotajstvom ženitbe *). —

Traktat pisati o svetotajstvu ženitbe, dočim to učiniše toliki učenjaci katolički, bio bi posao suvišan tim većma, jer je nedavna i u našem crkvenom glasilu bio dosta obširan o tom članak; navoditi druge razloge protiv nakanjenomu uvedenju gradjanskoga braka, nego su navedeni od austrijskoga episkopata u adressi, a i zastupnikah katoličkih na carevinskom vieću, bilo bi smjelo djelo. — Samo toliko pridajem: da za postignuće uzvišenoga cilja braka i da se savezom srdacah dviuh slobodnih osobah, označi sveza Krsta s crkvom, da se ova sveza posveti na to, ter se pogubne čovječanstvu strasti bludnosti prepreče; — da bude medju mužem i ženom „honorabile connubium et thorus immaculatus“ i da djecu svoju odhrane u strahu i ljubavi Boga i iskrnjega, da velim za postignuće ovoga cilja nijedno čovječansko ili gradjansko zakonodavstvo nemože pružiti bolji i uzvišeniji ideal, nemože dati bolja sredstva, nego koja je kršćanstvo dalo i daje.

Ženski spol, u svih svojih odnošajih: u djevojačtvu, u braku, u materinstvu može se prispodobiti s ružicom. — Ružica, kada ju obasjava sunašce a topi rosica, cvate i miris siplje, i kako ju takne ruka čovječja i otrgne, povehne ona, a na stablu ostane bodljivi trn. — Tako je i sa ženskom

*) Nije bez uzroka što potrebuje crkva, da zaručeni prije nego dobiju od crkve svetotajstveni blagoslov, prime svetotajstva pokore i pričesti.

Digitized by Google

Dok nju obasjava sunce istine, koje je Isus, dok uzvišeni ideal ženskoga spola blažena djevica Marija nju vodi i bodri, dok nju rosica svetotajsvene milosti natapa, dotle napreduje; ako se pako nje tko takne, da joj uzme ideal i sredstvo, a ona opet postaje mater saeva cupidinum. Bi-li ovo bilo na korist čovječanstvu? — bi-li za napredak? to dobro neka promisle zakonodavci. — Neka mi nitko nepredbacuje, da gradjanski brak već u mnogih kraljevinah obstoji; jer sliepac samo nevidi pogubnih tomu posljedicah, koje bi još bile pogubnije da revno nastojanje svećenstva udarene rane nelieči. —

Ove redke pišem na korist našemu narodu. — Ti mili katolički liste širi misli ove po narodu našem, da se u vrtlog kombinaciah duha vremena zavesti neda; — da majke svoje crkve, koja Bogom stavljena vodi njega putem sreće i spasenja, sluša glas; da kao što se ponosi viernošću svojom prama zakonitomu svomu vladaru, ponosito bude reći mogao: „Bonum certamen certavi — fidem servavi!“

Andrija Stipić.

Što je gradjanski brak? *)

Na to pitanje odgovara Alban Stolz u svom najnovijem spisu: „Der Wechselbalg, womit Baden und Österreich aufgeholfen werden soll“ evo ovako:

1. „Gradjanski brak javno je nijekanje ili tajenje kršćanstva. Brak je naime stvar, što je s vjerozakonom sasma tiesno skopčana. Isukrst nije se pačao u poslove vlasti svjetovne; on sam ustanovio je načelo: „Dajte caru, što je carevo, a Bogu, što je božje.“ Budući pako da je spasitelj sam veoma važnih i strogih zakonah stvorio glede braka, to je on tim ujedno izjavio, da je brak takova stvar, koja spada na vjerozakon, pa s toga da nemože vlast svjetovna stvarati ženitbah pred Bogom valjanih. Isukrst je n. p. odlučno i izrikom zabranio razženitbu i naročito rekao, da onaj, koj s razstavljenom osobom sklapa ženitbu, čini preljub, a tako da grieši smrtno. On reče Samaritanki, što življaše s čovjekom a bez religiozna vjenčanja, da taj čovjek nije njezin muž. Ivan krstitelj nije mario izgubiti glavu, samo da izjavi glavaru zemaljskomu Herodu, kako savez njegov s Herodijadom nije dopušten ter je grieh. Apoštol Pavao označio je brak kano stvar svetu, kano religiozno otajstvo, kojim se predočuje savez Isukrstov s crkvom. Isto tako ustanovio je on po nalogu Isukrstovu i u ime njegovo pravilah glede ženitbenih odnošajah. A crkva katolička počam od postanka svoga apoštolskoga proglasila je brak svetotajstvom i prema tomu radila ter s toga, kao što i glede drugih svetotajstvah ustanovila naredbah, kako u tom poslu valja raditi; obširno naći jih je u pravu crkvenom.“

„Hoće-li dakle koja vlada da uvede gradjanskih ženitbah t. j. da sama naprečac stvara sve ženitbe bez obzira na crkvu, kojoj povjeri Bog i spasitelj brigu za ženitbe: a ono nije to samo navala na sv. pravo crkve, nego buna vlade proti najvišemu gospodinu, proti Bogu samomu; vlada bi se tim odrekla Boga i u pravom smislu postala bezbožna. Tada bi se glede razženitbe uveli svakojaki zakoni, po kojih dozvoljava vlast onim, što su jednom vjenčani, da se razstave, pak da s drugom osobom sklope ženitbu; t. j. preljub tjerao bi se s dozvolom vladinom. Bog veli: „Nečini preljuba“; a novi bi zakon rekao: „slobodno ti je činiti preljub.“ Kada bi rekla crkva: one osobe n. pr. kršćanin i židovka nemogu sklopiti valjane ženitbe, pak sklope-li, nije to brak, nego blud; tada bi došla gospoja država i rekla: kušajder, mi ćemo ti pomoći k smrtnomu griehu i braniti grieh tvoj. — (Nu, što će biti poslje smrti? može-li i ondje pomoći država?)“

„Ako bi indi plesali zastupnici, kao što jim sviraju odvjetnici, ter se zakon uveo, a ono bi sasvim tim zaručnici, što bi sklopili ženitbu gradjansku, onoliko malo prava imali, da živu zajedno kao muž i žena, koliko ga imadu zaljubljenici u kazalištu, kada glumac obuče košuljicu misničku ter jih vjenča na kazalištnu. S toga se može cigli brak gradjanski punim pravom nazvati brakom ciganskim, jer brak sklopljen u pisarni nije drugo van dim i magla, i ništa više, nije drugo, van brak, što ga sklapaju cigani u šumi ili sjeniku.“

2. Gradjanski brak na silu upravo je varka i sljeparija za puk u stvari veoma važnoj. Mnogi će ljudi misliti, da ono nemože biti krivo, što odredjuje oblast; da se po tom za zakonitost braka nezahtieva drugo, nego da si dvie osobe po tako zvanom gradjanskom braku izhode dozvolu, da mogu živjeti zajedno kao muž i žena. Ljudi bi dakle izrod, što ga vrag rodio s francezkim prevratom i u sviet postavio, a odvjetnici rado bi ga krišom unieli u zemlju, — smatrali neškodljivom i dopuštenom stvari, ter se njoj privikli, kao što se privikoše Turci i Mormoni mnogoženstvu. Nu medju kršćani ima samo dvojaki savez izmedju spolovah, brak ili blud; vlast svjetovna kao što nemože dieliti sv. red misničtva, tako i nemože učiniti brakom savez izmedju spolovah, jer vlast njezina siže samo do vratah crkvenih; hoće-li pako da crkvi otme što religiozna, ter sama da odredjuje glede toga, to prestaje ono biti religiznim i pretvori se prokletinjom. Gradjanskim brakom, da se uvede, puk bi se upravo varao, kao da je dozvola od vlasti za priložničtvo pred Bogom valjana ženitba. Pače i obično priložničtvo je u tom pogledu manje zlo, što si priložnici barem neutvaraju, da je griešni savez njihov dopušten, dočim je cigli brak gradjanski licumjerstvom zastrto priložničtvo.“ . . . .

*) Misli našega župnika popuniti ćemo oštrijom meditacijom freiburžkoga profesora, pak do sgode budi i o tom dosta.

Ured.

Digitized by Google

„Veli se dakako: Ljudi, što sklopiše brak gradjanski, mogu se zatim dati takodjer vjenčati po župniku, ako jih je volja; to jim se stavlja sasma na volju. Tu bismo mogli punim pravom zavapiti većini apoštolah braka gradjanskoga: O vi licumjerci, vi bi zar tada istom mislili, da vam je osnova pošla za rukom, kada bi se ljudi sasma zadovoljili jedino s otim skapčanjem državnim i sasma se odrekli crkve i zapoviedi božje, vas pako odvjetnike i piskare smatrali za svoje svećenike ter vam se kljanjali kano svojim bogovom! — Doista, ako bi vlada surovom silom proti volji puka, koj ima u sebi jošte koju iskru vjere i ćudorednosti, sve zaručnike silovala na brak gradjanski, to bi se većina stidila živjeti u priložničtvu, što bi ga vlast potvrdila svojim pečatom, zaručnici bo istom bi tada išli k svećeniku mjestnom, da sklope pravu, pred Bogom i crkvom valjanu ženitbu. Nu crnilari, u čijih bi se pisarnah stvarao brak gradjanski, ništa nerade badava; vi biste jim morali pošteno platiti. Zatim išlo bi se k svećeniku, a i njemu valjalo bi platiti dosadanju pristojbu, jer je to od njegda dio njegova dohodka. U kratko, gradjanski brak novi je način segnuti u kesu ljudstva; nitko neima odatle koristi, nego liepa gospoda pisari. Moguće je napokon, da se trošak za oto gradjansko skapčanje udari visoko samo da bude gospodi častnikom dobitak veći, puku da omrzne ići na novi trošak k svećeniku na vjenčanje zakonito, a svećenik da bude prinužden odreći se dosadanje pristojbe.“ . . .

3. „Kugom gradjanskoga braka truje se takodjer i pravi brak, jer muža i ženu može napast nadahnuti nadom, da će moći s drugom osobom sklopiti ženitbu, ako se razstave. Budući da čovjek nije životinja, to je brak već uslied prava naravnoga doživotan savez i nerazrješiv. Gospodin naš i spasitelj potvrdio je naročito tu nerazrješivost, a napose i posvetio povisiv brak na svetotajstvo, na stvar Bogu posvećenu. Nu sada će odvjetnik: „odtale sa svetotajstvom, to nije dosta, mora se uvesti što boljega, brak gradjanski.“ Gradjanski brak pako ima upravo taj otrov u sebi, da se može razriešiti u njekih okolnostih, a mužu i ženi dozvoliti, da jedan drugoga ostavi ter s drugom osobom opet sklopi ženitbu. Čim je dakle uveden brak gradjanski to neima više prava kršćanska ženitba i zakon nerazrješivosti nikakve valjanosti pred vlasti državnom.“ . . . .

„Uvesti gradjanski brak reći će, otvoriti širom vrata, da poplavi zemlju jošte većma grieh, nered, dražbe, prokletinja, uvrede, nesloga i skvarenost djece. Znamenito je dalje, kako pokazuje izkustvo u Francezkoj, da se uvedenjem braka gradjanskoga neumaljuju priložničtva nipošto, već da jim upravo broj raste. Država očituje da je crkveno vjenčanje nepotrebito, a i priložnici misle, da je i gradjanski brak nepotrebit, osobito kada pisarije stoje mnogo troška; i tako se mirno i veselo živi a priložničtvu, ter priložnike neboli duša.“

„S toga može se reći u istinu: Kao što je brak kršćanski pravo svetotajstvo, tako je brak gradjanski torba, puna laži, bluda i podrugivanja prama Bogu samomu, pravo otajstvo vražje. Po tisućgodišnjem običaju diže se i posvećuje obitelj po crkvi, a sada da ju vlada pisarska sekularizuje; da se nesklapa više ženitba religioznim vezom savjesti, ter učvršćuje do smrti, nego vezom proste hartije, brakom gradjanskim. Škola je jur ovdje i ondje sekularizovana, prokadjena, od zraka crkvenoga očišćena, mjesto poviesti bibličke ima se uvesti čitanka, u kojoj neima niti iskre vjere; a sada valja jošte latiti se obitelji, ženitbe, i to mora da bude bezbožno, i tim valja da upravljaju pisari.“ . . . .

„Odkale pako ta pohotnost, da se njemačke zemlje zasmrade starim smradom braka gradjanskoga iz prevrata francezkoga? To biva s toga, što odvjetnici, professori, novinari, i svi, koji jim vjeruju ter jih sliede, kao što ovnovi sliede provodnika, što svi ti ljudi nastoje, da uvedu sasma novi izum, t. j. da sasma razluče crkvu i državu. Da se oto izvede na liepi način, vele oni, da nesmie država priznavati ženitbah, što jih blagoslivlje župnik, već država sama mora stvarati ženitbah, ter da jih častnici njezini blagoslove crnilom, hartijom i za dobru plaću.“

„O toj nečistoj rodilji braka gradjanskoga, naime ob razlučbi crkve i države, velim ja dvoje: Ona je oda zla i vodi k zlu. Jer tko hoće da se to luči? Bog, koj je postavio vlasti duhovne i svjetovne, koj je najviši gospodin nad crkvom i državom, on hoće upravo protivno; Bog hoće da se država i crkva podupiru medjusobno, pak da tako promaknu vremeniti i vjekoviti spas čovječanstva. Nam je dužnost moliti svaki dan: „Dodji kraljestvo tvoje.“ Kraljestvo pako božje dolazi samo tada, kada kršćanstvo pronïče ne samo pojedine ljude, već i svu državu sa svimi njezini naredbami. . . Jer to je volja i red božji, da je država na ruku crkvi, a crkva državi, da ostanu obie u svestranom savezu. Kada indi Bog neće da se crkva i država razluče, ter bi to bilo na štetu i jednoj i drugoj, tko je taj, što radi, da to bude? Očito nitko drugi, van ljudi, koji dosta nerazumno misle, da se oto dade izvesti bez štete, ili koji od vražje mržnje proti crkvi spremni su makar sve upropastiti, samo da uzmognu upropastiti i crkvu. Pohotnost ota dakle dolazi od sljepote ili zlobe, ter je veleizdajstvo glede spasa čovječanstva.“

Niz bisera nebeskoga.

(Piše ga *Gj. M. Š. B-čki.*)

VIII. Sv. Blaž.

(Po Dru. Th. Stabelu.)

„I bijaše u pustinji — — sa zvjerinjem.
Mark, 1. 13.

Nesgode, gorka izkustva, radosti i žalosti svakdanjega života, sve su to čovjeku škola, u kojoj mu se

Digitized by Google

razvijaju vlastitosti duha i posebnosti srca, tvore valjana načela za budući život, pravi nazori ob ovom svietu i istinski sud o vriednosti i ništetnosti svih zemaljskih stvarih; u ovoj školi dobiva čovjek stalan značaj, ali ova netvori i neproizvadja ništa nova, nego samo obrazuje ono, što se jur u čovjeku nahodi, pomaže da pronikne klica u čovječjoj duši sakrivena i da se podpuno razvije nagon u njegovu srcu zasadjen. Valjana gojitba pa onda kako čovjek po njoj za mlada vikne, to su višja škola; ovdje se istom oživljuju prirodjene sposobnosti duha, ovdje se vježbaju duševne sile, ovdje se bude driemajući nagoni, a probudjeni se goje i kriepe, u ovoj školi dobiva čovjek pravac, od koga obično za cieloga svoga života neodstupljuje te gojitba i mladjahna navika povuku čovjeka u kolo, iz koga više neizlazi, pa ako bi se malko i odaljio, opet ga nutarnje njeko osjećanje k njemu tjera. Hoćemo-li dakle život kojega čovjeka po istini nacrtati, kriepost i zasluge mu dovoljno ocieniti, to bi morali dobro poznavati sve okolnosti i odnošaje njegova odgoja i obrazovanja; s toga moramo žaliti, da o mnogih svetih, koji su ipak sa svoje svetosti i sa svojih vrlih zaslugah proslavljeni te jim se ime u svem kršćanluku mnogo časti, da — velim — o mnogih svetih vrlo malo ili posve ništa izvjestna neznamo. K ovim možemo i sv. Blaža pribrojiti. Imamo doduše o njegovom životu mnogo djelah — sám jih Bollando do četiri različna navadja — ali nam nijedne njegove poviesti nerazjasnjuje, nego ju još većma potamnjuje i zamršuje, jerbo nalazimo u njih skoro nikakovih povjestnih činah, koji bi vjerojatni bili, jer je sve kojekakvimi izmišljenimi dodatci ukrašeno, te je jedva moguće goli povjestni čin izpitati, a što se ova djela u mnogom ipak slažu, to su samo dugi govori, molitve i razne djetinske bajke. Sve što bi zdrav sud kano vjerojatnu istinu spoznati mogao, bilo bi sljedeće:

Rodi se Blaž oko polovine trećega stoljeća u samom Sebastu ili pako u blizini toga grada u maloj Armeniji, jer nam se o njem odmah kano o biskupu toga grada pripovieda. Od svih njegovih sjajnih kriepostih mora da je najljepša bila njegova milosrdna i djelotvorna ljubav bližnjega, koju je sjajno zasvjedočio, baveć se lječničtvom, pa ga je ova kriepost po svoj prilici i na biskupsku stolicu podigla. Potukavši Konštantin Veliki svoga sucara Licinija (314), htjede mu se ovaj zato osvetiti, pa protegnu takodjer svoju osvetu na kršćane u iztoku i stade jih progoniti. K njemu se pridruži Agrikola, okrutni namjestnik kapadočki i maloarmenski, na što pobježe Blaž u argejske planine i sakrije se u jednu špilju: ostavi pako svoju crkvu, jer su se izprva samo svećenici i vojnici progonili, a ostalim vjernikom nisu progonitelji još ništa na žao činili. Ovdje u planinskoj samoći nadje si pastir novo čudnovato stado; njegova ga blaga ćud silno gonila na djelotvornu ljubav i tomu nagonu nije mogao odoljeti. Ima u životinjskom svietu njeka tajna znaličnost, koja životinju k čovjeku vabi, kano da je u njoj daleka slutnja, da je čovjek njeko više i duševno biće i kano da u njegovoj blizini te u njegovom družtvu nov život osjeća. Tako se i k Blažu šumski stanovnici primicahu, a on jih je znao još bolje k sebi primamiti, raztjerao jim je čistim pogledom svoga oka svaki strah, pružaše jim hranu, branijaše jih od zla i nepogodna vremena, vidaše jim rane i tako se s tim divljim stadom oprijatelji — da mu je ono ljubav ljubavju vraćalo: drobne ga ptičice obletahu i veseljahu ga svojim nježnim pjevuckanjem i veselom igricom medju granami, gordi pako četveronožci medjedi i lavovi, vuci i lije ulibahu se pred njim ližući mu noge i radujući ga svojim veselim skakanjem i hrvanjem. Tako se svetomu biskupu tiha i pusta planina prometnu u živ i veseo stanak. Ali njekoga dana zajecaše gorom kreštajući glasovi rogovah i razliegaše se glasno klicanje lovacah; zvieri poplašene razbjegoše se kojekuda, a najviše jih se skloni u špilju svoga branitelja i — izdade tako njegov zaklon. Tude ga prepoznaše, pod stražom u grad odvedoše i sudu predaše. Okrutni namjestnik gledaše ga laskanjem i prijaznošću predobiti te mu reče: da niti nesumnja, da bi tako mudar i ljubezan čovjek kao što je on, koj život i sve živuće stvari tolikom ljubavju obuhvaća, mogao stvarajućim i sve uzdržavajućim bogovom dostojno štovanje uzkratiti. Mišljaše bo Agrikola da je sveti biskup od nemara za vjeru ili sbog straha od smrti pobjegao, nu kako se začudi, videć ga toli stalna i jaka u vjeri, ter odvažna i smjela u govoru. Krivica maša se uviek sile, ako joj je kod ruke: tako se i razjareni sudac htjeo mukami i mučili osvetiti, ali se sva njegova osveta razbila o postojanosti svetoga biskupa, koj je za volju Isusovu i najgroznije muke s velikim veseljem trpio. Bivši sveti izpovjednik tri puta strogo izpitan, odsudiše ga napokon na smrt i on oslabljen već tolikimi mukami jedva se dovuče na stratište, te odkriv si vrat pruži ga mirno krvnikovu maču. Dogodilo se to ljeta 316.

Za vrieme križarskih vojnah donesoše mu ostanke u Europu i naskoro proleti cielim kršćanstvom glas o čudesih, koja su na njegov zagovor počinjena bila, te mu ime cielim zapadom procvate, i mnogi samostani i crkve bijahu njemu na čast podignute, a slavna skupnovlada dubrovačka i mnogi ini gradovi izabraše ga svojim zaštitnikom. Buduć da je svetac jednom njekoga dječaka, koj malo što se nije ribijom košticom zagutio polaganjem rukuh i molitvom ozdravio, to ga od vajkada kano zagovornika u svih vratnih bolestih zazivaju. To je i u našoj domovini u običaju podieljivati vjernikom „Blažev blagoslov.“ Drži naime svećenik vjerniku pod bradom dvie unakrst složene goreće svieće i govori molitvicu: „Zagovorom sv. biskupa i mučenika Blaža občuvao te i obranio Gospodin od svakoga zla i bolesti vratne.“ Već u šestom stoljeću spominje njeki grčki liečnik imenom Ecij taj kršćanski običaj: ima — veli

Digitized by Google

on — njekoliko naravnih sredstvah, da izvadiš iz grla progutnutu košticu, ali ako ova nepomognu, a ti primi bolestnika za vrat i moli: „U ime Isusovo zapovieda ti, koštice, sv. Blaž da ideš ili gore ili dolje.“

Slika se kano biskup s kapom i batinom u desnici, a s dviema gorućima sviećama u lievoj ruci; kadkada ga takodjer kano pustinjaka slikaju, okružena svakojakim zvjerinjem. Spomen slavi mu se na 3. dan mjeseca veljače. —

Viestnik.

Zagreb. Od vis. episkopata dodjoše jošte sbog blagdanah zaostala presvietla gg. Gabriel Smičiklas, biskup križevački, i Nikanor Gruić, grčkoiztočne crkve biskup pakrački.

— Uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup dostojao je u svojem nadb. vieću imenovati župnika u Stražemanu g. Gabriela Domjana začastnim prisjednikom duh. stolice.

— G. Franjo Horvat, župnik u Ljubešćici, premješten je za župnika u Remetinec. G. Josip Bogović, praebendar prvostolne crkve zagrebačke izabran je i potvrdjen za župnika u trgovištu Jastrebarskom.

— Zadnji put javismo smrt darovita, učena i zaslužna svećenika u krepkoj jošte dobi Stjepana Muzlera, a već sada moramo javiti drugi gubitak po našu nadbiskupiju. Dne 23. preminu u Varaždinu od angine ili gronice za malo danah preč. Blaž Švelić, kanonik sbornoga kapitula čazmanskoga i podarcidjakon te školski nadzornik dolnjega varaždinskoga kotara. Pokojnik bijaše muž prave hrvatske korenike, otvorene i iskrene ćudi, ali uz tvrd značaj oprezan, vieran drug i prijatelj, a podredjenu blag i mio poglavar, na daleko ljubljen i štovan; s toga je viest o njegovoj smrti ucvilila mnoge njegove prijatelje i štovatelje tim većma, što čvrsta gradja uviek zdrava muža, prem je za jednu godinu prevalio šestdesetu, nije dala jošte pomišljati na taj tužni slučaj. Slučajno se ova dva za života dobra si prijatelja sastaviše i smrću, a obojica ostati će za dugo u pameti množini znanacah. Lahka jim zemlja!

— Po dopisu iz Varaždina javiše naše domaće novine smrt župnika klenovničkoga g. Ivana Temšića; nu ne samo da nije službene prijave nadb. stolici, nego nam stigoše pisma, da je Temšić jošte u životu, prem se u težkoj bolesti hrve sa smrću.

— Nadbiskup Haynald ipak neide u poslu konkordata u Rim. „Vlksfrd.“ javlja pod izvjestno i sigurno, da je preuzv. gospodin poslje duže razprave odlučno i posve odbio tu misiju od sebe. Službeni ugarski list „Debatte“ pobija tu viest bez dokaza, ali na prkos njoj ponavlja svoju viest „Vlksfrd.“ odlučno. Da i nije „Vlksfrd.“ dobro upućen ter mu i nebismo morali vjerovati, kaže nam sam položaj, da nijedan biskup danas takove misije preuzeti nemože, najmanje pako Haynald, a zašto, evo i opet razloga, što ga već zadnji put natuknusmo s tom viešću. Zna se, da je sadanji ministar Berger, budući jošte prostim zastupnikom, u carevinskom vieću naproti rimskomu: „Non possumus“ izmislio „Non possumus“ bečki, rekši: ako se papa u pogledu na konkordat javi iz Rima sa svojim, da će i carev. vieće zagrmiti svojim. Tu Bergerovu dosjetku primi vieće s klikom. Zna se dalje, da je posvemašno ukinuće konkordata jedan od glavnih uvjetah, što jih stavi Hrbst prije nego će stupiti kano ministar u kabinet, a nemože biti dvojbe o tom, da se svi njegovi drugovi s njim u toj misli slažu; kaže se dosljedno, da novi poslanik na papinskom dvoru g. Crivelli druge misije u tom poslu nije mogao dobiti, osim da uputi rimsku kuriju: kad je ustavni car morao sa svoje strane prekinuti ugovor, što ga je bio sklopio kano absolutni vladar, da ga i papa sa svoje strane mora smatrati ukinutim. Nebude-li papa pristao, ima mu reći, da će se u Beču bez obzira poći dalje. To bi bila jedina misija Haynaldova u Rimu; a nje niti je on mogao primiti, niti je primio. Piše se jur po novinah, da se je sv. otac očitovao proti reviziji konkordata, i da će žalost svoju sbog novoga zamaha u Austriji izjaviti skoro u allokuciji.

Ugarska. Neki dopisnik iz Pešte piše u „N. fr. Pr.“, kako vojnici sbog osmogodišnje službe uvode po Ugarskoj, osobito po Erdelju, civilnu ženitbu prije nego je zakonom uvedena. Dopustnici naime, koji još tri do pet godinah imadu odslužiti, žene se bez crkve i svećenika, drugčije uza sve običaje svatbe; takove žene da neimaju ništa manje poštenja od drugih, niti jim se djeca smatraju nezakonitom, a riedak je slučaj, da bi se poslje izmaka službe pošli vjenčati u crkvu. Taj dopis završuje se ovako: „Razumie se samo po sebi, da se je crkva s prvine silno protivila i prosvjedovala; nu sve to nije pomoglo ništa; jer je zdrav pučki razum našao, da je ta doskočica najmoralnija, a kašnje je svećenstvo moralo popustiti, tim većma, što mnogi imućniji ženici plaćaju pristojbu, kano da su vjenčani u crkvi.“ — Kamo ćeš veću zlobu i ludost. Očevidno smiera ta laž, da osramoti ugarsko svećenstvo, a na obranu je civilnoj ženitbi. Crkva ote zapreke nije ustanovila, nego država, i nitko se na nju nemože potužiti, nego svećenstvo, koje po svuda mora gledati, koliko se zla sbog nje poleže; a drugo tko će vjerovati, da bi državna oblast trpila takove ženitbe, osim ako se nemari već za obstojeće zakone.

Pešta. Trulo nove crkve sv. Leopolda sruši se 22. t. mj. Već prošle godine pokaza se na četirih stupovih držećih trulo jakih pukotinah, a peti bio se malko previnuo. Počelo se pregledavati, presudjivati i snovati, kako bi se stupovi utvrdili, ali u to popucaše stupovi tako jako, da nebi bilo zdravo u nje dirati. O

Digitized by Google

tom je sadanji graditelj prije osam danah podnio izvještaj, a pred podne istoga dana kad se svod srušio, naredio, da se crkva zatvori i svakomu ulaz zabrani. Poslie podne medju trećom i četvrtom urom spremi se jur strašan prizor: gotov jur klobuk trula, koj je visoko nad svom Peštom virio i gledao daleko preko nje, skrha se poput groma. Gradjanstvo stanujuće okolo crkve, imade jedan čas šta sa prozorah gledati, kako se klobuk povija, dok se na jednom visoka i široka kuba s gromkim praskotom sruši posve. Po gradu proleti glas kano munja, ter sviet poče sa svih stranah hrlit, da se nagleda čuda; nu neimaju šta viditi, osim toga, da više neima kube; jer vanjski zidovi crkveni zaklapaju ruševinu. Gradeć upravo klobuk bila se prije više godinah srušila težačka naprava oko nje, ter je unesrećila više težakah; ovaj pako put nije nitko zaglavio, jer kako je rečeno, katastrofa se je previdjala. Šteta je golema. Crkva se gradi već blizu dvadeset godinah. „Pester Lloyd“ piše: Djelo stojeće preko četvrtinu miliuna i više godinah leži sada kao hrpa kamenja. Nisu još ni četiri tjedna, što djelo razvidi odbor vještakah, pak on zajamči gradskomu vieću ne samo da se nemari bojati pogibelji, nego da se na kubu može naprtiti jošte po osnovi opredieljena težina od 25.000 centih. Da je katastrofa počekala samo četvrt ure duže, bila bi zakopala više ljudih; jer u pol četiri bilo je urečeno da se u crkvi sastane od strane ministerija i grada komisija, koja bi glavnoj skupštini gradskoga vieća dala točnu obaviest o sgradi. Sada je obaviest predana. Nekoliko časakah poslje tri ure sruši se. — Graditelj Diescher brani se u istom listu, da je on u dogovoru sa nadmjernikom Szumrakom već 17. prosinca predložio, neka se umah kuba skida i stupovi odnesu do temelja. Čudnovato je s tom crkvom: u skroz katoličkom prigradku počela se zidati, a u židovskom se dokančala; jer židovi prekupiše već okolo na naokolo skoro sve kuće. Župnik običavao bi reći: kad se crkva dogotovi, moći ćemo ju prodati židovom za sinagogu. Od sada će gradja i polaganije uspievati. —

— Dne 21. t. mj. bijaše u blagovaništu središnjega sjemeništa izvanredna glavna skupština družtva sv. Stjepana. Prabiskup prijavi u uvodnom govoru, da je družtvu kao odgovor na adressu družtvenu stiglo od sv. otca pismo, u kojem hvali viernost prama papinskoj stolici, a ujedno očituje radost nad tolikimi dobrimi knjigami, što jih družtvo izdaje ter članovom dieli ap. blagoslov. Viećalo se poglavito o tom, kako bi nastaviti enciklopediju, kako bi ustrojiti što više katoličkih družtvah po zemlji, česa medjutim neima počimati samo ovo družtvo, nego se ostavlja životnoj sili ugarskih katolikah. Za podpredsjednika izabran je pečuvski kanonik i profesor na sveučilištu Iv. Pollak.

— Erdeljski biskup Fogarassy namjerava već dugo sazvati katoličku skupštinu, nu nedade mu se od velika sniega i studeni. Sada je ipak razposlao pozivnice za 9. veljače, a sastati se ima u Erd. Biogradu (Karlsburg).

— Ugarski ministerij izdade na reklamaciju židovske peštanske obćine naredbu: da nadzirati javne židovske učione neimaju više katolički nadzornici, nego da se imadu za to predložiti sposobni židovi.

Beč. Dr. Mühlfeld težko je obolio. Često ga napadaju jaki grčevi u srcu. Svi se pokretnici pobojaše da će ta bolest čovjeka u 58 godini shrvati. Medjuto odlahnulo mu je već. Novine se puno bave s njegovom bolešću a propisuju mu i liek. „N. fr. Pr.“ dobi 18. t. mj. žicom viest iz Lavova, da se je u tamošnjoj izraelitskoj sinagogi uz veliku nalogu svieta obslužila pobožna molitva za zdravlje bolestniku.

— Što se pamti, nezna se tako dug i svečan sprovod, što bijaše ovoga mjeseca historičke uspomene caru mehičkom Maksimilijanu. Dne 15. primiše tielo u Trstu i sprovodiše s najvećom svečanošću kroz grad do kolodvora, a odanle stiže sutradan u Beč, gdje je 18. uz najsvečaniji sprovod položeno u počivalište svojih djedovah; a 20. za njega obslužene su u stolnoj crkvi svečane zadušnice. Sva Austrija bez razlike vjere i narodnosti dielila je gorku žalost sa svietlim svojim vladajućim domom, po svuda kuda je mrtvac prolazio, sazivala je crkva božju milost i blagoslov za vječni pokoj duše tomu vitežkomu članu sjajnoga doma, i sprovod njegov bio je pravim posmrtnim slavljem. Pak ni ove prigode obćenite žalosti nepropustiše bečke novine, da neizštrcaju otrovni svoj jed na „ultramontance i klerikalce“ sa svom mržnjom i bjesnilom, vadeć s nova potvore i klevete, koje su sto putih već pobijene.

Rim. „Giorn. d. Roma“ od 7. t. mj. objavi sljedeći opoziv: „Podpisani kardinal očituje pa zapoviedi nj. svetosti našega premilostivoga gospodina: 1. Moli proštenje za nepokornost, kojom se je okrivio, što je proti prepoviedi sv. otca odišao u Napulj. 2. Žali smutnju, što je smutio viernike svojim ponašanjem naprama papinskoj stolici i sv. sborovom, a tako i svojimi spisi i savezom s florentinskim listom „Esaminatore,“ kojega načela i nauke, pokle jih je sv. otac osudio kao haeretičke i šizmatične, sada zabacuje. 3. Očituje, da skroz pristaje uz adressu biskupah katoličkoga svieta sakupljenih u Rimu mjeseca lipnja god. 1867. 4. Opozivlje proteste i druga od njega potekla pisma proti breveu od 12. lipnja 1866. 5. Moli ponizno sv. otca za oproštenje, a eminencije svoje drugove i druge, kojim god načinom uvriedjene za izpriku. — Rim 26. pros. 1867. Hieronym kard. d' Andrea, biskup sabinski i opat subiački.“ — Istoga je kardinala 11. t. mj. pustio sv. otac preda se uza dva kardinala Patrizia i Antonella. Kardinalsko ruho bio je skinuo sa sebe; nu poslje ga je opet po dozvoli obukao, i već na svetkovinu Petrove stolice za svečane mise u sv. Petru bio je na svom mjestu u redu kardinalah. Poslje je proglašen breve,

Digitized by Google

kojim se d' Andrei vraća kardinalska čast. Pismo je to za kardinala dosta oštro. Jurisdikcija nad biskupijom sabinskom i opatijom subiačkom ostaje do dalje naredbe uzkraćena. Hvala Bogu, da se je i tako svršilo. Primorala ga moralna sila i nužda. Žalostnu je igru bio naprama papinskoj stolici zaigrao d' Andrea i u pogibeljno se uhvatio kolo; zato i uzeše zagovarati i slaviti „slobodoumna" kardinala ter slikati u njem junaka svojih namjerah i težnjah. Nu sada je za pokretnjake mrtav muž — zadušio ga rimski mrak; jer je sigurno, da neće izvesti crkvene reformacije onakove, kakovu bi željeli Mazzini i Garibaldi. Sada nepreostaje druga nego ružiti crkvu, a tom prigodom mora i opet Galilei služiti za spočitnice. Bečke novine, po imenu obe „Presse" pretekoše i sada mnoge druge i na tom mejdanu.

— Kako svake tako i ove godine bila je 12. t. mj. u propagandi jezična svetkovina, službenim imenom academia poliglotta, u nazočnosti kardinalah, prelatah, većine diplomatah i množine tudjinah.

Italija. U Reggiu, kano i u mnogih drugih mjestih opet se je pojavila biesna kolera. Za malo danah pomrlo je do 600 čeljadi — grad je opustio; jer sve, što može i ima kamo, bježi. Drugčije po istoj Italiji zapao je snieg velik, ter i tuda zapinju željeznice i pošte. Eto, kako se kolera boji zime!

Algier. Nadbiskup algierski pozivlje u časopisu „Monde" milosrdje kršćansko, neka bi se prinesci u pomoć priteklo nevoljnomu narodu, koj sada skapava od ljute gladi, pošto je jur izkusio svu nemilost užasne kolere. Uslied dvogodišnje suše i krutih skakavacah sve se obratilo u pustoš, biedna čeljad neima da se čim prehrani. Lišće i trava gladnu je Arapinu hrana, a tako živari poput životinje velik dio pučanstva jur više mjesecih. Sbiva se, da izkapaju zakopane mrcine; a marva se krade tako obćenito, te si moraju gospodari s puškom u ruci braniti svojinu. Sada pako u toj ljutoj zimi umiru nesretni ljudi upravo od gladi Svakim jutrom vidjeti je mrtvacah hrpimice po cestah, po 6, 10, 12 i više. Sbrojilo se, a broj nije prećeran, da jih je u ovo 6 mjesecih umrlo više od 100.000. Biskup oranski javlja nadbiskupu parižkomu, da i u Oranu glad hara isto tako strahovito, pak i u pokrajini Konstantine skoro je tako žalostno, kako je u Algieru i Oranu.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: g. Mirosl. Ulses, izsl. podarcidjak. i župnik u Petrovuselu od svoje strane i prigodom trodnevnice od župljanah 13 f.; g. B. Balog župnik na Hrašćini prigod. trojdn. od župlj. 1 f. 24 čemu on pridao 3 f. 76 dakle 5 f.; g. Drag. Herceg, župnik u Bosiljevu 1 škudu i 1 staru forintaču u srebru, a g. A. Akšamović, kapelan 1 forintaču novu; g. Ilija Okrugić župnik u Petrovaradinu pod mottom: „Cruci de Cruce, inconcussae hac in procella Petri Petrae, Sanctissimo et Unico spirituali Patrum Patri, unicum patrimonium genitoris minimus devotissimusque vovet filius" — zlatnu medalju vriednu 8 dukatah; osim toga prigodom trodnevne molitve, zatim o božiću i novom ljetu sakupljena u njegovoj župi dara (stranom u zlato promienjena): 2 souveraind'ora, 3 srebr. forintače, 4 dvadesetice i 2 četvrtače (da je više, tko bi bio sretniji od mene?) dakle 65 f. 90 nov. vriednosti. G. Drag. Novak, žup. u Nedeljištu u Medjum. od svoje strane 5 f. od sudca g. Steve Bresingera 1 f. i od župljanah nedeljskih prigodom trodnevnice 5 f. 20 nov.

Preko nadb. pisarne: preč. g. Iv. N. Šianski, zač. kan. žup. u Križevcu od svoje strane 6 f. od župljanah 3 f. dakle 9. for.

Izpravak. G. Eduard Tallián, župnik legradski, darovao je 5 dukatah, i to 4 carska austrijska i 1 Napoleond'or od 20 fran., dakle ne, kako u zadnjem izvještaju stoji 5 f. Pogrešno je zadnji put naznačena i ukupna svota dara preč. kapitula čazmanskoga, zato navodimo sada pojedince, naime: 7 škudah gladkih po 2 f. 1 šk. križevaču, 2 austr. nova talira, 9 forintačah i 6 dvadeseticah u srebru.

Očitovanje.

Od g. Antuna Akšamovića, kapelana u Bosiljevu, stiže nam dugo očitovanje, kojim pobija potvoru dopisnika „Hrv. Novinah" br. 10. i 11. t. g. iz Severina, naročito pogledom na njegovu propovied rečenu 8. pros. u kapeli sv. Barbare u Pribancih rekši, da si je za predmet bio uzeo buniti puk proti vladinoj stranki. G. kapelan navodi točno predmet svojega govora, naime u smislu past. poslanice uzorit. g. stožernika nadbiskupa tjeskobe sv. otca i svrhu darovah, što se sabiru, u 1. dielu govora, a u drugom dielu namjere i težnje novijega protucrkvenoga pokreta u Austriji štedeć osobe; nu pri tom je navlaš naglasio da toga svega u naših krajevih jošte neima; nego buduć da se takova težnja poput pošasti širi dalje, strah ga je, nebi-li se uhvatila i naših krajevah, ter zato nam je svim skupa dužnost biti na oprezu, a osobito u ovo vrieme javne molitve (trodnevnice) preporučiti se Bogu i Bogorodici i s tom nakanom, da nas mine." — Tu dakle o kakovoj buni nemože pravedno biti govora. Za dopisnika kaže g. A. da neprebiva u kotaru, a još manje da je njega slušao; nego ili je zlobno hotio klevetati, ili se po drugom, trećem ili morda dalje dao prevariti. Akšamovićevo očitovanje podpisala su i podkrižala četiri seoska sudca kao svjedoci. Mi neimajući prostora, a drugo, što nam je i kasno stiglo, mislimo, da ćemo i ovim zadovoljiti.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 6. Tečaj XIX. U četvrtak, 6. Veljače 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskem sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

U Italiji sprema se urota, da razruje i razkomada jednotu, za čim se je toliko godinah i s divnim naporom išlo i na koncu tudjom nesrećom kako tako napravilo. Vješti su Talijani rovari, k tomu zna se, da je laglje rušiti nego graditi. Kad sve drugo ide naopako, nemože ni gola idea držati naroda. Osobito vrije na jugu, a već se sada bez obzira i na vas glas vapi za prognanim Bourboncem. Naravno gospoda se florentinska srde na taj natražak, jade se na rovariju i bunu isti ljudi, koji su rovarijom i bunom stvorili kraljevinu talijansku i popeli se na vrh sile. Takova su gospoda svagdje jednaka: dok treba srušiti protivnika, sve je njim slobodno i pravo; a kad oni sjedoše na vršak, svatko bi se imao bez prigovora klanjati svetoj volji njihovoj. Kad je tišati i gušiti odpor, kamo ćeš ljućih samosilnikah od njih, pak tako su po Italiji pune tamnice tobož narodnih neprijateljah i svakomu je opasnijemu protivniku ili pobjeći glavom bez obzira ili se težkih mučiti mukah. Svuda je više manje tako: čim žešći bijahu prvlje slobodnjaci i prevratnici, tim su žešći kao poglavari silnici, a u Italiji po gotovu. Menabrei i njegovoj kabinetskoj družbi oštar se sud uzeo suditi u istom prvlje prijateljskom saboru londonskom. Po drugih stranah javlja se idea, da bi se Italija stvorila saveznimi državami, a njim na čelo stavio papa kano kralj. Jedni će Italiju kraljevinu s priestolnicom u Rimu, drugi republiku, treći po što po to natrag, kako su i bili. Italija je Europi od vajkada zadavala brige i neprilike, pak i sada odanle sluti zlu kob i po Italiju i po se. — Nu mjesto da se razdražen narod tiša, mjesto da se redi, što urediti i utvrditi prije svega treba, dopušta se poznatim palikućam Mazzinu i Garibaldu da bacaju buktinju. Čula je Europa opet dva pisma Garibaldova: jedno Englezkinji gospodji prijatelja si, a drugo prijatelju Edgaru Guinetu. U prvom kaže: da je „turska vlada za Grčku bila manje škodljiva, nego papinska za Italiju; jer da je Grk mogao sigurnije sačuvati svoju čast pod turstvom, nego Rimljanin pod papstvom; u drugom se očito prieti Napoleonu III. sbog zadnje vojne smrću. S druge strane baca u narod Mazzini istoga duha knjige. To su proklamacije, samo u drugom obliku; a novine njihova duha i smiera hvataju svaku priliku, da šire njihove misli, hvale njihove „vatrene duše", „oduševljenu vjeru" i „čisto talijansko katoličtvo." Gledajući vodje pokreta sa strahom i grozom taj zlokobni odpor i natražak na koga će svaliti krivnju van na Rim i papu? Dà, papa mora biti kriv, što su talijanski patroni ludi i mahniti. Tako je više manje i drugdje. Medjuto katolički organ u Turinu „Unita cattolica" pomisli, da je sada hora raditi i za katolike, koji su se do sada bili potegli na stranu, ter jih u to ime poče i buditi, rekši, da je ta misao potekla od uglednika. Vas sviet pomisli, da se pod tim uglednikom misli papa; nu kad službene rimske novine izjaviše, da sv. otac ostaje tvrdo kod starih načelah, izadje, da je za onim organom turinski nadbiskup i s njim više biskupah i ciela stranka, koja se nada Talijane s papom pomiriti, a da su za tu domoljubnu pomoć zaprosili biskupe florentinski ministri. List se pokori izjavi rimskoj. Piše se puno, da će Antonelli odstupiti, a od toga slučaja puno si obećava. Kako god okrenule, starac Pio stoji čvrsto i čeka, što mu Bog dosudi. Golema pogibelj, koja je s revolucijom od lanjske godine bila saletila papinsku stolicu, probudila je katolike svega svieta, užgala jih i pritegla oko nje velikom silom, ter su ljubav i žrtve naprama Piu IX. kamo jače i velebnije, i za neprijatelje strašnije, nego-li bijahu onda, kadno Pio siedjaše

Digitized by Google

kano prognanik u Gaeti ili kad mu uzeše trgati kraljevinu. Sbog toga vatrenoga pokreta katoličkoga krenuše svojom mišlju i namjerom i velevlasti. S utjehom se je za katolike dokončala prošla godina, a nova pruža već zlatne zrake, koje će pozlatiti zadnje godine Piova vieka i krasan napisati list u crkvenoj poviesti.

Što za papu učiniše Francezka i Belgija, spomenusmo na širje u zadnjem obzoru. Posao ide dično napried. Holandija, gdje je katolikom drugčije težka borba sa slobodnom zidarijom, oživila je i uzbujala katoličkim duhom, i ono 1.300 000 katolikah stoji složno kano jedan čovjek. Prije svega treba znati, da se je tu n. p. od god. 1815—1865. sve samoga dara potrošilo na zidanje crkvah preko 75 miliunah dolarah; da je tu prije nekoliko mjesecih utemeljen sa slikami časopis, koji već sada broji 12000 štiocah; a g. 1864. od papinskoga zajma kupljeno dionicah za 930 000 dolarah. Pak ta Holandija dala je do sada Rimu 2000 momakah, od kojih 650 biskupija Harlem, a 300 bisk. Amsterdam. Vlada nebrani nimalo. Dariva pako papu Holandija bez prestanka. Tri puta (zadnje tri god.) darova za novo ljeto papu, o oti darovi donesoše svega skupa 311.000 dol. Većina darovah vrti se medju srebrenim grošem do jednoga dolara; uzmi dakle, koliko je tu i na koliko putih darovnikah. — Španjolska, kako joj i kraljica skroz katolička, da je velevlast kano Francezka, nebi, kako sami Španjolci kažu „dali svoje posestrime Italije onekatoličiti, niti sv. otca od kupljenih razbojnikah progoniti.“ Španjolska je spremna svaki čas papi u pomoć poslati legiju vojske i više oklopljenih brodovah. List „Esperanza“ sabrala je do konca godine preko miliun realah; a „Pensamiento“ o blagdanu prečiste Gospe u hvalu na pobjedi 219 560 realah. Darovi obilati dolaze iz svih krajevah.

Niemci s prvine kano da su bili zadriemali. Jedni mišljahu, da jih je obhrvao nehaj za sv. otca, a drugi neznadoše naći pravoga razloga, zašto otežu. Na već sada vidimo, da su i oni hrabro i dično stupili u red katol. narodah, ter su sv. otcu baš oni veliku sada utjeha. Spomenusmo na više putah, po imenu u zadnjem obzoru sjajne i velike skupštine po svih krajevih: bodri se kićenom besjedom, kupe darovi, opremaju vojaci, šalju prošnje i spomenice na vladare, a freiburžka skupština tija na sve kršćanske vladare, zaklinjuć neka se za stvar prava, pravice i reda zauzmu; a takme se s mužkim spolom gospodje i djevice n. p. u Koloniji gospojinsko družtvo za veliku papinsku lutriju. Ista mladež revnuje na mnogih zavodih, po imenu u Paderbornu i Monakuru ustrojila se stalna družtva za zuave. U Bavarskoj liepo se nabire dara, prem toga vlada negleda rado. Mladomu kralju Ludoviku II. dolaze predstavke od svećenstva i puka. — U Pruskoj prva je počela i najbolje se drži velika biskupija vratislavska, u njoj se najprije sastade velika kat. skupština od 19. stud. p. g. a zatim u Koloniji i Mainzu, koje kašnje pokrenuše sve renske pokrajine i Vestfaliju ter obratiše na se pozor jednako iz Berlina i Pariza, kako i iz Rima. U toj biskupiji sabrano je dara za pap. vojsku do konca pr. g. 30.000, a s ostalim Petrovim pinezom 500.000 dolarah. Predlog dra. Wicka, da se ove nastale godine svaki od 82 prusko-slezka kotara ili dekanata obveže na 500 franakah za jednoga dobroveljca neće ostat bez uspjeha; jer prem je pruska vlada zabranila snubiti momke, koji jošte neodslužiše u domaćoj vojsci, našao se drugi put. Oko polovine prosinca s dozvolom francezke vlade sklopiše se u Strassburgu, pak u St. Louisu na św. jc. francezkoj medji odbori u to ime, ter za ovo malo tjedanah ovdje 59 ondje 89 momakah sakupiše i preko Marsilja poslaše u Rim. Primaju se samo katolici mladići od 19—30 god. Pita se pako: čemu kupiti vojsku, kada Francezka 5. pros. svečano obreće, da Rima neda? To se pitanje razpravljalo u skupštinah, a freiburžka reče: hoćemo da za otca kršćanstva teče i njemačka krv! Sada jur čusmo odgovor kralja pruskoga na mnoge adresse njegovih podložnikah glede Rima i pape. Primajuć adressu iz iztočnih pruskih krajevah reče osim ostalih liepih riečih: da će za dobro svojih podložnikah nezavisnost pape braniti svojom politikom. Da ni s onu stranu mora nisu hladna srca, svjedoči nam ova viest. Kad se pročulo po Kanadi, da je kod Mentane pao i jedan Kanadjan, izadje poziv za 30 dobrovoljacah. Mjesto 30 prijavi se njih 300, ter se umah dadoše zapisati ujedno o svojem novcu. A u Austriji? Dugo se je prigovaralo s više stranah, zašto se ona nemiče. Makla se je — neima biskupije, gdje se s toga obzira nebi što to radilo. 28. pros. sastala se u Beču sjajna kat. skupština, a bar. Stillfried poče: „Austrija nesmie u ovom pokretu zaostati; neka sviet znade, da u Austriji živu katolici, koji su pripravni i krv dati za sv. stolicu.“ Čule se tu i besjede starih plemićah knezovah Jablonovskoga i i Salma, grofovah Blomea, Fürstenberga, Belcredia, Thuna itd., a sve se obrezalo skrbiti za papinsku vojsku, naročito da se iz Austrije nakupi zuavah. Iz bratovštine sv. Mihovila sastavio se odbor, koji stupi u savez s Rimom, a svimi družbami i razposla poživnice. Uzkipiu jad preko židovske štampe, pročulo se, da će novi ministerij to zabraniti, pak i shlja, da je u minist. vieću bilo sbog toga jadkovićah i napokon da će se zabraniti u razloga:

Digitized by Google

što treba vojske doma, a netreba se zamierati Italiji. Izrična zabrana nije jošte izašla. — Nego u Sofigradu već se kaže. Pred župnom crkvom sv. Sebastijana 15. siečnja za trojdnevnice stavili se gradjani i gospodje pobirati za papu darove: ali eto župniku pisma od gradskoga načelnika: pokle od ministerija nije izdana dozvola za takovu sbirku, s toga da ima prestati, u protivnom slučaju da će župnik sam sebi pripisati (službeni stil) posljedice. I prije se sabiralo, a nitko nebranio. Očito je dakle, da se već po ovoj načelnikovoj zabrani može slutiti. Ni nepitaj — novine, a službene najjače, graknuše na taj podhvat. Narodni slavenski listovi s većine priekim okom motre taj pokret ili mukom muče, a nekoji se baš ljuto javiše, kano n. p. česki „Narodni listy" i „Narodni Pokrok", a osim ostalih šupljih razlogah navode i taj, da je uzaludan posao vojevati s vojskom oduševljenom za narodnu (talijansku) ideju, makar bilo i za papu. Predaleko se goni ta ideja narodnosti. Takova je zabrana izašla jedino jošte u Badenskoj. Tamo se opominje paragrafom 40. k. z. „Tko bez državne dozvole u V. V. kupi za tudju ratnu službu, platiti će globe do 100 f. ili se kazniti zatvorom do četiri tjedna." Dakle ni tu nije zabrane, ali je bez dozvole §. 40.

Za konkordat se više nesmie ni pitati, nego se s porugom dovikuje iz protivnoga tabora: prodjite se lude nade; Austrija prestade biti katoličkom. Da vidimo dakle. Istina je, što neznamo u poviesti primjera, da je ikada koja carevina ili kraljevina bila: viečaju joj o sudbini tri velika sabora i sedamnaest saborčićah, a stroj na mnogo kolesah vodi upravo dvadeset ministarah. — Kako će se pako novi bečki ministerij vladati naprama crkvi, dokazom je prošlo političko žiće gospode ministarah. Zavide Beču na tako liberalnih ministrih ista Florencija i Karlsruhe. Štampa nove aere pala je pod upravu ministra bez listnice Bergera, ter ovaj gospodin, kako barem dobro upućena „N. fr. Pr." piše, ide marljivo u državnu kancelariju, da odanle po dogovoru s novinarskim uredom puše inspiracije. Neznamo, kako se s tim slažu druge viesti, da će prestati dispositionsfond, a s njim i stado plaćenih pisarah, koji su bez duše služili svakomu, nego da će se zadržati novinari od oka, politički neporočni. Nevjerujemo medjuto, da će u Austriji prestati dispositionsfond, makar prije za što drugo uzmanjkalo novca. Koliko Berger troši svoje sape za inspiracije, neznamo pogoditi; ali da se veliki bečki listovi nepuštaju u sviet bez inspiracije, to je očevidno. Duh pako diše iz njih, koj i prije, samo sada drzovitije; a crkvi proriču zlu kob. „Concordia" zove se novinarska zadruga u Beču, pokanja se novim ministrom, a ovi mole, neka omine et nomine bude concordia. Pak i sbiljа ide složno. „Presse" zove okružnicu drž. ministra Giskre na namjestnike enciklikom, a ona sa svoje strane dodaje syllabum errorum, kojih se austrijski katolici moraju okaniti, n. p. neka se okane bludnje, da bi konkordat jošte obstojao i valjao, a drugo: da bi Mihovilovoj bratovštini bilo dopušteno kupiti vojnikah za papu. Giskra sjeća na zakletvu i sviest ter opominje činovnike na bezuvjetnu viernost naprama temeljnom zakonu, u kojem su izražena glavna načela i za buduća vierska pitanja. Biskup linački Franjo Josip Rudigier bi prisiljen „Tagespostu" u Lincu napisati ovu opomenu: „Tp." ide odlučno crkvi neprijateljskim smierom. Po svojoj sv. službi kao nadpastir bisk. linačke imam i prava i dužan sam ustati proti takovu listu; zato opominjem g. urednika za volju njegovu i njegovih štiocah spasa, neka se u napriedak kani vriedjati kat. vjeru. Nebude-li ova opomena prudila, to ću morati viernike svoje biskupije javno odgovarati od čitanja toga lista, a po okolnostih poslužiti ću se proti g. uredniku crkvenimi kaznami." Urednik prosvjeduje proti tvrdnji, da koreć zlorabe svećenstva napada na crkvu; da je pripravan na sve, što biskupska pretjerana revnost dosudi, da on kao ustavni državljan zna samo za državni zakon, ter klerikalnom samovoljom da se neda strahovati; napokon poživlje se na zdrav razum štiocah. — Biskup je isto tako pisao i „Welser Anzeigeru." Rudigier je već od duže vremena novinarom cilj; i sada opomenuti novinari, i sami po sebi hrabri junaci, dobiše množinu zagovornikah, barem sve židove i požidovčene kršćane. „Morgp." tješi, da će već nova parlamentarna vlada znati, čije naredbe imaju valjati: Franje Josipa cara ili Franje Josipa biskupa." „Debatte" (žid. plemena) tješi uredniké, da će jim skoro narasti broj štiocah, a posred ove hrpe neka jih nebude brige i straha od strielé; N. fr. Pr. uztvrdiv, da konkordat niti već obstoji niti pod ministerijem Auerspergovim može obstati, što i Rudigier može znati, čudi se, kako se je biskup jednim člankom konkordata mogao poslužiti proti urednikom. „Figaro" javljajući viest pridaje: „Daljih turobnih viestih o duhovnom zdravlju g. biskupa do sada nije stiglo." Dakle budala! E konkordat nesmie biti; ali zaštite zakonske kano da će nestati za crkvene dostojanstvenike. — Riečju sve viču: „Gle, gle, kamo bi nas bio doveo konkordat!" Kano da biskupu sve pravo biskupske službe iztiče iz konkordata! Zar opomenuti ili izobćiti crkvenoga neprijatelja, koj pod imenom njezinim i u njezinu krilu želi samo zato ostati, da laglje može varakati i rovati, nije pravo naravno biskupske časti i službe. Napokon stari hu-

Digitized by Google

sar novinarski „Presse“ pita: zar dotični urednici nisu jur podigli tužbe proti biskupu sbog uvrede poštenja? U Tarnovu u Galiciji izreče u hramu pred pukom rabin nad dvojicom gradjanah strahovitu kletvu, bacajuć jih na dno pakla; a zašto? što mu nehtjedoše povjeriti 24 for. i da obćinare bune proti njemu. Pak na prasak ote striele šute iste novine; ali dà šute — znadu se oni iznaći, slave toleranciju židovsku, a sve striele bacaju u Rim, od kuda da je rabin naučio strieljati. Pucalo se oštro i sliepo i u kardinala Rauschera, što se je makar u privatnom i prijateljskom pismu usudio napisati: „Više je zalah prošlo već preko Austrije, pak će proći i ovo najnovije zlo.“ Proći će ravno zlo; ali će se prije grdo o mnogoga zadieti. Biskupi navikli sunčati se na visokoj milosti i nepovredljivosti morati će osim krasnih okružnicah i više činiti; ali više i pretrpiti nemilosti s gora i dola. „Presse“ službeni list prieti se, da će se, ako ovakov odpor u Rimu i Austriji uztraje, uvesti „placetum regium“, za nižje svećenstvo izdati stroge naredbe, koje će ga spokoriti, zabraniti se svaka ekskomunikacija, crkveno dobro kao dobro državnih neprijateljah zaglobiti itd. To su stare želje Pressine. Nu kad tako pišu službene, tko će zamjeriti drugim. S ote strane ima dakle u Austriji slobode do volje. A i drugčije napreduje. Ronge misli, da je sada za njega vrieme ugnjezditi se u Beču sa svojim deutschkatholicizmom; probavio dakle duže vremena u Beču, i prikupljao svoje vjere Bečane, ter u prot. superintendenta Franza izprosio već dozvolu, da u njegovoj crkvi smiju popoldan obavljati službu, dok si crkvu sagrade. Ultramontance plaše, da u potaji ima takovih katolikah množina, samo da je ozdraviti Mühlfeldu. Izliečio bi njega najprije onaj lick, što ga preporučaju njegovi prijatelji, naime narodna subskripcija. Za napredak osobito vojuju dva družtva, kako se veli, socijalno-politična: „Verein der Fortschrittsfreunde in Wien“ u gradu i u prigradku Josefstadtu „Demokratischer Fortschritt.“ Drže velike skupštine i na njih poznate glave govore sjajne besjede. K tomu se ustrojio jošte „W. Volksbibliothek Verein.“ Težaci bi takodjer rad napried, nu taj napriedak zadaje vladi, Bečanom i novčanim slobodoumnim aristokratom najviše straha. Ima listovah, koji se svega toga napredka plaše. Najžešći su „Reform“ i „Gegenwart“ časopisi na svezke izlazeći. Šuselka u svojem listu „Reform“ udara silno na taj napredak; u 16 br. p. m. viče... „Jest, praska se bez prestanka riečju sloboda, da se nad prolomom habsburžke monarkije i nad izčezavanjem pojma i bitka stare dične Austrije začaraju oči... To pomaže... S ovu i s onu stranu Litave ori se klika: „Sad imamo slobodan ustav i parlamentarnu vladu, pak je sve dobro“ ... a nevidi se, kolik prolom zija na jednoj i drugoj strani; nego tko to opazi i svrne pozor na to, grakne se na njega kano na neprijatelja slobode, ustava i parlamentarne vlade... I mi hoćemo slobodu, ali slobodu za sve, hoćemo Austriju, ali za sve pravednu“ itd. Ovih danah čitamo, da je Šuselkin list konfisciran, pak će mu se valjda oštar mač ili prelomiti ili bar otupiti. Šuselka, bijaše četrdeset i osme godine vatren govornik u pučkih skupštinah i vodja na barikadah, kad je i Nestor bečkih novinarah Ignatij Kuranda iz zvučne trublje pirio ustanak, pak eto Šuselke po svoj prilici neće minuti tamnica, a Kurandu resi vitežki krst. Čudna je igra slučaja s Kurandom: na njem židovu i biesnu nekada demokratu ime prvoga ježuvite i vitežki krst! Čudi nije promienio nijedan; a ni poštenju neima prigovora, samo što je u jednoga staro, a u drugoga moderno. Osobita je hajka na svećenstvo sad u Italiji, Bavarskoj, Badenskoj i Austriji, sve u ime napredka i slobode, a kad bolje motriš jedno i drugo, moraš se razčemeriti ter nije čudo, što je u Monakovu zaniela glasovita pisca i župnika Westermayra sila govora, pak je svoju propovied o napredku završio: Solchen Fortschritt hole der Teufel! Amen. Jao si ga njemu s ida!

Magjarski list „Szaszadunk“, ako je istina, došao je do elaborata biskupskih skupštinah u Ugarskoj ter iznosi jezgru zaključakah na vidjelo. Isti list kaže, da se ministar Eötvös s bitnimi točkami nipošto neslaže. Dugo se ni u Ugarskoj nemože već odgadjati, nego će izaći na vidjelo, da-li je dogovor medju Peštom i Bečom bio gotov već prije i u vierskih pitanjih, i da-li će se crkvi krojiti pravica po istoj mjeri, ili će i u tom ostati mjera 70: 30. Katolici medjuto u Ugarskoj kažu da su živi: to su sjajne skupštine družtvah sv. Stjepana i Ladislava i različite bratovštine, to liepa katolička literatura, a po imenu razne vrsti i oblika krasni časopisi; a na čelu svemu bodri i snažni biskupi. Počeše se i živo gibati, česa nam divan prizor pruža katol. skupština u Šoprunu. Probudila se uvriedjena katolička sviest iz svojega duboka sna tolerancije; katolici svietovnjaci sa svećenstvom svojim sastaše se 24. p. m. u skupštinu, ter česa još nisi vidio, oko 4000 glavah, jezgra puka i intelligencije u dvorani županijske kuće sastavi se u tvrd bojni red. Nije to demonstracija proti drugim vjerozakonom, već pravedna obrana svoje crkve; imalo se pokazati, da 190.000 katolikah u županiji ide barem toliko prava, koliko 26.000 protestantah i 5000 židovah. „Emancipacija izraeljćanah primljena je bez najmanjega prigovora, pače se čulo glasovah za sektu nazarensku; protestanti imaju već davna svoju samoupravu, nego samo katolička

Digitized by Google

crkva, kojoj Ugarska svoju krunu i svoj obstanak ima zahvaliti, najstarija djeca junačkom i kršćanskom krvlju natopljene domovine zar da budu pod maćuhom, pod svietlimi okovi absolutizma i skrbničtva? Mi u slobodnoj domovini hoćemo da budemo slobodni u svojem crkvenom životu, pak to moramo hotiti, moramo se poredati; a hoteći to stavljamo se u položaj, ne navalni, nego pod moraš u obranbeni." To je smisao svih besjedah (Vidi na širje viestnik). Liep je to početak, a nadamo se ter će se povesti za šopronjskimi i drugi katolici. Drugčije dojđe-li do izbora novoga saborskoga poslanika, pojavi se strahovit boj izmedju desnice i ljevice, a oslane mnogo ne samo polupanih prozorah, nego i krvavih glavah. Množina družtvah dieli čuvstva i načela s Košutom, što nam je u jasnu svjetlu pokazalo zadnje pismo Lajoševo na ta družtva, kano odgovor na pouzdanice.

Nije daleko čas, kad ćemo i mi Hrvati morati pokazati, koliko je u nas katoličkoga duha i snage. Jedva čekamo, neće-li se uzrujani politikom dusi smiriti. Nezahvalna je ta politika. Neće-li Bog skoro dati, da se je skroz možemo okaniti, ter sile uložiti u nutarnji razvoj, što bismo svi jednako željeli.

Na koncu da se obazremo po svuda. Narodi se boje vladarah, a vladari narodah; ministri skaču i padaju osobito u onih državah, gdje je slob. zidarija u cvietu, kano u Belgiji, Portugalu i Italiji; radi se o sreći puka, a puk nesretan i nezadovoljan mrčeć diže se na noge, kano goli Fenjani proti bogatim Englezom; viče se mir, a izmišljavaju se nove puške i topovi; smanjuje se vojska u s borih, a ona ipak raste, te bismo ga rad vidjeli, tko bi ju sada išao smanjivati; viče se sloboda, a neznamo, kad je više bilo ljudstva tužećega se na silu. Diže se neprestano promet i obrt, a težaci bez kruha mrče, zadaju straha istim prvim slobodnjakom punih kesah — sloboda, samo neka se nedira u njihove novčane kese. Napoleon posred carskoga svoga grada mora slušati groznu rieč: republika, k tomu sin mu nasljednik gine dnevice od bolesti. Kršćani na iztoku imaju jakih zaštitnikah, pak opet nesmiju ni maći, nego jim je milost čekati od starosga svoga gospodara. Zima drži čvrsto po svoj Europi, kako ljudi nepamte. Glad je u iztočnoj Pruskoj, slabo je ožela i Francezka, nu Algir joj skapava. Našu Liku tišti jedno i drugo.

Povlest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

Dobrotom kanonika kod sv. Jere u Rimu Ive Črnčića dobismo knjigu: „Schematismus topographico-historicus custodiae provincialis et vicariatus apostolici in Hercegovina pro anno Domini 1867. (Spliet-Zannoni) sastavljen od Fra. Petra Bakule, profesora bogoslovja, sada državnoga definitora i biskupova generalnoga vikara. Željni smo svi bolje poznati ovu susjednu pokrajinu, čitasmo nedavna kratku statistiku njezinu u domaćih naših listovih; nu misleći, da sigurnijega izvora do sada neimamo, barem ne s crkvene strane, dužni smo za svoje štioce na kratko, al vierno izcrpiti iz te 204 strane u osmini debele knjige jezgru, tim većma, jedno, jer će riedko komu na naše strane doći u ruke, a drugo težko će sljedeći šematizmi biti ovako obsežni. Pratimo ga njegovim redom i načinom, u svem, što se može na kraće, samo posve zanimive za nas crtice razvodimo na širje. U predgovoru izpričava se pisac, koliko su pusta za tu pokrajinu vrela historijska; što je sigurnijega našao, da je rabio; a gdje bi mu književnih vrelah ponestalo, da je upotriebio vierno izpitanu pučku tradiciju, čuvajući se pučkoga maštanja i bajakah. Pak nije ni išao na to, da napiše podpunu poviest. Što je u pokrajini nova, za to je sam pisac svjedok od vida i nafaljena sluha. Sve pučanstvo neda se točno pobrojiti, jer da Turci, razkolnici, cigani i židovi nepišu maticah, a koji i pišu, nedadu po nikoj način fratrovom ni zaviriti u nje, a tako, tko od njih ima kakovo starinsko pismo ili pismohrane, nepuste ni blizu.

Zemlja i narod.

Težko je naći pokrajinu, koja bi toliko bila nosila imenah, kako upravo ova. — Humska i Hlonska zovu ju povjestnici ilirički; Kelma, Kelmona, Kelmum-Kuduergia Porfirogenet; Dalmatia superior (Farlatti), Ducatus Sv. Sabae i Dalmatia Chroatica. U pameti narodu ostalo je jedino ime „vojvodine sv. Save," nadbiskupa († 1250). Sadanje ime nastalo je odatle, što je zadnjemu vojvodi Stipanu njemački car nadio Herzog, odakle od 15. vieka Hercegovina. Dužina zemlje od Krajine (turske) do skadarskoga kotara iznosi 195, a širina od Konjica do Šebišine 60 talijanskih miljah, površina pako sva računa se na 360 četver. miljah. S bosanske strane sbog visokih planinah zrak je oštar, a s juga blag tako, da bi sve moglo uspievati, što i po primorju dalmatinskom, kad bi se vlada pobrinula ter pridigla zapušteni narod. Kitne nekada šume posječene su gotovo do gola, prama sjeveru je štogod bolje, pak i tamo mora se daleko ići po drva, a prama jugu težka je muka naći što za vatru, kamo-li za žeći vapno i druge veće potrebe; pak po svemu tomu niti se sadi niti se brani sjeći, nego sasjekoše sve na grm blagu za zima. Gore ogolile i opustile, da je mrzota pogledati; a odatle ljeti žega, a zimi silne bure. U zemlji ima na više miestah rudah: gvožđja, sumpora, kamenitoga uglevlja, a gdje i gdje srebra i zlata, osim što malo nekoje rieke nose zlata; a kamena za vapno i preko volje. — Nigdje u Europi nećeš naći toliku množinu starih spomenikah i grobovah, što se priča,

Digitized by Google

poganskih, kako u Hercegovini, ter je zemlja njimi kano posuta. Grobovi su oko tiela tvrdo uzidani, mnoge je naći poput zemunicah, a ulaz jim pretisnut ogromnim kamenom, tolike debljine, da se moraš diviti, kako-li ljudske ruke često na visoku brdu i preko velikih jarugah postaviše toliku silu, pak ne jedan već po dva i tri kamena, da se vidu prikažuje kano kakova crkvica ili kućica. Na takovu liepo otesanu kamenu osim obiteljskih grbovah (i kraljevskih porodicah) mnogo se toga vidi uklesana što se proteže na život i smrt pokojnika; nadpisah pako, obično glagoljskih, malo je naći. Nego se nalazi i kupovah od kamenja neuredno natrpanih, ter jih puk, kako i jesu, zove „gomile"; pravilno su na brdu, a u zemlji ima jih množina. Na dnu gomilah naći je uglevlja, ljudskih kostih ili kakova posudja s pepelom ili vječnu luč.

Hercegovinu sieku četiri bolja druma, jedan od Mostara prama Sarajevu u Bosnu (prvi drum, što je u zemlji napravljen pod turskom vladom godine 1863.); drugi od Mostara prama Metkovićem u Dalmaciji, treći prama Kleku, četvrti ovoga ogranak prama sjeveru preko Blagaja. Svi oti drumovi sagradjeni su krvavim trudom puka; pak se i danas grade. God. 1866. bila sa zle ljetine dražina i glad, ter ubog puk skapavao uz glad od težke rabote, na kojoj nije dobivao ni da bi koru kruha ili prodrtu paru novca. Franjevci se za ubogi puk zauzimali prošnjom kod vlade na više putah; ali za badava: satro se puk, pak da se barem po drumovih može ravno voziti! Obćinskih putevah neima, ter je težko prolaziti i pješke, osim što su franjevci po nekih svojih župah o svojoj skrbi i trošku napravili nješto putevah.

Hercegovina, od kada ju zaposjedoše Turci god. 1463. spadala je pod bosanski vezirat sve do g. 1831. ter zato jedno, što je udaljena bila stolica vezireva, a drugo što su poturice od Patarenah i razkolnikah pak i katolikah pogane ćudi, pretrpila je pokrajina više nego ikoja u carstvu. Kad je pako Hercegovina dobila posebnoga vezira god. 1831. nije nje ni tada milovala bolja sreća. Alipaša Rizvanbegović vladajuć od to doba do god. 1850. bio se upro da zatare kršćansko ime, a i drugi poslje njega nipošto kršćanom prijatelji. God. 1867. nastupiše mjesto vezirah „kajmekani", t. j. namjestnici i područnici bosanskoga vezira. Kajmekan i svi veći dostojanstvenici sjede u glavnom gradu Mostaru. Ima za različite poslove četiri suda ili vieća: gradjansko, kazneno, trgovačko i viersko — (vojničko je za sebe). Gradjanskomu je glava sam kajmekan, kaznenomu: reiz, vierskomu: kadi. U takovu vieću imaju stolac i po dva katolika i dva razkolnika, a tako biskup katolički i iztočne crkve, a jednim i drugim prosto je govoriti i braniti pravicu, ali odlučna glasa neimaju, ter je i težko kršćanu iz te većine sudacah turskih dobiti pravicu, osim ako je stvar bielodana i javna.

Hercegovačka vikarija apostolska i franciškanska kustodija neproteže se preko sve ove pokrajine niti dokle dosiže pokrajinska uprava; nego na zapadu oko Livna spada 7 župah pod vikariju bosansku; Mostaru na iztoku preko Neretve 6 župah spada pod biskupiju trebinjsku, a pod duhovnu upravu biskupa dubrovačkoga, ter nje upravljaju što domaći sinovi svećenici svjetovni što stranjski franciškani; a broje dušah ove 9177, one na zapadu 10.047, pak jošte tri župe u Rami i Podhumu 7.182.

Glede vjerozakona najjača je brojem crkva katolička, zatim vjera muhamedanska (vladajuća), grčko-iztočna, ciganska ili cincarska, pak nedavna uvedena židovska. Glave turske vjere jesu: mufti, kadi, kimam (kano župnik) i muzejin (pjevač); naše i grčke svakoj biskup, a cigani i židovi bez glave su. Cigani su gadna sekta premješana s turskom, sbog šta se i vjenčaju pred kadijom. — Nedavna proglasiše i naši namjestnici, bogoštovje slobodnim, a slobodan i prelaz s vjere na vjeru, samo se treba prijaviti sudu. Medjuto, kad kršćan prelazi na tursku vjeru, neima mu zapreke: a kad protivno, toliko se nadje zapriekah, da mora i ostati. Što se tiče javne službe božje, istina je, od ovo zadnje dvie godine nesmetaju Turci ni u čemu, ter pogledom na vierske poslove misionari su danas slobodniji, nego igdje u Europi. U vierske poslove nepača se vlada ni malo.

Ljudstvo po Hercegovini, osobito je čvrste gradje tjelesne i krasna stasa oba spola; a tvrdo i za najtežji posao. Nagla je srca, ali se brzo i smiri, a osvetu dugo variti ili iz potaje prežati, za to nije. U obće Hercegovci su oštra uma, dobre i vesele ćudi. Do pobožnosti drži puk puno, a u nekojih stvarih tija pretjeriva; najviše drže na post i milostinju, a gosta prima rado. — Trgovinom bavi se riedko tko, više zanatom, a najviše poljskim radom i pastirstvom. — Katolikah malo je, i to samo od nekoliko godinah, da bi imali svoje zemlje i kuću, nego su turski kmetovi ter siromasi, gornji živu najviše o blagu, a dolnji o duhanu, vinu i žitku.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti i visokoč. gospodin stožernik nadbiskup napisa pastirsku poslanicu na svećenstvo svoje nadbiskupije, ter se jur razašilje. Ove godine uze si visokočastni nadpastir za predmet razpravljati o slobodi u njezinih pojmovih i različitih odnošajih, a razprava sa sgodnom uporavom pri svakoj točki napunila je preko tri štampana tabaka po svoj dužini. Za štioce svoje izvan nadbiskupije i kojim neće doći do ruke izcrpiti ćemo taj znameniti spis u izvadku sljedeći put.

Digitized by Google

— Presv. g. biskup dor. Vjenceslav Soić odnese sa saborskom deputacijom adressu pred nj. veličanstvo u Beč, a na povratku skrenu umah u Senj. Saborske sjednice odgodjene su jučer.

— U ime prečastnoga sbornoga kapitula čazmanskoga u Varaždinu imamo obznaniti štovanomu svećenstvu: da će se izpražnjeno smrću Josipa Eršega mjesto praebendara pri istom kapitulu popuniti, ter da se rok stavlja do konca veljače t. g. do kada se istomu kapitulu čazmenskomu imaju poslati molbenice. — Ako bi se našao svećenik, koj duže vremena posluje u vinogradu gospodnjem, a ostale dane života želio bi preživeti na mirnijem položaju, takova preč. kapitul želi, ter će se na njega osobito obazrieti.

— U poslu katekizamah imamo jošte obznaniti: da se jedan gospodin od dotičnih odbornikah prihvatio prevoditi po Deharbeu spisano kraće tumačenje upitnih katekizamah ter će si gg. katekete i učitelji uza preradjene katekizme moći umah nabaviti takodjer protumačenu I. glavu katekizma (o vjeri); II. i III. pako glava (o zapoviedih i svetih otajstvih) protumačena doći će na red umah zatim.

— Polag ustanove po §. 12. zakona o ženitbah katoličkih u carevini austrijskoj (car. patent od 8. rujna 1856. u dodatku Z. vl. l. br. 185.) bilo je zabranjeno krivcu odsudjenu na smrt ili na težku tamnicu od dana proglašene osude do njegova morda pomilovanja ili dok mu traje vrieme kazne sklopiti ženitbu. U istom smislu naredjuje obć. gradj. zakonik §. 61. za krivce odsudjene na najtežju i težku tamnicu od dana proglašene osude dok jim teče vrieme kazne, da nemogu sklopiti nikakove valjane ženitbe. — Po §. 5. zakona od 15. stud. 1867. (Zak. list br. 131.) neima u buduće nikakova kaznena sudbena osuda krivcu prouzročiti gubitka ili stegnuća sposobnosti za gradjanske čine, ter je po takovu naredba obć. gradj. zakonika §. 61. i zakon od 8. rujna 1856. §. 12. u dodatku I. stavljen izvan krieposti. Novi taj zakon valja za zemlje carev. vieća, a priobćen je od vojnoga ap. vikarijata na vojni superiorat i podredjene mu organe i u našoj kraljevini.

Vesprim. Biskup vesprimski, Ivan Ranolder darovao je 10.000 for., neka se podigne velik gimnazij u Vesprimu; jednaku svotu dao je u istu svrhu i kaptol vesprimski.

Jegar. Biskupom kašovskim imenovan je Ivan Perger, jegarski kanonik. Rodio se Perger god. 1819. u Cserteru zemplinske županije (dakle je u 49. godini), zaredjen god. 1842. bio kapelan u Nagjkallu, župnikom u Nyiregyhazu, a kao takov u javnih političkih prepirkah u sabolčkoj županiji borio se za crkvene interesse; god. 1858. postade predstavnikom u Hundsdorfu, a god. 1859. kanonikom u Jegru.

Šoprun. Kadno je lane vićala nezaboravna skupština učiteljska u Beču, razpisa prvi podžupan šopronske županije povodom poznate Eötvöševe okružnice pozivnicu, neka bi svi prijatelji pučke prosvjete došli u Šoprun 9. rujna na skupštinu. U toj skupštini nakana sastaviti družtvo za pučku prosvjetu od ljudih svih vjerozakonah propade; besjede pako rečene za i proti tomu predlogu ukresaše katolikom u srca iskru, koja je 24. pr. mj. uzbuktila plamenom. Sastalo se u županijskoj dvorani oko 4000 katolikah, jezgra pučanstva, vićalo se od 9. ure u jutro do ½3. pop. a devetorica glavnih govornikah prekidana su gromovitim eljenom. Glavne točke oko kojih se je sva razprava vrtila, postadoše veselom klikom primljenim zaključkom, a evo ga:

1. Katoličko družtvo za gojitbu puka utemeljeno je. Sastaviti će se odbor pod vodstvom grofa Ludovika Niczkya od članovah duhovnih i svjetovnih, da napravi za družtvo pravila.

2. Katol. skupština traži u ime 190.000 katolikah u županiji autonomiju kat. crkve u Ugarskoj, t. j. slobodnu samoupravu svojih posalah, svojih učionah. Ona traži svoju otčevinu iz rukuh vladinih, ono 27 miliunah zakladah ono 136.000 ralih zemljišta, čim su dosada pod imenom vjerozakonske i školske zaklade upravljali po svojoj volji ljudi od financijah. Od sada neka kat. crkva kao punodobno družtvo svojom imovinom sama upravlja, imenuje činovnike, a dohodak dobro ulaže i na korist obraća. Ova pokorna molba neka se kroz ruke najviše crkvene oblasti, po knezu prabiskupu predade ugarskomu ministeriju za skoru rešitbu.

3. Skupština očituje javno da je sgoljno katoličkoga karaktera, tim, što hoće da se njezin srdačni savez s vrhovnom glavom u Rimu, papom, poštuje. Prosvjeduje dakle svečano proti svim nasrtajem i porugam, kojimi je protukatolička štampa svetu apostolsku stolicu u Rimu, episkopat i svećenstvo ružila i bezprimjernom bezočnosti sramoti. Ona vidi u episkopatu i svećenstvu djecu onih djedovah, koji za prava domovine krv prolievahu, vidi u njih nosioce boljka i sreće domovini, te koji zato, jer su katolici nezaslužuju da se s njimi radi kano s tudjini." —

Beč. U akademičkoj čitaonici predavao je nedavno g. J. Hain stud. phil., „kako je stvoren sviet." Taj 19 godinah mladi gospodičić htjede u pol sata dokazati, da nije svieta stvorio Bog, već da sviet obstoji sam po sebi od vieka i da je ludost vjerovati u Boga. Nu na čast bečkim djakom valja javiti, da se je za predavanja i poslje njega u dvorani skoro jednoglasno zabacivalo i preziralo dokazivanje Hainovo. Veoma mnogi rekoše glasno, da nespadaju na stranku Hainovu.

Brno. Koncem prošle godine oglasio je biskup brnski svomu svećenstvu ovo: Častnomu svećenstvu radostna bit će viest, da su se s početkom školske godine u našem sjemeništu počela i predavanja o umjetnosti crkvenoj. Nedavno od vlasti potvrdjeni graditelj, g. August Eduard Prokop u Brnu, ponudio nam se za

Digitized by Google

tu struku, i mi smo ponudu njegovu primili tim radostnije, što prvi strukovnjaci, kakav je c. kr. nadsavjetnik graditeljstva i profesor Friedrich Schmidt, za njega svjedoče, da je podpuno sposoban u obziru teoretičnom i praktičnom. Umjetnost posvećuje se najvećma, kada služi crkvi; s toga valja da se u budućem svećeniku probudi i razvije ćut i ukus za umjetnost crkvenu, pak s toga i obstoji kanonički propis, da se nesmiju niti graditi nove, niti pregradjiváti stare crkve bez znanja i dozvole duhovne vlasti. Kada se nebi gdješto zaboravljalo na taj propis, nebi se izvodile nove gradnje, niti pregradnje, što su često nagrde, ter nebi tako propadali mnogi častni ostanci stare umjetnosti. Da se tomu zlu doskoči, te častnomu svećenstvu pruži prilika savjet potražiti u vještaka, pronadjosmo za shodno naimenovati g. Augusta Edvarda Prokopa našim biskupijskim savjetnikom za gradnje.

Pruska. Primajući kralj nedavna katoličku adressu iz iztočnih kotarah odgovori: „Nemože drugčije biti nego me veseli čuvši, da su moje u priestolnoj besjedi izušćene rieči pogledom na moj položaj prama papi primljene sa zadovoljstvom. Načelo je moje paziti brižno jednakost obajuh kršćanskih vjerozakonah u zemlji, o tom je papa meni na više načinah dao javiti svoje priznanje, ter sam po takovu tim većma mogao doći u položaj, da očitujem svoje nazore s priestola; ja ću se i nadalje trsiti, da politikom Pruske, kad se pruži prilika, branim interesse svojih podanikah katolikah u časti i nezavisnosti pape.“

Amerika. Iz Teksasa, gdje nedavno na najgroznijі način biesnijaše žuta groznica, piše protestantski časopis ovo: „Doista, samo katolički svećenik, koj naviešta istine vjere, što jih preziru sve protivne sljedbe, hoda u to vrieme bolesti i kuge usried pošasti donoseći bolestnim i umirućim utjehu i okrepu, pokazujući biednoj duši, što se otima svietu, križ Isukrstov i jaganjca božjega, koj odnimlje svietu griehe ter nas dovodi u vječnu blaženost. A zatim opominje on članove crkve svoje, da se neprepiru medju sobom i s drugimi crkvenimi sljedbami, već da se vladaju kano viestnici mira i milosrdja, bolestnike da njeguju, nevoljnike da pomažu, pale da potraže, ter jih dovedu na stazu svjetla i istine. Dodjite u naš vlastiti grad na ostrvu (Galveston), gdje pošast dnevice mori hrpe ljudih, pa koga ćete naći tude, da sve svoje vrieme i sve sile žrtvuje i vlastiti svoj život da ulaže za stradajuće, nebi-li jim pomogao djeli milosrdja? To vam je katolički svećenik i njegova crkva. Ja nisam niti bijah ikada katolik, ja sam se rodio i odgojio kao protestant; nu pitam svaku poštenu dušu, koja od svih sljedbah, što jih ima tude, živi najvećma prema istinam vjere, koje uči sv. pismo?“ — Kada ovako govori te istinu priznaje protestantski urednik, komu srce obično nije prepuno ljubavi prama katolikom, to je doista takav govor kap dragomasti, što pada u gorki kalež trpljenja, iz kojega piju naši svećenici u tom Gethsemanu.

Izvješće

O djelovanju družtva sv. Josipa Arimatijskoga u Zagrebu tečajem godine 1867.

Družtvo je tečajem rečene godine što blagih darovah, što prinesakah od članovah dobilo u iznosu od 228 for. i 31 n. a. vr. Nabavilo je pako 85 liesah, te potrošilo svega skupa 191 for. i 93 n. a. v. Tako ima za god. 1868. preostatak 36 for. i 38 n. a. vr.

Izmedju ostalih darovateljah valja da napose te s osobitom zahvalnošću spomemo njeg. uzoritost našega nadpastira, koji družtvu svake godine poklanja po 100 for. Zatim je pok. Dragutin Weckerle bio darovao družtvu dvie dionice narodnoga kazališta, koje bivši izvučene donesoše družtvu 50 for. a. vr.

No i svim drugim vriednim darovateljem i članovom liepa hvala! kojim družtvo i za buduće preporuča svoju nebogu sirotinju smierno u milost.

U Zagrebu dne 28. Siečnja 1868.

Josip Lehpamer, kano načelnik. Dr. Juraj Posilović, kano tajnik.

Alojs Hinterhober, kano pjeneznik.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: G. U. Kirchlechner podar. i žup. u Pregradi prigodom trodn. od župljanah 6 for. 50; g. baruna Ottenfelsa 10 f. i P. P. P. 1 car. dukat; g. Eduard Perok od župljanah prig. trodn. 3 f. čemu župnik pridao jednu polutku križevače škude i kapelan g. Ant. Gornik 1 forintaču srebrenu; g. A. Ciković od župljanah prig. trodn. 3 f. čemu on pridao 1 f.

Preko nad. pisarne: g. Fr. Tustanić, žup. u Orubici 100 for.; g. M. Župčić podarcidj. i žup. u Dubovcu sa svoje strane 4 f. a g. U. Kosiček 5 for.; župljani velemerički 1 c. dukat u naravi i 1 f. 25 nč.; g. J. Gregorić podarc. i žup. u Pešćenici 1 f. i g. I. Lacković, župnik u Veleševcu 1 for.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Mato Zvrhek, d. p. u Maruševca, imenovan upravljateljem župe u Remetinecu; g. Mio Žveglić, duh. pom. upravljateljem u Novoj-Gradiškoj. G. Petar Bajsić, duh. pom. ostaje u Pregradi.

Dopisnica urednička.

G. P. Vrh. u O. Pitamo Vas: zar da Vam se na ime šalju dva broja? ili za koga je druga predplata, što ju poslaste per P. Anw? Za Vas je plaćeno na cielu godinu.

G. F. Dom. u Br. List Vam se od prvoga broja šalje redovito; izvolite popitati na pošti. Novci došli. U obće je ove zime tužba na pošte, a nam je po reklamacijah već 1. broja nestalo. Tko je morda po dva dobio, molimo, neka nam poštom pošalje natrag.

Urednik Šimun Malenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 7. Tečaj XIX. U četvrtak, 13. Veljača 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkvena i državna oblast.

(Besjeda O. Lacordaire-a.)

Dajte caru, što je carevo, a što je Božje, Bogu. Mat. 22, 21.

Katolička crkva, kad je utemeljena bila u carstvu rimskom, sukobi se s jednom samo oblašću, s oblašću naime svjetovnom. Carevi, baštinici republike, spojiše s naslovom Cesarah i Augustah takodjer naslov vrhovnoga svećenika; pak zato crkva je poglavito oko toga nastojala, da im uzme ovaj naslov, ter uz-vlast svjetovnu osnuje skroz duhovnu. A to joj i podje za rukom; pak od ono doba obodvie ove oblasti obstoje jedna uz drugu, jedna drugu čas podpomaže, čas jedna proti drugoj vojuje, čas jedna drugu ostavlja. Nu kojim pravom stala je crkva oblast carevah ovako dieliti, prestol carski razdvajati, i podizati uz prestol imperatorski stolicu apoštolsku? Da si tko u hramu ovom (u hramu Gospinu „Notre-Dame“ u Parizu) gdje je L. govorio) postavi prestol zemaljski, kojim pravom nebi mogao odavle iztisnuti stolicu biskupsku? To je pitanje vriedno, da se zrelo promozga, navlastito na očigled dugotrajnih tih borbah, kojimi se obadvie oblasti medju sobom bore, kojih je toliko, da koj bi je hotio vjerovati, skoro mogao bi pomisliti: sve što je sada crkveno, da si ga je pribavila tečajem vremena, a ne da joj je od vieka Bogom dano. Nu prije, nego stanemo promišljati, kojim se je pravom oblast crkve osnovala, svakako treba nam znati, što spada pod oblast ovu, i koji je obseg njezin, inače onoga valjano ocieniti nebismo mogli.

Što spada pod koju oblast, to ima opredieliti predmet njezin. Oblast crkve jasno opredjeljuju ove vrlo znamenite rieči: „Idući naučajte sve narode, krsteći je u ime Otca, i Sina, i Duha svetoga; učeći je obdržavati sve, što god sam vam naložio.“ (Mat. 28, 19. 20.). Naučajte istinu, dielite milosti, pobudjujte na dobro, na kriepost: (naučajte) istinu, stvar ovu nevidljivu, duhovnu, koje ovdje na zemlji, budući okruženi materijalnimi stvarmi, slabu samo imamo priliku; (dielite) milosti, bitnostju takodjer nevidljive, duhovne; (učite) kriepost (virtus), koja čovjeka (vir) čini čovjekom, takodjer nevidljivu, duhovnu, kojoj, premda se vanjskimi čini dostatno kaže, ipak je klica u skrovnih zakutkih srca. Istina dakle, milost i kriepost troji je predmet crkvene oblasti.

Obseg pako oblasti ove leži u njezinom djelovanju; jer djelovanje oblasti mjerilom je njezina obsega. Djelovanje pako, što se tiče veličine, opredjeljuju opet sredstva, što si koja oblast ima potražiti, da postigne svoju svrhu. A crkva, kojoj je naloženo širiti istinu, milost i kriepost, može samo petim sredstvom zadovoljiti svojoj zadaći. Istini treba slobodnoga naviešćanja rieči božje; milost dieli se slobodnim prikazivanjem žrtve i slobodnim dieljenjem svetih otajstvah; kriepost razvija se slobodnim ovršivanjem dobrih djelah, a napokon svega toga nije moći postići bez slobodnoga svećenstva, koje da neprestano istinu naviešta, izprošene milosti dieli i na kriepost podbada — naime bez slobodne hierarchije. Oblast crkve obzirom na obseg, ili što je sve jedno, na njezino djelovanje stoji u neograničenom slobodnom navieštanju rieči božje, u slobodnom prikazivanju sv. žrtve, i dieljenju svetih tajnah, u slobodnom ovršivanju krieposti i slobodnom obstanku njezina svećenstva. Dvojom dakle strankom dodira se crkva: nutarnjom i vanjskom. Nutarnjom svojom strankom dodira se stvarih nad čovjeka uzvišenih, crpeć jakost svoju iz milosti; a drugom, vanjskom, spaja se sa stvarmi čovječjimi, tražeć si u slobodi jakost. Pak zato pita-li tko, kojim je pravom crkva cesarom otela čest njihove oblasti, pita pravo govoreć,

Digitized by Google

kojim je pravom nastala i utvrdila se sloboda kršćanska? Jer crkva cesarom nije otela nutarnje, božanske milosti, koje nisu imali; nego borila se s njimi samo za vlast svoju vanjsku, za pravo svoje na slobodu. Jezgra dakle ovoga pitanja jest: kojim je pravom nastala i utvrdila se sloboda kršćanska?

Na to odgovaram odmah: pravom božanskim. Ili zar nam je koj vladar dao pravo sviet naučati? Nenaložiše nam carevi, nego Isus: „Idući naučajte sve narode.“ Nerekoše nam carevi, nego Isus: „Kojim griehe oprostite, oprošteni su jim,“ i: „Štogod razvežete na zemlji, razvezano je i na nebu“ Nezapovjediše nam carevi, nego Isus: „Razpinjite tielo i požude njegove.“ Nerekoše nam cari, nego Isus: „Primite Duha svetoga.“ — Neimamo dakle slobode svoje od carevah, nego od Boga; Mogu se dakako srotiti vladari, da crkvi zataje njezina prava, da ju pogrde i omraze, potvarajući ju, da oblast duhovna nepozna već nikakovih granicah; nu mi ćemo to podnositi, ter neprestati navieštati istinu, opraštati griehe, vojevati proti nepravdi i dieliti Duha svetoga. Prognaju-li nas iz domovine, i u progonstvu činiti ćemo to isto; bace-li nas u tamnice, ni ondje nećemo prestati svoju službu obavljati; okuju-li nas u rudnicih, okovi neće prepriečiti posla našega; protjeraju-li nas iz jedne zemlje, poći ćemo u drugu. Reče nam Isus, da do onoga dana, kad će se svakomu platiti po djelih njegovih, nećemo proći sve kraljevine ovoga svieta. Pak da nas i oda svuda protjeraju, pa da antikrst razširi svoju vlast po svem svietu, poveli bismo se za prvotnom crkvom, i utekli u katakombe. Pak da nas progone još i odanle, ter da uztreba ići i na stratište: ipak našli bismo si utočište u svakom plemenitom srcu; zato nikada nećemo zdvojiti nad istinom, pravdom i slobodom puka.

Velim: nad slobodom puka; ili komu je dana sloboda kršćanska? Komu ju ostavi Isus kano otčevinu, krvju svojom pribavljenu? Svim ljudem doista; ali navlastito siromašnim, malenim, nesretnim. Koliko se ljudih svakim skoro danom dogovara o novih teorijah obrazovanosti, o poljodjelskih zakonih, o pravih puka? Nuto, baštine njegove! Vi drugi, vi ste dobili znanosti, vjeresiju, sjaj i razkoš; česa Bog svim dati nije mogao, niti dati hotio. Nu to nije sve, u tomu nestoji sreća; a svim ostavi svoje rieči: „Blaženi siromašni duhom, blaženi žalostni.“ — Pazite dakle, dok druge lišavate sreće, da se je sami nelišite. Prije ili kasnije, nu jednom svakako ostavit će vas ovaj sviet, pak onda kako ćete rado tražiti slobodu križa! Križ je žezlo siromašnih, nu napokon i kralj njim u rukuh trese. Štujte ga drugim za volju, a tim budite milostivi sami sebi.

Velim dakle, da sloboda kršćanska, taj temelj vlasti crkvene, potiče od Boga, i da je baštinom puka. Dapače dodajem jošte, da je i po prirodnom pravu baštinom puka, jer nije ništa drugo, nego sredstvo razširiti istinu, milost i kriepost, tri ove stvari, kojih čovjeku nitko nemože oteti, te koje po naravi svojoj nespadaju pod nikakovu oblast ljudsku, pa zato i jesu slobodne.

A vjere, istina, njom da počmem, nije povlastica pojedine osobe, tako da bi si ju mogao ikoj vladar prisvajati kao svojinu; istina pripada svim, proti njoj nikakvoga neima prava; dà, ona je vrelom svakoga prava. Pa kakovo pravo mogao bi tko proti njoj navesti? Ovo-li možda, da bi mogao zabraniti istinu i njoj se širiti? Nu ovakovo pravo bilo bi povrći svaku pravednost; jer istina je pravo svih, po njoj stoprv biva čovjek razumnim stvorom. Istina doduše označuje se i širi riečju; nu označuje-li rieč samo istinu, isto je, što istina; ovo je pako samo priobćena istina, naime istina, koja se sbilja uživa svoga prava, da bude poznata. Nu prigovorio bi tko: istina premda ima pravo, poznatom se činiti, te proti njoj premda nikakova neima prava, da bi ipak vladare išlo odlučivati, što je istina, a što nije. Ali ni onda, kad bi svjetovna vlada imala to pravo, iz toga ništa zla nebi poteklo crkvi, koja je sama istina i čuvarica istine; nu nije moći kazati u obće, da odlučivati, što je istina, što-li nije, pripada oblasti svjetovnoj. Oblast ova (svjetovna) sastavljena je od stanovita broja ljudih, nipošto nepogrješnih, koji mogu samo tvrditi, da jim se ovo ili ono čini istinom ili ne, ovo ili ono po državu koristno ili štetno; nu neimaju zajedno prava, sud svoj ob istini ili neistini drugim kano pravi narinuti. Nitko se nemože obvezati dušom, da vjeruje, što vjeruje svjetovna oblast; pa zato svjetovna oblast neima ni prava suditi, što je istina, što-li nije; inače bio bi svaki obćinar u savjesti obvezan, sa sudom se njezinim posvema i u svem slagati. Komu nebi se činilo ludo, kad bi kojoj vladi palo na pamet, proglasiti na crkvenih vratih, što je danas istina, pak opet s večera, što će sutra biti istinom. I to su se drznuli činiti vladari; nu crkva se vazda i krvlju svojom odupirala ovoj tako ludoj i pogubnoj oblasti svjetovnih vladarah, ter učila štovati poglavarstva, no i korila te osudjivala zlorabu njihove vlasti.

A kako istina, tako je i milost sama sobom slobodna. Jer što je milost? Djelovanje Boga u čovjeku; pa kako bi čovjek mogao dobiti pravo, da bi smio priečiti djelovanje ovo? Dàkako, i

Digitized by Google

milost dieli se vanjskimi znakovi; ali znaci ovi jesu, kako je i rieč znakom istine, samo znakovi milosti, samo dieljenje milosti vanjskim načinom. Zato se milost od otajstvah razlučiti neda; ter tko posiže na otajstva, posiže i na samu milost. Nečinimo, vjere, svjetovnoj oblasti nimalo na porugu, što je nedavno poslala pandure u naše crkve, da tu zapliene sv. hostije, tielo Boga živoga, vjere, nečinimo krivo vladi svjetovnoj, tvrdimo-li, da nevjerujemo, da se je tada radilo o samom kruhu. Nedodirnu se onda grješno samo znamenjah materijalnih, nego moći božje, skrivene u tih prilikah. A koja je to moć, nije-li ona, koju nam je vjera dala, i koja djelovanjem božjim na nas prelazi. Bio ili nebio (po nazoru nasilnikah) Bog, kojega svećenik diže kod žrtvenika, kako je to i zašto vam je trebalo toliko vojske, da mu ga otmete iz rukuh?

Jošte progovoriti mi je o krieposti; pak upravo ovdje kaže se ovo svjetlo u najjasnijem sjaju, jer kakovo bi pravo mogao tko imati proti krieposti? čovjek samo se za dobro rodi na sviet; na dobro ima više, nego pravo, dobro je njegova dužnost. A ima-li već i proti dužnosti kakovih pravah? Hoću-li, da budem ponizan, krotak, čist: tko ima kakovo pravo proti toj poniznosti, krotkosti, čistoći mojoj? Hoću-li, da odložim gizdavo odielo, pak se iz ljubavi zaodjenem siromaškom haljinom: tko ima prava proti pristojnomu kroju bratinskomu? Prodadem-li otčevinu svoju, i razdielim trpećim članovom Isusa i čovječanstva: gdje itko ima prava, postaviti stražu otvarajućemu se srcu mojemu i progoniti ljubav moju? Ah, da nam je tko onda, kad smo počeli navieštati evangjelje, mogao dokazati, da smo palikuće, da bunimo i podkapamo države, tad bi nas dakako punim pravom progonila vlada svjetovna. „No otvorite tamnice pa gledajte," veli Tertulijan (apol. cap. 30.) „je-li u njih radi zločina ikoj kršćanin. Samo zato, što kršćansko ime nosi, s toga jedino uzroka stenju svi u okovih. Pak što potrebujete od njih, da je možete izpustiti? Da medju dva prsta uzmu malo tamjana, pa ga saspu pred kumirom. Dakle, svršuje slavni apologeta, nipošto radi zločinah, nego radi krieposti gonite jih na sud." Pak zato kažimo si iskreno, da je na svietu prepira o istini, nu o krieposti neima opreke medju ljudmi. Kriepost tako krasno sjaje, da nepušta k sebi nepravednosti ni okrutničtva; dapače, da kršćanstvo nebi imalo biti slobodno radi istine, sigurno bilo bi slobodno radi krieposti.

(Sliedi konac.)

Poviest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

(Dalje.)

Vjera katolička i početak apoštolske vikarije.

Kako poviest svjedoči, da je sjeme kršćanske vjere posijano od prvih apostolskih učenikah, uzbujalo i procvalo po Iliriku ter se podigle silne biskupije i hramovi, tako se za sigurno može uzeti da je i po Hercegovini cvala. Nu znajući, koliko su ovuda harale krivovjere, po imenu bogomilska ili patarenska pak iztočna razkolina, a najposlje, što je laglje, nego da se je vjera katolička u ovoj zemlji bila skroz zatrla. Franjevci pako od prvoga postanka svoga prihvatiše se kako Bosne tako i Hercegovine, slali misionare upravo iz svoje matice Asisijske u Italiji, ter najprije kano pojedini misionari, a kašnje sastavljeni u veliku vikariju probudiše s nova vjeru katoličku i sačuvaše nju i donekle kulturu od turske poplave. Katolička dakle vjera barem je tako stara u Hercegovini, kako i franjevački red. Prvlje jošte, nego se je učvrstila sadanja budi bosanska budi hercegovačka franjevska provincija, da bijaše franjevskih samostanah, osim povjestnih dokazah kažu živa tradicija i tragovi, a po imenu u obsegu sadanje vikarije u Ljubuški sv. Katarine, u Mostaru sv. Antuna i u Konjicu sv. Ivana Krstitelja. Turci jih sraziše sa zemljom, da jim se danas jedva tragovi vide, tako n. pr. onaj u Mostaru progoneći Fra. Danijela Vladimirovića biskupa duvnanskoga, kamo se je bio sakrio, a nenašavši ga tu srušiše stan do dna (1570.); u Ljubuški uhitivši iste godine Danu, njega izmučena pogubiše, a samostan uništiše. — Prije sadanje vikarije stolovahu iz Franjeva reda biskupi u sadanjem Mostaru (prije Andevium, Andricrium) — od kada, nezna se pravo reći, samo su trojici imena dobro poznata. Tako i u Duvnu, glasovitu nekada gradu spominje njih 18 imenom, a nagadja se, da je totu njih bilo i više. Zadnji je Fr. Mihovil Janković, kojega god. 1563. dana 10. svibnja u Ljubuški ubiše Turci, a bi zakopan u crkvi sv. Katarine u istom mjestu. Štuju ga i isti Turci. Kašnje su Hercegovinom upravljali biskupi dalmatinski. Neupuštajući se u stariju poviest počimlje pisac od one dobe, kako je u Bosnu uvedena apostolska vikarija t. j. god. 1737. Poslje bečkoga boja biesnio je Turčin od jada na Austriju nepropuštajući nijedne sgode, gdje bi joj mogao nahuditi, a u svojoj zemlji iz njezinih krajevah nebi trpio ništa; ter zato biskupi iz susjedne Dalmacije, kano i s druge strane biskup bosanski i sriemski iz Djakova, moradoše se i nehotice ostaviti svakoga puta, svake uprave i brige za katolike po Hercegovini i Bosni. Da pako nebude stado bez pastira, valjalo je za biskupe turske podanike postaviti. Tako nastade velika apostolska vikarija u krševitoj Bosni i Hercegovini, obsižuća tri nekadanje

Digitized by Google

biskupije bosansku, duvnansku i mostarsku, a postojala je tako sdružena pod sedam vikarah. — Za osmoga pako vikara Rafaela Barišića dogodi se: da se je medju njim i franjevskom provincijom s malene s prvine zadjevice zametnula golema razpra, te kad nijedan nemože smiriti zavadilih se stranakah, trebalo je da jih razstavi sud sv. stolice. Barišić dobiv ravno častan naslov apostolskoga vikara ode u Albaniju za barskoga nadbiskupa; Bošnjaci pako i Hercegovci ostadoše bez apostolskoga vikara, osim što je Barišić bio to ostao samo po imenu. U spomenutoj razpri franjevci rodjeni Hercegovci ili su se držali neutralno ili se manje pačali, pak zato se i nebješe zamjerili apostolskomu vikaru; s druge opet strane on si želio zadobiti bar jedan dio prijašnje vikarije, ter po takovu zarodila se u Hercegovacah nada, da bi se za nje mogla zavrći posebna od bosanske razlučena vikarija. Odkriju dakle Barišiću želje i zovnu ga medju se u Hercegovinu; a on voljan na to prijaviti s prošnjom vjeroplodici u Rim, koja mu prošnju i usliša, ter jur pod konac g. 1843. dodje u Hercegovinu s dvojom vlašću, naime: delegata i vizitatora apostolskoga, pak se redovitom vikarskom, zadržav — doduše bez svake moći — ista prava i nad Bosnom. Nego godine 1847. 18. rujna bosanska redovna provincija apostolskim pismom zadobi svoja prava, Hercegovci se od Bosne odlučiše, te pokle je za Bosnu bio imenovan jednostavan misnik o. Andrija Karačić apostolskim provikarom s povlasticom dieliti otajstvo potvrde, Barišićeva vlast stegnula se samo na hercegovačku misiju franjevsku. To je početak hercegovačkoj vikariji. Daljom odlukom sv. stolice od 9. studenoga 1852. prestade Barišićeva vanredna vlast i nad Hercegovinom, budući od toga doba samo apostolskim vikarom. Barišić muž na glasu prvi je vikar apostolski u Turskoj, kojega vladari odlikovaše, naime od sultana g. 1859. imenovan bi vitezom; a od austrijskoga cara nadaren redom želj. krune 2. reda. Rodjen u Oćeviji god. 1796. redjen za biskupa u Djakovu god. 1852. umro 1863. — Sada vlada Fra. Angjeo Kraljević Čerigajski od 7. pros. 1865.

Postanak pokrajinske kustodije.

Promišljajuć okolnosti prije nekoga vremena nitko nebi bio vjerovao, da bi se u toj zemlji mogla uvesti posebna vikarija i posebna redovna kustodija, tolika je bieda tištila zemlju; nu ako i golemom mukom, ipak evo sada jedne i druge. Naprvo je spomenuto, a i ovdje je na mjestu spomenuti, kako su poslje bečkoga rata, Turci branili u zemlju prelaz ne samo biskupom iz Austrije, nego i franciškanom. Sbog toga nebijaše dosta, što je bosanska provincija redovna redovnike iz Dalmacije morala namieštati pod drugim imenom, nego je svaki skroz kriomice i preobučen u narodne haljine s najvećom pogibelju života mogao preći odanle preko medje. Po takovu je dakle bio tvrdo zagradjen ulaz, a ubogi je puk hercegovački bez svake vjerozakonske utjehe morao očajavati, dok mu se tkogod nesmiluje. Pak niti se je tko mogao smilovati, do revnih franciškanah, preostalih jošte u tri samostana u Bosni, t. j. Kreševu, Fojnici i Sutiskoj. Kreševo je Hercegovini najbližje, pak je tako i bilo odlučeno, da se ponajviše iz kreševskoga samostana šalju misnici po Hercegovini, kako je bez prestanka i bivalo do god. 1844. Kreševska kustodija, da obskrbi župe pod samostan spadajuće svećenstvom, primala je mladiće kako iz Bosne tako i iz Hercegovine, ter po takovu došlo je u kustodiju mnogo redovnikah rodjenih Hercegovacah. U tih Hercegovacah zarodila se želja, da bi za svoju otačbinu uvesti posebnu, dakle četvrtu kustodiju redovne pokrajine, a osim toga domoljubnoga nanizalo se više razlogah, kao: prvo puk niti je imao kakove crkve niti učione, a želja mu velika, da ima barem koj samostan mjesto onolikih porušenih; drugo silna tegoba nejake dječake i milostinju slati u daleko Kreševo, pak je težko bilo i dopisivati s poglavarstvom; treće, redovnici se često premieštali, a za daleke pute osim muke hoće se i velika troška. K tomu ako se pripomene, da apostolski vikari iz Bosne više putah ni po pet godinah nisu mogli pogledati u Hercegovinu, dosta je razlogah za želju, koja se je od iskre razpirila u živ plamen. Nego, za razloge je lahko; nu što ćeš od zaprekah? Da kreševska kustodija od svoje volje toga nikada neće dopustiti, znali smo i sami; prazni smo i ubogi došli, a da ćemo takovi morati i odići, znali smo i to; za rimsku kuriju i generala reda, hoće-li dozvoliti, dvojili smo i bojali se kruto; turska vlada i Turci u zemlji, hoće-li dopustiti neka se gradi šta nova, slab nam je izgled; a najzad golem trošak, pak još za prosjake, — žebu nam od straha kosti u tielu. Medjuto franciškani Hercegovci počeše snovati i raditi; obrat še se na apost. nuncija u Beču, neka bi se za njihovu prošnju zauzeo kod propagande u Rimu, što jim on pismom od 31 prosinca 1843. i obeća. Podhvat taj trebao je više godinah; ali je posve dobro uspio: dobiše iz Rima sva pisma i napučke (ovdje jih moramo propustiti) ter Hercegovci 9. studenoga 1852. sakupiše jur pravo svoje vieće ili capitulum i veseli proglasiše pokrajinsku kustodiju, a u drugom vieću 1856. 1. travnja pod Andrijom Karačićem izabrašc i urediše poglavarstvo. Prvi jim starešina bijaše Fra. Angjeo Kraljević (po dva puta izabran) a peti sada upravljajući Fra. Petar Kordić od 20. rujna 1865.

(Sliedi dalje.)

Digitized by Google

Pastirska poslanica stožernika nadbiskupa zagrebačkoga o slobodi.

[Razpisana o nedjelji sedamdesetici t. g. *)]

Od zadnjih godinah prošloga vieka jedva se koja još rieč toliko izgovara, koliko rieč sloboda. Čuti ju je u skupštini počam od velikih državnih sabornicah do občinskih viećnicah, na sastanku bilo u gradu ili selu, u javnih svratištih i privatnih kućah, a politički list, bio on kakova god smiera, bez nje nemože da bude. Sa slobodom je što i s ognjem. Počêlo ognja, tako zvani caloricum, probija sva tjelesa tvarnoga svieta; od toga je počela svjetlo i toplota, bez česa gine svako organičko žiće, pak ista voda, prestane-li u njoj to počelo trepetati, pretvori se u led. Bez ognjenoga počela vjekovita bi vladala mrzota studeni i tmine; pak od tuda i jest ljudskomu rodu potreba i korist ognja. Ali kad oganj bukne i zahvati preko medjah, pohara i najveća djela ljudska; a probije-li iz utrobe zemljine, iste brdine sruši u ponore, a iz ponorah morskih diže po ciele otoke — u najveću obara ljude nesreću i nevolju. Tako je po prilici i sa slobodom ljudskom. Najplemenitiji je sloboda dar božji, ter čovjek bez nje dielio bi sudbinu životinje, pače krute stvari, bez nje mu neima zasluge, krieposti, ali niti nagrade; gdje nje nije, tu mora da je robstvo, bez nje prestaje svako višje dostojanstvo naravi, a ostane samo kruta nužda i sila slučaja. Nu zloraba slobode pretvori se na golemu štetu ne samo po jednomu čovjeku, nego i po cielim družtvim, čemu su uzrokom krivi pojmovi, što si jih ljudi stvore o slobodi. Za dokaz dosta je pogledati sadanje stanje najprosvietljenijih narodah u Europi. Poglaviti uzrok silnim pokretom, što od stotinu godinah prekreću Europom, jesu krivi pojmovi o ljudskoj slobodi, što dnevice veći otimlju mah. Pak zato jer su od tolike ciene po ljudsku sreću bistri i zdravi pojmovi o slobodi, naumio sam evo po listu s Vami se častna braćo i sinovi porazgovoriti. Po'ag različitih gledištah različite se diele vrsti slobode; ja sam se stegnuo samo na tako zvanu slobodu socijalnu, pak jer je s ovom u tiesnu savezu moralna, niti se ona bez ove može pravo shvatiti, progovoriti ću prije svega ob moralnoj. Bogoslovi i mudroslovi po dušoslovnom smislu označuju slobodu: podpuna ravnoteža volje ljudske izmedju dobra i zla, tako da bez vanjske sile i nutarnjega nagona može odabrati jedno i drugo Tomu neima prigovora; jer je čovjek i sbilja stvoren od Boga takov, da se može odlučiti na jedno i drugo. Nego bitnost prave i razumna stvora dostojne slobode nipošto nezahtieva moći: odabrati zlo. Jer kad bi se takova moć neobhodno potrebovala za slobodu, tada se nebi moglo reći, da je krieposti skroz podan čovjek slobodan; dugim bo vješbanjem u krieposti pribavi si toliku snagu duha, da mu se zakona prekršiti neda. Kad bi se za slobodu potrebovala moć odabrati zlo moralno: došlo bi se na tu dosljedicu protivnu i zdravu umu i kršćanskoj vjeri: da čovjek tim manje biva slobodnim, čim jače biva savršenim. Pa ipak; kako neima dvojbe, da čovjek tim biva savršenijim, čim jače porabom svoje slobode umje zauzdavati strasti, i čim se jače usavršiva pobjedom nad požudami: tako neima dvojbe, da bi se morao smatrati tim slobodnijim, čim se bolje slabi u njem moć odabrati zlo, a ojača moć odabrati dobro. Zločom neraste u čovjeku sloboda, već pada. Neizustiv badava nepogrešna istina spas naš onaj aksioma, kojim nam se razokriva sva tajna ljudske slobode: „Tko čini grieh, rob je griehu.“ Tako i jest: opačina je vršak robstva, a svetost vršak slobode. To se pokaza u životu svih svetacah. Spasitelj, koj nije mogao učiniti zla, da tomu nije tako, moralo bi se reći i za njega, da nije imao slobode, pak i za istoga Boga. Po takovu pako prava moralna sloboda može se pravije označiti: jest moć volje ljudske kretati se bez zapreke u dobru. Slobodna bo volja u moralnom biću nestoji u drugom, van da se u pravom svom elementu, što je dobro moralno, može bez zapreke stežuće kretati, ter onaj je čovjek slobodan, koj se bez zapreke stežuće mu djelovanje može kretati u krugu dobra moralnoga, kako se ptica kreće u zraku, a riba u vodi. Ptici se nemože reći, da je robinja zraku ni ribi da je vodi, pače uzmi svakoj svoje počelo, uzeo si jim slobodu, uzeo život. Tako i čovjek čudorednim zlom baca se u robstvo To budi o moralnoj slobodi dosta. Predjimo na slobodu socijalnu ili družtvenu.

Družtvo ljudsko sastavljaju individua, pak što spada na individualnu narav ljudih, mora spadati i na isto družtvo, pa što rekosmo u čemu da stoji moralna sloboda, u tomu stoji i socijalna. Ono je družtvo ljudsko u civilnom i političnom smislu najviše slobodno, koje ima najveću moć kretati se u krugu dobra i najveću lahkoću braniti se od zla. To je temeljno načelo svake prave ljudske slobode. Istina, kriepost, riečju dobro izvrženo je od postanka nasrtajem laži i opačine t. j. neprijateljskim zlih ljudih težnjam, a drugčije se obraniti nemože, van pomočju pravde i javnoga ugleda. Bez te zaštite bolja po čovjeku bila bi samoća nego družtvo. Zato oblast javna, braneća dobre od zlikovskih nasrtajah, nesmie se smatrati despotičnom, nego pače zaštitnicom slobode. Sv. pismo najljepše izrazi ideu socijalne slobode i veliko političke mudrosti stavi načelo: „Kralji su sluge božji za dobro.“

Bijaše uviek i jest ljudih oholih, opojenih krivim duhom slobode, ter druge ideje o slobodi izmišljaju pak i javno brane, a po njihovu istina, kriepost, vjera i čudorednost t. j. dobro neima većega prava na slobodu, nego-li bludnja, nevjera, razuzdanost t. j. zlo.

*) Težko je iz argumentacije tvrdo svezane vaditi na kraće a neoštetiti sile dokazu; zato prem sliedimo misli vis. pisca, nevalja pomisliti, da jih točno prevodimo ili vadimo u cielu razvitku. Ured.

Digitized by Google

Nu zar zlo može imati kakovo pravo? Zar se u družtvu, gdje dobri i zli gradjani imadu ista prava, dobri mogu užiti prave slobode? Ta zlo po svojoj naravi nije drugo nego povreda prava božanstvenoga i ljudskoga; a preporoditelji svieta štiteći tu povredu zar hoće da utvrde slobodu? Tko štiti zlo, škodi dobru; jer zlo po svojoj naravi vrst je tiranstva, koje smiera na zator dobru. Poviest, od kada je svieta, svjedoči, da je sloboda zla pritlakom dobra, što je opet svejedno, koliko i zator slobode. — Postavimo-li, da u kojem god željnu i vriednu slobode narodu državna oblast dodje u ruke opakim, bez Boga i duše ljudem: sigurno možemo reći, bila vlada kakova god oblika, da će se tu dobri progoniti i biti pravi robovi. Bila forma vlade monarkična absolutna ili konstitucionalna, aristokratična, republikanska ili demokratična, dokle u njoj vlada opačina, jao si ga dobrim; dok na priestolu sjedi zloća i bezbožnost, jao si ga po slobodu dobrim! Takovim je ljudem vazda aksiomom: zakon pravde jest volja naša, jest sila naša! mi smo sloboda puka, pravo je puku pripoznati naše gospodstvo i njemu se pokoriti. Primjer vidimo u Italiji. To se može reći i za bludnju. Bludnja je velik izvor zlu, jest neprijatelj istini. Motri oštrije ljude podane bludnji, motri njihova djela: vidjeti ćeš da su sve sile naperili proti istini i prijateljem njezinim, ter da pod hinačkom krinkom bez prestanka kuju novo oružje. Za svaku bludnju valja ono, što jedan crkvenih otacah reče izrikom za haereziju: hoće prije svega da se trpi, zatim izjednači, a napokon da vlada. Danas junaci tobožnje slobode naperiše sve sile proti crkvi, ter kako jur otac nevjere prošloga vieka zavapi: Zatarimo zloglasnu vjeru, tako za njim viču i danas učenici njegovi, hoteći uzpostaviti zdravu vjeru obćenitu, kako očito viču, nu koja većma zaslužuje zvati se bogohulstvom. — Kad je tomu tako, niti se drugčije može dokazati, tada: dati bludnji isto pravo, istu zaštitu, istu slobodu koju istini, to će reći uništiti slobodu. — Reći će tkogod: Vi hoćete da se zaguši svako Vašemu protivno mnenje, ter da se svatko nevjerujući dogmata katolička oružjem iztriebi! Nipošto. Zna crkva, da će biti uviek kukolja, naučila je ona od svoga učitelja nevriedjati glavnoga zakona ljubavi ter ostaviti svakomu pravedno stečena prava, zna ona: gdje u nevoljna vremena poplave sviet kriva mnenja i gdje se istim dobre volje državnikom okruženim oda svuda pogibelju pomute misli: da je težko povući crtu izmedju dobra i zla, istine i bludnje. Ali ipak držeći se naravi socijalne slobode tvrdimo: drugo je trpiti, što se bez povrede pravde, ljudske i kršćanske ljubavi ukloniti nemože, a drugo hotiti izjednačiti skroz bludnju s istinom, zlo s dobrim i sve strpati pod jednaku zaštitu; tvrdimo, da tolerancija bludnje i zla mora biti takova, da istini i dobroj stvari ostane podpuna sloboda; tvrdimo, da se ta nova theorija protivi kako zdravu razumu tako i kršćanskoj vjeri, a to je theorija takova, da nje nijedan vladar nemože uvesti, a da po njoj dobro nepropadne pod zlim, vjera pod bezbožjem, sloboda pod tiranstvom, družtvo pod anarhijom i to zakopa se pod ruševinu iste vlade.

Postavivši to, da vidimo, što je učinila i čini za pravu slobodu ljudsku vjera kršćanska katolička? Što se tiče moralne slobode, vjerom ju jedino pribaviti možemo. Gdje je duh gospodnji, tu je sloboda. A i socijalnoj slobodi podlogom je ona. Narod ili puk najslobodniji je u tom smislu onaj, gdje najviše nadješ dobra u onih, koji slušaju, onih, koji zapoviedaju, najviše dobra u javnih zakonih. O ta tri uvjeta visi sloboda socijalna. Kršćanska pako vjera, kada svom snagom vlada, najbolje čini podanike, najbolje vladare, najbolje zakone — podanike strpljive, vladare otčinske ljubavi, zakone za sreću puka. Vanjska vlast nemože obladati srdacah, ter gdje se je u srcu uvukla zloća i opačina, opake želje i težnje, tu je najumnijim državnikom i najmudrijim zakonom težko, a često posve nemoguće uzdržati red i vladu. Vjera pako i kriepost kršćanska čini ljude pravedne, razborite, umjerene u željah, trpljive u protivštinah, poglavarom pokorne: riečju: ljude koji se vladati dadu, niti za nje treba golemih prisilnih sredstavah. — Tiran vladar nije vrstan raditi o sreći i slobodi svojih podanikah; nu vladar po kršćanskom duhu svojim je podanikom što otac obitelji. Što je bilo despotah pod kršćanskim imenom, ništa drugo nedokazuje, nego da trgnuvši se izpod kršćanskoga zakona sliepo se podaše strastim svojim. Treći i najveći je upliv kršćanske vjere u državne zakone. Poganski sviet, makar bi se u njem našlo zakonarah prekrasna uma, nije mogao osnovati ni utvrditi prave slobode, nego je za većinu naroda tužna ona sloboda, kakovu nam kaže poviest u Grkah i Rimljanah. Pa kako bi se bila i mogla onovati na krivobožtvu prava sloboda? Što ima primjerah žalostnih u istih kršćanskih zakonih, nije kriva vjera, nego ljudi, koji se nje nehtjedoše držati, krive su strasti, krive herezije i šizme, osobito poplava krivih naukah. Vriedno je ocieniti razliku naročito medju sistemom racionalizma i vjerozakonom kršćanskim.

Golema je umah razlika medju jednim i drugim sistemom: što racionalizam vas nauk crpi iz naravnih silah ljudskoga uma, kršćanski pako vjerozakon iz božje objave i višjim svjetlom razsvietljena uma. Jedan se koleba ter se zapliće u različite protivne i pogubne sentencije, a drugi ide ravnim putem držeć se nepogrešna božanskoga ugleda. Koliko je nestalan nauk racionalizma, osim izkustva dokazom nam je množina mudroslovnih sistemah o ljudskom porieklu, svrsi i naravi, o naravi družtva, ob izvoru ugleda itd. ter je toliko mislih s većine protuslovnih, koliko je učiteljah. Odtuda i jesu, osobito u novije vrieme tolika zamršena pitanja medju filosofi i politici o socijalnoj slobodi.

Digitized by Google

Druga je razlika, da je racionalizam, koliko se god gradi liberalnim i pod barjakom liberalizma vojuje, po svojej naravi imperativan do strogosti tiranske. Jedan se iztakne, ter uči da je republikanizam po sreću ljudsku jedini sposoban sistem, drugi, da bez komunizma neima po narod sigurnosti od tiranah, treći Proudhonovi učenici vape, da bez socijalizma neima spasa, a množina napokon vojuje za parlamentarizam ter gdje njega nije, tu da je robstvo. Svaka opet vrst absolutno zahtieva, da se njoj omiljelu sistemu pokloni, ter tko nebi hotio, svakoga bi valjalo smrviti; svaki je njim protivnik mračnjak zaostao u gustom mraku srednjega vieka. Tako misle, a tako i rade. — Kršćanski pako vjerozakon nenarivava, niti nudi druge slobode do zakonitim ugledom branjene. Po imenu crkva katolička, prem za monarkiju najbolju ima simpatiju, neprezire nikakove, niti iste demokratične vlade, samo dok se neprotivi božjemu zakonu i naravnoj pravdi; prilagodi se svakoj, nu osvjedočena je, da je onaj sustav vlade po narod najbolji, koj se rodio na njegovoj zemlji i naravnim se razavio korakom, ter je prije svega primjeren njegovoj naravi, poviesti i potrebam.

Treća je razlika: racionalizam neprepušta ništa vremenu, nego sve naglo prevaljuje, a vjera svakoj ljudskoj uredbi dade vremena koliko treba za naravan razvitak. Onaj bi rad vidjeti pobjedu mudrosti svoje za čas, te goni narode da prihvate u malo danah sistem ideah, za koje treba tisuća godina dok se naravnim korakom razaviju; vjera pako kršćanska poput providnosti božje pušta, neka se razvija postupice po zakonih naravnih. — Tako je n. p. vjera dokinula robstvo. Ako i dalje racionalizam podje sa svojimi težnjami ter bude trovao ljudsko družtvo, bojati se je, da će u većini narodah rasti broj ljudih, koji će ili na ime nestalne većine u zakonotvornih sborovih, ili u ime prosvjete i uljudnosti, u ime slobode, u ime države, novoga toga kumira, narode spraviti u robstvo, ter kano uzkrsnuli Nabukodonozori dignuti si kipove, a do njega zapaliti ognjevitu peć za svakoga, tko mu se nepokloni. Vidimo, kamo ide u Italiji pod tako zvanim generalom, a znamo, što bijaše u Britaniji silnik Kronvell pod geslom republike, da u istomu Neronu, Tiberiju i Kaliguli nemožeš naći većega strašila. Da mi je izbrojiti i na širje izvesti više toga, i bolje bi se dokazalo, kamo narode i družtva zavode naopaki pojmovi o slobodi; ali se u jednom listu sve to neda. Nemogu ipak da prešutim jošte slobodu štampe i slobodu, što se prepušta školskoj mladeži, jer je jedno i drugo od velika upliva po ljudsko družtvo.

Štampa je po ljudski rod doniela mnogo dobra, ali i mnogo zla. Tako je za znanost, umjetnost, obrt i promet ter u obće za napredak mnogo koristila i sloboda štampe; ali je ona kriva i mnogomu zlu ter mnogo toga u ljudskom družtvu pomutila i pokvarila. Glavna načela spomenuta gore o slobodi valjaju i za slobodu štampe. Dokle ta sloboda ostane u okviru istine, poštenja, poštovanja prama božjim i ljudskim zakonom: dobrim radja po ljude plodom. Ali gdje dodje u ruke opakim bez Boga i duše ljudem ter u službu laži, bezbožju i zloći, pak počme udarati na svaku svetinju i na svaki ugled: prava je kuga. Osvjedočen sam, a samnom mnogi, da se razuzdanost, duh vjeri neprijatan, opornost proti zakonitim vlastim, kleta težnja kako bi u puku spotaknuti opasnih pokretah, što se opaža u svih Europe narodih, a po imenu i u našoj carevini, najpače u glavnom njezinu gradu, ter poče otimati od desetak godinah mah: ima poglavito uračunati slobodi štampe prelazeće preko svake medje pristojnosti. Tko pozna narav ljudsku, nije to ni čudo. Neka pokuša koj načelnik vlade, makar najpravedniji i najbolji drugčije muž, ter dopusti nekoliko tjedanah, da tri četiri čovjeka oštra uma i govorničke vještine, ali krivih načelah, po ulicah puk bune proti vjerozakonu, proti zakonu itd. služeć se svimi onimi mudrolijami, kojimi se bunitelji umiju laskati pučkoj oholosti, putenosti, pohlepi za imetkom i drugim nagonom pokvarene naravi: dokle bi tada bilo mira i poredka! A šta da neučini ciela vojska novinah, od kojih mnoge pršu na stotine tisućah komadah po svoj carevini propoviedajuć ista načela? Njih je na žalost toliko pogubnih i razprostrtih, da u ruke dolaze istim tržkinjam i kočijašem. Ali prigovara se: ako vam nije pravo, pobijte, borite se istim oružjem, pak netražite, da vlada brani samo vaše misli, a sve druge da guši. Jest; ali već je gore spomenuto, ako se zlu dade ista sloboda koja i dobru, da zlo pobjediti mora. Takova je pokvarena narav ljudska. Dajte novine dobra duha i zla, pak vidite, koliko će koje imati štiocah. Uči izkustvo. Čudo je, kako može biti ljudih od državne uprave, drugčije dobra duha i namjere, pak da nevide kamo to vodi. Zašto se silni onaj muž, koj ravna sudbinu naroda francezkoga, nemože uputiti, da prepusti štampi svu slobodu, za kojom ide? Zato, jer svojim oštrim umom previdja, kad bi štampa po volji buknula, da mu nebi bilo dugo sjediti na priestolu. Tko veli, da uz današnju prosvjetu i napredak neima načina, kojim bi se obuzdala sloboda štampe, upravo velim: ako je tomu tako, tada neima ni načina, kojim bi se carevina i sva Europa spasila od najžalostnijih prevratah. Biti će njih koji će reći, da su ove moje misli o slobodi štampe san starca svećenika, koji iz mraka srednjega vieka nezna izaći na svjetlo sadanje prosvjete i ljudskoga od predsudah oslobodjena razuma. Dobro, neka se sami oni paze, a ja ništa većma neželim od Boga, nego da mi neda doživiti katastrofe onakove, kakovu sam vidio pred dvadeset godinah, i koje kad se sjetim, para mi jošte srce. Nego strah me je, da bi moglo izaći i više od sna i smiešne tlapnje.

A što da se rekne glede slobode u odgojivanju mladeži? Bića su to razumna s neumrlom

Digitized by Google

dušom na priliku božju stvorenom, a za vjekovit život opredieljena; pak prema tomu dostojanstvu ima se i odgojivati. I u dječaka ima plemeniti onaj dar božji, sloboda, nesmie se dakle s njim postupati kano s robom, nego mu se sloboda ima samo toliko stezati, koliko ište njegovo fizično, intellektualno i moralno dobro. To prije svega mora imati gojitelj na umu. Nevalja robska gojitba, a još manje preslobodna; jer ova radja ne samo po mladež, nego i po sve družtvo najžalostnijih posljedicah. Danas grieši se više slobodom, razpuštenom slobodom, što opet polazi iz krivih načelah i pojmovah. Da spomenem samo jedno: vidimo n. p., da se mladićem do nižjega tija gimnazija daje skoro ničim nestegnuta sloboda polaziti kazališta, svratišta i iste plesne dvorane, a kamo vodi ota razpuštena disciplina, vide bolji gojitelji, a i javna je odasvuda tužba. Vrije mlada krv, a tolika k tomu nijetila, pak da se neotruje tielo i duh. Mjesto nedužnih nekada, po duh i razvitak tiela koristnih igarah, sad se hvata mladež karatah i duhana; mjesto zabave za dobu prikladne, mieša se u agitacije spojene s političkimi pitanji, ter naprečac nezrelim umom riešava zasade javnoga prava, koja najvrstnijim glavam državničkim zadaju muke. K tomu promisli blud i razbludu! Od tuda i jest, što prije dobe pada cviet mladosti, a na lice utišti se žig starački; pa gdje je pamet koječim zabavljena, čim se nebi smjela baviti, ter gdje je toliko raztrešena, nije čudo, da mladež slabo napreduje i u naucih. Tomu je uzrok tražiti gdje i drugomu zlu, naime: jer se dosta neobazire na duh kršćanske vjere.

Nego moram dokončati. Prvašnjih godinah u dvie poslanice razložio sam, da je ugled uvjetom redu i poredku; a k ovom jošte o slobodi, kanim, ako mi Bog dà života, razložiti pojmove o pravom bratinstvu i jednakosti. Vidjesmo u čemu stoji prava, u čemu-li kriva sloboda; vidjesmo kako je krasna i koliko je spasonosna po družtvo vjera, pak zato braćo i sinci dragi! vojujmo za pravu slobodu, vojujmo pače mi službenici vjere za vjeru; spremni pretrpiti za nju sve, pak i istu smrt. Jer evo sve se proti crkvi i vjeri oruža i biesni ter kano da će opet oživiti ona vremena, kad je svaki iskren kršćan morao biti pripravan na najtežje muke. „Pak ako to novo poganstvo, u koje vidimo da grezne Europa, tako naglim uznapreduje korakom, kako od nekoga vremena napreduje: šta takova može se dogoditi i po drugih stranah Europe, a kamo sreće, da se nedogodi u našoj monarkiji; pače da će se dogoditi, može se za izvjestno previdjeti. Medjuto, kod nas nije jošte do toga došlo. Nu, za svaki slučaj, isto naše sveto zvanje ište po pravu od nas, da, ako ikada, a to sada, neporočnim vlastita žića primjerom, neumornim i točnim ovršivanjem dužnostih svoje službe i revnošću posvjedočimo, da nismo odmetnici toliko spasonosne vjere i toliko dobre majke; pokažimo, koliko ćutimo na dnu duše, da se tu radi o najvećoj po ljudski rod stvari, o kojoj visi vremenita i vjekovita sreća.“ (Jošte sliedi kratka opomena na svećenstvo za vrieme sv. posta).

Vjestnik.

Zagreb. Nj. c. k. veličanstvo dostojalo je vis. odlukom od 2. veljače t. g. kanonika štioca u prvost. kapitulu zagrebačkom Ignacija Kristianovića premilostivo imenovati naslovnim biskupom omiškim (Almisa).

— U biskupijah nam bližjih, a naročito u obsegu štiocah našega lista imenovani su od njeg. veličanstva: dekan, kot. školski nadzornik i župnik u Jaringu, Matija Modrinjak, kanonikom lavantinskoga prvost. kapitula u Mariboru; zač. kanonik, ravnatelj i kateketa glavne učione i nižje realke u Piranu, Ivan Sinčić, kanonikom prvost. kaptola u Trstu; vikar i pomoćnik prvost. crkve u Krku, doktor bogoslovja Ivan Kvirin Bolmarčić, archipresbiterom i župnikom sbornoga kapitula u Osoru. Predstavnik prv. kap. u Koloči i nasl. bisk. Ivan Nehiba za crkvene zasluge dobio vit. krst reda Leopoldova.

— Ovih nam je danah uzoritoga gospodina stožernika nadbiskupa opet napala s prehlade od nekoliko godinah navadna njegova bolest, ter je visoki bolestnik boreći se s njom ipak morao obleći; nu nadamo se od Boga, da neće zaprietiti veća pogibelj.

— Preminuše: dne 3. t. mj. Blaž Mikac, bivši župnik u Staroj-Gradiški, i dne 6. Mato Krvarić, župnik u Lupoglavi. R. i. p.

Ugarska. „Idök Tanuja“ iznio je na javu elaborat ugarskoga episkopata. Spis je to dosta dug u dva diela, a u 86 točakah. Polag toga spisa imale bi se uvesti mješovite crkvene skupštine župne, dekanalne, biskupijske i zemaljske, svakoj na čelu župnik, dekan, biskup, knez prabiskup; a zadaća jim: nadzor, uprava i kontrola crkvenih i zakladnih dobarah, pak nadziranje učionah. — Nu „Pešti Hirnök“ kaže, da ugarski episkopat o tom elaboratu nije jošte izrekao konačna zaključka, jer da je istom predan još svjet. katolikom državnikom i uglednijim muževom, neka oni izreknu o njem svoj sud. Više razsudbah stiglo je već, a kada oda svuda dospiju, tada će se sve skupa sravniti, ter izreći konačna odluka o prepornih točkah. Episkopat sastati će se na dogovor, kada se sastane i sabor, a to bi imalo biti budućega mjeseca. Samo se dakle po sebi razumje, da se taj spis nije jošte mogao predati ministeriju za službenu razpravu. Prerano je dakle izašlo u sviet, pak ćemo počekati do konačne odluke.

— Pod aegidom kneza prabiskupa sastavilo se u Ostrogonu družtvo katoličkih književnikah, za koje su jur od ministerija potvrdjena pravila.

Petrov plnez.

Preko urredničtva: Sluge slugah božjih-sluga (jedan gradjanin) 5 for.; g. Adolf Petak župnik u Zajezdi, od svojih župljanah prig. trod. 2 for. 50 nč.

Dopisnica urednička.

Vč. o. čuvaru na Š. B. u H. Zadnje Vaše pismo došlo; al za što mislite, da je došlo, toga sve do danas nije. Gospodo kašnji predplatnici! oprostite: 1. i 2. broja već nemožemo poslati; jer su razpačani do jednoga. Šaljuć predplatu za 2. pol naknadite si manjak. Nakladu listovah povećamo, pak će dalje ići u redu. Ako se više najavi želećih list od početka, morati ćemo dati oba broja preštampati.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 8. Tečaj XIX. U četvrtak, 20. Veljače 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkvena i državna oblast.

(Besjeda O. Lacordaire-a.)

(Konac.)

Iz toga vidimo, da se oblast crkvena osniva ne samo na pravu božjem, da je nesamo zakonit posljedak prava prirodnoga, nego da jezgrom takodjer svojom nije ništa drugo, nego ovršivanje čovječje slobode. Tko dakle podkapa slobodu crkve, podkapa, neću reći našu — političku, državnu — nego moralnu slobodu, koja jedina čini da smo ljudi. Čovjek, kano stvor razumni, ima pravo istinu poznati i širiti; čovjek, kano stvor ćudoredni, ima pravo u krieposti se vježbati i druge na nju podbadati; čovjek, kano stvor pobožni, sigurno smije po pravu s Bogom obćiti, opomene i darove njegove primati. Sloboda istine, sloboda milosti, sloboda krieposti — u tomu stoji sva oblast crkve, sve njezino pravo i ponos.

Utemeljenje crkve bijaše za moralnu slobodu i dostojanstvo čovječje prevelika blagodat; a toga se vriednost i ciena sada vidi sigurno više, nego ikada prije. Nekada je vlada državna redila nesamo poslove životne, poslove javne sigurnosti, imovine, narodnje neodvisnosti; nego ravnala takodjer ćudoredne i vjerozakonske stvari, pak upravo tako se natrpavala vlast; a to nimalo nije koristilo vjeri i ćudorednosti, koja se vrlo razuzdala, a despotizam uz to sve je većma pružao koren i širio. No utemeljenjem crkve izgubi vlada svjetovna vlast nad mišlju, nad duhom čovječjim, te nije već gospodaricom zakonah božjih, budući i sama njim podložena. Vjerozakon pako živi pravom svojom, neodvisnom snagom, i brani se svojom moćju svim željam, što idu za tim da narode na zlo rabe ter jih gnjetu. Ovo djelovanje crkve na toliko je pronikło družtvo čovječansko i ćud njegovu, da sviet i bludnji priznaje ona prava, koja idu jedino istinu, i da su sve sljedbe težile za onom slobodom, koje se je dobavila crkva katolička. Sada, vjere mi, nerazumjemo vlade svjetovne, kada se nekrati ovršivati oblast duhovnu u svoje ime, ter vjere mi, protestantismu nesluži baš na slavu, što je vladare različitih narodah protestantskih učinio i vidljivimi glavami kršćanstva.

Nu, reći će mi tko, nije-li crkva uvela u družtvo čovječje vrlo pogibeljno načelo, kad osnovavši duhovnu oblast na svietu tako je uzdigla moralnu slobodu i dostojanstvo čovječansko? Mjesto jedne oblasti, koja se brine za red u družtvu, nastadoše od to doba u svakoj državi katoličkoj dvie oblasti, od kojih svaka ima jedne te iste podložnike. Još još, da se oblast duhovna i svjetovna za svoja prava nikada nesvade, možda bi to tako obstojati moglo. Ali tu mnogo ima stvarih, koje nisu niti posvema duhovne, niti posvema svjetovne, pa tako naravju svojom neopredieljenom uzrokom su neprestanim prepirkam i svadjam medju jednom i drugom oblašću. Koliko primjerah i dokazah ima tomu u poviesti! Ovdje ovakove stvari crkva, ondje opet država podvrže svojoj oblasti, te krvave prepirke okaljaše ljetopise crkvene, okaljaše poviest narodah. Kako da se mirno razprave prepirke, koje mogu danas sutra i opet nastati? Tko će biti sudac obima takmacem ovim, takmacem neodvisnim, samostalnim, neimajućim zajedničke glave? Prepirke svjetovnih vladarah obično riešava mač. Pak i prepirke medju oblašću duhovnom i svjetovnom da riešava mač? Nipošto! Da tu mač odlučuje, nebi se crkva oslanjala samo na milost i osvjedočenje, ter katoličkim državam nebi neprestano prietili ratovi gradjanski (domaći). Nu ako neodlučuje mač, rat, tko će riešavati prepirke?

Pomislimo najprije, da je borba, rat, sadašnjom lozinkom čovječanstva, da sada sveudilj vojuje

Digitized by Google

dobro sa zlim, tielo s duhom, država s državom, misao s mišlju, i da se upravo iz borbe radja red. Tà i sam red nije drugo, nego poredanje različitih živaljah, ter čim se više zvukovah u skladnoglasju slaže, tim je veća i dobit redu, tim se većma vidi moć njegova. Nečudimo se dakle, ako je Bog utemeljenjem crkve svoje uveo u družtvo čovječje neku vrst dualizma. Svaku vlast ograničuje opet oblast druga; pak što je pri tom čudnovato, jest to, da duhovna oblast ograničivši oblast svjetovnu, upravo ju tim učvrstila na neoborivu temelju. Nikada nisu vladari dulje živili, nikada imali više ljubavi narodah, kojimi su vladali, nego odkada je utemeljena crkva; jer istom mjerom, kojom se učvršćuje crkva u kojoj zemlji, raste i ugled vlasti svjetovnoj, a usuprot ondje, gdje gubi crkva svoju oblast, pada i ugled vlasti svjetovne. To je očevidno. Utemeljiv crkvu pobrinu se Bog nesamo za slobodu čovječju, nego tim učvrsti zajedno i ugled vlasti svjetovnoj. Može se reći o crkvi, što je rekao Tacit o kralju Nervi, da je slobodu pomirila s vladom. A pitate, kako je to učinila? Tim, što prema svojemu smieru svakomu pravu pribavlja ugled, dočim uči poznati i štovati istinu, ter ovako je podporom pravu, i vladarah i narodah.

O prepirkah, koje se medju obima oblastima radi škakljivih pitanjah mogu poroditi, prije svega treba spomenuti, da su temeljna prava crkve jasna kano sunce, i da se o mješovitih poslovih obodvie vlasti mogu pogoditi konkordatom, uzajemno jedna drugoj popustivši po štogod. A to je dakako nemala prednost crkve na zemlji: nemože oružanom rukom nikomu zakriviti. Kada god što čini, čini s privolom vladarah ili narodah, branjena štitom slobode i javnoga prava. Dopuštam, kako se bojati, da se svjetovna vlada oblašću svojom neposluži proti crkvi; nu ako se crkva bude branila dvojim samo oružjem, mučeničtvom i Bogom: mučeničtvom, da odabere radje smrt, nego da sagrieši proti pravom Bogom si danim, pak ovako i proti Bogu samomu, koj ju je utemeljio, koj ju ravna, i slabu čuva na svietu i koj joj je obećao, da je nikada ostaviti neće. Tomu ima dosta dokazah u poviesti i novije dobe, koji su nam sada na pameti. Što je bio Pio VII. proti Napoleonu? Pa ipak vojevaše Pio VII. proti tomu dobitniku svieta samo snagom svoje savjesti, pa ipak on bez oružja porazi oružana.

A pitate-li, tko će suditi ove oblasti, duhovnu i svjetovnu, zaboravljate, da je jošte Bog, koj sve redi i ravna, ter želite odluku, koje da može biti bez posredstva božjega, skinula bi Boga s priestolja, od kuda upravlja vas svet. Tu treba Boga; Bog je ona spona, koja sve drži; tu Bog kaže svoju moć prepuštajuć dogodjaje, koji mienjaju spodobu čitavih stoljećah, ter o kojih se svaki lahko može osvjedočiti, da se sbivaju prekonaravnom, nenadanom moćju.

Zašto dakle nepovjerenjem i zavišću progonite crkvu katoličku, kada tako neoboriva obstoji u družtvu čovječanskom?! Tà ona je sve dobila, ničesa neotela, sve posvetila: prava svoja dobi od Boga i naravi; niti istine, koja je imovinom svih, nepravedno neprisvoji sebi, niti milosti, koja pripada jedino Bogu i nikomu drugomu, niti krieposti, koja svim pripada kano dužnost; ona posveti slobodu, služeći se njom, ona posveti i ugled vladarah, primivši je kano diel prave svoje krune. Pak uza sve to, uz vas sjaj i pravah i blagodatih svojih sveudilj trpjeti je njoj suprotivštinah. Kako to? Odkuda oluja, što joj svakoga stoljeća zadaje toliko nevolje i strađuje? Evo od kuda, da znate! — Dva duha progone crkvu, pak će ju i uviek progoniti: duh pohlepe za vladom i duh bune. Duh vladohlepni nemože trpiti slobode, koju ima crkva; a duhu bune trn je u oku istina, milost i kriepost, česa je crkva neumorna navjestiteljica i neustrašljiva čuvarica. Duh vladohlepni silovito goni na stari i novi protestantizam, da onda može sam gospodovati narodu; duh pako razuzdanosti nagoni narode k odporu jošte većemu, da oslobodi uvriedjeni ponos, izbavi pûtenost iz okovah, u koje ju okova tajna sv. križa. I čini se, da bi već morala crkva podleći spojenim ovim protivnikom, koji težeći za jednom svrhom biesno huste na nju sve čovječanstvo, huste na nju i priestolja i prosti narod! Ali gle divnih putevah božjih! Duh vladohlepni husti duha odpora i bune, a duh bune draži opet duha vladohlepnoga. Pak u taj čas, dok zajedno biesno na crkvu nasrću, i dok se već propasti njezinoj, na jedan put evo njih samih jednoga proti drugomu; sami jedan na drugoga navaljuju; obodva bi rado, ali svaki za se da zapliene crkvu, nu motreć ovaj plien raste i povećava se uzajamno i njihova zavist te takma. Vide dakako, kako im se valja složiti, da izvedu grabež, i računaju stupnje rodbinstva svoga. Duh vladohlepni umuje: Nisam-li ja otcem bune i odpora? a duh bune: Nisam-li ja porodio pohlepu za vladom? No uzaludan jim trud! Dosta, dà obodva i prejako mrze na crkvu, da se nebi sdružili proti njoj; ali jošte više mrče jedan na drugoga, ter jim žesta njihova nepusti da se slože bud u čemu. Pravda je to božja! Kamo sreće da ti jednom za uviek zavladaš! Na travištu pustare arabske paslo u svoje vrieme janje. Na jednom zaori rika lavska ter izpade na ravnicu kralj pustare i jur u skoku baci se da će na životinju nejaku; nu gle! eno u taj mah s druge strane javi se gonjen

Digitized by Google

ljutim gladom jednak grabac. Zapaziše se, ognjenima se promjeriše očima i sad će skočiti da se pohrvu — a janje u taj tren izmače zdravo grabežljivcem ter se opet mirno pase. Lava dva — to je sviet, a janje — crkva sveta. Sviet razdvojen, crkva je jedna.

K pitanju o novom izdanju slovenskih crkvenih knjiga.

*** Često se u tom listu spominjalo, kako je malo ne posvema nestalo liturgičkih knjiga u jeziku starom slovenskom, kojimi se po povlastici podieljenoj jim od rimske stolice služe osim modruške i senjske biskupije u Hrvatskoj mnoge biskupije u Dalmaciji i njeke župe u Istri. S ovih se strana dizala tužba, osobito od kada se svaki dan više uvidja kako bi se našega naroda na onih strana živo kosnulo, da se sbog nestašice tih knjiga uvede kakova promjena u liturgičkom jeziku.

Kada se dakle i nebi imalo inih obzira, koji se odnose na budućnost možebit ne daleku, svakako se očutila već radi tih biskupija i kod sv. stolice potreba, da se priredi novo izdanje liturgičkih knjiga slovenskih s glagolskim pismom.

Mislim da će čitateljem „Kat. lista" ugodno biti dočuti, što je rimska stolica u tom smjeru učinila u najnovije doba.

Za dovoljnu obaviest bez mnogo rieči neka služi sljedeći list od 23. siečnja o. g. što ga je apostolski nuncij kod bečkoga dvora upravio na preuzvišenoga biskupa djakovačkoga J. J. Strossmajera.

Evo ga po izvorniku:

Nunciatura apostolica Viennae. Nro. 313/2. Excellentissime ac reverendissimae domine! Jam innotuit Excellentiae vestrae reverendissimae sacram congregationem de propaganda fide probasse consilium recudendi missalia slavonica lingua. Cum enim exemplaria, quae typis edita inveniuntur, rariora in dies evadant, patet novam eorum editionem istis fidelibus imprimis utilem fore. Quod opus cum per se laudabile, tum etiam praestantissimum erit, si mutationes, quae in anteriori editione inductae abusive fuerant, prorsus eliminentur, et textus ad codices accuratiores exactus, lectionis integritate et fidelitate rursus fulgeat. Quam in rem S. Congregatio de Propaganda fide consultum putavit, ab Excell. V. Rdma. una cum iis, quorum interest, selectos viros adscisci, qui pollentes ea doctrina et eruditione, quae in hujusmodi rebus requiruntur, negotium hoc naviter suscipiant, diligenterque perficiant. Egregium sane consilium, quo frui Excell. V. Rdma. certissime sataget cum ex eo labores et curas gravissimas, quas negotium hoc postulat, plurimum levari sentiet, propositum autem opus celerius obsolutum maxima animi sui voluptate et fidelium utilitate experietur.

Itaque non est, quod ego Excel. V. animum addam, cum abunde sciam quantopere idipsum cupiat, et quanta id diligentia prosequatur. Idoneos viros, quibus provincia haec demandatur, si nondum elegit, brevi selecturam pro certissimo habeo, editionem Missalium mendis omnibus expurgatam, expolitam, castigatissimam, quae sit Excell. V. pietatis et scientiae momentum non multo post omnes aspicient.

Haec solertiae Excel. V. debebimus. Interea cultu peculiari, et omni existimatione ac benevolentia lator permanere Exell. V. Rdmae. Viennae die 23. Januarii 1868. Uti frater addictissimus M. AEppus. Athen. Nuntius apostol.

Ovomu se pozivu preuzvišeni biskup djakovački odazvao sljedećim pismom:

Excellentissime Dme. AEppe., Nuntie Apostolice, Domine Gratiosissime! Summo cum solatio audivi: S. Congregationem de Propaganda fide consensisse, ut libri liturgici in usum Slavorum, qui ritu quidem latino ast lingua paleo — slovenica sacris operantur, a priscis mendis, quibus adusque scatebant, liberati, et genuinae puritati ad ammussim restituti, quo ocyus recudantur.

Dignetur Excell. V., pro hocce eximio gratiae et piae sollicitudinis documento, omnium nostrum nomine, tenerrimas gratias S. Sedi apostolicae depromere, certam eamdem reddendo: nos eo teneriori et constantiori fidelitatis, obedientiae et reverentiae affectu Cathedrae Petri adhaesuros semper, quo iniquiores et pertinaciores fuerint persecutiones, quibus principem hanc veritatis aeternae sedem ibi quoque terrarum et gentium expositam esse, moerentes cernimus, ubi juxta omnes divinas et humanas rationes firmissimum sui fulcrum et tutamen invenire deberet. Nova hujusmodi dictorum librorum sub aegide S. Sedis editione non tantum praesentibus Ecclesiae nostrae necessitatibus et indigentiis nonnullis in locis occurretur, verum etiam toti genti optimae certe ac religiosissimae animus addetur, malorum, quibus undique misera premitur, remedium in divinis potius rebus et praesidiis quaerendi, quam in humanis, quae semper quidem incerta et fluctuantia, tunc autem abs dubio fallacia et perniciosa sunt, cum impio divortio a divinis separantur, aut plane iis opponuntur.

Quantum ad me et amicos meos, quibus id negotii semper cordi erat, nulli certe operae parcemus, ut libri nostri sacri ea puritate et integritate luci publicae donentur, quae divinae mysteriorum, quibus celebrandis et commendandis destinati sunt, dignitati et sublimitati apprime respondeat.

De initiis et progressu negotii hujus non morabor subin Excell. V. et S. Congregationem de propaganda fide certiorem reddere.

Ceterum cum reverentia sum Excell. Vrae. Rdsmo. humillimus servus Strossmayer m. p. Eppus. Diacovie die 29. Januarii 1868.

Digitized by Google

Kako se iz pisma apostolskoga nuncia razabire, ne radi se ovdje o samom preštampavanju liturgičkih knjiga, nego o njihovu izpravljenu izdanju.

Uza silni napredak slavistike u novije doba i uz poznavanje vrlo starih rukopisa bit će moguće liturgičke knjige za novo izdanje prirediti, kako to znanost današnja zahtjeva. Neima sumnje, da će ovo izdanje biti ne samo na slavu crkve nego i znanosti.

Preuzvišeni biskup djakovački već se pobrinuo za strukovnjake, koji će taj težak ali slavan posao preduzeti. Mi ćemo o njem svoje štioce obaviestiti, čim štogod pobliže doznamo.

Pismo sv. otca pape na uzoritoga gospodina stožernika nadbiskupa zagrebačkoga.

Pius P. P. IX.

Dilecte Fili Noster, Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Perspectissima Nobis Tua in Nos studia, atque egregia Tua religio, et devinctissimus Tuus Ecclesiae, et Apostolicae huic Sedi animus undique elucent in amantissimis et observantissimis Litteris, quas, laetissimo Christi Domini Nostri natali die redeunte, ad Nos dedisti. Ex eisdem enim summa certe consolatione iterum novimus, Dilecte Fili Noster, quo ardore divitem in misericordia Deum pro optatissimo Ecclesiae suae sanctae triumpho, et pro Nostra incolumitate, et felicitate indesinenter ores et obsecres. Atque etiam agnovimus quanta laetitia cumulatus fueris, proptereaquod anno nuper elapso ab impendentibus periculis maximis, Deo auxiliante, liberati sumus, qui strenuis ac fidissimis nostris militibus dedit virtutem ac victoriam contra perditissimorum hominum turmas. Per Te ipse vel facile intelligere poteris, Dilecte Fili Noster, quam grati et quam jucundi Nobis fuerint hi egregii Tui sensus, etiamsi nec novi nec inexpectati Nobis exstiterint. Maximas vero pro officio agimus et habemus gratias, ac Nos vicissim flagrantissima prece a miserationum Domino petimus, ut omnia fausta, felicia et salutaria, veluti cupis, Tibi concedat, Teque uberrimis coelestis suae gratiae donis cumulet. Atque horum auspicem, et praecipuae, qua Te in Domino complectimur, benevolentiae pignus Apostolicam Benedictionem ex intimo corde profectam Tibi ipsi, Dilecte Fili Noster, et gregi Tuae vigilantiae concredito peramanter impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 2. Januarii Anno 1868.

Pontificatus Nostri Anno Vicesimosecundo.

PIUS P. P. IX.

Povlest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

(Dalje)

Postanak novih samostanah.

U sredini po prilici misije duguljasto je brdo gdje više i strmije a gdje nižje i ravnije, a spušta se prama sjeveru bez velikih strminah u prodolice, kojimi se vijugaju rieka Ugrovača i potok Lištica. Jedan obronak toga brda kupiše franciškani za 141 dukat ter tu siedoše. Godine 1845. kad kupiše zemljište, bijaše skroz obrašteno trnjem, kupinjem i grmljem, a pod njim jalova zemlja; sedlo pako brda pusta je kamenita plešina rušeća se u ponore i škrape, kamo ako ćeš zasaditi drveća, moraš nanositi zemlje, pak i onda se slabo koje drvo uhvati. Drugoga zemljišta od Turakah tada nisi mogao kupiti. Pod brdom prama jugu dizao se nad šikarom hrast, ter pod njim prvi gvardijan Angjeo Kraljević udario si stan, i prebivao bez kreveta četiri mjeseca, dok je za se i za družinu si sagradio kućica. Pretiesan dom i za domare, kamo-li ne kad bi putnikah došlo, ter bi se spavalo po staji i pojati, ili pod kakovim drvetom, a koga bi dopao biljac, taj bi mislio da spava na carevoj perini. Braća na pogled tolike oskudice i tegobah neklonuše duhom, nego čim se veća ukazala zapreka, tim bi se jačom snagom srušili nad nju i takmio se jedan s drugim, tko će brže i veći odvaliti posao. Od te jagme i takme svojih pastirah užgao se i ubogi puk, ter je i on, gdje bi i u čemu više smagao sile, pomagao. Tako je 23 srpnja 1846. uza sve hercegovačke franciškane i uz neprebrojnu množinu vesela puka mogao apost. vikar Barišić postaviti temeljnik novoj samostanskoj crkvi na čast bl. Gospi u nebo uzetoj. Kako puk nije četiri vieka vidio crkve, a još manje svečanosti tolike, tako nije za njega bilo ni većega veselja i slavlja. Prem je pako vruća želja gonila napried, moradoše ipak pošteditи od Turčina oglobljeni i potlačeni puk; sbog šta poslaše fra. Filipa Čorića u Italiju kupit milostinju; a on u dvie godine svoga puta slao toliko dara, da se je crkva mogla dalje graditi i za prvu nuždu urediti, prem bi bo i više nabrao, da mu neprekinu podhvata buna u Italiji. Austrijski cesar i biskupi naredivši za Hercegovinu sbirku poslaše veliku pomoć, a Čorić vraćajuć se iz Rima, nakupi u Trstu, od istih židovah i nekatolikah liepu svotu i donese sa sobom. Gradilo se, stradalo se još i bolje, da se štogod prištedi za gradju, pisalo se i moljakalo na sve strane, pak za malo godinah ustade na Širokom — brigu samostan s crkvom, prem su se svaki čas zaprietili Turci, da će porušiti, što fratri sagradiše. Naravno, nije sagradjeno sve na jedan put, nego malo po malo gradjeno i prigradjivano; a da golem trud nije bio badava, pokazati će kratak evo opis sgradah. Došao carski firman i dao dozvolu za graditi samostan i crkvu, ali je skupa propisao veličinu i širinu sgradah, ter otu mjeru ako za pedalj predješ, grozi se da će

Digitized by Google

sve porušiti. Propisana pako dužina ima biti 44 lakta, a širina 24 i sbog toga crkva malena da nemože obuhvatiti ni polovinu puka, kad su sborovi. Samostanu nebijaše oshova propisana, zato je sagradjen do volje velik i prostran s prvine na dva krila po dva poda visoka; poslje pako prigradjeno je s juga krilo na tri poda s pivnicom i žitnicom, ter tako s crkvom sa sjevera, osim novicijata i drugih pobočnih sgrada, sklapa podpunu četvorku. U samostanu ima svega 65 sobicah za stan prikladnih, a k tomu naravno za veliku družinu prostrano blagovalište, i još dućanah za prodaju. Zid tvrdo drži, ter do sada nije puklo nigdje ništa (s veće strane bio ravnatelj gradje o. Filip Ančić), a krovovi su od kamenitih pločicah. Imadu još medju samostanskimi zidinami dvie velike i jedna manja vodoštaja ili cisterna o svojem trošku izkopane za porabu samostana i puka, uza zid pučku učionu, osam prikladnih dućanah trgovcem za prodaju robe, a crkvi za prihod, pak napokon staje za blago i sjenike. Oko svega toga, pak šumah, livadah i vrtalah ide velika ograda ili širja klauzura. Vrtalah ima samostan izobila, gdje nanešenu zemlju drže zidovi pregradjeni na stepene, ali slabo rode, jer neima žive vode; šikare prokrčene i od kamenja otriebljene sad su samostanu livade (oko 15 rali); a gdje se Ugrovača sastaje s Lišticom, ima do tri rali njive, koju je prvlje s debelim znojem valjalo prirediti, a čim bi se natapala, navedoše fratri vodu s daleka jednu milju. Jošte je ponasadjeno vinske loze i voćarah, ter čega treba za prehraniti družinu; a ima i svoj mlin. Kad se dakle — veli pisac — prispodobi ona naša imovina, kadno nam se prvi gvardijan naseli pod granati hrast, s ovim, što sada poslje 20 godinah imamo, mora se čovjek diviti providnosti božjoj. A što je sve drugdje učinjeno, spomenuti će se kod svake župe. U samostanu je disciplina obična redovnička po propisih papinskih i vlastitih; a na čelu su kustos, gvardijan, samostanski viećnici, vikar i meštar gojenacah. Franciškani, kako posvuda tako i hercegovački drže se latinskoga obreda, a tako strogo i rimskoga misala, breviara i rituala do redovnih umetakah; samo se pjeva epistola i evangjelje narodnim jezikom, a naravno propoviedi, skupne molitve, procesije i blagoslovi sve je to hrvatski. Svjetovni svećenici u Hercegovini glede narodnoga jezika u liturgiji imadu veće sloboštine i povlastice.

Osim hrvatskoga treba hercegovačkomu misionaru znati najviše talijanski, turski štogod, to se razumje, a dosta putih njemački i francezki. U samostanskih učionah uči se jezik latinski, tako zvana humaniora, filozofija i theologija. Filozofiju i theologiju nebijaše do sada običaj mladim redovnikom predavati, jer su se na nauke slali k dobroj braći po Italiji; nu pokle na veliku i Hercegovcem nesreću redove po Italiji dokinuše, te redovnici se razidoše, neimadu kamo bi slali mladiće. To i jest što pastirom i puku zadaje trista brigah. Evo, rieč po rieč, kako pisac jadikuje: „Neimajući o čemu bi uzdržavali mladiće, kad kod nas svrše nauke, a neimajući ni kamo bi jih drugamo slali, neznamo puta, kojim bismo se mogli ukloniti propasti misije. Sada bo imamo malo mladićah u nauku, naime 22, pak se i opet borimo s oskudicom i dugom; nego kada bude od neodoljive nužde držati njih i tri puta toliko, a dohodak bude isti, to doista neće biti moguće. Zato liepo molimo svakoga, tko zna, što je kršćanska ljubav, a ima čim, da nam u toj nuždi pomogne. Spomenuti ćemo još i na drugom mjestu, kako smo sbog malena prema potrebi prostora u ovom samostanu, pak iz drugih pravednih razlogah započeli graditi na Humu za nauke ili kolegij novi samostan; pak recimo, da ćemo ga o milostinji i sagraditi, što koristi, ako nebude u njem živeža? Drugdje u sjemeništih plaćaju štogod mladići za hranu; kod nas pako niti imaju od kuda, niti je običaj, nego po više godinah, samo da budu obskrbljene misije, moramo mladiće učiti i hraniti, a kamo sreće još, da neprodje bez svake za misiju koristi! Jer češće dogodi se, da pokle smo po četiri i pet godinah odkidajuć od svojih ustijuh momke hranili, oni izučeni i ugojeni izmaknuše se natrag u otčevu kuću. Od tuda se vidi, da za težku misiju, moramo gojenacah primati više nego bi drugčije trebalo, da od mnogih, što se odriču redovnomu staležu, ostane za naše potrebe dovoljan broj. Nego da i nebude veći broj familije, i za ovu je već preslab godišnji dohodak. Jer i sada žive u samostanu oko 55 glavah, a goste, kojih nam uviek dolazi, rado primamo, a i moramo primati. Osim hrane moramo svako čeljade i odievati. Kuda su pako jošte konji tovarnici i jahači, koje za misiju moramo držati, pak rogata marva? Nego reći ćeš, gdje je velika troška, tu mora da je i velika dohodka. Evo ti iskreno. Zadruga naša po apostolskoj dozvoli smie imati pak i ima, kako je nabrojeno. Nego, gola ti budi istina, što god s našega posjeda ubere samostan godišnjega prihoda, to sve jedva bi namirilo trošak za jedan mjesec. Na mise dolazi malo, nismo svi misnici, a misni dar nedaje se veći od austrijske lire (dvadesetice), pumo dakle nedonose. Ima samostan i župu, gvardijan je ujedno i župnik, nego kako nitko od naših župnikah neima župničkih pravah na štolu, tako niti samostanski i sve se mora mukte. Što dakle? Župljani po svojoj volji donose milostinju, to je istina; nu kako nas ljube, ubogi i sami slabo šta mogu donieti, a kad nje zateče zla ljetina i glad, moradu na nas skroz zaboraviti. Napokon svaki župnik mora štogod doprinieti za uzdržavanje mladeži, i to je istina; nu ako i sam župnik slabo dobije od župljanah, nemože ni on obilatije nadieliti samostana. Vidi se dakle: dohodak, koliko i nije slab, toliko je nesiguran. Bez tudje dakle milosti i podpore, vjerovao tko ili nevjerovao, nemožemo za dosta držati mladeži po svoj našoj prometnosti i štednji.

(Sliedi dalje.)

Digitized by Google

Dopis.

Iz Ivanca dne 10. Veljače. (Odlomak iz prijateljskoga pisma). Netreba da Ti tek razlažem, kojim se čuvstvom latjam pera, da Ti u kratko nacrtam zadnje čase i sjajan sprovod Tvoga i moga vriednoga prijatelja Stjepana Muzlera. —

Pokojnik si bijaše do zadnjega izdisaja prisebau, te bi neprestano oko sebe stojećim govorio: „O Gospodine, Gospodine! daj da sve više i više trpim i samo Tvoja sveta volja nek se puni.“ Kucnu osma ura u jutro, 20. siečnja, i to bijaše zadnja za njega. Kako je plemenitu svoju dušu lahko izdahnuo: rekao bi, da je zaspao. Nikakove smrtne borbe, nikakove muke. Sprovod bijaše urečen na 22. u 10 satih u jutro. Položen bijaše na odru u svojoj velikoj sobi, a puk dolazio na hrpe i molio oko odra za pokoj mu duše. Umah dan poslje njegove smrti služila su trojica svećenikah mise de requiem za izpokoj duše njegove. Sprovod poče oko 10 satih. Svieta se skupila tolika množina, kolike ja još u Gradiški uskup nisam vidio. Kad lies pokojnika iznesoše i staviše na mrtvačka kola, a preč. opat i župnik požežki Taller zapjeva tugovito antifonu: „Requiem aeternam dona ei Domine!“ udriše mnogi gorko plakati. Ali da vidiš, što se dogodi, kad 16 svećenikah zapjeva tužno „Miserere.“ Gradišćani nedadoše da njihova dobroga pastira konji vuku, već ga uzeše s kolah, staviše ga na svoja zahvalna ramena i odnesoše put župne crkve, — dobre ovce dobra pastira! Na sprovod dodje takodjer liepa svita častnikah, a na čelu im pukovnik. Hvala im na zadnjem učešću, što ga ukazaše vriednomu pokojniku. Sprovod se tako razavi uz pratnju svirke prama župnoj crkvi, gdje je u prisutnosti mrtva tiela žalobnu misu uz podvorbu dvajuh župnikah pjevao podjašprišt Ulses — a podjašprišti: Jagodić i Stipić rekoše tihu misu na postranih žrtvenicih za pokojnika. Poslje sv. mise krenu sprovod u istom redu na groblje i ondje ga položiše u hladan grob pokraj kapele svih svetih, koje si je mjesto pokojnik sam naznačio. A idući kući nisi drugo čuo, nego: „Udielio mu Višnji pokoj vječni“ „Lahka mu bila zemljica!“ Eto, prijatelju, tako dično dovrši naš nezaboravni Stjepan! Tuguje za njim njegovo vjerno stado, koje izgubi razborita, obzirna i dobra pastira. Tuguje množina prijateljah i štovateljah, koji su uvjereni, da je domovina izgubila darovita sina, kojim bi se svaki narod mogao ponositi. Vrline njegove su Ti bolje poznate, nego-li meni. Znadeš dobro, da je od mladosti svoje prednjačio drugovom bistrim umom i neumornom radnjom. U družtvu vjernih prijateljah bijaše veseo, ali nikada smutljiv. A za našu nadbiskupiju, mogu reći, da je dvostruk gubitak u ovo kritično doba, gdje joj krvavo treba svećenikah umnih i razboritih, kakov bijaše Stjepan Muzler.

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. gosp. biskup djakovački J. J. Strossmajer, dobio je od papinske stolice preko apost. nuncija u Beču nalog, da sastavi odbor vještakah za popravak i novo izdanje liturgičnih knjigah staro-slovenskih. (Vidi 2. članak u ovom broju našega lista).

— Uzoritomu i visokočastnomu g. stožerniku nadbiskupu razavila se bila bolest požarica (Rothlauf) sa slabijom napašću ulogah, ter visoki bolestnik morao sveudilj ležati, nu sada već hvala Bogu možemo javiti, da mu zdravlje napreduje dobro, ter će se za koj dan smjeti pridići. Drugčije davao si je uviek i dade si čitati po više urah na dan, a i važnija službena pisma donositi si na pregled.

— Kroz korizmu propoviedati će u Zagrebu sljedeći propovjednici; nedjeljom u župnoj crkvi sv. Ivana sam župn. g. Ant. Vranić; ponedjeljkom križni put kod oo. franjevacah i kod sv. Ksaverija; utorkom u prvost. crkvi preč. g. kanonik Josip Šušković; sriedom u akademičkoj crkvi sv. Katarine njemački g. dor. i profesor Antun Kržan; četvrtkom u samostanskoj crkvi ss. milosrdnicah njemački g. Josip Lehpamer; petkom u župnoj crkvi sv. Marka franjevac vikar o. Vilim Maršić; subotom u župnoj crkvi sv. Marije praeb. i upravlj. župe g. Antun Lukić. Svagdje počimlje propovied u 4., a u sv. Katarini u 5. poslje podne.

Ugarska. Kuba ostrogonske bazilike zadaje već sada goleme brige. Tri graditelja izjaviše, da se popravak na dugo nesmie odgoditi; a trošak računa se na 120.000 for. Je-li ta nesreća sa hramovi kakova zla kob za ugarsku crkvu?

— U Erd Biogradu sastala se 9. t. mj. erdeljska katol. skupština; zastupnikah iz raznih staležah dodje velik broj. Posao započet je svečanom misom služenom od sama biskupa.

Beč. Čim je novi ministar Giskra preuzeo službu i naviestio novi duh rekši: u ove zidine (ministerijalne sgrade) ima duhnuti posve nov duh, prvi mu posao bijaše izdati naredbu: da se činovnici svakoga reda i struke imaju zakleti na ustav t. j. na nove temeljne zakone državne. Činovnici redom zaprisegoše se. Listovi, viestnici nove aere, čekahu spremni, hoće-li se njih naći, da se uztegnu zakletvi; a kad se takovih nenašlo, jedni se rugaju ultramontancem, gdje da-li su jim pristaši; drugi činovnikom: da su to svakomu sistemu i vladi pokorni sluge, samo neka jim je kruha, a oti se ujedno rugaju i zakletvi, rekši: što sve nije zakletvom obećano, pak prekršeno; treći priete se činovnikom, neka si izbiju iz glave svaku rezervaciju, jer da će vlada oštro uprti oči u svakoga, ter na sramotu skidati, gdje god opazi, da se petlja. — Iz zakletve izpušteno je ono obećanje, da neće stupiti u nikakovo potajno družtvo, prem zabrana jošte stoji. To je dosta velika karakteristika. — Čita se u novinah, da su svećenici učitelji

Digitized by Google

gimnazija i realka u Ljubljani zamolili roka za koj dan, dok promisle i zapitaju prvlje savjet u biskupa — a kašnje sbilja zakletvu podpisali i oni. Tako da su i druguda podpisali svi učitelji bez razlike.

— Mihovilova bratovština zamolila je bila vladu, neka bi izrekla, da je slobodno austrijskim podanikom poći u papinsku vojsku; nu na tu molbu stigla je ministerijalna odluka, da se uslišati nemože, nego da polag temeljnih zakonah slobodnim u tom pogledu (prostim od vojne dužnosti) državljanom ostaje prosto odlučiti se ovamo ili onamo. Zato je isto družtvo izdalo proglas, kojim daje na znanje, da će se novac, što ga je ono sabralo i što će još sabrati, obratiti prvo za povećanje papinske vojske, budi da se nadje Austrijanacah ili druge narodnosti ljudih, samo da su katolici neoženjeni ili udovci do 35. godine, drugo za odoru vojničku, a treće ako nedoteče novca za koju od ovih svrhah, a ono da će se naprosto bez osobite naznake slati u Rim za podporu papinskoj vojsci.

— Molbah za konkordat i proti njemu bilo je za odgode obijuh kućah carevinskoga vieća ukupno 632 za konkordat (629 u gospodskoj kući, 3 u poslaničkoj), a 499 proti konkordatu (439 u poslanićkoj kući, 60 u gospodskoj). Medju molbami za konkordat u gospodskoj kući nalazi se molba iz Galicije s 107.000 podpisah, a nj. veličanstvu neposredno bje predana molba iz Moravske s 247.000 podpisah, proti kojoj izčezava bečka protu-adressa s 40.000 svojih velikom mukom sabranih podpisah. U ostalih molbah za konkordat ima obično po više stotinah podpisah. Od 60 molbah proti konkordatu većinom ima duplikatah onih molbah, što su predane kući poslaničkoj. Uslied toga ima molbah za konkordat barem za 150 više, nego-li proti njemu, a broj podpisah za konkordat barem je četverostruko veći, nego-li proti konkordatu.

Česka. U Filipovu selu bijaše 12. p. m. občenita razsvjeta na uspomenu čudnovata prikazanja majke božje, što se sbilo 13. siečnja pred dvie godine. U obćini ima do 1000 kućah, i samo mali broj nehtjede razsvietliti kućah. To je ona neznatna stranka, koja u tom traži slavu, da niječe majci božjoj slavu, što ju ide uslied čudnovata ozdravljenja bolestnih djevicah Marije Mandaljene Kade i Marije Mandaljene Langhaus *). Inače bijahu najudaljenije i najsiromašnije kuće Filipova sela razsvietljene. Sve do u kasno doba noći dolazile su ovamo i odlazile tisuće ljudstva. Svu božju noć bilo je pobožnikah na mjestu milosti, gdje se je neprestance molilo i pjevalo sve do jutra. U ponedjeljak 13. p. m. u 10. satih pjevao je u župnoj crkvi u Georgswaldu domaći župnik svečanu misu i pribivalo je još 7 svećenikah. Na svečanost dodje od svoje volje načelnik obćine sa starješinstvom, sve družbe, i sila pobožna svieta, ter crkva bijaše dubkom puna. G. kapelan P. Storch govoraše liepo slovo potičući pobožnike, neka bi se kupili dobrovolni prinesci, da se sagradi crkva na čudotvornom mjestu.

*) Vidi lanjski Kat list br. 9.

Innsbruck. Dne 28. Siečnja sastade se oko 100 djakah sveučilištnih ter u jedan glas zaključi adressu poslati na sv. otca, kao i na hrabre svoje drugove u Monasteru, pak da kupe novca za papu. Minu bez svake smutnje, prem se je bilo svašta bojati. Što se je od 500 djakah našlo samo njih petina, osim što bogoslovi s poznata razloga nepodjoše na skupštinu, svakojako je čudo za kat. sveučilište i žalostan znak duha. Nenpire se badava, kako je vidjeti, liberalizam nove austrijske aere, da i mračnjake Tirolce izvede na svjetlo.

Padova. Dne 31. pr. mj. dogodila se tu ružna smutnja. Imala se obslužiti polag papinske okružnice trojdnevna molitva. Raztrubilo se po gradu, da će to biti zahvalnica za pobjedu kod Mentane, pak s toga se uzrujala neka vrst gradjanstva, a osobito djaci, po ugljevih gradskih pribio se proglas na narod, neka ote sramote netrpi. Svećenstvo nedade se uplašiti, nego ob 4. uri po podne užgale se po oltarih svieće i sve spremilo za svečanost. Al' eno nahrupi u stolnu crkvu gomila djakah s divljom vikom, uzme trgati svieće s oltarah i goniti svećenstvo. Gomila rastla sve veća, a s njom i vika uz psovanje pape, svećenstva i njihovih privrženikah, a napokon zapjevala se Garibaldova himna do tri puta. Narodna garda dobjegla ravno, nu samo se toliko pačala, da je ljudstvu zabranila ulaz u crkvu. Napokon dobjegao i rector magnificus sveučilišta, ter nagovorio djake, da izadju iz crkve, a ova bude zatvorena. Ali nagomilale se nove hrpe i udrile na crkve sv. Lucije, sv. Franje i na seminar. Uzput sukobiše se s procesijom, nju razbiše i zametnuše krvavo kreševo, dok narodna garda neprekinu boja. Papa niti nije nikada naredio Te Deuma sbog pobjede mentanske, kako na ovu žalostnu viest izrikom kažu službene rimske novine, a niti je u to ime naredjena u Padovi svečanost; nego su nemirnjaci hotjeli smutnju, pak joj našli i uzroka.

Rim. Početkom o. m stupio je carević Iturbide, posinak cara Maksimilijana u papinsku vojsku kano prosti dragun. To je mlad i liep čovjek od 20 godinah jako umiljat i divan. Car austrijski, koj mu daje na godinu 50.000 franakah, htjede ga učiniti svojim pobočnikom (težko), nu on voli služiti papi. Malo ide u visoka družtva, ter stanuje medju svojimi drugovi u kasaru.

— Kardinal d' Andrea živi samotno ter se nekaže nikamo; nu čovjek nije se jednako jošte oprostio nesretnih mislih. Nedavna posla u list „Gazzeta di Firenze" pismo, a njim sve taji, što je učinio od kada je u Rimu. Očituje naime, pokle nikakove pogreške nije učinio, da nije imao šta mi opozvati, a proglašeni opoziv

Digitized by Google

da je jedino po zapovieđi podpisao; moli uredника, neka bi ono pismo, što ga dan prije svoga odlazka iz Napulja na papu upravio, a i uredniku poslao, još jedan put dao objaviti u svojem listu. U tom se pismu kaže po prilici: „Nepazeć na oba brevea Vaše svetosti, koja su jur predana poviesti, sada bih se već ipak povratio i sam u Rim, da tu pravdom potražim pravnu rešitbu moje stvari.“ Ovim dakle novim korakom uništuje sve, što je u svojoj opozivnici očitovao ter se tim vraća sve in statum quo ante. Nepodje-li za rukom primiriti ga, na zlo smiera taj muž. U Rim dodje novi poslanik sjevernoga njemačkoga saveza, barun Arnim, ter je papa prigodom dočeka s pohvalom spomenuo ponašanje pruskoga kralja naprama sv. stolici i katolikom. Piše se, da je i Ruska nakanila s nova postaviti u Rim svoga poslanika i odredila za to u Rimu boravećega grofa Chreptovića; nu papa da će ga primiti pod tim uvjetom, ako se u Ruskoj obustave progonstva i ako se bez zapreke dopusti, da se i njegov poslanik postavi u Petrograd. Predlog austrijskoga dvora glede revizije konkordata da je već predao grof Crivelli, pak da će se predati na razsudbu odboru kardinalah i kanonistah. — Što su novine raztrubile, da će se francezka vojska vratiti doma, nije istina; nego su se samo vodje zamienili. Pače vojska raste; jer se i Garibaldove čete kupe oko medjah. Drugčije zaudara u gradu po velikoj uroti od tudjinacah osnovanoj, pak bi moglo svaki dan buknuti.

Švajcarska. Kada je god. 1839. poznati dor. Strauss, koj nijekaše božanstvo Isusovo a sva čudesa u njegovu životu držaše izmišljotinom, pozvan bio na sveučilište curiško, prepade se sve u Švajcarskoj od strave i buduć se narod curiški listom digao proti tomu pozivu, morade vlada sasma odustati od toga. — Tako bijaše tada. — A sada kako je? Sada se znade, da je velik dio protestantskih pastorah u kantonu curiškom sam „Straussovac,“ pak je ota bezvjerna čeljad tako drzovita, te je n. pr. pred dvie godine profesor Keim javno u viećnici imao predavanja, gdje je nijekao božanstvo Isusovo, a uzkrsnuće, uzašašće, u obće sva čudesa proglasio sljeparijom. Što je najžalostnije u toj stvari žalostnoj, a ono je, da bi puk, imenito priprosti puk seljački i ostao rado kršćanskim, ali da mu kršćanstvo ne riedko otimaju upravo oni, što bi mu ga imali sačuvati. — Tako je u kantonu curiškom. — A kako je u Bernu? Taj kanton bijaše odprije nješto više starovierski; nu sada se znade, kako je i on podlegao racionalizmu i bezvierju, te ravnatelj gojilišta Kummer, bivši bogoslov, očituje sam, da čovjek glede vjere protestantskih pastorah nezna, pri čem je, jer da jedan vjeruje ovo, drugi ono. Takovo je stanje religiozno u glavna dva kantona. A i veći dio drugih protestantskih kantonah nalik je na ova dva glavna, jer su svi drugi njekim načinom učenici njihovi. Odatle vidimo, da u protestantskom dielu Švajcarske kršćanstvo, vjera kršćanska izčezava sve većma. Ujedno je sigurno, da uz to i ćudorednost propada sve više, a to tim silnije, što se takodjer niječe neumrlost duše. Jur prije više godinah izjavio profesor Moleschott na sveučilištu curiškom, da duša nije drugo, nego ciglo djelovanje mozga, a kada to djelovanje prestaje sa smrti, tada naravno neima više niti duše. Taji-li se pako neumrlost duše, a ono se netreba čuditi, kako se samokrvi pomnožavaju strašno. Pred 6 godinah reče „Neue Züricher Ztg.“: Bilo bi vriedno iztraživati, sto je uzrok tako čestoj samokrvi. Ja mislim, zdravomu umu ljudskomu netreba da dugo iztražuje. Niječite Isusa, niječite Boga, niječite neumrlost, niječite pakao, niječite vraga, i samokrv bit će svagdanji pojav. Tako bijaše u starom poganskom Rimu malo prije Isusa, a tako njekako biva sada već i u nas. Njegda bijaše užasno čuti, ako se je za više mjesecih dogodilo jedno samoubojstvo, a nedavno čitalo se, kako se samo na curiškom jezeru jednoga tjedna dogodilo osam samoubojstvah. Nije-li to užasan znak vremena?

Petrov pinez.

Preko uredničtva: žup. jelenski Janko Mikloušić 10 for., žup. selski Malančec 2 tal. srebr.

Preko nadb. pisarne: Podarcidjakon I. Jambrečak 7 for. 23 a puk 1 for. 40, zatim preko istoga: župnici: Črnović sam 2 puk 2; Šutej od puka 1 f. 40, sam 1 f. 60; Pavešić sam 1 f. Benko 1 f. Benković od puka 5 f. 50 a sam 7 f. 50; Jaugcer sam 5 f. pap. 2 kov. sreb.; Drabić od puka 5 for. sam 3 f.; Majcenić od puka 2 f. 37 nov. sam 5 f.; Roneš sam 3 for. Kostelac 3 f. Buhin kap. na Šipku 1 škudu. Kan. Sladović (kod pokoj. Švelića nadjenih) po kotaru varaždinskom sabranih 22 for. Podarcidjakon Rusan poslao iz svoga kotara: župe: višnjička 3 f. 30, kamenička 8 f. lepoglavska 4 (žup. 2); Podarc. Foky od župah: preložke puk 36 novč. župnik 1 f. 64 nč.; vidovečka žup. 5 f. puk 5 f., belička 3 f., dekanovečka — puk 4 f. 50, a žup. 50 nč. — Mladenović žup. čaglički 1 f. Tannhofer d. p. 50 n. župnik Bučar sam 5 f. žup. Škalar od puka 12 for. 30 novč. a sam pridao 4 for. 70 novč.; župnik Belošić iz svoje župe 8 for. 80 nč. Marković, župnik u Trgu od svojih župljanah 10 f. i dvie gospođje svake po jednu škudu križ; Levačić, žup. u Mačkovcu 5 f. Tustanić žup. u Orubici (prije spom. vel. dara) 1 for.; Petak vicearc. i žup. u Belovaru 5 f. i jednu škudu od 5 fran.; Zrinjšćak žup. u Vidovcu iz prodane obveznice 20 f. 50 n.; Kušter žup. u Golah od svoje str. 2 f. od župlj. 12 f.; Budicki viceark. i žup. na Kupčini dalje od svoje str. 5 f.; Krajačić viceark. i žup. u Kraljevcu od sv. str. 3 f. od župlj 2 f Vitković kap. 1 f.; Mavretić vicearc. i žup. u Vivodini od sv. str. i od župlj. 4 f. 59 nč; Briglević žup. u Lipniku od sv. str. i od žup. 6 f. 86 nč.; Resar žup u Rozgu od sv. str. 1 f. i od župlj. 2 f.; kapelan u Dubrancu 1 for.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 9. Tečaj XIX. U četvrtak, 27. Veljače 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz sve godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Blagoslov — al' čiji?

U Parizu sa stolice „velikoga iztoka" dignu Augur ruku, da blagoslovi Evropu, na ime boljega napredka u vjerozakonu i civilizaciji. Veliki augur, kad blagosljivljuć desnom mahne desno, klimne glavom lievo, kad potegne rukom lievo mahne glavom desno, tako ti mu se nesastaje glava s rukom, niti jezik s mišlju: sve je smeteno, pa oko sebe sve smuti i smete. — Ima, istina, mnogo obrška u kući svojoj, nu on reče družinici: miruj! te gledj kroz prozor što druguda rade.

Je-li civilizacija i vjerozakonska stega u „velikom iztoku" dostigla najvišji stepen? Mudračina, bio počeo zadirkivati, ali sada nepača u propise vjerozakona — kao tobože već duhu vremena prilagodjene. A civilizaciju je prošle godine na ogled izložio, ter se njoj krunjene glave požuriše pokloniti. Oholija namjerila se na slabićke. Velju, pokušao je doma s vjerozakonom drmati, ali osjetiv, kako je narod protivčinom izkušan duboko uvjeren, da je prešav kroz nevjeru budnom sviesti prionuo uz nauk rimo-katoličke crkve — ostavi se augur galikanizma. Sve izpod blagoslova „velikoga iztoka" francez je živi katolik.

Jednoga jutra sievnu sa stolice „velikoga Orienta" blagoslov, te ošinuv jednim mahom dvie države. U Italiji napreduje se dugim korakom u civilizovanu barbarizmu. Slobodna crkva! Dobro. Slobodno ti je grditi sv. zakon, grditi učitelja vjere, zatvarati crkve, plienjati žrtvenike — slobodno se je neprav gonjenu potužiti; ali nenadje čovjeka, tko bi ga saslušao. Na ime civilizacije prosto je zatirati i umjetnine, samo ako je na njih dragoga kamenja, bisera, zlata i srebra, čim bi se šuplje mošnje pokrpale, a u natražnjačkih su rukah; prosto iz skrovištah puditi znanosti, ako nosioci njezini nose duge haljine. Pak neka sjedinjena domovina ostane podrovana, pusta i uboga, samo kad su srećonoše pučki sreću i blago prigrabili sebi, i kad na ime dobrobitka jedinim njim bolje biva.

Austrija! katolička Austrija — zar da ostane na miru? I ovu stiže blagoslov. I njoj namienjeno bi od lagana otrova umrieti — lagano ali sjegurno. Katolicizam u Austriji bio usnuo na mlitavosti. Mlitavio od druge polovine prošloga vieka; ali svemu dodje svoje vrieme. Konkordat za dobe obćega absolutizma ugovoren — ugovoren s dobrom namjerom, da duh vjere u katoličkoj carevini oživi. Nu neda duh protivan! Već u ono doba razpusti se štampa. Obrezani i neobrezani pisari, perom, dlietom, fotografijom meću na ruglo propise katoličke vjere, a tim jačom silom, čim bi se više popuštalo. U novije vrieme upravo je pobiesnila. Istina je, bilo je nekoliko kažnjenih, nu samo na vidik, pod izliku — da rana bude zaliepljena; kojega obsudiše, niti je amo niti tamo, a ostalim namignuše: samo postojano i složno — pobiediti ćemo! —

Čuvari Siona u Austriji pričini se kano da zadriemaše, gdje koji usnuše — nekoji kao pravcati birokrati rezahu si i strugahu nokte, prepuštajuć ostalo uz užitak zaslužene plaće milomu Bogu, da si, kako obeća, crkvu sam čuva i brani, neće-li da ju moći svjetovne shrvaju.

„Velikomu Orientu" *) ota sjeguršćina čuvarah Siona činila se ugodnom pak i umjestnom: ali sa svim tim plod je odviš lagano dozrievao. Trebalo topline. Dva tri udarca slomiše sile Austriji, a trebalo je naći ljudih, koji će ju dalje motati i pognati. I nadjoše se, pak će jim „veliki Orient"

*) Tomu orientu daleko razvlačite krila. Ima on i braće jednaka duha, pak jim i djela jednaka izlaze u vierskom pogledu; a u političkom pogledu prem jednakim načinom stupaju, različita su smiera. Ured.

Digitized by Google

reći: Hodite tamo, pratili vas deveteri moji blagoslovi, bile vam budne oči, tanka uha, drzovite ruke. Služite meni u potaji, onamo na javi. Od mene vam debela plaća. Niemcem reci: Eto vas iz Njemačke iztisnuše, jer ste katolici: imate konkordat, imate preko godine do 70 blagdanah, imate 7 sakramenatah i — nerazdrešljivu ženitbu. U Austriji ti je od vajkada načelo: razmrvi pak ćeš zapoviedati. — Niemcu obećavaj, za čim njega srce vuče, a Magjaru magjarske kule, a svagdje diži ljude našega duha. Mrtva ruka uhvatila ono nješto preostale imovine grčevito, opipaj ruku mrtvu. Za veliki štibraški novac kupile se novine, koje si na štetu katolicizma paklenih zaslugah stekoše. U ustavno-birokratičkoj državi treba uhodah, i kod toga posla, da uspije blagoslov, treba javnih i tajnih, stranih i domaćih psovačah crkve. Kad se sve tako liepo udesilo i rajhsrat se sakupio, započeše djelači raditi marljivo, kako nikada prije. I radnici u tvornicah i po trgovih saznadoše, da ima do 70 blagdanah, koje im popovi oglašuju i kada jim u hram zvone, a ti blagdani da veliku štetu na zasluzi donose. I gospodarom mnogo i kamo više od dobitka uštipljuju — ali gospodari netraže svoje koristi, već boljak poslenikah, uvjeravaju orientalni pisci novinah. I učitelji saznadoše, da jim nastanula velika sramota djecu učiti i k sv. maši zvoniti — oslobodjene učione od crkve, neodvislost učitelja — sladko se kazivala. Kao da je katoličkomu učitelju za plaću (gdje je običaj, kod nas nije) sramotno k sv. maši zvoniti, a židovskomu šahtaru dično je djecu učiti i guske, kokoši i volove šahtati. Ima miestah, gdje je protestanski pastor zajedno učitelj i pjevač svojoj občini; ali je tako tamo napredak.

I mrtvu ruku — naloživši prije već sve moguće poreze — opipaše — nu kako su: još nedoprlo na javu. Ali ih uplašila zla trgovina s crkvenom imovinom u Talijanskoj, ili opaziše od prve otimačine ruševine obataljenih samostanah, i prazni bez konjah u staje predjelani hramovi, ili što Kaunicah niti danas neima na pozorištu javnoga službovanja u Austriji.

I sa ženitbom proć reče, čemu crkvena molitva i blagoslov svećenički? bolje će biti, da sudac ženike poruči, pak će valjati: što je čovjek svezao, more čovjek razvezati. I posluhnuše ga rajhsratski djelači. — Bolje bi bilo, da se dokinu mnogobrojne političke zapreke ženitbe, koje izumi i opredieli država upravo na prkos sv. otajstvu ženitbe. Da tolike i različite političke zapreke ženitbe ubijaju bolju ćud i red joj, toga liberalci velikoga orienta neće da vide. Nu šta je njim stalo, radjala se zakonita ili nezakonska djeca, li manje ili više piljaricah svojega tiela: ovim daj bolnicah, onim nahodišta, te će biti svim doskočeno, bolestni će se vidati, a veseli ljubavnici neće se mučiti odhranjivanjem djece; bolnice i pestovališta paziti će poželjni zlata obrezani liekari. Bezvierski roditelji, bezvierska djeca, bezvierske učione, bezvierska vojska, bezvierski liečina jakih mišicah, da može otimati i oteto ponieti bezvierskom trgovcu, dosta prvo: uzajmljeni novac, drugo: bankrot. Liepa socijalna budućnost; a ti Bogo prosti — hoćeš-li da te narod slavi, stvori si ga!

Napokon prenuše se čuvari Siona; njih 25. progovori jednim jezikom jasno i glasno, jer vidiše da konkordatske paragrafe iztočna luč pali. Biskupi dobiše otirač, a svećenstvo ili mora šutiti ili ide u tamnice. Svećenstvo svjedoči, da sploh stoji uz biskupe, ter da je težkom boli dočekalo jedva jedvice glas višjih pastirah. Nije niti čudo; jer što je puno lietah neumorno pripravljano i podrovano, neda se lasno ušutkati niti učvrstiti.

Kako će Ugarska s konkordatom? zakoni državni od god. 1848. neznadu ništa za konkordat; a i sam Jozefinizam nije prodro u crkvu državah krune sv. Stjepana. Mi smo Hrvati sretni, imamo konkordat i neimamo. Imamo sve paragrafe, koji nas tište i stežu autonomiju crkve — neimamo u krajini do jedinoga paragrafa onoga, što u krajini namješteno svećenstvo u slučaju prekršaja političkoga predaje sudu vojničkomu, a tamo preko u tom poslu sudi sudac svjetovni. Mi se u krajini nadamo, da nas ona ruka, koja nam uzkraćuje pristup k ustavu, neće urediti Mühlfeldovim vjerozakonom.

Strahovita po svu Europu godina 1848. bila je i kod nas pokrenula svećenstvom, ali prem je vazda držalo s narodnom politikom, bio se i tada stanovite boje proti njemu sastavio tabor, ter bi navadnimi geslicami svojimi hustio proti njemu. Zagušila se ta vika od obćenite bojne; a niti bi kašnje snažna desnica Jelačićeva bila dopustila nutarnjih zadjevicah. Za absolutizma bilo nam jednako svim šutiti. — Od ustavnoga pako preporoda javilo bi se ravno sgodnom prilikom zadjevicah u konkordat, u pojedine zadruge crkvene i pojedina crkvena lica; nu dalje se, budi već s kojega god razloga, nije pošlo. Po imenu hrvatska štampa nije se bila jošte povela za drugom protucrkvenoga smiera, bilo to već, da ljudi, u čijih je rukuh, nebijahu crkvi neprijatelji, ili što su se žacali dirnuti u svećenstvo domorodno umom, voljom i imetkom svojim, ili što tomu nebijaše prave sgode. Ali zar već sada nedosižu prsti „velikoga iztoka“ i do nas? Ima ljudih, koji bi uzanj prionuli; nu što će zamiesiti? Ne državne revolucije — zato su slabi; ne prevrata obrtničkoga — neimaju tvornicah; ne pre-

Digitized by Google

vratom školah — na nje mrze. Graditi svetište, izvolja jim i vrieme jim. Nu neka se paze, dokle će podkapajuć društvene podloge doći. Povjestnica pripovieda, da je prevrat muževe prevrata pogutao. S popovi bila bi uzrujana rulja za dan gotova, na redko smo ponamješteni; bora mi, kad opazi krv našu, egledati će rulja je-li vaša mastna. Prevrat, kakav bio, stiže sve žitelje. Dok se nekristalizuje narod biti će pikačah i kapah i ćikoškobukah bez glavah. Najzad umireni narod zaželiti će popovah i postaviti će ih, a ima staležah, kojih nije zaželio nikada!

Vjera katolička pod pritiskom najbolje vjernike oko sebe sakuplja i najljepše cvate i plodi čudoredjem. Bez kršćanske vjere neima napredka ni u čemu, iz-kustvo nas uči. Amerika i Englezka napreduju uz katolicizam i katolicizam se kod njih širi prostrano. Francezka je malo ne sva katolička; pišu ju u svačemu prvu. Talijanska nije si jošte našla vjere — pak je-li napred koračila? Neželim niti njoj, niti ma kojoj državi tim putem napredovati. Tamo će u njoj istoj doći do šakah — katolicizam će iz meteža uzkrsnuti slavodobitan sjajno. Ako dakle Austrija — u najširjem smislu — nazaduje, neišti uzroka u katolicizmu, već u staroj rani — u nepovjerenju od sgora dolje, pak u neslozi narodah.

Narod naš nemisli o sebi: plemić mislio za kmeta, birokrat za puk, gradski kapetan za gradjana, pukovnik za sav puk, satnik za svu satniju: narod zabio svoju misao u pod čelo. Znate da se tako misao ulienila. Vele da je šćuka za to, da uzbrzi ribe, inače bi sagnjile: sagnjiše narodi! Ne — prenuše se — biti će bolje. —

Poslenici „velikoga Orienta" misle, da katolicizam pod svimi krunami u obće austrijskimi nebijaše sbit, te se nadahu lahka u poslu. Na nižjoj klasi ostade vjera, višja izkvarena omalaksa; viditi će se opet primjer, da će od zdola vjerozakonska dobit iznieti barjak! Tako bi valjalo i biti će.

Hrvati pišemo se katolici, liepo živimo — svećenik i svjetovnjak pobrate se. Krasno! je-li dobro je-li pametno? Bivalo i biva s popustljivosti ili nužde; popo žulji ruke, svjetovnjak ukočio krstaše, a čovječulac seljak gleda, vidi i siroti se. Trebati će mu se pokazati, da katolicizam nije osnovan na volji ljudskoj, niti se s kretanjem ledjah nemiče s puta; napoken opaziti će, da je katolicizam istina, i da je žuljenje rukuh puno krivo bezćašću i preziranju, koje zapade svećenstvo.

U borbi biti će pretežnih svjetovnjakah, pretežnijih svećenikah. Nijedno, velju, jer se ukazuje doba razdora. Sloga blaga biti će i tuj vodilica iz meteža. Na koga ćemo se osloniti? Junaku nije nužde oslanjati se: u sebe se uzdaj! Puk i svećenik živa su polnga i napredak.

Tako nam blagoslov velikoga Orienta, ako nas već i desegao, naškoditi neće.

Na Slunjskih brdih.

Povlest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

(Dalje.)

Nova stolica biskupska u Mostaru.

Gdje su nekada biskupi mostarski u tom gradu sjedili, da-li u samostanu sv. Antuna ili na drugom mjestu, nezna se. Da-li su imali i posebnu svoju crkvu, ili jim je samostanska bila ujedno stolnom, ni o tomu nespominje poviest i tradicija ništa. Pak nije ni čudo, što su u ovom gradu uspomene sačuvane još manje nego drugdje; jer za stotinu godinu natrag ne samo da nebijaše tu nijedne katoličke kuće, nego niti pridošlicah, osim riedko koga, ter što je sada obiteljih, nijedna nije preko stotinu godinah. Turska bjesnoća utrže s katoličkom vjerom i svaku viersku tradiciju. Nego da se uzkrisi kat. vjera u Mostaru, boljega načina nebi, vani uzkrisiti tamo novu stolicu biskupsku. Vidjen je tomu primjer; jer od kada si grčko-iztočne crkve biskup postavi u gradu stolicu, poče puk njegov oko njega rasti i brojem i snagom dnevice. Našemu puku po takovu kano sirotinji bijaše skroz omlitaviti. Jer ne samo da jih nije bodrio svoj biskup, nego ni misionari stanujući četiri ure daljine nebi mogli dolaziti do njih, osim riedko i to sa strahom i pogibelju. Nije tomu puno godinah minulo, što za naše dobe i pameti, po istom gradu ni po bielu danu, osim ako bi nas pratio Turčin, nismo smjeli obilaziti svojih pučanah. I s vierskoga i gradjanskoga pogleda velika nam se dakle ukaza nužda postaviti biskupsku stolicu u Mostaru. Nego pokraj onolike bjesnoće turske proti katolikom, šešće proti svećenstvu, a najžešće proti biskupskoj časti tko bi se i usudio bio pomisliti i poufati, da bi se ikada mogla tudići stolica biskupska. Gdje čovjek nemože to Bog pomože svojim načinom; a nebi ono doista po sliepu slučaju, što Barišić postade apost. vikarom. Što bi bilo i koristilo odciepiti Hercegovinu od Bosne, da joj nebude došao na čelo muž revan i odvažan? Osim što Barišića umah kod diobe dočekaše goleme protivštine, a on jih krepko savlada, kamo veće čekahu njega brige i borbe zu stolicu. Malo je majka rodila junakah onako hrabrih, ali ujedno opreznih, kakov bijaše Barišić. Baciti mu se bilo posried mahnitih Turakah, pak je znao on, da mu za taj posao prije svega treba carske desnice; podje dakle umah kako bi se nje dohvatio, ter skrbljivo traži i presi, nežaleć ni muke ni golema troška. Znade on, kolika je sila zlata, a bez njega neima ni carskoga firmana. Dobio ga! Ali nije mi s njim jošte utišana bjesnoća turska: Turci Mostarani svakako će se protiviti. Pak i sbilja: planuše živim gnjevom i trg-

Digitized by Google

nuđe oružje, a biskupu zaprietiše smrću. Nego biskup bez straha naumio ili poginuti ili svrhu poučiti. — Pobrinu se medjuto on oprezno, ter je car veziru Alipaši strogo zapovjedio: neka katol. biskupu u Mostaru odkaže zemljišta za kuću, ter se i sam svojski zauzme za gradju. Ali za koje bi zlato biskup ili makar vezir od Turakah mogao kupiti zemljišta? Badava, da sve blago svieta nuđe. Nedadoše okoreli Turci u gradu za nikakov novac. Bijaše ravno pustoselina za gradju skroz neprikladna imenom Vukodô, davna već kupljena za malen novac po o. Stjepanu Karloviću, župniku gradačkom, ter biskup, kad po nikoj način nemože dobiti zemljišta drugdje, a po svaki način u Mostaru želi sjesti, bude primoran uzeti Vukodô. Pak ni to nebilo Turčinu s voljom: urotiše se svi kano jedan, da vole izginuti nego dopustiti, da se gradi nevjernička kuća. Čuo i to Barišić, nu neplaši se: uzamši od vezira deset oružanih momakah, prodje gradom po polovini kroz naperene s prozorah puške na drugi kraj grada u Vokodô. Svi njegovi drhću od straha, nu on uzme trnokop, zabilježi temelje za novu kuću, a zatim veziru i vezirovu nadzorniku preporuči gradju kano djelo carsko, pak se čitav i zdrav vrati u Seonicu u Duvnu. Dakle god. 1847. udaren bi temelj biskupskoj rezidenciji u Vukovudolu kraj Mostara. Zidari jednom rukom držali oružje, a drugom gradili, ter da nebude vezirove pomoći, nebismo je nikada bili ugledali gotove. — Od sredine grada medju jugom i zapadom pol ure daljine, a od zadnjih kućah gradskih deset minutah stoji taj Vukodô. S iztoka je dolina obkoljena velikim brdom Hum, ter jednakim gotovo sljemenom zastire svu dolinu, takodjer s juga i zapada, ter je samo prama sjeveru s izgledom na grad ostao tiesan klanac. Osim proljeća i ljeta i to po koju uru samo slabo nas dakle griju tu sunčane zrake. Dalje dvorovi biskupski vise od zapada na obronku brda, kuda se s njega s lieva ruši brzica voda, koja nam vrtao i put jako kvari. Po samom brdu osim žalfije, kojom je obrašteno, nevidiš drugo do jamah dubokih; bijaše nekada i šuma, ali sada neima do koje voćke. Zemlja, oko kuće skroz je loša, pjeskovita i kamenita na više nasadah, što jih je naniela voda, ter kad smo i temelj za kuću kopali, prem duboko, nemogosmo doći do tvrde zemlje, već moradosmo utvrditi temelj gredami. Oko vrtla i vinograda stoje i sada visoki kupovi kamenja što je zemlja otriebljena, a sve na nizbrdini trebalo je podupirati zidom na više redovah. Kad nije bilo prikladnijega mjesta, moralo se je i tako. Sgrada sazidana je visoka, kako se je gdje dalo sbog nizbrdice, jedno krilo na tri, a drugo na dva poda; duga je 24, a široka 21 lakat. U kući je na dolnjem podu domaća kapela: u njoj vidiš šest stupovah držećih svod, jedan oltar, tri izpovjedaonice i krstilnicu, a nebo joj oslikano. S velikom kućom svezana je druga kuća od 16 lakatah dužine, a 10 širine na jedan pod; a u njoj kapelica za stalno čuvanje presv. olt. otajstva. Sve je pokrito kamenitimi pločami. Medju jednom i drugom kućom izkopana je cisterna. Oko kućah pak gospodarstvenih stajah paše se zid. Izvan ograde tik uza zid sagradjena je godine 1852. pučka škola. Da si vidio, kakova prvlje bijaše tu pustinja, pak da vidiš sada, što je tu: divio bi se junačkim prsima, koje to izvedoše. Prečje brige nebijaše Barišiću, nego izvojevati vjerozakonsku slobodu i pridići iz nevolje katolike pak zato je i prvlje još, nego je preuzeo ovu posebnu vikariju, radio za nju to oko privatnih Turakah, to oko sudacah i istih vezirah, ter nikada neodustao od borbah, ne manje pogibeljnih nego i dragih. Spomenuti ću samo jednu, sbilja sjajnu. Od turskoga gospodovanja pak do god. 1839. Turci sudci, ne samo nepitajući biskupa ili župnika, nego pače protiveći se ovim i prosvjedujući, pozakonili bi ili vjenčali zle katolike po svojoj volji, ili bi silom primorali župnika, da on vjenča proti crkvenim zakonom. Koliko je ta sila tištila i koliko zla radjala, može prerazumjeti samo onaj, tko ju je svojima očima gledao. Barišić dakle, da oslobodi župnika od okrutna silovanja, a puk od ružna skvarenja, neima ga česa nebi bio pokušao, opak poslje duga truda i napora izhodi sjajan carski firman god. 1839. kojim se Turkom sudcem, plemićem, vezirom i svakomu drugomu uzimlje svako na katolički brak pravo i najstrožje prepovieda: da se po nikoj način nepačaju u katoličke ženitbe ili budi u kakovu njihovu vierskù stvar. Jedini taj firman, da Barišić ništa više nebude proskrbio, dovoljna je njemu slava: toliko je dobra donio po katolike i duhovna i vremenita. Dok on u Mostaru nije postavio stolice, vrlo bi se riedko dogodilo, da bi tko s druge vjere prešao na katoličku; nu kašnje nije to riedak slučaj, ter gdje bi se pojavio, Barišić nebi mario ni za strah ni za trošak. Radeći svom snagom za vjerozakonsku slobodu, naredi on, da se postave i zvone zvona, naredi javne sprovode, procesije, sv. poputbine javno nošenje i blagoslove kućah posred mrziteljah. Prem je od početka u biskupskom dvoru ne malena kapela, ipak je prema potrebam puka i Barišićevu veliku srcu premalena; s toga zauze se svom snagom, kako bi sagradio veliku crkvu. Dobra mu se i za to nasmijala sreća. Dodje u Hercegovinu Omer-paša vojvoda, a s njim se Barišić dosta liepo sprijatelji, izpripovieda mu pučke nevolje, pa ga moli i zaklinje, neka kod cara pomogne možnom svojom besjedom: da bi se u gradu odkazalo sgodna zemljišta za crkvu. Obeća Omer na veliku radost Barišićevu; nego kolebajući se medju nadom i strahom, napokon mu osvanu liepa sreća. God. 1862. dana 29. svibnja stiže Barišiću u ruke carski firman, kojim se ne samo dopušta graditi crkvu, nego se jošte daje prostrano mjesto u svem gradu najljepše, i to posve badava, a Turkom se prepovieda, da nesmiju ni najmanje smetati; povrh toga pako stiže carski dar od 2500 fr. To je za Barišića i katolike slavje!

Digitized by Google

— Ali se je digao i materijalni dobrobitak katolikah S prvine bijaše tu samo do 12 obiteljih služinčadi i zanatlijah, a nijedna da bi tjerala ma kako slabu trgovinu; sada pako, prem siromašnijih, ima obiteljih 398, od njih 55 trgovačkih, a više koje o svomu novcu podigoše kućah. Prvlje nije bilo naći nikoga, da bi znao čitati i pisati, a sada od mladjih riedko češ koga naći: to je korist učione s narodnim i turskim jezikom. Turskoga jezika treba, jer se svi upravni poslovi vode u njem. — Eto koliku blagodat poda blaga providnost božja s Barišičem. — Još je uzanj vriedan da se spomene o Marko Kalamut, tajnik njegov, koj ga je 25 godinah po svih tegotnih putevih pratio budući desnom njegovom rukom.

(Sliedi dalje.)

Pismo sv. otca na austrijski episkopat.

Javni listovi pisali su opet i opet, kako-li je to, da sv. stolica jednako šuti o svečanom očitovanju austrijskih nadbiskupah i biskupah; pače prozivalo se, neka se kaže, da-li je kakov odgovor došao i kakov je. Sada se je opet došlo na to, a po navadi krivo tumačeć i izvrtajuć zavodilo se javno mnenje. Neima o tomu dvojbe, nadbiskupi i biskupi sakupljeni neprogovoriše u ime sv. stolice; to je, kako se samo po sebi razumie, posao sv. otca pape; ali progovoriše kano zakoniti i obvezani zastupnici crkve u svih zapadnih zemljah carevine, a njihovo očitovanje jest ravno obsipano prostačkimi psovkami, ali jezgrovito razpraviti ga, a još manje dokazom pobiti ga, u to se nije upuštalo. Kako će načela i misli u adressi onoj izražena sv. stolici ugoditi, tko pozna katoličku crkvu, za toga nije to moglo biti tajnom. Nu jer se po svem tomu dvoji ili se dvojeći pretvara, zato je objavljeno svietu pismo sv. otca od 1. studenoga pr. g. upravljeno na kardinale nadbiskupe pražkoga i bečkoga. Evo ga:

Dilectis Filiis Nostris S. R. E. Presbyteris Cardinalibus Federico Schwarzenberg Archiepiscopo Pragensi, et Josepho Rauscher Archiepiscopo Vindobonensi.

Pius PP. IX.

Dilecti Filii Nostri, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Ad alias gravissimas, quibus undique premimur, angustias et acerbitates summus accessit dolor, quo affecti fuimus, ubi novimus, teterrimos Dei, hominumque hostes ubique, et in infelicissima praesertim Italia, et istic contra catholicam Ecclesiam modis omnibus furentes omnia moliri et conari, ut Conventio a Nobis cum isto Carissimo in Christo Filio Nostro Francisco Josepho Austriae Imperatore, et Rege Apostolico inita de medio tollatur. In tanto autem animi Nostri dolore non mediocri solatio Nobis fuerunt Litterae die 30. proximi mensis Septembris ad Nos datae, et a Vobis, Dilecti Filii Nostri, et ab aliis Venerabilibus Fratribus Sacrorum in Austria Antistitibus subscriptae. Ex eisdem enim maxima certe laetitia novimus, quanta sit Vestra et eorumdem Austriae Antistitum episcopalis virtus, fortitudo, atque concordia in Dei ejusque sanctae Ecclesiae causa propugnanda. Namque concordissimis animis ad eumdem Imperatorem Litterae a Vobis, et a commemoratis Antistibus datae sunt, ut veneranda Ecclesiae jura integra et inviolata serventur, ut idem Princeps nunquam velit perniciosis impiorum hominum consiliis favere, qui dum Ecclesiae bellum inferunt, cujusque legitimi Imperii ac Regni sunt inimici. Itaque haud possumus, quin Vobis, Dilecti Filii Nostri, et Venerabilibus Fratribus Austriae Archiepiscopis et Episcopis etiam atque etiam ex animo gratulemur, et amplissimas tribuamus laudes. Dum vero certi sumus, Vos, et eosdem Venerabiles Fratres divino auxilio fretos in bono certando certamine fortiores semper futuros esse, ea spe sustentamur fore, ut idem Imperator pro sua religione velit justissimis Nostris ac Vestris desideriis annuere, atque ita suo, et Imperii sui bono consulere. Nihil vero Nobis gratius esse potest, quam ut hac quoque occasione libentissime utamur, quo iterum testemur et confirmemus praecipuam, qua Vos et omnes Venerabiles Fratres Austriae Archiepiscopos et Episcopos prosequimur, benevolentiam. Cujus quoque certissimum pignus sit Apostolica Benedictio, quam ex intimo corde profectam Vobis ipsis, Dilecti Filii Nostri, et eisdem Venerabilibus Fratribus Austriae Archiepiscopis et Episcopis, cunctisque Clericis, Laicisque fidelibus Vestrae et illorum vigilantiae concreditis peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 1. Novembris Anno 1867. Pontificatus Nostri Anno Vicesimosecundo.

Pius P. IX. m. p.

Dopis.

Sa golietih tirolskih. Jamačno ste već čuli o smrti ekstatične dieve Marije Mörl-ove, koja je nedavno u našoj blizini u vječnost preljetjela i o koju si je „Neue freie“ već nekoliko putih svoj poznati jezičac nabrusila. Ja vam neću ovdje njezina života opisivati, samo hoću da vam reknem, koliko je bila rečena dieva cienjena i ljubljena na blizu i daleko. Kad se je raznio glas, da je Marija dotrpjela, jer je davno već težko bolovala, sve je tek o njoj govorilo, djeca su žalila, što ih je pretekla njezina smrt, te je nemogoše o uzkrsu posjetiti i od nje sličicu na spomen dobiti. I u Inšbruku se je tek o njoj po ulicah žamorilo, jedan je drugomu poviedao, kako se ga je dojmio njezin pogled kako je nikad nije inače vidio no sklopljenih rukuh klečeć na postelji, koje nije nikad opustila. Po tržištih se i knjižarah izložiše njezine podobe i slike u raznih licih, a sviet je grnuo, da si barem koju nabavi, jer

Digitized by Google

nebi rado bez Marije nitko bio. Trpjela je — uboga — mnogo! Sladko počivala u krilu uzornice svoje — blažene dieve.

N. Nilles S. J. osobit ljubitelj Hrvatah, izdao je upravo djelo, koje će objeručke dočekati svaki naš svećenik oboje crkve, pa zato nesmijem propustiti, da vas o tom neizviestim.

Spomenuti se je gospodin, koji baš pčelinjom radinošću oko svoga predmeta: kanoničkoga prava, nastoji, od neko doba počeo zanimati svetkovinami crkve iztočne, pa je o tom i djelo izdao, o kojem vam pišem, pod naslovom: „De rationibus festorum utriusque ecclesiae.“ Knjiga, koja drži 11 arakah, na početku razglaba značenje svetkovinah i zapadne i iztočne crkve, tumači ih na povjestnom putu i odkriva velebnu ljepotu njihovu. Na koncu pridan je predlog dr. Maedlera, zviezdara na akademiji torpatskoj, o promjeni koledara sadanjega, koji je godine 1864. kružio po svih veleučilištih, ali svagdje slavno — propao.

Tim nas je djelom dr. Nilles u istinu zadužio si.

Nakladnik je Mayer u Beču.

Viestnik.

Zagreb. Preč. prvostolni kapitul zagrebački izabrao je u svojem vieću prošle subote za praebendara g. Karla Ferkića, bilježnika duh. stolice i obrednika prvost. crkve. Preč. kapitul hotio je za ovaj put odgoditi izbor; nu prvo: buduć da ima više gg. praebendarah ostarjelih i za službu posve onemoglih, ter sbor praebendarski predao prošnju, neka bi se prazno mjesto po svaki način popunilo mladim čovjekom, sklonuo se preč. kapitul na izbor, a drugo: buduć da je preč. ordinarijat očitovao, da bi mu obzirom na nestašicu svećenstva u pastvi bilo milije, kad bi se za to mjesto izabrao svećenik, koj jur kakovu drugu službu obavlja ovdje u Zagrebu — ostalo je po takovu ovaj put bez razpisana naticaja, niti se mogoše uvažiti prošnje vanjskih svećenikah, pak je preč. kapitul evo izabrao svoga obrednika, koji je jur stalno namješten kao bilježnik kod duh. nadb. stolice.

— Dana 19. t. mj. prhnu žicom iz Zagreba u bečke i peštanske novine ova viest: „Ovaj čas izdalo je kr. namjest. vieće praesidijalnu naredbu na sve zemaljske oblasti, da se svaki bez razlike staleža, koji bi agitovao proti sadanjoj vladi, preda kriminalnomu sudu.“ Tako javiše „Nar. Nov.“ da se čita po drugih novinah. Novine stranske nose tu viest ovako izraženu: „Sve zemaljske sudbene oblasti napućene su danas (19.), da proti svećenstvu, dokle ono vladi neprijateljnu agitaciju razavija, u svakom pojedinom slučaju polag podpune strogosti kaznenoga zakona umah uzradi.“ „Debatte“ je već podavno postala orakulom i za nas medju morem i Dunavom, pak da čujemo njezinu. Evo je: „Sve zemaljske oblasti napućene su da nas praesidijalnom naredbom namj. vieće, da se svaku proti sadanjoj vladi agitujući, po imenu svećenstvo, preda sudbenim rukam.“ — Naredba dakle polag ovih viestih imala bi biti namienjena osobito svećenstvu. Ovakove viesti trube se u sviet zašto kada, a prvo zato: da se protivnih mislih ljudi u obće, po imenu svećenstvo prestraši, pak da nevrši crkvenih ili gradjanskih svojih pravah i dužnostih po sviesti i slobodno. Drugo, da se ozloglasi svećenstvo pred svietom od reda, kako je rogoborno i razvratne po državu pogubne težnje. Ovo drugo uviek je predteča strogu ili prestrogu s njim postupku, a ujedno se već naprvo kani tim opravdati pred svietom od pravnoga čuvstva dotična oblast i njezin postupak. Treći je slučaj, da svećenstvo sbilja bude rogoborno i preuzimlje se preko zakonita obsega prava i dužnosti, pak da ga državne oblasti moraju natrag sagnati u zakonite medje. Još je moguć dvojak ovaj slučaj, naime prvo: da se nadje prijateljah oporna svećenstva ter pred svietom od odpora misle, pohvaliti mu junačtvo, rekši: Vidite, koliko nam je napredno i oporno, da ista ustavna vlada mora proti njemu izdavati najstrožju naredbu; ili drugo: gle to ti je ustavna vlada, koja netrpi ni nesjetne protivničke agitacije. Dok je posla samo s novinami, sve visi o tomu: kakove su, kakova zamašaja i koliko su vrstne podhustiti mržnju i krutu silu na svećenstvo, pak mu čast i ugled pokvariti. Prema tomu ima se vladati svećenstvo ter raztrubljene viesti pobijati ili nepobijati. Ali ako je za novinami sbilja namjera ili jur gotova naredba vladina, tada je druga stvar. Što smo zapazili i zapamtili kako se drugud po svietu u spomenutih slučajih ponaša katoličko svećenstvo, evo ćemo kazati. U prvom slučaju bila bi od njega kukavština, neda se dakle uplašiti. U drugom slučaju odbija od sebe solidarno klevetu, relativno prosvjeduje proti nezakonitu postupku, pak ako i mora težko postradati, tješi se tim, da će crna djela kada tada izaći na vidjelo a viteštvo zasjati tim slavnije. U trećem slučaju crkvena oblast pomaže vladi svećenike spraviti u red, pak ne samo oblast, nego i svaki svećenik štujući svoju svećeničku čast nastoji svimi silami drugove si pritegnuti na red. U četvrtom slučaju i opet prosvjeduje i pobija pretjerane viesti. To nam se vidi kako pravo tako i dostojno, pak bi u takovih slučajevih tako valjalo raditi i svećenstvu hrvatskomu. A sada pitamo se: kakov bi mogao biti povod i je-li sbilja istina, da je vis. namj. vieće zagrebačko izdalo spomenutoga smisla i smiera naredbu? Povoda, kako ćemo ga god oštro tražiti, tekar u ovo vrieme za i poslje sabora neznamo naći. Pravo reći: u prvi mah čitajući one brzojavke moradosmo povjerovati, da je istina gotova; jer jedno za nove aere u Austriji dosta je čuveno sličnih primjerah, a u isti čas kolala je po novinah okružnica ministra Giskre glede

Digitized by Google

svećenstva u gornjoj Austriji i Štajerskoj bilo nikod ona bilo bez istragah proti pojedinim svećenikom; a drugo: čudo je u jedan dan u više dalekih listovah, istih službenih, valjda i od više ljudih, onakove viestil Morao si pomisliti: ono i u tom zajedničkih interesah i skupnih poslah izmedju saveznih državah. Pak i to ćemo kazati koja nam prva misao dodje na um. Eto je: da bi svećenstvo ili preko svojih crkvenih oblastih, ili drugčije, ali svakako solidarno, moralo pokorno upresiti domaću vladu, neka i to ujedno dostoji označiti i razložiti: koje po prilici čine u izvršivanju političkoga i gradjanskoga prava, drži nedopuštenom agitacijom proti vladi i da-li se glede svećenstva, koje se u političkih pitanjih s njom neslaže, ova naredba ima smatrati kao vrst represalijah i uzkrata prava političkoga gradjanskoga, na koje povredu stavlja se prietnja sa sudom i dosljedno tavnicom? Nebi bilo pravedno, da tajna kakova naredba bude zamkom, pak svećenika ili ma koga, tko misli da se kreće u krugu svojega prava, na jednom iznenada sudbene šake uhvate za vrat. Što bilo, budi, samo da pravo znamo na čemu smo. Razvikano je već i ozloglašeno hrvatsko svećenstvo s nekakova luda, mahnita i protuzakonita odpora i prkosa do zla, pak bi već jedared imalo i razloga za takovo pitanje. Najteži je u svoj carevini položaj za nas, gdje imamo smjesu od svakoga sustava zaostalih zakonah, a do novih bilo svojih bilo prisvojenih poslje tolikih godinah još nedodjosmo. — Kad bi vis. vlada naša hotjela biti samovoljnom i samosilnom, može na ovom položaju biti; pak zato glas o sličnoj naredbi mora da probudi čuvstva, bilo već gnjev i mržnju ili strah i očajanje. Nego bilo je dosta razlogah posumnjati, da-li je istina. Očekivasmo svakim danom, neće-li se raztrubljene viesti opozvati, pak u dobri čas i dočekasmo dementi. U br. 45. služb. „Nar. Nov." čitamo s ostalim glede tih viestih ovu izreku: „Mi smo u položaju, ovu viest osobito u koliko se u istoj naglašuje agitacija i stališ sveštenski, označiti kao posve netemeljitu." Nadalje se spominje, kako od duže vremena zlobnici bune puk rekši, da će se opet uvesti tlaka i drugi kmetski tereti, pak vlada što bi već davna bila morala učiniti proti takovim nemirnjakom, a sa stanovita obzira do sada propustila, da čini sada; a uz to da svakomu ostaje zaštita zakona, niti je to kakova izvanredna mjera. — To je posve pravo: kazniti i one koji straše puk tlakom i koječim, a i one, koji varakaju, da će se obaliti štibra i dokinuti kojekakova neukloniva daća. Niti u obće valja da komu bude povlastica na ime politike činiti bezzakonja. „Dokle god možemo biti svoji, dotle nebudimo tudji —" to nam svim ima biti politika jedna! ali i to u okviru zakona i reda. Nadamo se s razlogom, da službene „Nar. Nov." u upitnoj stvari neigraju čestnu rolu službenih novinah, da zataje, što je uteklo u svet, a moralo bilo ostati tajnom. Možemo se dakle smiriti. Nu i ovom prilikom budi izpunjena dužnost javnoga glasila našega, da se opomenemo: Braćo! budimo vazda ljudi od zakona i reda!

— Vis. kr. namjest. vieće imenovalo je na predlog preč. nadb. stolice privr. katekelu na maloj realci i glavnih učionah u Varaždinu Ivana Čavličara za pravoga katekelu istoga zavoda.

Erdelj. Katoličkoj skupštini dan pred glavnim sielom na pripravnom sastanku prijavljene su tri osnove: elaborat ugarskoga sabora, biskupa erdeljskoga i treći od više kološvarskih zastupnikah. Treći se razlučuje od ostalih tim, što se bavi samo ustrojem skupštine glavne, a ne kotarskih i župnih. U početnom govoru preporuči biskup za razpravu osobito kompetenciju biskupsku, pod koju spada ne samo „jus in sacris", nego i „jus circa sacra;" protestantskih pako konzistorijah da nemože preporučiti za uzor; jer u kat. crkvi imaju svjetovnjaci podupirati i braniti crkvu i njezina prava te dobra kao sinovi, crkva se na nje kao na sinove obraća sa zaufanjem i prima jih rado u krug svoje samouprave, ali ipak ne kano same svoje faktore, nego kao s njom sdružene članove. Da bi hierarkija bila svjetovnjake iz obsega crkvene uprave iztisnula, to je ili pusta doskočica ili proizticе iz kriva pojma. Poglavit biljeg crkve jest jedinstvo, nu svakomu je posebna dužnost zvanična. Bog sačuvao katolike erdeljske toga, da bi se sada ili kašnje kada zametnula borba oko diobe crkvene oblasti. — Osnove predložene predane su odboru. Po predlogu biskupovu primljena je u jedan glas adressa na sv. otca. U odboru od 20 licah pojavila se golema razlika mislih pak s toga i prepirka. Naravno biskupova osnova nije mogla predložiti za skupštinu takove uredbe, kojom bi prvašnja biskupska jurisdikcija bila okrnuta; nu Kološvarci bijahu protivne misli pak htjedoše s njom po što po to prodrieti. Žive bijaše prepirke 14. i 15. sbog jednakosti svećenstva i svjetovnjakah glede učionah i naukah. Svjetovnjaci nehtjedoše svećenstvu ote jednakosti priznati. Tako je svećenstvo odlučno vojevalo za neokrnutu i nepovredivu, jer kanoničku jurisdikciju biskupsku držeći se čvrsto temeljnih načelah crkvenoga prava. Najposlje nestade straha od pogibeljna razdora, skupština se primiri i složi: predlog odborov bude primljen s velikimi promjenami. Dne 15. dovršila je skupština. Dalje na sastanku čisto svećeničkom predloži biskup da se utemelji zaklada za dotaciju župnikah i učiteljah, za koju bi svaki župnik od 500 f. dohodka imao prilagati po jedan stotinjak, a gore više od svake stotine po stotinjak. Predlog je u jedan glas prihvaćen. Povrh toga zapisa biskup 2000 f. a veliki predstavnik 500 f. Naumio je jošte skupštini predložiti, da se nemoćnička zaklada razluči od sjemeništne, a tim će se izvaditi svota od 80.000 for.

Beč. Ministar Giskra razposla okružnicu na zemaljske oblasti u Štajerskoj i gornjoj Austriji, nalažuć, da se vladini organi ljudski odupru svećeničkim agita-

Digitized by Google

tacijam. U tom se pismu veli: Pripravlja se golema agitacija proti ustavnim zakonom o ženitbi, školi i drugih crkve se tičućih; svećenstvo prelazi granice zakona, a u Štajerskoj i Austriji sprema se sada na nov odpor. Vlada nj. veličanstva izvesti će temeljni državni zakon do slova, a znati će stati na kraj protivnim agitacijam; nu oblasti nevalja da jih dočekaju hladnom krvlju i prekrštenih rukuh, već prije svega treba da opomenu svećenstvo, neka nemuti javnoga mira i reda. Ja, veli ministar, ni s daleka nekanim dirati u vjerozakonsko osvjedočenje svećenstva niti ga u duhovnoj službi mutiti, nego hoću, neka se nezaboravi, da je svećenik državljan, ter da se kao takov ima kretati u krugu državnoga zakona. Na državljansku sviest i ponos pokucati nada se ministar, da će najviše koristiti; jer znade, da ima jošte svećenstva od državljanske sviesti. Vlada neće razdora, nego upravo hoće da se mir u zemlji uzdrži i nemirnjaci se pritegnu na zakon. — To se zna, da ministar Giskra umie liepo pisati i liepo krivnju sbaciti na drugoga. Gdje je pamet bila Schmerlingu i Belcredu, dok je Giskra sa svojimi drugovi bio u opoziciji; jer po ovakovoj teoriji već bi davna morao biti u Austriji i mir i red, ter nebi ni trebalo bilo da energični Giskra preuzme kormilo. — Ima dosta zlogukah ter u Austriji vide pogubnih za državu i priestol težnjah, radikalnih, socijalno-demokratičkih, pruskih ili tija ruskih; zloguci proriču svašta; nu svidjelo se g. ministru prije svega uzeti na oko klerikalne agitacije. Dok se razvratna smiera družbe slobodno giblju i na sva usta govore ministru pod nosom, da slična braća austrijskoj već zavide slobodu, i sva se halabuka pušta s mirom, veže on ruke svećenstvu i hvata ga za grlo nježnom policijskom rukom. Vidi on, da bi pogledom na nove vierske zakone puk stao uza svećenstvo, a to bi pačilo namjeru, za koju niti nedvojimo, da ju je vlada po što po to naumila izvesti. To i jest uzrokom, zašto je sada glede svećenstva napravljena iznimka od načela: jednako pravo za sve; a morda padne po času iznimka još i na koga drugoga.

Rim. Dne 10. t. m. pripraviše sv. otcu u vatikanskih vrtlovih liepu demonstraciju. Papinski kapele meštar Rosati složio u glasove himnu u slavu pobjede mentanske, uvježbao družinu ter na rečeni dan stavio u vrtao 100 pjevačah, mladih ljudih iz najboljih kućah, pak 120 sviračah. Liep, skoro proljetni dan, liepa okolica, milozvučna jaka svirka, sve je to dovabilo silu domaćega i stranoga svieta. Izpalo je prekrasno. Došao i sam sv. otac s kardinalom Antonellom i dvoranici pak ratni ministar general Kanzler s častnici. Svirka pratila se bučnom i demonstrativnom klikom; tri puta morala se pjevati himna. Kašnje je sv. otac meštra i družinu mu pohvalio, pustio na cjelov papuče i za uspomenu podielio srebernih medaljah, a samomu Rosatiu zlatau. — Carica Charlotta pisala je sv. otcu talijansko pismo. Pismu su rubovi crni, ruka je, i to po navadi vrlo liepa, prava njezina, a preporuča dušu nesretnoga si Maksimiliana sv. otcu u molitvu. Na 30. siečnja primi sv. otac 200 gospodjah Rimljankah i tudjinkah (po jedna nedobije nikad audiencije), s izjavom da se posve podvrgavaju breveu od 12. list. pr. g. (proti nepristojnu odielu, vlasuljam itd.) Dovela je gospodje mlada kneginja Lancelotti, ter je ona i besjedila. Papa pohvali gospodje. Zatim primi od njih oltarnih stolnjakah i sagovah za crkve od Garibaldovacah oplienjene ter jim podieli blagoslov. Pak i sbilja vidja se u Rimu, da se je oprava ženska za mnogo promienila.

Amerika: 19. siečnja preminu Friderik Baraga, biskup marquettski i Sv. Marije na gornjem Michiganu, rodom Slovenac.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: Kuček Iv. nadstojnik nadb. sirotišta i prof. gimn. 2 f. pap. i 1 sreb.; Ant. Ittlinger podarc. i župnik u Račinovcu 1 veliki dukat vriedan 4 dukata, zatim preko istoga sljedeća gg. svećenici kotara posavskoga u biskupiji djakovačkoj: Marko Gjelatović župnik Rajevački 1 car. dukat, St. Johanides 1 škudu, Ant. Hvalovski žup. Lipovački 12 cvancikah i 6 f. u sitnu sakupljenih od puka; Mihovil Filetić duhovnik u lepoglavskoj kaznioni zlatan križić vriedan 16 f. i što je sakupio u kaznioni 21 f. skupa 37 for.; Gj. Šimončić d. p. u Vrbovcu 3 sreb. četvrtice i 30 n. od jedne pučke ruke.

Preko nadb. pisarne: žup. Kollay sam 4 f. 80 nč. a od župljanah svojih 5 for. 20 nov. Vicearc. i žup. u Belovaru Jak. Pettek od svoje i svojih župljanah strane 10 for. 30 novč. (tim se popravlja izvještaj u zadnjem broju), zatim preko istoga: Magjerek d. p. belov. 1 for. Crnić d. p. belov. 1 f. Kolaj Grg. župnik u Ciglenoj 5 fr. Banješ žup. u V. Grdjevcu 2 f. Drobčec župnik u Čvrstcu 2 f. Menner župnik u Gjurgjicu 4 f. 20 nov., Čoček župnik u Žabnu 1 f. Cimerman župnik u Rovišću 1 for. Kari žup. u Šandrovcu 1 for. Domšić žup. u Nevincu 4 for. Menjak žup. u Cirkvenoj 5 for. Podel Fr. žup. u Kapeli od sv. str. 1 škudu i od puka 2 f. Katkić žup. u Topolovcu od puka 10 f. i sam 2 f. Brantner d. p. u Topolovcu 1 f. Rogina organista 50 n. skupa 55 f. sve prigodom trojdnevnice. (Dar iz župe Raić u Slav. objavljen u 4. br. ovako stoji: puk na dva puta 8 f. 25 nč. a žup. 4 f. nije dakle iz župe Rače ništa).

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Franjo Pupek iz Jaske na Bistricu i Josip Petek s Vinice u Ivanec.

Urednik Šimun Malemović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 10. Tečaj XIX. U četvrtak, 5. Ožujka 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Placetum regium.

Pita se: što će učiniti careve i kraljeve vlade na obojoj strani carevine austrijske, ako, kako je sva prilika, padne konkordat, a sloboda se crkvi nezajamči ter nastane razmirica medju papinskom stolicom i episkopatom s jedne strane, a vladami nj. veličanstva s druge strane? Prvo je: što novine preporučaju — placetum regium, a ostalo da će jur vlade same svaka na svojoj strani razpraviti s episkopatom. Nije dakle u nevrieme stare misli o tom placetu obnoviti i ocieniti. Placetum regium, drugčije, Exequatur, Pareatis itd. zvan vladarska je izjava, kojom se dopušta proglašenje ter izvedenje u zemlji koje naredbe od duhovne oblasti. Pravo podvrgnuti crkvene naredbe pape, zemaljskih biskupah ili sinodah volji i odluci zemaljskoga vladara izvodi se ex jure inspectionis sive cavendi, po kojem se daje vladaru pravo i dužnost odbijati sve od svoje zemlje, što bi obćenitomu dobru države moglo nahuditi; od tuda da je njemu i pravo zapovjediti, da mu se iste crkvene naredbe, prvlje nego budu proglašene, predaju na pregled, ter on razvidi, nije-li se morda crkvena oblast preuzela i posegla dalje nego-li ju ide, i nije-li morda u naredbi stvarih po državu škodnih, a poslje pregleda ili dozvoliti neka se proglase, ili zabraniti ter na preinaku poslati natrag. Nije nam ovdje razlagati obsega jedne i druge vlasti, nego uzmimo samo na um: da oboja oblast ima svoj, bitno jedan od drugoga odlučen pravni obseg; pa kako crkva svoje oblasti nije dobila od vladara i države, tako niti valjalost njeznih naredabah u njezinu pravnom obsegu neima visiti o dozvoli državne oblasti. Crkva u svojem pravnom obsegu nije pod, već uzpored državnoj oblasti; država dakle niti može zahtievati niti uporaviti pravo nadzora nad crkvom, a da istim mahom neposegne u tudji pravni obseg, u obseg crkve. Dokle pako crkvi za poslovanje treba vremeštine, stiče si je po obstojećih državnih zakonih i polag posebnoga ugovora s njom, podlaže se u tom pogledu državi držeći se njezinih zakonah ili uzajmnoga ugovora; u tom pako pogledu netreba nikakove vanredne dozvole, koju makar ćeš zvati i placetum regium, jer je suvišna. Ako pako crkva i sbilja posegne u pravni krug države, samo se po sebi razumie, da ova ima pravo uzbiti ju nazad. Nego placetum regium potekao je iz vladarske samovolje i samosile. U starija vremena nije ni palo na um tražiti takova prava; nego se je placetum pojavio istom u novijoj dobi s teorijom državne svemoći, a malo po malo tako se protegao i samovoljno se uporavljao, da o slobodi i samoupravi crkve nije moglo više biti ni govora. Ako se i nalazi starijih primjerah, gdje vladari naredabah papinskih nepropustiše, a da jih sami nebi prvlje pregledali i odobrili: to bi išlo samo imenovanja za beneficija u zemlji od papinske stolice i njim priklopljene cenzure proti vladarom, zemaljskim crkvam ili podložnikom za onaj slučaj, ako se nebi ta papinska provizija priznala. To pako pada u 15. viek. Istom dakle iz ovoga vieka polazi prvi početak, što si vladari izmisliše ovo pravo; jer što učitelji državnoga prava i dvorski kanoniste prijašnjih vremenah navode historijskih dokazah zanj iz vremenah razpre medju hierarkijom i svjetovnom silom za pape Grgura VII. i Henrika IV. i dalje dolje, kada su carevi i kraljevi proti papinskim bullam vojevali, sve se to ima smatrati više za repressalije i samosilu, nego za poruku obstojećega prava, sve bi to bilo za čas, te bi s bojem prestalo. Od 15. pako vieka u mnoge zemlje, u Španjolsku, Portugalsku, Belgiju, Francezku (u Siciliju i Napulj) udjoše zakoni, koji prepoviedaju proglasiti papinske bulle i reškripte, dok jih prvlje nerazvidi i neodobri vladar. Kod takovih zakonah kaže

Digitized by Google

se ova svrha: ne quid fiat et abstineatur (a summo pontifice) adversus regni regumque (Hispaniae) privilegia et apostolicas concessiones; zatim neka se zna — nullum praejudicium fieri regiae authoritati; a drugdje: ne principis jurisdictio contemta videatur; u Francezkoj — si nihil in his bullis aut litteris occurrat contra jura regni et libertates ecclesiae Gallicanae. Prem su ove oznake svrhe bile svakako puste i smislom pružne ter uporava placeta zavisila ob osobnom značaju vladara, ipak je malo kada bilo povoda tegobam i žaobam; jer ako se sve uzme, nebijaše jošte u vladarah neprijateljske za crkvu ćudi. Drugačije pako okrenu to po reformaciji i očito neprijateljskom položaju, kamo po njoj stupiše kralji i vladari naprama crkvi, a to ne morda samo protestantski nego uplivom protestantskih načelah i katolički. Zato i jest, da se je pravi placetum regium zavrgao tekar u 17 vieku. Vestfalskim mirom dan je vladarom jus reformandi, t. j. pravo, nove vjerozakonske sljedbe u državu primati ili uzbijati, a u prvom slučaju podieliti jim stanovitu mjeru pravah; protestantski vladari načiniše se neograničenim gospodarom u vierskih poslovih polag onoga načela: cujus regio, illius et religio. Ugled duhovne oblasti slabio je i padao od prevratah reformacije, od 17. vieka rastla sila vladarah, primjer protestantskih vladarah, koji su u svojoj zemlji po volji gospodarili s crkvenimi stvarmi, to je sve i u istih katoličkih državah vodilo do toga, da se je zavrgao za djelovanje crkve nepogodan duh, koj po gallikanizmu, febronijanizmu i crkvenom zakonu cara Josipa II. dodje na vršak ter se u prilici tako zvanoga placetum regium nametnu crkvi nečastnim za nju skrbnikom. Pod takov placet potle ne samo da su spadala sva iz Rima dolazeća pisma: bulle, brevi i reskripti svake vrsti, nego i sve naredbe, okružnice i pastirske poslanice istih zemaljskih biskupah, a tako i dopisivanje izmedju biskupah i crkvene glave. Ovim duhom sumnjičava paženja i grozničava straženja crkve dišu više manje i posebni zakoni najnovijega državnoga crkvenoga prava, po imenu u Austriji (osobito prije konkordata) i njemačkih državah. U Austriji do konkordata spadale su pod placet sve papinske bulle, brevi i konstitucije kao i naredbe zemaljskih biskupah, izuzam samo odluke rimske poenitentiarije glede tajnih slučajah. Svaka odluka glaseća na ekskomunikaciju takodjer je prije ovrhe padala pod placet. Tako je bilo gdje sa strožjom gdje blažjom razlikom u Pruskoj, Bavarskoj, Saksonskoj, Virtemberžkoj, i Badenskoj. U gornjih porenskih pokrajinah bilo je došlo do toga, da su se očito duhovne naredbe morale podastirati državnim oblastim, a pače potvrdjene jurve bulle i naredbe valjale su samo dotle, dok se vladi svidi opozvati jih i staviti izvan krieposti ter zamieniti novimi naredbami. U Sachsen-Weimaru mogle su se opozvati svaki čas. Ista „slobodna“ Švicarska stvori (1834.) zakon, da su sve papinske i biskupske naredbe bez placeta nevaljale. U Francezkoj u tako zvanih „sloboštinah gallikanskih“ smatrala se bez kraljevskoga „exequatur“ svaka naredba nevaljalom. Tako u Siciliji i Napulju, pak u Ruskoj. Nije dakle čudo, što su i sami pravedniji slobodoumnjaci morali priznati: da su granice placetu tako neopredieljene, ter vlada samovoljnom uporavom istoga, nepovrediv ipak tim zakona, može razoriti svu samostalnost crkve ter razkidati crkvene i disciplinarne joj zakone. Tako je placetum regium idući uzpored s absolutijom vladarske oblasti i državnom svevladom zahvatio strašno daleko, a u rukuh nekatoličkih vladarah, koji su uviek skloni stezati crkvi slobodu, dognao do vrška, da na božanstvenom pravu osnovana autonomija crkve pod njim nije mogla po nikoj način obstojati.

Pita-li se: dokle bi se vladarski placet smio protezati, to se učitelji državnoga prava naravno neslažu, već idu jako razdaleko. Jedni ga posve osudjuju, jer je po autonomiju i slobodu crkve poguban, i jer je potištenje crkve, koje se ničim opravdati nemože; drugi ga brane ter hoće da se kamo dalje protegne, na iste dogmatične bulle i pisma o čisto duhovnih stvarih; treći opet da se protegne samo na disciplinarne stvari i naredbe. U Austriji, gdje već davno crkveno pravo naučaju svjetovnjaci, raztezao se je placet u duhu i sa stajališta jozefinskih zakonah što se dalje može. Protestantski učitelji crkvenoga prava držeći se s većine territorijalnoga sistema a nedopuštajući kat. crkvi većega prava, nego ga je i njim samim preostalo, naravno da ga uzimlju u najširjem obsegu. Nu s pravoga katoličkoga stajališta niti se dopušta niti ga treba. Pak najnovijimi državnimi i crkvenimi dogodjaji već se je sada posve drugčije uredio odnošaj izmedju crkve i države, a s tim i placetum regium, koj je tomu odnošaju mjerilo višine ter je došao u posve novi štadij. A kad bi došla razpra izmedju rimske kurije i vladalačkoga kabineta do najjačega napona, onda bi se upravo i popustilo. Tako je n. pr. Pruska bila nategla placet tija na najmanje duhovne stvari, da je po gotovu odtrgla od Rima svoje kat. podanike, što se razgovetno kaže n. pr. ovom stavkom: „biskupi nesmiju niti u duhovnih stvarih iz Rima tražiti nikakova naputka“, pak što se dogodi? Ova načela naravno osudi pap. stolica (1839.) i zabaci

Digitized by Google

svečano kano bitku i naravi crkve oprečice protivne, a na robstvo i zator kat. vjere smjerajuće; a na to, kad je dakle prepirka došla do vrška, proglasi najprije Pruska, a malo zatim Bavarska, obćenje biskupah s pap. stolicom skroz slobodnim. A sada, gdje je proglašena sloboda štampe i sloboda vjerozakona, o kakovu placetu po pravici nesmie biti ni govora. Placeta u slobodnih sjev. amerikanskih državah nebijaše nikada, u Englezkoj neobstoji, u Belgiji pade s revolucijom g. 1831.

Sada ćemo se obazrieti za trenutak na sam njegov početak u Austriji. — S težnjom onom: izolirati crkvu od njezina glavara i podrediti ju državi ušao je u carevinu sistem prozvan po caru Josipu II. „jozefinizmom." Ona ista stranka pokretna, koja je u Francezkoj otrov nevjere od najvišjih staležah do najnižjih pučkih razredah znala uliti, brojila je i mladoga cara Josipa medju svoje privrženike, i akoprem on nebijaše nevjercem, trsila se po sve načine, da ga u svoje kolo povuče. Ali novi red u Austriji obzirom na crkvu poče nješto i prije Josipa; tomu je duhu bio postavljen već jak polog i razvio se iz njega priličan napredak za same matere mu pobožne Marije Terezije. Za njezina vladanja dodje po dvorskom plemstvu francezka nova luč i francezka nevjera u zemlju, osobito po ministru grofu Kaunitzu. Osim toga dodje na dvor bečki iz Nizozemske visokih činovnikah, a oni unesoše sa sobom Janzenijeva načela i mržnju na crkvu. Kako je Francezka u svačem ostalom bila uzorom ter se za njom povodile druge države, nije čudo, da su lahko poprimljena i načela galikanizma, ter država uzela otimati bitna prava crkvenoga glavara za se. Prvi početak učini se zabranom, da papinski legati nesmiju obilaziti austrijskih biskupijah (1749). Prvi udarac zatim ošinu družbu Isusovu, drugi u isti mah obuku katoličku ter je već god. 1752. načinjena i uvedena nova školska osnova, koja je svećenstvo jako stegnnla u poslu; zatim je naredjena državna cenzura za iste bogoslovne knjige. Umah se našlo svećenikah, koji se mogoše namjestiti u službu po toj osnovi. Febronius (Hontheim) izdade u to doba svoje djelo, a u Austriji prihvatilo se obima rukama. K tomu napisa svećenik Rautenstrauch knjigu crkvenoga prava novotarom skroz po ćudi, jer u Febronijevu duhu; ter zato postade opatom, dvorskim savjetnikom i školskim referentom. Po novom duhu preustrojiše se škole, s ostalimi uvedoše se tako zvane normalne, a ni isti katekizam stari (Kanizijev) nesmjede ostati, već novi napisà prelat Felbiger; nu budući i taj preveć katoličkim, napisan je još drugi, a biskupi moradoše ga pastir. poslanicami preporučiti. Od sveučilištah pak do normalnih školah propisaše se nove knjige i namjestiše novi učitelji. Josip je već tada pomagao u svem tomu. Tako je jur za Marije Terezije bila obustavljena bulla: In coena Domini i Janzenisti bješe podhustili graju proti bulli: Unigenitus. A što na to rekoše biskupi? Nekoji pače, kano ljubljanski biskup grof Herberstein i nadbiskupi bečki grof Trautson i grof Migazzi podupirali su novotariju; nu ovaj zadnji odustade kašnje i stupi na stranku papi viernu. Drugi pako, s većine po rodu iz dvorskoga plemstva, ako i bi priekim okom gledali i jadnim srcem pratili novotariju, nisu imali znanja, da bi umjeli braniti prava crkvena, pak zato jih i jest mogao ušutkati Kaunitz tim, neka prepuste posao ljudem, koji to bolje razumiju. K tomu nebijaše za nje malena stvar izgubiti milost kod dvora. Mnogi se opet ununaše sladkom nadom, da pobožna carica svega toga daleko neće pustiti. Poviest svjedoči sada, kamo je došlo.

(Sliedi konac.)

Svrh groba preč. g. Blaža Švelića,

nekadašnjeg nadstojnika sirotišta zagrebačkog.

Bio si mi mladu
I otac i majka,
Da negledam u sviet
Tužan sa prikrajka.

Živ si oganj duše
Brižno podjarivo,
Nebi-l' za sve dobro
Uzplamao živo.

A kad vidje na zlu
Da me duša boli,
Ti me hrabrodušjem
Opet osokoli.

Uz povladke tvoje
Posestrih se s vilom,
Perje mi narastlo
Sve pod tvojim krilom.

S toga mi te vila
Paziaše vazda
I u radost tvoju
Kadšto pjesmu sazda.

S tog i na grob hladan
Turobna doteče
I svrh draga groba
Bugariti kleče.

Jao vjero naša
Brže li uminu!
Ode s lažna svieta
Bogu na istinu!

Digitized by Google

Jao nada naša,
Što ostavi svoje,
Da bez bratstva tvoga
Nejačtvu se boje!
Vaj ljubavi naša!
Što umače tamo?
Kad već malo koga
Milovat imamo!
Teci na grob, teci
Suzo obilata!
Malo gdje je grob nam
Vrlijeg Hrvata!

I. T.

Poviest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

(Dalje.)

Župe.

Idu u opisu redom, kako je pisac koju prije dospio opisati. Za zasluge svoje a povlasticom papinom Franjevci imaju pravo patronata nad svimi župami i lokalnimi kapelanijami, ter oni preko svoga vieća i čuvara svećenika predlažu biskupu i apostolskomu vikaru. Istu povlasticu ima i matica pokrajina srebrene Bosne, pak i družice dalmatinske pokrajine.

1. Širokibrig

(Assumptio B. M. V. samostan i skupa župa i crkva).

Župa, prvlje zvana Blato, nezna se od kada je. Priča se, da su tu nekada boravili missionari blatski, nezna se pravo gdje; poslje je župa bila u selu Pribinovići, a kašnje sve do 1848. u Čerigaju, gdje su zaostala dva župna stana, jedan od Kraljevića, a drugi od Kordića. Matice knjige pišu se od 1753. Župni stan s maticom jest na kraju župe. Ima u njoj starinskih grobovah, a na jednom od njih može se proštiti samo cirilicom pisano: „Plemenitomu gospodinu". Tu su i tri porušena dvora: Lisse nad Lišticom, Čerigaj i Buhovo. Teku tuda Lištica, Ugrovača, Mokrošnica, Privalj. Gvozdena ruda ima u Šarića Dubravi, obilatija i prostranija s bakrom u dolini Dobrinj, a tako i u Resnicah. U Biloj-stini i Pometu ima za izkapati biela mramora. Okolicah ima krasnih, a i boljih vinogradah na više mjestih. —

Župnik gvardijan; kućah 688, dušah 5209. selah 25, od matice najveća daljina 3 ure, a u popreko sva daljina 3 ure, a u popreko sva župa 5 urah. Grobljah ima 20 s većine obzidanih, a 18 njih ima kapelicu s oltarom, gdje puku svećenik na blagdane služi misu. Pazi! Za sva groblja neimajuća crkve budi ovdje rečeno, da po milosti sv. stolice imaju sve indulgencije, koje se navadno daju pohodnikom crkvah. Groblja jošte u Grabovoj Dragi i Gradcu imaju posebne indulgencije. Isto valja i za sve oltare u župničkih stanovih.

2. Ljutidolac u Blatu (lokal. kap.).

(Nativ. B. M. V. odlučena od Širokogabriga g. 1864. od koje i matice piše).

Mostarsko Blato ravnica je na dvie ure dužine i jednu širine vrlo plodna, a sa sjevera po svoj dužini ide veruga brdinah različita imena. U Žvatiću puše bura, kakova nigdje u Hercegovini, a baja puk da je zato, što su tu na blizu Turci poubijali misionare Jezuite, što i sbilja spominje Farlati. U mjestu Kraljevica pričaju starci, da je neki kralj bio strahovit boj s Turci, pao i zakopan tu, od kuda i ime; tu da je pao i zakopan jedan paša. Bilo što, grobljah od starine ima i kršćanskih i turskih. — U Ljutomdolcu ostale su ruševine veličanstvena grada, gdje se je nalazilo različita oružja, a o. Nikolić nadje tu pušku, iz koje izvučeno zrno (čarato) vagaše dva funta — grdnih rukuh za takovu pušku. Ima jošte starih gradinah i grobljah, a nalaze se ljudske lubanje i kosti orijaške veličine. Još ima u Krivodolu starinska cisterna neobične veličine i jake gradje.

Selah 7 s najvećom daljinom $2^1/_2$ ure; kat. kućah 170, dušah 1170; kuć. grčk. izt. 3. cig. 2. Groblja s kapelicom 5.

3. Gradac

(Ss. Nom. Jesu).

Župa je davne starine — matice piše od godine 1748. Pokle se katolici zatroše u Mostaru, misionari župnici stanovahu u selu Komu, dokle god. 1797. o. Ilijić na turskom zemljištu u Gradcu nenačini si stana, odakle je do 1849. upravljana i župa mostarska. Starinah ima dosta. U selu Goranci — dolnji na groblju Podjela god. 1814. htjede neki Stanko Knežević za kuge zakopati si dječaka ter kopajuć udari na starinski grob, a kada ga težkom mukom otvori, nadje od liepa biela mramora sarkofag. Čudo za njega nevidjeno ter pomisli da je sakriven novac. Skine tvrdo prikovan pokrovac, zaviri nutar ali se od straha onesviesti. Kad si dozvao dušu, ohrabri se gledat i vidi tielo djevojke od 15 po prilici godinah, posve cielo s mesom i kožom, posve čitava, a ciela i oprava gospodska i na glavi biela kapa. Imao se dakle Stanko od česa preplašiti. Pomoli se Stanko, nagleda se ljepote djevojčine, pokrije ies pokrovom, i svoga dječaka zakopa uza nju. Osim što se uza Stanka nadjoše pastiri, pripoviedao bi on sam dogodjaj uviek dok življaše; nu sada već nije nikoga živa, da bi znao pokazati to mjesto. U Pologu blizu vrela Grka vide se tragovi veliku gradu po imenu Zvonigrad, a puk priča, da bijaše plemićah Zvonimir ili Zvonimirović.

Selah 18, daljina poprečka 12 urah najtežjega puta, kućah 347 duš. 2887, turskih kućah 15, grobljah s kap. 13, zapuštenih 5.

4. Čerin u Broćnu, (lok. kapelanija)

(Sti. Steph. Protom.)

Broćno to je ravnica duga preko četiri ure do Neretve prama iztoku i široka preko ure, obkoljena

Digitized by Google

ugodnim brdašcem do brdašca i pod brdašci selo do sela. Ime je valjda od crljena mastila (broć) što se tu proizvodi ili od rumena vina što raste; a plodovita je skoro po cielu vrlo. U njoj su dvie pastirske postaje. Kapelanijom Čerin teku glasoviti potok Čerin i veći Lukoć, a vrelah ima izobila. Stan je nad potokom s krasnim vidikom, a do njega staje, koje će se obratiti u crkvu. Počelo je god. 1865., a što je sagradjena, pučkom je mukom i troškom franjevacah oko 900 for. Stan je dug 18, a širok 15 lakatah, s podrumom, četiri sobe s oratorijem, koj će se obratiti za školu. Starinah ima puno zlamenitih. Na grobovih nigdje nije naći više uklesanih križah različite veličine; druguda su grbovi različiti, a ovuda skoro svi imaju štit, mač i zviezdu u sriedi štita; druguda vile (nimfe) oko kamena kolo igraju, a ovuda od mnogih jedva sam to našao na dva. Nadpisah i ovdje ponestade. Izkopano je lubanjah i kostih orijaške veličine. Neima tomu puno godinah, što je blizu ovoga mjesta nadjeno zvono cent težko; nu ludi ga seljani prodaše u Metkoviće. Vidjaju se takodjer tragovi samostana i crkve, nu nezna se čije i kakove. Nad potokom Čerinom bijaše umjetno oklesan kamen stojeći na lavskih noguh. Taj kamen stvorio se čudovištem ter ga slabe na mlieku dojilje strugahu za liek. Dolažahu žene tija iz dalekih krajevah pit u vodi ostrugana toga praha. S razborom se neda suditi, da bi taj liek mogao pomoći, nego čudno je, što se narod toga viekove i viekove nije ostavio. Morda i pomaže, kad se toliko za njim jagme, a zabraniti nesmie se od puka. Od toga je kamena sada napravljena kamenica za blagoslovljenu vodu u crkvi; nu puk si je pridržao pravo i dalje ga strugati. Priča puk, da je taj kamen plemić Turak Kreić bio dva ili tri puta dao odvesti k sebi na Gradac, nu svaki put da se je sam natrag dovaljao u Čerin.

Selah 10, najv. daljina $2^1/_2$, kućah 211, dušah 1676. Groblja s kap. 10. Turskih kućah 7.

5. Gradnići u Broćnu (župa),
(S. Blasii E. M.).

Bijaše nekada ogromna župa sa 5 svećenikah, ali je podieljena na više njih. Župni stan jedan bio sagradjen god. 1825: a god. 1855. počela se graditi nova i dogradjena god. 1861. na tri poda; na prvom je podu škola, drugi vas jest crkva s jednim oltarom. U obsegu župe ima vrlo plodovitih okolicah, a po tom i boljih turskih gospoštinah. Ima gradinah i drugih starinah. Župnik ima dva pomoćnika. Selah 20, najv. daljina $2^1/_2$ ure, kućah 495, dušah 3923 — grčk. izt. 4 kuće, turskih 28. Groblja 17 s kap.

6. Gabela — (lokal. kapelanija).
(S. Stephani Protom.)

Odlučena je od matice svoje Gradnići g. 1852., od koje i matice piše. Gabela je važno historijsko mjesto, slabu uru daljine od Metkovićah u Dalmaciji, a staroga i slavnoga, Iliriku glavnoga grada Narone prigradak. Nekada bijaše to dosta jaka tvrdjava, a oko nje krvavih ratovah izmedju Turakah i Mletčićah, a i sada još stoji zidinah. Poslje bečkoga rata moradoše ju pogodbom Mletčići predati Turkom. Bijahu u njoj četiri crkve katoličke; nu dvie su porušene, a dvie obraćene u turske mošeje, na kojih se ipak jošte vidja kršćanskih tragovah. Starine ima puno, a po njoj vidja se mletački lav s običnim napisom. Ime Gabela da je od Mletčićah, koji tu imadjahu medjašku mitnicu, a jednako se zove i više selah ter moraš stalnim pridjevkom točnije opredieliti trgovište od selah. Crkva stara sv. Stjepana na više putih porušena opravljena i dogradjena, pak to je sada katolička crkva; a župni stan u Staroj-Gabeli sagradjen god. 1855. i 6. na dva poda. Zemlja je gdje plodovita od naravi, ali s većine napravljena kršćanskimi žuljevi za tursku korist, kako obično. Tako n. pr. u močvaru Trebižet ili Novoselo još g. 1846. pustaru nagna paša Rizvanbegović kršćane, da ju osuše, s obećanjem, da će ju njim potle predati; nu kad ju osušiše i obradiše krvavim znojem, pače i krvlju svojom, preote ju svu isti paša.

Selah 12, kućah 248, dušah 1741. daljina najv. 3 — turskih kućah 95 sa 453 duše; grčk. izt. kućah 51. duš. 200; cig. 4 kuć. sa 28 duš. Groblja 10 s kap. Škola pučka u Dretelju.

7. Mostar.
(SS. Petri et Pauli.)

Mostar glavni grad Hercegovine i u misiji jedini pravi grad. Ime mu od Most — star. Kroz grad teče dubokim koritom i plaho bučna tu rieka Neretva; a preko nje u gradu divan most sa četiri kule od sama biela i ulaštena kamena kano sliven u jedan šiljast lûk, jedini svoje vrsti u svoj europejskoj Turskoj, a po svoj prilici još od Rimljanah ili Grkah. Štede ga i čuvaju Turci jako. Grad stoji kano u ždrielu brdinah Veleža i Huma. Teče blizu i manja rieka Radobolja, valjda što od njezine vode rado zaboli. Tu sjede sve oblasti; na čistoću se pazi od zadnjih godinah nješto bolje, kuće su po turskom ukusu jake gradje ali slabo pravilne, opasane visokim zidom osobito s javnih ulicah ter se oku prikazuju kano samostani, pak imajući svaka veće ili manje dvorište i vrtao, malo kućah zaprema velik prostor. Od tuda u veliku gradu malo pučanstva. Nu zadnjih godinah počeše kuće graditi po novijem ukusu europejskom, n. pr. vojnara ili kasarna. Od kršćanskih odlikuje se rezidencija katoličkoga biskupa pak škole katoličke i grčko-iztočna. Grad za obranu kakovu nije utvrdjen osim slabo oko vezirova ili kajmekanova dvora s malo topovah starinskih iz Blagaja amo prenešenih. Na jednom se štije: „Maximilianus Sec. Imperator semper Electus. Archidux Austriae, Hungariae, Bohemiae rex, Dux Burgundiae MDLXIIII. otet za ratovah toga cara s Turci. Posada je kada više kada manje

Digitized by Google

tisućah. Turskih mošejah u gradu ima 33 više manje liepih, a Karagjbegova najljepša, za koju se priča da bijaše sagradjena na ruševini crkve sv. Stjepana. Obćinskih školah imaju Turci 23 imenom Mećeleb; privatnih više. Liečnika imamo u svoj zemlji jednoga! liekarnu jednu! bolnice nikakove! Svratištah manje prikladnih 10. Dućanah trgovačkih preko 300, od zadnjih godinah nekoliko ljepše za oko uredjenih. Trgovci su s veće strane grč. iztočne crkve, zatim Turci, a katolici su tek početnici i novaci. Nad izvorom rieke Bune Mostaru na iztok dvie ure na visoku kamenitu brdu strči stara tvrdjava Blagaj, zadnja stolica vojvodah hercegovačkih. Zaton, samo ime poljane, gdje utiču u Neretvu Jasenica i Buna, svjedoči, što se i drugčije priča, da je ta poljana, pak Bišće i Bilopolje kano i sva ravnica oko Mostara bila nekada duboko jezero, kuda su i najveće ladje mogle ploviti; a je-li si kašnje sama voda prosječe odušak ili ga prosjekoše ljudske ruke, da se sve tri vode sliše te Neretvom dalje teku, nezna se pogoditi. Od tuda je zemlja pjeskovita na više nasadah. (Iz dužega opisa, doista zanimiva mogosmo povaditi samo ovo; a sada prelazimo na opis crkve.)

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Za nj. veličanstvo pokojnoga cara Franju obslužio je zadušnice dne 2. t. mj. u prvostolnoj crkvi presv. g. biskup Ivan Kralj uz pribitnost preuzv. g. bar. Raucha sa svimi oblastmi. Vojska s preuzv. vrhovnim zapovjednikom obslužila je tu godišnjicu za sebe u franciškanskoj crkvi.

— Uzoriti gospodin stožernik nadbiskup prizdravio je hvala Bogu već toliko, da se marljivo svaki dan po dva puta vozi na šetnju. Bio se je malo prenaglio ter se prerano bio izvezao na oštriji zrak i vlažniju zemlju po Jurjevcu, što mu je nahudilo i za nekoliko danah čvrsto ga bilo zatvorilo u sobu.

— Kuća nemoćnička u Novoj-vesi, u kojoj su sada samo tri osobe s gospodinom kuratorom, dati će se od 1. svibnja t. g. na tri godine u najam, a preostala gospoda razmjestiti će se drugamo.

— U 8. broju javismo, kako je preuzv. gosp. biskup djakovački dobio od papinske stolice nalog, da sastavi odbor vještakah za popravak i novo izdanje staro-slovenskih liturgičnih knjigah. Komu to nije razgovetno, mogoše ga bolje uputiti oba pisma latinska objavljena o tomu poslu u istom broju. Domaće naše novine javiše tu viest na prosto kako i jest; nego se našlo u Zagrebu dopisnikah, koji viest brže žicom javiše u bečke i peštanske novine, ali tako, da pretjeraše i izopačiše. To se je dogodilo jur mnogi put, da takovi dopisnici znaju i vide u Zagrebu, česa svi u Zagrebu neznamo ni nevidimo, ili drugojačije znamo; a kako se je često dogodilo, da su razgovetne viesti zagrebačkih listovah izopačene hitili u druge novine, tako se dogodi i s ovom viešću. Prijatelji slavjanske liturgije nečitaju dva puta ovakove viesti, nego kako jih želja ponese za većim, tako i oči više vide; neprijatelji pako po isti način vide više. Jedni pomisle: eto nas barem miluje Rim, kad se drugim svim nemilimo; a drugi: gle, gle! kad jim mi prisjekosmo prste, pobuniše proti nam Rim, i on se s njimi urotio, da naperi slavjansku propagandu ili tija rusizam! K tomu, gdje je i u čemu god, već samu Strossmajerovu imenu objese rad štogod i više. Priznajemo ravno: netom minulih godinah bilo je puno žestoka govora i predlogah i predstavakah i prošnjah: neka bi se uvela slavjanska liturgija po hrvatskom narodu, kuda je i bila i nebila u stara vremena, pak je s nekim razlogom mogao tkogod pomisliti: da je to uspjeh one skupštinske vike i da je odluka rimske stolice u tom pravcu evo gotova. Nego pisci listovah koji se brinu za hrvatske interesse ter dogodjaje i čine imaju pratiti pozorno, mogu skroz dobro znati, o čemu se onim nalogom radi. Čudimo se dakle „Pozoru“ i „Zukunftu“, što naprosto prihvatiše viest iz drugih novinah, kako ju uloviše pak izopačenu u sviet poslaše zagrebački lovci; a kašnje, pokle ju popraviše „Agr. Ztg.“, „Volksfrd“ i „Wiener Ztg.“ i sami je nepopraviše. Za svoje štioce netrebamo opetovati, što sve o tom javismo jur prošle godine, kako se je očekivao lane iz Rima breve za popravak i novo izdanje liturgičnih knjigah, kako se biskupi senjski i krčki obratiše u Rim posebnim memorandom sileć, da što prije bude, i što je sbor vjeroplodice (de propaganda fide) naumio; nu moramo i opet izrikom reći: da se za sada barem neradi ob uvedenju slavjanske liturgije onamo, gdje je neima, nego da bude novih i dobrih knjigah liturgičnih ondje, gdje slavjanska liturgija jur obstoji. Nediramo niti u čiju želju, niti u potrebu i shodnost, nego kažemo na prosto ono, što jest. Pita se: zašto je baš Strossmajer, biskup latinskoga jezika, dobio taj nalog? Na to pitanje nismo mi vlastni odgovarati, prem sami za se pogadjamo i morda za cielo znamo. Nije težko pogoditi, tko hoće da pravo sudi. Nego nije on sám. Biskupi senjski (po svoj prilici i krčki biskup), što dobro znamo, dobiše u isti čas od apostolskoga nuncija pismo, kojim se visokočastnoj gospodi javlja spomenuta odluka. Breve od sbora vjeroplodice in legitima forma očekiva se. Pa kako je nadpastirom slavjanskoga liturgičnoga jezika nestašica knjigah najviše dotežčala, kako se je po njih stvar potakla i pognala, i kako željno izgledahu odluku papinske stolice, a sada prvu ovu viest veselo pozdraviše i dalje će naredbe u tom pravcu pozdraviti, tako možemo pod sigurno uzeti, jer je naravno, da bez njihova znanja, savjeta i skrbi nemože ni neće proći. Prva misao, bez dvojbe, vodi i u tom brižna za svaku nestašicu

Digitized by Google

u naredu Strossmajera: da pomogne braći svojoj biskupom, svećenstvu i puku. —

— Bojno je ministarstvo prošle godine izdalo u granici na popravak i gradjenje crkvah i župničkih dvorovah 43.298 stot. 59 nov. Kosinjska crkva dobila je odtuda 78 stot. 2 n., Jablanačka 42 st. 83 n., Otočka 1000 st. Čazmanska 2000, Križpoljska 1965 st. 32 n., Lovinačka 1519 st. 82 n., Cerovnička 300 st., Dabarska 1000 st., Sv. Križka kod Senja 160 st., Trnovačka 9740 st. 6 n., Ogulinska 172 st. 90 n., Gračačka 929 stot. 86 nč. Svičanska 500 stot., senjski župnički dvor 11.175 st. 56 n., brložki 119 st. 14 n. Grčko-iztočne crkve dobile su: Divoselska 2000 st. Marindolska 2646 st. 74 n. Utinjska 460 st., Studenačka 1000 st., Škaranska 800 st. Brdjanska 5373 st. 99 nč., Trnovačka kapela 334 stot. 35 nov. To je doista za jednu godinu velik broj, a i najljepši dokaz, kako je u krajini bojno ministarstvo za crkve veledušno.

Kranjska. Nedavna umro je dekan župnik u Ribnici kod Kočevlja J. Holzapfel. Isti, čovjek u svojoj obćini vrlo obljubljen, življaše skroz štedljivo i prosto, dokle bi mu god stalež dopuštao, pak izza sebe ostavi i ovu prostu oporuku: „Dušu Bogu, a prah zemlji. Baštinikom ostavljam zavod za gluhonieme, što se ima podići u Kranjskoj.“ Ostavio je 60—70.000.

Ugarska. Metropolit Šaguna sgotovio je „compendium“ grčko-iztočnoga crkvenoga prava, ter da će ga, kako se po novinah glasa, izdati u njemačkom, rumunjskom i magjarskom jeziku, a profesor Lusinian naumio je isto djelo umah prevesti i na francezki jezik.

Česka. Palacky izdao je 168 stranah jaku kritičnu „poviest husitizma“ a namienjenu pamfletistu profesoru Höfleru. To je apologija Husa i njegovih sljedbenikah. Smier se kaže osobito ovom izrekom: „Netajim da je za mene od kršćanskih sljedbah prva ona, u kojoj življahu moji predji, česke bratske jednote, ne kako se je prošloga vieka u Herrenhutu (grof Zinzendorf načela Spenera i Franke-a pomiešao s načeli česke braće) preobrazila, nego kako se je u 15. i 16. vieku sastavila u Českoj i Moravskoj, gdje se je većma pobrinula za praksu kršćanstva nego za njegove dogmatične nauke, a obzirom na ove posljednje držala se načela usavršivanja na kršćanskoj podlozi. Po takovu sliedjaše ona kako primjer tako i rieči prvoga svoga učitelja Husa“ Bolji katolici narodne česke stranke nadahu se da će Palacky najposlje jošte postati katolikom, pače da već jest s nutra; nu sada eto pokaza, da je jošte uviek odlučan protestant.

Tirol. Njemačko svećenstvo biskupije tridentske predalo je 6. o. m. glavnomu sudu zemaljskomu pritužbu proti jednoj izreci okružnoga suda bozanskoga, gdje se glede uzapćenja časopisa „Südtiroler Volksblatt“ veli, da svećenstvo tirolsko u pogledu pravih namjerah vladinih i državnoga zastupstva ima sasma krivih nazorah. Podpisaše pritužbu 252 svećenika. Podpisano svećenstvo javlja, kako je tom javnom i službenom a netemeljitom izrekom veoma uvriedjeno, te prinuždeno obratiti se na glavni sud zemaljski, nadajuć se od njegove pravednosti javnoj zadovoljštini, kao što bijaše i uvreda javna. Sud nije zadovoljio.

Rim. Azija, Afrika, Amerika, Oceanija i otoci šalju papi zuavah: Azija jednoga Indijana, Afrika crnca, obe Amerike poslaše ljudih s protivnih krajevah od Kanade do Peruva; višji častnici, generali velikih vojskah, koje su se nedavna s onu stranu mora tukle, dodjoše pod papin barjak, a kao prosti vojnici; iz Oceanije dodje mlad čovjek, iz neuredjene države u sriedu rimske slave ter je podčastnik; San Domingo, Ile de Reunion; Hayti poslaše bojanacah, njih iz odličnih kućah. List Petrova pineza u Lionu piše: „Evo primjera, da prostomislaci nezatroše u našoj zemlji niti vjere niti vjernosti sv. stolici. Netko, s imetkom od 30.000 franakah, izdao je po bilježničtvu pismo, kojim po svojoj smrti baštinikom ostavlja Pia IX. ili njegova nasljednika. Rod mu je vas bogat.“

Francezka. U gradu Roche-la-Motiere umre starac od 103 godine, smrznuv se, a od škrtosti. Nadjoše ga u sobi na kukavnu krevetu mrtva, na pol samo kozjom kožom pokrivena, a tako smrznuta, te mu je mrtvo tielo tvrdo bilo poput kamena. Starac bijaše bogat nu tako škrt, da si je kratio i poplun za pokrivanje! Ostavio je više sinovah, medju kojimi je jedan star 80 godinah.

Madrid. Papinski poslanik, msgr. Luigi Palloti predade 8. pr. m. nj. veličanstvu od Pia IX. na četvrtu nedjelju prošle korizme posvećenu zlatnu ružu. Protucrkveni listovi ljute se zašto da-li je taj dar poslan Bourbonki Izabeli, a osobito se ljuti „Times“, da je već preveć ote simpatije papine napram Bourbonom, ter ga niti čudesa novih francezkih pušakah, niti Rouherov „jamais“ (nikada neće Talijani imati Rima) nemogoše ganuti, da tim darom odlikuje francezku caricu; nu „Giorn. di Roma“ opominje da je carica Eugenia tu ružu dobila jur prije 12 godinah, kad je kardinal Patrizzi sv. otca kano kuma zastupao na krstu princa.

* Glede gradjanskoga braka ima zanimiva jedna odluka sv. sbora u Rimu. U Italiji obstoji običaj, da se djetetu dieli otajstvo sv. krsta u crkvi baš svečano, jer tude zvone zvona, a udara se i na orgulje; nu to biva samo tada kada je diete zakonito — glede nezakonite djece zabranjena je takova svečanost. Ele u najnovije doba obratiše se mnogi duhovni pastiri na sv. sbor rimski pitajući, kako jim se valja vladati, kada se donesu na sv. krst djeca rodjena iz braka gradjanskoga. Odgovorilo jim se, da se osobe, što sklopiše samo gradjanski brak bez sudjelovanja crkve, pa zatim

Digitized by Google

živu zajedno, smatrati imadu kano priložnici. Djeca su indi njihova nezakonita, ter kao s takovom ima biti dalje postupanje i na sv. krstu. A tako i valja tim većma, što bi prosti neuki puk lahko mogao vjerovati, da neima nikakove razlike izmedju gradjanskoga braka i svetotajstva braka katoličkoga. Časti svečanoga krsta dionici su i roditelji, pa kao što je pravo, da takovu čast uživaju oni, što primiše po katoličkom obredu veliko svetotajstvo u Isukrstu i crkvi, isto tako nisu ote časti vriedni oni, što javno živu u griehu i drugim su viernikom na smutnju.

* Red isusovački. Taj red katoličke crkve spada medju one, što pretrpiše najviše progonstva. Pošto ga je papa Pio VII. g. 1814. i opet uzpostavio, prognaše ga opet po malo iz Hollandije, Francezke, Portugalije Španjolske, dva puta iz Italije, iz Švajcarske, iz raznih stranah Njemačke i iz njekih državah južne Amerike. Sasvim tim povrati se taj red skoro u sve ote zemlje i cvate većma i mnogobrojniji je, nego-li bijaše odprije. Statistika, što izadje lani, pokazuje, da je g. 1866. u redu bilo 8168 članovah. Medju timi bijaše 1589 Talijanah, 2111 Njemacah i sjevernih Evropljanah, 2422 Francezah 1148 Španjolacah u dvie strane svieta, i 898 Englezah isto tako u dvie strane svieta. Bijaše u redu 21 država (provincia), od kojih budu ukinute 3 talijanske posve, a 2 (mletačka i rimska) stranom. Ipak utemeljiše one 3 države talijanske, što su posve ukinute, naime piemontezka, sicilijska i napuljska, zavodah i missijah u Americi i iztoku. Evo njekoliko podatakah, kako taj red, pun životne snage, opet malo po malo napreduje, uzprkos borbi, što ju zamiću proti njemu zakleti mu dušmani, slobodni zidari. G. 1854. bijaše u redu 5510 članovah, g. 1856. 5968, g. 1864. 7734, g. 1865. 7955, i g. 1866. 8168. Ovo vjerodostojno izvješće dokazuje, kako se družba svake godine, kada se odbiju umrli, kojih imade na godinu do stotine, pomnožava za više od dvie sta članovah. Mimoišavši cvatuće kollegije, liceje, konvikte i druge zavode u Evropi i Americi, navesti ćemo samo broj onih članovah, što u ovo posljednje doba posluju kao misionari. U Braziliji 23, Carigradu 15, jonskom archipelagu 16, Kaliforniji 76, u gorah medjašicah sjeverne Amerike 20, Albaniji i Dalmaciji 11, južnoj Australiji 12, zapadnoj Bengaliji 25, Bombayu 47, na Javi i otoku Floresu 7, u iztočnoj Kanadi 62, zapadnoj Kanadi 28, u državi New-York 121, u Kayenni 27, Kitaju 74, Algieru 90, New-Orleansu 84, Syriji 63, u Madagaskaru i na otoku Bourbonu 72, u Maduri u iztočnoj Indiji 72, na Filipinskih otocih 36, u Chiliu 48, Paraguayu 66, Fernando Pou 13, u državi Kolumbiji 141, u srcu južne Amerike 19, Guiani 12, Jamaici 11, sjevernoj Australiji 2, u Oseyu i Potawattu u sjevernoj Americi 25, ukupno 1338 članovah. Iz ovoga pregleda biva jasno, kako se u najnovije doba pomnožao i broj članovah i novoutemeljenih missijah, ter kako je red sv. Ignjata od Loyole u istinu razgranjen po svem kolikom svietu, da naviešta slavu spasitelja Isusa, po kom se imenuje, pak da služi crkvi katoličkoj i rimskomu papinstvu, komu je sav red napose obvezan.

* Novčani odnošaji u Evropi takovi su od više godinah ovamo, te se nemože ni najsrčaniji oteti brigi i strahu, jer nije moći dokučiti, kako će se tereti, što jih natovarila nebriga i nerazbor, nositi za duge. Viče se sve većma, da valja štediti u državnom gospodarstvu, ali trošak državni biva svake godine sve veći, pak su proračuni toliki, kolikim se prošloga vieka čovjek nebi bio niti u snu domislio. Kako „Bremer Handelsblatt" računa, državni dug u Evropi iznosi 66,013.111.000 fran., kamate pako 2,438.963.000 franakah. Od toga državnoga duga spada na Englezku 18,665.270.000 fr., na Francezku 12,315.945.000, na Austriju 7,078.028.000, na Rusku 6,883.280.000, na Italiju 5,288.000.000, na Španjolsku 4,705.370.000, na Nizozemsku 2,100.387.000, na Prusku 1,626.624.000, na ostalu Njemačku 1,384,514.000, na Tursku 1,238.000.000, na Portugalsku 1,069,852.000, na Dansku 747,737.000, na Belgiju 658.486,000, na Grčku 452.672,000, na Švedsku 419.225,000, na Rim 336.891,000. na Norvežku 46.230,000 franakah.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: Duh. st. prisjednik i župnik kod sv. Petra Pavao Joža 5 for. Iz Virja: župnik Šantuš 3 for. kap. Pavlović 2 for. i puk 4 f. 70 novč. Fr. Videc, žup. u Jesenju od sv. str. i od puka 4 f. 50 n.

Preko nadb. pisarne: župnik Heimb u Krajskoj-vesi od svoje strane 2 for. 50 nov.

Očitovanje.

Na dopise iz Karlovca i Banije u 51. br. „Hrv. Nov." dužnost mi je pred štovanim obćinstvom očitovati, da u samostanu karlovačkom nije bilo nikakovih sastanakah niti za izbore saborskih poslanikah, niti u drugu kakovu god političku svrhu, o čemu se vis. vlada može uvjeriti povedši o tom iztragu, kojom bi se ujedno gg. dopisnikom pružila prilika, da se javno izjade, a ne da onako iz busije udaraju na mirne ljude. U ostalom smatramo si za dužnost, da u duhu našega reda, roda i sv. vjere gojimo gostoljubivost napram našim dobročiniteljem, pokroviteljem a najpače naprama veleč. svećenstvu nebrineć se, što gg. dopisnici i njihove vrsti ljudi o nas govore. Nam je velikom utjehom to, da su žitelji karlovački, koji teže za istinom i bogoljubnošću, s nami zadovoljni.

U Karlovcu dne 3. Ožujka 1868.

U ime redovničke družbe karlovačke
otac *Gjuro Novak.*

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 12. Tečaj XIX. U četvrtak, 19. Ožujka 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz sva godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Veselo bješe uhvatile protucrkvene novine izmišljene viesti, da se je francezka obsadna vojska počela malo po malo vraćati doma, a ob Uzkrsu da će sva natrag preći u Francezku; nu pokvarilo jim se veselje. U toj posadi stoji jedna divizija, jedan puk konjanički i jedna baterija topovah. Generali Failly i Bataille nemogli se slagati, sbog šta budu obadva pozvana u Francezku, s njimi konjanički puk i baterija topovah; a divizija sva ostade kako i jest pod zapoviedju vojvode Dumonta. — Oko medjah pokaže se češće kano da se kupe Garibaldovi čopori, pak jih i opet ponestane. Prema tomu raste i pada u Rimu strah. — Tajni odbori bješe naumili zabraniti u Rimu, dok stenje u okovih robskih, veselje pokladno: pribijali su po ugljevih gradskih i sipali po ulicah proglase toga smiera; a kad vidješe, da Rimljani nemare, okrenuše i oni izdavati nove proglase, neka se samo vesele i veseljem proslave pir kraljevića Humberta, koj pade u to doba. Koncem p. m. izdade opet tajni odbor proglas, skroz kano da je iz glave i pera Garibaldova. Garibaldi se nejavlja, pokle ga je umio javno glavni pobočnik vojvode pap. vojske Kanzlera Saint-Priets. Garibaldi naime u pismu objavljenu po novinah potvara papinsku vladu, da su zaostali ranjenici njegovi mučeć se grozovitih mukah skapavali po rimskih bolnicah od glada i nereda, pače da su navlaš ubijani. U „Giorn. di R.“ odgovara mu Saint-Priest u ovom smislu: „Pokle Vi sam najbolje morate znati pravu istinu, nemogu Vam drugo reći, nego da ste očit lažac i klevetnik; odbor gospodjah talijanskih došao ovamo i osvjedočio se, kako se liepo radi s Vašimi ljudmi, pače sam pobočnik Vaš došao je s dozvolom papinom sbog njih ovamo u Rim ter se osvjedočio sam i pismeno se generalu Kanzleru zahvalio na ljubavi i veledušju; pak jer Vi to sve znate, a laž i klevetu bez obraza trubite u sviet, nepošten ste čovjek. Nego i ja ću Vam pred svim svietom kazati, što je istina: Vi ste dognali pod Mentanu žrtve svoje tvrdoglavosti i oholosti, pak ste Vi vodja ostavio nje na cjedilu, i kano kukavica pobjegao, a sada kano ris u biegu štrcate na neprijatelja, kojega nemogoste obladati, otrov klevetah.“ — Drugčije u najnovije vrieme izašlo je na vidjelo, da je Garibaldi amerikanski agent u nečastnu poslu.

Jedva se čeka, što će reći papa u konzistoriju urečenu na 13. o. m. Očekiva se, da će namieniti koju rieč Austriji, što bečke novine jedva čekaju, ter bi jim bilo skroz po ćudi i na njihov mlin voda: da požali i ukori cara Franju Josipa, kano morda Viktora Emanuela ili ruskoga Aleksandra. Tomu jošte sada nije vrieme, a papa će sam najbolje znati, što će i kako reći prijatelju svomu, kad uztreba. — Mnogo se pisalo, da će se postaviti papinski nuncij u Brlinu, a za to mjesto da je odredjen jur nadbiskup poznanjski grof Ledochovski. „Unita Catt.“ piše o tom ovako: „Dokle Pruska misli iskreno, dobiti će od pape sve što poželi. Kadno g. 1821. knez Hardenberg ministar pruski poslje višegodišnjega zaludna pogadjanja s Rimom dodje pred papu s iskrenom namjerom svoga gospodara, sklopi se ugovor za četiri dana. Na povratku zapita ministra knez Taxis, kako je to bilo moguće za malo danah sklopiti tolik važan ugovor. Hardenberg odgovori: „Lahko je s Rimom ugovarati, kad se s realnim načinom i dobrom voljom tamo ide. Tad se može učiniti u četiri dana, što drugi neće u četiri godine. Stupih pred papu i rekoh mu iskreno i usrdno: Sv. Otče! poslao me moj kralj, da uredim crkvene poslove njegovih podanikah katolikah s vrhovnom glavom njihove crkve. Moj kralj naumio se naprama

Digitized by Google

svojim podanikom katolikom tako vladati, neka niti neopaze da jim je vladarom protestant. Evo dotacije za nove nadbiskupe, biskupe, kapitule i sjemeništa: 22.000 fr. dobiva nadbiskup, 16.000 biskup, oba u ležećem zemljištu. Sve se to nabraja u ovom popisu; to je, što država daje. Što se tiče crkve i duhovnih posalah, to sve bez iznimke prepušta kralj Vašoj svetosti." — Papa od god. 1868. nerazlikuje se od pape g. 1821., pak ako grof Bismark ima pravu i dobru volju kneza Hardenberga, to već sada možemo javiti, da se je apost. nuncij jur zaputio u Berlin ter će nastaviti plemenite uspomene, ostavljene od starih nuncijah u Koloniji, od Ivana Bonoma biskupa do glasovitoga Bartola Pacca. Doista već je i prosta viest ta, da Pruska želi zastupnika sv. stolice u svojem glavnom gradu, radostan pojav. . ." Talijanski list „Perseveranza" povodom ote viesti piše s ostalim: „Kako se je Pruska prije malo vremena požurila iz naših pogrešakah izvaditi za se što može veću korist, tako se sada požurila tegobe, što jih Austrija sbog svojega konkordata ima u Rimu, obratiti na svoju korist.... ujediniti će iste interesse njemačkih katolikah u svojem glavnom gradu." Braneći jedne ruske novine svoju vladu od potvore, da husti Slavjane austrijske i vabi k sebi, rekoše: „Taj posao prepustila je naša vlada drugim u Beču, koji to bolje razumiju i sigurnije gone amo." Tako, veli „W. K. Ztg." prepušta Bismark posao: priganjati katolike njemačke u Berlin, bečkim liberalcem.

Graja na austrijski konkordat neide na kraj; viče se: neima ga, zakopan je — pak opet pitaju, u kojem-li je štadiju u Rimu. Razprostrla se crljena knjiga, jamstvo to ustava, a ona o konkordatu šuti. Prigovaralo se Beustu. Svašta se pričalo i bajalo, kako ubogi Crivelli mora obijati popovska vrata u Vatikanu. Ljutilo se zašto se nemahne luda posla. Na koncu „W. Abd. P." stupila na javu braniti: da u crljenu knjigu idu samo stvari gotove, gr. Crivelliu zapovjedjeno uputiti papu: da ustav i vrieme ištu novi red, a naputka nije mogao dobiti, dokle mu ga nepošalje novi ministerij. Ministar Hasner izradio ga u francezkom jeziku, prošao kroz ministarsko vieće, poslan u Rim i predan držav. papinu tajniku. Zahtievati se nije moglo, da papa naprvo privoli na zakone, koji se istom imaju izraditi. To je sve naravno. Nego kakova se „vremenu i ustavnim zakonom primjerena" misli nagodba, i kakov je naputak odišao u Rim, kaže razgovetno ministerijalna okružnica na urednike listovah veleć: Konkordat se naravno više nemože držati . . . u Ugarskoj nestalo ga sama od sebe; a što mjesto njega bude, neće crkvi nahuditi ništa u sjaju i slobodi. A što nadahnute novine? Počeše jur pisati o nekakvoj samostalnoj crkvi, koja se ima stvoriti, u toj pako crkvi ob automnom do nekoga stupnja nižjem svećenstvu. — Kadno u delegaciji ustrijskoj u proračunu dodje na red poslanik na rimskom dvoru, čulo se jakih glasovah, da se naprosto vas taj trošak prekriži; jer što će u Rimu poslanik, ter jedva podje kancelaru Beustu za rukom namoliti se, neka ga puste s mirom. „N. fr. Pr." koja smie zavirivati u tajne kutove ministarskih srdacah, tvrdi, da će austrij. svećenstvo uviek van gravitirati, dokle god se nepreustroji crkva; čim konkordat padne, biti će prva zadaća vladina preustrojiti crkvu. Ta radi se već tim pravcem. Kroz gospodski dom prolaze osnove, u poslanički dolazi nova o ženitbi mješovitoj, koje crkva po nikoj način nemože odobriti. Na Rim se više niti neobzire, osim ako bi mu se svidjelo sve potvrditi; a pap. nuncij može, kako N. fr. Pr. već davno reče, spremati torbu. — Poznate okružnice Giskrine glede svećenstva nahvališe se do mila novine. Nego, što je pri tom osobita, pronašla je „Unit. Catt." Piše naime taj list, da je Giskrina okružnica skoro na vlas jednaka ukazu izdanu od Raf. Confortia, pečatnika i pravosudnoga ministra kralj. Italije 19. travnja 1862. na sudove. Pita-li se pako ministar Conforti, kako mu je uspjela okružnica, odgovara se: 1. da katol. svećenstva nije mogla uplašiti nikakova prietnja, da nevrši svoje dužnosti; 2. da se je progonstvom svećenstvo proslavilo i ojačalo, a oblasti progoneće do zla osramotile" Tako U. C. koja kako je oštrim okom pazila talijanski liberalizam, tako sada prati austrijski, ter dokazuje, da do sada ovaj posljednji nije drugo do vierna kopija talijanskoga. Drugčije se nižjemu svećenstvu nameće sada u protivnom taboru prijateljah, koji bi ga i trgli iz robstva i boljim ga zalogajem hranili. Osim autonomije veće i slobode od tiranstva biskupskoga čuti ćeš mnogo žaliti „gladno gorsko svećenstvo." Sam Giskra kano poslanik na moravskom saboru napisa prije 5 godinah predlog za poboljšicu nižjemu svećenstvu; nu svećenstva kako nije uzhitio tako niti je predobio. Zašto ne? Jer su zapamtili govor istoga Giskre na brnskom šetalištu od g. 1861. Zna se kamo cilja. — Giskrin grad Brno napreduje orijaškim korakom. „Njemačka intelligencija" brnska početkom pr. m. pozvala učenjaka (vele zli ljudi čarlatana) u naravoslovnih znanostih Karla Vogta, neka i pred njom dokaže da je čovjek od majmuna, kako pokuša u Ahenu, gdje je izfućkan. Vogt putuje po glavnih gradovih europejskih ter svojimi drzovitimi razpravami vuče za nos bezvjernu intelligenciju. Bila se jošte o polovini pr. mj. u Brnu naumila sastaviti učiteljska skupština poput lanjske bečke;

Digitized by Google

nu tu su napredku zapela kola; jer se je već na prvom sastanku razprsnula sbog živih natražnjačkih govorah, ter sami vodje ostaše na cjedilu.

Pred post po običaju piše svaki biskup pastirsku poslanicu, pak imaju bečki i ostali novinari šta promatrati — premlate i opet s nova idu mlatit. Nezaboraviše ni poslanice kardinala nadbiskupa zagrebačkoga, a osobito se ljute na nju obe „Presse.“ Sretniji bijahu pr. mj. ugarski židovi sa svojom „Notablen-Conferenz der Judengemeinden“; tu se prelievala krasna i plemenita čuvstva iz židovskih srdacah u ministarska i natrag, zavjeravalo se i napijalo napredku i boljku, a hvala jim se orila po svoj carevini. Samo i opet nisu zadovoljni s tim napredkom starovierci židovi ni ugarski ni galički, nego uložiše proti zaključkom i svemu smieru prosvjed. Tješili jih ministri, da je doduše žalostno što u istih naprednih židovah ima mračnjakah i natražnjakah okovanih predsudami (jel' de sred. vieka?); ali opet da toga neima u njih toliko, koliko u nekoga drugoga. —

Rugoba je upravo, što se katoličkoj crkvi i katolikom na sramotu izmislilo i trubilo u sviet o sanfedizmu austrijskom. Izašla je iz neprijateljskoga nam tabora viest, da je ministar policije i obrane još 20. siečnja izdao na zemaljskoga načelnika u Soligradu naredbu, neka pazi na novu urotničku sektu. Začetnikom veli se, da je pater Klinkowström, članovi kupe se bez razlike staleža, časti i spola, a u družtvo je stupilo gotovo sve katoličko plemstvo tirolsko, austrijsko, štajersko, moravsko, česko i slezko, imena se tobože iz pristojnosti neimenuju. Zadaća mu je štititi katoličku crkvu, prije svega pako rimsku hierarkiju sa svom snagom, i pomoći joj do vlade. To bi družtvo imalo biti nastavak španjolsko-talijansko-francezkoga družtva di santa fede. U samostanu Mautern da su svezani svi konci. Biljeg jim na prsijuh medalja (preč. začeće i križ), a simbolum ili geslo Niemcem „treu“ s odgovorom: „nugliš,“ a za Čehe da se još nezna. Ministerij došao je u trag toj sekti po nekakvih pozivnicah, koje da je na svećenstvo razposlalo družtvo „vitez sv. Duha“. Drugi kažu, da mu je ušao u trag bivši ministar Pléner. Opazilo se da u pomenuti samostan na štajerskoj medji ide množina pisamah; nu buduć da temeljni državni zakon zapovieda štovati pismovnu tajnu, vrh. oblast zapovjedila je samo strogo stražiti i bditi... To je sve što se je službenim aktom gledalo potvrditi i izpričati; a naravno svakojakim glossam neima broja. Osim morda, da je vlada izdala sbilja tajnih naredabah, drugo je sve laž, koja osim da bude jedna nova rieč bockava više, ima svoju nečastnu svrhu. U Austriji već je prilično zašutilo, nu pune su tek novine vanjske. Prije više godinah bješe zanjušila austrijska policija u Pešti potajno družtvo, koje da se zove „Rosenkreuzer“ ili od prilike tako, a što je čudno prem ludo, pismeno si javlja strahovite tajne. Nastavile se sve uzice, množina pisamah ode u crni kabinet, pak što je izašlo? Nebili to „Rosenkreuzeri“ (grana slobod. zid.), nego bratovština žive krunice (Rosenkranz), koje članovi, kako se zna, predaju si tajne vjere na izmjenu. — Povoda je dakle i sada lahko naći. Što se tiče vitezovah sv. Duha, bijaše to najodličniji red stare kraljevine francezke; nedavna umro mu je prvak vic. Dambray, a modru vrpcu nose jošte samo dva sieda Franceza. Od vladalačkih kućah, što se zna, ima ju jošte otac cara austrijskoga, zatim nadvojvoda Ferdinand, Karlo Ludovik Bourbon i vojvoda parmanski. — Oni pako vitezovi, koji razposlaše poziv, kaže „Posel z Prahy“ da su prvlje paklenjaci, nego što drugo. — Pojavilo se na sve strane socijalnih demokratičnih klubovah, koji su u savezu s Berlinom, Genevom itd., odakle i naputke primaju; nu tko bi znao, kako je to danas, da se ovakova družtva komu vide lojalnija od bratovštinah. Radnički pokret napreduje i prostire se dalje. Prvlje jur, kad su radnici visoku gospodu pozivali na pokladni ples, očitovali su skroz socijalno demokratičnih načelah, a ministar Giskra odvratio, da su to samo načela i ništa više; 16. veljače pako velika skupština od 3000 radnikah, vodjena Hofstettenom iz Berlina, urednikom „Sozialdemokrata,“ bijaše burna, a sve se složi u toj misli: da poslje sadanjega liberalizma ima zavladati kraljestvo socijalne demokracije. U Gradcu bijaše takodjer 9. t. mj. skupština radnička. Zato ništa, što rekoše: nećemo katekizma, nećemo katol. djetičkih družtvah, nećemo Greuter- družtvah, nećemo da budemo robovi crkvi; nego hoćemo do slobode, a po slobodi do moći; hoćemo novca i vlasti. Neki stolar reče: Svi smo radnici od cara do zadnjega kovača: jedan služi novac glavom, drugi rukom, treći nogom. Vlast dakle budi naša. U bečkom vieću bilo je govora o radnicih i njihovu pokretu; kako svakom prilikom tako si i tom Greuter i Schindler zaletiše u kosu; nu preobladala je misao: da će lihvarska sloboda donieti prije svega i njihovim ranam lieka.

Da se obazremo za kratak čas i na Ugarsku. Sadanja premožna stranka s vladom, kako više putah spomenusmo, mnogo se prijatnijom kaže crkvi i katoličkim interesom, nego bečka. Tomu i nedavna vidjesmo jedan dokaz. Račun naime za poslanika rimskoga prošao je u ugarskoj delegaciji skroz čitav, pak i s iste ljevice neču se drugi predlog do toga, da bi se morda koja točka mogla izbrisati. Više je tu pokazano političkoga takta, i nježnije ćuti, nego u većini delegacije bečkoga vieća,

Digitized by Google

dakako na veliku žalost bečkim listovom. Drugčije nečuju se iz Ugarske povoljne viesti. Razvratni klubovi razapleli su mreže po svoj zemlji, dižu glavu i već malo da neprerastoše vlade. Osuda Vöszermenjia, ukinuće demokratičnih družtvah, okružnicom ministerija zabranjena poraba javnih sgradah, bilo gradskih ili županijskih za sastanke političkih zadrugah, navještena zakonska osnova, po kojoj se ima po svoj zemlji ustrojiti policija: sve je dokazom, da vlada već nemože mirnim okom gledati pokreta ter da se stavlja u obranu; a Deakov list vapi za pomoć ter zaklinje svakoga, komu je drag ustav, zakon i red, a bio koje god stranke, da odbija obćenitoga neprijatelja. Medjuto ugarski se je sabor sastao.

Čudna se igra zaigrala u Dalmaciji s biskupom grčko-izt. crkve Kneževićem. Vladici Kneževiću nemože njegov puk prigovoriti, da se nije zauzeo za crkveni boljak; jer čulo se je, kako je mjeseca studenoga pr. g. prozvao ministrova namjestnika da skine medjuvierski premah i zapoviedi carskim oblastim dalmatinskim, neka narede: da se pravoslavnomu puku na katoličke blagdane nebrani raditi, da se glede sajmovah i zatvaranja i obzirom na pravoslavne blagdane uporave isti zakoni; i napokon da se zadnja tri dana velikoga tjedna katoličkoga nezabrani zvoniti po grčko-iztočnih crkvah. Dàkako napućen je na skori skroz liberalan medjuvierski zakon, u kojem ili neće biti sličnih naredabah, ili će se ravnati po većini. — Nego političko njegovo držanje u bečkom vieću tako je razdražilo navlaš narod njegove crkve, da mu ono od duže vremena piše i šilje javno nepouzdanice i žalobnice. Naumio se braniti okružnicom na svoj puk; nu koliko mu obrana koristi pokaza se u Risnu 25. velj. Kad svećenik počeo čitati, pobježe narod iz crkve. Žalostan je to primjer; pak bilo u jednoj ili drugoj crkvi, svakako je opomena.

Na obzoru osim duha, po kojem možeš slutiti skorih i strahovitih katastrofah u Europi, princip Napoleon putujući Njemačkom do Berlina bijaše netom zlokobna ptica, na koju se vikalo da kaže oluju, a Moldavska i Vlaška postaše tlakomjerom. Vele da na njem jako pada. Počele se komešati Bosna i Hercegovina. Težko golu u koprivi.

Križ i Propelo.

Sve što se je bliže ticalo Isusa Krsta, spasitelja svieta, bijaše kršćanom sveto i častno. Odatle radjala se pobožna želja vidjeti sveta mjesta, gdje je gospod boravio, trpio, uzkrsnuo i uzašao na nebo, vidjeti špilju, gdje se rodio, rieku, gdje se okrstio, goru, gdje se preobrazio, grob, gdje je počivao. Prije svega pako bijaše križ, kano žrtvenik, gdje je gospod život svoj žrtvovao za nas, kršćanom svih vjekovah osobito svet i častan. S toga bijaše rieč o križu glavni predmet govora apoštolskoga (I. Kor. 1, 17. 18. 23.; Gal. 6, 14.); s toga se diči apoštol, da je Isusa Krsta propetoga kano predočio svojim Galatjanom (Gal. 3, 1.). S toga je i sv. Krizostomu slast i radost sboriti o križu: Gloria nostra, caput et origo beatitudinis, libertas et corona crux est. Crux orbem terrarum convertit et sanavit; haec errorem abegit, veritatem reduxit, terram in coelum restituit, hominibus angelos effecit: haec crux non terribiles sed despectabiles hominibus daemones effecit. Chrysost. Hom. 55. in Matth.

Nije dakle za čudo, što su se kršćani znakom križa kano najsvetijom uspomenom na spas i život u Isukrstu rado služili u svem. To mogaše bivati isto tako rukom bez ikoje druge pomoći, kao što i perom, kistom, dlietom. Kako se može dokazati, popratili bi kršćani u prvo doba izza apoštolah svaki bogoslužni čin, crkvene blagoslove i posvetbe, a i svagdanje poslove znakom križa. U sriedi trećega vieka piše Tertullijan: Ad omnem progressum et promotum, et omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia quaecumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. (De coron. milit. 3.). Znakom križa imao se posvetiti vas život kršćanski. Nu ne samo čelo, već i usta, prsa, oči, odielo i ostalu spravu označivali bi kršćani znakom križa, kao što svjedoče sveti Ciprijan i Ćiril jerusolimski. Kršćanom nebijaše ni to dosta, oni htjedoše da znak križa imadu pred očima u slici. S toga bi oni naslikali križ na pokućtvo, orudje, knjige itd. Po Tertullijanu barem (Apolog. 16.) služili bi se kršćani jednostavno urezanim ili naslikanim križem bez drugoga uresa, bez glave i slike, kano izrazitim znakom spasitelja.

Toliko štovanje križa bijaše i uzrok, što su se prvi kršćani od poganah porugljivo nazivali „religiosi crucis, crucicolae“ križomoljci. Tertullijan i Minucij Feliks brane svoje suviernike proti tomu prikoru. Na potvoru, da se kršćani klanjaju križu kano kakovu božanstvu, odgovara Tertullijan jedkom ironijom (Apol. 16.): „Ako se mi klanjamo križu, to ste vi naši sukrivci. . . . Što stoji do oblika, kada je tvar istovetna? Pa kakova je glede na tvar razlika izmedju križa i Pallade Athene, kada je oboje iztesano možda od jednoga stabla?“ Na prikor pogana Cecilija, da se kršćani mole grozovitu drvu križa, odgovara kršćanin Oktavij (Minuc. Felix ed. Nourry tom. 2. p. 150.): „Mi se nipošto neklanjamo križu, kao što se vi klanjate svojim drvenim kumirom.“

Neima indi dvojbe, da je jur početkom kršćanstva u stanovih kršćanskih na predmetih, što se mogoše ponieti, lahko pred pogani sakriti i od pogrdjivanja sačuvati, kao što su svjetiljke, knjige, pečatnici i ostale

Digitized by Google

domaće sprave, naslikan bio znak križa, Perret (Catacombes tom. IV. p. XVI.) navodi takovih predmetah, što svakako spadaju u prva tri vieka, na kojih se nalaze slike križa. I magdeburžki centuriatori dopuštaju (Centur. III. cp. 16.), da su u doba Tertullijanovo u običaju bile slike križa. To sve stoji, nu i to se znade, kako su se kršćani bojali, da se pogani nedočepaju takovih slikah; jer znalo se je, kako bi se sramotno pogrdjivale najsvetije tajne kršćanstva i kako bi se poganska objest služila upravo križem, da se stavi na ruglo vjerozakon kršćanski. Sjetimo se samo nagrde od propela s glavom magarećom, što se prije njekoliko godinah odkrila u Rimu. Kopajući na briegu palatinskom nadjoše u jednoj sobi carske palače grubo naslikanu sliku, ružnu nagrdu propetoga spasitelja. Na križu toga oblika ┬ s razkriljenima rukama propeta je skoro sasma odjevena slika ljudska s glavom magarećom. Nuz takovu nagrdu moli čovjek takodjer odjeven, s podignutima u vis rukama. Čitaju se pako grčkimi slovi načrčkane rieči: *Ἀλεξάμενος σέβετε* (mjesto *σέβεται*) *θεόν*, t. j. Aleksamen moli se Bogu. Tom slikom i pismom htjede se njeki poganski rob rugati svomu kršćanu surobu Aleksamenu u doba, kada su se progonili kršćani. Tertullijan i Minucij Feliks spominju takodjer osim križomoljstva i drugi prikor, da se naime kršćani klanjaju glavi magarećoj. Somniastis, veli Tertullijan (Ad nation. lib. I. cp. 11.; Apolog. cp. 16.), caput asininum esse deum nostrum. I u gradu Pompeji, zasutom god. 69. poslje Isukrsta izkopaše u najnovije doba nagrdah od propela s porugljivimi stihovi.

Ako su indi kršćani gledali da sakriju najsvetiji znak križa, a ono dokazaše tim dužno počitanje i oprez mudri. Pak to upravo prvi je razlog, što se u prvih vjekovih kršćanstva nemožemo baš često namjeriti na pravi lik križa. Osim toga ima još jedan drugi, isto tako znamenit razlog. Propeti na križ to bijaše kod starih obrazovanih norodah najoštrija i najsramotnija kazna, to bijaše „servile, crudelissimum, teterrimum, extremum, damnatissimum, ignominiosissimum supplicium.“ „Grozovito“ i „sramotno“ drvo križa bijaše poganom mrzko. Na tu se mrzost obaziraše crkva naprama svojim mladoviercem. To je prvi razlog, zašto se u prva tri stoljeća na javnih spomenicih u istih katakombah malo slikah nalazi od križa. Tada bi se radje služili drugimi slikami na uspomenu smrti Isukrstove, slikom ubijena Abela, Izaka na žrtveniku klečećega, mjedene zmije na križu obješene, prepiljena proroka Izaije, trpećega Joba, zaklana — pasha — jaganjca. A još bi se voljeli služiti tajnimi slikami križa. Takovi tajni znakovi bijahu sidro i poprečni križ (grčki *X*), što bi značilo i Isukrsta i njegov sveti križ. Posljednji taj tajni znak dovodi nas dalje do drugoga znaka, što je napola slika, napola slovo, a to je slavni monogram. Oko druge polovine trećega vieka (268) spojili bi s grčkim *X* jošte *I*, a to tako, da je *I* stajao u sriedi; i taj monogram značio bi imena *Ἰησοῦς χριστός*, Isus Krst. (Rossi, Inscriptiones p. 16. n. 10.) Izza toga slavili bi na mjesto *I* drugo slovo imena *χριστός*, grčki *P*. Tako postade slavni tako zvani Konstantinov monogram, što se caru Konstantinu u žarkom sjaju prikaza na nebu. Taj monogram značio bi križ i Isukrsta, ili Isukrsta na križu. Pokle se je krivi nauk Arijev i njegove sljedbe jednoglasno zabacio na saboru nicejskom g. 325., dodavali bi obično tomu monogramu slova *A* i *Ω*, ili jednostavno ili u trokutih. Tim bi se izražavala vječnost i jednako sućtvo Isukrsta s otcem. (Srav. Objavlj. sv. Ivana 22, 13. i 1, 8.).

Čim je prigrlio car Konstantin vjeru kršćansku, bude monogram, sveti znak imena Isukrstova i njegova spasonosna križa, iz mračnih katakombah i tajnih sboristah iznesen na svjetlo, ter se stavljao na carske zastave, na grobnice, novce, hramove, žrtvenike i premda još sveudilj kano zastrt križ javno štovao. Kano znamen miroljubive pobjede križa i svietom vladajuće sile kršćanstva bude monogram krugom zaokružen. I namah zatim kako se po Konstantinu i njegovih sinovih sramotna kazna na križu ukinula ter tako slici križa ono što bijaše na njoj smutljiva i mrzka, oduzelo, smjela se na Konstantinovu monogramu popriečnica potegnuti i tim iztaknuti križ još jasnije i silnije. To se dogodi oko g. 350. (Rossi, Inscript. p. 64. n. 101.) Svi pokusi pokvarena poganstva po Julijanu ostadoše bez uspjeha; pače svi pogani predjoše za kršćanskih nasljednikah Julijanovih polagano na kršćanstvo. Budući dakle da je nestalo prijašnjega obzira i straha, nije se ni malo otezalo tajni znak razkriti sve većma i pravi lik križa sve na očitiji način iznieti na vidik zakvalnu oku obraćena svieta. S toga morade u drugoj polovini četvrtoga vieka gore spomenuti monogram mjesto ustupiti drugomu, koj postade tim, da se je *X* izostavio, a na okomitoj strani slova *P* križ ukazao još razgovietnije. Prvi takav monogram ide u g. 355. (Rossi, Inscript. n. 121.; Le Blant, Inscriptions chrétiennes de la Saule I. p. XIV.) Pošto je napokon kršćanstvo počam od Teodozija velikoga († 395) proniklo zakone i uredbe, domaći život i javni, izčezava svaka potajnost i križ ukazuje se očito i javno.

(Sliedi dalje.)

Povlest i statistika kat. crkve u Hercegovini.

(Konac.)

11. Županjac.

(S. Mich. Arch.)

Od g. 1829. odkinuta od Seonice kapelanija, a od 1861. župa. Ima župni stan (zemljište kupio samost. Širokibrig za 100 f.) od tvrde gradje, a prostora ima

Digitized by Google

za školu i četiri redovnika. Dogradjena je god. 1865. i župna crkva 30 sežanjah duga, a 15 široka, a ima i zvono, ako ne prvo u Hercegovini, a to prvo blagoslovljeno. Županjac ime da je od županske stolice. Trgovište je na liepu položaju, a žive u njem Turakah, ciganah, zatim grčko-iztočnih i katolikah kršćanah. Do g. 1866. sjedjahu tu mudir i kadi. Turci imaju dvie mošeje, ima crkva sa školom grčko-iztočna. Ima starinah puno. *) Nad selom Vučkovinami drži se na Petrovo grčko i na Gospojinu velik sajam. Vučkovine zovu se od Nemanićeva sina Vučka, čiji potomci Vučkovići prebjegoše od Turakah u mletačke pokrajine, od kuda poslje vojevahu sbilja kano vuci proti Turkom.

Selah 15. kućah 293. duš. 1939. najv. dalj. jaku uru. Grob. 10. U gradu i po selih živu Turci i grčke crkve puk. Tur. kuć. 120, grčk. 240, cig. 30.

12. Šuica (lok. kap.)
(S. Ant. Pat.)

Odkinuta od Županjca 1864. Zemljište za župni stan kupljeno za milostinju druguda sabranu 154 for. a samu kuću gradio sa svojim pastirom puk; ima četiri sobe s nutra pregradjene brvnom. U selu Stržaju ili drugčije Ungarac-gradu spominje pisac misao s kojom se i on slaže, naime: da se je tu rodio sv. Jeronim; a za razlog navodi, što pisci kažu, da se je rodio na medji Dalmacije i Panonije, a drugo ni samo ime nestoji zvukom daleko od Stridonium (Prepuštamo to drugim ljudem; ali umah sami velimo, da je tu o. Petar prejako k sebi potegao Jeronima). Ungarac da je ostalo od gospodovanja ugarskoga.

Selah 7, kuć. 86 duš. 773. najv. dalj. 3. Grob. 7. kojih 3 s kap. Tursk. kuć. oko 15. grčk. 13.

13. Grabovica u Buškom Blatu.
(Ass. B. M. V.)

Župa od 1827. Župni stan drven, a sagradjena i cisterna i zidan podrum pučkom mukom; k tomu kašnje prigradjena crkva duga sežanjah 27, a šir. 12. Izpod Grabovice tija do Krajine stere se vrlo milovidna i plodovita ravnica.

Selah 11, kuć. 214. duš. 1882, najv. dalj. 2. Grob. s kap. 5. Turske kuće stalne nijedne, grč. oko 5.

14. Roškopolje.
(S. Joan. B.)

Jedna od najstarijih župah, matice sbog požara piše tek od 1773. Župa ta imala izvrstna pastira po imenu Šimu Pilipovića iz Seone u Bosni. Šime ode s dozvolom svojih glavarah g. 1778. u samostan sv. M. Mandaljene Ripatrasani u Italiju, gdje poslje 20 godinah stroga života (u redu 50, a vieka svoga 70.) god. 1822. preminu na glasu svetosti. Za njega je poveden jur processus beatificationis. — Župni stan od g. 1828. od župnika svetskoga svećenika sagradjen; ima dvie crkvice, jednu u mjestu dugu sežanjah 16. široku 8., drugu u selu Vinici, obe sagradjene g. 1858. s pučkom pomoćju.

Selah 7, kuć. 182. duš. 1699. najv. dalj. 3. Grob. 3 s kap. Turska kuća nijedna, grčka 1.

15. Pošušje.
(Imm. Couc. B. M. V.)

Od starine. Župnik stanovao nekada sakriven u bližnjoj gori, što jošte svjedoči zaostala cisterna. Sada ima prostran stan na dva poda. Misli se graditi crkva, za koju se marljivo sprema gradja. U obsegu župe bijahu nekada tri crkve; a od one u selu Gradcu nadjoše seljani prije 80 godinah zvono i prodaše u Imotsku puku grčke crkve. Okolica je osušena močvara.

Selah 10, kuć. 554. duš. 3966. najv. dalj. 3. Grob. 10 s kap. Sami katolici.

16 Gorica.
(S. Steph. Prot.)

Odkinuta od Pošušja, duže vremena lok. kapelanija, a sada župa. Za župni stan zemljišta nješto dala jedna kat. kuća, ter je sagradjena za župnika kućica; nego se zaprietila srušiti, ter župnik čeka sgodu, dok mu se uzmogne sagraditi nova. Tu je stara gradina sa preko 200 velikaških grobovah, od kojih su ploče skoro sve uzidane u novu crkvu. Tu bijaše nekada veliko trgovište. Ruševina starinske crkve sv. Stjepana dugo je oplakivana, tu bi dolazio puk na molitvu i zavjet ljubeć crkveno kamenje i obilazeć temelje na koljenih. Sveto je dakle puku mjesto, pa kad se udesila sgodna prilika, god. 1856. poče se zidati nova crkva i gradila se tri godine (sam pisac upravljao djelo). Za pod nosio puk ploče blizu 3 ure s daleka, prteć mužko i žensko na ledja po pódrugi cent. Bila i prije crkvica stara često od fratarah popravljana, ali se ubog puk odvažio na golemo djelo. Da je svagdje Goričanah i njihove pobožnosti, nebi se još uviek morala služiti sv. misa pod drvetom. Nova crkva duga je 38. široka 18 sežanjah, a po boku ima i kapelicu; prozorah na njoj ima 10. Veliki oltar s kipom sv. Stipana gotov je; a još imaju doći dva. God. 1866. (na prošnju o. Petra Bakule) darova g. Iv. Franković na Rieci krasne slike križnoga puta slikane u Mletcih za ovu crkvu. Nješto nakita crkvenoga darova redovna družba. Medju ubogim pukom od kuda troška za toliku crkvu? Na prošnju o. Petra Bakule poklonio svietli car Fran Josip 1500 fr.; a drugo je sve sabrano od ostalih dobročiniteljah. Revan puk svojom ponukom ogradio jošte crkvu velikim zidom za groblje na 600 sežanjah prostora, te mu nećeš naći jednaka. Okolica ravna, sieku ju i poplave potoci, sbog šta je vrlo plodna; zrak vrlo blag.

Sela 4, kuć. 254. duš. 1867. najv. dalj. jaku uru. Grob. osim oko crkve s kap. 3. Turske kuće 2. grčke neima nijedne.

*) Na dugo mi se razteže, prem sa kratko biljeđim, zato propuštam više toga. Ured.

Digitized by Google

17. Ružići.
(S. Joan. Bapt.)

Jedna od najstarijih župah. Župnik dugo vremena prebivao u gori. Sada ima liep i udoban župni stan na dva poda s oratorijem, cisternom i gospodarskimi sgradami. Ima i vinograd. Okolica je vrlo krševita; nu najbolji tu raste duhan. — Sela 22, kućah 550, dušah 3997, najv. dalj. 3½. Grobljah s kap. 12. Nijedne kuće turske ili grčke.

18. Veljaci.
(S. Eliae Proph.)

Od starine pod imenom Ljubuška jedna od najstarijih. Župnici stanovali kojekuda. Župni stan nov (pomoćju puka) osim oratorija ima 6 sobah. Okolica je polje, koje pisac hvali, da je sa svakoga obzira najsretnije u Hercegovini, prem je do nedavna bila baretina. God. 1833. car austrijski da pomogne svomu puku u polju pod Vrgorcem pogodivši se sa sultanom izkopao rieci Mlade korito s nasipom, a kašnje se taj posao nastavljao s austrijske i turske strane do g. 1866. ter je sada krasno polje. Nad Mladami kod novoga zidanoga mosta svrh stare crkve sv. Ilije počela se god. 1863. zidati nova crkva. Selah 12, kućah 645, dušah 4027. najv. dalj. 2½. Grobljah s kap. 7. U selu Vitini turskih kućah 27. u Otoku 1 ciganska; Grkah neima.

19. Humac.
(S. Ant. Pat.)

Odkinuta od župe Veljaci g. 1855. Humac je od trgovišta Ljubuški pó ure na brdašcu s dalekim vidikom. Zemljište gdje je sada župni stan, kupio je sadanji biskup Kraljević kano župnik i nad starinskim podrumom pomoćju puka sagradjena kuća oko 1858. sa 4 sobe i oratorijem trećinu kuće zapremajućim. K tomu je jošte kupljeno zemljište za 1100 for. milostinje, gdje će se graditi nov samostan ili sjemenište za nauke, ter se već o sakupljenoj milostinji dovaža gradja, a počelo se i zidati. U obsegu župe jest trgovište Ljubuški, gdje stoluju mudir i kadi. Nad trgovištem stoji stara opravljena gradina, na kojoj se i sada jedna kula zove Herceguša, misli se od hercega Stipana, a sada tvrdjava.

Selah 14, kućah 520, dušah 3407 najv. dalj. 2. Grob. s kap. 10. Turskih i cig. kuć. 530 grčkih 30.

Pazi. Ako ukupnu broju, što se je kod svake župe turskih kućah spomenulo, pridaš jošte po svoj misiji 1000, težko će i tada biti pravi broj; a grčkim dodaš-li 200, biti će preveć.

Koja je župa tegotnija, a ujedno sa školom, na njoj su po dva i tri svećenika.

Obćeniti pregled.

Vikar apost. i biskup, provincijalni kustos, po 1. Rezidencija biskupska i samostan novi (1 se gradi za nauke) po 1. Crkvah novih 7. a gradi se 5. Oratorijah javnih novih 7. Oratorijah kućnih 8. Svećenikah 57. Klerikah zavjetovanih 12, novaka 2. Lajka zavjetovana 2. Mladićah za red opredieljenih 8, slugah samostanskih 12, škole pučke 4, latinska u samostanu 1, turskoga jezika u Mostaru 1, tako zvana humanitatis u samost. 1. filozofijska 1. bogoslovna 1. Župnih stanovah 19 (grade se 2) grobljah 189, kapelah na groblju 162. Broj katoličkih dušah u misiji 50.016, a po svoj Hercegovini 76.422. Turakah 24.830 grčko-izt. 4990, cig. 190 žid. 90.

Viestnik.

Zagreb. Nj. veličanstvo dostojalo je prev. odlukom od 23. siečnja t. g. začast. kanonika, ravnatelja i profesora bogoslovnoga središnjega sjemeništa u Zadru, Gjuru Markića, premilostivo imenovati biskupom kotorskim.

— Jučer u jutro preminu poslje duže bolesti preč. Martin Pécsy, opat presv. Trojstva u Šiklošu, prvost. crkve zagrebačke kanonik, arcidjakon Vaške (Virovitica i Našice) itd. Pokojnik rodio se 21. listop. 1799. u Sigetu u Ugarskoj (star. Bunjevac Peičić), redjen za svećenika 1823. dakle je blizu 45 punih godinah kano vrstan svećenik služio crkvi i biskupiji. Resio ga je plemenit tvrd značaj, pristala umiljatost i prijaznost, a u svem riedko poštenje; s toga koliko dobrih znanacah, toliko je imao štovalacah, a cienili su njega isti polit. protivnici. Osobito ga ljubilo i štovalo svećenstvo. Bijaše žarki rodoljub magjarski, ter s one strane Drave, bio Hrvat ili Magjar potreban, našao bi u njega zaštitnika i darežljiva dobročinca, osobito pako svaki djak s one strane namjestiv se u Zagrebu znao bi naći njega i u njega obilatiju podporu. Ali uza to neka nitko nemisli, da je bio neprijatelj narodu hrvatskomu i njegovu napredku. Bio je naravno po svojem rodu i naobraženju prijatelj unije s Ugarskom, ter u toj uniji nazirao bolju sreću i spas Hrvatom; ali se nikada nebi upustio u agitacije političke toga smiera, pače klonio bi se svake sjene, od kuda bi mogla pasti na njega sumnja, da radi sborom ili tvorom u supor pravednim hrvatskim težnjam. Pak on čovjek dosta samotan, nije se ni bavio puno politikom, po gotovu ne na javi. Istom kašnje, kad je dualistični sistem skroz premahnuo i kod nas, nije mogao odoljeti Pécsy pozivom i prošnjam ter je stupio na javu pri ustolitbi velikih županah. I tom je prilikom pazio, da mu neutekne koja pretjerana ili po hrvatski narod uvredljiva besjeda. Pécsy je pustio u tom smieru, da ga, daleko nadkrile rodjeni Hrvati, pače njega bi jako vriedjalo videći koga nametnika, kako ga u političkoj borbi goni strast, a osudjivao u svakoga nečistu namjeru, ma bila i u prilog njegovu rodu. Bog mu dušu pomilovao.

— Dne 5. t. mj. preminu u 78. godini prepošt stolnoga kapitula pečuvskoga Josip Kelemen.

Digitized by Google

— Preuzv. gosp. J. J. Strossmajer poklonio je, kako „Pozor“ javlja, narodnim učiteljem u djakovačkoj biskupiji 11.000 for. Osim toga posvetio je 9.000 for. za mlade Bugare, što uče na zagrebačkih školah.

— Preč. g. kanonik kod sv. Jerolima u Rimu i komornik sv. otca dor. Iv. Črnčić, pokle je nekoliko tjedanah prebavio u rodu si na otoku Krku, navratio se prvo polazka u Rim ovamo u Zagreb.

Veliki Varadin. 5. o. mj. viećalo se tude u konferenciji mnogobrojnih svećenikah i svjetovnjakah u prilog samoupravi katoličkoj, i to u najljepšoj slozi. Zaključiše držati biskupijsku skupštinu 31. o. m. molbenice odpremiti na prabiskupa i na ministra za prosvjetu ter izabrati mješovito povjerenstvo, koje bi imalo sastaviti dotične predloge.

Bisk. konferencija sastati će se i konačno odobriti zaključke sada skoro.

Beč. Može se ipak izgledati, da će se graditi drugi zvonik na crkvi sv. Stjepana. Kako je poznato, to se pitanje jur odprije bijaše potaknulo u gradskom vieću i živo poduprlo po strukovnjacih; nu budući da je upravo bilo odlučilo graditi „Cursalon“ (sa 500.000 for.) pak izvesti više drugih djelah neumrlih, a ono ostade predlog u manjini. U najnovije doba pako, kako čujemo, zamisliše ugarski krugovi misao, neka bi se na uspomenu sretne nagode, a napose kraljeve krunitbe drugi zvonik na crkvi sv. Stjepana sagradio kao vječni spomenik. Primjereni znakovi, kao što su grb i kruna ugarska, imali bi resiti zvonik. Više ugarskih plemićah prvoga reda uhvatiše se u kolo, da se late toga posla, — Takovu dualizmu neima prigovora. „Vlksfrd.“

Rim. 30. siečnja bijaše tude svečanost, koja živo probudjivaše uspomene na prvo kršćansko doba i snagu poganskoga carstva. Pred njekoliko godinah pronadjoše, da je crkva sv. Klementa sagradjena na ruševinah jedne starije crkve. Kopalo se dalje i došlo do ote stare crkve Klementove, o kojoj sv. Jerolim u četvrtom stoljeću govori kano o hramu božjem jur oddavna obstojećem. Tu je papa Zozim držao sabor i tu se sačuvalo slikarijah izobila, ponajviše na zidovih iz devetoga i desetoga stoljeća. Kopajući nadjoše i mjesto staroga oltara, a na njem žaru s moćmi sv. pape Klementa, sv. Ignjata, učenika sv. Ivana apoštola a biskupa antiohijskoga, pak sv. Servula, koj življaše kano siromašni i bolestni prosjak, ter je papa Grgur veliki pohvalnimi govori proslavio njegovu veliku svetost. Ote sv. moći prenesoše 30. siečnja na veliki oltar sadanje crkve. Išlo se u svečanom obhodu iz stare crkve najprije u sjajnu palaču, gdje je god. 107. sv. Ignjat pretrpio smrt mučeničku. I tako dodjoše kosti sv. biskupa antiohijskoga opet na ono mjesto, gdje jih pokupiše prije 1760 godinah stari vierni kršćani, kada su sv. Ignjata razderale divlje zvieri.

Nizza. 29. veljače umre tude Ljudevit I. kralj bavarski u 82. godini. Rodio se 25. kolovoza g. 1876. a zasjeo na priestol bavarski 15. listopada god. 1825. Bijaše osobit prijatelj i pokrovitelj znanostih i umjetnostih, što su za njegova mudra vladanja veoma povoljno procvale u Bavarskoj. Burne godine 1848. odreče se priestola ostavši u miloj uspomeni svomu narodu. Izpoviediv se 25. veljače i pobožno primiv sv. poputbinu primio je napokon sat prije smrti posljednje pomazanje. Sv. otac poslao mu je apoštolski blagoslov.

(*Knjižtvo.*) Ovogodišnja pastirska poslanica visok. g. stožernika nadbiskupa „o slobodi u moralnom i socijalnom pogledu“ prevedena na njemački jezik u obliku knjige (45 str. u osmini) može se dobiti u naručbinskoj nakladi Albrechta i Fiedlera u Zagrebu.

„Dvie razprave: Slovinski sv. Jerolim u Rimu a Rieka; i Drugo je Senj a drugo Segni. Napisao i na svietlo dao dor. Ivan Črnčić. U Trstu — Weiss 1868. Prvom razpravom uzeo je pisac dokazati: koji-li se narod i dokle ima razumjeti pod onim: „Dalmaticae seu Illyricae nationis“, kojemu je papa Martin V. 1453. zastavio gostinjac (hospitale), a Siksto V. 1589. sbornu crkvu. Pokle je spomenuo svadju o tomu i dugu prepirku, pak naveo sudbenu izreku dotične oblasti ter potlanju porabu kako se je strogo pazilo, kamo tko ide, dokazao je, mislimo, tvrdo proti svakom uztuku, da pod taj Illirik kano pokrajine njegove spadaju: Dalmacija, Hrvatska, Slavonia i Bosna (ne i Štajerska, Kranjska i Koruška, pače ne ni Istra donekle); zatim prem se oštro pazilo i strogo se pretraživala putna pisma, grad Rieku držali su glavari gostinjca uviek hrvatskim i na ime zemlje Hrvatske primani su Riečani (kako i Medjumurci), a po isti način i u isto ime tražili Riečani stan. — Tako je 240 Riečán od 1656. do 1764. potvrdilo, da je Rieka hrvatska! — kliče Črnčić prama koncu prve razprave.

Drugom razpravom dokazao je: da je gradić blizu Rima Segni (Segniensis), od davne starine sve do danas biskupija, mnoge nevještije povjestnike zaveo ter su u čislo biskupah senjskih uvrstili puno više biskupah, nego jih bijaše; „pak — veli pisac — imam ja pravo u svojoj poviesti (na str. 34.) da za Senjskoga biskupa ne znamo od 451. do 1169. ljeta;“ i „ovako sam ja njih dvanajst ili trinajst izpeljao iz Senjske biskupije!“ Pripeljao je za to jednoga novoga imenom Jurja. —

Ciena 20 novč. a može se dobiti u Zagrebu kod Galca i Hártmana.

Petrov pinez.

Preko nadb. pisarne: Vicearcidj. Kršnjavi iz kotara našićkoga: sam 2 for. u srebru kap. Mračić K. 1 f. i puk feričanski 40 n.; puk u Čadjavici 3 f. 70 n., čemu župn. Bošnjak pridao 5 f.; puk u Moslavini 1 f. 4 n. čemu uprav. župe Franetić pridao 2 f. 6 n. puk u Našicah s uprav. o. Filipovićem 3 f. Grofica Gabrijela Pejačević 2 carska dukata, i sinovi njezini Teodor i Marko svaki po 1 f. Vicearc. Raffay od: puka u Štrigovu 1 f. 92 nč.; puk u Vratišincu 1 f. 13 nč., čemu župn. dodao 2 f. 21 n. puk u Selnicah 1 f. 20 n. čemu župn. pridao 4 f.; župe upr. u Lopatincu Lapossy od sv. str. 2 f. od puka 8 f. 30. — Dar poslani od župn. M. Markovića u Trgu stoji ovako: puk sa svojim duh. pastirstvom 10 f.; k tomu napose gja. Anka Kovačinova, učit. Tržka 1 škudu križ. i gja. Vilh. Šubićeva 1 škudu. g. L Tičec nadcestar iz Draganića 1 f. a. vr.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 13. Tečaj XIX. U četvrtak, 26. Ožujka 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Nišan na niže svećenstvo.

Medju protivnici konkordata ima jih i takovih, koji misle pošteno pak i žele, da sloboda grane na sve strane, koji nisu za to, da se dira u slobodu katoličke crkve, a niti proti tomu, da budu slobodni svi zakoniti vjerozakoni, koji su u obće za to, da se svim po pravu obstojećim sborovom njihova sloboda ostavi, ili dade, ili povrati, a nipošto da jim se sloboda steže kakovom mu drago silom državnom. Vazda smo spravni ruku pružiti takovim muževom, te prijateljski s njimi razpravljati, kako bi se izvele takove misli plemenite, samo treba, da odlučno i jasno pokažu svoj smier, da bi se s njimi moglo raditi i sporazumjeti se kano s ljudmi stanovita smiera. Što se do sada nemogosmo latiti s njimi toga posla, zato je, što se nisu jošte za sbilja odlučili od one stranke slobodnjačke, koja se odlučno bori proti nam, ter smo i mi prinuždeni ponajprije boriti se proti njoj. Kako to dnevice biva sve jasnije, bori se ta stranka za slobodu, što bi bila prema ćudi njezinoj, slobodu traži ona samo za se, a drugi neka izgledju silu tim veću, čim veću slobodu traži ona za sebe. Što se napose tiče crkve katoličke, nenamjerava ta stranka ukinuti konkordat, neka bi se crkva riešila preostalih verigah i državnoga skrbničtva, već da se okuje još većma, da se stegne još čvršće. Na to ide sva njezina hitrina. Osobito jednu varku valja ocieniti dobro. Rade naime o tom, da niže svećenstvo uzbune proti crkvenim poglavarom, nebi-li jim zatim ono služilo kano tajni ili otvoreni saveznik proti samoj crkvi, a rade pod izlikom, da je sve to tobože namienjeno jedino „glavarom crkvenim.“ Divide et impera. A i nadaju se svakako njekakvu uspjehu, jer nebi inače bili tako postojani, ter se nebi opetovano služili varkom otom.

Istina je, niže svećenstvo pokazalo je više putih svojim vladanjem, a osobito je nedavno u pitanju konkordatskom javno zasvjedočilo, da se nedade zavesti skrovnim obećivanjem takovih slobodnjakah, pak uvjereni smo, da će biti ono u svom odvažnom vladanju tim čvršće, čim bude bivalo jasnije, kamo da smiera hajka na konkordat. Ipak neda se tajiti, da niže svećenstvo nije gdješto svojim crkvenim poglavarom oddano tako, kako bi se to moglo željeti i očekivati.

Čuje se u pouzdanu razgovoru kako se niže svećenstvo gdješto tuži na „velegospodsku samotnost svojih poglavarah“, na „sustavno skoro nemarenje i za slavne napore“, gdje bi za čovjeka više putih koja liepa i pohvalna rieč bila nagradom i utjehom, a to je bez dvojbe jevtino. Dalje tuži se niže svećenstvo, kako mu nedadu sudjelovati, gdje se radi o crkvenoj upravi, premda sabor tridentski biskupom nalaže godišnje skupštine biskupijske. Gdješto boli niže svećenstvo i to, što se za njegovo materijalno stanje, kako ono misli, premalo brine, dočim su viši častnici crkveni obilato obskrbljeni, premda se i ta briga nalaže po crkvenih zakonih. Napokon nesmie se zaboraviti, da i crkvi neprijateljna štampa djeluje na niže svećenstvo. Listove crkvi neprijateljne čitaju od nižega svećenstva osobito oni, koji su po spomenuti način više ili manje uvriedjeni, a rado čitaju s toga, jer se oti listovi bave s njimi i njihovim stanjem, i to mnogo, i kako se prečinjaju, s dobrom namjerom, dočim štampa crkvi prijateljna o svem tom šuti, i više šuti, nego-li je pravo. S toga će zabrane koristiti malo, makar se i zabranjivalo oštro, dok se nepojavi obilatija štampa crkvi prijateljna, koja će razpravljati i takova pitanja, što su se ostavljala dosele jedino štampi crkvi neprijateljnoj, a niže svećenstvo zvanju vierno dok nebude u takovu razpravljanju sudjelovalo

Digitized by Google

življe i slobodnije, nu vazda prema pristojnosti i redu.

To su po prilici razlozi, na koje se oslanja protivnički tabor nišaneći na niže svećenstvo, da ga pobuni. Osnova nije loša, premda dosta zlobna. Zlobna je, jer se hoće, da se na ljude čestite, ne na jednoga, ne na dva, već na mnoge biljeg udari podlosti. Zlobna je, jer se hoće, da budu ljudi, jur neslobodni, što pripadaju danas jednoj, sutra drugoj stranci, pače što su vjeru svečano zadali svojoj crkvi, svojim poglavarom, što su vjeru zadali budući podpuno slobodni i poslje zrela razmišljanja, da takovi ljudi budu vjerolomni. Zlobna je, jer se radi na političku korist stranke jedne, a na religioznu i ćudorednu propast ljudih, koje ljube tako malo, kako i njihove vodje, i koji će, budu-li zavedeni, s jedne se strane odbiti, a s druge staviti na ruglo. Osnova u istinu veoma zlobna.

Nu na svu sreću nije se nadati baš veliku uspjehu od sve hitrine ote. U najgorem slučaju moglo bi se niže svećenstvo odvratiti, da se krepče neprihvati radnje u religioznom pitanju našega vremena, sile mogle bi se gdješto oslabiti, da se nerazviju, kako valja. Takovo zlo moći će se podnieti, premda bi svakako bolje bilo, da se i tomu zlu shodnim načinom doskoči za dobe. Nu od one prave i velike svrhe, za kojom ide zlobna ona osnova, neće biti svakako ništa. Jer toliko razborito jest svekoliko niže svećenstvo, te znade, da u one stranke neima ni prave volje, a ni snage za kakovu pomoć. Meku, kojom ga mame, vidi ono, a i poznaje ljude, koji ga mame, ter neće zagrizti. S ote strane nedjeluju danas na niže svećenstvo niti prietnje, niti obećanja, pa makar je to i bivalo njegda. Što se napose tiče nespretnoga obsjenjivanja s konkordatom, to neće nikoga zaplesti u mreže. Jer neda se nikako dokučiti, kako bi se upravo ukinućem konkordata popraviti moglo stanje nižega svećenstva u smislu naših slobodnjakah. Mnije-li se zar sbilja, da se crkvena vlast biskupska nad svećenstvom i pučanstvom, što ju u svojoj dobrohotnosti nazivlju siluičtvom, da se ona osniva na konkordatu? A ukine-li se konkordat, da će tada zar država imati jošte što govoriti glede svećenikah i svjetovnjakah? Baš naopako. Ukine-li se konkordat, tada će se crkva tim većma, skoro sasma odlučiti od države; tada na primjer svećenstvo kako bi se manje imalo nadati od države, tako bi se mnogo manje imalo nje bojati, a crkvena vlast upravljala bi nižim svećenstvom mnogo prostije, prostije jer bi s državne strane prestala u tom mnoga zapreka ter bi se država manje pačala, prem bi crkvu i opet vezali strožje vlastiti crkveni zakoni, koji od viekovah skrbe za sve moguće slučaje i za sve članove. To bi bilo, kad bi konkordat prestao, a nastupila podpuna crkvena sloboda.

Sve to znade niže svećenstvo, a znade i to, da su pritužbe njegove nutrnje, pak naravi crkvene, što se dadu ukloniti jedino putem crkvenim, ter takovih putevah crkvenih da ima. S toga će ono ostati zvanju vierno i čekati uzdajući se u materinsku brigu crkve svoje, koja, ako i ima brinuti se za mnogo toga, nezaboravlja niti nanj, koji je prem se vidi neznatan, ali najvažniji živalj njezina djelovanja. Pa i negledeći na više razloge, nuka ju već vlastita korist, da se nanj obazre blagohotno, da i zanj što naredi onako, kao što naredjuje ona posvuda, polagano nu sjegurno. U tom pogledu ništa neće većma promaknuti i pospješiti njezinu djelatnost, nego kada bude riešena okovah vlasti državne, a to u vrieme, gdje se bori za najviše interese kršćanske civilizacije.

Nu dobro je vazda, i u crkvi i u državi, uvažiti i najgori slučaj, bio on vjerojatan, ili ne. Recimo dakle, da će gore naznačena hitrina protivnička uspjeti obilato. U tom slučaju uvjerit će se napastnik, da je radio njekim siromašnim ljudem na štetu, a sebi ne na korist. Jer svećeniku stoji ugled i upliv samo dotle, dok ga podupire ona velika organička zajednica, na koju spada. Odlučite svećenika od crkve, onda nije on ništa. Njegovo će mjesto popuniti drugi, pa i ovoga mjesto u slučaju opet drugi, pa makar bi se morao dozvati tja od protunožacah. Jer crkva katolička neobstoji samo u Beču, niti samo u Austriji; ona ima mnogo milijunah članovah na svem kolikom krugu zemaljskom; ona je katolička t. j. sveobća.

Vtld.

Križ i Propelo.

(Dalje.)

S toga ima namah početkom petoga stoljeća na većem dielu javnih spomenikah jednostavan znak spasa bez ikakova simboličkoga zastiranja. Medjutim neukazuje se jošte slika propetoga na križu ili propelo. Isukrstom na križu zaslužena milost spasiteljna označivala bi se cviećem, vienci od masline, dragulji, zviezdami. Valja pamtiti i to, da se slike križa skoro za čitavo stoljeće prije nalaze na grobnicah afrikanskih, nego-li u Rimu, glavnom gradu poganstva, stolici glavarah svećeničkih. U zemljah naime izvan Italije slomila se brže sila praznovjerja, pa s toga nije bilo razloga kod pretežno kršćanskoga pučanstva, da se izza pokršćenih carevah oklieva križ predočiti javno.

Od toga doba vidimo križ u dva lika, što se zovu crux commissa i immissa. Treći lik križa, što se zove crux decussata, više je znak zastrt ili tajan. Crux de-

Digitized by Google

cussata, križ poprečni, ili kako ga nazivlju, križ burgundski i Andrijin, imao bi biti uslied njeke nesjegurne priče križ, na kakovu umre sv. Andrija. Nu skoro svi noviji starinari drže križ, što se nazivlje crux decussata, samo za dogovoren tajan znak, za zastrt križ. Jerolim i Izidor sevilski dokazuju, da je crkva u grčkom slovu *X* nazirala sliku križa. Buduć pako da se i ime χριστός počima otim slovom, to postade *X* svetim znakom i za ime Isukrstovo i za njegov križ. To izriče sv. Paulin Nolski u ovom stihu:

Nunc eadem crux dissimili compacta paratu
Eloquitur Dominum tamquam monogrammate Christum.
(Paulin. Natal. XI. S. Felicis v. 612 sq. in Muratori Anecdot. I. p. 42.)

Sada nam valja ogledati likove križa pravoga i nezastrtoga, što jih zovu crux commissa i immissa. Crux commissa, sastavljen, sabijen križ ima dva brvna, od kojih je kraće brvno poprieko položeno na ono duže i upravno, te tako ima taj križ lik grčkoga i latinskoga slova *T*. Tako piše sv. Barnaba (Ep. cp. 9. ed. Reithmayr p. 149.): Habes in una littera *T* crucem; a Tertullijan (Advers. Marcion. lib. III. cp. 22.) veli: Ipsa enim littera Graecorum Tau, nostra autem *T* species crucis. Taj lik križa zove se Tau — križ ili egipatski. Egipatski zove se s toga, što je nalik na egipatski križ s ručicom, koja stoji nad popriečnim brvnom lika *T*. Zovu taj križ takodjer razbojničkim ili Antonijevim. O Antoniju pustinjaku vele, da je takovih križevah imao ušivenih na odielu.

Na drugom liku križa, što se zove crux immissa ili capitata, križ uložen ili uglobljen, kraće je brvno u ono duže i upravno uloženo poprieko, te se je rt dužega brvna uzdigao nad brvnom popriečnim. Po dužini upravnoga brvna razlikuje se na tom liku grčki križ ili četvorni s jednako dugimi stablomi ramenima +, i latinski križ s dva puta dužim stablom †. Ima-li križ latinski dvoja ramena poprieko ili dvostruka krila, tada je to križ patriarhalni ili nadbiskupski; ima-li pako troja ramena poprieko ili trostruka krila, a ono postaje tako križ papin. Sasvim tim tvrde najugledniji starinari, da je patriarhalni križ s dvostrukima krilima napose križ grčki. (Srav. Odorici, Antichità di Brescia I. p. 61.; Didron, Annales archéologiques V. p. 323.) Stožernik Borgia (De cruce Vat. p. 9. 127.) veli, da se grčki križ patriarhalni nalazi najprije na novcu Leona izaurijskoga u početku osmoga stoljeća. Križ grčki, što se zove obično, sa dva jednako duga krila nalazi se na zapadu isto tako često, kao što i na iztoku. Sasma poseban ruski je križ, naime grčki križ patriarhalni s verigami, što vise s ramenah.

Težko je odgovoriti na pitanje, da-li je križ spasiteljev bio crux commissa ili immissa. Ako tvrde njekoji noviji starinari, da je bez dvojbe Isus Krst trpio na Tau-križu *T*, to ima proti toj tvrdnji temeljitih prigovorah. Jer nesamo da ima miestah u sv. otacah, koji križ prispodabljaju s pticom što leti (Hieron. In Marc. cp. 11.), ili s čovjekom što pliva (Tertull. De orat. cp. 23.), ili s Mojsijom što moljaše s razkriljenima rukama (Justin. Dialog. c. Tryh. cp. 90.; Minuc. Felix, Octav. cp. 29.) — sve prispodobe, što su jedino prema križu „crux immissa“ — već ima i izrekah crkvenih pisacah, što razgovietno govore o četiri rta na križu. Tako Irenej (Adv. haer. lib. II. cp. 24.), Sedulij (Carm. Pasch. v. 190.), Ivan Damascenski (De fide orthod. libr. IV. cp. 2.). Više miestah, što dokazuju, da je Isukrst umro na križu „crux immissa“ ima sabranih kod Gretsera (De sancta cruce lib. I. cp. 3.) i Lipsija (De cruce lib. I. cp. 10.). Najrazgovetnije govori o tom sv. Augustin (Ennar. in Psalm. 103.; cf. Epist. 120.; Tract. in Joan. 118.). On veli: „Erat latitudo, in qua porrectae sunt manus, longitudo a terra surgens, in qua corpus erat infixum, altitudo ab illo divexo ligno, sursum quod eminet.“ Tu se sasma razgovetno spominje ne samo brvno duže i popriečno, nego i ono brvance, što se uzdiglo nad popriečnim. Ako s druge strane Tertullijan (Adv. Marcion. lib. III. cp. 22.), Jerolim (In Ezech. cp. 9.) i Izidor (De voc. gent.) križ Isukrstov prispodabljaju sa slovom Tau, to se timi izrekami neslabe daleko mnogobrojnije tvrdnje drugih otacah, a zatim prispodabljaju ova tri pisca križ sa slovom Tau samo prema poznatu mjestu u proroka Ezechiela 9, 4.: I gospod reče: „Idi posried grada, posried Jerusolima i bilježi Tau na čelu muževah, što uzdišu i nariču sa svih opačinah, što se tude počiniše.“

Motrimo-li starije slike križa, to vidimo doduše više putih križ „crux commissa“, na spomenicih starijih od četvrtoga stoljeća (srav. Rossi, Bulletino christiano. 1863. p. 35. et 82.). Nu jedna prastara slika na staklenoj posudi pokazuje nam kršćanina s križem „crux immissa“ + na čelu. (Boldetti, Cimiteri di Roma p. 60.; Bottari, Sculture e pitture sagre estratte dei cimiteri di Roma I. p. 80, 83.; II. p. 125.) Isto tako nalazi se crux immissa ne samo na grobu sv. Domitile i jednoj drugoj grobnici starijoj od četvrtoga vieka, već i na dva pečata, što su starija od petoga vieka. Uslied svega toga nije ipak tako bezdvojbeno, da je Isukrst umro na Tau-križu; usuprot bilo bi veoma smielo odstupiti bez silnijih dokazah od crkvene predaje, koja govori o križu latinskom, da smo na križu takova lika spašeni.

Kao što riedko vidimo križ na spomenicih, dokle bi vladala stega tajna, tako ga često nalazimo počam od petoga stoljeća. Svjedok je tomu sv. Krizostom, koj u govoru svom o božanstvu Isukrstovu veli: „Križ se nalazi svuda, u kućah, na trgu, u pustinji, na putevih, brežuljcih i bregovih, brodovih i otocih, krevetih i oružju, u sobi spavaći, na zlatnom i srebrnom posudju, na zidovih. Jer mi se nestidimo križa, pače mio nam je i drag, gdje bi se god ukazao.“ Jur u petom stoljeću stavljao bi se križ na čelo diplomam i drugim spisom mjesto imena božjega. I pred podpis

Digitized by Google

imena bilježio bi se križ na javnih dokaznicah. Od toga starokršćanskoga običaja polazi i današnji jošte običaj, da biskupi pred ime svoje bilježe križ, pak da nevješti pismu mjesto imena bilježe tri križa. Običaj mjesto imena staviti križ, cruce subcsribere, siže jur u šesto stoljeće. Imao je značiti i opomenuti na istinitost. Tko bi prekršio ugovor križem obilježen, bijaše dvostruke kazne vriedan. Dalje stavljali bi kršćanski liečnici sve do najnovijega doba propisom svojim na čelo jedan ili tri križa. Napokon zasadjivao se križ posvuda na grobove. Odatle i znamen †, da je tko umro.

II.

Od prvotna lika, od jednostavna prazna križa do križa s propetim, do propela bijahu prelazom poglavito slike jaganjca. Sin božji postade čovjekom, da nas spasi. Glavna zadaća spasiteljeva bijaše žrtva. (Genes. 4, 4.; Exod. 12, 3.) Najstarija pako krvna žrtva bijaše jaganjac. S toga je to sasma naravan simbol, kad proroci mesiju nazivlju jaganjcem. (Izai. 16, 1.: Pošalji gospodine jaganjca, vladara zemlje.) Kao što u starom zakonu, tako se i u novom spasitelj nazivlje jaganjcem. Tako veli sv. Petar (I. Petr. 1, 19.; srav. objav. Ivan. 13, 8.): „Odkupljeni ste krvlju Krsta, kano nevina i čista jaganjca.“ A predteča Isusov kaže nanj veleć: „Gle jaganjca božjega, koj odnimlje griehe svietu.“ Oto označivanje Isukrsta predje u jezik otacah i crkve, te se uporavi i za slike. S toga se Isus veoma često predstavlja slikom jaganjca. Na jednoj grobnici vatikanskoga groblišta stoji jaganjac božji medju dvanaest jaganjacah (apoštoli). (Srav. Aringhi, Roma subterranea I. p. 189.) I jedan kip iz četvrtoga stoljeća kaže spasitelja kako se u slici jaganjca krsti, dočim Duh sveti nad njim lebdi u slici goluba. (Didron, Iconographie chrétienne p. 337. Piper, Bilderkreis Taf. I. n. 8.) Kadšto stoji jaganjac na briegu, oko glave mu svetolik ili monogram, a iz briega izviru četiri vrela (obilježje za četiri evangjelja). Dva jelena (spasa željno čovječanstvo po ps. 51, 3.) penju se na brieg i piju iz vrelah (Ciampini, Vetera monumenta Romae 1747. tom. II. p. 151. tab. 49.). Garrucci (Hagioglypta p. 222.) spominje veoma znamenitu sliku jaganjca božjega, urezanu u kamenu. Tude vidimo stup kano priliku crkve, po riečih apoštola (I. Tim. 3, 15.): Crkva je stup i temelj istine. Iz stupa niče živa, svježa zelen, čim se označuje crkva kano crkva Boga živoga, ter da je s njom i u njoj da djeluje do konca Duh sveti. (Iv. 16, 16.) Onaj pako, koj ju je utemeljio, s njom ostaje, njom upravlja u svakom ju dobru živu drži, jaganjac je božji, označen monogramom. Dva jaganjca dolje nuza stup i gore gledajući na jaganjca božjega, to su viernici, „ex circumcisione“ i „ex gentibus“ (srav. Galat. 2, 7.) kršćani plemena židovskoga i poganskoga. Golubi što lete prilika su za duše pravedne, koje iz crkve doliću do vječna preobraženja.

Sve se većma približuju slike jaganjca pravomu propelu. Garrucci opisuje u časopisu „Civiltà cattolica“ g. 1857. dragulj putene masti (carneol) nadjen u katakombah, na kojem je naslikan jaganjac pod Tau-križem, a na križu sjedi golub. Liep simbol: jaganjac žrtvujući se na križu steče ljudem mir vječni. U početku šestoga stoljeća predstavlja se jaganjac kako leži „tamquam occisus“ na žrtveniku pod križem dragulji izkićenim. (Ciampini II. tab. 46.) Malo zatim stoji jaganjac na priestolu pod križem bogato izkićenim. Iz probodenih mu prsijuh teče krv u kalež blizu stojeći. I iz svih četirih noguh teče krv. Pak sva ta krv iz pet ranah stiče se u veliku rieku, što izpira griehe svega svieta: živa prilika spasitelja, komu je iz pet ranah tekla krv. (Bosio, De cruce triumphante lib. VI. cap. 12.) Oko polovice šestoga vieka bilo je križevah, na kojih se pribila slika jaganjca upravo onako, kako se inače ukazuje slika propetoga. (Borgia, De cruce veliterna p. 127.) Malo poslje vidimo jur pravih propelah. Prvo propelo, što se znade sjegurno, jest od godine 586. Nu i po tom, kako se propeti jur slikao na križu, nalazi se nuz pravu takvu sliku i simbol jošte slika jaganjca pod nogama ili nad glavom spasitelju. Još češće smjestila bi se na križevih za obhode na stražnoj strani upravo naprama propetomu takodjer slika jaganjca. Na svih slikah jaganjca, što su prilika trpećega i sebe žrtvujućega spasitelja, križ je žrtvenik, jaganjac je žrtva, ili kako Gretser (De cruce I. p. 200.) u kratko nu sgodno veli: crux est ara, agnus est victima. Paulin Nolski (Epist. 32.) opisuje nam takove slike u kratko ovimi riečmi: Sub cruce sanguinea niveo stat Christus in agno-Agnus, ut innocua injusto datur hostia letho. Jaganjac indi bijaše biel, kano prilika čista i nedužna Isukrsta, a križ bijaše crven na uspomenu krvi gospodnje na križu prolivene. Otaj drugi lik križa naime slike jaganjca, što su se po malo razvijale, služile bi mjesto pravoga propela sve do konca šestoga vieka. Da se pako nuz taj drugi lik nalazi i jednostavni prazni križ s raznim nakitom i uresom, i o tom neima dvojbe.

Nuz taj drugi lik križa razvio se polagano i treći, naime pravo propelo, gdjeno je prilika Isukrstova propeta na križu. Prama koncu petoga vieka stalo se križ kititi poprsjem spasiteljevim. Glasoviti križ vatikanski urešen je gore i dolje poprsjem Isukrstovim, a oko glave mu obsjev. To je, kako se vidi, plah pokus predstaviti propetoga. Tude se sramota smrti na križu uklanja dostojanstvenim obrazom i žarkim obsjevom oko glave. Korak dalje učinio se slikami propetoga, kakovih ima na staklenkah, što se čuvaju u Monzi a poklonio jih, kako se kaže, papa Grgur Veliki kraljici Teodelindi. Tude je nad križem, što je gore obavit cvećem, naslikana glava Isukrstova, a oko glave obsjev. S lieva i desna Isukrstove glave oba su razbojnika na križu, pak sunce i mjesec pridani su takodjer. Da se pako sramotna smrt na križu, „servile et ignominiosissimum

Digitized by Google

supplicium" neiztakne odviše, naslikana je pod križem preslavna tajna uzkrsnuća. (Mozzoni, Tavole cronologiche. Tav. VII.) Skoro zatim pošlo se i dalje. Kako je vidjeti na starijih talijanskih slikah mozaičnih, slikali bi Isukrsta, gdje stoji u dugu odielu, oko glave mu obsjev, a ruke razkrilio bi kao na križu, nu križa neima. S jedne i s druge strane oba su razbojnika propeta na križu, pak zatim sunce i mjesec. I na takovih slikah obično je izpod križa pridan prizor uzkrsnuća: s jedne strane groba sjedi angjeo na odvaljenu kamenu, s druge strane pako dolaze pobožne žene s mastmi i mirodijami.

(Sliedi dalje.)

Sanctorum Patrum opuscula selecta,

in usum praesertim studiosorum theologiae. Edidit et commentariis auxit H. Hurter S. J. Professor p. o. Theologiae in C. R. Universitate Oenipontana (Wagners-Universitätsbuchhandlung) *).

O tom djelu nalazimo sud u vrstnom periodičnom časopisu „Katholik" od dra. H. Evo što piše.

Preporučajuć kakovu knjigu, po pravilu iztiče se „silna potreba", koliko učenomu svietu ota knjiga treba i koliko će ona potrebi doskočiti. Al' se uputio već učeni sviet, da mnoga takova knjiga niti mu je silno trebala, niti silne potrebe smirila. Zato se sada zna nemariti za mnogu knjigu, prem je liepo preporučena. Knjiga pako, što ju evo oglašujemo, nebudi ravno rečeno, da je silna potreba, prem sigurno treba nje više nego mnoge druge; ali što se o njoj mora reći, jest: smiriti će potrebu i želju mnogomu mladu bogoslovu. Bogoslov niti bi valjalo niti smie biti, da uz ostale nauke nepozna crkvenih otacah — nosilacah tradicije. Tko bi se pako usudio tražiti od njega, da sve crkvene otce ili makar samo jednoga n. pr. sv. Augustina proštije svega? Tri ili četiri godine, što su odmjerene naukam bogoslovnim, tako je svaka puna i svaka svoje ište, da mladić uz najbolju volju nemože na sve dospjeti. Zato se i dogodi vrlo često, da je tko svršio nauke bogoslovne, a sv. otce čuo samo po imenu. Po takovu zanese se mnogi mlad bogoslov na prosto vrieme, što će mu ga kašnje kano duh. pomoćniku ili župniku preostati ter tim se tješi. Čudo je pako riedko i zamjerno, da se tko nadje ter je uz dužnosti službene mogao proštiti i proučiti sv. otacah. S većine stegne služba, da ti vrlo malo prestane vremena za tu vrst štiva. Po takovu i biva, ter mnogi svećenik dokonča svoj viek i premine sa svieta božjega, da je vrlo malo crkvenih otacah vidio, a još manje čitao. Pa koliko je tu blago za duhovnu besjedu, za pastoral, katekezu i askezu! koliko bi se toga raztvorilo svećeniku, kad bi mu iz starih bibliotekah došla u ruke djela sv. otacah! Žalost je u istinu pokraj tolika blaga morati sirotiti se i čim god zadovoljiti se! Zar dakle da nebude usluga svakomu mladu bogoslovu, svećeniku, kapelanu i župniku, ako mu se pruži barem najbolje iz djelah crkvenih otacah u malenu liku i za lahku cienu? Klassici izlaze u svakom obliku, veliku, malenu i jeftinu, da svatko laglje do njih dodje. A crkveni otci i stara bogoslovska djela katoličkomu bogoslovu i svećeniku zar da nebudu veće ciene i od veće potrebe, nego su klassici (njemački)? Zato u istinu svatko mora rad pohrliti u jevtinu izdatku za najboljim, što veliki muževi starih vremenah ostaviše crkvi duhovnoga blaga.

To je eto izveo ot. Hugo Hurter, sin slavnoga onoga obraćenika i profesor dogmatike na sveučilištu u Innsbrucku, i prem je prije svega namienio in usum et studium svojih učenikah, ali je sigurno mislio i na druge, kako će se i okoristiti svaki svećenik — propovjednik, kateketa i asketa. Opuscula selecta Patrum izlaziti će svake godine u tri i četiri svezčića s kazalom za svakim trećim ili četvrtim svežčićem, pak i po jednu bogoslovnu razpravu na koncu. Ciena svežčiću biti će najviše 24 nč. (čitamo u crk. listovih 30 nč.; na 6 iztisakah sedmi mukte). Naručiti se može po svakoj knjižari. Tko je bio ote sreće da bude njegov učenik, kako je bio pisac ovih redakah, zna da je o. Hurter, gojenac propagande u Rimu, „scriba doctus in regno coelorum similis homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera" — vješt svakoj struci bogoslovnoj, a osobito se zna sa sv. otci. Neda mnogo govoriti o svojem djelu, nu što je od njega, ime mu jamči, da da će biti dobro. U prvom svezku jest:

1. Vita et passio S. Cypriani per Partium Diaconum, vrlo častan spis od starine, za koj reče jur sv. Hieronim, da je „egregium volumen."

2. Liber s. Cypriani ad Demetrianum, spis apologetičan.

3. Liber s. Cypriani de catholicae ecclesiae unitate s dissertacijom: Daemon vel invitus testis divinae originis religionis christianae. (To jur spomenusmo, kad prvi put djelo naviestismo). U drugom svežčiću biti će tumačenje „Otče naš-a" od Tertulijana, Cypriana i Tome Akvinskoga. Kloni se ravno svake učene razprave, al' ipak razlažu se težja i tamnija mjesta opazkami. — Jedino se može podhvatu prigovoriti: što izdaje komade. Ali malo tko ima toliko novca, da bi mogao nabaviti sva djela svih crkvenih otacah, a malo tko ima časa da bi sve pročitao. Budimo dakle zadovoljni ter

*) G. A. M-r., zagr. nadb. bogoslov u Pešti čudeći se kako da nije jošte ove knjige oglašene u našem listu, napisa nam duži dopis ter hvali i preporuča tu knjigu osobito svojim vršnjakom. Objavu toga djela poslasmo jur više putah slagaru, ali je svaki put tako izašlo, da nam je s nestašice prostora a silnijih stvarih zabilježenih vraćena natrag. Dopisnik je dakle poskorio, a imajući jur pri redu objavu sa sudom, neka nam oprosti, što njegov liep dopis propustismo; jer se i tako misli slažu. Ured.

Digitized by Google

neka su nam dosta opuscula selecta Patrum, koja nas, što preko godine izadje, jedva stoje forintu troška. (Kako čitamo, prodja mu je velika, pak se jur prvi izdatak je od 2000 razpačan ter se preštampava).

Viestnik.

Zagreb. G. Antun Matić, svećenik biskupije senjsko-modruške i profesor klasičke filologije na vel. gimnaziju vinkovačkom, postade ravnateljem velikoga gimnazija senjskoga.

— Preminu 21. t. mj. Josip Jakopović, župnik u Samarici.

— Bečka „Presse“ od 29. veljače pod naslovom: „Unduldsamkeit in Otočac“ pripovieda o preč. g. zač. kanoniku i župniku otočkom Josipu Mažuraniću strahovitih stvarih. Umro — veli se — Peratović, a ob urečenoj uri čeka na župnika silni sviet i gospoda. Zašto čeka? Jer župnik neće da ide, dok mu se naprvo neizplati 20 for. ili dade pokojnikova ura. Na koncu da nebude goleme smutnje, zauze se g. Šegavčić, zajamči i tada tek dodje župnik sprovest mrtvaca. — Preč. g. Mažuranić posla jur svoje očitovanje i uztuk u samu „Presse,“ gdje ga medjuto neće ugledati, a i „Agram. Ztg.“, da barem pred našim domaćim svietom obrani čast i poštenje. I mi dobismo pismo iz Otošca, ter nas prijatelj uvjerava, da od sve one potvore nije ni slovca istine. Jer istoga dana, kad bi urečen sprovod, odsluži otočki župnik misu ob 8. uri, zatim ode providit dva bolestnika, a vrativ se od drugoga dodje u kuću Peratovićevu 5 minutah prije 10. kamo je bio rekao da mu se donese crkvena roba; pred kućom nenadje nikoga do bande i oko šestero čeljadi; a neprogovoriv s nikim ni rieči započe blagoslov mrtvaca i sprovod na groblje. — S g. Šegavčićem nije slučajno govorio ni osam danah prije ni osam danah poslje sprovoda. Mi ovoga nespominjemo u svojem listu, da branimo župnika; jer naši štioci, ako je koji i čuo pripoviedku, vide na prvi mah, kako je strašno nespretna, pak drugo naš list malo komu štiocu „Pressinu“ dodje na oči; nespominjemo ovoga ni zato, da i ovim primjerom pokažemo, koliko je zlobna „Presse“ ter jedva čeka, nebi-li se od kuda dojavila crna viest o svećenstvu, jer to već davno znamo; nego spominjemo zato, neka se vidi, kolik se u malenu gradu može naći klevetnik prebrisan i bezdušan. Znao on svoju učiteljicu vjere, morala i politike „Pressu“, hotio zasoliti, a duše mu nebilo doma. Pak i jest: „mentire audacter semper aliquid haerebit.“

— Ovih danah ustrielila se u Ilici iz kubure u pó srca Lepa M. rodom Karlovčanka, djevojka već u godinah. Veli se da je toj samokrvi kriva zlo namjerena ljubav. Bilo što mu drago, romanska je to junakinja, a nedao Bog da nadje nasljednicah. Žalostan doista pojav.

— Neznamo je-li istina ili je šala, kojom se kane razdražiti Niemci i Magjari. Česki „Nar. Listý“ javiše, da će do skora u Novom sadu u 20000 komadah, a na českom jeziku izaći: „Pravoslavni (pravovjerni) katekizam ili jezgra evangjeoske, apostolske kršćanske vjere po nauku pravovjerne puku sklone iztočne crkve, kako ga apostol Pavao jur godine 38. u listu na Plovdinjane (Philippenses) ostavi, do danas preko 100 miliunah viernih kršćanskih dušah vierno čuva, a u ničem se nepromienio; a tako i vrst bogoslužja u ovoj crkvi, kako su ga naši predji po Ugarskoj, Českoj i Moravskoj bogabojno vjerovali, naučali i držali, dokle nebiše sa spomenute Cyrillom i Metodom razširene pravoslavne i starovierske crkve prevedeni u tudje crkve.“ To da je ruska sduha i propaganda, kako bi Čehe i Slovake katolike prevabila u iztočnu crkvu. U srbskom crkvenom listu „Besedi“ nečitamo o tom jošte ni slova. Nego baš stranka, kojoj su glasilom „Nar. Listý“, pobenavila je za svačim, što ide ma i s daleka u ideju narodnosti, a po imenu hoće po svaki način (tako i slovačka mladež u povodu za starijimi vjetrogonjami) narodnu crkvu, bila to sad „česka bratska jednota“ ili hustvo, ili katolička skroz izolirana od ostaloga svieta s narodnim jezikom, ili reformirana ili grčko-iztočna. Ovu posljednju zagrlili bi tek onda, kad bi nje zagrlio sjeverni stric. Ali baš po tom elementu pozitivna kršćanska vjera nebi ništa dobila, ako nebi izgubila, pak bila ona kojegagod oblika.

— Magj. list „Szazadunk“ javi, da je nj. veličanstvo predloženi si od ministra elaborat ugarskoga episkopata odlučno odbilo rekši da ide u sabor. Bečka konkordija pozdravi tu viest s klikom, rekši, da su i ugarski biskupi dobili, što i onih 25. Malo se prenagliše. „Pesti Hirnök“ reče na prvi glas da je izmišljotina; jer biskupski elaborat nije još ni gotov, a kamo-li da bi bio podastrt kralju, ministru ili saboru. Jest, jest, znamo i mi, da nije gotov, nadasmo se uviek iz Pešte boljih glasovah čuti nego iz Beča; ali sada jur znamo, kamo je sve okrenulo. Magjari bečkomu liberalizmu i jozefinizmu neće moći odoljeti niti smjeti za njim zaostati; a magjarski listovi „Debatte“ i „Wanderer“ stojeći oba u tiesnu savezu s ugarskom vladom dišu duhom posve istim kojim i bečki službeni. A naše „Hrv. Novine“ kašu i štakću za njimi noseć jim rep s nekom gizdom a vierno jim odjekujuć. Nesluti dakle ni s ove strane na ništa bolje.

Beč. U gospodskom domu bijaše eno strašna kreševa oko ženitbenoga zakona, ili pravo reći konkordatska borba; jer primi-li se zakon ženitbeni pak onda školski, konkordat je tim razkidan. Najžešći boj poče jur 17. t. mj. kad kardinal Schwarzenberg donese adresse upravljene na biskupa budjejovičkoga i kardinal Rauscher preko stotine na biskupa linačkoga za konkordat. Tu se je govorilo sprotivne strane da neidu u vieće; a napokon odlučeno da se uzmu na znanje i po-

Digitized by Google

vrate natrag. 19. t. m. napunila se dvorana, a osobito galerije. Hrbat moli, da što prije dojde na red ženitbeni zakon; jer se drugčije nemože izvesti čl. VI. temeljnih zakonah. Manjina ide na to, da se uzdrži ženitbeni zakon konkordatski, po tom i sam konkordat; većina da jedno za drugim sruši posve. Baron Lichtenfels izvjestitelj većine, grof Blome manjine postaviše na stole predloge. Grof Mensdorf jošte u ime svoje družbe predlaže, da se razprava odgodi dotle, dok se bude znao uspjeh nagodbe s Rimom. Poče ministar Hasner. Da stoji s većinom, toga nije trebao ni reći; nego mu baš hvala na iskrenosti. Reče, da je vrhovstvo države i nad istom crkvom nepovredljivo, a rekši da jozefinizam nije ništa drugo, nego naravan razvitak državnoga života od srednjega vieka do danas reče: i vlada je u tom pogledu jozefinska. Dokazuje, da je jozefinizam u Austriji kamo stariji od Josipa, naime od Ferdinanda I. koj je svojim poslanikom na sabor tridentinski dao strogih naputakah, neka gledaju silne mahne, predsude, praznovierstvo i smutnje u crkvi dokinuti, a tako i od Ferdinanda II. koj ugovarajuć s Rimom poruči papi, da će s njim skroz prekinuti, ako bude hotio državnu vlast stezati. (Galerija buči) Čudna razloga: učinio je taj i taj, pak zašto nebismo mi; pak zar je sadanja austrijska vlada nakanila oponašati samo pogreške prvašnjih carevah? Dalje reče Hasner: Ugovori se imaju držati, ali samo pravno valjani, što konkordat nije; crkvi treba borbe, jer da će tako uzbujati život i osnažiti se, a nedoći na ono, da čovjeka kano Günthera spravi u index. Duga govora kratak je smisao taj: da slobodna država ima pravo sve, što ona nije, spraviti pod svoj zakon. Grof Rechberg veli, da od većine i ministra izjavljena načela vode onamo, da glava države bude i vrhovna glava crkve kano u Ruskoj; brani da se konkordat s ustavom slaže, i zaklinje, da se vieće nezapliće u razpravu i svadju, koje se boje dobro uredjene države, pak kamo da se je neboji Austrija. Krasan gogovor grofa Blomea, morda ćemo kašnje prevesti diljem, ako bude prostora, a sada kažemo mu samo glavne misli, oko kojih se vas govor vrti. Uzeo je na oko s jedne strane slobodu crkve, koja se toliko hvali, a s druge strane smier upitnih osnovah, pak veže skupa: ili se igrate prama Rimu hinbe ili se trudite oko nepotrebita ugovora. Glede bitnih pravah veličanstva veli, da se stežu ne samo konkordatom, nego i svakim trgovačkim ugovorom. Ugovori, koji jednoj stranki daju sva prava, a drugoj sve terete, zovu se leoninski; zar vlada ide za takovimi i zar će same takove sklopiti Kaže se, da je konkordat u Ugarskoj pao, pak da zato mora stati i u drugoj polovini. Kad bi i bilo to istina, evo vam drugoga primjera: veljačkoga ustava druga polovina carevine nije nikada priznala, pak on ipak čvrsto stoji. Opominje držati se staroga poštenja austrijskoga. Koji se sada rugaju Austriji konkordatom rugati će se poslje prekršajem konkordata. Imate n. p. željezničkih ugovorah sramotnih za vas, da nemožete niti ciene vožnji ustanoviti, pak jih nemožete dokinuti, prem su privatna družtva. Napoleon reče da se s Rimom mora ugovarati kano da je njim 200.000 bajonetah; ali se, žalosti, neide na moralnu nego na brutalnu moć. Josip je ostavio državu prvlje jaku na rubu propasti, mene je i sada strah ne za crkvu nego za državu. Pozivlje se na javno mnenje — napravili ste ga sami po vladinih organih. Javno mnienje usuprot ište, da se urede financije i štibra, sudovi itd. ali za to javno mnenje nemarite. Čujem već, što će Rim reći: Et tu fili mi! Slobodna crkva! Razlučiti crkvu od države, školu od crkve, žao mi je što se netraži još i treće: razlučiti logiku od zdrava razuma. Prvo biti nemože, drugo ako će biti sloboda, mora da bude slobodna obuka, a ne državna škola. Na koncu dokazuje da se ide za onom državnom svemoću glede ženitbe, gojitbe i iste životne zadaće, kakova bijaše u Sparti, i najzad prosvjeduje. Prekidan je često. Za njim govorio kardinal Rauscher ter dugim govorom dokazao, da ženitbeni zakon, kakov je u konkordatu, neposiže u nijedno pravo državno. Dne 20. nastavljena glavna razprava, a zapisani govornici: grof Hartig za, Arndts proti, Gablenz za, kard. Schwarzenberg proti, Kraus za, knez Salm proti Gr. A. Auersperg za, Leo Thun proti, Schmerling za, biskup briksenski i nadb. soligradski proti. Arndts je vrlo često i burno prekidan, tako i kardinal nadb pražki, koj je ovu viku prispodobio onoj: imamo samo cara i carski zakon. S konkordatske strane po dogovoru uzajamnom, da se prikrati razprava, govorio samo Leo Thun braneći konkordat i opominjuć neka neprekidaju s Rimom. Značajna je ova njegova izreka: ako ćete tako: onda ministru financijah boljega načina neima, nego se jednim mahom riešiti duga. S protivne strane: Schmerling veli, da negovori sa stajališta sviesti, bar, Gablenz: da su Austrijance svuda veselo primali, ali samo sbog konkordata zazirali se od njih. Govorili jošte izvjestitelji. Galerija Blomeu buči i fučka (s većine židovčad). Ženitbeni zakon primljen 21. t. mj. sa 65 proti 45. Bečani ludi od veselja; na izlazku komu ruglo komu slava; grada velik dio razsvietljen.

Austrija. Liberalizam napreduje. Zabranilo se Isusovcem učiti na gimnazijih u Feldkirchu i Dubrovniku, od t. g. a isusovačkomu gimnaziju na Freibergu kod Linca uzkratilo se pravo zavoda javna. „N. fr. Pr.“ veli na to: „Što Rim veli, za oto neboli nas glava, makar i papinski nuncij imao naputak, da ostavi Beč; pametno će uraditi, da se pripravi na put.“

Meran. Njeki gospodin iz Beča, tude na lieku, potače nedavno, neka se dva Isusovca iz Innsbrucka pozovu u Meran, koji bi velikoga tjedna za liečenike katolike držali misiju u crkvici samostana englezkih gospodjicah; a pobožnost da se završi sv. pričesti uz-

Digitized by Google

krsnom. Najavilo se dosele razmjerno veoma mnogo gospode liečenikah. To je liep dokaz o nabožnu duhu katoličkih liečenikah staleža gospodskoga, kojih ima u Meranu iz svih zemaljah.

* *Svećenstvo pred sudom.* U Šlezkoj u Rosswaldu dekan i župnik Waldhauser obtužen bi da je u propoviedi rekao: „Kako su prije stotinu godinah oplienjeni samostani, monstrancije se prekivale u novac a crkvena zvona u topove, na to se sprema i sada. O gradu Beču reče jur g. 1848. general Welden, da je što i smradan kup gnoja; a tako je i sada; jer kako se zemlja vlada? Ljudi, koji u glavi neimaju mozga ni u grudijuh srca, a niti vjere, izabrani su zastupnici. Oni hoće da dokinu konkordat, uvedu civilni brak, po kojem će muž, kad mu omrzne žena, moći ju odagnati od sebe. Zato puk ima za starinska prava crkve ustati kao jedan muž, kako to biva u Moravskoj.“ — Tužba glasi na §§. 300. (bunjenje proti drž. oblastim) i 308. (širenje buntovnih viestih). Braneći se reče, da nije smio mučati, jer bi se reklo: Qui tacet consentire videtur; nisam smio mučati u vrieme kad se svećenik ozloglašuje kano neprijatelj puka i mračnjak; ali su me krivo razumjeli, kako i jest običaj izvrtati svećeničke rieči. Nisam rekao, da zastupnici neimaju mozga u glavi niti srca u grudijuh. Nego tako je Bog rekao, da se svećenstvo prokuša i metne na muke; drugčije ni nemože da bude uz ovu liberalnu struju, nad njim mora visiti Damoklesov mač, a blago onomu, tko obstane čist. Obsudjen je polag §. 308. na osam danah zatvora. Nije prizvao. — Drugi je Plenka, župnik u Tülsteinu u Šlezkoj obtužen porad trih propoviedih s prekršaja pobune. Jedan svjedok podmetnu mu rieči, da će prestati sakramenat ženitbe, a civilna pred načelnikom, da će se napoviedati bubnjem po gradu, i po njoj ćemo doći onamo, da se djeca budu bacala pred krmke i pse kano u Indiji; dalje da juristi nisu dobri kršćani, što da je iz „Volksfrda“ čitao „Juristen keine guten Christen, Konkordatstürmer Herrgottschläger.“ Sud izreče kaznu mjesec zatvora. Treći o. Mikulaš, kap. u Aujezdu u Mor. obsudjen od kot. suda pol. t. mj. porad hustnje na jedan mjesec zatvora. Kapucin Steiner u Bludenzu (Vorarlberg) obtužen da je rekao: Tko nije za konkordat, spada u ludnicu, tko je proti njemu, na težku robotu, a tko neće da podpiše „očitovanja,“ s tim da nebi rad stao na istoj strani na sudnji dan. Poslje tri ure razprave proglasi ga sud nekrivim; jer nije dokazana kriva namjera, niti je koga imenovao, da bi se na njega uvredljive rieči mogle protegnuti. — Gvardijan kapucin samostana u Bludencu otac Eberhard Steiner obsudjen od vrh. zem. suda (kot. sud bio ga proglasio nevinim) porad uvrede poštenja po §. 401. z. z. l. proti poslan. domu u jednoj propoviedi za tri dana kućnoga zatvora. Na onaj prosvjed i prošnju podpisanu od 252 svećenika tridentinske biskupije sbog uvrede u sudbenoj odluci (br. 10. kat. lista) nije zadovoljeno. Vrh. zem. sudište odgovorilo je 11. pr. m. da se zadovoljiti nemože; jer da ono pismo nije proglašeno od kot. suda, nego je samo službeno poslano na urednika u „S. T. Vlksbl.“ Koliko znamo, ovakovo službeno pismo mora urednik u svojem listu po zakonu objaviti; čudna je to doskočica. U konkordatskoj borbi radi se sa svećenstvom u Austriji posve po novu ustavnu. Od mnogih primjerah svjedoči evo ovaj slučaj. Kolala adressa za konkordat na podpise, ali se na jednom iztakne kotarski predstojnik u Maria-Zellu, ter se kupiteljem podpisah i podpisnikom zaprieti polag §§. 300. i 308. k. z. zatvorom od šest mjesecih. Protivna je naravno smjela i dalje kolati. Podpisnici iz prostoga puka plaše se, da biesa čine; jer tim podpisom obvezuju se plaćati crkvenu desetinu i davati robotu itd. Drugi opet plaše se tim: da je drugojačiju misao izjavljati nego je izjaviše narodni zastupnici, buniti proti saboru, a to je svejedno što i buniti se proti vladi, dakle! Štijemo u „Pozoru“ da je proti kap. u Bodrovcih Živku Ogjiću povedena iztraga na tem. §. 65. porad zločina smetanja javnoga mira i reda.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: Nikola Ivanović, žup. u Draškovcu 2 f. a puk 4 f. Armin Haladi d. p. 1 sreb. forint; Gabro Meštrić, žup. u Dubovcu kod Križevca 1 f. 50, a puk 1 f. 50; o. Viktor Meštrić 2 srebrene dvadesetice Gsja. Antonia Tomašić u Novskoj 1 f. Frid. Matić, žup. u Kostajnici od svoga puka 3 f. i sám povrh prij. dara 2 for.

Izjava.

„Hrvatske Novine“ u ova tri tjedna već njekojput obružiše pred svietom i osumnjičiše pred poglavari častni samostan karlovački, navlastito njegovu glavu o. Gjuru Novaka, što krivimi viestmi, što zlobnimi potvorami. Na ote nasrtaje ozvaše se okrivljenici najprije u br. 10. „kat. lista“, zatim u br. 66. „Nar. Nov.“ svojimi „očitovanji.“ Nu mi vidimo, da kod toga valja i našu čuti zato, jer mi u rečeni samostan dosta često dolazimo, pa se ovim povodom one krive viesti, one zlobne potvore svakako i nas tiču i nas ocrnjuju. S toga mi ovdje svečano izjavljamo, da su nas „Hrvat. Novine,“ premda neupravnim napadajem, napale u istinu krivo i zlorado. Ujedno evo čistom sviesti tvrdimo, da se „Hrvatske Novine“ u ova tri tjedna baš ružnom strasti ogriešiše napram častnomu samostanu karlovačkomu, navlastito napram njegovu predstojniku o. Gjuri Novaku.

U Karlovcu dne 20. Ožujka 1868.

Matija Župčić, podj. župn. Juraj Pozderec, župnik u Velemeriću. Petar Bučar, župnik Mrežnički. Ivan Mašek, žup. Hernetički. Franjo Mačečević, župn. Mahičanski. Nikola Batušić, na Rečici žup. Simo Stuparić, žup. Kamenski. Stjepan Lahonjek, župnik Skakavački. Stjepan Žugčić, žup. Leskovački. Ubaldo Košiček, kapelan dubovački.

Urednik: Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 14. Tečaj XIX. U četvrtak, 2. Travnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cijena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatitelje, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz cvu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Sorbonna.

(Piše *Iv. Krst. K.*)

Tko nije čuo spominjati Sorbonnu, bogoslovni fakultet na sveučilištu parižkom, svemu svietu sa svoje učenosti poznat? Neznam, bi-li ga pogodio. Nu kada i kako je to ognjište katoličkoga znanja postalo i što je s njim danas? Da čujemo.

Slavne uspomene Roberto Sorbon — koji se rodio g. 1201. u Rhetelois-u, neznatnom mjestancu biskupije remeške (Rheims), bio kasnije doktorom bogoslovja, kanonikom cambrayskim, zatim parižkim, glasovitim govornikom, dvorskim kapelanom Ljudevita sv., a po njekih i njegovim izpovjednikom — udario je temelj tomu glasovitomu zavodu g. 1253.; dakle upravo u ono doba, kada se je parižko sveučilište ponajbolje razvijalo i bujno cvjetalo. S početka nosio je zavod obično ime Collége, a tek od četrnaestoga stoljeća poznat je pod imenom Sorbonne. [1])

Ko što mnogih drugih parižkih kolegija (63), koja su ovo vrieme ili već obstojala ili kasnije tek ustrojena, tako i ovoga bijaše početkom jedina svrha: na stan primati i hraniti uboge slušatelje bogoslovja . . . . . „ad commune hospitium pauperum scholarium et magistrorum in theologia studentium.“

Mjesto se izabralo u ulici Coupe-Gueule naprama palači Thermesovoj. Ali odkale sredstva? Javnih nebijaše, s toga nepreostade Robertu druga, nego se mašiti u svoj vlastiti žep i uzeti od svoje i onako neznatne imovine, koju je kasnije oporukom svu zavodu ostavio. Znatniju ipak svotu, čini se, pružila mu u to ime darežljiva desnica sv. Ljudevita. Plemenitu namjeru opazili štovatelji napredka i vierni mu prijatelji, pak i oni sa svoje strane priskočili u pomoć, te koliko se dalo i moglo sbilja pripomogli. Medju ostalimi osobitu hvalu zaslužuje M. Roberto Donai, liečnik (ἀρχίατρος) kraljice Margarete provenç-ke.

Kuća bijaše prvobitno opredieljena samo za 16. gojenaca (scholara), i to četiri Galla, četiri Normana, četiri Picarda i četiri Engleza. Ovim kasnije pridodaše još četiri Niemca. Godine 1266. položio je M. Nikola Tournay zakladu za petoricu iz Flandrije, a s vremenom narasao je broj omladine na 400 sve samih na izbor bogoslova.

Osim zajedničke obskrbe imali su pitomci kod kuće po svoj prilici namah s početka i zajednička predavanja. Bar se iz one dobe napominju mnogi glasoviti bogoslovci kano učitelji sorbonnski, a medju njimi i Vilim de St. Amour, koji si je znamenito ime stekao svojim znanjem i tim, što se je svom snagom uzprotivio, da se članovi prosjačkih redova neprimaju na sveučilište kano učitelji.

Vrhovnu upravu nad svim sa pravom primanja i izključivanja imao je provizor, ujedno i kurator zvan. Uzanj bijaše zamjenik mu i dva prokuratora. Na ovu dvojicu spadalo je gospodarstvo i ostala obskrba. Po smislu prvobitnih zakonah izabirahu provizora: arcidjakon parižki, kancelar i rektor sveučilištni, bogoslovi magistri, dekani četirih fakulteta i prokuratori četirih narodnosti, dakako većinom glasova. Ovim bijaše provisor dužan godišnje o svem polagati račune, a mogli su ga, ako nije svoje službe točno vršio i svrgnuti.

Godine 1268. bude zavod svečanom bulom pape Klimenta IV. odobren i potvrdjen. Kasnije utemelji Roberto još Collége Calvi — nazvan mala Sorbonna — u kojem se gojenci, učeći philologiu i philosophičke nauke, pripravljali za viši kolegij. — Slavni utemeljitelj još slavnije Sorbonne umre kao njezin prvi provisor god. 1274.,

[1]) Gledaj lexikon Welteov svezak X.; stavni Mayerov rieč Paris.

Digitized by Google

od svih štovan, od svih zamjeravan, od svih slavljen. Godišnjicu njegove smrti obavljalo je sveučilište pariško svakoga ljeta što svečanijim načinom.

Zavod Robertom utemeljen stade se u brzo razvijati, bujno cvjetati i skorim si evropejsko ime stekao. Najviši dostojanstvenici francezke crkve, nadbiskupi i kardinali kraljevskoga poriekla takmili se i jagmili, koji će biti provisorom kuće „domus Sorbonica" zvane. Sorbonna postade priesadištem (Pflanzschule) francezkoga episkopata.

Sveučilišta tadanjega vremena odlikovala se osobito medjusobnim nadtjecanjem i borbom u znanju i u napredku. Svako htjede, da bude prvo. Danas se ta borba tek po imenu znade. Pa ako o kojem, to se jamačno o najglasovitijem sveučilištu srednjega vieka, o parižkom može reći, da je njezina Sorbonna sva ostala kolegija svojim znanjem i svojom energiom daleko nadkrilila, pače zasjenila istoga svojega takmaca Collegium Navarricum, što ga je g. 1304. utemeljila i bogato nadarila Ivana, supruga Filipa Liepoga.

Tom sgodom valja nam spomenuti u kratko i okolnost, koja tadanji universitetski život ponajbolje karakteriše. Bijahu to dispute, a medju njimi najzanimivija sorbonica, t. j. koja se držala na Sorbonni. Sviet joj se čudom čudio. Tu bi ljeti petkom koji magister ili gojenac od 5 satih u jutro do 7 na večer bez ikakova odmora i bez ičije pripomoći branio svoje these proti prigovorom 60 protivnika (oppugnatores), kojih je kadkada i više bilo. Povjestničari nam ostavili ime junaka, koji je prvi stupio u tu duševnu arenu, da junački mejdan dieli i sbilja ga održao. Franjevac je Mayron, učenik glasovitoga Duns Scota, koji je takodjer njeko vrieme na Sorbonni predavao. — S vremenom diglo se ime i ugled Sorbonne sve to više. Veći dio parižkih doktora bogoslovja, čini se, da je u njoj uzgojen. U Sorbonni držale se uredne sjednice bogoslovnoga sbora. Iz Sorbonne poteklo je najviše odluka, koje su velike važnosti u religiozno-političkom pokretu, što je stresao sudbinom srednjega vieka, a i u novi zasegnuo.*) — Po takovu je sve po malo ime „Sorbonna" prelazilo na cieli bogoslovni fakultet. Kada je taj običaj nastao, da se pod Sorbonnom razumievao i bogoslovni fakultet, neda se točno opredieliti. Svakako je već stalno ukorenjen bio početkom XVI. stoljeća. To potvrdjuje i medju ostalimi jasno kaže list Erasma na Collegium Sorbonicum. Tako se povjest Sorbonne i nehotice stopila s poviešću bogoslovnoga fakulteta; a buduć da je theologički fakultet na sveučilištu zauzimao prvo mjesto i u najvažnijih poslovih imao prvu riječ, to se je u glavnom njegova historija srasla i sa historijom parižkoga sveučilišta. Hoćeš dakle znati jednu, a ti čitaj i drugu.

Godina 1629. velike je po Sorbonnu važnosti. Te godine sagradi njezin bivši gojenac kardinal Richelieu o svojem trošku na istom mjestu, gdje je bio stari stan, današnju veleliepu sgradu i podignu pokraj nje prekrasnu crkvu. U istoj crkvi nalazi se i grobni spomenik njezina dobrotvora. Sgrada se odlikuje svojom ljepotom i veličinom. U prvom katu ima amphitheater za 1500 slušalaca, izkićen freski i raznolikimi statuami. Tu stanuju mnogobrojni još negraduirani članovi „*hospitalitas sorbonica*" zvani. Tu je smješteno 36 doktora t. z. „*societas sorbonica*", kojim je ujedno pripadalo pravo, da su se sami popuniti mogli.

Sorbonna se zaodjela velikim sjajem. Poredsvega toga poče ona ipak gubiti od svoje prvotne ciene. Njezina slava stala tamniti, a ugled padati. Još čas! i Sorbonna je ocvala.

Duh vremena i nastali po Francezkoj pokreti vjerozakonski, ošinuli su i javna učilišta. Medjutim inače nebijaše niti moguće, jer su zavodi sa crkvom u najužem savezu bili. Sveučilište parižko skorim ostavilo svoje stanovište crkveno, prihvatilo se galikanizma, pretvorilo u zavod ili bolje rekuć postalo sredstvom države, a od to doba poče takodjer gubiti i od svoje stare slave, od svoje njekadanje znamenitosti. Što više? od ovoga časa, opažamo, da je stao tamniti i ugled Sorbonne. Poput inih učilištah prisvoji i ona galikanske nazore. Svoje doktore stade vezati na poznata 4 članka. I tim se vrgnu u puklo promicalo galikanizma. To je Sorbonna ostala sve do XVIII. stoljeća.

Buknula revolucija učini i njoj konac. Tek godine 1808. obnovi ju Napoleon i priklopi kao bogoslovni fakultet sveučilištu. Napoleon spoji ujedno sa Sorbonnom *facultés des sciences* (mathematiku i naravoslovne znanosti) i *des lettres* *) (philologiu i philosophiu), te naredio, da svaki svećenik, pripravljajući se za više crkvene službe, imade na Sorbonni svršiti nauke, a biskupi i sjemeništni učitelji na njoj steći doktorat.

Premda se je biskupom ovom sgodom podielilo ujedno pravo, da vladi barem za prvi put ako ne više predlažu za katedre bogoslovne po tri

*) Sve te odluke i zaključke, na koliko spadaju na crkveno polje, sabrao je uz odluke ostalih sveučilišta Sorbonski doktor Carolus Duplessis d'Argentré u svojoj: „Collectio judiciorum de novis erroribus, qui ab initio XII. saeculi usque ad annum 1632 in Ecclesia proscripti sunt et notati." Paris 1728/36. T III. fol.

*) Niemci razlikuju: Facultés des sciences i des lettres uzimlju oni kao posebni fakultet pod imenom Facultas philosophica, a bogoslovje opet za se pod imenom facultas theologica. U Franceza se jedno i drugo razumieva pod imenom bogoslovnoga sbora.

Digitized by Google

doktora, prave, koje jim je kašnja vlada produžila tja do g. 1850., to su ipak sorbonnske dvorane nakon palih Napoleonovaca ostale puste. Nauci se predavali neredno, polazili slabo. Tako je i danas. Redko se gdje tkogod nadje, da na Sorbonni, tom njekadanjem sielu znanosti, potraži lovor-vienac. Gazetta de France od g. 1836. piše: „Kad bi te putniče u Sorbonnu kakova nezgoda sada zaniela, našao bi u njoj mjesto profesora bogoslovnih konobara sa serviettom u ruci, kako marljivo poskakuje i vierno dvori; gospoda bo, koja izpravljaju profesorske radnje, objeduju danas u Sorbonni." —

Uzrok, zašto je Sorbonna tako duboko pala, nenalazimo samo u tom, što je postala izključivo zavodom državnim, nego najpače u okolnosti, da se od njezinih učitelja, a i drugih, koji žele na njoj steći doktorat, zahtieva pismena obveznica, kojom se ima svaki zavjeriti i obreći, da će četiri galikanska članka uviek priznati i polag njih učiti. — Ta naredba izgubila je doduše konkordatom od 11. srpnja 1817. za vrieme restauracije sklopljenim, bar na toliko svoju zakonodavnu vriednost, u koliko se pomenuta 4 članka nauci crkve protive; nu konkordat, ko što nas svaki znade, nije nikada u cielom izveden, a povrh toga kr. sudište u Parizu proglasilo je malo za tim članke od g. 1682. temeljnimi zakoni države. Po takovu nije se ni najmanje čuditi, da pretežniji broj francezkih biskupa danas o „slobodi" galikanske crkve posve inače misli, nego-li su mislili njihovi predšastnici. Ordonancije od g. 1814. i 1815. dozvolile jim, da slobodno bogoslove uzgojavaju po sjemeništih, a oni se toga prava prihvatili, pa si bogoslove malo ne izključivo po sjemeništih svojemu nadzoru podčinjenih uzgojavaju. Što više?... „Nastoje koliko je samo moguće, da slušanje bogoslovnih nauka klerikom na Sorbonni otegote i preprieče [1])."

Što se tiče tih sjemeništa, biskupovu nadzoru podčinjenih, obće je mnenje i obći sud, da jih glede klerikalnoga odhranjenja ništa nadkriliti nemože, dapače — kažu — niti dostići. Nu! da-li pomenuta sjemeništa tako uredjena odgovaraju potrebam znanja, drugo je pitanje. Francezka crkva osjeća dan na dan, sve to veću potrebu, da joj treba „učeno katoličko tielo," od crkve odobreno i raznimi povlasticami ovlašteno. Tielo — koje bi razpršene i razdieljene sile pojedinaca u zajednicu spajalo, te poput falange čistom katoličkom znanošću opiralo se jednakom mjerom i snagom što domaćemu Voltaireanismu, što opet s Njemačke prodirućemu philosophismu. Tielo — koje bi rukovodilo razvoj crkvenoga života, od stranputica čuvalo duhovnu praksu, a smjele duhove rukovodilo i na uzdi držalo, te jim već svojim imponiralo ugledom.

Da je tako, opazio je i francezki episkopat i svojski se pobrinuo, da se ustroje kat. sveučilišta sa bogoslovnimi fakulteti. Pravedna ta želja, da postane činom, nije daleko. A čim to bude, tada će zamačno i Sorbonna — dakako ne kao *concilio permanent des Gaules*, na što ju je njezin obnovitelj veliki meštar sveučilištni Fraysinous opredielio, već — kano ognjište čisto crkvenoga znanja i rastilo temeljite učenosti postići opet svoju staru slavu i prvobitno znamenovanje. — Dà Bog da!

[1]) H. Renchlin das Christenthum in Frankreich innerhalb und äusserlich der Kirche. Hamburg 1837. str. 146.

Križ i Propelo.

(Dalje.)

III.

Napokon god. 586. vidimo prvo pravo propelo, gdjeno je sva prilika Isusova pribita na križ. Taj lik križa zavlada tako, te su se po odluci sabora, što ga zovu Quinisextum ili druge sinode trullanske u Carigradu slike jaganjca izrinule malne sasma. Sinoda naime odluči kanonom 82.: Ut ergo, quod perfectum est vel colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur, ejus qui tollit peccata mundi, Christi dei nostri humana forma, characterem etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno erigi (ἀνασταλοῦσθαι) ac depingi jubemus, ut per ipsum dei Verbi humilationis celsitudinem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis et salutaris mortis deducamur, ejusque quae ex eo facta est mundo redemptionis. (Labbe, Concilior. collectio VI. col. 1177.) Sabor „Quinisextum," koj medjuto na zapadu nestječe obćenite valjanosti, htjede dakle, da se unapried mjesto predkaznoga jaganjca uporavi ljudska prilika Isusova na križu, ter predoči ili u kipu ili slici. Tvrde-li dakle gdjekoji, da su se istom uslied te odluke ter tako istom počamši od sedmoga vieka propela uvela kod kršćanah, to se oni varaju. Još većma pako varaju se oni, što se usudjuju tvrditi, da su se istom u osmom vieku uobičajila prava propela. Druga sinoda trullanska neuvede ništa sasma nova, nego potvrdi samo ono, što bijaše jur u običaju, i zapovjedi, da se ima obćenito obdržavati. Nije se radilo na sinodi, da se uvede dosele nepoznat i sasma nov lik križa, nego od dva poznata lika dala se jednomu prednost. Da je bilo propelah jur prije toga sabora, to dokazuju ne samo mnoga mjesta u starih crkvenih pisanah, već i više sačuvanih slikah propetoga, koje su u istinu starije, nego-li je Quinisextum.

Sv. Grgur tourski († 594.) piše (De gloria martyr. lib. I. cp. 23.): Est apud Narbonensem urbem in

Digitized by Google

ecclesia seniore . . . . pictura, quae dominum nostrum quasi linteo praecinctum indicet crucifixum. Dakle jur prama koncu šestoga stoljeća bijaše u jednoj crkvi blizu grada Narbonne slika propetoga. Zna se takodjer, da se je u grobu prama koncu šestoga stoljeća umrvšega kralja Chilpericha I. našao križić od mjeda sa slikom propetoga. (Gochet, Le tombeau de Chilperic.) Častni Beda svjedoči, da je g. 686. u englezki samostan Weremouth doneseno bilo propelo iz Rima, što predstavljaše na jednoj strani Mojsijom podignutu mjedenu zmiju, a na drugoj strani sina čovječjega uzvišena na križu. (Bedae Venerab. Opera ed. Giles. tom. IV. p. 376.) Još veći dokaz, nego-li ote navedene viesti, pružaju nam slike propetoga, što jih u istinu ima i sada jošte. Nećemo da se pozovemo na nagrdu od propela s glavom magarećom, što ju gore spomenusmo a nadje ju P. Garrucci g. 1857., jer ona nam nije temeljitim dokazom za obstanak pravih propelah. Nećemo takodjer da za dokaz navedemo ona dva veoma stara propela, jedno u slikari degli Uffici u Florenciji (što ga mnogi stavljaju tija u peto stoljeće), a drugo u San Martino kod Lucce, jer se obama pravo nezna za starost. Sjegurnim nam je i čvrstim dokazom propelo u jednom sirskom rukopisu evangjelja od god. 586. Taj rukopis polazi iz samostana Zagbe u Mezopotamiji i sada je najdragocjeniji zaklad glasovite knjižnice San Lorenzo u Florenciji. Godina 586. razgovetno je navedena u rukopisu. U tom rukopisu ima više slikah iz života spasiteljeva, a medju njimi glavna je slika, kako ga propeše. Preslikano se nalazi oto zanimivo propelo kod Seroux d' Agincourt, christliche Kunstdenkmäler von Quast. Malerei Taf. 27. nr. 4. Po prilici sto godinah mladje je propelo, što ga učeni grčki kaludjer Anastazije Sinaita iznese na svjetlo u svom djelu Ὁδηγός. Buduće prepisavaoce svoga djela zaklinje on u posebnoj opazci, neka sasma točno preslikaju tu sliku. Anastazije pozivlje se na otu sliku propetoga, da dokaže, kako je dogmatički krivo, kada pristaše kaludjera Petra Fullo u Antiochiji poju o Bogu: „Sveti Bože, sveti Silni, sveti Neumrli, koj si propet za nas.“ Vierno preslikano nalazi se to propelo u jednom rukopisu bečke knjižnice, a Lambecij objelodani ga u mjedorezu. — Dalje nalazi se jedno propelo starije od sabora „Quinisextum“ u rukopisu 69. u sveučilištnoj knjižnici würzburžkoj. U tom su rukopisu irskim pismom spisane poslanice sv. Pavla, a taj dragocjeni zaklad kažu da je donio sv. Kilijan († 689.) iz Irske. Strukovnjaci stavljaju pismo i slikariju na početak sedmoga stoljeća. Križ je crn s crvenimi piknjami. Propeti je odjeven. Kao što na mnogih starih propelih stoje na ramenih križa dva goluba. Razbojnici nuz križ strašno su ružna obraza. K dobromu razbojniku lete dva svietlokrila angjela, dočim okoreloga obliću dvie hudobe u slici kukacah. Snimljena slika toga zanimiva propela nalazi se kod Beckera i Hefnera, Alteneck, Kunstwerke und Geräthschaften des Mittelalters Taf. I. Nr. 9. — Koliko je stara slika propetoga na moćnici sv. Willibrorda († 739.), nemože se točno pronaći, pak je s toga ni nenavodimo za dokaz. Medjutim što dosele navedosmo, vrstno je dokazati, da su jur prije sabora „Quinisextum“ (692) kod kršćanah u običaju bila propela. Prije šestoga vieka ipak neima jim dosele nikakova traga. U raznih grobovištih „podzemnoga Rima“, što su nam desele jedva prema trećini pristupni (cf. Michele de Rossi, Dell' ampiezza delle Romane catacombe), našlo se je istina mnogo križevah, ali niti jedno propelo, koje bi starije bilo od šestoga vieka. Propela, što su preslikana u njekojih djelih o katakombah, sva su mladja, nego-li Quinisextum.

Pošto smo spomenuli, kada su se pojavila prva propela, predjimo da u kratko prosborimo o liku propelah. Propelo neima ništa drugo da bude, nego-li točna slika trpećega spasitelja. Propelom htjelo se zahvalnu oku odkupljenikah svagda predočiti gorka muka i smrt Isukrstova ter take u srcu njihovu probuditi ljubav prama njemu. S toga ćemo se najprije obazrieti na na križ Isukrstov, broj čavalah, odielo propetoga, sjedalce, krunu trnovu, naslov križni i družbu oko križa.

Križ, na kojem je umro spasitelj, bijaše po svoj prilici „crux immissa“ ili „capitata“, križ latinski. Bijaše doduše običaj u starih narodah, te se nije pravilo brvno upravno mnogo duže od popriečnoga, a to s toga da mogu psi i divlje zvieri raztrgati tjelesa na križu visećih. Nu da je bilo u tom iznimakah, razabire se iz Svetonija (Galba cp. 9.) i Justina (Histor. lib. 18. cp. 7.) I stari pisci crkveni (Krizostom, Nonno i dr.) javljaju naročito, da je Isukrst umro na visoku križu, čim se izpuniše, veli sv. Krizostom (Hom. V. in cp. 1. Epist. I. ad Corinth.) rieči spasiteljeve: „Kada budem povišen na križu, sve ću pritegnuti k sebi.“ Da nije ipak križ Isukrstov bio priekomjerno visok, to sliedi na prosto odatle, što je vojnik octom (kiselim vinom — posca) nakvašenu spužvu natakav na stabaljku od isopa pružio spasitelju, da pije. Isop, što je grmić nalik na vranilovku i mažuranu, raste i danas jošte oko Jeruzalema samonikao i bude visok do dvie, redje do tri stope. Križ Isukrstov dakle nije mogao biti viši, nego-li dokle može dosegnuti čovjek izpruženom rukom i stabaljkom po prilici dvie stope dugom. Pisac tragedije „Christus patiens“, što se krivo pripisuje sv. Grguru nazianskomu, veli, da je križ Isukrstov bio samo toliko visok, te je čista djevica mogla poljubiti noge umirućega si sina. Per hos tuos sacros pedes, quos osculor materno amore. S tim se slaže Kipping, koj tvrdi, da se križ Isukrstov uzdizao nad zemljom, kolika je po prilici visina muža na dva puta. (Kippingius, De cruce p. 160.)

Da je Isukrst pribit bio na križu, to je sjegurno. To sliedi najprije iz Ivana 20, 25. i 27.: On (Toma) pako reče: „Dok mu nevidim znaka od čavalah na rukuh, i nemetnem prstih u rane od čavalah i ruke u

Digitized by Google

rečeno mu, neću vjerovati." Jer privezati samo na križ, da kažnjenici umru od gladi, bijaše ravno običaj u Egipćanah, nu u Rimljanah nipošto. S toga se obična slika, gdjeno su razbojnici privezani nuz pribita spasitelja, osniva na krivoj predstavi. Sv. Augustin (Tractat. 37. in Joh.) veli izrikom, da su i razbojnici bili pribiti. Clavis infixi diu cruciabantur. A sv. Athanazij piše (Homil. in Parasc.): Quid ais latro? ignoras quae pateris? oblitus es clavorum? Užeti privezalo se dakako tielo kažnjenika, da se nemiče i lakše pribije pak zatim da se neodtrgnu ruke. — Češće se tvrdilo, da su razpinjući koga ruke mu pribili i to da je bilo dovoljno, noguh pako da nisu pribili, već jih samo privezali užeti. Da oto dokaže, neizmjerno se trudio u našem vieku dor. Paulus heidelberžki. Nu koji mu bijaše razlog revnosti, naznači dor. Paulus ovimi riečmi: „Pa i kako bi bio mogao Isukrst poslje 36—48 satih stupiti na noge, da su mu jih bili pribili, te hodati od mjesta do mjesta." (Exeget. Handbuch zu Matth. S. 672.) Svakako služili su se u staro doba i užeti, da noge uzmognu biti nepomične ter se pribiti lakše. Sv. Hilarij, koj bijaše dosta blizu dobi, kada se razpinjalo, spominje glede pribijanja noguh oboje, užeta i čavle. De Trinitate lib. X. cp. 13. spominje on „funium vincula" i in Psalm. 143. kaže on, da su ruke i noge bile pribite. I Plauto (Mostell. II. 1, 12.) govori o pribijanju rukuh i noguh. Napokon sam spasitelj da uvjeri učenike u Emausu o svom uzkrsnuću, pokaza jim rane na rukuh si i noguh. „Gledajte moje ruke i noge, da sam to ja." Luk. 24, 39. — Nu s koliko čavalah bijahu pribite noge spasiteljeve? Skoro svi stari otci govore o četiri čavla, dva za ruke a dva za noge. Tako veli sv. Ciprijan († 258.), koj vidje kako se razpinjalo, da su bile svete noge probijene čavli. Clavis sacros pedes penetrantibus. A Grgur tourski veli sasma razgovietno, da su ruke pribite bile sa dva čavla, a noge sa dva. Clavorum dominicorum quod quatuor fuerint, haec est ratio: duo sunt affixi in palmis et duo in plantis. Budući dakle da stari pisci crkveni, kada se govori o broju čavalah, četiri spominju, to moramo uzeti, da su noge spasiteljeve stavljene bile uzporeda i tako pribite sa dva čavla. I s otimi izjavami crkvenih pisacah slažu se i sva stara propela, što nam predočuju spasitelja s nogama stavljenim uzporeda.

Prije propinjanja valjalo bi osudjeniku svući haljine. (Luk. 15, 24.) Dakle po običaju starih narodah propeše spasitelja neodjevena. Bijaše-li ipak sasma gol? Nipošto. I ako gdjekoji otci, kano Ambrozij (In Lucam X. 110.), Athanazij (Sermo de cruce et passione n. 20), Augustin (De civit. Dei lib. 16. cp. 2.) o propetu spasitelju govore, kao da je bio sasma gol, to čine oni više s otajstvenih razlogah, nego-li povjestnih. Isukrsta drugoga Adama rado bi sravnjivali sv. otci s prvim Adamom. Pa kao što proizadje taj iz ruke božje gol, tako da je i Isus otišao gol s ovoga svieta. — Ako se već prema našemu govoru onaj smatra da je gol, koj si je samo pokrio golotinju, a ono bivaše to još većma po nazorih starih narodah. Jer Grci rekoše pače i ob onom da je gol (γυμνός), koj prema običnomu odielu bijaše samo lagano i kukavno odjeven. (cf. Euripides Rhesus ed. Matthiae v. 307. sq.) Na slični način netraži doista Virgil od poljodjelca, da ore i sije bez ikakova odiela, a ipak veli, neka to radi gol. Nudus ara, sere nudus (Georgicon ed. Ladewig lib. I. v. 299.) Napokon nebijaše sjegurno sv. Petar poslje uzkrsnuća Isukrstova prigodom obilata ribolova bez svakoga odiela oko bokuh, pa ipak veli se o njem (Iv. 21, 7.): Kada je Šimun Petar čuo, da je došao gospodin, zaodjenu se gornjom haljinom, jer bio je gol (γυμνός), ter spusti se u jezero. Prema tomu govoru starih narodah moralo se za propetoga reći, da je bio gol, pa makar je i pokriven bio oko bokuh. Dakle neodjeven, gol bijaše umirući spasitelj, nu ipak imadjaše zaslon oko bokuh. Jer ako i neimamo naročitih viestih o porabi takova zaslona, to bismo bili nepravedni naprama Rimljanom, ako bismo mislili, da u svojoj bezsramnosti nisu imali nikakove medje. Njihovi borci, veli sv. Augustin (De civit. Dei lib. 14. cp. 17.), što se borahu goli, pokrivali bi se oko bokuh. I tako bijaše u mnogih drugih slučajih. U Herkulanu našla se slika na zidu, što predstavlja učenika, kako biva kažnjen po golu tielu, nu oko bokuh ima zaslon. (Srav. Rich, Illustrirtes Wörterbuch der römischen Alterthümer, übersetzt von Müller. S. 368.) Po svem tom jedva se može vjerovati, da se kod Rimljanah, kada se razpinjalo, nikada nije upotriebio zaslon oko bokuh. Zatim kada su koga razpinjali Rimljani u zemlji židovskoj, to je tada bivalo sjegurno, Jer židovi bijahu po vjerozakonu svojem više nego svi drevni narodi obvezani vladati se stidljivo. Veoma je indi vjerojatno, da je Isukrst pokrit bio zaslonom oko bokuh, nu oto bit će podpunoma sjegurno, uvaži-li se okolnost ova. Mnoge gospodje pratijahu spasitelja, a njeke uztrajaše sve do smrti njegove. Kada nitko nebi bio pomislio na oto, da prikrije spasitelja, bile bi se doista ote pobožne gospodje, ponajprije njegova majka pobrinula. Napokon pripovieda, makar i apokryphno, nu ipak glede dogodjajah, što jih javlja, mnogo vjerodostojno evangjelje Nikodemovo (cp. 10.), da su prije nego-li propeše gospodina, svukli mu haljine, ter ga prikrili platnenim zastorcem. S našom tvrdnjom sudaraju se i slike propetoga svih vjekovah. Na svih propelih bez ikoje iznimke slika je propetoga više ili manje zaodjenuta. Jer posvema se protivi čuvstvu kršćanskomu misliti si, da je spasitelj propet bio sasma gol, bez ikakova zaslona.

Može istina biti, što tvrdi Bartholinus (De cruce c. 1.), da se čovjek čavli pribit na obijuh rukuh može uzdržati na križu, a da se neotrgnu ruke; može pače biti istina, što Calmet (Diction. s. v. Clavus) tvrdi, da i jedna ruka sama pribita može uzdržati čovjeka na križu;

Digitized by Google

pu to valja doista samo o ljudih živućih. Budući pako da su po običaju propeti tako dugo ostali na križu, dok su jih potrošili psi i ptice grabljivice (cf. Apulej. lib. VI.; Plautus, Miles glorjos. II. 4. 9.; Horat. Epist. ed. Krüger I. 16. 48.): to se samo drugimi sredstvi moglo prepriečiti, da nepadnu s križa u vrieme, kada stadoše trunuti, ter ruke nemogoše odoljeti. Takova sredstva bijahu užeta, podnožje, sjedalce. Da se je tielo osudjenikom takovim vezalo užeti, pak i noge, to spomenusmo jurve. Nu budući da se je na različitih mjestih i u različito doba razpinjalo na različit način, to su se služili osim užetah takodjer i podnožjem na podporu tielu. Razlog nam je za taj nazor gore spomenuta nagrda od propela. Na toj slici uprla se naime nagrda od propetoga s nogami na podnožje „suppedaneum," pak je oto dokaz, kako je tomu pogrditelju poznato bilo, da se na taj način običava učvrstiti tielo. Osobito pako služili bi se na podporu tielu sjedalcem u sredini križa. Na tom sjedalcu počivalo bi tielo propeta čovjeka, te se činjaše, kao da njem sjedi ili jaši.. Odatle izrazi: in cruce sedere, cruce vehi, in cruce requiescere, cruci inequitare, na križu sjedjeti počivati, jašiti. To sjedalce, πῆγμα, sedile, bijaše poput roga, uzpravljeno. Da je obstojalo takovo sjedalce, to svjedoče stari pisci sasma razgovetno. Sv. Justin mučenik († 163.) veli (Dialog. cum Tryph. cp. 91.): Quod in medio impactum est lignum ipsum instar cornu (ὡς κέρας) eminet, in quo vehuntur, qui crucis supplicium subeunt. Sv. Irenej († 202.) piše (Adv. haer. lib. II. cp. 42.): Et ipse habitus crucis fines et summitates habet quinque, duos in longitudine et duos in latitudine et unum in medio, in quo requiescit qui clavis affigitur.

(Sliedi dalje.)

Viestnik.

Zagreb. Jučer poslje podne započe obične uzkrsne viežbe duhovne s gradskim klerom, a u nazočnosti uzorit. stožernika nadbiskupa preč. g. arcidjakon i kanonik Andrija Jandrić.

— Uzor. g. stožernik nadbiskup imenovao je za župu svoje zaštite Lupoglavu župnikom g. Stjepana Rihtarića, upravlj. župe in spirit. sv. Ivana na Zelini, a prije učitelja vjerozakona na velikoj realci zagrebačkoj.

— Vis. dvorska kancelarija hrv. slav. imenovala je na predlog nadb. ordinarijata svećenika Matiju Galovića, za pravoga učitelja vjeronauka na vel. gimnaziju u Varaždinu, a svećenika Alojzija Borošu za pravoga učitelja vjeronauka na vel. realci u Zagrebu.

— Dne 29. p. mj. preminu s nagle sušicę Franjo Hržić, župnik u Markuševcu kod sv. Šimuna kraj Zagreba, a 28. Julij Sorc, župnik u Mačju u Zagorju.

Ljubljana. „N. fr. Pr." u „Eingesendet" donosa sljedeću tužbu nekoga ljubljanskoga realca proti učitelju: „U ljubljanskoj realci predaje profesor K. . . poviest. Predavajuć dne 29. pr. mj. (siečnja) u 3. razredu reče: da je mnogi izum ili obret osim dobra donio mnogo zla. Tako „krivi nauk Lutherov", da nebude izumljena štampa, nebi se bio onako naglo razprostranio. Dakle, kad se još u 19. vieku nadje učitelj ter o reformaciji može govoriti kano „krivom nauku Lutherovu", to taj sigurno nije vrstan odgojiti mladež do ustavnih gradjanah. . . ." Tako realac 3. razreda!

Pešta. Biskupi se sastaše 28. p. mj. u Pešti u nadbiskupovoj palači u poslu crkvene autonomije i osnove za nju. Poslje bečkoga slavja iznesoše liberalnije magjarske novine glas, da osnova zakonska glede gradjanskoga braka čeka jur gotova i da će skoro u saborniсu, neka se zadrži jednaka težina s jedne i druge strane Litave; nu „Debatte" šutka nevještu djecu, da prije toga ima doći drugih zakonskih osnovah n. pr. za razmirice urbarijalne, narodne itd. ali u isti mah tješi, da će spomenuta osnova po svaki način doći u sabor još ove godine.

Beč. Vratiti se je po više putih na bečko liberalačko slavje s propasti klerikalne stranke i konkordata. Već su dugo prije proricale novine strahotah po Austriju, ako u gospodskom domu zapne zakonska osnova o gradj. braku. Pa kako da se noviji pokret i neveseli videći, gdje sinovi prvih nekada domovah katoličkih prilažu, neka prevagne na protivnu crkvi stranu, n. p. knezovi Starhemberg i Liechtenstein. Poljaci knez Czartorysky i grof Alfred Potocki izustiše koban glas uza baruna Rotšilda, istoga dana, kad je žicom prozujio svom Europom glas, da je car ruski dokinuo kraljevinu poljsku. — Pred gospodskim domom čekala, kako se zna, natiskana hrpa znalična gradskoga puka, za koj nam dobre stoje obe „Presse", da to nije bila prostačina, već sama intelligencija. Kancelar Beust takmio se s nekim mladim poručnikom koj će prvi puku donieti blagoviest, nu mali gospodin laganiji pretekao kroz puk vičuć: „Podpuna naknada za Sadovu;" a veliki gospodin prišaptnuo bi na tiho: „Za našu liberalnu stvar jako je dobro." Po malo počelo puk preuzimati veselje, a čovuljac se stavio nad ulazom ter šeširom davao znak, komu-li se silazeć niza stube ima vikati živio, komu-li propao. Da su kardinali bečki, pražki i ostali ultramontanci u svakoj haljini prošli s lahka, uz kakov mukli zvižgot i mrmljanje, to se imaju zahvaliti jedino žarko prosvietljenomu umu i nježnoj ustavnoj sviesti bečke publike. Giskra po nedužnu nesluteći nikakove neprilike podje doma pješke; ali ga uze puk pratiti i slaviti rasteći za njim gomila, osobito puka božjega, dok napokon neuteče na fiakeru. Kad je prosvietljeni puk popratio svoje zatočnike, pošao je da si razsvietli kuće. Po nutarnjem gradu vidjelo se dosta na

Digitized by Google

vladno prosvietljenih kućah, židovska skoro svaka. Gradjani pitali bi: kakovu illuminaciju i zašto? Sapunaru doletio netko kasno u noć po lojenice. „Kakova illuminacija?“ „Konkordat pao, smjeti će se po preko ženiti kršćani i židovi.“ „Ej! za takovu ludoriju nedam ja sviećah.“ Drugi pomisliše, da se je rodilo caru diete, pak da zato; nu nečuše pucati. „W. K. Ztg.“ piše, da ima dokazah, kako je ravnatelj policije slao po ulicah zapoved, neka brže razsvietli, tko kako može. Ali će sad puk maknut se i zarediti od zatočnika slobode do zatočnika na pohode, poklone i srdačne razgovore. Beust reče: „Dragi zemljaci! — smiem li tako? dakako! Dragi dakle zemljaci, hvala Vam na tih znakovih povjerenju, pak se nadalje zaufajte u me!“ Hrbsta nadjoše jedva u pivari, pak se i on morao puku pokazati na prozor; nu protisnuo je malo glavu u taj par i njegov pobratim Šindler, pak i njega zahvatilo nješto hvale. Išlo se k Mühlfeldu, Bergeru, Gablenzu itd. Poslje ponoći naumiše još jednom k Beustu. Napokon trudan vodja zavikne: Wir haben ihn lange leben lassen — lassen wir ihn auch schlafen.“ Za Bečom se povedoše i drugi gradovi i gradići preko Sutle. Gradac, Maribor, Celje, Ljubljana, Celovac, pokazaše, da i oni dobro koračaju napried. U Mariboru osim razsvjete polupala bučna povorka, koju je pratila vojnička svirka, prozore na biskupskih dvorih, sjemeništu, slov. čitaonici. U Celju zapoviedjena „dobrovoljna“ razsvjeta s vojn. svirkom. Ljubljana sva u plamenu t. j. polag dopisnika „Pressina“ osim svih prigradakah, u srednjem gradu osim klerikalnih i za konkordat fanatičnih narodnih (a takovih je tu većina). Celovac taj je puno zreliji za takove stvari: iz njega digoše hajku na ježuite, iz njega su išle peticije proti konkordatu; u njem su već prošlih pokladah zakopali konkordat. Naime na tako zvanom glumačkom provozu (corso) pokladnom vožahu se u nakaradi Greuter tobože i još dva Tirolca; medju njimi slupana od dasakah škrinja s napisom „konkordat“ — „25“, a glumci neprestano pljuckaju u nju mrnjeć se: fij! Uviek i tu ide po zapoviedi. — Wiener-Neustadtu borme bilo velike halabuke; razsvietliti moralo se na sramotu, a kapucinom osim što polupaše prozore bješe podmetnuli i vatru, što je na svu sreću za dobe opaženo. Čudno je, da su polupani prozori i na kot. uredu; nu biti će to, što prosvietljeni puk nezna točno razlučiti jednoga predmeta slobode od drugoga. U Smichovu slavila je samo njemačka čitaonica. Značajno je pri tom svemu to: što prvo vode protestanti i židovi, a drugo što Slavjani pomiešani s Niemci sve to drže njemačkom ludorijom, ter se neće da pačaju u to, pače i većina liberalnih drugčije novinah osudjuje. Šest danah slavilo se slavjo, ali sedmi osvanu danom tuge: „plemeniti puk bečki“ bio 27. ož. spremniji lupati prozore. Tako su barem jadikovale istoga dana pučke novine. Pak zašto? Reakciji da narastoše ogromne glave ter neće dati caru da potvrdi zakonske osnove, čemu je svjedok što ministri moradoše poći u Budim i školski zakon, koj bi imao bio doći na red već u ponedjeljak, a nezna se kad će doći. Eno ga već! Nu na koncu tješe vodje puk, da će se sve vierske osnove sastati kod cara i tu se skupa potvrditi.

Rim. 16. veljače poklonio je sv. otac trapistom u Rimu veliku staru opatiju „alle tre fontane fuori le mura“ t. j. samostan, tri crkve, vinograd i vrt, a Franjo Regis, „naš obćeniti skrbnik“ (tako piše jedan trapist) preuzeti će sve to na skorom. Za sada sjesti ćemo tu nas dva, ja i brat Zakarija. Sutra 18. veljače doselit ćemo se u novi stan, da oživimo oddavna puste prostorije. Živahnost baš neće biti velika, jer ja i on to smo svi, ja glavar, namjestnik, sakristan, vratar, a brat moj kuhar, vrtlar i sve drugo. Opatija leži pol sata izvan zidinah rimskih u samotnoj dolini i zove se „k trima vrelima.“ Kako se priča, provrieše tri vrela na ona tri mjesta, gdjeno padne na zemlju glava sv. Pavla, koj pretrpje tude smrt mučeničku. Samostanska crkva sagradjena je na mjestu mučeničtva, a dvie druge crkve stoje tik samostana. Sve tri crkve častne su i zanimive, i jur od prvih vremenah kršćanstva rado dolazi ovamo puk kršćanski. Samostan opustio je s vremenom sbog nezdrava zraka. Mi se odvažismo u ime božje naseliti pusti samostan, ter se jur dozivlju trapisti iz Francezke. Istina mnogo braće naše služi u taj par medju zuavi u vojsci papinskoj, nu vratit će se, ako Bog da, i novaci dolaze sveudilj. Eto dakle nove i neznatne naselbine u Rimu, dočim se mislilo i nadalo, da će biti svemu konac.

— Dne 10. ožujka u $1^1/_2$ uljeze svečanim načinom u grad 150 Kanadjanah. Hrabri ti junaci vrstaju se u papine zuave. Drže se sami o svojem trošku, a k tomu još i bojnoga si duhovnika. Dodjoše pod barjakom, na kojem je s jedne strane papinski grb a s druge kanadski. Na kolodvoru dočeka jih častnički sbor rimske vojske, a na čelo jim se stavi zuavski podpukovnik Charette, i uza svirku krenuše u grad do sv. Petra. Na grobu sv. Petra pomoliše se, staviše se na trgu opet u red naprama vatikanu, a sv. otac s otvorena prozora podieli jim blagoslov. Zatim odoše u stanove vojne.

— Nj. svetost reče 13. ožujka u tajnom konzistoriju kratku allokuciju i naimenova zatim nove stožernike sv. rimske crkve. Iz reda svećenikah ovi su: Lucijan Bonaparte, apošt. protonotar, rodjen u Rimu 15. studenoga g. 1828.; Innocentij Ferrieri, nadbiskup u Sidi, apošt. nuncij u Portugalu, rodj. u Fanu 14. rujna 1810.; Evstahij Gonella, nadbisk. u Viterbu i Toskanilli, rodj. u Turinu 11. rujna 1811.; Lavrentij Barilli, nadbiskup u Tyani, apošt. nuncij u Španjolskoj, rodj. u Ankoni 1. prosinca 1801.; Josip Berardi, nadbiskup Nicejski, rodj. u Ceccanu 28. rujna 1810.; Ivan Ignjat Moreno, nadbiskup Valladolidski, rodj. u Gvatimali 24. studen.

Digitized by Google

1817.; Rafael Monaco La Valetta, prisjednik sv. rimske inkvizicije u Chieti, rodj. u Aquili 23. veljače 1827. Iz reda djakonah ovi su: Edvard Boromeo, maggiordomo, rodj. u Milanu 3. kolovoza 1822,; Hannibal Capalti, tajnik sv. sbora de propaganda fide, rodj. u Rimu 11. siečnja 1811. Dne 21. pr. mj. podjeli jim sv. otac u javnom konzistoriju kardinalske klobuke i s prstenom titule i sborove. Istoga dana popunio je sv. otac mnoge nadbiskupske i biskupske stolice. Sbog mlađoga Bonaparta svašta slute crkveni protivnici, rekši: nebi-li tu bila strahovita po slobodu spekulacija ter u istom rodu sastala se sila materijalna sa duhovnom.

— 24. veljače pribivaše sv. otac u crkvi al Gesù, gdje se svečano objavila odluka, da se blaženim i svetim proglasi častni sluga božji, brat Egidij Marija od sv. Josipa, laik iz reda neobuvenih minoritah, strože stege sv. Petra od Alcantare iz pokrajine Lecce. Brat Egidij rodi se u Tarantu od siromašnih roditeljah i stupiv u taj strogi red življaše sveto odlikujući se osobito poniznošću i krotkošću. Življaše pako prama koncu prošloga i na početku onoga vieka u Naplju, a umre obilujući zaslugami i godinami 7. veljače g. 1812.

Bavarska. U gradiću Friedbergu, dva sata daleko od Augsburga, srušio se 2. ožujka u 2 sata poslje podne do 230 stopah visoki zvonik. Mogla se dogoditi strašna nesreća, ali na veliko čudo prodje bez ikakve. Premda je crkva usried grada, neošteti se niti jedna sgrada, niti jedan čovjek, jer zvonik nije se prevalio, a radnici bješe otišli od posla na odmor i ručak. Pol sata kašnje imala je biti popodnevna služba božja i crkva bi se bila napunila pobožnici. Kolika bi to bila nesreća, da se je zvonik srušio tada, jer od velike težine razpukla se crkva i zasula ruševinami, te se mora sada graditi nova s temelja. Znamenito je i to, što su dva i to veća zvona ostala neoštećena. Ljudi pobožne ćudi pripisuju božjoj zaštiti, što jih je ota nesreća minula tako sretno.

Virtemberg. U pretežno protestantskom gradu Biberahu bijaše 2. ožujka velika skupština katolička. Pošto se odslužila svečana služba božja, za koje slovo reče učeni o. Pio Gams, glavar samostana sv. Bonifacija u Monakovu, započe u jedan sat poslje podne viećanje. Učestnikah bijaše veoma mnogo iz svih stalležah, počam od kneza sve do seljaka. Svećenikah sastade se znatan broj. Glavni govornici ipak bijahu svjetovnjaci. Govorio je i grof Bissingen. Grof Rechberg predsjedao je skupštini. Od svećenikah odlikovaše se govorom profesori bogoslovnoga zavoda tubinskoga Kuhn i Hefele. Čitala se iz Beča poslana adressa i odobrila.

Francezka. Vrhovni glavar „braće kršćanske ljubavi“ (školske braće) predade koncem lanjske godine zakonarskomu tielu spomenicu, u kojoj javlja, kako su svi mladi članovi sborovah obuci posvećenih, što su bili dosele od svake službe vojničke oslobodjeni ili oprošteni, odsele obvezani služiti u spremnoj narodnoj straži, t. j. obvezani na pravilna vježbanja vojnička. Osim toga morat će uslied zakona, što djeluje natrag ter se proteže na godine od 1863—1866, više od 500 braće, što su dosele oslobodjeni bili od službe, stupiti u narodnu stražu. „Žalostna posljedica, veli spomenica, biti će ta, da ćemo morati uslied toga zakona zatvoriti više od 500 razredah, ter da će ostati više tisućah djece bez obuke. . . . Zavod školske braće, što ga bijaše Napoleon I. opet uzpostavio, propasti će uslied toga zakona po malo, nu neizbježivo. I tako će se sbiti s drugimi sborovi, što se podigoše poput našega.“ Kako računa časopis „Monde“, obučavaju mužki sborovi u Francezkoj do pol milijuna djece. Podvrgnu-li se zakonu vojničkomu, dobit će država srednjih vojnikah, nu učiteljski sborovi izgubit će najvaljanijih članovah, a pol milijuna djece ostat će u neznanstvu tako dugo, dok se nadju drugi valjani učitelji, što će biti dosta kasno. Školska braća imadu u taj par u Francezkoj 894 zavoda, u sdruženih državah u Americi 29, u državi papinskoj 16, u Italiji 13, u Belgiji 42, u Švajcarskoj 2, u Austriji 2, u Pruskoj 3, u Englezkoj 2, u Egiptu 2, u Turskoj 4, u Canadi 18, na malajskih otocih 3, u Indiji 3, na polutniku 2, ukupno 1036 zavodah, na kojih uče 8822 brata. Kako su školska braća izvrstni učitelji, medju ostalim i to je dokaz, da su prigodom natjecanja najboljih učenikah risarskih zavodah u Francezkoj 6 razpisanih nagradah dobili sami učenici duhovne braće školske.

(*Knjižtvo.*) Nakladom knjižare V. Lajnovića u Dubrovniku tiska se u štamparni Dragutina Albrechta u Zagrebu već deseti arak nove hrvatske knjige:

Moćnik prvostolne crkve dubrovačke, koja će do skora izaći na svjetlo, čim se još dotiska nekoliko araka. Knjigu budu resile dvie kamenopisne ploče: križ srbskoga cara Uroša i crkvica, gdje se nalaze sv. moći (relikvije). Ciena je knjizi 1 for. 20 novč.

Učeni pisac ovoga djela dokaza povjestničkimi podatci za svaku od mnogobrojnih moći, iz kojega je doba i kakve znamenitosti, a poviest je zanimivo prepleo ugodnim pripoviedanjem onodobnih odnošaja u našem narodu. Veća čest je ove naklade već predbrojkom razpačana, molimo dakle rodoljube, neka izvole, koji mare za hrvatsku dobru knjigu, čim prije predplatiti, da se djelo uzmogne što prije bezodvlačno razaslati. Skupitelji predplatnika ove knjige dobiju na 6 komada sedmu na dar. (Kad knjiga izadje, oglasiti ćemo ju s kojom besjedom suda. Ur.)

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 15. Tečaj XIX. U četvrtak, 9. Travnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Otče naš.

Preveo *I. T.*

Otče, koga Isus nam objavlja
A duh slovi u pobožan glas,
Kog od zemlje nebo nerazstavlja,
Nit neluči sviet ikoj od nas!
Slava tvomu velikom imenu
Hvala, dika, čast i poklonjaj!
Svet i velik ljudskom si plemenu
Od kolievke do na vieka kraj!

Kraljestvo nam mira svim obnovi,
U kom mudrost, ljubav kraljuje,
Koje sám nam Isus ustanovi,
Da nam u raj put poravnjuje.
Nek na zemlji volja tvoja bude,
Nek ti drži vas nebeski dom;
Daj umudri i uljudi ljude,
Nebi-l' bili ravni andjelom!

Svi za dobrom da idemo samo,
Daj nam volje i jakosti daj!
Da se ničim smutiti nedamo
Vršeć tvoje volje poticaj;
Da budemo tvoji poslušnici,
Brzi na svak slednji izvršaj,
Kano što su silni nebesnici
Svi oprezni na tvoj pomišljaj.

Neištemo bogatstva ni zlata,
Smiri samo potrebu nam tu;
Daj veselja izvor obilata:
Zadovoljstvo i svakdanji kruh!
Prosti griehe, što jih počinjamo,
Prosti s veljeg milosrdja tvog,
Ko što i mi opraštamo,
Kad iskrnji uvriedi nas kog.

Draga srca evo bratske ruke,
Neka s bratom pomiri se brat!
Na kraj mržnju i zavisti muke,
Na bratinsku slogu nam je stat;
Nebi-l' i mi milost zavriedili
I pazio druga svoga drug,
Nebi-l' svi se k tebi povratili:
Bože dragi prosti grieha dug!

Ko iz težke strašne pogibelji
Čudotvorno svakog spasit znaš,
Te čovjeku na smrtnoj postelji
Kad se moli, milostiv se sjaš:
Čeljadetu, kad k tebi uzdiše,
Um razvedri, blagoslovi mar,
Daj nagodi polju zlatne kiše
I nadobi blagog sunca žar!

Kad nas jadne ljuta napast sleti,
Kad s vrlinom zlo zametne boj:
Srce čuvaj, pamet nam prosvieti,
U nevolji vazda uz nas stoj!
Izbavi nas od zla napastnika
I ojači tvom jakosti nas!
I bila ti slava čast i dika
Kako negda, sad i svaki čas!

Križ i Propelo.

(Dalje.)

Spasitelj izpovjedi, da je kralj i kao takovu rugali bi mu se vojnici. Od trnja spletoše vienac i pritisnuše mu ga kano krunu na glavu. Zlatne krune nose kraljevi zemaljski, kralj nebeski nosi krunu trnovu. Većina novijih starinarah misli, da je kruna spasiteljeva spletena bila od kustovnice, Lycium spinosum, što i danas jošte raste oko Jerusalema. Da-li su Isukrsta s krunom trnovom na glavi propeli na križ, težko

Digitized by Google

je odlučiti. Tertullijan (Adv. Judaeos cp. 13.) i Origen (Comment. in Matth. ed. Lommatzsch V, 40.) tvrde oto. Pa ako Calmet (Commentar. ad Matth. 37, 35.) otu tvrdnju drži netemeljitom, a ono je njegova protivna tvrdnja još netemeljitija.

Po običaju rimskom napisao bi se zločin propeta čovjeka s malo riečih na ploču, a ta bi se pribila na križ. Prema tomu običaju dade Pilat napisati na ploču, da je propeti Isus nazaretski, (tobožnji) kralj židovski. Ota ploča bje pribita na križ. Kako poviedaju evangjelisti, napisano bijaše u tri jezika, latinski, grčki i židovski (Luk. 23, 38.), da uzmogńu svi mimo idući čitati napis. Znameniti bogoslovi predomišljaju se (srav. Langen, Die letzten Lebenstage Jesu, S. 323—325.), da je kod Marka napis latinski, kod Luke grčki, a kod Ivana židovski. Napis kod Marka (15, 26.): *Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* sa svojom velikom kratkoćom sasma je prema značaju napisah rimskih. Naslov kod Luke (23, 38.): *Οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* slaže se s govorom grčkim. Napokon napis kod Ivana (19, 19.): *Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* sasma prema običaju i govoru židovskomu spominje ime i podrieklo propetoga.

Pošto su vojnici Isusa propeli, ostadoše četiri od njih na straži (Luk. 23, 34.), jer rimska straža bijaše obično tolika. Stražari imali bi pravo na haljine propeta čovjeka. S toga stadoše ždriebati i za haljine Isusove, da svaki od njih dobije nješto. (Mark. 15, 24.) — Dok je oto bivalo, uztrajaše Marija i Ivan i ostale pobožne gospodje pod križem, nemareći za gorko ruglo, kojim bi se preobilato obsipavao spasitelj. Kako se obćenito uzima, stojahu samo Marija i Ivan sasma blizu križa, ostale gospodje bijahu nješto malo udaljene. — Sa spasiteljem ujedno propeše dva zločinca, jednoga s desna, drugoga s lieva. Tà smrt na križu i bijaše kazna za velike i proste zločince, osobito robove, pustahije, buntovnike, ubojice zaledjice. Jedan od propetih pristade uz farizeje psovati Isusa, nu drugi korio bi psovača (Luk. 23, 39. i ss.). Za oto i reče spasitelj ovomu rieči pune utjehe: Danas jošte biti ćeš sa mnom u raju. Obćenito se misli, da je pokajani razbojnik bio Isukrstu s desna, jer je to po riečih Isukrstovih (Matth. 25, 33. i 34.) strana odabranikah. Martyrol. Roman. spominje pokajana razbojnika nu bez imena njegova 25. ožujka. U evangjelju Nikodemovu ime je pokajanu razbojniku Dizmas, tvrdokornu pako Gezmas.

Pošto je gospodin tri sata visio na križu, stade se boriti sa smrću, a to bude naznačeno sasma neobičnom tminom. Da to nije bilo obično pomrčanje sunca, to je jasno. Jer pomrčanje sunca nemože biti nikada za puna mjeseca, u koju se dobu svagda obslužavao pasha. Tu se svakako pokaza prst božji, da se je slučio taj neobični pojav u prirodi upravo tada, kada se Isus borio sa smrću, pak da je trajao sve do smrti njegove. Opažanja medicinska dokazaše, da je prevelika žedja najveća muka propetih. (Srav. Wiseman, Zusammenhang zwischen Wissenschaft und Offenbarung S. 243.) Takova silna žedja morila je spasitelja. S toga zavapi: Žedjam. Na taj vapaj podje njetko (po svoj prilici vojnik) nakvasi spužvu octom, kiselim vinom (grčki *ὄξος*), što ga vojnici ponesoše za se, natače spužvu na stabaljku od isopa i pruži gospodinu, da sisa. — U tri sata poslje podne umre spasitelj. Za njekoliko satih imao je nastupiti mir i svečanost sabatska. S toga željahu židovi, kako povieda evangjelist (Iv. 19, 31.), da se odstrane propeti. Dvama jošte živućim zločincima izlomiše kosti. Isusu pako, koj bijaše već umro, neizlomiše jih, već mu vojnik jedan, da se uvjeri o smrti, probode rebro, i namah poteče krv i voda. (Iv. 19, 33.) Rimski martirolog veli 15. ožujka, da je vojniku tomu bilo ime Longin. Koje se rebro probolo, toga neveli evangjelist. Najstarije viesti negovore o lievom, već o desnom. Otu viest etiopskoga prievoda, apokryphnih evangjeljah o djetinstvu Isusovu i evangjelja Nikodemova odobravaju skoro svi bogoslovi. Medjutim misle njeki, da je udarac bio tako silan, te je kroz desno rebro koplje doprlo do u srce. (Cf. Stroud, A treatise on the physical cause of the death of Christ. p. 397.) Sve ote u najstarijih viestih spomenute točke muke Isukrstove uvažile bi se i izrazile na propelih.

Jošte nam valja motriti zasebice na propelih: I. stablo križa. II. broj čavalah. III. odielo propetoga. IV. sjedalce, odnosno-podnožje. V. krunu trnovu. VI. naslov na križu. VII. družtvo oko križa.

I. Stablo križa.

Motrimo-li lik propelah, a ono je najveći dio lika latinskoga, jer po svjedočanstvu većine otacah umro je Isukrst na križu, što ga zovu „crux immissa,“ pak napose na takovu križu lika latinskoga. Stablo križa bijaše s prva jednostavno, nu tečajem srednjega vieka nadošli bi svakojaki simbolični uresi. Kadšto se ima dublja koja pomisao izraziti likom križa, kadšto krilima, kadšto bojom, kadšto gradivom.

1. Krila ili ramena križa.

Zanimivi križ na mjedenoj krstionici u Würzburgu, što ga napravi Eckard iz Wormsa, ima ramena, što se dižu na uzgor. Sasma slična lika krila su propela, što se preslikano čuva u českom muzeju u velikom rječniku, „Dictionarium universale,“ obično nazvanom „Mater verborum.“ Taj rječnik je njeka vrsta enciklopedije. Na strani 336. naslikan je propeti spasitelj. Likom križa predočuje se drvo s granami, što se dižu na uzgor. — Osobita su lika krila na propelu, što je na jednom evangjelistaru u blagajnici stolne crkve u Mogunciji. Krila su tude tako uzvinuta, te su nalik na osječak od kruga. — Na uzdol poput oštra kuta povinuta ramena ima propelo iz petnaestoga vieka, što je na škrabici za sv. ulje u stolnoj crkvi u Koloniji. Na uzdol povinuta krila ima propelo poput

Digitized by Google

drva životna izvedeno u crkvici sv. Marije u Würzburgu iz četrnastoga vieka.

2) Krajevi križa.

Na mnogobrojnih propelih krajevi su brvanah ili oštrokutni ili pravokutni, ili polukružni, ili poput trolistne ruže. Da nebudu takovi krajevi jednolični, a ono su, osobito na propelih iz romanske dobe, na njih provrtani maleni križići, ili su izkićeni znameni ili slikami evangjelistah, ili prizori iz sv. povi sti.

3) Boja križa.

Na mnogih propelih, osobito iz gotičke dobe, stablo je križa zeleno s crvenimi granami. Na drugih je križevih izmjenice zeleno i crveno, na drugih opet stablo je crveno, a grane zelene. Sve to predočuje nam križ kano drvo života. Po staroj priči bio bi križ Isukrstov iztesan od drveta, što ga Seth kano grančicu od drva životna u raju ponio bijaše sa sobom ter je kašnje usadjeno bilo na grobu Abrahamovu. Nu ne toliko uslied te priče, već što je križ sbilja ono, kako se pjeva u njemačkoj pjesmi:

Der schönste Baum des Lebens,
Der Welt zum Heil entsprossen,
Mit Jesu Blut umflossen.

s toga se križ predstavlja kano drvo života.

4) Drvo križa.

Još bolje ukazuje se križ kano drvo života, kada su mu stablo i ramena izpunjena živom urezanom lozom, ili kada se čini, da križ nije iztesan iz drveta, već da je od živa stabla s granami. U župnoj crkvi u Burtscheidu kod Ahena sva je prednja strana propela za obhode, (križ je patriarhalan) izpunjena zelenom urezanom lozom, što ima predstavljati križ kano drvo života. (Aus'm Weerth II. Taf. 39. n. 7.) Bujno zelenilo loze vidi se kod Höflinga (Sammlung aus dem Mittelalter V, 5.) na propelu iz kasnije romanske dobe preslikanu iz sbirke g. Levena u Koloniji. — Kano „arbor vitae" iz živa stabla s granami vidi se križ u minoritskoj crkvi u Koloniji iz četrnaestoga vieka (Bock, Das heilige Köln Taf. 25. Nr. 87.); zatim križ od kamena na propupe, što je na stieni južnoga triema u crkvici sv. Marije u Würzburgu iz četrnaestoga vieka; napokon srebrni križ na oltaru u crkvi naše mile gospe u Frankfurtu menskom iz petnaestoga vieka. Odpiljene grane na kraju posute su čistim biserom. Kano drvo života ukazuje se križ na grobu sv. Elizabete u Marburgu. Jedno od najljepših propelah, kojim je križ poput drža životna, jest bez dvojbe preliepi križ za obhode od pozlaćena srebra u župnoj crkvi sv. Kolumbe u Koloniji (Bock, Taf. 20. Nr. 77.), pak zatim preliepi križ na sviećnjaku sa pet ručicah u crkvi sv. Kuniberta u Koloniji iz posljednih desetakah petnaestoga vieka. (Bock, Taf. 14. Nr. 54.) Glasovito propelo u crkvi sv. Laurencija u Norimbergi procvalo je na svih krajevih ružami.

II. Čavli.

Većina otacah javlja, da je bio spasitelj propet sa četiri čavla i s nogama uzporeda stavljenim. S toga bi se i predstavljao propeti pribit sa četiri čavla. Koliko znamo, sva nam stara propela predočuju propetoga na križu s nogama uzporeda stavljenim. Ruke i noge ili nisu pribite, ter Isukrst stoji kao „deus regnans a ligno crucis" na podnožju „suppedaneum", ili su noge pribite sa dva čavla. Posljednji način uzdržao se na propelih crkve iztočne. Kada se dakle pojavi u zapadnoj crkvi slika spasitelja trpećega sa tri čavla? Na to pitanje težko je odgovoriti. Jošte sv. Brnard († 1153.) govori o četiri čavla. U govoru svojem „Oratio rhythmica" (Mone, Latein. Hymnen I. S. 162.) kaže on v. 11.:

Clavos pedum, plagas duras
Et tam graves impressuras
Circumplector cum affectu.

Isto tako govori jošte Innocencij III. († 1216.) o četiri čavla na križu. Quatuor clavos in Domini corpore fuisse fixos. Liepo izvajano propelo na velikom svjetioniku, što ga Friderik Barbarossa god. 1165. poklonio stolnoj crkvi u Ahenu, pokazuje još noge uzporeda stavljene. Dakle prama koncu dvanaestoga i na početku trinaestoga vieka bijahu na propelih po četiri čavla. Uslied ratovah albigenzkih kažu, uobičajilo se mjesto četiri čavla na propelih stavljati samo tri. Nu neuvidjamo, kako bi mogli ratovi albigenzki uticati na lik propelah. Kako drugi kažu, doprinesoše najvećma „Revelationes" sv. Brigite, da su se na propelih stavljala po tri čavla, jer se u tih vidjenjih opisuje spasitelj propeti, kako su mu noge stavljene bile jedna prieko druge. Nu nije vjerojatno, pače krivo je misliti, da su vidjenja sv. Brigite uticala na slikare, ter jih sklonila, da odustanu od prijašnje historičke prave predaje. Jer „Revelationes" sv. Brigite izadjoše na svjetlo u Rimu oko g. 1344., a skoro sto godinah prije pjeva Walther von der Vogelweide († 1253.) u svom liepom slavospievu na trpećega spasitelja:

Sîn lîp wart mit scharpfen dornen gar versêret:
dennoch wart manicvalt sîn marter an dem kriuze gemêret:
man scluoc im drîe negel dur hende und auch dur füeze.

(Lachmann, Walther v. d. Vogelweide S. 37.)

Toliko je sjegurno, da se je u trinaestom vieku počelo predstavljati propetoga sa tri čavla. Martigny (Dictionnaire des antiquités chrétiennes p. 192.) pripisuje sasma pravo taj novi način prieporodu kršćanske umjetnosti u Italiji. I Buonarrouti (Vasi di vetro p. 253.) navodi izrikom Nikolu Pisana (rod. 1200.) i Cimabue-a (rod. 1240.) kano prve, što bi slikali na svojih propelih spasitelja sa tri čavla. Oti umjetnici bijahu prvi, što se okaniše okorna sloga bizantinskoga, ter prionuše uz slobodniji i živahniji način. — Propelah sa tri čavla iz trinaestoga vieka ima u crkvi karmelitskoj u Würzburgu, u crkvi gospinoj u Treviru, u crkvi u Schulpforti, u stolnoj crkvi freiburžkoj u crkvi sv. Lau-

Digitized by Google

rencija u Norimbergi. Jur Durand u svom po svoj prilici g. 1286. spisanom djelu „Rationale divinorum officiorum“ tumači, što bi značiti imala ota tri čavla. On veli, da su tri čavla znamen za boli Isusove na tielu, poštenju i duši, ili za boli na tielu, srcu i duhu. Premda se je po tom u trinaestom vieku uobičajio novi lik propelah sa tri čavla, to ima ipak i poslje propelah sa četri čavla.

(Sliedi dalje.)

Misije u Bugarskoj. *)

Kako većinom zlo borave Bugari od njegda, znade svatko, koj je ma i malo zavirio u poviest, ter mu nije nepoznato, kako se jur više godinah rješava pitanje iztočno. Bugari su nam braća po jeziku. Jezik poteče jim neposredno iz stare bugarštine ili Ćirilove slovjenštine. Poput braće svoje prionuše i oni u novije doba, da si stvore knjigu domaću. Medju njimi sada su na glasu književnici: Slavejkov, Cankov, Karavelov, Žinzifov, Čolakov, Kaljandži, Ikonomov, i braća Miladinovi, Dimitrije i Konstantin. Braća Miladinovi djelovahu u jugozapadnoj Bugarskoj, odkale dodjoše pred tisuću godinah medju panonske Slovjene sv. braća Ćiril i Metod. Izdadoše pako djela ova: Misli o bugarskom jeziku g. 1858.; Život sv. Klimenta, učenika ss. Ćirila i Metoda, i biskupa bugarskoga, revna podupiratelja knjige bugarske, preveden iz grčkoga god. 1858.; Narodne pjesme i druge g. 1858. i 1859. Od g. 1860. i 1862. pisahu ova braca članke za bugarski časopis „Bratski trud“, što je izlazio u Moskvi. Kupljahu narodne pjesme, poslovice, pripoviedke, crte ob običaju, nošnji, životu svojih zemljakah, rukopise i sve, što je spomena vriedno glede Bugarske. God. 1861. izdadoše pomoćju preuzv. biskupa Štrosmajera sbirku narodnih pjesamah s naslovom: Bugarske narodne pjesme sabrane od braće Dimitrija i Konstantina Miladinova. Ima u toj sbirci do 700 pjesamah, nješto poslovicah, zagonetakah i drugih sitnicah a na kraju mali bugarsko-hrvatski rječnik. Nemožemo tude da prešutimo žalostnu sudbinu, što stiže plemenitu braću Miladinove. Konstantin Miladinov boravljaše u Zagrebu, dok se je tiskala rečena sbirka, a kada se dotiskala, ode u Bugarsku. Došav u Strugu, gdje mu bijaše brat Dimitrije učiteljem, stiže od vlade nalog da se oba brata uhvate i odvedu u Solun. Odvedoše jih indi u Solun, a odatle u Carigrad, gdje jih bacišo u najgrdju tamnicu, što ju zovu „tersane.“ Okriviše jih s urote i bune grčki svećenici, dokazujući vladi turskoj, kako su braća Miladinovi veleizdajice, što šire po narodu pjesme, u kojih se kude Turci i Grci kao kivni dušmani naroda bugarskoga (Vidi s traga kako su tolerantni fanarioti). Kadije osude obtuženike na doživotnu tamnicu u težku gvoždju. Preuzvišeni biskup Štrosmajer, saznavši žalostnu sudbinu nesretne braće, obrati se na austrijsku vladu, neka bi se ona za osudjenike zauzela u Carigradu. Po svoj prilici zauzela se za nevoljnike i vlada ruska. I tako bude prinukana vlada turska izdati nalog, neka se braća Miladinovi puste na slobodu. Nalog stiže, ali kada dodjoše, da jima skinu okove, nadjoše kako se pripovieda, oba jur mrtva. (Vid. Stojanov v Čas. Musea kral. česk. 1866.)

Spomenuvši u obće ovo njekoliko riečih o stanju naroda bugarskoga, njegovu jeziku i književnicih, a na pose o braći Dimitriju i Konstantinu Miladinovih, neka se čuje izvješće o misiji bugarskoj, što ga mjeseca rujna lanjske godine napisa Toma Brzeska, ravnatelj škole bugarske u Drinopolju.

G. 1862. podje opravniku ruske vlade za rukom, te je svakojakimi varkami obmamio istom posvećenoga nadbiskupa Sokolskoga i odveo u Kijev. Ruski razkol u obće uze raditi svom snagom, da preprieči bugarsko sjedinjivanje. Tada zapovjedi sv. otac prvomu glavaru „reda uskrsnuća gospodina našega Isusa Krsta“ Kajsieviczu, neka pošalje u Bugarsku novih misionarah, koji bi bili pripravni prestupiti k obredu slovjenskomu, da se pokaže Bugarom, kako i rimska crkva štuje taj obred, nebi-li se takovim načinom suzbio upliv ruskoga razkola na Bugare. Rečeni red pošalje umah g. 1863. u Bugarsku misionarah, što si izabraše Drinopolje središtem svoga djelovanja. Sada jih ima tude šest, tri svećenika, tri nesvećenika. Dva svećenika prestupiše jurve k obredu slovjenskomu, a dva nesvećenika sposobna su podučavati u nižih školah misionskih. Do godine doći će još dva svećenika u Drinopolje. Neću da opisujem naše djelovanje za prva tri ljeta, kada jošte stanovasmo u najmljenoj kući u drinopoljskom prigradku Kirš-hanně, jer sve to moglo se čitati u časopisih „Oevre des Ecoles d' Orient“ i „le Monde,“ — već sam naumio kazivati samo ono, što se radilo ovo zadnje ljeto. Naša niža škola djeluje valjano, premda joj stavljaju opravnici vlade ruske sve moguće zapreke. Prema toj namjeri podigoše svoju bugarsku školu upravo kraj naše, nu sreća bijaše jim loša, jer ju opet zatvoriše mjeseca lipnja p. g. Koliko djeluje katolička gojitba na srca mladjahna, neka svjedoče primjeri. Devetgodišnji dječak Stirjano, naš učenik, ima strica zanešenjaka, koj nastojaše na svu silu, da dječaka odvuče iz naše škole u rusku. Dovuče ga istina na silu u školu rusku, ali dječak pobježe prvom prigodom. Stric razjaren prešibao dječaka okrutno i dognao opet k Rusom, ali Stirjano veselim licem poput vojvode poslje pobjede dotrča opet k nam i reče svojim suučenikom: „I ako me ubije stric, neidem mu u školu razkolničku.“ Drugi dječak, vršnjak prvomu i osobito nadaren toliko je

---

*) „Zg. Danica“ donosi od misionara rodjena Slovenca, više dopisah, koji evo sabrani u lik članćića razsvietliti će nam štogod bolje taj za nas s više razlogah zanimiv kraj. Ured.

Digitized by Google

djelovao na svoje roditelje i na svoju 19godišnju sestru, te sva ta porodica nije više tako neprijateljska prama nam, kako bijaše odprije. I on neće da ide drugamo u školu, odkako se upoznao s našom, te mi je sama mati njegova kazala: „Božidar je vaš s dušom i tielom.“ Naše misionište radilo bi i više, da ima više svećenikah, učiteljah i novčane podpore; nu ipak mogu naznačiti kano radostan uspjeh našega misionovanja, da ima u Drinopolju i bližnjih selih priličan broj zadrugah, gdje se stala javljati sviest katolička, ter uvidjaju i vjeruju po milosti božjoj, da ima samo jedna prava crkva Isrkrstova na zemlji, — naime naša katolička. —

O uskrsu pošao sam u Trnovo, što je do 22 milje daleko od Drinopolja. Tu sam se uvjerio, da ima ravno bugarski narod liepih umnih darovah od Boga, ali buduć da se kroz stoljeća nitko nije brinuo za njegovo naobrazivanje, ter je tako ostao u mraku i neznanju, tvrd je njekako i težko shvaća, kada mu se govori o istinah vječnih. Kada mi je ipak za rukom pošlo govoriti priprosto, ter me je mogao shvaćati, radost mu se sjala na obrazu i čuo sam glasovah: „Tako — tako; tako je dobro, — to je istina.“ — O uskrsu imadjasmo izobila pokornikah. Treći dan uskrsa stupi u sobu moju žena strana i nakloniv se po običaju iztočnom dade mi na poklon njekoliko jajah i hljeba, sjedne kraj mene na tle i stane se izpovieditи o predjašnjem svom životu. Kako je naravno, rekoh joj, neka dodje sutradan poslje službe božje, pa da ću ju tada izpovjediti. Žena dodje sbilja i obavi upravo dušobudno svoju izpovied; nu na veliko čudo svoje čujem ja poslje, da je ota žena razkolnica. Videći ju, kolikim pouzdanjem dolazi k meni i kako se vlada pobožno, tko bi bio i pomislio, da nije ona katolikinja? Valja reći, Bog joj je udielio milost, da se obrati. — Prva četiri ljeta, što smo u Kirš-hanně, dobivasmo skoro svu podporu iz Francezke; s veće strane brinuo bi se za nas č. Soubiranne, ravnatelj školah na iztoku; nu ljetos reče nam razložito, da nas neće moći podupirati u napredak. Od vlade dobivasmo sve po malo toliko, te smo ljetos mjeseca lipnja kupili kuću za 70.000 pijastarah; u tu svotu ide 10.000 pijastarah, što nam jih dade vlada austrijska. Kuća je usried grada, veoma prostrana, samo bi trebalo skoro polovicu sgrade sasma pregraditi. Da si pregradimo kuću, a napose da podignemo dvie crkvice, jednu za obred slovjenski, drugu za latinski, posla nam svećenstvo poznanjsko 1000 talirah; nu to neće biti dosta. Šteta, što kuća neima dvorišta; ima doduše za kućom veliko dvorište sa slabom kućicom, što bi se oboje dobiti moglo za kakovih 20.000 pijastarah; nu odkale namaći novac? Mogao bi nas tko upitati: pa zašto nekupiste kuće s prostranim dvorištem u kojem prigradku, gdje su kuće mnogo jevtinije? I nam bijaše oto na umu, nu misao, da škola biti mora usried grada, kako bi sva djeca bugarska imala k nam jednako daleko iz svih prigradkah, ota misao odvrati nas od prigradka.

Uvjerismo se tvrdo, da nećemo postignuti glavne namjere, naime da odgojimo domaćih sinovah, što bi imali postati svećenici i misionari za vlastiti svoj narod, ako nepodignemo višje gojilište, gdje bi se odgajali mladići bezplatno; jer jedva je naučio bugarski dječak čitati, pisati i za silu računati, a eno mora da ostavi zavičaj, pa ide po svietu za kruhom. S toga obratismo se s prošnjami na sve strane, i hvala milosti božjoj želja nam se njekako izpunjuje. Rimska propaganda naime uvjerila se izkustvom, da bi bilo mnogo bolje, kada bi se Bugari odgajali jur u svojoj domovini, u Rim pako primali u visoke škole samo mladići osobito nadareni, ter zato nastoji spomenuti sbor, da se utemelji u Drinopolju poseban kollegij u to ime. — Nu kraj sve te pomoći, koju propaganda pruža njekojoj djeci bugarskoj, da se mogu odgojiti, bit će potrebe naše sveudilj jošte dosta velike. Tako morat ćemo nastojati svom snagom, da se što više omladine bugarske odgoji na katoličku, naša dakle morat će biti briga, da budemo što veći broj mladićah primali i odgajali u budućem zavodu. Treba ujedno, da se dosadanja niža škola u Kirš-hanně uzdrži i nadalje, a i druga nova da se podigne u prigradku Kaiku. Za žensku mladež nemogosmo dosele ništa učiniti; nu valja da mislimo i na ženske škole, što upravo tako trebaju, ili da rečemo pravo, još više, nego-li mužke; jer u zadrugi djeluje mati na svu čeljad mnogo više, nego-li otac. Trebaju nam dalje dvie crkvice, zvona, dva tabernakula i u obće sve, da se crkvice urede dostojno, jer vanjski lik djeluje silno na ljudstvo. Osim toga valja nam se pobrinuti za knjige bugarske, da se još bolje naobrazimo u tom jeziku i valjano upoznamo s mladom knjigom toga naroda. Napokon neimamo odkale da podignemo misije po zemlji, kojih bi trebalo, da budemo na uslugu siromašnim katolikom, što nemogu da uzdržavaju niti svećenika niti učitelja. Tako sam površno opisao i naše djelovanje i naše potrebe; — neka mi bude dozvoljeno da dodam i ovo:

Francezi i Niemci, kao dobri katolici obaziru se na taj narod slovjenski, koj jur stoljeća uzdiše pod jarmom dušmanina crkve rimo-katoličke ter glede vjere čami u tmini, kano u smrtnom grobu, — oti tudji narodi žale bugarske Slovjene i pomažu jih: koliko većma morali bi Slovjeni katolički starati se za svoju bugarsku braću, da jim pomognu u silnoj nevolji duševnoj. Imenito pako dužni bi bili Česi i Moravci; oni bi morali pače raditi i o tom, da jim se pokatoliče braća Bugari. Bugarom imadu zahvaliti, da jim svietli blago svjetlo vjere katoličke, da su u krilu sv. crkve rimokatoličke. Kao što jim valja da su zahvalni sv. braći Ćirilu i Metodu, tako bi valjalo da budu zahvalni braći njihovoj svim Bugarom. Nadam se pouzdano, da će dragi otac nebeski na prošnju slovjenskih apostolah ss. Ćirila i Metoda nadahnuti pobožne i gorljive duše, medju Česi, Moravci, Iliri i ostalimi Slovjeni, ter će se osno-

Digitized by Google

vati bratovština, koja će podupirati misije za pokatoličenje Bugarah.

Za dokaz, kolikim se bjesnilom grčko svećenstvo odupire napredku kat. crkve i misionarah u Bugarskoj, osim spreda spomenutoga primjera s Miladinovi neka svjedoči i ovaj.

Mjeseca rujna g. 1866. bio sam prvi put u Malko-Trnovom. Njekoga dana pod večer podjoh s njekoliko seljakah da se sprodjem velikim i baš krasnim predielom, gdje ima prieko 1300 kućah. Tom prigodom pokaza mi jedan mojih pratilacah prilično velik humac tik sela prama jugu, što ga zovu od g. 1862. prokletim humcem. Popnem se na taj znameniti brežuljak i vidim na zapadnomu podnožju gomilu kamenja, što ju takodjer zovu prokletom gomilom. Nu poviest prokletoga humca i proklete gomile ote poznata mi je jur oddavna. God. 1862. njekoliko danah prije četrdesetdnevnoga posta dodjoše katolički opravnici u Malko-Trnovo te jim podje sretno za rukom u malo danah odciepiti 414 kućah od grčko-iztočne crkve. Taj dogodjaj zabuni strašno tamošnjega metropolitu, koj pozove u onaj par arhimandritu Pahomija iz rilskoga manastira, dade mu znatnu svotu novca i pošalje ga u Malko-Trnovo, da svojom naravnom rječitosti popravi zlo i jur sjedinjene opet natrag dovede u grčku crkvu. Malo prije uzkrsa dodje Pahomije, a za njim stiže Antimos posvećeni biskup drinopoljskoga metropolite, da to važno djelo dovrše. Bijaše dan sv. Gjurgja, tude velik blagdan, kada je Pahomije Malko-Trnovčane pozvao na svečani obhod, na koj je imao doći takodjer biskup Antimos u svečanom ruhu biskupskom. Pošto su neprestano pojući obišli cielo selo, podjoše na spomenuti humac, gdje Pahomije reče baš dugo i oštro slovo proti katoličkoj vjeri, papi i svećenstvu. Medju ostalim uztvrdi, da bi za nje pače bolje bilo ako bi se poturčili, nego-li što postadoše katolici. Na koncu ote doista sotonske propoviedi uzdigne glas i zavikne: „Za dokaz, da vi katoličku vjeru zabacujete te papu s njegovim svećenstvom ujedno proklinjete, neka svaki od vas uzme kamen ter ga baci prama zapadu, prama Rimu s namjerom, da se odriče pape i vjere katoličke.“ Nu prvi kamen izmače se iz ruke njekomu čovjeku, koj stajaše blizu biskupa, i sgodi biskupovu krunu, t. j. mitru na glavi mu. U taj par zazviždne više tisućah kamenah zrakom prama zapadu, ili upravo proti Rimu i poput grada padaše na podnožje humca. Njekoji razboriti i kako vjerujem, milosti božjom razsvietljeni kućni gospodari stadoše namah razmišljati Pahomijeve rieči, da bi za nje bolje bilo poturčiti se, nego-li pokatoličiti, ter nehtjedoše učestnici biti toga čina paklenoga. Pak i to jim nije bio sliepi slučaj, što je prvi kamen sgodio mitru biskupovu; ota zlobna demonštracija učvrstila jih je u vjeri katoličkoj ter su namah i druge predobili za nju. Njekoliko danah zatim doznaše Antimos i Pahomije na svoju žalost, da ima prieko deset obiteljih, što su odlučno katoličke. Nu ote bi se progonile svakojako, a najviše moradjaše trpjeti gospodin Dimo, koj ima baš veliku obitelj i čiji sinčić Jurica polazi školu katoličku.

Viestnik.

Zagreb. Za slučaj sretna poroda njez. veličanstva carice i kraljice u Budimu, što se svakim danom očekiva, naredjen je svečan Te Deum u prvostolnoj crkvi, kamo imaju doći sve oblasti i svi sborovi u svetačnu ruhu. Dogovoreno je pako glede svečane zahvalnice ovako: ako topovi viestnici sretne sgode izgrme do 7. ure rano, tada će zahvalnica biti istoga dana ob 10. uri; ako izgrme poslje osme rano, ali prije treće popodne, tada će zahvalnica biti istoga dana ob 5. uri popodne; napokon, ako se topovi jave tekar poslje treće popodne, tada će zahvalnica biti tek sutradan ob 10. uri. Ako se pako dogodi porod i stigne ovamo viest medju 8. t. j. u sriedu u jutro do 12. t. j. dana uzkrsa, tada će zahvalnica biti na uzkrs ob 10. uri. — Visokoč. nadpastir razpisao je jur prvlje okružnicom sličnu naredbu na vanjsko svećenstvo.

Današnje sv. obrede kao i obično pranje noguh obavlja sam glavom uzor. g. stožernik nadbiskup. Za pranje noguh po dotičnih župnicih gradskih izabrani su sliedeći starci: Iz župe sv. Marka Mato Podbrežnjak god. 88., Stevo Mušić god. 67., Stevo Lukačić god. 66. Iz župe Novoveške: Franjo Kašner god. 66., Tomo Dobrila g. 61., Gjuro Banić 59. Iz župe sv. Petra Ivan Holcer g. 75., Mihalj Zvier g. 66., Mihalj Filipović g. 58. Iz župe sv. Marije Gjuro Oričić g. 70., Stevo Bukvić g. 77., Ivan Dolničer g. 75.

— G. Josip Kraljević, župnik u Svinjaru gradiške pukovine postade župnikom u Kutjevu. G. Luka Ilić, sveć. nadb. zagreb. posadni duhovnik u Zadru, od prvlje prisjednik duh. stolice čanadske, postade nedavna prisjednikom nadb. duh. stolice zadarske.

— Preminu dne 4. t. mj. od sušice (svake skoro zime imao zapalu plućah) Ivan Temšić, župnik u Klenovniku. Zatim 7. t. m. od dugoljetne sušice Janko Vuk, župnik u Jalžabetu. R. i. p.

— Dne 1. t. mj. bijaše pred zagr. županijskim sudbenim stolom konačna razprava proti samoborskim biračem vlastelinu Vojku pl. Spišiću i Antunu Glasiću, zač. kanoniku i župniku samoborskomu, obtuženim sbog prekršaja bunenja. Sbor sudacah: Celebrini, Klučec i Krcivoj, drž. odvjetnik Buncek, branitelji Spišićev odvj. Vrbančić, Glasićev Mrazović. Krivnja se počinila 11. pros. pr. god. prigodom izbora izbiračah na biralištu nekom blizu Samobora, gdje se ljudi protivnih stranakah porečkaše, a spomenutoj dvojici istom prilikom govoreć proti stranki unionističnoj da se je izmaklo riečih, u kojih i stoji sada krivnja. Sud je po §. 300.

Digitized by Google

obojicu proglasio krivci, nu obzirom na lahkoteće okolštine obsudio svakoga na osam danah zatvora. Prizvaše oba.

Beč. Nadbiskupi i biskupi razložiše u pismu jur 23. pr. mj. na predsjednika gospodskoga doma kneza Koloreda poslanu uzrok, zašto izstupiše iz viećnice ter natrag već, dok ovako bude, nemisle se vratiti. Po pravici smo mislili, pišu crkveni glavari, da će vis. vieće znati štovati sve od državne oblasti preuzete dužnosti, po imenu pogodbu onu sa sv. stolicom; nu pokle se osvjedočismo 21. ož. da većina gospodskoga doma kani zaobići konkordat ter stvarati zakone njemu protivne, dokle on po pravu još obstoji, vide podpisani, da jim nije već moguće biti pri tom viećanju. — Biskupi ukloniše se iz viećnice dan prije, nego se poče viećati u gospodskom domu o temeljnih državnih zakonih; sada je izašlo na vidjelo pismo njihovo pod 27. stud. 1867. upravljeno tada na ministra prosvjete, u kojem točku po točku dokazaše da se protivi duhu i zakonu crkvenomu, u čemu god dirne viersku stvar; a po izvoru istih zakonah te slovnom smislu da je njim posve drugi smier, nego mu ga tvorci kažu, a kašnje će razlagati ga i sami posve drugčije. Sada još pod 30. pr. m. upraviše na ministra predsjednika Auersperga pismo proti tumačenju temeljnih zakonah. Dok bijahu u razpravi, govorilo bi se i dokazivalo s vladine strane, da jim se nemože ni neće podmitati drugi smier i smisao, nego što ga zahtieva jednaka za sve sloboda i pravica; a sada, kada je zakon u izrazih vrlo obćenit i pružan, potvrdjen, tumači se posve drugčije, onako, kako biskupi previdješe, da će biti i kako se u pismu od 27. stud. 1867. potužiše. U istom pismu spominje se, da konkordat po pravu jošte obstoji, a činovnici rade u svemu njemu usuprot bez svakoga straha i kazne, kano da je već davno ukinut. — Ministar je jur odgovorio čudeć se kako biskupi nemogu mirovati, jer da se ničesa neimaju bojati. Ovdje je još na svojem mjestu spomenuti, da je svećenstvo gornje Austrije odgovorilo Giskri na poznatu njegovu okružnicu. Jednom riečju kaže svećenstvo: jesmo se uzrujali da branimo istinu, što svakomu za svakoga jednak ustav dopušta; jesmo se maknuli i potrsili, da se što više peticijah sakupi za konkordat, a to je zakon, kojim se mir medju crkvom i državom ima držati; a neznajući nikakove druge krivnje prosvjedujemo proti očitim pred carevinom i svietom na nas naperenim sumnjam i potvoram, braneći i za se svakomu državljanu ustavom zajamčene sloboštine i pravice. — Školski zakon primljen 29. list. p. g. u poslaničkom domu primljen je 30. p. m. s nikakovom ili malenom promjenom, a uza slab odpor manjine i u gospodskom domu. Svi govornici iz protivna tabora išli su na to, nebi-li koga uputili, da zak. osnova niti najmanje nesmiera proti crkvi i vjeri, pače da joj se osigurava podpun upliv u njezinu obsegu. Vidjeti će se, samo se neka potvrdi.

Rim. Odbori baveći se pripravnimi radnjami za obćeniti sabor, koj bi se otvoriti imao po svoj prilici 8. prosinca o. g., pomnožiše se nedavno po naredbi sv. otca opet jednim novim. Taj novi odbor ima se baviti ukupnim pitanjem o indeksu. Predsieda odboru stožernik Caterini predsjednik odboru stožernikah viećnikah. Nadati se je, da će se osim dosele pozvanih bogoslovah, kao što su Molitor, Hettinger, Hergenröther, Mayer, Schrader, Danko, Schwetz, Kovacs itd. i drugi jošte izvrstni i zaslužni bogoslovi pozvati na taj važan i tegoban posao.

Francezka. U radničkom pokretu ima takovih pojavah, te se čovjek nemože oteti strahu, pak i sbilja nesmiera na drugo, nego da se s temelja sruši sve, što jošte obstoji. Neima tomu jošte godina, a organ tih ljudih, ili pače glasilo lukavih i sebiradih vodjah njihovih „Courrier français“ primamio je više od 20.000 predbrojnikah. Prevratna stranka u radničkom svietu parižkom lukavo je ustrojena, ona ima u svih većih tvornicah svojih ljudih, ter umie na svaki način zasliepiti policiju. Jao i pomagaj, kada nikne krvavo oto sjeme! Da preteče oluju, učinio je car Napoleon više toga. Podigao je najprije prekrasnu kavanu baš za same radnike; tude neka bi se radnička čeljad, kada dodje od rada sva zaprašena i umorena, medju ogromnimi pločami od kristala a na mekih dušecih odmorila, s razborom kavu pila i za jedan večer na nevolju svoju zaboravila. Zatim je lukavi car pregradivši Pariz sve tako uredio, da mu uzmognu vojnici, ako bi proletariat parižki podivljao i digao bunu, prevratne rulje u jedan mah utamaniti. Bi-li mu ta osnova za rukom pošla, ako bi kada došlo do takove bune, što Bože sačuvaj, toga neznamo; nu ono znamo, da prva osnova nevalja. Radnikom, makar i francezkim, netrebaju dušeci od baršuna niti onakova udobnost, već jim treba vjere i kršćanskoga života. Bez vjerozakona odgajaju se samo divlje, nezasitne i nezadovoljne gomile, kojim se pohtieva svega, što si nabaviti može čovjek bogat, a škriplju od bjesnila, jer jim nije moguće uživati. Takovim ljudem pokazivati gospodstvo zemaljsko, a ne učiti jih pravoj mudrosti, kako valja čovjeku i odreći se takovih udobnostih, to znači trovati, ne pako liečiti, kao što i paka znanost, kojom hoće mnogi da obskrbe radnika, znanost, mnijemo bez kršćanstva, čovjeka samo nadima, ter može postati u ruci njegovoj ubojitom spravom paklenjačom. Kršćanstvo pravi je liek ranam družtvenim, jedini liek, koj liječi korenito, dočim se svako drugo liečenje vrti samo oko ruba otrovna čira, a nemože mjesto bolnih sokovah dati zdravih i životnih. Kršćanstvo, što je pretvorilo divljake u ljude ćudoredne, što je imalo proti svim mogućim bolim i rak-ranam na tielu družtvenom vazda pravih liekovah, ima i sada lieka za takove rane. To znadu veoma dobro svi pravi mudraci i poštenjaci, samo sliepa mahnitost i predsudami omamljena ludost bunca bez glave

Digitized by Google

kao na kakovu zapovied, kada se govori o kršćanstvu i crkvi.

Englezka. Crkveno pitanje irsko zadavat će po svoj prilici prvomu ministru novomu Dizraeliu prevelikih tegobah. Tude bo ima stranka starih Torijah, koji nipošto neće da se u to pitanje dira, jer smatraju povredom vlastničtva svako diranje u čiji posjed, dočim mladji savjetuju kompromis, jer misle, da se nikako nemože uzdržati stanje sadanje. Toj se stranci opire stranka liberalna. Na čelu je Russell, koj po svoj prilici u potajnom sporazumljenju s Gladstoneom scieni, da se nebi diralo u dohodke državne crkve irske, pa ipak da bi se tri četvrtine toga dohodka obratile na svrhe katoličke, a jedna četvrtina svećenstvu crkve državne i presbiterijam. Bright hoće da se veći dio crkvenih dohodakah obrati na svrhe državne, a ostatak samo da se dade svećenstvu katoličkomu i presbiterijanskomu. Napokon ima jedna stranka, koja bi htjela sasma ukinuti zavod crkve državne. I tako se predlažu vladi četiri različita načina, kako bi se oto pitanje riešilo. Da znade Dizraeli, za koj bi predlog bila većina, nebi si on mnogo razbijao glave. Nu to je upravo muka, da se nemože unapried proračunati, za što bude većina, a još gore je, da se u dolnjoj kući možda neće primiti nijedan od ova četiri predloga.

* Veoma tješi kršćanina, kada čuje, da se je prošle godine 77 odpalih svećenikah, što bijahu pristali uz prevratnu Italiju, s crkvom opet pomirilo, pošto su prije javno opozvali bludnju svoju. Nu veoma je žalostno čitati, kakova je nevolja u Italiji, imenito u Kalabriji. Siromasi ondješnji, kada prose milostinju, netraže novacah, već svakojakih ostanakah, što se drugdje daju živini. Italija taj vrtao Evrope, nije poznavala prije glada, nužde i nevolje, kako to osjeća sada. Nije-li imao siromak čim da se nahrani, pokucao bi u prijašnje doba samostanom na vrata, ter našao tude milostivih srdacah. Tako bijaše u ono „mračno doba“, dok se ništa nije znalo „o sadanjem liberalizmu.“ Sada je to drugačije. U ime slobode mora sada siromak skapati od gladi.

* Ignjat Erdelyi, rodom iz Zsigarda u Ugarskoj od god. 1858. svećenik nadbiskupije ostrogonske, zatim stupiv u red sv. Vinka de Paula, živi sada kao misionar u Csiaso-Delei u Kitaju, gdje mu je stado od 2000 dušah na daleko razštrkanih. Saznav od biskupa, koj se iz Rima vratio u Kitaj, da mu je njegdašnji učitelj Ivan Zalka postao biskupom gjurskim, a kralj ugarski da se okrunio u Ugarskoj, napisa u svom uzbićenju pismo na biskupa Zalku, da kani na uspomenu tako znamenita dogodjaja na čast sv. Stjepanu, kralju ugarskomu, graditi crkvicu u Kitaju, u onom kraju svieta, odkale se doselio narod magjarski u svoju današnju domovinu. Nu neimajući k tomu dovoljna sredstva nada se Erdelyi pomoći iz biskupije ostrogonske. Kitajski, piše Erdelyi, da je tako naučio, te govori sada lakše, nego-li bi govorio jezik materinji; nu budući da su Kitajci veoma svoje glave te nemare za duhovne stvari, a s druge strane mnogo ima u zemlji nereda, razbojničtva, gladi i pošasti, to mu je život i djelovanje puno tegobah i mukah.

Petrov pinez.

Preko uredničtva. O. Ludovik Horvat, uprav. župe u Čakovcu sabrao kako sliedi: G. Sudec Gjuro 1 f. Udova Kuzma 50 nov. Marciuš 50 nov. Šuleg 50 nov. Barta 1 f. Perstec 20 nov. Todor 1 f. Novak 40 novč. Zozoly udova 50 novč. Cvetković 50 novč. Bedić 50 nov. Senčar 1 for. Megla 50 nov. Kopiar 20 nov. Zdelar 50 nov. Milde 50 nov. Dobensz 20 nov. Sieber 1 for. Krašovec 1 for. N. N. 50 nov. Pečornik 1 for. Szirk 1 for. Karas 50 novč. Amalia Vutsak 50 novč. Theuer 5 for. Klein liečnik isr. 1 for. Martinčević Gj. 50 novč. Körngast 1 for. Adametz 50 novč. Szeiverth 50 nov. Peperko 50 nov. Deak 1 for. Bogdan 20 nov. Strahia 1 for. Antonia Szij 50 novč. Benčak 50 novč. Maria Pintarić 1 f. Ceh čižmarski 1 f. Lončarski 50 n. Šoštarski 1 f. Ceh veliki 1 f. O. A. N. 1 f. Hadrović 1 srebr. cvanc. Udova Deželić 3 srebr. cvanc. L. H. 3 srebr. cvanc. i jedan f. u srebru. Ostalo 7 f. 30 nov. od nepoznatih, ukupno 40 for. u papiru 7 srebr. cvancikah i 1 f. u srebru.

Zatim Ivan Hohnjec župnik u Mihaljevcu 2 sreb. škude, i Stjepan Hergar kap. u Nedeljištu 1 sreb. for.

(*Knjižtvo.*) Javi nam se na sviet još jedan paedagogičko-didaktički list imenom „Školski Prijatelj“ časopis za promicanje pučkoga školstva; a prvi mu broj pokaza se kano „list za ogled“ i nudi se sam sobom umjesto programa; jer ovakova biljega imaju mu biti svi povodnici. Sudeć po smieru prvoga oglednoga broja ima to biti list i paedagogičan i didaktičan, kako jedno i drugo ima biti i učitelj, namjerio je „Škol. Prijatelj“ osobito svraćati pozornost na zakone i nove naredbe školske, presudjivati pitanja što se pojave, spoticati i razpravljati prema potrebam i napredku nova; donositi viesti iz učiteljskoga života i njihove struke. Urednik mu je poznat našemu narodu pisac oboje struke g. ravnatelj Fr. Klaić te ga samo ime preporuča. Izlaziti kani dva puta na mjesec 10. i 25.; a drugi broj, ako se javi za vremena dovoljan broj predplatnikah (predplata šalje se na knjižaru Županovu — Albrecht i Fiedler — do konca ove godine 2 f. 25 drugčije na g. 3 f. na četvrt godine 80 nov.), izaći će 25. t. mj. — Piše „Prijatelj“, da želi „Napredku“ ostati vieran drug, da jedan drugoga liepo pomažu; priznajemo i sami, da bi se ovakova dva lista mogla držati i dobro uspievati; nu kako je kod nas, bojimo se da će jedan list usahnuti.

„Sidro“ trgovački list prestade; jer u politički skupa nedalo mu se prometnuti, a ovakov, kakov je bio, slaba mu prodja.

— Uza „Nar. Nov.“ izašla obećana umjesto „Danice ilirske“ „Književna zabava hrv. srbska“ od Vel. Gaja. Osim što ju štioci „N. N.“ mukte dobiše, može se dobiti u knjižari Županovoj po 40 novč.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 16. Tečaj XIX. U četvrtak, 16. Travnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Sv. stolica o porabi klasikah u školah.

Od raznih pitanjah, što za posljednjih desetakah godinah nikoše na polju uzgoja i obuke, za dugo bi se zanimali duhovi najživahnije pitanjem o porabi poganskih klasikah u školah kršćanskih. Prvi povod prepirci dade revni, za crkvu oduševljeni abbé J. Gaume svojom razpravicom: „Crv, što raztače današnje družtvo, ili poganstvo u uzgoju.“ Glavne misli spisa evo su ove: Uzgoj mladeži u naše doba poganski je, a to s porabe poganskih klasikah. Poganstvo iz odgajanja ima se iztisnuti kršćanskim duhom, a to se može polučiti, ako se odstrane iz školah pisci poganski, ter se mjesto njih uvedu kršćanski. — Premda u tom spisu ima mnoga sama o sebi istina, u cielu ipak vas spis krivo je udešen i zlo je pogodio, jer se osniva na jednostranih i krivih podlogah. Za Gaume-a naime jedini je i glavni uzrok to, što najviše ako je slučajan uzrok, a zaboravlja kraj toga sasma, da je drugo nekršćanski način, kako se shvaća i razpravlja klasička starina, a drugo opet da su klasici sami. Taj poganski duh, koj je klasičke nauke zadahnuo počam od dobe preporoda, kakono vele, svakako je jedan od najsilnijih uzrokah, što se novije doba otima kršćanstvu, ter u tom pogledu ide Gaume-a velika zasluga, što je ne samo spomenutom razpravicom, nego još većma velikim djelom svojim o postanku prevrata nemilice odkrio grdnu ranu otu. Samo je šteta, što je motreć stvari samo s jedne i lih sa svoje strane nahudio i samoj istini. S toga nije čudo, ako se našlo muževah, koji su Gaume-u odgovarali i pogrješno mu dokazivanje dokazivali. Medju svimi najznamenitiji je francezki Isusovac P. Ch. Daniel svojim djelom: Des études classiques dans la société chrétienne. Paris, Julien. 1853. Oba protivnička spisa budu za čas prevedena na njemački, a prepirka, što se zavrgla u Francezkoj, bude sada nastavljena u Njemačkoj. Njemački učenjaci uzeše razpravljati potaknuto pitanje, i to dosta točno i temeljito. Od katoličkih književnikah spominjemo tude dva spisa glede toga pitanja. Professor J. Auer u Beču napisa: Die Kirchenväter als zeitgemässe Lectüre auf den Gymnasien, Wien 1853. a dor. Krabinger u Monakovu: Die classischen Studien und ihre Gegner, München 1853. Ima takodjer glede toga više članakah u časopisu: Historisch-politische Blätter, Bd. 30 f.

Uzprkos toj prepirci nije se ipak niti u Francezkoj niti u Njemačkoj postiglo ono, što se namjeravalo, nije se izvela bitna promjena i temeljita prenaprava u obučavanju. Kao što i prije, ostadoše klasici sveudilj koristno i potrebno pomagalo u znanstvenu naobražavanju mladeži, premda se nisu barem u biskupskih i crkvenih zavodih baš sasma izključivali izvrstniji pisci kršćanski. Nu, neima tomu mnogo godinah, potaklo se i opet isto pitanje u sjevernoj Americi medju svećenstvom pokrajine doljno-kanadske, ter je duhove još silnije uzrujalo i uzbunilo, nego-li to bijaše medju učenjaci francezkimi. Da se toj prepirci učini konac, a uznemirena srca da se umire, zamolio je biskup od Iloe a upravljatelj nadbiskupije Kvebečke 23. studenoga god. 1866. vrhovnu vlast crkvenu, neka bi u tom pogledu odlučila. Na oto odgovorio je dosta obširno 15. veljače god. 1867. predstojnik sbora s. officii stožernik Patrizi, očitovav sasma izvjestno misao sv. stolice i riešiv tako pitanje prieporno. Ota izjava crkvenoga sudišta tim je znamenitija, što su protivnici klasičkih naukah u Francezkoj njekoč kušali ugledom crkve, njezinimi izjavami i zabranami podkriepiti i potvrditi nazore svoje. Navodili bi naime osobito VII. pravilo indeksa, koje glasi ovako: „Libri, qui res lascivas

Digitized by Google

seu obscoenas ex professo tractant, narrant aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui hujusmodi librorum lectione facile corumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur, et qui eos habuerint, severe ab Episcopis puniantur. Antiqui vero ab Ethnicis conscripti propter sermonis elegantiam et proprietatem permittuntur: nulla tamen ratione pueris praelegendi sunt." Na ote rieči ošloniv se Gaume reče pouzdano: „Što imam jošte da kažem? Crkva sama oglasila se silnim glasom svojim, ter zabranila izrikom poganske knjige djeci davati u ruke." Još dalje podje abbé Toursel u jednom članku Universa od 7. rujna 1852. Premda je jur P. Daniel u spomenutom djelu takovo tumačenje indeksa čvrstimi dokazi suzbio kao neopravdano i krivo, to je ipak veoma zanimivo, da u tom za kršćansku obuku mladeži velevažnom pitanju čujemo izjavu apoštolske stolice same, što nam mora da valja kao vjerodostojno tumačenje navedenoga pravila indeksa. Uslied ote izjave pako stoje čvrsto evo ove izreke, ter se neimaju odsele izpitivati.

1. Oni koji misle, da se čitanje poganskih pisacah ima odstraniti iz školah, neimaju nikakova razloga s toga biti u strahu i brigi; jer

2. starodavnim i svendiljnim običajem prokušano je i dokazano, da mladići, bili oni svjetovnjaci ili klerici, naučiti mogu čist i krasan slog ili iz djelah sv. otacah, ili iz uglednih spisah poganskih pisacah, samo ako su ovi posljednji očišćeni od svih smutljivih mjestah, bez ikakove pogibelji i punim pravom — (proti tvrdnji protivnikah, da tristoljetno izkustvo dovoljno dokazuje pogibelj, koja se radja iz porabe poganskih pisacah u školah).

3. Poraba klasikah u tu svrhu ne da se trpi samo od crkve, već se upravo i dopušta.

4. Zabrana indeksa proteže se samo na ona poganska djela, što nahvalice razpravljaju smutljive i nećudoredne predmete a nisu očišćena od takovih mjestah; ostali spisi i izpravljena izdanja mogu se bez zapreke upotrebljivati u školah.

Po časopisu „Revue catholique," koj izlazi u Lovanu (April 1867. p. 235 sq.) i komu je taj službeni spis od prijateljske ruke priobćen neposredno iz Kvebeka, glasi pismo od rieči do rieči ovako:

Illustris ac Reverendissime Domine uti frater! Ex tuis literis die 23. Novembris anno proxime elapso ad me datis Eminentissimi Patres Cardinales una mecum Sacrae Inquisitioni praepositi aegre admodum intellexerunt, graves in ista dioecesi obortas esse et adhuc commoveri dissensiones inter viros potissimum ecclesiasticos, propterea quia in tradendis humanioribus literis tum in Seminario dioecesano tum in aliis puerorum juvenumque collegiis vigilantiae atque auctoritati tuae commissis libri ab ethnicis auctoribus conscripti, licet emendati, praeleguntur. Non est profecto, cur qui hujusmodi libros a literarum studiis amandandos existimant, hac in re vehementer sollicitos anxiosque se praebeant. Explorata enim res est et antiqua constantique consuetudine comprobata, adolescentes etiam clericos germanam dicendi scribendique elegantiam et eloquentiam sive ex sapientissimis Sanctorum Patrum operibus, sive ex clarissimis ethnicis scriptoribus ab omni labe purgatis absque ullo periculo addiscere optimo jure posse. Id ab Ecclesia non toleratur modo, sed omnino permititur, et a SSmo. Domino Nostro Pio Papa IX. perspicue declaratum fuit in epistola encyclica ad Galliarum Episcopos die 21. martii 1853. missa. Quum igitur antiqui libri ab ethnicis, graece aut latine conscripti, qui in seminario et collegiis istis adhibentur, non ii nimirum sint, qui res lascivas seu obscoenas tractant, narrant aut docent, imo ab omni labe sint jam diligentissime expurgati, sicut insigni testimonio tuo ultro fateris, idcirco nihil est quod in usu hujusmodi librorum jure possit apprehendi. Verum tamen illud maxime dolendum est, quod hanc ob causam, disturbata isthic cleri concordia, non parum commoti sint animi: quia si semper, nunc certe viri catholici, praesertim ecclesiastici, non in agitandis fovendisque importunis controversiis, sed in catholica tuenda veritate et in Sanctae Ecclesiae juribus, quae adeo divexatur, propugnandis omnem operam et industriam debent impendere. Quare Te maximopere Sacra haec congregatio in Domino cohortatur, ut non minori contentione quam pastorali caritate ecclesiasticos istos viros concordissimis animis idipsum dicere omnes et in eodem sensu atque in eadem sententia perfectos esse moneas; atque efficias, ut ab omni quaestionum vanitate abhorrentes, sedulo naviterque Dei et proximorum negotium agant. Non dubitatur, quin pro spectata tua prudentia a procurando hoc salutari officio nunquam desinas; et interim fausta cuncta ac felicia Tibi precor a Deo.

Romae die 15. Februarii 1867.

Amplitudinis Tuae Addictissimus uti frater (Sign.) Card. Patrizi. R. P. D. Episcopo Administratori Apostolico Dioecesis Quabecensis.

Križ i Propelo.

(Dalje.)

III. Odielo Isusovo.

Spasitelj na križu bijaše gol, samo oko bokuh pokriven. S toga se predstavljaše propeti na propelih

Digitized by Google

sada više, sada manje odjeven. Odielo propetoga mienjalo bi se tečajem vjekovah. Na najstarijih propelih ukazuje se propeti ponajviše u dugu odielu, što pokrivaše čitavo tielo osim rukuh i noguh. Najstarije propelo u rukopisu sirskoga evangjelja od g. 586., predstavlja Isukrsta u takovu odielu. Isto je tako naslikan propeti na propelu, što se našlo u grobovištu pape Julija. U najstarije doba čini se, da je vladao običaj predstavljati propetoga na propelih u dugu odielu poput košulje (bez rukavah) a zvalo se odielo „toga, tunica interna.“ S toga probudio bi, kako javlja Grgur tourski, goli po svoj prilici samo oskudnim zaslonom oko bokuh opasani Isukrst (dominus quasi linteo praecinctus) na starom propelu narbonskom dosta smutnje, ter to bijaše razlogom, što se slika na zapovied biskupovu zastirala zastorom, koj bi se samo kad kada skidao. Kako bi se mogao bio tko smutiti, da nisu bili ljudi navikli na propela s odjenutom prilikom Isukrstovom? Sasvim tim mora se priznati, da propela sa samim zaslonom oko bokuh nisu bila sasma neobična, jer kako bi se inače bio tko usudio takovu sliku javno izložiti u crkvi? Da je sbilja bilo takovih propelah, to vidimo na slici propetoga kod Anastazija Sinaite, gdje je Isukrst samo od prsijuh do koljena zaodjenut širokim zastorom. Odjenuta propela bijahu duže vremena pravilna. To se razabire odatle, što su se iz rane romanske, odnosno-starokršćanske dobe uzprkos vandalizmu plačkašah crkvenih iz šestnaestoga i iz početka ovoga vieka takova propela sačuvala u dosta veliku broju, usuprot pako malo njih sa samim zaslonom oko bokuh. Odjenuta je slika propetoga iz sedmoga vieka u rukopisu 69. u knjižnici sveučilišta würzburžkoga; plaštem grimiznim zaogrnuta je slika trpećega spasitelja u rukopisu propoviedih sv. Grgura nazianskoga u državnoj knjižnici parižkoj iz devetoga vieka. Propelo na mozaiku, što ga papa Ivan VII. († 707.) napraviti dade u Rimu, pokazuje priliku spasiteljevu odjevenu od vrata do noguh. U crkvi svetih Kozme i Damijana u Rimu bijaše, kako pripovieda Mabillon (Iter Italicum p. 131.), veoma staro propelo, a na njem Isukrst odjeven dugim odielom. Cornelij Curtij (De clavis dominicis p. 41.) opisuje veoma staro propelo, što je u Cange-u. Propeti spasitelj zaogrnut je dugim plaštem od grimiza. Molan (De historia ss. imaginum lib. IV. ed. Paquot p. 421.) govori o više drugih propelah u Francezkoj, na kojih je propeti odjenut. Propelo u Emmerichu, što spada u rano doba romanske umjetnosti, sasma je odjenuto. U dražbenom popisu Essingskoga kabineta u Koloniji (za god. 1865.) ima dobra slika propetoga sasma odjevena a u slonovu kost urezana. Propelo od mjeda sasma odjenuto a nadjeno u Tarzu u Ciliciji i pripadajuće desetomu vieku, opisuje se u Revue archéologique (tom. 13. p. 56). God. 1858. našlo se propelo od mjeda pozlaćeno ognjem, blizu Chlumeka u sjeverno-iztočnoj Českoj, što spada u deveti vieк. Propeti je odjenut odielom, što je tiesno pristalo tielu. (Památky archeologické. V Praze 1859. D. III. s. 363.) Propelah s odjenutim Isusom ima još u jedenaestom, pa i u dvanaestom vieku. Takova preliepa jedanaestomu stoljeću pripadajuća rezbarija na slonovoj kosti nalazi se u državnoj knjižnici parižkoj. Takodjer dugim odielom odjenuto propelo u gradu Tyrolu kod Merana spada u jedanaesti viek. (Kirchenschmuck. 1861. Bd, 10. S. 70.) Veoma liepo propelo s odjevenim Isusom ima crkva sv. Marije u Lyskirchenu u Koloniji (Bock. Taf. 36. Nr. 104.), a pripada dvanaestomu vieku.

Često se odjenuta propela zamienjuju sa slikami sv. Vilgeforte. Vilgeforta, takodjer Liberata, Kümmerniss, sv. Hilpe i sv. Hülse imenom, moljaše se Bogu, da ju oslobodi prosbe njekoga kneževića poganskoga. Kako se priča, naraste joj tada ružna brada. Otac poganin dade ju s toga propeti kano vješticu. Slikah sv. Vilgeforte ima u tako zvanoj vodenoj crkvici u Saalfeldu kod Meiningena, u crkvah u Fuldi, Bruselu, Malinu, Pragu i u Ibersheimu u renskom Hessenu. Sv. Vilgeforta ima na glavi krunu a na noguh zlatnu obuću, a kadšto samo na jednoj nozi, dočim je druga zlatna cipela na zemlji kraj mlada svirača.

Uz propela odjevena ima takodjer, premda redje, jur i takovih sa samim zaslonom oko bokuh. Takovo bijaše ono staro propelo u Narbonni, što ga spominje Grgur tourski, takova su propela u „Ὁδηγός“ Anastazija Sinaite iz sedmoga vieka, pak i propelo na diptihu od slonove kosti, što ga vojvodkinja spoletanskoga Agiltruda u devetom stoljeću pokloni samostanu Ramboni n Marki. Za ciele srednje i kasne romanske dobe, pa i gotičke siže „perizonium“ ponajviše od prsijuh do koljena. Na veoma mnogih propelih romanske dobe služi zaslon na ures. Umjetnici kasne gotičke dobe prikratiše „perizonium.“ Doba preporoda, osobita ljubav za starinu, pa uslied toga i za golo budu ponajviše uzrokom, što se je široki zastor oko bokuh (nazvan kadšto tunica, njem. Herrgottsrock) romanske i ranije gotičke dobe stisnuo do uzke vrpce, što se vije poput stezića. I taj je način omilio sve do u naše doba.

IV. Podnožak.

Da je na križu spasiteljevu namješteno bilo sjedalce „sedile“ na podporu tielu, spominju izrikom Justin mučenik, Irenej, Tertullijan. A iz spomenute nagrde od propela razabiremo, da se je rabio i podnožak „tabula suppedanea, suppedaneum.“ Kako se je na sjedalce sasma zaboravilo, ter se na starijih propelih stavljao samo podnožak na podporu tielu, to nije težko protumačiti. Kada se je znak križa pravio rukom, izostade naravski označenje sjedalca. Isto tako izostade i na slikah križa, da nebudu križevi neliepa lika. Poslje pako, kada se je predstavljao propeti sam na križu, nije se dakako s obzira nježne stidljivosti kršćanske misliti moglo na sjedalce.

Digitized by Google

Prvo propelo po starosti, što je u rukopisu sirskoga evangjelja, neima jošte nikakova podnožka. Noge su jedna uz drugu pribijene. Nu neima niti na križu sasma odjevena spasitelja, niti na križima po strani pokrivenih razbojnikah ni traga sjedalcu. Na propelu iz katakombah, što je po prilici iz sedmoga vieka (Aringhi, Roma subterranea II. p. 165.) vidi se jurve podnožak, a nanj se upiru noge bez ranah. Kada se dakle u djelu veoma razširenu veli: Na svih propelih iz sedmoga vieka, a ima jih ne malen broj, manjka i podnožak i sjedalce, to je ravno glede praznih križevah istina, nu glede starih propelah jest krivo. Liepo u slonovu kost urezano propelo s odjevenom prilikom Isukrstovom u državnoj knjižnici parižkoj pokazuje ranjene noge spasiteljeve, kako stoje na preliepu kaležu romanskom, a ne na podnožku. To isto vidi se na križu od pozlaćena bakra, što se našlo u Planigu, a sada je u gospodina dvorskoga savjetnika Weidenbacha u Wiesbadenu. Za dobe sloga romanskoga bijaše naime običaj, mjesto jednostavna podnožka stavljati svakojakih znamenah k nogama spasiteljevim. Takav veoma česti znamen jest kalež, kamo krv kapa iz ranah nožnih. Kadšto angjeo drži kalež pod nogama. Na zanimivu križu za obhode u župnoj crkvi u Burtscheidu, što ima dvostruko brvno poprečno, drži klečeći angjeo s objema rukama kalež, na kojem stoje noge propetoga bez ranah. U stolnoj crkvi u Beauvaisu ima na prozoru nad oltarom majke božje slika propetoga, što polazi iz trinaestoga vieka. Adam, ukopan pod križem, ustaje iz groba i drži u lievoj ruci zlatan kalež, u koj sveta krv teče iz probijenih noguh. (Didron, Iconographie p. 277.) Drugi znamen, ili pod nogama propetoga ili pod križem, jest mrtvačka glava, bud sama, bud s dvjema kostima mrtvačkim prekrštenim. Na križu s kosima krilima, što je na mjedenoj krstionici u Würzburgu a od god. 1279. upiru se noge spasiteljeve na mrtvačku lubanju. Mrtvačka lubanja pod nogama Isukrstovim ili pod križem znači glavu Adamovu. Odnošaji izmedju Adama i Isukrsta jesu poznati. U Adamu umiremo, u Isukrstu živimo svi. (I. Kor. 15, 21. 22.) U tom smislu zovemo Isukrsta novim, drugim Adamom. Stara je priča, koju spominju mnogi crkveni otci (Origen, Ciprijan, Tertullijan, Atanazij, Jeronim, Epifanij, Bazilij), da je Adam na Golgoti zakopan na onom upravo mjestu, gdje stojaše križ Isukrstov. Kosturnica ili kalvarija da se zove od kostih praotčevih, što su tude zakopane. Na njekih propelih hvata Adam krv, što teče iz rebra Isukrstova. Na drugih slikah tako umire spasitelj, te zadnji pogled njegov uprt je na glavu Adamovu. Mrtvačka glava pod nogama propetoga s jabukom u ustijuh, a kadšto zmija ovita oko nje, znamen je prvoga grieha i odkupljenja na križu. Ista misao često se izražava zmijom, što ima jabuku u ustijuh a svija se pod križem. Takovih slikah vidimo na gotičkom propelu u crkvi sv. Marije u Ahenu, na preliepom tako zvanom križu Matildinu (zakladi opatice Matilde, unuke Ottona velikoga), na križu oltara sv. Leonarda u crkvi frankfurtskoj.

V. Kruna.

Premda je spasitelj po svoj prilici za trpljenja svoga na križu imao na glavi krunu trnovu, vidimo ga ipak na svih starih propelih bez nje. Jer slikami propetoga na zapadu do trinaestoga vieka hoće se u svem izraziti istina, da se je Isukrst, gospodar života, žrtvovao, jer je sam hotio. S toga predstavljala bi se slika propetoga, kao da živi, s otvorenima očima, bez ikakova znaka boli, nepribita, pače razkriljenima rukama kao „regnans a ligno Deus“ stojeći na podnožku. Pak to je uzrok, što neima na nijednom propelu do trinaestoga vieka krune trnove. Mjesto toga je oko glave propetoga ili okrugao obsjev ili poput križa, ili toga neima, već ruka otčeva drži nad glavom Isukrstovom krunu kraljevsku, ili slika propetoga sama ima sada jednostavan, sada dvogubi diadem. Slikah propetoga bez krune i obsjeva ili okrugla ili poput križa, ima više. Ruka, što viri iz oblakah (znamen iz rane dobe srednjega vieka za prvu osobu) drži nad glavom Isukrstovom krunu na odjevenom propelu u crkvi sv. Marije u Lyskirchenu. Slična slika vidi se na gotičkom propelu u Marijinoj crkvi u Ahenu. — S kraljevskom krunom na glavi predstavlja se Isukrst na prastarom propelu u slikari „degli Uffizi“ u Florenciji, na propelu od mjeda, što se našlo u Unterornau u Bavarskoj, na propelu u Bartholomäbergu, na slici propetoga spasitelja u Würzburgu iz trinaestoga vieka, na velikom drvenom propelu u prvoj dvorani muzeja moguntskoga. — Odkada je idealno slikanje spasitelja propetoga, gdje se on predstavljao kao „deus regnans et triumphans a cruce“ mjesto ustupilo načinu više naturalističkomu, da je spasitelj muž bolih, htjede se i na glavi spasiteljevoj imati muka pred očima, pak s toga se pridade kruna trnova. Taj u trinaestom vieku uvedeni način predstavljati propetoga s krunom trnovom zavlada od tada obćenito. U ostalom je kruna trnova na propelih trinaestoga i četrnaestoga vieka veoma nalik na njekakav trak, ter se tako prelazilo do prave krune trnove.

(Sliedi dalje.)

Biskupi i bečka vlada.

Poznata je adressa biskupska od lanjske godine i poznat carski odgovor na nju. Mislilo se, da će crkveni glavari od toga groma snebiti se i zaniemiti. Niti jim nije do objesti i svadje i kara; ali kad uztreba, reknu oni svoju očito i snažno. Mogu znati, da će s druge strane znati i njim odgovoriti Beust i od kolovodjah carevinskoga vieća sastavljeni ministerij. Tako eno počima pismena razpra medju austrijskom crkvom i

Digitized by Google

carskim ministerijem, ter osim što ju spomenusmo u viestniku, moramo ju spomenuti posebice i na širje, da se duga poviest, koja će se po svoj prilici iz toga klupka razprestć, nadje i u našem listu, koliko se može, cjelovita.

Crkveni glavari spadajući u gospodski dom careva vieća odlučiše uztegnuti se viećanju o tako zvanom temeljnom zakonu, a da se taj čin nebude krivo tumačio, nabrojiše u pismu od 27. studen. 1867. upravljenu na tadanjega ministra prosvjetnoga razloge. Pišu pako ovako: Sutra ide na red zakonska osnova za obćenite pravice državljanske. Nam se u mnogom pogledu nemogu sviđi, pače budući izreke vrlo obćenite i pružne, ter se na svaku misao mogu navlačiti, vide nam se i kobne i žalostne. Osim toga svaka ovih izrekah ima svoju poviest; jer nisu sada izumljene, nego od druguda uzete, a svakoj se opet zna prvobitna svrha. Dokle se dira političke strane, nepačamo se; nego više ustanovah može se nategnuti i tumačiti na supor pravicam katoličke crkve, pak zato nesmiemo prešutiti, prem umah priznajemo, da samo slovo može mirno i dobro stati ter nas s druge strane mogu dobrim razlogom uzbiti. — Druga stavka VI. članka glasi: „Za mrtvu ruku stegnuće prava: steći si nepokretninah i njimi razpolagati, može se putem zakona s razlogah javnoga dobra dopustiti.“ Jest, od starine je jur običaj posjednike obvezane stanovitom svrhom posjeda, sbog koje se prodati ili dieliti smiju malo kada, zvati mrtvom rukom; nu sada već ota rieč nekako nije prikladna; jer i sva ona dobra nose državne terete. Najmanje pako dolikuje nadjevak onomu posjedu, od kojega se plaća aequivalent, i od kojega prem država ravno nabere dohodka, bere drugim načinom toliko i više, nego bi drugčije brala. Padši dakle razlozi starinskim zakonom moradu pasti i sami oni. Nije proti pravu s razlogah javnoga dobra stegnuti dotičnomu užitniku pravo razpolaganja ili pravo uzmnažanja takova dobra; nu dokle to ide na crkvena dobra, valja se prije sporazumjeti. Doduše to se niti netaji u spomenutom članku; ali je mnogo toga skupa u istu stavku nagomilana, ter bi se moglo krivo razumjeti, osim ako, kako je naravno stavka ova ima naznačiti samo, da zakon postavlja iznimku od pravila prvašnjim člankom ustanovljena, ne pako sam način i postupak za pojedini slučaj. — XV. čl. nabraja prava svake zakonito priznane crkve i vierske družbe; a osim dvie male promjene to je skroz ista ona ustanova ustava od 4. ož. 1849. zadržana u krieposti prev. odl. od 31. pros. 1851. Jedna promjena stavila je umjesto „poslove“ — „nutarnje poslove,“ što ako u pridjevku neima ležati, česa bi se s razlogom trebalo bojati, tada je skroz suvišan; zato se i bojimo, da se onim „nutarnje“ hoće da uzme u onom smislu, sbog šta je god. 1848. i 1849. bilo onoliké prepirke. Ili je suvišna ili ima tu svrhu, da crkvi može vlada opredieliti obseg samouprave. U istoj Badenskoj ista ona stranka, koja je oborila konkordat, dala je crkvi podpunu samoupravu. Ali se još prije mogu prevrnuti konačne rieči: — „jest pako kako i svako drugo družtvo podvržena temeljnim državnim zakonom.“ To je od rieči do rieči iz ustava od g. 1849. pak i onda moradoše biskupi prosvjedovati. Nego ako se dobro promotri narav obćenitih pravah državljanskih, nemože se po nikoj način jošte reći, da se člankom 15. zakida u kat. crkvu ter njoj čini krivica. Jer tu se kažu samo pravice, koje idu svakoga državljana, a nekaže se, da jih nitko više nesmie imati, samo se nemože sbog njih pozivati na temeljni zakon. Drugčije bijaše god. 1849. kada si se glede uprave crkvene mogao pozvati samo na §. 2. patenta od 4. ož. Tako se biskupi boje i umah tješe u istom pismu glede čl. 17. zadnje stavke o gojitbi i obuci. Na koncu kažu: Sve visi o tomu, kakov se tumač izda ovomu zakonu; nego mi nesmiemo pomisliti, da je vlada carska naumila trgati pravice kat. crkve i na ugovoru osnovane jim podloge, ter zato neimamo razloga smatrati upitnu zakonsku osnovu za povredu konkordata, niti joj se protiviti. O sankciji ovoga temeljnoga zakona visi, hoće-li se uvesti zakon o delegacijah. Tako se nema načiniti s konkordatom, jer nije u nikakovu savezu. A da se ukloni svaki povod sumnjam i da se nebude krivo tumačilo naše ponašanje: to i jest svrha ovomu pismu.

U drugom pismu od 30. ožujka t. g. na ministra predsjednika kneza Auersperga jur se moradu pritužiti, da se sankcionirani temeljni zakoni krivo tumače. Na početku vele biskupi: Zakonu pravi tumač izdati ima pravo jedina ona vlast, koja je zakon izdala; puno visi o nazoru onih ljudih, koji zakon imaju izvoditi; a nebudući nam zastupnikom crkve svejedno, kako se misli tumačiti temeljni zakon o sudbenoj oblasti, dužni smo svoju očito reći. Prvi članak toga zakona glasi: „Sva sudbena vlast (alle Gerichtsbarkeit) u državi vrši se u ime njegova veličanstva.“ Ove rieči tumače nekoji (od oblasti i upliva) tako, kano da u Austriji nigdje i u ničem nesmie biti suda, osim onoga, što se vrši u ime cara, dakle u ime oblasti državne. Takovu tumačenju protive se biskupi, ter oko ove izreke vrti se sve njihovo pismo. Sliedimo ga po smislu. Izrikom reklo se je ravno samo to, da se ovim člankom crkveni sudovi ženitbeni čine nemogućimi; uzme-li se pako izreka u tom smislu, kano da ukida crkvene sudbene ženitbe: tada izlazi iz nje i više toga, naime: da kat. crkva u Austriji u obće neima nikakova prava od svoje moći izreći kakovu za članove obveznu odluku ili sud. Država je družtvo; ali nije jedino na svietu, a neima ga tako velika i razgranjena pod jednom glavom i jednim zakonom kako je crkva katolička. Pak ako trgovačka, železnička i druga svakojaka družtva imaju pravicah i dužnostih, koje neizviru iz državnoga zakona, nego iz družtvenih pravilah; ako ona od svoje moći članovom svojim sude pravicu dieleć jim blagodati:

Digitized by Google

kako bi se smjelo to isto kratiti crkvi? Kako bi se moglo, za primjer, suditi u ime carevo: da-li se koji katolik ima izobćiti ili kojemu svećeniku uzkratiti duhovna oblast: propoviedati, misiti, izpoviedati. Ote i slične pravice (valjda se smie i za nje rabiti rieč jurisdictio — Gerichtsbarkeit) vrši crkva u ime Boga, od koga jih je dobila, vrši po svem svietu, pak nikomu u nijednom kraju nije došlo u glavu tražiti, neka bi to vršili u ime njihova cesara. — Austrija se je u krilu kat. crkve rodila i u njoj odrasla; car imenuje skoro sve nadbiskupe i biskupe, većinu kanonikah i množinu župnikah, u ista biskupijska sjemeništa dopire državna moć, nije dakle moguće u Austriji, da vlada nebi znala ili marila za ustav i upravu kat. crkve, nije moguće, da bi koj zakon austrijski mogao tajiti sudbenu vlast crkve. Bavarski i saksonski zakoni vele takodjer, da se suditi ima u ime kralja; ali opet u jednoj i drugoj zemlji sudi crkva u ženitbenih stvarih po svojem zakonu, jer gradjanski zakon po svojoj naravi obazire se samo na svjetovnu sudbenu vlast. — Naopako tumačenje spomenutoga članka tim je žalostnije i kobnije, jer jako obćenitu i pružnu stavku podmiće se misao, po kojoj bi austrijskoj crkvi jedva što više ostalo, nego joj davaju temeljni državljanski zakoni; jer lišila bi se tim onoga prava: svoje poslove rediti od svoje moći i po svojoj volji. Ta već su Austrijancem podvikivali, neka po tom tumaču naprosto prekinu ugovor sklopljen sa sv. stolicom. Istina je, nijedan članak temelj. zakona, osim ako mu se silom podmetne drugi smisao, nemože se reći da kida prava kat. crkve; ali je mnogomu takov smisao jako blizu. Nevjerujemo, da bi carska vlada ikomu mogla zapovjediti šta takova, čim bi bi se pokazalo, da državna vlast prezire svaku drugu. Gradjanska prava i dužnosti opredieliti može jedini državni zakon; ali samo to. Kad bi vojak držeći rat nerazumnim i nepravednim već samim tim bio riešen dužnosti vojevati, što bi bilo od vojske? Što mislio da mislio dužan je vojevati. Tako ni činovnik neima pitati, je-li zakon shodan ili nije, nego je, osim ako se očito protivi sviesti, dužan samo vršiti zakon. Kuda bi drugčije došlo? Evo jedan primjer. Neka pravoslovac sudi o konkordatu, što ga je volja, da jošte po pravu stoji, toga tajiti nemože. Ali ne samo prije 21. ožujka nego još i prije, nego je ijedan dom car. vieća izrekao sud o konkordatu, stavilo se je državnih činovnikah svom snagom proti njemu. Carska vlada nije ni s daleka vidjela u tom kakova prekršaja zakletve. Bez dvojbe svi oni drže zakone od 5. stud. 1855. i 8. list. 1856. dokle idu na njihovo službovanje; a to i jest, na što se službenom zakletvom obvezaše. To valja i za temeljne državne zakone. Drugčije primite izraz itd.

U svojem odgovoru ministar predsjednik Auersperg poslje običnih izrazah štovanja piše: Pravo velite, da ista zakonotvorna vlast ima jedino pravo izdati zakonom pravi tumač; nazori onih, koji imaju izvoditi zakon, pravo velite, da puno važu. Drugčije o čemu pišete, o zakonskoj osnovi za ženitbu katolikah, o tomu je bilo prilike govoriti, govorilo se, ali je sada tomu prošlo vrieme. Ministarsko vieće, jedino zato, jer vas podpisnike štuje, hoće jošte i sad da se bavi pitanjem, koje potaknuste. Ta nijednim zakonom, nijednomu sudu nije naloženo, da preotme sebi pitanja vjere, sviesti reda i crkvene nutarnje uprave. Da toga neće biti ni u buduće, jamči vam 14. i 15. čl. tem. zakona. Nebi dakle bilo pravo prigovoriti vladi, da nemari za sustav kat. crkve, pače i ovom prilikom očituje, da je ne samo spremna dati joj podpunu slobodu, nego ju i pomagati po mogućnosti. Ali kako god vlada nemisli prekoračiti medje državne oblasti, tako neda to ni s druge strane. Zato se niti neupuštamo odgovarat na onaj dio štov. pisma, gdje se govori o tem. drž. zakonih i dužnostih činovničkih. Molim Vas uzoriti gospodine, dostojte ovo javiti redom svim visokoštov. podpisnikom itd.

Biskupi se dakle boje — vlada jamči za slobodu i pravicu — stvar se zapliće što dalje to jače: vidjeti ćemo dakle, tko je mislio i sudio pravo.

Dopis.

J. Š. Na V. Bukovcu 4. Travnja. Neima dvojbe, da prijateljski razgovori često kratih izkrešu mnogu misao čestitu, koja bi viekom nepoznata ostala, da ju takova blaga sgoda van neizvabi poput iskre, za koju se nezna, dok ju čelik neiztisne iz kremena. Na 27. Veljače o. g. sretnim slučajem sastadoh se s mnogimi, od kojih njekoje puno cienim radi čestitosti njihove, a drugi mili su mi već radi poznanstva od mladosti. Tu se dakle savi u kolo liep broj braće i znanacah. Gdje pako stoji brat nuz brata, prijatelj nuz prijatelia, tu ti stoji i srce otvoreno jednoga spram drugom, pak lasno ti je tudier opaziti, kako se jedan nad drugim nadmeće, koji da od njih više iznese na vidjelo, što liepa i plemenita čuva i njeguje u srcu. A da je komu sve ono obilje uznositih čuvstvah i plemenitih mislih sabrati u jedno, ele dobila bi se milovidna kita dostojna, da se njom ovjenča i ukrasi prijateljstvo. Pravi svećenik doduše nikada netaji, a ponajmanje u krugu braće si, onih čuvstvah, koja zaplodjena svetom vjerom spominjaju ga na ljubav prama rodu, iz kojeg je proizišao, i koja ga nutarnjim nagonom sile, da rukom tvori, što srcem osjeća. Nu kod mnogih ipak čini se, kao da je od potrebe, da jim se volja načinom, budi ma kojim, u sgodan čas na to privine. Tomu u istom bratinskom družtvu dovoljan dokaz podade nam veleč. g. župnik s Pod-Turna u Medjumurju Hieronim Kolaj, koji kod stola s veseljem slušajući, što sve vrli rodoljubi čine dobra za dom i rod hrvatski (kad mu je medju Hrvati živjeti u tudjinstvu) a naposeb kako se novo gojilište znanostih, naime jugoslavenska akademija bujno razvija na razplod domaće prosvjete, veledušno maši se

Digitized by Google

svoje kese, te mi s mjesta ondje uruči 50 for. neka ih do skora kao rodoljubni prinesak za rečenu akademiju u Zagreb odpremim. To sam odmah drugi dan doista i učinio. Usried pako na to obće zavladavše radosti sjeti se ujedno vriedni taj gospodin i one subraće svoje, koja budi teretom mnogih godinah, budi hudom sudbinom pritisnuta nemoćna su, da težke dužnosti vanjskoga pastirovanja izvršuju, zato i njim za podporu darovà ravnu svotu od 50 for. I ove sam novce duh. stolu na razpolaganje poslao. Svi će dobri umjeti po vriednosti ocieniti darove ove, te će mu znati na njih i primjernu zahvalu izkazati.

Viestnik.

Zagreb. Blagdane uzkrsne obslužismo običnim slavljem. Uzoriti g. stožernik nadbiskup nemareći za ružnu i studeno vrieme bio je i na veliki petak i u subotu pod svom službom u crkvi po svojem običaju, premda se je tek izvinuo bolesti, a kako je u četvrtak sam obavio službu i starce si apostole s gospodom župnici gradskimi podvorio kod stola u svojem dvoru i s obilatim darom odpremio na sve strane grada, tako je svečanost uzkrsnuća u prvostolnoj crkvi obslužio sam, na Uzkrs pjevao svečanu misu i poslje nje slušao jošte u sredini crkve medju svećenstvom i pukom propoviđ svetkovnu rečenu prema duhu blagdana po preč. g. kanoniku Ivanu Mikoviću. Svečanosti uzkrsnuća u subotu večer pribivao je u prvost. crkvi preuzv. g. vrh. zapovjednik vojske sa sborom častnikah u svečanoj odori s počastnom četom na trgu. U gradskoj župi bio je na istoj svečanosti i pratio obhod preuzv. g. banske časti namjestnik. — Liepo nam je ove godine svim na isti dan došao Uzkrs, ali nam je svim izza krasnih proljetnih danah došao studen i dosta biel.

— Sv. otac papa imenovao je c. k. komornika i vlastelina Ferdinanda Inkeya Palinskoga vitezom velikoga gradj. krsta sv. Grgura.

Pešta. U biskupsku konferenciju (sva tri nadbiskupa, zatim biskupi vesprimski, pečuvski, subotištanski, čanadski, vacovski, gjurski, stolnobiogradski i nadopat s Martinova brda) stiglo je očitovanje katolikah uprošenih za njihovo mnienje, pročitalo se ter će se sbilja sbog njega primiti njekoje shodne promjene na elaboratu. Po dogovoru s ministerijem počelo se spremati, da bi se mjeseca svibnja sastala željno očekivana mješovita konferencija. — Velikovaradinska skupština minu liepo i složno; bilo na njoj 400 glavah, a spomenica na pobiskupa i ministra primljena osim jednoga glasa s podpunim mirom i slogom.

— Tajni list slobodnih zidarah „Bauhütte“ od 14. ož. t. g. piše iz Pešte ovo: „Javna predavanja o slob. zidarstvu. Dr. Lewis zamolio je ministra nutarnjih poslah, nebi-li smio javno držati red od 12 predavanjah iz poviesti sl. zidarstva, na što je miaisterij napustio grad Peštu, ako dor. Lewis kani držati ota predavanja samo za grad Peštu, tada neka sam odluči. Magistrat je umah podielio dozvolu. Dr. Lewis kaže u svojem programu, da on pozna svrhe, nutarnji organizam i poviest sl. zidarstva, ter ovu dieli na tri dobe obsižuće od 1717. do našega vremena.“ Samo napried!

Beč. Profesorom Greuteru i Jägeru, čuvenim zastupnikom tirolskim u car. vieću, predao je 5. t. mj. nuncij msgr. Falcinelli pisma, kojimi sv. otac papa iste imenuje za svoje tajne komornike.

— Dne 22. ožujka bijaše peta glavna, doista sjajna skupština Mihovilove bratovštine. Ogromna dvorana napunila se licah svakoga staleža, osobito velike gospode. Od crkvenih glavarah bijahu: kardinali pražki i bečki, apost. nuncij, nadbiskupi Fürstenberg, Haynald, Litvinović, Tarnoczy, biskupi Gasser, Kutschker, Riccabona, Zwerger, i mnogi drugi crkveni dostojanstvenici. Znamenite su u govoru kardinala Rauschera ove s klikom primljene rieči: „U Austriji pade dugo namierani udarac; većina gospodskoga doma nehtjede se zauzeti za konkordat. Zamašaj koraka opaziše na onih, koji ga jur zakoračiše, samo riedki. . . Jedno je, što se od nas u Beču prije svega ište, a to je: hrabro izpoviedati katoličku istinu sborom i tvorom. To i jest ono, čim vjeri, pravu i razumu svi možemo a i moramo pomoći do pobjede. Na izgledu nam za sada drugo nije do napast i boj. . .“

Prag. Do sada bijaše običaj ter je stožernik nadbiskup u prvostol. crkvi obavio na veliki četvrtak pranje noguh na dvanaestorici kanonikah sv. Vida; nu od ove godine — kako „Blahověst“ piše, odlučio je knez nadbiskup odabirati za taj čin uboge starce iz pražkih župah, ter će svake godine biti iz drugoga gradskoga kotara. U svojem dvoru dati će jim spremiti objed, ter jih oko stola dvoriti sam s kanonici.

London. U parlamentu duhovnom, komu vele „Convocation,“ pretresivahu nedavno anglikanski biskupi obširno i živahno glede pokreta ritualskoga, kako se naime navode katolički ili pravije protucrkveni obredi u anglikansku službu božju. Većina biskupah opire se toj struji, nu obstojeće naredbe tako su pružive i neizvjestne, te je težko postupati proti duhovniku, koj se u službi božjoj služi ruhom poput svećenika katoličkoga, koj se tako i klanja koljenom, svieće stavlja na oltar i pali tamjan. O ritualizmu izjaviše se jur biskupi u obće, kako ga neodobravaju, nu kako se je u „convocaciji“ s više stranah potvrdilo, biva od tada sve gore, a ne bolje. Htjelo bi se dakako biskupom glede obredah izdati novih naredabah, kojimi bi se zabranili obredi ritualistom obljubljeni; nu to nebi bilo tako lahko. Jer da budu takove naredbe zakonite, ima jih odobriti parlamenat, a parlamentu jih predložiti na

Digitized by Google

riešenje, čini se neshodno istim protivnikom ritualizma. Isto tako izjaviše se sasma otvoreno njekoji biskupi, kako jih je strah, da bi u državnoj crkvi doći moglo do razkola, ako bi se tako odlučno postupalo proti ritualističkoj stranki. Časopis „Table“ veli punim pravom: Nas katolike veoma zanimaju takovi dogodjaji. Prije 40 godinah bijaše protestantom katolicizam mrzak, bezuman i bezbožan upravo sbog obredah, što jih sada velik dio anglikanskih duhovnikah odobrava, a u mnogih župah protestantski svjetovnjaci s oduševljenjem primaju. Sabor tridentski i rimski katekizam nebijahu protestantom na toliku smutnju, kao što jim bijahu naše svieće, ruho, kadilo, pokleknuće, molitve za pokojne, redovnički zavjeti, post, uzdržavanje od mrsnih jelah, štovanje svetacah i izpovied na uho. Sada pako odobravaju se upravo te stvari, protestantski biskupi priznavaju, kako su svi napori, neka se sve to odstrani, urodili baš naopako, a svako umješavanje zakonodavne vlasti, da bi dovelo do razkola i razpadnuća crkve anglikanske. Njeki misle istina, da ritualisti prieče prielaze u crkvu katoličku, jer da se takovimi obredi mnogo srce zadovoljava, koje bi inače mir tražilo u crkvi katoličkoj; nu to se može samo nagadjati. To pako stoji, da ritualizam protestante sprijateljuje s pomisli, nauci i obredi, koje katolici štuju kao istinite i svete, da ritualizam uklanja pučke predsude, koje obično smatrasmo za najgore svoje protivnike, a tako da nam ritualizam veoma shodno krči put.

Hajti. Katolički časopis u Baltimore vadi iz radikalnoga lista „New-York-Tribune“ ovu viest: „Nećemo da tajimo, kako se velik dio pučanstva u Hajti drži krivobožkih običajah. Neima tomu dugo, što je njeki afrički kumir namješten bio u istoj palači (pokojnoga jur) cara Soulouque, koj se klanjaše pače i zmiji kano bogu. Po svih stranah zemlje, osobito u gorah, drže se mnogi afričkoga kumirstva, ter su i na isti način okrutni. Tude se često žrtvuju i ljudi.“ Da se tomu doskoči, sklopi predsjednik Geffrard konkordat s Rimom, jedva bi dobio biskupah i duhovnih pastirah, ter po malo uljudio i oplemenio narod. Nu tako zvani viši razredi, veli taj radikalni list, bez svake su vjere (to se ima pripisati kovarstvu naseljenih slobodnih zidarah evropskih), a izmet puka neće da odustane od svojih poludivljih običajah, ter se s toga konkordat zlo primio oda svih stranah. Niti Geffrard niti jedan od njegovih nasljednikah neusudi se, da ga izvede, te se je nanj skoro zaboravilo. Uslied toga riedko se kada i u istih gradovih sklapa ženitba. Na selu je obćenit običaj, da spol sa spolom živi onako samo u zajednici, a podpuno neznanstvo i ružno kumirstvo to su pratioci takova života. Napokon može se spomenuti, da ima tude na Hajti predosta prostora za više tisućah, pače i sto tisućah jednomišljenikah, koji bi se htjeli onamo naseliti, ter da bi svakojaki prekreti, što tude pravilno sliede jedan izza drugoga, podpuno zadovoljili one, koji sveudilj žele što nova.

(*Knjižtvo.*) Nakladom knjižare Leopolda Hartmana izašla je u dva izdatka molitvenica: „Razgovor s Bogom. Poučna molitvena knjiga dušam kršćanskim. Priredio ju Franjo Šic kateketa glavnih učionah zagrebačkih. (Na svu žalost revni prevodilac i pisac nabožnih knjigah boluje jur duže vremena s težke bolesti, ter mu je knjiga ova, budući jur u štampi kad ga je bolest obhrvala, smutila puno potrebita bolestniku pokoja. Bila mu prije svega kod Boga uprosom zdravlja, pak onda zadušbinom). Finije izdanje sa pet bakrorezah i 14. kamenotištinah križnoga puta, na velin-papiru, 446 stranah u malenoj osmini ušivena u snop stoji 1 for. 60 nov.

a) Vezana u platno sa zlatorezom u zaklopu 2 f. 80.
b) Isto takova s kopčami i ocalnim križem 3 f. 20.
c) U šagrin-koži, zlatorez, prosto okovano 4 f.
d) Isto takova, pak još s naborom . . 4 f. 80.
e) Vezana u baršun, zlatorez i sreb. okovana 5 f.

Prostije pučko izdanje.

Na debelu papiru 500 str. u mal. osmini s kamenopisanom naslovnom slikom i 14 postajah križnoga puta, 36 prizorah misnih i obilata sbirka crkvenih pjesamah. Ciena:

Samo ušivena . . . . . 1 f. 20.
1. Na pol u kožu sa zlatnim naslovom . 1 f. 50.
2. U kožu sa zlatorezom vezana sa zaklopom 2 f.
3. U kožu sa zlatorezom, ocalnim križem i kopčama . . . . . 2 f. 60.

I pisac i nakladnik dadoše si golema truda, da jim djelo liepo izadje.

Propoviedih Mat. Sk. Babića u štampi je IV. svezak; predplata teče do konca ovoga mjeseca.

Nakladom knjižare Albrechta i Fiedlera izašla je knjiga: „Měrstvo za male gimnazije“ od Ivana Dřizhala. Pohrvatio Ivan Pexider prof. na kr. gimn. zagr. II. Dio. Vel. osm. Ciena 90 nov. U istoj nakladi sgodne za nagradu školskoj djeci izašle su: Basne — sabrao jih Vjenc. Zab. Mařik. Ciena ukusnoj i vezanoj knjizi u 12orku 40 nov.

G. Franjo Klaić dobio je od vis. predsjedničtva namj. vieća zaprošenu dozvolu, pak javlja da će oglašeni njegova lista „Školski Prijatelj“ svakako izaći 2. broj 25. travnja, dokle moli požurit se s predplatom, jer kani se odpremati samo predplatnikom.

„Pučki prijatelj“ u Varaždinu morao se je sam na dva tjedna obustaviti sbog velika zaostatka plaće. Nebi bilo liepo ni dično, da i taj jedini dobar i jevtin list pučki zapne skroz, a s nemara.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Ivan Turk, upravljatelj župe u Kutjevu ide kano takov u Svinjar; g. Aleksa Padarčić, duh. pom. premješten iz Dubranca na Stupnik; g. Antun Kovačić, ostaje u Legradu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 17. Tečaj XIX. U četvrtak, 23. Travnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Plaća kapelanska u biskupiji Djakovačkoj.

Djelovanje župnikovo proteže se poglavito na kršćansko podučavanje i dielenje svetotajstvah. U tom poslu kapelan je župnikov „cooperator.“ Koji je zakoniti obseg ovoga sudjelovanja ili cooperacije, to se točno opredieliti nedà. Neki pastoralista o kapelanu kaže: „mora župnika u duhovnih poslovih revno pomagati, ter akoprem se matematički nedade — sbog raznih slučajevah — posao medju obama razdieliti, i akoprem je župnik kao pravi pastir više raditi dužan: pametan i gorljiv pomoćnik rado će poslove sa župnikom bratski podieliti, dà u nekih slučajevih i više raditi.“ Ovo zadnje s većine i biva. Ako k tomu promotrimo, da mladići slušajući nauke juridične, medične itd. do svoje 28—30 god. jesu gospoda na svoju ruku, a da duhovni pomoćnik 10—15 god. kapelanovati mora, tada valja nam priznati: da mučno zaslužuju komad hljeba na vlastitoj župi. I pokraj svega toga toli neznatna jim je plaća, da se stanju svomu primjereno ni odievati nemogu. — U biskupiji Djakovačkoj plaća duhovnih pomoćnikah dosada po razlici župah bijaše različita, t. j. izmed 42—105 for. a. n., nu slabije plaćeni pomoćnici dobivali su povrh toga godišnj. 21 for. a. n. iz pomoćne zaklade u Djakovu. Preuzvišeni g. biskup Josip Juraj uvaživ temeljite razloge i predloge od istih već župnikah učinjene, povjerio je uredjenje plaće kapelanske odboru: preč. gg. kanonikom Matiji Mihaljeviću i Jerolimu Andriću i veleč. g. Franji Šagovcu, PAD. i župniku Djakovačkomu, da o tom predmetu izvješće podnese. Na temelju toga izvješća izdana je sljedeća okružnica. „Br. 1227. — 1867. Okružnica. Ako se u obzir uzme zavladavša od više godinah svakovrstna skupoća, i ako se uzporedi plaća drugih činovnika s plaćom dosadanjom kapelana naših to će svatko uviditi moći, da je dosadanja normalna dotacija župskih kapelana sastojeća u 100 for. nekadašnjega šajna bečkoga, za njihovo stališu svećeničkomu primjereno obskrbljenje posvema nedostatna. O tom su se gg. župnici već prije uvjerili, te su zato u svojih sastancih raznolike predloge na poboljšanje plaće kapelanske činili, pače neki su jur svojim kapelanom s navedena gore razloga plaću ovu povećali. S toga dakle gledišta nije od potrebe dokazivati, da bi se plaća duhovnih pomoćnika pomnožati imala. Duhovni ovaj stol uzam u obzir što svaki kapelan od preke nužde svake god. na odjeću i obuću trošiti mora; uzam u obzir postojeću skupoću svih stvarih; uzam u obzir, da je trećina kapelanskih miestah takova, gdje kapelani niti štipendija dobivaju, niti druge zaslužbe ili dara imadu, zato odredjuje: „da se nova dotacija kapelana sa 100 for. aus. vr. normalno ustanovi i ovim ujedno tu plaću normalno ustanovljuje tako: da svaki kapelan i na najslabijoj štaciji na god. 100 for. a. vr. normalno dobivati imade.“ Da se točnost kod izplaćivanja uvede, duhovni ovaj stol razredjuje sve župe u tri razreda.

U 1. razred stavljamo one župe, na kojih je pristojba kapelanska sa 100 for. i preko jurve utemeljena; amo spadaju poimence sljedeće župe:

Zemun. Ovdje jedan pomoćnik dobiva iz zaklade vjerozakonske 190 for. od kojih župniku za hranu 90 for. ustupljuje. Po tom je dakle normalna dotacija ovoga kapelana 100 f. a. n. Glede drugoga kapelana Zemunskoga odredjuje se: župnik Zemunski od onih godišnjih 152 for. što od kontumacije prima, ima 100 for. kao normalnu dotaciju drugomu kapelanu ustupiti, a preostala 52 for. nek si župnik zadrži u ime uzdržavanja drugoga kapelana.

Digitized by Google

Hrtkovci. Ovdje kapelan dobiva iz zaklade vjerozakonske 199 fr. 50 n. a. vr., od kojih 105 for. a. vr. pripadati imadu kapelanu, a 94 for. 50 n. župniku za uzdržanje kapelanovo.

Ruma. Za dotiranje dvojice Rumskih kapelana doprinaša na temelju učinjenog ugovora obćina Rumska 126 for. a vlastelinstvo daje u istu svrhu 42 for. a. n. što čini 168 for. — Župnik Rumski ima još od svojega dodati 32 for. a. vr. jednomu, a 100 for. aust. vr. drugomu kapelanu pripadaju.

Osiek. Ovdje su sva mjesta kapelanska jurve dostatno dotirana, pošto svaki od šest kapelana osječkih prima iz blagajne varoške 210 for. a. v. od kojih 94 for. a. n. svojemu župniku ustupljuje u ime uzdržavanja.

Petrovaradin. Sva tri kapelana Varadinska plaćaju se iz crkvenoškolske zaklade pojedince sa 262 for. 50 n. Od ove svote prima župnik 157 f. 50 nov. u ime uzdržavanja, a svakomu kapelanu preostaje 105 for. a. vr.

Karlovci. Kapelan Karlovački prima svake god. iz blagajne obćinske 100 for. a. n.

Sotin. Po dosadanjem običaju kapelan dobiva iz blagajne crkvene 50 for. a. n. a župnik uzima iz iste blagajne 50 for. a. n. za uzdržavanje kapelana. Uzimalo se dakle do sad 100 for. iz crk. blagajne, u buduće ovih 100 for. a. n. ima sam kapelan uživati, a župnik je obvezan bezplatno kapelana uzdržavati.

Mitrovica. Pokojni biskup Mandić dotirao je jedno mjesto kapelansko u Mitrovici učiniv zakladu od 2100 for. a. n. Iz ove zaklade prima župnik Mitrov. čistu godišnju kamatu od 112 for. 86 ½ nov. U buduće ima župnik od ovih 112 fr. 86 ½ nov. a. n. jednomu kapelanu dati 100 for. a. n., a drugomu iz svojega ima dati 80 fr. a. n.; ovaj drugi kapelan dobivat će još 20 for. a. vr. iz pomoćne zaklade u Djakovu, za koje novce primiti, ima se u sporazumljenje staviti s dotičnim rukovoditeljem te zaklade.

Indija. Župnik Indijski obvezuje se svojemu kapelanu davati na godinu 100 for. a. vr. Ovu obvezu duhovni ovaj stol prima tako, da niti sadanji župnik niti njegovi nasljednici od nje bez dozvole i privolje duh. stola odustati nemogu.

Osim dosada navedenih župa stavljamo još u 1. razred one župe, na kojih župnici obvezani su iz župskih dohodaka svojemu kapelanu na godinu davati 100 for. a. vr. Razlozi toj odluki duhov. ovoga stola jesu: što je pretežna većina župnika u svojih sastancih obećala svojim kapelanom davati na god. 100 for. a. n., a nekoji župnici već od godina tako čine; — što ovi župnici uz znatne župske dohodke samo jednoga kapelana uzdržavati moraju; — župe pako amo spadajuće u ovaj razred jesu sljedeće: Kopanica, Vrpolje, Bošnjaci, Gradište, Ivankovo, Otok, Niemci, Županja, Piškorevci, Semeljci, Drenje, Vrbica, Jankovci, Tovarnik i Drenovci.

2. Razred.

U ovaj razred stavljamo one župe, na kojih ima župnik svomu kapelanu od vlastitih dohodaka davati na god. 80 for. a. vr., a uz to bi svaki kapelan na ovih župah namješten dobivao iz pomoćne zaklade u Djakovu 20 for. a. vr.

U ovaj razred stavljamo ponajprije sve one župe, koje dva kapelana imati moraju i na kojih župnik oba kapelana i plaćati i uzdržavati mora.

Župe u ovaj drugi razred spadaju:

Babinagreda. Župnik svakomu kapelanu ima dati na god. 80 for. a. n., a uz to će svaki kapelan Babinogredski iz pomoćne zaklade u Djakovu dobivati na god. 20 for. a. vr.

Vinkovci, Djakovo, Brod, Mitrovica glede jednog kapelana.

Župnici u ovih župah, kao i onaj u Babinojgredi, imadu kapelane izplaćivati, a kapelani uz to dobivat će iz zaklade još 20 for. a. n. Što smo ove župe u drugi razred uvrstili razlozi su: što ovi župnici uz razmjerno jednake dapače i manje dohodk, nego što su to na župah u prvi razred stavljenih, dva kapelana iz vlastitoga i uzdržavati i plaćati moraju, te što je tim uz jednake i gdjegdje, kao u Brodu i Mitrovici, i manje dohodke, ovim župam znatno veći teret nametnut. Ako se uzdržavanje jednoga kapelana, kamo spada: hrana, ogriev, posluga, pranje, na lahku ruku procieni sa 300 for. a. n. to svakoj od ovih župa nametnut je trošak od 600 for. a. n. u ime uzdržavanja kapelana, a uz to ima župnik na ovih župah po utemeljenom normalu doprinašati u gotovini za dotiranje dvojice kapelana 160 for. a. n.; — drugi je razlog, što kapelani na ovih župah namješteni redovito uživaju znatne accidencije, kao što su nagrade u ime katekiziranja, assistencije kod ukopa, pak znatna štipendija misna, te su s toga dovoljno obskrbljeni. U ovaj drugi razred uvršćujemo još sljedeće župe: Gorjane, Punitovce, Andrijevce, Gundince, Sikirevce, Sibinj, Kukojevce, Račinovce, Slankamen, Dalj, Klakarje, Trnjane, Nuštar i Crnu. U ovih župah župnici imadu svomu kapelanu na godinu dati od svojih dohodaka 80 for. a. n. uz to će ovi kapelani na god. dobivati 20 for. a. vr. iz pomoćne zaklade u Djakovu.

Trnava. Ovdje kapelan dobiva iz zaklade biskupa Mandića 30 for. a. vr., župnik mu ima dati na god. 50 for. a uz to će kapelan još dobivati godiš. 20 for. iz pomoćne zaklade u Djakovu.

Digitized by Google

Lev. Varoš. Ovdje takodjer dobiva kapelan na god. iz zaklade biskupa Mandića 36 for. a. n. što manjka do 80 for., ima mu župnik davati, uz to će kapelan još 20 for. a. vr. iz pomoćne zaklade u Djakovu na god. dobivati.

3. Razred.

U ovaj treći razred uvršćujemo župe, na kojih ima župnik poradi slabijih dohodaka kapelanu plaćati na god. 60 for. a. n., a kapelani uz to na ovih župah dobivat će iz pomoćne zaklade na god. 40 for. a. n.

U ovaj treći razred spadaju župe:

Svilaj, Garčin, Odvorci, Podvinje, Podcrkavlje.

Odluka ova duhovnoga stola u krepost dolazi počam od 1. siečnja g. 1868. t. j. župnici po smislu odluke ove imaju svoje kapelane ovako izplaćivati počam od 1. siečnja 1868.; tako će i pomoćna zaklada u ovoj odluki odredjenu pripomoć kapelanom davati počam od 1. siečnja 1868., do kojega vremena kapelani, koji imaju što još za god. 1867. primiti iz ove pomoćne zaklade, namire načine i novce neka dignu. Iz sjednice duhovnoga stola u Djakovu dne 28. prosinca 1867. držane.

Ovom okružnicom, iz koje sam samo neznatne izreke izpustio, uredjena je plaća kapelanah u biskupiji Djakovačkoj bar za neko vrieme dostatno. *L.*

Križ i Propelo.

(Dalje.)

VI. Naslov na križu.

Neda se pregledati, koliko imade različitih naslovah križnih. Sada vidimo propelah bez naslova, sada takovih, gdje je naslov na stablu križa, sada opet takovih, gdje je na posebnoj ploči. Na starih propelih na zapadu naslov je vazda na jeziku latinskom, na iztoku je pako na grčkom i sirskom. Naslov u tri jezika, a jedan naslov pod drugim (u latinskom, grčkom i židovskom) dodjoše u običaj istom u dobi preporoda. Najobičnijim postade naslov, što ga navodi sv. Ivan: *Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*, Jesus Nazarenus rex Judaeorum; naslov obajuh drugih evangjelistah vidimo samo riedko. Naslov evangjelista Marka: *Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*, Rex Judaeorum, čitamo na propelu, što je na grobovištu pape Julija I. Naslovu sv. Luke sličan je naslov na liepoj slici propetoga na diptihu od slonove kosti vojvodkinje Agiltrude. Tu se naime čita nad križem: EGO SVM JHS REX JUDAEORVM. Propela bez ikakova naslova nisu baš česta. Naslovah ima veoma različitih. Na stablu preliepa križa Matildina u Essenu čita se: IHC NA-ZARENVS-REX JVDEOR. Liepo propelo iz rane gotičke dobe, na kojem je prilika Isukrstova mladenačka i umiljata, što se nalazi u blagajni stolne crkve u Mogunciji, ima sasma gore na kraju stabla ovaj naslov: IHS XPS t. j. Isus Krst. Liepa slika propetoga spasitelja kod Caumonta (Abécédaire p. 355.) ima na pločici skoro u polukrug zavinutoj ove rieči: IHC NAZARE. Križ na krstionici od mjeda u stolnoj crkvi würzburžkoj ima na četvornatoj pločici naslov J N R J t. j. Jesus Nazarenus Rex Judaeorum. I taj je naslov najobičniji na propelih iz posljednjih stoljećah.

VII. Družtvo oko križa.

Družtvo oko križa različito je na propelih. Mi ćemo motriti redom: a) prijatelje Isusove, b) razbojnike, c) vojnike, d) tugujuća svjetila nebeska, e) crkvu i sinagogu, f) život i smrt, g) tugujuće angjele, h) angjele i djavole.

a. Prijatelji Isusovi.

Propelo katakombah pokazuje nam križu s desna Mariju, žalosti prepunu, nu ipak punu dostojanstva i mira, s pruženima rukama prama spasitelju. S lieva stoji učenik, „koga ljubljaše gospodin.“ Na svih propelih stoji Marija spasitelju s desna, Ivan pako s lieva. Majka i učenik, da izraze gorku bol svoju, nasloniše glavu na jednu ruku. Sličan tomu prizor vidimo na rezbariji u slonovoj kosti iz jedanaestoga vieka u državnoj knjižnici parižkoj i na veoma zanimivu križu oltarnom iz dvanaestoga vieka, što je u muzeju u Louvre-u. (De Caumont, Bulletin monumental 3. série tom. I. p. 614.) Dva skupa od pet osobah, s desna Marija i Ivan, s lieva Marija Mandaljena, Marija Jakovljeva i Salome nješto dalje od križa, dočim stoje tik križa dva vojnika s kopljem i stabaljkom od isopa, tako se vidi na propelu sirskom. Posuda od slonove kosti tako zvana „pecten Consecrationis“ utištena u sadru, a iz četernaestoga vieka pokazuje sasma blizu križa dva skupa, u svakom po tri osobe. S lieva stoji učenik ljubavi, od tuge i žalosti spustiv glavu na ruku, kraj njega Nikodem sa svitkom pisma, i Josip Arimatejski u svečanoj odori svećeničkoj. S desna stoje tri žene, Marija majka gospodnja, Marija Mandaljena i jedna druga pobožna žena. Obie posljednje pridržavaju majku Isukrstovu, koja hoće da padne od boli. Na mnogih kasnijih slikah naturalističkih srušila se Marija od prevelike tuge pod križem, ili lama ruke jadikujući. Nu taj način nije dostojan majke božje. Jer ona bijaše i pod križem službenica gospodnja, na kojoj se imala izpuniti volja njegova.

b. Razbojnici.

I na nastarijih slikah propetoga jurve vidimo razbojnike; n. p. na slici u rukopisu sirskoga evangjelja od g. 586., isto tako na slici u rukopisu 69. u sveučilištnoj knjižnici würzburžkoj. Na ovom su propelu razbojnici strašno ružna obraza. Taj način slikati razbojnike kao prave pustahije sa strašnim i divljim obrazom, vlada obično. Kadšto je samo lievi razbojnik tako divlji

Digitized by Google

i pun gnjeva, dočim se zrcali u pogledu desnoga mir i pokoj.

c. Vojnici.

Vojnici za odielo gospodnje ždriebajući nevide se baš često na propelih, nu stotnik s kopljem i drugi onaj vojnik sa spužvom i stabaljkom od isopa ukazuje se na dosta mnogih. Na većini najstarijih slikah, gdje se predočuje taj prizor, stoji spasitelju s desna stotnik s kopljem, a s lieva vojnik sa stabaljkom. Jer da je vojnik kopljem udario u desno rebro ter prsi probo sve do srca. Osobito udara u oči, što je na sirskom propelu, pak na slici križa, što je na vratih stolne crkve u Hildesheimu od g. 1015. ter i na drugih slikah udarac kopljem izveden skoro pod pazuhom. Kako bi se to protumačilo? To nam razjašnjuje stari prevodilac perzijske biblije, koj veli, da se desno rebro gore izpod pazuhe probolo s toga, što je to bilo po običaju rimskom.

d. Tugujuća svjetlila nebeska.

Kada se spasitelj borio sa smrću, pomrča sunce. S toga dodavala bi stara umjetnost propelom sunce i mjesec kano stalne pratioce. Da se slika sa suncem ujedno i mjesec, biva sumjeru za volju a ima takodjer svoje znamenovanje. Oba tjelesa nebeska zastupaju svu koliku narav, koja tuguje s muke upućena sina božjega. S toga su takodjer na mnogih slikah lica žalostiva. Sunce je vazda s desna, mjesec s lieva. Sunce i mjesec predstavljaju se ravno dosta putih pod svojima zvjezdoslovnim znakovima, nu s veće su strane na pola kano ljudska lica mladjahna s bakljom u jednoj ruci, dočim si s drugom podupiru prignutu glavu u znak žalosti. Na gdjekojih slikah zastiru si obraz obima rukama ili rubcem. Sunce i mjesec služe osim toga kano prilika obajuh zakonah. Po riečih sv. Augustina mjesec je prilika sinagoge, a sunce prilika crkve. Jer kao što sunce svjetlo ima samo po sebi, tako i crkva Isukrstova, dočim bi stari zakon taman bio i nerazumljiv bez novoga, upravo onako, kako je mjesec taman bez svjetla sunčana.

e. Crkva i sinagoga.

Na slikah propetoga iz srednjega vieka vidi se često naslikana uz propetoga opreka izmedju zakona i evangjelja, židovstva i kršćanstva, crkve i sinagoge. Obe se ukazuju u liku ženskom sa znakovi, iz kojih se razabire poraz jedne a pobjeda druge. Smrt Isukrsta na križu medja je, gdje sjena (pripravni vjerozakon staroga zavjeta) prestaje (Kolos 2, 17.) a novi zavjet milosti počima; smrt Isukrsta na križu je onaj prekret, uslied kojega židovstvo prividno pobjedonosno podleže, a crkva po sramotnoj smrti na križu slavi slavlje. Takovih slikah s crkvom i sinagogom ima na rezbarijah u slonovoj kosti i minijaturah počam od devetoga vieka. Sinagoga naslikana je križu s lieva sa zavezanima očima, pognutom glavom, s koje pada kruna; u jednoj ruci drži ona slomljeno žezlo, iz druge joj padaju ploče zakona. Crkva se ukazuje umiljata lica kano kraljica s krunom na glavi, uzkrsni joj stieg u jednoj, a kalež novoga zavjeta u drugoj ruci, u kalež pako prima krv, što teče iz rebra Isukrstova. Crkvu i sinagogu nuz križ vidimo medju ostalim na liepom psaltiru grofa Hermana turinžkoga iz trinaestoga vieka.

f. Život i smrt.

Spasitelj steče nam smrću svojom na križu život milosti i blaženosti. Smrću onoga, koj se sa smrću borio na križu, slomljeno je smrti žezlo a osjeguran vječni preobraženi obstanak svemu čovjeku s tielom i dušom, život vječni. Da se izrazi, kako je spasitelj po riečih apoštolovih (II. Timot. 1, 10.) „smrt uništio i na svjetlo iznio život i nerazpadljivost," slikali bi život i smrt u liku ženskom. Na evangjelistaru iz dvanaestoga vieka, što bijaše u samostanu Niedermünsteru u Reznu a sada je u državnoj knjižnici monakovskoj, stoji propetomu s desna život bogato odjeven s krunom na glavi i moleći diže ruke k spasitelju na križu. S druge pako strane stoji smrt malne gola, s razpletenom i kuštravom kosom a zavezanima očima; smrtno je ranjena na vratu te upire se na kosu, da nepadne. Otom slikom predočuje se liepa misao uzkrsne sljedice:

Mors et vita duello conflixere mirando:
Dux vitae mortuus, regnat vivus.

Slična misao izriče se veoma liepo u prvoj antifoni za „laudes" na dan našašća sv. križa: „Mors mortua tunc est, in ligno quando mortua Vita fuit."

g. Tugujući angjeli.

Na mnogih slikah propetoga lebde tugujući angjeli oko trpećega spasitelja. Korice dragocjena psaltira u Frejusu pokazuju nam pod nogama spasiteljevim crkvu kano kraljicu s kaležem, u koj kapa krv iz ranah na noguh. Krv pako iz provrtanih rukuh hvataju arkangjeli Mihael i Gabriel u druga dva kaleža. Na preliepom u zlato vezenom križu na kažuli u muzeju darmstadtskom hvata pet angjelah s kaleži krv, što teče iz pet ranah Isusovih. Tugujući angjeli bez kaležah lebde oko križa na liepu propelu od kamena iz četrnaestoga vieka na zidu gradskom pred vratima Zeller zvanim u Würzburgu. Na posudi „pecten consecrationis" sv. Heriberta u gradskom muzeju kolonijskom iz jedanaestoga vieka jest nad križem uza sunce i mjesec po jedan nakit poput osmolistne ruže, nad kojim lebde dva tugujuća angjela. Propelo od drveta, rezano od Witza u Würzburgu pokazuje uz Mariju i Ivana takodjer angjela, koj s jednom rukom krv Isukrstovu lieva na spašenu zemlju, a s drugom na križ pribija „zadužnicu, koja bijaše svjedokom proti nam." (Niedermayer, Kunstgeschichte von Würzburg S. 384.) Kadšto vidjeti je napokon lebdeće angjele oko križa, što nose pojedina orudja za muku.

h. Angjeli i djavoli.

Nuz angjele vidjeti je pače i djavolah na slikah. Na propelu irskom u rukopisu 69. u sveučilištnoj knjiž-

Digitized by Google

nici würzburžkoj lete dva svjetlokrila angjela k dobromu razbojniku, dočim oko tvrdokornoga razbojnika pršu dva crnokrila biesa poput kukacah. Propelo na krstionici od mjeda u Würzburgu pokazuje s desna angjela kako plače, s lieva djavla kako se ruga. Na poprsniku liepe gotičke propovjedaonice u Villingenu u Badenskoj ima osim drugih slikah na basreliefu takodjer propeće. Nad jednim razbojnikom lebdi angjeo, nad drugim djavao, svaki drži svoga. (Christl. Kunstblätter der Erzdioecese Freiburg. 1866. Nr. 51.)

(Sliedi konac.)

Herman Vicari.

Siedi starina, nadbiskup freiburžki usnuo je u gospodu 14. o. m. Crkva, a najpače sva katolička Njemačka tuguje za njim. Pokojni glavar crkveni bijaše pravi apoštol, vieran, neumoran, neustrašen sluga gospodnji a borac za istinu i pravicu. Na njem obistinila se je rieč: „Čovjek snuje, a Bog boguje," koja se rieč na divni način često uporaviti može osobito na crkvu božju. Kada je Herman Vicari god. 1843. zasio na stolicu nadbiskupsku u Freiburgu, bijaše on starac od 70 godinah. Državnici badenski, koji tada, kano i danas, pregnuše i svom silom zamahnuše, da ozlede i potlače crkvu, pomisliše i pouzdaše se, da jim novi nadbiskup neće biti mnogo, barem ne za dugo na putu. Nu sbude se sasma drugačije. Siedi taj vladika vladikovaše u svojoj crkvi jošte punih 25 godinah premudro i presnažno, ter se pokaza stienom, nuz koju mnoge i silovite bure prošumiše, pak mnogi se i siloviti juriši od nje odbiše, a da se nije nahudilo pravu crkvenomu i probitku. Uza to sjaše Herman Vicari dubokom pobožnosti, obilatom dobrotvornosti, smjernom poniznosti. Tkogod je vidio priprosta muža, kako je više putih i po Austriji putovao pješke, uzbudila bi mu se duša častnim i bogoljubnim licem, nu da je taj isti muž ujedno visok dostojanstvenik crkveni, toga nebi naslutio nikada.

Herman Vicari rodi se 13. svibnja god. 1773. u Aulendorfu u gornjoj Švabskoj, gdje mu bijaše otac u službi grofa Königsegga prvi častnik. Prve nauke svoje dovrši na liceju kostničkom, za kojih ga ondješnji kapitul imenova kanonikom. Zatim dade se na nauke mudroslovne na zavodu isusovačkom u Augsburgu, a odatle podje u Beč, da se prema volji otčevoj posveti pravoslovju. Vrativ se g. 1795. namjesti ga otac kano pravnika, nu volja za stalež svećenički svlada ga, ter je odbio više liepih službah. Za pravničkoga vježbanja svoga podvrže se strogim izpitom u Dillingenu i postade doktorom obojega prava. Poslje smrti otčeve ostavi službu svjetsku i posveti se sasma naukam bogoslovnim. Pa tako bude 1. listopada g. 1797. zaredjen svećenikom i u isto doba umješten u podieljeno mu jur prije mjesto kanoničko. Biskup dalberžki imenova ga god. 1802. prisjednikom sbora vlade biskupske u Kostnicu, i za njekoliko danah poslje savjetnikom. U toj časti razvio je on izvanrednu djelatnost, te ga za oto biskup dalberžki g. 1806. imenova častnikom biskupskoga vieća, u kojoj časti djelovao je sve do g. 1827., dok se naime ukinula stara biskupija kostnička. Kada se podigla nadbiskupija freiburžka, postade on njoj generalnim vikarom. Godine 1830. bude Herman Vicari imenovan dekanom stolne crkve, a 8. travnja g. 1832. posvećen za biskupa od Makre. Poslje smrti Bernhardove, pak zatim Demetrove postade on upravljateljem biskupije. Napokon 15. lipnja g. 1842. bude on jednoglasno izabran nadbiskupom freiburžkim i prvostolnikom gornjo-renske crkvene pokrajine, 30. siečnja g. 1843. potvrdjen od pape i 26. svibnja iste godine bude mu podieljen nadbiskupski plašt.

Na dan blagoviesti o. g. svetkovaše 95 godišnji nadbiskup 25-godišnjicu svoga nadbiskupovanja na veleban način. Biskup moguntski Ketteler reče u stolnoj crkvi na taj dan oduševljeno slovo. Nadvojvodski dvor odasla u svoje ime na poklon i pozdrav svečaru nadkomornika baruna Reischacha, koj mu predade zlatni lanac za velekrst reda lava zähringžkoga, što ga imadjaše jur odprije. U ime kralja pruskoga dodje pruski poslanik iz Karlsruhe s čestitkom i velekrstom reda crvena orla. I kralj würtemberžki posla po svom poslaniku ručno pismo s primjerenom čestitkom. Isto ministarstvo badensko dade izručiti čestitku nadbiskupu svečaru. Četiri suffragana gornjo-renske crkvene pokrajine izjaviše u adressi čestitku svoju u zdravlje prvostolnika svoga poklonivši mu ujedno prekrasan misal dragocjeno uvezan, a urešen sitnom slikarijom, komu se misalu dosudila nagrada na posljednjoj izložbi parižkoj. Biskupi rottenburžki i limburžki i njihovi kapituli bijahu takodjer zastupani. U ime bogoslovnoga zavoda, kapitula i svećenstva freiburžkoga čestitaše posvećeni biskup dor. Lothar Kübel. Žalibože nije se izpunilo, što se čestitalo, „neka bi častni nadpastir, nad čijom se bielom glavom odmaklo skoro cielo jedno stoljeće, takodjer jošte doživio povratak mira izmedju države i crkve u Badenskoj." Krepkim jošte glasom čitao je u domaćoj kapelici na Uzkrs sv. misu; nu istoga dana na večer poče ga obilaziti plaha studen, i za čas užgala mu se pluća. Drugi dan već primio je sv. otajstva; pritajila se žestina bolesti ter pričini se, kano da mu je okrenula na bolje, ali na jednom odapeše mu i obumroše pluća, a ob 1. uri po noći hrabri vojak Isusov zamahnu barjakom — prekrsti se, i u isti mah veliki i jaki duh oprosti se sa slabim tielom. Jedva eto minu nekoliko danah, što velmože ovoga svieta pohrliše odlikovati strahovita muža, a braća i sinci njegovi poveseliše se njegovoj bodrini i jakosti nadajući se, da će jih još koju godinu voditi u boj, pak eno nestade ga.

Digitized by Google

Hrabri borioci za crkvu se boreći idu s boništa, kada jih odazove gospodin, da jih nagradi mirom i krunom slave vječne. Nu na zemlji ostaje borba, dok bude riešena zadaća crkve, koja ima svladati grieh i bludnju ter ponoviti družtvo u duhu kršćanskom. Upiru se svejednako kao što njegda tako i sada neprijatelji, da obustave i razbiju djelo spasa; nu sveudilj s nova podiže gospodin muževe, koji stupaju na prolome, koji popunjuju bojne vrste, ter se srčana borba sveudilj nastavlja za svetinju božju. Pleme Hermanovo, pleme apoštolah i mučenikah, neizumire u crkvi nikada; primjerom jednoga junaka razpalit će se drugi, a konačna pobjeda svjetla nad tminom neće se iznevjeriti.

Gustav Doré.

Piše *Iv. Krst. K.*

Sv. pismo teksta Alliolieva, illustrirano Gustavom Doréom, jur izlazi. — Slavni taj umjetnik, kojega se ime već od više godina s pohvalom spominje, a najnovije vrieme puni su ga listovi, rodio se u Strassburgu 1833. godine. Pomislimo-li i na um uzmemo sve kolike njegove illustracije, što jih je do sada izdao i izradio, skoro nebismo vjerovali, da mu je tek 35 godina, pak ipak je istina. Nu valja znati, da je Doré u tom pogledu pravi majstor, talenat vanredan i osobito darovit, koji je bio kadar uza svoje sposobnosti svojimi proizvodi mnogo prije stupiti u sviet, nego-li to u životu obično biva. Jur za mlada popeljao ga otac put Pariza, da ondje postigne i završi svoje umjetničko naobraženje. Kano mladić od 16. god. pobudio je obću pozornost na se komičkimi slikami u „Journal pour rire.“ Vješto i brzo kretao se on u svih vrstih, ticale se prediela po naravi ili prizora iz poviesti. Dnevni dogadjaji, pojavi u zraku, okolice, gradovi, sela i običaji, sve je to našlo u njegovu kistu točna i vierna zamjenika. Tko je hotio imati valjanih illustracija, potražio je Doréa. Njegovo ime naći ćeš gotovo po svih journalih. Danju radio bi za razne listove, a po noći illustrirao slavnije pjesnike. Rabelais, Balzac, vječni Žid, Münchhausen u brzo zamieniše jedan drugoga. Što mu je došlo pod ruku, toga se latio, niti je za onda još mnogo gledao na izbor. Bio predmet ugodan ili strahotan, predstavljao nakazu ili gorostasa, u njegovoj bogatoj i bujnoj fantaziji našao je uviek mjesta. Uza tu svoju divnu maštu nije ipak zaboravio niti zanemario tekničke stranke. U drvoreze razumio se, ko što riedko drugi. Dà — gdje je zapela vještina xylographa, tu je pripomogla sposobnost Doréova. Koli bujne bijaše fantazije, dosta je spomenuti, da je njegovih risarija god. 1862. bilo brojem 24.000 komada. Medju ovimi prvo mjesto zauzimlje illustracija Danteove komedije, sastojeća iz 77 slika. Ovimi slikami pobudio je Doré sveobću pozornost na daleko i široko. Nakon toli ozbiljna predmeta, ko što je Dante, latio se namah komike i do skora ugleda svjetlo Don Quijote Cervantesov sa 488 slika. Ovimi opet illustracijami uzveličao je ne samo pjesnika, već nam i vernu ostavio sliku Španjolske, koju je u to ime svu proputovao. Poslie Don Quijota dolaze Peraultove [1]) priče i Lafontaineove basne.

Sve ovo ipak puka je nedostiž prema onomu, što je najnovije zamislio i izveo, a to illustracije sv. pisma staroga i novoga zavjeta, koje upravo sada u Stuttgartu kod E. Hallbergera u dva izdanja izlazi; jedno katoličko sa tekstom Alliolievim, a drugo protestantsko sa tekstom Lutherovim. U tom djelu, koje je u malo godina sa 240 slika dogotovio, pokazao je Doré, da mu je duh sbilja svestrano naobražen; u tom djelu odkrio je u najpodpunijoj mjeri svoju divnu fantaziju; u tom djelu imao je zgode izlijati sve svoje znanje; u tom djelu zahvatio mu je duh tako rekuć nebo i zemlju; u tom djelu čovjek mu se čudom čuditi mora. Svih vremena umjetnici veliki pokušali su sa svojim kistom po koj prizor iz sv. pisma uzveličati i predočiti nam, ali se nijedan neusmieli latiti svega djela, illustrirati sve knjige staroga i novoga zavjeta. „Nur ein Künstler von solcher Erfindungsgabe, solcher Versalität des Geistes, solcher Meisterschaft in allen Sphaeren des Kunstgebietes konnte dies Riesenwerk unternehmen“ . . . . kliču njemački listovi i pozdravljaju ga velikim oduševljenjem — a mi mu na polju katoličke literature dovikujemo, dobro nam došao.

Englezka, uvidiv dobro njegove vrline, zovnula ga sada k sebi, da se prihvati njezinih pjesnika i novu bere slavu. —

Viestnik.

Zagreb. Jučer o samo pódne javiše gradu topovi radostnu viest da je njez. veličanstvo u Budimu rodila princesu. U pet urah popodne, kako je prvlje bilo urečeno, napuni se stolni hram častnikah svakoga reda u svetačnoj odori i vierna naroda, a presv. g. biskup i velepredstavnik Ivan Kralj sa svećenstvom pristupi k žrtveniku, ter odpjeva Bogu pjesmu zahvalnicu s molbom, neka vazda dade napredka, veličja i sjaja dugovječnomu habsburžkomu domu, komu se je sretnom ovom sgodom broj članovah pomnožao.

— Na bielu nedjelju bijaše u župnoj crkvi sv. Marije po običaju prva sv. pričest školske mladeži javnih i privatnih zavodah, pak iz bližnjih selah spadajućih pod gradske župe. Pita jur mnoga vremešna mati (kad kada i otac) po koji tjedan prije: hoće-li sam kardinal pričešćati, rekši: ja sam iz njegove ruke primila prvu pričest, pak bi me jako veselilo još ta uspomena, da ju je primilo iz iste ruke i moje diete; djeci se pako radostnoj više danah oko toga sv. čina uzveliča radost po gotovu. S druge opet strane radostna

[1]) Märchen von Perault nacherzählt von Moritz Hartmann. Stuttgart E. Hallberger.

Digitized by Google

je to prigoda i za nadpastira: prikupiti prvomu pastiru stado janjacah ter mu ga tajnom ljubavi privezati u živu zajednicu. Želja se sastane sa željom i ljubav s ljubavlju, pak bi i veće zapreke jedva odvratile vis. crkvenoga glavara, da se toga dana nepokaže medju najmladjim si pukom. Uzor. g. stožernik i nadbiskup dielio je dakle prvu sv. pričest sam i ove godine.

— Dne 20. t. mj. stupio je uzor. g. stožernik nadbiskup u 81. godinu, pak povodom rodnoga dana i blizoga mu goda pokloniše se vis. svečaru na čestitku prvostolni kapitul, različiti svećenički i redovni sborovi, častnici nadb. dvora pak mnogi odlični štovatelji njegovi. Na govor presv. g. biskupa i velepredstavnika Ivana Kralja, u kojem se dostojnimi crtami spomenu dugi viek svečarev, prepleten raznimi sgodami, zatim osobito obzirom na sadanji položaj crkve i države srdačna naniza se sa željami čestitka, odvrati uzoriti gospodin po prilici: naglim se korakom primičem grobu i preko njega sudu gospodnjemu, nadam se da sam u svačem, glede dobre barem nakane, sačuvao čistu sviest, pak ako mi je jošte namienio Gospodin da doživem oluju, molim samo snage, neka bih uzmogao uztrajati kao vieran njegov sluga. I svi rekosmo: Amen. Jučer na večer priredi u velikoj dvorani nadb. dvora u slavu goda svomu zaštitniku glasbenu zabavu zemalj. glasbeno družtvo; a za danas u večer priredila glasbeno deklamatornu zabavu duh. mladež nadbisk. sjemeništa, koju je uz pozvana odlična lica obojega staleža milostivo obrekao posjetiti i uzoriti gospodin.

— Dvie su već godine, što je više gradskih svećenikah uhvatilo se u kolo i odlučilo urediti pučku matiću književnu, onakovu po prilici, kakovu jur dugo vremena imaju Česi sv. Prokopa i Slovenci sv. Mohora. Družtvu se nadjelo ime sv. Hieronima, pravila, koja su dugo zapinjala, potvrdjena su sada od oblastih ter će se željno čekano družtvo s pomoćju božjom ustrojiti. O tom skoro više.

— Sbilja nam se potvrdila u domaćih naših listovih kano pogovor javljena vrlo žalostna viest, da se je u Otošcu na veliki četvrtak na večer od groma zapalila i na prkos hitroj i svoj mogućoj pomoći izgorila do dna župna kat. crkva. Dopis nam kasno stiže, zato ćemo ga objaviti sljedeći put.

— G. Matija Mesić, profesor crkvenoga prava i austr. historije na pravosl. akademiji imenovan je za vrieme zamjenikom školskomu nadzorniku kod visok. namj. vieća, a dotle sam dobiva zamjenika.

— Preč. prv. kapitul izabrao je za župnika u Markuševcu kod sv. Šimuna g. Ivana Nep. Jagića duh. pomoćnika u Sisku, bivšega u Varaždinu kateketu. Na predlog župe zaštitnika veleposjednika plemića Kolomana Bedekovića imenovan je i potvrdjen za župnika u Jalžabetu (Suhodol) g. Ladislav Barabaš, župnik u Gor. Križovljanih kod sv. Barbare. G. Mato Zvrhek, upravljatelj župni premješten iz Ljubešćice u Gornje Križovljane; g. Franjo Hržić duh. pom. u Remetincu za upravljatelja u Ljubešćicu. Preminuo 9. t. mj. Eduardo Martinović, župnik u Velikoj, bivši deset godinah misionar u sjevernoj Americi. Pokojnik bio došao iz Amerike samo na pohode domovini, rodu i znancem s tvrdom odlukom, da će se vratiti natrag onamo; ali mu u to umre brat župnik u Velikoj, ter se je za volju svomu rodu, a naročito zaštitniku župe dao, prem jedva, sklonuti, da si na veličkoj župi zamieni brata. R. i. p.

Ugarska. Što ugarsko svećenstvo misli i radi u pogledu konkordata, na to pitanje neka odgovori stara Pressa, kojoj piše, kako sama veli, „štovana ruka“ ovako: „U polemikah proti konkordatu često se ponašanje ugarskoga svećenstva kano uzor predočuje zapadno-austrijskomu episkopatu. Bilo bi željeti, da se kolovodje nješto bolje upoznadu sa stanjem ugarskim u tom obziru, jer tada bi se uvjerili, da najoštrije naredbe konkordata sve dosada obstoje u Ugarskoj, pa makar za oto i neće da znadu govornici u dolnjoj kući. Jedan dio konkordatskih blagodatih n. p. ženitbene sudove dobismo jur prije 1848., premda se Ugri s toga nisu baš uznemirili jako. Ugarsko svećenstvo nije ni za vlas drugačije, nego-li je zapadno austrijsko, pak ako bi se radilo o tom, da mu se stegnu njegove povlastice, bit će i tude najžešće oppozicije, kakova je u Beču pod upravom odvažnoga nadbiskupa. . . U ostalom čine se i tude priprave na obranu posebnih interessah duhovnih, da se odvrate viernici od gradjanske ženitbe, „toga današnjega priložničtva.“ . . . . Neima dvojbe, da će se borba započeti i s prodikaonicah, čim bi joj put prokrčio kakav odvažan predložitelj na ugarskom saboru.“

Ostrogon. 14. o. m. dodje ministar za prosvjetu barun Eötvös k prabiskupu Ivanu Simoru u pohode. Ministar primi poklon prvostolnoga kapitula i razgovaraše se po tom poduže s prabiskupom. Na gospodski objed, što ga na čast ministru prirediti dade prabiskup, bje pozvan prvostolni kapitul, županijski častnici i ondješnji zastupnici saborski. Prabiskup reče liepu zdravicu u ime složna sudjelovanja svećenstva i vlade, a ministar odgovori na oto zdravicom u ime civilizacije, što se razplodila iz Ostrogona i u obće nastojanjem crkve katoličke. Zastupnik Bezse proslavi takodjer oduševljenimi riečmi prijateljno sudjelovanje crkve i države. Ministar primi jošte odbor županijskih častnikah i odbor učiteljski, počasti posjetom nadbiskupsko sjemenište i vrati se pod večer brzim vlakom u Peštu. Nedvojimo, da će taj prijateljski posjet ministra prosvjete u prilog biti sporazumljenju izmedju vlasti državne i crkvene, kada se bude razpravljalo o novoj uredbi autonomije crkve katoličke.

Digitized by Google

Beč. Tko hoće da se pobliže upozna s nazori novo-imenovanoga ravnatelja pedagogija bečkoga, neka čita upravo na svjetlo izašlo pedagogičko izvješće za pučke učitelje u Njemačkoj i Švajcarskoj od Lübena st. 204—235. G. Friderik Dittes, naravno doktor, školski savjetnik i ravnatelj sjemeništa u Gothi, piše tude o najnovijih plodovih na polju obćenite pedagogike, nu pred razpravom samom ima uvod, gdje se navode njekoja obćenita načela. U tom uvodu hoće taj gospodin da školu i školstvo osloni sasma na sebe, načela, što imadu voditi, mogu se crpiti jedino iz pedagogičke znanosti, i ta je jedino vrelo za humanitet. On neće da priznaje ikakova upliva vjerozakona i crkve, nadziranje crkve ili kakovo uticanje crkve u nadziranju zabacuje on bezuvjetno; pače on pobija crkvi pravo da smie nadzirati naučanje u vjeri, kada nauča učitelj. On naime kori Kornu, ravnatelja trgovačke akademije u Pešti, koj dopušta crkvi nadziranje vjerouke, premda inače hoće da se škola odciepi od crkve. Razsudjujuć pedagogičke spise zabacuje on i osudjuje svaki spis, u kojem je makar iskra samo pozitivne vjere, hvali pako svaki spis, koj se razkrstio s Bogom i vjerozakonom. Takav je dakle budući meštar i odgojitelj gradskih učiteljah bečkih! On pripada skrajnoj pedagogičkoj ljevici i mi nepoznamo nikoga, koj bi ga nadkrilio nijekanjem svega pozitivnoga. Jedan samo naliči nanj u tom, a to je suludi pisac poviesti pedagogičke Albert Wittstock.

Vorarlberg. 17. ožujka predao je biskup Vincencij u gospodskoj kući bečkoj izjavu od 95 obćinah vorarlberžkih, kojom one prosvjeduju proti odciepljenju škole od crkve i gradjanskoj ženitbi, a ujedno javno ukoravaju vladanje dvajuh zastupnikah vorarlberžkih u poslaničkoj kući. Učinilo je velik utisak, da se je od 103 obćine, koliko jih ima u Vorarlbergu, 95 ovako izjavilo, a osobito, kada je biskup naveo, da su u 69 obćinah podpisani svikoliki odbornici, u 18 obćinah pako uz mnoge stanovnike takodjer više ili manje odbornikah, jedino u 8 obćinah da nije podpisan nijedan odbornik, nu za oto veoma mnogi stanovnici. Pridoda-li se tomu, da je nedavno svekoliko svećenstvo vorarlberžko odvažnu i krepku pouzdanicu odaslalo na poslanika Greutera u Beču, to je Vorarlberg sjajno dokazao svietu, da mu je ogromna većina na strani pravde i slobode za našu crkvu. Razgovetnije i odvažnije nije nijedna pokrajina u Austriji, — niti ista Tirolska — tako svečano osudila današnji liberalizam, kako je to učinio vrli puk vorarlberžki.

Monakov. Ljudevit I. podigao si sam prekrasne spomenike blagotvornimi i pobožnimi zakladami, što će mu sačuvati trajnu slavu pravoga kralja kršćanskoga. Do svibnja g. 1862. radielio je on samo družbam i obćinam 661.549 for., neračunajući ovamo darove, što bi jih primili pojedinci; na čisto crkvene svrhe pako, na podporu samostanom i misijam 765.385 f. Trajni svjedoci prave mu slave jesu umjetne tvorine nabožne i gradje, što prejasno govore o nabožnom duhu njegovom i srcu za vjerozakon na žrtve spremnom. Što je sve potrošio na takove svrhe, to nadilazi veledušje kraljevsko, te se može punim pravom reći, da je poslje kralja Salamuna jedva ikoji vladar na zemlji više potrošio na hramove božje. Pitalo se je za svotu toga troška, a ono je do gore spomenutoga roka izdao za crkve 3,553.264 for. Veća polovica ote svote ide na baziliku sv. Bonifacija, na crkvu sv. Ljudevita i Auer-crkvu, na slikarije na staklu u stolnoj crkvi kolonijskoj, reznanskoj i Auer-crkvi, pak na popravak crkve špirske. Ovamo mogu se pribrojiti i one svote, što jih od ono doba izdao, da se dograde zvonici stolne crkve reznanske. Premda je od navedenih ogromnih svotah najviše dobila Bavarska, to je svakako živ dokaz pravoga osvjedočenja katoličkoga, kada je kralj Ljudevit znatnimi prinesci podpomagao, da se na različitih mjestih počam od Kaira i Athene sve do Lapplandije i nove Seelandije, od Epira do Londona i Filadelfije Bogu vječnomu podignu hramovi na zemlji.

Rim. Kako je poznato, ima u crkvi Maria Maggiore medju moćmi dobro sačuvana lubanja sv. Flavijana. Ele nedavno nadjoše starinari grob sv. Mandriera i Flaviana, i glava sv. Flavijana bijaše čitava. Na oto digoše strašnu graju Rimu neprijateljske novine svake ruke, a jedan list u Genevi našali se neslanom dosjetkom: „Da je rimski svetac valjda imao dvie glave!“ Nu prpošni novinari oti neznadu, da crkva štuje više svetacah, kojim je ime Flavijan, pak da je onaj Flavijan, čija je lubanja u crkvi sv. Marije, muku trpio u Rimu, dočim bijaše taj, komu se sada grob našao, biskup u gradu Taurvientu. S toga se oti piskari neimaju zašto rugati „dvoglavomu“ svetcu rimskomu, već bi se prije mogao sviet smijati takovim piskarom bezglavitim.

— Prebogati Amerikanac Peabody protestant, koj je medju ostalim siromakom londonskim darovao 6 milijunah for., odlazeći iz Rima, gdje bijaše veoma prijazno primljen od sv. otca, poklonio je 5 milijunah u ime Petrova pineza.

Afrika. Revni misionar Daniel Comboni, gojenac pok. Mazze u Veroni, otvorio je ob novoj godini s trojicom misionarah i 12 crnicah u zavodu Mazzinu odgojenih i izučenih veliku učionu za crnu djecu u Kairu. U mužkih učionah učitelji su četiri misionara, a u ženskoj dvie duvne s ono 12 izučenih djevojakah.

New-York. Odavle odplovi četa od 120 dobrovoljacah, što jih šalje pokrajina Guebek sv. otcu na obranu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 18. Tečaj XIX. U četvrtak, 30. Travnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 90 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Proljeće nam puklo, pak zar neće pucati šapotovke, otraguše, iglenjarke svake vrsti i imena nove puške? Vojske čekaju spremne: zar neće biti rata? Na to pitanje odgovori francezki publicista Girardin: Ljudi govore da neće biti rata; ali djela govore da će ga biti. Brzo to ide danas, a vremena topla ove godine još dosta. Da vidimo prije svega, što nam ga radi sv. otac u svojem Rimu. Zdrav je, oko Uzkrsa bio svagdje, kamo ga čast njegova, običaj i pobožno srce zovu. Malo fali, pak je duže vladao, nego ijedan poslje Petra papa. Prema koncu ožujka ušlo se u trag, da po Rimu ruje puno Garibaldovih spletkarah, kojim je osim uzbuniti Rimljane zadaća zavesti i prevabiti iz papinske vojske momakah, pače neki visok častnik Pifferi da bijaše njihov čovjek, ter je na angjelgradu fotografom dao snimati kule i vrata; ali je već zatvoren. Dok je francezke i papinske vojske ovolike, a nebude očito smjela uplesti se talijanska, neima straha, nego je sve pletivo Garibaldovih i Mazzinijevih ljudih dječarija. — Mnoge i posred više narodah kat. skupštine glasno izrekoše pred svietom, a po imenu velika u Koloniji, sljedeći katolički program: 1. Zemlja, što ju sv. otac sada drži, mora mu se pustiti neokrnuta i osigurati se proti svačijem nasrtu; 2. sve, što je prevrat oteo sv. otcu, mora mu se povratiti; 3. tako uzpostavljena crkvena država stoji pod zaštitom medjunarodnoga prava i sa svake joj se strane priznaje neutralnost; 4. ovi pravedni zahtjevi katolikah neka se svakom prilikom i svakim sgodnim načinom očituju i brane, dokle god vlade same nestanu opet na stanovište prava ter neproglase neutralnost crkvene države. — Ali zar to posred sadanjih pojmovah države i politike nije pusta i drzovita misao? Sada, gdje državni viećnici i savjetnici istih katoličkih državah na sva usta smiju reći: da je zauzimati se za Rim što i podievati se napredku, koj orijaškom silom mora svakoga protivnika smrviti, a u propast goniti vlastitu državu! Pak ipak nije pusta: čuo je sviet, počelo se pomišljati na pravicu, cari i kralji mašili se pipati i svoju krunu da-li čvrsto stoji, a puk katolički počeo se dozivati pameti i sviesti. — Kad bi crkvena država bila neutralna, nebi trebalo porad nje nametati tereta niti komu vladaru niti stranki kakovoj; nebi trebalo porad nje posebne zaštite, nego bi svi vladari bili zaštitnici ter bi medju njimi prestala zavist u tom pogledu i takma; nebi trebalo da se katolički narodi brinu za novčanu podporu, koja sada uza neprestano sabiranje jedva namiri poglavite potrebe; nebi trebalo papi držati toliko vojske pod oružjem; država bi se riešila duga, puku bi se svalile daće, u obće podala bi se takova uredba, koja bi ga mogla pridići iz svake nevolje i morda drugim pukovom staviti za uzor. Najviše je to: što bi tada vrhovni glavar katoličkoga svieta i namjestnik božji sbilja mogao biti kralj mira, a budući prama svakomu vladaru jednako obvezan i neobvezan, prikazao bi se svakomu pravedan svojom besjedom i pismom. Crkvena dakle država neka je neutralna! — Kako se pruski katolici obratiše na svoga kralja, tako se obratiše i bavarski. Iz svih pet biskupijah stigoše Ludoviku II. spomenice s molbom: neka se zauzme za stvar sv. otca i kat. crkve. Reznanska ima najviše podpisah, 100.000, a pasovijska najmanje 40.000. Pak su prigodom izborah za tako zvani Zollparlament katolici u Bavarskoj i Badenskoj bez svakoga dogovora ili prepredene agitacije održali znamenitu pobjedu. Vide to dobro neprijatelji, kako je katolička sviest oživila, ter sada već ni sami sebi nevjeruju, da jim je posao s hladnom, mlitavom i razkidanom pučkom masom.

Digitized by Google

Ob austrijskom konkordatu i novih vierskih zak. osnovah vedja se nam pisati, kako i štiocem štiti. Mi pisati moramo, a štioci nebudu-li hotjeli proštiti, lahko si pomognu. Nije nam puno toga drago čuti; ali što ćemo, kad nam znati valja. Klika oko sjajne pobjede nad katoličkom crkvom i strankom u gospodskom domu prozujila je već. Vaj Bože, što se je tu govorilo i pisalo i čaralo i gatalo i psovalo. Satirički listovi nije rugla na koje nemetnuše biskupe tija u ornatu crkvenom kano nakarade, i njihove pristaše. Ravno državni odvjetnik sa sudom prisiliše se da nešta učine; ali što učiniše samo je nova satira. „Figara“ obtužena proglasi sud nevinim; jer duge crne haljine nose i drugi ljudi, ne samo svećenici, a tekar nekada da su nosili svi jednako, pak s toga nemože se uzeti, da ono ruglo naslikano i naštampano ide na svećenstvo kat. crkve. Tako će proći i „Kikeriki“ obtuženi. Zadnje jošte glasove one pobjede razprši i onako škripa i žamor sbog financijalne zakonske osnove, po kojoj se daća ima udariti još i na imovinu. To je pravo pitanje, koje bi već davno moralo bilo doći na red, k tomu još novi sustav i red za vojsku, pak ako to sretno prodje na jednoj i drugoj strani, tada ćemo tek znati, čiji smo i na čemu smo. Vidjeti će se do skora razgovetno, da je sva ona pobjeda umjetna naprava, a puk niti da je nje dielio, niti se od nje čemu nadao niti se veselio. Tà sudimo pravo: gornja sabornica, kojoj vjekovite članove možeš pomnožati i sunuti u nju koliko ti kada i kakovih uztreba članovah, što je drugo van živ stroj, kojim si ministri sami glasuju za svoje osnove i predloge. Pitanja ona dirala su se katoličke sviesti, a ujedno pravnoga položaja samo katoličke crkve; tu bi se bilo pristojalo, da protestanti i židovi barem šute; ali ne! Bivši ministar vojske Degenfeld, od kada je odstupio, nije nikada došao u sabornicu niti se je kad izpričao, ali na glasovanje dodje; generao Gablenz sabrao svu govorničku vještinu ter pozivljuć se na Friderika Velikoga (baš na dobra kršćana i katolika) bodri katolike drugove svoje: neka pomognu ministeriju okovati uza obćenitu slobodu svoju crkvu, a tako nesfališe ni mnogi drugi protestanti i barun Rotšild. Treće nebi se pristojalo ni za manju gospodu kamo-li bi za visokorodnu onako raditi s protivnom strankom, kako uradiše u gospodskom domu bečkom. Većina je sigurna, zašto bismo si dali praskati istinom pod nos; pak ako i jest tvrda većina, mogli bi po vani otvoriti oči; zato prekinimo! Jošte neka govori s naše strane ta i ta sjajnost, preuzvišenost i svjetlost, a grof Antun Auersperg znati će dugim i kićenim govorom ništa nekazati, a umoriti će se slušanjem oboje stranke, biti će izlike za prekinuti. Prekinuše, pak ni drugi dan, kako bi po redu išlo, nedadoše govoriti Bloomu od strane manjine. Pobjediše, a slavlje ote pobjede znamo. Počelo se malo zatim vikati na reakciju crnu, da je razapela mreže, kako bi osujetiti; s druge opet strane izmisliše pismo, što ga papa caru Franji Josipu oštrim perom piše, prieti mu se dàkako gromom i paklom, ter s njim prekida. Papa će ravno ostati vieran načelim crkve, kako i mora vazda i naprama svakomu, ter nepopustiti preko zadnje mjere; ali s nikim ni neprekida do zadnje sile. Baš u ovaj čas piše se, da u Rim ide bar. Meysenbug s naputkom povoljnim za jednu i drugu stranku, ter da se je nadati liepu sporazumku s Rimom; S druge strane svašta se zla slutilo — opet crna reakcija, kriza ministarska, sve na staro. Službene novine na to tješe uzburkana srca: da će se po svaki način vierski zakoni potvrditi, pak onda tek da će se pogadjati s Rimom. Čudno! Ali kako bi novi kabinet tada tek stao na slabe noge? Zar sbog konkordata i neprijateljštine proti kat. crkvi a klerikalnoga pletiva i reakcije kamariline? To bi se sigurno trubilo, pak da padne tija i novi ustav sva bi se krivnja obarala na glavare crkvene i njihove pristaše. Eno kako ministri krasno govore i predlažuć i braneć zakonske osnove vierske za slobodu crkve i njezin napredak! kako krasno, dà apostolski znaju oni misliti i ćutiti odgovarajuć na mal' ne djetinsku plašljivost i zloduhu cendravost biskupah! Ima tomu primjera skroz jednaka i drugdje; tko od koga uči, neznamo, ali je naravno pravilo: da uči mladji od starijega. Pokojni nadbiskup freiburžki izdade baš tjedan danah prije smrti prosvjed proti novom školskom zakonu, kojim se crkvi uzimlje svako pravo na gojitbu i obuku, pače paziti na isti vjeronauk, a prepoveda joj se dizati posebne svoje škole. Zakon je razgovetan. Ali pod 23. ož. odgovori ministar Jolly: Žalim, što krivo razumiste zakon; jer vjeronauk spada posve pod upravu crkve, a župnik je član šk. odbora (dà s jednim glasom proti množini). Drugčije prosvjed proti ustavnom zakonu niti valja niti može išta opraviti. Tako! Starac od stotinu blizu godinah star do zadnjega uzdaha posve bodra duha, i biskup, koj se je svih 25 godinah borio s vladom ter joj poznao smier i oružje: da nerazumie zakona! nevidi kako se izvodi i što se radi! To je in concreto „službeno — uljudno“, analogiju pako podpunu nalazimo u Italiji, Bavarskoj i Austriji. Biti će po svoj prilici do skora drugoga uzroka krizi u bečkom kabinetu i krivnja će se i onda bacati na svakoga prije nego na prave krivce; ali da je Rauscher sa svojtom kriv, to će istom moći vjerovati samo konobari, fiakeri i tržkinje. Jest

Digitized by Google

doduše na redu financijalni predlog; ali je zapeo, a osnova medjuvierskoga zakona, nova podloga ustavu i slobodi, goni se kroza sabornice sa slašću.

Moramo i mi spomenuti uboga dra. Mühlfelda. Zatočnik slobode i patriarka bolestan jur više mjesecih uza malašan imetak pritegnut je u okove silna duga i kamatah. Sastavio se odbor, razpisao kićenih vapajah zovuć u pomoć tomu mučeniku (komu-li?) narodnomu — pomoć novčanu; ali bora mi — Mühlfeld nije zadovoljan s tim! Željan je on novca i pomoći od kuda od tuda, ali mu nije po volji hvala; rekoše bo: sva velika zaslužba najvještijega odvjetnika ode po liberalizmu (pripravljao se liberalnimi običaji za vodju liberalacah). Ili su ono morda lovori po glavi i bisera nizovi oko vrata i rukuh, a ne lisičine, kako misli sviet, da ga židovi pritegnuše. Ili se je uzdao u svoje osobite kliente t. j. patrone i kliente ili drugčije vjerovnike, da će mu iz zahvalnosti odpustiti dug? Ako umre, osim frižke slave neće imati šta ostaviti; a i tu neka ostavi duhu „konkordije“ ministru bez listnice.

Na sam sveti Uzkrs sastade se sa znanjem oblastih pod vedrim nebom radnička skupština u Wiener Neustadtu, kamo se je samo iz Beča dovezlo 1500, a svega skupa sa svih stranah oko 7000. Gromoviti govornici u toj bučnoj skupštini bijahu isti, što govore po kutovih bečkih, a po imenu Ertl. Ertl reče: „Tko još mahnita za kakovom narodnošću? Sami popovi!.. Konkordat pade; ali visoko svećenstvo razbija si glavu danom i noćju, kako bi izmislilo novi... Zato dolje s prevladom popovskom!“ (Bez kraja!) „Vlksfrd“ kaže posve razgovetno, da se Ertl jako dobro pozna s ministrom Giskrom, da je pred njim bio prije i poslje skupštine, i zato smatra Ertla ministerijalnim govornikom, Giskri pako kaže u brk: da on nehoteći ili nesmijući zabraniti ili drugamo navrnuti ovoga pokreta, navraća ga i husti proti svećenstvu, što da je nepošteno i na očigled socijalna demokratičnoga pokreta u Europi nerazborito. Makar smo i s ovu stranu Sutle, toga se ministru mi nebismo usudili reći u brk. — Pladnji i stakla neostala ciela, vina i piva iztočilo se više nego popilo, nije bilo niti bez razbitih glavah, a što je slav. skupština izrekla? Evo: prava, koja i drugi državljani, obćenit izravan neograničen izbor, radnik nemari za nikakovu narodnost i razliku, savez medju radnici u Austriji, onda po svoj Europi, trgovački ugovor s Pruskom ima se obazrieti i na radničko pitanje. — Družbe radničke sklapaju se po svih gradovih. Valja pamtiti dobro: na Uzkrs viećale su radničke skupštine ne samo po više gradovah nego i po više krajevah europejskih; bilo je jur ružna nemira i smutnje u Belgiji i Švajcarskoj, a istoga dana javi žica da je buknuo nemir u Kataloniji, Barceloni i Bolonji. Socijalna revolucija vrije, a radnici su joj prvi zlogući. Kako bi radnikom pomoći, osim poznatih načelah Schulze-Delićeva i Lassallova za koja je prepirka, druge su misli ministri i njihovo kolo, a druge Greuter svojom dugom besjedom u poslan. domu. Kanc. Beust reče nedavna, da u njegovu zavičaju zato sve bolje stoji; jer je puk protestantski pak manje ima blagdanah a više radi. Uzanj naravno stoje svi tvornićari, obrtnici i Judina kesa. Radnici sigurno nepristaju uza tu misao. Vieća državna milujuć radnike hoće da smalje broj blagdanah, ali si je radnici povećavaju. Čim se sklopio savez medju radničkimi družbami po Europi, u Genevi nije se radilo puna tri tjedna. Došlo medju gospodari i robotari do nove pogodbe: pogodiše se jednu uru na dan manje raditi, a za veću plaću. Razumiju se radnici po svuda, pak će slogom i druguda tako. Tjerajuć vuka iztjerati će tvornićari sa svojimi patroni lisicu.

(Sliedi konac.)

Križ i Propelo.

(Konac.)

IV.

Opisujući propela imadjasmo dosele pred očima poglavito slike, kakove su na zapadu. Propela na iztoku razlikuju se u mnogih točkah. Vidjesmo, da su u staro-kršćanskoj dobi rado spajali sa slikom na križu poniženoga i umrvšega sina božjega i slavlje njegova uskrsnuća. A kada nebi naslikali sa smrću ujedno i uskrsnuće, to bi barem na propelu hotjeli izraziti istinu, da je Isukrst život i gospodar života i smrti. S toga nebi Isukrsta predstavljali, kako umire ili je već umro, nego da još živi. Oči bijahu mu otvorene, jer „lav plemena Judina“, silni, „što čuva Izrael“ nespava. U obrazu propetoga zrcalio bi se nadzemni pokoj bez borbe smrtne, bez ikakva znaka boli. Još i na propetom htjedoše da bude ona sila, uslied koje dade Isukrst život svoj voljom slobodnom, uslied koje smrću svojom svlada on smrt ter se proslavi u smrti. Htjedoše na propelih izreći misao, što je izrečena u crkvenoj pjesmi:

Pange lingua gloriosi
Lauream certaminis,
Et super crucis trophaeo
Dic triumphum nobilem:
Qualiter redemptor orbis
Immolatus vicerit.

Takovo slikanje Isukrsta, da je naime „deus regnans et triumphans a cruce,“ trajaše sve do trinaestoga vieka. Osobita je tude opreka na propelih; s

Digitized by Google

jedne strane na križu propeti, a s druge ipak uza to spokojni i pobjedonosni gospodar života. Takovo je jurve ono prastaro propelo u rukopisu sirskoga evangjelja. Isukrst visi u dostojanstvenom pokoju, glava mu je obasjana okruglim obsjevom, a neima ni traga kakovoj boli. Isto sveto dostojanstvo, isti nadzemni pokoj bez ikakova znaka boli zrcali se na sliki propetoga iz katakombah. Glava u okolo malko je nagnuta na desno, oči su otvorene. Upravo takovo propelo vidjeti je na diptihu od slonove kosti vojvodkinje spoletanske Agiltrude, pak i u jednom „Sacramentarium Gregorianum" u sjemeništnoj knjižnici moguntskoj.

Na zapadu podjoše u romanskoj i ranoj gotičkoj dobi još za korak dalje. Spomenuta opreka ide dotle, te se je propeti slikao s krunom kraljevskom i kadšto s plaštem od grimiza. I u tih slikah izriče se ista misao, što je izrečena riečmi crkvene pjesme: regnat a ligno sc. crucis deus. Na gdjekojih slikah ima propeti mjesto krune kraljevske kapu sudačku. Jer na križu izsmijani spasitelj doći će jednom sudit žive i mrtve. Prema toj sredovječnoj pomisli, da se naime do smrti poslušni spasitelj naslika ujedno kao svemogući kralj u slavi, nastadoše osobito na propelih romanske i rane gotičke dobe još gdjekoje osobine. Tako nije prilika Isukrstova pribita na mnogih propelih, već Isukrst stoji kao „deus regnans et triumphans" na podnožku. Na drugih propelih digao je propeti prste, da blagoslivlje. Tim se izražava, da je prezreni i na križu osramoćeni spasitelj izvor svakoga blagoslova. Dalje je osobina na propelih iz rane dobe srednjega vieka, da su ruke spasitelju pružene poput ravne crte, a rebra da mu se vide sasma očito. Posljednjom osobinom sjeća se na rieči sv. pisma: „Prebrojiše mi kosti." Ruke pako poput ravne crte pružene protežu se na rieč spasiteljevu: „Kada budem povišen na križu, sve ću pritegnuti k sebi," a oznaka su za nauk crkve: da Isukrst nije umro samo za koji dio čovječanstva, već za sve ljude. Da se izrazi ota misao, ruke su na propelu u crkvi würzburžkoj nerazmjerno duge, ne pružene, već tako izvinute, kao da spasitelj hoće da zagrli mnoge. Janzenij začetnik janzenizma, učio je, da je Isukrst umro samo za jedan dio čovječanstva i zanj prolio krv. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. Prop. 5. Jansenii. Da se taj nauk izrazi i na propelih, ruke su propetoga na janzenovačkih propelih na uzgor uzvinute poput oštra kuta. — Napokon je na propelih iz rane dobe srednjega vieka tielo propetoga podugo, vitko i suhonjavo, čim se pokazuje, da je glavna stvar duh, koj oživljava tielo. Izraz lica podugoljasta očituje mir i sveti pokoj. Jer na križu „u moru bolih utonuli, prezreni i osramoćeni" delectabatur, kao što veli sv. Toma akvinski, ut ratio (kano čisti duh) et propter unionem sui ad superius (sbog hipostatičnoga jedinstva s Riečju, drugom osobom božanstva) et patiebatur ut natura (kano forma corporis) et propter conjunctionem ad inferius. U kratko, svimi navedenimi osobinami propelah iz rane dobe srednjega vieka, što imadu svoje idealno i duboko znamenovanje, ima se spomenuti na dostojanstvo trpećega, kano Boga i čovjeka, koj je uzprkos sramoti gospodar slave, uzprkos smrti, gospodar života, koj se je predao smrti da nam pribavi život.

Grci usuprot dokinuše taj iz kršćanske stare dobe polazeći način tim, sto dadoše propetomu lice umirućega ili jur umrlšega čovjeka. Svakako je taj njihov način prema anatomiji točniji, nu njim se odveć ističe čovječja narav na Isukrstu. Medjutim taj grčki način neukazuje se prije desetoga vieka. Jer ona dva propela od pozlaćena mjeda, što se g. 1858. nadjoše kod Chlumeka u sjeverno-iztočnoj Českoj a donešena su iz bizantskoga carstva, pripadaju desetomu vieku. Propeti spasitelj predočuje se živ, s otvorenima očima, ruke su mu pružene poput ravne crte, a noge bez ranah stoje uzporeda na podnožku. I propelo na dragocjenih koricah evangjelistara cara Ottona II. iz samostana Epternaha grčko je djelo. Isukrst predstavlja se bez ikakva znaka boli jošte živ, s otvorenima očima. Poslje desetoga vieka, kada je grčtvo sve većma odpadalo od crkve zapadne i napokon se stvorio pravi razkol, bude uveden novi grčki način. Na taj ipak grčki način, spasitelja predstavljati mrtva, udarali bi zapadnjaci žestoko. Učeni stožernik Humbert sastavi za Leona IX. osim drugih razpravah proti Grkom takodjer „razgovor izmedju Rimljanina i Carigradjanina," u kojem prekorava Grke, „da su oni mjesto prilike Isukrstove na križ pribili priliku umirućega čovjeka." Odatle sliedi, da su Grci počam od jedanaestoga stoljeća, odkada su napadali na crkvu zapadnu, propetoga spasitelja slikali poput obična umirućega čovjeka. Zapadnjaci smućivali bi se takovim načinom tim većma, što su oni po primjeru stare kršćanske dobe nastojali, da odlučno odbiju ma i misao samo na običnu, čisto čovječju smrt spasiteljevu. S toga se Isukrst predstavljao ne samo živ sa svimi gore spomenutimi, znamenovanja punimi osobinami, već bi se sa slikom propetoga takodjer rado spajalo slavlje njegova uskrsnuća. Medju takova propela spada i sirsko od god. 586., zatim na koricah od slonove kosti na evangjelistaru draždanskom, isto tako i na koricah rukopisna evangjelja bamberžkoga u državnoj knjižnici monakovskoj. U jedanaestom i dvanaestom vieku pojavio se drugi jedan način sa sličnim znamenovanjem. Na mnogih propelih od mjeda, bakra i tuča na jednoj je strani živa idealno shvaćena prilika Isukrstova na križu, na drugoj pako uskrsnuvši spasitelj kako sjedi na dúgi. Takovo je jedno propeće u Padovi (Kunstblatt. 1838. Nr. 13.) i gore spomenuto propelo u Bartolomäbergu. U ostalom poprimio bi se grčki, prema anatomiji točniji način sve po malo i na zapadu, imenito odkada se mnogi grčki umjetnici uslied prijateljevanja Ottonah s carskim dvorom grčkim naseliše u

Digitized by Google

Njemačkoj. Sasvim tim htjelo se na propelih, što predstavljaju spasitelja jur mrtva s nagnutom glavom i zaklopljenima očima, i opet iztaći njegovo više božansko dostojanstvo. Zanimivi križ za obhode u župnoj crkvi burtscheidskoj kod Ahena, križ patriarhalni s dvostrukima ramenima, pokazuje nam spasitelja jur mrtva s nagnutom glavom i zaklopljenima očima. Nu ne samo sva površina križa pokrita je bujno zelenom lozom, čim se označuje križ kano drvo života, nego nad propetim sjedi u oblacih kao na priestolu Isukrst slavodobitnik; u lievoj mu ruci evangjelje, a desnu je digao da blagoslivlje, glava pako obasjana mu je na okolo. Na krajevih poput trolistne ruže produženih ramenicah drže dva angjela žezlo i krunu, znakove njegova dostojanstva, kano kralja neba i zemlje. (Aus' in Weerth II. Taf. 39. Nr. 7.)

Grčki naturalistički i realistički način ukazuje se u Italiji, Francezkoj i Njemačkoj jurve u dvanaestom stoljeću, u Italiji nješto prije, nego-li u spomenutih drugih pokrajinah. Po grčkom načinu predočuje se Isukrst „kano muž bolih" na propelih na moćištu u stolnoj crkvi pražkoj iz dvanaastoga vieka, pak na jednom moćištu iz iste dobe u gradskom muzeju kolonijskom. Taj grčki način, spasitelja predstavljati kako umire ili je jur umro, kano muža bolih, pogažena poput crva, uzdržao se sve do u naše doba. Mnogo dalje podjoše ipak gdjekoji slikari iz dobe preporoda, što predstavljahu propetoga kano okupana u krvi, ružno nagrdjena, savinuta kako se trza, sa spuštenim trbuhom i ružno izkrivljenima nogama. Takav način iztiče odveć narav čovječju na Isukrstu, ter zanemaruje slobodu njegova trpljenja i božansko do zadnjega daha trajuće dostojanstvo. Još je veća pogreška u njekih slikarah francezkih iz prošloga vieka, što se ne samo neobazrieše na božanstvo propetoga, već naslikaše Isukrsta kano čovjeka tako, te se na veoma nespretan način židovski obraz iztiče na spasitelju. Novijim slikarom njemačkim pošlo je za rukom mnogo njemačke bogoljubnosti iznieti na svojih propelih, premda kadšto uz izraz boli neima božanskoga dostojanstva i uzvišenosti.

Dopisi.

U Križevcu 24. travnja. Na najveću, ne samo grada Križevca, već i cieloga istoimena kotara žalost čitajućemu naš crkveni glasnik častnomu svećenstvu neizrecivom srca bolju javiti mi je, da je vriedni i velezaslužni starina, prečastni Ivan Nep. Šianski, prvost. crkve zagrebačke začastni kanonik, podarcidjakon i župnik križevački, izza kratke bolesti od upale pljućah, primivši pobožno svetotajstva umirućih, u 59. godini starosti svoje, u oči sv. Jurja blaženo u Gospodu usnuo, te s ovoga svieta preselio se u bolji, gdje neima plača, gdje neima boli, živućim po božjoj volji, kao što je živio pokojnik, ostavivši izza sebe u svih naležnosti svoje strukah liepu neumorne radinosti uspomenu. Bog mu dušicu obdario nebom, koj, dok življaše, u svakom pogledu i kao revan i neporočna života svećenik, i kao dušom i tielom, sborom i tvorom majci domovini privrženi sinak, bio je na ures i na korist zemlji, koja njegovu lešinu sad krije u grobu.

Dušo blaga, dušo vrla,
Sa dobrote znana davno!
Tvâ su djela neumrla;
Ime tvê nezaboravno.

Otočac 20. travnja. Dana 10. travnja osvanuo je otočkim žiteljem pravi crni petak, koliko radi uspomene gorke muke i smrti Spasiteljeve, toliko što je u minuloj noći izgubio svoj jedini nakit i ures, — svoju župnu crkvu sv. Trojice, kojoj na daleko i široko slične nebijaše; jer ili si ju motrio u vanskom stroju ili u nutrnjom nakitu, ili se divio prekrasnomu tornju ili velikim glasnim zvonovom, sve bijaše za gradić veličanstveno, sve u najljepšem skladu pozivajuć na pobožnost.

Dan prije na Veliki Četvrtak oko petoga sata na večer smuti se nebo pripravljajuć se na nepogodu i kiša stane lievati; a u četvrt na šest čuo se je dvakrat lahak udarac groma. Za tri časka poslie ukazao se na zvoniku plamen vrh jabuke uz križ, kao da gori mala voščana svieća. Odmah se digla buka i pomaganja, puk i sva gospoda sakupila se, dopeljane su štrcaljke, ali žalibože komaj su do krova crkve dosizale; vieštaci skočiše u toranj a za njimi uznesoše do 60 kabalah vode (ovi su gore izgorili); nu pošto je toranj limom pokriven bio, to se je vatra pod limom razširivala i plamtila, sipljuć se na one, koji su došli da ju gase, i tako su uzmaknuti morali bezuzpješno. Tri četvrta na sedam udarila je ura na tornju najposlie. Kako je duvao silan jug, to je vatru iz tornja a zatim i iz crkve raznosio na sve strane, tako da su bližnje kuće u najvećoj pogibelji bile. Narod kada vidi, da se crkvi na nijedan način sbog nepristupnosti pomoći nemože, branio je cielu noć bližnje kuće od pogubna življa. Iz crkve iznešeno je sve što se je iznieti moglo, što cielo, što u komadih: ostalo pako izgorilo je sve: kao zvonovi, ura, orgulje sa liepim korom slikami od sadre ukrašenim, koj je sagraditi dala nj. visost nadziratelj krajine princip Ludoviko, isto oltarsko kamenje i popločani pod crkveni popuca od velike žege, — i tako liepa crkva osvanu na veliki petak crna mirina.

Žalost radi ove goleme nesreće u župi prevelika je, nečuju se više ko obično niti veseli uzklici niti radostno pjevanje. Žalost zastrla je lice svakomu, a mnogomu i oko suzom natopila, štopska pako gospoda uzkratila su navadne muzikalne produkcije na trgu. Primjerom budi, kad je svećenik na veliki petak u Jutrnji, dakako u filijalnoj crkvi polak sata od župnog

Digitized by Google

stana udaljenoj, koju je puk otočki na čast neoskvrnjenog začetja majke božje lanjske godine od temelja gradjenu dovršio — počeo pjevati molitvu Jeremije proroka te kad izreče: „spomeni se gospodine, što se je pripetilo nam, nazri i razgledaj pogrdu našu“... nasta takov jauk i narikovanje, da je za čitav četvrt sata morala služba prestati a propovjednik kašnje bio je većkrat od plačućeg puka u govorenju preprečen.

Na prvi svibnja ove godine biti će ravnih sto godinah, što je temeljni kamen ove crkve blagoslovljen, a posvetio ju je god. 1774. biskup Kabalini, te izuzam nješto samo malo pučke rabote sva je bila dar carske milosti. I sadanji župnik više je hiljadah od nj. veličanstva našega milostivoga cara i kralja apošt. Franje Josipa, za popravak i poljepšanje izprosio; isti goji i sada stalnu nadu, da otčinsko srce nj. veličanstva vrata svoje milosti u ovoj nesreći svomu vjernomu puku otočkomu zatvoriti neće.

Ostali dobročinitelji, s kojimi se domovina naša liepo odlikuje, najučtivije se umoljavaju, da bi razcviljeni puk otočki malim kojim darkom razveselili, što će se s vrućom zahvalnošću primiti, a puk će otočki za zdravlje i sreću svojih dobročiniteljah željno se Bogu moliti. *)

Iz Petrovaradina grada 14. travnja. Poznato će biti čitaocem ovoga lista, da se u području župe tvrdjave Petrovaradinske nahodi kapelica od turske džamijice nadozidanjem iste u katoličku crkvu preobraćena, za spomen slavne pobjede Principa Eugena nad silnijom turskom vojskom na tom mjestu hametom potučenom 1716. g. dne 5. kolovoza, u kojoj s čudotvorne milosti slovi slika B. D. Marije Gospe Tekinske zvane, mnogobrojnimi hodočastnici raznih narodnostih i vjerozakonah tekom cielog ljeta, osobito na svetkovinu sv. Ane i snježne Gospe pohadjana i vele štovana. Slika ta čudotvorna od zemana uviek je čuvana bila u kapelici toj kao u omiljelom si čudotvornom stanu. Nu u vrieme bune 1848. g. kadno i kapelica ova silu bezzakonja i bezčastja propati od honvedskih pustolovah — — — da tom izbjegne, prenešena bi u svoju župnu gradsku crkvu, i tek iza željna mira opet u rečenu kapelicu s nova očišćenu i uredjenu postavljena bješe, gdjeno sve do g. 1865. neprekidno stanovaše. Iste godine mudrom naredbom nj. preuzvišenosti našeg crkvi i rodu mila biskupa imade se čudotvorna slika ova u jesen početkom Listopada u prvu sriedu ili subotu u gradsku crkvu svetčanim sprovodom donieti, a početkom travnja opet isto tako u kapelicu svoju prenieti; jedno: što ju u zimno doba hodočastnici nepohadjaju, niti je to za iziskivati, a drugo: što bi u onom, premako na carskom drumu, od tvrdjave dobar sat, od zadnjeg predgradja dobar četvrt sata udaljenom samotnom stanu, — jer je još k tomu bogatimi zlatnimi i srebrnimi darovi okitjena, — kakovu haramiji u pandže pasti ili barem porobljena i obezčašćena biti mogla. Takovih pokušajah već je ovdje bilo; ali od obrane tekinske gospe bila nikakova ili posve mala ploda. Jer je ove godine početkom travnja neugodno, kiševito i hladno vrieme, dakle posve za takovo svetčano prenašanje neshodno bilo, toga radi ovdašnji gradski župnik odgodi to slavje do drugog dana uzkrsnog. Dovede ga na tu misao okolnost ta, jedno: što je svetčan dan, dakle najljepša sgoda za takovo slavje i to što veće moguće premogućoj kraljici neba i zemlje i majci božjoj pristalo, a drugo: da preprieči onu grešnu zloporabu osobito po naših gradovih i varošicah vladajuću, kojom mnogi, tobož učenika dva u Emaus putujuća nasljedujući, po podne zanemariv večernicu idu „ins Grünn nach Emaus“ do udešene birtije; kakovi se tu razgovori, a nikako kao učenički tužni, razlažu, — kakovi sastanci uriču, — kakova djela tvore — s kojih, ne s razlaganja sv. pisma, već strastih i požudah srca gore a umje bukti, — — to rekoh prepriečit hoteći dade u susjednoj okolini naviestiti, da će se čudotvorna slika gospe tekinske drugi dan uzkrsa po podne u 3 sata svetčano na Tekije u kapelicu prenositi. I gledj čuda milosti gospe tekinske! Oko 2 sata po podne dodje već svetčan sprovod s propelom i šest zastavah iz Novog sada blizu 2000 štovateljah tekinske gospe u našu liepu i oveliku gradsku crkvu, koja ih uz one iz naših predgradjah amo dotekavše jedva shvatiti mogaše. Orila se crkva od pozdravnih gospinih pjesamah, sad naških, sad magjarskih, sad njemačkih, pred slikom gospe tekinske, koja pred velikim žrtvenikom na pó svetišta na krasnu odru u debelu srebrnu okviru od dva surazmjerna srebrna angjela držana, nad ovim pako na vršku velikom srebrnom krunom od dva druga angjela nošenom, okrunjena, iz koje se velika skrletna zavjesa suhim zlatom vezana s obe strane poput krilah spuštala, u bliesku sviećah stolovaše. Divotan a po srce ganljiv prizor bješe to gledajući, kako bogoljubni ovi štovatelji gospini pred sliku njenu se tiskahu, željni ju iz bliza motriti, staklo okvira poljubiti ili ga se rukom ili patricami dotaći. Mnoga majka podiže svoje čedo, da ju bolje vidi, mnoga dotaknuv se stakla poljubi dotaknuvše se prste, pak prekrsti i blagoslovi i sebe i čedo, itd. Udarcem tretjeg sata stupi dotični župnik uz podvorbu duh. pomoćnikah k velikom žrtveniku te zaori uzkršnju Antiphonu: „Kraljica neba raduj se, Alleluja!“ stotinami grlah praćenu, svrhom koje

*) U to ime rado ćemo i mi primati i odpremati darove. Ako i bude kako nedvojimo, i ovaj put carska milost obilata i ako krajiških financijah gospodari budu mogli biti podatne ruke, golema brigu i muka i žrtva čeka sam puk, komu u toj žalosti i nevolji pomoći za dušu je. Tko se milostiv nadje pak u to ime uzme kupiti darovah (to bi valjalo, jer zna se: tko bi i rad dao malen dar, da ga drugčije budući mu težko slati nedade), neka ravno šalje na preč. g. Josipa Mažuranića, zač. kanonika, vicearkidjakona i župnika u Otočac. Ured.

Digitized by Google

krenù sprovod sa slikom gospinom djevojkami u bielini odjevenimi nošenom. Sve pade na koljena u crkvi dižuć sklopljene ruke prama slici čudotvornoj, dok neizidjosmo van, gdje se mnogobrojni narod sprovodu pridruži. Zalaoriše zastave, zatutnjiše zvona, zakrčiše se ulice gradske odjekujuće s Marinskih pjesamah i jedva se povorka malo uredi, kad iz grada izidosmo; no kroz oba predgradja prolazeći sve više i više stotinami je bogoljubnih predgradjanah rasla tako, da gledajući to pomislit si mogao: sve se je tu sleglo i veliko i malo i staro i mlado, i jedva da je koja stara baka čuvarkućom ostala. Predugom povorkom vas drum zauzet bješe. Došav u predgradje doline sv. Roka kipu istoga pozdravi Gospu mužarah rúk, prateći nas tja do župne crkve gdje nas dotični župnik dočeka i sprovodu se pridruži. Na pó puta do kapelice gospine dodje nam u susret zastavami veliki sprovod do 700 ljudstva karlovčanah, vodjen dotičnim duh. pomoćnikom, te tako svi skupa uz sveudiljnu pratnju mužarah dospiesmo oko $^1/_4$5 sata tekinskoj kapelici, koje desnu obišav zastadosmo na lievoj postaviv sliku gospinu na pripravljeno mjesto. (Konac sliedi.)

Viestnik.

Zagreb. God uzoritoga i visokočastnoga stožernika i nadbiskupa našega obslužiše različiti zavodi razdragani na visokoj milosti svečarevoj zahvalnim srcem a i vas grad pokaza dostojne ovakova muža uzajamne ljubavi i štovanja. Jur u sriedu na večer dade svomu zaštitniku u nadb. dvoru koncert zem. glasbeno družtvo, a taj, buduć da uzor. g. stožernik nemože doći na izpitne koncerte ter vidjeti napredak zavoda, osobito učeće mladeži, bio je tako udešen, da je baš mladež na svirale svake ruke i pjevanjem morala pokazati, koliko znade. U četvrtak pako na večer kako spomenusmo zadnji put, počasti posjetom uzoriti gospodin svoje svećeničko sjemenište, gdje mu je duh. mladež u dvorani s ulice prema svomu duhu narodnu i crkvenu nakićenoj pripravila u slavu sutrašnjega goda večernju sigru. Obredavala se glasba s pjesmom i besjedom, što sve troje crkva od postanka miluje, a duh. mladež nadpastiru svomu i otcu osim da učini čim tim veselje hotjela pokazati, čim se u prosto od ozbiljna nauka vrieme bavi i trud si sladi, ter koliko joj u toj struci sile nose. Liepo je izašlo, a osobito ogromni pjevački sborovi. — Istoga večera svirala je pred nadb. dvorom vojnička svirka a kašnje došao sbor pjevačkoga družtva „Kola“ ter izpjevao odabranih pjesamah. — Nije se uzkratio visoki godovnjak u nedjelju poslje propoviedi i večernje u samostanskoj crkvi milosrdnicah na poziv mladjahnih konviktorkah uzaći u dvoranu, gdje i one prirediše veselja za god, ter jedva dočekaše, dok na nje dodje red. Neznamo, smiemo-li reći, da ovakova igra i veselje starovječna gospodina mora stati muke ali uzoriti gospodin niti odbija niti se izpričava i krati; nego, i drugčije i kod izpitah i svakom prilikom rad boraveći medju mladežju, prima on pripravljeno sebi veselje najvećma, da nepomuti istoga veselja onim, što ga prirediše. Mnogo si je mlado čeljade ponjelo već tako sladkih uspomenah za vas život. Gospodjice pripravnice besjedile su dakle dramatičan komad, više pjesmu, sastavljenu upravo za prigodu od jednoga prvaka pjesnikah, a sgode i razgovori vrte se oko ponajvećega godovnjakova djela, oko Jurjevca, kuda mladice osobito u svibnju rado skakoću; mladje pako konviktorke igrale su dramatičan komad na priredjenu pozorištu. — Svečanosti ove godine nije bilo u Jurjevcu nikakove, samo je uzoriti gospodin na dan sv. Jurja u kapelici služio tihu misu. Završit ćemo ovaj kratak opis željom ukinutom iz proslova rečena u sjemeništu: Da Višnji Bog Ti danove dulji — i zaslužene radosti množi — da ljepše liepo cvleće Ti cvate — i hlad Te jači Jurjevca Tvoga! —

— Dne 21. t. mj. preminu Baltazar Bačo, praebendar kod crkvice sv. Duha u Jastrebarskom, svećenik jubilarac, vrlo vriedan starac; a dne 24. t. mj. Ivan Nep. Šianski, zač. kanonik, podarcidjakon i župnik u Križevcu (Vidi dopis).

Budim. Dne 25. t. m. ob 1 sat popodne okrstio je prabiskup Simor u kraljevs. dvoru narodjenu nadvojvodkinju svečanim načinom. Nadjeta su joj imena: Marija, Matilda, Amalija, Valerija; a kumovala je tetka njezina napuljska kraljica.

Koloča. U S. K. B. štijemo ovo: Javna hvala. Dokazalo se nedavno veledušnim darom, da je „mrtva ruka“, kako ju nazivlje naše prosvjetljeno doba, svagda spremna bila tvoriti dobro kada je trebalo, — a nijedna živa ruka nije to pronašla za shodno —. Njegova preuzvišenost, visokočastni gospodin nadbiskup kolački, Ljudevit Hajnald poklonio je milostivo 5000 for. av. zakladi za učitelje svoje biskupije, što živu u miru. Za taj veledušni dar očitujemo mi duboko osjećanu zahvalnost i kličemo: Bog nam živio našega milostivoga nadpastira jošte dugo na spas svih nas! Učitelji dolnjobačkoga kotara nadbiskupije kolačke.“

Moravska. Umah poslje Uzkrsa sastalo se u ljetnom dvoru kneza nadbiskupa olomučkoga u Kromjerižu (Kremsier) više crkvenih glavarah, po imenu kardinal Schwarzenberg, grof Fürstenberg i vratislavski biskup dor Förster. Povod tomu sastanku jest: što austrijska vlada sada radi, kako bi prekinula posve s biskupijom vratislavskom u Pruskoj, a kada se odkine austrijska strana iste biskupije, moraju se drugčije zaokružiti biskupije pražka, olomučka, brnska i vratislavska. Kako se zna, pod biskupiju vratislavsku spada komad austrijske Slezke ili vikarija tešinska, s druge opet strane spada pod nadbiskupa pražkoga grofovija

Digitized by Google

pruška Gladsko. Crkveni glavari složiše se dakle u tom, da slezki dio vratislavske biskupije spadne pod olomučku, Gladsko sa zagvozdami u Česku da spadne pod vratislavsku, a olomučka silno povećana da pusti nekoliko kotarah brnskoj biskupiji. Samo je težko s gospoštijom Johannisberg u Slezkoj, odkuda je biskupu vratislavskomu teklo najviše dohodka, a po novoj diobi s pražke strane nedobiva naknade; za naknadu dakle morati će se jošte viećati.

Kitaj. O. Leboug, Isusovac, zamisli god. 1865. liepu, sina sv. Ignjata dostojnu osnovu, sagraditi naime na čast sv. Josipu, zaštitniku Kitaja, crkvu i učiniti ju proštenjištem za viernike kitajske. Za oto odabra on brežuljak 55 stopah visok, u pokrajini Hien-Hieu u Ho-Kiangfu blizu misije isusovačke. Stari pogani imadjahu tude liepu pagodu, koja se već oddavna srušila, te je na ruševinah samo kumir ostao od gvoždja 17 stopah visok a 6 stopah širok, komu su se uticali u svojih nuždah. Obćenita bijaše želja i viernikah i misionarah, neka se taj kumir ukloni a na njegovu mjestu sagradi crkva. Stanu se dogovarati i bonac, komu pripadaše čuvati brdašce, pristane pismeno na prodaju. I tako kupiše Isusovci brieg i kumira veoma jevtino, a mandarin grada potvrdi ugovor svojim podpisom. Na veliku radost viernikah bude tada kumir srušen i na komade razlupan, a odanj budu salivena zvona. Zatim napraviše više putevah, da se može doći na brieg, sagradiše na južnoj strani kuću a na vrhu prirediše ravno mjesto, gdje bi se imala podići crkva sv. Josipa. I tako će se po liepu narisu domala graditi crkva, budu-li viernici evropski doprinosili, da se namiri ne malen trošak. Proštenjište zvati će se brieg sv. Josipa. — Modenski časopis „Il devoto di s. Giuseppe“ i „Museo delle Missioni Cattoliche“ u Turinu pozvaše na prinose za otu crkvu, ter unišlo je više od 1000 franakah, što se jur u Kitaj odaslalo i neopisivom radosti misionarah i viernikah primilo. A sv. otac Pio IX. udielio je milostivo za svaki prinos oprost od 100 danah. (Apost. breve od 1. listopada 1867.) S toga daje ravnateljstvo muzeja „delle Missione Cattoliche“ na čast sv. Josipu i korist kršćanstva u Kitaju dionice od pol franka, — 20 nov. u srebru — ter jih preporuča pobožnosti i veledušnosti svih štovateljah zaručnika Marijina i odhranitelja Isusova, a u obće svin viernikah, koji rado i revno podupiru razširivanje sv. vjere medju pogani.

* Pio IX. i protestantski umjetnik. Časopis u Koloniji izlazeći K. Ztg., koj baš nije velik prijatelj Rimu, prijavi nedavno ovu viest: Skorice bodaše Pio IX. sasma sam po sobah i dvoranah vatikana, da se po nalogu liečnikovu sprodje malko, jer sbog ružna vremena nemogaše izaći na polje. U jednoj dvorani opazi on veoma mlada čovjeka, koj sasma uzhićeno motrijaše divnu njeku sliku na liepu naslikanu od „božanstvena Rafaela“, kao što ga nazivlju njegovi zemljaci. Papa htjede, da tiho prodje mimo te nebuni uzhićenika; nu mladić začuje lagan šum, ogleda se i nakloni duboko starcu u bielu odielu, koj ga stao motriti s ljubeznim i mudrim podsmjehom. Pio IX. nasluti namah u mladu čovjeku duh umjetnički i upita ga prijazno: „Vi ste slikar, moj sine?“ „Jest, sveti otče, barem želim da budem.“ Po svoj prilici dodjoste u Rim radi svojih naukah?“ „Jest, sveti otče.“ „Vi ste bez dvojbe učenik ovdješnje akademije slikarske?“ „Žalibože, nisam; za oto sam presiromašan. Ja se moram da učim sasma sam te sam si odabrao Rafaela za učitelja i meštra.“ Nu, sine moj, za vas bi ipak bolje bilo, da stupite u akademiju. Učinite to čim prije; ako vam je pravo, a ono ću ja preuzeti trošak.“ „O sveti otče, kako mogu ja —“ „Nemojte, nezhvaljujte mi.“ „Ali, Vaša Svetost nezna, da ja —“ „Govorite, sine moj; što vam je na srcu?“ reče Pio dobrostivo. „Ja sam protestant.“ „O“, odgovorih na oto papa nasmiehnuv se, „što spada to na akademiju?“ Od tada uči se Georg Johnston na trošak papin na akademiji slikarskoj u Rimu, ter nastoji, da bude na čast pokrovitelju svomu.

Petrov pinez.

Preko uredničtva: Ladislav Jagodić izsluženi podarcidj. i župnik u Lipovljanih 2 carska dukata; g. Ciković, žup. u Hercegovcu od svojih župljanah 3 for. 50 i sám 1 for.

Preko nadb. pisarne: Lukić Antun iz župne crkve sv. Marije 1 for. 41½ kr., iz samostanske crkve sv. Vinka 12 for. 98½ i 2 for. 50 u srebru. Mavretić podarcidj. i župnik na Vivodini od puka 3 for. Vrček duh. pom. viv. 1 for. Bukal župnik na Završju 1 dukat od 5 fran. Mačećević žup. u Mahičnu sám i od puka 3 for. Golešić duh. p. završki 1 for. Raffay podarcidj. i žup. u Vratišincu poslao od puka po kotaru sabranih 5 for. Draganec Pav. podarc. i župnik u Kuzmincu poslao: od obćine Selnik po sudcu Kovačiću sabranih 5 for., zatim od puka kuzminskoga i župnika mu 5 for. 27 i 1 dvadeseticu sreb., Josip Fučec žup. u Ivancu kovan. srebra 2 for. i njegov puk 2 for. 23. Preko nadbiskupske pisarne dolaze sada jur s većine samo redoviti darovi po crkvah sabrani, zato ćemo prestati javljati. Što je do sada sabrano, poslano je u Rim sve.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni duhovni pomoćnici: gg. Pavao Krepmpler s Vukovine u Sisak, Vuković Josip iz Jalžabeta u Magjerovo.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 19. Tečaj XIX. U četvrtak, 7. Svibnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

(Konac.)

Demokratični klubovi bečki rastu. Liberalizam njihov ide istim smierom kuda i velike gospode, samo se jedan javlja hrapavim i krupnim, a drugi gladkim i prepredenim jezikom. Liberalan je pako samo sebi: tko neće da zaigra, kako oni zašvikoću — s njime hajd pod pete! U c. kr. ministerialnom demokratičnom židovskom organu (N. W. Tagblatt) srdi se netković „der kein Jude ist", kako se smie trpiti da po Austriji ide knjiga (Stolzov „Wechselbalg"), koja bi se, osim što kori vladu i nove austrijske zakone, morala zabraniti već sbog ove izreke: „Die Juden wuseln (in Wien) wie die Maden in einem faulen Käse." Što više: demokratična skupština josefstadtska budi vladu, što misli što-li ga radi, gdje eno goruća zublja (ista knjiga) ide okolo. Napokon sbilja uhvatiše „klerikalnoga tržca" s tom robom i dovukoše pred sud. Liepo! Renana nebijaše zašto prepoviedati; jer se u njem nevriedjaju židovi, nego samo Isus i kršćanska srca. Drugačije bečki demokrati lojalan su puk. Jest ravno istina: dan 13. ožujka bio je nje malo uspomenom na 1848. godinu omamio. U Beču toga dana na sve strane držale se pučke skupštine, ustanovilo odlukah sila, a sve uza vino i pivo pak uza zdravice. U Fünfhausu (beč. prigradku) bijaše pučki sabor za svu pučku stranku t. j. pravi meeting: Gritzner znan od god. 1848. bivši uskok u Americi reče očito, da je još uviek republikanac; a u obće nije se ovaj put govorilo samo proti crkvi, nego i proti vojsci — u jedan glas odlučilo se: vojsku razpustiti i uvesti narodnu gardu. U jedan glas odlučilo se i to: Četvorici pučkih vodjah, koji su god. 1848. sbog veleizdaje smaknuti, imaju se dići spomenici i mahom se u to ime sabirati novac. — Na Landstrassu pako bilo je tekar sve po demokratičnu. Skupštine to radničke to političke demokratične sastaju se po svih stranah i svaki čas. Riečju: novo je geslo jednim: s ultramontanci i popovi nećemo da imamo ništa, osim crkvenih imanjah, — pak drugim: vojsku razpustiti ter oružati narodnu stražu! Drugčije su svaki put bečke rulje pitome kano janjci, ter ministrovi i rajhsratski ljudi nje bodre i duhom je svojim žive; vladini ljudi mogu nje voditi na svilenu koncu. Ali koji bies puhnu jim u glavu 13. ožujka? Morda sbilja i bečki demokrate uzkrsnuše izpod težke ploče Bachovih policajnih zakonah, kad jim angjeo slobode zablisnuv žarkim sjajem (iskrom) otvori grob! ili se sami zlim primjerom zavedeni naučiše objesti od magjarskih demokratah, hoteći da bude jednakost s jedne i druge strane? ili liberalni ministri neće da vladaju bez opozicije i pogibelji, pak jim se hoće strahovitije stranke, nego je klerikalna, na kojoj nemožeš ni junačtva pokazati? Ili su uztalasane ove rulje, samo da budu uztuk i plašilo silnoj reakciji klerikalnoj? Čitamo po novinah pitanje: Tko je onaj fanatik, koji je g. 1848. pred aulom u Beču na očigled tisućam uhvaćenu „špiclu" zamahivao mačem nad glavom pitajuć: „bi-li ga?!" Kako se zove onaj fanatik, štono je u Frankfurtu biesnio proti carskoj kruni, a sada kruni vierno svećenstvo zove fanatičnim? Molimo ministerij inspiracije za odgovor! — Tako se javno pitalo, a muklo odgovaralo, da je taj čovjek sad u Beču ministar, da je morda iste ćudi pak da nebi mario makar opet s ruljami srnuo. Taj ministar da bi rad i bečku godinu 1848. opravdati i posvetiti, što da bi valjalo, sbilja je i govoreno u car. vieću, pak pisano po novinah. Ali mahnimo se brigah i jadah bečkih, kad imamo svojih. Praktični ljudi znaju i pod absolutizmom, dakle najvećom reakcijom steći velika imetka, služiti pod svakim sistemom, srnuti s ruljami, pak česa bi se bojali?

Digitized by Google

Kako nam ga je Ugarska? Sabor s Deakom i ustavnom vladom dok ustav prigone kraju i rede si kraljevinu, Košut i njegova stranka pire, rastu klubovi baš demagogski, a fanatici pučki nametnici obilaze zemljom ter siju proklamacije buneć očito narod. Polubogovi, štono jih magjarski narod iza 1849. poreda u svoj pantheon, izgone sada iz toga hrama jedan drugoga šibajuć se furijami; a Perczel htjede izagnati baš najvećega — Lajoša! Pravi se Merkur još nije našao, koj bi pomirio. Vlada mareći više za zakon i red u državi nego za kakovu pustu popularnost počela je i silom razganjati nepokorne klubove, a puntare hvatati. Ako ostane liepa mira i sloge medju crkvom i državom biti će to jedna zasluga i pojavilih se nemirah. Sad je osobito vrieme, gdje složnimi silami valja raditi i vojevati proti obćenitu neprijatelju. — Štampa ugarska jakim dielom počela je strašno trovati narod. Dne 31. ožujka bijaše pred porotom sudbena razprava proti Karlu Meszarosu, uredniku luda lista „Ludas Matyi.“ Javni tužitelj Karlo Ráth ne činovničkom hladnoćom nego oduševljenom besjedom kad spomenu: što je vjera s ćudoredom i koliko ju zakon štitit mora u ljudskom družtvu, uze ogorčenim srcem dokazivati, da je u obće taj list za puk otrov, a u okrivljenom članku da grdi najveće svetinje kršćanske, naročito kat. crkve (biskup ide u Rim pitat odluku glede mješovite ženitbe, u priču s papom upliće božanske osobe i bogorodicu, šta nesmijemo bez potrebe opetovati, a na koncu Bog ljut reče: idi, kaži Magjarom, neka se nebave takovimi tricami). Žalostan je pojav, što je porota samo sa 7 proti 5 glasovah izrekla: kriv je! jer za onakov bogohulan članak da bude i pet porotnikah, koji mirnom dušom mogu izreći: nije kriv, pak bili oni koje mu drago vjere, ili ma nikakove vjere, nego samo uljudna srca, to je preveć. To su psovke po prilici onakove, kakove su pogani u prva vremena pisali proti kršćanom. Sud obsudi urednika obzirom na labkoteću okolštinu prijašnje neporočnosti na 9 mjesecih tamnice i 200 for. globe. Neka je i tako; drugdje bi morda bio sam sud dokazivao ob ovakovu članku: da zloće nekaže nikakove, nego samo nespretnu fantaziju, koja nije znala izvesti ljepše šale. Niču u Ugarskoj zli listovi i spisovi kano gljive preko noći. U Pešti izlaze dva lista na magjarskom jeziku pače s glasom katoličkih listovah, a to: dnevnik „Fygettlen Lapok“ (nezavisni listovi) i mjesečnik „Egyházi Lapok“ (crkveni listovi); obojici su urednici svećenici ostrogonske biskupije, a jedan (dor. Petar Hatala) profesor pastoralke na sveučilištu, bivši kod honvedah topnik, a kašnje u Jeruzalemu četiri godine profesor u patriakalnom sjemeništu i misionar. Pak što? Vojuju oba proti biskupskim osnovam za autonomiju crkvenu husteći svećenstvo i puk. U njih se je osobito pisalo proti konkordatu, a bilo je u obih članakah proti coelibatu i postu. Ukorena su od crkvenih glavarah oba strogo, ali su još dugo bili na odporu proti organom katoličkoga smiera. Nego čitamo, da je mjesečnika zadnji svezak sbilja boljim putem krenuo, pače topnik da je počeo pucati u drugi tabor! Tako valja; jer ako budu u ovo mutno doba onako pisali urednici svećenici: što da nepišu protestanti, kojim je u rukuh sva poglavitija žurnalistika magjarska, i katolici nevierci?! Evo još jedne karakteristike, kamo se i peštanska sloboda štampe kani navrnuti. Upravo je izašao poziv za humorističan kalendar („Ježuitski kalendar“), a obećaje kratiti štiocem vrieme „parodijami, humoreskami, ljubovnimi pripovjedkami o duhovnih osobah počam od pape do zadnjega gladna kapelana, pripovjedke o kuvaricah, zapisak iz sjemeništnoga života, manastirske tajne“ itd. sve s primjernimi illustracijami, kakova je jur i na oglednom listu. Peštanska šala biti će još ljuća od bečke, prem sada još nije; jer tu se hoće u svačem paprike žestoke. Vaj nepravi-li se tim i u Pešti po čijem dogovoru sprava, kojom se narod ima pripraviti za nove morda vierske osnove, a naravni jim protivnici jur naprvo omraziti se puku i oslabiti! Peštanski klub „jednakost“, većinom reformovani židovi pak najliberalniji novinari, po predlogu nekoga „katolika“ odluči u poslu autonomije katoličke zauzimati se prije svega za emancipaju katolikah ter sbilja upravi adressu na gradsko vieće i ministra Eötvöša! To je prava jednakost, kad slobodni židovi skrbe za emancipaciju katolikah!

Kraljevinske deputacije viećaju u Pešti te sklapaju savez. — Sklopiti taj savez nije već sada mučan posao. Ali težko je naći danas sigurnu luku, gdje bi te sreća milovala i u miru ti se vijali dugi viekovi. Ugri ju sami tek traže, i prem snažne desnice ravnaju kormilom, nisu jošte u njoj, nego jadre bojeći se i vijora i vrtloga. Teže je dakle pogoditi sreći u krilo; težko pogoditi s čim se vežemo. Tko šta i kako u nas gata: znaju naši štioci dobro. Medjuto prerano je bugariti s nemilja čijega ili zlih kobih, a prerano i huškati s milja i blaženstva. Može izpasti liepo, a može i hromo; čuti ćemo skoro. Drugačije u nas liepa mira dosta do novoga cilindroklazma u Zagrebu, pak huke i buke u Karlovcu oko restauracije. Što je pognana sudbena pravda proti nekojim svećenikom: takova su vremena, nije puno, niti nemuti mira; pak se još niti nezna, kako će za nje izaći; jer n. p. za jednoga se istom ima

Digitized by Google

pravo propitati: tko i što tuži, tko svjedoči i kako bi svu stvar prihvatiti; drugi prosvjeduje proti obtužbi; treći proti obtužbi i odsudi, a za nekoje se istom glasa i glasovi hvataju. Za konkordat kod nas niti je tolike brige i straha niti proti njemu vike i odpora. Za autonomiju crkvenu neznamo se ni kako ni s kim boriti, dok nebudemo znali, koji nam je in plena forma ministar prosvjetni, a koje njegove osnove. Da bi svjetovnjaci imali premalena upliva u crkvene poslove, toga si nedadoše od ministra spočitati ugarski biskupi; a manje se još može to s razlogom spočitati nršim. Malo je posalah, a da oko njih odlučnije moći neimaju državne oblasti i svjetovni ljudi; a mnogo je više za promaknuće ili uzpregnuće obzirah i razlogah državnih nego kanoničkih. — Po tom se zna, komu se željari i prosci imaju više klanjati, čija vrata više obijati i na kakove zasluge više zanfati. Bilo kako mu drago, skoro će i nam zagrmiti: Exurge qui dormis!

Barem se na domaću štampu s religioznoga obzira neimamo tužit, kako se moraju druguda. Kamo sreće samo da svaki ružnji list bečki i peštanski neima i kod nas dobar broj štilacah, pak ne samo po većih nego i malenih gradovih, a po selih predaju se u zamjenu; sreća bi bila, da su jim samo štioci, ali su mnogi i marljivi učenici i pristaše sliepi. „Hr. Nov.“ rado bi se ravno naličile vrlo liberalnim mastilom; ali jim u koječem slabo dolikuje. Glede vierskih pitanjah takmile bi se s Kladeradačem i Hans-Jörglom i Bolond Miškom, ter u čem zakasniše, to bi rado sada naknaditi. Na svetca Arbues Petra zaboraviše jur isti novopoganski i bezgaćaški listovi, dosadna je to već šala sbog česta opetovanja i za čovjeka željna slične šale; ali kako je od lanjskoga Petrova ovaj Petar postao simbolom vjere pak svaki slobodoglav u svoje vrieme pohitio ovim imenom uklet crkvu a blagoslovit plašeći se vješalah (ne lomače jur sada neobične) puk i pred njim se izpovjedit: tako je jedno valjda i „Hrv. Novinam“ trebalo se izpovjediti; a drugo: sretna jim došla misao, da Rusiju prispodobe s njim. („Čudan ti je to svetac, ta sveta Rusija... tako čudan, kao što Petar Arbues, koj je takodjer uzdignut na isti častni stepen“ . . . a dalje se razlaže svetost Rusije groznimi crtami. Vid. br. 71. prvi članak). Čudni ste i vi pisci Hrvat. Nov. katolici! — Galilei i šuska rimskoj kuriji dodje „Hrv. Nov.“ na red istom 2. svibnja 1868. Varaždin naš skromni oblila je sloboda: ter je na uzkrsni ponedjeljak gledao na pozorištu svojem, što je od god. 1848. bilo zabranjeno, a i sada, gdje se jedan put vidi, a ima ćuti za red, stid i poštenje, prepovieda se — vidje Varaždin kazališnu lakrdiju njemačku „Die Mönche.“ (Vojnički častniči došuljali se kriomice i sukobilo se tu monakah, koludricah i gojenicah njihovih; tu izlaze na vidik strašne tajne, govori se svašta i napokon vuče na stranu). Varaždin je jur odavna naviknuo od selicah vilah i vilovnjakah na drugih kazalištih pretrebovanih i netrebovanih gledati sličnih prikazah pozorištnih, kakovim se smiju i pleskaju po kutovih gradskih kalfe i dekle, a česa se po selih njemačkih neće se slušati i gledati ni seljanom. Može se dakle dičiti Varaždin slobodom. Zagreb nije tako sretan: blizu je namjest. vieće, koje oštrim škarama striže, što se nebi slagalo sa stidom i ćudoredom, publika je tu oštriji sudac, družtvo je urednije. Varaždinski pako cenzor valjda izgubio mjeru ter neima čim primjeriti: da-li se slaže s paragrafom obstojećim, a nebi-li prepovied nahudila ustavu. Et non est minima urbs in millibus Juda! Još bi zamjerniji bio prizor kad bi koji učitelj malene gimnazije pred nezrelom mladežju monologijom predstavljao ote „monake“; ali bi to bilo sigurnim dokazom, da jezuitizam i ultramontanizam prestadoše na slobodnoj zemlji hrvatskoj. Takov slučaj javiti bilo bi sbilja zanimivo. Što u Zagrebu nekoji katolici roditelji šalju kraj tolikih školah djecu u školu, pače na isti vjeronauk k evang. pastoru (pita se je-li i smie on držati osim obuke iz vjeronauka kakovu školu?) to je malenkost. Ta već ide kroz Reichsrath zakon, po kojem roditelji smiju djeci uliti vjeru kakovu hoće do 15. godine (poslje slobodno neimaju nikakove); a to su sve ljudi rodom iz rajhsratskih zemaljah. Ima i kod nas ljudih ne malo: ter jim je obstojeći još konkordat spomenuti smiešno, koliko spomenuti i onu naredbu, koja prepovieda c. i kr. častnikom nositi bradu, ter dok jošte i danas stoji ona, brade rastu bujno.

Slavjani austrijski za konkordatske borbe pokazaše se s većine ultramontanci. Neimaju posve krivo, koji misle, da jih u tom goni dosta jakom silom, barem ljevicu jim, duh odpora proti dualistam više nego duh katolički. Narodna crkva što jače od Rima odcieplena s narodnim liturgičnim jezikom: to je osobito mladjim prava žgarica; sbirka za papu nije baš nigdje ni u bogatijih zemljah primjerena ter čitamo tužbe po imenu na Česku i Moravsku; slabo medju njimi uspievaju i bratovštine i skupštine. Jedini Slovenci, po imenu Kranjci, rekli bismo po pravici, da su medju nami prvi. Česi mladi poje se duhom Husovim, čemu su i opet Niemci najviše krivi. Odbor poziva „potomke osvetnikah smrti Husove“ na proštenje u Kostnicu. Jer 6. srpnja biti će 453. (baš nije ravan broj, ali ništa zato), što je Jan spaljen, a veli se na koncu: „Pokažimo da u nas vrije krv taborske braće silnih božjih vojakah za slobodu, jednakost i bratinstvo.“

Digitized by Google

Obazrimo se još jednom na okolo. U Algiru je sbilja grozota. Dvie godine neurodilo od suše ništa, poharali malo ljetine skakavci, od glada je skapalo jur na stotine tisućah, oko gradovah i po ulicah plaze gladne i poderane gomile, počeše jur i ljudsko meso jesti, a sada povrh svega uzela je strahoviti mah kolera. Dobjegoše i u Austriju dva svećenika sabirat milostinje. U Rusiji oslobodili se kmetovi. Prva je osveta neraditi gospoštini, prvi užitak slobode neraditi ni sebi, kad nitko nezapovieda — od tuda neurodilo ni jednom ni drugom, a jesti se mora. Zato je glad.

Katolici irski jošte su na svojoj zemlji robovi i moraju uzdržavati anglikansko objestno svećenstvo, koje n. p. u 199 župah neima nijedne svoje duše. Pak još je i danas jača stranka sebirada od napredne, ter neda s naroda skinuti krivice. Na taj tiranizam nitko neviče; jer je protestantski. Židove u Moldaviji uzeše Vlasi goniti, pak je i opet sva Europa ciknula od jada i žalosti sbog njihove biede. Vlasi ravno nerazumiju šale; ali su si sami židovi krivi svojom spletkarijom svakamo se pačajuć. Znajući kakov jim je za ledjima zaklon sklapaju na Dunavu svake koterije. Eno kakovi su i po druguda. Štampa njihova najviše muti u politici i vierskih pitanjih. Je-li n. pr. katol. crkva uzkratila pogreb samokrvniku, tko će veće ruglo na nju baciti? Pak ipak nepokornjaku njihov rabin u Beču uzkrati svečan pogreb na groblju, i kada nad grobom htjede prijatelj progovoriti, čapi ga grobar, rekši da je rabin lajku zabranio govoriti na svetu mjestu. Preuzetnost je i obiest njihova ljudstva danas prevelika, što i sami razboriti ljudi izraelskoga roda priznavaju.

Što bi još? Dà — biele i mehkoputne, a visokoučene ciganice (višji red ženskoga spola od emancipacije) u Parizu izumiše za se nov jezik, koji je prvlje bio tajnom, ali se množina za njim polahkomila (ima dakle ciganicah dosta) ter ga već govore ženska djeca po školi. Upliće se u navadne francezke rieči pred glasice slovka: av. Takovih jezikah znaju jur s davna crne ciganice i kozari; ali je to liepo, što su one tim hotjele. Izlazile su jur na tom jeziku novine, na sastancih (polovnoga svieta) njim se dogovaralo! I to je jedna karakteristika vremena!

Pravila družtva sv. Jeronima

za

izdavanje i širenje pučkih spisah u Zagrebu.

Glava I.

Svrha družtva.

§ 1. Svrha je družtva sv. Jeronima izdavati i uz jeftinu cienu širiti pučke spise, dobrim duhom pisane, zabavno-poučne struke.

Glava II.

Ustroj družtva.

§ 2. U koliko se osniva obstanak i djelovanje družtva na glavnici (srav. § 27.)

§ 3. Pokrovitelj družtva jest nadbiskup zagrebački.

§ 4. Pod okriljem pokrovitelja upravlja svimi poslovi družtva odbor od 8 članovah u Zagrebu stanujućih.

§ 5. Članovi upravljajućega odbora mogu biti svećenici i svjetovnjaci.

§ 6. Upravljajući odbor izabiru članovi stanujući u Zagrebu, nu i vanjski, koji bi mogli pristići u glavnu skupštinu, koja će se u tu svrhu držati svake godine; a unapried putem javnih listovah za vremena oglasiti.

§ 7. Obnova odbora biva svake godine u glavnoj skupštini. Odbornici mogu biti na novo izabrani.

Glava III.

Prava i dužnosti odbora.

a) u obće.

§ 8. Odbor si imenuje relativnom većinom glasovah iz svoje sredine: predsjednika, urednika, blagajnika, bilježnika i opravnika pa saobćuje dotičnike pokrovitelju na potvrdu.

§ 9. Ako bi se tečajem propisanoga roka mjesto kojega člana u odboru izpraznilo, popunjuje odbor to mjesto novim članom sám i to relativnom većinom glasovah i predlaže dotičnika pokrovitelju na potvrdu, pa ga kao takova putem domaćih glasilah svim članovom saobćuje.

§ 10. Odbor odredjuje spise za tisak i prema dohodkom družtva odlučuje nagrade piscem.

§ 11. Odbor, komu je povjerena svakolika uprava družtva, dužan je pod vlastitom odgovornošću račune savjestno voditi te jih točno sastavljene koncem svake godine predložiti glavnoj skupštini, podnieti pokrovitelju i priobćiti ostalim članovom putem javnih listovah.

§ 12. Da budu ma kakovi čini i zaključci odbora valjani, treba: a) da se je absolutna većina odbornikah sastala, pa osim slučajevah u §§ 8 i 9; b) da bude absolutna većina glasovah od prisutnih odbornikah. Kad bi se glasovi razpolovili, odlučuje predsjednik svojim odvjetom.

§ 13. Odbor upravlja družtvene poslove bezplatno dotle, dok godišnji prihod nenaraste na tisuću stotinjakah a. vr. Kakova mu se dopituje nagrada, odlučuje skupština. (srav. § 32.)

b) napose.

§ 14. Pobliže dužnosti predsjednika, urednika, bilježnika, blagajnika i opravnika jesu ove:

1. Predsjednik ima: a) bditi, da se družtvena pravila vrše; b) primati i podpisivati družtvena pisma; c) sazivati sastanke odbora, kada uztreba, a glavnu skupštinu svake godine; iste sastanke i skupštine rukovoditi te jim predsjedati; d) razdjelivati medju odbor-

Digitized by Google

nike rukopise, da je pregledaju i davati druge vanredne poslove; e) zastupati družtvo u svih javnih odnošajih.

2. Urednik ima: a) zastupati predsjednika, kada uztreba; b) konačno priredjivati spise za tisak i izpravljati tisak.

3. Bilježnik ima: a) sastavljati pisma i izvješća o družtvenih poslovih; b) čuvati družtvene spise; c) voditi zapisnik sjednicah odbora i glavne skupštine.

4. Blagajnik ima: a) primati družtvene novce i njimi u smislu pravilah razpolagati (srav. § 27.); b) kamate od glavnicah dizati; c) namirivati u smislu pravilah, i to uz nalog odbora, družtvene troškove.

5. Opravnik ima: a) odpravljati članovom družtvene knjige; b) nadzirati prodavanje knjigah po knjižarah i o razprodanih izvješćivati odbor.

Glava IV.

Članovi družtva.

a) pristup.

§ 15. Članom družtva svet. Jeronima može postati svatko bez razlike spola, dobe i stališa, tkogod položi ustanovljeni družtveni prinos. Razlikuju se utemeljitelji; zatim članovi prvoga, drugoga i trećega reda.

§ 16. Tko položi na jedan put najmanje 50 for., broji se medju utemeljitelje družtva.

§ 17. Tko u gotovu novcu položi 20 stot. ili namah ili u jedno godište izplati, postane članom prvoga reda. Tko u gotovu novcu položi 10 stot., ili u jedno godište izplati, postaje članom drugoga reda; a tko u gotovu novcu položi 5 st., ili u jedno godište izplati, postaje članom trećega reda. Manji se prinosi primaju zahvalno i smatraju kano darovi.

§ 18. Članovi, koji su se obvezali izplaćivati svoj prinos u obrocih, ako nakon minule godine od dana upisa nenamire podpune svote, gube položene novce, jer se smatraju kano darovi, s tom opazkom, da se članovi prvoga reda, koji su položili 10 ili više stotinjakah, a nisu namirili podpunih 20 st. nakon minula roka uvršćuju medju članove drugoga reda, nu položeni suvišak gube. Tako članovi trećega reda gube položene novce, ako tečajem jedne godine nenamire podpunih 5 stotinjakah.

§ 19. Svaki član drugoga reda može kada ga volja postati članom prvoga reda, nadoplativ još samo ostalih 10 stot., a tako i svaki član trećega reda može postati članom drugoga, pače prvoga reda, nadoplativ preostalih 5, dotično 15 stot.

§ 20. Nijedan član nemože svoga prava niti za života, niti na smrti prenieti na drugoga, već nakon njegove smrti pripada položena svota družtvenoj zakladi.

§ 21. Knjižnice i zadruge (kano što su obćine, samostani i učilišta) budući neizumiru, plaćaju dvostruko, ako žele biti članovi družtva.

b) korist.

§ 22. Svaki utemeljitelj, zatim svaki član prvoga reda dobiva po 4 iztiska, član drugoga reda po 2 iztiska, a član trećega reda po 1 iztisak od svakoga družtvom izdanoga spisa.

§ 23. To svoje pravo nastupljuju članovi onda, kada su položili i izplatili čitavu svotu i to na knjige družtvom nakon izplaćene svote izdane, dočim na knjige, koje je družtvo prije izdalo, neimaju prava sasvim nikakova.

§ 24. Knjige se dobivaju tvrdo vezane, osim ako tko očituje, da voli nevezane, a razašilju se koncem mjeseca lipnja i to voznom poštom, neoznači-li koji član za se drugoga puta. Članovi plaćaju poštarinu od knjigah, ako odboru nepodje za rukom izhoditi družtvu bezplatnu poštu.

§ 25. Članovi, koji bi se poslje pristupa u družtvo drugamo preselili, imadu o tom namah izvjestiti odbor.

§ 26. Članovom pripada takodjer pravo: spise, koji bi jim se vidili za naš narod potrebni ili koristni, preporučiti u glavnoj skupštini.

Glava V.

Glavnica.

§ 27. Buduć da se i na glavnici osniva obstanak družtva i njegovo djelovanje (srav. § 2.), to u glavnicu nikada nitko dirati nesmije, izuzamši jedini slučaj razpusta, nu i tada onako, kao što odredjuje § 34. Dapače gledati je i nastojati, da se glavnica što više pomnoži, a da to bude, spadati će na glavnicu i priklapati joj se: a) svi prinosi družtveni po §§ 16. i 17. ustanovljeni; b) darovi, koji nadmašuju 20 stot., dočim se darovi, koji iznašaju manje, upotrebljuju za namirenje tekućih troškovah; c) sav dohodak unilazeći iz razprodanih knjigah. S toga

§ 28. ima odbor družtvene troškove za izdavanje knjigah i namirenje inih potrebah uviek i jedino prilagoditi kamatam na glavnicu dolazećim, kamo se broje i darovi naznačeni pod (§ 27.) b).

§ 29. Novci se šalju u plaćenih listovih pod naslovom: Odboru družtva sv. Jeronima u Zagrebu.

Glava VI.

Skupština.

§ 30. Skupštinu saziva predsjednik odbora (§ 14 1. c) svake godine u Zagreb.

§ 31. Pravo doći na skupštinu i u njoj glasovati imadu utemeljitelji i svi ostali članovi družtva.

§ 32. Skupština izabire odbornike relativnom većinom glasovah (srav. § 6.); absolutnom pako većinom glasovah odredjuje jim nagrade (srav. § 13.); prima izvješće o stanju i djelovanju družtva, te izdaje shodne primjetbe i odredbe.

§ 33. Skupština takodjer tvori promjene u pravilih, i to absolutnom većinom glasovah; svaka pako promjena ima se prijaviti zemaljskoj vladi.

Digitized by Google

Glava VII.

Razpust družtva.

§ 34. U slučaju, ako bi se imalo družtvo razvrći, dobiva svaki živući član svoj prinos natrag; što pako valja uraditi s ostalom imovinom, to odredjuje odbor u dogovoru s pokroviteljem.

Tomo Gajdek s. r., k. z.
predsjednik.

Dr. Juraj Posilović s. r. **Franjo Šic** s. r. **Josip Lehpamer** s. r. **Stjepan Tadić** s. r. Članovi privremenog odbora.

Dopisi.

Iz Krajine. Imam vam radostnu viest javiti. Znano će vam biti, da je katolički svećenik u krajini vlastan, na svoje ime samo tri rali zemlje i kuću posjedovati, a da se posjed župnički nipošto umnožiti nesmije, budući da je taj posjed tobož u mrtve ruke dopao. Ali videć, da župnici svojim primjerom umno gospodarstvo svojski unaprieditimogu i to sbilja djelomice čine i budući da je prieka potreba, tu i tamo dohodke župničke umnožiti, dozvoljio je c. kr. bojni ministerij po predlogu zagrebačkog glavnog zapovjedničtva, da katolički župnici 1—2 rali prikupiti i župničkomu posjedu pripisati mogu, ako uzhtiju vinograd ili voćar na ugled zasaditi. Dapače može im se toliko zemlje od obćinskog pašnika ili od okrajakah carske šume u isti smjer na poklon dati. A župljani su dužni glede obradjivanja te zemlje sa župnikom se nagoditi!

Iz Petrovaradina grada 14. travnja. (Konac.) Župnik gradski stupiv na prodikaonicu reče slavju tom shodan parenetičan govor naški. Slikovao je slavje ovo s onim u starom zakonu, kad škrinja zavjeta gospodnjeg iz kuće Obededoma u grad Davidov iza pobjede nad Filistjani prenešena bi. Što više, uzvišivao je slavje ovo nad onim s razloga, što je škrinja starog zavjeta samo sjenka ili slika škrinje novog zavjeta, to jest B. D. Marije, bila, Varadinci pako da povoda imadu ne samo toga radi Bogu i majci božjoj zahvalni biti, što su na tom sv. mjestu Turci, kao onde Filistjani, hametom potučeni, nego što više, što u svojoj sredini imaju sliku Gospinu, koja je nadaleko s čudotvorne svoje moći, glede bolih duše i tiela poznata, štovana i ljubljena; jer toga da nije, nebi ju narod svakovrstnih vjeroizpoviedih i narodnostih pohadjao i iz udaljenih miestah i štovao lieka bólim svojim u nje tražeći. S toga iztaknù, da ni ovo današnje toli mnogobrojnom pratnjom njezine slike sjajno, kao na brzu ruku, dokazano slavje nemože biti nit ježovitsko nit popovsko maslo, ili cigla obsjena za prosti i glupi narod zasliepiti, već je to čisto osvjedočenje, pravo nepokolebivo uvjerenje i pouzdanje u Boga i majku božju pomoćnicu i utješiteljicu u svakoj težkoći tiela i nevolji duše, polag onih riečih Blosiusa: „Prije će nebo i zemlja proći, nego-li što ćeš ti o Gospo i majko naša kogagod Tebe svesrdno i pouzdano zamolivšega bez pomoći odpustiti.“ Pak s toga i zaključi, da je posve pravo i dostojno, što čudotvornu sliku gospe tekinske takovim slavjem amo dopratismo, ali i naglasi, da je to slavje i nam probitačno, što smo si danas tako krasnu šetnju poleg učenikah Isusovih u Emaus odabrali t. j. u ovu kapelicu, onaj hiljadami i hiljadami svieta preko godine pohadjani i štovani u istinu prekrasni Emaus, gdje no smo sretniji od učenikah Isusovih; jer ne samo da je Isus u družtvu našem, nego i majka mu na kriocu ga držeća; što Isus neizčezava izpred očiuh naših, nego uviek s majkom svojom ostaje s nami — on nas hraneć hranom božanstvena tiela i krvi svoje, a majka liečeći i tješeći nas; što nam srca goriti moraju od radosti, slušajući tu rieči sv. pisma i učeći kako treba Boga i majku mu poznavati, štovati i ljubiti. I opet presretnimi nazva Varadince, koji takovo neprocienjeno blago u sredini svojoj imadu, a tako i okolinu njihovu: Novosadjane, Kameničane, i Karlovčane, koji u svakoj nuždi, rek bi skokom, mogu doći na ovi izvor vode žive, da si razblaže i dušu i tielo. Zatim završi shodnom molitvom Gospi tekinskoj i preporuči sve, koji joj danas u pohode dodjoše, — liepo im se zahvalivši — kao i druge koji tekom godine njoj se uticali budu, njenoj premogućoj zaštiti i pomoći. To je od prilike okostnica govora. Jak, zvonak glas, rieči iz ganuta tim izvanrednim i nenadanim slavjem srca vadjene, razležuće se po dolini tekinskoj, dobro predavanje, morade u pogdjekoje srce prodrieti. . . Zatim krenusmo u kapelicu sa slikom gospinom zapjevavši zahvalnicu „Tebe Boga hvalimo!“ iza koje sliedila je večernica s blagoslovom. I tako se svrši svečanost ova, kojoj je do 6000 bogoljubnih prisustvovalo, riečju svetčanost, kakove Varadin jošte vidio nije do onda, u onako liepom skupu i nabožnom uzhitu. — — Ja niti sam sliepi optimista, niti skrajni pessimista, ali gledajuć slavje ovogodišnje talilo mi se srce od ganuća i veselja duhovnoga u grudih uzdišući: Velik-li si Bože moj! velika-li je majka tvoja! pak toga radi i veliko pouzdanje u pomoć i utjehu njezinu. Kao što Isus onoj ženi reče: „Ženo, velika-li je vjera tvoja!“ isto to i mi kazati možemo o vjeri i pouzdanju kršćanah u pomoć Gospinu; i dok je toga u narodu jošte zdvajat nesmijemo; dok je toga, nebojmo se konkordat-juriša, — što više burah i vihrovah, tim više jakosti i postojanosti sv. vjeri našoj. Kao što je njetko o 1800-godišnjem slavju rimskom u spomen smrti prvih Apoštolah obdržavanom pisao, da je u istom vidio tek veličanstvo katoličke crkve, isto tako — ako je slobodno mala prispodobiti velikim — o slavju tekinske Gospe, reći bi se moglo: gledj velike vjere u majku božju, gledj u slavju tom malom veličanstva ka-

Digitized by Google

toličke crkve! Toga nam nijedna druga vjeroizpovied pokazati nemože, pak ma što mu drago govorili nadrimudrijaši u strasti svoje zapleteni, i u naslade putene ter opačine ogreznuli. . . Ali stoji i to, da nam ga svakom sgodom nietiti i podpirivati treba, osobito dobrim govorom s propovjedaonice. To hrani dušu, to kriepi srce, to uzdržava živu vjeru, uzmnožava uhvanje, razpaljuje ljubav. A koliko je čudna milost rieči božje i oštrija od dvooštra mača, toliko su u sgodno udešenom trenutku poprimljiva i tvrdja s grieha srca — osobito u naroda našeg. Talit će ti se i čistiti kao zlato u ognju; a govornik ako od srca i iz srca govorio bude, u osjećaju nevriednosti, slabosti i grešnosti svoje, — tonut mora u milinja suzah. . . Netreba mi ni ono oprovrgavati, što njeki govore: zašto novotarije uvoditi? zašto novim uzlom zauzlavati se? — Baš nasuprot, znaš-li, da će s novotarije povećat se slava božja, a poboljšat se srca puka tvoga, uvodi ih. Recedant vetera, nova sint omnia; ta i onako ako sve činili budemo, tamen servi inutiles sumus... Ja, što se mene tiče, nadam se da s ovom novotarijom prenašanja gospe tekinske nisam pofalio, to bo slavje dokazano svjedoči; a dade-li mi Bog i gospa tekinska do godine života i zdravlja, još ću ga ljepše prirediti. Hvaljen Isus i Marija! *Ilija.*

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin stožernik nadbiskup bio je prošloga tjedna prozebao, s prozebe uhvatila ga groznica i za prvi mah opasna zapala, po gradu zakolaše jur tužni glasovi; nu hvala Bogu, hitra i vješta liečnička pomoć uklonila je na brzo pogibelj, visoki se bolestnik počeo oporavljati, ter je već više danah izvan kreveta.

— Prečast. g. kanonik i arkidjakon urbočki Juraj Muzler zaputio se u prošlu nedjelju po svojem arkidjakonatu (gornje Zagorje) porad kanoničke vizite.

— Na proljetne prosinodalne izpite došlo je pet svećenikah, a od njih tri župna upravljatelja s izbornicami listinami u ruci.

— Vieće grada Križevacah izabralo je u jedan glas za župnika g. Karla Ferkića, praebendara prvost. crkve i bilježnika duh. stolice, a predlažuć izabranika razložilo je u posebnom pismu na nadbiskupa, zašto nije moglo čekati i obdržavati navadne forme, i zašto moli, neka bi se taj izbor umah potvrdio. Uzoriti g. stožernik nadbiskup vagnuv razloge dostojao je izbor jur potvrditi ter je mladi župnik prisegao za duhovnu si milostnu vjerenicu.

— G. Emilij Kučenjak imenovan je altaristom sv. Florijana, propovjednikom njemačkim u crkvi sv. Ursule i katekotom djevojačke samostanske vanjske učione u Varaždinu, što je za vrieme obnašao.

— Znanac naš sa zagr. gimnazije g. Antun Brodnik, gimnazijalni kateketa u Kranju, nije hotio da se zakune na temeljne austrijske zakone; pak mu je došlo, da ide odatle van za duh. pomoćnika. To je onaj jedini, o kojem toliko pišu novine.

— Preč. g. Martin Pavčec, kanonik kantor prv. crkve, obdario je veledušno župnu crkvu na Selih (zaštite kapitulske) sa 200 fr. Prije deset godinah nadarila ota crkvam darežljiva ruka istu crkvu liepim i dragim darom, glavnom oltarnom slikom zaštitnice sv. Marije Mandaljene, pak evo i još je od svoga dobročinitelja u riedkoj starosti njegovoj (88 god.) dočekala velika dara baš u pravo vrieme, kad se je umjetno i liepo zidana počela mladiti i ljepšati. Od lanjskoga ljeta brine se oko nje i muči brižan pastir, gleda ju s vana i s nutra svaki dan i u danu više putah — zapustiti ju bila bi grehota, ima je jaka gromada sa dva zvonika i s kubom, pak amo se odliepi, tamo prokisne, druguda se okrha, prema sgradi trebalo bi nutarnje naprave: ište dakle puno. Ima se dakle na što uložiti svaki dar, prem preč. zaštitnici nekrate potrebitije pomoći i puk po štogod prilaže.

— U ovom broju evo pravilah novomu družtvu sv. Jeronima, što se osniva. Vidi se iz pravilah da je zadaća posve jednostručna: knjiga za puk, i to prije svega knjiga takova, za kakovom se je opazilo, da puk rado hvata, prem su riedki u njem štioci; zadaća jednostručna: podavajuć mu po jednu knjigu u ruku priučiti ga štijenju i štijenjem pripravljati ga ter dizati za višje i obsežnije štivo, ili ako voliš za pučku i za narodnu literaturu. Obseg, od kuda se imaju vrstati u družtvo članovi, vrlo je prostran, nezagradjen niti rodom i staležem, niti dobom niti spolom, a napokon nije zabranjen niti za nizka i uboga prevelikom daćom ili prinoskom godišnjim. S toga uspietka moralo bi da bude, a jest nade, da će i biti; jer ako nakanismo za puk štogod učiniti, ovakovo je družtvo uza dobru pučku i opetovnu učionu jedini polog razvitku pučke prosvjete. Novo u nas jest; i prem vidjamo svaki čas po koju novinu na vidiku, mnogi će se ove novine zazirati, tim većma; jer se je puno toga počelo, ali na brzo i popustilo. Nego za ovakovo možemo a pari suditi da bi moglo uspjeti; vidimo bo dobru korist od jednakih: u Slovenacah sv. Mohora, u Čehah sv. Ivana Nepomuka (ne kako zadnji put spomenusmo sv. Prokopa) i u Moravacah sv. Cirila i Metuda. Niemacah nećemo ni da spominjemo, što u njih čine takova družtva. U osnutku je upravo jošte jedno pučko družtvo imenom „Svjetlo“, kojemu su pravila jur objavljena po domaćih listovih, nu nisu potvrdjena. Zadaća je njemu mnogo obsežnija: osim izdavanja i širenja pučkih spisovah knjižnice i čitaonice pučke, na skupštinah javna predavanja i to stru-

Digitized by Google

kovne prepirke, izložbe književne itd. Po tomu je stroj od mnogo kolesah, a sama ideja neznamo koliko je primjerena sadanjemu stanju pučke prosvjete, ter bi lahko moglo biti s njim što i s novimi gospodarskimi strojevi kod nas. Medjuto može biti da se oba družtva vremenom ujedine, što umah u početku odbor Jeronimova družtva odluči i pokušati; ali sva je prilika poći će svako svojim putem, a kako se u jednoj točki pravilah posve slažu, tako će se kašnje, bude-li jur rasta i života, pomagati jedno drugo pak se i ujediniti.

Česka. U Neusiedelu dodje čovjek, komu nebijaše post po ćudi, u krčmu i zahtievaše mesa. Donesu mu mesa, al ga ujedno sjete i na post. Nu on tobože prosvjetljenak reći će na to: „Tà neću se valjda namah zadaviti.“ Reče, založi, — i tek založiv skoči, nemoguć dahnuti iztrči na polje, da dahne, ali za čas — izdahne. Zadavi se.

Bugarska. U isto doba, kada se je posvećeni biskup drinopoljskoga metropolita imenom Antimos bavio u Malko-Trnovom (kako se opisuje u br. 15. našega lista od 9. trav. o. g. u članku „Misije u Bugarskoj“), a zatim i druguda putovao po biskupiji, pregledavaše pomnjivo metropolit Ćiril njegov stan i nadje u njem znatnu svotu novacah. Novce uzme u taj par k sebi, a biskupa pomoćnika prijavi carigradskomu patrijarhu, kako se je on obogaćivao dohodkom svoga metropolite. Parnica trajaše skoro godinu danah i završi se na zlu sreću Antimovu. Skinuše ga s časti biskupske i sada služi si svagdanji kruh obučavanjem djece u Carigradu. I tako postade sasma jasno i očito, što je značio kamen, koj pade na biskupsku mitru Antimovu. — Pahomije pako mučio bi medjutim i progonio ono malo katoličkih obiteljih, koje se ipak nisu brojem umanjile, već po malo sve većma rasle i sve bez katoličkoga svećenika, mnogo doduše trpeći, po milosti božjoj stalno uztrajale u vjeri. Slabu djecu novorodjenu krstili bi u sili sami, a isto tako i mrtvu pokapali sami. Izmedju odraslih nije umro skoro svu godinu nijedan. Pahomije uvidje, kako nije dorasao nalogu metropolitovu, da katolike sasma zatare u Malko-Trnovom, pak ujedno uvidje i to, kako mu nije očekivati osobite nagrade ili povišenja u časti. S toga posvadi se s metropolitom Ćirilom, odreče se razkolničtva i nadajući se biskupskoj časti kod sjedinjenih Bugarah postade katolikom, nu prije svega toga da reknemo iskreno, porobi s njekim crkvenim nadzornikom razkolničku crkvu u Malko-Trnovom. — Kako je bio od naravi rječit, govoraše oduševljeno, kako je čvrsto uvjeren, da je katolička crkva jedina prava crkva Isusa Krsta. Nu istom je u Drinopolju u bugarskoj crkvi na Kirš-hanně javno izpovjedio vjeru katoličku, kad ali udje se u trag porobljenju razkolničke crkve u Malko-Trnovom. Pahomije morade u tamnicu i parnica stade se razvijati pod pašom Kibrizlim, koj dade za njekoliko mjesecih utamničenika odvesti u Carigrad, neka bi se ondje riešila parnica. Da se brzo izbavi iz tamnice i osveti neprijateljem, što ga tužiše kano lupeža, predje Pahomije na vjeru tursku, ter sada propovieda onom prijašnjom rječitosti i čvrstim osvjedočenjem pred velikaši carstva turskoga, da je izlam jedina prava vjera. S toga postade na brzo hodža, ter je veoma gorljiv vjeroviestnik u džamijah. To je sbilja strašan plod njegovih riečih na prokletom humcu izrečenih: „Bolje bi bilo, da se poturčite, nego-li pokatoličite.“ —

Rim. Austrijski poslanik na rimskom dvoru grof Crivelli jašuć na šetnju pade mrtav od kapi, kako žicom javiše.

— Prošlih uzkrsnih blagdanah bijaše grad pun inostranacah. Na cvjetnicu započeo je sv. otac obrede velikoga tjedna u najpovoljnijem zdravlju. Na veliki četvrtak pribivalo je svečanostim u Petrovu hramu i na Petrovu trgu do 30.000 ljudih. Od inostranstva bijaše taj put najjače zastupana Austrija, imenito njezino boljarstvo. Na veliku subotu davao je sv. otac u „zemljovidnoj“ dvorani vatikanskoj obćenitu audienciju. Više od tisuću glavah sakupilo se tude. Kada je sv. otac kroz množtvo klečeće stupao do priestola, opazi on tri do četirigodišnju djevojčicu, što uz majku si klečaše u bjelini. Sv. otac primi djevojčicu za ruku i dovede ju do priestola, gdje diete i ostade cielo vrieme nuzanj. Taj prizor učini na sve prisutne silan utisak. Poslje audiencije reče sv. otac po svom običaju iz dubljine apoštolskoga srca poteklo uznosito slovo o potrebi zajednice i sloge katoličkoga puka sa svojim vrhovnim glavarom; jer je sada najvećma treba, pak se i sbilja po milosti božjoj divno kaže.

(*Književno.*) „Razgovor s Bogom“, molitvenica Franje Šica, nakladom Harmánovom u dva izdatka izašla, o kojoj s današnjim brojem ide prilog, možemo sbilja preporučiti i po obliku, a više jošte po držini. Prilog sám govori više.

— U tiskarni Drag. Albrechta počelo se je tiskati djelo: „Nauk katoličke vjere. Napisao Ferdo Filipović, svećenik biskupije djakovačke.“ Dielo će imati 2 knjige, svaka okolo 15 araka; pisano je jezikom čistim i pravilnim, a slogom živanim, ter će doista dobro doći našemu i mladjemu i starijemu čast. svećenstvu, komu ga i preporučujemo. (Bos.)

— „Genoveva“, obljubljeni kod nas spis Šmidov, evo je već u trećem izdanju, svaki put velikom nakladom izdan od sbora d. mladeži po staroj cieni. 20 n.

— „Zvono“, izvrstna pjesma Schillerova, prevedena izvrstno od Ivana Trnskoga, dobiva se u knjižari Hartmánovoj po 20 nč. a. vr.

S ovim brojem ide prilog.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 20. Tečaj XIX. U četvrtak, 14. Svibnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Hrvatski propovjednik. *)

Et quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere 2. Tim. 2, 2.

Bit će tomu kakovih deset godina, a za izvjestno smijem reći od onoga doba, kako sam ostavio sjemenište zagrebačko, što se u duši mojoj zametnula misao, koja je godimice zrijala, i makar da sam ju ja potiskivao, nije se dala ugušiti, nego je sada proklijala krhku lupinu i hoće da izadje na svjetlo božje. Ako ju i jesam krio i više čuvao za sebe, opet nisam mogo odoljeti, da je dvojici trojici vjernih si i pouzdanih prijatelja nesaobćim i nečujem, jesu-li joj i oni prijatelji. Njihovo odlučno odobrenje puno je krivo, što sam ju evo sada nakan iz ovoga užega kruga tisnuti u široki sviet. —

Svi se mi još dobro sjećamo postanka njemačkoga propoviedanja u crkvi sv. Katarine. Komugod nije strast neplemenita sumnjičenja okaljala srca i pomutila bistra vida razbora, znade dobro, koja je plemenita namjera bila ponukom nj. uzoritosti, velerevnomu nadpastiru našemu, kod osnutka ovoga duševnoga zavoda. Kazat ću bez okolišanja, što mislim. U vrieme ono absolutija i germanizacija zavladala gvozdenom rukom svojom kako po ostaloj carevini tako i u domovini našoj, naročito u Zagrebu i polovila u mrežu svoju gotovo većinu naših domaćih sinova, a kćeri malo ne svekolike. Sunce narodnje sreće i budućnosti zamaklo bilo za takove oblačine, da se činilo, te jih nikad više neće probiti oslabljenimi traci svojimi. Što da učiniš u toj nevolji? Vidio dobro pastir da je stado tudje pa i domaće mnogobrojno, ako i odmetno, i u tudji tor zabludjelo *), a neimaš ga čim napâsti. Od dvaju zala valja birati manje, pa kad se zlo već neda okrenuti na dobro, gledaj, da se povedeš za previšnjim dobrotvorom, o kom reče sv. Augustin: Novit Deus ex malis eruere bona. Tako i postade njemačka propovjednica kod sv. Katarine **) a sve druge tlapnje o političkoj svrsi te osnove, o složnoj zajednici crkve i države, da hrvatski narod odnarode, to su reko bih puke tlapnje slobodnjačke mahnitosti, kakove se mogu čitati u kakovih političkih „osvrtih“, ali se nemogu zametnuti u duši domorodnoj, zdravim vjerskim načeli oplemenjenoj i ugrijanoj. Može se malne cielom sjegurnošću reći: za ono je vrieme ova institucija postala duševnom nuždom. Ali kako se kolo vremena neprestano okreće i mnogo toga pomeće, tako mi se čini, da je tadašnja nužda danas prestala tim biti i postala da nereknem štetonosnom reći ću svakako suvišnom stvarju. Njemčanje ustupilo nenaravnu svoju vladavinu domaćemu narodnomu razvitku, a njemčad izpraznila mjesto domaćim hrvatskim sinovom; absolutiju za-

*) Po izričnoj želji g. pisca mora mu ostati rieč po rieč, kako je izašlo iz njegova pera i onuda, kuda bi drugčije uredničke nožice po štogod morale oštipnuti i pristrići. Podpisao se je; pak naravno i hoće da bude za sve odgovoran. Po svoj prilici biti će o potaknutoj misli više pisanja i pregovaranja, ter će i urednik svoju reći umah za ovim člankom i kašnje kojim povodom; ali nekoje pripomene moraju se mahom spomenuti. Ured.

*) Nemora zato biti odmetno vjeri, ako je narodu, niti se u vierskom smislu zabludjelom ovcom zove čovjek tudj u narodu jezikom, česa valjda ni pisac nemisli. Ova i sljedeća točka svakako bi bile prekrižene; jer nam se čine neumjestne ili barem neumjetno složene. Ured.

**) Njemačka propovied i za propovjednika zaklada obstoji u Zagrebu od davnih godinah, ter koliko sam pripoviedanja zapamtio, bijahu njemački propovjednici u gornjem gradu još pokojni biskup Birling i kanonik Vukasović kano mladi ljudi. Zaklada položena od njeke gospodje i upravljana od gradskih starešinah vrlo je stara, a starija sigurno od nje jest njemačka u Zagrebu naselbina ili njemčarija (morda još od Ferdinanda i njegova Turna) i običaj za Niemce držati posebnu propovied. Uzoriti gosp. stožernik i nadbiskup položio je jošte za svoje strane zakladu, da se propovjednik boljma obskrbljen može i boljma posvetiti tomu poslu i službu otu učiniti redovitijom i stalnijom. Nije dakle ota katedra osnovana tek za prošle absolutije njemačke i birokratije, nego je samo poboljšana i boljma utvrdjena prema većoj potrebi. Ured.

Digitized by Google

mienio ustav barem po imenu i načelu a sunce naše sretnije budućnosti obasjalo njekolikimi trašci liepu našu domovinu. Utješivo je to za svako nesamo rodoljubno već i religiozno srce; stara bo je istina, da je narodni jezik najsigurniji i najtrajniji podlog vjerskomu uzgoju. Jer govorilo se koliko mu drago, neda se ničim oboriti činjenica, da su glasoviti njegdanji Feneloni, Bossueti i Paschali, a današnji Wisemani, Dupanloupi, Vicarry-i, Montalemberti, Ketteleri i drugi nebrojeni niknuli ne na tudjem nego čisto domaćem zemljištu, kao što su se oni gotovo svi više manje toplo zauzimali i za svjetovno dobro svoga jim sladkoga zavičaja. Kuda ovim kučaju besjede moje? Rado bih reći iskreno, da je njem. propovjedničtvo u Zagrebu, ovom srcu naroda hrvatskoga, ovom sielu njegova ponosa i slave njegove, ovom svjedoku njegovih najradostnijih i najžalostnijih zgoda, ovom središtu svega duševnoga napredka narodnoga, da je — velim — prestalo biti neobhodnom potrebom moralnom, ali da je u njem nastala druga menom a mislim mnogim našincem već odavna ćućena potreba, koja bi onu imala zamieniti. Tko slabu malicu moju poznaje, tko znade, koliko nastojim od srca svoga odbijati svaku himbu i zlobu, taj će me voljno riešiti od svakoga nečistoga primisalja u tako svetoj stvari, o kakovoj želim progovoriti, a najmanje će me htjeti potvarati njekakovim bjesnilom patriotičnim, koje da žrtvuje sve nezasitnoj svojoj pohlepi, pak si od najveće svetinje gradi kadšto prostačko orudje. Takova svetogrdna opačina budi daleko od mene! Prigovoru onomu, da što će njemačke ili ponjemčane ovce zagrebačke, podkapa se svaki temelj već i tim, što i dokinuv kod sv. Katarine njem. propovjedničtvo neće zaniemiti u Zagrebu rieč božja njemačka, jer još ima i kod milosrdnica jedan velevrstni propovjednik na tom jeziku, pa koga srce vuče za njemačkim slovom, neka se onamo potrudi, pa će doista nahraniti dušu svoju jedrom i krepkom hranom.*) I ja jesam, makar se kakove promjene u nas dogodile, za to, da ova propovjedaonica ostaje netaknuta, kako n. p. ovdje u Beču možeš slušati francezkih, talijanskih, poljskih, českih, magjarskih propoviedi. Jer k nam će bez dvojbe i odsele grnuti ponajprije ljudih iz najbližega susjedstva njemačkoga, pa bi golema krivica za duševni njihov boljak bila, da jim se barem za prvi početak, dok nesviknu narodnomu hrvatskomu govoru, uzkrati duševna hrana i to tim većma, što se ova njem. protestantom zagrebačkim pa i židovom u svem obilju i podpunoj slobodi dieli. Nestav dakle njemačke propovjedi kod sv. Katarine neće je posve u našem glavnom gradu nestati. Što bi se još na oko dalo prigovoriti, nakan sam pod konac uzbiti, a sada prelazim na to, da potanje razglobim stvar.

Kako je svako kršćansko napose katoličko srce velikom pomnjom ali i dubokom tugom pratilo razpravu u obijuh kuća carev. vieća o konkordatu t. j. o glavnih njegovih sastavina, o crkvi i školi, tako su i mene veoma zanimali i jako boljele njihove o tih stvarih naprasite odluke. Možeš rukama grabiti, da se tu neradi toliko ob uplivu klerikalnom — kako to bečka židovska i slobodno-zidarska štampa na sva usta raznosi — neradi se o uplivu svećenstva na njegovo područje, već se tu radi vjeri i moralnosti o glavi. Jer da se samo mimogredce taknem velevažnih onih pitanja, o kojih su drugi vrstniji razpravljati zvani, tko da nevidi u ženidbenih zakonih jasan supor i odpor proti Isukrstovoj izreci: „quod Deus conjunxit, homo non separet“, tko da nerazabere odlučnu opreku s Pavlovimi riečmi o ženitbi: „dico magnum sacramentum in Domino“ pa onimi: „Mulier adligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quodsi dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, tantum in Domino“, a pod konac: „puto autem quod et ego spiritum Dei habeam“ (I. Cor. c. 7.). Ako-li dakle ovaj sv. savjetnik, koj ovako govori, misli, da ima duha božjega u njemu, kakov-li negdje mora da bude duh u onih, koji hoće da u laž utjeraju svete rieči njegove? — Ja sve mislim, da ciela ta vjerska novota ima spremiti jako gradivo za politički prevrat: najprije izčupaj iz duša i srdaca dosada još kako tako odanih vjeri kršćansko-katoličkoj naroda austrijskih ovu vjeru družtvenom demoralizacijom, a omladinu, na kojoj sviet ostaje, iztrgni crkvi iz naručja, pa ćeš lako srušiti legitimiju a na njezinih razvalina podignuti najcrveniju republiku. Znade-li za to vlada? sluti-li buru, koja se spravlja duhnuti u razklimanu sgradu državnu? ili možda nemari i sama zabosti šiljak u tu špilju Aeolovu?.. Skoro bi čovjek morao ovo zadnje vjerovati, kad se upozna sa životom prijašnjim sadanjih doglavnika austrijskih. Ali to je njihov videris, a ja hoću da pripovjedim, kakove su misli i bojazni „slobodnjački ovi napredci“ u meni pobudili. Nebijaše me zlom srećom već preko godine dana u prestolnici austr. carevine. Mogo sam si misliti polazeć opet u nju, da se mnogo toga u njoj promienilo, da se zaodjela opet prekrasnim kojim ruhom, hoću da rečem kojim desetkom monumentalnih sgrada. Ali sam se i duševnim promjenam nadao, pribojavao se, da će ona bezvjerna krika i cika odjeknuti u većini srdaca bečkih. Ali Bogu budi hvala, nisam toga našao. Vratih se ovamo upravo u ono doba, koje najljepšu priliku podaje takovim opažajem, u veliki tjedan, gdje se „kruh

*) O tom ćemo na koncu. Ured.

Digitized by Google

lomi" t. j. najlaglje vidi, koliko ima vjere, koliko-li nevjere. Ali grne sviet stotinami i tisućami u crkve, da obidje grob onoga, koga drži za Boga i čovjeka i da se naljubi svetih rana njegovih, ovih nedvojbenih dokaznica prevelike njegove ljubavi a našega spasenja. Odahnuh, jer mi se pogotovo učini, kao da je ovih pobožnika ljetos više bilo, nego prije tri godine. Opazile su to dobro i židovske i druge nadrislobodnjačke uhode, i u svojih listovih zlo prikritom himbom podignule hosana bečkomu nabožnomu duhu, koj da nije oslabio s govôra u vieću carevinskom, niti će izumrieti makar se s Rimom Austrija korjenito razkrsti. O vi sliepci ili zlobnici! Neima dvojbe, da je to obilaženje bila najveličajnija demonstracija proti vjerskim napadajem gnjusnih listova bečkih, najuspješniji uztuk one najnovije navale. Mislio sam ja i razmišljao, što bi moglo biti uzrok ovoj vjerskoj okorjelosti Bečana. Da nije možda puka navada, koja se može za koje vrieme povrći protivnim običajem? Neka samo jednom podje za rukom nadriliberalcem austr. namjesto križa i pod kruhom sakrivenoga božanstva Isukrstova podignuti na oltar razuzdanicu slobode pače razpuštenosti, pa će i ona naći ako ne više barem ovoliko i još revnijih štovatelja. Ali nemože ta da bude prava. Ima tu dubljega žilja, hvatajućega za tvrdje zemljište. Eto, što ja o tom mislim.

Da toliko nepripoviedam, molim te, štioče dobri, potrudi se samnom do sveučilištne crkve, koja je u ježovitskih rukuh. Ako si došao u 9. sati, možeš čuti sveučilištnoga propovjednika otca Rohmana, kako neuprosnom logikom uzbija sve protuvjerske navale i gotovo matematičnom točnošću dokazuje potrebu i istinu vjere. Jesi-li u 11 sati unišao u crkvu, naći ćeš na propovjednici otca Klinkovströma — ovo strašilo bečke štampe, ovo kladivo i buzdovan nevjerstva — gdje pomješanomu slušateljstvu ali pretežnoj većini ženskoj ne prevelikom nježnošću i marenjem naviešta rieč božju upravo apoštolskom odvažnošću a smijem reći i bezobzirnošću. Premda su ježovite tobože orudje vladino, to ja ipak sve mislim, ako sadanja vlada nenadje shodnijih pomagača od ovih, da će joj ovi barem u srcih, koja nešto mare za vjeru doskora odpjevati opielo. Moraš se čuditi junačtvu i neustrašivosti njihovoj, gotovoj sve podnieti od vladine ruke i zlobnih jezika bečkih novinara *).

*) Koliko je dobra sjemena na plodno zemljište u toj crkvi već palo, bijah ja glavom svjedokom kod jednoga od mojih boljih znanaca. Ovaj, došav na bečko sveučilište kao podpun nevjernik, ali slušajuć ot. Šmude-a, kako je dokaze svoje upravo matematičnom sigurnošću izvodio, a to je za moga znanca kao dobra matematika i trebalo, prionuo tolikom ljubavlju i revnošću za vjeru, da si je malone svaku propovjed kod kuće pobilježio, i meni kašnje te bilježke pokazao. Može-li se to dovoljno procieniti?! D. J.

Ako-li nikako nećeš k Isusovcem, a ti k Dominikancem, Kapucinom, Franjevcem itd. hoćeš u njemačku ili francezku ili talijansku ili poljsku itd. propovjed, svagdje ćeš naći umnih i oduševljenih boraca za sv. istinu i pravdu. Je-li po tom čudo, da uz bečku nevjeru ima mnogo vjere, tvrde kao stiena, od najnižega do najvišega razreda, od najograničenijih do najučenijih ljudi? Pak znate-li, kakovim se oružjem još odbijaju nove navale? Novimi duhovnimi družtvi i zadrugami, kojim je svim cilj moralno jačanje slušajuć poučne i dušobudne govore, i ovršujuć češće sv. izpovjed i pričest.

Kad-li ovaj život religiozni omjerimo o naš — recimo zagrebački, neće-li nam se činiti, kao da smo iz prekrasna perivoja — u kojem, ima istina, još neobradjenih miesta — zapali u malone podpunu pustoš, gdje tek ova ona oaza za časak razblažuje očajalu dušu. Pa je-li to i čudo? Je-li čudo, da nije u nas bolje? Smion sam reći, bez zamjere, da nije, pače da bi istom bilo pravo čudo, kad bi drugačije bilo. — Nevičite na mene, jer tolik sam junak, ako me i malo ima, da se vikom nedam zaglušiti. *) Ako imate razlôga, rado ću jim se pokoriti. Ali čim izilazite na mejdan? Imamo, hvala Bogu, dosta propoviedi hrvatskih, pa i gdjekojega priličnoga govornika crkvenoga. Volja te otići u prvostolnicu, možeš slušati i velečastnu gospodu nadarbenike, a kašnje prečastnu gospodu kanonike, kojim se nesmije reći, da nemare za što bolju pripravu. Ali komu — kakovoj publici propoviedaju? kako mogu, pače kako smiju po razboritosti pastoralnoj propoviedati? Mislim, da će me iza ovih pitanja svatko, tko nije pristran ili sliep rado riešiti od drugih prigovôra: jer ako je taj već tako slab, kako-li neće biti još mnogo laglje uzbiti pozivanje na propoviedi kod poštov. otaca franjevaca, **) kod sv. Marka itd.

Priznati nam je iskreno, da u glavnom gradu sve kraljevine u ovom svetištu i ognjištu svega intelektualnoga napredka inteligentna klasa neima propovjednika. A znadete-li, gospodo, što je to inteligencija? Reko je jedan nedavno pali ministar austr., da je znanost moć, pa tko da to neuvidja? Jest inteligencija su vene i arterije, kojimi krv u srce cieloga naroda protiče! Pak smijem-li te plemenite žile u našoj domovini podvrći kemičkomu izpitu? Rado ćete mi — nadam se — oprostiti taj nezahvalni posao. Svagdje se u svem napreduje i mi se Hrvvati koliko možemo uz svoje nepovoljne okolnosti povodimo za ovom obćenitom težnjom, nemojmo dakle ni na strogo duševno-religioznom polju zaostati. Podižem glas slabašni: osnujte za našu inteligenciju hrvatsku znanstvenu

*) Istina prava, svakomu znancu znana. Ured.
**) Tu niti nije nikada propoviedi tija od Vrhovčeve zabrane. Ur.

Digitized by Google

učenu propovjednicu — podižem ga najprije k uzoritomu nadpastiru našemu, vrhovniku duhovnomu domovine naše, koj je položio već toliko velesjajnih dokaza nježne brižljivosti svoje za duhovni boljak ovaca svojih, podižem ga zatim k onomu velikomu duševnomu dobrotvoru naroda našega, kojemu desnica neumorno obsipava jadni naš narod nečuvenimi darovi, podižem ga i k ostalomu visokoč. biskupstvu našemu i preč. kaptolom, naročito zagrebačkomu. Koj tisućom, koj stotinom. Jer, što se u toj stvari preč. naših kaptola tiče, poimence zagrebačkoga, rado priznajem, da su jim se dohodci znamenito stanjili, ali mi se neće zamjeriti, ako reknem, da još uviek kapa, pa da neće biti tolika gubitka, ako se koja kapljica navrne u korito obćenite rieke-dobrotvorke. Plodove će ovakova blagotvorja ponajjače kaptol prečastni zagrebački uživati. Jer ako i jest, hvala Bogu, u našem Zagrebu još uviek ugodno i prosto šetati u crveno obašitoj haljini, moglo bi kada nastati vrieme, da bi bilo sigurnije kuću čuvati *); a koliko religiozno kršćanska inteligencija donosi k tomu, da se s vjerom štuju i zastupnici njezini, dosta je natuknuti.

Dajte dakle vi darežljive ruke cvieću hrvatskoga naroda vrstna, učena propovjednika hrvatskoga! Da nebude jednom vike: petierunt panem et nemo erat, qui frangeret eis, da nebude na sudnjem danu groznih po zastupstvo vjere i ćudoredja izgovora i osvada! Ali kako zametnuti osnovu tomu svakako koristnomu i kako se ja barem usudjujem misliti, prepotrebnomu zavodu? Pero mi malko trepeće u ruci, ali ništa zato, tà nepredlažem, što se nebi moglo ili smjelo učiniti, ako bude, kao što je jamačno ima, blage volje i nešto odvažnosti. Uzoriti gospodine stožerniče! dokinite blagovoljno njemačku predikaturu, kao što ju i zavedoste od svoje dobre volje, pa prenesite onu glavnicu na hrvatsku, koje potrebu mislim, da ćete i više od mene po visokom zvanju i umu svom znati ocieniti. Neima tu nikakova nasilja: Vaša je dobrotvorna ruka one novce onda onamo uložila, Vaša jih ruka za istu svrhu sada smije amo prenieti za novu potrebu. Pa koliko ova glavnica, što baca 500 f. godišnjih postotaka nebi doticala za podmirenje hrv. propovjednika, naći će se jamačno druge dobrotvorke, koje će se za Vašim uzvišenim primjerom htjeti povesti. —

(Sliedi konac.)

*) Taj razlog malko je sebičan, a i drugčije bi slabo vriedio, jer bi sada kasno bilo za prop. katedru, da ona u tom pravcu pomogne, a i sporo to ide. Ured.

Učiona u krajini.

Imenovanje učionskih savjetnikah za krajinu probudi kod nas nadu bolje budućnosti glede učionah. Oba su nam savjetnika znani muževi, u znanostih vrstni te već s toga primamo jih na susretu iskrenom: dobro došli! — a znajući kako je, velimo: Bog pomozi!

U c. k. krajini ima troje vrsti nižjih učilištah. Prve su pučke učione, gdje se u dva razreda uči hrvatskim jezikom; onda su pučke njemačke — uči se osim vjeronauke u tri razreda sve njemačkim jezikom, c. kr. trivialne k tomu i najposlje su nam četvero-razredne glavne učione — izuzmi katekizam, naukovna podloga jim njemački jezik. Tako u realkah, tako u pukovinskih vojničkih, tako isto u gimnazijah. Težko je pisati, a nedirnuti u hvalu, koja se raznosi o krajiških učionah. Otu hvalu raztrubiše u sviet i drže ju službena izvješća — koja sebe, dàkako, ošinuti neće. — Da barem ponješto prosudite, reći ću: u svojkolikoj krajini neima — preparandije! Učitelje za pučku hrvatsku učionu bira satnija s načelnici obćinskimi. Proglasi se, tko će ovdje ili ondje učiteljevati. Prijave se kaproli, frajti ili mladić, koj je izučio trorazrednu pučku njemačku učionu. Načelnici kod biranja razpituju: tko će za manju plaću podučavati djecu, a ne tko će bolje. Obična plaća pučkomu učitelju jest 9—8 f. a. v. 6 hvatih drva i stan. Stariji učitelji, sada u njemačkih c. kr. trivijalnih i glavnih pak onda u pučkih njemačkih učiteljujući slušahu tromjesečni preparandijalni kurs — i po tom bješe osposobljeni. Od njekle uče mladići s pripomoći od 10 f. na mjesec iz krajiške dohodarinske zaklade — sada u Petrinji — uz realku i metodiku teoretički i praktični, te tako i ovi poslje dvie godine gotovi su učitelji. Pučki hrvatski, i pučki njemački učitelj diže plaću iz pučke kase, a c. kr. trivijalni i glavnih učionah učitelj dobiva svoj novac iz krajiške dohodarinske zaklade. Oba posljednja imaju mirovinu pod starost.

Čuo sam sto putah prigovor: naš seljak neprijanja uz učionu. Istina; jer nije uvidjao koristi nauke književne; niti mu se milila knjiga, jer su bile učione razdaleko, k tomu iza strane odgovaranja i odbijanja od učione, k tomu još i njekada bezobzirno upisivanje u vojnike, — a još vrh toga si seljak utuvio, da su mu školjani slabiji za rad. — Vidio sam na svoje oči otimanja i mita, da si diete od učione otme. Za razlog navadja pašu, trošak za knjige i pisaću spremu, još i nedostatak obućice i odjećice djačetu. (Tako nam je i amo u pavuriji Ur.) Ima istine tuj; nu ta će se s vremenom na korist učione i puka smanjiti, čim bude krajišniku dopušćeno, da posjeduje ma kakova svoga imetka: zadružani su si pizmeni — i čim se bude s pašom u gornjoj krajini bolji i probitačniji po puk način, bilo upravo silom uveo. Pučanstvo indi s različitih razlogah otimlje se učionam — rekao bih vendar, da niti višji, niti najvišji dostojanstvenici nemare puno oko obrazovanja pučkoga, buduć da je trošak ministra prosvjete — najmanji! Da mi se nezamjeri, ovu ću zadnju na dušak poreći. Na pučku prosvjetu u krajini

Digitized by Google

netroši niti cis-niti trans-ministar prosvjete. Netom stiže zapovied, da puk svake satnije sabere svotu od 6000 for. a. v. kao zakladu za pučke učione. Po tom je već u dolnjoj krajini zaklada omašna, a ovdje gore će biti.

Za nižjimi učilišti dolaze od ljetos pukovinske vojničke učione. U ove se primaju mladići izučivši četvrti razred glavne učione. — Po mojem mnenju ove bi naukom i troškom suvišne bile, da su one nižje bolje uredjene. Imamo u krajini nižjih i višjih realkah i dva gimnazija. Kamo mladići izučivši realku ili gimnazij? Veći broj javlja se i prima se u dvoljetni tečaj nauke za c. k. vojničko-političko upraviteljstvo u krajini. I dobro čini; jer nije šala — za 20 mjesecih postane lieutenant s većom plaćom, nego-li u vojsci, i pridatkom valjanim na konja dva! Dakle siromak na brzo zagrize u bieli hlebac. Tamo se bacaju i realci s mudra razloga, da se na brzu ruku mentuju školske klupe. Bilo bi odatle i sudacah, tko bi jim dao štipendij, kakav imadu u zavodu bečkom za upravljateljstvo. Malim brojem bi se dali u medicinu. Prem je liečnička znanost i čast liepa i unosna i stradajućemu ljudstvu od koristi, Hrvatah krajišnikah u tom stališu imade na riedko, jer nauci dugo traju, a troška svojega nije, i jer se Hrvatu u obće tackanje oko bolestnika, a kamo-li oko mrtvaca gnjusi. Velim da bi ih i ondje bilo, da jim se dade mjesto u Josipovoj akademiji za liečnike. Ali, dok mnoga Josipa II. djela oživljuju, upravo rečenu akademiju svaki put jurišaju, kad je o trošku za nauke govora. Gimnazijalci mogli bi se podati stališu svećeničkom, a realci morda niti nebi za sad sbog neznanja latinskoga jezika te tako putem krenu u šumarski zavod u Mariabrunn — ako se bezplatno — mogu namjestiti u sjemenište. I premda su naše hrvatske biskupije toliko sretne, da svaka imade svoje sjemenište; i prem tuj bezplatno drži pitomca; riedki *) su krajišnici Hrvati, koji bi se svećeničkomu staležu posvetili. Šta je tomu uzrok? Da mladić sam u sebi odlupi zlobu od istine i svlada mržnju, koja se udilj javno i tajno proti staležu svećeničkom u oba spola pučanah piri, i u pameti uzdržava; da u strpljenju nosi mahne, koje se istom staležu najvećma lažljivo, sa zloćudnim veseljem s ustah u usta predavaju, tomu treba heroizma, — a takova heroizma u mladjahnom srcu niti može biti — niti ga ima. A da ga ima mnogo bi crkvi valjao; jer svoj svojemu kraju i zavičaju priteže, te bi oni gorski predieli imali svojaka zadovoljna ćutju i živežem za duhovna pastira. — Nu najpoglavitiji uzrok, da se k nam mladići hrvatskih krajišnikah nedadu, jest: hrdjava plaća. Da si s plaćom ustanovljenom svećenik na godinu potrebštine namiri, neka računa tko hoće, s računom izaći neće, rekao baš na veliko, da kapelan ima kod župnika stan, dvorbu i hranu. Dakle vidite od gimnazijalacah bilo bi gospode, da je štipendijah. I realci bi mogli proći da je stipendijah i Politehnike. —

Prodjimo se tih — nješto će ih jugoslavenska akademija, kada se slikarstvom i klesarstvom uredi, potrošiti; nam treba trgovačkih i obrtnićkih učionah. Upravo reći hrvatskomu seljaku nije stalo do nikakove tvornice; sve svoje kućne potrebe namiruje sama zadruga. Ženskadija uz plug hajče volove, sije predivo, puče, moči, tuče, tare, jahla, prede, predju bieli, svija, snuje, tke i šije od platna mužu, djeci i sebi, još i slugu i ako bi se u kući našlo sirotče i ono žene medju se drže i opravljaju. Žene vezu ručnike i plahte, čipkaju si čipke na poculice, tku rube na glavu, predu vunu, tku čohu; koplju njive i vinograde, žanju žito, suše sieno i otavu, muze kravu, ovcu i kozu, sire mastan kravji i ovčiji sir, vare hranu, kuvaju samun i pogaču. Mužkadija valjana sjekirom, širočkom, kosom i plugom, on grede uz goveda na pašu, on je sabol i kovač, kolar i lončar, pastir i vinogradar, čižmar i opančar, ćurčija i klobučar slamnatih kriljakah. Hrvatska je zadruga vriednija od kućanskoga življenja mnogih razglašenih narodah — kad bi mogao Hrvat na svojem dosadanjem stepenu kulture ostati netreba mu tvornicah; jer je svaka hrvatska kuća tvornica, a čeljad tvorničari: ali buduć da tvorničarska roba naumila i nas poplaviti, ta već pred njom domaće platno i rukotvorija uzmiče, valjalo bi se pobrinuti, da nezaostajemo. Naš domaći način obrtnosti dobar je tek za domovnu porabu i dok smo kakvi smo. Obrtnih učionah pako i višjih tehničkih učionah bi nam za raj bilo. Tehnici, mierčini, mašiniste, graditelji bi nam i još jednom staležu, kao oči u glavi valjali.

Da se toliko toga dosegne, treba novacah; naši nas prijatelji uputiše da smo siromasi, te da na nas vas sviet troši. Nječemu se dosjetih, i kazati ću. Jelačićeva zaklada za ranjene i s toga onemogle krajišnike, njihove udovice i sirotčad, postavša sve samimi prilozi domorodacah liepo je ponarastla, a u boju 1848. i 1849. god. osakaćenih krajišnikah već je smrću broj jako obaljen; udovice ili se udaše ili umrieše, a sirotčad kako se uda ili oženi izgubi podporu. Nebi-li bilo probitačno, da se novac zakladni Jelačića bana okrene na zavod, koji bi narodu od velike bio koristi? Tko će ovo na dotičnem mjestu potaknuti? Mislim mogli bi školski za krajinu savjetnici, a bila bi jim sveta dužnost. Budu-li savjetnici školski tek od učione do učione putovali, kano što su do nedavna vozali se okolo c. k. krajiških učionah direktori i, „vidi“ podpisivali, budu-li učitelje bez dovoljne priprave ponamieštali, tada, velju, ostanimo s manjim troškom kod obljubljene sisteme.

Taman stiže učiteljem ubaviest, da će pukovinski nadučitelj dva puta godimice svaku učionu polaziti. Hoće-li biti po škole bolje? želim od srca da bude —

*) Neznamo, koliko Vam je taj pridjevak: „riedki“ riedak, ter koliko kroza se pušta; ali ima njih puno, prem razmjerno morda sbilja premalo. Ured.

Digitized by Google

bolje. Morda će i zato putovati, da se izvješća savjetnikova i nadučiteljeva paze, kako bi se podkopala — da se od dva mnienja odabere priličnije, laskavije.

Bilo na uhar, što se iz pera sasulo na slunjskih brdih.

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

I.

Uzor uzgoja i obrazbe.

Neima grada na svietu, koji bi bio toliko uradio za pučku obrazbu, za uzgoj u obće, za učione, učitelje i sva sredstva, kojimi se promiče i pospješuje obrazba, koliko Boston. — Taj amerikanski grad troši godimice na svakoga djačića po 20 dolara. Školarina se plaća iz javnih dohodaka; da i nespominjemo darova, što jih privatni ljudi u svrhu doprinašaju. Učione — sve same palače. Učiteljska plaća — gospodska. Bostoncu je učiona zavod, koji je jedini kadar zemlju proti svakoj nevolji osjeguravati. Pa ta misao pronikla je sve razrede od najvišjega do najnižjega. Rukotvorac, koji ima dohodarine 700—1000 dolara, troši na školanje djece, dobre knjige, novine itd. najmanje 200—300 dolara. Imućniji neumre nijedan, da nebi u oporuci znamenitiju svotu za koje to odgojilište ostavio. Što se tiče dragovoljnih prinesaka, ti za sve učevne struke uviek više iznašaju, nego-li to najnuždnije potrebe zahtievaju.

Darežljivost obća je kriepost Anglo-amerikanaca. Ali uzmemo-li ju, kako se vrši u pogledu uzgoja i obrazbe, moramo reći, da s toga gledišta opet Boston prvo zauzimlje mjesto. Tu je, kad valja žrtvu položiti na žrtvenik kulture i napredka, jedan za sve, a svi za jednoga. Posljedice toli plemenite takme neprocjenive su. Boston evo obstoji tek 235 godina, pak je ipak više rodio znamenitih muževa i žena, nego-li ikoj grad novoga svieta. — *Fac sic, et vide!* —

Dopis.

Iz Petrovine. Liepo je dobro djelo zamisliti nu ljepše je, dà prava je slast — kad se zamišljeno djelo čestito dovrši. Kad popuhnu vjetri-jesenjaci, zima stisne i goru zaodjene; kad nestane pticah-milopojkah, a zamuknu pastirske svirale, te nestane romon-glasa veselih biračah, tad nestane svakoga milja i zabave na selu a nastaje pusta dugočasnost, tko si je sám osladit i prikratit nezna. U zimi je čovjek kao uapšen u sobi i prikovan k peći, te neizlazi nikud nikamo do li dužnost izvršit pa zatim brzo u samotnu sobu. Oko, koje se ljeti nemože napasti u božjoj prirodi, a srce zasititi radosti s nebeskoga dara — ploda zemaljskoga, u brzo se zasiti puste sobe i dangube te smišlja i pravi nove planove kako će na zimi započeti šta nova i dobra. Tko o čem, a svećenik će o tom: kako bi si srce puka pripitomio te tim laglje k dobru okrenuo, kako bi kuću božju poljepšao i što lispa priskrbio, da proslavi ime Isusovo i uzpali i potaknu srca na što veću pobožnost. Tako je i sbilja ove duge ljute zime, promišljavao brižni župnik petrovinski Drag. Jaugeer. Mislio je o koje čem te napokon sve smislio ujedno i najbolje: da nabavi božji grob. Što je revni župnik zamislio, to je pomoćju božjom i izvršio. Sazove kućne gospodare, odkrije jim i razloži namjeru a ovi radostno pristanu na prineske. Nebiva indi težko ma i kod siromašnoga puka — ko što je ovdje — plemenitu svrhu postići, kad je župnik pastir, koj poznaje ovce svoje a ovce poznaju njega te sliede glas njegov. Za malo vremena prinese i najsiromašnija udovica svoj pinezić. Izpitajući i promišljajući župnik o što ljepšem djelu i dobrom majstoru, sazna napokon za vriednoga slikara Zbitka u Olomucu. Bliže Uzkrsa dodje željeno očekivani grob. Sam župnik s duhovnim si pomoćnikom namješćivaše ga u crkvi sv. Petra dočim je puk jedva izčekivao dana, da vidi ljepotu, koje na selu jošte vidio nije. Žalost nad mrtvim Spasiteljem a opet radost nad preliepim grobom bilo je vidjeti u pobožnom puku, koji je jatomice hrlio u hram božji, da se pokloni Isusu u prekrasnom *) biser-grobu. — Eto, ljubazni štioče, to je pisanica, koju je petrovinski župnik k Uzkrsu svomu puku pribavio, a k Duhovom jim još veće darove — zlatne oltare — pripravlja. Usmielio sam se ovo javnosti predati, ne da hvalim i onako poznatu revnost dobroga pastira, no da znadu braća župnici kako se može liepim načinom i pastirskom mudrosti i u sirotinje hram božji poljepšati te pobožnost unaprediti. Javio sam, jer nemogu srcu odoljeti — non enim possum, quae audivi et vidi, non loqui, reći ću s apoštoli. Dao Bog da se diči mnogi puk takovim napredkom, takovim dobrim dušnim skrbnikom, da se umnoži slava bežja a radost puka!

Viestnik.

Zagreb. Na poziv preč. g. kanonika i rektora Tome Gajdeka došlo je prošloga ponedjeljka na sastanak preč. gg. kanonikah, župnikah, praebendarah, profesorah i ostaloga svećenstva, ter se je poslje duže pouzdane razprave družtvo sv. Jeronima ustrojilo, izabralo za vrieme odbor, taj se odbor vodjen predsjednikom prikazao i preporučio uzor. g. stožerniku nadbiskupu, a on sa svoje strane obećao svaku moguću podporu.

— Presvietli g. biskup Ivan Kralj zaputit će se dojdućega mjeseca lipnja u Medjumurje, da viernim dieli otajstvo sv. potvrde i to: u Bielici 3. lipnja, u Pod Turnom 4. lip., u Dekanovcu 5. lip., u sv. Gjurgju

*) Čitav grobak se cakli kano da je samim biserjem nanizan, a to oku veoma godi.

Digitized by Google

6. lip., u Goričanih 7. lipnja, Kotoribi 8 i 9. lipnja, u Dubravi 10. lip., u Vidovcu 11., u Sv. Mariji 12., u Draškovcu 13., u Prelogu 14. i 15., u Subotici 16., u Čakovcu 17. i 18., u Lopatincu 19., u Vratišincu 20., u Selnici 21., u Pomorju 32., u Štridovu 23. i 24., u Mihaljevcu 25., u Macincu 26., u Nedjelišću 27.

— U br. 15. javismo za domaćimi listovi, kako je preč. g. zač. kanonik i župnik samoborski Ant. Glasić obtužen i od županijskoga suda obsudjen, a on prizvao. Višji sud pako potvrdio je odsudu. Porad bolesti odsuda se jošte nije mogla izvršiti, a mjesto zatvora ostavljeno je preč. duh. stolici, i biti će po svoj prilici u nadbisk. dvoru. — Glede iztrage povedene proti g. župniku na Vel. Bukovcu J. Šavoru, povedene sbog izrekah u nekoj prigodnoj propoviedi i u govoru na biralištu, i o kojoj se je mnogo mučke pogovaralo i gatalo, možemo za „Pozorom“ javiti: da je od prekršaja bunjenja nevinim proglašen, a od prestupka hustnje proti narodnosti s pomanjkanja dokazalah riešen od obtužbe. Rieči sbog kojih bješe obtužen da su ove: „neprijatelji magjaroni navališe opet na nas“ .... „duše moje, nedajmo se neprijateljem magjarom u šake ....“ „... pošten Hrvat neće propasti svojoj domovini.“ Svjedočanstva su se opozivala i opet tvrdila, na koncu u ničem se neslagala; a najljepše je, što nijedan od protivnih svjedokah nije znao pogoditi goda, kada-li je to u propoviedi izrekao župnik, niti glavne u propoviedi stvari, o čemu se je govorilo, a niti glede same izreke. Znamo pako od druguda, da je župnik propoviedao na god sv. Cirila i Metuda vadeći iz poviesti za narod nauka, ali nespominjući imenom narodah niti vladah, pak ota je propoviedi dala povoda tužbi. Stranke pridržaše si pravo priziva. — V. g. J. Vidmar, župnik šišlavički, obtužen s množinom svojih župljanah porad poznata pučkoga odpora, a okrivljen prekršajem bunenja riešen je obtužbe s pomanjkanja dovoljne objektivnosti. Drž. odvjetnik prizvao je višju sudbenu stolicu.

Ugarska. Spomenusmo nedavna, kakov je to u Pešti klub „jednakost“, i kako se je on osobito zauzeo za emancipaciju katolikah, pače u to ime predao memorandum na grad i na ministra prosvjetnoga. Sada se jur može taj spis štiti po novinah s pripomenkom i tumačem različitim, kako je komu po ćudi. Pokle je naime po glasu glavni suradnik ali pravi urednik „nezavisnih listovah“ (zadnji put u obzoru spomenuti „Független Lapok“) vidio, da se pod njegov barjak kupi neznatan broj nižjega svećenstva, pak i ta četa malena da je uzela malaksati, u obće s nižjim svećenstvom da nemože biti naumljene špekulacije: glasoviti sbog mnogoga i u mnogoj struci početka, a sbog zla konca u svačem nesretni, ali ipak vrlo daroviti novinar okrenu drugim putem tražit si posla i sbilja ga sretno nadje u klubu „jednakosti.“ Tu ti je on prvak, a rečeni memorandum dobrim je dielom iz njegove glave i pera. — Pak što je u tom memorandu? Očita tužba na biskupe, koji da ništa neučiniše za autonomiju, oštra kritika onoga biskupskoga spisa, da nije za ništa niti će komu zadovoljiti, pak treće molba na ministra: neka bi na osnutku vremenu prilagodjenu sazvao zemaljsku sinodu, koja bi polag zakonah 1848. čl. 20. provela podpunu razlučbu crkve od države. Ota bi sinoda imala ustanoviti načela i sve lice crkvenoj i školskoj upravi. Što se pako nakane i smiera razgovetno nekaže u samu spisu tomu, kažu pouzdani prijatelji u tumaču; a jest: osloboditi puk izpod jarma hierarkičnoga. Težnja je očevidna, a vas spis tako nespretan, da se ministar nanj nemože obazirati niti ga udostojiti odgovorom. Evo ruje se i poganja oda svuda svaki dan, prosvietljeni razredi posve se slabo razumiju u crkvene poslove niti je u njih dovoljna vjerozakonskoga znanja, pak je zato vrlo mudro od crkvenih glavarah, što u tomu poslu idu posve lagano i oprezno. Ništa nije opasnije, van što je sada prenagliti se. — U saboru sjedi desetak i više svećenikah, u Deakovoj stranki najviše, nu ima njih i na ljevici; do sada je slabo kojega bilo čuti u sabornici, pak nije ni zamjeriti, jer su bili takovi poslovi; žaliti je pako, što se nijedan nije oglasio za prepirke: bi-li se dopustilo za papu kupiti po Ugarskoj vojakah. Jer treba znati: bio došao u Peštu neki belgijski grof s namjerom, da kupi po zemlji za papinsku vojsku momakah i zaprosio u ministra Wenkheima dozvolu. Ministar odbio. Ali se našlo u saboru ljudih, koji digoše graju kano da se jur vabe momci i kano da će svi Ugri odići u papinsku vojsku, prozvaše ministerij, i tako se zametnu prepirka i položi na stol osnova zakona, kojim bi se po Ugarskoj zabranilo kupiti vojsku. Kako su radili njihovi djedovi, evo kaže zakon od g. 1596. čl. 22. „§. 1. Ne nimirum hoc anno ullus ex Hungaris vel Croatis vel Sclavis ad exterorum Dominorum et provinciarum (excepto summo Pontifice, qui eodem stipendio, ut supradictum est, militem Hungarum conscribere poterit) stipendia vel servitia conferat.“ Naravno je ter ova ustanova nije po ćudi onim liberalcem, koji za Garibalda sabiru novac, pak se rugaju zakonarom 16. vieka, da iz toga paragrafa viri táblabirósvska politika, ili kako bi našinci rekli: pliesnivih špektabilišah. Pravo veli „Religio“: neka je táblobirósvska politika, više je u njoj ljudske ćuti i pravednosti. „Kroza suze molili bi nekada pradjedovi naši pomoć od rimske stolice, a sa zahvalom bi ju i primali, pak, što Bog nedao, da nam domovina dodje u jednaku nuždu, sigurni smo, da bi ista stolica znala zaboraviti nezahvalnost ovoga koljena i veledušnim srcem platila otacah domovine preziranje, koje morda polazi iz preuzetna zaufanja.“

Budim. U subotu 2. svibnja obavila je carska višina principesa Gizela (12 g.) svečanim načinom prvu

Digitized by Google

sv. pričest u dvorskoj kapeli sv. Josipa. U ½8. pristupi prvi dv. kapelan dor. L. Mayer, carskoj djeci učitelj iz vjeronauka služiti tihu misu, a pük na misi: nj. veličanstvo otac, djed Franjo Karlo i baba Sofija. Na evangjelje pristupi pričestnica k žrtveniku noseći u ruci od krsta svoga svieću goruću ter izpovjedi krstni zavjet, a na pričest misnikovu pričesti se i ona i s njom otac joj i djed (visoke gospodje nemogoše porad boležljivosti). Poslje sv. mise reče svećenik tronutim do suzah slušaocem kratak, al' zanosit govor. — Istoga dana još dobi dor. Mayer od nj. veličanstva na uspomenu krasnu sliku, a od mlade pričestnice i učenice svoje misnu opravu, koju je vezla ona svojom rukom.

Italija. U gradiću Novi dogodi se nedavno grozan čin, koj dokazuje, kakovi su fanatici, pripravni i ubijati, samo da si izkale srce, puno mržnje prama crkvi i njezinim službenikom. Toga naime dana trčaše jedan gradjanin po ulicah gradskih a s revolverom u ruci i gdje bi susreo kakova svećenika pucao bi nanj. Tako je ranio u nekoliko časovah dva redovnika i tri svietska svećenika. Premda je to bivalo usred biela dana, mogao se taj razbojnik ipak vratiti kući, a da ga nitko nije priečio. Nu došav kući skoči u bunar i zaglavi.

Freiburg. Uslied papinske bulle „Ad dominici gregis custodiam" od 11. travnja 1827. ima kapitul stolne crkve, kada se je izpraznila nadbiskupska stolica, za jedan mjesec od dana izpražnjenja (dakle sada od 14. travnja o. g.) velikomu vojvodi predložiti imena kandidatah na svećenstvo biskupijsko spadajućih, koje ono za vriedne i sposobne smatra za čast nadbiskupsku. Taj imenik imadu članovi kapitulski sastaviti izza predtečna posavjetovanja. Broj takovih imenah nije ograničen; samo kandidati moradu da budu svećenici biskupijski, koji bi vriedni bili i sposobni nadbiskupskom crkvom vladati snažno i mudro. Veliki će vojvoda naznačiti u imeniku one, koji mu nisu po volji, a kapitul ima njihova imena izbrisati. Broj pako preostalih kandidatah mora da bude tolik, te se može birati (dakle barem dva ili tri). Zatim ima kapitul od preostalih u imeniku kandidatah da izabere jednoga za kandidata, te se ima smatrati onaj da je izabran, za koga je većina glasovah. Spis o dovršenom izboru mora se u vjerodostojnoj formi za jedan mjesec predložiti papi. Papa imenuje zatim povjerenikom jednoga od pokrajinskih biskupah ili kojega drugoga svećenika častnika iz nadbiskupije, da se pobliže uputi o svojstvih izabranika. Ima-li izabranik kanonička svojstva, to će ga papa čim prije potvrditi. Ako-li ga nepotvrdi, ili pronadje-li se da nije izbor prema kanoničkim ustanovam, a ono odredjuje papa drugi izbor. Godišnji dohodak nadbiskupski iznosi 14.700 for. Kako se časopisu A. A. Z. iz Badena piše, na redu su sada dva glavna pitanja: da-li će ostati dosadanja uredba gornjo-renske pokrajine crkvene i da-li će se birati novi nadbiskup? Gornjo-renska pokrajina crkvena ima pravi svoj temelj u bečkom miru i u njemačkom savezu; nu ovo dvoje neobstoji više, Pruska je dvie biskupije Limburg i Fuldu utjelovila k sebi te neće dopustiti, da bude ikoja biskupija njezina podvrgnuta tudjemu nadbiskupu, a tomu biti će posljedica, da će ove dvie biskupije pridružene biti crkvenoj pokrajini kolonijskoj. Po tom ostaju samo kotari Freiburg, Moguncija, Rottenburg s 1,650.000 katolikah, ter se misli, da će Freiburg unapried spasti na biskupiju, inače pako kano povlaštena biskupija upravno podpasti pod Rim. Mislilo se jur doduše i na dvie biskupije u Badenskoj, u Freiburgu naime i Bruchsalu. Bude-li imalo ostati, kao što dosada, to se mora najprije da popuni kapitul freiburžki. Ostanu-li obje novopruske biskupije u starom savezu, to neće moći Pruska da bude sasma bez upliva na izbor nadbiskupa, osobito dok je i Hohenzollern pod njim.

New-York. Tude obstojeći samostan k dobromu pastiru, komu je svrha primati pale ženskinje i priučati jih na ćudoredan život napreduje tako silno, te je zakonodavstvo primilo zakon, po kojem se zabludjelim djevojkam od 14 do 21 godine poslje osude stavlja na volju, da-li hoće da pretrpe vrieme kazne u tom zavodu ili u kaznioni. U taj par diele se stanovnice toga samostana u sestre zavjetovanice i novakinje (70), magdalenke, što živu po pravilu trećega reda sv. Terezije (50), pokornice dobrovoljke (205), pokornice osudjenice (76) i zapuštenu djecu (100).

* Rusi sami skoro nepamte takove zime, kakova bijaše prošla. Živo srebro smrzne, kako se zna, na 40° R. pak je prošlo zime stalo smrznuto 5 danah, ter nisi znao, koliko je studeni. Nije se dalo hoditi po vani, jer bi se u očima smrzla voda ter oči ukočile i zaklopile, a što bi pljunuo, palo bi kano led. Još 14. trav. bijaše Moskva pod tvrdim ledom.

Dopisnica uredničkа.

Gg. Z. Ž., zatim I. P. u N. pak E. N. ž. u Kat. došlo je. — G. M. O. na Kr. Imam Vam javiti, da je Vašem saučeniku mladu župniku i gospodaru I. S. u I. jako dobro došlo i za slast prošlo ono šest akovah vina, što mu ga za staro pobratimstvo darovaste. Htjede da Vam u našem listu napiše dugu i kićenu javnu zahvalnicu, neka bi osim zahvalna njegova srca sviet, naročito stariji župnici vidili krasna primjera Vašega. Odbio sam mu želju, ali ipak šapćem Vam u uho.

(*Knjižtvo.*) Propoviedih kanonika Mat. Sk. Babića III. i IV. svezak izašao je izpod tiska. Vanjska ciena za svaki svezak udarena je na 1 for. 30 n.; a može se dobiti kod sama izdavatelja i po svih trih knjižarah zagrebačkih.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 21. Tečaj XIX. U četvrtak, 21. Svibnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Hrvatski propovjednik.

(Konac.)

Da me tko krivo neshvati, odbiti mi je svaku sumnju glede osobe sadanjega veleuč. g. propovjednika njemačkoga moga inače pobližega prijatelja i dobroga znanca moga. Neka bude on podpuno uvjeren, da malo tko umije i hoće da uvaži njegovu upravo uzornu revnost i gorljivost u dosadanjoj službi, nitko da nije više od mene sklon priznati svećeničke njegove krieposti i vrline pa i govorničku vještinu. Ali ako će iskreno govoriti, kako drugačije on niti nezna ni nemože, valja mu ruku na grudi pa izpovjediti: da je cieli dan lovio, pa malo ne izvukao praznu mrežu na obalu. Niti je on tomu kriv niti ona sveta rieč, koja se iz njegovih ustiju razliegala: kriva je tomu prošla absolutija i burokratija njemačka, koja nam je uz drugo bezvjerje družtveni život poplavila morem romana i zasipala nas ništetnimi knjigami svakojakih „Leihbibliotheka“, *) pak ili ženskadija dolazi, da se slušajuć njemačku kulturnu propovied časak ugodno pozabavi, a koja kod kuće od drugih pošala neima časa za zabavu, toj je ova nedjeljna, i recimo korizmena propovied upravo dobrodošao odmor i dokolica. **) Ima, priznat ću, gdjekoja hvaledriedna iznimka, ali ta neruši pravila. Nedvojim da sadanji gosp. propovjednik to i sam uvidja, pa da ga ta nevolja možda češće nagoni, onako svetu besjedu udešavati, kako on ili nebi htio, ili barem nebi probitačno bilo, da ima drugo slušateljstvo. Jer ako i jesu „exempla odiosa“ hoću da navedem jednu njegovu propovied, makar i malo obielio zub na mene. Predzadnja njegova korizmena propovjed razpravljala je „o bračnoj ljubavi.“ Očekivah ja, a valjda i ono nešto muškaraca, što se sabralo u crkvenom predvorju, da će se govornik taknuti ma kojom za onda vrućega pitanja o ženitbi civilnoj. Ali je govornik mukom mimoišao tu škakljivu točku. Od straha-li? Taj valjda nepoznaje straha. Slutim, valjda s toga, što je mislio, da će i ovaj put govoriti samo ženskim slušaocem, koji mu gotovo sami pune — kada jesu pune — crkvene klupe. A što ćeš ženskim govoriti u tom pitanju? osobito našim, kojim sva prosvjeta obsiže dva tri hrdjava s francuštine prevedena romana. *) Ja dakle čast Antunu, ali ga molim, neka se ostavi jalova posla. Ova bi dakle točka bila napolak riešena.

A sada o crkvi, u kojoj da se drže hrvatske propovjedi. Najprije bih mislio, kad već hrv. propovjed njemačku zamjenjuje, neka i preuzme mjesto njeno: neka se drži u svetoj Katarini. Tà ova je svetica mudrinja kršćanska, ona je dubokom filosofijom, kršćanstvom oplemenjenom, znala poraziti

*) Znamo samo za jednu javniju od uzorit. g. stožernika nadbiskupa utemeljenu, a iz nje kamo sreće da se i jače čita; za druge osim što knjižari davaju na posudu, neznamo. Absolutija itd. kriva je ravno puno i s te strane; ali mahnimo se do biesa sve zlo odbijati na nju — ima i domaće kvasine dosta. Rekši pisac „uz drugo bezvjerje“ hotio je valjda reći: da je Zagreb kano i drugi veći gradovi otvoren duhu novijega smiera; a kako je zamahnulo, i dok je u svietu ovako, kako je: liberalna ustavna (velimo nasuprot absolutiji i birokratiji) i narodna makar skroz izolirana vlada niti bi hotjela niti bi mogla posve zagraditi naroda od takova duha. Ured.

**) Vriedan je ukora pisac sbog izraza upotrebljena za onaj red drugoga spola. Bilo bi po sudu našem željeti, pak makar bilo od duga časa i za zabavu, da crkve pod propoviedju budu pune. Bolje je i to, nego da si drugamo idu kratit dug čas, i za propovjednika milije, nego da njemu bude dug čas propoviedajuć praznim klupam ili bakam na riedko po kutovih sjedećim. Imamo i takovih propoviedih u Zagrebu. Ured.

*) Oho momče! slabo se poznate. Čuo sam od jednoga, koj se pozna s drugim pouzdanikom trećega, komu kad i kad po milosti padne po koja mrvica tajnah iz otajnoga kluba ženskoga: da u Zagrebu ima emancipatorkah žešćih nego u Americi, a za civilni brak da plaidira njih množina prem ne većina. Dobro, što jim kat. list nedolazi na oči, ali bi drzoviti pisac imao posla sbog uvrede, neću reći poštenja, nego znanja njihova i liberalnosti. Nepačam. Propovjednika bješe doći piscu posluhnut i drugi put, pak bi bio čuo razprave dobro zasoljene o grad. braku. Strahota je i ovo, što pisac smie reći o plodu, što neka mu je propušteno; ali mu jednu izreku, jer je tajnije naravi, moram izpustiti. Ured.

Digitized by Google

sve prigovore poganskih mudraca i većinu jih predobiti za svetinju kršćanske istine. Nebi-li dakle moguće auspicije velike ove svetice najljepše nade pružile, da će i sveta istina kršćanska, sladkim našim hrvatskim jezikom navješćivana, slavodobitno raztjerivati tminu bezvjerja i nehajstva vjerskoga iz plemenitih inače, ali strašću zaraslih srdaca, i bistrih, ali predsudom zabašurenih glava inteligencije hrvatske? Premda iskreno izpoviedam, da bih ja volio smjestiti hrvatsku propovjedaonicu, što se prostora i akustike, premda je ova i u sv. Katarini izvrstna, u župnu crkvu sv. Marka, pa to bih ja učinio već i s historičkih uspomena, kojim je ovaj sv. hram dugovjekim svjedokom. Svi su važniji dogodjaji našega junačkoga i čestitoga naroda, komu su prsti božji u vječne knjige zadatnice upisali krvavu duševnu i tjelesnu borbu, ovdje stekli prvu svoju posvetbu. Svaki se naš sabor tu započeo zazivom duha svetoga, tu ti se obavlja žalobna uspomena srpanjskih žrtava naših, riečju sve. *) Pa koli je kukavno ovo sjedište Boga i jaganjca! Izvadi njega i onaj znak, na kom je izpustio veliku dušu svoju, pa mi kaži nije-li ona nešta slična onomu, čemu se u svetom pismu veli: spelunca latronum? (Ta nije ne pak tako! Ur.) Skrajnja je doista nužda, da ovu poštovanu starinu obnovimo, a velika doista rugoba po velegrad kraljevine, da si još nije prve župne crkve u ljepši red spravio. Ja u obće neznam, o što stvar ta zapinje? da-li o župnika, ili o vrhovnu glavu, koja da neima toliko energije, da župnika prinuka, pobrinuti se za ljepše ruho kukavne zaručnice svoje. Čuh već govoriti: neka se samo sadanji župnik smiri i preseli k otcem, nestat će i zadnje zapreke ukrasiti sv. Marka. **) Ali ja mislim, da je takova utjeha, koliko dosadna i mučna, toliko upravo i griešna, jer čekati komu na smrt malo ne jest toliko, koliko mu ju i željeti. Nebi-li dakle prečastni g. opat zagrebački u vlastitom interesu radio, da za svoga života poljepša sv. Marka? mislim, da bi svakako laglje i mirnije čekao na zadnji udarac, jer bi znao, da mu ga manje ovčica priželjkuje i manje ustiju dozivlje. Župnu crkvu dakle, kakova jest sada s onom oltarskom ropotarijom nebih se usudio preporučiti za hrv. propovjedi, ako i bi ova, da se preuredi, prijazna jer nešto manja crkvica, mnogo i pobožnim slušaocem a i sámu propovjedniku, koj bi mogao govoriti kao u kakovoj sobi, išla u prilog.

Sad mi je u cieloj toj stvari preći na glavu te nacrtati hrvatskoga propovjednika. Da bude vrstan izvoditi visoku i mučnu zadaću svoju, koju je sam Bog označio Izaiji veleć: „ut evellas et destruas, aedifices et plantes — treba mu i mnogoga znanja i uzorna života. Znanje veliko pribavlja se velikim učenjem, a ovomu je vanjski vidivi znak u današnje doba doktorska svjedočba. Ja dakle ištem od budućega propovjednika hrvatskoga, da bude doktorom iz filozofije i theologije — pa kad se oboje nebi nikako moglo zajedno naći, da bude svakako posljednje. Jedino možda za prvi — i to nijedan više nego prvi namještaj mogo bi se taj zahtjev uz inače sjajno dokazane vrline pregledati. Jer valja dobro pamtiti i nikako nepuštati s vida, da današnji sviet, kakogod nepriznaje rado auktoriteta, da ga ište i da mu može imponovati i neka formalnost. Ali samo znanje, ma i kako duboko i obsežno nedotiče, da bi mogao crkveni govornik: destruere et aedificare: treba k znanju nebeske začine, a to je uzorit život kršćanski napose svećenički, jer sama „scientia inflat“ štono veli sv. Pavao i za njim razlaže to veliki crkveni otac i govornik sv. Augustin. I ovaj uvjet imao bi se tako strogo paziti, da se propovjednik, čim se iole osnovana sumnja proti neporočnosti njegova života pojavi, s mjesta krene s propovjedaonice. Ovo bi mjesto imao pravo tražiti svaki svećenik Hrvat, bio iz uže Hrvatske, Slavonije ili Dalmacije, samo ako ga odlikuje zahtjevano znanje i ćudoredje ter bi bio podpuno vješt književnomu jeziku hrvatskomu. Sada na plaću. Ja ištem za njega upravo 1000 for., niti više niti manje. Golema svota — mrmljat će tko, prevelika za samca. Nimalo. Slabe su još i u povojih naše knjižnice: koliko knjiga, ako želiš dulje zaroniti u koju znanost, nemoraš iz vlastite mošnje naba-

*) Čast uspomenam narodnim; ali u tom poslu ima se većma, i koliko većma obazirati na položaj crkve ter kako i kakov puk u nju dolazi ili bi se tamo laglje mogao navrnuti. Ured.

**) Nije ovom prilikom hvaliti, niti kuditi, niti braniti spom. gosp. opata i župnika; nego je preveć velika naivnost vjerovati, da je župnik jedini kriv, pače tija i pačka, da nije crkva pod gradskom zaštitom i upravom dostojna, kako bi morala biti. Nije druge, potvrdjuje se i tu onaj aksiom: da je glavna župna crkva pravo zrcalo nabožnoga duha u gradu, a u sv. Marku mrči se (ne zrcali) taj duh tudjinu posjetniku mrk i nenaravan. Ali župnik, kad bi i smio svu zakladu, koju je on s nizka na visoko dognao (vele 40 tisuć) uložio na vas popravak, bio bi vas novac bačen u vodu. Tu se mora zidati nova prostranija i na prikladnijem mjestu crkva. Što bi i kako bi morda moglo biti, a zašto već nije recimo radje da pravo neznamo; a u napredak prosto se je svakomu nadati, kad budu gotove ulice, trgovi, nova šetališta i vodoskoci, morda će se kada tada sjetiti otci i crkve, a kad otci nakane jednu godinu dohodka obratiti na gradju crkve, tada bismo radi vidjeli župnika, koj bi se tomu protivio. Naravno je, župnik bi imao prvi potaknuti, moljakati itd. ali se na veliko neda učiniti ništa, gdje je premalo religioznoga duha i ponosa — pak opet sve ima svoje vrieme. Ruho dà, i posudje, što se dâ prenositi, to bi valjalo i za staru i za novu crkvu. Morda pisac nije nikada na veći blagdan služio u toj crkvi, ili što se vrlo štedljivo čuva dokle ga nekida u ormarih zub vremena (šteta ga je i na veće blagdane oblačiti, a na koga god nipošto) ter nije mogao vidjeti; ali ima krasnih bogatih spomenikah ćuti djedovah i babah zagrebačkih. Novoga šta liepa i vriedna nismo ni mi imali prilike vidjeti. Kako je vidjeti, pisac nezna ter zato dira, ali ga možemo uvjeriti, da je „energija“ vrhovne glave pozorna na ovu crkvu i župu, pak je glede nje po više putah izdavala nalogah na župnika. Ured.

Digitized by Google

viti, odgovorit će vam mladi učenjaci naši. Morat će si propovjednik naš od te plaćice, velim plaćice — ako bude sviestan zadovoljiti zdušno zvanju svomu — kupiti mnogu bogoslovnu, mnogu mudroslovnu knjigu; — morat će naročito puno se zabaviti apologetikom, puno čitati dakako spise dubokoumnoga (uz dozvolu duhovnu) Günthera, francezkih velikana Fenelona, Bossueta, englezkoga temenjaka Wisemanna, pa i samih njemačkih Froschammera (mahni se toga, tko želiš ostati pri zdravoj vjeri, da nereknem razumu. Ur.), koji bi se filosofijom svojom radi izvinuli vjerskomu uplivu, a opet nepoklonili svjetskim materijalcem i Darwinovcem. Riečju u toj glavi mora da bude svjetlo kao u kakovoj sjajnoj dvorani. Pa hoće-li mu prema tomu orijaškomu poslu biti odviše velika plaća? *) Ali da i za ovu na oko bolju plaću bude nešto žrtve, obvezujem ga, da mora deset godina svakako obavljati službu propovjedničku, pa makar mu se nàdala upravo župa sv. Marka ili lipovljanska (tu će taknuta gospoda župnici ako ne uzdahnuti, a to zamahati glavom rekši: da-li mi ga znaš kako mi je! Ur.), nesmije se maknuti sa svoga mjesta; jedina bolest ili više blagoslovnije zvanje smjelo bi ga s njega krenuti. Shodnost ovoga uvjeta netrebam obrazloživati. Glavnica bi po tom uz običnu ukamatbu imala iznositi 20.000 for.; ali neće ni toliko trebati, jer ako se n. pr. uloži u osnovati se imajuću vjeresionu hrvatsku — a hrvatski novac neka se svakako u domovini ulaže — koja će iz prva jamačno 7% a kašnje možda i dvojim plaćati — ako ja tu instituciju dobro pojmim — onda bi i tri četvrti od gornje svote i manje dovoljne bile. Ako dakle nj. uzoritost udostoji moj ponizni predlog uvaženja i ako se darežljiva ruka našega dobrotvora i mecene nesustegne, to bi ta glavnica bila već na dlanu, pa što bi još manjkalo, to se preč. kaptoli nebi kratili pribrojiti. Pa tako bi mi već o svesveta ili oko došašća gospodnjega, ako ne i prije slušali hrvatske propovjedi za najodabraniju klasu zagrebačkoga stanovničtva. (Blažene fantazije! Ur.) Neka mi se nitko nespodmeće majušnimi sumnjami, kako-li će ova inteligencija dočekati ove propovjedi: nije nehajstvo njezino od zlobe već od neznanja i nemara, koj jamačno nepada samo na njezina ledja.

Ali na predlog o hrv. propovjedniku prisnava mi se još jedna misao. Bijah klerikom, kad je velečast. g. župnik ivanečki predložio prekoristnu misao o povremenom izdavanju valjanih hrv. propoviedi. Predlog propade, koje nemarom našim, koj je tadanji njemački pritisak još i potencirao, koje opet ponapose tim, što urednik ovakova časopisa u Ivancu nebi prema izkustvu mogao shodno obavljati ovoga književnoga posla. Ali predlog ovaj sinuo bi u sasvim drugom svjetlu, kad bismo imali u Zagrebu, u duševnom središtu, hrv. višega propovjednika, koj bi se takovim poslom ex professo mogao baviti, te bi ga i znatno pomagao u njegovoj zadaći. Bio bi mu još i tim dobrodošao, što bi neprestano podržavao u suvjesju iliti bilanciji književnoga navlaš jezičnoga napredka, kojemu bi on imao biti dušom i tielom odan. Koliko-li se nebi izvrstnih propoviedi umnoga duhovničtva našega ovakovim časopisom spasilo od vječne zaborave, koliko-li nebogatilo znanje, vještina i dobar ukus propovjednički?! Pak nebi-li se ovakovu recimo mjesečniku mogło kao znanstvena priloga dodati gradivo pa i sam zametak za buduću našu znanost bogoslovnu? Jer kako smo i knjigu-svjetovnicu stali pomicati u napredak, tako ćemo i duhovnu morati odkapati — jer stari su naši mnogo oko nje nastojali i ljuti ju samo ratovi turski i drugi zagrnuli u zemlju: tà pitajte našega dičnoga Frana, koj je toj drevnici i kum i prikumak, koj s njom zamrkne i osvane, ter na njoj počiva kao na najmečoj perinji, i njom se pokriva kao najrazkošnijom tkaninom. Izvaditi nam ju treba i oteti tmini, malo ju očistiti i oprostiti pljesni i gnjiloće, kojom pahne, pak joj nešto prekrojiti staro ruho a prikrojiti nova, da se iz nje opet izvija nebeska duha. Nego te misli neka snuju mladi naši doktori bogoslovci, koji ako doskora nepočnu više raditi, viknut će se i njim, da svoga doktorstva neiznose u mudroj besjedi i laganu peru na vidjelo, nego da jim tek ljenivo počiva na tudjoj koži. *)

I ja bih bio gotov. Rekao sam možda komu previše, komu opet premalo; bilo kako mu drago, ono bi mi bilo svakako draže, nego ovo. Ako se misao moja komu valjana uzvidi, nebi možda bilo s gorega, da se ma kojom javi, pa da dometne i ovo i ono, što je bud u mojem umu bud u peru zaostalo. Više očiju, više vidi, a što se više glasova čuje, to je vika jača i „glasu puka, koj je glas sina božjega“ sličnija. Ja ovaj smjerni predlog svoj u interesu svega moralnoga boljka naroda našega polažem ponajprije k nogama visokoga episkopata našega, ali svakoga, tko bude o njem voljan razmišljati, molim u ime svete stvari, koja mi je jedina pred očima bila, i tako sam ju dugo već na srcu nosio, da negleda na: quis sed quid.

U Beču na dan sv. Marka vjerovjestnika.

Dragutin Jambrečak,
svećenik nadb. zagrebačke.

*) Škrtom je rukom pisac odbrojio tu plaću osobito kada ga je svezao u tolike uvjete, ter bi o njoj slabo živio i još slabije knjige skupe kupovao, osim kad bi od druguda štogod priticalo ili se za stan i hranu nebi morao brinuti. Ured.

*) Ovo će uvrieditі osobito onu gg. doktore, koji pisca nepoznaju. Neka se medjuto sami brane. Ured.

Digitized by Google

Dodatak. Tko g. pisca licem i žićem niti nepozna, kako ga poznamo mi u Zagrebu, može očito vidjeti na pismu, da ga nagoni plemenita pomisao i vodi dobra svrha. Ali oblik njegova članka biti će za mnooga neprijatan i zadjevicami trpak. — Sam izpovieda, da mu je ota misao dugo godinah zrijala u glavi, ter mu ujedrila i nabuhla: težko ju je dakle bilo nositi, a još teže odpremiti u sviet, k tomu je za njega sbog osobe i položaja trebalo sigurati se i hrabriti, pa kad mu prsnula u grudi vatra kresnuše i prežarke iskre na sve strane; zatim odvijajuć misli uvrežile se duboko u pamet i kidajuć iz srca davne želje: utekla je u pero s glavnom mišlju mnoga druga i s liepom željom po koja kâp jada i čemera. Pretegnuo je morda na tu stranu štogod i vječni strah: da je previše u svietu strašivicah i puzavacah, koji ne samo da sami nekažu nego nedadu istine kazati ni drugomu; a premalo da je ljudih, koji bi za istinu ustali. To valjda sve i jest krivo onakovu načinu njegovu i začinu, pak zašto jošte na koncu reče: da voli i previše reći nego premalo. Pustismo mu vas odušak. Trsi se sam izvinuti svakomu prigovoru i spočitnici svačijoj, a dokle se nije mogao izvinuti spreman je primiti zajam. Osim opazakah uvršćenih pod nekoje njegove stavke evo ćemo reći što sudimo o poglavitoj njegovoj misli i predlogu, koliko se na kratko kano za dodatak može izreći.

U Zagrebu se propovieda po svih crkvah, i u istoj župnoj sv. Marka, ako je piscu pravo, upravo točno, česa ni pisac nije zaboravio priznati, propovieda u svakoj crkvi hrvatski (u sv. Katarini akademičke propoviedi, kod sv. Vinka poslie podne), propovieda za svakoga božjega tko dodje. Propovjednici ravnaju se po puku, a puk po propovjedniku — eto ti nekakov circulus vitiosus; istina je — inteligencije nevidjaš nigdje, osim što samo kad i kad opaziš, i to vrlo riedku glavu; ali na koncu nesmiješ koriti ni jednoga ni drugoga. Nesmiješ koriti propovjednikah, što vazda govore samo za puk i to s većine moralne propoviedi, jer, vele, neima tu učenih glavah, za koje bih šta na više rekao; a nesmieš se potužiti niti na tu inteligenciju: jer, vele, nije prema nam propovjednik niti je za nas udešena propovied. — Neidu s velike većine ljudi od visokih školah i od časti na propovied, smio bi reći, da je većini tudj nauk spasa ili ga zlo razumiše i još gore zapamtiše osim neprijateljskih prigovorah; nesmieš ni s bliza šta reći ili opomenuti, neusudi se reći komu da je mlitav il' nemaran kršćan, a jao tebi ako rekneš, da je nevierac. Inteligencija vodi puk, povodi se on danas za njom i u vjeri više nego za duhovnim vodjom. Što bi dakle? Da nam je iz Pariza o. Feliks, pak da se oko njega sabere onoliko svietlih glavah i onakovom voljom, pak da jih hrvatskom besjedom onako uzpali za vjeru i onoliko tisućah odličnikah privede ob Uzkrsu k stolu gospodnjem — — bilo bi ravno očitijih i ljućih u Zagrebu crkvi i vjeri neprijateljah, ali bismo se mogli dičiti i hrabrom četom učenih i odvažnih katolikah. Ali bojimo se da će g. J. kasno dočekati hrvatsku katedru propovjedničku, osobito onakovu, kakovu želi. — Samo ime „hrvatski propovjednik" „hrv. propovied" poseb neide u gradu gdje se svuda hrvatski propovieda. Neznamo, koliko će predlog omiliti onim, kojim je preporučen; nu inteligencije ima i po ostalih gradovih i druguda razasute: kamo ćeš dakle i komu onu sklonuti? a crkveni glavar sa svojim kapitulom imao bi svaki u svojem obsegu dosta brige. Drugčije bi bilo kad bi se radilo n. pr. za sveučilištnoga propovjednika. Na koncu pitanje je veće nego pisac misli: što bi na taj predlog rekla inteligencija sama, ter koliko bi se njoj tim ugodilo. — Badava je: što god štijemo većih od propoviedi plodovah u odličnijem i učenijem svietu, s većine su redovnici propovjednici. Pak i pisac što je nabrojio propovjednikah za uzor, redovnici su mu. Mi bismo pako u Zagrebu jur od nekoliko godinah, (sada morebit jur hrvatsku) imali znanstvenu propovjedničku katedru; ali čim je visokoč. nadpastir pomislio na to ter počeo raditi, nebi-li gdjegod stalno mogao namjestiti ljudih vrstnih osim za druge struke navlaš za znanstvenu propovied — diže se u gradu graja, jer su nesrećom imali to biti razvikani redovnici. A tko ciknu i viknu najjače? Baš oni, za koje bi g. J. najvolio, da su katolici duhoviti i revni. Mislimo pako, komu je za samu stvar i za istinu da nebi trebao mariti za redovničku haljinu i za ime. Što nije sramota za francezku ili za njemačku inteligenciju nebi smjelo biti ni za hrvatsku, niti bi utrnula luč hrvatske prosvjete, od šta netrne druguda. Nego tko je siguran: da se namjesti i stavi propoviedati upravo onakov propovjednik, kakova je opisao g. J. muž učen i pobožan Hrvat, jak i gromak na besjedi, nebi-li za kratko vrieme spao on s visoke stolice na nizku — evangelisare pauperibus! — Kad bi se sve primiesilo tomu štogod političke ili narodne demonstracije, napunila bi se za koj put crkva, nu zar nebi i tada na brzo prestalo?! — Ima ljudih, i to njih vas red, koje neznamo da-li bi privabio na propovied sv. Ivan Zlatoustnik svojom besjedom. Bojimo se dakle s više razlogah, da će i sàma misao piščeva propasti u ponore, pak i predlog ostati predlogom.

Pisac sam brani donekle njemački jezik ter pobija prigovore protivničke; ali bi želio sve Niemce spraviti u jednu crkvu i to sv. Vinka. Neide. Rekli bismo, da baš u crkvi milosrdnicah nebi skoro trebalo njemačke propoviedi; jer osim riedke duvne na koru i dolje po kojega čeljadeta vanjskoga na toj misi i propoviedi jest sama školska mladež ženska i što iz srednjega reda gradjanstva, koje sve dobro umije hrvatski. Ali treba znati, da je sv. Vinka crkva više privatna i kućna, tu da ima razpolagati kućna potreba i red, zato se ima prepustiti sviesti i sudu samostanskih glavarah, tim većma, jer se na potrebu hrvatskoga puka to na propovjedaonici to u izpovjedaonici vitežki oba-

Digitized by Google

ziru i preko dužnosti. Tu dakle ili jest ili nije njemačka. Treba znati i to, da je sv. Vinko na kraju grada, a većina onih osobito gospodjah, koje ili nerazumiju hrvatske ili vole slušati njemačku propovied, stanuju u gornjem gradu; da je dolje misa s propoviedju ob 9. uri, kada slušalice njemačke propoviedi još neizlaze van. Ono sve dakle, što barem u korizmi sluša propovied u sv. Katarini, da tu nije njemačke, ostalo bi uviek bez nje. Zašto si nebi išle dolje? Zato jer neće; a crkva je od vajkada vikla popuštati dokle se može slaboći ljudskoj i lagodnosti. Povrh toga zaklada je to i zadušbina, koja se po pravici na drugu dobru svrhu, makar skroz jednaku, može obratiti samo onda, kada se namjena nebi mogla ovršiti t. j. u slučaju upitnom, kad bi nestalo Niemacah ili bi crkva skroz opustila ter propovjednik ostao osamljen. Kako je tako je — opustila jošte nije. Bilo bi vam izgovora, da nisam došao i propoviedao vam; ali ovako izgovora neimate — — tako može za Gospodom reći crkveni glavar toj obćini. Na koncu odgovoriti nam je na siguran prigovor s druge strane: recite dakle vi pametniju, kad vam se moja nevidi draga i sgodna — — nešta se učiniti mora: što bi dakle?

Niti predlažemo niti prozivljemo koga, nego samo mislimo: da bi prije svega valjalo u stolnoj crkvi zakladiti dva mjesta propovjednička sa zamjenikom ili namjestiti tako zvane Domprediger, što i želimo. Evo razlogah. Nekakov razlog jest prvo i to: što je tako u većini stolnih crkvah po Europi; nu težji je ovaj. U našoj matici crkvi za propovied nadbiskupovi su svi veći godovi, a ostali blagdani i svetkovine izuzam pet kolumnah od biskupa Ergelija spadaju redom na arkidjakone i kanonike, tako da poslje mise ob 9. uri po starinskom običaju nesmieš vidjeti drugoga propovjednika osim u crljenu ogrljku. Preč. gg. redaju se, ter zato nemože biti govora o stanovitu cyclusu propovjedih, osim ono nekoliko tjedanah u korizmi. Stalni pako propovjednici i samo na tom službujući mogli bi goniti ili oba svaki svoj cyclus u istoj godini, ili bi oba jedne godine gonili dogmatični, a druge homiletični, moralni itd. Tako bi bila u propoviedih sustavna obuka barem u matici crkvi, tko bi hotio nauka potražiti, našao bi ga onako bez muke i za zabavu; a ovako niti ga može sustavna naći, niti sam ide učit iz knjigah. Tim bi se načinom morda više prikupilo srednjega reda slušalacah, a morda i višjega. Jer ne samo inteligencija nego i srednji red gradjanstva jako se je odbio od propoviedi, a krivo je tomu po svoj prilici dosta propoviedanje samo. Za ovu misao stoji još i taj razlog: što bi osim obćenitoga interesa bilo tu interesa i osobnoga; propovjednici imali bi svoje ime bez naznačena slušateljstva, a kad bi se prikupilo i narastlo slušateljstva, lahko bi se samo od sebe i naravno stvorilo ono, što pisac želi. Drugo, što mislimo da bi trebalo, jesu bogoslovne razprave s obzirom osobito na svjetovnu znanost ter iz nje proviruće objekcije, ili tako zvane konferencije. Takove konferencije po velegradih čine puno dobra, a morda bi po svojoj formi i većoj lagodnosti većma bile po ćudi i našoj inteligenciji. Jer za takove razprave odabire se vrieme slobodnije bez druge crkvene službe, pak ista kasna večer, odabere se sgrada i dvorana publiku povoljnija, (ili ako neima prostrane dvorane, crkva) publikum je slobodniji — može umah predstaviti dvojbe itd. može si sam dogovorom označiti predmet bližnje razprave itd. Ako s prvine nebi mogao biti hrvatski jezik, neka bi bio drugi, francezki, talijanski ili njemački po većini publika. To bi ujedno bila propovjednica putna iduća iz grada u grad.

Mimogred spominjemo ter zato na širje niti nerazvodimo. Zašto pako toga umah nepredlažemo i neprozivljemo, razlog je glede prvoga: jer volimo da izadje najprije od koga crkvenoga glavara (tad je umah gotov čin) iz sinode, kojega vieća ili drugoga sastanka svećeničkoga — bujnije i sigurnije uspieva; glede drugoga pako mogla bi s uspjehom inicijativu povesti popularna a glasovita glava, sklonuti inteligenciju ter po dogovoru s njom kad bi izašao predlog, našao bi u crkvenih glavarah i dostojanstvenikah hitre i vesele podpore, i za čas bi se stvorio činom.

Ured.

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

II. Listovne marke.

Na 10. siečnja 1839. upeljane su listovne marke ponajprije u Londonu. Punih deset godina prošlo je za tim, što jih izvan Englezke nije nijedna druga država rabila. Na 1. siečnja 1849. preselile su se u Francezku, a god. 1850. upeljala jih je pošta Thurn- i Taxisova na zemljište njemačko. Danas rabi jih 69 evropejskih, 5 afrikanskih, 5 azijatskih, 36 amerikanskih i 10 australskih pokrajina. U saveznih država sjeverne Amerike imade jih do 50 različitih vrstî. Dà — nalazimo marke i u Van Diemenovoj zemlji, na Haytiu, u Natalu, Honolulu (priestolnica Sandwiškoga otočja na Owaihi-u u velikom oceanu) i republici Liberiji (naselbina u Africi, utemeljena sjeveroamerikanskimi misionari za oslobodjene crnce). Posvuda rabe se četverouglaste, samo u Kaplandiji (južnom koncu Afrike) trouglaste. Najjeftinija je francezka marka po 1 centime, najskuplja kalifornijska po 4 dollara (8 for. a. vr.), a najpraktičnija — rekli bismo — austrijska, jer za 5 novč. nepravi glede daljine nikakove razlike. Najukusnije su novo-škotske (poluotok sjev. Amerike) za tim dolaze francezke, grčke, austrijske itd. Najružnije su belgijske, i t. z. englezke penny-marke. Sibirija imade najveće a Meklenburg-Šverin najmanje. —

Digitized by Google

III. Muzikalna Belgija.

„*Cantate et exultate*“, reče kralj pjesnik u ps. 47, 4. Sretne-li Belgije! A kako da nebude sretna i vesela? Ona broji do 3000 raznih muzikalnih družtva, u kojih sudjeluje do 70.000 osobâ. Medju ovimi je 1000 mužkih sborova, gdje pjeva svega skupa do 30.000 pjevača. Nebismo-li mogli tudier popitati: A tko dakle sluša?

Viestnik.

Zagreb. Dne 14. t. mj. imao je naš glavni grad sretnu priliku pozdraviti jednoga najodličnijih članovah sjajnoga vladalačkoga doma, a to nadvojvodu Albrechta, vrhovnoga vojvodu austrijske vojske. Dodje obaći opet poslje 25 godinah Hrvatsku i Slavoniju. Čime mu se pokloniše i pozdraviše ga u ime kapitula i svećenstva presv. g. biskup i velepredstavnik Ivan Kralj s preč. opatom i kanonikom dor. Lukom Petrovićem (sutradan s drugimi korporacijami polovina preč. gg. kanonikah), zapita carska višina: je-li nj. eminencija štogod prizdravila od bolesti, dade se zatim umah obaviestiti, je-li u gradu ili je u Jurjevcu u ljetnom dvoru, a čuvši da je vani, još iste ure poslje dolazka izveze se van na pohode. Drugi dan u jutro vrati uzor. gospodin njemu srdačne pohode. — Liep primjer srdačne prijateljske uspomene i kršćanske usluge pokaza nadvojvoda na grobu Jelačića bana; izveze se naime s hrvatskim zapovjednikom generalom Gablenzom van u Nove-dvorove (grof gospodar bivši pri njem u gradu na objedu ni nesluteći posjeta zadržao se, a grofinja bila s djecom na šetnji) dade si otvoriti crkvicu, odastrieti od sagovah pod nad grobom, pak tu na ploči kleče na koljena i pomoli se tronut za dušu slavnoga hrvatskoga junaka. Odazva nadvojvodu posao iznenada u Beč; ali je, kako čujemo, obećao, da će se do skora vratiti.

— „Novomu-Pozoru“ br. 203. pišući dopisnik neki iz Zagreba ob honvedu sabirućem za honvedski fond magjarski napisa u skroz ironičkom dopisu i ovu ironiju: „Koji su zagledali u Šarkov (je-li se tako sbilja zove ili je to pasja šala, neznamo) tabak, upoznadoše opet hvale vriednu darežljivost uzorit. g. kardinala, podpisana sa 1000 for.“ — — Ova nepravedna ironija ima svoju tendenciju. Istini za volju, kako smo se s posve pouzdane strane obaviestili, kazati ćemo evo ovom prilikom, što i kako jest. — Ravnatelj dobarah nadbiskupskih u Banatu pisà nedavna uzoritomu gospodinu: da je od ugarske vlade njemu kako i svim gospoštinam okolišnim stigla pozivnica, neka gleda u ime gospoštine za zemaljsku nemoćničku zakladu primjerenu svotu zapisati, sve gospoštine da prilažu, sbog šta moli nalog: bi-li i koliko bi zapisao. Uzoriti gospodin stožernik nadbiskup obzirući se na položaj svojih spomenutih dobarah ter primjer onudanjih svojih susjedah doznači u to ime 1000 for. Kad je pako došao ovamo spomenuti sabirač s preporučnimi od vlade listovi niti nije došao glavom pred uzor. g. kardinala, nego mu je isti upisnu knjižicu odbio nezapisav ni najmanjega broja. Kako je dakle ime kardinala nadbiskupa zagrebačkoga u njegovu knjigu došlo (ako jest — mi ga nevidjesmo) to neka zna sabirač i njegovi vodje. Prem u njegovu knjigu neide nimalo, upisao je valjda sám, da ime i broj bude vabac.

— G. Matija Manjkas upravljatelj župe na Pušći postao je župnikom na istoj župi, a g. Karlo Bezuk, upravljatelj na Konšćini, postao župnikom u Mačju.

— U Pečuhu preminu 15. t. mj. prečast. Pavao Gottliebović, predstavnik i kanonik stolne crkve u 84. godini.

— U ponedjeljak dne 18. t. mj. preminu u 34. godini Franjo Šic, kateketa glavnih gradskih učionah zagrebačkih, pokle je 11 godinah sdušno i revno poslovao u crkvenoj službi, a na književnom polju hrvatskom i više. Vriedan je, da njegovoj uspomeni prepustimo nekoliko redakah. Bijaše to čovjek vrlo dobre i predobre ćudi, za svaki posao voljan i u svačijoj potrebi spreman pomoćnik, nikad snužden; prijatelju otimao bi upravo tereta s ramena ter naprtio na sebe, lukavštini i zlobi bio bi posve nepristupan, a uvrieditи koga, toga nebi znao niti bi zato odvažna srca imao, najveće pako uvrede i zamjere nebi čuvao u srcu ni do noći. Je-li pako ikada za svojega muževna života skrivio proti ljubavi i zdravu razboru, ili od načela u čemu odstupio, sigurno da je bila kriva ne zloća, nego prevelika dobrota njegova, koja ili je držeći svakoga dobrim naglo povjerovala ili nije smagala dosta srage odoljeti napastnikom, ili je za volju družtva i sloge u njem popuštala. U Križevcih i u Zagrebu ostati će u sladkoj uspomeni mladeži, koju je, ne ni otčinski, nego materinski milovao i prijaznom besjedom mlada si srca otvarao iskrenu razgovoru, ponuki, naputku i opomeni. — Prosto od službenih posalah vrieme prebavio bi uza čitanje i pisanje; poznavajući tegotnu službu njegovu od mnogih godinah sbilja se čuditi mora: kako je nasmagao vremena za onolike knjige njegovom mukom izdane. Bavio se je najvećma osim literature hrvatske i za nuždu njemačke jezikom i literaturom českom i slovenskom, jednu je i drugu dobro poznavao, i odanle na hrvatski prekladao. Osim poznatih izdanih spisah njegovih nadjeno je puno toga u rukopisu, po imenu velika molitvenica za mladiće „Angjeo čuvar“ parica „Zaručnici“ jur odobrena od duh. nadb. stolice; zatim legendah za jak svezak štampan i nekakova pučkoga spisa komad preveden, što je jedno i drugo ostavio družtvu sv. Jeronima. Literatura dakle naša, navlaš crkvena izgubila je š njim vješte i radine ruke, u obće za crkvu je nestalo jednoga više vierna službenika, a za domovinu vriedna sina. — Po jakoj i dosta jedroj gradji tjelesnoj bilo bi ga za dug viek; ali mu se jošte klerikom zaro-

Digitized by Google

dilo organičkih u taštini falinagah, sbog šta bi često bolovao, dokle se po drugi put nije zalila i nabregla vodena bolest, koja mu je poslje tri mjeseca težka bolovanja razstavila s tromim tielom vazda bodar duh. Našao kod Boga mirniji stan!

— U Novom vinodolskom, kako nam se na široko i kićeno piše, obslužena je 10. t. mj. liepa svečanost prva sv. pričest. Brižni i marljivi kanonik-župnik ujedno ravnatelj školski preč. g. Ivan Potočnjak preuze sám jur s početka školske godine obučati djecu glavne župne učione za prvu izpovied i pričest, početkom pako korizme odabrao najvrstnijih šestnaest učenikah i učenicah trećega razreda ter nje posebice opredieli za ljetošnji Uzkrs. Osvanuo urečeni dan, preč. gospodin sam sio u izpovjedaonicu ter sve sam redom izpovjedio. Poslje se u školi stavili mladi pričestnici u red pod barjake, pak dva a dva s knjigom u jednoj a gorućom sviećom u drugoj ruci pjevajući pod upravom revna učitelja Šćepanka na koralno pjesmu udje mladež vodjena župnikom u stolnu srkvu modrušku posred sakupljena puka ter obkoli veliki žrtvenik. Preč. g. predstavnik i kanonik Vinko pl. Mrzljak pristupi služit sv. misu. Na evangjelje bješe dovedena djeca u provodu i poredana oko krstionice, gdje svečano obnoviše pričestnici krstne zavjete, a preč. župnik tronutom besjedom staru i mladu zanio dušu u nebeske slasti. Pričestiše se. Uspomena na sretni taj dan dala se po svakomu slika, dar preč. predstavnika. Župnik hotio, da mlada njegova družba s njim prebavi dan u radosti: spremio dakle njoj i učiteljem objed ter se zabaviše u razgovoru, pripoviedanju i pjevanju do večernice. Tako se prikuplja vrhovnomu pastiru stado, a slava župniku, koj umije raditi po duhu Gospodovu.

Rim. Glasa se, da će Pio IX. jur na ljetošnje Petrovo svečano proglasiti kanoničku bullu, kojom se obćeniti crkveni sabor uriče i saziva na 8. prosinca 1868. Prvlje bijaše običaj, da se takova bulla proglasi punu godinu prije sabora, ali sada sbog hitra putovanja da se rok može prikratiti. Sile vladajuće, koje su prvlje imale pravo na sabor poslati svoje poslanike, po svoj prilici da će hotjeti poslati i ovaj put. — Dne 15. svibnja umro je naglom smrću čuveni kardinal d' Andrea. Rodio se 12. apr. 1812. a kardinalom ga imenovao Pio IX. god. 1852. Što je i kako s njim zna se. Sad je naglo pozvan pred sud božji, i tim je drama prostim zaglavkom svršena. — Svetkovine uspomenica Piova povratka iz Gaete pak čudnovato oslobodjenje u crkvi sv. Agneze proslavljene su i ove godine velikim slavljem. Dne 5. svibnja na god sv. Pia V. blagoslovio je sv. otac u vatikanskih vrtlovih dva barjaka svoje vojske, jedan dar španjolski iz Barcelone, a drugi bielo-žuta svila bogato zlatom vezena noseć na vrhu držka kip sv. Mihovila arkangjela dar je amerikanskih gospodjah, a nosi napis: Americae matronarum obsequium an. 1867. Bio liep svibanjski dan, po podne, vrtlovi uzvrvili od gledalacah sa svih stranah ne samo grada nego i svieta, vojska se u svetčanoj odori poredala. Blagoslovnik i ujedno kralj vojske spomenuv besjedom god toga dana, Pia V. i njegove pobjede na iztoku, sjeti, kako su ovi barjaci poslani iz staroga i novoga svieta njemu svjedoci vjekovite viernosti španjolske i ljubavi silnoga naroda u saveznih državah. Uz ostale poruke i razloge, reče i ovo je jedan, da branim svoja sveta prava, a vojsku si pohvali, da se može osloniti na njezinu dokazanu hrabrost i viernost, jer da je to ona braneći stvar vjere i pravice jur pokazala pred zahvalnim si svietom.

Saska. I druga saska komora izreče sa 42 proti 23 glasa, da se ima (po predlogu vladinu) ukinuti smrtna kazna. Većina poslanikah uztvrdi, da zločini, što su se kaznili smrtnom kaznom, s toga nisu češći, odkada se ukinula smrtna kazna; da je takova kazna plašilo bez uspjeha, a ujedno da se osujeti svrha svakoj kazni, t. j. poboljšanje. Glavni državni odvjetnik reče, da je i on bio na strani onoj, koja branijaše smrtnu kaznu, nu izkustvom u svojoj službi da se je uvjerio, da kazneno pravo može biti bez nje. Nijedan zločinac da nemisli na ustanovljenu kaznu, kada zlo čini, nu samo to da zlo djeluje na ostale zločince, ako se neodkrije početak zločina. S toga da je mnogo važnija krepkoća u iztraživanju zločina, nego-li veličina kazne.

Bavarska. Badenski državnici gone u taj par državna kola sasma istom kolotečinom, kojom jur s davna jure badenska. Neima skoro dana, a da se nebi kakakova naredba ministarska naperila proti katoličkomu svećenstvu, što bismo mogli naznačiti pobliže, da nam nebrane zakoni štamparski. G. ministar za prosvjetu uzpalio se od gorljivosti te jedva smaže naputakah, kako bi se disciplinovalo katolićko svećenstvo. Tako izdade on u tom smislu dvie znamenite naredbe. Prva je od 21. ožujka o. g. i proteže se na svećeničko naučanje u crkvi i školi. Tom naredbom opominju se uredi okružni, neka povedu iztrage proti njekim svećenikom, za koje se pročulo, da vršeći službu svoju nisu vazda pazili na zakonite medje izmedju vlasti svjetovne i duhovne. Odatle sliedi, da sasma drugčije sudi ob obsegu crkvene obuke crkva katolička, drugčije pako ministarstvo. Nu i oni doista veoma riedki ljudi, koji priznaju državi pravo opredieliti obseg crkvene obuke, mučno bi dokazali, da je država ovlaštena uzkratiti državljanu pravo kritizovati kakav zakonski predlog. Kritizovati ono što još nije zakonom, — tako bi mogao misliti svaki nepristran čovjek — to se nemože zabraniti nijednomu državljanu. Dodamo-li k tomu pravu državljanskom jošte i dužnost obučavanja, a ono se nemože pojmiti, kako bi moglo biti pravedno: kazniti čovjeka, koj kritizuje cigli predlog zakonski. — Druga je naredba od

Digitized by Google

10. travnja o. g. i nalaže uredom okružnim, da u doba živahna kretanja političkoga radi podielitbe župah ponašanje dotičnih moliteljah opišu i tako jih usposobe. To se lahko razumije. U pogledu agitacijah izbornih i za adresu školsku imadu se svi mladji svećenici s nova opisati, kakovo jim je ponašanje gradjansko. Što dakle ima činiti, (ili bolje) propustiti, tko si želi župu, to je jasno. Nu veoma čudnovato glasi prema tomu uvjeravanje u naredbi, kako kraljevska vlada niti najmanje nemisli priečiti častni stalež svećenički — — nego mu ostaviti podpunu (!) slobodu, kako-li će shvaćati dnevna pitanja, i nje presudjivati unutar zakonitih medjah. — Kada se čulo, da su časopis „Neueste Nachrichten" od 12. travnja zaplienili, pomisliše štioci katolici, da se to nije moglo dogoditi s druga razloga, van s toga, što se je crkva prekomjerno grdila člankom „Zum Osterfeste." Nu prevariše se štioci. Razlog bijaše jedino taj, što se uvriedjenim našao barun von der Pfordten. Tom prigodom opaža uredničtvo „Augsb. Post-Ztg.": Izvijalo se i izvraćalo, kako mu drago, crkva i svećenstvo prama štampi baš su bez svakoga prava, dok se takova zadirkivanja i nasrtavanja, kakova kuju „Neueste Nachrichten," nemogu više kazniti. §. 80. IV. odsjeka ustavnoga zakona veli, da se zaštita oblasti u pomoć može prizvati, kada bi se povriedilo štovanje naprama vjerozakonskoj družbi priznanoj od države; pak i štamparski zakon hoće da obezbiedi crkvu i svećenstvo proti preziranju i grdnjam, nu dosta neizvjestno, jer najnespretnijom i najbudalastijom mudrolijom može se dokazati crno za bielo ter sretno izmaći zakonom, što su toliko pruživi. Može tko na najružniji način psovati crkvu i svećenstvo, a da nebude nipošto kažnjen, samo ako se služi riečmi „popovi", „ježuviti", „ultramontani", ili ako govori sasma neizvjestno služeći se riečmi „čovjek" „ljudi", kako to učiniše taj put „Neueste Nachrichten." Tu se veli o svećenstvu, premda se ovako neimenuje, da je ono „ukorenjeni neprijatelj istine i humaniteta", da ono „mrzi na sve, štogod je izvrstna izumio duh čovječji", da ono „pod plaštem vjerozakona u svem zavodi, potiče i pred Bogom i ljudmi ljude kvari." „Vi se date", tako se veli dalje u tom časopisu, „premda laž i prievaru tako rekuć pipate rukama, ipak zavoditi od vukovah u koži ovčijoj" itd. Zar su to rieči štovanja prama vjerozakonskoj družbi priznanoj od države? Nisu-li to izrazi preziranja i grdnje? Dok se zakoni tako vrše, dok se duh zakonah nogama gazi bez kazni, nije za čudo, da se demoralizacija tako strašno širi po svietu. Pored takove „slobodnjačke obrazovanosti" u našoj domovini, zaključuje uredničtvo „Augsb. Post-Ztg.", skoro bi si čovjek želio i to danas radje, nego-li sutra, da bude pruskim ili ruskim.

Englezka. Židovi su poslje dugih i težkih borbah ipak jednom podpuno emancipovani. Ima jih pako u sdruženoj kraljevini ukupno jedva više od 40.000, od kojega broja ide na London oko 25.000. Većinom doseliše se iz Njemačke i Poljske. Ima doduše svake godine ponješto novih doseljenikah, nu ima opet i takovih, koji odlaze iz Englezke. G. 1859. imadjahu 41 sinagogu, nu od tada sagradiše i više novih, kao n. p. u Birminghamu, Edinburgu, Glasgowu. Drže se ponajviše obreda njemačkoga; nu koji sliede obred španjolski i portugezki, misle, da su krvi čišće ter se nežene rado sa židovi drugih sljedbah. Ima tomu jur 20 godinah, što se u Englezkoj stvara reformacija židovska. S prva započelo se propoviedati na jeziku englezkom, mjesto one prijašnje židovsko-njemačke smjese, zatim pošlo se i dalje; nu budući da se na čelo nije htio staviti nijedan njemački rabin, to si izabraše novotari za vodju Engleza dor. Marke. Neobdržavanje drugoga blagdana uzkrsnoga, duhovskoga i sjeničnoga bude kamenom smutnje. Novovierci rekoše, da nisu obvezani, a starovierci izobćiše jih. S toga oddieliše se prvi, poprimiše novi molitvenik i sagradiše si svoju sinagogu. Nu odbor sbora britskih židovah (tako se zvaše staro zastupstvo židovsko u Englezkoj) sa Sir Mojsijom Montefioreom na čelu nehtjede upisati i priznati tu sinagogu, a tako jedino mogu sklopljene ženitbe postati valjane. U tom pomaže opet parlamenat sa svojim zakonom, koj u ime priznaje nezahtieva više, nego-li svjedočanstvo tajnika jedne obćine. I tako mogoše se novovierci urediti podpuno. Njim je tobože biblija temeljem, od starih predajah pridržavaju samo njekoje, a obćina povećava jim se svake godine.

Irska imadjaše po popisu naroda od g. 1861. 6279 duhovnikah, i to 3014 rimo-katoličkih, 2265 državne crkve, 677 presbiterijanah, 277 metodistah, 35 independentah, 21 baptista, 1 židova i 25 bez posebna imena. Od 2265 duhovnikah državne crkve imadjaše jih 575 svaki pojedini ne više od 20 dušah u svojoj župi, a u 1340 župah neima u svakoj pojedinoj više od 100 viernikah. Zatim bijaše iste godine 199 župah, gdje se nije mogao navesti niti jedan jedini sljedbenik crkve državne; tu dakle bijahu pastiri bez stada.

* Napokon koračilo se za korak dalje s parnicom glede beatifikacije slavnoga naučitelja Ivana Avilskoga, jer je 29. veljače o. g. sv. sbor za obrede priznao valjanost čitave parnice „Validitas processuum super Miraculis praedicti Ven. Servi Dei in Toletana seu Cordub. Beatif. et Canon. Ven. Servi Dei Joannis de Avila presbyteri Secularis, Magistri nuncupati." Pio IX. potvrdio je izreke sv. sbora 5. ožujka o. g.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni gg. duh. pomoćnici: Petar Krajač iz Ludbrega u Varaždin, Ludovik Vitković iz Kraljevca u Ludbreg.

Urednik Šiman Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 22. Tečaj XIX. U četvrtak, 28. Svibnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Misnica. *)

Pristup.

Svi. Pred tvojim veličanstvom vàs
Kršćanski kleči rod,
I k tebi puti srca glas,
Uz svete službe hod.
Jedan glas. Oj Bože puk pomiluj vàs,
I grieha Bože rieši nas!
Svi. Neodbi nas od lica tvog,
Neodbi griešna nijednog!
(Nijednog,
Neodbi nijednog!)

Slava.

Svi. Ti slavan Bože jesi
I dičan od vajkad,
Na zemlji i nebesih
U vieke ko i sad!
Jed. gl. I dika čast i slava
Presvetom trojstvu svud!
Svi. Nek sviet ju umnožava
A Bog nam puni grud!

Evangjelje.

Svi. Po sina božjeg želji
Svi čujmo blagoviest;
Jer na njoj se temelji
Kršćanstva prava sviest.
Jed. gl. Bog mudar i istinit
Upućuje nas sam,
Svi. Da tako valja činit
U spas i sreću nam!

Vjerovanje.

Svi. Oj jaki Bože! tebe štuje,
Izpovieda te ovaj sbor;
U otca tebe svak vjeruje,
U tvorca vjeruje si stvor;
Jed. gl. U sina vjeruje presveta
Od vazda koj je Bog i sam,
Svi. Kog svetim duhom započeta
Prečista dieva rodi nam.

Prikazba.

Svi. Daj primi žrtvu Bože!
Iz rukuh sluge tvog,
Da grješnik steći može
Od grieha oprost svog.
Jed. gl. Na zemlji u spas ljûdî,
Na mùci, težkom zlu —
Svi. Ta žrtva ti se nudi:
Uz vino sveti kruh.

Svi. Daj primi milostivo
Oj Bože dar nam taj;
Te muke i smrt živo
Svog sina osjećaj!
I miris kad se vine
Tog dara u tvoj kraj,
Tad smiluj se s visine
I daj nam doć u raj!

Svet.

Svi. Oj svet je, svet i prèsvet
Gospodin i Bog naš!
I jèčî pjesmom svesviet:
Oj svet si, svet nam dvaš!

*) Pjesmu na napjev težko je sastaviti, a još težje prevesti pravo, jer osim što imaš u drugi jezik preliti duh i smisao pjesme, moraš se držati istoga mjerila, paziti sbog melodije na naglasak u rieči, da se slaže s naglaskom zvuka, a najpače da se izraz zvuka posve slaže s izrazom rieči. Zato nije ni čudo, što imamo svakojako prevedenih pjesamah; a s većine ljudi nevješti jednomu ili drugomu natezali tekst na napjev i obratno. Hrvatski dosadanji prevodi ove pjesmice nedoliče ni mjerilu ni napjevu. Težko je jambe graditi i mužke srokove nasmagati. Zato nam je drago, što se je prvak pjesnik v. g. I. T. kako je pjesma vriedna sam potrudio prevesti ju. Gospoda učitelji pjevanja i pjevači neka kušaju pjevati, pak ako se, o čemu nedvojimo, bude bolje od prijašnjih slagalo, uvrstiti će se u pjesmarice. Urednik.

Digitized by Google

Jed. gl. Na zemlji i nebesih
Presjajan ti je sjaj!
Svi. I slavan, dičan jesi
Svim vjekom do na kraj!
Svi. Svi složno pojmo time;
Preblažen božji sin!
U božje došav ime,
Da vrši slavan čin.
Jed. gl. I Bogu na visini
Zahvalnost, dika, čast!
Svi. I nitko nepočini
Proslavljat božju vlast.

Poslie podizanja.

Svi. Glej otče milo sa visînâ!
Žrtvenik na taj pogledaj!
Nà! žrtvu milog tvoga sina,
Nju narod prinosi ti taj!
Jed. gl. Po milom sinu molimo te
Spomenuv mûkâ svaku vrst:
Svi. Koj s naše propet je grjehote
U spas nam uzvisivši krst.

Pred pričest.

Svi. Oj gledte ga na mukah,
Gdje lije krvi trak,
Gdje svojih sbog naukah
U smrti podje mrak.
Jed. gl. Grjehote opra svieta
Odduživ dug nam vas;
Svi. I s Bogom on nas sreta,
U pokoj vodi nas.

Pričest.

Gospodine nevriedim
Da dodješ pod krov moj,
Al gledaj, da zavriedim,
Da budem mitnjak tvoj.
Ugodi želji sada
Ti posjetniče drag,
I duši bud' zaslada
Jaganjče božji blag!

Svršetak.

Jaganjca žrtvovasmo
Obvršiv službu tu,
Te božju veličasmo
I ljubav i moć svu!
Sad Bože ti s' odzovi
I s nam vazda stoj,
I svih nas blagoslovi
Po žrtvi današnjoj!

Slovenac Janko Čebulj.

(Crtice iz misionarskoga žića medju Indijani u Americi).

Ob ovom misionaru bilo je jur crticah; a sada nadjosmo u „Zgod. Danici" dopisah pisanih od mladjega misionara Slovenca Trubca, ter iz njih sabrasmo što piše o svojem zemljaku poslujućem duboko medju crljenjaci u državi sav. Visconsin na gornjem jezeru iza Beyfilda.

„Gospodin Čebulj takav je muž, te se je čovjeku težko razstati, kada se je s njim upoznao. Samo šteta, što si je zdravlje poremetio slabom hranom, putovanjem po zimi i prenoćivanjem u sniegu, — a to biva kadšto po pet, šest noćih zasebice. Naumio bijaše jurve, ako se nebi oporavio ter ojačao, ostaviti sasma tegobne misije svoje. S toga mu pokojni biskup Baraga svjeđova i dozvoli, neka bi se za odmor dao malko na zabavno putovanje. I tako sbilja podje u Pensilvaniju u pohode zemljaku si misionaru Skopcu; odtale podje u Čikago, gdje je takodjer našao njekoliko zemljakah; zatim u Milvauke, gdje je boravio njekoliko danah u sjemeništu salezijanskom, a napokon dodje u Vabašavi. Oto putovanje prijalo mu dobro, ter je odlučio opet vratiti se u svoje misije indijanske. Odtale valjalo mu putovati što poštom, što pješke — i to do 90 englezkih miljah — te i opet prenoćiti u sniegu. U Lapointu, gdje mu je glavna misija, ima samo 8 bielih zadrugah, sve ostalo sami su Indijani, inače veoma dobri katolici. Tude je liepa crkva, u kojoj se krasno pjeva i orgulja. Djevojka Indijanka naučila se tako liepo pjevati, te se inostranci, što onamo dolaze, upravo čude slušajući. Kako ti ubogi Indijani počituju svoga svećenika, svjedoče listovi, što jih je g. Čebulj od svojih Indijanah primio boraveći u Vabašavi. Pisao jim je naime, da će se opet vratiti k njim, a kod mene boraviti samo njekoliko vremena; i gle! prije nego-li je otišao, stizali su ovamo listovi, dvanaest ukupno, svi pisani na jeziku indijanskom, puni ljubavi, oddanosti i počitanja prama ljubeznomu pastiru duhovnom. Njekoje mi je preveo prijazni gospodin od rieči do rieči na jezik slovenski; evo ovdje jedan, neka se čita. Pisala ga njeka bolestna Indijanka, koju je jur vremešnu g. Čebulj okrstio. Glasi pako preveden ovako: „Dragi moj otče! Kazat ću Ti sada, u kakovoj sam nevolji. Nisam ravno vriedna, da Ti pišem, molim Te ipak, smiluj mi se, oprosti mi, pomiluj rieč moju, pomiluj mene, dragi otče! i prijazno primi kukavno pisamce moje. Kruto sam nevoljna, bolestna sam, veoma bolestna, upravo onako, kako sam bila, kada si Ti jošte boravio medju nami, i skoro mi je sveudilj gore. Svedjer, svedjer mislim na Tebe, dragi otče! o da bih još jednom vidjela crnohaljca, tako govorim svedjer. Dragi otče! o da bi mi se smilovao i skoro došao kući i pomoć donio viernoj svojoj, nu nevoljnoj ovčici. Istina je, istina otče! nevoljna sam, molim Te, moli za me, moli se našemu Gospodinu, velikomu i dobromu Duhu, neka bi mi udielio jošte tu sreću, da Te vidim još jednom. O smiluj mi se, moli za me, neka bi mi se dobri Duh smilovao, da Te pozdravim još jednom. Svaki dan uzdišem i milo molim Gospodina, da bih opet zadobila zdravlje ter mu jošte

Digitized by Google

njekoliko godinah vierno služila na zemlji; uzdišem i zazivljem takodjer sv. Marju, neka bi za me prosila Duha velikoga. — O kako želim i čeznem, dragi otče! da Te još jednom vidim tude kod nas. Kada sam čula, da si pisao, na glas sam plakala od neizrecive radosti, doznavši, da ću Te možda jošte vidjeti. Dragi otče! od srca Te ljubimo, dodji, neoklievaj, neodgadjaj; dodji odmah, medju uboge ovčice Svoje. Gorko tuguju za Tobom Tvoje Tebi do smrti vierne ovčice. Smiluj se ubogoj zapuštenoj djeci svojoj, nemoj je zapustiti, tà znaš, da Te ljube, da Te ljube od srca, da Te većma ljube, nego-li si možeš misliti i da će Te ljubiti do smrti. Samo toliko Ti pišem, dragi otče! Pozdravljamo Te, ja, moj suprug, moji roditelji i u obće sva djeca Tvoja. Ja Karolina Aškin." — Upravo su takove misli i čuvstva u drugih listovih, više ili manje rječito, nu ganuto. To je jamačno najbolji dokaz, kako svjestno posluju misionari i u takovih pustarah. Pokojni biskup Baraga posijao je tude prvo sjeme sv. evangjelja, a g. Čebulj okopava sada, zalieva, ogrieva i sadi novo cvieće. Doista u mnogom samotnom kutiću gospodnjega vinograda rastu miomirisne ružice djece nebeske, nepoznate skoro svemu svietu, pače i na istoga vrtlara kadšto se zaboravlja. Ipak scienim, da neima misije medju divljaci, koja bi bila poznatija od Čebuljeve, osobito medju uglednimi Amerikani, jer često joj i visoke glave dolaze u pohode. Lapoint ili Beyfild naime leži na obali gornjega jezera, po kojem se ljeti često voze bogataši, da vide znamenite prediele. Pače i supruga pokojnoga Linkolna, predsjednika sjedinjenih državah bijaše dva dana u Lapointu, a u crkvi ganu ju do suzah, kada je slušala krasno pjevanje indijanskih djevojakah. Takodjer Linkolnov sin bijaše tude i g. Čebulj ukori ga živo, jer se nije liepo ponašao u crkvi. Više najslavnijih generalah amerikanskih, više evropskih poslanikah i drugih glasovitih osobah bilo je jur tude; pače i princip Napoleon iz Francezke dodje jednom ovamo. Ima ipak i u toj misiji dosta mnogo nevjernikah, koje je tako težko predobiti, kako je težko obratiti tvrdovratne grješnike ili u katoličku crkvu dovesti okorjele protestante. Nu, kako g. Čebulj povieda, i takovi ga Indijani počituju ter se ga boje. Jedan put bijaše jih 13 u družtvu opitih, što su se na tako divlji medju sobom tukli, te je bilo sve krvavo; nu na rieč misionarovu (crnohaljčevu) razidjoše se bez upora. Katolici pako svi oddani su mu ljubavlju djetinjom; to liepo svjedoči ovaj dogodjaj. Jednom putovaše daleko s indijanskim dječakom. Njeke strašno mrzle noći valjade jim prenoćiti u sniegu, a slabo bijahu obskrbljeni odielom, svaki s jednim samo pokrivalom. Indijanski mladić videći, da misionara zebe, molio bi ga silno, neka si uzme i njegovo pokrivalo, jer da je on vikao zimi, pak će ju i lakše podnositi. G. Čebulj nehtjede dakako primiti ponudu, već se primakne bliže k ognju i zaspi. Probudiv se vidi, da ima na sebi dva pokrivala, a mladić u laganom svom odielu da se je borio sa zimom, kako je mogao. Ukori ga, zašto da je to učinio, ter se izvrgao pogibelji smrznuti se od studeni; nu gle, što na to reče dječak. „Da se ja smrznem, nebi bilo velike šteta, nitko nebi za me pitao mnogo; nu da se Ti smrzneš, kolika bi to bila šteta, kako bi uzdisali i plakali Indijani, Tvoje vierne ovčice." Liep doista primjer za mladiće! Kada god ide na dalji put, svagda uzme jednoga ili dva Indijana sa sobom, što se tada s njim zajedno bore s tegobami, kojih se množina nadje na takovu putovanju. Jednom sprovede on s jednim Indijanom 4 dana i noći pod hrastom, jer od ljute zime neusudiše se nikamo; pače pod istim hrastom bijaše pogibeljno, jer budući trul pucao bi neprestano od silna vihra. — Jednom putovaše iz njeke misije na čamcu s više Indijanah. Kada su se jur daleko odtisnuli bili u jezero, nastade strašna grmljavina i bliskavica, strašan vihar podera jim sva jadra: valovi stadoše udarati na čamac ter je svim bilo dosta posla, da izpule vodu iz čamca. Vesla odnese jim voda, tama strašna, očajanje, strašna borba živaljah, blieda smrt tako rekuć pred očima, — to je prizor prilično romantičan. Jedan Indijan, od svih najhrabriji, stane raditi, koliko može, da čamac obrani od valovah, sjedne straga, upravlja snažnom rukom kormilo, ter je čamac liepo plovio zajedno s valovi pred vjetrom, koj bi se samo upirao u drvo, na kojem prije bijahu jadra. Svi jur očajani očekuju smrt gotovu, nu na jedan put naleti čamac na piesak i zapne; — doplviše na njeki otok i budu spašeni. Svi poklekoše i zahvališe Bogu na milosti. Za čas se razvedri, mjesec zasja, putnici odu dalje i vrate se sretno kući. — Jednom putovaše pješke po ledu jednim više miljah širokim kutom, kamo se stisnulo jezero. Prešavši sretno i naloživši vatru zavikne Indijan misionaru, neka pogleda onamo, kuda su malo prije hodili, i gle ledu nebijaše više ni traga, već svuda sama voda. Kadšto naime vjetar odrine iz takova kuta led i zažene ga za čas u duboko jezero. — Jednom putovaše upravo takovim krajem po ledu. Kada dodjoše na sredinu, stane se gibati pod nogami. G. Čebulj prestraši se jako, a Indijan tješio bi ga, da neima pogibelji. Nu kada je led stao pucati na sve strane, protrnu oba od straha. Trče, što mogu, do bližnje obale, nu led se bio jur odmaknuo dobru milju od obale. Šta će sada? G. Čebulj htjede da pliva, nu Indijan odgovarao bi ga, jer da će se sjegurno smrznuti. Trče indi ledu po rubu i na sreću dodju do mjesta, gdje se led doticao kopna, i — spase se. Tako bijaše njekoč vjetar odnio biskupa Baragu po ledu prieko 16 miljah daleko u jezero. Francez, s njim putujući mal da nesidje s uma od straha, nu biskup Baraga ostade sasma miran ter bodrio njega a molio se Bogu, da jih spasi, ako je njegova sv. volja. I sbilja, na jedan put okrenu vjetar i odpuhnu jih do kopna. Stupivši na kopno uvidiše, da su za njekoliko satih 60 miljah prevalili, ter onamo došli, kamo bješe

Digitized by Google

naumili. Vjetar naime gonio bi led upravo prama tomu kraju, i tako dodjoše daleko bez truda i troška. Prošao je kroz mnogu pogibelj smrtnu, svakojake se namučio muke; ali se je naužio dosta i duhovne radosti, kad i kad pripetilo bi mu se mnogi put šta i smiešna. Pripovjediti ćemo evo jednu. Obolio mu bio mlad Indijan na smrt, nu prije drugih otajstvah trebalo ga je istom krstiti. Podučen iz nauka vjere bijaše jur dosta dobro, misionar će krstiti ter po obredu počme pitati ali se Indijanu čine ta pitanja čudna ter se otreskava. Što želiš od crkve božje? „Ta, što bih i želio, ta ću umrieti, a poslje ništa netrebam.“ Mislio je svietske stvari. Na pitanje: Odričeš-li se vragu? stisnu šaku, naoblači čelo ter će srdito kroza zube: „Ala da mi ta kuga samo dodje u šake, nožem bi ga razporio ili sjekirom razkomadao.“ Na pitanje: Hoćeš-li da se krstiš? mahne glavom: „Čujte, čujte kakovo je to pitanje čudno — — to se zna, zato sam i poslao po te.“ — Zna se, da je oštra propovied Indijanom prodavati žganicu; ali se po svem tomu ukrade medju nje dosta guljarah sa žganicom, ter mame novac. Tako se dogodi jedan put, kad su Indijani od vlade dobivali plaću. Čebulj dobi nalog, neka propita prodaje-li tko rakiju. Preobuče se dakle na indijansku, zamota se u plahtu ter podje k nekakovu Francezu s Indijanom, komu dade novca, da kupi čašicu rakije. Kupiše i sbilja, ali i umah odoše javit vladinu poslaniku. Sutradan dodju svi skupa onamo, nadju pod podom pun sud sakriven ter ga jedva četiri čovjeka izkoturaše preko praga. Obsudiše bačvu i rakiju na smrt. Bilo tu puno Indijanah poganah, pak će misionar uhvatiti priliku za nauk: kako je žganicu škodljivo piti i pogibeljno, tko jim ju prodaje, da jim je najveći neprijatelj i tat, pak zato, da će stvar sada uništiti. — Sjekira udari u dno, a na sve kraje briznu ljuta rakija. Indijani ciknuše: „škoda, škoda — kolika je to škoda!“ pak prem je bilo blato, leže kakovih 30 do 40, da iz njega srču žganice. To se morda komu neće pričiniti pravo da se čovjeku čini šteta, ali tko zna, što od Indijanah čini rakija, priznati će da je pravedno i dobro.

Sitnice.

Piše Iv. Krst. Kuček.

IV. Kazališta u Evropi.

Evropa broji 1480 kazališta. Odavle pada na Francezku 337, Italiju 296 (sa Mljetačkom 348), Španjolsku 168, Veliku Britaniju 159, Austriju 152 (Trojednu kraljevinu 4; u Zagrebu narodno, na Rieci, Zadru i Spljetu), Njemačku u užem smislu 115, Prusku 76 (Šlesvig-Holštein 5), Rusiju 44 (Poljsku 10), Belgiju 34, Nizozemsku 23, Švajcarsku 20, Švedsku 10, Norvežku 8, Portugalsku 16, Dansku 10, Grčku 4, Tursku 4, Rumuniju 3, Srbiju 1 kazalište.

Medju gradovi broji: Pariz 40; London 26; Napulj i Milan po 13; Rim, Turin i Bruselj po 10; Berlin, Beč i Florencija po 9; Madrid, Mljetci i Genova po 8; Sevilla 6; Lizabon, Amsterdam, Hamburg, Petrograd, Bologna, Livorno i Verona po 5 kazališta.

U Evropi u obće dolazi 1 kazalište na 190.000 žitelja. Napose: u Italiji na 75.000 stanovnikâ; u Španjolskoj na 93.000; u Francezkoj na 110.000; u Švajcarskoj, Belgiji i Njemačkoj na 150.000; u Nizozemskoj i Austriji na 235.000 (u Hrvatskoj i Slavoniji sa voj. Krajinom na 531.122 — u čitavoj trojednoj kraljevini na 410.798 dušâ 1 kazalište); u Pruskoj na 243.000; u Portugalskoj, Danskoj, Švedskoj i Grčkoj na 380.000; u Rusiji na 1,360.000; a na balkanskom poluotoku skoro na 2 milijuna dušâ po 1 kazalište. — Italija dakle relativno osamnaest putah više kazališta broji nego-li Rusija.

V. Kinezki Adam.

Nazori kinezkih učenjaka o postanku svieta i prvom čovjeku veoma su originalni. Oni si predstavljahu dvie sile, s kojih je sve poteklo, Yang (mužku) i Yin (žensku). Početkom bijaše nebo i zemlja massa pomiešana, kao što je n. pr. pomiešan u jajetu bjelanjak sa žutanjkom. Žutanjak predstavljaše nebo-Tien, a bjelanjak zemlju. U središtu te chaotičke masse nalazio se Puanku, zametak čovjeka. Tu morade Puanku probaviti 18.000 godina. Za to vrieme dizale se finije čestice svaki dan za 10 stopa u vis i odatle razvijalo nebo, krupnije pako u istom mjerilu padale, spajale i odatle nastala zemlja. U istom razmjeru razvijao se i rasao je takodjer Puanku. Malo po malo uzpelo se nebo do 1000 milja u visinu, a i zemlja za toliko postala obsežnijom. U središtu izmedju njih otegnula se orijaška slika Puankova tako, da je prostor od najvišega vrhunca neba do najnižega diela zemlje iznašao 70.000 milja. Puanku je prvi čovjek, taj kinezki Adam, naš praotac, koji se u tom jajetu hranio i poput pilića iz njega izpuzio. Kad je Puanku umro, pretvorila mu se sapa u vjetrove i oblake, njegov glas postao grmljavinom, lievo oko suncem, desno mjesecem, krv stvorila riekami i môri, a iz 4 ûda nastale 4 strane svieta.

Drugimi riečmi: sviet je golemi organizam, a čovjek u njem jest mikrokosmos.

VI. Čim se još u svietu služe mjesto novca?

U nutrnjoj Africi rabe mjesto novca sol. Tamo de regula stoji rob 12 fun. soli. U novom Foundlandu (otok u atlantskom oceana pokraj sjev. Amerike) plaća se sa štokfiši; u engleskoj zapadnoj Indiji sa cukorom; na Marylandu i Virginijah sa duhanom; a u visokoj Aziji i po Sibiriji služe mjesto novca opeke iz ilovače. Tko bi ovdje htjeo sa sobom ponieti 1000 thalira go-

Digitized by Google

tova novca, taj bi morao samo za foringu platiti 2000 talira. Liepa-li mi profita! —

VII. Nadgrobnica.

Pobožni kardinal Valentini imade u crkvi sv. Priske u Rimu nadpis, sastojeći iz šest rieči, u kojih je sadržana sva mudrost života čovječjega. Evo ga:

„Ut moriens viveret, vixit ut moriturus.“

VIII. Sokratova molitva.

Prvi mudrac svih mudraca grčkih, Sokrat, učio je učenike svoje i preporučao jim, da je molitva velekoristna i potrebita. Izmedju svih nijedna mu se nije tako godila, niti ju toli rado molio, ko što molitvu njekoga staroga pjesnika, koja glasi ovako: „Otče Zeus! Daj, udieli nam svako dobro, prosili te zanj ili neprosili. Odvrati od nas svako zlo, pa makar te mi za to i molili. Blagoslovi sve, što je dobro; nagradi i obsiplji srećom i blagostanjem.“ (Sravni Platona u 2. Alkibiad.). —

Ovako mudrac poganin — a mudraci našega vieka?

Viestnik.

Zagreb. G. Josip Lehpamer, duhovnik u samostanu milosrdnicah, postao je župnikom u Gjurgjevcu; g. Blaž Mračić, duh. pomoćnik požežki postao župnikom u Velikoj; g. Franjo Sajko, duhov. pom. na Višnjici, postao župnikom u Klenovniku; a g. Jos. Borovečki, duh. pom. od sv. Brcka za upravljatelja in spirit. k sv. Ivanu na Zelini.

— „Agr. Ztg.“ br. 120. od prošloga ponedjeljka nosi ovaj dopisić s Jelačićeva trga: „Tik Jelačićeva spomenika jest razapeta koliba, koju ćeš na prvi pogled držati za kakovu pecvaru, pržnicu ili kavarnicu, kakovih po trgu i ima; ali kad ju ogledaš s bližega, vidiš na više jezikah zamamljiv napis: „Peštanski darovi,“ na što si umah dosta znaličan, da za koj grošić ulaznice vidiš ote darove. Kad si pako pogledao ono nekoliko tako zvanih „panorama“ — slikah najprostije vrsti vodi te u „extra-cabinet“ u pravu maticu kolibe, gdje se kažu svakojake sramotne slike najgadnije vrsti, a kopije tih rugobah, što se tu nude, to su oti vabci „peštanski darovi.“ Orguljice čegrtače, što tu pred kolibom čegrtaju i piskutaju csárdaš itd. to je orchestar onomu ruglu.“ (Dalje pripovieda dopisnik, kako je na 20. svibnja, smrtni dan Jelačića bana, u najsvečaniji trenutak, kad se je puk bio sabrao slavit uspomenu pokojnikovu, kano na rûg i prkos čegrtaljka pištila csárdáš). Uredničtvo spomenutoga lista pripominje: „Ovom bismo prilikom preporučili pazki gradskih organah reda i poredka one sramotne slike, što se o sajmovih vješaju medju trgovinom ote vrsti na ulici i na ulaznih hodnicih kućnih; jer na nje trebalo bi jim morda više paziti nego na kakovu pjesmu itd. Našoj mladeži netreba sigurno da se razokrivaju tajne ovejane hiperkulture, ovakov pako gad nesluži ni za poljepšanje ulicah i trgovah.“ — Mi sa svoje strane neznamo tomu šta pripomenuti, van da nam je vrlo drago, što se je prije nas sjetila i jedared na vidik iznela te pravedno tu rugobu ukorila „Agr. Ztg.“ ili da je koji drugi list, a drago nam je to: jer prem se ovakove slike, osobito iztaknute na javu a kano na trovilo očima i srcu nestašne mladeži, mrze svakomu poštenu i stidnu čovjeku, ter svakomu od reda dolikuje smutiti se nada tim i reći besjedu prigovora i prikora, po svemu tomu mi bismo gore nego itko drugi pogodili, rekši da smo pretjeranci. Još bi nam draže bilo, da toga nisu trebale koriti nijedne domaće novine, nego da su naši redari gradski odpudili iz grada i darovnike i „darove.“ Al' odoše već! Ota Pešta sbilja živo misli na svoga pastorka Zagreba, jer pripovieda se, da od onuda dolazi i po puna legija živih „darovah“, a ponajviše onda, kada se ima sboriti o savezu s Peštom. Ali neka njoj tih darovah! Zagreb, kako bi morda mogla posvjedočiti milosrdnička bolnica, napreduje i sam dosta u toj struci kulture, a preobilujuća Pešta neka takove pretrebovane eksemplare kulture šalje niz Dunav i preko crnoga mora u Kaukaz, gdje jim gavrani kljuvali srce — sve do vieka.

Beč. Dana 3. svibnja t. g. potvrdjen je od cara sljedeći kroz obe sabornice prošli zakon o zakletvi na sudu valjan za zemlje zastupane u bečkom saboru.

§. 1. Formula sudbene zakletve bez obzira na vjerozakon onoga, koj se zaklinje, ima da bude ovaka:

Za svjedoke na postupku gradjanskom i kaznenom:

„Kunem se Bogom svemogućim i sveznajućim, zakletvom istinitom, da sam sve, što sam bio upitan (što budem upitan) na sudu, pravu i živu istinu i ništa nego-li istinu izrekao (da ću izreći); tako mi Bog pomogao!“

Za vještake i umjetnike na postupku gradjanskom i kaznenom:

„Kunem se Bogom svemogućim i sveznajućim, zakletvom istinitom, da ću sud i mnienje svoje kako najbolje znam, po duši i pravilih znanosti (umjetnosti, obrta) izjaviti; tako mi Bog pomogao!“

Za stranke u gradjanskih parnicah:

„Kunem se Bogom svemogućim i sveznajućim, zakletvom istinitom, da . . . . . (tu sliede rieči zakletve); tako mi Bog pomogao!“

§. 2. Zakonski propis, po kojem svjedoci na postupku u gradjanskih parnicah imadu se zakleti, da neće svoje izjave nikomu odkriti, dok po sudu nebude proglašena, ostaje i nadalje čitav.

§. 3. Prije zakletve ima sudac onoga, komu je dužnost zakleti se, prema obrazovanosti i umnosti njegovoj opomenuti na svetost zakletve s gledišta vjerozakonskoga, na važnost zakletve za pravni red, na

Digitized by Google

vremenite i vjekovite kazne krive zakletve, ter kazati mu, da se ima zakleti po smislu suda, dakle bez svake primislice i dvoumlja.

§. 4. Osobe, koje izpoviedaju vjeru kršćansku, imadu, koliko nisu izuzete po §. 5. kada se zaklinju, palac i dva prva prsta desne ruke dići u vis i zakleti se pred propelom uz dvie goruće svieće.

Izraelićani imadu, kada se zaklinju, glavu si pokriti i desnu ruku staviti na thoru, drugu knjigu Mojsijevu, glavu 20., redak 7.

§. 5. Naredbe odluke dvorske od 10. siečnja 1816. J. G. S. br. 1201. glede osobah, koje uslied nauka vjere svoje zakletvu drže nedopuštenom, propisi odluke dvorske od 21. prosinca 1832. J. G. S. br. 2582, glede zakletve onih, koji pripadaju helvetskoj, vjeroizpoviedi, napokon propisi odluke dvorske od 26. kolovoza 1826. J. G. S. br. 2217, glede zakletve Muhamedovacah, isto tako zakonske naredbe glede zakletve niemih i gluhoniemih ostaju nedotaknute. Svi drugi zakoni pako, koji se protežu na način primanja zakletve, napose odluka dvorska od 1. listopada 1846. br. 987. J. G. S. glede zakletve židovah, ukidaju se tim zakonom.

— Glasa se, da sada deutschkatolikah ima dvie vrsti: lipsijske i bečke vjeroizpoviedi. Ronge kada dodje u Beč, jer spada na lipsijsku sektu, nesmie tu propoviedati. Nadaju se, da će obe stranke sastaviti sabor obćeniti (?!) Sastaju se bečki u protestantskoj crkvi u Gumpendorfu. — Jedan svećenik sekovske (gradačke) biskupije Petar Gšveitl prijavi svomu biskupu pismeno, da se je odmetnuo u tu „novokatoličku“ crkvu. Mlad je to svećenik, istom drugu godinu što služi; a tako se je dobavio medju njimi propovjedničke službe neki klatež bivši novakom klerikom kod Isusovacah u sv. Andriji u Koruškoj. — Odvj. dr. Mühlfeld umro 23. t. m.

Rim. Sv. otac postavio je s nova red sv. groba t. j. razdielio je vitezove u tri razreda: U velekrste povelitelje i obične vitezove, ter jim odredio pripadajuće znakove dostojanstva. Pravo dieliti red ostaje patrijarhu jeruzalemskomu, ipak ima on to vršiti po posebnom pravilu, što ga je ustanovio sv. otac po svojoj „Secretaria Brevium,“ budući da se taj red dieli „ex speciali ipsius Sedis Apostolicae delegatione et nomine,“ ter će se s toga, kao što se sv. otac pouzdano nada, vazda visoko cieniti, imenito sada, pošto je dielitba, dotično razredba reda bolje ustrojena.

Berlin. Savjetnik duhovnoga vieća, Eduard Müller, urednik crkvenoga časopisa „Märk. Kirchenblatt“ svetkovaše 15. travnja 25godišnjicu svoga reda. O samoj svečanosti čitamo: Bijaše to prvi put, da su katoličke družbe sa zastavami išle u povorci ulicami grada Berlina, što je dozvolio čeonik redarstveni na prošnju Bonifacijeve družbe. Poslje svečane mise u crkvi sv. Hedvige čestitalo se svečaru u obćinskoj kući katoličkoj. Knez Bogoslav Radziwill reče oduševljeno slovo. Odbor za svečanost predade jubilaru 2750 talirah, da tom svotom osjegura obstanak milosrdnicah, što jih tude zovu sive sestre. Jedan trgovac izraelićanin pokloni g. Mülleru dragocjenu relief-sliku (Isusov obraz preslikan po izvoru Corregijevu „na ubruscu Veronikinu“). Na večer bijaše svečana gostba u trih dvoranah obćinske kuće katoličke, koje bijahu pune gospode svakoga staleža. Bilo je tude i protestantah i izraelićanah u veliku broju.

Pariz. Najvelebnije što se ikada može viditi u Parizu bijaše obćenita sv. pričest mužkaracah na uzkrsnu nedjelju u Notre-Damu. Sasma rano dodjoše sa svih stranah pričestnici pješke i na kolih. Jur u 7 satih bijaše ogromni srednji brod pun mužkaracah, a neprestano pridolazili bi u toliku broju, te zapremiše i poprečni brod i brodove pobočne. Pošto se odpjevalo njekoliko psalamah, stade nadbiskup u pol osam satih služiti sv. misu tihu. Pjevao se samo „Credo“, nu uznosito bijaše i veličanstveno, kako ga svi ti mužkarci započeše i radostnim oduževljenjem izpjevaše do kraja. Zatim započe sv. pričest. Dva puna sata trajaše sv. čin, obavljan dvojicom svećenikah, jer do 6000 mužkaracah pristupiše k stolu gospodnjem i zasvjedočiše na taj velebni način kršćansku vjeru svoju. Bilo je tude članovah svih staležah i svake dobe; odlični i naobraženi, slavni učenjaci, pisci, umjetnici, plemići, prometnici, častnici svakoga reda izpremiešali bi se medju priprostije vierno pučanstvo. Vojničkoga staleža zastupnikah bijaše do dvanaest, što je sbog malena broja veoma neugodno djelovalo na mene. Za pričešćanja pjevale su se pjesme a na koncu reče o. Feliks, glasoviti govornik parižki njekoliko vrućih i pobudnih riečih. Velju i opet, da nisam nikada jošte doživio što velebnijega. (Augsb. Postztg.)

Iztočna Indija. Prama koncu siečnja o. g. umre dor. Fennely. U Madrasu izlazeći protestantski časopis piše o tom biskupu ovako: „Nadamo se, da nam neće zamjeriti naši štioci i biediti nas rekši, da nismo ortodoksni, ako kao novinari rimo-katoličkoga dostojanstvenika s njekoliko riečih proslavimo slavom, što si ju za života zasluži neokaljanom čistotom i uzoritom samozatajom. Pokojnikovo pošteno ime nenatruni se nikada niti jednim trunkom nepoštenja, a dobrotvornost njegovu poticaše vazda pravi duh kršćanski; desnica mu nebi znala, što bi radila ljevica. Tvrde vjerodostojni očevidci, kako je on sav svoj dohodak, što bi mu dohodio ili od vlade ili od vjeroplodnice, izim onoga, što mu za život bijaše neobhodno potrebito, trošio na sirotčad, da ju odhrani i odgoji. Uz podporu sa strane svoje obćine uzdržavaše on dva s rimo-katoličkom stolnom crkvom spojena sirotišta; u jednom ima 100 svakojakih siroticah, u drugom pako same djece vojničke, za koju prinosi i vlada nješto. Dalje uzdržavaše dor. Fennely 18 učionah, 11 za dje-

Digitized by Google

čake, 7 za djevojčice, a sve djece ukupno do 1500. Zatim ima 17 tamulskih i 4 talinžke učione, gdje se podučava do 600 djece. Brinuo bi se pako pokojni biskup za te učione toliko, te je u mužkih svaki dan pribivao obuci. Biskup Fennely bijaše od vlade priznana glava rimo-katoličke crkve u tih stranah i poslje tegobna poslovanja od 26 godinah umre 23. siečnja noćju u 62 godinj. Došav u Indiju stade namah raditi revno, te budući donio sa sobom svoga imetka, na svoj trošak graditi crkvu na čast sv. Franji Žaveru. Brat mu, koj sada privremeno upravlja biskupijom, doprinese takodjer mnogo svoga za tu gradnju. Osim toga kupili bi se prinesci svake godine te se istom poslje 25 godinah dogradila crkva. Lani pribivaše pokojnik lipanjskoj svečanosti u Rimu.

Amerika. Nadbiskup cincinatski spominje u pastirskoj poslanici od 17. ožujka o. g., kako se je sv. otac prama biskupom, što u Rim dodjoše na lipanjsku svečanost, s osobitim zadovoljstvom izjavio glede razpravah sabora baltimorskoga, pak kako veoma pohvalno o tom misle i sbore ne samo najznamenitiji časopisi katolički, nego i razni odlični dostojanstvenici crkveni u Evropi i Aziji. Nu osim ove ustmene izjave da je i papinski breve stigao na nadbiskupa baltimorskoga i ostale crkvene glavare u sjedinjenih državah, pak da se osobito priznaje mudrost i učenost, što upravljahu viećanjem, a zatim i dobar duh, kojim su nadahnuti biskupi američki. — Kako se zamolilo, tako i daje sv. stolica katoličkim vojnikom i mornarom sjedinjenih državah (što su svi dobrovoljci, jer u sjevernoj Americi, kao što u Englezkoj i Rimu, nemora nitko na silu nositi oružje u doba mirno) obsežan oprost od abstinencije, te se zabranjuje mesojedja samo u oči božića i Velike Gospe, na pepelnicu i tri zadnja dana velikoga tjedna.

Južna Amerika. Koncem prošle godine zaputi se biskup Swinkels, praćen o. Romme-om u Surinam, da posjeti tako zvanu naselbinu gubavacah ter dieli otajstvo sv. potvrde. Kako se razabire iz izvješća, to je sbilja naselbina, gdje živu ljudi bolujući od grozovite gube. Kada jim se biskup na svom brodu približio, opali crni kormanoš njekoliko hitacach, a gubavo pučanstvo čuvši prasku i cikanje zvonceta dohrli na obalu. Biskup imao je šta vidjeti. Od sve svetine bijaše jedva tko sasma zdrav; skoro svaki pojedini povezao si rubcem glavu, ruke ili noge, ne riedki bijahu bez prstih na rukuh ili noguh, a gdjetko baš i bez jedne noge ili bez jedne ili obijuh rukuh, te se velik dio tih nevoljnikah mogao micati uz podporu drugih jačih il uz štake. Obraz mnogih bijaše strahovito razjedjen, ter se nemogaše gledati bez grustnje. Osobito uzdrmalo bi nadpastira, kada je vidio i gdjekoju djecu, kojoj je ta pošast, tužna joj baština, jur nagrizla slabahna uda. Usried ote pregoleme nevolje živi ipak katolička ljubav; o. B. van der Aa žutruje se crnoj braći svojoj, ter ju poniže i tješi. Taj kršćanski junak dočeka si biskupa, a biskup, da dokaže, koliko ga cieni ter mu žrtve priznaje, zagrlio ga pred pučanstvom. U crkvi, kamo se namah išlo, nemogaše biskup, gledajući toliku nevolju, od prevelike sućuti i boli izgovarati blagoslovnih riečih. Sutradan dielila se sv. potvrda. Bijaše šestdeset i pet potvrdjenikah a svi se obukoše u bielo. Istinita i svesrdna pobožnost tih nevoljnikah, što su skoro svi više ili manje trpjeli od gube, ohrabri i nadpastira, ter mogaše obaviti sv. čin sasma lahko bez ikakove grustnje. Izza djelitbe, koja se obavila čim većom svečanosti, udieli biskup sv. blagoslov i reče zatim sa doksata misioništa njekoliko srdačnih i utješnih riečih nevoljnoj djeci svojoj na razstanak. Unišav u brod nadje biskup silu kokosovih orahah, narančah i jajah, što donesoše oti nevoljni siromasi u znak ljubavi svoje i zahvalnosti.

Poziv u družtvo sv. Jeronima.

Premda je naš narod sretno steko pučkih školah, ipak mu obrazovanje zapinje s toga, što ima malo valjanih knjigah, za kojimi bi, kad odraste školi, s korišću i željom hvatati mogao. K tomu neosjetiv jošte ni koristi ni slasti, koja se iz dobrih pučkih spisah crpiti može, nit nepita lasno za knjigu, pače žali za nju potrošiti makar i malo novčićah, tako da mu ju, ako hoćeš da čita, bez plaće i skoro silom moraš rivati u ruke. Tu treba brze i uspješne pomoći, ako nećemo da um našega naroda, vedar od naravi te sposoban za višje naobraženje, ostane nenaobražen; da iskreno i pošteno srce njegovo, jur u svojoj prostoti plemenito, ostane bez daljega oplemenjenja. Pa još da se s njim morda drugi narodi, u tom od njega sretniji, podruguju ili igraju!

U drugih narodah, pa i slavenskih plemenah, s velikim uspjehom ráde ob obrazovanju puka u tu svrhu osnovana družtva. Što je Slovencem družtvo sv. Mohora, a Čehom i Moravcem družtvo sv. Jána, nebi-li i našemu narodu moglo biti slično družtvo, a pod imenom svetca iz naših zemaljah, sv. Jeronima? Tako je mislilo više svećenikah glavnoga grada našega Zagreba, pa budući u tom ohrabreni i baš potaknuti od nj. uzoritosti kardinala nadbiskupa zagrebačkoga, odluče pod imenom sv. Jeronima, a pod pokroviteljstvom nadbiskupa zagrebačkoga sastaviti družtvo za izdavanje i širenje pučkih spisah. Složiše prama tomu i pravila, a ta pravila budu od visokoga namjestničkoga vieća dalm.-hrv.-slavonskoga dne 27. ožujka 1868. odobrena.

Prama tim pravilom svrha je družtvu ta, da izdaje i širi knjižice prostijemu našemu puku na pouku i zabavu. Čega je god puku treba, a može ga pružiti knjižica, ništa nije izključeno. Djelovanju dakle družtva otvoreno je polje veliko i široko.

Knjižice će se izdavati iz dohodakah, koje će nositi glavnica družtva, a ovu će sastaviti prinesci blagih

Digitized by Google

utemeljiteljah i članovah. Godišnji prinesci ukazaše se doslje kod obstojećih jur u nas družtvah malo sjegurni, s toga ih za sada u družtvu sv. Jeronima neima. Po tom istina družtvo morda neće moći tako brzo početi djelovati, naime dok se neskupi dovoljna za prvi početak glavnica, i taj prvi početak bit će po svoj prilici maljašan; ali makar i malo, neka je samo sjegurno, uztrajno i pospješno! A to će biti, ako Bog dá. Inače sve uredjenje toga družtva opredjeljuju točnije njegova jur spomenuta pravila.

U to i takovo družtvo pozivlje uljudno podpisani privremeni odbor sve, kojim je stalo do naobraženja i oplemenjenja prostoga našega naroda. Pozivlje napose naše svećenstvo, koje se bavi pobliže sa prostim pukom i poznaje njegove potrebe i nosi zanj vruće i na žrtve spremno srce, te si je u tom jur liepih zaslugah steklo: da u što većem broju stupi u ovo družtvo, da mu idje u svačem na ruku, da knjižice družtva širi u puk, nebi-li i puk sám tako što prije osjetio korist ovakova udruživanja, te se upisivao u članove. Nadalje oni, koji ráde sveudilj u puku te ga obučaju u vječnih istinah svete vjere Isusove, znadu mu govoriti prama njegovu dohvatu i načinu mišljenja, onako, kako je puku razumljivo i milo: neka se nebi uztezali tomu puku što i napisati na pouku ili zabavu. Mnogi od njih kano klerici jur su u tom liepe pokuse činili; evo im široka polja, gdje svoje plemenito djelovanje nastaviti mogu!

Isto tako pozivamo ovamo sve rodoljubive svjetovnjake; družtvo bo ovo neima morda biti samo klerikalno, nit mu je svrha, da morda izdaje samo molitvene knjižice. Ono neće istina ništa izdavati ni širiti, što se nebi slagalo s vjerom naših djedovah, ali isto tako ništa, što bi bilo proti njegovoj narodnosti, dobrim običajem: već će nastojati pružit mu samo zdrave hrane i za um i za srce.

Preporučamo se napokon sniženo u milost svim vlastim naroda našega i duhovnim i svjetovnim, da družtvo uzmu pod svoje možno zakrilje. One bdiju nad srećom i blagostanjem naroda našega, i ovo bi družtvo rado, da k tomu što doprinese!

Tko bi želio stupit u ovo družtvo, neka izvoli svoj prinesak u plaćenu listu poslati „na predsjedničtvo družtva sv. Jeronima u Zagrebu (nadbisk. sjemeništu).“ Čim se skupi dovoljan broj članovah, sazvat će se putem javnih novinah glavna skupština, gdje će se družtvo konačno konštituirati, izabrav si upraviteljni odbor. Donle će poslovati podpisani privremeni odbor.

U Zagrebu 21. svibnja 1868.

Tomo Gajdek, s. r. k. z.
predsjednik.

Članovi privremenoga odbora: *Antun Vranić* s. r. *Antun Lukić* s. r. *Šimun Balenović* s. r. *Ivan Tkalčić* s. r. *Dr. Franjo Ivković* s. r. kano urednik. *Dr. Juraj Posilović* s. r., kano bilježnik. *Josip Lehpamer* s. r., kano blagajnik. *Stjepan Tadić* s. r., kano opravnik.

(*Književno.*) Izašao je dalje: „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Knjiga III. Štampa Albrechtova — prodaje se u knjižarnici F. Župana (Albrechta i Fidlera) po 1 for. 25 novč. I u ovom svezku ima učenih vrlo znamenitih i zanimivih razpravah povjestnih, filologičnih itd. a pisce jim čitamo Mesića (Banovanje bana Berislavića), Račkoga, Kurelca (Placere — ne dopasti se), Bogišića i Matkovića.

Iztočno Pitanje i Hrvati. Historično-pravna razprava. Spisao Eugenij Kvaternik. Strana I. Štampa Albrechtova 1868. U osmini str. 150. Ciena 80 nov. Ovaj spis izašao je već dosta davno, a slučajno zaboravilo se i njega spomenuti. Koliko je g. pisac baš u najsgodnije doba razbistrio hrvatsku povjestnicu svojimi šivenkami, ter kroz guste magle pokazao željam i težnjam političkim smier, mora to priznati i svaki pravedan politički protivnik njegov. Hoće-li i koliko će biti za našu poviest vriedno i ovo započeto djelo Kvaternikovo, pokazati će bolje sljedeći svezki, a pravi sud naravno prepuštamo povjestnikom, od kojih medjuto g. Kvaternik domaće kao takove slabo štuje. Samo to velimo: da knjigu tu čitajući nadjosmo novih za najraniju dobu poznate hrvatske poviesti izvorah, divnih izvodah i to njih toliko čudnovatih, da jih je, prem rodoljubnu srcu gode, mučno vjerovati. Narodna gizda lahko zanese jur zanešen za svoj rod um i srce, pak ovakov povjestnik jedva može sačuvati vazda hladan razbor, osobito kad vidi koliko su krivični narodu tudji povjestnici. Svaki narod ima po kojega hitrijega uzleta povjestnika, pak ako tko to i za Kvaternika našega uzmogne dokazati nije ništa drugo dokazao, van da imamo što imaju i drugi. Veseli narod i slavna prošlost, makar je prošla i za sobom ostavila tugu i nevolju; tudjini ne samo što nam zagradjivahu budućnost nego nam sakrivahu u mrak ili izvraćahu prošlost, a Kvaternikovo djelo svojom jezgrom prosvietliti će boljma prošlost, a tim posvietliti u budućnost.

— Ovih danah izašla je šivenka knjižica s naslovom: Ime Serb razpravio dor. Ante Starčević — Zagreb, štampa Albrechtova, osmina str. 43. Zadaća toj historično-filologičnoj razpravi jest dokazati: da to ime polazi ili od bolesti ili od položaja i staleža, a nipošto od plemena ili roda, i da nijednoj grani našega naroda nedoliči. Vas zavjetak izrekao je eno sam pisac u zadnja dva tri redka: „... pokazav da Dubrovčani sebe nesmatrahu za Serbe; da oni Serblje nederžahu ni za Slovince; da i Samojede sceniahu za bližnje rodjake si nego-li Serbe; da se i u Tracii temelj ima za ime serbsko, hoćeš od serbeža ili ćeš od sužanjstva: to pokazav, mi sudimo da smo ovaj naš posao obavili.“ — O tomu se je spisu dugo i puno bajalo, dok je jošte ležao na pišćevu stolu; a sada búdi dosta veliku senzaciju. —

S ovim brojem ide prilog.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 23. Tečaj XIX. U četvrtak, 4. Lipnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i svet. *)

I. Potreba prispodobe.

Pripoviedke o stvaranju svieta, kako su u prvih glavah biblije, i najstarija poviest svieta, pak prispodoba ove kratke, prastare obaviesti s uspjetkom ljudske muke i znanja na polju prirode, zna se, da su upravo u našem vieku stvari, koje se na svaku ruku razpravljaju, i koje stvoriše nepreglednu skoro literaturu. Ništa nije ni naravnije od toga. Svejedno ako prirodar i povrgne s uma vrhunaravni biljeg biblije, ili makar njega baš ni nepriznavao, nego smatrao bibliju kano i svaku drugu knjigu, nesmie on njezina pripoviedanja neznati ili nemariti za nju; jer to su najstarije viesti, što jih o tomu može naći, a povrh toga sve, kako su izražene i složene, odlučne i sigurne, k tomu kratke i proste, primorava njega: da se upita, kako-li se njegovo traženje i znanje slaže s pripoviedanjem najstarijega pisca najstarije literature? Mnogo pretežnija i vriednija postanu ova pitanja kad se stupi na stajalište bogoslovno. Biblija cieni se u kršćanskoj crkvi od početka kao knjiga s božjom pomoćju pisana; tko nju takovom priznaje, ište se od njega da ju prizna i istinitom. Pitanje dakle, kako se izreke i viesti bibličke slažu s onim, što je prirodoslovna znanost pronašla i što polaže kao gotov čin i pravu istinu, postaje po takovu pitanjem životnim. Mahniti se svakoga prispodabljanja, na prosto prihvatiti nauk i viesti biblijske, nje vjerovati ter u toj vjeri nedati se smutiti nikakovu prigovoru niti dvojbi ljudske znanosti, neka bude da je za obična kršćana dobro, za bogoslova pako i za svakoga tko hoće da se po pravici zove naobraženim, bila bi takova odluka vriedna ukora, za bogoslova upravo griešna. Theologija nije moguće da se uzdrži u časti kraljice znanostih, bude-li oholo ili strašljivo osamila; recimo, da bi i tada ostala u časti, ali što pomaže kraljevska čast bez podložnikah, koji bi ju priznavali? Kako god eksegeza svaki novi obret na polju hebrejske, grčke ili latinske znanosti jezične mora pobrati i na svaki se nadjen kodeks koje biblijske knjige obazirati; kako god crkvena poviest, dogmatika i dogmatična poviest imaju paziti na svaki obret u struci patrologije, svaki u crkvenoj poviesti i u patristici nadjen nov dokumenat, svaki izpravniji izdatak kojega crkvenoga otca, i njim se okoristiti; kako god špekulativna dogmatika prati korakom razvitak filozofije ter zasade i načela od filozofah izumljena mora ili upotrebiti ili odbiti; upravo tako theologija baveći se stvaranjem svieta i najstarijom povjestnicom stvorenih stvarih, dakle dogmatika u nauku o stvaranju, eksegeza s Genezom, mora motriti nauke, što jih je znanost motrenjem i traženjem u struci stvaranja stekla ili misli da je stekla. Osobito tumačeć sveto pismo nemože danas ni biti drugčije van da se bogoslov obazire na prirodne znanosti. Promislimo samo sljedeće sgode. Veći prirodari živom besjedom očitovaše osvjedočenje, da se biblijska poviest stvaranja sjajno potvrdjuje čistim uspjetkom prirodoslovnih naukah. Tako n. pr. reče Cuvier: „Mojsija ostavio nam je kosmogoniju (nauk o postanku svieta), koja koliko-li je točna, danomice potvrdjuje se divnim načinom... Knjige Mojsijine pokažuju, da je imao posve podpune pojmove pogledom na poglavita pitanja prirodoslovnih znanostih. Navlastito njegova kosmo-

*) Ovo vadimo iz knjige: Bibel und Natur. Vorlesungen über die mosaische Urgeschichte und ihr Verhältniss zu den Ergebnissen der Naturforschung — von Dr. F. Heinrich Reusch, Professor der Theologie an der Universität zu Bonn — zweite umgearbeitete Auflage Freiburg in Breisgau Herder 1866. Ovu knjigu preporučamo svakomu, koj stvar mora znati, a nemože se baviti visokom znanošću; jer popularan je to spis posve, dokle se god može biti. Potrebitije i zanimivije razprave, kad nam bude prosto, vaditi ćemo na komade. Ured.

Digitized by Google

gonija, smatra-li se s čisto znanstvena stanovišta, posvema je divna; red bo, kako ga je on postavio za pojedine epoke stvaranja, upravo je onakov, kakova kažu geologična protraživanja.“ Jednako piše i nov francezki prirodar Ampere: „Mojsija ili je ovako temeljito razumio prirodoslovne znanosti kako i naš viek, ili je bio nadahnut (bogoduh, inspiratus)“; a Marcel de Serres: „Prispodoba medju pripoviedanjem u Genezi i novimi nadjevinami prirodnih znanostih jako je divna. Genij he brejskoga zakonara obasjava se tada novim sjajem, ter druge nije, nego da moraš priznati u njega ili objavu s gora mu danu, ili barem da mu duh bijaše oštra vida ter je znao previdjeti tajne prirode, mrak kamo su tajne zastrte razagnati, što i jest prava inšpiracija dovodeća čovjeku zraku vječne istine.“ (Ove i druge izreke vidi u Nicolasa Philos. stud. I. 360. 423.). S protivne strane govori se s ponosom: „da astronomija navlači starovierstvu krov nad glavu, a geologija izvlači pód izpod noguh; obrete ili nadjevine na polju zemljoslovja posebice zovu „smrtna zvonjava Mojsijevoj kosmogoniji;“ u ime prirodnih znanostih zahtieva se, da se biblijska pripovjedka o stvaranju svieta, o potopu itd. kano „luda“ i „laž“ izpusti iz obuke, ter mladeži nepripovieda (Schleiden, über den Materialismus S. 8.) Gdje se tako govori, moramo sdušno tražiti cielu istinu. Jer ako plodovi prirodnih znanostih i sbilja onoliko služe na potvrdu Mojsijevoj poviesti, koliko spomenuti Francezi učenjaci svjedoče, nesmijemo tako valjana oružja na obranu bibliji propustiti. Pa kada se s protivne strane tako kategorično tvrdi, da se znanost i biblija neslažu niti mogu složiti, kada tvrde to ne samo zlohotni i površni brbljavci, nego i od glasa učenjaci, to theologija mora barem uzpostaviti dokaz, da ota opreka za istinu ni neobstoji, pak da si pravo razumljene izreke sv. pisma s potvrdjenim i sigurnim uspjetkom znanstvenoga protraživanja po nikoj način neopiru.

Pak to neće biti ništa nova, ako se stavimo prispodabljati zasade prirodne znanosti s biblijskimi viestmi. Prispodabljalo se je jur na svaku ruku i taj nauk jest sada dio bogoslovne znanosti našega vieka. — Ali medju onimi, koji pokušaše dokazati, da se dadu složiti i izjednačiti prirodne znanosti s biblijom, velika je ipak i duboka glede pojedinih točakah razlika mislih. Jedni misle n. pr. da se ono šest „danah“, o čemu je govor u prvoj glavi Geneze, ima razumjeti kao šest periodah dužega trajanja, a drugi drži, da se smie razumjeti vrieme samo od dvaest i četiri ure. — Razvitak i dogadjaji, kako jim geologija u zemaljskoj kori nalazi očitih tragovah, misle nekoji da se imaju staviti pred vrieme Mojsijinih šestih danah, drugi hoće da se stavi za njimi, a treći da se uvrsti medju one dane. Znati se dakle iznaći u tako zakučastih pitanjih treba neobhodno svakomu, tko hoće da bude bogoslovom, pače treba i svakomu čovjeku, ako hoće da za svoju kršćansku vjeru znade znanstvenih razlogah.

U ovo pako naše vrieme imasmo više nego ikada uzroka baviti se tim pitanjem. U naše doba ide znanost iz slušalačkih dvoranah, iz učenjačkih sobah i laboratorijah na javne trgove; besjedom, knjigom i listom dnevnikom popularnom stvorena ide u puk, ter tko hoće da bude i zove se naobraženim, taj danas nepropušta takovih govorah slušati ili spisah čitati. Prvi učenjaci i ozbiljni tražitelji nedrže izpod časti si pisati o stvari svoje struke ili reći besjedu pred svake vrsti slušatelji, popularnih knjigah napisati ob astronomiji, geologiji itd. ili biti pisci listovom, ter ćeš uz pjesme, novelle i putopise naći članakah o postanku kamenitoga ugljevlja, o zviezdah repaticah . . infuzorijah ili nevidih i okaminah. Što se ovako znanost razprostire, dobro je za sigurno; jer svi ljudi imaju pravo a i dužni su ići za istinom po svojoj moći i staležu. Ali je veliko pri tom zlo to, što velika većina tako zvanih naobraženjakah neidu dalje van do površna i nedovoljna znanja, a niti po samoj naravi stvari mogu dalje dognati, nu uza to po naravnoj slaboći ljudskoj nemogu opaziti da jim je znanje krnjavo i nestašno, ter zato po takovu kukavu znanju misle i sude, a to pravilno tim osoritije i hvastavije sude i razlažu, čim su slabije stvar proučili. Vagne-li se i ta neuklonjiva posljedica: to se vidi, da je znanost popularizovati dobro vriednosti dvojbene, a kako kada, može se reći i zlo, osobito ako, što se žalibože često dogadja, prostiruć svake vrsti svjetske znanosti neprostire se ujedno i uzporedo prva svih znanostih, nauk vjere i s njim ćudoredna plemenitba karaktera, ili ako se ote vrsti znanosti upravo zato uče površno i tamo se navodi, da se podruje vjera i počitanje svetinje. Nu bilo kakove god vriednosti znanost popularizovati, tako je već sada okrenulo s vremenom. Struju tu obustaviti neimamo za to snage; moramo dakle sviet uzeti kakov jest, ter ovaj tako zvanomu naobraženomu publiku mili i poćudni pravac uvažiti barem toliko, da se nelučimo ter nesakrivamo onim znanostim i naukam, koje su današnji dan tolike moći i zamašaja.

Veći pako dio knjigah prirodoslovnih za puk pisanih, kako se zna, zadire ravno ili okolo u nauke kršćanske vjere i u razgovetne izreke sv. pisma. Težko da prodje ikoja godina, da nebi izašlo više većih ili manjih, popularnih a stranom i vabljivih knjigah, kojim je naročita svrha razbijati nauke kršćanske i ugled sv. pisma. Povrh

Digitized by Google

toga promislimo za naš viek osobito karakterističnu vrst literature, periodičnu štampu. Težko da ima ikoj glasovitiji, za veći broj štilacah namienjeni znanstveni, beletristični ili politični časopis, a da kad i kad nebi donio razpravah o pitanjih tičućih ravno ili okolo bibliju, a to članakah, većinom očito osnovanih na onoj zasadi: da se vjera u sv. pismo, osobito staroga zakona, po nikoj način nemože složiti s plodovi znanstvenoga protraživanja devetnaestoga vieka. O tomu nevalja da se varamo: najjača težnja i struja popularno znanstvene literature odlučno je neprijateljska objavi, a po imenu objavi biblijskoj; ter tko bi tu istinu tajio, morao bi da bude ludjak. Što nam je dakle sada činiti? Bilo što mu drago, kako stojimo: preticati i zagradjivati na duhovnom polju, da crkva prepovieda zle knjige i opominje, neka se nečita, sve to slabo pomaže. Žalostno jest, ali drugčije nije. Moramo se dakle već jednom spraviti ter duhovna zla i pogibelji naše dobe uzbijati oružjem duhovnim. Kad se znanost na zlo rabi ter se okreće proti božjoj objavi, moramo se zloj porabi oduprieti i sami znanošću, učeć nju i vadeć iz nje dokaze, da nauke temeljite znanosti mogu liepo biti uz objavu, da si one nikada na sukobu nisu ni protuslovile, pače često jedna se drugom potvrdjivale, i da je ono laž i prevara, što se tako zvani naobraženjaci dadu uputiti: da se mora nevjerovati ili bibliji ili najglasovitijim učenjakom na polju svjetske znanosti.

(Sliedi konac.)

Car Konštantin. *)

Od dra. *Stjepana Ilijaševića.*

Klonula Roma gleda, koli drzko njojzi u krilu,
Silnik Maksencij u razbludah vjekoma ploveć,
Pravo i pravdu tlači, nečuvene daće nameće,
Hramove Krsta ruši i svetu vjeru mu gazi.
Šta bi počela nezna; zadaja suzami vaje,
Drhće i od biede izza glasa viče: o ljudi!
Moj car Konštantin na Albiona splesanih žalih,
Svome u sjaju trepti, a mojijeh nečuje jadah.
Ako-li itko od vas još za me srca imade,
Neka pohiti namah, te pred njim neka zavapi:
Konštantine ustaj, domovina nemilo strada,
Tvoja te majka zove, pomozi njojzi siroti!
Tu nebijaše jednog, već gotovo više od trista
Skače ih spremnih na put, u daleke krajeve svieta.
Koj da te pronikne um, o žarka ljubavi doma?
Lahka-li na polet ti daješ duhu krilašca!
I gle! dvanajst njih obćom iztaknjeni željom,
Jošte za siela kreće, te po zimi, daždu i vihru
Sada poteci danju, a sada hajde i noćju,
Pretežkom mukom do britanskijeh dopire dvorah,
Smjerno al sviestno uprav pred sjajnog cara koraca,
Pred njim najljuće razgaljuje rane, i za nje
Brza lieka moli, a skut mu i koljena ljubi.
On jih pomno sluša i u srdce ga riečca im dirne,
Lica mu s gnieva planu, a na ustah zadrhće slovo:
Podjite sretno natrag, pa mi majci izručite pozdrav.
Neće ni zveknuti srp, a jur je s ovieh obalah
Prhnuo moj oró, te kivnijeh vaših na mirih,
Jastrebu žednu krvce na komade razneo gniezdo.
Ele mu luči odtad blagog nevidiše sanka:
Zievnula boja skorog nad njim lebdaše grozota,
Slična nemani bure s gromom na golešu trudne.
Ma, na oprezu junak — na tvrdoj postelji pružen
Slavne si bitke broji, a novom se proslavljena vidi.
Al kada, na jednoć probudjena šapće mu briga:
Ti jim zadade rieč! a za uspjeh, tko ti da jamči?
Pietli zoru poje, on — crnu misao misli:
Mač mi je strah živi! Maksencij? straha nepozna.
Silna je mojijeh množ! njegovim — ni broja se nezna.
Pa što za to? idem, tà moja domovina slovi,
Saveza tražit idem! a zar tudjoj k braći da idem?
Prije ćeš iz vode kamom uzkrisiti plame,
Nego-l' u srdca ina za dom si ukresati iskru. —
Ali mi jaci sjede na Olimpu bozi nebrojni!
K njim ću se uteći sad! — o lude pameti moje!
Tko sad jošte u nje ma iole vjeru polaže?
Ne, ne. Oni mojom lje neće se gostiti žrtvom!
Vieke u slasti plove, — a sviet jim briga deveta.
Rekne i ušuti. A žarka vrcne mu iskra:
Otac ti Kloro njekoč klanjaše se bogu kršćanskom,
Pa bje slavan uviek, gdje mu samo bljesnu oružje.
Nebi-li morda i ti? — On skoči, podje, pa stane,
S pameti svom se bori, al ponos mu podžiže srdce:
Smrti u oči gledó si i jošte ćeš gledati junak.
Sreća pomaže smjelim, a kukavce na cjedilu pušća.
Plane i u vieće svim vojnim klikne prvakom.
Kad tamo, u pol dne — na vedrom svodu nebesnom,
Pravce ponad glavom, u vijencu zlatnijeh zviezdah,
Sjajan nazrije križ, i na njemu napisane rieči:
„Ti ćeš s ovim pobiediti znakom.“ — Grud mu zastrepi,
Ruke klonu, oba u visinu bačena oka
Živo uprta stanu i s njega se veće nedadu
A pismena milom u svome žaru tiháno
Trepteć nanj nagnu i zatravljenu — srdce zapliene.
Skočila tu momčad, tu skočile vojvode, i sve
Dok si čudeso gleda i gledeći ga proriče razna,
Al on već križem nanešene kaže im stiege.
I nut svom zemljom urnebesna vika zamnieva:
Hajdmo, hajdmo napred, tà naša je pobjeda naša!
I čim jutra prvog na istoku carica svjetla
Otvori vrata, a on na čelu svojijeh hrabrih
Uz bukot trubah pram zapadu ponosno stupa,

*) Besjedjena u nadbisk. sjeminištu u oči Jurjeva.

Digitized by Google

Romu i s kopna i s mora sleti, pa na mostu milvinskom
Udre svom snagom i — čete Maksencija svlada.
A ov, Tibra u pol u krvavijeh huku valovah
Biesnu na vrancu djipi, ma — više se — otle nevrati.
Slava grmi gradom, grad joj odjekuje s pleskom,
Momci po mirih tekuć krstašice zastave sade
S njimi tih vjetric o liepoj sreći šapćući,
Svako srdašce višje na užitak slasti pozivlje.
Crne svite baca a sjajne majka navlači,
Slavodobitnu leti dragom na susrete sinu.
Riedke mu dare nosi na jastuku ključeve zlatne.
I on veselo nje prima, a tisuće kličuć
Bliže i bliže hrle: da se blaga mu lica naglede.
Eto i veče s noćcom! no nebrojnijeh plami kresovah
Tamu im na čarno pretvoriv svjetilo dana,
Pružena sveobćem razmašu krila veselju.
Zora zabieli. Svi do jednoga pousnuli kresi.
Nebo u žaru zasja, a s njega u povojih zlatnih
Liep se lagano spusti na mirisne poljane danak.
I već mrava poput za vojskom svjetina vrvi.
Kamo će vojska? milom sve pita: nitko neznade.
Sunce na poldnevu. Lete glasnici, al zrakom
Hiljadu iz grlah radostni uzklici tresu
Car ide, car ide! — Oj divna prizora svietu!
Dragci mu kami s krune na posiedjelu pramenu sjaje,
Bljeskom žezlo bljeska u desnici ruci, a s jarom
Grimizna plašta na njem takme se jari sunašca.
Tu se oni bojnih veličanstvena zveka rogovah,
Veselo njoj odsvud i brieg i dol se odziva.
On si bojnike gleda, — a srce mu s ponosa raste.
Jedni u oklopiju, štit jim o ramenu visi,
Vito nose koplje i dvie u pogledu munje,
Drugi luke drže, tobolce i striele i mače,
Slavne u visu trećim dobitnice zastave prše.
A svim pred licem, — u vojske sriedi usadjen,
Častni krst trepteć, božanske zrake razsieva.
Al gdjeno car cielu već bje pregledao vojsku,
Velma u srcu ganut, pred njenom stane sredinom,
Krstu napram kroči i pred njega klekne sboreći:
Viesti lete širom i o mojoj pobjedi slove:
Al mi duša veli: da je križu pobjeda tvoja.
Tvoja je dà, a i duša mi budi odsele tvoja.
Nju nek veže s tobom neustrašiva vjera u Onog,
Koj njekoč žrtvom i za me na tebi pade.
U znak saveza tog o moja ljubavi križu
Resi mi vrh krune i nad njome krila šireći
Svome u sjaju blistaj, te svietu utjehu pružaj
Još da dneva ovog u spomenu vjekuje slava:
Od sada svim carstvom kršćanstvu budi sloboda!
Blaga-li sad čuvstva harnim zavladaše množtvom!
Tu svjetlost krune razdjeljuje darove sjajne,
Tu sklapa željni svoj savez nevina ljubav
Robove svoje kujuć u nježne verige vječne.
Blažene majke ploveć u slasti nenadana milja,
Smjerno u znak hvale na zemljicu koljena steru.
Brže od vjetra leteć brat bratu rane zavija,
Suze tarući laća za ruku nedužno sirotče,
Daje mu svjet liepi, a nad njime slaže okrilje.
Tu tihim žarom razgrijane desnice ledne,
Vječite plašte hiću na stare uvrede težke.
Sestra si pako pada oko vrata sestrici sretnoj,
Tere iz dna duše tri cjelova daje za jednog.
Veselo družba pjeva, carskim iznenadjena činom,
Veselo družba pjeva gradeći ljubavi oltar,
Veselo družba pjeva nanj mećuć žrtvu srdašce.
Silni Bože! koju-li pobjedu križu podieli.
Smili se: da njegvim pod stjegom vierno služeći,
Tvome u hramu njekoč vesele se nagradi vječnoj.

Vierski zakoni

primljeni razpravom i po dogovoru u obe sabornice bečkoga carevinskoga vieća, a od nj. veličanstva potvrdjeni.

I.

Zakon od 25. svibnja 1868,

kojim se uzpostavljaju propisi drugoga poglavja obćega gradjanskoga zakonika o ženitbenom pravu za katolike, i sudstvo se u ženitbenih stvarih katolikah svietskim sudovom predaje i odredbe se uvadjaju ob uvjetnoj mogućnosti sklapanja ženitbe pred svietskimi oblastmi; valjan za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću.

S dokončkom obijuh kućah carevinskoga vieća nalazim za izdati sliedeći zakon, kojim se uzpostavljaju propisi drugoga poglavja obćega gradjanskoga zakonika o ženitbenom pravu za katolike, i sudstvo se u ženitbenih stvarih katolikah svietskim sudovom predaje i odredbe se uvadjaju ob uvjetnoj mogućnosti sklapanja ženitbe pred svietskimi oblastmi.

Članak I.

Carski patent od 8. listopada 1856. zak. lista br. 185, s pripomenkom na patent od 5. studenoga 1855. zak. lista br. 195 izdani i 1. siečnja 1857. u porabu stupivši s priklopljenim k ovomu patentu kao prvi dodatak zakonom o ženitbenih stvarih katolikah u carevini austrijanskoj, kao takodjer nadalje dodanim i u zakon sam spadajućim drugim dodatkom: „Naputak za duhovne sudove carevine austrijanske u pogledu ženitbenih stvarih“ jest za kraljevine i zemlje, za koje je ovaj zakon izdan, izvan moći postavljen.

Na mjesto ovih ukinutih zakonah dobivaju moć i za katolike propisi drugoga poglavja o ženitbenom pravu razpravljajućega obćega gradjanskoga zakonika od 1. lipnja 1811. i k ovomu kašnje izdanih zakonah i na-

Digitized by Google

redbah, koliko su one u vrieme, kad je patent od 8. listopada 1856. zak. lista br. 185 počeo valjati, obstojale i koliko se ovim zakonom nemienjaju.

Članak II.

Ako koji po propisih obćega gradjanskoga zakonika na navještaj ženitbe obvezani duh. pastir ili koji svečanu izjavu privolje primiti pozvani duh. pastir za to i od vjerenikah umoljen, navještaj ili prijam svečane izjave privolenja k ženitbi rad zapreke od državnoga zakonarstva nepripoznane odbije, to je onda vjerenikom slobodno, navještaj svoje ženitbe kroz svjetovnu vlast učiniti i svečanu izjavu privoljenja k ženitbi pred ovom vlasti izreći.

U pogledu ovoga ženikom svih vjeroizpviestih dozvoljenoga eventualnoga sklapanja ženitbe pred svjetovnom vlasti valjaju propisi drugoga poglavja obćega gradjanskoga zakonika sa sljedećimi promjenami:

§. 1. Za poduzeće navještaja i prijam svečane izjave privoljenja pozvana svjetovna vlast ima biti c. k. politička kotarska oblast, a u onih gradovih, koji imaju svoje obćinske zakone, za političku upravu postavljena obćinska vlast, i ona politička (obćinska) vlast imati će se smatrati za kompetentnu, u koje službenom području ima onaj duh. pastir, koji neće da ženitbu sklopi, svoje uredovno sielo.

§. 2. Da se uzmogne navještaj i sklopljenje ženitbe od svjetovne vlasti zahtievati, imaju ženici dokazati pred ovom vlasti uzkratu kompetentnoga duh. pastira ili pismenom svjedočbom istoga ili pako izrekom dvijuh u uredovnom kotaru stanujućih za to pravo imajućih mužkaracah.

Ako se ovaj dokaz nedonese, to ima politička vlast na dotičnoga dušnoga pastira zahtjev upraviti, da isti navještaj poduzme il odnosno izjavu privoljenja k ženitbi prime ili službenim pripisom protiveće se zapreke naznači.

Dodje-li s uzrokah, kojih nema u državnih zakonih, ili bez naznačenih uzrokah niječan odgovor duš. pastira, ili nedodje odgovor najviše u vrieme od osam danah, neračunajuć amo vrieme poštovno, to ima politička vlast poslje donešenih po propisih obćega gradjanskoga zakonika i po kasnijih naredbah propisanih izkazah poduzeti navještaj i čin sklopljenja ženitbe.

§. 3. Sve funkcije i odluke, koje se po propisih drugoga poglavja obćega gradjanskoga zakonika s kašnjimi naredbami na duš. pastira prenašaju, prelaze kod sklapanja ženitbe pred svjetovnom vlasti na kompetentnu političku (obćinsku) vlast.

§. 4. Proti odlukam, političke kotarske (obćinske) vlasti u stvarih ženitbe imaju pravo ženici utok uložiti otvoreno na c. k. političku zemaljsku vlast, a proti odlukam posljednje imaju pravo uložiti utok na c. k. ministarstvo nutrnjih posalah, osim ako utok nebude na stanovito vrieme vezan ili jednakimi odlukami obijuh nižjih vlastih postane nemogućim.

§. 5. Navještaj ženitbe pred svjetovnom oblašću sklapane ima se od ove vlasti javno pribiti na uredovnoj oglasnoj daski i putem rekvizicije kod mjestnoga obćinskoga ureda jednoga i drugoga ženika.

Ako ima c. kr. politička kotarska oblast svoje uredovne dane, to se mora navještaj navjestiti i ustmeno kroz više uredovnih danah. Za valjanost ženitbe u ostalom nezahtieva se nego da pismeni navještaj bude pribit. Navještaj pribit ima ostati na oglasnoj daski političke oblasti ili dotičnih obćinskih uredah kroz tri tjedna, prije nego se podje sklopit ženitba. Iz važnih uzrokah može c. k. politička zemaljska oblast ovo vrieme navještaja prikratiti, a gdje bude važnih razlogah, navještaj posve i oprostiti. Oprost navještaja rad dokazane skore pogibelji smrti može se na zapriseženo po §. 80. obćega gradjanskoga zakonika ustanovljeno obećanje i od političkih (obćinskih) oblastih podieliti.

§. 6. Requizicija i delegacija druge kotarske (obćinske) oblasti, da prime svečanu izjavu privoljenja, može se na upros vjerenikah od strane kompetentne političnе kotarske- (obćinske) oblasti po obstojećih propisih za župne urede po obćemu gradjanskomu zakoniku (§§. 81. i 82.) poduzeti.

§. 7. Svečana izjava privoljenja u ženitbu mora se pred predstojnikom političke kotarske- (obćinske) oblasti ili njegovim zamjenikom uza dva svjedoka i jednim zapriseženim bilježnikom položiti.

§. 8. O činu ženitbenom ima se zapisnik napisati i podpisati ga vjerenici i oba svjedoka i obe uredovne osobe.

§. 9. Politička (obćinska) oblast piše o navještajih i ženitbah pred njom sklopljenih knjigu navještajah i ženitbeni registar ter iz ovih registarah daje na upros službene svjedočbe, koje dokazuju navještaj i odnosno čin ženitbe s dokaznom moćju javnih pisamah.

Ovakovu službenu svjedočbu o sklopljenoj ženitbi ima politička (obćinska) oblast redovitim duš. pastirom obijuh vjerenikah službeno poslati.

§. 10. U pogledu razstave i razpita ženitbe valjaju za ženitbe pred svjetovnom oblašću sklopljene oni isti propisi obćega gradjanskoga zakonika, samo što prelaze one duh. pastiru namienjene funkcije na političku (obćinsku) oblast, u koje se području nalazi sielo za ove funkcije zakonito pozvanoga duš. pastira.

§. 11. Prosto je ženikom, koji su svoju ženitbu pred svjetovnom oblašću sklopili, da se kašnje puste blagosloviti u crkvi duš. pastiru vjeroizpoviesti jedne ili druge stranke.

Članak III.

S onim danom, kad ovaj zakon počme valjati, početi će u onih kraljevinah i zemaljah, za koje je isti podan, obvršivati sudbenu oblast u ženitbenih stvarih katolikah kao i ostalih kršćanskih i nekršćanskih vjeroizpoviestih izključivo oni svjetovni sudovi, koji su bili pred 1. siečnjom 1857. s kojim danom preuzeše poslovati duhovni ženitbeni sudovi, pravnimi ustanovi 22.

Digitized by Google

prosinca 1851. i 20. studena 1852. k ovomu pozvani. Ovi svjetovni sudovi imaju postupati po onih zakonih i naredbah, što su za vrieme kad je patent 8. listopada 1856. zak. lista br. 185. u valjanost prešli i za ženitbene razpre koje mu drago vrsti postojali, i osobito po onih o ženitbenih razprah u drugom poglavju obćega gradjanskoga zakonika i u dvorskom dekretu od 23. kolovoza 1819. J. G. S. br. 1595. dokle nisu ti posljednji ustanovami ovoga zakona promienjeni.

Članak IV.

Za uvedenje ovoga zakona odredjuju se sljedeći prelazni propisi:

§. 1. Dokle se radi o valjanosti ženitbe, sklopljene u vrieme valjanosti patenta 8. listopada 1856. zak. lista br. 115, ima se razsudjivat, po naredbah ovoga patenta i po snjim izdanih propisih.

Razpit i razstava od stola i postelje u pogledu ženitbe sklopljene prije nego je počeo valjati ovaj zakon ima se od dana valjanosti ovoga zakona samo po naredbah gradjanskoga zakonika i po propisih u ovom zakonu izrečenih odlučivati.

§. 2. Isto se tako ima postupanje kod iztraživanja i razprave ob izjavi nevaljanosti kao i o razlučenju od postelje i stola u pogledu ženitbe prije valjanosti ovoga zakona sklopljene po propisih sadanjega zakona voditi.

§. 3. One za vrieme valjanosti patenta 8. listopada 1856. zak. lista br. 185. izdane pravovaljane odluke negube po mjeri patenta i njemu dodanih zakonah svoje valjanosti.

§. 4. Sve one povedene razprave, koje su s danom početka valjanosti ovoga zakona na temelju patenta 8. listopada 1856. zak. lista br. 185. kod kojega svjetovnoga il duhovnoga suda zaostale u prvoj il višjoj instanciji ili kod koje mu drago oblasti, imaju se dalje voditi i predati po propisih ovoga zakona dotičnomu svjetovnomu sudu il odnosno administrativnoj oblasti.

§. 5. Dokle se za navještaj ili koje druge priprave ženitbe radi, ima se do dana, dok valjanost ovoga zakona nastupi, takodjer po propisih patenta 8. listopada 1856. zakon. lista br. 185 i po njemu dodanih zakonih držati, ako je ženitba pred tim danom sklopljena. Ako pako ova poslednja okolnost nije, to se moraju navještaji, kao i druge priprave za čin ženitbe u vrieme valjanosti ovoga zakonu po propisih ovoga iznova poduzeti.

Članak V.

Izvedenje ovoga zakona povjeruje se ministrom prava, bogoštovja i nutrnjih posalah, koji imaju potrebite propise za uvedenje izdati.

U Beču, 25. svibnja 1868.

Franjo Josip s. r.

Auersperg s. r., Hasner s. r., Giskra s. r., Herbst s. r.

Dopis.

Karlobag 20. svibnja 1868. U broj revnih naše senjsko-modruške biskupije svećenikah, spada nedvojbeno naš veleč. g. gradski župnik Mile Barili, kojega trud i rad tim je častniji, čime mu je položaj teži. — Neumorni župnik radi već blizu devet godinah o boljku svoje gradske župe, nežaleći truda i nepazeći na zapreke, koje njegovu plemenitu nastojanju u putu stoje. — Glavna mu bijaše već u početku njegova župnikovanja zadaća, pribaviti sjegurnost zadušničkim glavnicam, a u gospodarstvu drugih dobarah crkvenih tražiti upliv crkve, štovanje zakonah i ustanovah; i doista radovat se već može on uspjehu svoje revnosti u ovom hvale vriednom poduzeću; jer do pobjede bijaše tu i odviše preprekah i tegobah, kojim jedino postojanost njegove vrsti odoljeti mogaše.

Druga mu skrb bijaše staviti u red župnu crkvu sv. Karla Bor., kojoj daleko toliko glede veličine koliko umjetna ukusa nije slične. Ali ova na kraju grada osamljena, izvržena je svim vjetrovom, koji ju i na gusto oštete. Na nju trošilo se je više putah i po velike svote, ali najvećma uzalud, jer radnja nebijaše pram potrebam i okolnostim udešena, i zato nam se sveti ovaj hram nikad nestavi u željeni red, u zadnje doba, dapače ulazili smo unj sa strahom, da nas odpadajući komadi meltače neosakate ili nam neprekinu života, a redovnika na žrtveniku ogradit moradosmo piljenicami proti ovoj pogibelji. Brižni naš pastir obrati se u pomanjkanju crkvenih i obćinskih novacah, prošnjom na nj. veličanstvo cara Ferdinanda, i dobi 500 for., nagovorom na puk sabrao je pako koliko siromašni puk svrći može; ali je sve za potrebiti glavni popravak crkve bila upravo neznatna svotica. Odasla zato prošnju na previšnji priestol, od kuda mu se jednostavno povrati. Nu on neklone duhom, već ponovi svoje molbe kod glavnog vojničkoga zapovjedničtva preporučajuć mu na srce prieku potrebu popravka crkve, i u istinu izvojeva on tim putem 6000 for. te se radujemo sada nad dobro uredjenom crkvom našom. Takodjer omiljelu nam crkvicu Bl. D. M. na Kalvariji postavi g. župnik u najbolji red i zasluži, da mu pobožni kršćani kod milostnice Majke za zdravlje i trajni život mole. — Pokle si g. župnik obe crkve uredi, svrati on svoju pozornost i skrb na župni stan svoj, u kom više za pristojno bivati nije bilo. On se obrati krepkom svojom prošnjom na vis. c. k. vojno ministarstvo za nov stan, pak eto baš na čudo uzprkos mnogovrstnim zaprekam dobi on i novi stan — rekoh na čudo; jer predšastnik mu borio se je preko 30 godinah za popravak samo staroga si stana. Za ovaj bi dozvoljeno 11000 for. i počima se graditi.

Priznajem da nisam pozvan mjeriti zasluge duh. pastirah jednoga nad drugim; ali ipak smiem reći, da će riedki biti župnici, koji bi za vrieme svog makar i duga pastirstva 18000 f. na korist svoje župe pribavili

Digitized by Google

bili, a osobito u ovo kritično doba, kada se i na novčiće štedi. Muka je toliku silu novca sagnati, od kuda išlo da išlo, po tomu i zasluga ne malena.

Zato budi ovim g. župniku na pohvalu i za postojanost u revnosti njegovoj, a drugim župnikom za primjer rečeno, da si je on kod svojih gore rečenih revnih, uspjehom okrunjenih nastojanjah, zasluge, a od svojih nasljednikah zahvalno priznanje stekao. Gradjani dužni mu ostaju hvalu i čest, jer ove po zaslugi g. župnika zadobivene stečevine jesu ponajprije na korist i ures grada, a mnogi radnici blagoslivat će ga doista, što im je pružio priliku zaslugi ter u biednoj ovoj godini život jim oporavio.

Viestnik.

Zagreb. Na Duhove poslje svečane mise služeno od preč. g. opata i kanonika dra. Luke Petrovića uze dieliti otajstvo sv. potvrde sam uzoriti gospodin stožernik nadbiskup. Toga dana potvrdi se u sv. vjeri rukom nadpastira 805 što gradske što seoske čeljadi. — Na drugi dan Duhovah dielio je sv. otajstvo presv. g. biskup Ivan Kralj, ter je toga dana potvrdjeno 352.

— Na duhovski ponedjeljak poslje podne zaputi se presv. g. biskup Ivan Kralj sa svojim obrednikom praebendarom g. Mihovilom Koščecom preko Križevacah i Podravine u Medjumurje dielit sv. otajstvo potvrde, kako je jur bilo obznanjeno u našem listu.

— Svibanjska pobožnost, koju su kako svake tako i ove godine držali puku svake večeri u samostanskoj crkvi mil. sestarah gg. domaći svećenici s pomoćju drugih dobrovoljacah, a u sv. Katarini sám njemački propovjednik g. dr. Ant. Kržan, dovršena je na Duhove kano zadnji dan mjeseca svečanom zahvalnicom uz veću još nego obično nalogu svieta.

— Postaše župnici: g. Rok Vučevac upravljatelj u Kanižkoj-Ivi, u istoj župi, i g. Gjuro Muljević, duh. pom. Lukački u Moslavini kraj Drave.

— Dne 27. pr. mj. preminu preč. Stjepan Foky, zač. kanonik kapitula čazmanskoga, vicearkidjakon i župnik u Prelogu u Medjumurju, svećenik jubilarac. Dne 3. t. m preminu Jakov Kos, župnik na V. Gorici. U Požegi umro je misnik družbe Isusove, bivši svećenik naše nadbiskupije i duh. pom. na Osekovu Angjeo Herkov. R. i p.

Ugarska. Puno se gata i piše o poslanju nadbiskupa Haynalda u Rim: jedni misle da ide onamo kano pouzdanik nj. veličanstva ter da papi ne samo prijavi osobne misli i želje careve nego da počme raditi u poslu ugarske autonomije crkvene; drugi vele, da u Rim ni neide; nego da je odišao u Meran na liek, a treći brane: ako i podje u Rim, da neima posve nikakove službene misije. Sakriva se, po što ide; ali je ciela istina, da je on pod konac pr. m. boravio u Rimu, kamo dodje preko Merana. — Drugčije ob autonomiji crkve ugarske javi „Szazadunk“, da je ministar Eötvös u istom poslu na kneza prabiskupa Simora pisao monitorium, u kojem odbija od sebe svaku sumnju ili morda čiju nadu, da će držati s „reakcionarskimi težnjami“, a ujedno kaže, da autonomnih posalah neće dati odgadjati ad calendas graecas, jošte kaže njemu kano prstom, kako bi on (ministar) želio da se stvar razpravi. Znati će se do skora, koliko je tu istine. — Nego odlučna govora nalazimo i s druge strane; prabiskup pisa pod 5. svib. na grofa Hallera, predsjednika velikovarandinske kat. skupštine, pismo kano odgovor na adressu. S ostalim piše: „S kolikom radošću s tolikom sam i znaličnošću primio Vašega visoka roda pismo, u kojem javiste mi uspjetak i želje skupštine, što je sve opet samo dokazom, da o pologu i pravoj naravi autonomije crkve katoličke u našoj zemlji oprečnih medju lajci i klerom mislih nije. Za čim idemo, to su od djedovah nam zakonite pravice, sloboda i nezavisnost katoličke crkve s obzirom na §. 2. zak. čl. 20. od god. 1848. i bez povrede prastarih apoštolskih praerogativah našega svietloga kralja. Zadaća, koju sretno riešiti imamo, stoji u tom, da za autonomiju nadjemo sgodan oblik i okvir, koj bi crkvi bio jamcem za moralni joj napredak i uzlet, davao joj snage da u družtvu promiče kulturu i plemenštinu a i nutarnji bratski čuva mir. Taj se oblik mora skladati s nepromjenljivim duhom crkve i njezinom uredbom, a ujedno lajkom podati pristojna u upravi diela, te osigurati: da bude prema njezinu boljku samoćut i pravnu savjest u njoj budio i kriepio, poslovanju i revnosti ostavio dosta prostora, a na koncu razgovetnim svojim slogom i sukladom nepomeo odgovorne uprave posalah. — Episkopat je jur i prije sve ove nazore dobro vagnuo, ter kako bi to pitanje najbolje i najmudrije urediti oštro i jezgrovito dogovarao se i promislio, pak s njegove strane neće se propustiti ništa, da se pogledom na autonomiju s učestbom lajakah načini takov predlog, koj bi se nj. veličanstvu mogao podnieti, i koj bi služio podlogom ter bi se na njoj držale autonomne crkvene skupštine. Vraćajući zaufanost Vašemu visoku rodu i velikovaradinskoj kat. skupštini nemogu propustiti, da Vam, a preko Vas i štovanoj skupštini neočitujem ugodno mi osvjedočenje: kako će ova nedostojna i nepravedna našega vremena buka na katoličku crkvu i svaku kršćansku ćut samo tomu poslužiti: da crkvenu revnost, viernost i oduševljenje, pravnu sviest u lajku i kleru za skupno najveće blago na obranu crkve i crkvene slobode poveća i jače učvrsti.“ — Odbor katol. skupštine velikovaradinske držao je sielo s grofom Hallerom na čelu, a u njem pročitano prabiskupovo spomenuto pismo kano odgovor na adressu. Odlučeno pismo to proglasiti u dva u Varadinu izlazeća lista. Zna se, kako je na prozov poslanika Simonjia ministar Eötvös u pitanju obuke i gojitbe u saboru odgovorio, da će do skora o tom predati za razpravu zakonsku osnovu, ter

Digitized by Google

zato odluči odbor neka predsjednik svu tu stvar pozornim okom prati, ter ako ministar predloži osnovu, neka umah sazove glavnu skupštinu, koja bi viećala, kako će se staviti na obranu katoličkim pravicam; osim toga zamoljen je predsjednik, da sam kod ministra radi u prilog autonomiji. Jednaka duha i smisla pisa prabiskup pismo i na grofa Nickoga, predsjednika šopronske katol. skupštine.

Beč. Dne 25. svibnja dobiše vierski zakoni carsku sankciju. Tim je „nova aera“ za prvi početak okrunjena ter nove težnje za prvi mah stekle pobjedu i na priestolu. Austrijski katolici u ovakovu stanju nemogahu šta drugo niti očekivati. Proglašeni su zakoni u službenih novinah dne 26. pr. mj. nu taj dan minu posve mirno i tiho — niti demonstracijah, niti illuminacijah, niti buke. Na zapovjed kliče se, na zapovied šuti se. Po drugih gradovih n. p. u Brnu huškalo se je i kliktalo toga dana — po zapoviedi. — Meysenbug imao je istoga dana odići u Rim, a jer vodi svu obitelj, misli se da ima ondje dugo ostati. — Čudnovato je upravo sa smrću otca ovim zakonom Eugena Megerle v. Mühlfelda. Prem je dugo bolovao iznenada ga ipak stignu smrt pak i liečnik i svećenik pozvani dodjoše kasno; umro je dan prije sankcije, dakle nje doživio nije, a zakopan je istoga dana, kad su zakoni proglašeni. Crkva mu blagoslova i sprovoda nije uzkratila; jer se veli, da je taj čovjek rado zalazio u crkvu i molio se, pak da bi se bio i izpovjedio. Sprovod mu je imao biti veličanstven; ali se pomeo već pred stolnom crkvom do zla da nije nitko znao, kamo bi se i kako stavio u red, a na koncu poplašili se upreženi pod mrtvačka kola konji. Baron Pratobevera nije smio (a nebi bio ni mogao od stiske i halabuke) reći posmrtne besjede. Liberalni listovi žale, što se je sprovod tolika muža prepustio dobroj volji, a da se oblasti nezauzeše rediti; slave pokojnika, za kojega i katol. listovi priznaju da je uz razpušten život imao plemenitih vrlinah.

Bavarska. Nedavno okrivio je poslanik Urban u drugoj komori svećenike, da oni na zlo rabe propovjedaonicu i izpovjedaonicu. Na oto odgovorio je gradski župnik Neumayr u „Ldsh. Ztg.“ medju ostalim ovako: „Gdje da govori svećenik, duhovni pastir puku svomu, ako ne s propovjedaonice? Što se danas nazivlje „napredkom“, to se prije nazivalo „nevjerom“ „krivom prosvjetom i naobrazom“, pak tada borio bi se svećenik proti toj zmiji pod tim imenom; sada se promienilo ime, a borba pod novim imenom započela se takovom ogorčenosti, koja nas u naprednjačkoj štampi jur sada kadšto spominje na krvave grozote francezkoga prevrata. Pak zar svećenik narušava mir, kada on odbija laž i bludnju ter nastoji da poduči občinu svoju čim bolje o svrhi ote stranke? Zar bi morao svećenik šutiti s toga, što pojedini osjećaju, da je pogodio njih i njihova načela svojom besjedom? Dopuštamo, da bi si mogao čovjek lahko zaslužiti od naprednjačke stranke pohvalno ime „stara dobričine“, kada bi jim propustio bez ikakova prigovora, da djeluju na puk, kako jih je volja. Nu crkva i svećenici imadu dužnosti prama jednomu, koj je bezkonačno višji, koj zahtieva, da puk odgoje za njega, a i one vrličine da zanj opet predobiju, što naprednjačkoj stranci pripadaju s nesmotrenosti, nesporazumljenja i svakojakih obzirah. Da svećenik šuti u takovo doba kraj tolikih neprijateljah, to bi bilo takovo mučanje poput izdajstva Judina, a to za srebrnjake naprednjačke slave. Tužbu Urbana o zlorabi propovjedaonice i narušavanja mira ocienit će onaj, koj stoji na pećini crkve katoličke, onako, kako valja, da nije ta tužba ništa drugo, nego zlovolja naprednjačka, da i crkva jošte obstoji, koja djeluje u vlastitom, a ne naprednjačkom duhu. Nu ozbiljniji prikor, da su svećenici u doba uzkrsno zlorabili izpovjedaonicu na smutnje. Zloraba svetotajstva po svećeniku najteži je zločin proti crkvi. Pod „smutnjom“ može si čovjek misliti i ono što je najopačije i najnećudorednije. Neznamo doista, jeda-li bi mogao Urban, koj barem nije rušitelj mira, već naš dobri prijatelj, jošte što prikornijega kazati na tako „lakonički“ način. Urban znade, da se nemože potegnuti na račun sbog svojih govorah u komori, pak nije velemudro naveo nikakova imena, premda je inače skroz prozirna njegova tužba; ujedno znade on, da se svećenik, koj je u stvarih tičućih se izpovjedaonice obvezan na bezuvjetno mučanje, nesmie braniti. Takove indi navale, takove veletežke osvade dakako da nisu zanj pogibeljne, nu jesu-li slavne? Mi možemo g. tužitelju s „Augsb. Postztg.“ samo doviknuti: „Kažite ime, ako ste poštenjak!“ Imenujte krivca, imenujte pogrditelja svetotajstva, da se izpita, a „smutnje“ da se odkriju. Van s istinom, van s činom!

Rim. O smrti kardinala d' Andrea javlja „Giorn. di Roma“ od 15. p. m. „Sbog zdravlja bio je kardinal opet odišao iz Rima prvlje u Sorento, a kašnje na Pireneje, što mu je na prošnju papa bio i dozvolio. Jučer poslje podne izveze se na šetnju, a vraćajuć se kući osjeti mučninu, koja ga je što duže to jače spopadala, ter liekovi nemogoše pomoći, i oko pol 12 u noći prekine mu život pala u pluća kâp.“ — Okolštine smrti pripoviedaju se na sitnije ovako: ob 11. uri zazvoni jako, sluga doskoči ter mu se bolestnik potuži, da ga strašno boli. Sluga izleti van da će po liečnika. Za pet minutah vrati se sluga, ali ga nadje jur mrtva. Na dan 18. bilo je urečeno da će odputovati u Sarento kod Napulja, za kamo je imao dozvolu od pape.

Petrov pinez.

Kleričko družtvo Marijino u nadb. sjemeništu 2 f. 56 n. u papiru, a 1 dvadeseticu i 4 groša u srebru.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 24. Tečaj XIX. U četvrtak, 11. Lipnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i sviet.

(Konac.)

Spasiti takovim načinom čast objavi i znanosti istim mahom i pokazati, da se jako liepo pristoji biti naobraženim, znanstveno naobraženim, dà učenim čovjekom a skupa dobrim kršćanom i katolikom: to je dužnost svakomu, komu je za kršćansko osvjedočenje i tko ima prilike o pravoj se istini bolje i jezgrovitije uputiti, nego-li je to moguće množini tako zvanih naobraženjakah. Jest pako to osobita dužnost svećeniku. U doba, kada znanstvena obrazba hvata većim mahom, ter kada ne samo ljudi od školah i naukah, nego i drugi staleži mare za ovakova pitanja, koja se prvlje mogoše čuti samo na universitetih, na učenjačkih razpravah i u velikih se čitati knjigah — u takovo doba mora se i od svećenika sa znanstvenoga obzira tražiti više, više ako ne u vis a to obsegom, nego se je tražilo prvašnjih viekovah. Nemože se od svećenika tražiti iz prirodnih i drugih granah svietskih znanostih tako temeljito znanje kako iz theologije; ali to se može i mora od svakoga tražiti, da ovim naukam neizmiče, da znade, dokle je sviet u njih došao, kakove misli na nje osniva i što je od toga svega naprama objavi prava istina, ter imajući i sam jasnih pojamah da bistro umie suditi, popraviti ili uzbiti misli, što se u tom pogledu često moraju čuti ili čitati.

Kad bismo hotili zažmiriti i zaglušiti, da nevidimo i nečujemo pokretah ni težnjah na polju svietskoga znanstva, radili bismo posve proti duhu crkve naše. Koliko god su članci njezine vjere nepromjenljivi, koliko god svi duhovni pokreti i težnje njezina nauka neokrnjiše, toliko neće crkva da njezin dogma bude kano mrtva okorela formula, neće nipošto da se njezin nauk naviešta na prosto kano da se sgoljno i samo opetuju članci stavni i nepromjenljivi. Crkva hoće da njezini poruci i poslenici u znanosti njezinoj znadu za pokrete i težnje takodjer i na drugom polju, ter što istinita i dobra nadju, da gledaju obratiti na korist sv. znanosti, da bludnju, koja bi daljim svojim razvitkom ili svojimi dosljedicami prebacila se i na bogoslovno polje, pomognu razbiti. Ovoga načela držahu se čvrsto i veliki učitelji crkveni starih vremenah. Prvi otci grčke i latinske crkve izrekoše i u svojih spisih činom provedoše načelo: da bogoslov nesmie ni svietskih bogoslovja kasajućih se znanostih zanemariti, nego bilo da se dodira na prijateljsku ili neprijateljsku, mora da s tim bude na čistu (Wiseman u spisu o savezu izmed znanosti i objave). Ni veliki bogoslovi srednjega vieka nisu radili drugačije, nego pače obuka jim se bogoslovna tako daleko obazirala na filozofiju, ter jim se je, kako se zna, prem po krivici spočitavalo, da odoše u tom pogledu predaleko. —

S prirodnimi znanostmi naravno bavili su se prvašnjih viekovah bogoslovi manje nego s filozofijom, a to s toga prosta razloga; jer prirodne znanosti u svietu nisu ovako visoko tjerane ni tolike buke pravile, koliko sada. Razabiranje prirode i naravi istom je u zadnje doba stupilo pravo u red znanosti i znanstvene dobilo ciene, prirodoslovna znanost postala je jednim od najživljih biljegah duhovnomu pokretu našega vieka. Stupiti ćemo dakle posve iz stope u stopu našim velikim predakom na polju bogoslovlja, budemo-li težnje svoga vremena pratili onom pomnjom, kojom su oni u svoje vrieme pratili težnje većim dielom filozofične, i kojom bi oni bez i kakove dvojbe bili pratili prirodoslovne nauke, da budu tada duhove zanimali koliko sada. —

Digitized by Google

Od kada se prirodne nauke iztaknuše većma na vidik, bogoslovi ni nepropustiše paziti osobito na ovu struku; to pako ne samo da se je dopuštalo, nego izrikom i odobravalo i bodrilo na to od strane zastupnikah crkvenoga ugleda. Zemlja, gdje stolica sv. Petra stoji, u tom pogledu nezaostade za drugimi zemljami; u samu Rimu postavila se na sveučilištu posebna učiteljska stolica pro Physica sacra, a da uči sravnjivati prirodne nauke s izrekami sv. pisma. Jedna prvih dikah bogoslovnoj znanosti našega vieka Nikola Wiseman, ne samo da je kano mlad docent u Rimu nego i poslie kano kardinal obradjivao tu stvar marljivo, a njegov kako i drugih iste struke pisacah trud priznaše i pohvališe biranimi riečmi najvišji ugledniki crkveni, rimski pape.

Medjuto koliko je ova stvar velika i vriedna, smiem se osloniti, da sami previdjate. Prvlje bi nam morda trebalo sporazumjeti se vrhu pitanja: koliko jesam i koliko se smiem graditi vrstnim smiriti vam u tom pogledu želju i znaličnost. — Tko hoće da primjeri dvie znanosti i pravi jim kaže sklad, mora naravski znati obe. Tko dakle hoće da sravni nauke prirodoslovne s naukami biblije o postanku svieta i o najstarijoj poviesti svieta, mora se dobro razumjeti u prirodoslovne znanosti i u eksegezu, a to je što se može reći, dobar prirodar i dobar ekseget u jednoj glavi. Ali su takove glave riedke. Geologi niti neidu za tim, da obrete i nadjevine svoje prirodne sravne s biblijskimi izrekami Geneze, ili si biblije nedrže ni vriednom, da što ima u tom pitanju reći, ili da se znanost ima na pomisli židovskoga učenjaka iz druge predkršćanske tisuće obazirati samo koliko su za poviest zanimive; ili ako bona fide i podju prispodabljat, ili, vjerujući u božanstvenost biblije pokušaju dokazivati, da se slažu znanstvene nauke s Genezom, neimaju obično potrebita eksegetičnoga znanja ni bogoslovskoga takta.

Po drugoj strani nemože se tražiti od eksegete, da pozna slojeve i kore u zemlji, zna sve zakone kemije i fizike i ostale iste vrste stvari onako, kako hebrejsku gramatiku, biblijske načine govora i pravila biblijske hermeneutike. Bogoslovu nepreostaje po pravilu drugo, van da ono znanosti, što je na polju prirode nadjeno, uzme gotovo od prvakah u toj vrsti na vjeru. Pri tomu je pako pogibelj, da po takovu uzme štogod kano siguran rezultat, što se morda po sudu učenjakah ote struke treba istom potvrditi, da pravoga smisla i dosega pojedinim dielovom u sistemih prirodoslovne znanosti pravo neshvati ili da jih krivo uporavi. — Lahko se osim toga bogoslov nadje u napasti, da se prenagli ter primi koncesijah, što jih prirodna znanost sada dopušta, ali koje, kad znanost s napredkom dalje dospije, može opozvati; lahko bogoslov dodje u napast, da medju biblijom i prirodnom znanošću podpiše konkordat, koj se na prvi mah obojim strankam čini pravedan, ali kašnje izide na vidjelo, da su obe stranke previše popustile. — Najgore obično prodju u tom pogledu oni, koji su u obe struke samo diletanti ili naučnici, koji se dobro nerazumiju u znanosti niti prirodne niti bogoslovne, nego od svakoga znaju po štogod, a manjak misle naknaditi dobrom svojom voljom, iskrenom vjerom i revnošću za bibliju. — Ja sam ni s daleka nesmiem graditi se učenjakom u prirodnih znanostih niti se hvaliti obsežnim i temeljitim znanjem; sam nisam nikada u ničem protraživao i prokušavao na tom polju, pak nisam ni vrstan za to, držati ću se dakle rezultatah, kako jih za svakoga naobraženjaka u prikladnu obliku vrstaci predaju. Ali će to prema našoj namjeri biti dosta, pak premda velikim i mnogostručnim razpravljanjem ovoga predmeta, kako sam naprvo spomenuo, nije se ni s daleka polučilo to, da bi se misli i nazori složili i ujedinili i tim se stvar konačno riešila, bila bi ipak nezahvalnost nepriznati: da su ove mnoge i mnogostručne radnje pripravne danas zadaću znamenito olahkotile. Ufam se, neće vam biti kano prevarena nada, nego će vam biti na umirenje, ako sam pred vami izpovjedim, da ja na ovom polju, preko kojega ćemo skupa proći, sam nisam pronašao ništa bitno nova, nego kamo više da imam zahvaliti staroj i novijoj knjizi, nego svomu umu. U theologiji nemožeš premalo vjerovati sam svomu umu, niti se zadosta opominjati: da je bolje pravu istinu reći, ako i nije nova, nego reći novo, za što nisi posve siguran da je istina. Zasluga, koju mislim da sam za Mojsijinu prapoviest stekao, stoji većim dielom u tom, što vas dovoljnom točnošću i svom mogućom bistrinom vodim da se iznadjete i pravo uputite što je i kako s tim pitanjem. —

To je Reuschov progovor učenikom i uvod u školske razprave, ter ga u cielu prevedosmo, jedno jer nam razgovetno kaže koliko treba bogoslovu i svećeniku pozornim okom pratiti svietske, po imenu prirodne znanosti, a drugo mislimo, trebati će ovo, da se bolje razumije stanovište razpravam, koje ćemo iz ovoga spisa prekladati na naš jezik. Izpovjediti nam je, da smo od želje rado hvatali knjigu, gdje bi ju našli da o tom piše, rado zagledavali u periodične časopise baveće se upravo tim pitanjem, a razgledavali osim vlastite pouke još i zato, nebi-li, kad neznamo sami iz svoje glave napisati, našli dobrih ote vrsti razpravah gotovih za katol. list, u kojem jur dugo želimo da bude štogod tim pravcem pisana. Što nadjosmo ili bijahu prevelike razprave kano u filozofičkih studijah Nicolasa i u Wisemanovih te

Digitized by Google

struke djelu, ili bijaše preučeno i pretrpko, da nas je samo od jedne razprave zabolila glava, a mrak nam ostao u njoj gušći nego i prije. Reusch ufamo se da će nam dobro poslužiti. A sada ćemo jošte k ovomu uvodu dodati jezgru njekojih razpravah.

Ob ugledu biblijskoga pripoviedanja veli: „Ako u obće ikoja od različitih pripoviedanjah i oblikah kosmogonije može o sebi reći, da je prvobitnu božju objavu o stvaranju svieta vierno pripovjedila, to je bez dvojbe mozaička. Za nas pako mozaička poviest stvaranja vjerujući tvrdo u inspiraciju biblije više je nego samo relativna istina. Mi moramo, s bogoslovnoga stajališta barem držati čvrsto sljedeće stavke: 1. Bog je u stara vremena, po svoj prilici prvomu čovjeku dao da se objavi stvaranje svieta. 2. Ova je objava tradicijom došla do Mojsije i Mojsija ju uza pomoć božjega duha tako napisao, da njegov opis prvobitnu objavu vierno pripovieda. Dakle imamo 3. u mozaičkoj poviesti o stvaranju božansku dakle nedvojbeno istinitu poduku o postanku stvarih. —

U članku s naslovom: „Koliko biblija govori o stvarih u prirodi“ — razpravljajuć: koliko se u tom s naše strane može popustiti, a koliko dopustiti, polaže sa strane theologije naprama prirodnim znanostim ove stavke:

1. U bibliji pripovieda nam se vjerozakonskih istinah; ove držimo onako tvrdo kako stoje u bibliji; u ovih točkah, in rebus fidei et morum, dademo se mi tumačeći sv. pismo ravnati samo pravilom hermeneutike, sudu naše crkve jednaku, govoru sv. otacah (unanimis consensus ss. patruum), ter si moramo sve i svako prigovaranje sa strane svietskih znanostih jedan put za svaki put prepovjediti.

2. Bibliji nije svrha podučavati nas u prirodnih ili drugih svietskih znanostih, pak niti inšpiracija nije dana za to, da pisca biblije stavi na višji znanstveni stupanj.

3. Biblija govori o sgodah, pojavih i zakonih prirode tako, kako običan čovjek po onom, što opaža i ćuti, govori o tom, biblija dakle niti neide za tim, da znanstveno odmjereno i točno pak izpravno govori, nego što govori, da je rečeno razumljivo.

4. U heksaemeronu (šestodnevnica) stopile su se dogmatične istine s fizikalnimi elementi, obzirom na dogmatično valja §. 1. obzirom na drugo §. 2. Dogmatične izreke nedvojbene su i stanovite, nedogmatične nisu tu same sbog sebe, nego su sbog dogmatičnih; dokle su za dogmatično važne, smisao jim je razgovetan; što je pako preko toga, nestanovito je i višeznačno. Eksegeza pogledom na takove stvari nedrži stalnih izrekah ter obećaje, da će sve rezultate prirodnih naukah posve tolerantno i blagohotno presudjivati. Koliko neprosno mora držati sve dogmatične stavke, toliko će spremno i dragovoljno u drugih stvarih biti popustljiva posestrimi znanosti, eksegezi knjige prirode, ter nju visoko štovati. Što je to na sitnije, pokazati ću se u pojedinih razpravah.

5. Theologija u obće a eksegeza napóse sa svoje strane tvrdo je osvjedočena: da će za sigurno doći vrieme, ter će se ona s prirodnom znanošću iskreno i trajno naravnati i ujediniti, ako ova sa svoje strane isto tako iskreno i pomirljivo pruži ruku.

Jesmo-li tvrdo osvjedočeni — reče kardinal Wiseman — da je Bog tako početnik naše vjere kako je i početnik naravi (prirode), to se moramo s dna uvjeriti: da prispodabljanje njegovih djelah u oba reda mora na koncu izdati skladovit rezultat.“ „Jer — veli drugi Englez učenjak „premudri i svemogući Bog nije moguće da je išta objavio, što bi prirodna znanost kašnje mogla dokazati da je krivo“ — i preobrnimo odmah drugu stranu izreke: priroda nemože da nauči čovjeka išta, što bi se protivilo onomu, što je Bog objavio. Biblija i sviet dokle su oboje rieč božja, moraju se slagati. Gdje ti se čini da to nije, tu je kriva ili eksegeza bogoslovčeva ili eksegeza prirodarova. —

Proročki vid i narav te doseg inšpiracije, koje su osobitim predmetom razpravah, od kuda izvadismo gore spomenutu jezgru, budući stvari svakomu bogoslovu poznatije, makar se popularnošću preporučaju i vriednije su od suholjavih traktatah u školskih knjigah, morasmo propustiti, ako nećemo da prevodimo svu knjigu. — Koja je pako zadaća prirodnih znanostih, koliko nam neobziruć se na vjeru mogu razokriti tajnah svieta i može-li svietska znanost postaviti sa svoje strane naprama theologiji tvrdih stavakah za sporazumak i nagodbu: — o tomu ćemo već morati uzeti čitave razprave. Dakle drugi put.

Vierski zakoni.

Zakon od 25. svibnja 1868,

kojim se temeljne ustanove ob odnošaju škole i crkve ustanovljuju; valjan za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću.

U suglasju s obe kuće carevinskoga vieća nalazim sliedeći zakon za izdati:

§. 1. Najvišja uprava i nadzor vrhu sve obuke i gojitbe pripada državi i ista izvršuje ovo kroz svoje zakonito pozvane organe.

Digitized by Google

§. 2. Bez uštrba ovomu pravu nadziranja ostaje obskrba, vodjenje i neposredno nadziranje obuke iz vjerozakonskih vježbah za različite vjeroizpovjednike u pučkih i srednjih školah dotičnoj crkvi ili vjerozakonskoj družbi. Podučavanje u drugih naukovnih predmetih u ovih školah neodvisno je od upliva svake crkve ili vjerozakonske družbe.

§. 3. Od države, ili od zemlje ili od občinah posve ili samo čestimice utemeljene učione i gojilišta mogu pohadjati svi državljani bez razlike vjerozakona.

§. 4. Svakoj crkvi ili vjerozakonskoj družbi slobodno je podignuti i uzdržavati o svojem trošku škole za obuku mladeži stanovita vjerozakona.

Al ove su zakonom za naukovnu struku podložne i moći će samo onda prava javnoga zavoda uživati, ako svim zakonitim zahtjevom za dostignuće ovih pravah zadovolje.

§. 5. Upotrebiti učione, gojilišta za stanovit vjerozakon nije članovom drugoga vjerozakona zakonom zabranjeno.

§. 6. Učiteljske službe za u §. 3. naznačene škole i gojilišta jesu proste jednako za sve državljane, koji zakonito svoju sposobnost dokažu. Kao učitelji vjerozakona mogu samo oni biti namještani, koje je dotična vjerozakonska vlast sposobnimi proglasila. Za druge škole i gojilišta (§. 4) jest u ovom pogledu mjerodajan osnovni zakon. Izbor gojiteljah i učiteljah za privatni nauk nije stegnut nikakovim obzirom na vjerozakon.

§. 7. Učevne knjige za porabu u pučkih, i srednjih školah, kao takodjer za učiteljišta trebaju samo da budu odobrene od organah ovim zakonom za upravu i nadziranje obuke pozvanih.

Vjerozakonske knjige mogu samo onda ovu dozvolu dobiti, ako se od dotične višje vjerozakonske vlasti dopuste.

§. 8. Dohodci normalnoga školskoga fonda, naukovnoga fonda i drugih zakladah za naukovne svrhe imaju se bez obzira na vjeroizpovjedanje upotrebiti, osim ako se može dokazati da su samo za stanovit vjerozakon posvećeni.

§. 9. Država vodi vrhovnu upravu i nadzor nad ukupnom obukom i gojitbom po ministeriju za obuku.

§. 10. Za vodjenje i nadzor vrh gojitbe zatim pučkih školah i učiteljištah ima biti u kraljevinah i zemljah:

a) zemaljski školski savjetnik kao najvišja zemaljska oblast;

b) kotarski školski savjetnik za svaki školski kotar;

c) mjestni školski savjetnik za svaku školsku občinu. Razdieliti zemlje u školske kotare to će zemaljsko zakonarstvo.

§. 11. Dosadanji djelokrug duhovnih i svjetskih školskih oblastih i to:

a) zemaljskoga nadzorstva, crkvene vrhovne i školskih vrhovnih nadzornikah;

b) političke kotarske oblasti i školskoga kotarskoga nadzornika;

c) mjestnih dušnih pastirah i mjestnih nadzornikah škole ima preći na organe u §. 10. naznačene.

§. 12. U zemaljsko školsko vieće pod predsjedničtvom namjestnika (zemaljskoga glavara) ili njegova zamjenika imaju se pozvati članovi političke vrhovne uprave, zastupnici iz zemaljskoga odbora, svećenici od vjerozakonah u zemlji obstojećih i strukovnjaci u obuci.

Sastavljanje u §. 10. lit. *b*) i *c*) naznačenih kotarskih i občinskih viećah školskih ima zemaljsko zakonarstvo ustanoviti.

§. 13. Zemaljskim zakonarstvom imaju se ustanoviti pobližje ustanove u pogledu sastavljanja i uredjenja zemaljskoga kotarskoga i mjestnoga školskoga vieća, po tom svakomu njih označiti djelokrug i granice na dalje pobližje ustanove u pogledu prelaza djelokruga dosadanjih duhovnih i svjetovnih oblastih na zemaljsko kotarsko i mjestno školsko vieće.

Isto tako ima se zemaljskim zakonom odrediti bi-li i dokle mogli iznimce zastupnici iz velikih občinah stupiti u zemaljsko školsko vieće.

§. 14. §§. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9. počimlju valjati s danom proglasa ovoga zakona, a gube moć svi paragrafi dosada valjanih zakonah i propisah, koji ovomu zakonu protustoje. Onaj višjom odlukom 25. lipnja 1867. dozvoljeni regulativ u pogledu zemaljskoga školskoga vieća za kraljevine Galiciju, Lodomeriju i veliko vojvodstvo Krakovo, ostaje netaknut.

§. 15. Moj ministar prosvjete ima ovaj zakon izvesti.

U Beču, 25. svibnja 1868.

Franjo Josip s. r.

Auersperg s. r. Hasner s. r.

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

IX. Osebine glasovitih muževa.

Spisatelji i skladatelji imadu često u čas, kada štogod pišu ili sastavljaju, njeke vanredne osobine. Tako n. p.:

Kad je Voltaire radio na svojoj tragoediji „Catilina," da mu bude fantazija što živahnija i bujnija, prebacio bi oko sebe koprenu ili kakav zastor, pa se prošetao u alleu svoga dvorca Ferney. Tu bi gestikulirao i gotove stihove, što je jače mogao, daklamovao. Jednom ga tako uniformirana sastao njegov vrtlar. Nedužan čovjek neznajući k čemu ta parada, grohotom se nasmijao. To uvredilo Voltaire-a na toliko, da ga je s mjesta pretjerao iz službe te mu niti najmiliji Voltaire-ovi prijatelji pomoći nisu mogli.

Gospodja Staël nije smogla niti jedne misli, dok nije prsti frkala kruglicu kruha ili se kakovom grančicom igrala.

Digitized by Google

Miernik Laplace, kad god bi radio, igrao bi se končanim klupkom. Nije-li toga bilo, badava sav njegov oštroum. S toga mu je sluga, zabrinut za slavu svojega gospodara, svaki dan jutrom turnuo u šaku klupko.

Diderot, sastavljajuć svoje članke, naličio je skoro više ludjaku nego-li pametnu čovjeku. Ponajprije stao je motati rukama i nogama, za tim amo tamo po sobi trčati, skakati, shrakivati se, baroku u vis bacati, napokon i huškati. Jednom banu k njemu prijatelj i nadje ga, gdje plače kao godina. „Za Boga“ podviknu „što vam je? ja se bojim!“ — „Ah! plačem se nad pripoviešću, što ju upravo sada pišem“, odvrati Diderot jecajućim glasom.

Pjesnik Brault nije mogao niti stiha sklepati, dok nije zaodjeo posebno, u tu svrhu načinjeno odielo.

Picard, pisalac komoedija, pisao je svoje komoedije uviek u krevetu. Još dalje dotjera u tom pogledu njegov prijatelj

Etienne, pisalac drame. Taj čim je opazio, da mu dolazi volja štogod pisati, pohiti, gdje god bio namah kući, odpravi s doma ženu, djecu i svu služinčad, zaklenu vrata, pozatvara prozore, spusti zastore i kad je nastalo oko njega tiho ko u grobu, legnu si u krevet i stade skladati stihove, da jih je milina čitati.

Na Lasage-a, pisca „Gil-Blasa“ uplivalo je samo sunce. Bijaše-li tama, duh mu spavao, stade-li sunce svitati, i on se budio. Pa čim se sunce više na zenith penjalo i ljepše sjalo, tim mu je i fantazija postajala živahnijom, a kako se stalo za oblake sakrivati ili prema zahodu spuštati, popuštale su i njegove duševne sile, dok nisu sasvim zadriemale. Nješto posve protivna nalazimo u historiografu

Mezercy-u. Ovomu nije svjetlo dana ništa pomagalo. Njegova soba morade biti uviek mračna; pa ako je htjeo štogod raditi, morala je uzanj svieća po danu i po noći goreti. Tu se često na toliko zadubio, da je prijateljem, koji bi ga posjetili, u po biela dana tja na hodnik posvietlio.

Girodet, vrli slikar i ujedno pjesnik, bijaše mu sličan; i ovomu su krasne ideje dolazile samo po noći. Netom bi skočio s kreveta, upalio svjetiljku, pohitio u poslovnicu, naherio svoj široki šešir i crtao svoje veleliepe slike.

Jony pjevao je tragoedije na šetalištu, gdje je sa svakoga kraja bila po jedna klupa, a na njoj olovka i komad papira. Taj nam je čovjek čitava gonetka. Francezke pjesnike znao je malo ne sve na izust; a što je sastavio sâm, toga pod živu glavu nikako zapamtiti. Dà u tom pogledu bijaše toli tup, da je slušao deklamovati ulomke iz svojih vlastitih spisa, pa jih nije niti poznavao.

Petrarca iduć na šetnju, zaogrnuo bi se kožnatom kabanicom, pa ako mu je uzmanjkalo papira, pisao je po njoj stihove. G. 1527. spravio je kardinal Sadostub tu kabanicu kao kakovu riedku dragocjenost.

Compositeur Cimarosa skladao je najlaglje, kad je sakupio oko sebe desetak prijatêlja i s njimi se o raznih stvarih razgovarao.

Sarti usuprot i Spontini mogli su komponirati samo u tamnoj i samotnoj sobici.

Sachini izgubio bi se sasvim u muzikalnih mislih, ako nebi bilo mačakah pokraj njega na pisaćem stolu, koje bi mu vrndale i prele.

Paera razigralo bi samo to, da bi se posvadio sa svojom djecom i družinu si dobro opsovao; Gluck champagnca, a Salieri morao je žvakati slašticah i prošetati se kroz najbučnije ulice.

Neumrli Beethoven komponirao je najviše toga, i najljepše misli dobivao na šetnji, a pobratim mu Haydn bio bi najbolje razpoložen, božanstvene i divne kompozicije stvarao, kad bi se zavalio u svoj naslonjač i oči upro u tavanice.

Mehul štovao je nad sve cvieće; s toga je njegov pisaći stol morao biti uviek pun cvieća. Paesiello, lien kao magla, komponirao je uviek samo u krevetu, niti se ikada prije podne iz njega izvukao.

Mozart budio je fantaziju čitanjem Homera, Dantea i Petrarke. Mayerbeer sastavio je najviše svojih djela po gostionah; Auber pako po šikarah i gajevih.

Donizetti i Adam prezirali su sve ljepote naravske. Wagner trebao je na gospodsku uredjenih sôba, da štogod sastavi; a Schubert skladao je svagdje i u svako doba, bilo po danu ili po noći. Schumann nije prije toga po čitave dane s nikim razgovarao.

O Verdiu kažu, da ga inspirirao samo Shakespeare, Schiller, Goethe i Osian. U ostalom moramo kazati, da se o tom u njegovoj muzici slabo ili skoro sasvim ništa neopažava. — itd.

A nije-li u životu u obće tako? Jedan, da mu posao bolje ide od ruke, zapali smotku ili lulu; drugi po malo pijucka; treći pofućkava; četvrti po nosu kopa ili ga gladi; peti si neprestano zraka posmrkava i na nos kašlje; šesti se po glavi češe; sedmi usnicu navlači; osmi kapicu nateže i namiešta ili ovratnik ravna; deveti brkove suče; deseti trenca iz burmutice smrče, i tako redomice svaki na svoju, pa makar i nebio glasovit i znamenit muž. —

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti g. stožernik nadbiskup zagrebački izvolio je preuzeti pokroviteljstvo nad družtvom sv. Jeronima, te mu položio temeljni kamen, darovavši u družtvene svrhe glavnicu od 300 for. Isti je uzoriti gospodin odredio, da se pomenutomu družtvu predadu i onih 158 for., koji su unišli prodajom na-

Digitized by Google

božnih knjigah poklonjenih od rimske propagande našoj nadbiskupiji. Do sada pristupiše nadalje u družtvo svetojeronimsko: presv. g. dvorski savjetnik Rob. Zlatarović sljedećim pismom: „Slavno predsjedničtvo! Uvažavajuć plemenitu i rodoljubivu svrhu družtva sv. Jeronima želim postati članom toga družtva uz prinesak od 20 f...“; preč. g. Toma Gajdek, predsjednik privremenomu odboru, davši hrvatsku razteretnicu od 100 for., i veleč. g. podarcidjakon stubički te župnik na Bistri Jakov Cerovski, položiv u gotovu 20 for. Napokon je g. Mijo Škalar, župnik malogorički, prijavio pismom, da će stupiti u družtvo kao utemeljitelj sa 100 f., čim se družtvo uvede u život te stane raditi.

— Preč. nadbiskupsko vieće imenovalo je g. Henrika Jandu, župnika na Preseci, podarcidjakonom za kotar križevački.

— Duhovski crkveni sbor ili proštenje na Bistrici bijaše ove godine silno, a osobito nagrnu se sa svih stranah ove godine divna množina magjarskoga puka, ter se nepamti, kada bi ga više bilo došlo. — Službu ovršivala su 24 naša svećenika, i 6 magjarskih. Magjarskim svećenikom oko njihova puka pomagahu svećenici hrvatski znajući jezik koji bolje koji za prieku nuždu; jer sami nebi bili mogli nikako odoljeti duhovnomu poslu, toliko je toga bilo došlo. Hvali se u obće uzorna pobožnost puka.

— *Družba sv. Mohora.* Ovaj za braću Slovence gotovo najvažniji zavod napreduje sbilja krasno. Ove mu je godine priraslo članovah tri tisuće tri sto sedamdeset i dva (3372,) te jih broji već deset tisućah četir sto pedeset i osam (10.458.) Ovogodišnje knjige ovoga družtva: „Življenje svetnikov in svetnic božjih“ (3. snop.), „Kristusovo življenje in smrt“ (1. snop) i „Domaće in tuje živali v podobah.“ Svake ovih knjigah tiskano je po dvanaest tisućah (12 000) otisakah. Osim ovih još dobe članovi: „Mati božja dobrega sveta“ i „Koledarček za leto 1869.“ kojih je tiskano po jedanaest tisućah (11.000) otisakah. Puč. Prijat.

— Doznajemo iz prijateljskoga pisma, da se misli i za Dalmaciju u Zadru ustanoviti jedan crkveni list. Pozivi su već davna razposlani po biskupijah i župah, pak ima nade, da će ovoga puta uspjeti posao. Jezik odlučeno je da bude talijanski; nego se ipak piscem ostavlja na volju pisati bilo jednim bilo drugim jezikom. Za taj list ima se sastaviti odbor, dosta velik, koji će razgledavati članke i dopise prije nego bi se dali tiskati. U politiku i politička pitanja da se list neće smjeti pačati ni puno ni malo, neka se nebi razdraživale to više strasti pitanjem sdruženja i borbom za narodni jezik jur razdražene. Toliko znamo javiti za sada o tomu listu. Nego već ni ove prve viesti nemožemo propustiti bez koje rieči pripomenka. U težkom boju današnjem od silna oružja neprijateljskoga štampe ima se crkva braniti jednakim oružjem, osim što je u ovom vieku štampe prieka i u njoj nužda, da tim glasilom doglasuje, razgovara, svjetuje i obodrava. Svećenstvo dalmatinske crkvene pokrajine znamo da se u tom pogledu može pomoći iz susjedstva talijanskimi listovi; a da-li se pomaže i koliko prekomorski listovi katolički imaju po Dalmaciji štilacah, neznamo. Hrvatska pako knjiga s veće mu je strane tudja, našemu kat. listu riedko tko zna i glasa, a šalje ga se onamo svega šest komadah. Bilo kako mu drago, valjda se je opazila prieka potreba domaćega crkvenoga lista, ter je želja njega i ustanoviti. S radošću pozdravljamo i taj pojav života crkvenoga u posestrimi zemlji. Nego što nam se čini čudno, jest prvo: da u Dalmaciji paritetičan ili ćeš utrakvističan mora biti i list pisan za svećenstvo, u kojem se sbog službe nebi smjelo naći nijednoga, da nebi znao hrvatski. Jezik hrvatski u razvitku i vitkosti nepači ter njega za tu struku knjige nespretnim i neobdjelanim nazvati može samo ili neznanje ili nepravednost. Drugo: ili će to biti list ogroman budi sam sobom i obsegom štilacah budi učenom razpravom raznih strukah znanosti, da se za redakciju postavlja pun odbor (jedan odbornik tija u Šibeniku), ili će biti običan crkveni list; ako je prvi slučaj, stvar je za prvi početak prevelika i za sile pišuće i čitajuće pretežka, ako je drugi, misao je to posve nepraktična. Više nego bi se sada dalo dokazati riečju, dokazati će to činom prvi početak. Što se treće veli o politici, i opet bismo morali znati razgovetnije, kakov se to misli list, ako ćemo da pravo reknemo sud. Jer bude-li to list strogo naukovan i samo bogoslovan, ter razpravljao pitanja dogmatična, moralna, pastoralna, eksegetična itd. naravno je posve, da se u to politička pitanja neupliću. Bude-li pako list glasilom samo kakovoj bratovštini ili družtvu, ni tada po naravi neidu unj politička pitanja. Ali kako je danas, niti u ista ova dva slučaja nemože se list ukloniti, da nedirne u ono, što protivnici vele da je „nepozvano baviti se politikom“ i „razdraživati razdražene strasti;“ n. p. zamjeriti bi bilo svakomu i strogo bogoslovnu listu u Austriji, koj sada nebi pisao o braku, pak da-li i koliko novi zakon vriedja nauk i disciplinu crkvenu; tako koj nebi pisao ob odnošaju medju crkvom i školom i odnošaju medju vjerozakonom i vjerozakonom itd. ali to je upravo ono, za što vele da je baviti se politikom. Isti bratovštinski list nemože proći bez politike; jer n. pr. zabrani-li se bratovštini kupiti novca u koje liepo ime ili se ona potvori, da je puko sanfedističko gnjezdo, mora u prvom slučaju organ prozvati u pomoć za sve jednak temeljni zakon ili zakon ob udruživanju, i braniti povriedjeno pravo, u drugom slučaju braneći poštenje može doći u sukob s vladinimi organi, pak eto politike! — Crkvenomu pako listu, koj ima pratiti pitanja i dogodjaje dana, zabraniti tobože baviti se politikom, reći će toliko, koliko i zagušiti mu svaki život. Kako su političke težnje i pitanja danas

Digitized by Google

prepletena s crkvenimi: tko može govoriti i pisati o jednih, da nedirne u druga? Tà što bi željeli većma protivnici, nego da šutimo, dok oni bače? Što bi voljeli više nego da mirujemo dok oni rade? Liepo je i lagodno šutiti i mirovati, ali nije uviek pravo ni sdušno. — S više dakle obzirah vidi nam se pomisao i nakana s ovim listom posve originalnom.

Ugarska. Pokle je u Beču za crkvene poslove prva pala kocka, pomalja se i na ugarskoj strani crkveno pitanje življe. Bog neka zna kako će izaći; ali osim što od druguda možemo nagovieštati, zla nam se slutnja kaže eno u oprostnom govoru biskupa erdeljskoga Fogarassya rečena 11. svibnja svećenstvu poslje kat. skupštine. Neka on sam govori, a svatko sam i sudi. „Nikada nije naša sv. mati crkva imala kroz toliko proći bojevah opasnih, kroz koliko u naše vrieme. Sada se već nedira samo po jedan članak vjere, nego se udara u svu našu sv. vjeru, svu našu sv. crkvu, ter se hoće Bogom naredjeni organizam njezin prevrnuti i uništiti. — Oružje starih neprijateljah crkvenih vadi se, k njemu kuje se novo, pak svom snagom i sa svih stranah neprestaje se nemilo na nju jurišati. Slobodna štampa, koja je osnovana na naravnom pravu ljudskom i koja je zato, da širi dobro, obratila se skroz proti nam, potištila se i postala promicalom orudjem ne dobru, koje jedino ima pravo prostirati se, nego zločestoći, nevjeri i bezbožnosti. To nas sve nebi jošte toliko bolilo, kad bismo morali trpiti biesnih nasrtah od tudjih i vanjskih neprijateljah, nego se kupe proti nam naši jedne vjere ljudi. Iz neprijateljske štampe, s javnih besjedištah, pak privatnih razgovorah na potajnih sastancih crpe oni načela naših protivnikah, nje prihvate i posvoje ter po takovu sbilja jim se svećenstvo pričini kano da je ugrabilo njihova prava i trse se Bogom naredjenu upravu crkve natrag odtrgnuti njemu iz ruke. Napadaj ide sada na redovnike, sada na visoko svećenstvo, a od tuda ide onda na svećenstvo svjetovno baveće se pastvom i s pukom neposredno svezano. Na crkvene glave od najnižje do najvišje bacaju se blatom. Napadaj i boj razjari se jur do tolika stupnja, ter bi se čovjek mogao pobojati, da će razoriti svu našu maticu crkvu. Ova, ako svu pomisliš, neće ravno poginuti nikada, jer je Bog temeljnik joj s njom do vieka; nu to obećanje neproteže se na ovaj ili onaj dio njezin, nije rečeno, da će u Erdelju ili Ugarskoj nepomična ostati do vieka. Zato treba da se svećenstvo složnom i uztrajnom snagom uhvati i drži skupa. Tu jednotu, tu slogu stavi Isus učenikom na srce na razstanku polazeći u smrt, u to ime pomoli se otcu nebeskomu, i ta mu tako rekuć bijaše oporuka na umoru. To želim, to očekivam i molim od štovanoga svećenstva i ja. Zato i jest godilo mojemu srcu, kad me je preč. predstavnik uvjeravao, da Vi s menom, prem nevriednim nadpastirom, otvorenom, podpunom i neprevrtljivom ljubavlju držite. To sam i sam osjetio, o tomu sam se posve osvjedočio, ter zato, kako me veseli u veliku po mogućnosti krugu mojega štov. svećenstva raditi, tako mi je težko, kada se po veliku poslu na kratko vrieme moram s njim oprostiti. Borimo se dakle u svetoj slozi i nerazkidnu vezu za pravice sv. naše matere crkve, i za njezinu Bogom ustanovljenu uredbu. Trsimo se pisanjem i propoviedanjem javno, i razgovorom u privatnu družtvu uputiti svietske naše viernike, kamo-li jih zavedoše neprijatelji hušteći proti uredbi Bogom postavljenoj. Svećenstvo negrabi od drugoga oblasti uprave crkvene, baštinila ju je od Isusa Gospodina i apoštolah, u čemu kroz viekove neprekidno jedan stupa za drugim. Sistem u hierarhiji polazi od Boga. Isus nereče svakomu, tko u njega vjeruje, neka ide u sviet naučat i krstit narode. Oblast vezati i razvezati, predao je on samo nekojim odabranikom, a ta se oblast nemože ni pustiti ni razdieliti. Biskupi, koji su tu oblast baštinili od apoštolah, nemogu nje pustiti, nemogu razdieliti. Ako se dakle viernikom hoće u upravi crkve imati diela, to traže pravah takovih, koja jim nisu dana. Viernici neimaju na duhovnu oblast nikakova prava. Prava su njihova: evangjelje slušati, vjerovati, otajstva uživati, crkvu braniti, dobro činiti. — Crkva je vazda rado primila od viernikah si ponudjenu pomoć, kad bi se djeca oko nje sa žrtovnom ljubavlju sakupila; ali bi ona odlučivala, u čemu i kako neka pomognu. U svako vrieme, medju svakimi okolštinami znala bi ona odlučiti, dokle jim može popustiti, da se u njezine poslove pačaju, česa pako nije dopustila nikada, to jest: da u njezinu području drugi, tudji ili makar njezine vjere ljudi sami oprediele medje, dokle smiju skupa s njom raditi. Nemogši apoštoli u isti čas i navieštati rieči božje i za materijalno dobro viernikah skrbiti, odlučiše, koji će biti posao djakonom i koliko će njih biti. Toga prava nemogu pustiti iz ruke niti nasljednici apoštolski biskupi; jer primili su ga od Boga, da bude privezano za njihovu osobu, za njihov stalež, sbog šta nesmiju se njega ni odreći. Ja sam vladu nad crkvom primio ne od ljudih nego kao nasljednik apoštolski od Boga. Toga se ostaviti nemogu. I ja ću, jer znam, da je biskupski sistem od Boga protekao, da je crkvi temelj bez kojega nebi mogla obastati, što bilo da bilo, uviek braniti. — Ako bi me Bog udostojio trpiti za njegovu stvar, spravan bih bio na sve s najvećom radošću; a osvjedočen sam, da i moji drugovi biskupi jednako sa mnom ćute. Medjuto sve da i sam ostanem, to sam spravan prije umrieti nego dopustiti, da se božanska uredba matere crkve prevrne; nu nedržim se ipak dosta jakim, sam braniti crkvu moju. Isus bijaše Bog i čovjek, pak je opet odabrao prem i slabe apoštole da budu uz njega, Neću niti ja da se sam borim, meni treba kamo veće pomoći. Tu očekivam od svojih svećenikah, a oni mi je neće uzkratiti. Svećenstvo držeće tvrdo sa svojim biskupom, četa su nerazgonjiva.

Digitized by Google

Ovoj četi, kako ćete dopustiti, jer me ide po časti, biti ću ja vodjom; ja napred, a vi za menom, pak neprijatelj moći će samo preko naših tjelesah orobiti nam crkvu. — Drugčije nikada.“ —

— Nadbiskup Haynald povratio se iz Rima i jur na prvi dan Duhovah bio u Pešti. Prestigao je povratkom mnogoga, da nije mogao ni izreći svoje gatnje o tom putu. Sada se može suditi, da je u Rim putovao kano poruk bih careve osobe ter imao miriti i tješiti papu sbog sankcije novih vierskih zakonah. — Što se piše po novinah o dočeku i boravku Haynaldovu u Rimu, o pismu carevu i čuvstvih u njem izraženih, ter kako je Haynald posao svoj liepo obavio, papa bio ganut carevim pismom i kako je tronut caru preko Haynalda odgovorio: neka ostane ovakove katoličke ćuti i sviesti vladar pak čim pritisak prestane, da popravi što je sada morao učiniti — — sve to za sada još moramo držati za pusto gatanje.

— Po starinskom običaju dadoše nj. veličanstva kralj i kraljica župnoj crkvi u tvrdjavi Budimu poslati prekrasan i dragocjen dar. To je podpun ornat, naime kazula, dalmatike, pluvial i stole od biela svilena cviećem kićena i zlatom vezena latka. Na svakom komadu ruha na prsnoj strani čita se ime „Marija“, a s dola na rubu pod krunom početna slova visokih darovnikah. Mjera i ukus u svemu odabrano je onako, kakova ugarska crkva voli. Izradio je sve bečki gradjan Danninger.

Beč. Listovi javiše jur prvih danah poslje proglašenja vierskih zakonah, a po imenu ministarska „N. fr. Presse“ da je iz Rima stigao prosvjed proti povredi konkordata, koji da je za čudo krotak. Nije istim. Apostolski nuncij nadbiskup Falcinelli morao je naravno po svojoj službi prem bez naročita naloga, prosvjedovati proti povredi konkordata; jer računa se, da je novim zakonom konkordat ne ukinut nego povriedjen. Nuncijeva ta nota dade valjda povoda ter izmisliše jur gotov prosvjed. Pravi prosvjed izreći će papa allokucijom u prvom konzistoriju. — Dan prije nego će biti proglašeni zakoni bio je došao po nalogu carevu kancelar Beust k apost. nunciju, javit mu, da su zakoni potvrdjeni i da će biti proglašeni, što se je naravno pristojalo, da zastupnik sv. stolice nemora dočuti istinu načinom kojim i vas ostali sviet.

Trst. Sv. otac poslao je biskupu tršćanskomu za kapucinsku crkvu, što se gradi, od slonove kosti izdjelan i srebrom obložen kip Spasiteljev i 15 srebrenih medaljah za prve darovnike iste crkve.

Rim. Papa Pio IX. nije zaboravio odlikovati ni liečnike (i neliečnike) židovske obćine u Rimu (koji su oko ljudstva svoje vjere za kolere vierno pomagali i služili). Dobiše i oni istu zlatnu zaslužnu medalju koju i ostali drugovi njihovi kršćani, samo s drugačijim napisom ovim: Asiana, lue afflatis. opem. ferenti. sua sunt. a Deo. praemia. An. 1867.

— Dne 13. svibnja navršio je Pio IX. 76 godinah. Bratu mu je Gabrijelu 84, drugomu bratu 80, a sestri 78 godinah, po tom bismo se smjeli nadati, da će nam i Pio poživiti još koju godinu. O rodnom danu objavila je „Unita Cattolica“ kratak životopis Piov do dana, kad je sio na papinsku stolicu, u mnogih stvarih posve nov i zanimiv. (Skoro ćemo ga uvrstiti i mi u svoj list. Ured.)

* Početkom ovoga mjeseca zatvoriše u Königsbergu jednu tako zvanu „angjelaricu“ udovicu radničku, na koju je sumnja, da je svako nezakonito diete, predano si za malenu plaću na mlieko, od prosinca prošle godine šestero, učinila „angjelom.“ Ota „angjelarija“ nova je crna kuga u sadanjoj družtvenoj nevolji, strahovit pojav vražji, koj truje i visoko i nizko, i gospodske staleže i biedno bezkućanstvo. Neće-li se komu trošiti na nezakonito diete svoje, ter ga se hoće što brže da mentuje, bilo to u Londonu, Berlinu ili u kojem drugom glavnom i stolnom gradu, a on dade diete „angjelarici.“ Čim se manje plaća za hranu, n. p. 1 do 2 talira na mjesec, tim će se prije preseliti diete medju angjele. Netreba tu nipošto takovu djecu otrovati, zadaviti ili igalah jim dati, da jih „slučajno“ progutnu, svega toga netreba, diete pusti se da po malo skapa od gladi. I tako diete umre na kakovoj god djetinjoj bolesti, zakopa se bezplatno na groblju siromakah, a hraniteljica, s toga nazvana „angjelarica“ pjeva: „Dragi Bog uzeo je angjela k sebi.“

* Čemu se sve francezka omladina ženska u naprednih školah državnih uči i neuči. O tom se slavni biskup orleanski, koj francezkomu ministru prosvjete mnogo zadaje posla, izjavio ovako: „Francezka žena poznaje sada sva imena glasovitih glumacah i brzac-konjah, ona poznaje sve članove i učestnike u operi i kazalištu. Knjigu za utrkivanje konjsko znade ona na pamet, ali ne knjigu za kuhanje: Niti jedna najvještijih i najskupljih kitničaricah nije joj nepoznata, isto tako ne dućan najboljega sedlara. Zabavljati se može samo sa svojimi drugaricami, ili s bezstidnimi mladići. Posao, umjetnost, znanost, pače domaće gospodarstvo to joj je sve tudje; značajan, razborit muž mrzak joj je, a u njegovu družtvu mogla bi umrieti od duga časa. Dragocjenosti prima rado, ali ljubavi nepoznaje, a vjernosti smije se, kao što se pametni ljudi smiju babjim bajkam.“ Tako govori biskup Dupanloup. Pa ipak hoće francezki ministar za prosvjetu da djevojke obljube taj napredak.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 25. Tečaj XIX. U četvrtak, 18. Lipnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

U ovaj čas motri svatko zabrinut bilo za vjeru bilo za slobodu na Austriju, s njom se sada osobito bave svi listovi europejski, pak evo i mi počimamo opisivati obzor od nje. — Dani 21. ožujka, kad su prve dvie zakonske osnove slavno prošle i kroz gornju sabornicu, 14. svibnja, kad je istim putem a s manjom klikom i slavom prošao zakon medjuvierski, i 25. svibnja t. g. kada svi dobiše carsku sankciju, smatraju se za dane velikih dogodjajah, za dane sjajne pobjede. — Tako su se veličali isti dani po novinah svom Europom. Ali sada, kada je cika i klika protutnjila, umorene od napora glave ohladnile i srca se smirila, pita se: kakova je i čija je to pobjeda? Ljudi prijatelji crkvi, crkvenoj slobodi i napredku, ali slobodi i napredku na onom božanstvenom osnovu, na kojem se je začela i vjekovala, kažu da je to pobjeda reakcije. Kakove reakcije? God. 1848. bila je zatekla Austriju, motriš-li život državni s javnim pravom ili život crkveni s pravom njezinim, mlitavu i ukočenu, u nazadku zaostalu daleko iza cilja, kamo bi po svojoj povjesti i po vrlini svojih narodah bila morala dospjeti. — Javno pravo sve stajalo je u ovom maksimu: što država hoće i zapovieda; pak niti je bilo kakova drugoga javnoga prava niti pravne sviesti da bi si ga tražila, osim Ugarske i Hrvatske. Staleži i njihovi sobori bijahu vladin tobož netko. Motriš-li crkveni život: našao bi bio po Austriji dobrih katolikah, pobožnih srdacah i pobožnosti; ali u cielu prikazivalo se to kano ogromno jako tielo bez duše i topline, mekanizam naličen racionalizmom, osobito ako ga sravniš s drugim moralnim tielom. Crkva kano da bješe postala policijom, a službenici njezini više sluge državni nego crkveni. Pokušalo se pridići ju iz robstva, podala joj se barem u poglavitih stvarih sloboda. Moglo se je ravno to učiniti i tako, da se naprosto zakonitim putem navrati natrag na kanoničko pravo; ali što je načinjeno u obliku ugovora s papom ili konkordatom, zato je, da bude s vana pečat i sigurnija garancija proti mogućem prekršaju. Pak ota sloboda, kolika je bila da bila, za kratko vrieme urodila je obilatim plodom. Kamo se pako ide sada? Ide se natrag u vremena Josipa II. i na stare misli o javnom pravu, pak da se i s pravoslovnoga stanovišta ide u nazadak, ter zato se i veli, da su novi ili bolje ponovljeni zakoni vierski pobjeda reakcije nad napredkom. — I s protivne strane u protivnu dakako smislu veli se da je predobila reakcija; jer krajni liberalci nezadovoljni mrče javno i potajno na reakciju, i njihovi organi polažu svu utjehu i nadu u bolja vremena. — Govori se i piše, da konkordat nije ukinut, nego na stranu potisnut. Bar. Meysenbug da je po to poslan u Rim, neka radi kod rimske kurije za reviziju konkordata; zato da kardinal Rauscher nije jošte sa svojom četom digao bojne vike, jer bi to sve skupa moglo jošte izaći kano prenapravljen dobar konkordat. Ministri spremaju nove osnove zakonah, kojom bi se ona tri glavna imala provesti; a timi zakonskimi osnovami tješi se i taži jedna i druga stranka: crkvena, da se je prenaglila ter bez razloga plašila, jer će još po nju pametnije i bolje izaći nego bi s konkordatom, a liberalna, da će se u praksi provesti, što u načelu ni slovom nije izreečno. Eto dakle: pobjedila je i ovamo i onamo reakcija, ali po svaki način pobjeda je do sada samo polovna.

Predjimo umah na crkveno pitanje ugarsko. Kamo Ugri smieraju? Nekoliko nam razbistriše pisma prabiskupova i Eötvöševa, po koja besjeda prošla je u sviet iz spisa biskupskih konferencijah, ter po tomu sudeć rekli bismo, da se radi ob

Digitized by Google

autonomiji crkve s nutra i s vana; s nutra: nezavisno od državnih vlastih, pri čemu bi se na upravu crkve priteglo svietskih glavah, s vana: naprama Rimu i ostalim crkvenim oblastim, sbog šta bi se imao postaviti nad sve nadbiskupe, biskupe i biskupije ugarski primat. Smier nije jošte čist i razgovetan, ili barem nije jošte poznat; vodje različitih stranakah neočitovaše jošte svojih mislih. Ako se misli pripustiti svjetske glave k upravi ne samo imutka, zakladah, školah, nego tija iste crkve, povjestnica i crkveno pravo svjedoče, da od toga nemože biti ništa. Za upravu crkvenih stvarih i to donekle pustilo bi se; nu misli se tu i dalje. S prvine govorilo se je samo za mješovite konferencije i skupštine; nu sada hoće se već da svietske glave idu u biskupijske i provincijalne sinode, gdje bi jednakom moćju sa svećenstvom rešavali pitanja. To po načelu crkvenom neide. Neide ni to, da bi rimska kurija tako lahko dopustila ograditi si narodnu crkvu. Znamo, koliko je ota misao stala borbe u Francezkoj, Njemačkoj, pak više manje svagdje, gdje se je i kada pojavila. — Treba znati, da je ovakov primat ugarski, kakav sada stoji čast samo državna bez ikakove crkvene praerogative. —

Drugčije nadaju se i katolički i liberalni listovi, da će se taj posao sretno svršiti. O tomu nesmieš ni posumnjati. Katolici se ufaju u zdrav um i srce svoga naroda, u stare tradicije i katoličku većinu, a ultraši i opet u zdrav um. Nego da se u lievom taboru oporo misli, eto dva tračka iz organah, kojim svakomu za ledjima stoji i šapće u uho po koji kolovodja četrdesetosmak. „Szazadunk" psuje Haynalda, da je „najokoreliji neprijatelj ugarskoj crkvi narodnoj"; a „Hazank" veli: „Nisu toliko illuzije u glavi ugarskih klerikalacah, nego su po svoj prilici illuzije prave u Rimu; jer ugarska legislativa neće istom pitati u Rimu, kako bi uredila prava ugarske crkve, niti će ona za katolike moliti takove licencije, nego će jim autonomiju odmjeriti sama." Oho!

Ugri su ponosni, sviestni i budni za svoja prava, ter nije istom trebalo buditi pražkomu listu „Politik" kako je nedavno hotio rekši: pazite se — i crkveni vam se poslovi hoće da nametnu zajednički, Meysenbug je poslan u Rim jednako za sve, što osnuje, biti će za sve, a kardinalu nadbiskupu bečkomu Rauscheru obećano je da će biti primas carevine. Tim je isti list spotaknuo troje: Magjare i Čehe probuditi, neka paze i tu praerogativu svaki svoje kraljevine, koje imaju primasa svoga, drugo glavare crkvene jedne i druge kraljevine razdražiti proti bečkomu nadbiskupu, treće baciti crnu ljagu na istoga nadbiskupa: da bi on za volju časti mogao izdati crkveni boljak, zašutkati se sjajnim obećanjem, kako morda i jest već sve gotovo; jer zašto drugčije da sada šuti, kada treba govoriti, koji je prvlje toliko bučio? Medjuto odišla je već i ota pripoviedka u bajke. — Povodom poslanja Meysenbugova u Rim pohiti magjarski katolički list „Hirnök" očitovati, da dualizam valja i za crkvu, ter za Ugarsku da može ugovarati sa sv. stolicom samo njezin apoštolski kralj, ne pako car austrijski. „U obće — piše isti list — velimo mi iskreno, da stanje, porad kojega u kakovoj god državi treba konkordata, s pogleda vjerozakonske slobode nedržimo nipošto zdravim. U Ugarskoj, od kada je krštena i katolička, dakle preko 800 godinah, nije trebalo nikakova konkordata; jer crkva uživala je pod zaštitom zakona i naravnoga prava i bez konkordata podpunu slobodu. Austrijski konkordat, što je za absolutizma i kod nas uveden, popravio je samo one krivice, koje su katoličkoj crkvi s onu stranu Litave od Josipova vremena počinjene. . . . Ugarska pako budući na onom položaju, kamo ju je starinski ustav postavio, i kojega zakoni od g. 1848. nepromjeniše, nije trebala nikakova konkordata. — I tako ćemo mi, kako smo osvjedočeni, u napredak zagovorom svoga apošt. kralja načela u zakonskom čl. 20. 1848. izrečena dovesti na čisto ter svoje nutarnje vierske poslove moći urediti bez svakoga novoga konkordata; ako se pako porodi tegobah, gdje bi se radilo o deklaraciji, za koju nebi trebalo privolje rimske stolice, to se mi nećemo obratiti za pomoć na bečki ministerij vanjskih posalah ili na skupnu vladu, nego će se stvar neposredno razpraviti medju apostolskom krunom i ugarskim episkopatom, kako se ono dogodi g. 1844. u pitanju mješovite ženitbe poslanstvom nezaboravnoga Lonovića." Sjećamo se dobro, da su katolički listovi ugarski nedavna još pisali za konkordat, a i dopisnici liberalnih listovah bečkih odanle uvjeravali, da ugarski biskupi jednako misle kano i austrijski, ter da će i tu liberalne osnove naići na jednak odpor. Po tomu dakle, kako se je mislilo i pisalo prije, a kako se piše sada, vidi se, da se niti u Ugarskoj nemisli već spasiti konkordat ili da bi mogla proći pravedna i dobra revizija konkordata; okrenulo se misliti ovako: kada je u Beču starinski gradjanski zakonik restitutus in integrum, i mi hoćemo restituciju in integrum slobode crkvene po starinskom našem ustavu! — Sada pokle je po svoj prilici put u Rimu, pred kraljem i odgovornim ministerijem poravnan i glavni posao razpravljen, da će se po Tielovu biskupi opet sastati i nastojati da se stvar u mješovitoj skupštini razpravi. — Nego tajinstven je put Haynaldov u Rim. Vlada ugarska kroz svoje listove i dopise u listove

Digitized by Google

vanjske taji ter neda čuti, da je Haynald išao u Rim bilo samo kano poruk, makar samo kano listonoša cara austrijskoga ili kralja ugarskoga. Strah je Ugre i najmanje sjenke absolutije; želja je, da se i vierski poslovi razprave na peštanskom saboru; pak zato, čim se pročuje štogod, da je kruna nakanila štogod sama osnovati s rimskom kurijom, ili da bi episkopat želio taj posao razpraviti sam s krunom, umah se sa svih stranah sili ministar prosvjetni, neka izilazi van sa zakonskimi osnovami. Jur početkom prošloga mjeseca javi „Debatte", da je marljivi ministar pravosudni pripravio zakonsku osnovu za civilni brak, s tom od bečkoga razlikom, da bi se svakomu pustilo na volju, hoće-li crkveni ili civilni sklopiti brak, nego za crkvenu ženitbu ostali bi ženitbeni sudovi crkveni. Sada pako ište se umah, da se saboru predadu zakonske osnove o braku, školi i odnošajih vjerozakonskih, što da i čeka jur sve gotovo.

Drugčije našli bismo sve do dana sankcije novih vierskih zakonah svaki čas po koji slučaj, da je u transsutlaniji pao pod sud i u zatvor ovaj i onaj svećenik, jer se je s propovjedaonice usudio lagati: da će se med carem i papom sklopljeni ugovor — konkordat — razkinuti, civilna ženitba uvesti i škola od crkve odlučiti, a to „sbog razširivanja neistinitih glasovah," „izopačivanja istine" itd. po §. 300. Nestojimo sigurni, neće-li se taj paragraf uporaviti i poslje skroz gotova čina. Ali medjuto biskupi počeše jur govoriti i pisati; nadbiskup pražki da je jur razposlao past. poslanicu, a tako redom i drugi biskupi češki. Čitamo na šire past. poslanicu biskupa brnskoga. Nada se on, da će svećenstvo znati pojmiti i pravedno ocieniti težki položaj njeg. veličanstva, žaliti ga i moliti se za njega i njegove savjetnike; a drugčije neka upute puk, da zakoni crkveni i sudovi ostaju, da će se u civilnom braku živući smatrati kano javni griešnici; glede učione da crkva drži svoje pravo, a glede medjuvierskih zakonah, naročito obzirom na groblje, da će se i od sada graditi crkvena katolička, a gdje nebi moglo biti posebna, skupna neće se nipošto sva blagoslivati, nego posebice na njem samo svaki grob za katolika. — Pisa jur poslanicu i biskup u sv. Hipolitu jednako odrešito. Nadbiskup bečki pozvao je k sebi na sastanak kotarske starešine, školske nadzornike i župnike Beča i okolice, valja da jim prišaptne više toga, nego bi se smjelo očito reći. Nova dakle borba počima. Što će na to ministar Giskra? Mari-li kako bi morao mariti za jednaku svim slobodu, tim bi manje smio još jedan put izaći na vidik s onakovom okružnicom, jer se svećenstvo držeći svoje pravo nije dalo uplašiti i jer je ministar pokazao kašnje, kako liepo i milo on umje govoriti s istimi težaci i radnici. Kadno su ono bečki radnici počeli previše vrndati, čitasmo po novinah, da je ekselencija „dala moliti radnike, neka bi k njemu poslali svojih ljudih;" deputacija radnička došla i g. ministar liepo ju „zamolio," neka gledaju, da na skupštinah nebude „izgreda." — Zar su dakle g. ministru divljiji svećenici nego radnici ter za one treba strožije pazke i stege, nego za ove? Ili, mislio on o svećenstvu kako mu drago: zar ona stavka temeljnoga zakona: „Pred zakonom svi su državljani jednaki" pred njim nevalja? Značajno je, što se svaki čas pripovieda, i to pripovieda u židovskih novinah, od prilike ovako: „Kršteni židovi, koji se sada žele povratiti na vjeru svoga plemena, ostavljenu pod pritiskom vremena, javljaju se svaki dan ovdješnjemu propovjedniku Jelinku, a tako i mnogi rodjeni kršćani; nu dor. Jelinek stavlja velike zapreke prije nego će primiti rodjena kršćana u krilo židovstva, jer je ono, kako se zna velik neprijatelj proselitiji." — Jesi-li ga razumio? kršćani se na jedan put nadjoše usred židovskoga svieta na onakovu položaju, na kakovu bijahu židovi, samo što su židovi veledušniji, ter neće da na silu obrezavaju, kako su nekada židove na silu krstili. Zar nije dokaza i u ovakovih pripovjedčicah, da je danas u Austriji dičnije i bolje biti židov nego kršćan?

Bečki sabor morao se je već jednom osmieliti na financijalne potrebe. Koliko je to mutilo mozag ne samo ministru financije (jer kad se dira u financije, drma se sva država, ne samo jedan čovjek) nego i svemu ministeriju, kaže jasno slučaj, što je isti ministar bez listnice (ovaj put i bez molitvenice) Berger u stolnoj crkvi na zadušnicah i opielu nad mrtvim tielom patriarke Megerle v. Mühlfelda, posred ljute žalosti za tolik gubitak imao punu glavu brige za financijalni predlog. Došuljao se naime blizu njega čovuljac ter razgovetno čuo iz njegovih ustinh: „Bei der Umrechnung von 25 Percent auf 20 . . ." a na listu papira u ruci mu čitao: „Antrag." Zlobni čovuljac razglasio tu molitvu nad nesretnim u financijah pokojnikom. Dugu različite vrsti ima se bez svakoga pridjevka reći „dug," i od njega se, komu se mora, plaćati 5%; krida, prem je danas stvar poštena i po austrijskom zakonu lagodna, ipak je sramota za onoga, koj bi jošte morao posudjivati, pak zato jest udarena daća na coupone samo 20%, što je nješto manje od bankrota. Tom su velikom ucjenom pučki poslanici spasili pučke ministre i s njimi liberalne stečevine!

Česi se bora mi nedadu pritisnuti na zid; baš su se živo razmahali. Dan sv. Ivana Nepomuka velik je za Čeha god, u Pragu svake go-

Digitized by Google

dine o tom godu silina puka i velika slava, kako je kada veći pritisak, i veća se tom prigodom, osobito od ovo nekoliko godinah pravi narodna prkosba, a ove je godine sve nadmahnula. Taj dan velike crkvene i narodne svetkovine i silnoga pučkoga sbora bio je odredjen za ogromnu i divnu narodnu demonstraciju. Gradi si narod kazalište, sgradu u osnovi veličajnu, gradi sam o svojoj žrtvi, na dan sv. Ivana Nepomuka imao se postaviti temeljnik postaviti tako: da narod uza to pokaže snagu i slavu svoju, pak još razgali srce i ćut pred svim svietom. Mnogi dani pred njim bili su redom dani pučkoga slavja dovažajuć čudnovate temeljnike sada s ovoga sada s onoga mjesta proslavljena sgodami povjestnimi. Nekanimo ni s daleka opisivati ote svetkovine, nego samo spomenuti, ali vendar iztaknuti po štogod. Demonstracija naperena je proti Nemcu i to ne ni njemu kao narodu, nego kako vele Česi, Niemcu nametniku i zatorniku českih pravicah; a gdje Čeh ima Nemcu prkositi, kamo ćeš iz stanice drugih glavah, van Husa i Žižku. Zato se i vrgoše u trumbu temeljniku moćice Husa i Žižke, a u svečanih besjedah slavio se Hus kano prvi viestnik vječne istine i Žižka zatočnik i osvetnik pravice. Kako je sam Husov pokret ili češ odpor bio kamo više narodne nego vjerozakonske naravi, tako je i ovom prilikom bila to demonstracija nevjerujemo ni s daleka toliko vjorozakonska koliko narodna. — Nego jer su se sa svih stranah svažale relikvije Husove, Žižkine itd., jer je jedno i drugo ime postalo nekim simbolom u množine Čehah, a morda i s drugih razlogah — uzkratio se kardinal nadbiskup pražki, drugčije pristajući uza narodne težnje, pozivu na blagoslov, a s njim i većina njegova svećenstva. Težak je to sbilja bio položaj! Crkva nije proti dobrim kazalištem, u Rimu pred očima Vatikana ima njih više nego jedan, Pio IX. sagradio je divan Apollov; crkva blagoslivlje sgrade, biskupi po svietu nekrate blagoslova nji se uztežu dieliti s narodom svečanosti, ako je s tim svezana i narodna demonstracija: zašto bi se dakle i pražki nadbiskup uzteze českomu slavlju? Osim ako sbilja mlada husovska težnja nije po katolički puk češki jur pogubna? Ali mahnimo se, znao je Švarcenberg što radi.

Uzrujao se taj narod strahovito; na historijskih mjestih sastaju se pravi pučki meetingi do 20 i 30 hiljadah. Radničke skupštine i demokratični meetingi oko Beča ili što su njemački ili što se s njimi razumie, za g. ministra Giskru šala su; ali ustavno njegovo oko nemože mirno gledati ove šale češke. Prepoviedao je strogo ovakove skupštine pod vedrim nebom, ter već 7. t. mj. urečena skupština na Visokoj morala se je razvrći, osim što je ono oko 3000 paka ostalo pijuć, plešuć i pjevajuć, a napijajuć nemile vladi zdravice. Česki narodni listovi priete se Giskri: kada on prepovieda očito govoriti, da će narod tim više potajno raditi. A za čim Česi danas idu i što na vas glas počeše tražiti, jest: sva prava krune česke, podpunu legislativu saboru osim neobhodnih zajedničkih posalah, i odgovorni ministerij. Drugčije Čeh se počeo seliti u Rusiju, gdje mu je u Krimu dano liepih naselbinah, sobom vode svećenikah i učiteljah, grade crkve i učione, a dobiše povlasticah s nekom vrsti autonomije i drugih polakšicah. Glasa se, da nj veličanstvo smiera u Prag još ovoga mjeseca. Na onoj dakle poli nije niti početak gotov. Nego neće se dati niti na našoj amo poli onako sve ušutkati i smiriti, kako se je na peštanskom saboru hotilo ušutkati poslanika Dobrzanskoga. („Neima tu jamstva, ako se obrate na sabor nemagjarski norodi — — kakovi narodi? — — — nemagjarski! — — neima jih! — — bez zamjere ima jih — — neima i tri puta neima — na red!). — U Erdelju dižu se Rumunji (skupština 15. svibnja u Blasendorfu) a i Sasi nemiruju, dočim se Magjari čude, kako još tko smie pisnuti proti članku: jedan kralj, jedan ustav, jedna domovina i jedan narod. Neima s nijedne strane čista izgleda niti dugim borbam i mukam konca.

Gata sviet, da ni ovo nije blagoslov za Europu, što je po njoj zaokružio princip Napoleon, a najmanje za Austriju kao takovu. Bečani ga, Pražani i Peštanci neka liepo primaju; ali Velikoga iztoka blagoslov preko velemeštra zlo je do sada nakvasio Austriju.

Srbski knez duhoviti, plemeniti, razboriti i po kneževinu velezaslužni Mihajlo Obrenović pade 10. t. m. od urotničke ruke. Morda je i smrtan, ali je svakako po kneževinu težak to udarac, a po narod žalostan. Jedva se dokopa do slobodice svoje i svoga priestolčića, eno kleta takma i pizma u nas mora nakvasiti krvlju zemlju desnicom božjom jur od viekovah šibanu. Pade Danilo nedavna a sada evo Mihajlo. — Ubojstvo je političko, urote tko zna dokle razgranjene, po svoj prilici izvan medjah osnovane; a može dovesti i do krvava rata. — Dugo nećemo čekati znalični.

Doma nevidimo za sada ništa nova.

Vierski zakoni.

Zakon od 25. svibnja 1868,

kojim se vjerozakonski odnošaji državljanah u navedenih tu pogledih uredjuju, valjan za kraljevine i zemlje u carevinskom vieću zastupane.

U suglasju sa obe kuće carevinskoga vieća nalazim za izdati sliedeći zakon, kojim se uredjuju vje-

Digitized by Google

rozakonski odnošaji državljanah u pogledu tu navedenih.

I. U pogledu vjerozakona djece.

Čl. 1. Zakonita ili sa zakonitom jednako smatrana djeca, ako oboje roditeljah istoj vjeri pripada, sliede vjeru svojih roditeljah. Kod mješovitih ženitbah sliede sinovi vjeru otčevu, kćeri vjeru materinju. Ipak mogu ženici ustanoviti prije ili poslje ženitbe ugovorom, da bude protivni razmjer ili da sva djeca vjeru otčevu ili vjeru materinju sliede. Nezakonita djeca sliede vjeru materinju. U slučaju, ako se nemože nijedna ustanova gore naznačena uporaviti, onda onaj, tko ima pravo diete odgojiti, ima zanj i odlučiti: u kojoj će se vjeri diete uzgojiti i obučiti. Obvezna pisma predana načelnikom i službenikom crkve ili vierske družbe u pogledu vjerozakona, u kojemu mora da djeca budu odgojena i podučena, neimaju nikakove moći.

Čl. 2. Vjerozakon po prijašnjem članku za diete odredjen nemože se po pravilu tako dugo promieniti, dok diete samo slobodnim izborom takovu promjenu nepoduzme. U ostalom mogu roditelji, koji imaju po čl. 1. pravo, da po ugovoru odrede vjerozakon za djecu, vjerozakon djece promieniti do njihove sedme godine.

U slučaju ako promieni vjerozakon jedno il oboje roditeljah, odnosno nezakonita mati, ima se s onom djecom, koja sedmu godinu još navršila nisu u pogledu vjerozakona bez obzira na ugovor prije promjene vjerozakona utanačeni tako postupati, kao da bi se bila rodila poslje promjene vjerozakona roditeljah, odnosno nezakonite majke. Ako se koje diete pred sedmom godinom legitimira, to se ima š njim u pogledu vjerozakona po čl. 1. postupati.

Čl. 3. Roditelji i odgojitelji, kao i vjerozakonski službenici jesu odgovorni za točno ovršivanje ovih propisah. Ako bi se prekršili, imaju bližji rodjaci, kano takodjer i glavari crkve i vjerozakona pravo, prizvati se na pomoć vlastih, koje imaju stvar iztraživati i po zakonu odrediti.

II. U pogledu prelaza iz jedne crkve ili vierske družbe u drugu.

Čl. 4. Po dovršenoj četrnaestoj godini ima svatko bez razlike spola, slobodan izbor vjerozakona po svojem osvjedočenju, ima ga, ako bi bilo od potrebe i vlast u slobodnu izboru braniti. Isti nevalja da je bio u vrieme izbora duhom ili srcem u takovu stanju, u kakovu nije moguć slobodan izbor.

Čl. 5. Promjenom vjere gube se sva družtvena prava kako ostavljene crkve ili vjerozakona na prelaznika, tako i njegovi zahtjevi.

Čl. 6. Da bude imao prelaz iz jedne crkve ili vjerozakona svoju zakonitu moć, mora ga prelaznik javiti političkoj oblasti, koja to predstojniku ili dušobrižniku ostavljene crkve ili vjerozakona obznani.

Pristup u novo odabranu crkvu ili vjerozakon ima pristupnik dotičnomu predstojniku ili dušobrižniku sam glavom javiti.

Čl. 7. Odluke §. 768. lit. *a.* a. b. gr. zak., kojimi se odpad od kršćanstva ustanovio kano uzrok gubitku baštine, po tom ustanove §. 122. lit. c. i d. k. z. kojimi se očituje krivcem po prekršaju zločina, tko kršćana zavede na odpad od kršćanstva ili kršćanskoj vjeri protivne krive nauke šire, ukidaju se. U ostalom zabranjeno je svakoj vjeri, sljedbenike druge vjere silom ili lukavštinom na prelaz navoditi. Potajne ustanove zakonske obrane, koliko nisu označene kaznenim zakonom, ostaju za posebni zakon.

III. Odnošaj u pogledu funkcijah bogoslužja i duh. službe.

Čl. 8. Predstojnici, službenici ili članovi jedne crkve ili vjerozakona imaju se uzdržavati od funkcijah bogoslužja ili duh. službe na sljedbenicih druge crkve ili vjerozakona, ako nisu zato opunovlašćeni. Iznimka može biti samo za one slučajeve, kad dotični dušni pastiri ili službenici druge crkve ili vjerozakona za takovu funkciju umole ili to zakoni i propisi ove poslednje dopuštaju. Izvan ovih slučajevah ima se isti čin po pravu nevaljalim smatrati i vlasti moraju na molbu povriedjene osobe ili vjerozakona shodnu zadovoljštinu pribaviti.

IV. U pogledu prinesakah i rada.

Čl. 9. Članovi jedne crkve ili vjerozakona mogu se prisiliti samo onda na prineske u novcu i naravi, ili na posao za nauk i dobre svrhe drugoj crkvi ili vjerozakonu, ako jih na to veže patronat ili ako se dužnost osniva na privatnom pravu iz razlogah, što se pismom mogu dokazati, ili ako su obvezani uknjižbom.

Nijedan dušni pastir nesmije zahtjevati od tudjih vjeroizpovjednikah takse, štolu itd., izvan ako je na zahtjev dotičnikah funkciju obavio, i to samo po zakonitom propisu.

Čl. 10. Propisi prijašnjega čl. 9. imaju svoju podpunu valjanost i za prineske i posao za naukovne svrhe, izvan ako članovi jedne crkve ili vjerozakona s članovi koje druge vjere idu u jednu školsku obćinu, u kojem slučaju imaju dotičnici ukupno bez razlike vjerozakona doprinašati za uzdržanje i podignuće skupne škole i za plaćanje dotičnih učiteljah, izuzam troškove za vjerozakonski nauk, koje svaki vjerozakon sam namiruje.

Silovito upisivanje u škole druge vjere nije slobodno.

Čl. 11. Svi u ustanovah prijašnjih čl. 9. i 10. nenaznačeni zahtjevi svećenikah, slugah, organistah i učiteljah, po tom zavoda hprosvjetnih, naučnih i dobrotvornih jedne crkve il vjerozakona na prineske i posao od strane članovah druge crkve ili vierske družbe, prestaju.

Digitized by Google

V. U pogledu pokopah.

Čl. 12. Nijedna vjerozakonska obćina nesmije uzkratiti mrtvacu njoj nepripadajućemu pristojna pokopa na svojem groblju:

1. ako se radi o pokopu u obiteljskom grobištu, ili ako

2. ondje, gdje je dotičnik umro il gdje se je tielo mrtvo našlo, u obćini za sljedbenike crkve ili vierske družbe mrtvaca grobišta nema.

VI. U pogledu blagdanah i svetkovinah.

Čl. 13. Nitko se nemože prisiliti, da neradi na blagdane i svetkovine tudje mu crkve ili vierske družbe. U nedjelju, u vrieme božje službe, ima se obustaviti svaki silno nenuždni javni posao.

Dalje se ima na dan svetkovinah koje mu drago crkve ili vierske družbe u vrieme glavne službe božje blizu hrama svaki posão ostaviti, koji bi bunio ili priečio svečanost. Isto se mora paziti i kod svečanih procesijah na trgovih i po ulicah, kud ista prolazi.

Čl. 14. Nijedna vjerozakonska obćina nemože se prisiliti, da nezvoni onih danah, kada to po zakonih druge crkve ili vierske družbe nije slobodno.

Čl. 15. U školah, koje polaze sljedbenici raznih crkvah ili vierskih družbah, ima se, koliko je moguće, tako urediti podučavanje, da i manjini ostane vremena za izpunjenje njihove vjerozakonske dužnosti.

VII. Konačne odluke.

Čl. 16. Sve dosadanje ustanove zakonah, koje se ovim propisom protive, na kojoj mu drago podlogi one se temeljile i u kojoj mu drago formi bile izdane, kao takodjer i ovim propisom protivne navade, u koliko se ovdje nenapominju nemaju više valjanosti. Ovo osobito valja i za propise o vjerozakonskoj gojitbi na javno odhranjenje uzete djece.

Čl. 17. Ovaj zakon stupa u valjanost s danom njegova proglašenja.

Čl. 18. Izvedenje ovoga zakona naloženo je ministru obuke i prosvjete, kao i drugim ministrom, u kojih djelokrug ustanove istoga padaju, i imaju za izvedenje ovoga potrebite zapovjedi izdati.

U Beču, 25. svibnja 1868.

Franjo Josip s. r.

Auersperg s. r. Taaffe s. r. Hasner s. r.
Giskra s. r. Herbst s. r.

Dopis.

Iz Zagorja. Dodjosmo onomadne po poslu k župniku jesenskomu veleč. g. Fr. Videcu. Težka-li mora biti uprava te župe, pomislih, iduć po onih brdinah, ali mora da je uharna, kad ima toli krasnu crkvu i župni stan, kakvi se tako hitro negrade, niti je toga svuda naći. Nu imadoh na tu moju primjetbu šta čuti od vrla starine suputnika moga, i više se čemu čuditi. Čujte! Kazivao mi, kako je prije 20 godinah kano susjedni svećenik u podrtoj sakristiji vršio službu božju i bojao se, da ga za službe sa životom nerazstavi koja prsnica. U razgovoru eno nas pred crkvu i župni stan. Velebnih sgradah! obe se uzdigle ponosito i gizdavo za ovaj samotan i pusti kraj, a obe će dugo spominjati trud i zasluge sadašnjega župnika g. Videca. Još god. 1857. predloži crkovno poglavarstvo, da se župa jesenjska, budući vrlo uboga, porazdieli medju tri susjedne župe, Bednju, Krapinu i Radoboj. Pomisli si prijatelju, reče mi suputnik, kako-li je bilo pri duši revnomu župniku, kad je dobio ono pismo od preč. duh. stola; nu on ljubeći stado svoje — a što prava ljubav nemože? — neklonù duhom, nego srcem punim ljubavi pastve svoje sjedne k stolu, napiše liepu molbu na vladara, i eto njegovu kucanju otvoriše se vrata i on izprosio toliko, da je već g. 1855. započeo zidati ovu crkvu, koju do prosinca stavi pod krov; pod konac g. 1856. bješe dogotovljen zvonik, a sliedeće godine stajaše mu zaručnica u redu. Uz raznovrstne nepogode, uz oskudicu novca i siromaštvo župljanah, premda pobožnih i na žrtve spremnih netrebaše-li gvozdena srca župniku, koj je takovu crkvu za povećanje pobožnosti puka svoga podignuti htio? . . Tko će o tom dvojiti, da bi čovjek male vjere za cielo zdvojio bio? Crkva gotova ali prazna, što je dakle župniku sada raditi? opet on pokucaj ovamo, pokucaj onamo, te izprosi nješto malo iz vjerozakonske zaklade preko preč. duh. stola, napravi liep veliki žrtvenik sv. Ivana Krst., propoviedaonicu, krstionicu i njekoliko klupah; nu tim se revnost njegova nezadovolji, nego on iz milosrdnih darovah i najviše od svoje štednje g. 1861. podigne oltar na slavu sv. Augustinu Gazotiću biskupu zagrebačkomu a g. 1863. opet najviše od svoje štednje na slavu bl. bogorodici žrtvenik, dok mu napokon g. 1864. podje za rukom pomoćju župljanah podići i četvrti žrtvenik sv. Valentina. Tolika djela začimlje visoka i sveta idea, a izvodi iskrena i žarka ljubav ter briga za povjerene si duše; a tim su veća i vriednija, čim su od manjega i siromašnijega. A što ćete reći, kad tomu neutrudnomu brigovanju za pobožnost župljanah dodam, da tomu istomu, u tihoj sukromnosti živućemu dobrotvoru svećeniku i jesenjska škola ima zahvaliti svoj obstanak, a tako i božji grobak u crkvi i drugi uresi što obnovu svoju, što postanak svoj? To sve i novi župni stan, taj ukusni, pravi gospodarski dvor, jesu čini, koji dokazuju župnikovo čuvstvo za krasno, za dobro, za napredak, za prosvjetu. A to je za cielo dostojno uvažavanja i poštovanja i u rodoljubnih svjetovnjakah nekmo-li u nas, koji znamo, kolikom se nategom i štednjom u ova skupa vremena i kakva god starina izpravlja. Neka ovi istiniti podatci budu vriednomu i odviše čednomu g. župniku u Katol. listu dokazom priznanja i poštovanja, a ponukali i drugu u boljih okolnostih nalazeću se

Digitized by Google

gospodu, da čine, kao što radi on. Ovakove revne rodoljubne svećenike mora da poštuju i neprijatelji jedino spasonosne naše katoličke vjere. *J. Š.*

Viestnik.

Zagreb. Velika tielovska procesija nije mogla izači iz crkve porad kiše. Više danah pred Tielovo pokrivaše zagrebački obzor snuždena mrka oblačina niti se mičuć niti kvaseć, na samo Tielovo rano poče jače proškrapati, nu misleći da će ostati kano i prvašnjih danah sve se za procesiju spremilo, cehovi se i škole poredavale, poredala se na trgovih vojska, gradjanske i vojne oblasti u svečanu ruhu stavile se u crkvu; ali upravo kada je valjalo da se izadje, udri kiša i zaprieči. Preč. g. opat i kanonik dor. Luka Petrović, koji je pjevao svečanu misu, vodio je dakle procesiju samo po crkvi. Službi božjoj i procesiji na svojem oratoriju pribivaše uzoriti g. stožernik nadbiskup, preuzv. g. vrhovni zapovjednik vojske s častničtvom u presbiteriju, a preuzv. g. banske časti namjestnik sa svitom pratio okolo od postaje do postaje presv. otajstvo pod nebnicom. U nedjelju po hladovitu ali mirnu vremenu obavljena je u gornjem gradu osminska procesija; a tako danas i kapitulska običnim redom.

— Za službu katekete (700 for. plaće) na uzornoj glavnoj i djevojačkoj glavnoj učioni u Zagrebu razpisan je natiečaj, i rok izpitom stavljen na 9. rujna t. g.

Ugarska. Magjari katolici grčkoga obreda vodjeni kapitanom hajdučkoga kotara predaše ministru predsjedniku grofu Andrassyu prošnju upravljenu na nj. veličanstvo, proseći: da bi se za Magjare katolike grčkoga obreda okružila posebna istoga obreda biskupija po Hajdu-Doropu, crkvena se jurisdikcija razlučila od rusinskih i rumunjskih biskupah i uveo u crkvu magjarski jezik kano liturgični, kako to dopušta dogma (!) njihove crkve. Deputacija poklonila se i knezu prabiskupu, ministru prosvjetnomu i predsjedniku poslaničkoga doma. Katolički ugarski listovi opominju, da je veliko to pitanje crkveno, a ne političko ter da ide drugim putem: Sbilja: kako se na jednom tvrdi Magjari nadjoše u crkvi slavjanskoj? Ili su Magjari po onom kraju Rusine pomagjarali tako, da jim je slavska ostala samo liturgija, ili su Rusini pomiešani priučili liepo magjarski puk na svoje obrede i jezik u crkvi; a kako je pravo, mogu laglje pogoditi, koji one krajeve bolje poznaju. Magjari se oni prenuše i osupnuše, zar da se i dalje tija u crkvi bude trpio za ikoga njihova slavski jezik, bilo kojim god načinom da se je uvukao; ali bi morda pametnije bilo, kad jim se neće trpiti jezika, da ostave i obred ter se pridruže k ostalim katolikom Magjarom. Grčki obred i magjarski jezik čudno-li bi se slagalo! k tomu bi porad hajdučkih kotarah morao biti još jedan liturgični jezik u katoličkoj crkvi. — Ostrogonska bazilika početi će se skoro popravljati.

Brno. Dne 31. svibnja umro je u Bistrici pod Hostinom u toplicah glasoviti slavista svećenik Franjo Šušil 64 god. star. Redjen god. 1827. služio je najprije kano kapelan, poslje profesor bogoslovja u Brnu, od g. 1864. začastni kanonik, od jubileja bečkoga universiteta počastni doktor bogoslovja, predsjednik družtvu sv. Cirila i Metoda, od tisućnice ruskoga carstva vitez reda sv. Ane II. razr. Napisao je množinu spisah razne struke. Sprovod u Brnu, kamo ga s Bistrice dovezoše, bijaše mu sjajan, a došlo nanj štovateljah pokojnikovih tija iz susjednih zemaljah.

Rim. Sv. otac naredio je, da se na uspomenu lanjske vojne i obrane od Garibaldovih četah o njegovu novcu digne spomenik na bojištu. Pokle se nije moglo naći sgodna mjesta u Monte rotondo u crkvi, odredjeno je, da bude postavljen u Rimu na Campo Santo. Na razmjerno široku stalku dizati će se octogon ili stup sa osam plosnicah, ter će na sedam plosnicah čitati se imena i zavičaj palih bojnikah, a na osmoj plosni ovaj napis: Fortissimis militibus Indigenis, Exterisque. — Qui Anno 1867. adversus copias parricidarum pluribus proeliis pro religione atque Urbis incolumitate dimicantes in ipsa victoria vitam cum sanguine profuderunt. Pius IX. Pontifex Maximus monumentum fieri jussit, quo gratae ipsius voluntatis in filios meritissimos virtutisque eorum memoria sancta atque sacrata posteritati tradatur. Na vrhu piramide spomeničke stati će skupina kipovah: kako sv. Petar dižuć desnicom ključeve prama nebu ljevicom pruža mač oklopljenu vitezu držećemu barjak s napisom: Orbis catholicus. Temeljnik postaviti će se svečano 3. srpnja.

Renska Falcija. S neposlušnim svećenstvom stalo se postupati strogo. Proti četiri župnika povedene su jur sudbene iztrage, jer su jako sumnjivi sbog prekršaja čl. 119. i 127. kazn. zak. Tužba proti župnikom nepoteče iz puka, već je to posljedica veoma mudre naredbe ministra Gressera, što nalaže predsjedniku vlade, neka dalje iztražuje pomoćju uredah, kako se ponaša svećenstvo, da-li je proti osnovi sadanjega zakona školskoga, ili za nju. Tu se je moglo dogoditi, da su se uslied prevelike revnosti službene gdjekojih seoskih sudacah, što postadoše nadzornici i nad župnikom svojim, više toga uvuklo, ter se zabilježile misli, kakovih župnik nije izrekao nikada. Sve to će sudbena iztraga razjasniti točno. Čuje se dalje, da se takove mudre naredbe izdavaju neprestano. Stiže naputak jedan za drugim i na načelnike i sudce pitanje za pitanjem: kako se ponašaju „crni," da-li se svedjer jošte opiru glasovitoj osnovi ili se jur opametiše; toj gospodi da se nemože vjerovati nipošto, kako to ona za prevrata falcijskoga dokazaše (!!). Ja nepojmim sbilja toga sve-

Digitized by Google

ćenstva! Ta ono bi moralo znati, da se njegov djelokrug proteže lih na crkvu, t. j. na onaj prostor, što ga zaokružuju četiri zida. Pače i u tom prostoru smie ono propoviedati samo o ljubavi i snosljivosti, o bezuvjetnom posluhu i strpljivosti, nipošto pako o kršćanskih dužnostih, što su u protuslovju sa zahtjevi i težnjami novopoganskih teorijah državnih. Isto tako moralo bi znati svećenstvo, da je čvrsto prijanjanje uz okorjele dogme i vječne zakone ćudoredja u doba naprednjačko baš smiešno, pak da su poput svega drugoga i kršćanski nazori o dužnostih roditeljskih i nabožnom uzgoju djece izvrgnuti promjenam. Za danas zaključujem ja prijateljski savjetujuć svećenstvu, neka ono zaboravi evangjelje „o dobrom pastiru", ter „vukom" neka dopusti, da provale u stado, pak „dobre ovce da raztepu iz ugrabe", osobito kada je „najamnikom" samo sjajan život sudjen na zemlji. (Augs. Postz.)

(*Knjižtvo.*) Moćnik stolne crkve dubrovačke. Izvješće o drvu sv. križa, pelenici Isukrstovoj i ostalijem moćima posvećenijem životom i smrti našega spasitelja, sastavio Stjepan kanonik Skurla — sa slikama — troškom i nakladom D. Pretnera (V. Lajnovića) u Dubrovniku, štampano kod Drag. Albrechta u Zagrebu. — Manja osmina 177 str. Ciena 1 f. 20. Ovo je prvi književni podhvat Zagrebčana mladoga Pretnera, što je u Dubrovniku preuzeo posao knjižarski pod firmom Lajnovića. Naslovna je slika kapela sv. moćih u stolnoj crkvi dubrovačkoj. Dalmacija je u mnogom pogledu klasička zemlja, a po imenu što se tiče života kršćanskoga i hrvatske knjige; taj kraj natopljen je mučeničkom krvlju više nego ikoji naš, sbog šta ćeš po dalmatinskih crkvah naći i množinu znamenitih sv. moćicah. Kako kaže ova knjiga, obiluje njimi stolna crkva dubrovačka, ter je zato trebalo za nje opisa i poviesti. Koliko su stranski učeni putnici žalili, što toga nenadjoše i kako njega ponukao na to francezki agiograf Rohault de Fleury, pripovieda pisac u predgovoru. Druga slika kaže križ kralja Uroša (Stjepan Uroš II. Milutin zapoviedaše Raškom ili Srbijom od g. 1275. do 1321.). Taj se kralj kazao vrlo pobožan, gradio manastire, crkve i oltare po svuda, slao papi Klementu poklisare hoteći pridružiti svoju kraljevinu rimskoj crkvi, ali se razpalo; a kako je mnogo toga liepa napravio, tako je moćicu sv. križa i poglavicah apostolskih dao okovati i zaklopiti u velik srebren križ. Kad propade srbska kraljevina, dubrovački trgovci onuda naseljeni donesoše taj dragocjeni krst u Dubrovnik i darovaše crkvi oo. Dominikanacah u Gružu. Knjiga je namienjena svećenstvu i povjestnikom, a i svakoj pobožnoj duši, pak se zato ovim i preporuča. Tko zaželi naručiti, neka se izvoli obratiti na g. Vjekoslava Pretnera u Zagrebu. Ista knjižara prodaje žalobno slovo rečeno u Dubrovniku na podušnicah za pokojnim carem mehičkim Maksimilijanom od kanonika Kopanice u njemačkom prevodu po 40 novč.

Zemljopis austrijskih zemaljah za mladež narodnih učionah sastavio Vjenc. Zab. Mařík. Drugo popravljeno izdanje — preporučeno od vis. namj. vieća za učione, za učiteljske knjižnice i kao pomoćna knjiga za nedjeljnu učionu. Ciena 25 novč.

Našinke. Pjesme Gjure Klarića U Karlovcu štampano u dvanaestini 2 svezka, svaki po 20 nov.

Slavno Uredničtvo!

Molim uljudno štovano uredničtvo, da sliedeće očitovanje izvoli u svoj cienjeni list uvrstiti dati:

Sve, štogod je u „Hrvatskih Novinah" br. 109. i 126. o. g. prikorna o meni pisano, jest gola laž. *)

Držim za dobar znak i čast, u „Hrv. Nov." biti ružen od ljudih, kakovi su Toljan-Oštriš i njihovi ortaci.

U onaj čas, kad se sviestna, slobodna i poštena Koprivnica, pa spadala ona ma kojoj narodnosti ili vjeri, potuži na mene, ostavit ću dragovoljno svoje župničko mjesto; dotle ću pako svoje svećeničke i državljanske dužnosti nepokolebivo na njem vršiti, preziruć grdnje ljudih klevetnikah. „Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis pecatorum." (Ps. 83.)

Ufam se tvrdo u Boga, da će doći vrieme, kada ćemo se uvjeriti, da u družtvu upitomljenom živimo, i kao što nosimo državljanske terete, da ćemo se tako i državljanskih pravah uživati.

U Koprivnici mjeseca lipnja 1868.

Josip Beruta,
župnik sl. i kr. grada Koprivnice.

*) Dopisnik iz Koprivnice udara na g. župnika u naznačenih brojevih težkom potvorom: da je oko izborah osim što je kipio od strasti nedostojne rabio silu i varku; da je tija pucao na čeljade u kvaru mu i sina nastrieljena ter starca otca strahom i silom ušutkao, da je porazkidao sveze mira i ljubavi u gradu itd. s toga je posve pravedno od nas, da uvriedjeniku damo prostora za izjavu, kojoj si je sam jamcem. Ured.

Dopisnica urednička.

Veleč. o. čuvaru na Š. B. u H. Vaš Miše posla novca 7 for. s ustrijskom poručicom poštarskom, a na njoj se piše: tko, komu odakle i koliko šalje. „Tko?" bilo je Mišino ime, što će dakle drugo urednik, nego s Mišom u broj. A kad je Miše vidio, da mu list dolazi, stalo bi ga bilo pismo pet soldinah i pet minutah vremena ter bi drugčije navrnuo. Čudan je dakle Miše!

Izpravak. U pjesmi „Car Konštantin" imaju se izpraviti sljedeće pogreške: na str. 179. sgora u stihu 6 mjesto ustah: ustnáh; na istoj str. s dola u stihu 6. mjesto narešene: naresene; na str. 180. s lieva sgora stih 23. mjesto radostni: radostivi; na istoj strani stih 28. mjesto oni: ori.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 26. Tečaj XIX. U četvrtak, 25. Lipnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cieni mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Križarski barjak. *)

Istoga dana, kada je generao Garibaldi prešao preko alpah, da u Genevi razavije bojni barjak proti vjeri i crkvi, stupiše četiri amerikanske gospodje preko stubah vatikanskih pred namjestnika Isusova, da mu u ime katolikinjah gospodjah svoje domovine predadu velikim trudom i ljubavlju vezenu svilenicu. I to bio barjak namienjen četam papinskih dobrovoljacah, koji se obično zovu zuavi. Tamo hotilo se neprijatni Bogu bojni znak razgaliti pred pukom, držanim za naravna neprijatelja Rimu ter zato sklona barjak ovakov s pleskom pozdraviti; tu pako razavija se sveti barjak u skromnoj galeriji pred malo svjedokah: — onaj se predaje divljim čoporom sa sigurnom nadom, da će se gledati lepršeć pred 20.000 potajnom zakletvom obvezanih borilacah, s gizdom obilate milosti i jake pomoći mnogih mogućnikah na dvorovih i u gradskih obćinah; a ovaj pružiše slabe gospodje u ruke starcu svećeniku, neka ju preda malenoj četi viernikah. Pak je ipak ovomu a ne onomu bila s neba sudjena pobjeda.

Crkvi je od vieka sudjeno predobiti, gdje nesvietli ni tračak nade, neka u slavlju prizna, da joj je jedini Bog bio pomoć i spas, ter neka u skrajnoj nuždi nesustane moliti niti se nekoleba ufanjem, da će se opet pridići i oporaviti. Morda pobožne one gospodje nepomisliše na to; ali tko bi nje bio naslikao onako snižene pred nogama Piu IX, i Pia IX. kako drži jednom rukom barjak i upro u nebo oči: bio bi ujedno pogodio pravu priliku katoličke crkve pod vidljivom si glavom, moleće pomoć u spasitelja svieta i u Boga se uzdajuće, o čemu bi po ljudskom sudu morala očajati. A ista skoro, koja i ovomu crkvenom barjaku, jest sudbina i onomu barjaku, kojim sv. Petar zastire maleno svoje zemaljsko kraljestvo. Svejedno držala njega jaka ili slaba ruka: na čelu silne vojske nije ništa nepredobitniji, i kada se sam samcat vije, ništa manje nije strahovit. Njim upravlja jakost božje volje. Koliko barjakah vidjesmo jur da zaokrivaju polu svieta, a danas nebi mogli hlada dati ni maljušnoj ljubici! Barjak sv. Petra odbijaše preko deset viekovah valove; stotine putah razparao se na okrajcih, ali mu se obnoviše rubovi, koliko putah pade, toliko se putah i diže, kako se palma na kraju pustinje previja pred bučnom olujom, da se poslje nje velebnije digne. I mi vidjesmo taj barjak osamljen na opustilih mirinah angjelgrada, kadno se francezka posada bješe u prosincu 1866. povukla kući; ali ga skorim vidjesmo obkoljena od izabranijih četah, što jih dovede jedina vjera, pak makle se desno ili lievo, svuda za njimi podje pobjeda.

Tko bi se tada bio zaputio po civilizovanih zemljah svieta i civilizaciju jim samo s vrha promotrio, tko bi i plahim okom bio zavirio u kraljevske dvorove, u sabornice, u akademička vieća, u škole, u sastaništa trgovačka i veselišta, ničemu se manje nebi bio nadao, nego da će želja založiti za ultramontansku stvar glavu onolika srca razigrati i onolike desnice oboružati. Ali duh, što oživljava crkvu, neumire, ter ako i skrovno, žive on svom snagom i radja onu tajinstvenu želju, kojoj trpiti za veliku kršćansku stvar jest blaženim biti. Na tisuće poćutiše nju žarku u grudih ter sabraše se oko barjaka Petrova; na tisuće i tisuće nemogših poći za njim zavidjelo jim, a milijuni pridružiše se njim molitvom, suzami, novčanim darom i klikom; pokrenuo se vas kršćanski sviet.

Ali što rekosmo katolički sviet? Komu jošte za poštenje i plemenštinu kuca srce: divio se je

*) Ovo piše „Civilta Cattolica“ ob onom barjaku što ga je sv. otac ljetos na dan sv. Pia V dne 5. svib. svečano blagoslovio još s jednim, darom španjolskim.

Digitized by Google

krstaškomu barjaku i poštovao ga. Fr. Guizot nije na žalost s nami u zajednici iste vjere, pak vendar izpovieda on: „da mu je gledajuć onoliku mladež katoličku, kako se napadnutu a poštovanu otcu jagme i žure na obranu, utronula duša od neizkazna milinja.“ Kraljevića principa Valeskoga stalo se ogovarati, da je milovao svojom milošću neprijatelje Pia IX., ali on na svojem poštenju nije trpio ote ljage, nego poslao poruka u Vatikan razbit klevete. Kralj hanoveranski Juraj V. nije se uztezao pokazati se onako, kako u kraljevskoj duši ćuti, a to javno darom za papu. Za kralja pruskoga zna svatko, kako je opetovanim svečanim očitovanjem pribavio si zahvalnost od svojih podanikah katolikah i štovanje u mnogih drugih katolikah njemačkih, kojih vlade, prem bi za vjeru svoju bile dužne, neusudiše se ipak tako učiniti.

Nijedan pako protestant vladar nije razumio glasa vječne pravde plemenitijim načinom, nego kralj Holandije. Jer Vilim III. ne samo da odlazku bujna cvieća mladostna iz svojih državah nije stavio priečke, nego pače nije ni tajio, da mu je to drago. Misli on: mačevi okrvavljeni za najsvetije pravo neće zato otupiti za obranu domovine i kraljevskoga priestola, ako se kada u to ime pozovu. Ta misao kraljeva bijaše po zemlji tako poznata, da je jedan krstaš polazeći u Rim došao pred kralja prosit njega novca na put. — „Da sam ja na papinu položaju, reče kralj, i sam bih želio, da mi tkogod dodje u pomoć.“ Dade odmah. — Tko pako znade, nije-li taj hrabri momak, komu je protestant vladar platio put do Rima, na medji katoličke zemlje nagazio na onu divlju stranačku slobodu, koja papine dobrovoljce zvierinskom krikom i kamenjem dočekiva, dočim si željeznice na državni trošak predaju četah pošlih proti Rimu s namjerom turskih sultanah od prvašnjih viekovah. — Druga dva Holandeza dodjoše prosit kralja u glavu za dozvolu u Rim. Mudri kralj reče: „Idite, neću da vas vraćam. Ali, ako u to što dodje i ja vas zatrebam, što će biti tada?“ „Sire, eno Vam telegrafa. Dotrčati ćemo pod svoj barjak.“ „To mi je drago. To su moji vierni Holandezi. Vidite mi se posve, kao i ovaj, koga nosim u listnici.“ Na to izvadi kralj fotografiju holandezkoga junačine od Monte-Librittia, Petra Jonga, kojim se sva otačbina ponosi. Najzad pokloni kralj proscem svoju uru, izprati jih milostivo i zadnju jim reče besjedu: „Nezaboravite svoga kralja.“

Pak zar se nestaviše mnogi i sami nekatolici pod barjak sv. Petra? — Dà, pa kad si zapitao za uzrok, odgovorio bi mnogi: „Nemogu već obladati jada; boj proti papi jest skroz nepošten; idem i tući ću se za njega.“ Medju stranskimi lovci služilo je i protestantah; oni stajahu kod Mentane poput mjedena zida u najžešćoj vatri, niti bi makli nogom ili krenuli licem, a u ničem nezaostajali za drugovi katolici. Nekoliko jih palo, nekoliko se ranilo, a većina na smrtnoj postelji zaželjela, da jih na svoju vjeru primi otac, pod čijim su barjakom dično se borili.

O taštini slave.

(Cur mundus militat.)

Preveo *I. T.*

Čemu-li za slavu bori se svjetina?
Brzo-li umine povolja njezina;
Svašto-li za malo vieku joj nahudi
Kano i kršivoj zemljanoj posudi!

Više na ledu je vjerovat pismenu
Nego-li njezinu taštomu imenu;
Kad je nagraditi, rado te prevari;
Stalnosti pečata tko-li joj udari?

Više je vjerovat staklu prelomivu,
Nego-li taštosti varavu pozivu,
Nego-li srećice ludomu sanjanju,
Nego-li želje nam radostnu nadanju!

Gdje vam je Salomon umom nedohitni,
Samson-li gdje vam je, vodja nepobitni,
Krasnik-li Absolon oblikom ubavi,
Sladki-li Jonatas mićenik ljubavi?

Gdje su vam Cezara slavnoga činovi,
Gdje mu plemenite časti i gostovi?
Kuda zlatoustog Tulija nestade,
Kud Aristoteles premudri dopade?

Gdje velikaši su, imanja tolika,
Glave-li crkovne, kraljestva velika,
Svieta-li carevi, sile im kretalo?
Za tren je očiju svega ti nestalo!

Jedva svetkovinom slava je malenom,
Na sjen ti naliči radošću maglenom,
Često ti u Boga zaslugu uzkrati,
Često na hrdjavu stazu te navrati.

Cvietak si čovječe, crvu-li prkosiš?
Crna si zemljica, čemu se ponosiš?
Neznaš ni do sjutra hoćeš-li živiti;
Dokle je vremena, dobro je činiti!

Svako veličanje cienjeno toliko
Na cviet košanice posve je naliko,
Nalik je život nam na lišće lagano,
Jesenskim vjetrovi spuhano, motano!

Svačega nestaje, štogod se začimlje,
Sviet-li te dariva, sviet ti i otimlje;
Samo te u Boga vjera neprevari:
Blago si svakomu, za sviet-li nemari!

Digitized by Google

Biskup Friderik Baraga.

Izgledajući, neće-li se od kuda pomoliti prikladan a kratak životopis divnoga muža Slovenca, prvoga biskupa u Marketti i Sv. Mariji u sjev. Americi Friderika Barage, dobro nam dodje ovaj u „Zg. Danici“ od pokojnikova generalnoga vikara Jakera (Niemca) spisan i besjedjen, a u jednom englezkom listu štampan. Za širok i sitan opis ovakovu zemljaku sigurno da će skrbiti Slovenci, pa koga i našinacah bude želja vukla proučiti ga pobolje, biti će mu od kuda; a mi ćemo — ufamo se svojoj naprama pokojniku dužnosti novinarskoj zadovoljiti i ovim životopisom.

Djetinstvo.

Friderik Baraga ugleda svjetlo ovoga svieta 29. lipnja god. 1797. u Kranjskoj. Kranjska, dio Ilirije, u južnoj Austriji, malena je i prijazna pokrajina, gdje vlada mal ne talijansko podnebje. Poznata je osobito sa tri prirodna čudovišta, a to su: živo srebro u Idriji, cirkničko jezero i postojnska špilja. Stanovnici njezini čvrst su i sposoban narod slavjanske krvi, što govori jezik slovenski, jedan od najblagoglasnijih izmedju narečjah slavjanskih. Taj jezik samo govoraše naš Friderik do devete godine života svoga, jer roditelji njegovi bijahu čvrste korenike slovenske, ter je, makar se i uvažilo naobražanje njemačko, ipak isto tako neshodno imenovati ga biskupom njemačkim (kako ga imenuju svi časopisi američki), kao što Irca držati za Engleza, jer se rodio pod vladom englezkom. Pak i to nije istina, što se govorilo često, da je biskup Baraga u rodu bio s carskom kućom Habsbužkom, ili da je bio roda plemenita. Njegova kuća bijaše jedna od najglasovitijih u zemlji i prilično imućna. Bijaše takodjer vlastnica takova grada, kakova nekada mogahu držati jedini plemići; nu plemenština roditeljah Friderikovih osnivaše se na kriepostih i podpunoj odanosti prama vjeri pradjedovah svojih i bolje plemenštine nemogoše ni njemu ostaviti. U tom gradu, blizu Trebnoga preživi Friderik Baraga prvih 9 godinah života svoga pod upravom učitelja domaćega. Kranjci, kao što i Tirolci i drugi stanovnici gorskih predielah sačuvaše u svojih običajih priprostost prijašnjih vremenah; zemlja radja čvrste, nepomične značaje. U takovih okolnostih i pod brižnom pažnjom pobožnih roditeljah odraste mladi Baraga i bez dvojbe bijaše on jur tada točan u izpunjivanju dužnostih svojih, a ta kriepost bijaše poslje toliko savršena u životu njegovu, — kriepost, koja ga nauči liepu redu u svih stvarih, redu, kojega bi se držao i medju divljaci, gdje bi u njihovih čadorih spavao ili putovao po šumah i velikih jezerih.

Nauci.

Kada je Friderik bio 9 godinah star, dodje na nauke u Ljubljanu, glavni grad kranjske zemlje. Upravo tada bijahu veoma zamršena i čudna vremena. Evropa se tresijaše pred vojskom francezke republike i Napoleonova carstva. Bez prestanka čuo bi se bubanj; vojske bi odlazile i opet dolazile, ulaci trčali bi amo tamo, ljudi skupljali bi se zabrinuto slušajući novosti: čas da se počima rat, čas da se sklapa mir, čas opet kakovu viest o krvavih bitkah i strašnih dogadjajih, što bi se raznosilo po svih stranah Evrope. Ljubljana, na glavnom drumu iz Italije u Beč, neuživaše baš arkadskoga mira u to tegobno doba. Pak sa svim tim naš mali učenik nebi mario za što drugo, van za svoje knjižice i klasičke zadatke, koje bi izvrstno izradjivao.

Friderik pripravljao bi se za drugi rat, mnogo znamenitiji, što ga ratovaše poslje oružjem učenosti. Politikom nebi se naš pobožni biskup nikada bavio osobito, niti bi ga ona išto zanimala; ipak bi nas on kadšto zatekao svojimi opazkami glede politike evropske ili američke, što bijahu vazda pune dobra smisla i veoma šaljive. — Za kratko vrieme bude Ilirija uzeta Austriji i priklopljena Napoleonovu carstvu. Do skora opaziše se znakovi silna vladara; pače škole budu promienjene i drugačije uredjene. Francezki jezik bude uveden u škole, a naš Friderik, naučiv ga do mala podpuno, učini prvi korak na ono polje djelatnosti, gdje si poslje steče ime, za koje ipak nebi on mario mnogo, med učenim svietom. Uz francezštinu učio bi se on takodjer jeziku njemačkomu i talijanskomu, te je oba na skorom govorio gladko; — uza to ipak nebi on zanemario slovenštine ili drugih starih jezikah (grštine i latinštine), — i tako napredovao bi on u svih znanostih akademičkih, te je bio do mala izvrstniji od drugih. — Nu sada dodje čas za Friderika, da si izabere stalež. Volja svemogućega i velika zadaća životna nebijaše mu jošte poznata. Odabra si pravoslovje i glasovito sveučilište bečko bude mu „Alma mater.“ Pet punih godinah od g. 1816—1821. nastojaše on svom snagom oko te znanosti i dovrši izvrstno sve nauke, što jih vlada austrijska propisuje svim, koji hoće da dobiju zatim carsku službu. Nu veliko bijaše začudjenje medju suučenici, kada jim je Friderik dovršiv sve ote nauke težke javio, da se kani latiti bogoslovja. Uzprkos svemu odgovaranju rekao bi on: „Unum est necessarium (jedino je je potrebno).“ Stupiv u ljubljansko sjemenište dovrši bogoslovje u dvie godine i bude zaredjen misnikom 21. rujna g. 1823. u 26. g. života svoga. I tako stupi na ono polje, gdje se duša njegova, puna ljubavi prama Bogu i bližnjemu, nadala naći mir i zadovoljnost. Vruće željaše Bogu služiti dobrimi djeli a tvrda mu bijaše vjera, da nebi mogao bolje povećavati slave božje ter pomagati bližnjemu bolje, nego-li tim, da ga dovede na put spasa, pak na njem da ga brižljivo vodi. S toga bijaše sreća njegova neizrecivo velika, kada je stupio u vrstu poslenikah poslujućih u vinogradu gospodnjem. Nebijaše on jedan od onih, što se bave praznimi pomišljaji ili sanjarijami, što lete od ružice do ružice, što sveudilj traže, a nikada nenadju, pače niti neznadu, što žele. Naš biskup većma bi se bavio tim, što biva u istinu, pa kada bi što odlučio učiniti, a ono bi se

Digitized by Google

prihvatio djela tako, te ga nitko više nije mogao odvratiti. Uvažimo-li jošte gorljivost i silu čuvstvovanja, što mu je duša odkrivala u govorih i spisih, nećemo se doista čuditi, ako je bio neizrecivo sretan, što je nadvladao sve tegobe, ter pošao za svojim zvanjem s čvrstom odlukom unapried nemisliti na ništa drugo, van na veću slavu božju i spas dušah. — Slovenska rieč „Gospod“ znači ono što englezka „Master ili Sir“ ter se stavlja pred krstno ime kod naslova za svećenika, osobito tako veli puk. Ime „gospod Friderik“ postade do mala domaće po Kranjskoj, jer mladi vojnik Isukrstov nije se samo sa svom ozbiljnosti posvećivao dužnostim svoga staleža kroz sedam godinah u svojoj domovini, već je on, da nebi izgubio ni časa a hoteći što većma koristiti, spisao i izdao više izvrstnih pobožnih knjigah na pouku puku, svojim zemljakom. Jezik slovenski nebijaše tada tako izgladjen, kako je sada, a knjigah za puk bijaše veoma malo. S toga nebijahu Friderikova djela suvišna, jer ne samo da je on mnogo učinio za književnost pišući veoma ukusno, već on dade takodjer svojim zemljakom u ruke knjigah pobožnih, što su osobito prikladne za puk. Pisac Baraga bo nije pisao dugih izrekah na široko skoro bez svakoga smisla, već kratko, gladko, ravnim putem do srca, opisujući najznamenitije istine sv. vjere tako na domaću, te jih svako diete razumije lahko. Njekoja djela njegova doživiše jur više izdanjah, osobito „Dušna paša“, što je još dan danas najmilija knjiga puku slovenskomu, ter će tisuće tu knjigu uzeti u ruke i moliti za pokojnoga gospodina Friderika molitve za mrtve, što jih je sam sastavio. — Gorljivost i pobožnost to su stvari, što medju hladnim samoživim svietom lahko po malo izginu, ako jih sveudilj neoživljava istinita sveza s onim svietom u visinah. To je mladi naš svećenik dobro znao, ter da se sačuva proti tolikim neprijateljem, odlučio je svaki dan prvu uru razmišljavati; a tako je i činio sav život svoj, dok ga nisu sile sasma ostavile. Od četiri do pet satih u jutro, ili kadšto pače od tri do pet (jer sveudilj ustajao bi rano) mogao si ga naći, kako kleči ovit plaštem u sladkom drugovanju s Gospodinom, i to u svih okolnostih, ništa ga nebi priečilo. Tako ga vidjesmo, gdje je prvu uru darivao Bogu u tamnoj dubravi ili na obali jezera vihrom uzburkana, isto tako, kako u siromašnoj kućici svojoj ili u kakovu sakritom kutu pukom napunjene gostione. Opazismo, kako se upravo toga reda držao kadšto, kada je istom spavat išao poslje pol noći. Naravno da će mnogi reći, kako je to prenapeto i nepotrebno; nu to je prenapetost svetacah, koji znadu, da se svaka stvar, malko naderana, dalje dere, ako se nepopravi namah; koji znadu, da će čovjek i u izpunjivanju dužnostih ohladniti, ako je stao zanemarivati posebne pobožnosti.

Godine 1827. utemeljila je ljubav i gorljivost njekojih članovah carskoga roda u Austriji misionski zavod, koji i sada jošte cvate, a podupire ga gorljivost i darežljivost viernih oduševljenih kršćanah, bogatih i siromašnih. To je družtvo, što se nazivlje „Leopoldovo“ za podporu katoličke vjere osobito u sjevernoj Americi. Zadaća tomu zavodu jest: svećenikah pošiljati ovamo, koji bi se brinuli za naseljenike katolike, što sveudilj brojem rastu; zatim zidati crkve, škole i sjemeništa, podupirati misionare, osobito medju Indijani, i više drugih hvale vriednih stvarih. Mnogo, mnogo dobra učinilo je to družtvo za sjedinjene države, i jošte čini tvarnom podporom, a osobito molitvom. Tom prigodom okoristio se gospod Friderik. Posvetio se naime svoju radinost misijam medju Indijani i zadobio poslje mnogih tegobah od crkvene i svjetovne vlasti dozvolu. I tako dodje od davna zaželjeni trenutak gdje se morao razstati s prijatelji i rodjaci, oprostiti s udobnijim životom u družtvu ljudih naobraženih i veselu viest sv. evangjelja nositi poganim Indijanom u sjevernu Ameriku. 1. prosinca g. 1830. odplovi Friderik Baraga iz Havra na široko more i dodje u Novi-York zadnji dan mjeseca i godine. Bijaše upravo 33 godine star.

(Sliedi dalje.)

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

Nakovalo.

Crkva je Isusova nakovalo, u koje strašnom silom poput kladivaca nebrojeni udaraju nevjernici i neprijatelji njezini, dok se na tom nakovalu nerazčešu i nesmrskaju. *„Nedohitne su staze tvoje o Gospodine!“* Ta koliko se jur kladivaca tečajem osamnaest stoljeća na tom nakovalu izglodalo!? Koliko-li jih se osobito danas brusi!?? A koliko će jih se još na njem do konca svieta izbrusiti i iztrošiti??!! Nu — kao što nestaje magle na suncu a dima na vjetru: tako će i svih tih kladivaca nestati. A nakovalo, na kojem svoju svirku veselo sviraju, ostati će neoštećeno, čitavo, dà — baš ga niti potresti, kamo-li možda s mjesta pomaknuti neće.

„Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. — Vrhu ove pećine sagraditi ću crkvu svoju i vrata pakla neće je oboriti,“ sbori kod Mat. 16, 18. vječna istina; a u 21, 44. namah dodaje: *„Qui ceciderit super lapidem hunc, confringetur; super quem vero ipse ceciderit, conteret eum* — Tko padne vrhu kamena ovoga, razbiti će se, a vrhu koga se sruši on (kamen), smrviti će ga.“

Fotografija mjeseca.

C. kr. akademija znanostî u Beču ima fotografiju mjeseca, koju joj je na ogled poslao Leves Rutherford iz New-Yorka. Slika je jako dobro izpala. Broji u promjeru 53 centimetra (dobre dvie stope). Predstavlja

Digitized by Google

mjesec, kako je izgledao tri dana poslie prvoga četvrta. U tamnih čestih vidiš sasvim jasno i možeš posve dobro razabrati skrajne vrhunce vulkanskih brdina sa njihovimi ždrieli. Slika je snimljena 6. ožujka 1865., prve noći iza 1. prosinca 1864., koje je zrak onako čist bio, kakav se zahtievao, da se posve jasna dobije slika.

Prodja duhana i suvišni trošak.

Na cielom svietu popuši se svake godine do 500 milijuna funtî duhana. U toj masi nalazi se 25 milijuna funtî nikotina. Toga otrova dovoljno je nekoliko kapljica, da čovjeka usmrte. — Po takovu srkne svaki čovjek na godinu, popreko računajuć, 1. lot nikotina. Uzmemo-li, da njih samo trećina puši, to na svakoga duhandžiju i šnjofača dodju tri lota, dakle dnevice dva grana nikotina.

Na različite salve kod parada, pogreba, u znak sunčana izhoda i zahoda po svih tvrdjavah i ratnih brodovih zemlje, za tim na ine formalitete, ko što su pozdravi kraljevâ, vojvoda, brodova itd. itd. itd. izbaci civilizirani sviet svaka dvadeset i četiri sata 150.000 hitâca iz topa. Uzmemo-li hitac po 6 franaka, eto se svaki dan u tutanj spraši 900 tisuća, a svake godine 300 milijunâ franakâ — — ili po našem novcu 120 mil. forintî. —

Viestnik.

Zagreb. G. Ferdinand Relković župnik u Dubici premješten je u Novu-Gradišku; g. Josip Kolarić sen., duh. pomoćnik na Kravarskom postao župnikom na Vel. Gorici; g. Stjepan Večković duh. pomoćnik na Dol. Stubici ide za upravljatelja župe na Konšćinu; g. Josip Kolarić jun. duh. pomoćnik u Petrinji ide za upravljatelja u Dubicu. Premješten g. Ivan Lisac duh. pom. iz Gline u Petrinju. G. Miloš Žveglić ostaje d. p. u N. Gradiški.

— U utorak na večer poslje 7. ure, dakle po bielu danu skoči na preč. g. kanonika i opata Fr. Kalabara nekakov klatež, udari ga šakom po glavi i u isti mah trgnu opatski mu krst tolikom silom, da se je dvostruk zlatan lanac na dva mjesta prekinuo. Lopov s krstom i s ono lanca što mu je ostalo u ruci, uskoči u tiesnu uličku iza samostana franciškanskoga i Opatovinu, a drug njegov stojeći na straži i oprezu kod gornjega studenca skoči za njim vičući: držite ga! dok se na kraju Opatovine mirno sastaše i po hitru dogovoru dalje umaknuše. Preč. g. Kalabar i drugi preč. g. kanonik drug mu na šetnji nesluteći ništa zla pogledaše mlada i dobro obučena čovjeka zamahnula se prama njim s druge strane ulice mirno, a kad on u tren oka izvede lupežki čin, predug je bio i on čas što se hitro od pometnje sabraše, tako naglo odjuri. Poteklo se umah u potjeru, gradjani po Opatovini prepoznavaju jednoga, a pravi krivac hoće-li pasti u šake, neznamo, prem je umah sam g. gradski kapetan sa svojom momčadi poletio na sve strane i dva sumnjivca zatvorena. Slab od starosti, a osobito nemoćan na živcih mogao je preč. gospodin jako postradati; nu sreća što se je udarac oslabio na klobuku, i što je lanac puknuo i na zemlju ga nesrušio onom silom, pak je ostalo bez priekih posljedicah po njegovo zdravlje. U ovom pako drzovitom i ružnom činu ima gradska policija jedan jak dokaz više, da se ima još oštrijom pazkom pratiti ovolika silna klatež tudja i domaća, s većine rafinirana, što se Zagrebom, a najpače kapitulom provlači.

— Doznajemo iz prijateljskoga pisma, da je na poziv preuzv. g. biskupa Strossmajera za djakovačku maticu redovne pokrajine sv. Cirila i Metoda došlo iz Švajcarske osam milosrdnicah. —

— G. Živko Ogjić, svećenik biskupije djakovačke koji je bio okrivljen i obtužen radi smetanja javnoga mira po §. 65. k. z. imao je 8. i 9. lipnja konačnu razpravu pred osječkim kaznenim sudom, i odriešen je od obtužbe radi pomanjkanja dokazah. Državni odvjetnik bio je predložio kazan od jedne godine težku tamnicu. Nakon spomenute odsude prizvao se drž. odvjetnik na višji sud. (Pozor).

Beč. Ministar prosvjetni javio je okružnicom od 1. lipnja, koja je ovih danah na vidjelo izašla, da je nj. vel. nove vierske zakone potvrdilo. Pokle je spomenuo, da će porad ženitbenih sudovah i njihova prelazka što treba narediti ministar pravosudni, a i glede drugih zakonah da će se svojim putem ustanoviti naredbe, piše ministar ovako: „Davajući to na znanje, netrebam se sam upustiti da razlažem na sitnije one zakone, nego samo želeći razbiti naprvo svaku moguću sumnju, velim, naročito što se tiče kat. ženitbe, da ravno patentom od 8. pros. priznani duhovni sudovi ženitbeni, nemogu od sada već kao takovi obstojati, ali da s druge strane upravo tako bez svake dvojbe u smislu ustava pravo crkve: nutarnje svoje poslove samostalno rediti i upravljati, dakle i za obseg sviesti potrebite i samo pro foro interno valjale naredbe u pogledu ženitbe izdavati, ostaje podpuno i netaknuto. — Obzirom pako na svakojaka kriva tumačenja, što jih je vlada za razpravah ob ovom zakonu glede svoga stanovišta opazila, dužan sam tomu svomu očitovanju primetnuti jošte ovo. Vlada zna i vidi dobro domah promjenah što će po ovih zakonih u Austriji u odnošaju crkve naprama državi nastati. Nego kako god ona nje smatra kao potrebitu posljedicu načelah izrečenih u temeljnih državnih zakonih s obveznom moćju, tako je osvjedočena, da se i na zemljištu crkvene slobode, zajamčene takodjer istimi zakoni, otvara za obilata sredstva iste prostrano i nepovredimo polje blagoslovnu djelovanju. Slobodu crkve štititi, čuvati njoj svakim pravednim sredstvom državne oblasti dužno počitanje, to je ozbiljna

Digitized by Google

vladi namjera, a državna oblast bilo kakovim načinom paziti će se vazda, da se ni s daleka nepača u pravo njezino područje. U to ime pako ufa se ona, da se sbog promienjena zakonom položaja crkve naprama državi nemora pomutiti medju njima ono prijateljstvo, koje da je to potrebito to uharno i za crkvu i za državu podpuno priznaje država ter živa je njezina želja kako i nada, da će se isto na s nova stvorenoj podlozi još blagoslovnije razavijati i utvrditi.“ — Tako ministar. Pak i biskupi videći se prestavljene na taj ponovljeni položaj izdavaju jedan za drugim pomirljive okružnice; brane s jedne strane pravo crkveno podpuno, a s druge naredjuju svećenstvu i puku, da se prilagode novim zakonom dokle god smiju od Boga i duše. — Nepamtimo pako u novije vrieme da bi ijedan igdje ministar hotio se pokazati očitim neprijateljem crkvi, nego svaki branio se od sumnje i hvalio, da će sve biti još bolje i blagoslovnije; a koliko će toga blagoslova donieti i austrijski, pokazati će jur gotove zakonske osnove i skoro vrieme praksom.

— Blagdani stroge zabrane ili tako zvani normadani radi se, da se preurede u „duhu novih zakonah.“ Kuju se jur u ministeriju nove naredbe u tom pogledu, a čuje se, da je ministarsko vieće odlučilo spraviti ne samo one zabranjene dane brojem (na osam) nego i zabranami na minimum. To se razumie.

— Apostolu Rongeu slabo uspieva posao u Beču. Nebog prevario se s Bečani. Nadao se da će ga dočekati razkriljenima rukama, a malo tko za njega i pita. Za prvu propovied u pjevačkoj dvorani bio razmjestio svakojakih razredah i ložah, zatvorenih stolacah, stalakah itd. po velikoj cieni kano kakov virtuoz; ali nitko nekupovao ceduljah; kašnje se snizio pak poslao tabak za upis darovah, ali mu se sabralo 50 novč. Od toga vremena čini se sbilja da je klonuo dnhom; jer barem nedrži već javnih besjedah. Tako mu se rugaju i listovi ultraliberalni.

Tirol. Hodočastnici seljaci naši vratiše se 17. p. m. iz Rima zdravo i veselo kući. U Rimu probaviše deset danah ter probudiše osobitu pozornost, u Rimu rekoh, gdje se ipak svake godine vidi mnogo stranacah i hodočastnikah svakojake nošnje i kroja. Gdjegod bi se pokazali na ulici, obkolila bi jih sila znatiželjnikah. Kada su jednoga dana pregledavali Pantheon, taj veličanstveni spomenik rimskoga graditeljstva, napunila se polovica crkve svietom, koj dodje, da vidi ote čudnovato odjevene hodočastnike. I u sgradu „all' Anima,“ gdje su njih njekoji stanovali, dolazili bi ljadi svakoga staleža, nebi-li jih mogli vidjeti. Često bi se opazilo, kada su išli ulicami, kako se pozvonilo kućnim zvonom, neka bi se opomenuli stanovnici, da mimo prolaze hodočastnici. I sbilja, jedva se čuo taj znak, ele dohrliše znatiželjnici na vrata i prozore. Jedni bi nagadjali, da su to Napuljci, drugi pače držali bi jih za Indijane, drugi opet za Kitajce, većina pako bi se izjavila, da su to španjolski zuavi, što dodjoše sa svojim patrijarhom (župnikom algundskim) branit sv. otca. Tako se ljudi prepirali, svatko htio da znade bolje. Svuda bi jih susretali Rimljani s najnježnijom pozornosti, svetišta bi jim otvarali, što se inače samo jedan ili dva puta pokazuju na godinu. I tako vidješe oni u 10 danah više, nego-li drugi putnici u 20 i 30. Na audienciji bijahu 12 svibnja. Msgr. Gassner biskup predvodio jih. Kada je sv. otac, pred kojim se nosio crven pastirski klobuk, praćen četvoricom komornikah, došao u dvoranu, nasmjehnu se zagledav otu četicu Tirolacah. Namah sjede na priestol, a uzanj dva monsignora u ljubičastom odielu. Tada bi se približavali hodočastnici na poljubac u nogu. Njih jedan reče kratak govor njemački. Sv. otac odgovori, da on doduše nerazumije njemački, ali da sve čita na njihovih obrazih: Zatim predade mu župnik algundski veoma težak kovčežić s 50.000 franakah. Sv. otac probesjedi tada ovako. „Dobro mi došli, mili Tirolci! Vazda sam veoma štovao i ljubio Tirolce. Štovanje oto pomnožilo se osobito posljednjih godinah vladanja moga, kada sam čuo, kako se vi borite za jedinstvo viersko i za pravo. Stojte dakle čvrsto u vjeri i oddanosti prama sv. stolici. Hvala vam za Petrov pinez, što ga donesoste i vrativši se u domovinu izručite hvalu moju svim, koji su ga dali i promicali. Blagoslivljem darovatelje i promicatelje, njihove obitelji i imovinu.“ Iza toga motrijaše odielo hodočastnikah pitajući, da-li su vazda tako odjeveni. Htjede da mu se pokaže jedan kriljak; njeki monsignor uhvati trouglasti klobuk župnikov, ali sv. otac nehtjede ga rekav: „Ne toga, već onoga s crvenimi gajtani.“ „Zašto imadu jedni crvene gajtane, a drugi ne?“ upita sv. otac. „Crvene gajtane na kriljaku nose neoženjeni,“ bijaše odgovor. Zatim metnu kriljak jednomu momku na glavu i smiešeći se reče: „O kako krasno!“ Htjede takodjer znati, zašto jedan ima modre čarape, a svi drugi biele. Župnik Untereichner odgovori, da se ljeti nose i modre čarape. — Msgr. Gassner napomenu Nj. Svetosti, kako su se izjavili njekoji hodočastnici, da se dosavši kući neće više služiti cipelami, u kojih stupiše u vatikan, već da će jih čuvati na sladku uspomenu, što je ganulo sv. otca do suzah ter je uzdahnuo rekav: „O da goje sva moja djeca takovo počitanje prama sv. stolici.“ Zatim udieli župniku algundskomu osobitu milost, neka došav kući dade svojim župljanom papinski blagoslov. Poslje toga blagoslovi hodočastnike ovimi riečmi: „Blagoslivljem vas, vašu rodbinu i sve vaše, blagoslivljem svu pokrajinu tirolsku, a osobito darovatelje i promicatelje Petrova novčića,“ ter dade ujedno svakomu srebrnu kolajnu na uspomenu. Napokon odpusti jih rekav: „Sretan put!“ i ode u svoju sobu.

Venecija. Pred Tielovo više danah grozilo se, ako izadje procesija, kako je bivalo stotine i stotine

Digitized by Google

godinah, po Markovu trgu, da će se silom razagnati. Ali patriarka, koji je pretrpio jur mnogo ruglo i zna što se ovakovim plašenjem misli polučiti, pristupi sam služiti svečanu misu i naredi da procesija izadje. Oblasti naravno nedodjoše na nju. Procesija s nebom došla po prilici na pol trga, ali na jedan mah začu se divlja krika i buka, sruši se na procesiju i biesna rulja stade tući i razganjati. Sa svih stranah udri prostačina na svećenstvo i bratovštine trgajuć jim iz ruke crkvene barjake, krstove, voščanice i baklje itd. Svećenstvo razbježe se na sve strane tko u kavanu tko u dućan; isto nebo poraztrgaše, a kardinala patriarku jedva obrani u sretan čas golom sabljom vojnički častnik — riečju: dogodila se smutnja, kakove do nove Italije nevidješe obrazovani narodi. Po sreći desili se žandari i stražari blizu, a za malo zaokupila trg nasadjenim na puške bodilom vojska, razagnala rulje i koliko se moglo spasila dragocjenije crkvene stvari. Pozatvaralo se više pohvatanih kolovodjah, a da nebude dalje smutnje, obustavile se obične procesije sljedećih danah. Što god se sada naredilo, ostaje sramota na vladi i na Veneciji.

Italija. Kako se radi još sveudilj u novoj kraljevini Italiji, pokazati će evo njekoliko primjerah. Redovne glave jednako ni sada još nemogu doći do obećane mirovine. U svakojako ime od tako zvanoga crkvenoga blaga, dosljedno i od crkovnjačke plaće odbija se i gubi ništa manje nego 68 po stotini; ali se niti od toga preostatka neplaća ništa, jer veli se, treba prije sve točno razračunati, obračunati i tekar tečljivim proglasiti; što do današnjega dana da nije moglo biti. Prem ima štampa i austrijska crna glasa, talijanska je u ruglu prva i jedina. Odmetnici svećenici i redovnici, mnogi njih oženjeni, mogu naći umah sladka hljeba, a namieštaju nje osobito za javnu obuku. Tako je odmetnik svećenik Salvoni, koga je izobćio sam papa glavom jest sada ravnatelj ili ćeš nadzornik školah u pokrajinah Padovi i Trevizu, a drugi jur 18 godinah skitalica jest upravo takov velik gospodin u Veneciji; opat Volpe pisac spisa proti papinu kraljevanju od god. 1862. skinut, jest rektorom liceja sv. Katarine. Trevižki biskup morade početkom svibnja skinuti i obustaviti u duh. službi mlada svećenika, ali je isti za tjedan danah od vlade imenovan učiteljem vjeronauka u samu Trevizu. Glasoviti samostan sv. Antuna u Padovi obraćen je na javno učilište, a na čelu njemu stoji oženjen monak iz istoga samostana, ter on i žena mu upravljaju zavodom. — Što ćeš reći kad isti prvi vladin organ „Opinione“ mora sa žalošću ovo priznati: „Zločinci u kralj. Italiji porazdieljeni su na sborove i čete, ter rade sve po zapovjedi i na mig svoga glavara, a branitelji zakona i pravde neimaju puta kojim da uteku potajnoj krvničkoj ruci. Potajna družtva napraviše jur političko ubojstvo poštenim i dičnim činom, odatle tolika ubojstva, to je krivo, što činovnici nesmiju izvoditi dobrih vladinih nalogah, odatle nered i strahota. A kat. list „Armonia“ spočitava: „To je vaše djelo, vi neprijatelji pape i crkve i svećenstva; gledjite sada na kakovu slobodu tim putem izvedoste narod.“

Rim. Pročulo se kano siguran glas, da će se naumljeni obćeniti sabor crkveni sazvati istom za 8. prosinca 1869. Austrijski poslanik baron Meysenbug prima se i pazi u Rimu liepo, i sam sv. otac zove ga „dobrim baronom;“ ali će se po svem tomu ostati pri načelu. Sa 14. odgodjen je konzistorij na 22. kada misli se, da će sv. otac očito izreći sud o novih promjenah u Austriji. Papa sam glavom vjenčao je brata kralja napuljskoga princa Alfonsa Bourbona grofa de Caserta, sa španjolskom princezom, Antonijom Bourbon, a u prigodnom govoru izričuć blagoslov nad Španjolskom nije zaboravio ni ovaj put nesretne si Italije. Zadnjih mjesecih uskočilo je opet papinskih vojakah; jer se je naglijom novačijom uvuklo i šugavih, najviše Francuzah i Švajcarah, a nijedan ni Holandez ni Englez ni Irac ni Kanadjan. Očekiva se još 1000 Amerikanacah pod amerikanskim generalom Karlom Tavisom, koj će kod njih ostati kano podpukovnik. Kaže se da su se obvezali na tri godine službe, a osim puta ovamo i natrag jošte dvie godine uzdržavati se o svojem trošku. Barem to nisu najamnici. Iz Toškane dodje nedavna pet Garibaldovacah u crnih košuljah u selo Sermonjeno na papinske zemlje krajnoj točki u medji, pozovu župnika neslutećega nikakova zla van i probodu ga na mrtvo. Kako se vitezovom svete bratovštine pristoji niti neprekoračiše župnikova praga, kamo-li bi pošli robit, al' utekoše bez traga. Valjda je župnik u čemu pačio. Sv. otac zdrav je jednako.

Freiburg. Stolni kapitul predao je vladi imenik kandidatah za nadbiskupsku stolicu, a to su: Posvećeni biskup Baudri u Koloniji, Ketteler biskup moguntski; biskup paderbornski Martin, biskup trevirski Eberhart, posvećeni biskup Kübel, kanonici Orbin i Weikum, pak (obraćenik) župnik Miller u Krotzingenu. Posljednja četiri borave u Badenu. Vlada je sve zabacila. Ministarsko vieće posla imenik natrag s izjavom, da su svi osim kanonika Orbina prekriženi, ter neka „popuni“ imenik. Kapitul po svojem pravu odbija odlučno taj nepravedni zahtjev.

Norvegija. Misije u Norvegiji. U desetom stoljeću dodjoše učenici sv. Ansgara u Norvegiju, zemlju s podnebja njezina skoro nepoznatu, da navieštaju i tuda sv. evangjelje. Za dugo nebilo, al' sila milosti i sv. kralja Olafa gorljivost pretvorila turobnu i hladnu zemlju u pravi raj gospodnji. Crkva norvežka cvala sveudilj, jošte i u šestnaestom stoljeću; nu upravo u tom vieku vlast svjetovna odtrgla zemlju od crkve. To se sbilo god. 1537. Kristijan III. danski, komu se tada pokoravaše Norvegija, proganjaše biskupe, svećenike, viernike, ulagaše svu snagu, da mu budu zemlje pro-

Digitized by Google

testantske, da si osjegura imovinu crkvenu, a sebe da napravi glavom crkvi. Više od pol stoljeća opiraše se vierni i stalni narod norvežki. Istom po malo podje za rukom mladji naraštaj odvratiti od vjere stare. Kroz puna dva vieka i pol nebi se snosio nikakav svećenik, pa niti najmanji znak vjere katoličke u Norvegiji. Svaka sklonost na katolicizam bijaše zabranjena pod strogu kaznu. Nu napokon smilova se Bog narodu i usliša vruće molitve dušah, što bi u tih krajevih smagnule za istinom. Godine 1845. dozvoli državni sabor norvežki, koj bijaše slobodoumniji od švedskoga, katoličko bogoslužje i misije katoličke. Misionari sa svih stranah Evrope milostinjom podpomagani podigoše crkvu u Kristijani, glavnom gradu Norvegije. Spasonosni upliv katoličke crkve i obćine pokazuje se jurve u glavnom gradu na veoma utješan način. Nu Kristijana nije Norvegija, a posvuda u Norvegiji ima dušah krvlju Isukrstovom odkupljenih. Što se postiglo u Kristijani, mora se postići u svoj Norvegiji, barem u najvažnijih mjestih središnjih. Takova prevažna točka jest Bergen, drugi grad kraljevine, gdje se usidravaju mnogobrojni brodovi katoličkih narodah, ter je s toga crkva katolička od prevelike potrebe. To potače jur odavna norvežkoga obraćenika, o. Stuba, barnabićanina, ter se je on živo pobrinuo, da u svom rodnom mjestu sagradi crkvu katoličku, a tako najljepši spomenik svoje ljubavi prama domovini. I doista neumornom gorljivosti toga muža apoštolskoga počela se graditi crkva; on se uzdaje i unapried u božju providnost i ljubav katolikah, jer mu treba sveudiljne podpore.

* Preporuča se politički dnevnik „Vaterland“ (Wien, Postgasse 1.), list uredjivan posve u crkvenom katoličkom duhu, a za sve grane slavjanskoga naroda osobito brižan i revan, za sve pako vjere i narodnosti pravedan. Siromašniji svećenici, učitelji i drugi katolici slabije stojeći mogu ga dobiti uz obaljenu sa 20 na 16 f. cienu, pače u težjih okolštinah i po 12 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Preuzv. g. biskup senjsko-modruški barun Mirko Ožegović udostojio je družtvo sv. Jeronima sljedećim pismom, koje po želji preč. predsjednika družtvenoga objavljujemo tim radje, što će besjede i čuvstva našega miloga Nestora jako ugoditi. Evo ga:

„Prečastni gospodine kanoniče, i odbora družtva sv. Jerolima predsjedniče!

Veoma ugodno bješe mi razabrati iz cienjenog dopisa od 21. svibnja t. g. da se pod predsjedničtvom Vašega preč. gospodstva sklopilo u Zagrebu družtvo sv. Jerolima za izdavanje i širenje pučkih spisah. Narod naš dobar je i uprav golubinje naravi, njemu netreba drugo već srdačnih i istinskih voditeljah, a k tomu i poučnih knjigah; zato gospoda svećenici, što naumiše oživotvoriti to družtvo, neka neklonu duhom: iz zrna gorušice izaći će stablo. Hvaljen budi Bog, što je men u 93. života, a 68. svećenstva godini hotio tu radost pružiti, da vidim, kako i koliko se svećenstvo naših hrvatsko-slavonskih biskupijah žrtvuje za svoj narod; s toga želim ja ubrojiti se medju utemeljitelje rečenoga družtva i prilažem svotu 50 for. a sličnu namiriti ću svake godine, dok me providnost božja trpila bude na svietu. — Blagoslov Boga svemogućega Otca i Sina i Duha svetoga sašao vrhu toga družtva i vrhu čitava našega naroda. Primite itd.

U Senju 15. lipnja 1869.

Mirko Biskup s. r.

Presv. g. biskup dor. Vjenceslav Soić ubraja se laskavim po družtvo pismom u prave članove I. reda priloženom svotom od 20 f. i obećaje za promak svrhe družtvene svaku podporu.

Pristupili nadalje u družtvo svetojeronimsko:

G. Karlo Dojković profesor bogoslovni u Zagrebu davši zadužnicu papinsku od 100 franakah.

Kao članovi I. reda:

G. Antun Vranić župnik Novoveški, (izplatio svih 20 for.). G. Ant. Lukić prevendar. G. Sim. Balenović (platio 1. obrok 5 for.). G. Ivan Tkalčić prevendar. G. dor. Franjo Iveković profesor. G. dr. G. Posilović profesor. G. Stjepan Tadić kateheta. Dva preč. gg. kanonika rimska sv. Jeronima Voršak i Medonić po 20 fr.; g. Josip Mavretić podar. i župnik u Vivodini 20 for.

Kano članovi II. reda:

Gdja. Sofija Kirovićka n Varaždinu.

Kao članovi III. reda:

G. Bartol Francelj učitelj u Varaždinu; g. Gjuro Šimončić, kapel. na Vrbovcu; g. Josip Kolarić kapelan u Petrinji; g. O. Jovita Zetin na Trsatu; g. Jakov Korotaj župnik u Sveticah; g. Miloš Marković župnik u Trgu; g. Nikola Repar kapelan; g. Matija Draganc činovnik gospoštinski; g. Isidor Leitner trgovac u Ozlju.

Molimo p. n. gg. ubrojnike, da se sada o polovini godine dostoje sjetiti nas i plaće nam na list, osobito pako molimo onu gospodu koja nam se ove godine jošte nejaviše, najpače, kojim glasa nečusmo već drugu godinu.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 27. Tečaj XIX. U četvrtak, 2. Srpnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grof Ivan Maria Mastai Ferretti. *)

Sinigaljia, star grad u vojvodini Urbino na obali jadranskoga mora, jest zavičaj Pia IX.; rodio se tu 13. svibnja 1792. Otac mu je grof Hieronim iz plemenitoga doma Mastai Ferrettia, koj se prama koncu šestnaestoga vieka iz staroga si zavičaja Kreme preseli tamo; mati pako grofica Katarina Solazzi, gospodja osobitih vrlinah duha, nakićena svakom kriepošću, kojom se može dičiti plemenita kršćanica. Na sv. krstu dade mu nadjeti otac ime Ivan Maria iz osobita poštovanja naprama ljubimcu apostolu i materi spasiteljevoj. Imao je tri brata starija: Gabrijela, Josipa i Kajetana. Morda što bijaše najmladji sin milovaše njega mati osobitom ljubavlju; od rane mladosti posveti ga Bogu nepropuštajući ničesa, da uzgoji u njem čedna i bogobojna mladića.

Dne 20. listopada 1803. oprosti se s otčinskom kućom i ode u kolegij piaristah u Volaterri u Toškani, gdje pod upravom i pazkom redovnikah sv. Josipa Kalasancija s vrlim napredkom učaše nauke i one slobodne znanosti, umjetnosti, što plemčetu znati dolikuje. Tu ipak u cvietu mladosti god. 1808. a 16. njegove dobe uhvati ga prvi put epilepsija, što njegove drugove a još većma učitelje težko ucvili; jer ga sbog njegove dobrote i ljubeznosti u ponašanju bješe svi srcem obljubili. Ali ni ta nevolja nije pačila, već je umah sljedeće godine rukom mons. Incontria, biskupa volaterskoga, primio tonzuru — na veliku materi radost, koja ništa željnije nečekaše, nego kada će vidjeti da joj je sin Ivan bliže stupio do svećeničke časti. —

God. 1809. izstupi on iz toga vazda mila mu gojilišta, zakloništa ranoj i nježnoj mu mladosti, ode u Rim ter tu nastavi pod učiteljem svećenikom Conti u kolegiju rimskom filozofičke, matematičke i fizičke znanosti. Na stanu bijaše u palači na Kvirinalu kod mons. Paulina Mastaia, svoga strica, muža odlične pobožnosti a velika znanja, substituta sekretaru memorijalah i kanonika vatikanske crkve. Jur je bila minula ona noćna provala, što Francezi po zapoviedi Napoleona I. nahrupiše, sv. otca Pia VII. uhvatiše i odvukoše, a papinsku vladu oboriše. Niti Paulina Mastaja neminu progonstvo od nametnule se vlade: jeseni 1810. stiže mu zapovied, neka se nosi iz Rima. Umah sa svojim sinovcem zaputi se iz Rima u rodni svoj grad. — Ovaj prelat bijaše druga glava iz kuće Mastai, što je sa sv. otcem strah i muke dielila. Prije njega bio je brat njegov Andrija, biskup u Pesaru i pisac sa stolice prognan, a za kaznu, što je proti silničkoj vladi vieran ostao crkvi.

God. 1812. kad je mladi grof privatno učio i bavio se liečenjem dosadne bolesti, koja ga je na časove spopadala, stiže mu zapovied, da ide u Milan, gdje će se uvrstiti u počastnu stražu podkraljah talijanskih, kako ga ide po rodu. U to ipak reče Bog, ter sam prezident Sinigaljije očitova, da je za tegoban stalež vojnički nesposoban, o čemu se je dobro mogao uputiti, kako je slabe gradje tjelesne mladi grof, jer je u njegovoj kući bio na stanu. Tako izmače mukam, a i pogibeljim vojničkoga života. Kad se je u pol ljeta 1814. papa Pio VII. sa slavljem vraćao u Rim i kroz Sinigaljiju prolazio, gdje mu se i mladi grof poklonio, dodje mu neodoljiva želja, da prestigne papu i svečan mu ulaz u Rim vidi; spremi se hitro na put, i dospi jošte dosta rano i vidi svečan doček na trgu del Popolo. Prizor ga taj ganu do suzah radostinkah; ali kako bi se on bio i usudio pomisliti, da će za 36 godinah na trgu lateranskom takov upravo prizor bivati s njim,

*) Ovaj opis žića Pia IX do papinske stolice dobila je „Unità cattolica“ od visoka i odlična lica, da se objavi svietu o njegovu 76. rodnom danu.

Digitized by Google

kad će se i sam kao papa Pio vraćati iz tužna progonstva.

Tada ostade opet u Rimu, i jer je tvrd ostao u volji i želji za svećenički stalež, svom snagom davao bi se na vierske znanosti i neporočnim žićem trsio se zavrieditи u Boga tu milost da izvede svetu si nakanu. Ali koliko ga je s jedne strane gonila želja u službu žrtveniku, to se je s druge pričinjalo da mu žestoka i okorela padavica neće nikada dotle pustiti. Obuče se sbilja u haljinu duhovničku ter podje slušat bogoslovne nauke Graziosi Josipa vrstna bogoslova i uzorna svećenika, koj ga skorom od srca obljubi i poče milovati više kano prijatelja nego kano učenika. U isto vrieme sprijatelji se srdačno i zaufano s kanonikom Storace Cezarom, koj ga nježnom ljubavlju ljubio, tako još i s msgr. Caprano Petrom i skoro potle s dvojicom vanrednih muževah, s kojimi drugovati bilo bi mu kano da druguje s angjeli. Jedan njih bijaše msgr. knez Odescalchi, poznat svietu osobito odatle, što si je od Grgura XVI. komu bijaše generalnim vikarom za Rim, izprosio dozvolu, svući grimiznicu i zaogrnuti se haljinom smierna člana družbe Isusove; drugi glasoviti msgr. Falconieri, oni isti, štono je potle kano nadbiskup ravenatski i kardinal god. 1846. s onolikom vatrom radio, da se Mastai digne na papinsku čast.

Mjeseca kolovoza g. 1818. dakle četiri gogine pokle je odišao iz Sinigaljije, vrati se duhovnik Ivan Marija onamo prateći vriednoga Vinka Strambia, biskupa maceratanskoga i gore spomenutoga Odescalchia, koji se tamo zaputiše držati pučke misije. Premda je jošte bio prost klerik, radio je ipak mnogo: držao pobožnosti, pohadjao tamnice, podučavao djecu itd. A za tim veće čudo bilo to od njega, jer je svatko od gradjanah i pučanah znao, čiji je sin. Kad se taj apostolski posao svršio, vrati se u Rim; a pokle mu se vidno zdravlje oporavilo, bude iste godine u prosincu pušten na redove, primi subdjakonat i tim se za uviek posveti službi crkve. Za ovaj put pako namjestiše ga u sirotište blizu sv. Ane de Falegnami, a to jedno porad njegova na djela ljubavi vrlo sklona duha, a drugo da prekine nauke. Tu se dakle svom snagom prihvati posla, i uzme uboge dječake podučati u poglavitih istinah vjere i privoditi na kriepostna djela. Radio bi on to s velikom revnošću i osobitom dobrotom ter si je sirote prikupio i primilio tako, da mu je Pio VII. tim razdragan malo kašnje predao vas zavod na upravu. Po svemu tom srce se njemu nije smirilo, dokle mu se neizpuni najjača želja, da naime bude svećenikom. Ali tomu pačila i opet njegova drhtavica, koja ga nije ostavila, prem je od žestine bila popustila i nevraćala se onako gusto. Pio VII. koj ga je milovao i bodrio, neka se samo preporuči majci božjoj, nije se mogao drugčije osloboditi silnim prošnjam, van dati mu dozvolu za redjenje, ali ipak s tim uvjetom, da štijuć misu bude uviek imao uza se asistenta. Taj se uvjet vidje mladom Mastaiu pretegotan, ter zato poslje duge i pobožne molitve izprosi audienciju pred papu i zamoli ga navodeći razloge, neka bi mu milostivo taj uvjet prostio. Pio VII. tronut uhvati ga za ruku i reče mu: „Dakle smirite se, učiniti ću Vam po volji, jer mislim, da Vas od sada neće mučiti bolest.“ Kako reče, tako bilo; od onda nije nikada već ni osjetio one ljute bolesti, koja kano da mu se bijaše premetnula u narav. Na tom ozdravljenju hvalio je blaženoj Gospi; a bolest onu smatrao potle vazda za osobitu blagodat božju, koja ga je do 26. godine pridržavala od svieta, čim i ova njegova mladost ostade prosta od silnih zamkah, što jih ima na svietu. Redio ga za misnika spomenuti msgr. Caprano, nadbiskup ikonijski, ter na sam uzkrs god. 1819. prikaza Bogu prvence žrtve u crkvi sv. Ane pred svojim otcem grofom Hieronimom i msgr. Paulinom, namjestnikom auditoru u ap. komori i obkoljen od svoje sirotčadi, koja kako mu spremajuć se za službu žrtveniku bijaše radost, tako mu i za prve žrtve sastavi oko žrtvenika vienac. O tom radostnom zanj godu bio je uvršten u kapitul S. Maria in via lata kano pomoćnik msgru. Hanibalu Schmidu i to svoje mjesto zauzeo 28. ožujka iste godine. Od toga časa bijaše kanonik Mastai jedan najrevnijih poslenikah u Rimu držeći pobožnosti i svake vrsti propoviedi, koje bi govorio s velikom umiljatošću, a od naravi imao dara da mu je besjeda lahko tekla, ganula i uputila. Godine 1823. trebalo papi Piu VII. vrstna čovjeka za auditora msgru. Ivanu Muzi, kojega bješe naumio s naslovom delegata i apostolskoga vikara poslati u Chili i druge španjolskomu gospodstvu izmakle se zemlje u južnoj Americi, da uredi crkvene poslove. Palo mu oko na Mastaia, preporučena mu od kardinalah della Ganga i Consalvia kano vrstna za taj posao. Izašlo je jur na javu i pismo msgr. Caprana, u kojem se nad sve hvali vanredna pobožnost, blagota, razbor, razum i znanje kanonika grofa Mastai ter njega preporuča kao najvrstnijega što ga on pozna, da se u težku poslanstvu pridruži Muziu. Mastai podade se drage volje želji papinoj nebraneći se ni najmanjim izgovorom, premda mu njih i to velikih nije manjkalo. Bio je i tako samo prizdravio ter se istom oporavljao od duge bolesti, s toga i preslab za tegotan put i pogibeljnu vožnju preko silna mora. Ali mjesto njega i bez njegova znanja radila je po sve načine

Digitized by Google

mati njegova skupa s kardinalom Consalvom, da papu odgovore od te namjere; pripoviedala bi ljutu bol, što joj zadaje i sama misao, da bi si miloga sina na tom putu mogla izgubiti. Pio VII. javi sam glavom grofu tu njemu nepoznatu materinju brigu i prošnju rekši mu rieč po rieč ovako: „Grofica mati Vaša zauzela se da Vam put u Ameriku presieče; ali joj dadosmo pisati, neka se smiri, jer da ćete Vi zdravo i sretno vratiti se iz Amerike.“ Kako papa reče, tako je i bilo.

(Sliedi dalje.)

Biskup Friderik Baraga.

(Dalje.)

Baraga misionar.

Ima ljudih, kojim je prirodjeno, da osobito rado putuju; koliko je čudnovatija i nepoznatija koja stvar, toliko jih većma ona privlači i vabi. Takove ljude život medju divljaci bez dvojbe veoma zanima, osobito ako su sposobni za živa vierska čuvstva, ter tako misleći, da zadovoljavaju svetomu zvanju, ugadjaju si njekako sakritu i lukavu sebimilju. U kratko takovi misionari ostave djelo videći, da je u istinu sve drugačije, nego-li su si oni to utvarali, pa makar i uztrajali, djelo jim rodi slabim rodom. Nu bijaše-li i s našim misionarom tako? Baš naopako. Premda mu nisu tudja bila čuvstva radosti, što jih pogled novoga svieta ili kakova krasna i veličanstvena stvar probudjuje u srcu, bio bi si ipak po naravnom nagnuću volio odabrati kuću i tihu sobicu za nauku, nego-li život pun truda, neurednosti i dosadnosti, što misionara sveudilj prate u takovih pokrajinah, kakove su u Americi; i jamačno bio bi si volio odabrati naobraženo družtvo u domovini, nego-li živovanje medju američkimi divljaci. Nu on nebi slušao glasa skvarene naravi za taj znameniti korak, već bi on slušao glas božji, koj govoraše viernoj njegovoj i ljubavi punoj duši. Otac Baraga, koj bi sveudilj nastojao, da sve svim bude, ter da sve predobije Isusu Krstu, ljubio bi osobito siromake, neuke i djecu. Ljubio bi jih radi Isusa Krsta, komu bijaše namjestnik; nu i oni osjećali bi to ter mu i vraćali ljubav. Bilo je dakako i drugih muževah, pa možda i sposobnijih, kojim bijaše isto tako milo brinuti se za siromake, neuke i zapuštene u domovini; — ele ondje u tudjih pokrajinah bilo je neprebrojnih tisućah biednijih i zapuštenijih stvorovah, kojim hotijaše samo gdjetko u pomoć ići, neimajući mnogi zvanja, srčanosti i sposobnosti. Zašto indi da neide on onamo? Pak zar mu nepripomogoše upravo ta djela, zatajivanje, trapljenje, tegobe i trudi, te je postigao onu savršenost, za kojom je sveudilj težio? Doista to bijaše volja božja, a tko daje volju i želju, daje i potrebitu pomoć, da se udjelotvori i izvede. U Bogu, komu na čast i slavu misionar namjerava raditi, bit će on čvrst i silan, ter će s božjom milosti vierno ustrajati do konca.

Evo njekoliko izjavah iz Baraginih listovah, što jih je pisao bečkomu družtvu i premiloj si sestri Amaliji, sve redci, što živo svjedoče, kakova je radost privlačila mladoga svećenika u otu stranu svieta: „Srce moje puno je zahvalnosti prama providnosti božjoj, koja me toliko milostivo dovela tako daleko (piše iz novoga Yorka). Takovo bijaše u meni čuvstvo, kada sam stupio na kopno novoga svieta. To je velik, nu malo obdjelan vinograd gospodnji, gdje bi se dalo veoma mnogo učiniti za spas neprebrojnih tisućah, koje jošte nepoznaju pravo stvoritelja svoga.“ — Došav u svoju misiju piše malo poslje: „Sretni dani postaviše me prvi put medju divljake, medju kojimi ću živjeti do zadnjega daha, bude-li to volja božja.“ I opet: „Moje su želje izpunjene; sada živim usried biednih divljakah, što su pogani jošte većim dielom, ter mi je neizmjerno veliko polje otvoreno, da ga obradjujem. U mojoj su misiji sami divljaci, na blizu i daleko neima bielca izim mene.“ — Nu žurimo se opisat dogadjaje u misijah. Površno samo moći ćemo pregledati glavne dogodjaje iz njegova misionovanja medju Indijani.

18. siečnja dodje Baraga u Cincinat, gdje stolovaše biskup Edvard Fervik upravljajući više od pet današnjih državah, medju njimi takodjer Mičiganom. Baraga sam veli o njem: „Mudrijega, pobožnijega, revnijega i prijaznijega biskupa nemože si čovjek misliti. Osobita radost bijaše mu čuti, da neželim ostati u gradu, već poći medju divljake.“ Premda je Baraga želio zaputiti se namah medju Indijane, ipak nedopusti mu ljuta studen, da si izpuni želju. S toga morade u gradu obavljati dužnosti svećeničke. Propoviedao bi njemački, izpoviedao u svih poznatih mu jezicih osim slovenskoga, polazio bolestnike, podučavao djecu, pak vježbao se u jeziku englezkom, komu se stade učiti jur u Evropi. Pače prilika mu se pružila učiti se jeziku otavaindijanskomu, ter se ga i s veseljem prihvatio. Putovanje njegovo prama sjeveru mjeseca travnja bijaše neprekidna misija. Gdjegod bi našao katolikah, tu bi jim propoviedao“, oživljavao jim i ugrijavao vjeru, ter jim priliku pružio, da si očiste savjest primivši svetotajstva. Kadšto bi imao više protestantah, nego-li katolikah slušalacah. „Bijahu veoma zadovoljni s nauci, što sam jih propoviedao, piše sam, „nu drvo nepadne na prvi mah.“ Od Miamiasburga idjaše šest miljah u šumu njekoj katoličkoj obitelji u pohode, a devet miljah samo radi njekoga staroga Irca, koj jur 50 godinah nevidje svećenika, bijaše pako star 81 godinu, skoro sasma gluh i sliep. Ote osobe dakako nepozvaše ga, jer niti znale nisu za misionara, zatim nebijahu niti podobne, da mu za trud što povrate; nu duhovna radost, što su mu pružala takova djela, bijaše neizrecivo velika; u Daytonu pako (gdje nadje njekoliko mlakih katolikah) saleti ga pače i napast, da moli bi-

Digitized by Google

skupa tada upravo prisutnoga, neka bi mu dozvolio ostati medju bielci, da bi mogao ići za svimi izgubljenimi ovčicami, što bijahu u pogibelji izgubiti duše. Na veliku ipak sreću ubogih Indijanah izbi si tu misao iz glave, ter putovaše dalje s biskupom Fervikom u Detroit, gdje ostade pet danah navieštajuć rieč božju i izpoviedajuć cielo vrieme. 20. svibnja, kada brodovi stadoše ploviti po jezerih i riekah, podje dalje u Krivodrvo (Arbre Croche), kamo bje odredjen. Dodje tamo 28. svibnja g. 1831., koja bi se godina zapisati imala zlatnimi pismeni u ljetopise sjevernih indijanskih misijah.

Otava-misije.

„Krivo drvo“ u „Vaganakisidu“ bijaše prilično veliko selo u sjevero-zapadnom kutu dolnjega poluotoka mičiganskoga. Misionari iz družbe Isusove pohadjali bi na vremena otu stranu iz „Makinaka“ u 17. i početkom 18. stoljeća; nu tragovi njihova djelovanja bjehu izčeznuli skoro sasma. Dvie godine prije došašća Baragina bješe Belžan misionar Dejcan misiju tude obnovio s dosta velikim uspjehom. Stotinu jur bješe okrstio. Nu taj misionar vrati se opet u Evropu, ter tako ostadoše mladi obraćenici, malo jošte u vjeri podučeni i utvrdjeni, bez pastira. S toga bijaše velika radost tih novih kršćanah, kada jim je biskup došao u pohode, koga su i prije već poznavali i ljubili; a još veća bijaše jim radost, kada su čuli, da će jim upravo taj svećenik u napredak biti duhovni pastir, koj si je namah prvim pohodom stekao sveobću ljubav. Tude bijaše jur crkva, stan za svećenika i škola, dakako sve siromašno, brezovom korom pokriveno. Otac Baraga opisa u jednom pismu stan svoj bečkomu družtvu: „Kada kiša pada, razgrnem ja kabanicu svoju po stolu, da si občuvam knjige i pisma od mokrine, nad posteljom razapnem kišobran, da ju sačuvam suhu, sam pako idem u onaj kut, gdje padaju najredje kaplje.“ Čim si je Baraga stvari nješto uredio, započe namah misionsko djelo. Svaki dan u pet satih zvonilo bi na angjeoski pozdrav, a svi katolici došli bi u crkvu, da obave molitvu jutrnju. Zatim služio bi sv. misu, na koju bi došlo vazda mnogo puka. Ob dan učio bi djecu po tumaču, pohadjao kršćane i nevjernike, osobito one, koji bi pokazali dobru volju podvrći se sladkomu jarmu sv. križa, nu i takove, koji bi bili tvrdokorni i bezćutni. Budući da se je naš misionar sveudilj zatajivao ter si najmanji odmor uzkraćivao, nemogaše zanemariti niti ure na cieli dan. Kada je zašlo sunce, opet bi zvono dobre ovčice skupljalo k sretnomu pastiru, koj bi jih podučavao u nauku kršćanskom i s njimi molio. To bijaše red svagdanji; u nedjelju pako bijaše kraj svega toga propovied kod velike mise i podučavanje puka poslje večernje. U kratko vrieme postade cielo selo poput samostanske obitelji. Malo koji bi minuo dan, a da nebi koji taj Indijan došao k sv. izpoviedi i pričesti, a po nedjeljah i praznicih pričestilo bi se njih u veliku broju. Kadšto skupili bi se Indijani, ter bi svoje torbe s liekovi ujedno i druge praznovjerne stvari javno sažgali na veliko veselje misionaru i kršćanom. Ote stvari, što su jih Indijani toliko cienili, postadoše jim brzo dosadne, pače istoj maloj djeci smiešne; pak budući da je slavni misionar sa svimi se razgovarao, čas sgodno, čas nesgodno, čas prijazno, čas oštro, kako bi okolnosti zahtievale, budući da je on liep primjer davao gorljivosti, samozataje, uljudnosti i ljubavi, te su mu se ota djeca prirode divila i malne držala ga za „manitonom“ t. j. višim bićem: to mu se malo tko opiraše i prije nego-li je minula zima, bješe skoro svaki iz toga sela i okolice okršten ili na nauku. Čim se je gospod Baraga prilično dobro uvježbao u jeziku indijanskom, podje on rano u pramaljeću u misije vanjske, što bijaše poslje ljeti njegovo najveće veselje. Zanimiv je opis jednoga takova putovanja, što ga je sam opisao. Odaberimo si prvo putovanje njegovo na „Beaver Island“ ili na Bibrov-otok.

(Sliedi datje.)

Jedna obtužena propovied.

(Prigodni pridjevak k nedjeljnomu crkvenomu govoru *).

Valja nam se još danas porazgovoriti o važnom predmetu. Ovih danah imat će se u ovom gradu obaviti reštauracija t. j. obnova magistrata.

Trebam-li vam tekar kazivati, da je to djelo veliko i za vas vrlo važno?

U slobodnih i ustavnih zemljah, kakova je naša domovina, vlada običaj, da si narod sam zakonitim redom i načinom izabire poglavarstvo. Naš grad broji se takodjer medju slobodne i kraljevske gradove, ter kao takav ima od prastarih vremenah pravo, imati podpuni

*) Zaprosio nas jedan gospodin gradski župnik, da objavimo ovaj pridjevak k nedjeljnoj crkvenoj propoviedi, što ju reče na poduku i opomenu svomu puku dan prije izbora starešinah. Mi ga poslušasmo tim radje, jer je ovo sbilja shodan, liep, i koristan i popularan pripomenak, a drugo jer je „corpus delicti“ ter predmetom službene iztrage. Proti govorniku naime župniku podigla se tužba iz istoga grada ravno na crkvenu i državnu najvišju u zemlji oblast porad bune, tjeranja politike u crkvi, hvaljenja i preporučanja sama sebe, a grdjenja drugih, porad obezčašćenja sv. mjesta takovim govorom. S crkvene strane minula je jur iztraga, a hoće-li i kada biti s državne nezna se. Nego liepo je to, što od devet tužacah nijedan nije ni čuo osvadjenoga govora, kako svi do jednoga pred iztražujućim povjerenstvom priznaše; a kada su je pitali: je-li župnik u govoru koga imenom spomenuo odgovoriše da nije; kako su oni dakle mogli biti uvriedjeni, kada nikoga imenovao nije? rekoše, da su oni sve na sebe protezali. To je još najljepše! Kako će izpasti konačni sud, toga mi nekanimo niti preteći niti ga možemo prevrnuti, nego što se nas tiče vjera i značaj župnikov jamcem nam je tvrdim, da nam je svoj govor vierno prepisao, da mi držeći ovaj govor posve umjestnim i sgodnim i niz mislih, način i vas oblik dobrim, niti za objavu putem štampe u njem ništa nevideći zabranjena, mislimo da smo ga dužni objaviti svojim štiocem na znanje i ravnanje, neka vide, kakov govor može spotaknuti tužbu i iztragu, ter kad je ovaj spotaknuo, što da nebi drugi kakov neopreznijega morda sastavka i neugladjenijega oblika?! To naravno nesmie pačiti, da se svojim načinom u sgodan čas nekaže istina, ma se našlo i nadutijih i drzovitijih tužilacah.

Ured.

Digitized by Google

magistrat unutarnji i vanjski, ter samostalno po svojih izabranih zastupnicih i činovnicih razpravljati sve gospodarske, upravne i sudbene poslove, u koliko nisu po zakonu pridržani višjim oblastim.

To je velika povlastica i blagodat. Toga prava neima svaka zemlja i svako mjesto. Kad bi koji čovjek odanle došao simo i gledao vas, kada birate sami sebi poglavarstvo, taj bi sigurno rekao: Blago si ga tim ljudem; tuj mora biti pravo i valjano gospodarstvo; tuj mora vladati pravi mir i zadovoljstvo; tuj nemože biti nikakove krivice ni progonstva, jer si narod sam bira poglavare, pak za takove neće sigurno sam sebi izabrati ljude nerazumne, nemirnjake, krivodušnjake; neće si izabrati ljude sebične, podmitljive i podkupljive, ne ljude strašive i podle, ali niti ohole, prenapete i drzovite.

Vriedno je dakle, da sad ozbiljno promislite, kakav vas posao čeka i kako ćete ga obaviti?

Poglavarstvo gradsko ima paziti i razpolagati imetkom i dobrom grada; njegovoj skrbi izručeni su svi javni zavodi, škola, crkva, bolnica, ubožnica, sirotinjsko dobro; ono ima skrbljeti za sigurnost, mir i red, ono ima svakomu bez razlike dieliti svetu pravdu i pravicu; ono ima zlikovcem sputati ruke, varalicam i lažcem zavezati jezik, dobričinam pako i kriepostnikom čuvati slobodu rieči i djela, dapače ih u njihovih težnjah, na obće dobro smjerajućih, iskreno podupirati; ono ima takodjer mnogo putah zastupati grad riečju i djelom to pred pojedinimi osobami, to pred oblastmi i sborovi, i kamo sreće, ako to mudro i pravedno čini; ono ima jednom riečju biti na strah bezdušnjakom, a na radost i diku poštenjakom.

To je uzrok, zašto se kod svakoga poglavarstva nahodi sveta slika Boga-čovjeka, razpelo. Nije to razpelo samo zato ondje, da sudci i drugi oblastnici pred njim od drugih prisege primaju, da njim druge opominju na istinitost i pravdoljubje, nego da imajući uviek pred očima vječnoga sudca, osvetnika svake krivice, i sami vrše svoju dužnost po Bogu, svetoj pravdi i istini njegovoj.

Imat će se pako kod te reštauracije iliti obnove ponajprije izabrati asesori t. j. zastupnici grada i to njih 24 na broju. Kakovi će biti ti zastupnici ljudi, tim je važnije, što će oni tada opet birati unutarnji magistrat t. j. činovničtvo gradsko.

Što dakle da vam reknem o tih zastupnicih? Sve dosadanje da razvrgnete i drugimi novimi da zamienite, ili pak da mjesto ovih nijednoga novoga neizaberete? Nijedno vam to nevelim. Jer bez dvojbe nije sve staro zlo i nevaljano zato, što je staro; ali niti sve novo dobro i izvrstno zato, što je novo.

Nego drugo je tuj, na što se paziti ima. Prije svega jest jedna stara hrvatska rieč, koje vam se ovdje valja sjetiti, i nju si za pravilo uzeti. Veli se naime: Tko se sam hvali, slaba mu je ciena. I tako jest. Poštenjaka neka hvale drugi, i to poštenjaci, neka hvale najviše njegova djela. Ima ih, koji možebit radi samih sebe redaju ulicom i otvaraju vaša vrata, preporučaju se liepo i sladko, dapače vam jur možebit svojom hvalom, a kudjenjem drugih i dosadni postaju, ter im se zato morate i ugibati. Drugi možebit traže velika družtva i ondje, kad im se od vina i razgovora zakriese oči, počimaju vam obećati ovo i ono, zlatne gore i vilinske dvore, izaberete-li njih. Budite uvjereni, da vam se takovih treba jako čuvati.

Vi ste već prali pšenicu, i mogli ste se tom prilikom osvjedočiti, kakovo je ono zrnje, koje se samo u vis diže i gori plava. Što ne, da je prazno, šuplje, nevaljano, dočim se jedro, zdravo i težko dolje — na dnu drži. Tako vam je sigurno i kod ljudih. Dobri, razumni i pošteni drže se rado na dnu, u nizini, s traga, dočim se prazni, šuplji i izkvareni u vis dižu, naprvo rivaju.

Drugo, na što vam treba paziti, jest: kakav je tko bio dosad u svom životu, ter što drugi ljudi o njem sude i to razumni i sdušni. Tu opomenu dao nam je već božanski odkupitelj, rekav o ljudih: „Po njihovu plodu ćete ih spoznati.“ (Mat. 7.)

Moglo bi se dogoditi, da su s kim imale oblasti i svakojaki sudovi mnogo posla i to radi prostih zločinah ili prekršajah, a da taj ipak želi sjati kao sunce, zvati se otac domovine i prijatelj naroda. Varali biste se jako, kad bi takovim vjerovali. Ti ljudi, ako imaju riečih, kao šipak košticah, ako i znadu samo o sebi i svojih mastno govoriti, a druge nemilo blatiti, nisu vam drugo, nego vuci u ovčijoj koži; neimaju druge namjere, nego vas zapeljati, zamutiti, i onda u mutnom loviti.

Njeki vam se hvale kao osobito vješti gospodari. No i tuj vam treba dobro razlikovati.

Dobro gospodarstvo jest sigurno preporuke i hvale vriedno, pak zato vam i ja kažem, vidite-li da tko svojim nezna gospodariti, znajte sigurno, da neće ni gradskim imutkom; je-li tko svoje dobro, svoje zemljice, svoje trsje, svoju kućicu, svoju meštriju potepao, znajte sigurno, da bi taj potepao i gradsko dobro; je-li komu smrdi svoje djelo i svoj zanat, a mili mu se plandovanje, potepanje i skitanje po lovu i goricah, znajte sigurno, da bi tomu smrdilo i za obćinsko dobro raditi i znojiti se.

Ali vam moram i to opet kazati, da ni preveć dobro gospodarstvo nevalja. Ima i takovih gospodarah, koji su u preveć kratko vrieme preveć lahkim načinom i malenom službom dokopali se velikoga imutka pokraj svega toga, što i ženu i djecu imaju, koja mnogo trebaju. Takove gospodare pri obćinskom dobru, takove ljude pri krojenju pravde si vi jamačno neželite, pak zato valja vam kod izbora i na to paziti.

Njeki će vam možda reći: Birajte same proste ljude same uličane i meštre, i izaberete-li mene, ja

Digitized by Google

evo imam na listini same takove, i bit ću za nje. To vam budi dokaz, da sam pravi prijatelj prostoga svieta. Što nam valja držati do takova govora? Ništa. Ljudi takove rieči bi vam se rado ulaskati, i kako se veli, prilizati; ali vam pomoći ne. Predstavite si gradsko zastupstvo od samih prostakah, ili bar većine njih: kakovo će biti to zastupstvo, kakovo činovničtvo od njih izabrano? Čemu bi podobno bilo takovo zastupstvo? Ladji, plovećoj po velikoj vodi, punoj ljudih, ali ljudih bez vesla. Kamo bi išla ta ladja? Kam bi ju voda i vjetar nosio; sad simo, sad tamo; vršila i motala bi se, dok udariv kamo o klisuru, nebi se razbila, ili pak na kakav piesak nasjela. Uzmimo još jedan primjer. Kako bi se vam dopala vojska, koja bi imala ići kad pred neprijatelja u rat, kad opet doma čuvati granice domovine skrbljeti za red i sigurnost. Ali ta vojska bila bi oboružana — botami. Ta vojska mogla bi drugač biti dobra, poslušna, hrabra i junačka; ali sasvim tim slabo bi mogla što botami opraviti u današnje vrieme, gdje se druge vojske puškami, bajonetima, topovi, prahom i olovom služe. Takovoj vojsci eto prilikovalo bi onakovo zastupstvo od prostih i neukih ljudih.

Što dakle, pitat će tko, hoćemo-li samu gospodu i učenjake birati u zastupstvo? Toga opet ne, niti vam ja toga nekažem. Pravi dapače red i pravica traži, da iz svakoga stališa i razreda bude ljudih sdušnih i poštenih u zastupstvu, dakle i prostijih; ali zato baš i razumnih, i učenih, i uglednih i imućnih, dapače što više takovih. Napokon ljubezni moji! upamtite, što veli sv. Pavao apoštol: „Pobožnost je za sve koristna?“ (I. Timot. 4.) Ljudi, koji netrebaju Boga ni njegova zakona; ljudi, koje vidjate gušće po krčmah, nego-li po crkvah; ljudi, koji imaju više mudrosti, nego-li Bog i njegova vjera sveta; ljudi, kojim je svetost prisege ništa, te koji su pripravni bud za silu, bud za dobitak uzvati Boga za svjedoka svoje ili tudje laži; kojim je svetost ženitbe ništa; ljudi, koji su pripravni sad pravednika sdušiti, sad lopova braniti i dizati, je-li samo time njihov džep raste; ljudi, koji su pripravni sa svim i svakim se družiti i držati; koji su pripravni reći, da je ovo danas bielo, a sutra crno; koji se neufaju nikomu ništa prigovoriti, jer sami prigovorah zaslužuju i boje se ih — to su ljudi zli, nepobožni, nesdušni; pa kao što je pobožnost koristna za sve, tako je nepobožnost škodljiva za sve. Takovih nemojte ni birati, ni slušati, ako sebi dobra želite.

Još bih koju imao reći o gradskom činovničtvu. Medjutim što sam dosad u obće govorio, valja više manje i o činovnicih. Činovnik osim toga ima biti čovjek svomu poslu vješt, ne samo razuman, nego i učen; on mora biti čovjek od rieči i poštenja, da kad što reče, obeća il naredi, sbilja i izpuni; on mora biti čovjek neporočan i čist, da ga nemože tkogod svojom grožnjom u strah natjerati i ušutkati; on nesmije u svojoj službi znati za mržnju, ali niti za prijateljstvo; on mora biti za obće dobro, kriepost i pravo sam zanzet, ter po tom sve i svakoga cieniti i suditi. Još vas imam moliti, da na opredieljeni dan, kad bude ta obnova, koji k njoj imate pravo doći, dodjete posve triezni i mirni, ter pristojni red ondje da obdržavate. Nadalje, jer sam spomenuo, da ima zlobnih ljudih, koji bi vas rado zapeljali, kad se cedulje za glasovanje podiele, vi, koji sami pisati neznate, pazite, komu na svoju cedulju imena napisati date, ter koji se manje razumijete u stvar, da pazite i pitate druge učene i sdušne. Još ljubezni moji! kao kršćanin velim vam kao kršćanom, nebudite ničijoj osobi neprijatelji, nego samo zločestoći i nevaljanštini svačijoj. Bi-li vam tko rekao, da što to spada na mene i u crkvu? recite mu, da sam ja vaš pastir i duh. otac, koji sam prisegu za vas položio, koji imam ne samo pravo, nego i dužnosti skrbljeti se za vaše dobro vremenito i vjekovito; pak jer od ovoga izbora visi sbilja naše dobro, imao sam pravo podučit vas o stvari, tim više, što ima nepozvanih i krivih prorokah, koji vas obsjeniti i zavesti nastoje, a kojih se ipak nimalo netiče. Napokon imam vam kazati, da će sutra u ovom gradu biti izbor zastupnika za sabor. Posebice o tom izboru netreba da govorim. Ova obćenita uputa i savjet moći će vam i pri tom izboru služiti na ravnanje. Samo opetujem, da koji sami sebi neznaju dati nauka i savjeta, ravnaju se po drugih razumnijih i sdušnih.

Viestnik.

Zagreb. Presv. g. biskup Ivan Kralj vratio se dne 28. t. m. s tegobna posla svoga iz Medjumurja, gdje je gotovo vas mjesec probavio dieleći sv. otajstvo potvrde. Koliko čujemo, presvietloga gospodina primali su po svuda gospoda s dužnim počitanjem i odlikom, a puk, komu već od davnih godinah nije bilo u pohodih biskupa, dočekivao ga s velikom radošću. Hvali se u obće po župah dobar red i pučka pobožnost.

— Za medjumurski poljski kotar imenovalo je preč. nadbisk. vieće podarcidjakonom g. Josipa Mihalica, župnika u Sv. Mariji.

— Alokucija sv. otca rečena u tajnom konzistoriju dne 22. lipnja jur je objavljena svietu ter sada po svoj Europi, osobito u Austriji zadaje novinam posla. Ni koji poznaju rimski dvor nemišljahu da će biti tako oštra; a u protivnu taboru sada se kaže da se ljudi ljuto prevariše misleći, da će se za Austriju štogod više progledati. Na početku spominje se s tugom, da sklapajuć konkordat prije malo godinah nebi nitko na to bio smio ni pomisliti, pak evo do kakove po neprijateljih spotaknute smutnje, stiske i nevolje dodje; zakone same zove mrzke, nauku, pravu, uredbi i ugledu crkvenom protivne; opominju se katolici početnici i zagovornici tim zakonom na crkvene kazne; hvali se držanje i sloga biskupah i napokon izriče se nada, da

Digitized by Google

će se ponašati i ugarski biskupi tako. Sljedeći put objaviti ćemo ju u izvoru. — Nj. veličanstvo spominje se u njoj ni besjedom, a kako je pogodila vladi žicu, do sada se nemože pravo razabrati. Vladine pako i tako zvane liberalne novine kipe od čuda, jada i mržnje. Hruste se i vladine ugarske: da to sve tako niti smie biti niti će biti u Ugarskoj.

— Kakovom-li hvalom opet hrvatsko svećenstvo počastiše tako zvane „Hrvatske novine“ moramo ovaj put štioce si obaviestiti. Vadimo pako svu tu viest (br. 145. domaće viesti) rieč po rieč, da štioci s kojega god obzira nezadovoljni morda našom primjetbom mogu sami ako hoće blažije ili oštrije suditi. Neka dakle prije svega njihove viesti.

Zagreb. Zbilja veliko je čudo, kad upravo oni ljudi, kojim bi moralo već po svojem zvanju stati do toga, da se prosvjeta u narodu širi, niti najmanje za nju što čine.

Osobito pako nebi nitko ni pomisliti a kamo-li povjerovati mogao, da baš tako rekuć u neposrednoj blizini glavnoga grada Hrvatske ima do 4000 dušah, od *kojih djeca nikakove učione nepolaze*. Pa ipak je tomu tako.

Trnje, Horvati, Vrhovec, Pantovčak, sv. Duh, Ljubljanica i Prekrižje, ta predgradja našega gl. grada nepošiljaju niti jedne duše u školu, pače ima i takovih, koji se u *7. godini niti prekrižiti neznadu*. Doista žalostna pomisao, koja mora svakoga čestita i poštena domoljuba u dno srca peći.

Što će na to g. svećenik *Suhin* reći, koj bijaše još prije dvie godine od dr. Mraovića opomenut, a i po tadašnjem gradskom zastupstvu, kojega je sam članom bio. Svećenstvo, koje si prisvaja naslov *„stup domovine“*, u svakom smislu najmanje za nju tamo čini, gdje mu je zadaća i dužnost; ali što je zabranjeno, to je i sladje, tako kod njih i politika. Mjesto da gledaju, da jim narod prosviećen bude, da se neponavljaju one gluposti, koje se vidjevaju kod sudovah a i drugdje, oni se radje bave politikom, koja već po njihovu zvanju morala bi ih svakako manje zanimati, nego-li školarstvo i vjeronauk, ovaj pako in prima linea, jer ako će i nastojati, da sa sebe otrese krivnju nepolazenja učionah, pitamo, spada-li na političku oblast, što se djeca od 7 godinah — kako nam dopisnik javlja — nit prekrižiti neznaju.

Čovjek bi skoro mogao reći, da jim je milije, kad narod ostaje tup, da ga tim laglje za svoje svrhe rabiti mogu.

Mi se nadamo, da će sadanje gradsko zastupstvo po prijavi dr. Mraovića odrediti shodna, da ova sramota s grada padne.

Mnogu zadjevicu „H. Novinah“ nedržeći ju vriednom spomenka prešutimo, ali ova je potvora po vas stalež koliko i zlobna i ružna i golema, toliko nerazložna, pak si ju barem za stanovit dokaz, na zadovoljštinu i ponuku moramo znati i zapamtiti. — Koji je ovaj put povod? More da je gdje skoro naginuo ter se zamjerio g. Suhin, koj se tu imenom spominje, pak je trebalo njega kresnuti; more da je trebalo ime g. dr. Mraovića spomenuti na javi, neka neprestane sloviti po novinah, ili more napokon da treba neprestano podržavati graju na svećenstvo. Ali ćemo prihvatiti povod što se tu kaže t. j. divljačinu seoske mladeži oko Zagreba. Plemenito je svakako, što se iste novine zauzeše i metnuše na dušu gradskomu vieću istu mladež, ter hvala do neba g. dru. Mraoviću, ako on kao gradski starešina za njezin napredak štogod učini. Jest za istinu žalostan znak, što tolik puk blizu grada i to občinari gradski nešalju djece u školu, žalostan znak materinje pobožnosti, da si prirasla jur djeteta neuči križati se i na Boga mu svraćati osviestilu se tek dušu. Nu spomenuti to niti je jošte opredieliti stepen divljačine niti pravoga krivca pogoditi. Gospodin će liečnik znati, da se za bolest hoće oštre i prave diagnoze, ter nećeš izliečiti bolesti ako joj neznaš pravoga uzroka, zametka, naravi i lieka. Uzrok pako spomenutoj divljačini, ako i sbilja jest tolika, negdje je drugdje, gdje ga ota gospoda po svoj prilici nevide. Po našem sudu jesu pravim i glavnim uzrokom: bližina grada i preslaba briga poglavarstva. Osim što su ovakova sela kutovi, kamo se nakapi mnoga moralna taložina gradska i kalužina, ter kuda se provlače trujuć puk protuhe i pustolovi, i s druge strane puk potežuć se po gradu pobire po zadnjih kutovih načela i misli, osim toga velimo jest i taj uzrok njegovu nazadku: što gradsko vieće pretežnijom pomnjom pazi samo na grad u strogu smislu, pri čemu se većim dielom zaboravlja na prostotu seosku občine gradske, pak i glede grada sama in prima linea gleda se na vanjštinu njegovu i ures, ter materijalni napredak više, nego na pravu jezgru, moralnu jedrinu i duhovni napredak. Kad nam je evo prilika govoriti, spomenuti ćemo toga više.

Koliko je vremena i pisanja trebalo, dokle se zagrebačko gradsko vieće skloni urediti si občinske svoje učione, a višja djevojačka učiona, kakovu već davno imaju mnogi za puno manji gradovi, u Zagrebu je već godine samo u osnovu i na papiru. Ima svašta u samu gradu. Naredba je za svaku i najmanju občinu jednaka, pak se po vanjskih občinah gdje revnije gdje nemarnije vrši: da se naime za učionu popisavaju dorasla i sposobna djeca ter na nauk silom gone; ali u Zagrebu ima djece na stotine, koja učione nepolaze, niti jih tko goni, niti jim tko pita broja, niti se tko brine za sudbinu jim. Popis naredjen od jedno dvie tri-li godine po kojem pisaru ili desetniku gradskom nije dovoljan. Jako nadalje udara u oči, što se po javnih plandovalištih i šetalištih, a ljeti osobito duž Save i oko vrtlovah hrpe cunjavih i divljega lica dječakah pustopašice vrzaju, psuju i tuku. Strahovit je to po grad naraštaj. Opaža se pako od nekoga doba, i to, da u gradu raste broj nakažene, kljaste i hrome djece, ter bi se trebalo osvjedočiti, nije-li tomu uzrokom kleta čija, morda istih bez duše roditeljah špekulacija na nepriliku občinarom, a sebi na stalan dohodak. Još ćemo svratiti pozor na jedno. Treća je jur godina, što su prije nedjeljne, a sada večernje učione šegrtske u gradu po dogovoru i sporazumku zemaljskih oblastih, gradskoga vieća i učiteljskih sborovah preustrojene ter izdana naredba, da svaki meštar svoje naučnike ima ponedjeljkom na večer slati u školu, ali je drugo pitanje kako se na naredbu pazi i kako se ona vrši. Skrbilo se za luč, za knjige, za papir, učitelji dolaze; ali koja je korist, kad mjesto na stotine nadje se u školi na-

Digitized by Google

učnikah na desetke. Treba znati, da množina naučnikah zagrebačkih nije nikada prije nauka ni povirila u školu, veća množina da je uzgoja u svakom pogledu zanemarena, pa ćeš znati, kakova masa gradjanstva u Zagrebu raste. — To je dakle bieda i nevolja, kojoj valja da se priekim putem stane na kraj. Nije hasne samo ružiti. Nije to oko Zagreba samo. Oko svakoga većega grada zanemari se prosti puk i gori je nego po vani; ali se zato druguda po svaki način gleda u zarodku zlo izčupati. Doba je da i naše gradsko vieće ozbiljno na to pomisli, i svojski se prihvati posla baš prije svega u tom pogledu. Ako se može doskočiti popisom djece, pak strogom zapoviedju i kontrolom: neka se djeca to seoska to gradska svake godine po zakonu popišu, u školu gone i roditelji se oštrom pazkom poglavarstvenom, globom ili drugom kaznom na red pridržavaju. Nemogu-li se prigoniti od svuda seoska djeca sbog daljine i drugih kojekakovih razlogah, a ono se za veća sela ili seoske skupine neka sastavi podredjena gradskoj obćina, ter se za nju podigne posebna pučka učiona. Netreba zato selah posve odlučiti, nego jih na obćinsku prema njihovu razvitku i potrebam preurediti u podredjenu obćinu s posebnim poglavarstvom. Takova se je želja na više putah iz istih selah pomolila, ali se svaki put smatrala za bunu i udušila. Za odrasliju pako gradsku klatež, nemože-li se drugčije pomoći, valjalo bi poseban podići zavod boljšalište, kakovih blagoslovnih ima po velikih gradovih, ter bi osim čitanja i pisanja i drugih nuždnih naukah učila se nesretna mladež zanatu po svojem daru i volji i tim se na pošten život navrnula i za živež osposobila te osigurala. Ili ako bi gradu Zagrebu bile preslabe novčane sile ili premalen broj (nebojimo se) takove nevaljčadi, mogao bi se podići za svu zemlju t. j. za sve gradove u glavnom gradu na zemaljski trošak barem jedan zavod. To je stvar vriedna razprave ne samo u gradskom vieću nego i u saboru. Preporučamo ju svakomu, najpače onim, koji pokazaše brige. Tada će vjerujte, i dotični svećenici moći uharnije uložiti truda za vjerozakonski nauk i moralni napredak. Jer valja znati da u kakovu gradu i okolici mu može biti moralnih zaprekah za svećeničko poslovanje većih i težjih, nego u sjev. Americi medju divljaci, u množini pako gradovah ima okolovštinah, u kojih obični red i način crkvene obuke nepomaže. Nepomaže tu u mnogom pogledu niti obćeniti državni zakon i poredak, niti policija ili ćeš disciplina obćinska. Vidimo zato druguda po svietu, da u takovih okolovštinah crkva i država ili svaka o sebi ili skupa po dogovoru i sporazumku dižu posebne vrsti zavode i škole. To su još jedina mjesta, gdje obe mogu što za stanovitu vrst ljudstva učiniti. Ono mjerilo, što ga uzeše i navlaš iztaknuše za nazadak i benastoću i tupoću puka g. dor. Mraović s uredom H. N. t. j. križanje, i to tija dolje do 7. godine, ako prihvatimo i mi, to bismo po takovu i većim brojem primjerah mogli pokazati što u višje i bogatije krugove to gore. Pri jednih je od previsoke mudrosti, pri drugih od prenizke gluposti, a na nijednoj strani od dobre ćudi i srca. Ali neka! G. dor. Mraović znati će kao gradski liečnik i drugčije dobro kvarila zagrebačkoga uzduha moralnoga družtvene rane; znati će takodjer vrlo dobro, koliko je to na časove za koga veselo i sladko voditi za sobom rulje opustilih i zatupilih glavah, ali pokle je isti s razumom sastavio srce i probudio si ćut i s dušom si napravio račun — ej kako mora žaliti puka i razcviliti mu se nad njim srce; zato mislimo, da će on možnom svojom besjedom i prokušanom vještinom umjeti za javni ćudored i za pučku prosvjetu štogod učiniti. Nemojmo crniti liepoga našega Zagreba; ali priznajmo, da mu je dobu i veličinu prestigla zloća, što svjedoče zanj pregusti grozoviti slučajevi, pak da treba sredstavah vanrednijih.

Dokle je H. N. ozbiljna onom viešću misao ili je stvar sama sobom vriedna, dotle ju za ovaj put kao mimogred dostojnom sbiljom procienismo. Ali poglavita njihova namjera jest tim povodom baciti na svećenstvo rug i prikor. Zar da jim razbijamo klevetu? Sve se to razbija samo po sebi, čim rekosmo: tko o komu i što reče. Zar na razloge da idemo s onim, tko sliepo psovati mora ili je psovati naviknuo? Badava bismo pitali H. N. koja je to prosvjeta, da svećenici za nju niti najmanje što čine? Od kada? Koji su to bilo crkveni bilo državni zakoni, što svećeniku brane baviti se politikom ili pačati se u nju? koja je to zabranjena politika i koji se svećenici mimo zakonite prepoviedi upliću kamo nespadaju? Ono pako, što razstavljenim pismom rekoše o tupilu puka jest izvan rieči „skoro“ posve točno označen maksim željah i težnjah jednoga krila tako zvane ustavne stranke; mutiti pojmove i tupiti pamet vidi se da je poglavita zadaća H. N. Znamo mi da je bilo pliesnivih starovjeracah u svakojakoj haljini, ter su se ljntili na škole i na svaki napredak pučki, sve sbog sebičnih i podlih ciljevah; ali ako je sve do sada koji pliesnivac zaostao, to znajte za sigurno, da je na strani H. N. Od tuda moguće da nam se može za primjer izvući i po koji svećenik; nu samo od tuda. Tamo odbijamo mi svećenici nerazložnu tu potvoru; a raditi ćemo koliko možemo i opet za pučku prosvjetu nedajući se niti hvalom H. N. kamo vabiti niti psovkom na svom putu zaustavljati.

Na koncu jos jedno. Nije uztuk i obrana. Komu se hoće pravo promjeriti, dokle se može zaboraviti i zaskočiti sliepa a biesna strančarska mržnja, taj si neka pročita, što H. N. napisaše o pr. g. biskupu djakovačkom. Da je tko naručio i mastno platio i osigurao za ledja zadnjega talijanskoga lazarona ili magjarskoga čikoša: nebi ni taj znao bezobzirnije onoliku mužu gruhati psovkom u lice. Koga će psovkom onom opametiti i odvratiti? Ne Pozorašah, jer ga oni bolje poznadu, ne kamarilacah i Kranjacah, jer vele iste novine da medju nje spada ter će i oni svoga čovjeka valjda bolje poznati; ne konštitucionalacah, jer hvala Bogu ima i tu pametnijih ljudih ter znadu razabrati, što i kako jest a kako se pisati mora, ter da je moderno po strančarske novine što crnjim mastilom mazati protivnika, a za svoje ciljeve istina i pravica u politici danas da nisu kriepost nego ludost. Jedini dakle mogu vjerovati H. N. prosti korteši i u obće prostota. Tu pako omamljivati zar je sdušno? Zar nije sramota za stranku služiti se takovim oružjem? Izgovaraju se „Pozorom.“ Ali nitko tudjim griehom nije oprao griehah svojih. Hrv. N. pako sve prestigoše. Drugčije kažemo samo to, da se ime može strgati s uličnoga uglja; ali ne iz srca, koje ga štuje.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 28. Tečaj XIX. U četvrtak, 9. Srpnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grof Ivan Maria Mastai Ferretti.

(Dalje.)

Apostolsko poslanstvo, to jest imenom: biskup Muzi, auditor njegov kanonik Ivan Mastai i tajnik svećenik Josip Sallusti, a s njimi u družtvu arkidjakon Cienfuegos, ovlašten opravnik iz Chilia kod papinske stolice ter s ovim o. Rajmud d' Arce dominikanac, odjadri iz Genove 5. listopada i poslje svakojakih strahovitih nesgodah usidriše se pred Montevideo na rieci La-Platta prvi dan godine 1824. Odanle odjadriše dalje prama Buenos Ayres i poslje težkih mukah kopnoga puta preko Pampasah i Kordillerah stigoše u St. Jago, glavni grad Chilia, 17. ožujka iste godine. S prvine primali su papinske poslanike po svuda sjajno i vrlo radostno kako puk tako gradjani i odličnici republike; ali nije dugo postojalo vrieme, okrenuše vladari i glavari drugčije, hladnije se držati pak i mrgoditi. Vidilo se na njih, da jim se neće razmirice sa sv. stolicom poravnati, ter prem puk bijaše žive vjere i sam dobar katolik, nemogoše se crkveni poslovi ni s daleka na bolje urediti. Pače dodje dotle, da vrhovnici počeše ne samo prezirati papinske poslanike, nego oštro i nemilo s njimi baratati ter malo da nespadoše na to: da živu o prošnji i milostinji. Mastaia zabrinuta osobito za dužnu stolici sv. Petra čast prem su ove uvrede jako žalostile, nije ipak prestao, nego je jednako dielio sv. otajstva i navieštao rieč božju pobožnu puku, koj ga je s velikom željom slušao i za njim svuda išao kupeć se oko njega kod kuće, u crkvi i na ulici, tako si ga je Mastai bio pritegnuo svojim prijatnim licem, umiljatom besjedom i liepim načinom. Msgr. Muzi bijaše strpan kao čelik, pak trpljaše dokle god dopusti razbor. Kad se je pako posvema osvjedočio, da mu dalje nepomaže razpravljati s vladom slabo marećom i za stvar božju i za čast namjestnika Isusova, odluči vratiti se u Europu. Budući pako za svaki slučaj ovlašten od pape mjesto sebe ostaviti tu auditora svoga i njega za biskupa posvetiti, ako mu se svidi, to je prvlje nego će prekinuti ugovaranje, kanoniku Mastaiu ponudio: bi-li hotio na njegovu mjestu ostati, i ako bi, da bi ga tada za biskupa posvetio. Ali pokle je promislio, da bi se i ota osnova dala izvesti samo težkom mukom i neprilikom, a i sam Mastai u misli se s njim slagao i tegobe mu svakojake nabrajao, odluči s obojicom svojih pratilacah odputovati. Tako i učiniše svi skupa. Množina gradjanstva žalila je za njimi. Zaputiše se preko Valporaisa i Montevidea, gdje se zaustaviše tri mjeseca. Dne 18. veljače 1825. ukrcaše se u brod u Genovu ploveći, prekriliše opet ocean i sredozemno more i 5. lipnja sretno stigoše u Genovu. Neopisna bijaše to za groficu Mastajku radost, zagrliv si sina, koj putujuć u Rim navrati se u Sinigaljiju, gdje neko vrieme na radost rodu si i prijateljem zaostade. Za Piom VII. već je bio na stolicu sio Leo XIII., ali je i ovaj umah pokazao, koliko ga ljubi i upravo po otčinsku miluje. Koliko cieni njegove darove od naravi i milosti, pokaza i to umah tim, što ga je stavio ravnati hospicij sv. Mihovila a Ripa, a odatle ga za dvadeset mjesecih postavio na biskupsku stolicu u Spoletu, koja mu je kano rodni zavičaj bila osobito na srcu. — Kadno ga je sv. otac u konzistoriju od 25. svibnja 1827. za tu stolicu potvrdjivao, spomenu s velikom hvalom njegove vrline i zasluge, naročito kolikom revnošću obavljaše službu propovjedničku, pohvali mu ozbiljno držanje, razboritost, učenost, uzornost u vladanju, vještinu u poslu i izkustvo u službi crkvenoj: sve sama hvala, uz koju vas Rim pristade da je posve zaslužena i pravedna.

Novi nadbiskup bude posvećen na Duhove u crkvi sv. Petra u okovih rukom onoga kardinala

Digitized by Google

Castigliona, koj potle pod imenom Pia VIII, postade papom. Divan je prst božji, što su budućega papu Pia IX. na najvišje stepene hierarkije dva pape imenom Pio tako rekuć glavom uvodila: Pio VII. obodrio ga da ide u svećenike i bio mu na ruku da bude redjen za svećenika, a Pio VIII. redio ga u biskupa. Ove sgode probudiše uz ostale znakove u boljih prijateljih Mastaievih slutnju, koja se poslje sbilja izpunila, a obistinila se i ona rieč svećenika Graziosia učitelja njegova, što bi znao često reći: u njedrih nadbiskupa spoletanskoga bije srce papinsko.

(Sliedi dalje.)

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.
ALLOCVTIO
HABITA
IN CONSISTORIO SECRETO
DIE XXII. JUNII MDCCCXVIII.

Venerabiles Fratres

Nunquam certe fore putavissemus, Venerabiles Fratres, ut post Conventionem a Nobis cum Austriae Imperatore et Rege Apostolico, bonis omnibus exultantibus, tredecim fere ab hinc annis initam cogeremur hodierno die gravissimas deplorare aerumnas, et calamitates, quibus inimicorum hominum opera nunc in Austriaco Imperio catholica Ecclesia miserandum in modum affligitur ac divexatur. Siquidem divinae nostrae religionis hostes non destiterunt omnia conari, ut eamdem Conventionem destruerent, et maximas Ecclesiae, Nobis, et Apostolicae huic Sedi inferrent injurias. Etenim die vicesima prima mensis Decembris superiori anno infanda sane ab Austriaco Gubernio veluti Status fundamentum lata lex est, quae in omnibus Imperii regionibus etiam catholicae religioni unice addictis valere, et vigere omnino debet. Hac lege omnis omnium opinionum, et librariae artis libertas, omnis tum fidei, tum conscientiae, ac doctrinae libertas statuitur, et civibus cujusque cultus facultas tribuitur excitandi educationis, doctrinaeque instituta, et omnes cujusque generis religiosae Societates aequiparantur, et a Statu recognoscuntur. Equidem ubi primum id dolenter agnovimus, Nostram vocem statim attollere optavissemus, sed longanimitate utentes tunc silendum censuimus, ea praesertim spe sustentati fore, ut Austriacum Gubernium justissimis Venerabilium Fratrum Sacrorum in Austria Antistitum expostulationibus dociles praebens aures vellet saniorem induere mentem, et meliora suscipere consilia. Sed inanes Nostrae fuere spes. Namque idem Gubernium die vicesima quinta Maii hoc anno aliam edidit legem, quae omnes illius Imperii populos etiam catholicos obligat, et jubet, filios ex mixtis conjugiis natos sequi debere patris religionem, si masculi sint, si vero feminae religionem matris, et septennio minores debere parentum a recta fide defectionem sectari. Insuper eadem lege plane omnis deletur vis promissionum, quas merito, atque optimo jure catholica Ecclesia omnino exigit, ac praescribit antequam mixta contrahantur matrimonia, et ipsa apostasia tum a catholica, tum a christiana religione ad civile jus elevatur, et omnis Ecclesiae auctoritas in sacra coemeteria de medio tollitur, et catholici coguntur humare in suis coemeteriis haereticorum cadavera, quando iidem haeretici propria non habeant. Ipsum preterea Gubernium eadem die vicesima quinta Maii hujus anni non dubitavit de Matrimonio quoque legem promulgare, qua leges ad commemoratae Nostrae Conventionis normam editas plane abolevit, et in pristinum vigorem restituit veteres Austriacas leges Ecclesiae legibus vehementer adversas, et matrimonium etiam, uti dicunt, civile omnino improbandum asseruit, confirmavit, quando cujusque cultus auctoritas deneget matrimonii celebrationem ob causam, quae nec valida, nec legalis a civili auctoritate recognoscatur. Atque hac lege Gubernium idem omnem Ecclesiae auctoritatem, et jurisdictionem circa matrimoniales causas, omniaque tribunalia de medio sustulit. Legem quoque de scholis promulgavit, qua omnis Ecclesiae vis destruitur, ac decernitur supremam omnem litterarum, disciplinarumque institutonem, et in scholis inspectionem, ac vigilantiam ad Statum pertinere, ac statuitur, ut religiosa dumtaxat institutio in popularibus scholis a cujusque cultus auctoritate dirigatur, atque variae cujusque religionis Societates aperire possint peculiares, et proprias scholas pro juventute, quae illam credendi normam profitetur, utque ejusmodi quoque scholae supremae Status inspectioni subjiciantur, ac doctrinae libri ab auctoritate civili approbentur, iis tantum libris exceptis, qui religiosae institutioni inservire debent, quique ab auctoritate cujusque cultus approbandi sunt.

Videtis profecto, Venerabiles Fratres, quam vehementer reprobandae, et damnandae sint ejusmodi abominabiles leges ab Austriaco Gubernio latae, quae catholicae Ecclesiae doctrinae, ejusque venerandis juribus, auctoritati, divinaeque constitutioni, ac Nostrae et Apostolicae hujus Sedis potestati, et memoratae Nostrae Conventioni, ac vel ipsi naturali juri vel maxime adversantur. Nos igitur pro omnium Ecclesiarum sollicitudine Nobis ab ipso Christo Domino commissa Apostolicam vocem in amplissimo hoc vestro consessu attollimus, et commemoratas leges, ac omnia, et singula, quae sive in his, sive aliis in rebus ad Ecclesiae jus pertinentibus ab Austriaco Gubernio seu ab inferioribus quibusque Magistratibus decreta, gesta, et quomodolibet attentata sunt, Auctoritate Nostra Apo-

Digitized by Google

stolica reprobamus, damnamus, et decreta ipsa cum omnibus inde consecutis eadem Auctoritate Nostra irrita prorsus, nulliusque roboris fuisse, ac fore declaramus. Ipsos autem illorum auctores, qui se catholicos esse praesertim gloriantur, quique memoratas leges, acta vel proponere, vel condere, vel approbare, et exsequi non dubitarunt, obtestamur, et obsecramus, ut meminerint Censurarum, poenarumque spiritualium, quas Apostolicae Constitutiones, et Oecumenicorum Conciliorum decreta contra invasores jurium Ecclesiae ipso facto incurrendas infligunt.

Interim vero summopere in Domino gratulamur, meritasque tribuimus laudes Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis Austriaci Imperii, qui episcopali robore tum voce, tum scriptis Ecclesiae causam, et praedictam Nostram Conventionem impavide tueri, ac defendere, et gregem officii sui admonere non destiterunt. Atque vel maxime optamus, et Venerabiles Fratres Hungariae Archiepiscopi, et Episcopi egregia eorum Collegarum exempla imitantes, velint pari studio et alacritate omnem in Ecclesiae juribus tutandis, et in eadem Conventione propugnanda impendere operam.

In tantis autem, quibus Ecclesia luctuosissimis hisce temporibus ubique affligitur, calamitatibus, non desinamus, Venerabiles Fratres, ardentiori usque studio in humilitate cordis nostri Deum exorare, ut omnipotenti sua virtute velit nefaria omnia suorum, et Ecclesiae suae sanctae inimicorum consilia disperdere, impiosque eorum conatus reprimere impetus frangere, et illos ad justitiae, salutisque semitas sua miseratione reducere.

Biskup Friderik Baraga.

(Dalje.)

„Čim su moji župljani uzkrsnoj dužnosti zadovoljili," tako piše on 1. srpnja 1832., „zaputih se sv. evangjelje navieštat takovoj djeci, što ga jošte čula nisu iz ustijuh katoličkoga svećenika. Najprije posjetih njeki otok na jezeru mičiganskom. S obale se jedva vidi, ipak nije tako malen, ima do 4 milje naokolo i zove se Pibrov otok. Prošle zime dodje Indijan u „Krivo drvo" tražit sv. krst. Razgovarao se čovjek s njekojimi kršćani, a oti mu razlagali svoju vjeru, podučili ga u najznamenitijih istinah, te je sada sam izvrstan kršćanin. Taj dobri muž vrati se poslje krsta na otok, a ja dadoh po njem javiti otočanom, da ću na pramaljeće doći navieštat jim rieč božju, jer čovjek me uvjerio, da bi Indijani na Pibrovu otoku sretni bili, kada bi vidjeli viestnika sv. evangjelja. Istina, mnogo jih bijaše, što se nisu nadali uspjehu, ter veoma dvojili, da bi se dalo izvesti što na otoku, nu ja ipak podjoh uzdavši se u pomoć božju, kojno obeća, da će biti sa svojimi slugami do konca svieta. — Srce mi je kucalo, kada smo se približavali k otoku. Običavam bielu zastavu s crvenim križem uzeti sa sobom te razapeti ju svagda, kada se približavamo kakovoj misiji; tako spoznaju ljudi namah misionski čamac. Veslajući sve bliže k otoku imasmo baš prijazno vrieme, vjetrić pirio prijatno i povoljno ter poigravao sa zastavom, koja navieštaše, da dolazi sluga propetoga Isusa. Indijani spoznavši već s daleka moju zastavu, razapeše na zapovied poglavara svoga takodjer njegovu na vrhu kolibe. Moji pratioci spoznaše namah poglavarovu zastavu i rekoše mi, da je jako dobar znak, te me tako minula svaka plahost. Došavši k obali vidjeh, kako se ciela hrpa divljakah približava k obali. Skoro svi stanovnici skupiše se, da nas pozdrave. Mužkarci opališe dva puta i pokazaše tako svoje veselje sa došašća misionarova. Jedva stupih na kopno, ele svi mužkarci rivahu se k meni pružajući mi ruku; zatim dopratiše me u svoje selo, — naime 8 kukavnih kolibah iz brezove kore. Najprije stupim u poglavarovu kolibu, gdje se bješe jur skupio priličan broj divljakah, što se nemogoše nagledati svećenika, — stvora, što ga prije jošte nevidješe. U razgovoru s pogani mora se čovjek priučiti njekim posebnostim. Nerekoh on čas, po što sam došao, već porazgovoriv se o mnogih stvarih umolih poglavara, neka bi sutradan sazvao sbor, jer da bih imao govoriti o velikih stvarih. I tako se sutradan skupiše, a ja jim u kratko uzeh razlagati potrebu i korist vjere kršćanske, ter napokon zamolih poglavara, neka bi mi odgovorio. On to učini uvjeriv me, da se sciene sretnimi, što na svom otoku vide svećenika, pak da vruće žele postati kršćani. Kakova radost srce misionarovo obuzima na takov odgovor, lahko si mislite. Ostadoh tude njekoliko vremena podučavajući jih, i 11. svibnja bijaše sretan dan, kada sam okrstio 22 divljaka. Ipak ima samo malo misijah, gdje bi se tako lahko počelo. Pače i na tom otoku stadoše se do mala opirati silno. Pogani, potaknuti od svojih indijanskih praznovjernih liečnikah, nehtjedoše dozvoliti kršćanom, da podignu kuću božju. Napokon dadoše se ipak predobiti mnogimi darovi, osobito duhanom, što su ga dobivali za oto. Nu na skorom ponoviše proganjanje, ter najposlje odlučiše kršćani ondješnji preseliti se u Arbre Croche. Gospod Baraga išao bi s toga drugda po ljetu po raznih drugih krajevih, kadšto i jako daleko, kao što u „Litl le Detroit", „Grand Traversa", „Manistee", pače i do Grand Rivera, do 200 miljah od svoje misionske postaje. Posvuda bi on podučavao i krstio velik broj „Otava-Indijanah", posvuda dizao male crkvice, barem od kore. — Tako sam veoma kratko spomenuo djela i tegobe toga izvrstnoga misionara; jer ako bih hotio sve to potanje razkladati, nebih našao konca. Ipak moram i ono, što još sliedi, još većma stegnuti ter samo površno spomenuti. Jur mjeseca kolovoza god. 1832., kada su Indijani iz Arbre-Croche-a išli u Kanadu po darove, što jim vlada englezka davala svake godine, dade otac Baraga tiskati

Digitized by Google

molitvenik, pjesmaricu za crkvu i kršćanski nauk u indijanskom jeziku. Kada je toga radi boravio u Detroitu, opisa ga njeki svećenik toga grada ovako: „Gospod Baraga veoma je siromašan, živi kao da je iz reda Trapistah; ipak je sreća njegova neizmjerno velika.“ U jesen g. 1833. dobi on namjestnika za svoju misiju, naime g. Saenderla C. S. S. R.; lahko dakle mogaše poći u veliko selo „Grand river“, gdje bješe prošloga pramaljeća okrstio do 100 poganah. Njekoliko pokrštenih Indijanah opiralo bi mu se tude, oni naime što pristupiše protestantizmu, jer tu boravio bi protestantski propovjednik. Naš misionar nebi ipak mnogo mario za oto; nu drugo je, što mu je zadavalo neprilikah i tegobah, a to bijaše pijanstvo. Bieli susjedi bijahu svedjer prokletstvo za Indijane. Trgovci s kožami, stanujući tude, vazda bi donosili biednim Indijanom dosta rakije, ter jih tako trovali na duši i tielu. Kada je Baraga stao učiti djecu, pak obilaziti podučavajuć sve, što bi našao, stanu ga oti pakleni trgovci i poganski Indijani mrziti. Njeke noći dodje ciela hrpa pijanih Indijanah da ga ubiju; nu nemogši prolomiti vratah, moradoše se okaniti namjere. Misionar naš radio bi ipak strpljivo sveudilj; u Detroit podje još jednom što pješke, što na konju po strašnih putevih. Htjede naime dobiti malo gradiva za crkvu, kućicu i školu. Pošto je u 16 mjesecih sam okrstio 170 Indijanah, bude riešen strašna napora u toj misiji došašćem ugarskoga misionara Viszoczkoga, ter podje opet na drugo novo polje, što bi sveudilj želio, odkada se uvjerio, koliko divljakah očekuje veselu viest sv. evangjelja. To novo polje bijaše južna obala gornjega jezera.

Baraga medju Očipve-Indijani.

Očipve-Indijane na gornjem jezeru bješe najprije posjetio misionar Isusovac, koj umre u šumah gornjega Mičigana god. 1661. Malo zatim ustanoviše misionari Allopez, Marquette i drugi stalnu misiju u Chigwamikang blizu otoka Lapointa. Ota misija cvaše do sredine prošloga stoljeća, nu bude zapuštena ukinućem toga reda u Francezkoj. Napokon izgubi se svaki trag toj misiji. Samo kanadski trgovci i „courriers de bois“ većinom oženjeni medju Indijani pomagali bi sačuvati uspomenu kršćanstva. I tako izgledali bi težko Indijani i Poluindijani katoličkoga misionara, da jih okrsti i nauči živjeti kršćanski. Do mala postigoše tu sreću, i to ne sami oti, što su željeli, već i mnogo drugih, koji dosele ništa znali nisu o kršćanstvu. Baraga moradjaše čekati, dok su stale dolaziti ladje, ter dotle pastirovati kod bielih katolikah na rieci „St. Clair.“ Odavle piše ovako: „Čudnovato i neobično čini mi se boraviti medju bielci. Živim mirno i lakše udobnije, nego-li medju Indijani, pa mi se ipak čini, da mi je tako, kako je ribi na kopnu. Misije medju Indijani to je moj život. . Sada, gdje sam se jeziku naučio dosta dobro, a nadam se, da ću ga do mala znati još bolje, odlučio sam čvrsto ostatak života svoga preživjeti medju Indijani, ako je volja božja. . . Željno čekam trenutka, kada se budem mogao opet vratiti na gornje jezero. Nadam se, da će jih se mnogo ondje obratiti na vjeru Isukrstovu i doseći život vječni. Oh, kako me ta misao bodri i razpaljuje! Oh, da imam krila, pak da preletim prieko ledenih jezerah, samo da budem što prije medju divljaci! Nu što rekoh? Oh, ako se jedan samo ili dva obrate i spase, dosta je to, da idem onamo navieštat sv. evangjelje! Ipak daje Bog u svojoj bezkonačnoj dobroti vazda više, nego-li očekujemo.“ 8. lipnja god. 1835. zaputi se otac Baraga iz Detroita s toliko novca, koliko mu je trebalo do gornjega jezera, i s punim kovčegom darovah za Indijane, što jih je upravo primio iz Beča. Imajući te stvari scienio bi se bogatim. Parobrodom dodje u dva dana u Mackinav. Pošto je posjetio dječicu kod Krivoga drva, podje dalje prama Sault. St. Marie; tude unidje u mali parobrod i poslje dosadna putovanja, što trajaše 18 danah, dodje u Lapoint 27. srpnja. U sedam danah podigne on crkvu, 50 stopah dugu, 20 široku, a visoku. Misionsko djelovanje započelo se, te je veseli i sretni misionar 28. rujna bečkomu družtvu pisao ovako: „Hvala Bogu, tisuću putih hvala! Baš mnogo poganah primljeno je jurve u stado gospodnje, naime 148. Bože daj, da dodju svi ti obraćenici, ili barem većina u nebo; o kolika će to biti utjeha za sudnji dan.“ Prama koncu godine bila su jurve okrštena 184. Nu ipak i tude spojila se žetva s velikim trudom. Kada je čuo, da takodjer Indijani u „Fond du Lac“ 75 miljah daleko od Lapointa, od srca žele postati kršćani, podje on bez oklievanja onamo, pak ustanovi i ondje novu misiju. Izza toga poslovaše medju Indijani na Badriveru do 17 miljah prama jugu. Po zimi, koja bijaše veoma ljuta, moradjaše po šest miljah daleko putovati, ako je hotio učiti djecu, a to noćju, jer danju nemogaše naći djecu po kućah. To se ponavljalo tako dugo, dok su bila djeca dosta podučena za sv. krst. Budući dakle da mu je po danu preostajalo nješto malo vremena stade naš Baraga pisati knjige. Najprije indijanski molitvenik, pjesmaricu i kršćanski nauk, zatim poviest staroga i novoga zakona; osim toga prevede poslanice i evangjelja za cielo ljeto. U to doba pisa takodjer knjigu u njemačkom jeziku — o poviesti, značaju, običaju sjevernoameričkih Indijanah, a osim toga njeku pobožnu knjigu za puk u jeziku slovenskom. Jedna ili druga tih velikih zadaćah bila bi s misionskim djelom ujedno sasma dovoljna za svakoga, koj nebi bio osobito uvježban u poslu i prieko svake mjere mukotrpan. — Ipak nemogaše dati tiskati knjigah, dok nedodjoše novci iz Beča. Baraga bješe u taj par sasma osiromašio. S tri talira u džepu dodje u Lapoint, a tamošnji puk bijaše veoma siromašan (kako je i sada).

(Sliedi konac.)

Digitized by Google

Austrijski biskupi i vlada.

Boj medju crkvom i državom u Austriji, ili ako ćeš boj izmed papinske stolice i biskupah s jedne pak vlade bečke s druge strane, poče se biti umah čim se proglasiše novi zakoni, a sada već kaže se da će to biti boj žestok. Po svemu vidi se, da biskupi rade po dogovoru, složno i jednodušno i što je razlike, samo su osobine. Prvi stupiše na bojište biskup sv. Hipolita Fessler i biskup brnovski grof Schaafgotsche. Fessler piše i razlaže puku, kako se može izvinuti, da niti kano kršćanin niti kano državljan neokalja sviesti; a za svećenstvo i puk, da će kašnje izdati potanke naredbe, kada vlada bude izdala k zakonom ustanove i naredbe. Brnovski pako razpisa umah točno opredieljene naredbe za svećenstvo, ter je nečekajući osim u nekih točkah ministarskih naredabah prvi razgovetno označio položaj, na koj se misli staviti crkva napram novim zakonom. Preporuča na koncu molitvu o sv. Grguru papi, komu god pada na isti dan, kad su zakoni potvrdjeni. Zato i jest njegova okružnica spotakla u protivnu taboru strašnu viku bojnu. Omine et nomine Sturm predade u car. vieću interpelaciju podpisanu od 60 zastupnikah a upravljenu na ukupni ministerij. Sturm je u saboru barjaktar novomu ministeriju, zato evo u jezgri osim uvoda prozivnice njegove: „Obzirom na člankom 15. temeljnih državnih zakonah ob obćenitih pravih državljanskih izrečeno podvrgnuće svake crkve pod državni zakon; obzirom na povratak gradjanskoga zakonika i gradjanskih sudovah; obzirom na izrikom izrečeno člankom 3. ženitbenoga zakona ukinuće duhovnih sudovah u ženitbenih poslovih: vide podpisani u biskupskoj instrukciji hustnju proti državnim zakonom i onečašćenje njimi postavljenih uredabah. Podpisnici dakle stavljaju na ukupni ministerij pitanje: Kojim načinom misli vlada zakonom vierskim na previsokom mjestu potvrdjenim naproti ovolikim nasrtom pribaviti počitanje i posluh?“ — Prepiralo se, da-li je vlada za tu interpelaciju prije znala ili nije; sva je prilika, da je znala, nu umah nije odgovorila. Odgovorio ministar čeonik: neka se ta briga prepusti vladi, vladi nikloj iz sabora, jer da će ona u podpunu obsegu znati zakone izvesti i svakoga naučiti, kako nje valja poštovati. Odgovor nije bio prema prozivu dosta žestok, morda zato, jer su u taj čas izašle nekoje biskupske okružnice puno blažije, a nije se smjelo preteći rimski dvor, budući uviek nade, da bi moglo sve mirnije minuti. Kardinala nadbiskupa Rauschera past. poslanica jest obsežan spis, duga razprava historična i dogmatična, apologija biskupskoga postupka. Skroz je obćenita bez posebna naputka. Negledeći visoke njegove crkvene časti i moći nadbiskup bečki glasovit je na peru, ter njega kano pisca moraju hvaliti isti razputani liberalni listovi, pak i ovaj put hvale mu blagotu načina.

Gradački biskup Zwerger zasjekao je liberalcem u srce osobito jednom točkom, a to, gdje razlaže, da su dvije oblasti: duhovna i svjetovna. Veli: to bi se moglo znati iz katekizma; ali mnogi katolici na polovinu ote istine zaboraviše posve, a mnogi opet neće da ju priznaju u načelu. „Oni, što priznavaju obe oblasti — a to su svi pravi katolici — od starine prepiru se, koja je od njih prvija, a prevladala je, ako se sve obračuna, misao da je duhovna oblast nad svjetovnu. Danas već bila bi to nekoristna prepirka; nu što i danas čvrsto stoji, jest: da je duhovna oblast posve slobodna od svjetovne, i da svjetovna oblast neima propisivati duhovnoj, što bi ova u svojem krugu radila. Ako pako u duhovnom području izrečeni sud o postupku svjetovne vlade nije izpao ugodan, povoljan i priličan: to bi pametnije bilo osigurati se, da nebude takova suda moralo biti.“

Biskup vratislavski Förster razpisà takodjer past. poslanicu s naputkom na svećenstvo austrijskoga diela biskupije. I on kano po dogovoru sudi jednako s drugimi. Za živuće u gradjanskom braku kaže, da su očiti griešnici i kano s takovimi ima se baratati. Za školu: da u školska vieća smie svećenik stupiti samo onda, ako mu se dade odlučna rieč i pazka nad ćudorednom i nabožnom gojitbom, rieč proti pogibeljnim knjigam i nećudorednim učiteljem da se uklone. U nijednom pako slučaju nesmie svećenik stupiti u nje bez naročite dozvole svoga biskupa; pak ako i bude već s dozvolom i stupio, a potle opazi, da je u družtvu, gdje bi gubio svaku rieč, neka umah ide van. —

Biskupa briksenskoga poslanica s naputkom odlikuje se blagotom i mirovnošću, vrteći se sva oko ove izreke pape Hormisda I. „Hvalim presv. Trojici, da su glavari crkve i države po Isusu složni; tada sve ide dobro, kada su svećenici i knezovi u katoličkoj istini jedne misli. To je sigurna sveza mira, to je s neba polazeće družtvo; jer nije slobodno podložnikom drugačije hotjeti, kada su se sporazumjeli poglavari.“ — „Pokle je pako već jednom razdor gotov, moramo svom snagom držati, da se dalje nerazdire, niti za korak dalje poći proti svjetovnoj vladi, dokle to smie biti od duše; ali niti šta činiti niti u čemu popustiti, čim bi se povriedila katolička načela.“

Najoštrija još vidi se, da je past. poslanica biskupa linačkoga Rudigiera. Počima pripoviedajuć iz pontifikala rimskoga, čim se sve zavjetuje Bogu biskup; zatim na što se pred Bogom i pred crkvom njegovom zaklinje na zaredbi svećenik, pak izvodi: Zavjetovasmo se i zaklesmo braćo, pak nemožemo drugačije raditi, van ustati za istinu i pravicu. Zatim ide dokazivati da konkordat još jednako stoji, i da zanj ustati imaju katolici pravo baš onako, kako ustaše pošteni Austrijanci, kad jim se netko s protivne strane usudi pražki mir nazvati „komad papira“ ter sa 26.000 podpisan prosvjed iztaknuše Austrija, prem nije mogla ovršivati

Digitized by Google

svojega prava u pokrajinah od Piemontezah zapremljenih, i prem je s toga trpila rugla i sramote, prosvjedovala je ipak neprestano, dok novim državnim ugovorom svoga prava nije ustupila. — U drugoj točki dokazuje: da božja istina i zakon i prije i poslje ostaju jednako. S ostalim veli tu: nije ravno niti vlada niti njezina stranka ni štampa nikada hustila, da treba crkvu upravo progoniti; nego usuprot jedna i druga tvrdo brane, da se novi zakoni katoličkoj vjeri nimalo neprotive. Sva sila leži dakle u tom pitanju: tko ima pravo suditi, što jest a što nije „katolički.“ Neka jedna država rekne: ja prepoviedam katoličku vjeru, a druga: ja ju dopuštam, ja ju pače štitim, nu što je katolički, to ću odlučivati ja — zar to nije svejedno? Govoriti dakle, da se katolička vjera ima sveto poštovati, a sebi, ne crkvi prisvajati sud, što je ili nije katolički, jest ludorija, u većine pako slučajevah hinba. Netrebam, veli, istom ja izmišljati naputka, kako se valja vladati naproti ovakovim zakonom, jer je to sve jur davna opredielila sama crkva, ter navodi starinske kanone i odluke sabora tridentinskoga, svakoj točki novoga zakona uztuk. Tako u 3. točki o ženitbi i 4. o školi. Na koncu sliedi poseban naputak.

Do sada, što znamo razpisaše pastirske poslanice: nadbiskupi bečki, soligradski i olomučki; biskupi: linački, sv. politski, sekovski (gradački), lavantinski (mariborski) briksenski i vratislavski.

Nadbiskup i biskupi crkvene pokrajine češke izdaše skupno očitovanje većim dielom u smislu ostalih biskupah.

U to udri u sviet papinska alokucija kano tutanj silna u boju topa. Protivni se tabor u prvi mah s porugom nasmjehnu; nu bojne čete počimlju se iza toga ozbiljnije redati. G. kancelar Beust sprema rimskoj kuriji odgovor ili prosvjed, a da bar. Meysenbug neće za sada ništa u Rimu opraviti, kako nije niti nadbiskup Haynald, u tom se slažu svi skoro glasovi. Dotle ministar Giskra, kako je razilazećemu se car. vieću obećano, razpisa na namjestnike proti „klerikalnim agitacijam“ okružnicu, nalažuć jim, neka svom strogošću duše agitacije, ter ako bi gdjegod ista papinska alokucija poslužila svećenstvu kao hustilo na nemir, neka ju bez svakoga obzira otimlju iz ruke. Po svoj prilici pošla je iz vladinih krugovah ona prietnja: da će se, ako duh. pastiri po biskupskom naputku a ne po vladinom budu pisali, uzeti iz rukuh župne matice knjige ili da će se silom primorati onako, kako vlada hoće. — Antiklerikalnim pako agitacijam prosta su usta i ruke. Vlada, gradska vieća, demokratične skupštine, svjetlonoše dižu silnu graju. Sve je to opet jednim dokazom, da iz najliberalnije stranke niču najneliberalnije za sve protivnike vlade, ako su načela razvratna. Za gradskim viećem bečkim povode se druga redom, a naravno izkazati se mora Reichenberg u Českoj, izborni grad kancelaru Beustu. Biesnilo novinah obilježiti ćemo tim, što nekoje Pia IX. ruže, da mu je djed bio češljar (ala demokratah!) a Antonella da je hajdučki sin. Novine i gradska vieća priete se narodnom crkvom, kojoj će srce biti u narodu; ali već i same trieznije spočitavaju to ludilo, buduć da za narodnu crkvu treba jednoga naroda, koga u Austriji jednoga neima. Priete se šizmom; ali za šizmu hoće se absolutne vlade i nevaljalih biskupah, što u Austriji kada bi i bilo prvo, nije drugo. Boj dakle počeo se biti žestoko. Vlada je svoje naredbe i naputke k zakonom jur izdala; nije dakle na što više čekati niti otezati. Sljedeći put objaviti ćemo naputak biskupa brnovskoga.

Dopis.

Podgorač na Petrovo. — Iduć od Našicah prama Djakovu liepo ti se kaže trgovište Podgorač nakićeno s oba krila dvojakim redom jablanah uza drum, a crkva sv. Nikole na brežuljku pomalja ti se na jedan sat daljine prijatno i ljubko. Kad si razblažio dušu prirodnom milotom, a navratio se na župni stan, naći ćeš vriedan putnik u prevriedna starca župnika, što ti srce na putu može poželjeti: prijatna dočeka, liepe besjede, pouke i gospodske dvorbe. — Ali neka toga! Osvanulo mi Petrovo, poći je u hram božji, pak imam šta i vidjeti. S vana se liepo prikazuje, ali s nutra baš je liepa, kakove je na selu malo naći; sva preslikana od poznata umjetnika slikara Mückea. Žrtvenika su samo tri, od kojih se naravno odlikuje veliki s krasno izradjenom slikom sv. Ivana N. Nakit i ruho sve je ukusno a sve skoro novo. Bistro ti je to zrcalo župnikova duha i pobožnosti njegova puka. A još ću kazati jednu dušu, koja brižno prigleda, darežljivu ruku, koja marljivo prilaže. Skrbna župnika pomaže u tegobnu poslu gospodja grofica Alvina Pejačevićeva rodom barunica Prandau. Kada od kuda dodje s puta, doniela je crkvi po kakov dar. Od mnogih spominjem bogato svezan i nakićen „Missale“ iz Rima, vriedan 100 for., krasno nebo sa tri stolca, tri para jastukah za veliki žrtvenik, od kojih jedni djelo su same grofice. Nedavna donese iz Pešte vrlo liepu kazulu. Ovi darovi samo s višega i mimogred navedeni neka budu na spomenak i dokaz, da ima još uviek i u nas milostivih visoka roda rukuh, kojim je radost učiniti štogod za hram božji, a najpače nadje se ondje, gdje je župnik pravi duh. pastir, ter si zna ovakovu ruku primiliti i s njom se sporazumjeti. Vriedni starina od 64. godine sam si upravlja tegotnom župom ter obavlja sve župničke poslove rado i veselo; a i drugčije kao žarki rodoljub ima za sve misli i srca, što je za dobro narodu; zato je i zaslužio ono veliko štovanje, jer ga osim župljanah i drugovah njegovih po službi štuje svatko na daleko. Živio ga Bog!

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Presv. g. biskup nasljednik senjskomodruški dor. Vjenceslav Soić putuje po svojoj biskupiji modruškoj, a po arkidjakonatu riečkom i bakarskom, dieleći sv. otajstvo potvrde i držeći kanoničku vizitu.

— G. Franjo Horvat, župnik u Remetincu, dobio je praebendu sv. Duha u Jastrebarskom; g. Marin Laposy, župni upravljatelj postao župnikom u Prelogu; g. Franjo Burek, duh. pomoćnik u Maruševcu, ide za upravljatelja župe u Remetinec.

— Dne 4. kolovoza t. g. biti će primanje gojenacah za bogoslovno sjemenište zagrebačko. Primati će se vrstni mladići u prvi tečaj bogoslovja i u oba za bogoslovje pripravljajuća razreda gimnazijlana, a prosci osim što imaju prvlje najzad do 3. kolovoza poslati ravnateljstvu nadb. sjemeništa na uzorit. g. stožernika nadbiskupa upravljenu i svjedočbami: školskom i liečničkom ter krstnim listom obloženu molbenicu, moraju se gore naznačenoga dana ob osmoj uri u jutro staviti u sjemeništnu sgradu na prijamni izpit i ogled.

— Dne 12. kolovoza t. g. primati će se mladići želeći stupiti u red sv. Franje za redovnu pokrajinu sv. Ladislava, a to iz šestoga, sedmoga i osmoga gimnazijalnoga razreda. Prosci imaju se s potrebitimi svjedočbami na spomenuti dan glavom staviti u Čakovac, gdje će pred preč. otcem provincijalom pokazati, imaju-li za prijam potrebitih uvjetah.

— H. N. odgovoriše na zadnje naše primjetbe. Nemožemo, kako bismo drugčije vrlo rad, navesti sve njihove replike sbog prostora, nego ćemo vierno povaditi koliko se može istimi riečmi njihove misli. Kažu: da nijednom riečju neopravdasmo g. Suhina, nu zato svom silom udarismo na nje, sbog šta se ipak neljute, jer prikazuju golu istinu; dalje: kako bi bilo od njih ludo, da sbog nekolicine biede bez razloga cieli stalež, tako i obrana katol. lista prestaje biti obranom, čim brane onoga, tko nije i nemože biti okrivljen, a i samim svećenikom mora da bude smiešna slična obrana znajući, da sviestna i mirna svećenika nemože nitko obiediti; uvjeravaju, da jim nije ni kraj pameti vriedjati i ružiti ikoga, a najmanje svećenički stalež, koj duboko štuju porad visoka njegova zvanja, ali ni samu katol. listu za volju nit od straha njegove žuči neće propustiti da svakomu, dakle i svećeniku, predoče pogreške političke ili duševne vrsti. Na ote misli niže se ovaj proziv: „Zato pozivamo „Katol. list," neka nam kaže, kad i gdje smo koga svećenika bez ikakova razloga obiedili? Toga nam lje neće nikada dokazati." — Spočitava i opet plašenje puka tlakom, harmicom itd., čudi se, zašto-li uzesmo tobože pod zaštitu biskupa djakovačkoga, koj s prepornom stvarju nije u savezu, opominje još jednom, da je uzalud braniti, što se braniti neda, tuži se na slabu diskreciju kat. lista, i na koncu ohoče, kako-li možemo mi zahtievati, da se nebrane one i njihovi od klevetah, kad se branimo mi svećenici. Prozvani smo, pak ćemo odgovoriti.

Preveć bismo pohvalili izreke i zaglavke H. N. rekši da su sofizmata, nego ćemo evo za primjer popuniti nekoje njihove misli na njihovih krivih praemissah, da jim se vidi moć dokazna. Dakle! 1. Pravedna nemože nitko pokriviti, tko se nemože pokriviti, nije pokrivljen, tko nije pokrivljen, smiešno je njega braniti, atqui „Katol. list" brani pravedna, ergo smiešna je njegova obrana. 2. Tko koga štuje, nije moguće štovana uvriediti, atqui mi H. N. štujemo svećenički stalež, ergo nije moguće da njega uvriedismo. 3. Tko brani S. brani što se obraniti neda, tko brani, što se obraniti neda, luda mu je obrana, atqui „Katol. list" brani S. ergo luda mu je obrana. Quod erat demonstrandum. Nego prosimo prispodabljati njihova i naša akta. Po nikakovu pravilu niti logike, niti psihologije, niti hermeneutike nemože nitko dokazati, da preporniml izrekami nije objedjen svećenički stalež. Drugo je pako to idemo-li tražit razloge, koji imputaciju slabe ili ju posve prekidaju. Na čast svećenikom, koji hoće da vam vjeruju, poštovanje, kojim se zavjeravate. Moguće da se je tajinstveno to poštovanje priliepilo za dno grudi vaše, ali u vašem listu nevidi se. Nego na stvar! Mi branimo istinu i pravdu, branimo načela, branimo, ako i dokle se braniti dadu, dobro poznate dogodjaje i čine, a pogreške nikada i ničije, osim ako treba, samo dotle, dokle su povećane i ružnje nakažene, drugomu a ne pravomu krivcu podmetnute, ili ako se iz njih izvodi dosljedak nenaravan i nepravedan. Nismo branili g. Suhina, kojemu H. N. ostaše dužne dokazati krivnju, rekosmo navedši razloge, da nebranimo niti uvriedjeno svećenstvo, rekosmo da nebranimo ni biskupa djakovačkoga; jer se od Hrv. N. nemože obraniti nitko, tko je na njihovu rabošu i na nišanu. To jest, jesu-li psovale, psovati će i gore, ako jim spočitaš psovku. Tek onda i vesele se da su pogodile pravu žicu. Nego što je ono i ovo, ako nije obrana? Nam je stalo da poznamo duh svake stranke, duh osobito naprama vjeri, crkvi i svećenstvu, da na taj duh pozorimo svoje štioce i čim veću moć i veći mah ima u zemlji stranka, tim ju pozornijim moramo pratiti okom. H. N. pako hvale se, da su organ stranke jake i možne, da su njoj one vieran tumač. Kad se nejavlja tomu prigovora s iste stranke, neprigovaramo ni mi; nu zato prosto nam je duh iste stranke motriti u njezinu izražaju, i kakova ga smotrimo, onakova ga prikazati svojim štiocem. I zadnjom razpravom bijaše nam ota namjera. Znamo mi dobro, čim je tko stupio na javno bojište, bio on tko mu drago, da mora biti pripravan na protivničke udarce, jer zato i jest boj da se bije, ter baš zato netražimo niti za svećenika i biskupa kakove povlastice ili iznimke. Ali kada već u fizičkom boju ima pravilah, mimo kojih se nesmieš služiti oružjem,

Digitized by Google

ako nećeš da se zoveš barbarom, a potiori u moralnom mora da bude pravilah ustanovljenih od obrazovane ćudi, pravilah čednosti i pristojnosti pak javnoga poštenja, obzira, štednje ugleda, časti i osobe. Sve, što želimo od H. N. jest, da bi se stegnule u ta pravila, a drugčije neka protivnika hvataju u koštac, kako znadu i mogu. Medjuto, ako jim je tako po ćudi, neka si štioce razgovaraju groznoromantičnimi pripoviedkami i razdragaju jim njedra ljuvenom pjesmicom uza zagorske tamburice. Morda se ugledaše u nekoje bečke listove, za koje se sa strašću traže škandali, ter su prava javna smetlišta. Niemci pošteni kažu takovu romanu „Sudelblatt.“ Na koncu da odgovorimo na proziv. Niste objedili nikoga bez ikakova razloga, jer razlog jesu i objest, zla volja, jak zaklon, sloboština, ali jeste objedili bez ikakova dokaza. To je prava istina, da vam, i to samo vam, nikada dokazati nećemo. Nego i tako po vlastitoj verziji vašoj, kada reknete štogod zla o svećenstvu, ima se razumieti da je takov morda jedan ili nijedan.

Ugarska. Bile su razniele peštanske novine, da je knez prabiskup bio na pohodih kod principa Napoleona i kod svečana objeda u Pešti. Nije istina ni jedno ni drugo. Jest ravno grof Andrassy bio pozvao na onaj objed primasa, ali je ovaj odbio rekši, da sbog očite naprama crkvi neprijateljštine crljenoga princa neide; a kamo bi bio išao glavom na poklone i razgovore k njemu. Raznešenih glasovah nehtjedoše poslje sigurne obaviesti peštanski listovi opozvati. — Knez prabiskup dobio je na uspomenu krštenja nadvojvodinje Marije Valerije od kralja napuljskoga i sicilijanskoga velekrst reda sv. Januarija. Motto je redu: Foedus in Sanguine. — Bazilika ostrogonska počela se popravljati. — Grad Szamos-Ujvár obratio se s prošnjom na prosvjetnoga ministra, neka bi se za Erdelj podigla jedna biskupija armensko-katolička. — Biskupske konferencije u Budimu drže se i skoro će svršiti posao. — U Pešti ustrojava se slobodno-zidarska loža pod imenom „jednota u domovini“, a po ustroju velike lože londonske. Veli se, da ona obstoji već davna, samo sada stupa na vidjelo.

Rim. Na blagdan sv. Petra i Pavla proglašena je pred crkvom sv. Petra i u ostalih za to odredjenih crkvah po starinskom običaju papinska bulla, kojom se obćeniti sabor crkveni saziva na dan 8. pros. 1869.

Pariz. Ove je godine primio prvu sv. pričest carević francezki u dvorskoj crkvici iz ruke nadbiskupove, a na oči otcu i materi. Nadbiskup reče kratku besjedu upravo pred pričest, za koje plakaše mati kano godina, a i poslje pričesti sjećajuć carevića mladoga, neka zna cieniti taj dan i nebesku milost, i opominjuć da će skoro početi živjeti život muke i žrtve pak neka podje putem poštenja, dužnosti i žrtvovanja za Boga i Francezku. Poslje podne podieljeno mu je otajstvo sv. potvrde. Pripoviedaju gledaoci, da se je vazda jednako lice carevo toga dana vendar bilo preobrazilo i od čuvstva prosinulo. Nego ćemo spomenuti još jednu besjedu o tom carevićevu godu. Dogodilo se, da su car i carica umah sutradan došli na svetkovine u Orleans. Biskup Dupanloup visokim gostovom na dočeku pozdraviti će najprije cara ovako: „U Orleansu kaže se prava Francezka, koja prije svega hoće da ostane kršćanskim narodom, i koja je u dvostruku plamenu patriotizma i religije sebi sreću i čast nalazila od Karla Velikoga. Mi se, Sire, molimo Bogu, da inšpiracije ovoga neumrloga vladara, koj je za kršćansku i francezku civilizaciju onoliko učinio, budu i Vaše ter uviek blagoslovno i vierno neka živu u srcu najstarijemu sinu crkve.“ Zatim se obrati k carici: „Zanosita je za me to pomisao, da je Vaše Veličanstvo hotilo s nami dieliti svečanosti naše; upravo za onim danom, kad je vjera Vam podala najbistrije radosti, što je ovdje dolje može poćutiti mati. Vidjeste sina svoga kako kleknu i prvi put hrani se kruhom života na žrtveniku Boga, koj ovu dobu ljubi i blagoslivlje. Ovaj prizor izvabi Vam iz tronuta srca pobožnih suzah. Dao Bog ter Vaše Veličanstvo nikada neznalo za druge. Neka si mladoga principa, milovanje i ufanje svoje, vidite rasti u onoj bujnoj pobožnosti, koja, kako Bossuet reče sinu Ludovika XIV. čini čitava čovjeka i čitava vladara. Bila Vam prva pričest njegova duboko usadjena i neopustila Vam uspomena za svega života. U to ime molio je za njega uzvišeni glavar crkve Pio IX. kadno je s visine papinskoga priestola, branjena vazda tako snažno našim oružjem, blagoslovio njega u isti čas, kada je prvi put primio svoga Boga.“ — Na uspomenu prve pričesti posla nedavna sv. otac careviću preko kardinala Bonapartea dragocjen darak sa sv. moćicom, a da mu je ujedno svojom rukom pisao pismo.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupili su dalje kao utemeljitelji: presv. Ivan Kralj 100 for., g. Jeronim Kollay, župnik Pod-Turnom u Medjumurju 50 for.

Članovi I. reda: gg. Trnski Ivan, c. kr. podpukovnik, Krajačić Ferdo podarcidj. i župnik, Draganec Pavao podarc. i žup. Folnegović Franjo žup. i Bošnjak Iv. N. prof. svaki sa 20 for.

Članovi II. reda: gg. Pavlović Fr. kap. u Virju i Švagel Franjo, učiteljski pripravnik u Petrinji sa 10 f.

Članovi III. reda: gg. Gjuro Balogh, podarc. i žup. u Baču u Bačkoj, o. Ludovik Horvat sam. starešina u Čakovcu, gospdja Ivka Krapac, gradjanka u Karlovcu i gspojica Anka Bošnjak učiteljica u Sisku s 5 f.

Petrov pinez.

Preko g. podj. i župnika Tome Capeka: T. Capek, zatim župnici: Mihinić, Tumpić, Petak, Borovečki, Bezuk svaki po 2 f. i kap. Kelečić 1 f. skupa 13 f. iz ovoga kotara po drugi put. G. župnik Valentain posla 10 f. Svi na urednika.

Molimo p. n. gg. ubrojnike, da se sada o polovini godine dostoje sjetiti nas i plaće nam na list, osobito pako molimo onu gospodu koja nam se ove godine jošte nejaviše, najpače, kojim glasa nečusmo već drugu godinu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 29. Tečaj XIX. U četvrtak, 16. Srpnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

PII

Divina Providentia *PAPAE IX.* Litterae Apostolicae, *Quibus indicitur OECUMENICUM CONCILIUM Romae habendum et Die Immaculatae Conceptioni Deiparae Virginis Sacro AN. MDCCCLXIX. incipiendum.*

PIVS EPISCOPVS
SERVVS SERVORVM DEI.

Ad futuram rei memoriam

Aeterni Patris Unigenitus Filius propter nimiam, qua nos dilexit, caritatem, ut universum humanum genus a peccati jugo, ac daemonis captivitate, et errorum tenebris, quibus primi parentis culpa jamdiu misere premebatur, in plenitudine temporum vindicaret, de caelesti sede descendens, et a paterna gloria non recedens, mortalibus ex Immaculata Sanctissimaque Virgine Maria indutus exuviis doctrinam, ac vivendi disciplinam e caelo delatam manifestavit, eandemque tot admirandis operibus testatam fecit, ac semetipsum tradidit pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Antequam vero, devicta morte, triumphans in caelum consessurus ad dexteram Patris conscenderet, misit Apostolos in mundum universum, ut praedicarent evangelium omni creaturae, eisque potestatem dedit regendi Ecclesiam suo sanguine acquisitam, et constitutam, quae est columna et firmamentum veritatis, ac caelestibus ditata thesauris tutum salutis iter, ac verae doctrinae lucem omnibus populis ostendit, et instar navis in altum saeculi hujus ita natat, ut, pereunte mundo, omnes quos suscipit, servet illaesos. (S. Max. Serm. 89.) Ut autem ejusdem Ecclesiae regimen recte semper, atque ex ordine procederet, et omnis christianus populus in una semper fide, doctrina, caritate, et communione persisteret, tum semetipsum perpetuo affuturum usque ad consummationem saeculi promisit, tum etiam ex omnibus unum selegit Petrum, quem Apostolorum Principem, suumque hic in terris Vicarium, Ecclesiaeque caput, fundamentum ac centrum constituit, ut cum ordinis et honoris gradu, tum praecipuae, plenissimaeque auctoritatis, potestatis, ac jurisdictionis amplitudine pasceret agnos, et oves, confirmaret fratres, universamque regeret Ecclesiam, et esset caeli janitor, ac ligandorum, solvendorumque arbiter, mansura etiam in caelis judiciorum suorum definitione, (S. Leo Serm. II.) et quoniam Ecclesiae unitas, et integritas, ejusque regimen ab eodem Christo institutum perpetuo stabile permanere debet, idcirco in Romanis Pontificibus Petri successoribus, qui in hac eadem Romana Petri Cathedra sunt collocati ipsissima suprema Petri in omnem Ecclesiam potestas, jurisdictio, Primatus plenissime perseverat, ac viget.

Itaque Romani Pontifices omnem Dominicum gregem pascendi potestate et cura ab ipso Christo Domino in persona Beati Petri divinitus sibi commissa utentes, nunquam intermiserunt omnes perferre labores, omnia suscipere consilia, ut a solis ortu usque ad occasum omnes populi, gentes, nationes evangelicam doctrinam agnoscerent, et in veritatis, ac justitiae viis ambulantes vitam assequerentur aeternam. Omnes autem norunt quibus indefessis curis iidem Romani Pontifices fidei depositum, Cleri disciplinam, ejusque sanctam, doctamque institutionem, ac matrimonii sanctitatem dignitatemque tutari, et christianam utriusque sexus juventutis educationem quotidie magis promovere, et populorum religionem, pietatem, morumque honestatem fovere, ac justitiam defendere, et ipsius civilis societatis tranquillitati, ordini, prosperitati, rationibus consulere studuerint.

Neque omiserunt ipsi Pontifices, ubi opportunum existimarunt, in gravissimis praesertim temporum perturbationibus, ac sanctissimae nostrae religionis, civilisque societatis calamitatibus generalia convocare Concilia, ut cum totius catholici orbis Episcopis, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, collatis

Digitized by Google

consiliis, conjunctisque viribus ea omnia provide, sapienterque constituerent, quae ad fidei potissimum dogmata definienda, ad grassantes errores profligandos, ad catholicam propugnandam, illustrandam et evolvendam doctrinam, ad ecclesiasticam tuendam ac reparandam disciplinam, ad corruptos populorum mores corrigendos possent conducere.

Jam vero omnibus compertum, exploratumque est qua horribili tempestate nunc jactetur Ecclesia, et quibus quantisque malis civilis ipsa affligatur societas. Etenim ab accerrimis Dei hominumque hostibus catholica Ecclesia, ejusque salutaris doctrina, et veneranda potestas, ac suprema hujus Apostolicae Sedis auctoritas oppugnata, proculcata, et sacra omnia despecta, et ecclesiastica bona direpta, ac Sacrorum Antistites, et spectatissimi viri divino ministerio addicti, hominesque catholicis sensibus praestantes modis omnibus divexati, et Religiosae Familiae extinctae, et impii omnis generis libri, ac pestiferae ephemerides, et multiformes perniciosissimae sectae undique diffusae, et miserae juventutis institutio ubique fere a Clero amota, et quod pejus est, non paucis in locis iniquitatis, et erroris magistris commissa. Hinc cum summo Nostro, et bonorum omnium moerore, et nunquam satis deplorando animarum damno ubique adeo propagata est impietas, morumque corruptio, et effrenata licentia, ac pravarum cujusque generis opinionum, omniumque vitiorum, et scelerum contagio, divinarum, humanarumque legum violatio, ut non solum sanctissima nostra religio, verum etiam humana societas miserandum in modum perturbetur, ac divexetur.

In tanta igitur calamitatum, quibus cor Nostrum obruitur, mole supremum pastorale ministerium Nobis divinitus commissum exigit, ut omnes Nostras magis magisque exeramus vires ad Ecclesiae reparandas ruinas, ad universi Dominici gregis salutem curandam, ad exitiales eorum impetus conatusque reprimendos, qui ipsam Ecclesiam, si fieri unquam posset, et civilem societatem funditus evertere connituntur. Nos quidem, Deo auxiliante, vel ab ipso supremi Nostri Pontificatus exordio nunquam pro gravissimi Nostri officii debito destitimus pluribus Nostris Consistorialibus Allocutionibus, et Apostolicis Litteris Nostram attollere vocem, ac Dei, ejusque sanctae Ecclesiae causam Nobis a Christo Domino concreditam omni studio constanter defendere, atque hujus Apostolicae Sedis, et justitiae, veritatisque jura propugnare, et inimicorum hominum insidias detegere, errores, falsasque doctrinas damnare, et impietatis sectas proscribere, ac universi Dominici gregis saluti advigilare et consulere.

Verum illustribus Praedecessorum Nostrorum vestigiis inhaerentes opportunum propterea esse existimavimus, in Generale Concilium, quod jamdiu Nostris erat in votis, cogere omnes Venerabiles Fratres totius catholici orbis Sacrorum Antistites, qui in sollicitudinis Nostrae partem vocati sunt. Qui quidem Venerabiles Fratres singulari in catholicam Ecclesiam amore incensi, eximiaque erga Nos, et Apostolicam hanc Sedem pietate et observantia spectati, ac de animarum salute anxii, et sapientia, doctrina, eruditione praestantes, et una Nobiscum tristissimam rei cum sacrae tum publicae conditionem maxime dolentes nihil antiquius habent, quam sua Nobiscum communicare, et conferre consilia, ac salutaria tot calamitatibus adhibere remedia. In Oecumenico enim hoc Consilio ea omnia accuratissime examine sunt perpendenda, ac statuenda, quae hisce praesertim asperrimis temporibus majorem Dei gloriam, et fidei integritatem, divinique cultus decorem, sempiternamque hominum salutem, et utriusque Cleri disciplinam, ejusque salutarem, solidamque culturam, atque ecclesiasticarum legum observantiam, morumque emendationem, et christianam juventutis institutionem, et communem omnium pacem et concordiam in primis respiciunt. Atque etiam intentissimo studio curandum est, ut, Deo bene juvante, omnia ab Ecclesia, et civili societate amoveantur mala, ut miseri errantes ad rectum veritatis, justitiae, salutisque tramitem reducantur, ut vitiis, erroribusque eliminatis, augusta nostra religio ejusque salutifera doctrina ubique terrarum reviviscat, et quotidie magis propagetur, et dominetur, atque ita pietas, honestas, probitas, justitia, caritas omnesque christianae virtutes cum maxima humanae societatis utilitate vigeant, et efflorescant. Nemo enim inficiari unquam poterit, catholicae Ecclesiae, ejusque doctrinae vim non solum aeternam hominum salutem spectare, verum etiam prodesse temporali populorum bono, eorumque verae prosperitati, ordini, ac tranquillitati, et humanarum quoque scientiarum progressui ac soliditati, veluti sacrae ac profanae historiae annales splendidissimis factis clare aperteque ostendunt, et constanter, evidenterque demonstrant. Et quoniam Christus Dominus illis verbis Nos mirifice recreat, reficit, et consolatur „ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum“, (Mtth. XVIII. 20.) idcirco dubitare non possumus, quin Ipse in hoc Concilio Nobis in abundantia divinae suae gratiae praesto esse velit, quo ea omnia statuere possimus, quae ad majorem Ecclesiae suae sanctae utilitatem quovis modo pertinent. Ferventissimis igitur ad Deum luminum Patrem in humilitate cordis Nostri dies noctesque fusis precibus hoc Concilium omnino cogendum esse censuimus.

Quamobrem Dei ipsius omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ac beatorum ejus Apostolorum Petri et Pauli auctoritate, qua Nos quoque in terris fungimur, freti et innixi, de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, et assensu sacrum Oecumenicum et Generale Concilium in hac alma Urbe Nostra Roma futuro anno millesimo octingentesimo sexagesimo nono, in Basilica Vaticana habendum, ac die octava mensis Decembris Immaculatae

Digitized by Google

Deiparae Virginis Mariae Conceptioni sacra incipiendum, prosequendum, ac Domino adjuvante, ad ipsius gloriam, ad universi Christiani populi salutem absolvendum, et perficiendum hisce Litteris indicimus, annuntiamus, convocamus et statuimus. Ac proinde volumus, jubemus, omnes ex omnibus locis tam Venerabiles Fratres Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, quam Dilectos Filios Abbates, omnesque alios, quibus jure, aut privilegio in Conciliis Generalibus residendi, et sententias in eis dicendi facta est potestas, ad hoc Oecumenicum Concilium a Nobis indictum venire debere, requirentes, hortantes, admonentes, ac nihilominus eis vi jurisjurandi, quod Nobis, et huic Sanctae Sedi praestiterunt, ac sanctae obedientiae virtute, et sub Poenis jure, aut consuetudine in celebrationibus Conciliorum adversus non accedentes ferri, et proponi solitis, mandantes, arcteque praecipientes, ut ipsimet, nisi forte justo detineantur impedimento, quod tamen per legitimos procutores Synodo probare debebunt, Sacro huic Concilio omnino adesse, et interesse teneatur.

In eam autem spem erigimur fore, ut Deus, in cujus manu sunt hominum corda, Nostris votis propitius annuens ineffabili sua misericordia et gratia efficiat, ut omnes supremi omnium populorum Principes et Moderatores praesertim catholici quotidie magis noscentes maxima bona in humanam societatem ex catholica Ecclesia redundare, ipsamque firmissimum esse Imperiorum, Regnorumque fundamentum, non solum minime impediant, quominus Venerabiles Fratres Sacrorum Antistites, aliique omnes supra commemorati ad hoc Concilium veniant, verum etiam ipsis libenter faveant, opemque ferant, et studiosissime, uti decet Catholicos Principes, iis cooperentur, quae in majorem Dei gloriam, ejusdemque Concilii bonum cedere queant.

Ut vero Nostrae hae Litterae, et qnae in eis continentur ad notitiam omnium, quorum oportet, perveniant, neve quis illorum ignorantiae excusationem praetendat, cum praesertim etiam non ad omnes eos, quibus nominatim illae essent intimandae, tutus forsitan pateat accessus, volumus, et mandamus, ut in Patriarchalibus Basilicis Lateranensi, Vaticana, et Liberiana, cum ibi multitudo populi ad audiendam rem divinam congregari solita est, palam clara voce per Curiae Nostrae cursores, aut aliquos publicos notarios legantur, lectaeque in valvis dictarum Ecclesiarum, itemque Cancellariae Apostolicae portis, et Campi Florae solito loco, et in aliis consuetis locis affigantur, ubi ad lectionem, et notitiam cunctorum aliquandiu expositae pendeant, cumque inde amovebuntur, earum nihilominus exempla in eisdem locis remaneant affixa. Nos enim per hujusmodi lectionem, publicationem, affixionemque omnes, et quoscumque, quos praedictae Nostrae Litterae comprehendunt, post spatium duorum mensium a die Litterarum publicationis et affixionis ita volumus obligatos esse et adstrictos, ac si ipsismet illae coram lectae et intimatae essent, transumptis quidem earum, quae manu publici notarii scripta, aut subscripta, et sigillo personae alicujus Ecclesiasticae in dignitate constitutae munita fuerint, ut fides certa, et indubitata habeatur, mandamus ac decernimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostrae indictionis, annunciationis, convocationis, statuti, decreti, mandati, praecepti, et obsecrationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicae Millesimo Octingentesimo Sexagesimo Octavo Tertio Kalendas Julias.

Pontificatus Nostri Anno Vicesimotertio.

† EGO PIVS CATHOLICAE ECCLESIAE EPISCOPVS.

Loco † Signi.

(Sliede podpisi prisutnih kardinalah.)

Biskup Friderik Baraga.

(Konac.)

Osobne potrebe misionarove bijahu veoma neznatne, ribe i kruh to mu bijaše hrana, kada je mogao imati oboje; odielo trajalo bi mu dugo, jer čuvao bi ga brižno, ter kada je trebalo, malo popravio. Velika bijaše srcu njegovu bol gledati djecu obraćenikah svojih, kako skoro gola hodaju za najljuće studeni, kako ciele zadruge stradaju, a on jim nemože pomoći. Željaše takodjer, da bi uzmogao podupirati učitelja, koj bi podučavao djecu, jer sam bijaše odveć obterećen djelom. Kada mu je stigla željena pomoć novčana, pričuva si toliko, da je mogao putovati u Evropu, jer nadao se dovoljnoj pomoći u prilog svomu misionovanju medju divljimi Indijani. Takodjer bješe naumio gore spomenute knjige u Evropi dati tiskati pomoćju prijateljah misionskih. To učini god. 1837. u Parizu, gdje je u to doba propoviedao Niemcem. U domovini svojoj bješe primljen velikom slavom; svuda bi imao sijaset slušalacah, jer nikada nebi propustio prilike navieštati rieč božju. U pramaljeću iste godine bijaše opet na putu prama gornjemu jezeru. Od sada postade život Baragin mirniji i redovitiji; strpljivo obavljao bi djela misionska u siromašnom Lapointu i sveudilj više dušah predobivao Isukrstu. Deset godinah prije nego-li je postao posvećenim biskupom, probavio bi u tihom i mirnom selu L' Anse (blizu Kewenawa). Pozvaše ga ovamo Indijani toga kraja, nu ne svi, jer koji postadoše metodisti, (njekoliko godinah prije podigoše metodisti tude misiju) priekim bi okom gledali Baragu ter mu se i grozili, ako se nebi uklonio. Ipak uvidje do malo taj biedni i priprosti puk svoju bludnju uvje-

Digitized by Google

riv se o značaju i ponašanju katoličkoga svećenika. Uslied toga utemelji Baraga u L' Ansi misiju i upravljaše njom, kako i drugimi jur opisanimi. Prvi put posjeti taj kraj god. 1843. i opredieli ga za glavnu misionsku postaju, jer velik broj naokolo raztrešenih Indijanah bijaše pripravan primiti sv. vjeru. S toga ostavi on Lapoint, odabra si Kewenaw za stalan dom, podigne siromašnu crkvicu, iztriebi pogansko praznovierje, pijanstvo i druge zloće i pridruži toj misiji velik broj zadrugah iz „Jeux Desert, Lac du Flambeau" i drugih još daljih stranah. Zatim nakupi utemeljitelj ote misije mnogo zemaljah za Indijane (jer u to doba bijahu podpore veće), i dade napraviti do 24 drvene kućice, neka bi se divljaci priučali na ugladjeniji život. Za indijanske knjige pitalo se sve većma, ter su se morale tiskati na novo. Baraga napisa jošte veliko i veoma važno djelo radi boljega uzgoja i naobraze svoga stada, što ga bješe sakupio i koje bijaše u to doba raztrešeno od Velike-rieke na iztočnoj obali jezera mičiganskoga do onkrajnih stranah gornjega jezera, to jest više od 600 miljah daljine. Nu još više — od divljakah dolnje Kanade i minesotičkih ravnicah, od otokah huronskoga jezera i od sjeverne obale gornjega jezera dolazile bi više putih molbe, neka jim se pošalje molitvenikah i pjesmaricah; a to bi prijazni misionar i učinio. Tude u selu L' Anse pisao bi Baraga u svojoj maloj sobici, što bijaše tik crkve, nješto prije nego-li je bio izabran biskupom, svoje izvrstno filologičko djelo, neprocjenivu slovnicu i rječnik očipvanskoga jezika, — djelo, što ga nijedan jošte pokušaj nadkrilio nije na tom polju znanosti, ako se uvaže okolnosti, — jer je jezik divljakah jošte neugladjen. Svatko bi lahko mislio, da ponizni misionar i učeni gospodin nije imao u to doba nikakova drugoga posla. Tomu ipak nebijaše tako, jer upravo to doba bijaše najtegobnije, ter misionar najviše obterećen djelom. Malo zatim, kako bješe misiju utemeljio u „L' Anse", stade bakrenu rudu kopati na gornjem poluotoku, a ne dugo poslje toga i željeznu. Sviet bi samo vrvio ovamo i na skorom bijaše sve puno oko misionara, ter bi se mnogo naselbinah naselilo naokolo, kakovih 50 do 100 miljah na daleko. Katolikah bijaše svuda dosta medju naseljenici a Baraga jedini svećenik na više stotinah miljah naokolo. To dokazuje dovoljno, da Baraga nije baš imao najugodnijih časovah u ono 10 godinah u „L' Anse", ako se pomisli, u kolikih bi se poslovih katolici uticali k svomu duhovnomu pastiru. Veliki broj mojih slušalacah znade to dobro.

Nu skoro je nemoguće predočiti djela i trude oduševljenoga misionara, kako je on pohadjao svoje stado, budi u kakovoj nenadanoj pogibelji ili bolesti, ili pako u opredieljeno vrieme više putih u godini, Spreman bijaše vazda poći na put uzprkos najvećim zaprekam, bijaše-li mu putovati po vodi ili po kopnu, po ljetnoj vrućini medju rojevi otrovnih komarah ili po zimi u krpljah (snieżnih cipelah). Dane i tjedne bijaše mu hoditi čas po jezeru na ledu protiva strašnoj buri i vijavici, čas po šumah i ravnicah, kada čovjek pada pod težkim tovarom knjigah i drugih za misu potrebitih stvarih. Više putih bijaše mu prenoćiti u šumi ili uteći se pod zakrilje zapuhah. Uzdržati se svakoga jaka, u takovih okolnostih obična pila, ter se zadovoljiti čašicom vode i koricom kruha, ili s malo sira, pače putovati u sili bez svake hrane, tko bi izpripovjedio sva takova djela misionska? Tko bi opisao gorljivost njegovu, kojom bi navieštao otim priprostim ljudem rieč božju, kako bi svakomu služio njegovim jezikom izpoviedajuć kasno u noći i za rana u jutro, boreć se s njihovimi zlimi običaji, čuvajuć jih takodjer od krivicah i guleža, a sve to činio bi ne radi dobitka vremenita, već potaknut nebeskom ljubavlju, koje bijaše mu srce puno! Ali zar da govorim o njegovoj iskrenosti, prijaznosti i ugladjenosti u razgovoru sa svakim, o poniznosti i blagosti prama neukim, o srčanosti prama drzovitim uvrediteljem? Zar da opisujem sve ostale krieposti, kojimi si otac Baraga u svojih misijah, medju rudari steče ljubav, štovanje, udivljenje, ter su mnogi inovierci stali dobro i pravedno suditi o crkvi katoličkoj? Sve to opisati skoro je nemoguće, pak i da je moguće, nebih se smio toga latiti u govoru, koj traje samo jednu uru. Takodjer nazočna prigoda nedopušta, da svetoga biskupa korak za korakom pratim na njegovu putu u Rim, Austriju, Francezku, Irsku, kada je postao posvećenim biskupom (18. stud. g. 1853.). Nemogu da ga pratim po njegovih misijah, što jih pohadjaše svake godine dieleći svetotajstvo potvrde; nemogu da se s njim zabavljam u tihoj sobici u „Sault St. Marie", gdje je više godinah obavljao sve poslove misionarske, osobito kod bližnjih Indijanah, bivši posvuda isto tako strpljiv, ponizan, gorljiv, blagotvoran i milosrdan, kao što i prije, dok bijaše samo priprostim misionarom. Breme visoke časti, što ga bješe uzeo na se, bijaše za savjestna misionara teže, nego-li sva prijašnja trpljenja, i točno vršenje velikih dužnostih, pak neprestana briga sbog odgovornosti pred sudom za takove dužnosti, to je osobito doprinielo, da nas je morao tako brzo ostaviti, premda bijaše inače sveudilj čvrst i zdrav.

Još njekoliko riečih o koncu njegova života, pak tada ću dokončati. Prije 6 godinah putovaše ostarjeli dostojanstvenik više od 150 miljah daleko, stranom u krpljah, stranom na otvorenih sanah, da se s drugimi biskupi sastane na saboru. Dodje u „Thunder Bay" na zapadnoj obali Huronskoga jezera sasma bolestan i na pol smrznut. Od toga doba nije više ozdravio podpuno. Sile stadoše ga ostavljati po malo, a u pramalješu g. 1866. pojavljivati se kaplja, bolest, kojoj bijaše podvrgnut vas rod njegov. Ruka, koja bi se toliko putih pružila, da blagoslivlje nazočne, ota blagotvorna ruka, koja bi tolikim nevoljnikom otirala suze, ruka,

Digitized by Google

koja je spisala neprocjenive knjige u mnogih jezicih, ota ruka uzkrati posluh, nehtijaše više slušati bistre glave, čvrste volje. Mjeseca rujna god. 1866. putovaše biskup Baraga zadnji put po svojoj biskupiji, zadnji put propoviedaše u svih jezicih, što se govore u tih misijah, u „Hancocku“ u crkvi sv. Ane; a „taj zadnji put“ spomenu on u svom govoru, osjećajući, da ga glas ostavlja. Ipak posjeti biskup Baraga još jedan put druge biskupe, naime mjeseca listopada g. 1866. na saboru u Baltimoru, i tude mu kap pade na stubah dvora nadbiskupskoga. Nemogoše ga nagovoriti, da bi zadnje dane života svoga proživio kod drugoga kojega biskupa; ne, on se povrati na gornje jezero. Tude obavljao bi opet kroz četiri tjedna sve dužnosti priprosta misionara, pohadjao bolestnike, pače i takove, koji bijahu manje bolestni od sama biskupa; djecu bi podučavao, krstio itd., jer duhovnoga pastira nebijaše upravo doma. Malo zatim oslabi tako, da je samo po nedjeljah mogao pribivati sv. misi; sve ostalo vrieme pako sproveo bi u molitvi i razmišljanju. Sjedeći na stolici s klonulom glavom razmišljao bi duge godine, što jih je u vinogradu gospodnjem proživio po dolinah svoje mile domovine, na obalah jezera mičiganskoga i šumah gornjega poluotoka. A šta reče pregledav sve to u duhu? Biskup Baraga reče samo to, da je nevriedan sluga gospodnji, da neima ništa, na što bi se gledajući u vječnost mogao osloniti, osim veliko milosrdje spasiteljevo i moć odpuštanja griehah, što ju Isukrst udielio svojoj crkvi.

U oči sv. trih kraljah noćju bude pobožni mučenik opomenut, da mu je do skora putovati u dugu vječnost. Mirno očekivaše čas razstanka s ovim svietom; primiv sv. otajstva te preporučiv se u volju božju i njegovu sv. milost usnu mirno u Gospodinu na samu nedjelju imena Isusova u dva sata poslje pol noći, na blagdan imena, u koje bi stavljao sve ufanje svoje, imena, kojemu se bješe sasma darovao ter za slavu njegovu radio sve vrieme života svoga.

Tako umre muž, koj uporavljaše izvrstne sposobnosti svoje na slavu božju i spas najvećma zapuštenih sirotah; muž odličan s čiste duše, prostote u svih poslovih, velike gorljivosti i samozataje, muž komu će djela čuvati ime, dok bude ljudih, koji pojme i cieniti umiju kriepost u tih sjevernih stranah, što bijahu upravo polje njegova djelovanja, gdje njegovo tielo sada počiva, dok ga glas trublje opet probudi.

Naputak

biskupa brnskoga u pogledu zakonah 25. svibnja god. 1868.

A. O ženitbi.

1. Novi ženitbeni zakon gradjanski nesmie biti na uštrb kanoničkomu zakonarstvu o ženitbi. S toga ostaju crkvom stvoreni zakoni i izdani propisi i odsele pravilom, po kojem se ima vladati katolik u tom pitanju.

2. Po tom je po crkvenom duhu valjana samo ona ženitba, koja je sklopljena in forma SS. Concilii Tridentini (Sess. XXIV. c. 1. de Reform. matrim.), i takova je sveto otajstvo; svaka pako ženitba, makar joj i nebila na putu kanonička koja zapreka ili zabrana, nevaljana je i ništetna, ako nije sklopljena pred vlastitim župnikom i dva svjedoka.

3. Sve kanoničke zapreke i ženitbene zabrane moraju se i odsele odstraniti putem kanoničkim, viernici pako podučiti o toj potrebi, što jim obvezuje savjest sub gravi ter je odnosno uvjetom, da sveza ženitbena postoji in foro Ecclesiae.

4. Crkvena vlast ženitbena postoji i dalje, ter su viernici obvezani poslove ženitbene njoj izručiti.

5. Isto tako postoje i u buduće crkveni sudovi ženitbeni, te se viernici imadu podučiti o nalježnosti njihovoj; s toga ima jim se živo predočiti, makar i sudili sudovi svjetovni u poslovih ženitbenih, da ostaje svaki katolik obvezan obratiti se u prepirkah na sud duhovni, radilo se o rješitbi sveze ili o razstavi od stola i postelje. To valja i o zarukah. (Tomu je prilika: izpovjedaonica, propovied, pomirivanje.)

6. Svaka sveza izmedju muža i žene, što su ju sklopili kršćani u kojega god gradjanskoga zakona ime izvan svetoga otajstva, crkveno je nevaljana; s toga nevalja ni gradjanska ženitba u naših pokrajinah ob defectum formae Tridentinae, ako joj i nije nikakova kanonička zapreka na putu. (List. Apost. ad reg. Vict. Eman. dto. 9. Sept. 1852.; — Alloc. Apost. „Acerbissimum“ dto. 27. Sept. 1852.; — Alloc. Apost. „Multis gravibusque“ dto. 17. Dec. 1860.)

7. Nevaljaju dakle in foro Ecclesiae sve one mješovite ženitbe, koje bi se sklopile samo pred duhovnikom nekatoličkim i dva svjedoka.

8. Usuprot valja i nerazrješiva je in foro Ecclesiae svaka po kanoničkih zakonih quoad formam et materiam zakonito sklopljena ženitba, makar joj i bila na putu gradjanska koja zapreka, ter se nesmije takovim suprugom dopustiti, da durante ligamine sklope drugu ženitbu.

9. Što se veli pod br. 8, valja i o ženitbah, koje se sklapaju u onih zemljah, gdje zakoni tridentski nisu proglašeni, ili se od forme tridentske oprašta uslied dozvole apoštolske, koje se dakle sklapaju bez ote forme, samo ako jim nebijaše na putu nikakova kanonička zapreka.

10. Poslovanje u ženitbenih poslovih crkvenih ima biti čim jednostavnije i brže. Potrebitih prilogah (kano: izvadakah iz maticah, duhovnih svjedočbah itd.) ima davati svećenstvo ex officio.

11. Ako svjetovna vlast supruge, što ju mole za razstavu od stola i postelje, uputi na župnika, da jih on po propisu gradjanskoga zakona po tri puta kuša pomiriti, to se on ima stegnuti na ono, na što ga veže

Digitized by Google

služba njegova pastirska. On neka opomene zavadjenike na Boga i rieč, što si ju dadoše pred žrtvenikom, neka nastoji, da jim umiri srca, nesporazumljenje da ukloni, a ženitbenu ljubav da probudi. Neka jim ipak nedade svjedočbe nikakove o učinjenih opomenah, jer svjetovnoj vlasti nepripada pravo suditi, je-li tko dušom obvezan držati ženitbenu zajednicu.

Ako bi vlast sama tražila od župnika izvješće o pokušanom pomirenju, neka on jednostavno odgovori, da je kao duhovni pastir zadovoljio dužnosti svojoj.

12. Ženikom, što su za crkveni oprost od kanoničkih zaprekah molili ter ga i dobili, može župnik biti u pomoć, da zadobiju oprost gradjanski, jer se njim odstranjuje zapreka, koja jim je na putu, da zadobiju važna prava gradjanska. Isto tako može duhovni pastir, ako bi trebalo ukloniti čisto gradjanske zabrane, na ruku biti osobam, koje su mu se prijavile, da žele sklopiti ženitbu crkvenu.

13. Živući u gradjanskoj ženitbi javni su grješnici ter se imadu s njimi u svakom obziru uzporediti. Pak upravo s toga ima se s njimi u svem onako postupati, kako prema okolnostim s javnimi grješnici. Razumije se po sebi, da se živućim u gradjanskoj ženitbi, dok se sveudilj opiru ter u grješnoj zajednici ostaju, nemože udieliti odrješitba. Otn mogu dobiti samo tada, ako su pripravni, ostaviti se odnošaja, ili pretvoriti ga u pravu ženitbu, u koliko nebi tomu bila na putu nikakva neukloniva zapreka. Crkvenoga pokopa mogu biti učestnici samo tada, ako s Bogom pomireni umru skrušeno.

14. Kako se samo po sebi razumije, nemože se ovršiti niti benedictio nuptiarum, niti Introductio mulieris post nuptias, ako se je mimoišla forma tridentska ter sklopila puka ženitba gradjanska. Isto tako neimaju se matere, koje su porodile u braku gradjanskom, poput zakonskih ženah blagosloviti.

15. Prijavi-li se dušnomu pastiru službeno po čl. 2. §. 9. novoga ženitbenoga zakona gradjanskoga, da se je sklopila kakova ženitba gradjanska, to on neima upisati sklopljenu ženitbu gradjansku u župnu maticu vjenčanikah, već u posebnu za oto priredjenu zabilježnicu, da kao duhovni pastir uzmogne imati pred očima takove sveze ter djelovati na dotične osobe, neka bi si dale učiniti ženitbu crkveno valjanom. Ota zabilježnica valja da ima iste stupce, koje ima knjiga vjenčanikah. Stupac „vjenčajući svećenik“ nepopunjava se; u stupcu „Opazka“ ima se upisati: „Ubilježeni kao mladenac i mladenka sklopiše uslied dopisa . . . . od dana . . . . toga dana . . . . gradjansku ženitbu.“ Uza to ima se naznačiti prediel i svezak, gdje je službena prijava sahranjena u župnom arhivu. Svjedočbah o sklopljenih ženitbah gradjanskih nesmie dušni pastir izdavati.

16. Kada se upisuje diete, rodjeno u ženitbi gradjanskoj, ima se u stupcu „zakonito“ „nezakonito“ perom potegnuti poprieko, a kraj čina ima se zabilježiti, da roditelji djeteta uslied zabilježnice Tom . . . . pag. . . . živu u ženitbi gradjanskoj.

17. Ako je koje kao nezakonito u krstnoj knjizi upisano diete sliedećom gradjanskom ženitbom svojih roditeljah zadobilo gradjanska prava zakonita djeteta, ter je od političke vlasti podieljena dozvola, da se ubilježi pozakonjenje, to se kraj dotičnoga krstnoga čina uz točno popunjenje stupacah „otac“ „mati“ i priziv na dopis vlasti ima upisati, da je oto diete uslied gradjanske ženitbe od roditeljah mu toga dana sklopljene na temelju gradjanskoga zakona quoad effectus civiles pozakonjeno, ne pako po zakonu crkvenom quoad effectus canonicos. Ipak nesmie dušni pastir sudjelovati, kada se traži od vlasti dozvola, da se ubilježi pozakonjenje.

18. Sluči-li se, da roditelji djeteta, koje se rodilo prije sklopljene ženitbe gradjanske ili u njoj, sklope crkveno valjanu ženitbu, to se ima kraj krstnoga čina dodati opazka: „bješe pozakonjeno pro foro Ecclesiastico sliedećom crkvenom ženitbom roditeljah, kako to pokazuje knjiga vjenčanikah Tom. . . . . pag. . . . ili svjedočba o vjenčanju župe N. od dana. . . .“

19. Umre-li ženska, koja življaše u gradjanskoj ženitbi, to se može u knjigu umrlih upisati ovako: Ana Lang, rodjena Grün, koja je s jošte živućim Josipom Langom (stalež — prebivalište) sklopila gradjansku ženitbu (ili ako je on jur umro: koja je s jur umrlim Josipom Langom sklopila gradjansku ženitbu).

20. Tako se ima bilježiti i tada, kada se izdavaju krstni ili smrtni listovi.

21. Nesmie se smetnuti s uma, da se po gradjanskoj ženitbi nepoštena tastbina radja izmedju jednoga diela i rodjakah po krvi drugoga diela, ter da jedan dio s rodjaci po krvi drugoga nebi mogao sklopiti crkveno valjane ženitbe do drugoga stupnja uklopice bez oprosta nalježne vlasti crkvene.

22. Ako bi se osobe, što su sklopile gradjansku ženitbu, župniku svomu najavile, da se žele pomiriti sa sv. crkvom ili prema okolnostim sklopiti crkveno valjanu ženitbu, to ima on svaki put taj posao točno i po tanko razložiti i s dotičnimi svjedočbami svomu crkvenomu glavaru predložiti na odluku, pak u obće ima on crkvenu vlast upitati u svih dvojbenih slučajih ote vrste.

23. Napokon se ozbiljno opominje svećenstvo biskupije, neka oko obučavanja mladoženjah nastoji osobitom revnosti i marljivosti, a kada uči, neka postupa svim oprezom, razborom i točnosti.

B. Zakon o školi.

Buduć da po §. 13. zakona zemaljsko zakonodavstvo opredieliti ima pobliže, kako će se sastaviti i urediti zemaljsko, kotarsko i mjestno vieće školsko, pak koji će biti uzajamni njihov djelokrug itd., to će se dotični naputci svećenstvu oznaniti istom tada, kada

Digitized by Google

bude izašao zemaljski zakon. Uspješno nadziranje ćudorednoga i vjerozakonskoga uzgoja školske mladeži zahtievati će crkva za sebe kano pravo, što ga ustupiti nemože nikomu.

C. Medjuvierski zakon.

1. Reversi, što su se dali glavarom ili službenikom koje crkve ili vierske družbe ili drugim osobam glede vjeroizpoviedi, u kojoj se imadu djeca obučavati i odgajati, neimaju po čl. 1. nikakove moći. Buduć dakle da nepružaju više onih jamstvah (opportunas cautiones) što jih zahtieva papinski naputak od 22. svibnja g. 1841., to će postupanje oko mješovitih ženitbah, po imenu pitanje o podieljenju oprosta, odsele, zavisno biti o tom, da-li po gradjanskom zakonu dozvoljeni ugovor o vjerozakonskom uzgoju djece prije ženitbe obstoji ili ne. Reversi, što su se dali odkako se proglasio spomenuti naputak papinski sve do dana kada se objavio novi zakon gradjanski, moraju se po načelu, da zakoni nedjeluju natražke, ako u njih neima nikakove zaporke, što bi u tom pogledu bila na uštrb, od vlastih uzeti pod zaštitu.

2. Groblja spadaju po svom blagoslovu na stvari crkvene, ter mora biskupom da bude slobodno, glede njih naredjivati po zakonih crkvenih. Grade-li se dakle občinskim novcem nova groblja, to se mogu blagosloviti samo tada, ako se dade revers, da se novo groblje podvrgava crkvenomu zakonu. Občini dakako ostaje pravo nepovriedjeno primati ciene za grobove. Uzkrati-li se oto očitovanje ili nedopusti-li se, da se posebna mjesta odluče za one, koji nepripadaju zajednici katoličke crkve ili koji nisu učestnici crkvenoga pokopa, to se neće dozvoliti občenito blagoslivljanje groblja, nego za svaki pojedini slučaj morat će se blagosloviti grob napose.

Dano u našem biskupskom gradu u Brnu 4. lipnja 1868. Antun Ernest biskup.

Viestnik.

Zagreb. Mimo grada prodje u nedjelju jutro željeznicom preuzv. g. biskup J. J. Strossmajer na kiselu vodu rogatačku.

— G. Ivan Brkić župnik premješten je iz Kobaša u Novu-Kapelu; g. Fr. Kolarić, župni upravljatelj premješten kao takov iz Nove Kapele u Dubočac, a g. Petar Mikoević, župni upravlj. iz Dubošca u Kobaš.

— Družtvo za klanjanje presv. sakramentu stavilo je u samostanu milosrdnicah na ogled misnu opravu ter će stati izloženo od 19. do 30. t. mj., prije i poslje podne. Nečlanovi plaćaju ulaznine 10. nov.

— Dne 8. srpnja. G. M. Mesić pravi član jugoslav. akademije pročitao je u javnoj sjednici philologičko-historičkoj jugoslavenske akademije razpravu pravoga člana Ivana Berčića, Zadranina, koju on napisa i amo nemogav glavom doći, umoli da mu se proštije.

Naslov joj je „Dvie crkvene službe rimskoga obreda iz časoslova XIV. vieka za svetkovinu blaženih Cirila i Metodija apostola Slavjanom sravnjao sa staropanonskom legendom i pohvalom o sv. Cirilu svećenik Ivan Berčić.“

U ovoj razpravi navadja on svjedočanstva o štovanju naših apoštolah od starijih vremenah na iztoku i na zapadu; govori o godu, o svetkovini i o službah na njihovu uspomenu, a opisav njeki glagoljski časoslov ljubljanske knjižnice iz XIV. vieka, priobćuje zanimivu još nepoznatu crkvenu službu, koju je u njem našao; uzporedjuje ju s već poznatom drugih časoslova i sa štenji za misu, koja se u rimskom jevandjelistaru nalaze; pa napose neka štenja obe službe uzporedjuje sa staro panonskom legendom sv. Konstantina (Cirila), iz koje bile su izcrpljene, a njeke spriednice itd. ljubljanske službe s pohvalom o istom svetcu. Govori o pokvarih uvučenih u službe i legendu; nastoji dokazat, da jevandjelistar bje preveden u Moravskoj, a ne u Carigradu, da su obe te službe veoma stare, da njihova starina potvrdjuje onu panonskih legendah; razloži da obred, kojim su se sveti apostoli u Moravskoj služili bio je rimski a ne grčki, i da takov još kod Hrvatah bijaše IX. ili X. v.; a nada se da će koji drugi temeljitiji dokaz izvesti iz istih službah, kojimi će se okusiti slavjanska književnost i povjest.

Ugarska. U sielu od 10. t. mj. dokončana je u bisk. konferenciji razprava o pitanju autonomije i svi složno poprimili jednu osnovu, koja će se predložiti mješovitoj konferenciji. Na nju će doći množina katolikah iz gornjega i dolnjega doma saborskoga. Pogovara se kao ciela istina po Pešti: da se biskupi ugarski po dogovoru umah neće zauzeti za konkordat, nego će čekati, što će ugarski sabor odlučiti u trojakom pitanju, pak onda da će složno u gornjem domu udariti na zakonske osnove, nebudu-li povoljne, ter u pastirskih poslanicah izraziti misao svoju i označiti si položaj. To se može skoro za sigurno vjerovati, jer katolički listovi pišu već s davna, da konkordata u Ugarskoj niti treba niti ga treba braniti, dok pravice katol. crkve stoje zajamčene zakonom sve od kralja Stjepana, pak se i dan današnji osiguravaju krunitbenom zakletvom.

Trst. Nedavna sastala se obična godišnja konferencija učiteljska, ali u njoj ove godine nebilo prečijega posla, nego prosvjedovati proti pozivu konzistorijalnom. Bilo je poslje proglašenih novih zakonah, ali prije naputakah k zakonom. Namjestnik bar. Bach odgovorio je jur na taj prosvjed ukorom vodji ravnatelju i skupa učitelju Timeusu spomenuv svrhu takove skupštine, a izrikom spočitavajuć, zašto se pretiče sam zakon, jer novi red 14. točkom zakona opredieljen, jošte nije uveden. — Na to 16. t. mj. dogodi se porad izvedenja novih zakonah u gradskom vieću strahovita buka; a na ulici rulje pučke zaobidoše gradom vičuć pred na-

Digitized by Google

mjestnikovim stanom: Dolje s Bachom, pred stolnom crkvom i biskupskim dvorom: Dolje s popovi — smrt papinskomu Rimu — Živila Italija s Garibaldom — živila Austrija! Ovoga zadnjega uzklika trebalo je, da bude ljepše i milije čuti ostale.

Dubrovnik. Zna se, da se je Isusovcem u Dubrovniku zabranilo naučati na višjem gimnaziju. Časopis „Il Dalmata" požuri se javiti, kako je taj zaključak austrijske vlade veoma obradovao roditelje. Takova viest prinuka njekoga plemenita Dubrovčanina, da ju pobije javno i svetčano. S toga posla on svoj dopis raznim časopisom moleći jih, neka bi ga primili. Nu nehtjede ga primiti niti „Dalmata", niti koji drugi časopis u Trstu, valjda od same ljubavi prama istini i nepristranosti. (!) Oprovrgnuće glasi ovako: Viest, da se uprava gimnazija oduzima Isusovcem, nije se primila povoljno u Dubrovniku, niti je ota naredba obradovala roditelje. Pozivljem se na svjedočanstvo cieloga mjesta. Dubrovnik divi se samozataji Isusovacah, kako oni u vrieme kužnih bolestih prvi srću u svaku pogibelj, divi se njihovu neporočnomu životu, njihovu milosrdju, kako oni sveudilj podupiru siromašne i stidljive obitelji, pak s toga nemogaše klikovati čuvši otu viest. Tajne i tajinstvene namjere, što se podmiću Isusovcem, ter bi imale upravljati sva djela njihova, ostadoše nam sasma nepoznate. Za 15 godinah, što oni tude djeluju spasonosno, nevidjesmo na njih ništa, što nebi bilo hvale vriedno. Svim je nam dovoljno poznato, kako oni učvrstiše omladinu našu ne samo u znanostih, već i u načelih vjere kršćanske i ćudoredja, ter roditeljem bijaše velika radost biti počitavanim i ljubljenim od svoje učeće se mladeži. — Osim toga urediše Isusovci malenim novcem, što jim bijaše pri ruci (vlada jim davaše u ime plaće samo 6000 for.) maleni fizikalni kabinet, koj se svake godine povećavao, za tim sbirku predmetah za prirodopis. Takodjer pomagali bi mnogo otci družbe Isusove u dušnoj pastvi, i vrieme praznikah upotriebili za misije u Hercegovini. S toga mogahu samo liberalcu „nove dobe", kakovih tude jošte malo ima, Isusovci biti trn u oku. Za nas su gubitak nenaknadiv, što si ga tim tuže razjasniti možemo, čim novi profesori državu stoje upravo dva puta toliko, naime 12.000 for., gdje se dakle nije mislilo na štednju. S toga moramo samo to da mislimo, da se u „novoj dobi" netrpi odgojivanje Isusovačko." (Südtirol. V. Bl.)

Beč. Papinski nuncij maknuo se iz Beča, pak novine poviknuše: zar tako da će on još buniti po carevini, i vlada kad mu nije poslala putnih listovah zar će trpiti još i tu nepodobštinu? A kamo ode Falcinelli? Pozvao ga nadb. Litvinović na svetkovine kanonizacije sv. Jozafata, što se obslužavaju 12. 13. i 14. srpnja, i ako su stigle bulle za imenovanoga biskupa helminskoga Kuziemskoga, da mu bude pri posvetbi. Uz put navratio se u Brno i Olomuc na poziv crkvenih glavarah, kamo skoro svake godine ide, ter je ove godine u Brnu na dan sv. Cirila i Metoda služio svečanu misu, a u Olomucu bio na blagoslovu novoga dekana kapitulskoga grofa Lichnovskoga. Falcinelli kako svaki tako je i ovaj put prijavio vanjskomu ministerija, pak je vlada jako dobro mogla znati, kamo i pošto ide; nu vladine novine zaokupljene su silnim poslom slaveć novu dobu i zviezde joj na obzoru, pak zaboraviše raznešene glasove razbiti. Medjuto Falcinelli dočekan je u Lavovu svečano uza kliku puka.

Poljska. Za biskupiju grčko-katoličku Helm u Ruskoj-Poljskoj, koja u kakovu-li je tužnu stanju zavriedila je biti spomenuta u poznatoj enciklici od 17. list. 1867. i preporučena svemu svietu za molitvu, imenovala je biskupom metrop. kapitula lavovskoga Mihovila Kuziemskoga, ter je već na Duhove imao se ustoličiti. Kuziemski jest jedan od najslavnijih rusinskih rodoljubah i jedan prvih članovah u kapitulu, u kom je 30 godinah služio, a u zadnje vrieme bio nadbiskupu generalnim vikarom. Velik je to dogodjaj po katoličku crkvu u Ruskoj, što je imenovan biskupom u opustiloj biskupiji jednako izvrstan i odvažan svećenik kao i rodoljub. Ali kakove su sve lekcije štile novine bečke i ostale jedne Austriji, zašto da je pustila namjestiti na biskupsku stolicu blizu medje stekliša Rusina, koj će znati rusko pletivo odanle razvijati po Galiciji pak i katolike goniti u rusku crkvu, a druge Ruskoj: tko da bi ju razumio, zašto-li privlači na njedra neprijatelja svoga. Što se tiče Austrije: za Belcredia bijaše Kuziemski vladin čovjek i vodja Rusinom u car. vieću i čovjek s lojalnosti glasovit; pak i glede katol. vjere, kad već moramo takove dokaze navoditi, nije on sumnjiv, jer osim ostaloga vodio je on 30 svećenikah rusinskih lane u Rim na centenarium. Što se pako tiče Ruske, za nju se neka neboji nitko: da bi na stolici biskupskoj trpila svoga neprijatelja i da ona Kuziemskoga, kad je na njegov izbor privolila nebi poznala. Kuziemski će pokazati, da zato, ako je čovjek dobar katolik nemora biti neprijatelj Rusiji, a da katolički biskup može biti jako dobar podložnik ruski. Ote pojmove pomutiše i izvrnuše poljski prevrati; ali je već vrieme, da se s obe strane razbistre i poprave.

Družtvo sv. Jeronima.

Kao utemeljitelj: Preč. g. Fr. Kalabar 50 fr. Kao čl. I. reda: preč. g. kanonik Pavao Gugler 20 f. i g. župn. Juraj Pozderac 20 for.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Preminuli su: Antun Bošnjaković, vicesr. i župnik u Nuštru; Vjekoslav Movrin, izsluženi župn. Daljski. Župe se odrekao: Jakov Muravić, župn. u Sibinju.

Postali su: Egidij Ibišić, župnikom u Golubinciih; Antun Pinterović, duh. otac milosrdnicah u Djakovu, upraviteljem istog samostana; Luka Dabić, d. pom. u Zemunu, duh. otcem u manastiru opatičkom u Djakovu; Blaž Radonić i Viktor Brnčić upravitelji župe Sibinjske.

Premješteni su: Šišman Bunjik, duh. pom. iz Hrtkovacah u Zemun; Vilim Babić, duh. pom. iz Sikirevacah u Hrtkovce; Živko Ogjić, duh. pom. iz Piškorevacah u Mitrovicu; Ilija Jagodić, duh. pom. iz Mitrovice u Karlovce; Karlo Hager, duh. pom iz Karlovacah u Piškorevce; Jakov Hajsler, duh. pom. z grada Varadina u Drenje.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 30. Tečaj XIX. U četvrtak, 23. Srpnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 80 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Poštovanje mrtvaca.

Ljubav, koju crkva katolička prama djeci svojoj živoj ukazuje, neugasi ni ista smrt, buduć da crkva djecu svoju i mrtvu ljubi, njeguje i štuje: dočim tjelesa preminule svoje djece uz svečane obrede u sv. mjestu t. j. blagoslovljenoj zemlji zakapa i od svake ozlede čuva. Ona doduše uči, da ohladnjela tjelesa nećute izvanjskih utisakah te da će se do mala obrnuti u prah i pepeo: sa svim tim puno je razlogah, s kojih katol. crkva njeko sveto štovanje izkazuje mrtvim.

Vjera naša uči nas, da su tjelesa naša uda Krstova i hram Duha sv. „Neznate-li“ pita sv. Pavao [1]) „da su tjelesa vaša uda Krstova? . . . . Ili neznate, da su tjelesa vaša crkva sv. Duha, koj živi u vami?“ Razlog tomu navadja sv. Augustin [2]). „Si D. noster J. Chr. tantummodo animam humanam susciperet, membra ejus non essent, nisi animae nostrae; quia vero et corpus suscepit, profecto illius membra sunt et corpora nostra.“ Tielo naše imade učešće u svih milostih i dobročinstvih, koja za života svoga od Boga primamo; ono je sud i orudje Duha sv. krvju Isusovom odkupljeno, ono je napokon pravi remek mudrosti i svemogućnosti Božje [3]). Već isti ustroj tiela čovječjega uzvisuje ga nad svu živinu i pokazuje, da je on kraljem i gospodarom nerazumne naravi. Jer dočim zvierad tielom svojim u tlo gledje, čovjek nebo i zviezde promatra. Ova uzvišena svojstva tiela čovječjega razlogom su crkvi, da mrtva tjelesa kršćanah poštuje.

Drugi, nu rekao bih, najglavniji razlog toga štovanja jest nauk ob uzkrsnusu tjelesah. „Nedivite se tomu“ veli se kod sv. Ivana [1]) „jer ide čas, u koj će svi koji su u grobovih čuti glas sina Božjega i izići će, koji su činili dobro u uzkrsnuće života, a koji su činili zlo u uzkrsnuće suda.“ Ova sigurna nada ob uzkrsnuću tjelesah pribavlja mrtvim osobito štovanje i cienu. I čim više drži koja vjera do uzkrsnuća, tim većma počituje mrtva tjelesa. Svjedok nam je o tom sv. Augustin [2]): „Et si haec faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis debent facere qui credunt? ut corpori mortuo sed tamen resurrecturo et in aeternitate mansuro impensum ejusmodi officium sit etiam quodammodo ejusdem fidei testimonium.“ Oto štovanje bijaše i razlogom, što kršćani nisu nikada sažgali mrtvih tjelesah. Medjutim to nebje učinjeno iz krive morda predmnieve, kao da Bog nebi mogao uzkrisiti u pepeo obraćena tjelesa; nego jer sažganje naliči posvemašnu uništenju, koje pravo izklopno Bogu pripada, i jer sažganje pokazuje preziranje one stvari, koja se sažeže [3]). Krivo je dakle što poganin Cecilij [4]) kršćanom prigovara: „Exsecrantur rogos et ignium sepulturas, quasi non omne corpus, etsi flammis subtrahatur, annis tamen et aetatibus in terram resolvatur; nec intersit, utrum ferae diripiant, an maria consummant, an humus contegat, an flamma subducat: cum cadaveribus omnis sepultura, si sentiunt, poena sit, si non sentiunt, ipsa conficiendi celeritate, medicina.“

Treći razlog tomu štovanju nalazimo u članku vjere ob obćenju svetih. Ovaj nam članak nalaže štovanje prama tjelesim onih dušah, koje su, budi u nebu budi u očistilištu, s nami po vjeri ufanju i ljubavi u savezu i obćenju.

[1]) I. Corin. 6, 15. i 19.
[2]) Serm. 161.
[3]) Ljepotu tiela, poimence očijuh pokazuje sv. Ivan Zlat. Hom. 11. ad pop. Ant.

[1]) Joan. 5, 28—29. sr. Joan. 6, 55. I. Cor. 15, 12—21.
[2]) c. 19. C. 13. q. 2.
[3]) c. 1. de sepult. Extr. Comm.
[4]) Kod Minutius Felixa.

Digitized by Google

Napokon mrtva tjelesa najbolje nam predstavljaju minulost zemaljskih stvarih, dosljedno uče nas ljubiti i tražiti dobra nebeska, nepohvenula. „Talis namque est corporis pulchritudo, flos minime diuturnus, qui pauxillum in juventutis vere floret, sed brevi temporis cursu corrumpitur.“ [1])

J. Ljubojević.

„Irrita prorsus, nulliusque roboris fuisse, ac fore declaraums.“

Pitalo se s ljutinom i prigovaralo, kako da se papa može drznuti ter čije zakone proglasiti nevaljalimi? Ako misli povratiti vremena i običaje srednjega vieka, da se je jako preračunao. Na to odgovara „Vtd.“ ovako:

Liberalni listovi pogodiše pravo ter po naravnom nagonu nadjoše namah silnu razliku medju izjavami biskupskimi i papinskom allokucijom. S prva šutijasmo o tom, kako i jest katoličkomu časopisu često dužnost više šutiti, nego-li govoriti. Nu pokle protivnici očito kazaše što jih je tištilo ter si kamen sa srca odvališe, nesmiemo ni mi šutiti dalje, jer bi se preobzirnim mučanjem muka naša ukazala manjom i neznatnijom. Velika razlika izmedju allokucije papinske i biskupskih izjavah nije samo sbog položaja govornikah, po kojem jedna te ista izjava važe mnogo više, ako je iz ustijuh vrhovnoga glavara crkve, nego iz ustijuh glavara pojedine biskupije. Nestoji velika razlika ni u tom, što papa ne samo da ni s daleka nekori biskupah bilo mučke bilo izrikom, već jih pače hvali i bodri, neka krepko dalje idu putem, kojim udariše. Pa niti u samu tomu stoji velika razlika, što papa začetnike, pomoćnike i izvodnike zakonah glavom odgovornimi čini pred sudom crkvenim, ter očituje, da su jurve pali pod kazne crkvene, biskupi pako toga dakako neučiniše niti teoretično niti praktično, premda su bili vlastni, kao što je n. p. pokojni nadbiskup freiburžki jednom po imenu izobćio sve katolike članove vrhovnoga crkvenoga vieća badenskoga. Ne, glavna razlika stoji u tom, koliko koji drži do vanjske zakonite valjanosti poznatih vierskih zakonah. Biskupi se izjaviše i o temeljnih zakonih i o tako zvanih vierskih, da su oni po sebi i u svom području valjani ter da obstoje pravno, izjaviše se pako stranom izrikom, stranom „precario modo“, a o dužnom posluhu naprama tim zakonom ili rekoše, da jim se valja pokoravati u strani pozitivnoj, ili pako nerekoše, da jim se može uzkratiti posluh, a da se neogrieši duša. Papa usuprot očituje, da novi vierski zakoni po sebi nisu podnipošto valjani, ter ostavlja tako široko polje svim posljedicam, što sliede po sebi, kada se radi o zakonih, koji nisu valjani, t. j. koji formalno niti zakoni nisu. Pače, on ide još dalje. On vidi u trih zakonih od 25. svibnja samo veoma slabe i ublažene posljedice temeljnih zakonah prosinačkih, pak očituje o tih temeljnih zakonih, koliko se oni u načelu protive pravu i nauku crkvenom, da isto tako nisu nipošto valjani ter „nullius roboris.“ Buduć pako da temeljni zakoni, dokle se protive pravu i nauku crkvenomu, u obće i „per modum unius“ izviru iz jednoga obsežnoga nazora pravnoga, i u onih djelovih, u kojih se neprotive pravu i nauku crkvenomu, to se izjavio vrhovni glavar katoličke crkve, da je vaskoliki temelj pravni, na kojem se osniva nova era, nevaljan ter po pravu da neobstoji nipošto, premda može mnogo toga, što je po sebi dobro a stoji kao dio u cjelosti, opet jednom izaći na svjetlo, jer je samo u sadanjem sustavu i savezu kao nevaljano zabačeno od crkve. Tako daleko nebješe pošao nijedan biskup, ter liberalci mogu uvidjeti odatle, kako su imali krivo smotrivši u očitovanjih biskupskih njeko „non plus ultra“ izazivanje crkveno, a mi kako smo imali pravo rekavši, da se biskupi nisu služili svojim punim pravom, već da su se stegnuli samo na ono, što jim je strogo i neuklonivo naložila dužnost.

Pošto se je indi stanje stvari promienilo allokucijom, pita se prvo: Kako se je papa odvažio na oto? a drugo: Kakovo ima on pravo tako govoriti i raditi, kako je radio?

Prvo dakle kako se je mogao sv. otac odvažiti, da ide dalje ter i nove zakone i starije temeljne da proglasi nevaljanimi „nullius roboris“? Što se tiče novih zakonah, to se može s obzirom na okružnicu sv. hipolitsku misliti na način, kako bi se moglo zadovoljiti i onim zakonom „suppositis supponendis“ radi savjesti, i ujedno crkvenim i vjerozakonskim propisom. Nu taj je način vazda veoma opasan. Jer po njem se vazda priznaje jur meritorno u tih zakonih mnogo toga čega zakoni nisu vriedni. Zatim pako jako je to zapleten način provući se, jer što je za pojedine lahko, za milijune je težko i pogibeljno. Napokon tim se put krči štovanju kasnijih zakonah, koji niti neće biti tako stegnuti, kao što su sadanji. Tu je dakle bolje i jasnije, da od nasljednika Petrova i namjestnika Hristova na zemlji čujemo nedvolično, kako novi zakoni neimaju skroz nikakve moći vezati savjest, pače da su kao zakoni jednostavno „nullius roboris“, pak s toga da se imaju smatrati kano „leges mere poenales“, t. j. tko bi jih prekršio, a da ga neuhite, neima ga ništa peći savjest, tko pako bude uhićen, plati globu, ili dodje u zatvor, a netreba mu se izpovjediti.

Budući pako da novi zakoni samo izviru iz temeljnih zakonah, to se moralo osobito udariti na one temelje. Jer u istinu neda se tajiti, da su vierski zakoni s temeljnimi u logičnom i juističnom savezu. Obstoje-li temeljni zakoni po pravu, to je katolička crkva u Austriji izgubila svoje pravo ne samo naprama tri vierska zakona, već takodjer naprama svim drugim

[1]) Joan. Chrys Hom. in illud „Angusta est porta etc.“

Digitized by Google

ličnim i dalje sižućim zakonom, što će bez dvojbe jošte sliediti, ako se mi katolici sada neohrabrimo i krepko na put nestaneme svemu tomu postupanju. Očito je sveti otac glede temeljnih zakonah, koji po našem sudu, kako nedavna dokazasmo, jur u načelu i korenu ukidaju pravo i autonomni obstanak crkve, dosele oklievao, dugotrpno popuštajući na mnogih stranah vladajućemu optimističnomu mnienju: da će naime temeljni zakoni ostati samo na artiji a ne prema nutarnjemu smieru svomu razviti se u sitnije naročite zakone i naredbe ter uvesti u život. Nu tri vierska zakona pokazaše, da je spomenuto daleko razširenо mnienje, kojega mi ipak nikada neprihvatismo, bilo pusta bludnja, a sada je sv. otac temeljito naknadio, što je prije odgadjao, pokazav, da je vrelo samo po sebi pogubno, ne samo sbog tri vierska zakona, ne samo sbog drugih zakonah, što bi imali sliediti, već takodjer samo po sebi, kano klica i mati svih takovih žalostnih pojedinih pojavah, kojim se poznavajući uzrok nebismo imali čuditi niti jih same za se pobijati.

Na otu odluku, što se radi stvari nije smjela odgoditi, mogaše ga medju ostalim skloniti misao, da je nestalo svakoga razloga popuštanju. Tim nećemo da se obaziremo na postupanje liberalne štampe, nutrnjega ministarstva cislajtanskoga, obijuh većinah komorskih i vanjskoga ureda, što bijaše dakako sve čudnovato, pak ako se je htjelo što postići, imalo je biti u bitnosti drugačije. Nu mi razumijemo pod razlogom popuštanja donle obstojavšem mnogo razširenu nadu, da će novomu sustavu poći za rukom spasiti Austriju. Mi se doduše nikada nismo varali otom nadom, već smo turobno morali motriti, koliki se otom nadom varaju ter misle, da se novomu sustavu ništa nesmie stavljati na put, pače da mu se ima priteći u pomoć, dokle bi se samo dalo, a i još nješto dalje. Ota nada pako prilično je izčeznula, ter tim i razloga nestalo popuštanju.

Nu preostaje drugo važnije pitanje o pravu, što ga sv. otac ima, proglasiti nevaljanimi zakone i nove i temeljne.

U srednjem bi vieku stranke u Austriji vojujuće, tako zvana ustavna s jedne strane, a s druge kraljevine i zemlje stupile bile pred papu kano vrhovnoga sudca na zemlji, pred zajedničkoga otca kršćanstva kano sasma nepristrana vladara miritelja, ter odabravši ga za sudca kazale: „Izjavi se ti, koji su zahtjevi zakoniti, koji nevaljani!“ Oto je vrieme dakako minulo, premda nije bilo za stranke tako hrdjavo, kako ga gdjekoji slikaju. Ali papa je ostao vrhovni sudac u stvarih savjesti, ter u crkvi njemu pripada pravo u dvojbenih slučajih očitovati, što savjest veže, što-li ne. Vršeći oto pravo očituje on danas katolikom austrijskim, članovom crkve, koji po svojem imenu i po slobodnovoljnom i neprekinutom zajedničtvu s crkvom katoličkom priznavaju to njegovo pravo, njim svim očituje on, da zakoni novi i temeljni nisu valjani „nullius roboris“, te da neobvezuju savjesti, pak da s toga niti zakletva u to ime položena neveže duše. Razumije se, da toga prava sv. otca neće priznati nova Austrija, a još manje nekršteni književni upravljatelji javnoga mnienja. Nu pravo može da obstoji, makar ga baš svi i nepriznaju, pak ako ga priznaju svi austrijski katolici, kao što moraju, a ono je i to već nješto.

Zatim katolička je crkva u Austriji autonomno družtvo, po naravi svojoj sasma neodvisno od države, koje je obstojalo prije, nego-li ota država Austrija sama, ter ima u svakom pogledu bolji i jači pravni temelj, nego-li sva carevina a imenito nova Cislajtanija. Sve čim se krnji naravno pravo toga družtva, a tim većma sve, što u načelu i korenu oto naravno pravo prekida ter uništuje družtvu duboki autonomni obstanak pravni, sve je to „ipso facto“ nevaljano, u još većem stupnju, nego-li da se radi o kakovoj kraljevini ugarskoj ili českoj, o kakovoj pokneženoj grofovini tirolskoj, o kakovoj vojvodini štajerskoj itd. Što je pravni obstanak tih autonomnih družtvah naprama pravnomu obstanku crkve katoličke! Nevaljanimi proglasiti sve protivne zakonske pokuse bijaše doduše pravno ovlašten episkopat austrijski, nu takodjer je pravno ovlašten i tim većma papa „caput et mater omnium Ecclesiarum“, pak je on to pravo i ovršio. „Sve je nevaljano ter nevaljano.“ Napokon obstoji posebni pravni odnošaj konkordata. To bijaše njekim načinom medjunarodan ugovor, ne medjunarodan ugovor izmedju vladara austrijskoga i vladara države crkvene, nego izmedju cara austrijskoga, kano glavara države naprama vasionomu svietu malene i glavara ogromne, prastare, duhovne države, koja se zove: crkva katolička. Ukine-li se konkordat u načelu i praktično, bez privolje vladara svieta katoličkoga, a ono ima posljednji podpuno pravo proglasiti nevaljanimi sve i sliednje zakone, što se protive onomu ugovoru i pravom iz njega izvirućim. Oto pravo ima on, i što je on proglasio nevaljanim, to je dakle po pravu nevaljano ter samo jošte čin sile. Da-li pako naprama tomu činu sile istinito pravo postati može činom, moćju, pak da-li će i postati, to niječu doduše podrugljivo nestidni listovi bečki, nu mi — mi priznajemo sada podpuno oto pravo sa svimi posljedicami, i ta je naša priznaja barem početak moći i čina, a ostalo će sliediti. „Vivant sequentes!“

Dopisi.

Kloštar Ivanić 5. srpnja. Liepo je čuti da se gdje Bogu na čast makar i malena kapelica podiže, i po obredu sv. crkve katoličke blagoslivlje, kadno svendilj čuti i čitati moraš, kako se nevjera i bezbožnost skuplja i napinje, nebi-li i samu crkvu katoličku, osnovanu na tvrdoj Petrovoj stieni, srušila i raztepla. Da malena je kapela, sagradjena na čast sv. Roku na

Digitized by Google

groblju Kloštra Ivanića, al ju je sagradila pobožnost onih župljanah, liepa poslušnost i spremnost na glas svoga pastira, i krepka podpora od strane svjetovnih poglavarah, naročito g. kapetana Šoštarića i g. nadporučnika Matysa. Kapelica je liepo sagradjena, iznutra naslikana i urešena. Godi srcu župljanah i drugi ju hvale. Dne pako 5. srpnja je svetčano blagoslovljena. Blagoslov je obavio preč. gospodin kanonik Gajdek, a uresiše svetčanost preč. g. kanonik Huszar, zač. kanonik i podjašprišt g. Mlinarić, četiri župnika i otci franjevci osim domaće gospode vojničkih častnikah i velikoga množtva pobožnoga puka. U dugu provodu krenulo se u 9 satih iz župne crkve na groblje pjevajući litanije svih svetacah. Pred svećenstvom idjahu tri djevojčice liepo odjevene noseći na jastucih jedna ključe nove kapele, druga ritual, a treća kitu cvieća. Prva od ovih još i pozdravi pred vrati preč. g. blagoslovitelja, a ovaj još ljepše odvrati pohvaliv dobri i pobožni duh Kloštro-Ivanićanah. Jer je sgodno bilo, zato se ni to premučati nesmije, da je preč. g. Mlinarić u svojoj svetčanoj prodici ovom prilikom rečenoj razložio pobožnomu puku, kako se danas crkva napada, te ga poučio, što je crkva, kakova nam od nje dobra, kako-li na njezin glas slušati moramo polazeći božje hramove, i napokon sve pozvao, da se pomole za sv. otca, za premilostivoga Vladaoca, za uzoritoga našega nadpastira i cielo stado Isusovo. Vrieme je dobro prijalo, dok se sva svetčanost svršila. Dao Bog, te i ova svetčanost kao što je potekla iz pobožnosti ovih župljanah, tako joj bude novim poticalom, uz revno nastojanje ovdješnjega preč. župnika, uz spremno sudjelovanje puka te uz jaku zaštitu sv. Roka!

Iz gornjega Zagorja. Idea narodnosti, koja danas svietom silno potresa, proizvadja u njem usuprot i velikim gdjekad odporom velike čine. Idea je ova njekako iz naravi čovjeka, te i obćenita; s toga je i opravdana. Naravne su, i bi reć neizbježive njezine posljedice, da se narodi isto imajući podrietlo, isti jezik, više ili manje iste običaje i način mišljenja, konsoliduju sve to više u jednu skupinu. To i jest sbog šta će se po svoj prilici preobraziti današnji obraz Europe i u političkom smislu. Nu nerazvija idea ova svoju moć samo na političkoj strani, već i sa strane crkvene, čemu nam je i opeta primjerom konsolidovanje crkavah jednoga naroda pod jednu obću vrhovnu glavu. I u nas Hrvatah tinja već isti duh, a i sva je prilika, te će se i naš narod za malo vremena skupiti u pravu trojednicu kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju u narodno-političkom smislu. Netreba mi, nit je ovdje mjesto, nabrajati koristi, što će odatle za nas poteći. Počeše njeki misliti i na to, kako bi se u ovoj trojednici i crkva katolička sišla u jednoj obćoj vrhovnoj glavi. Pa ovo baš i dade povod ovim redkom. Dne 16. lipnja t. g. sastalo se duh. pastirstvo kotara krapinskoga u projetnu pastoralnu konferenciju u Sv. Križu, te medju ostalimi na koronu idućimi stvarmi, jednodušno zaključi na predlog svoga čestitoga bilježnika, da se podastre nj. uzoritosti, našemu nadpastiru smjerna molba in forma piae opinionis duhovničtva kotara ovoga, nebi-li shodno bilo i duhu ustanovah crkvenih saborah, po imenu nicejskoga, lateranskoga i tridentinskoga suglasno, pače nuždno, da se u očigled skoroga obćenitoga sabora crkvenoga, po nj. uzoritosti g. stožerniku kao metropoliti sazove ponajprije provincijalni sabor crkveni, koj bi medju ostalimi predmeti smierno zamolio sv. otca papu, da bi blagoizvolio zagrebačku metropoliju i nadbiskupiju povisiti na dostojanstvo primata iz razlogah tako bogoštovnih kao i političnonarodnih pod naslovom „Primas Ilirici“ u crkveno kurijalnom štilu. Poslje provincijalne sinode, u kojoj bi se dostojanstvo metropolije zagrebačke prvi put u crkvenom životu oglasilo, neka bi se sazvala i dioecezanska synoda, koje bi synode pružale gradivo sveobćemu predstojećemu saboru za ovaj toli važan i starodavan prediel crkve Isusove. — Predlog shodan vremenu i osnovan jedino na koristih, što bi za nas i crkvu našu odatle potekle, opravdan je sasvim. Neće bo valjda nitko reći, koj dobro poznaje naš crkveni život, da neima dosta toga u nas svake struke i ruke, što bi moglo biti predmetom synodalnih razpravah. To sam želio, da objavim nebi-li postalo obćim mnienjem, pa našlo odziva i u prvih glavah, što Bog uskorio *)!

—ć.

*) Ovaj dopis čekaše dva tri tjedna na prostora, a više još na konačnu odluku uredničku, bi-li ga objaviti. U to preteče nas netko u „Nov. Pozoru“ ter iznese dokončak krapinske past konferencije s čudnimi glossami na javu, a drugi će listovi za njim viest preštampavati, i to je pretežan razlog, zašto da dopis uvrstimo u list, i uvrstimo neokrnjen, neka bude izražena misao dopisnika člana konferencije cjelovito. A zašto promišljati i zatezati objavom takova dokončka? Prvo: jer mislimo, da za pomisao primata niti nam prija vrieme niti su nam prikladne okolštine domaće, niti vidimo gotovih za takovu pomisao uvjetah, niti je s koje god strane za sada izgleda; a drugo spotaknuti i na glas iznesti misao, koja osim što se je za cielo bojati, da će u pusto prozujiti, može neprijateljem samo dati povoda, da nam podmitaju morda krive namjere ili nam bolje prave namjere uzmu prekidati i od ciljevah nas naših dalje odtiskavati. Mi Hrvati zamišljamo od nekoga vremena svašta, bavimo se visokimi ideami, ali kano da nam je sudjeno igrati se samo s njimi i za kratak čas vidjeti, gdje se razplinuše, kako biva i djeci igrajući se sapuničnimi mjehurci. Kratkom opazkom nemože se sve razložno izreći; ali velimo samo to: da bi ota idea više još nego kod rimske kurije i u obće s crkvene strane našla zaprekah političkih, i to njih toliko, da se u sličnih okolštinah nikada nikakov primat nije stvorio niti će se stvoriti. Primat je zametka narodnoga i političkoga, pak mu je narodan i političan i vas značaj; ali i toga stvoriše države jake i velike, narodi ujedinjeni. Sam dokončak u sebi jest iskreno očitovana misao, i bezazlena želja, pak s ote strane po našem sudu bez prigovora. Što se pako tiče pokrajinske i biskupijske sinode, tu će naravno odlučiti potreba i primjer drugih crkvenih pokrajinah, ali i tu velimo, da je takovim sinodam prava hora poslje obćenitoga sabora. Ured.

Digitized by Google

S gorskoga kotara. Izmedju 23. lipnja i 4. srpnja doživio je gorski kotar vanredno veselje. Stari pametari govore, da je radost riedko koje svečanosti ovu nadmašila. Nebijahu tuj niti sjajni plesovi, niti političke hajke, nego svetčani dani, koji kazuju, da je u ljudih otih stranah vjere Krstove. Narod je tom sgodom liepo zasvjedočio, kako treba štovati Isusove namjestnike na putu apoštolskom. Presvietli g. Vjenceslav Soić, posvećeni biskup Senjsko-Modruški, kako odredi, tako pomoćju božjom dodje dne 23. p. m. u gorski kotar, da pregleda crkve, stanje župnikah, da vidi puk, njegove škole i ine potrebe, te da zajedno dieli svetotajstvo potvrde. Svud nadje liepi red, te se i veoma zadovoljan povrati. A kakvimi ga je pozdravi, veseljem i uzhićenjem dočekao narod, to je zaista i preko nade svakoga. Svagdje sve vrste žiteljstva podpuno zastupane natjecahu se, koja da više odanosti svomu nadpastiru pokaže. Pratijaše ga cielim putem liepa kita gostovah u podugoj povorci kučijah. Svud tutnjahu mužari, milo slavljahu zvona, klicahu iz plamtećih grudih veseli pozdravi, a na čelu pučanstva čita se nenadana radost uzhićenja. Red bijaše svuda hvale vriedan. To i delikuje apoštolskim namjestnikom.

Najljepše sam prisustvovao svetkovini u Ravnoj gori dne 30. p. m. U oči toga dana zagrmi oko 7 satih po podne na medji te župe prvi mužar. Zvona zazvone, sviet se sabere. Nezna se što je kićenije, jelvi ći-li u široku cestu povrstani, kô da ih je mati priroda zasadila, da-li svjetina oko njih poredana, da klekne i primi apoštolski blagoslov. Na cesti kud se zakreće u hram ogroman slavoluk, povrh koga u polukrug narisana velika slova: Vjenceslavu biskupu. Na oba kraja lepršu narodne zastave. Sve to bijaše tako ukusno cvećem izkićeno, kako se pristoji visokomu dostojanstveniku. Tik do crkve stajaše mladež školska u umjetnom jeliku; djevojčice okićene, a punih rukuh cvieća, da ga izsiplju nadošlu biskupu pred noge. S druge strane preko ceste stajaše liepo narodna straža, a do nje domaća glasba, te ga pozdraviše oni složnim pucanjem, a ovi svirkom. Izpod slavoluka sadje P. B. pod nebom praćen serežani u crkvu. Po dovršenih obredih i pregledav crkvu bude odpraćen u stan. A sada da vam kažem liepu besjedu, koliko se moglo, vierno bilježenu, kojom visokoga gosta na tom svečanom dočeku pozdravi mladi upravljatelj iste župe g. Josip Muvrin.

„Presvietli g. biskupe! Iskreno možemo reći, da su nam danas vesela srca. S ponosom i veseljem možemo reći, da smo Vas radostno dočekali. Te ako se ponose svuda, kud ste prošo, da su Vas prehvaljeno dočekali, to možemo i mi reći, da nismo za njimi zaostali. A da je tako, neka Vam jamče ne samo evo prisutna srca, što no ljubavju plamte, no i svaki pokret, svaki prizor, što ste ga mogao u nas opaziti. Istina, da Vas nismo dočekali rimskimi slavoluci, i veselji, ali znajte P. B., da nam harna srca veseljem plamte, što Vas možemo danas tuj gledati i pozdraviti. Riedke su to sreće; ali što su redje, to su po nas znamenitije. Presvietli gosp. biskupe! Znamo, da uz djelo apoštolsko, što obilazeć naše strane vršite, rado otvarate otčinsko srce, da se u njem rieč sinovlja utješi, da i osuši suza žalostnica. I mi imademo suzah, koje lije sada sav sviet, nu ote će Vaša krepka duša uz božju pomoć, kao po svoj biskupiji, tako i kod nas s vremenom vidati, da se što prije osuše. Ali P. B. ima u nas i posebnih nevoljah, kojim su se već njekoji susjedi otresli, ili barma mahom zamahnuli, da im se otresu. Uvjereni smo, da dobro poznajete naše potreboće, naše stanje; s toga negovorim ovo nekoliko riečih, kao da bim htjeo tim Vašu Presvjetlost sjetiti visoke Vaše dužnosti, koju s božjom pomoćju toli slavno vršite, nego više, da Vam se na dosadanjih činih zahvalimo, pa u napredak preporučimo. — Nam treba svjetla. Ne svjetla, kojim sviet sjaje. Netrebamo P. B. svjetla, koje čim više sjaje, sve to veće za sobom sjene baca, te gušće tmine ostavlja. Netrebamo svjetla, koje sviet nadimlje, te što se više uzdiže, sve to niže pada. Ne ne svjetla, o kojem Svjetlo višnje reče, da su tmine. — Nam je treba svjetla, što no izlazi iz onoga Svjetla, koje prosvietljuje svakoga čovjeka na ovaj sviet dolazećega; svjetla, koje je jedino kadro narode učiniti ovdje čestite, a na vieke sretne i blažene. P. B. Da Vam je na srcu oto svjetlo, te da svom dušom želite cielu si Bogom povjerenu biskupiju njim razsvietliti: to mi znamo, to čini svjedoče. A veselo pazimo, kako se napose za našu župu skrbite, da ju ote zrake razsvietle. P. G. B. Tim svjetlom možete nas razsvietljivati i u svojih sjajnih dvorih bivajući, i što gušće po milosti božjoj nas pohadjajući. Mi se ufamo u Boga, da ćete naše strane gušće obilaziti, te nas hrabriti i sjajnom prisutnošću svojom i krepkom besjedom. Te ako je sama sjena Petrove osobe liečila bolestnike, zar da nezdravi prisutnost Vaše posvećene osobe nas bolestnike? Pisano je, da rieč dublje prodire u dušu i srce, nego-li mač dvooštrac, zar da Vaša krepka i učena rieč neprodre do naših srdacah i dušah? — A dok ste u dvorih sjajnih, uvjereni smo, da svoje bistre oči pasete neprestance po prostranih obijuh biskupijah, te uzirate i u najzabitnija mjestanca, pače otčinski motrite i onu ovčicu, koja sried tudjega tora gladna i žedna samotuje. A zar da tako pasuć bistre oči po prostranoj biskupiji i na nas ih nesvraćate? O otče biskupe! svraćate zaista svraćate, te bi inače misliti bila grehota. P. B. sinovlji Vas molju u ime cieloga žiteljstva, da onako često nas pazeć vazda časak postanete, pa nas razmatrate i vidate barma dok se započne zapaljivati nad nami svjetlo pravo. Tako P. B. i dok ste u sjajnih svojih dvorih i pohadjajuć možete nas svjetlom razsvietljivati. Svjetla nam dajte, svjetla pravoga što prije! A da to uzmognete, budite uvjeren, da će naša harna srca većput gorućimi se mo-

Digitized by Google

litvami uzdignuti k Višnjemu, da Vas jači, da Vas živi sebi za slavu, a na spas Vaše i naših dušah. Živio!"

Presvietli se pastir na to kratko ali prekrasno zahvali, naglasivši najprije koliko mu je sbilja stalo za to svjetlo, da zasjaje cielom biskupijom; zatim žali veoma, što ga mnogi nepoznadu, te što je dosada u takovu stanju, da nemože pokazati što jest. Nada se u Boga, da nije daleko, kad bude sve to u čistoj bistrini. (Živio!!)

Sutradan po dovršenoj službi božjoj stane okolo 8. ure dieliti svetotajstvo potvrde toli liepim redom, da se mora hvaliti puk i poglavarstvo. Zatim je razgledao župne knjige i stan i pješke pohodio školu. — Dodje doba objedu, te oko stola naniza se liep broj gostovah. Pod cielim objedom napijahu se zdravice ne samo prisutnikom no i velikanom domovine. Zdravice pratjaše domaća svirka, i tutanj mužarah, te se uz podpuno veselje zabavismo do preko 5. ure po podne. Odlazak bijaše upravo uzhićen. Na izlazu iz stana dočekaše ga djevojčice izkićene, te mu odpjevaše pjesmu njemu u slavu sastavljenu, što je osobito diralo u srce visoke osobe i ciele svjetine. Visoki dostojanstvenik blagosloviv još jednom sav narod sjede u kola, a „živio", tutanj mužarah, zvuk zvonah grmi bez prestanka.

—r.—

Viestnik.

Zagreb. U nedjelju dne 19. t. mj. podielio je presv. g. biskup Ivan Kralj prvi sv. red subdjakonata 24 izučenim bogoslovom i četvorici franjevacah. To je od 1848. godine najveći broj redjenikah.

— Dne 18. t. mj. preminu poslje duge mukotrpne bolesti u 65. godini preč. Josip Sačić, začastni kanonik prvost. kapitula zagrebačkoga, podarhidjakon kotara okićkoga, pučkih učionah istoga kotara nadzornik, župnik u Stupniku, vitez zlatnoga krsta s krunom Franje Josipa za zasluge. Sproveo ga i položio u grob preč. g. arhidjakon turopoljski, s kojim je izašlo na sprovod više preč. gg. kanonikah, ostaloga svećenstva gradskoga pak zatim iz okoliša bližji i dalji susjedi. Pokojnik stekao si je dugom revnom službom veliko štovanje na daleko i kano svećenik, i kano državljan i rodoljub žarki. Bog mu dušu pomilovao!

— G. Eduard Tallián potvrdjen je za župnika u Legradu. G. Nikola Ivanović, žup. u Draškovcu u Medjumurju odrekao se dragovoljno sbog starosti i nemoći župe, ter na njegovo mjesto premješten je župnik iz Dubovca kraj Križevacah g. Gabrijel Meštrić; zatim odrekao se konačno sbog starosti i nemoći župe i stupa u zaslužnički dom pokraj sjemeništa g. Ferdinand Cesarec, župnik u Žažini, čim je ista župa postala praznom.

— Visoka kr. dvor. kancelarija potvrdila je pravila Huttler-Kohlhoffer-Monspergova sirotišta u Osieku, ter vis. kr. namjest. vieće ima ista pravila oživiti. Na tom krasnom zavodu ima hvaliti grad Osiek trojici svojih gradjanah, koji u to ime ostaviše vas svoj imetak, i to Josip Huttler 40.712 f. Ivan Kohlhoffer 9601 f. 12 kr. i župni namjestnik Krsto Monsperg 3063 — 53.376 f. 33 kr. a iz ote zaklade uloženo god. 1794. i 1806. kod glavne ugarske pjeneznice narastla zaklada preko 500.000 for. Kako se iz pravilah razabire, namj. vieće upravlja imovinom, imenuje poglavare, prigleda računom, neposredno nadzire vas zavod, pazi na red i prima pitomce; poglavari su zavodu ravnatelj, ovomu zamjenik jedan svećenik osim duhovne službe za kontrolu upravi i računom, i zavodni gospodar, zatim za žensku djecu učiteljica, u slučaju potrebe s podučiteljicom. Za namještaj svećenika ima se čuti mnienje ordinarijata djakovačkoga, isti ordinarijat pazi na ćudored i vjerozakonsku obuku ter zahtjeve i predloge ima slati na namj. vieće. Gradsko vieće imenuje petoricu odbornikah, koji će u ime grada toliko prigledati zavodu, da saznadu potrebe i želje zavodne i preko njih zavodni poglavari gradske želje, ali samo cum voto informativo. Zavod je strogo katolički, primaju se unj zakonite sirote mužko i žensko prije svega djeca domaća iz grada Osieka, zatim iz trih županijah slavonskih, nezakonita samo onda, kad se nebi našao dovoljan broj djece zakonite; u zavodu je stan, hrana, odjeća i sva gojitba, obuka je u javnih školah; a gojenčad izvan zavoda stoji pod obskrbom i pazkom zavodnom; kašnje pako kad prerastu zavodnu dobu, šalje se mladež ili dalje na zavodni trošak na sve struke naukah polag vrline i volje, ili u obrt i trgovinu ili u službu. Djeca izpod šeste godine davaju se na zavodni račun pjestinjam. Broj sirotčadi ustanovljuje se na 30 nutarnjih i 30 vanjskih pitomacah. Kuća se jur gradi u Osieku, a polag ugovora ima se dograditi buduće godine ter će se zavod otvoriti za god. 1870. Eto dakle Osieku do mala prvoga ove vrsti u zemlji zavoda, pak dao Bog te uspio i plemenita pomisao začetnikah kvasila obilatim blagoslovom osječki okoliš, ali ganula i druguda u bogatarah srce, da se još koji ovakov zavod digne, po imenu prieka je potreba osobito u Zagrebu.

Gradac. Na pogled silna rugla, što se po Austriji goni s papinskom besjedom, nemogoše preboljeti bolji katolici, a da sami nepočmu štogod. Godi upravo srcu čuti, kakova se 14. t. m. u Gradcu sastade katolička skupština i kakovim se glasom svietu posred vike i krike javi. Po svih gradskih ugljih pribijen je u ime skupštine sljedeći poziv i proglas: „Katolikom stanovnikom gradačkim! Po vjeri braćo! Kao po jedan vierac nismo mi tudjoj sviesti sudci. Nije nam na pameti pačati se u tudje poslove. Ali vjera naša, naša vjeroizpovied to je upravo naša i najsvetija briga. Ne samo da je naše pravo, nego je naša dužnost vjeru svoju izpo-

Digitized by Google

viedati. Katolici! Mučati na tolike osvade, što se na ime svega puka proti svetoj apoštolskoj stolici siplju, mučati, kad govoriti možemo, bilo bi toliko, koliko uz osvade pristajati. Pristajati pako uza nasrte na glavu od Isusa Krsta, sina božjega nad crkvu postavljenu neda nam katolička naša sviest. Braćo po vjeri! Mi podpisani katolici ljudi zovemo Vas da s nami skupa reknete ovu izpovied: Priznajemo i izpoviedamo, da je Isus Krst, sin božji apostola Petra postavio svojim namjestnikom na zemlji, a glavarom svojoj crkvi. Izpoviedamo da u nasljedniku Petrovu, rimskom papi, Petrova vrhovna oblast živi neprestano nad svom crkvom. Izpoviedamo u ovo vrieme neizmjernih nasrtah na našu svetu apostolsku stolicu glasno i radostno, da nam je tvrda odluka uztrajati do konca života u neprekidnoj naprama namjestniku Isusovu pokornosti, kako nam katolička vjera propisuje. Ovo očitovanje dajte da podpišemo svojim imenom i predamo ju u ruke svomu ljubeznomu nadpastiru, prečastnomu knezu biskupu. Katolici! Polažući mi u ovo burovito doba svjedočanstvo katoličke svoje vjere, treba da očitujemo i čuvstva nekolebne vjernosti svomu caru i gospodaru. S dna srca kličemo dakle: Bog branio, Bog blagoslovio nj. c. kr. ap. veličanstvo Franju Josipa I. premilostivoga cara našega.“ Podpisana su imena grofovah, barunah, profesorah, trgovacah i obrtnikah svake ruke. Nada je, da će se za ovim vitežkim primjerom povesti bolji katolici i druguda.

Stolni Biograd. 30. p. mj. sastala se tude skupština ugarskih katolikah. Za predsjednika izabraše mladoga grofa Eugena Zichya, koj pozdravi skupštinu govorom, punim novovječnih izrazah: sloboda, domoljublje, ravnopravnost, ljubav bližnjega, kaste, hierarhija itd. Kako se iz svega vidi, nastoji tu neka stranka o nekakovoj narodnoj crkvi ugarskoj, a možda se smiera i dalje još tija na propast kršćanstva. Tako po prilici sudi i „Pesti Hirnök“ o stolno-biogradskoj skupštini katoličkoj.

Lavov. Apoštolskoga nuncija dočekaše svuda po Galiciji, imenito u glavnom gradu osobitim slavljem. Sjajan je to dokaz, kako ta pokrajina diše duhom katoličkim. 12. o. mj. započelo je u rusinskoj stolnoj crkvi trodnevno svetkovanje kanonizacije sv. Jozafata, nadbiskupa rusinskoga. Silan puk iz Lavova i bližnjih miestah vrvljaše obhodom u crkvu, gdje je apošt. nuncij u 9 satih služio sv. misu. U 10 satih bijaše svečana služba po grčko-katoličkom obredu, koju je služio nadbiskup Litvinović. Apošt. nuncij pribivaše joj, ter udieli na koncu apoštolski blagoslov. 13. o. m. služila se svečana služba po rimskom, a 14. o. m. po armenskom obredu, (jer kako je poznato, u Lavovu su tri nadbiskupa za sva tri obreda) dočim je apošt. nuncij sva tri dana služio sv. misu tihu. 15. o. m. pako služio je apošt. nuncij u rusinskoj stolnoj crkvi, kod sv. Gjurgja uz assistenciju biskupah, kapitulah i svećenstva za sva tri obreda. Zatim bio je svečan obhod sa sv. tielom po gradu i pjevala se kod žrtvenikah u tu svrhu priredjenih sv. evangjelja (dva na jeziku slavenskom). Na časti što ju prirediše nadbiskupi u slavu apoštol. nunciju bilo je najodličnije gospode svakoga staleža i nazdravilo se papi, caru, nunciju, kršćanskomu jedinstvu, slozi izmedju naroda poljskoga i rusinskoga, izmedju iztoka i zapada.

Turin. Gradjansku ženitbu kraljevića Humberta stiže mala nesgoda. Kako je poznato, gradjanska je ženitba počam od 1. siečnja g. 1866. zakon za sve, te neima tu nikakove iznimke. I kraljević nasljednik imao bi se pokoravati tomu zakonu. Nu čini se, da se je prigodom njegova vjenčanja pored svega slavlja, koje bješe napereno ponajviše proti Rimu, sasma zaboravilo na ono, što bi po načelih države bez Boga imalo biti glavno. Što zakon propisuje glede gradjanske ženitbe, nije se držalo: navještaj nije se izveo po mjestnom uredu, a gradjanski ženitbeni ugovor sklopio se, kako bijaše običaj prije nego-li se uvela gradjanska ženitba, pred predsjednikom ministarstva, grofom Menabreom, kano bilježnikom, komu u ime štole smuknu u džep malenkost od 60.000 franakah. Ženitba sama sklopila se pred nadbiskupom turinskim, koj se je govorom na vjenčanju rečenim papinskomu dvoru veoma zamjerio, kako to javlja službeni časopis „Giornale di Roma.“ „Kako je biskup Riccardi di Netro u govoru svom smierao na ujedinjenje interesah crkvenih i državnih, javno priznavao talijansku politiku i jedinstvo, pohvale sipao na kralja Viktora Emanuela i njegovu dinastiju, to se on ukazuje vatikanu malo ne kao krivovierac i slobodni zidar.

Vratislava. O prolomu zvonika na crkvi sv. Mihovila javlja pobliže „Schl. Z.“ Od njeko doba opazile se nad lievim prozorom gotičkim na drugom pročelju zvonika pukotina, koja se bješe protegnula do vrha a postajala sve veća. Da se uvjere, da-li se sbilja širi pukotina, začepiše ziev liepom. Nu i taj se razpuče, a pukotina postade tolika, te su radnici istoga dana, kada se srušio zvonik, svi zaključili, da neće ići na nijedan zvonik više. Župnik sv. Mihovila bijaše svjedok groznoga dogodjaja. U $8^1/_2$ sata začu on u svom privremenom stanu jak prasak i škripnju, za čas pako strašan štropot, kao da se velika kola natovarena šinjami za željeznicu voze taracanom cestom. U taj par vidje on, kako se razpukoše zidine zvonika, a namah zatim sruši se vitki križem jur urešeni vrhunac. Nestade zvonika $283^1/_2$ stope visoka, mjesto njega ostade ogromna hrpa ruševinah. Zemlja se strese toliko silno, te su u bližnjih kućah mislili, da je pravi potres. Crkva pako samo je neznatno oštećena na krovu. Nu bojati se je, da će se do skora srušiti i drugi zvonik, jer kako se izmjerilo, nagnuo se jur na zapadnoj strani

Digitized by Google

za 15 palacah; svakako nemogu više da obstanu velika vrata medju oba zvonika, dočim neima na jednoj strani podporna zida. Po nalogu redarstva zatvoreno je sada crkvište, škola i stara crkva sv. Mihovila. Crkvu sv. Mihovila, kojoj se prije četiri godine stavio temeljni kamen, zidje biskup Förster na svoj trošak; ona bi imala biti najljepšom crkvom u Šleziji, pak mislilo se, da će se moći ljetos blagosloviti na dan sv. Mihovila. Uzroci žalostnoga toga dogodjaja pronaći će se sudbenom iztragom; svakako bijaše za 92½ stope visoki i težki od pjeskovita kamena sagradjeni krov na zvoniku preslab i temelj i obsežni zid. Tim prolomom sjevernoga zvonika ne samo što propade do 50.000 talirah, nego će biti i znatan trošak, dok se mjesto očisti od ruševinah.

* Čuvajte se varalicah u duhovničkom odielu. U posljednje doba čitalo se češće o njekom tobožnjem sirskom kanoniku, koj po Austriji putuje i novce kupi za crkvene svrhe svoje domovine. Medjutim saznalo se za svakojake majstorije toga tobožnjega kanonika; u Biogradu kažu da je na račun obilatih darovah upravo orgije obdržavao u njekoj gostioni. Nedavno pako skinuše mu krinku u Lavovu, ter će majstor imati odgovarati za svoje majstorije. Za buduće takove slučaje usudjujemo se opomenuti svoje štioce: apoštolska nuncijatura izjavila je jur opetovano i javno, da nijedan crkveni glavar od iztoka vlastan nije kupiti darovah, ako neima za oto dozvole od sbora „de propaganda fide.“ Dodje-li indi takova osoba u to ime, a ono neka se najprije pita za spomenutu dozvolu. Neima-li je, neka mu se nedade ništa, pa makar dokazivao da je biskup. Što se pako toga slučaja tiče glede tobožnjega kanonika sirskoga, to valja zapamtiti, da na svem iztoku neima nigdje kapitula kanoničkoga.

(*Knjižtvo.*) Tiskom Drag. Albrechta izašle su „Perivojkinje“ — ekloga od Ivana Trnskoga u slavu uzoritomu gosp. stožerniku nadbiskupu za imendan 24. trav. 1868. god. dramatično prikazana od pitomkinjah na sukromnom zavodu ss. milosrdnicah. Pjesnik uze za predmet divni perivoj Jurjevac, ter slaveć tu čarobnu i kićenu prirodu slavi perivoju genija, koj ga je osnovao, razredio i razkošno zaodio. — Ciena je neznatna.

— Naručbenom nakladom Hartmanovom, a tiskom Albrechtovim izašlo je veliko djelo: „Nauk katoličke vjere“ — napisao Ferdo Filipović, sveć. djakov. biskupije — u osmini str. VIII. 238. Ciena 1 f. 20 n. Sud o tom djelu izreći ćemo sgodnom prilikom.

— Iztočno pitanje i Hrvati. Historično-pravna razprava. Spisao Evgenij Kvaternik. Strana druga. (Doba Saraceno-bugarska ili saraceno-bugaro-tataroturska od god. 641. do 1028.) Tisak Albrechtov, osmina str. 192, za preko 42 str. obsežnija od prvoga svezka. Na prodaji u knjižari Svetozara Galca u Zagrebu po 90. novč.

— G. Ognjoslav Utješenović sastavio je po Daničićevu prevodu u slog narodnih pjesamah psalme Davidove ter poziva na predplatu do konca kolovoza t. g. s 1 for. (Wien Alsergrund Berggasse Nr. 4.). Takov pokus pjesnikov u „Nedjeljku“ daje nade, da će to biti krasna knjiga, samo žalimo, što će u hrvatski puk slabo prolaziti, jer pjesnik naumio je štampati djelo samo ćirilicom.

— Rěčnik liečničkoga nazivlja. Sastavio dr. Ivan Dežman. Troškom jugosl. akademije. U Zagrebu kod Ant. Jakića. U 8. str. 142, Ciena 1 f. 50 n.

Družtvo sv. Jeronima.

Hrvatski Maecenas obazrio se milostivim okom i na družtvo sv. Jeronima i položio mu evo tvrd temeljnik, ter kako je svojim pismom i darom nujno i zabrinuto preda se gledajući odbor družtveni jednim mahom obrabrio, razigrao i uzhitio, tako će iz družtvenoga pametara i godišnjaka, kamo će se zapisati, vazda biti žarkim nietilom družtvu. Evo što piše:

„Na cienjeni poziv toga odbora od 21. svibnja o. g. čast mi je ponajprije istomu sl. odboru do znanja staviti: da me je vrlo obveselio glas, što p. n. svetjenici naše trojedne kraljevine Hrvatske goruću želju goje našemu dosta u knjizi zapuštenomu narodu pomoći tim, da mu u ruke pruže knjige valjane, knjige za njegovu kao materijalnu, tako i duševnu korist, osobito u ovo vrieme, kad sa svih stranah mnogi o tom rade, da se po našemu narodu šire knjige tudjinke knjige, čestoputa otrovne, i njegovu bitju neprijatne. — Po ovoj opazki, dužnost mi je na zaključak odborova pisma pobližje odgovoriti tim: da nastojanje toga sl. odbora ne samo odobravam, nego svesrdno blagoslivljem, i udilj Svemogućega molim, da posao toga odbora obilno svojimi darovi blagoslovi, a ja ga u koliko je moguće pod svoje okrilje primam s tim obećanjem, da ću u svrhu družtva sv. Jeronima doprinieti 2000 for. dvie hiljade forintij u razteretnicah, i dok nepoložim, svake ću godine od njih odpadajuće kamate sl. odboru na razpolaganje dostavljati; zato odmah 100 for. a. v. kao kamate za ovu godinu 1868. tomu sl. odboru šaljem.

U Djakovu na dan ss. Ćirila i Metoda slavjanskih apoštola 1868. godine.

Josip Juraj biskup.“

Dalje pristupiše: kao utemeljitelji prečast. g. kanonik Milutin Radinović, i g. kapelan Josip Šoštarić oba s 50 for.; a prof. Karlo Dojković k darovanoj jur obv. pap. zajma od 100 fran. ili 40 for. u srebru, dodao 10 f. čim je utemeljiteljna svota preko namirena. Kao čl. I. reda: preč. gg. kanonici: Pavlešić Janko, Perok Filip, David Karlo, Matković Stjepan. Kao čl. II. reda: g. župn. hlebinski Gjuro Švelić 10 for.

Preporuka.

Akoprem prošle godine u mojoj župi i to u kapeli sv. 3 kraljah g. Stampfer pozlatar radio je uz moje zadovoljstvo; nemože mi se na ino da velečastnomu svećenstvu u duhovnom se pastirstvu nalazećem nepreporučim osobito g. Ljudevita Zahera pozlatara stanujućeg u Zagrebu u brežnoj ulici, koj ove godine radeć u kapeli sv. Vida svojim hitrim i ukusnim djelom mene i moje župljane ugodno je zatekao.

Veleševec dne 30. Lipnja 1868.

Janko Lacković, župnik.

Urednik Šimun Malenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 31. Tečaj XIX. U četvrtak, 30. Srpnja 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkveno pitanje ugarsko.

Razpra medju crkvom i državom na bečkoj strani carevine puče svom žestinom, pak nije moglo ni biti drugčije, nego da se tim i na ugarskoj strani isto pitanje jače spotakne i prirene bliže na vidik i čistac. Rim reče svoju, osupnuše se kormilari cislajtanije, ali prenuše i trznuše i kormilari translajtanije, a prvi glasovi njihovi od suviška srca u prvom trenutku razdražice svietu javljeni kažu po prilici posve razgovetno, što se ima slutiti, kakov-li očekivati pitanju konac. — Hajde da prije svega pripovjedimo redom, pak onda da reknemo koju rieč suda.

Jur lane mogosmo razabrati iz pisamah i okružnicah ugarskoga prabiskupa i prosvjetnoga ministra, a još sigurnije suditi po glasovih o konferencijah ugarskih biskupah, koje već godinu danah teku, da će i tamo biti razpre, makar i prijatnije. Sve u svoje vrieme spomenusmo, ter ćemo sada samo pobilježiti sgode iza puknula razdora medju Bečom i Rimom.

Kad je onako divnu igru zaigrao liberalizam bečki, mučno je i peštanskomu čekati na ples, pak zato navališe mu listovi na ministra Eötvösa, što-li ga radi, da već jednom nepredloži saboru vierskih osnovah. Rimski dvor mora negdje vrlo dobro znati, što u toj Ugarskoj snuju crkveni što-li snuju državni vladari; jer prem je u logičnu savezu, da je sv. otac papa spomenuo u allokuciji ugarske biskupe, navlaš je to ipak sa stanovitom namjerom, koju dobro poćutiše i biskupi i mukli jim protivnici; pohvaliv naime dično držanje crkvenih glavarah austrijskih, reče: „A želimo veoma, da se naša častna braća, nadbiskupi i biskupi ugarski, povedu za sjajnim primjerom svojih po službi drugovah ter jednakom snagom i živom bodrošću zauzmu se za crkvena prava i brane ovaj ugovor (konkordat).“ Ova izreka morala se je dojmiti biskupah ter su po svoj prilici na potlanjih konferencijah koju točku svoga elaborata promienili. Nego pospješila je ona izjavu i s druge strane. Osim vladinih i svakoga smiera listovah morala je progovoriti i sama vlada. Na proziv poslanika Csanadya porad vierskih zakonah: hoće-li se i kada predati u sabor? odgovori 25. lip. ministar Eötvös po smislu ovako: Država može samo tada naći u vjeri naslona, ako svaku vjeru jednako cieni. Vlada dakle nerazumije članka 20. od god. 1848. tako, da bi jednakost crkavah bila izvedena i tada, kada se tim želje ove ili one vjerozakonske družbe nebi smirile, nego da se tom jednakošću ima izvesti podpuni mir i zadovoljstvo svake vjere same u sebi i svake nje naprama svakoj drugoj. Legislativa pako mora skrbiti, kako bi stvorila zakon, koj bi sve vjerozakone smirio a nijednoga uvriedio. Tu reče rieč po rieč: „Kakogod se je u zadnje vrieme svaka crkva opametila, da se nabožna čuvstva i nabožnost ničim toliko nemože osigurati, koliko slobodnom crkvom u slobodnoj državi (obćenita pohvala), tako upravo religioznost, po kojoj svatko drži tvrdo sa svojom crkvom, može državi biti pravom podporom samo tada, kada se državljani domovine u krugu svaki svoje crkve isto tako ćute slobodne kako i u državi, i kada u ovih dvijuh slobodah budu vidjeli ne opreku, nego garanciju skupne slobode“ (Plesak). Moraju se dakle čuti želje svih vjerozakonah. Kad bi se sve i stvorio za svaku vjeru poseban zakon, tim još nipošto nebi bilo zadovoljeno načelu članka dvadesetoga, nego se mora stvoriti zakon obćenit, koj bi uredio položaj naprama državi svim crkvam. Dok reformirana crkva ima podpunu autonomiju, dok je tek nedavna autonomija grčkoiztočne crkve ustanovljena, katolici do sada neimaju

Digitized by Google

nipošto takove autonomije. Nadati se je ipak, da će se autonomija još i katoličke crkve urediti, i tada će biti već vrieme, da se spomenuti zakon preda na razpravu. Nemože se pako obećati, da će to moći biti još za ovoga siela; jer se prvlje moraju urediti odnošaji crkvah jedne po jedne. —

Sada ćemo zabilježiti, kako se izjaviše prvi listovi dobro znajući i odavajući misao vlade i vladajuće stranke. Ministarski u Beču na njemačkom jeziku izlazeći list ugarski „Debatte" reče povodom allokucije: „Proziv sv. otca na ugarski episkopat prozujiti će bez traga. Biskupi ugarski bijahu u svako doba bolji domoljubi i bolji državljani, nego da bi se poveli za pogubnim onim primjerom episkopata cislajtanskoga počam od dvadesetpetorične adresse do današnjega dana." To je „Debatte" napisala drugi dan, pokle je pohvalila ugarsku crkvu, što se nijedan glas nije javio za konkordat, niti proti starinskim zakonom o mješovitoj ženitbi, dok je nedavna izašla u sviet zakonska osnova, hoteća učione samo bezvierske. Pobijajući drugom prilikom tu misao: da konkordat veže i Ugarsku, jer su ga ugarski biskupi pomogli sklapati, razpravljali ga, primili i podpisali, piše isti list: „Makar i vas episkopat, nije on ipak još nikakov faktor zakonarstvu u Ugarskoj, ter zato oni podpisi nemogu vezati sabora." (Ali vežu biskupe).

Umah, čim se je znala sva allokucija, pohiti i Deakov „Naplo" reći svoju, da konkordat za Ugarsku niti je kakova pogodba niti ugovor, nego je najviše kakov „podkrali se usus", ter ugarski episkopat u okviru državnoga života ugarskoga neće nikada doći u nuždu, da bude morao braniti konkordat. Drugčije veli „Naplo" da će medjuvierski zakon doskora doći u sabor na razpravu, pak se prieti: „Neznamo, kako će sabor riešiti to pitanje; ali to znamo, da niti proštenja, niti oprosti, niti kakov anathema neće moći ma ikoga riešiti dužnosti da štuje zakon. Ako sve i priznamo, da se kruna i pučki zastup na kakovoj krivoj podlozi mogu susresti i nagoditi, to ipak nebismo nikakovoj sili na zemlji svjetovali, da takne uspjetak ote nagodbe, u načelo obvezne zakonu moći! Tko bi se na to osmielio, taj bi sam sebi kopao grob!" Dakle zakon to je javna sviest! Kat. list „Pešti Hirnök" (prabisk.) odgovori na to ponešto plaho, da će i po skorom zakonu ostati konkordat valjalim i da će katolici s jedne i druge strane Litave jednako zanj držati; nu zato mu žešće poviknu u uha „Naplo" iz oštra pera: da će zakon ipak obladati sve allokucije, bulle i sve, makar se na glavu stavili, a zatim ćuska još iskrenije rieč po rieč ovako:

„U našem saboru o konkordatu neće ni biti govora, a morda niti o kanoničkom pravu; ali će se unj predati zakonske osnove, koje će eo ipso povući na se anathema allokucije. Zakon o gradjanskoj ženitbi jur je gotov, zakon o pučkoj obuci predan je jur u poslanički dom, a za ugarski kler mislimo naprvo, da će ove osnove štovati ne samo kada budu postale zakonom, nego će s veseljem pomoći da zakonom postanu, a za „P. Hirnöka" mislimo takodjer, kad je do sada ob ovoj potonjoj osnovi šutio, da joj ni nezna prigovora." „Pester Lloydu", veliku listu takodjer Deakove i vladine stranke, zakon (naravno samo ugarski) jest sve, nad isti je Rim i papu bilo za koga; zakonu mora se pokloniti i sviest kat. svećenika. — „Pačati se u naše zakone, bio tko mu drago na kormilu, dopustiti će se Rimu onako malo, kako se je dopustilo i Beču. Rimski kakov sabor toliko će nas slabo nagnati u strah, koliko nas nagna u strah i ratni sud austrijski, a narod, koji je bez straha pretrpio krvariju Haynauvovu, znao bi i pred strielami vatikanskimi sačuvati svoju samostalnost." Drugom prilikom, kad je netko svjetovao ugarskomu kleru, neka se okani drugi put saborskih izborah, kad mu je Deakova stranka ovako platila trud, piše isti list „P. Ll." „Ugarski kler mora vršiti svoja državljanska prava u svačem, kako je i prvlje, i mora se za svoje osvjedočenje boriti svakim zakonitim načinom. Gdje on bude imao pravo, većina saborska neće se sigurno oglušiti istini; ako pako odluči proti njemu, i tada će činiti svoju državljansku dužnost, ter bez uvjeta morati se podvrći zakonu svejedno, kakov god se u Rimu o tomu zakonu izrekao sud." — Primas kraljevine Simor pisà nedavna u poslu uprave crkvenih pjeneznicah i postavljanja crkvenih skrbnikah u Pešti gradskomu vieću pismo, a u njem ote važne rieči: „Pravoslovni odsjek gradske obćine naglašuje takodjer, da će temeljni princip ustavne vladavine biti mjerilom i za novi red. I ja priznajem i prihvaćam taj temeljni princip, ali s tom točnom razlikom, da se u gradjanskih poslovih uporavlja vazda ustav gradjanski, a u crkvenih poslovih vazda opet crkveni ustav." Tu je pogodjena prava žila; ali ugarski liberalizam neće za to da znade. U službi magjarkoj stojeći bečki list „Wanderer" presudio je ovu katoličkoga biskupa dostojnu rieč svojim drzkim načinom ovako: „Ufamo se da će g. prabiskupa tkogod već podučiti, da uz „gradjanski ustav" zemlje za kakov drugi ustav neima nimalo prostora."

Zakonska osnova o gradjanskoj ženitbi, prem jošte nije u saboru, proglašena je ipak, valja da se njom utješe nujna srca liberalska. Osim što je novi ženitbeni zakon austrijski uveo gradjansku ženitbu samo za nuždu, a ugarska osnova smiera

Digitized by Google

ju uvesti po načelu, ugarska osnova u svem je puno radikalnija. Školska osnova predana je jurve u sabor. Škole su po načelu bezvierske, a i vierske padaju posve pod pazku državnu, za nje valjaju zakoni državni, u nje se nesmie kratiti ulaz, mladeži druge vjere, vlada jih može zatvoriti i imetak jim drugamo obratiti, riečju: što se jednom rukom daje, umah se drugom uzimlje, ter ni vierske po toj osnovi nebi imale drugoga vierskoga biljega do toga jedinoga: što jih ljudi jedne vjere o svojem trošku podigoše. Tako su bezvierska i sva učiteljišta. U školu goni sila svako sposobno diete. Ustroj školske uprave vas je onakov, kakova ga već jedan ter isti duh posvuda, gdje je zasio na kormilo, nosi na vidik, n. pr. kakov je u Badenskoj, Bavarskoj, Austriji. Sama su to vieća: občinska, županijska i zemaljska, a u svakom vieću ima po jedan zastupnik vjere pravo slušati kako neima nikakova prava. I školska osnova puno je radikalnija od austrijske, jer austrijska barem postavlja u školu vjeronauk i pazku na vjeronauk ostavlja crkvi, dok toga u osnovi Eötvöševoj nevidiš. Osnovane su jedna i druga po načelu moderne države i podpune razlučbe države i škole od crkve. Medjuto ministar bar. Eötvös predade 21. t. mj. u jutro u Deakov klub zakonsku osnovu ob izjednačenju različitih vjerah kršćanskih. Nekoje ustanove u osnovi da su naišle na odlučan odpor, osobito točka, gdje se veli, da u mješovitu braku djetetu vjeru imaju opredieliti roditelji. Prelaz s jedne vjere na drugu redi se u zak. osnovi po načelih podpune ravnopravnosti, t. j. čim je tko prešao na drugu vjeru, nevežu njega više zakoni prijašnje vjere niti pogledom na ženitbu niti na druge dužnosti vierske. Nego, veli se, da će proteći i mjeseci prije, nego će taj zakon doći na razpravu, jer je mnogo toga silnijega na redu.

Još nam je spomenuti, čim se kani katolički tabor oslabiti, i borba katolička drugim smierom navrnuti. Spomenusmo jednom prilikom peštanski klub „jednote", spomenusmo, kakov je iz toga kluba na ministra izašao memorandum s prošnjom, neka se zauzme za slobodu katoličku (od hierarhije i vremenu nedoličnih crkvenih zakonah), spomenusmo i svećenika Zovanjia, urednika „nezavisnih listovah" (Tyggetlen Lapok), kojim smierom i s kakovim uspjehom taj svećenik radi, i da je u onom memorandu iz njegova pera mnogo slovo, a spomenusmo nedavna i katoličku skupštinu spravljenu 30. lip. u Stolnom Biogradu. Sada izašlo je na vidjelo, da je tu konferenciju katoličku priredio peštanski klub „jednote", i u njem da su već naprvo bile sastavljene odluke skupštinske, pače isti govor za predsjednika, mladoga grofa Eugena Zichya, a Zovanji da je tri dana pred skupštinu letio po Stolnom-Biogradu, i motao osobito Zichya, koj je bio skupštinu i sazvao. Kaže se, da je mladi grof za jednačare bio dosta tvrd, ali na koncu da ipak izjednačiše njegove misli sa svojimi. Izabraše ga sbilja skupštini za predsjednika, reče napisanu mu od klubašah besjedu, u kojoj naravno nije falilo modernih natukvicah i praskavicah: sloboda, jednakost, kaste, servilizam, hierarhija itd. a pozdravljale se klikom i pleskom. Čitalo se liepo pismo domaćega biskupa Jekelfalussija kano odgovor na poziv, a tako i pismo gradskoga načelnika; zatim se umah skrbilo, kako bi se skupština uredila, i adresse sastavile na ministra prosvjetnoga, primasa i sabor. Razprava tekla je jedva jednu uru, a kad je jedan župnik previdio kamo se smiera, vještom a oštrom besjedom razgalio smier, i otvorio oči množini, presječe predsjednik na brzo dalju razpravu, prem se je jošte javljalo govornikah, poče formulovati predloge i odluke, imenova odbor tridesetorice, i skupština se na zlovolju većine dokončala nerekši niti kad se ima sastati i što raditi odbor, niti je ovjerovljen zapisnik. A kamo se misli navrnuti? Zabaciti sadanji elaborat biskupski, a poprimiti onaj od g. 1848. i staviti se na stanovište zakonah iste godine. Dalje kamo se smiera pokaza početna predsjednikova besjeda, t. j. hvali se liberalni a revni katolik ministar i načela njegove mudre interkonfesionalne politike, prieti se, ako se nepoklone katolici slobodoumnomu ustavu, da će ta stvar jedne vierske stranke postati „narodnim pitanjem", „vanjski se odnošaji katoličke crkve moraju preobraziti po ustavnom obliku a slobodoumnim i mudrim od viekovah postojećim organizmom." „Ote slobodoumne inštitucije što se ovo nekoliko mjesecih pokrenuše, biti će preporodicom kat. crkvi u Ugarskoj" — „to će biti uzkrsni dan najvećoj krieposti, religioznoj toleranciji, koja će pred žrtvenikom patriotične ljubavi i dužnosti resiti katolike i nekatolike" — „kršćanska će ljubav srušiti razliku kastah i privilegija, ter ugarski narod postupice pripraviti za stečevine višjih civilizatornih ideah." Počelo se s narodnom crkvom, a dovršilo slobodno-zidarskim programom. Poći će morda za rukom uputiti mladoga grofa, da takovoj skupštini nije dorasao za predsjednika, a i svu skupštinu drugamo okrenuti.

(Sliedi konac.)

Oprostni govor

uzoritoga gospodina stožernika nadbiskupa rečen sjemeništnoj duh. mladeži dne 23. srpnja t. g.

Dilecti filii!

Pro paterno, quo erga vos feror affectu, quamvis variis distentus occupationibus, non potui intermittere,

Digitized by Google

quin vobis, ad ferias autumnales discessuris, hac quoque vice, aliqua impertirer monita, quemadmodum hucdum, singulis annis, facere consveveram. Quippe plane mihi persvadeo, verba praesulis, et patris amore vestri exuberantis, quae e puro fonte manant sanctissimos religionis fines, vera patriae commoda, et propriam vestram prosperitatem, quoad licet, promovendi, optato haud caritura effectu. Diriguntur autem haec mea verba ad eam potissimum, longe potiorem, vestri partem, quae, expletis feriis, iterum ad sacrum hoc plantarium, continuandorum studiorum suorum causâ est reversura; quamvis non modicum iis etiam adferre possint utilitatis, qui, expleto vitae suae seminarialis cursu, metam sanctae vocationis suae sunt assecuti, moxque in interiora Sanctuarii atria sunt ingressuri. Nimirum ad hos peculiariter in hac allocutione mea haud respiciendum putavi propterea, quod non dubitarem, eos decursu exercitiorum quibus adhucdum vacant, multo plura spiritualis aedificationis incitamenta percepisse actuque percipere, quam quae ego ipsis, brevi hoc temporis spatiolo possem suppeditare.

Indubia docet experientia dilectissimi, multos Institutorum, signanter Seminariorum cleri junioris, alumnos, concessarum sibi, longiorum praesertim feriarum tempore, haud parum amittere boni, quem illic contraxerunt spiritus; ut adeo persaepe longiori tempore opus sit, ad sarcienda in mentibus cordibusque ipsorum, quae ex usura liberioris aurae, multifarioque, cum rebus et hominibus mundanis contactu, adtraxerunt, spiritualia detrimenta. Imo accidit, plus simplici vice, innocentissimae vitae, optimumque, dum in seminario agerent, spiritum praeferentes juvenes, feriarum decursu, perversis principiis, aut liberioris vitae lenociniis adeo fuisse contaminatos, ut cunctis subin adhibitis remediis, ad rectum virtutis, sacerdotalisque vocationis tramitem haud amplius potuerint reduci; sicque vel penitus nobilissimo vitae suae instituto exciderint, vel residuum seminaristicae suae vitae tempus, in turpi simulatione, utpote viva vocatione haud amplius praediti, inque continua secum ipsis pugna exigentes, et temerata cum conscientia sancta sanctorum ingressi, Ecclesiae quidem et dioecesi oneri, et sacerdotali statui propudio acciderint, sibi vero ipsis temporaneae aeque, ac aeternae ruinae causa exstiterint.

Itaque constitui hac brevi allocutione mea, vos, filii dilectissimi, ad ea, in quae feriarum tempore incidere potestis, pericula, attentos reddere, vobisque aliqua quibus ea tutissime evitare possitis, remedia propinare.

Magnum imprimis periculum vobis emergere potest e perversorum librorum, corruptique spiritus ephemeridum pagellarum lectione. Scimus omnes, nullum, totis retroactis saeculis, fuisse temporis momentum, quo tanta exstitisset malorum librorum foliorumque inundatio, quanta infelici hoc saeculo nostro. Increscens in dies fidei christianae deminutio, et vitia quae cum ea suapte natura juncta sunt, signanter arrogans proprii ingenii praesumptio, indomita temporalium bonorum, et sensualium voluptatum cupiditas parte ab una, indolentia parte ab altera regiminum, summaque salutaris disciplinae relaxatio, tantam in hominibus produxit licentiam, petulantiam et audaciam, ut nil sit amplius tam sanctum ac venerabile, tam sublime et aestimio dignum, quod non impugnetur ista librorum et pagellarum colluvie. Et id quidem fit adminiculo scientiarum varii generis, irremisso studio, maximoque quandoque cum eruditionis et eloquentiae apparatu. Quod proinde lectione idgenus librorum et foliorum facile convelli, aut saltem vacillans reddi possit religiosa fides in mentibus juniorum praesertim hominum, qui necdum plene fixa habent principia, nec judicium experientia satis defaecatum? nihil opus est demonstrare argumentis; praesertim cum multiformis experientia tristia in rem praebeat documenta. Perniciosis periculi hujus laqueis tutissime vos expedietis, filii dilectissimi, si firmum conceperitis propositum, omnem, qui in manus vestras inciderit librum, omne folium, quod sacro-sanctae fidei et Ecclesiae nostrae principiis adversum praesefert spiritum sine cunctatione rejiciendi. Non desunt libri et periodica scripta, quae penes profundam eruditionem, puro praedita sunt catholico spiritu, vestraeque et institutioni et eruditioni praeclare possunt deservire. Talia quivis et ubique facile inveniet, modo serio velit; nec quisquam opus habebit ad turbidos illos fontes recurrere, qui mentem et cor juventutis depopulant. Nemo vestrum supponat, se tantae in religione, bonisque secus etiam principiis esse firmitatis, ut nihil a perversorum literaturae productorum lectione debeat metuere. Vix enim quisquam tantae est habilitatis, ut tractando manibus picem, ea non inficiatur, evitari tamen non poterit, ut nec frequentiore cumprimis idgenus librorum lectione, dubia saltem suboriantur in mente ipsius de certis fidei veritatibus; animi tranquillitatem miserum in modum perturbantia, saepeque pessimos progerminantia fructus.

Aliud periculi genus, in quod facile pariter incidere potestis, filii dilectissimi, cubat in sermonibus hominum fide destitutorum, aut licentioris vitae, frequentiore imprimis cum talibus conversatione. In hac quippe tanta impietate temporis nostri morumque dissolutione, facile offendetis homines, qui de sanctissimis fidei dogmatibus et Ecclesiae institutis cum vilipensione loquantur, imo ea procaciter impugnent. Dantur nec pauci, qui maximum in eo reperiunt solatium, si, prout ipsi sensu religionis sunt destituti, ita et in aliis religiosae fidei concutere possint fundamenta. Facile etiam impingetis in levis armaturae homines, qui vos oratione, aut aliis devotionis actibus videntes occupatos, acutis impetant dicteriis, imo derideant, asserentes, talia coenobiorum potius incolas decere

Digitized by Google

quam bene cultos clericos, magisque medii aevi tenebris convenire, quam illuminato nostro saeculo. Impingetis in homines, qui patriotismi, spuriaeque nationalitatis tubam inflantes, omnem saniorem de publicis monarchiae, patriaeque nostrae rebus sentiendi rationem in mentibus, pectoribusque vestris suffocare, ac vos perniciosis illis principiis imbuere conitentur, quae tanta jam progenerarunt mala, et quibus potissimum adscribendae sunt enormes illae calamitates, quae actu cunctas paene Europae exercent nationes. Vere pleno jure dici potest de temporibus nostris, quod de suis asseveravit Cyprianus dicendo: Esse inter nocentes innoxium crimen est: malos quisque imitatur, ait, consensere jura peccatis, et coepit licitum esse, quod publicum est. (ep. 2.)

Contra hoc quoque periculi genus, imprimis vobis svadeo, ut homines idmodi vitetis quoad tantum possibile, nec unquam cum illis quodpiam ineatis consortium familiaritatis, probe memores illius apostolici dicti: corrumpunt bonos mores colloquia mala. In quantum vero penitus vitare eos non potueritis, cavillationes eorum vobis incitamento potius in virtutis tramite perseverandi inserviant, quam ut idgenus malitiosis impetitionibus vel latum unguem vos a pietatis exercitiis retrahi patiamini. Quemadmodum enim magnus honor est laudari a laudato viro: sic vituperari a perversis nullam cuiquam adferre potest ignominiam; gloriam potius parit vituperium tale: eo quod constet, malos nonnisi iis, quae sibi homogenea sunt, idest malis delectari, bona, velut sibi contraria refugere et aversari. Et, si quando acerbiorem fortasse idgenus impetitiones in animo vestro excitaverint sensum: cogitate, virtutem sic magis probari, et perfici; cogitate, quanta Apostoli pro veritate sustinuerint probra; quae eos tam parum ab instituto eam propagandi retraxerunt, ut potius gauderent se dignos fuisse reputatos, pro nomine Jesu ignominiam pati. Haec sors fuit omnium sanctorum, omnium piae probaeque vitae deditorum hominum, ipsius adeo divini Salvatoris nostri; cujus tota vita, morsque sanctissima una quodammodo fuit, vellicationum, opprobriorum, omnisque generis ipsi illatarum injuriarum concatenatio.

Tertium, ad quod attentos vos reddendos habeo, periculi genus illud est, quod suapte natura manat, in castissimos etiam quandoque animos, ex incauta cum personis sexus sequioris conversatione. Certe in neminem magis quam in sacerdotem, et clericum cadit pulchrum illud S. Hieronymi dictum: Quacumque virtute polleas, quibuscunque operibus niteas, si cingulo castitatis careas, omnia per terram trahes. Tanti angelica haec virtus est momenti, tum imperiosae, relate imprimis ad sacerdotem et clericum, necessitatis, quam si sacerdos, aut clericus semel amiserit, vix vel aliquos sublimis vocationis suae fructus amplius poterit operari. Sed verum pariter est, in toto virtutum complexu, nullam esse, quae tantis, tamque gravibus sit exposita periculis, quantis haec recte nobilissima virtus. Quod ad media feliciter evibrandi haec pericula adtinet: ea paucis, sed pulchre, verissimeque exprompsit Cassiodorus his verbis: Sex sunt, quae incorruptam conservant castitatem; scilicet: sobrietas, operatio, asperitas cultus, inhibitio sensuum, raritas sermonis cum honestate, evitatio opportunitatis et personae, et loci, et temporis. Haec dilectissimi verba alte infigite memoriae vestrae, haec jugiter versentur ante oculos mentis vestrae. Cumprimis autem firmissime vobis proponatis primo primis resistere, quae vos in idgenus periculum inducere possent initiis, nec omnino ulli, quae seu ex robore animi vestri, seu ex honestate, ipsa adeo religiosa personae cujuspiam, pietate, seu ex quocumque alio praetextu, desumi posset, excusationi locum tribuatis. Luxuria vipera est mihi credite, plena vafriciei, cujus, vel in vestibulum cordis semel admissae, pernitiosum morsum non amplius poteritis evitare.

Sed non parum etiam periculi integritati Status vestri moralis, vestraeque clericalis vocationis importare possunt, societates istae, adhucdum et in patria nostra, ac non raro in sacerdotalibus etiam domibus usitatae, in quibus foliorum lusibus, commessationibus, largiori spirituosorum potuum haustui, saecularium, persaepe castas aures offendentium, cantilenarum, vel declamationum, venationum, et quae sunt similia lenociniis indulgetur. Talia, praeterquam quod clericalem modestiam et gravitatem vehementer dedeceant, cum certa sanitatis, et pretiosi temporis, persaepe etiam cum pecuniae jactura, ad perniciosam usque alieni aeris contractionem, sunt conjuncta; multifariis a virtutis tramite aberrationibus ansam suppeditant, paratissimaque sunt divinarum legum et Ecclesiae praeceptorum violationis incitamenta. Sed et vigor mentis tiburcinationibus idgenus multum adteritur, corporis vires adtenuantur sic, ut iis indulgentes facile praescripta pietatis opera, aliasque vocationis suae partes negligant, aut saltem, non ea, qua decet, cum spiritus recollectione perficiant. Certe sacerdos, aut clericus, qui commessationi in seram usque vesperam, aut plane mediam usque noctem indulsit, parum se dispositum sentiet ad vespertinum conscientiae examen instituendum, ad horarum canonicarum pensa, vel solitas secus preces suas absolvendas; exiguam in se reperiet promptitudinem, ingruente matutino tempore, debita hora lectum desserendi, et probe disposito animo, ad ecclesiam, celebrandi aut audiendi missae sacrificii causa, accedendi.

Haec igitur vos, filii dilectissimi, sollicite devitate, nec ullis invitationibus aut provocationibus hac in parte cedite, etiamsi tales a viris secus honoratis, a fratribus vel sororibus vestris, ab ipso patre aut matre

Digitized by Google

procederent. Ostendite vobis magis cordi esse rationes conscientiae vestrae, statusque vestri honorem, quam vile aliis complacendi studium. Profunde inserite memoriae vestrae sapiens illud S. Hieronymi dictum: In vino luxuria est, et ubicunque saturitas et ebrietas, ibi libido dominatur. Illa quoque alterius sancti, sapientisque viri dicta jugiter prae oculis versenter mentis vestrae: Ebrietas „in laico crimen est, in Sacerdote sacrilegium: quia alter, ait, animam suam necat vino, alter spiritum sanctitatis extinguit. Ebrietas, mater litium, furoris generatrix, petulantiae magistra: hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet non peccatum facit, sed est ipse peccatum: haec enim est rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, et pudoris injuria. Ubi enim regnat ebrietas, inquit, ratio exulat, intellectus obtunditur, consilia deviant, judicia subvertuntur. (Petrus Rau. in quodam Serm.) Quae hic de ebrietate dicuntur, valent in majori vel minori mensura, de iis etiam, quas nunc admodum memoravi, immodestis licentiosisque consortiorum generibus. Sed de his hactenus: finem enim imponendum video dissertationi meae.

Summatim indicavi vobis filii dilectissimi, praecipua pericula, in quae decursu feriarum, quas acturi estis, potestis incidere. Indicavi pariter media, quibus ea evibrare valeatis et adspirante divina gratia reapse etiam evibrabitis, si talia omni cum solertia, plenaque cum animi deliberatione adhibueritis; praesertim si preces et meditationes, quibus in Seminario adsvevistis, etiam extus hujus saepta adcurate absolveritis, si conscientiae examen vespertinum, singulis diebus rite institueritis, quotidie augustae missae Sacrificio devote adstiteritis, animas vestras frequentius sacrae Confessionis remedio purificaveritis, piaque sanctissimae Eucharistiae sumptione refocillaveritis; quae ego ceu tutissima adserendae virtutis et conservandi ecclesiastici spiritus remedia, vobis toties jam commendavi, nunc quoque commendo quo possum impensius.

Pro coronide hortor vos verbis S. Isidori, quae legimus 1. libro Soliloquiorum ejus: Sit in gestu vestro gravitas, in motu simplicitas, in incessu honestas, nihil dedecoris, nihil lasciviae, nihil petulantiae, nihil levitatis in vestro incessu appareat: animus enim in corporis gestu apparet, et species corporis simulacrum est mentis, figuraque probitatis.

Si paterna haec monita mea ita penetraverint pectora vestra, ut iis optatus etiam respondeat effectus gratum contestabimini animum erga Superiores vestros, jugemque eorum circa vos curam et sollicitudinem optime remerebimini; placebitis Deo et Salvatori vestro; subservietis singuli, pro modulo quisque suo sanctissimis religionis et Ecclesiae, malitia hominum, his recte temporibus, in capite et membris suis, omnique compage sua divum in modum afflictae et lacessitae, finibus; sic etiam genuinum et fructuosum erga patriam vestram demonstrabitis affectum; eritis honori ecclesiastico statui et Instituto, cujus maternis uberibus lactamini, denique eritis solatio quoque cordi meo; quod ut in uberiori quo licet mensura eveniat, peramanter vobis meam impertior benedictionem in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Dopis.

Iz Stupnika. Nemila smrt, koja bez obzira i nemilo maše po našoj nadbiskupiji kosom svojom, prekinu dne 18. t. m. ob 9. uri s večera nit života preč. Josipu Sačiću, začast. kanoniku prvostol. kapitula zagrebačkoga, podjašpištu i školskomu nadzorniku okružja okićkoga, vlastniku zlatnoga krsta s krunom Franje Josipa za zasluge, župniku stupničkomu, u 65. godini života, misničtva 41. a župnikovanja u Stupniku 36. Spomenut je doduše u našem crkvenom listu otaj žalostni slučaj; ali je uspomena Sačićeva više vriedna. Svaki gubitak u častnom svećenstvu svome težko osjeća prostrana ova nadbiskupija; nu smrt Sačićeva ljuća je za nju rana; s njim bo pogibe jedan najrevnijih dušnih pastirah, neumoran a uz to vješte i sretne ruke gospodar, žarak i odvažan rodoljub, zaufan riedak prijatelj, muž u podpunu smislu bez himbe od svakoga slavljen. Težka bol u želudcu popala ga u jeseni prošle godine, i svim protimbam izkusna liečnika mučila ga je ljuto neprestance i spravila ga na golu kost i kožu; nu on poput Joba podnašao je sve mukotrpno, a duha bio vedra vaviek i do zadnjega trenutka, dokle primiv sv. otajstva nekoliko satih prije smrti dušu vrati stvoritelju svomu. U oporuci spomenu zakladu za života svoga u rodnom svom mjestu Jakopovcu u župi topličkoj na korist tamošnjih kapelanah u 500 f. načinjenu i jur tekuću; sjeti se podvostručenim prineskom sjemeništa i nemoćnice nadbiskupije ove, nezaboravi ni roda svoga, komu ostavi 1000 f. glavnicu, da od tekućih kamatah kuća namiri prešnije potreboće. Nego najbolje će pamtiti Sačića župa stupnička i nasljednici njegovi. Pripovjediti ćemo djela, pak neka sama ona govore. Ostavio je u najboljem redu župni stan i gospodarstvene sgrade, nov vrlo udoban i prostran podrum cerkveni; ostavio u krasnu redu župnu crkvu, koju je bez svake glavnice o milostinji svoga puka a svojem neumornom trudu dao oslikati, novim vezom i krovom providiti, i zvonik joj bakrom pokriti, unj skladovita zvona objesiti, dobru uru nabaviti i munjovodom osigurati; liepo prostrano groblje dao opasati zidom pokritim criepom; dalje dao je područnu crkvu bl. dj. Marije s nova podignuti, oslikati ju i ozidati, a za prenapravljanja druge područnice sv. Benedikta zateče ga

Digitized by Google

smrt. Težka muka bijaše sa svakoga pogleda početi u Stupniku; jer mlada župnika dočeka množina svakojakih tegobah i zaprekah to moralnih to materijalnih; ali je dobro tu došla odvažna i uztrajna volja Sačićeva. Punih 12 godinah boreći se s novčanom nuždom potrošio je na okrčivanje šikare Gaj zvane, ali ju je preobratio tako rekuć u perivoj od 40 jutarah, gdje je sada stranom livada, stranom crna oranica, po sredini hrastovom šumicom predieljena i zahladjena. U ogradi župnoga stana zasadio je nov šljivik. Nasljednikom svojim ostavio je liep vinograd Bereć zvani za vjekovitu zakladu s tom obvezom: da za pokoj duše njegove služe svaki mjesec po dvie tihe sv. mise, a svake četvrtine godine jednu pjevanu uza zvonjenje svih zvonah. Puno je 36 godinah, ali je više još sve ono, što je Sačić ponapravio, nego što bi se u toliko godinah makar marljivošću i revnošću običnom dalo ponapraviti. Uza to potreban nebi odlazio izpod njegova krova bez pomoći ili milostinje, ni gladan bez hrane. Kao biljeg prijateljskoga njegova srca i ljubavi neka bude na kratko spomenuto, da je ne jedan put sam posudio novca, da može posuditi i pomoći prijatelju si u težkoj nuždi, a na pogibeljnu mjestu druga i prijatelja si sam zamienio svojom glavom. — Svim narodnim zavodam bijaše za života darežljiv podupiratelj. — Kakovu je pako u duševnom pogledu našao župu, a kakovu ostavio, sam Bog pravo znade, i zahvalni starci sada kroz plač spominju. Težko je dakle ucvilila smrt župljane, prijatelje i znance pokojnikove; nu tješe se da su djela kriepostna života njegova i molitve zahvalnih srdacah namjestile dušu njegovu kod Boga pravednika.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti g. stožernik nadbiskup kako bi po svojoj staroj navadi došao na svaki izpit u sjemenište svoje, kad bi mu god dopustio posao, tako dne 23. t. mj. dodje na zadnji, a taj put još i zato, da duhovnoj mladeži prije polazka na ferije rekne otčinsku besjedu opomene, svjeta i naputka. Besjedu tu javljamo u današnjem broju. Dne 25. podielio je sv. red djakonata ljetošnjim redjenikom presv. g. biskup Ivan Kralj, a presbiterat sam visokoč. g. stožernik nadbiskup drugi dan u nedjelju. Sbog mladosti nije primio od izučenih bogoslovah djakonata jedan, a presbiterata neprimiše dvojica. U ponedjeljak završila je duh. mladež školsku godinu svečanom zahvalnicom misom u prvost. crkvi. —

— Presv. g. biskup Ivan Kralj odveze se jučer u kupalište Neuhaus pokraj Celja. Preuzv. g. biskup J. J. Strossmajer povratio se je s kisele vode u Djakovo.

— Jučer u jutro primi presv. g. naslovni biskup i lektor prvst. kapitula zagrebačkoga Ignacij Kristianović s dotičnimi izpravami blagoslovljene znakove svoje časti iz ruke uzorit. g. stožernika nadbiskupa.

— G. Mirko Belas, duh. pomočnik brdovački, postao je župnikom na Stupniku.

— Ove godine neće se u zagrebačko nadbiskupsko sirotište primiti niti jedan učenik, jer će sva prazna mjesta popuniti pristupnici iz Požege; za požežko pako sirotište imaju se poslati molbenice po navadi do 20. kolovoza t. g.

Erdelj. Dne 30. srpnja početi će se izabirati po kotarih poslanici na izbor grčko-katoličkoga nadbiskupa u Blasendorfu, gdje će se skupština sastati 10. kolovoza. Kano kraljevski povjerenici stati će biskup lugoški Aleksander Dobra i nasodski nadkapetan Al. Bohečel, i otvoriti skupštinu svečanom službom božjom, sutradan pako predavati će se glasalice cedulje, a trojica, koji dobiju najviše glasovah, predložiti će se nj. veličanstvu i tada će nj. veličanstvo čuvši misao biskupah lugoškoga, velikovaradinskoga i samošujvarskoga imenovati nadbiskupa, i on će, pokle ga sv. otac papa potvrdi sjesti na nadbiskupsku stolicu.

Ugarska. „Szazadunk“ javio je tu skoro, da su mu poslana pravila nove peštanske lože slobodno-zidarske, koju je sastavio neki Levis, bivši za Bacha kod policije činovnik, a sada učitelj englezkoga jezika na sveučilištu. Loža se zove „jednota u domovini“, ali se neufa proglasiti članovah javno, nego samo potajno. Kako „Pest. Hirnök“ veli, bilo bi članovah skupa sa začetnikom samo 13. Katolici moraju i sami znati, da stupajući u slobodne zidare padaju pod crkvene kazne; drugčije protivi se to magjarskomu narodnomu duhu rovati s ovakovimi krtovi pod zemljom. Tom se osnovom, kako je vidjeti, ide samo za tim, da nekoji šarlatani dodju nà sladak hljeb, jer osim godišnjega prinoska ima se platiti primarine 50 for. Iz pravilah udara u oči osobito, što se spominje samo najvišje biće, a ime Bog nerabi se skroz. Loža sveti samo pet blagdanah, a za nedjelju nemari ništa, osim ako na tajno nesveti šabca. Blagdani su jim: dan sv. Stjepana kralja, za obmamiti Magjare, dan začetka ložina, žalobni dan, (nezna se koji, ali vel. petak neće biti), god zemaljskoga zaštitnika, koj se sveti dva puta, i rodni dan kraljev kano lojalna krinka za vladu.

— Sudac iz Mohača vozio se nedavna s jednim prisežnikom noćju pokraj šumice, a vozeći se zasvietli kroz grm vatra. Ustave konje, sidu s kolah i podju gledat, al' opaze oko vatre hrpu prosjakah, koji kad počutiše da netko dolazi, skočiše na kola i u tren odjuriše. Na daski tvrdo svezana vide dječačića od dvanaest godinah, a u vatri gvoždje. Kako oslobodjen dječak pripovieda, naumiše mu usijanim onim gvoždjem izcvrti oči, pa ga kano sliepca okolo voditi, a odmamiše dječaka na nekom sajmu novcem.

Berlin. U posljednjem konzistoriju potvrdio je sv. otac prepošta župnika u Königsbergu Namsanovskoga

Digitized by Google

kano biskupa Agathopolisa in part. inf. koj će od sada biti apoštolski vikar nad katoličkim dielom pruske vojske, a stolovati će u Brlinu. Poslje prekonizacije javi kardinal Antonelli pruskomu poslaniku u Rimu Arnimu, kako je drago sv. otac izpunio volju njegova vladara. Novi biskup biti će posvećen u Vratislavi i tada se nastaniti u Berlinu, gdje mu je za službu opredieljena župna crkva sv. Mihovila i garnizonska. Za doček spremaju se sjajne svečanosti. — Koliko je počeo milovati kat. crkvu kralj Vilim, svjedoči i to, što je ove godine na rodni svoj dan prazno mjesto ravnatelja u katoličkom odsjeku ministerija prosvjetnoga, podielio u krugovih „ultramontanskih" jako obljubljenu katoliku Kraetigu. Govorilo se, da se to mjesto neće već popuniti, jer da je to bila samo milost pokojnoga kralja; nu Vilim reče: „Nesmiem dirati, što je brat napravio, a jednakost katolikah podanikah mora biti u svem prava istina."

Virtemberg. Časopis „Deutsch. Volksbl." prispodablja novi ženitbeni zakon austrijski sa zakonskimi u Virtembergu obstojećimi naredbami glede dvijuh glavnih točkah. Čl. 3. austrijskoga zakona naredjuje: „Od dana kada počima valjati ovaj zakon, govoriti će sud u ženitbenih poslovih katolikah, kao što i ostalih kršćanskih i nekršćanskih vjeroizpoviedih u kraljevinah i zemljah, za koje je ovaj zakon stvoren, izključivo oni svjetovni sudovi, koji su bili za oto vlastni prije 1. siečnja g. 1857., kojega dana počeše poslovati sudovi duhovni." Virtemberžki zakon od 30. siečnja g. 1862., kojim bješe ukinut s Rimom sklopljeni ugovor, naredjuje čl. 8. ovako: „Katolički stanovnici onih stranah zemlje, gdje dosele valjaše prijašnji ženitbeni zakon austrijski, podvrgavaju se unapried u ženitbenih poslovih obćenitomu pravu katoličke crkve i biskupskoj sudbenosti pod iste naredbe, kao što i ostali katolički državljani." U Virtembergu proteže se biskupska sudbenost na sve katolike u zemlji, u Austriji oduzima se biskupom. (Dakle po mnienju g. ministra pravosudja dr. Hrbsta, što ga 21. ožujka izjavi u svom govoru o novom ženitbenom zakonu, nespada Virtemberg u broj „novovječnih državah evropskih," već ide u broj „državah, što su izvan narodnoga prava evropskoga, ter jim ugadja tudje sudstvo.")

Iztočna Indija. Katolička crkva u Indiji oplakuje od njeko doba težke gubitke. Skorice umre apoštolski namjestnik u Jaffni, dor. Semeria. Od 6 indijskih biskupah, koji prošloga ljeta prebivahu velikoj svečanosti Petrovoj u Rimu, umroše jur trojica. Dor. Godelle, dor. Fennely i dor. Semeria. U taj je par osam vikarijatah izpražnjenih, naime Agra, Patna, Dacca, Hyderabad, Madras, Pondicherry, Quilon i Jaffna. Napredovanje katoličke vjere veoma je povoljno. Tako n. pr. okrstilo se u apoštolskom vikarijatu u Jaffni prošle godine do konca studenoga 2615 osobah, medju njimi 224 odraslih poganah, 110 djece poganskih roditeljah a 24 djece roditeljah protestantskih; ostalih 2257 bijaše od roditeljah katoličkih. Broj pričestnikah bijaše prošle godine 35.007, vjenčanikah pako 559. Agra i Patra imaju od nekoliko mjesecih opet svoje biskupe, po navadi iz kapucinskoga reda.

(*Knjižtvo.*) Družtvo sv. Jeronima dalo je na prodaju knjižari Županovoj (Albrecht Fiedler) i preko nje u sve knjižare sljedeće poklonjene si knjige propagandine: „Molitvenik za kat. poslanstva" po Slovincih na jugu. Treće izdanje popravljeno i preradjeno 12ina str. 300. Ciena samo 50 novč. Zatim „Razmišljajte ova dobro" po 28 nov. i „Kratka razmatranja" po 14 nov. poznate kod nas misionske knjige. Obaljena je skoro za polovicu ciene, samo da idu u puk.

Družtvo sv. Jeronima.

Dalje pristupiše:

Kao utemeljitelji preč. gg. kanonici: Franjo Gašparić s obveznicom narodnoga zajma od 100 for. i Gjuragj Muzler s 50 f.; vluč. g. ravnatelj riečke gimnazije Antun Mažuranić s 50 for.

Čl. I. red. s 20 for. gg. Krizmanić Nikola, pr. d. st. i žup. dr. A. Kržan prof. Iz kotara karlovačkoga podarcidj. i župnik Mato Župčić, župnici Drag. Herceg, Ign. Neralić, Ivan Mašek, Pet. Bučar, i samostan oo. franjevacah karlovački; (kotara gornj. varaždinskoga) župnici: Drag. Forkel i Mavro Broz; zatim g. poručnik grad. puk. Stjepan Mašić.

Čl. II. reda s 10 for. gg. župnici karl. kotara Šim. Stuparić i Stjepan Žugčić, i kapelan varaždinski Aleksa Jalšovec; Zatim iz kot. gor. varaždinsk. župnici Mio Bešvir, Janko Vuković i upravljatelj župe Mato Zvrhek, duh. pomoćnici: Franjo Burek, Gjuro Belčić, Josip Petek.

Čl. III. reda: gg. Gjuro Lehpamer podarcdjakon i žup. Nikola Batušić župnik, Leskovar Andrija župnik, Eduardo Jelošić kapel., Peter Krajač kapelan, Kosiček Ubaldo kap., Gjuro Irgolić gradjanin zagreb. G. župnik (kot. gor. varažd.) Mio Baneković 2 for. jedan put za vazda.

Dopisnica urednička.

G. K. D. u V. Preko namirene svegodišnje predplate ostalo za buduću 12 kr. O. B. H. u I. Za drugi kakov nacrt grada Zagreba neznamo mi ovdje, osim ako mislite različite fotografije.

Gospoda p. n. članovi družtva sv. Jeronima, koji su upisani il se žele do uključno 21. Kolovoza upisati, pozivlju se na rečeni dan za 9. satih u jutro na glavnu skupštinu u nadbiskupsko sjemenište.

Od priv. upravljajućega odbora.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 32. Tečaj XIX. U četvrtak, 6. Kolovoza 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkveno pitanje ugarsko.

(Konac.)

Sad ćemo zabilježiti, kakovi se javljaju s crkvene strane glasovi. „Hirnök“ pripravlja ugarske liberalce za odvažan odpor biskupski proti naumljenim zakonom, ter piše: „Ako neuračunaš psovke nekojih libertinah novinarah, u Ugarskoj nije se jošte ništa dogodilo, što bi pomutilo mir medju crkvom i državom (a spomenute zakonske osnove?). „P. Napló“ plaši samo nagovieštanjem, ter nam se naprvo prieti, da nas nikakova tudja sila neće moći odriešiti od dužnosti naprama zakonom, što će se stvoriti. Napló tu očevidno misli papu i tim ozbiljno grabi kat. crkvu, čime hoće da vrhovnu glavu svietske crkve katoličke i njezinu obranu stegne na teritorijalne medje. Rimski papa za ugarsku katoličku crkvu nije nikakova sila „tudja“, katolik, živio on u kojoj god zemlji i na kojem god kraju svieta, jest duhovni podložnik vrhovnomu glavaru matere crkve, pak je dužan njemu kano namjestniku Isusovu u duhovnih stvarih pokoriti se, sve ako se mora i protiviti državnoj oblasti. Papu, ako s prosjačkim štapom bude prognan u zadnji kut svieta, priznavati će 200 miliunah katolikah za vrhovnu crkvi glavu.“ Na koncu piše „Hirnök“, da se je lahko moglo ukloniti svakomu sukobu, nestvarajuć zakonah sviesti protivnih. Katolička ćut imala bi se štediti, jer težište magjarskoj državi jest upravo elemenat katolički. Ugarski sabor imao bi sada što koristnijega i silnijega raditi, nego je baviti se medjuvierskim zakonom. Drugčije prosvjeduje „Hirnök“ proti povredi 800-godišnjega prava crkvenoga u Ugarskoj i ustanovam naumljenoga ženitbenoga zakona. S njim jednako drži erdeljski crkveno-školski list, pak je vriedno zabilježiti, što i on piše: „Sve kad bi se u katolikah Magjarah i našlo toliko strpljivosti ter bi podnosili tolike uvrede, to u našoj domovini ima tim većma paljivih elemenatah, koji bi s ovoga neoprezna vladina načina lahko buknuli plamenom. Medju ostale nevolje naše domovine imaju se brojiti različite, jošte nesmirene narodnosti i vjere. Skoro svaki narod ima posebnu svoju vjeru i svaki je po načelih svoje vjere pred svećenikom svoga roda uredio obiteljske poslove; tako je Hrvat katolik, Srbin grkoiztočnjak, Rumunj jedan sjedinjen drugi nesjedinjen, Saksonac Luteran. Svećenstvo ovih narodah narodni su sinovi, pak ako su jim razmjerno manje važne stvari drugi i uredjivali, to se njim u svetinju obitelji još nijedan tudjin nije uvukao, nego su jim obiteljske poslove razpravljali vazda njihovi svećenici. Zakonska osnova juridičkoga odbora, koja je većim dielom napravljena sa znanjem i privolenjem pravosudnoga ministra, vuče obitelj izpod upliva svećenikah istoga s različitimi narodi poriekla i vjere, pak svatko razborit neka sudi, da-li se tim u toliko paljivo nebaca goruća guba za narode, koji se i u političkom pogledu drže izreke svoga svećenstva, kojega simpatije za Ugarsku jako su dvojbene.“

Drugi katolički i crkveni listovi pitaju se koj više koj manje još uviek nadom u starinski ustav, s kojim da su i crkvene pravice srastle, pak ili šute, ili zagovaraju i tješe se, da će to sve s dobra i liepa minuti.

Što dakle da sudimo? Ako promislimo, da su „Napló“ i „Lloyd“, najodličniji organi Deakove stranke, pa kad oni tako drzko govore, možemo već naprvo previditi nakane kako vodje tako i sve stranke njegove. Svećenstvo ugarsko većim dielom ima kamo većih simpatijah za starinsku municipalnu konstituciju, nego za parlamentarnu vladavinu, ali je ipak popuštajući od svoga političkoga osvjedočenja i videći kamo je okrenulo, mjesto da se passivno drži, prešlo u tabor Deakov, i

Digitized by Google

njegovoj stranki baš ono u mnogih krajevih izvojevalo pobjedu. Nadalo se, kako je u različitih listovih izraženo, da će većina za katoličku crkvu, kojoj Ugarska, a osobito narod magjarski ima puno zahvaliti, dati ako i ne kakovu povlasticu, a ono barem pravicu, što ju ide, i to bijaše uza ostale razloge velika ponuka, zašto-li je onamo prešlo svećenstvo. Nu sada? Sumnjalo se i prije, da je narodni „mudrac“ sklopio savez s liberalizmom bečkim, a sada već izlaze na ugarskoj strani još čudnije i smielije doktrine o crkvenom pravu.

Sadanji dogodjaji na crkvenom polju u Ugarskoj kako su važni i zamašni, tako su i poučni. Narodna i liberalna stranka, pokle se je svojemu cilju prilično prikučila, obratila se je očevidno proti crkvi i kleru. I opet velimo, da ugarsko svećenstvo gori od ljubavi za domovinu, za slobodu i ustav njezin, ter da su duhovnici kano domoljubi i sviestni državljani morali nekamo priložiti svoj trud i svoj glas; bojalo se je svećenstvo naprasitije stranke, kojoj je izražaj sada u ljevici i skrajnoj ljevici ugarskoga sabora, pak u listovih Košutovih i nekojih javnih glasilih; ali da je onako skupno, živo i odvažno prionulo uza stranku Deakovu i svom snagom njezinim ciljevom put krčilo, jednim razlogom jest i oprezna štednja iste stranke naprama interessom crkvenim i svećeničkoj ćuti, pak i sladko obećavanje. Ota štednja kaže se pomalo još i tada, kada se mora odlučna reći, a nije nje mogao zatajiti ni ministar u čas isti, kada misli smiriti liberalce, ter pokle su već predložene crkvom naprvo osudjene zakonske osnove o školi i sudovih ženitbenih, reče da nemože predati interkonfesionalnoga zakona, dok nečuje želje naročito jošte kat. crkve. Naravno ministar nije mogao odoljeti nagonu, da nepusti u sviet i ote, kako je vidjeti prije čuvenih in plena forma željah jur sgotovljene zakonske osnove. Nepomaže pako štednja, kada se rezervacije i nepovoljne nakane razgovetno vide, ter ugarska crkva već sada može znati, na čemu je.

Česa-li se nakaniše držati i kakovim misle poći pravcem ugarski crkveni glavari izaći će za koj čas posve na vidjelo; a mješovita konferencija, što će se skorim sazvati, pokazati će, kolikoj se podpori ima crkva u skorom očitu boju nadati od svoga katoličkoga puka. S liberalačkimi listovi slažu se i katolički u toj misli: da ugarskoj crkvi netreba hvatati za konkordat, jer i tako da ima 800godišnje pravice svoje utemeljene na državnom ustavu i kanoničkom pravu, i jer se konkordat s ustavom neslaže. Ali je gotova pogibelj stavljati temelj crkvenim pravicam i obranu u ma čiju i kako staru državnu konstituciju, a priznati da je ista konstitucija izvor istim pravicam toliko je koliko i zatajiti crkveno pravo. Ta to se s protivne strane i veli, da baš, jer se ima konštitucija državna skroz preobraziti, po njoj moraju se promieniti i preobraziti takodjer i crkvene pravice. To i jest, što kažu vladini organi, i što sama vlada reče kroz prosvjetnoga ministra; ali je to opet ono, na što nemože i neće pristati crkva. Kako je božanstvenoga izvora sama crkva, istoga božanstvenoga izvora i u njezinoj naravi jesu i njezine pravice, kojih se ona odreći nemože a da se neodrekne sama sebe! Zar pako nečusmo glasne i jasne one rieči, da naime na sabor ugarski kako neide konkordat tako neide ni kanoničko pravo?!

Rekosmo već po više putah i mi, da se po ugarskih i hrvatskih starih zakonih nebismo mi s ovu stranu marili boriti za konkordat kao takov; ali je to naravno, da volimo manje zlo od većega. A da su u istom konkordatu veće po crkvu pravice i sloboštine, nego će je za nju napraviti nova ustavna sloboda, već se vidi, i sva je prilika, da će ugarska crkva napokon hvatati za konkordat i žaliti, što nije umah skupa i jednako držala s episkopatom austrijskim. Konkordat se neslaže s ustavom! Neslaže, gdje rogoborni ustavnjaci nedaju da se slaže. N. pr. u Pruskoj ne samo da je pokraj novoga ustava konkordat ostao, nego se uzanj još razširio i utvrdio. Kad je naime god. 1848. proglašen novi ustav, koj i sada stoji, proglašena je ujedno sloboda i podpuna nezavisnost od države za sve vjere, dakle i za katol. crkvu, tako da se država niti pro niti contra neima pačati. Konkordat od god. 1821. ostade kano državno-crkveni naslon pruskim katolikom: na konkordat pozivao bi se papa kano kontrahent, na ustav pruski katolici kano državljani. Medjuto promienio se konkordat i tu u nekojih stvarih. U čemu se je po konkordatu država bliže bila priljubila kat. crkvi, u tomu je sama od svoje volje popustila ustavom; na što se je pako bila obvezala konkordatom, to je i dalje zadržala kao svoju dužnost. To je posve u redu, jer prava može se svatko odreći kad hoće, ali ne dužnosti. — Kako je dakle pruski konkordat bio samo daljim razvojem od prvlje obstojećih crkvenih pravicah (po različitih ugovorih do bečkoga), to je pruski ustav opet samo poslužio konkordatu da se slobodnije prema državnoj slobodi razavije. Žalostno je, da u tom poslu kazati moramo primjer u protestantskoj državi; ali od nekoga vremena prispodablja se Austrija s Pruskom u mnogom pogledu. Imamo primjera, da se konkordat s ustavom slaže.

Ali bolje je da bude slobodna crkva u slobodnoj državi, što upravo i jest naviestio ministar Eötvös. Parola: „Slobodna crkva u slobodnoj državi“, nikada se drugom prilikom nije čula, nego

Digitized by Google

kad bi se spremao ozbiljan boj proti crkvi, boj, kojim bi se pomoćju državne sile imale crkvi preseći životne žile. Badava se je s protivnom strankom prepirati o slovnom smislu, kad je historičan smisao vazda drugačiji, nego što ga kažu rieči t. j. historija svjedoči, da je ota fraza i parola vazda značila neprijateljštinu i pritlaku za crkvu. Po slovnom smislu znamenuje slobodnu crkvu u slobodnoj državi naprama svakoj vjeri indiferentnu državu, koja niti ove niti one vjere nevoli staviti pred ostale, niti jednu na štetu druge pomaže i brani. To pako neće reći: da država po tom načelu neima braniti nijedne vjere. Protivno: ona brani svaku jednakom mjerom i načinom jednu od druge i od tudjih nasrtah i prevalah, pače si od njih za vlastitu svoju fizičnu silu gleda dići bedeme. Državna svemoć, državna veličanstvena prava na polju crkvenom i religioznom nemogu se po nikoj način složiti s načelom slobodne crkve u slobodnoj državi. Čim je država sebe proglasila nezavisnom od svakoga crkvenoga upliva i dosljedno svaku crkvu nezavisnom od upliva državnoga, mora ona slobodu svake crkve u svem obsegu i ozbiljno štediti, a to ne slobodu, koju bi se samoj njoj svidjelo odkrojiti crkvi, nego slobodu, koja dotičnu crkvu ide po njezinoj naravi i ustroju. Ali granice obsega crkvenoga i obsega državnoga točno označiti i utvrditi, a da se nepovriede prava ili interesi koje god stranke, to je onaj remek mudrosti, koga u praksi još nitko nije proveo. Zato se i jesu stari mudri zakonari i vladari vazda bojali proglasiti to načelo; a što novi toliko njim praskaju, jest, što ili ga nerazumiju ili ga nekane za sbilja izvesti. — Već ni ono dakle, što ota parola slovom kaže, nije normalno stanje ni za crkvu ni za državu, niti ga je željeti. Budu-li pako katolici primorani, oni će dakako taj program prihvatiti, ali nipošto u historičnom smislu, nego u pravom smislu rieči, i na tom se položaju boriti. Liepo je to jednim potezom pera dati crkvi podpunu nezavisnost i slobodu, nu neide tako brzo i liepo. Težkim trudom i mukom morala je crkva svaki put izvojevati si slobodu. Ako se je sve na papiru i dala, uviek je još boja sa samom državom slobodoglavom, s nevjerom i zloćom, liberalskim gospodstvom i krutom silom. Težko ide i tamo, gdje se dobro misli. A da će u Ugarskoj poći onim putem, kuda se katolička crkva neda voditi, sva se kaže prilika. G. ministar Eötvös ljubi kititi besjedu; a kako je nakitio zadnjom besjedom slobodu, što je kani katoličkoj crkvi dati, na koncu izadje ta sloboda preslobodna i prerobska. Mnogi misle, a i gosp. ministar reče izrikom, da sloboda crkve (uz ostale biljege pojma) stoji u slobodi njezinih članovah od tegotna jarma crkvenih zakonah i opet narodnih crkavah od Rima. Tada bi se naravno sloboda državna, kakovu s ostalimi zamisliše i državnici ugarski, i ovakova crkvena sloboda dobro slagale; ali bi skupa bile garancija ne obćenitoj slobodi nego obćenitoj anarhiji. Osvjedočiti će se bar. Eötvös, da je upravo nemoguće stvoriti interkonfesionalni zakon, koji bi sve konfesije smirio i zadovoljio a nijedne uvriedio, kako je nemoguće i svaku vjeru, štono on reče jednako cieniti, nebudući moralno moguće jednako cieniti istinu i bludnju. Kapu treba krojiti po glavi, a ne glavu obrezavati po kapi; a iz ministrova govora i zakonskih osnovah vidi se, da ugarska vlada misli najprije skrojiti i sašiti za sve vjere jednu kapu. Medjuto do skora moći ćemo još bistrije suditi, kad se sastane naumljena katolička konferencija, koja se još sazvati nemože; jer crkveni glavari žele, da budu na njoj odlični katolici, koji su sada jako zabavljeni saborskim poslom, a i sam Deak, kad se sabor odgodi, želi u njoj viećati.

Značaj sadanjega doba.

Pita se često, koji da je značaj sadanjega doba. Jedni vele da je bezznačajnost, drugi da je indifferentizam, materializam ili nevjera; nu sve su to pojavi i plodovi jednoga temeljnoga značaja, koj svim vlada, jednoga načela, koje je sve nadahnulo, a to je laž. Laž je pravi izraz našega vremena, parokrug, što se slegao nad Evropom, para, što sve kreće, i stroj, što radi.

Osobito rado nazivao bi Bog spasitelj sebe istinom: „Ja sam istina," svoju crkvu carstvom istine, sotonu pako otcem laži. Otimi nazivi dosta su jasno označene dvie sebi protivne sile i načela, što vladaju moralnim svietom, što radjaju sve ostalo: na jednoj strani vjeru, kriepost, pravdu i mir, na drugoj nevjeru, krivoboštvo, zloću, nepravdu i kavgu. S jednom laži započe sotona svoje vladanje i što sliedi iz njega: poganstvo, razsap i smrt. Poganski sviet sa svojimi kumiri, žrtvami i proročišti, pače sa svojimi kriepostnimi mudraci, kojih rieči a i čine poznajemo, nebijaše drugo nego ogromna laž.

S istinom, ne s trpljenjem započe spasitelj spasiteljno djelo svoje; radi istine bude on na križ pribijen od laži. Njegovo je carstvo istina, ter se s toga u svako doba prezire i progoni od laži. Prvo oružje poganstva, zatim Julijana odmetnika i starih krivovjeracah, kano Manihejah, Arijanah, Nestorijanah, Pelagijanah itd. bijaše laž i kleveta proti crkvi, a za otim oružjem istom sliedila bi nasilja. Glavna poluga reformacije bijaše takodjer laž; načelom: „calumniare audacter, semper aliquid haeret" služi se protestantizam

Digitized by Google

sveudilj jošte proti crkvi katoličkoj u znanosti, politici i životu. Lažmi obmanu Gustav Adolf svoje Švede, s lažju sdruži se malo po malo himba, okrutnost i javna silovitost. Na isti način radilo bi se u Njemačkoj, Švajcarskoj, Nizozemskoj, Englezkoj, gdje se laž zaodjela nekojimi kukavnimi ostanci katoličke hierarhije i obreda, da zasliepi pučanstvo. Parokrug laži namaknuo se nad cieli sriednji viek i razglasio ga sadanjemu vremenu kano vrieme najgrozovitijega mraka, dočim u istinu nebijaše ni prije ni kasnije vremena, kada bi se pojavljivali takovi učenjaci, takovi svetci, kada bi cvalo takovo žiće i biće, takove sloboštine i gradjanstvo, a sliedila zasebice žurno najveličanstvenija odkrića. — Isti parokrug laži namaknuo se nad najodličnije muževe prošlih viekovah; nećemo da govorimo o papi Grguru VII. ili Innocenciju III., mi imenujemo samo Filipa II. španjolskoga, Ferdinanda II. austrijskoga, Tillya i druge, dočim se Gustav Adolf, Henrik VIII. englezki, Elizabeta, Mansfeld, vojvoda Bernhard weimarski uzdižu nebu pod oblake. Schillerov roman o tridesetgodišnjem ratu i odpadu Nizozemske jošte je i dan današnji skoro jedino vrelo, odkale tisuće crpe nazore svoje i povjestničko znanje, dočim je ipak Schiller bio dosta pošten, te je u starijoj dobi svojoj priznao, da su šenuti oni ljudi, koji u spomenutih djelih traže što drugo, nego-li liep slog i povjestni roman. Po tom obćenitom uzoru udešeno je sadanje pisanje poviesti o srednjem vieku, reformaciji i katoličkoj crkvi te se širi kano ogromna laž posvuda u školah, akademijah, sveučilištih, knjigah i časopisih. Sav sviet toga je pun. Državnici, poslanici, činovnici, gradjani, mladež; neprebrojne pogreške, promašena politika, neprijateljski zakoni i umjetno stvorena mržnja u istih katoličkih zemljah tomu je posljedica.

Obožavani Friderik II. pruski, komu su psi njegovi više vriedili, nego-li ljudi, bijaše majstor laži. Tvornici svojoj za brošure, svojim lažim, kojimi nauškavaše protestante, ima on pripisati veće posljedke, nego-li istomu oružju svojemu. Francezka republika bijaše hrdjavo djelo laži na račun slobode i jednakosti, dočim bi nad svim gospodovalo strahovanje i robstvo. Nu govorimo o sadanjem vieku, gdje laž vlada većma no ikada. Majstori su laži Cavour, Napoleon, Bismarck; laž glavna je poluga njihovim uspjehom. Lažmi se cieli narodi bune, sliepe, mute. Laž bijaše glasovanje naroda u Italiji, Savoji, Meksiku, Schleswig-Holsteinu itd. Tude odluči sila bajoneti, izkrivljeni popisi. Tako zvano javno mnenje nije drugo van ogromna laž, koju njekoji novinari kano jevtini služnici gdjekojega stranačkoga ministarstva šire i uz trubljavinu oglašuju obćinstvu sabranomu pred daščarom. Po tom „javnom mnenju“ stvaraju se tada zakoni, upravlja se i progoni, tko drugačije misli. Izbori zastupnikah, pače ustavi većom su stranom laž; pravi spas naroda stvar je nuzgredna, glavna je stvar strančarenje, kruhoborstvo, ulagivanje u milost ministarah. Liberalizam skup je svih lažih; on skapava od slobodoumja, a mrzi na svako drugo političnoili religiozno mnenje; on kuje u zviezde svoju toleranciju, a najmanje je tolerantan; on obećava dušobudne rieči slobode i prava, a tlači svaku slobodu i pravo, što njemu neide u račun. Jednakost, bratinstvo i humanitet, obrazovanost i prosvjeta lozinke su dnevne, nu nikada jošte nevidje se tolika nejednakost i tolika mržnja, tolika surovost u ponašanju i sljepota u najjednostavnijih temeljnih istinah. Hini se patriotizam, štovanje prestoljah, govori se o najsvetijih pravih veličanstva, sve same rieči, kojimi se kao plaštem kriju vlastite požude za gospodovanjem i drzovito naumljeno uništavanje moći vladalačke. Ista nepristranost pravosudja postala je lažju, jer je u rukuh stranke polugom, kojom se štite vlastita nastojanja, njim protivni nazori progone i u zametku zadušuju.

I ono, što je čovjeku na zemlji najvišje i najsvetije — vjerozakon — postao je svrhom laži. Vele da su tobože i oni katolici, dobri katolici, nu samo da siromašni puk varaju i pomute svojim osnovam u prilog. U životu, školi, obitelji, u pisarnah, viećnicah, gostionah, na prestoljih vlada laž. Najsavršenije pako smetište lažih jesu časopisi, ter zato vladaju svuda, nasladjuju i proniču sve, sve slojeve družtva čovječanskoga odosgora dolje i odozdola gore, jer laž je značaj našega vremena. Što se pako laži opire sa strane crkve katoličke, na propovjedaonicah, na saborih, u družbah, grdi se kano stranka, mračnjaci, ultramontanci, ješuviti. Istina se dakle potvara strankom, jer je upravo laž vladajuće načelo sadanjega vieka, temeljni značaj, kretajuća sila i parokrug, u kom živemo. A posljedice? Kao što carstvo istine, crkva katolička sve proniče, sve odnošaje, sve žilice roda ljudskoga, gradjanski i religiozni život, politiku, zakone, umjetnosti i znanosti, sve oplemenjuje i blagoslivlje, ter mir pribavlja, blagostanje, pravdu i pravicu, tako proniče i laž sve žilice roda ljudskoga, i ono što je najsvetije, ter ruši opet sve. Ona ruši mir izmedju Boga i ljudih, izmedju vladarah i narodah, i narodah samih. Ona podkapa družtvo, obćine, obitelji, zakonitost, red i pravdu; ona uništuje viernost, vjeru, ugled i poslub, žiće i biće, umjetnosti i znanosti. Siromaštvo, zločinstvo, buna i bezzakonje to su njezini plodovi. Ako se Evropa koči u oružju, dugove gomila na dugove, narode duši porezom i tjera u ždrielo zdvojnosti, to je laž uzrok tomu; jedan nevjeruje više drugomu. Makar za koje vrieme i omazala laž taj evropski, trulosti i gnjiloće prepuni grob svietlom masti civilizacije i prosvjete, spasa narodnjega i ljudske sreće, svršetak ipak nije drugi, nego-li svršetak laži, a taj je razsap i propast. Zatim istom, pošto bude ljudstvo izza silne obsjene progledalo, doći će istina i njezino carstvo, doći će crkva opet u svoje pravo, da iz ruševinah sadanjega carstva laži, kao što nekoč iz ruševinah poganskoga, stvori novi red kršćanski. W. K. Z.

Digitized by Google

Dopis.

Iz Varaždinskih Toplicah 28. srpnja. Naše crkveno glasilo donosi nam na časove viestih, kako se crkve podigoše ili poljepšaše, pak evo i ja jednu pridajem. Više već godinah gojili su želju žitelji selah Jakopovec i Kaštelanec, da svoju kapelu sv. Jakova k župi Topličkoj spadajuću novim žrtvenikom ukrase; ali slaba ljetina kroz više godinah nije jim dala izvesti bogoljubne i hvalevriedne nakane. Pošto je prošle godine ljetina bolje poniela, pomisli njihov duh. pastir, nebi-li sada hora bila da se namišljeno djelo izvede. U tu svrhu sazove starešine pomenutih selah, a oni rado uz njega pristanu. Tako je brigom župnika topličkoga g. Eduarda Peroka o prodanu crkvenom vinu i novčanom prinosku kapela sv. Jakova dobila liep nov žrtvenik s umjetnom slikom u pozlaćenu okviru. Blagoslov novoga žrtvenika obavio je preč. g. predstavnik, kanonik čazmanski i podarcidjakon doljno-varaždinskog kotara Ernesto Filetić prošle nedjelje 26. o. m. Prvu sv. misu kod novoga žrtvenika pjevao je domaći g. župnik a prigodno slovo kod rane i poldašnje sv. mise rekoše č. o. kapucin Alojzij Hajduk i domaći duh. pomoćnik. Kad već govorim o kapeli u Jakopovcu spomenuti mi je pobožnu zakladu, koju je nedavno preminuli za crkvu i dom velezaslužni začast. kanonik i župnik u Stupniku Josip Sačić u svom rodnom mjestu Jakopovcu načinio, sastojeću u 600 for. glavnice, od koje kamatah imade topličkі kapelan 12 sv. misah kroz godinu služiti, da tako puk ondešnjega sela $1^1/_2$ ure od matice udaljena više putih priliku imade službi božjoj prisustvovati. Nemogu zamučati još ni to, da je u novije vrieme nastojanjem domaćega župnika stranom darovano stranom iz novčanih prinesakah župljanskih pribavljeno mnogo liepih stvarih za župnu crkvu topličku. Da samo nekoje spomenem: preč. prvostolni kapitul dao je kaleže pozlatiti, iz dara preč. g. kanonika Peroka nabavljeno je sasvim novo ruho crkveno i jedan liep velum, iz prinesakah župljanskih nabavljen je pluvial za 90 for. te dvie dragocjene kažule, poklonjena su 4 ukusno vezena jastuka, liep oltarnjak za veliki žrtvenik itd. Bude-li Bog blagoslovio polja i gorice bit će toga još više učinjeno za poljepšanje hrama božjega, pak i valja da bude liepo uredjen hram u mjestu, kamo tolika množina stranacah dolazi u ljetno doba.

Viestnik.

Zagreb. U subotu dne 1. kolovoza bijaše u prvostolnoj crkvi svečan blagoslov dvajuh barjakah za dve čete ovdje u posadi stojećega puka grofa Gjulaja. Pokle su novi barjaci uza svirku donešeni u crkvu i obe se čete poredale oko crkve u dvoru i uljezao zemaljski zapovjednik vojske na čelu častničkih sborovah, a s gradjanske strane mnogi odličnici i kapitul u koralnom odielu, pristupi k žrtveniku s podpunom assistencijom za pontifikalnu misu blagoslovnik, zamjenik uzoritoga gospodina stožernika nadbiskupa, i poče svečanost vrstnom prigodnom propoviedju rečenom s besjedišta u presbiteriju namještena po posadnom katol. duhovniku g. Weberu na njemačkom jeziku. Poslie mise blagoslovi preč. g. dr. Luka Petrović po obredu barjake i predade jih uz kratak govor pukovniku. Kumovale su carske višine nadvojvodinje Marija Terezija i Klotilda, koje su barjake i poklonile, a nje zastupale visokorodne gospodje Gablenčeva i Jakopsova. Poslje blagoslova zabijali su se po običaju čavli barjakom u držak pred crkvom, barjaci se predali vojsci, a ona na nje prisegla; poslje prisege vratilo se svećenstvo u crkvu i došlo van sa sv. otajstvom dat blagoslov vojsci. Tim je svečanost u crkvi svršila u liepu redu. Dogodila se je ipak nesrećica; pozdravljajuć naime vojska iz pušakah poglavite obrede sv. mise i blagoslova, fitilj jak a s bliza probi na obojanu prozoru tik slike sv. Ladislava na staklu okance. Svečanosti pribivao je uzoriti gospodin na svom oratoriju u crkvi, a vanjskoj na prozoru iz svojih dvorovih. Poslje podne veselila se momčad o daru svojih častnikah u vojarni, a na veće veselje dade odvesti onamo i visokoč. nadbiskup iz svoga podruma desetak vina.

— U utorak primao je uzoriti gospodin stožernik nadbiskup sa sjemeništnim poglavarstvom mladež u klerike, i tom prilikom primljeni su sljedeći mladići: U II. god. bogoslovja: Obran Josip; u I. god. bogoslovja: Binder Josip, Horvat Stjepan i Pavliček Ignacij, sva trojica s varažd. gimnazije sa svjedočbom zrelosti; u 8 gimn. razred: Fučkan Toma sa zagrebačke gimnazije, Loborec August, Miljan Franjo, Jakopec Valentin s varaždinske gimnazije; u 7. gimnaz. razr. Babić Franjo, Cerovski Ivan, Debeljak Antun, Kos Stjepan, Volmut Josip sa zagrebačke, Belaj Ferdo, Broz Josip, Horvat Ivan, Sekovanić Karlo, Vindiš Petar s varaždinske gimnazije. Zatim pristupiti će u sjemenište sljedeći pitomci zagrebačkoga nadbiskupskoga sirotišta: Beker Ivan, Danko Franjo, Filipec Vinko, Gažić Mirko, Ivanišević Ivan, Kurjaković Vinko, Ninković Stjepan, Novaković Josip, Rossi Ludovik, Toth Teodor, Zimerman Franjo. Svih skupa dakle primljeno 29.

— Presv. g. biskup dubrovnički Vinko Zubranić (rodom iz otočke puk.) prebavio je prošlu nedjelju u Zagrebu. Putuje Savom i Dunavom u Carigrad porad hrcegovačkoga diela svoje biskupije, da kod nj. veličanstva sultana i njegove vlade izprosi poboljšicah i uredi nekoje poslove. Bio je na pohodih kod uzor. g. stožernika nadbiskupa, na objedu kod preč. g. opata kanonika Petrovića, a pregledao na brzu ruku po Zagrebu, što je vrednije viditi. Iz Carigrada misli se vratit preko Atine.

Digitized by Google

— U nedjelju imadosmo u našem gradu tri mlade mise: jednu u crkvi sv. Vinka, a druge dvie dvajuh Franjevacah u crkvi sv. Franje ob 6. i 10. uri.

— Preč. nadb. stolica imenovala je podarcidjakonom kotara krapinskoga vlč. g. Eduarda Finka, pokle je veleč. g. Ulrik Kirchlechner na vlastitu prošnju iste službe riešen.

Ugarska. U Bieloj crkvi dogodi se grozvita nesreća. Stotine i stotine ljudih iz crkve idućih sakupiše se pred stanom gradskoga liečnika, strah i užas zrcali se svim na licu, jer gledaju djevojče od 16 godinah, što se jedva doteturalo do kuće njegove, na svem tielu opaljeno, kratkim plaštem za silu pokriveno. Sirotica bješe od prsijuh do koljenah pocrnjela, a mjestimice okrvarena. Kako je naime išla iz crkve, baci njetko goruću žigicu na njezinu opravicu, opravica se upalila i u tren oka bijaše sva u plamenu. Malo je nade, da će ostati živa.

Beč. Bogoslovna grana bečkoga c. k. sveučilišta napisala je ministeriju prosvjetnomu spomenicu proti potvrdi izbora profesora dra. Ernesta Brücke za dekana profesorskomu sboru medicinske grane. Brücke naime jest protestant; pak ova spomenica, duga povjestno-pravna razprava dokazuje, da nekatolik dekanom biti nesmie; jer, kako u zaglavku veli spomenica, „bečko sveučilište jest korporacija katoličko-crkvena i kao takova ima specifično crkvenih pravicah, a ova svoja prava vrši do današnjega dana u sveučilištnom konzistoriju, kamo svaki dekan kao član ide: i sbog togu pokorno podpisana grana bogoslovna primorana c. k. ministeriju očito i iskreno izreći svoje osvjedočenje: da se na vis. mjestu potvrdjeni izbor g. profesora dra. Brückea itd. za dekana s pravno obstojećim organizmom sveučilišta neda složiti.“

— Nota austrijskoga kancelara Beusta kroz carskoga poslanika u Rimu bar. Meysenbuga na držav. tajnika kard. Antonella kano odgovor na allokuciju od 22. lip. t. g. pokle se je dugo o njoj gatalo i pisalo, izašla je na vidjelo diljem. Dosta će biti, da ju u svoj list zabilježimo po mislih; jer osim hitrinah i tančinah diplomatičkoga pera itako ćemo razumljivije kazati prave misli. Dakle redom: Kancelar se potužio žicom svomu rimskomu poslaniku, koliku je žalost prouzročila besjeda papina, poslanik zagovarao papu, ali bóli utišati nije mogao; jer prem cieni, što je poštedjen car i prem vjeruje poslaniku, da su druge slične izjave sv. stolice oštrije, mora se ipak potužiti, da je papinska rieč naprama carskoj vladi i novoj uredbi preoštra. Nepravdam se, veli, jer sam mirovan; ali ipak nesmiem propustiti, što mi je na srcu, da kažete rimskomu dvoru. Sv. otac obazire se na prvašnjicu, a evo naprama Austriji postupa jednako kano i s drugimi državami, što opet gledajuć na prvašnjicu nemože biti jednako. Zar mi dirnusmo u zemljište ili posjed crkveni? Zar mi kat. vjeru i njezine službenike ugnjetosmo? Ali da nespominjemo primjerah smiele velimo, da je kat. crkva u Austriji sve i po novih zakonah na takovu položaju, na kakovu nigdje nije, a na to bi se bilo moralo gledati. Razumiemo dobro, da je sv. otac morao prosvjedovati proti povredi konkordata, i na taj prosvjed bijasmo spremni šutiti; ali nemožemo pustiti bez prigovora, što on prokletstvo udara na temeljne zakone, čim vriedja narodno čuvstvo i hudi boljku crkve. Posegao je dakle u tudje polje, začemerio pitanje, kojim su jur uzrujani duhovi, otegotio mirovno držanje vlade osudiv zakone, u kojih je temelj i za slobodu crkve i za naknadu prvašnjih povlasticah izgubljenih; istim zakonom zajamčen je i crkveni posjed, što je znak, da oti zakoni nenose biljega neprijateljštine, nego čuvanja pravicah, koje crkva jur izgubi u drugih zemljah. Neka se tješe narodi austrijski, da se više nego jedna kat. zemlja u isti mah sličnim zakonskim ustanovam pokori i opet mirno žive s crkvom, i da u Europi ima po imenu jedna velika država, u kojoj težnja za napredkom i slobodom i priznana viernost kat. vjeri jednakim korakom uzpored ide, i ta država upravljana jednakimi „mrzkimi“ zakoni sretna je do ovoga časa, da ju sv. stolica miluje osobitom simpatijom. Depešom sam od 17. lip. prorekao, koliko će zlo učiniti allokucija, ako nebude skroz blaga, pak evo sbilja sada je proti crkvi, papi i svećenstvu gnjev s nasrtom dvostruk. „Moram jošte (govori nota rieč po rieč ovako) prije zaglavka spomenuti, kako nas se je težko kosnuo onaj u zadnjih frazah allokucije na ugarske biskupe upravljeni proziv. Meni se čini, da bi u Rimu imali dovoljna razloga čestitati si s onoga velika takta i štednje, kako se je s ovim škakljivim pitanjem u Ugarskoj dosada baratalo. S nijednoga obzira nije željeti, da se spotaknu nova preporna pitanja i jače se zamrse neprilike obstojeće. Prije svega valjalo bi po našem sudu a za njezino dobro rimskoj kuriji paziti, da nedira u sumnjičavu narodnu ćut Magjarah. I sama sjena tudje pritlake proizvela bi u ovom narodu posve drugih stvarih, nego što jih sv. stolica želi, i mi bismo u brzo vidjeli, kako se i proti pravednu uplivu rimskoga dvora diže oluja žestoka upravo ovaka, kakova je duhnula sada s ove strane Litave.“ Kažite ove primjetbe kardinalu tajniku, a mi ćemo se i nadalje držati povučene crte, braniti prava države i ugled zakona, ali crkvi pustiti, neka u miru uživa sloboštine zajamčene joj našim zakonom. — To je po točnu smislu Beustova nota. Pisalo se je i ob noti Antonellovoj kano da je odgovorio na austrijsku notu; nu službene bečke novine pišu, da iz Rima nije došla poslie nikakova nota.

Feldkirch. Kao što javlja „Augsb. Post. Ztg.“, umre u tom gradu iznenada liekar A. C. liberalac u najpodpunijem smislu. On ostavi u svojoj oporuci 500 for. za siromake gradske uz naročiti uvjet, da kod razdieljenja neima posredovati nijedan svećenik. Dalje

Digitized by Google

ostavi on svoju, kako se veli, dosta znatnu knjižnicu gradu uz zapisak od 1000 for., neka se uzmogne povećavati, nu i tu je dodan uvjet, da se neima ni najmanje pačati kakav svećenik, pak da se neima nabaviti nijedna knjiga katolička. Napokon ostavi u oporuci zapisak od 2000 for. za onoga, koj bi u Feldkirchu prvi sklopio ženitbu gradjansku. Posljednjoj ostavštini dodana je podpuna razprava o izvrstnosti ženitbe gradjanske. Organ liberalacah „Feldkirch. Ztg.“ slavi oporučitelja u br. 43. ovako: „S Clessinom gubi grad najvrlijega i najradinijega gradjanina, stranka naprednjačka najrevnijega i najhrabrijega borioca za ljudska prava i slobodu. On neboravi više medju nami, nu uspomena ostaje mu, a mi mu ime bilježimo medju uzornike plemenita i slobodna značaja.“

Rim. Da ima u vrstah braniteljskih sv. stolice takodjer dobar broj protestantah, o tom bijaše nedavno točnije izvješće u „Kreuzzeitungu.“ Po tom izvješću bijaše 125 papinskih vojnikah njemačkoga podriekla na protestantskoj pričesti u pruskoj crkvici poslaničkoj. Ako se i nemože smatrati osobitom zaslugom vlade papinske, što ona u svojoj vojsci ima vojnikah razne vjeroizpoviedi, to bi se mogao ipak primjer sv. otca na izgled staviti mnogoj protestantskoj gospodi, koja nastoje, da svojim katoličkim podanikom otmu njihovu vjeru. Dalje je pričest otih 125 protestantskih vojnikah u vojsci papinskoj dobrim dokazom, da se nemašaju baš najgori i najnebožniji protestanti oružja u prilog glavi crkve katoličke, nebi-li obćenito posebno i narodno pravo i zajedničko kršćanstvo, pače u obće vjerozakon, ćudorednost i obrazovanost obranili proti navalam prevrata. Tim nadoknadjuju oni barem po nješto štetu, što ju nanose njihovi suvierci najvećemu blagu čovječanstva podupirajući i materijalno i moralno takove navale.

Vorms. 25. p. mj. bje svečano odkriven veliki Lutherov spomenik u prisutnosti kraljah pruskoga i virtemberžkoga, velikih vojvodah hesenskoga i veimarskoga, i markgrofa Vilelma badenskoga, a uz gruvanje topovah i gromovito klikovanje naroda. Prisutnikah bijaše do 100.000. Svečano slovo rekoše gospoda Oppermann iz Žitave, dekan Keim, prelat Zimmermann i načelnik vormski Brück. Kralj Vilelm i kraljević pruski bješe oduševljeno primljeni, kada dodjoše na mjesto svečano i kada odoše odatle. Za svečana odkrivanja vladaše najljepši red i veoma uznosito oduševljenje. Novi spomenik Lutherov, izveden od Rietschela, uzdigao se na mjestu, gdje je „reformator“ 18. travnja g. 1521. pred carem i carstvom izjavio poznatu svoju vjeroizpovied; 25. lipnja pako bi za odkriće odabran s toga, što su toga dana g. 1530. evangelički knezovi i staleži na saboru u Augsburgu caru pročitali po Melanchthonu sastavljenu vjeroizpovied. Spomenik nepredočuje sàmo osobe reformatorove, nego reformaciju kano posljedak i svršetak više predidućih i sudjelujućih dogodjajah; skupinu licah, što predstavljaju „stražare i zatočnike reformacije“, a medju njimi u sriedi ističe se kip Lutherov. Medju reformatori pripravnici odabra Rietschl Franceza Petra Waldusa († 1197.), Engleza Wiklefa († 1387.), Ivana Husa († 1415.) i dominikanca Florentinca Jerolima Savonarolu († 1498.) „Stražare i zatočnike reformacije“ zastupaju muževi djelotvornici, Friderik mudri saksonski, Pilip veledušni hesenski, zatim muževi učenjaci Melanchthon i Reuchlin († 1522. koj bi morao po prvotnoj osnovi biti medju reformatori pripravnici, nu poslje bude smješten medju zatočnike reformacije). Zastupani su takodjer njekoji gradovi, što se za reformacije osobito proslaviše; i to Augsburg, Špiru i Magdeburg zastupaju na spomeniku ženska lica. Osim toga ima mnogobrojnih reliefah, kojih jedan stavlja pred oči vjenčanje Lutherovo s Katarinom Borskom.

Anhalt. Nj. Svetost papa Pio IX. naimenova suglasno sa zemaljskom vladom biskupa paderbornskoga Konrada apoštolskim upravljateljem vojvodine Anhalta, te njegovoj nadpastirskoj brizi povjeri katolike anhaltskih zemaljah, koji bijahu dosele podloženi papinskomu nunciju u Monakovu, kano apoštolskomu namjestniku. Visokočastni biskup javlja u pastirskoj poslanici od da je tu službu preuzeo. — Vojvodina Anhalt, koju okružava pruska pokrajina Saska, sastoji se iz vojvodine Anhalt-Dessau-Cöthen i vojvodine Anhalt Bernburg. Poslje smrti vojvode Anhalt-Bernburga, koj umre 19. kolovoza god. 1863., pripade ta zemlja vojvodi Anhalt-Dessau-Cöthena, a on si usvoji naslov „vojvode anhaltskoga.“ Vojvodina ima na 43 četvorne milje 180.000 stanovnikah, medju njimi 2000 katolikah. Katoličkih župah ima u Cöthenu, Dessau-u, Bernburgu itd.

Rezno (Regensburg). Mjeseca svibnja odkrio se svečano spomenik, što ga pokojni kralj Ljudevit I. dade podići svomu učitelju biskupu Saileru. Pošto se u $9^1/_2$ sata u crkvi sv. Emerana odslužila svečana misa, kojoj pribivaše biskup, svekoliko svećenstvo, gradjanski i vojnički častnici, krenu oko $10^1/_2$ sata povorka iz crkve stiegovi ukrašen trg Emeranov, gdje se svijuh oči uproše na jošte pokriven spomenik. Tude se izpjeva slavopjev, a predsjednik vlade Gutschneider izruči u ime kralja spomenik gradu, kratkim govorom naglasiv znamenitost Sailerovu i pokojnoga kralja zahvalnost. Jedan član poglavarstva zahvali se u ime grada. Zatim pade zakrivalo, a zatečenu svietu ukazaše se blagi potezi slavnoga glavara crkvenoga. Kip, osnovan po Widmannu a saljeven po Milleru diže se na podnožju od tamnosive žulje, te ukazuje častna starca u biskupskom ruhu, u roketi i s križem, skutove je prebacio prieko desne ruke, a u lievoj ima knjigu, da mu se označi glavno djelovanje kano učitelja i pisca.

Bremen. Prošloga mjeseca bijaše tude treća protestantska skupština imajući u svem krilu rationa-

Digitized by Google

lističke propovjednike i svjetovnjake. Vodje bezvjernoga toga smjera, n. p. tajni savjetnici Bluntschli i Schenkel iz Heidelberga, dvorski nadpropovjednik Schwarz iz Gothe itd. bijahu prisutni; svega skupa dodje na skupštinu 230 članovah. Kano kuriosum može se javiti, da je dvorski propovjednik u Gothi Schweizer, razpravljajući od Bluntschlia stavljena pitanja, zahtievao i za atheističke družbe državnu toleranciju, za Isusovce pako ne. Tako sbore gospoda, koja sveudilj spominju toleranciju. Časopis „Kreutztg." pozdravi „protestantsku skupštinu ovimi riečmi: „Ta promislite jednom vi zabludjeli hodočastnici. Što namjeravate tude u Njemačkoj, na starom zemljištu kršćanskom? Tražite-li vjerozakon, što se osniva na prostu umu, idite u Kitaj; čeznete-li za hramom putenih slastih, putujte u Meku; radite-li za sbilja o pantheizmu, a ono možete se mnogo naučiti na obalah Gangesa. Ili opametite se vi zabludjela srca. Mislite-li da neima kazne za vas, koji deset i dvadeset putih suzbijeni ipak se sveudilj spremate jurišati tvrdju istine kršćanske, vjere vaših otacah, od koje radite da vam odpadnu braća! Pomislite dobro, da prema teku poviesti sada se neda ni pomisliti na njemačku narodnost bez kršćanstva, pa da biste vi narod upropastili, ako bi vam uspio pokus! — Nu nećete uspjeti, ako Bog da, pa makar se sastajali tisuću putih na skupštine. Ali ako nećete vi sami da odustanete, to će morati narod sam raditi, da se oslobodi takove rugobe; nijedan njemački grad, budi on velik i malen, neće smjeti dopustiti, da bude pozorištem bogohulstva.

Luneville u Belgiji. Divan prizor razvi se prošloga mjeseca tude, kada se grobu sprovodila priprosta sestra reda sv. Karla Boromejskoga, koja si osobite zasluge steče njegovanjem bolestnih i ranjenih vojnikah, te obćenito štovanje preljubeznim požrtvovanjem za svake ruke nevoljnike. Nepregledna povorka pratilacah svakoga staleža htjede izkazati posljednju počast i zahvalno srce milosrdnici blagoj, i što se riedko vidja u takovu slučaju, svekoliko vojničtvo, na čelu dva generala, više pukovnikah, mnogobrojni drugi častnici, sve se pridružilo žalobnomu provodu. Jedan konjanički satnik stare afričke vojske, koj bješe sam glavom izkusio, kolika je samozataja i požrtvovanje milosrdnih sestarah, nemogaše odoljeti srcu, a da neizjavi obćenita učešća s njekoliko riečih, koje silom svojom i srdačnosti ne samo sve prisutne živo dirnuše u srce, već i do suzah ganuše iste otvrdnule vojnike i na takve žalobne prizore vikle svećenike.

Laponija. Misionar Andrija Boller piše iz Tromsö-a: „Ove će se godine zarediti dva mlada svećenika za našu misiju. Takodjer sam predobio dva mlada Kvena (Finca) od 13—14 god. koji se na trošak njeke francezke grofice za našu misiju naobražavaju u Francezkoj. Utekla su oba iz Finske od gladi s roditelji pak Bog i sreća dadoše ter se namjeriše na plemenitu Francezkinju. Roditelje jim odpraviše natrag, jer svaki kotar mora skrbiti za svoje siromake. Imam i jaka zdrava, a darovita Norvežana s krajnoga vrha od 14 godinah, već je dosta nauka svršio, ali neimam novca za put u Belgiju, gdje u Malinu imam već 8 godinah jednoga Norvežana. Troje djece pripravlja se za prvu sv. pričest, a do 20 osobah vratit će se u krilo katoličke crkve. Jedan svećenik ići će odavle u Laponiju da se bolje nauči jeziku, jer tude u Tromsö-u govori se samo norvežki. Još se nadamo da ćemo ovoga ljeta dva laponska dječaka dobiti, koji bi se u inozemstvu naobrazili za misionare. Rad bismo jih poslali u Rim, ali nesmiemo sjevernjakah slati na onu talijansku žegu; jer težko mogu već živjeti u Koloniji, a jedva u Frankfurtu. Inače nam tude nije dobro, jer osim običnih neprijateljah, što nam prieče poslovanje, — a to su ljuta studen, vječni led i snieg, pak pusta tmina, — mori nas glad, koj je lanjske jeseni počeo, pak sada još sveudilj raste. Skoro svaki dan dolaze bliede, mršave, od gladi i bolesti nagrdjene osobe iz Finlandije u Tromsö, da neskapaju od gladi, kojim se ipak nemože pomoći, jer i u Tromsö-u vlada takodjer bieda i nevolja, pak se s toga šalju natrag ter gorko plačući izručaju sudbini. U Lyngenu, do 5 miljah daleko odavle, peku si ljudi kruh od vlatih i brezove kore, samo da se prehrane. Dok što kruha imamo, dielimo ga s timi siromasi. A što će biti poslje? Njekoji najjači trgovci propadoše, a i drugim, što još trguju, donieti će prvi parobrod viest, da zatvore dućan, kad nemogu namiriti mjenicah. U velikoj smo stiski i pogibelji, vjeresije neima, dug se tjera, a ciene skaču.

* Urednik slovenskoga crkv. lista „Zgodnje Danice" dobio je od sv. otca pape pohvalno pismo priznavajući njegov duh i koristan posao.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše dalje kao utemeljitelji gg.: župnik malogorički Mio Škalar sa 100 for. (s nekimi posebnimi uvjeti, na koje će družtvo sigurno pristati) i župnik humski Toma Mužar s obvez. držav. zajma od 50 for.; kao članovi I. reda s 20 for.: gg. profesor Nikola Horvat, i župnici: Josip Malančec i Podel Franjo; kao član II. reda s 10 for.: g. žup. Franjo Škarić.

Petrov pinez.

Bratovštine u Štrigovi medjum. 3 for. 70 novč. trudom duh. pom. Ante Lucia, čemu on pridao 1 for. 30 nov.; župnik ćućerski Fr. Škarić k prijašnjem daru 1 for. i jedan njegov župljan 50 nov. Fr. Lampe, žup. u Orahovici sa svojimi župljani 3 for.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 33. Tečaj XIX. U četvrtak, 13. Kolovoza 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Na godišnjicu izbora došao čestitati kardinalski sbor sv. otcu, a on hvaleći na čestitki kako svakom skoro prigodom tako i ovaj put spomenu: kako se zlo s dobrim bori od postanka svieta, kako ota borba prati crkvu u razvitku njezinu kroza sve viekove, a najžešćim bjesnilom udara na Rim kao na sredinu katoličke jednote; ali tim bojem kako se spasonosan po crkvu diže odpor: svaki visok duh pristaje na našu stranu, svaki poštenjak rado bi nam pomagao, a biskupi i svećenici s dalekih krajevah hrle ovamo potražit na apostolskom grobu svjetla si i snage, jer Bog je vidno s ovim gradom; složimo dakle volju svoju s voljom božjom, pak će se uviek moći reći o Rimu, štono reče starac: Quod non possidet armis, religione tenet.

Dva su opet velika čina Piova, kojimi on netom spomenutu borbu nehotice živo razjari, a to su besjeda njegova u zadnjem tajnom konzistoriju od 22. lipnja, kojom je osudio nove zakone austrijske ili da tako reknemo allokucija austrijska, i bulla „Aeterni patris“, kojom saziva obćeniti sabor. I ovom obojom prigodom ukaza se sjajna hrabrost i odvažnost Piova. Neboji se Pio IX. ničesa i nikoga! Kadno je prošle godine pucnjava pred vratima del Popolo odjekivala i o sam Vatikan, i kadno je vojnara Ristori trista hvatih od Vatikana daleko prsnula u zrak: Pio niti se je prestrašio, a manje klonuo duhom, ter koji ga još istoga večera vidješe, za čudo svoje opaziše starca jednako kano vaviek bodra. Dne 15. listopada, kadno se Garibaldovci utaboriše u Kampanji, reče on allokuciju proti Rusiji, a 24. list. ode iz Rima zapovied na nuncija u Pariz: neka zaište putna svoja pisma, ako se dugo obećana a odgadjana pomoć namah nepruži. Blizu bješe došlo, da briganti preskoče mirine rimske, bliza i očita bijaše tada za papu pogibelj; ali on niti se maknu niti promjeni odlukah svojih. I sada vrnkaju Talijani neprestano pod Vatikanom, svaki čas pokaže se na papinskoj zemlji ili oko nje golema krtorovina: za svakim korakom prate ga iz busije urotnici i očiti neprijatelji; nu on drži se tvrdo načelah. Pa kako se je mnogi put ukazala divna i nedokučljiva hrabrost i odvažnost Piova, tako joj se divi sviet sada pogledom na austrijsku allokuciju, dà kažu mnogi i više. Austrija — veli se — jedina je jošte katolička sila zauzeta svom snagom za papinsku stolicu, pak pokle sve katoličke sile koje iznemogoše za obranu koje istu stolicu sbog njezine opornosti i nepopravnosti ostaviše osamljenu, koje tija njoj zaprietiše, jedinu jošte viernu si Austriju eno kori i riva drzko od sebe. To zar da nije ludo i mahnito? Mnogi liberalni organi evropejski, a navlastito austrijski, i očitovaše na vas glas tu misao; ali ne svi, koji bolje poznavaju rimski dvor. N. pr. „Dirittto“, skroz i skroz organ Mazzinijev drugčije sudi. Isti list pisà god. 1860. „Vrata paklena srušiti će ipak crkvu“; ali se je već god. 1867. morao pokloniti nasljedniku Petrovu pišući 30. srpnja iste godine o petrovskom slavlju i presudjujuć allokuciju papinu od 26. lipnja iste godine: „Mi njegovi protivnici, divimo se čudnoj stalnosti Pia IX. Oni slabi i nestašni starac, ali u svojoj vjeri tvrdi starac i zastupnik silne uredbe (crkve), koja se može raniti, nu ne ubiti, znao je naći dosta krepkih riečih, da svietu pokaže životnu silu, što teče kroza žile katolicizmu, a osramoti ludu viku svojih neprijateljah. Papa ima pravo. Mi smo ludi vikači.“ 26. lipnja 1868. isti „Diritto“ pišuć ob allokuciji od 22. lipnja t. g. veli: „Besjeda papom rečena nov je dokaz, da si je rimska politika u svojem postupku vazda jednaka. Papa

Digitized by Google

zabacuje poznate zakone austrijske vlade, pak spominjući se stare svoje moći dopustio si je čine (tu naravno sudi list po svoju), što iz tih zakonah izviru, proglasiti nevaljalimi i ništetnimi. Doista, u toj njegovoj stalnosti ima smionosti; dapače ima u njoj i neka veličina. A mi, protivnici Rimu, moramo evo opet jedan put više priznati: da se ova ponosita hladnoća papina, ova njegova neprelomna žilavost mora najudvornije pohvaliti, ali je vriedna da se i nasljeduje.“ Tako je dakle primoran crljeni republikanski list, priznati Rimu moć i veličinu. — Priznade i velik njemački a protucrkveni list „Köln. Ztg.“ (najmanje klerikalan, kako ga jednom ozvaše H. N.) Istim povodom pisa i on: „Sudilo se kako mu drago o koraku. Pia IX., veliku kaže on smjelost. Od Italije pritisnut, od Francezke proti volji branjen, s Portugalskom u neslozi, osim Španjolske težko da ima još katoličku silu, u koju bi se smio zaufati. Ali dok valovi vremena pljuskaju o Petrovu stienu, govori papa onako ob Austriji i njezinoj vladi. Dapače, nije samo Austriju napadnuo osudjujući gradjansku ženitbu, nego i druge zemlje n. p. Francezku i sve zemlje, gdje ju uvede zakonik Napoleonov... A to sve čini on u isti čas, kada silno treba svjetovne desnice katoličkih vladarah, da mu ostatak crkvene pokrajine obrane od Talijana.“ — Ali nije ne ota stalnost niti od pukoga razuma, koj bi previdjao pobjedu, niti je smionost od drzke i prpošne volje; nego je od tvrde vjere i živih tradicijah.

Sada pako da zabilježimo, kako se je gromovita rieč papina odjeknula ob samu Austriju, kamo je upravljena. Odgodilo se carevinsko vieće, koje je na dva maha sjedilo i viećalo trinaest mjesecih, i što sgotovilo što u posao prihvatilo za toga siela blizu stotinu zakonah; 57 potvrdjeno je, 29 čeka na potvrdu, a 12 čeka na razpravu. To je dakle svega 98 zakonah, od kojih je 18 zamislilo i započelo samo vieće. Kad puče allokucija, bijaše baš na razilazku to vieće, ter je skrbnu vieću vlada obećala, da će zakone jur znati braniti sama. Kako se prama novom položaju i redu staviše biskupi, to spomenusmo posebnim člankom. Nego težka je muka ma samo s većega nacrtati graju, viku i buku, što ju probudi u Austriji papinska allokucija. Austrijski liberalizam luči se jur očito od crkve. Prije malo mjesecih udriše liberalni listovi psovati biskupe do hinacah, lažacah i klevetnikah, kad se usudiše reći: da je novomu pokretu prava i poglavita svrha austrijsku carevinu razkrstiti s crkvom i otrti s nje kršćanski biljeg. Liberalni pokrajinski listovi zaodievaju se jošte ovčijom kožom hineći se pobožnjaci za vjeru svoju revni; nu prvi vodeći kolo organi liberalizma netaje već sada, da nakaniše oni i valjda gospodari jim prekinuti s crkvom. Huleći crkveni ugled dotjeraše do krajnoga kraja. Kadno austrijski biskupi svojom glasovitom adressom ustaše proti liberalačkim nakanam i težnjam na polju religioznomoralnoga žića, zabaci liberalizam ugled biskupski. Glas svega austrijskoga episkopata, naprednjačka štampa zaurla, da je samo mnienje 25torice opornih državljanah, nemareći za biskupsku čast i ugled, koja da pred zakonom državnim izčezava, a izreke velikih organah nepropustiše smradni za puk pisani listovi naslikati nakazami. Kadno pako papa svečanom besjedom diže apostolski glas ter osudi zakone, uvredljive za prava crkvena a pogubne za viersko nabožno žiće puka, zabaci liberalizam i ugled papinski. C. k. ministarski demokrati i židovi neima psovke ni rugla da ga nebaciše na Rim. Spomenuti ćemo samo i to nekoliko vladi bliže. Desna ruka ministra Giskre: „N. Fr. Presse“ kaže: „Zahrdjao je mač, kojim se je Rim svietu grozio. Tko hoće da njim još i danas zamahne, žaliti se mora tužnim pogledom, kano i ljut bolestnik kad pograbi stolac, na kome mu stoji ljekarija. Pio IX. jest taj bolestnik slabi, koj se zdravim prieti svojom ljutinom; zato niti se srdimo, niti smijemo zlorado, nego samo žalimo.“ Pokle je ministre opomenuo, da nebudu već „pontifeksovi ministranti“ — nastavlja: Jest samo žalimo. Papinstvo u svojoj sili bijaše strahovito, papinstvo u svojoj slaboći tužno je i žalovito“ . . . . „Allokucija u sebi ujedljive je i staračke naravi . . . desnica zamahnula klone jur... stiena će se ipak srušiti, osobito kad ju njezini stanovnici pod sobom kopaju... allokucija je što i striela, koja se je nazad odbila na strielca.“ Nije nam ni s daleka na misli, a tko bi i pobrojio sve, što koje novine rekoše. Dosta je označena bjesnoća i mahnitost, ako spomenemo, da papu zovu „austrijskim neprijateljem u Vatikanu“, „exaltiranim gentlmanom“, „češljarovim sinom iz Brešije“; prispodabljajuć ga povodom svetkovine Lutherove oko spomenika u Vormsu za papu vele da mrak i smrt u sviet baca, a Luther junak istine i slobode da još i sada iz hladna groba siplje svietu svjetlo; o „bludnjah rimskih“ pišu se veliki članci i pripoviedke, opetuju se sve klevete, što jih je tko o Rimu i papi izmislio; bodri se ministerij, neka svakako ište zadovoljštinu, papinskomu nunciju neka se šalju putni listovi, a zove se iz Rima austrijski čovjek, neka se biskupom i svećenikom pokaže, da su austrijski a ne rimski podanici, zaglobom imetka i uzkratom plaće i podpore. Malo kašnje iste novine, koje toliko prezrieše papinu besjedu a spočitaše vladi, da bi mnogo dalje bila morala koračiti, priznaše ipak, da je to čin, naproti komu

Digitized by Google

treba hladna razbora i opreza, priznaše da je „grom iz topa, koj je svu drugu puškariju zaglušio“, pak tišajući prpošnu drobnu družinu svoju reče gizdavo organ kožarova sina iz Moravske: „Ako Rim misli, da je učinio svoju dužnost, neka mu bude; ali ćemo i mi sa svoje strani znati učiniti dužnost.“

Osim organah ne javnoga mnenja nego javno mnenje pravećih pokrenuše se u Austriji sve sile: kada nije skupa državno vieće, pohitiše očitovati gnjev nad allokucijom i liberalnu misao mnoga gradska i občinska vieća počam od bečkoga do najmanjega trgovišta; pak tako mnoga demokratična družtva i zadruge do djačke i radničke; a najveća narodna i protucrkvena, da nereknemo razvratna demonstracija jest bečka skupština njemačkih strielacah. Žalostan su doista pojav adresse na vladu upravljene, osobito iz istih slavskih miestah, koja se prije uztezala sličnim demonstracijam Olomuca, Budjejovicah, Cvitave i Trutnova, pače iz tirolskih Bocena i Merana; jer kad se „pučka volja“ onako bahato diže nad crkveni ugled najvišji, slabo ona mora štovati i ugled državni. Pitalo se naravno: koja-li sila svim tim opet kreće? a gatalo se da ista, koja je vodila za razprave novih zakonah demonstracije i adresse proti konkordatu. U to našao se katoličkomu listu francezkomu „Universu“ dopisnik iz Austrije, koj na to pitanje ovako odgovara: „Demonstracije šire se po svoj cislajtaniji, jednako kako i onda, kad su se pravile peticije proti konkordatu. Glavni ravnatelj pokretu jest pako sam ministerij ili točnije reći, ministar Giskra. Ministar je zapoviedio namjestnikom dušiti agitacije klerikalne, a u isti čas piri on sam i pomaže demokratičke demonstracije proti papi i biskupom. Tako znam ja iz najpozitivnijega vrela, da je odišla potajna okružnica dra. Giskre na namjestnike, da spotaknu občinska vieća na adresse proti allokuciji. Ministar zadahnjiva listove, zapovieda namjestnikom, a ovi opet zapoviedaju občinskim viećem; Občinska vieća uzimlju potrebitu frazeologiju iz zadahnutih članakah službenih listovah, dokančaju svoje „rezolucije“, a odtale ide se u naprednjačka družtva i skupštine, kojim je navadno na čelu opet koja glava iz občinskoga vieća, ter odatle opet idu pouzdanice občinskomu viećn sbog njegova „energična držanja.“ Kako se je bilo nadati, prvi službeni list bečki oprovrgavao je tu potvoru francezkoga lista; ali je, kako mnogi tako i taj dementi bio nerazgovetan, ter nisi znao što jest, a što nije. Znajući, koliko treba ministeriju razbora i opreza u takovoj stvari, nehtjedoše (valjda jer nesmiedoše) povjerovati francezkomu listu ni isti opozicionalni katolički listovi; nu po prilici razbistrila je svu tu stvar „N. fr. Pr.“ pripominjuć službenomu onomu dementiju ovo: „Ministerij, da nebude analogija s českimi rezolucionistami, radje bi gledao, kad občine i korporacije nebi sašle s puta votiranja adressah.“ Dakle pametnije samo adresse, nego rezolucije, t. j. sve je pravo, samo ime drugo. Top, koj ima u zajam zaglušiti svu puškariju i čarkariju, to je Beustova nota od 3. srpnja kano odgovor na allokuciju. Jezgra svoj noti kano da veli: Zašto rimska kurija nebi trpila u Austriji, što mora trpiti druguda? Zašto nešuti na to, što u Austriji proti crkvi biva, kad po drugih zemljah još i gore biva. Pri tom s nekom ironijom spočitava se pristrano držanje papinske stolice prama Francezkoj. Ali krivo misli kanc. Beust, da je rimska stolica ikada i igdje trpila, što veli da bi morala trpiti u Austriji; jer što je osudila u austrijskih zakonih, osudila je i prosvjedovala je svagda i naproti svakomu. Što se pako tiče Francezke i cara njezina, prem je papinska stolica zahvalna francezkomu narodu za mnogu uslugu i prem je obvezana hvalom i francezkomu caru, Napoleon se je morao nasmijati čitajuć one redke Beustove note; jer on sam najbolje znade, koliko njemu popušta rimski dvor i nespominjuć ostaloga, da mu je za njegova vladanja Pio IX. n. p. zabacio sedamnaest predloženih biskupah, dok austrijskomu caru nije nijednoga. Vidi se razgovetno iz Beustove note još i to, da je naumio predobiti i potegnuti sa sobom ostale vlade i sabore. Čudno je, i kažiput je, što je nota izašla na vidjelo najprije u „Independance belge“, listu zidarskom. A što je izašla na vidjelo upravo sada za „velike vježbe demokratične vojske“ u Beču, za sastanka njemačkih strielacah, kaže se da ni to nije bez osobite namjere i računa. Pak i sbilja kliče ota družina vesela, da je tom notom „ultramontanska zmija ne sgažena već razkomadana;“ a u velikoj skupštini strielačkoj, skroz Garibaldova duha, kako se kaže jednaka i težnja, kliču strielci: da su spravni i voljni osim skupljati svoj narod od mora do mora i voditi ga putem slobode uz put (ako ne kano u glavni cilj) pucati u „crno“, najpače u „crnu ljuticu na jugu.“ Gle belaja! kano da ote crnociljce vodi sam crni na uzici! U kakovu je tko taboru, tako sudi i Beustovu notu; a mi ćemo kazati, što reče „Univers:“ „Nota je poslanstvu Meysenbugovu učinila konac. G. Beust pokaza, da ni on kano nitko novije škole neima razuma ni ćuti za kakove religiozne i moralne dužnosti vlade. Priznaje on papino pravo ulagati prosvjede sbog stvarih tičućih se vjeronauka i religije, ali mu odpovieda pravo pačati se u državne stvari. To je nauk revolucije. Jest, papa neka prosvjeduje, neka ako ga je volja izobćuje: zato si revolucija netare glavu, samo

Digitized by Google

kad smie iti mirno svojim putem, oko sebe jače grabiti i plieniti i vjeru narodom u srcu dušiti.“ „Univers“ kaže i više: tako misli: da je Beust carstvo predao židovom pak da može s Viktorom Emanuelom reći: „idemo na dno.“ Oštrije jošte presudila je istu notu „Unità cattolica.“ Mnogi vide u samoj noti, a još bistrije u posve hladnoj okružnici, koju je razpzslao na svoje diplomatičke opravnike, da je naumio poseći za crkvenom imovinom, a nepokorne biskupe i svećenike tija zatvarati. Barem za globu dobarah traži od njega odabrani narod već davna; a kako se je jurve s jedne i s druge strane napelo, i sbilja zatvor ni za biskupe nije daleko. Ako je istina, što se pogovara, da je ob Ugarskoj u noti napisao sam Andrassy ili barem da je napisano s njim po dogovoru: tada onaj Beustov „ki bi da bi“ nije ništa drugo nego sigurno navještenje jednake oluje; tada „takt i štednja“ na ugarskoj strani jest doduše mudrije po vladu, ali po crkvu jednak duh proizvesti će makar i kašnje jednake posljedice.

(Sliedi konac.)

Jozafatova svečanost u Lavovu.

Apoštolski nuncij, msgr. Falcinelli, boravljaše nekoliko danah medju nami, piše dopisnik iz Lavova, da visokom svojom prisutnosti uzveliča svečanost kanonizacije sv. mučenika biskupa Jozafata. Znamenito je jurve spomenuti, kako je Nj. Preuzvišenost putovala ovamo. Izuzmemo-li Krakov, gdje je usljed nekakva nesporazumljenja svećenstvo prepustilo plemstvu, a na čelu njegovu slavnomu knezu Sanguszkomu počast dočeka, dočekaše na svih postajah željezničkih viernici i svećenici obojega obreda apoštolskoga nuncija, da poslaniku Nj. Svetosti na preliep način dokažu svoju ljubav i privrženost, svoju vjernost prama crkvi i glavi njezinoj, ter izprose blagoslov apoštolski. U Premislu pozdraviše ga svi duhovni i svjetovni glavari, i odatle dopratiše ga sve do kraja biskupi obojega obreda, kao što i rusinski metropolita Litvinović, koj bješe sve dotle dohrlio na susret. Dobri narod sakupi se posvuda oko namjestnika vrhovne glave svoje s toliko djetinjom pouzdanosti, te je on duboko ganut po više putih izdahnuv rekao: O kolika vjera! — Do Grodeka izveze se na susret nadbiskup obreda latinskoga sa svojim kapitulom. U Lavov dodje msgr. Falcinelli u subotu na večer u 9 satih. Na kolodvoru dočekaše ga gradske vlasti i plemstvo izjavivši mu svoju vjernost naprama preljubljenomu sv. otcu, dočim bijaše svećenstvo za sva tri obreda opredieljeno, da ga dočeka u rusinskoj stolnoj crkvi sv. Gjurgja. Ota crkva sjaše jur u 8 satih s obližnjimi kućami sjajem od više tisućah svjetiljkah, pa i bengalskom vatrom u onaj par, kada se apoštolski nuncij doveze. Glasbeni sbor dočeka ga s Piovom hymnom, koju bogoljubni sviet poprati klikom: „Živio Pio IX.“ U nedjelju, ponedjeljak i utorak bijaše u rusinskoj stolnoj crkvi svečana služba božja na čast sv. Jozafatu, i to prvoga dana proslaviše Rusini, drugoga Latini, a trećega Armeni novoga zaštitnika poljskoga, a svaki put pribivaše apoštolski nuncij svečanosti. Znamenita bijaše ta svečanost, kao što je znamenit i grad Lavov, gdje druguju sva tri obreda, to bijaše baš prava katolička svečanost, mala slika velike crkve božje u njezinu jedinstvu. Nj. Preuzvišenost služila je sva tri dana po redu u svih trih stolnih crkvah, da tako i sa svoje strane obistini oto sretno jedinstvo. Medjutim kruna svečanosti bijaše svečani obhod sa svetotajstvom po gradu. Obhod imao je da bude dostojnim svršetkom domaće pobožnosti ovdješnjih katolikah, nu on postade veličanstvenom, javnom, svečanom demonstracijom katoličke sviesti i ljubavi prama crkvi. Sudeći po tlakomjeru s jutra vrieme nebijaše baš povoljno obhodu; crni oblaci htjedoše svaki čas da se sasiplju na zemlju, pa ipak mogaše se razviti obhod, i to po najpovoljnijem za obhod vremenu, jer oblaci bili su štitom proti trakom sunčanim. Skladnim drugovanjem svih trih obredah bijaše obhod u svakom pogledu veličanstven. — Nj. Preuzvišenost apoštolski nuncij vodjaše obhod glavom; četiri crkvena glavara odpjevaše sv. evangjelja na jeziku rusinskom i latinskom; — svećenstvo svjetovno i redovno za sva tri obreda sliedjaše u divnoj slozi; sve bratovštine, a takovih ima više svaka crkva, pak našega dobroga naroda neizmjerno množtvo pridruži se obhodu; dućani katolikah bijahu zatvoreni.

Ala je to narod nepopravljiv, oti ultramontani! Pismoznanci glavnoga grada prodiču jur godine i godine o prosvjeti, ob oslobodjenju od iga religioznoga itd. pak tude se slavi svetac mučenik, poslanik papin dolazi — ter ode i pomrče novo svjetlo; — sve u jedan mah — kakono po najgušćem mraku srednjega vieka! — Nemojte tako vi gospodo od pera; neide to tako brzo, negasi se tako brzo osamstogodišnje svjetlo evangjeosko; kada opet promine tisuća godinah, mislite-li, da ćete se tada dovinuti kakovu cilju?

Ostaviv nas apoštolski nuncij ponese on sa sobom veliku utjehu u njemački Babilon, — utjehu, da Beč, kao što nije niti Austrija, niti Ugarska, niti Češka, da rekoh nije niti Galicija; — utjehu, crpljenu iz pouzdanosti naprama crkvi i glavi njenoj, što ju najiskrenije zasvjedočiše svi staleži Galicije. I gospodin c. k. namjestnik odduži se — privatno — svomu srcu katoličkomu, t. j. pokloni se visokomu dostojanstveniku, a zatim — ostavi valjda sa svakojakimi misli — — Lavov i ode na svoja imanja. — U srcu ovdješnjega pučanstva ostavit će bez dvojbe ovi dani uspomenu trajnu. S toga Bogu dobromu svesrdna hvala za ove blagane! Dade nam jih ujedno s kanonizacijom velikoga muče-

Digitized by Google

nika ruskoga silničtva, da budu zalogom boljih vremenah, osobitu za pogaženu Poljsku. Poljska pako nemože doći do religiozne i političke znamenitosti i slobode, a da se neuzpravi i katolička Njemačka te nerieši nečista beliva. Poljska i Njemačka potlačene su jednako dugo.

Nemožemo pomisliti, da se je svetkovanje ovih danah hladnokrvno gledalo preko medje. Ta sv. Jozafat bijaše jur s davna tako sretan, te ga je Ruska kruto mrzila ali ga se ujedno i bojala. Koliko većma biti će to sada, gdjeno on na nov, divan način počima živjeti i djelovati na naših žrtvenicih, a u prilog svojim progonjenim zemljakom! Poljska je razmesarena; politički joj obstanak istom je nedavna sasma osudjen; vjera joj lukavštinom i surovom silom udušena; stanovnici joj na sto i sto tisućah prognani; imovina joj — ugrabljena — te se danas čini, da se je cezaropapizam dovio do vrha željah svojih. Zar je sbilja došao do kraja? — Jest, mi mislimo, — t. j. mi mislimo, da stoji na kraju svojih griehah i zločinah, upravo što se čini, da se je popeo do na vrh nadah svojih.

Sada indi nepreostaje drugo, van da si luterstvo i razkol u Pruskoj i Ruskoj pruže ruke — ter sasma razkrste s crkvom; ako-li Pruska danas laska katolikom, a ono je to isto tako politička mudrost, kao što tlačenje katolikah u Poljskoj. Ili zar da luterska pobožnost Bismarcka nuka na takovu sklonost? — Pruska i Ruska! Ne, stabla isto se tako neuzdižu do neba 2000 godinah poslje Hrista, kao što se babilonski toranj nije uzdigao 2000 godinah prije Hrista.

Političko bezumlje posija prije ne mnogo godinah neslogu u Galiciji izmedju Rusinah i Latinah i žalibože — ne sasma bez uspjeha. Takovo zločinstveno djelo ukloniše sasma posljedni sv. dani. — Privrženici svih trih obredah — u jednom hramu, kod jedne službe božje, na jednom obhodu, u jednoj ljubavi prama Bogu i crkvi, — oni jamačno svladaše otrov; oni su u zajednici, oni su velik narod katolički, pak imadu jednoga te istoga neprijatelja vjere si i domovine. Sv. Jozafat sakupio je zemljake svoje pod jedan barjak protiva njemu.

Napokon ohrabriše ovi dani silno i utješiše pastire. — Gledamo-li na način, kako se ponašao poslanik Nj. Svetosti, to uvidjamo lahko, da je on ujedno s metropoliti i biskupi često morao obćiti s narodom. O kolikim oduševljenjem obkolio bi svaki put narod crkvene glavare svoje, o kako živo dokazivao bi on tada ljubav svoju i vjernost! Silom morali bi se dostojanstvenici izbaviti iz sredine naroda dobroga.

Još nješto. Lavov ima ovu krasnu i spasonosnu svečanost kraj Boga zahvaliti visokočastnomu rusinskomu metropolitu Litvinoviću; — njegova pobožnost, njegova ljubav prama stadu zadahnuše visokoga gospodina toliko veličanstvenom mišlju. S toga od srca mu hvala do neba!

Sitnice.

Piše Iv. Krst. Kuček.

XIII. Samostan franjevaca La Ravida.

U španjolskoj provinciji Huelva, nedaleko luke palovske, leži starodavni samostan Santa Maria de la Ravida. Neznatno ovo mjestance svjedokom je važna i znamenita prizora. Tu se krojila sudbina i budućnost velikoga muža, tu se stvarala nova epoka u poviesti.

Jedne večeri navrati se u taj samostan Kolumbo sa svojim sinčićem Diegom. Žedni, iznemogli i umoreni zamole čašu vode. Pater gvardijan plemeniti Juan Perez de Marchenna naloži namah, kako bijaše zaprošeno. Motreć iznemogle putnike pade mu i nehotice u oči krasno lice dječarca i plemenito držanje inostranca. Pusti se sa svojim gostom u razgovor, i učenu monaku bijahu dovoljne dvie tri, da u njem opazi bistru i darovitu glavu. Nitko sretniji od otca gvardijana; jer se veoma rado s učenimi i obraženimi osobami razgovarao. Namah zamoli tudjinca, nebi-li htjeo dionikom biti njihove gostoljubivosti, pa mu ponudi u sobu. Kolumbo unidje. Tu se upoznao otac Juan Perez de Marchenna sa genijem svojega nenadanoga gosta i njegovom velikom osnovom. Kolumbu zaigra srce od radosti, što se je namjerio na čovjeka, koji znade i hoće cieniti njegove osnove, koji se s njimi sasvim slaže, dapače pripravan je uraditi sve, što u njegovih slabih silah stoji, samo da se oživotvore. Odsada bijaše Kolumbo najmiliji gost u samostanu. Otac gvardijan, častna i obće cienjena osoba, kako reče, neporeče. Zaputi se sbilja na dvor kraljice Izabelle, nebi-li izposlovao, o čem je već Kolumbo zdvojio. Stade na svaku nagovarati tadanje španjolske učenjake i razlagati jim zrelu i sretnu misao Kolumbovu. Nakon silna i težka posla podje mu teda negda za rukom, da jih je uvjerio te svojom rečitosti i najuglednije osobe na dvoru kraljičinu za tu osnovu predobio. Kraljica pristade, neka se Kolumbu podpora dade, i na 3. Kolovoza 1492. god. ukrca se on sa tri brodića i sto dvadeset mornara u luci paloskoj, pa zaplovi put atlantskoga oceana. Amerika je obretena.

Tim je častni redovnik i svoje ime s imenom obretnika novoga svieta spleo u jednu, pa zato i sjaji danas na mjedenima vratima amerikanskoga kapitola u basreliefu od mjeda takodjer kip učena i bistroumna franjevca Juan Perez de Marchenna, častnoga patra gvardijana samostana La Ravida. —

Dopis.

Iz Selah. Župljani župe svetokatarinske na Selih u gornjem Zagorju dostaše se na 28. lipnja t. g. radosti, ugledati u svom krilu miloga si nekoč svoga pastira prečastnoga kanonika Tomu Gajdeka. Prečastni go-

Digitized by Google

spodin je svoje častno i veleraslužno djelovanje ovdje započeo te u devet godinah svoga dičnoga pastirovanja srca svih župljanah tako predobio, da su na taj dan, prem se je od njih jur prije dvadeset godinah oprostio, listom pohrlili, da mu se poklone i dužnu zahvalnost tako priznadu. — Prečastni gospodin posjeti taj dan župu otu, da vidi prenovljenu i reć bi pomladjenu crkvu župnu, i da vidi opet mjesto ono, gdje mu je providnost namienila bila prvi put pokročiti u svetom zvanju.

Tom prigodom uvjeri nas s nova prečastni starina, koli plemenito, koli požrtvovanja puno kuca srce u plemenitih mu grudih, tom sgodom zasvjedoči s nova nekadajnim mu župljanom poznata darežljivost, koli revan, koli dobar bijaše on pastir svojih ovacah.

On je nadario naime crkvu našu prekrasnom kasulom, koja joj upravo sgodno dodje, a školskoj omladini priposla veleliep posvećen barjak.

Prema takovu znaku očinske ljubavi prečastnoga darovatelja, sveta je dužnost naša, nekadanjih njegovih župljanah, moliti Višnjega, da mu obilno naplati trude njegove — a ugodna pako, zahvaliti mu se javno na krasnom daru, što ovim radostno i činimo.

Viestnik.

Zagreb. Veleč. g. Franjo Ranško, župnik novogradski, i veleuč. g. dor. Martin Matunci, ravnatelj velikoga gimnazija varaždinskoga imenovani su prisjednici preč. duh. stola. Podarcidjakonom kotara okićkoga postao je veleč. g. Mato Horvatinović, župnik u Noršićevu selu, a kotara gjurgjev ačkoga veleč. g. Ignjat Klemenčić, župnik kozarevački. Župnikom postao je u Dubočcu ondješnji upravitelj g. Franjo Kolarić; upravljateljem župe u Lopatincu g. Stjepan Hrgar, kapelan u Nedjelišću; kancelistom preč. duh. stola g. Blaž Švinderman, dosele nadstojnik naukah u kr. plem. konviktu zagrebačkom.

— Veleuč. g. Gabriel Smićiklas, svećenik biskupije križevačke dovršio je na sveučilištu bečkom stroge izpite iz bogoslovja i stekao lovor-vienac doktorski.

Kranjska. Prošloga mjeseca jedne noći provališe lupeži u zvonik filialne crkve sv. Margarete u vipavskoj dolini. Zvono dva centa težko baciše sa zvonika, što se je udilj razletilo na komade. Sišavši pobraše komade i kako se kaže odjuriše put Trsta. Načelnik mjesta Obćine blizu Trsta opazi četiri sumnjiva lica, a jedan lupež baci u taj par svoj teret, što bijaše 50 fun. težak, sve komadi od zvona.

Ugarska. Čanadski biskup, Aleksander Bonnaz, gradi u Velikom Bečkereku novu crkvu, pak da gradnju pospješi, pridoda svoti od 12000 for., što ju dozvoli državna blagajna, sam iz svoga džepa 28000 for. Tako eto daruje mrtva ruka!

Beč. Strielačke svečanosti neima više, njemački se strielci razidjoše. Svečanost trajaše punih 12 danah zasebice, strielacah dodje na nju iz svekolike Njemačke preko 12.000, a drugih učestnikah bijaše dan na dan na tisuće i tisuće, što jim se broja nezna. Bilo je tu svega i svačega, nu burna oduševljenja za njemačko bratinstvo i jedinstvo skoro najviše. Burno se to odjekivaše na dočeku, burnije i preburno na samu svetkovanju i svršetku. Ogromno doista svetkovanje, gdje neprebrojne tisuće raduju se i planduju, a to punih 12 danah! Pribrojimo-li pako dane putovanja ovamo i onamo, priprave i pobolice, a ono će taj broj danah prilično narasti, svakako biti će jih barem 18. Dakle 18 danah svetkovali bi njemački strielci i njihovi učestnici, a za ljubav pucanju, visokostupnjevitu pivu i burnim govorom, burnim bujicam bratinske i jedinstvene sviesti njemačke! Čudna-li je sbilja ta nova era! Na 18 blagdanah, što jih mi katolici svetkujemo, a za ljubav Bogu, što jih vierni puk svetkuje na način kršćanski, da se odmori od napora i proslavi Boga, žesti se nova era i viče iz svega grla, — slavi pako svakojake višednevne bučne i pomamne svetkovine svjetovne, nebojeći se nikakove dangube i potrate, već očekujući od njih spas i sreću. — I njemački strielci očekuju Bog zna što. Iz njihovih govorah i zdravicah na banketu razabiru se dvie glavne lozinke. Jedna glasi: „Gadjaj u crno, izbij crno!“ a druga: „Njemačka prosvjeta.“ Iz jedne lozinke razabire se protucrkveni svećenstvu neprijateljski značaj, iz druge pangermanizam, te se tako treća strielačka svečanost u Beču može smatrati svetkovinom pobratimstva crkvi neprijaznih stranakah naroda njemačkoga. Što su pred očima imali njemački strielci vičući „gadjaj u crno“ to je razumljivo iz riečih časopisa „N. Wr. Tgbl.“: „Rieč gradjanina moguntskoga, koj reče o caru, da je on u posljednje doba jur gdjekoji put sretno pogodio u crno, pak oduševljenost, kojom se ta zdravica u slavu prvoga strielca primila, to može dokazati, da su se Austriji i njezinu vladaru ugasle simpatije opet probudile i nove stvorile od tada, od kada se tu razkrstilo s jednako reakcionarnom i ultramontanskom prošlosti.“

Francezka. Osim dobrih katolikah, s kojih je ta pokrajina na glasu, ima imenito po gradovih dosta i mrtvih ogranakah, što su samo s vana s drvom crkve u svezi, a inače neima u njih životne snage i ploda. Nu ima žalibože dosta i takovih, što nevjeru svoju izpoviedaju javno, a ponose se, kada grde svetinju. Radjaju pako kužnu bolest otu poglavito tajna družtva, bezbožno odgajanje na javnih državnih i mnogih sukromnih zavodih, pak strastveno čitanje zločestih knjigah i časopisah. Evo dva primjera, neka se razabere plod slobodno-zidarskoga odgajanja. Velikoga tjedna o. g. imadjahu gojenci državnoga liceja u Auxerre-u sv. pričest. Dva mladića, jedan 13 drugi 15 g. star, primiše s ostalimi drugovi sv. tielo. Nu on čas, kako primiše,

Digitized by Google

izvadiše sv. česticu iz ustijuh i metnuše ju svaki u svoj molitvenik, da mogu zatim praviti pogrde. Jedan katolik opazi to, uhvati mladjega dječaka i nadje sv. česticu; stariji pako dječak uteče sa sv. česticom iz crkve na trg, zdrobi ju na mrvice i poplesa nogama, te joj nestade traga. Vierni puk doznav za oto svetogrdje bude veoma ogorčen, ter je ravnatelj liceja, da obrani zavod, zamolio nadbiskupa, neka bi se udostojao narediti javno pomirenje s pogrdjenim Bogom. I tako bude namah odredjena sveta trodnevnica od velikoga četvrtka do velike subote, sv. čestica bude izložena u kapelici žalobnim ruhom zastrtoj, a svećenici molili bi izmjenice, da izprose oproštenje. Na sam uzkrs nosila se sv. čestica u svečanom obhodu, a 13 godišnji dječak išao s gorućom sviećom za presvetim otajstvom. Tako htjedoše njegovi razžalošćeni roditelji prosvjedujući proti bezbožnoj drzovitosti svoga sina. Roditelji pako drugoga grješnika nebi ništa marili za svetogrdni čin nesretnoga si sina. Nu tim većma mario bi vierni puk moleći Boga za oproštenje. — Drugo svetogrdje dogodi se u gradu Perigueusu. Na uzkrs o. g. pristupiše pitomci sjemeništni k stolu gospodnjemu. Glavar sjemeništni, častan starac, dielio bi svetotajstvo. Dodje red na čovjeka, koj bješe istom prije njekoliko mjesecih stupio u sjemenište. Kada mu je pružio svećenik sv. česticu, šta učini bezbožnik? Šakom lupio je po čestičnjaku, sv. čestice tako raztepao po tlih, ter uz pakleni vapaj: „dolje sa zloglasnicom (crkvom), dolje s Ježuviti, dosta sam dugo podnosio!“ poderav si košuljicu stao trčati iz crkve kao bjesomučan grozovito na Boga huleći. I skoro bio bi utekao, da ga nije njeki čvrst djakon čvrstom rukom a još čvršćom zaušnicom pridržao. Glavar pade u nesviest, a smeća bijaše neopisiva. Strahota rastijaše istom po gradu, kada se čulo, da je bezbožnik oto učinio podpunom sviesti, ne pako u bjesnilu. Jur deset godinah bijaše taj nesretnik u rukuh bezbožničkih, kako je poslje sam redarstvu izpoviedio, u sjemenište pako stupi on s dva razloga: prvo da prouči ježuvite, što su naučali u zavodu, a drugo, da izvede spomenuto svetogrdje. Po naputku bio bi on imao to izvesti pred samim biskupom, nu nije bio dosta strpljiv, da tako dugo čeka na sgodu.

Španjolska. Dočim se radi u Austriji, Badenskoj, Bavarskoj itd., da se crkvi oduzme njoj pripadajući upliv na školu, vrlo je ugodno gledati zemlju i vladu, gdje se sliede prava načela ter pojmi i poznaje pravi liek za naše družtvene i religiozne rane. Takova je zemlja španjolska, pak ministar joj prosvjetni Catalina, izdavši nedavno izvrstan zakon glede početne obuke. G. Catalina otvori nedavno sjednice glavnoga vieća za početne škole liepim govorom. Pošto je najprije odgovorio na klevete inostranih časopisah, koji Španjolsku drže „bezumnom“, jer je katolička, pokaza on, da se početna nauka nesmie razlučiti od vjerozakona, rekav medju ostalim: „Katoličkomu svećeniku kano duhovnomu pastiru pripada pravo sudjelovati u obučavanju mladeži. To mu pravo daje većina narodah; s toga mu se može tim manje zanijekati u zemlji, gdje je jedinstvo vjere i bogoštovja temelj družtvenim institucijam. Novi je dakle zakon dobro uradio, da pozivlje u pomoć sudjelovanje svećenstva, koje je najljepse rezultate jur proizvelo u katoličkoj Njemačkoj, Belgiji i Francezkoj. Španjolski episkopat jednoglasno se slaže s namjerom zakona i pruža mu svoju važnu podporu; budi mu na tom najsrdačnija hvala.“ Nadati se je, da će Catalina svoje djelo dovršiti i u gimnazijskoj obuci uvesti iste popravke.

Portugalska. Pošto se u Italiji i Španjolskoj na najžalostniji način postupalo s prodajom crkvenih dobarah, pošao je portugalski ministar financijalni istim putem predlažuć zakon o prodaji crkvenih dobarah, što će ga komore bez dvojbe primiti. Časopis „Kreuzzeitung“, koj jamačno nije ultramontanski, opaža na otu portugalsku osnovu: Dobra će se morati raztepsti, kao što u Italiji i Španjolskoj, samo da se nadju kupci, pa će se u napredak iz državnoga džepa morati namirivati troškovi ne samo za bogoštovje, nego i za blagotvorne zavode, a napokon i za mostove, puteve i upravu obćinsku; jer sve to namirivalo se dosele iz dohodakah „mrtve ruke.“ Ljudi neće da pojme, kako jo otimačina crkvenih dobarah, ako se i negleda na moralno značenje, hrdjava špekulacija financijalna tako dugo, dok se mora nadoknadjivati, jer nikada neće za rukom poći, da se nadju kupci, koji bi mogli platiti po cieni nominalnoj; dok se bo zemljištni posjed prodaje u tolikom obsegu, mora mu ciena padati, a državi nepreostaje drugo, nego s jedne strane dosadni troškovi upravni, a s druge teret kamatah na prihodne glavnice.

Englezka. Nedavno se dogodilo nešto, što će mnogi časopisi jedva spomenuti, a ipak je veoma znamenito za budućnost Englezke. Glava Puseitah dr. Pusey vratio se je u krilo katoličke crkve. Stotine, pače tisuće englezkih protestantah, što bijahu s časti svoje ugledni muževi u crkvi i državi, pretekoše ovih posljednjih godinah svoga meštra, a sada dodje za njimi i sam meštar. S Puseyom ujedno odreče se protestantski biskup salisburyski svojih dohodakah (do 60.000 for. a. v.) i postade katolikom. Nećemo prevariti se nadajući, da će do skora slieditи svoju glavu i meštra mnogi englezki učenjaci, njegovi štovatelji i privrženici.

Sjeverna Amerika. Velika je utjeha katoliku čitati veselih viestih o napredovanju duha katoličkoga i nabožnoga. Tako se čita o gradu Chicago, kako taj grad pravim napredkom u životu kršćanskom nadkriljuje premnoge gradove svieta, a što je u toj viesti od najveće utjehe, sami liberalci priznaju i javljaju tu istinu. Zatim čita se, kako se tielovski obhod na najsvečaniji način obavio u tom gradu, a podporom gradske vlasti, kao što u svih staro-katoličkih gradovih

Digitized by Google

Evrope: nov dokaz, kako netreba katolički vjerozakon prenapravljati, da se složi s pravim napredkom; a ujedno dokaz, kako katolici u sjevernoj Americi napreduju ne samo brojem, nego takodjer duhom i odvažnosti. Isto se tako liepo očituje duh katolikah grada St. Louisa. Vratio se naime 28. lipnja o. g. godinu danah odsutni nadpastir iz Rima. Najmanje 20.000 muževah i mladeži, svi poredani po obćinah i družbah, dodjoše sa zastavami i glasbom, da se ljubljenomu glavaru poklone. Sve po četiri prolazili bi mimo stana nadbiskupova, koj je okružen od dva biskupa i mnogih svećenikah stajao na prostubicah i svim prolazećim, što bijahu podieljeni na 38 oddielah, dielio apoštolski blagoslov. Do sto tisućah bijaše udivljenim svjedokom veličanstvena prizora, koj bi na čast služio svakomu carskomu gradu staroga svieta. — Čitalo se u mnogih listovih, da će sjeverna Amerika sv. otcu odaslati četu od 1000 dobrovoljacah, te ju tri godine svojim troškom uzdržavati. I dodje jur do toga, da se četa kupi; nu metropoliti od Baltimora, Cincinata, New-Yorka i St. Louisa nemogoše pristati na osnovu, već izjaviše želju, da viernici sv. otca podupru novčanimi darovi u pravednom boju proti neprijateljem Boga i crkve božje.

* Zna se, da nahodište u Beču spada medju tako zvane humanitarne zavode, što jih je podigao car Josip II. Nu čini se, da se „humanitet“ tude slabo promiče, jer prof. Škoda govoreći nedavno u sjednici družtva liečničkoga o rezultatih nahodišta bečkoga dokazao je to groznimi brojevi, što jih je iznio na vidjelo. Od god. 1784. naime pak do god. 1866. primljeno je u nahodište bečko 434.687 djece, a umrlo 315.323, dakle po 779 od 1000, ili po prilici 78 po sto. U najnovije doba pomor je u tom zavodu još veći, jer od g. 1853. do g. 1866. primljeno je djece 127.183, a pomrlo jih je 101.992, dakle po 802 od 1000, ili više od 80 po sto. O sudbini djece živuće, što se dopunivši 10 god. odpuštaju iz zavoda, neima stalnih podatakah, nu prof. Škoda neboji se nagadjati, da pretežno veći dio spola ženskoga pada u ždrielo sramote, a mužkoga u ždrielo dangube i zločinstva.

* Ubojstvom kneza Mihalja u Biogradu dodan je nov list krvnomu ljetopisu, gdje su ubilježena ubojstva vladarah kroz 18 godinah. 28. lipnja 1850. napalo se na život kraljice englezke; u svibnju iste godine na život kralja Friderika Vilima IV. — 18. velj. 1853. napao je krojački kalfa Libenyi, Magjar, na život cara austrijskoga. — 26. svibnja 1854. bje umoren vojvoda parmanski. — 2. velj. 1852. napalo se na život kraljice španjolske. — 28. svib. 1856. opet. — 8. pros. 1856. napalo se na kraljicu napuljsku. Ovamo možemo pridružiti šest napadajah na život Napoleona III. od 1852. do 1863. — 14. srpnja 1861. opalio je djak Becker u ime njemačkoga jedinstva u šetalištu lichtenthalskom u Badenu na kralja pruskoga. — 18. rujna 1862. napalo se na kralja grčkoga. — 12. lipnja 1855. na kardinala Antonellia. — 14. travnja 1865. bje ubijen predsjednik Lincoln. — U svibnju 1866. spasila je željezna košulja grofa Bismarcka, jer inače pade od ruke Blindove a pet njegovih balotah. — U zimi iste godine napalo se na cara ruskoga, pa zatim opet 1867. pokuša ubiti ga Poljak Berezovski. A nedavno u Biogradu bijaše u 18 godinah 21. put.

* Židovski koncil. Da se odluči pitanje: „da-li je obrezavanje „crkven čin“, na koj se nitko nemože siliti, ili pako znak židovstva, bez kojega nemože biti nitko, koj bi imao pripadati izraelstvu?“ govori stara „Presse“ za oto, da se sazove koncil, na koj bi imali doći svjetovnjaci i duhovnici, te razpravljati oto pitanje i druga slična; a to brani ona proti nazoru, da se odluka u tom poslu prepusti ministru prosvjetnomu, te se ujedno pozivlje na §. 15. temeljnih pravah, što glasi ovako: „Svaka zakonom priznana crkva uredjuje i upravlja svoje nutrnje poslove sama.“

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kao članovi III. reda; g. župnik erpenjski Josip Čus s 5 fr.; učiona pleternička s dva carska dukata; g. Stjepan Mućan, učitelj, i g. Nikola Kundek, trgovac, oba u Ivaniću, svaki s 5 for.

Petrov pinez.

G. Edvard Perok, župnik u krapinskih toplicah 5 for.; g. Cvjetko Rubetić kap. u krap. topl. 1 for.; g. Ulrik Kirchlechner župnik pregradski 5 for.; župljani pregradski 2 for. 20 nov.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni duhovni pomoćnici:

G. Pavao Leder, iz Samobora k sv. Martinu pod Okić; g. Alojzij Lepen, iz Preloga u Suboticu; g. Gjuro Belčić, iz Voće u Dubravu kod Ivanića; g. Josip Krč, iz Kloštra u Staru Gradišku; g. Aleksa Padarčić, iz Stupnika u Šesvete kod Požege; g. Ivan Curić, iz Cirkvene u Gjurgjic; g. Milan Fogl, iz Maloga Tabora u Brdovac; g. Franjo Sokolović, iz Petrovine u Martinsku Ves; g. Ivan Kristić, iz Gjurgjica u Kloštar; g. Ivan Golob, iz Prozorja u Vidovac u Medjumurju.

Namješteni novomisnici:

G. Janko Batušić, u Kravarsko; g Franjo Celinić, u Požegu; g. Friderik Crkvenac, u Samobor; g. Ivan Čizmak, u Nedjelišće; g. Matej Drenik, u Prozorje; g. Alojzij Ferić, u Lukac; g. Nikola Homotarić, u sv. Mariju; g. Ivan Jakovina, u dolnju Stubicu; g. Cvjetko Kutnjak, u Križovljane; g. Ivan Martinčić, u Višnicu; g Gaudencij Martinković, u Lipnik; g. Martin Mihinić, u Zlatar; g. Stjepan Miladin, u Stare Čiče; g. Petar Ožanić, u Rečicu; g. Franjo Papić, u Čvrstac; g. Alojzij Pavlović, u Petrovinu; g. Ivan Rukavina u Mali Tabor; g. Večeslav Srkulj, u Maruševac; g. Franjo Starčić, u Brckovljane; g. Mato Stipković, u Dubranac; g. Franjo Veldin, u Glinu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 34. Tečaj XIX. U četvrtak, 20. Kolovoza 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

(Konac.)

Posred buke na austrijsku allokuciju puče drugi grom iz Rima: ode u sviet bulla zovuća na obćeniti sabor. Što će opet liberalizam, van zabaciti ugled crkvenih saborah, pak s rugom i prikorom podvikuje papi kroza svoje organe: „Hodite (papa i biskupi) viećajte, bučite, psujte i proklinjite, mi ćemo svojim putem mirno dalje!“ Brišu sabore crkvene ter n. p. nicejski zovu stranačkom skupštinom iztočnih biskupah. Premda je jošte do koncila preko godinu danah, i prem će dotle biti vremena i prilike o koncilu sud izreći i svjetovati vladu, počeše već sada boj austrijski liberalci. Prem je u papinskoj bulli razgovetno i točno označen povod i vas u jezgri program sabora, ne, „N. fr. Presse“ vidi u bulli drugi program ter viče: „Opozicija proti svemu svietu, prevrat svega što obstoji, buna i krivorota proti caru i kralju, revolucija, koju misle okruniti tim, da svjetovnu moć papinu povise na dogma.“ Dalje svjetuje isti organ ministra Giskre svoga gospodara i drugove mu, da se biskupom za put u Rim uzkrate putni listovi, i ako po svemu tomu odu onamo „neka se tada smatraju kano izseljenici i uskoci, ili se drugčije kakovim sgodnim načinom po zakonu kazne.“ Kad je ministarskomu listu prosto ovako pisati, tko da zamjeri sićušnoj družini njegovoj, kojoj i jest poglavita zadaća uškati prostotu. Liepo se tu kaže: „slobodna crkva u slobodnoj državi“, gdje čim se skani progovoriti ili maknuti biskup ili drugi crkovnjak, umah se viče policija, dok su svake bagre ljudstvu razvezana usta, ruke i noge. Prosto je austrijskim pravoslovom putovati u Njemačku na skupštine, da sa slobodnimi zidari snuju nove za državu zakone; prosto je i českim husovcem, makar drugčije i omraženim Slavjanom, putovati u Kostnicu i Zurik, jer se radi samo o vierskoj (ako ne i dalje) demonstraciji; prosto je došljakom u Beču propoviedati razvratne nauke itd. Kad se udobrovolje trubaši, zatrube drugim glasom, ter se umiljavaju i laskaju biskupom: da je njihova moć živa moć u crkvi, da su oni pravi crkveni glavari ter neka se nedadu zavesti u Rim, gdje jim slavohlepni papa sa svojimi ježuviti kani natrag oteti, što je već davna izgubio; neka radje doma ostanu, gdje će s pomoćju liberalne vlade i naroda svoga postati sve sami maleni pape. Na koncu svakoga laskava članka kaže se ipak sa žaobom: neima nade, da bi se biskupi opametili, jer pokazaše već, da su uza zdrav razum i narodno čuvstvo prodali već svoju oblast. — Luda i za djecu mamila! Kako je god, hvala Bogu, da na nijednoj biskupskoj stolici u Austriji nesjedi kakov aristokratski protuha ili hladni birokrat, kakovih bijaše koncem prošloga vieka, i da je katolička sviest življa. To i jesu liberalački jadi. Kamo sreće, da je Austrija barem protestantska država! Velik pod inšpiracijom stojeći list bečki „Fremdenbl.“ vapije: „Duh Lutherov evo stoji uz nas, dok gradimo kamen po kamen novu Austriju; ali nas smetaju i mute mračnjaci, koji još snivaju, da bi se mogla podići rimska univerzalna crkva s papinskom svemoćju vezanja i razvezivanja, i koji se još spremaju od očajanja da kušaju zadnji put, nebi-li svietsku poviest zaustavili i za tri vieka natrag ju prikovali.“ Nemožeš dakle za nove dobe biti dobar državljan, ako nisi novoga kroja Niemac, a po vjeri barem protestant. Nepregledaše dakako ni austrijske novine, da bulla nezove na sabor kat. vladarah, pak jim je uz ostalo i to jedan razlog, da kušaju proti papi i saboru razdražiti vladare. Sabori austrijskih zemaljah, što će se skorih danah sastati, sva je prilika, ter će praviti huke i buke na allokuciju i na bullu. Dok debeli kum spava, mora biti

Digitized by Google

svatovom mlade Austrije zabave, a drugoga stalna odlučna posla ni neće biti za nje, nego pripievati debelomu kumu. Medjuto bar. Meysenbug sjedi već u Beču, a Pio IX. suši pontinske močvare, ter ogromnu otu vladarsku zadaću i brigu goni na konac.

Moramo spomenuti, kakovom se je jekom odjeknula bulla o francezki sabor. Bila 9. srpnja razprava financijalna o proračunu. Uza novčane brige mnogo se toga može prečuti; ali Gueroult urednik imperijalistična lista „Opinion nationale" nije mogao pregoriti liepe prilike, da prvi neiznese misao, kojom bi si malo obielio crni glas i preporučio se za drugi put biračem. „Razlučiti crkvu od države — evo je bulla jak nov dokaz!" lupa on a neda se ušutkati. Drugi dan prihvati misao čuveni i do nas Olivier ter uze razlagati: kako se francezki kraljevi držahu naproti saboru tridentskomu, a da francezki vladari imaju isto pravo i danas: zabraniti bullu, biskupom na sabor dopustiti ili prepoviedati, tamo se poslanikom dati zastupati i kroza nje govoriti, i napokon prepoviedati da se odluke saborske neproglase. Istina je, veli on, od onda se je mnogo toga promienilo, a zavladala su kašnje načela od god. 1789.; ali je galikanska crkva s krasnimi svojimi tradicijami sada samo sladko povjestno spominjanje; jest i sada preko 30.000 svećenstva, ali to koraca, kako reče kardinal Bonnechose, kano komandirana vojska, nad njom su nadbiskupi kano puki rimski prefekti, a povrh svega papa, koj se već gradi nepogrešljivim. K tomu sazvani sabor jur počimlje novotarijom: po starinskom običaju nezove vladarah, nepita papa ni za nje ni za državnu oblast. Dobro; najveći čin god. 1789. naime razlučbu crkve od države proglasio je sam papa: držimo ga dakle, pobrinimo se za zakone razlučne i stavimo naše svećenstvo na svoje noge. Digao se ministar prosvjetni Baroche pobijat obojicu te kaže: vlada je vazda znala uzbiti prevale ma čije, velika većina svećenstva vierna je državnim uredbam, biskupi su dobri galikanci, a što rekoše o papi, njegovih namjerah i o nepogrešljivosti, to sve da je krivo. Što vladari nisu pozvani, nezna pravoga razloga: je-li što se svi pozvati nemogu ili da će i nje kašnje pozvati; nu nepretičimo, vlada je na oprezu, pak pustimo sve svojemu vremenu i redu. Tim je dakle svršila opet jedna bogoslovna razprava u parižkom saboru.

Nego na domaku rimskoga sabora naumiše se igrati sabora i drugi ljudi. Pogovara se i piše, da se za isti čas, kad je odredjeno rimskomu saboru, sprema sakupiti medjunarodni racionalistični kongres, kao takmac i živ prosvjed rimskomu i njegovim odlukam; a kamo drugamo da se skloni, nego u maticu slobodnjakah i slobodnih zidarah Genevu. Već ove godine za mjesec rujan sprema se opet mirovna skupština u Bern u Švicarskoj, a iz programa vidi se jasno biljeg racionalistični i socialistični. U to ime radi takodjer jedan ženski odbor u Genevi, ter medjunarodni ženski savez ima dotjerati dotle, da žene već na prvoj mirovnoj skupštini budu proglašene mužkarcem posve jednake, najpače u pravu gradjanskom, pak će tu već imati jednak glas.

Ima izgleda, da će doći i do židovskoga koncila, a zašto i kako, evo ćemo na kratko pripovjediti. Bilo je previdjeti, da će temeljni zakoni dati povoda smutnjam i u židovskih vierskih stvarih, pak tako sbilja i jest. Mnogi židovi nedadu obrezavati svojih sinovah, a u Beču pobudiše pozor osobito dva slučaja. Jedan otac prepovjedio je obrezati sina s razloga zdravnoga, a drugi „jer po tem. zakonih nitko se nesmie silovati na kakav vierski čin;" oba pako zaiskaše, da jim se djeca zapišu u rodovne matice židovske obćine vierske, jer da će sinovi biti židovi, kako su i otci. Duhovnik pisac maticah uzkratio prvomu, jer židovski obred dopušta iznimku samo onda, ako su istomu otcu već prije dva sina od rane umrla, a drugomu, „jer temeljni zakoni za nutarnji vierski život židovski neimaju nikakove moći." Vaj, što će biti sada? Stvorila se u bečkom Izraelu dva tabora starovieracah i novovieracah ili nevieracah. Otvoreno je dakle pitanje: Je-li obrezavanje „crkven čin", na koj se nitko nesmie silovati, ili je biljeg židova, bez kojega nijedno čeljade nemože se uzeti da spada u savez Izraela? Stara „Presse" protivi se nazoru, neka se ovo pitanje prepusti prosvjetnomu ministru, te pozivljuć se §. 15. temeljnih zakonah glaseći: „Svaka zakonito priznana crkva redi i upravlja svoje nutarnje poslove sama" zahtieva mješovit od duhovnikah i svjetovnjakah sastavljen koncilium, pak neka taj razpravlja ovo i slična pitanja. Dakle koncilium!

Stari ludov Ivan Ronge, kojno već preko dvadeset godinah goni po Njemačkoj svoju ludu ideju novoga ili njemačkoga katolicizma, bio je već davna doludovao, ter već nikoje novine nebi hotile o njem pisati, a niti bi za njega tko pitao, osim što bi se starac sam svakamo i u svaku skupštinu uplitao, dobio je sbilja izgleda, da bi u novoj Austriji mogao jošte zaigrati igru, pak je i dognao do ote slave, da ga svaki čas spominju novine, pače liberalne zovu ga apoštolom istine. Nebi se izplatio trud pobirajuć njegove i drugovah mu izreke; nu sve svoje izreke i težnje zaokriva ovim obćenitim plaštem: „slobodna crkva u slobodnoj državi i slobodni ljudi u crkvi i državi; jednota u svemiru i svemira s Bogom." Tko nerazumie,

Digitized by Google

badava bi išao pitat i njega; jer stari bulazni, kako kada treba, a iz svega se vidi, da je samo klopotac potajnih zadrugah. Umah su u zametku dvie vjere: novo katolička i slobodno kršćanska (neukatolisch, freichristlich); novi katolici vele da se drže na pozitivnom temelju, a prostovierci da zabacuju svaku pozitivnost; novi zabacuju krštenje prostih (jer je formula samo na ime Boga), nepuste jih na svoju pričest niti njihovim propovjednikom dadu u svojih skupštinah govoriti; ali drugčije ima vezati oboje bratska ljubav i nesmie jedna stranka proti drugoj propoviedati. Jedna je zadaća i plaća, pak zašto bi se i grizli. Nove katolike vodi desna ruka Rongeova protjerani ježuvitski novak Förstner, koj je već zaredio jednoga apostola Magjara za Peštu (mudro je dakle, što je odpalo s preda ono „deutsch"), a starac sam, kao praktičan čovjek, na jaču je mahnuo stranku prostoviersku i neviersku. Izdaje jako svu vjeru (moraš i nevjeru zvati vjerom) učenik njegov Uhlich u Gradcu, koj tu propovieda: da su veliki muževi Zoroaster, Konfucij, Isus i Muhamed morali zabaviti većma maštu nego razum, jer su takova bila vremena i takovi ljudi; ali je sada došlo vrieme, da se sve ono maštanje i sve bajke zabace, pak razum da dobije vjeru. Jednak mu drug propovieda u Trstu! Pak takove ljude i takove nauke hvale oni, koji prkose proti papinskoj allokuciji i bulli; pače što više: bojeći se, da se neslogom nebi pomeli, zapleli i vas posao pokvarili, svjetuju neka se sastave u crkveni sabor! Kamo ćeš većega majmunstva! Nego, što drugo i uče ti prostovierci, van što se čuje i drugčije po javnih svake vrsti skupštinah, samo što jedni moraju skolati nekakovu viersku zadrugu i hiniti se vjerom i molitvom valjda za prostotu, dok se drugim nerači stupiti u nikakovu, makar bila i prostovierska i samo naličena zadruga.

Protestantske skupštine svake su godine velike, i sbog slavnih njihovih učenjakah slavne, ali iz svake izide samo ta velika žalost: da se je onekrstila. I ljetošnja berlinska pokaza, da je tu skroz preoteo mah racionalizam ter se bogoslovi, ravnatelji i učitelji bogoslovnih zavodah, savjetnici i pastiri nestide javno izpovjediti, da se razkrstiše s kršćanskom vjerom, niti se nadje oblast, koja bi to gonila. I onekršteni protestanti i prostovierci i novi katolici (svi: deutsch — auch — gut — frei —) novi židovi i mirovnjaci nebi trebalo, da drže posebne svaki za se koncile, nego ako hoće da bude pravi obćeniti, neka bude jedan, i to u Genevi pod upravom velejunaka i velesvećenika Garibalda, kako su svi jednoga ter istoga duha. Vuštimo mu i preporučamo za otu čast Jožinu; jer on već zna izobćivati, proklinjati i eksorcizovati. Mogli bismo za dokaz navesti primjerah, da je on veći majstor, nego ijedan papa u romanu; a i tako se svagdje takmi i jakari s papom. Puno razuma netreba gdje su sami razumi, niti mudrine i blažine i mirovnosti treba toliko, gdje su sami golubovi mira i ljubavi.

„Monde" javi pod cielu iz Rima potvrdjenu mu istinu: da je bulla pozivnica poslana ne samo na katoličke, nego i na iztočne i protestantske biskupe, a kaza istom prilikom, da ima izgleda ter će njih više, osobito pako englezkih doći. Pače iz Rima stižu jur glasovi, da iztočni nesjedinjeni crkveni glavari primiše poziv bez uvrede, da se nerekne liepo i drago, pak da je njih već više zapitalo u Rim službeno: što papa misli, da bi oni tu imali posla i kakovo bi sielo i glas imali? Naravno da će se odgovoriti što ljubeznije. Morda bi što moglo biti sporazumka i približenja. Sve se bliže primiče i jur je počelo doba: kad će pozitivna vjera u svakoj svojoj formi prionuti uz katoličku crkvu, braniti se proti nevjeri, i dva se samo zaograditi jedan naproti drugomu tabora: vjera i nevjera. Sada se jedno od drugoga samo luči.

Da još za čas svratimo pogled na Austriju. Čudnovata se i u političkom pogledu igra tu zaigrala. Talijanu su još aviek pretiesne medje, a mašaju se najradje preko medjah austrijskih, nebudući Garibaldi voljan da si rodni zavičaj Nizzu oslobadja od Franceza, niti su švicarski Talijani voljni pristupiti u narodnu zajednicu pod florentinskom vladom. Poznata smutnja u Trstu pokazalo se da nije ništa drugo, do zametak borbe izmedju naroda talijanskoga i njemačkoga za iztočnu obalu jadranskoga mora, na račun pravoga posjednika Hrvatah i Slovenacah. Počeše Talijani; pravu težnju zaokrivahu liberalnim i lojalnim plaštem i za same gungule uzrujane rulje i poslje gradsko vieće svojom službenom svjedočbom i trkom u Beč, nebi-li zamazalo vladi oči; ali je kroz poderan plašt provirila prava crljena košulja. Za one gungule kad rulje krenuše proti kapucinskom samostanu, sastavi se u tilji čas babska vojska, ter babskim oružjem: vitkim jezikom, oštrimi nokti, a nebore i kamenjem razagna tršćansku narodnu četu kano da ju vjetar odpuhnu, pak zahvalne starice obraniše dobre otce kapucine. Tko pozna primorske tržkinje, neće se čuditi junačtvu; a zar za francezke revolucije nestekoše babe historičan glas?! Malo se rugaju toj kapucinskoj vojsci; ali badava, kad se je ipak našla vojska, kojoj ona ugrabi lovorov vienac. Blücher stari poslje zadnje sa silnim Napoleonom bitke pribi po svojem taboru samo ove rieči: „Preussen, ihr schaut wie Schweine aus; aber ihr habt doch den Franzosen

Digitized by Google

besiegt", pak je zamazane i mokre od blata i kiše Pruse okriepio većma nego ičim; sličnim načinom negdje i vojvodinja tršćanska bodri svoju vojsku. Slavenska sviest naroda oko Trsta budna je i živa, ter bi uza zakonitu pomoć ili makar uz nikakovu pomoć, samo da su ruke proste, upitomila talijansku objest i pohlepu; a prije jošte i laglje Hrvati u Dalmaciji. Ali kad će se osviestiti i narodnim tekom poteći politika austrijska? Dok njezina mašta bude prhala po zraku, dotle će joj izmicati zemlja pod nogama, a bude-li išlo onako, kako prije i svakomu voljela nego svomu od viekovah, neće pripraviti iztočne obale velikoj Njemačkoj, nego će ju pripraviti velikoj Italiji ili Francezkoj. Ali kad vidješe Talijani, da jim prava nakana izlazi na vidik, kako će ju prikriti, na koga sbaciti krivnju? Na Slavjane natražnjake neimajuće uma za visoke liberalne ideje i na popove! Sbacila se krivnja na seosku stražu (same Slovence), koja je bila napadnuta, bacila se krivnja na popove, koji su više danah strepili od stiske. Popovi moradu biti krivi po što po to i načelnik brže bolje dade dozvati preda se jednoga predgradskoga župnika na račun: zašto je proti zakonu propoviedao u crkvi i u čitaonici u Rojanu govorio razdražljivu besjedu? a župnik dokazao, da rečenoga dana nije rekao nikakove propoviedi sbog procesije, niti je jedan put bio u čitaonici, pak se po svem tomu u tršćanskoj predstavki baca krivnja na nemirne Slavjane i na razdražljive propoviedi. Čudno se brani ugled oblastnikom i zakonu, kad se za volju ruljam talijanskim skidaju carski namjestnici kano tršćanski i morda zadarski, i po takovu slabe je nade, da će se politika promieniti, osim što Beustov organ stara „Presse" istinu reče i austrijskoj vladi i Talijanom, ali je zato javno spaljena u Trstu. — U Austriji dogodi se više putih, da se je javna smutnja sbacila na mjestno ili okolišno svećenstvo. Kad državni kancelar u svojoj noti i ministar u okružnicah krivnju razdraženih strastih bacaju na crkovnjake, zašto da isti izgovor neposluži načelnikom ili samim vodjam smutnje! Nego osim potvore i zatvora nadjen je jošte jedan način. Štibra! U gornjoj Austriji i Soligradskoj činovnici štibraši počeše progoniti svećenstvo, ter jim pravim zdravim slati na vrat vojničku ovrhu. Iz nenada dobila množina njih eksekuciju, a zašto? morda sbog uzkrate ili zaostatka? Nekoji jesu sbilja za dva tri dana bili zakasnili; nu bez opomene; jedan župnik bio četiri tjedna ranije s knjižicom došao platit, da nemora po drugi put u ured, ali je odbijen, pak upravo za čctiri tjedna eno njemu pod krov vojaka; množina imala je samo neznatan zaostatak, jedan odličan svećenik za 1 ½ novčić, a dva niti jednoga novčića duga, pak eksekuciju! Svećenstvo se potužilo na činovnike, nu kakova jim zadovoljština? Nemogu sada ni poslje roka bez neprilikah i uvredah dobivati iz zakladah kamatah, nego moraju po tri četiri puta dolaziti i svaki put po više satih čekati. Dosadna je štibra već sama po sebi, a ovakov postupak mora razdražiti i mirniju krv. —

Drugčije u Austriji sami meetingi ili kako jih Česi i Slovenci zovu: tabori; nu u Českoj redovito se uriču i sastaju, ali redovito i prepoviedaju. Počeše taboriti i Slovenci, pak ćemo vidjeti, kako i kamo oni. Prvi tabor u Ljutomiru bijaše vrlo hud. Bješe spremilo i lavovsko demokratično družtvo (vodja dor. Smolka) tabor za put u Curik u Švicarskoj na uspomenu barske konfederacije; ali ga vlada zabranila, jer je bila demonstracija proti Rusu (morda i proti još nekomu). Štampa je uzavrela od bujne slobode, samo katolička mora se paziti, a narodna česka steže se krutom brnjicom. Jedini Slavjani u obće i klerikalci, obi natražnjaci i mračnjaci, nemogu se jošte pustiti bez brižne pazke, jer bi kvarili napredak i mutili slobodu, i oni su jošte jedina pačka u velikom liberalačkom slavlju; sbog šta se i mraze liberalnomu ministru Giskri. Prem znamo, da je već davna isti ministar otro sa sebe svaku ljagu i Slavjana i Rimljana, nije mogao odoljeti srcu, nego se je još pred svojtom na Schützenfestu morao odgovarati dušom i tielom jednomu i drugomu. Na cifrastu njegovu govoru, poslje kojega se je s braćom nu pozorištu milo i drago izljubio, najveća je cifrarija: „Ich bin kein Slave, ich bin kein Römling." Velika drama ote svetkovine pretvarala se u komediju, a najzad pretvorila se u tragediju, kojoj se konac još nemože previdjeti. — Nam je svejedno — zašto bismo se rugali g. ministru Giskri? ali ga sbilja kore tamo u Austriju, da se je osramotio, pak je g. kancelar Beust, videći da se je osobito Berlin počelo oblačiti, morao popravljati za svojim ministrom.

Pravo rekosmo, da je bučni husovski pokret većom stranom demonstracija proti Niemcem; jer kad se je demonstracija u Kostnici imala stegnuti samo na viersku, pokaza se da je za vodjami toga smiera jako malena stranka. — Tako bi po svoj prilici bilo i s ruskimi simpatijami, kad bi nestalo potrebe prkositi novoj državnoj uredbi. — Magjari počimlju se spremati za tisućnicu svojega bivanja i kraljevanja; ali je jošte misao samo u zametku.

Mi Hrvati još uviek čekamo, dok se pristranimo, pak onda da vidimo, je li sami ob sebi možemo i umiemo potegnuti ili će nas drugi voditi. — Srbija se poslje grozovitoga čina očite pogibelji mirno uredila i poći će svojim tekom dalje. Bugari spremaju ustašku četu, pa kad jim ju Turci

Digitized by Google

potuku i razoru, spremaju opet novu, ter svema bugarskomu pokretu za sada drugoga izgleda nevidimo, van što će se četa po četu dati Turčinu ubijati.

U Španjolskoj izašla na vidjelo golema urota proti dinastiji; nu za dobe zakrenulo joj se vratom. Ali u toj zemlji jedva da se je uroti odsjekla glava, raste već druga. — U Americi ide po amerikansku. Na Hajti i Meksiku jedan prevrat za drugim; a s crkvom kraća je pravda na toj slobodnoj zemlji nego igdje: Hajta kida konkordat za konkordatom, a Juarez u Meksiku pokle je dobro ogulio crkvu, vrati joj pravo, neka si sama izabire biskupe. U južnoj Americi teče još neprestano rat izmedju velike Brazilije i opornoga patuljka Paragvaja. Diktator u Paragvaju Lopez, da kažemo još jednu amerikansku značajku, sastavio je veliku oružanu četu amazonkah, a za vojvodinju stavio joj svoju priložnicu. U sjev. Americi povećava se seobom osobito narod njemački ter nadbiskup novojorški reče 2. lip. t. g. javno: da će njemačka narodnost nadkriliti sve narodnosti amerikanske, a hoće-li u njem prevladati katolici ili nevjernici, to da visi o katoličkoj Njemačkoj. U juž. Americi državici Peru buknu mjeseca svibnja strahovita kolera osobito u gradu Lima, gdje je grad opustio, a u drugom gradiću od 15.000 stan. skapalo je preko 3000. Znalo bi na dan oboljeti preko dvie tisuće, a pomrlo bi do 300.

Pastoralni naputak stožernika Rauschera o školskom pitanju.

Veća je polovina toga naputka sadržaja historičnoga, dogmatičnoga i polemičnoga. Govoreći najprije o važnosti uzgoja nastavlja visokočastni nadpastir ovako:

„Uzgajati dužni su najprije roditelji, i to je njihova prva i najsvetija dužnost, što ju imadu vršiti naprama svojoj djeci. Crkva bi jim to vazda dozivala u pamet, ter jih sjećala na Boga, koj će jednom povjerene jim duše zahtievati natrag; ona bi i domaće uzgajanje vazda podupirala tim, što je rieč božju i zakon navieštala djeci i odraslim; razlika bijaše samo u načinu. Bilo je vremenah, kada je gorljivost u službi božjoj i nauku s njom skopčanom, pak sila, kojom misao kršćanska pronicavaše vas život, kada je rekoh ovo dvoje djelovalo mnogo više nego-li djeluju najshodnije knjige učevne. Ipak je župna škola prastara, te se jur u srednjem vieku nije stezala samo na nauk o vjeri, već je ona djeci pružala takodjer priliku, da se nauče čitati i pisati.

Državna vlast stade veoma kasno zanimati se prvim naukom mladeži, pak zemlje, što se odlikuju obrtnosti, nebijahu u tom prve. Holandija steče si trgovinom i obrtnosti u Evropi položaj, koj s daleka nebijaše prema neznatnom joj obsegu; pa ipak za ote cvatnje njezine uradi se za pučku školu manje, nego-li u srednjem vieku katoličkom, čije su školske zaklade zaplienili protestantski vladari. . . . U Francezkoj govorilo se u ono doba, kada se u njoj htjelo stvoriti sve da bude novo, o školah mnogo, ali uradilo se za nje malo. Jošte god. 1829. obučavao se u školi jedva peti dio djece, pak istom za vladanja kralja gradjanskoga uvele su se po svoj državi škole za početni nauk. U Englezkoj, gdje se za cielo narod odlikuje vrsnoćom, dogodilo se g. 1832. prvi put, da se je parlamenat stao baviti školstvom, pak istom počam od g. 1856. daje se školam, što se podlažu državnomu nadzoru, znatna podpora.

Protestantska Njemačka bijaše prva, gdje su vlade potegnule školske poslove u svoj djelokrug; suviše radilo se tude po rieči Luterovoj, koj u nekoj propoviedi bješe rekao: „Ja pako scienim, da je vlast dužna silovati podložnike, da djecu šalju u školu.“ On mišljaše na škole latinske, koje bijahu prazne, ter mu to zadavaše brige; vladari pako uporaviše pravo školskoga silovanja, što jim se priznalo, na obuku početnu. U drugoj polovini prošloga stoljeća služila bi se Austrija tim načinom; ujedno se pako ne samo propisalo, da svaka župa mora imati jednu školu pučku, nego se to krepko i uspješno izvelo, i to u njemačkih zemljah države tako brzo, kao što nigdje. Uredjujući ote škole nebi se držalo austrijsko zakonodavstvo nikakovih drugih načelah do onih, koja polaze iz naravi stvari, ter su jih isto tako priznavali protestanti kao što i katolici. . . . Po austrijskom sustavu školskom stavila se župna škola pod upravu župnika, a vrhovna uprava prve obuke mladeži izručila glavnomu nadzorniku školskomu svakoga crkvenoga kotara. Josip II. povjeri istom utemeljenim uredom okružnim pregledbu školah njihova područja upravnoga; medjutim nepovoljan uspjeh ote naredbe osjeti se tako, te se je jur g. 1804. nadgledanje školskih kotarah izručilo svećenikom.

U pitanju školskom, kao što u svem, gdje se radi o vjerozakonu i crkvi, iztače se mrzak pojav, da je laž kano služavka rovarstvu vojevala u prvoj vrsti. Neima broja koliko putih se je tvrdilo uz najsurovije pogrde, da škola stoji pod silničkim gospodovanjem crkve, koja se služi svojom vlasti, da narod bude glup; čovjek ipak morao bi skroz nepoznavati austrijskih naredabah, kada bi se dao tim zasjeniti. Jur za carice Marije Terezije osvoji državna vlast zakonodavstvo glede škole sasma u svem, izim onoga, što očito nebi spadalo u njezin djelokrug. . . . Glede pitanja, da-li koja učevna ili pomoćna knjiga ima štogod u sebi proti nauku vjere ili ćudoredbe, dozvolio bi se dakako odlučan sud biskupu; takodjer naložila bi se učitelju dužnost, da nesmeta uzgoja mladeži u pobožnosti i savjetnosti, već da ga promiče

Digitized by Google

riečju i primjerom; nu što se može činiti manje, dok se samo misli, da nevalja, ako dječak obuku u čitanju, pisanju i računanju platiti mora tim, da mu se uzdrma vjera? U ostalom pridrža si za pojedini slučaj vlada pravo odlučiti, da-li se ima uporaviti načelo: jer je učitelja odstranila sama tada, kada je ona spoznala, da je povriedjena dužnost.

Ako indi tko misli, da se po načinu ne dosta shodnom obučava u čitanju, pisanju i računanju, ili da je obseg učevnim predmetom pretiesan, to se neka neprituži crkvi, već državi, koja je svojimi uredbami školarstvo uredila sve do najmanjih sitnicah. Osobitu revnost razvila je vlada počam od god. 1848. te nije se dala u svojih naredbah smesti obzirom na ono, što je valjalo donle; svi predlozi njemačkih pedagogah, za koje se moglo nadati kakovu uspjehu, budu uvaženi i pokušani. Ona bi pitala za savjet sve muževe, u koje bi se pouzdala, da imadu najviše izkustva i vještine, i tkogod bi mislio, da znade što boljega, mogaše stupiti na javu; jur dvadeset godinah neima tomu nikakve zapreke. Nu jadikovanje, da austrijska pučka škola nevalja, sasma je nepravedno; manjka tude, kao što u svem, što je ljudsko, takodjer nije ona u svih stranah carstva jednaka, nu ipak podaje ona puku u više zemaljah austrijskih, imenito u nadvojvodini sve ono, što mu ima podavati, onako dobro, kao što u svakoj drugoj državi. Lozinku, kojom bi se imala sniziti, podigoše oni ljudi, kojim nije po volji nijedna škola, što nedjeljuje na oto, da se puk razkrsti s kršćanstvom, pak koji bijahu inostranci ili od inostranstva uzajmiše misli i rieči. Svi koji austrijsko školarstvo poznaju bliže, znaju jako dobro, koliko je u tom istine; nu samo malo jih ima, koji se usudjuju, da oto kažu glasno, jer se boje, da se nenazovu mračnjaci: u Austriji bo dužnost je onomu, koj hoće da bude liberalan, austrijsko školarstvo prozvati kukavnim i duboko ga sniziti pod školarstvo inozemstva. Za prijatelja političke slobode, koj misli, neima u tom veoma mnogo nade: jer narod, koj neštuje sama sebe, nije sposoban za slobodu. Nu glede pučke škole ima toga, što nije samo premalo, nego što je i odviše. Bluntschli (u svojem obćenitom državnom pravu II. svez. str. 346.) slaže se u školskom pitanju s najodličnijimi neprijatelji crkve, a ipak siluje ga sila činah, te izpovieda ovako: „Mi u Njemačkoj i Švajcarskoj, gdje se je najviše uradilo za pučku školu, mi dodjosmo ipak izpraznom i smiešnom prenapetosti glede učevnih predmetah u pogibelj, da uzgojimo mladež, koja će samo nerado i s nekim čudnovatim stidom pristupiti k djelu rukotvorca ili tvorničara te siromašnu i često kukavnu službu pisarsku više cieniti, nego-li opornije, ali i plemenitije djelo poljodjelca. Bijaše ravno jednom tako, te se je čovjek mogao pravom potužiti, da se u pučkoj školi uči premalo, nu u nekih zemljah upadoše u vrtlog, gdje je toga premnogo, te mjesto da mladež hrane domaćom hranom priprostom i zdravom, kupiše za skupe novce odpadakah jestvinah gospodskih, što joj kvare želudac.“ Nu niti u takovih prenapetostih nebijaše crkva državi na putu; ona bi jih držala žalostnom pogreškom, nu nikakvom povredom sebi pripadajućega prava.

Da se indi pravo prosudi položaj svećenstva prama školi, valja dobro razlikovati zadatke, što jih vršiti ima svećenstvo u školi. Po uredbi dosele obstojećoj ima župnik ujedno sa svjetovnim nadzornikom mjestnim nadzirati, da-li učitelj predmete svjetovne marljivo uči i prema naredbam od države ustanovljenim; nadzornici školskih kotarah i glavni nadzornik crkvenoga kotara vrše u svom području jedno te isto. U tom su oni ovlaštenici države, odluka pako pripada vladi. Svećenstvo preuzelo je taj trud, jer mu se tude pružala prilika brinuti se za boljak škole; nu to bijaše usluga, što ju ono činjaše državi i kršćanskoj obćini; prava, da se svjetovna vlast služi njim kano svojim ovlaštenikom, nezahtieva crkva za svoje službenike. Ako indi država one na školu spadajuće poslove, glede kojih imadjaše odlučnu rieč poslje konkordata kao što i prije njega, sa svećenstva prenosi na druge, to se može vrlo temeljito dvojiti o shodnosti promjene; na povredu pako sebi pripadajućega prava neima se s toga jošte potužiti crkva. Nu sasma je drugačije ne samo glede vjeronauka, nego i onoga upliva, što joj dosele bijaše osjeguran na religiozni i ćudoredni uzgoj mladeži školske. Vaskoliki nauk nadgledati, da nebude nikakvom zaprekom uzgoju u vjeri i savjestnosti, već da s njom sudjeluje, to joj pripada usljed ugovora sklopljenoga sa sv. stolicom, pak žali, što se on vriedja, premda nepriznaje nipošto, da neima krieposti; nu da se i nije takav ugovor nikada sklopio, to bi ona to isto zahtievala a i morala zahtievati: jer na oto ima ona pravo, što joj pripada kano poslanici božjoj.

Često se tvrdi vrlo pristojnimi, a kadšto i nepristojnimi riečmi, da crkva za svoje zahtjeve glede škole ništa nemože navesti, van čin posjedničtva, a promienjenimi odnošaji da se je izgubilo to pravo: jer napredovavšom prosvietom da je upliv crkve na školu postao ne samo suvišan, nego i štetonosan. Većina nezna što govori; koji znadu, moraju za korak koračiti dalje te tvrditi, da je vjerozakon za uzgoj, dakle i za čovjeka postao ne samo suvišnim, nego i štetonosnim. Nu dok se dodje dotle, morao bi se čovjek uvjeriti, da je samo ono istina i sbilja, što se osjeća sjetili. Medju svimi bludnjami u koje može upasti čovjek, nijedna nije bezumnija od ote. . . .

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Na rodni dan njeg. veličanstva cara i kralja služio je u prvostol. crkvi svečanu pontifikalnu

Digitized by Google

misu presv. g. naslovni biskup Ignacij Kristianović. Civilne oblasti u svečanoj odori staviše se u prvostolnoj crkvi, za vojsku pako bješe odlučeno da izadje na ciglanu, nu porad kiševita vremena obavila je posada sv. službu na tiho u crkvi franjevačkoj.

— Uzoriti g. stožernik nadbiskup pozivlje okružnicom svećenstvo svoje nadbiskupije na duhovne viežbe, što će se 14. rujna o. g. poslje podne u nadb. sjemeništu započeti, 15. 16. i 17. nastaviti, a 18. u jutro dovršiti.

— Prošloga tjedna potekla je iz Zagreba i razniela se po raznih novinah viest: da je preč. g. opat i kanonik dor. Luka Petrović jurve izašao iz carskoga kabineta kano biskup područnik, a pokle je nj. uzoritost nakanila tobože odstupiti, da je isti preč. gospodin odredjen njemu za zamjenika i kašnje za sigurna nasljednika. Prem smo već od godinu danah na slično gatanje, nauškavanje i glasanje obikli, i opet je ona viest probudila čuvstvah svakojakih, kako su u čijem srcu navinute žice, nu kamo veću nego prva probudila je senzaciju druga polovina viesti. Nije pako istina, da si je uzoriti i visokočastni g. stožernik nadbiskup nakanio staviti po crkvenom pravu generalnoga vikara ili zaželio i zaprosio coadjutora u pravom smilu rieči, a najmanje je istina, da je nakanio, neznamo zašto i kamo odstupiti. Tko pozna bodar duh i snažnu volju uzoritoga gospodina, marljivost, kojom nastoji još i sada oko upravnih posalah, i načela njegova, taj nije nikada mogao povjerovati, da bi on sam rado pustio upravu nadbiskupije iz svoje ruke; tko pozna odnošaje previsokoga ovoga dostojanstvenika naprama sv. stolici, sjajnom carskom domu i napram domovini, opet nije mogao s razlogom povjerovati, da bi ga morda sklanjala na to kakova sila; k tomu, tko znade, kako je ustrojeno zagrebačko nadbiskupsko vieće, naime poput viećah čitavom zemljom upravljajućih sa starešinom osim nadbiskupa i sa savjetnici, od kojih svaki ima svoju struku, zna i to, da u našoj nadbiskupiji nije tolike sile ni u slučaju nadbiskupove nemoći za coadjutora. Povrh svega treba pako znati, da nadbiskup u nijednom od spomenutih slučajevah nemora odstupiti i izlaziti iz svojih dvorovah. Istina je: duhovni poslovi ogromne nadbiskupije veliki su i tegotni, a uzoriti gospodin stožernik nadbiskup za težke puteve po prostranoj nadbiskupiji i trudove oko dielenja sv. potvrde fizično onemogao, pak i njegov in pontificalibus biskup područnik, primakao se vrhu starosti ljudske, ter prem je ovaj posljednji još ove godine kano već drugu godinu svećenik jubilejac vas mjesec prebavio u poslu na kraju nadbiskupije i sv. redove dielio, može i on svaki čas skroz onemoći; istina je dalje, da je sbog toga visokoč. nadbiskup na više putah zamolio nj. veličanstvo, da bi mu dozvolilo predložiti drugoga in pontificalibus biskupa pomoćnika; istina je napokon, da je nj. c. k. veličanstvo milostivo u načelu pristalo, ter će se sada što još treba dalje tražiti u Rimu. Ovo i jest ovaj put bez dvojbe dalo povoda glasanju, željkanju i čestitanju. Kako se je stvar svršila i tko je u kapitulu zagrebačkom postao drugim posvećenim biskupom in pontificalibus pomoćnikom, to će se u svoje vrieme jur službeno javiti, ter se netreba povoditi za naglimi glasovi.

Linac. Katoličke družbe gornjo-austrijske imadoše tude 3. i 4. o. m. svoju skupštinu. U trih sjednicah razviše na preliep način i zasvjedočiše svoju katoličku sviest i vjeru. U pučkoj po crkvenom ukusu krasno izkićenoj dvorani otvori grof Brandis prvu sjednicu apoštolskim vjerovanjem i kratkim govorom izjaviv svoju radost, što su uz visokočastnoga biskupa prisutni toliki svećenici i svjetovnjaci obojega spola. Zatim govoraše biskup linački u kratko ali krepko ob ovih načelih: 1. Vlast crkvena i državna postavljene su od Boga; 2. Jedna vlast nevisi o drugoj; 3. Obe vlasti neka se medju sobom podupiru i prijateljski susretaju. Izza toga govora spomenu grof Brandis indiferentizam, materializam, putenost i nesretnu bojazan pred ljudmi kano glavna vrela svih u svietu žalostnih pojavah. Sljedeći pako govornici u I. sjednici dokazaše, kako bi svaki revni katolik stupiti morao u zastupane na skupštini družbe i bratovštine; kako je nuždno, da se šire takove družbe katoličke, napose katoličke družbe radničke, kako se crkva bori sa svietom, i kakova je današnja štampa. U II. sjednici istoga dana pod večer predstavi grof Brandis papinskoga zuava grofa Stollberga, koj je u kratkom govoru osobito naglasio, kako se ponosi papinska vojska, što se može boriti za crkvene interese, za slavu crkve i vidive joj glave. On pohvali djelovanje bratovštine sv. Mihovila, preporuči otu družbu svim revnim katolikom i dovrši svoj govor kliknuv: živio Pio IX. i njegova vojska. Zatim govoraše baron Stillfried iz Beča, koj spomenuv stisku sv. otca reče: Njemačka bijaše silna, dok se neodluči od Rima, nu zatim ode spas njezin, ona doživi tridesetgodišnji rat i njegove posljedice. Izza njega bilo je više govornikah, medju kojimi se iztakoše g. Dika, predsjednik katoličke družbe kazinske u Kremsu, i g. dor. Gruscha, predsjednik djetičkoga družtva bečkoga, govoreći o spasonosnom djelovanju jednoga i drugoga družtva, osobito u naše doba, gdje silno treba, da se katolici slože u mislih i djelih. U III. sjednici govoraše osobito liepo jedan svećenik o glavnih zakonih katolika, što su stalnost, srčanost i sila u vjeri. I ostali govornici pokazaše, kako jim srce plamti za katolicizam. Spominjemo samo trojicu. Jedan reče oduševljeno slovo o blagodatih, što jih sviet ima od crkve katoličke, drugi prosbori o znamenitosti budućega koncila, a treći o pravednosti allokucije. Napokon reče predsjednik zahvalno slovo visokočastnomu biskupu i šestnaesta biskupijska skupština katolikah gornjo-austrijskih bude završena molitvom.

Digitized by Google

Tirol i Vorarlberg. Opozicija proti vladajućemu sustavu radi tu živo. Očituje se katolička sviest u družbah i skupštinah, podižu se katoličke dvorane itd. Osobit su pako posljedak posljednji izbori za sabor. U sjevernom Tirolu izbori su izvedeni skroz u prilog katolikom, opozicija na saboru je ojačana. — Tude je svakako vriedno spomenuti katoličku demonstraciju u prilog papi, što se učinila u Bregencu. Povodom su demonstracije pogrde, što se u novije doba siplju na papinsku alokuciju. Poslje propoviedi u nedjelju 2. o. m. pročitala se javna izpovied vjere i posluha naprama vrhovnomu pastiru, a viernici se pozvali na podpis, da se po tom predade biskupu briksenskomu. Izpovied čitaše propovjednik klečeći, a vas puk govoraše za njim. Izza toga naviesti svećenik puku, da će biti popodne blagoslov s presvetim tielom, a pred njim izpovied se ponoviti te moliti za papu i cara. A sve tako činilo se kako kažu, istoga dana u svih crkvah pokrajine. — Čitamo dalje, kako se slave gg. profesori Greuter i Jäger u njihovoj domovini. Napose Greutera dočekaše 2. o. m. u obćini Haiming s najvećim slavljem. Predadoše mu diplomu počastnoga gradjanstva uz glasbu i pucnjavu, a živio-klikom nebijaše konca.

Rim. Jedan dio papinskih četah jošte je sveudilj u taboru kod „Rocca di Papa.“ Čitalo se često, da je taj prediel nezdrav, nu to nije istina, jer Rimljani borave ljeti veoma rado tude. I njemački umjetnici dolaze amo za velike žege prerado, kao što n. p. slikar Flatz, pak Overbeck, Achtermann i drugi često se vide u tom krasnom predielu, odkale je liepo pogledati na Rim, Kampanju, razna mjestanca na brežuljcih i more. 10. o. m. dodje papa taboru u pohode i vrati se pod večer u podpunom zdravlju u Rim. Tom prigodom moglo se opet vidjeti, kako su za sv. otca oduševljeni hrabri njegovi vojnici. Nadpisi na slavolucih i zastavah moradoše ganuti srce katoličko. Evo n. pr. jednoga: „Unde hoc mihi ut veniat Vicarius Domini mei ad me?“ Bijaše upravo blagdan pohodjaja Marijina. Od Grotta ferrata do Fraschati trčahu zuavi utrkmice s čilimi konji papinskih kolah, drugim dakako putem, te se je papa došao u Frascati čudom čudio videći vojnike, za koje mišljaše, da su ostali u Grotta ferrata. — Što se čita o bjegunstvu, ili se jako pretjerava ili se izmišlja. Barem glede karabinierah stoji, da oni nespadaju na legije tudjozemske, već da se uzimaju za ote čete ljudi najpouzdaniji, što se često održaše junački. Pak upravo o karabinierih javlja se često, da medju njimi ima bjegunacah najviše. Isto se tako čitalo o nekakvoj kavgi izmedju pukovnika De Charettea i papinskoga vojnoga ministra. Nu sam De Charette dokaza u časopisu „Journal de Paris“, da je sva viest od početka do kraja izmišljena i lažljiva. Nije se ni čuditi, da ima lažljivih viestih izobila. Ta zna se za kovačnicu, gdje se kuju. U Londonu, a bez dvojbe i drugdje, ima ustrojeno družtvo lažacah, kojim je životna zadaća, da se usavrše u laži.

Bavarska. Konferencija bavarskoga episkopata u Virzburgu izvede veoma povoljnih posljedakah i glede ustroja katoličke štampe i glede načinah, što se biskupom nuždni čine proti osnovanom silovitom postupanju sa školom. Glede katoličke štampe poprimljene su u obće pomisli francezkih katolikah za temelj.

Pruska. Javljaju iz renske Pruske, kako u toj pokrajini samostani uživaju najveću slobodu, kako vrlo liepo cvatu te se jako pomnažaju. U Koblencu ima Isusovacah, Kapucinah, školske braće, Klarinkah, Vinkovkah, Augustinkah, Franjevkah, sestarah djeteta Isusa itd. Kraljica pruska dobra je i blagotvorna naprama samostanom. Premda je protestantka, naslika ipak nedavno sama na dvijuh umjetnih posudah za cvieće presveta imena Isusa i Marije i obdari tim preliepim darom župnu crkvu u Koblencu. Na molbu župnikovu proglasi kraljevska komora jedan samostan prostim od plaćanja poreza. Tako eto radi vlada protestantka!

— U Monasteru bijaše koncem p. m. druga glavna skupština katoličkih družbah njemačkih djakah. Osim zastupnikah svih šest na savez spadajućih družbah, katoličke čitaonice u Berlinu, katoličke djačke družbe u Vratislavi, „Arminye“ u Bonu, „Germanije“ u Monasteru, „Valhale“ u Virzburgu i katoličke djačke družbe u Monakovu, bilo je jošte mnogo članovah drugih družbah na skupštini. Skupština trajaše tri dana. U crkvi sv. Egidija odslužila se svečana služba božja i zatim započela se vićanja, kojim svi učestnici velikom gorljivosti pribivahu sva tri dana. I priličan broj profesorah bijaše prisutan. Eto tako budi se i širi i jača sviest katolička medju katoličkimi djaci u Pruskoj.

* 19. **glavna skupština** svih katoličkih družbah zemaljah njemačkih biti će u **Bambergu** od 31. kolovoza do 3. rujna o. g. u crkvi sv. Jakova. Sjednicah biti će ukupno 8, 4 tajne, 4 javne. Osim toga viećat će odbori svaki dan napose. Posebni odbor brine se za stan učestnikah, koji se imadu najaviti čim prije.

Družtvo sv. Jeronima.

Kao utemeljitelj: G. Konrad Šnap, župnik u Malom Taboru 50 for.

Kao čl. II. reda: G. Ivan Pliverić, kancelista preč. duh. stola, 10 for. G. Pavao Belas, župnik brdovački 10 for. G. Ambroz Grdić, 10 for.

Izpravak. U zadnjem broju pod naslovom „Petrov pinez“ ima se čitati Edvard Kos, a ne Edvard Perok.

Dopisnica urednička.

G. J. K. u D. List Vam se šalje uredno; gdje zapinje, neznamo. G. F. L. u O. Plaćeno za prvu pol.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 35. Tečaj XIX. U četvrtak, 27. Kolovoza 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grof Ivan Maria Mastai Ferretti. *)

U pet godinah i nješto prieko, što je upravljao spoletskom biskupijom, počini on množinu dičnih djelah milosrdja, pobožnosti i revnosti. Obašao je svako mjesto ma bilo koliko samotno i daleko, ter po kolibah krševitih i pustih Apeninah tija do Abruzzah i danas se jošte pripovieda, koje je djecu milujući ju i s malenim malen budući naučao kršćanski nauk, zavadjele se mirio, razuzdance korio, nevoljnike i siromake pomagao ulazeći u najružnje i najkukavije kućarice, stajući uza bolestničke postelje i tješeći milostinjom i blagoslovom. Dokle god bi premogao i dosegao, podatna njegova ruka darovala bi uboge crkve gorskih onih krajevah i svuda za sobom ostavila spomenikah. Stolnu si crkvu nadari dragocjenim ruhom i posudjem za službu božju, o svojem novcu držao je u biskupskom seminaru ubogih mladićah, obskrbio i sačuvao od pogubnih putevah više djevojakah, podiže sirotište po uzoru onoga Sta Anna de falegnami u Rimu, i kako ga utemelji i uredi, stalan je spomenik nadpastirske njegove dobrote.

Kadno u zimu godine 1831. počeše nemiri bune, koja je crkvenu državu uzrovala bila od Pada do Tibera, razbor i prirodjena blagota monsignora Mastaia morade proći kroz velike napasti i kušnje. Opaziv on, da za prve žestine javne opomene njegove otčinske nebi mogle smiriti razdraženih duhovah niti novotare spraviti na dostojnu stolici Petrovoj pokornost, smisli, da će bolje biti udaljiti se za koj dan, pak i sbilja ode u Lionesu, gradić jošte u njegovoj nadbiskupiji; ali se je vratio čim je začuo, da bi mu trebalo biti u stolici i da ga tamo za korist žele vidjeti. Austrijanci unišli u legacije i marke, sbog šta se rulje vodje Sercognama, obkolivše grad Civita Castellana tako prestrašiše, da se umah natrag povukoše, a kod Spoleta još sastaše, da ga opliene pak onda razbjegnu se u brdine, kamo koj bude znao. Nagomilane čete razuzdane i koje kuda pobrane klateži, s oružjem u ruci, a još k tomu onolika sila oko 4000 glavah, strah je i užas za Spoletjane; najmanje, česa se boje, da će se upravo u gradu sukobiti Austrijanci s ovimi ruljami, jer Austrijanci vidješe se jur na domaku, a s nakanom, da ove rulje razrenu.

Nadbiskup, koj je po naredbi pape Grgura XVI. za vrieme nemira dobio svu moć izvanredna delegata u pokrajinah Spoletu i Perugiji, a i naputak, da po svaki način neka radi narod primiriti, ali sve to neimajući nikakove veće vojničke pomoći, stade svom oštrinom uma i svom pomnjom raditi, kako bi s liepa razagnao nagomilane rulje, pak i sbilja izbio jim iz glave nakanu haranja, položiše oružje i mirno se razidoše prvlje nego stigoše Austrijanci. Sad sladkom besjedom proseć, sad oštrom karajuć, jednom rukom milujuć a drugom pricteć se, obećavajuć novčanu podporu, oprošteuje i zaštitu tako jih s liepa mira ukroti i upitomi, da su predali mače, kubure, puške i pet topovah sve sami noseć i slažuć na kupove u nadbiskupskom dvoru, odakle je sve poslano u Rim kano najplemenitiji pobjedni znakovi evangjeoske krotkosti Mastaieve nad divljom mahnitošću ustaškom.

Dobri i pobožni nadbiskup, vieran zadanoj rieči, dade svakomu nesretniku putni list i novca, što je većina volila primiti iz njegove ruke, a ne više iz ruke vodje Sercognama, u kojega izgubiše vjeru.

Ovaj prost i naravan način dade nerazložna povoda svakojakim piscem, ter su po svojoj mašti iznizali iz njega stotinu pričicah i bajkah. Samo ću jednu ovu spomenuti, da je msgr. Mastai

*) Nastavak k broju 28.

Digitized by Google

nekomu činovniku papinske vlade iztrgnuo iz rukuh i u vatru bacio imenik urotnikah, uznikah ili sumnjivacah njegove biskupije, a tim da oslobodi zabilježene od sudbenih šakah i kazne. To je bajka, koju je Grandoni po nerazboru uvrstio u svoju povjestnicu i koju je uz mnoge bajke iz drugih pisacah povadjene spisao Mavro Marocco. Ovaj izmisli još i tu nespretnu primjetbu: da je nadbiskup zato bio kriomice pozvan u Rim, neka se pred sv. otcem za taj čin opravda. To kažem ja ne samo na popravak krivim viestim, nego većma sadanjemu i budućemu svietu za opomenu: neka dobro pazi na stanovite pripovjedke iz žića Pia IX., koje, ako i jesu potekle iz prijatna srca, krive su ipak i očevidno izmišljene.

Kadno u siečnju god. 1832. šinu Umbrijom strahovit potres na užas stanovnikah, da su i jake sgrade popucale, opet se nad sve odlikova msgr. Mastai veličjem svoga duha i odvažnošću srca; tu je on skakao u ruševine i najveće pustošine niti si štedeć glave niti imetka, po polju tražio bi bludeće uskoke, ranjenike i sirote ter pomagao nevoljnike skapajuće od golote, gladi i straha. A kamo nebi sam mogao umah doteći, tamo posla svećenikah, redovnikah, liečnikah, meštarah, kolah, hrane, odjeće i drvah, pak dok bi po najnesretnijih mjestih sam hodao, naredjivao i pomagao, po druguda dade sabirati milostinju, i dokle se god i brže može, zapovjedio sve činiti, da nitko neskapa od studeni i gladi. Kad je Grgur XVI. čuo, što je sve za čudo učinio za one nesreće nadbiskup spoletski, suze ga obliše i svakim je načinom poslje tražio, kako bi mu pokazao ljubav i hvalu. A pokle se je kardinal Jakov Giustiniani odrekao biskupije, i tim se izpraznila stolica u Imoli, to je papa u konzistoriju od 17. prosinca iste godine Mastaia premjestio onamo, što je bilo sigurnim znakom, da ga je nakanio uvrstiti u sv. sbor; jer tko na tu biskupsku stolicu sjedne, taj ili je već imao grimiznicu ili će se u brzo njom zaogrnuti. Pak i sbilja Mastai, pokle je od konzistorija 23. prosinca 1839. na redu čekao, proglašen je jur 14. pros. 1840. kardinalom na veliku radost Imoljanah i može se reći, svega puka po Romanji, koji ga je nad sve štovao. Svake od 14 godinah, što upravljaše svojom novom crkvom imolskom, okoristila bi se ona s njim i jako čim tim. Dade obnoviti više crkvah, biskupski dvor i samu stolnu crkvu, kojoj pročelje, ostalo nesvršeno, dade on sgotoviti već kano papa. Druga blagodat za Imoljane jest sgrada odredjena za duhovne viežbe svećenstvu, što ju je velikom brigom i pomnjom dao sagraditi pokraj crkve Bogorodičine (del Piratello) jedino u tu svrhu, ter bi on sam svake godine prvi ulazio u nju vodeći dobrim primjerom za sobom druge. Poskrbio se on i za to, da za navieštanje vječne istine bude vazda ljudih duhovnoj pastvi posve vještih; a medju ovimi bijaše na osobitu njegovu radost i onaj Odescalchi, kojno budući kardinalom ostaviv sve časti i službe stupi u družbu Isusovu, gdje postade uzorom redovne krieposti. Za veliku korist bijaše Imoljanom i zavod utemeljen za klerike, koji neimajući od kuda plaćati nemogu stupiti u sjemenište, a koristan bijaše i oratorij kod sv. Petra Hrizologa, gdje su se sirote iz prostoga puka hranile, gojile i učile svakakova zanata i ručnoga djela. Milosrdnim sestram predade on upravu nad zavodom za sirote djevojke i dvie ženske učione, jednu za uboge, drugu za bogatu i gradjansku djecu. Istim sestram predade upravu u javnoj bolnici i nad jednim za duhom bolestne ženske zavodom, što ga je sam podigao. Napokon na račun ogromna truđa i težkih žrtavah izvede on jednu žarku svoju želju, a to zaklonište za očite ali skrušene grešnice, i zanj dade dozvati navlaš iz Angersa u Francezkoj duvne dobroga pastira. One stigoše, nenadjoše jošte za ze spremljena prikladna stana; nu on jih primi u jedan razdiel svojega dvora pokazujući jim svakom prilikom štovanje, kano da padoše angjeli s neba na spas njegovoj biskupiji. Novine već jedan put objaviše pismo, što ga kardinal Mastai u tom poslu pisà vrhovnoj glavarici kongregacije dobroga pastira; ali ću ga evo i ja uvrstiti ovamo, jer je živ svjedok prirodjene dobrote i plemenštine njegova srca: „Vaša častnost morala je jur od svojih dragih kćerih dobiti glas, kako sretno dodjoše u Imolu; ali se pristoji, da Vas i ja sam obaviestim o tomu i u isti mah očitujem, koliko sam bio sretan i zadovoljan gledajući se obkoljena i obogaćena ovom malenom četom Bogu posvećenih djevicah, koje će do malo danah poprimiti zadaću, da spase onolike zabludjele ovčice. Uvjeren sam, da će jih s božjom pomoćju privesti natrag u ovčarnicu Isusa Krsta poglavice pastirskoga. Vječna hvala budi dakle Gospodu milosrdja! a molim Vašu častnost, da primite za to izraz moje duboke zahvalnosti. Utjeha mi je, što sam jih mogao nastaniti u svojem dvoru, a imam mnogo uzroka hvaliti Bogu, koj ljudsko srce drži u svojoj ruci; čini mi se ipak, da on srce svojih kćerih ima ne u rukuh, nego u samu srcu svomu.“ U njegovoj biskupiji neima mjestanca, da ga po više putih nebi kanonički obašao. Svake godine običavao bi doći u Lugo, gradić u mnogom pogledu za Imolom i ondje bi probavio koje vrieme obavljajuć u karmelitskoj crkvi sve dužnosti svoje službe.

Moram još na kratko spomenuti — jer kratkoća, koje sam se naumio držati, nedopušta mi pripoviedati na tanko — osobito čudnu stvar, a

Digitized by Google

to najme, da je kardinal Mastai prvi u Italiji biskup, koj je nevidjenom revnošću uzeo pomagati divni posao širenja vjere, što se je zamislilo i začelo u Lionu, a on sabiranje u svojem stadu naredio po pravilu.

(Sliedi konac.)

Pastoralni naputak stožernika Rauschera o školskom pitanju.

(Dalje.)

Visoki pisac govori dalje psihologično dokazujući o moralnom poredku u svietu, zatim spominje nerazoriv, čovječanstvom vladajući čin vjerozakona, dužnosti čovječanske, imenito dužnosti naprama državi, što jih oštro nalaže jur apoštolska rieč:

„To znadu neprijatelji kršćanstva jako dobro, pak budući da katolička crkva brani i naviešta kršćanski nauk o podložnosti gradjanskoj, to ju oni kore prijateljicom i saveznicom despotizma. Takodjer ostavlja kršćanstvo državi svekoliko polje, što mu ga treba za pravedne svrhe: jer crkvenoj vlasti pridržava samo ono, o čem država nemože nikako da odlučuje, a to su pitanja o vjeri i dužnosti pred Bogom i dušom. To je ona medja, preko koje nesmie crkva državi da priznaje pravo zapoviedanja, jer dalje nemože kršćanom naložiti dužnost, da slušaju državu. I tim je označen položaj, na koj se ima staviti crkva naprama zakonom državnim.

Rat proti školi kršćanskoj ide u broj najnovijih plodovah duha sve tajećega. . . . Crkvi nije palo nikada na um tvrditi, da je ona vlastnica svega što čovjek može znati, te nije bila nikada neprijazna, ili samo hladna prama povećavanju znanja ljudskoga. Svestrano poznavati djelatnosti i stanje duha čovječjega, poznavati sviet tjelesni i uporaviti u prilog ljudskim svrham ono što je u prostoru, sve to otvara iztraživanju ljudskomu široko polje, i svaki korak, kojim se približuje tomu cilju, sam je po sebi povoljan. Ali cilj je istina, i što se protivi istini, to je zabluda i tlapnja. O biću božjem, koliko se spoznati dade na svjetlu objavljenja, o naravi i svrhi čovjeka te dužnostih odatle izvirućih znade crkva da je vlastnica istine; što se dakle u tih životnih pitanjih čovječanstva neslaže s naukom njoj povjerenim, to nemože ona, to nemože onaj, koj nju sluša, da prizna istinom. . . . Bludnje o Bogu i njegovoj volji obukom ucjepljivati mladeži, to mora ona da proglasi činom neprijateljskim proti kršćanskoj obćini te činom bezbožnim prama učeniku.

Država kršćanska priznala je oto i prema tomu postupala, pak budući da država protestantska nije htjela da prestane biti kršćanskom, to je bila i ona čvrsto uvjerena, da obučavanje mladeži nesmie se protiviti nauku kršćanstva. . . . I tako se sbude, da su načelo, po kojem je prva obuka mladeži uredjena u Austriji, katolici i protestanti smatrali za nešto, što se samo po sebi razumije.

Francezka bijaše prva, gdje je država zatajila kršćanstvo, te ga prognala s vidika života javnoga; bezbožtvo imalo je da budu vjeroizpoviedju novoga družtva. . . . Nu već Napoleon I. stavi medju načela, što jih je ustanovio, da bude temeljem i vodjom obuci, nauke vjerozakona katoličkoga na prvo mjesto, te je Francezka, premda se posljedice osamnaestoga vieka svakojako jošte i duboko osjećaju, s davna opet država katolička. Godine 1850. priznalo se opet crkvi pravo njezino na obuku, što joj ga bješe zanijekalo vladajuće gradjanstvo, te se od tada polazi škola sve jače, a to je tim znamenitije, što se u Francezkoj silom negoni u školu. . . . Ima dakako u Francezkoj stranka, što bi sve promienila, kad bi održala pobjedu, ona je na rad spremna te čeka samo na sgodu; nu njoj neće biti dosta, da mržnju svoju proti kršćanstvu pokaže djelom, a još će se manje služiti svevlašću druge komore, da podigne bojnu viku; ona si traži pomagače u razredu, koj neima posjeda, pokušat će se, da se obistini tlapnja socializma. Može-li Francezka sa svojim izkustvom koga primamiti, da ju sliedi? Pa ipak proglasuje se u Njemačkoj, a žalibože! i u Austriji, država bez vjerozakona spasom naroda, pak što nemogaše gilotina, to ima izvesti škola.

God. 1849. bijaše u Genevi skupština njemačkih demokratah, pak tu se složiše glede proglasa, koj se tada mogao čitati po svih časopisih. U tom se proglasu reklo: „Preinaka sadanjega stanja družtvenoga mora da se preinakom naobraze, uzgoja i obuke utemelji ili trajnim učini. S toga mora da se uzgoj i obuka očisti od svih vjerozakonskih nejasnoćah i pretjeranostih. Vjerozakon, koje se ima iztisnuti iz družtva, ima da izčezne iz srca ljudskoga. Mi nećemo da imamo slobodu vjere, već od nužde nam je nevjera. To se razumije, kada tako govore očajani rovari. . . . Nu teže je pojmiti, kako može da bude gdjekoja vlada na ruku, da se put krči takovim osnovam.“

Tude se visoki pisac obazire na školske uredbe badenske, kako se tu jur više godinah radi, da se kršćanstvo iztisne iz škole, pak izvedši odatle primjerenu pouku nastavlja:

„Nu država veli, da se ona u religiozno odgajanje nepača. Ako nije preuzela posebnih dužnostih, to neka radi tako, samo joj je tada dužnost sbilja i u istinu ostati nepristranom. Crkva će tada u pitanju religioznoga uzgoja posla imati samo s roditelji, ter će imati doista u obće mnogo razloga, da si čestita. Sasma je drugčije, ako državna vlast glede prve obuke stvara zakone i obćine primorava, da prema njezinim zakonom grade škole, ili ako ona trošak namiruje iz javne blagajne, t. j. iz imovine onih, što plaćaju porez. Katolici imadu pravo zahtievati, ako se za njihove novce grade škole, da budu one takove,

Digitized by Google

u kakove bi oni mirnom dušom mogli djecu si slati. Oto pravo bilo bi povriedjeno i tada, kada bi država i pojedincem i obćinam sasma ostavila na volju, da grade škole, što bi se upravljale po pravih načelih, te nikoga nebi silovala, da djecu svoju povjeri školam, gdje pogibelj prieći vjerozakonu. Zašto da katolik za školu, koja nadopuniti ima domaće odgajanje, plaća po dva puta, pak ako to nemože, zašto da bude prinužden ili djeci si uzkratiti potrebitu obuku, ili ju izvrći pogibelji, da joj se kida nježni cviet vjere i ćudoredja. Siluje-li pako suviše država roditelje globami, da djecu svoju po šest, pače po osam godinah šalju u školu, a ono joj je priznati, da ona katoličkoga, kršćanskoga uzgoja netrpi, ter crkvi naprečac i očito zanijekati pravo na budućnost, ili pako crkvi ne samo dozvoliti, da nauča u vjeri, već joj osjegurati upliv, što joj ga treba, da uzmogne u tih školah religiozno i ćudoredno odgajanje upravljati i svako pogibeljno djelovanje zapriečiti: jer tko drugi ima prosuditi, što je katolički, što-li ne, ako ne crkva?

Koliko god je bilo pokušajah, što su se od Basedowa i Pestalozzia ovamo učinili s naukom ob uzgoju, izuzamši jedinoga Diesterwega, nijedan jošte ma išto znamenitiji pisac nije zanijekao o vjerozakonu, da se on ima smatrati temeljem svakoga uspješna uzgoja. Nu pita se, što se razumieva pod vjerozakonom?

Od nekoga doba kuša se uvesti tako zvani vjerozakon humaniteta. Nu što se nazivlje humanitetom nije drugo, van osakaćena kršćanska ćudoredba; pridržava se ljubav prama Bogu. Ali bez Boga neima vjerozakona. . . Čim se ozbiljnije misli čovjeka odtrgnuti od Boga, tim se većma potamnjuje sviest o dužnostih prama ljudem, ter se mjesto nje uvodi priznavanje ljudskih požudah. Nu oto je u životu požudam tudjim od koristi sama tada, kada se one nesukobe s vlastitimi. . . .

S toga valja paziti, tko se, zašto i koliko klanja ćudorednosti, a osobito na zvuk pustih besjedah. Ota opomena svake godine biva važnija, jer govoriti krivo i besjedom zavaravati tim je slobodnije, čim se neznačajan naraštaj sklonije i dalje modernoj prosvjeti dade voditi na uzici. Naravno da svaka stranka hoće da bude ćudoredna; nu socialist tvrdi, da je ženitba predaja na blud, tim ipak, što se sliedi nagnuće, odnošaj postaje u istinu ćudorednim, pak toj njegovoj misli nije niti ovkraj Rena manjkalo zastupnikah.

Odkada je njemačkomu liberalizmu dika tajiti duh, što opametila se Francezka nazivlje živinskom surovosti, može se čitati o ćudorednosti životinjah, ter ljudi o tom sboreći računaju se medju muževe znanosti. I oni, što bi vjerozakon toga imena dostojan izrinuli iz škole, rade oko toga, da pojam ćudorednosti drugčije protumače. Božanstvenost bez Boga čini jim u tom dobru uslugu. Ljudi, kojim su ravno vjerozakon i ćudorednost na jeziku, ali rieči tako tumače, te se ukida kršćanska vjera i ljubav, koja Boga stavlja na prvo mjesto, nerade drugo, van krče put onim, što priznavaju, da jim je nastojanju cilj ukinuti vjerozakon, te s toga upravo zahtievaju, da se iztisne iz škole. Toj se stranci mora dopustiti, da znade, što hoće; nu izvodeći svoje osnove ravna se po okolnostih. Gdje je isto tako nemoguće crkvi oduzeti obučavanje u vjeri, kao što sasma izbaciti vjeronauk iz škole, ondje ima da bude uz svećenika učitelj, koj će rušiti, što onaj sagradi, te crkvi ima se uztegnuti svaka mogućnost, da to preprieči. Vjerozakonu pako naravnom ili humaniteta neima stranka nigdje da što prigovori; ona je dosta razborita, da priznaje učitelje toga smjera za znanstvene ili neznanstvene svoje saveznike. Crkva nesmie propustiti, a da neprosvjeduje glasno proti školam, što su podobne služiti takovim osnovam, ona nesmie dopustiti, da usne sviest ob oštroj opreci, koja postoji izmedju takovih osnovah i pravah vjerozakona i obitelji; da ona šuti, učinilo bi ju isto gradjansko družtvo za oto odgovornom. Gospoda, što plove strujom dnevnom, govore i rade, kao da se je narav ljudska promienila; nu ona ostaje sveudilj jedna te ista; neće-li vjerovati, da država nemože da obstoji bez vjerozakona, a ono će se morati to osjećati. Što katoličke škole nisu upravce zabranjene, to nemože crkva da drži činom, kojim se pravo njezino priznaje. Ako se svim školam, gdje vjerozakon nije po načelu zabačen, podpora uzkrati državna i obćinska, a ono preostaju crkvi zaklade, što će joj se možda pod svakojakom izlikom uztegnuti i umaliti, pak darovi pojedinacah, što tim neće biti oprošteni, da nedoprinose za škole po državnom zakonu uredjene. Osim toga ako se mogu podizati crkvene škole pod uvjeti, koje državna vlast pronadje za shodne, to će biti samo na riedkih mjestih uz školu, kako ju propisuje država, druga crkvena. Crkva znade, da joj je vojevati; ali: Odmjerite sunce i vjetar na jednake dielove! reklo se u bojevih u staro doba. I ako se borba vjere proti nevjeri stavlja pod uvjete, što jih stvaraju školski zakoni, a ono može ipak gospodin dati pobjedu: jer on nereče uzalud: „Ohrabrite se, ja sam sviet pobjedio.“ Nu neka se sbog takovih dozvolah negovori, da se crkvi davaju sloboštine.

(Sliedi konac.)

Dopisi.

Sa Stubice dolnje. Bilježimo kao u obće riedju i spomena vriednu, a za našu župu važnu sgodu, kojoj veseli svjedoci bijasmo 11. t. m. u župnoj crkvi. Izraelitka rodom Gestettner iz Kaniže, uvedena je toga dana po mjestnom župniku veleč. g. Janku Kralju kroza sv. krstno vrelo na ime Terezija, Franjica, Ludovika u puk kršćanski i obćinu katoličke crkve. Sam

Digitized by Google

ovakov sv. čin ište svečanost osobitiju; ali i sbog same gospodje krštenice i gospodina vjerenika njezina dieleći s njima radost pobrinuše se domaći župnik, pak bližji i dalji susjedi i prijatelji, da se što ljepšim redom i načinom uzveliča svečanost. Kumovaše preuzv. g. barun Levin Rauch i gospodja udova Maria grofica Vojkfy. Drugi tjedan poslje toga, a na dan 19. t. mj. stupi mlada kršćanica opet u istoj crkvi pred božji žrtvenik, da po božjem zakonu poda ruku, i na sv. propelo vjekovitom se vjerom zavjeri novomu životnomu drugu pogl. g. Frideriku Andrassyu, kotarskomu sudcu stubičkomu. Terezija rodom Gestettner bijaše naime sudbenim i rabinatskim putem skroz razpitana s prvim mužem. Ljubav namjeriv se na drag si cilj kida sve zapreke, što joj do njega prieče, ljubav hoće da se uspodobi sa svojim miljenikom, pak ako se i tu, o čemu nedvojimo, dva srca nadjoše i zavezaše tvrdim vezom: uza štit vjere, kotvu uhvanja i nietilo božanstvene ljubavi kršćanske broditi će mirno burovitim morem žića, što da Bog dâ.

Iz Virja. Blago puku pod vriednim poglavarstvom, a blago si i tri puta njemu, ako je jošte k tomu sam dobre ćudi: pak je-li poglavarstvo zamislilo misao, njegovu je pogodilo misao; je-li ono očitovalo želju, i njegova je to želja. Liepi je tu mir i sloga, gdje jedan drugoga zna i pazi, a mir i sloga stvaraju čudesa. U nabožnu narodu hrvatskom nabožnim srcem odlikuju se Podravci, a kako tu Virovci, evo ću Vam kazati. — Prije 11 godinah dade virovska župa veliku svoju župnu crkvu svu, kolika je, oslikati, i žrtvenike s nova pozlatiti, oboje uza znatan trošak od 1600 for.; nu na golemu svoju žalost opazi za kratko vrieme, da ju onaj ličilac sljepar ružno prevari, ter za malo godinah slikarija sva izčeznu, a žrtvenici potamniše. Za onim Kerempuhom odoše bez traga slikarija, zlatarija, a što je najgore, težkim žuljem stečen novac, kano i Petrici Kerempuhu židovi preko crljenoga mora *). — Sadanji naš prevriedni župnik g. Martin Šantuš, koj je u Peterancu svoje župljane umio voditi ter si liepo uresiše crkvu, na sreću našu odanle ovamo premješten, morade požaliti, što je krasno nakićenu zaručnicu zamienio gotovo zapuštenom; nego umah poče i promišljati. kako bi s pukom crkvu si dostojno uredio. Ali takov posao uspieva težko i sporo ili neuspije nikako bez satnika. U Virju ljubljen i štovan poglavar i domoljub satnik g. Rafael Vucelić, na sve što je liepo i dobro, sklon, pokaza se dakle, da će stvar i krasno uspjeti. Pak i sbilja: brigom poglavarah a o pučkom daru evo pred nami ponovljena velikoga žrtvenika, na kojem se dražestno za oko prelievaju boje i odsjev bogate pozlate krade vid. Umjetnik nije iz Frankfurta ili kakova drugoga . . . furta, nego je Jakov Bizjak, rodjen Hrvat iz Primorja, a sada stanovnik krapinski, u naših krajevih ponešto jur poznat, jer je po mnogih župah radio. Preporučamo ga i dalje. — Puk videći kako jim je veliki žrtvenik liep i sjajan, poželiše, da jim se obnove i pozlate i ostala četiri žrtvenika, pak će i biti sve redom, samo ako dragi Bog sačuva ljetinu. Početak je dobar, biti će i svršetak! F. L.

*) Još je samo trebalo da ga je tko pohvalio u Kat. listu! *Ur.*

S Une u oči sv. Stjepana. Osim mnogih promjenah u školi, vidjesmo sada na koncu školske godine jednu, koja nas pače u ovo doba zanima. Ove je godine u krajini dotični podarcidjakon kano član povjerenstva školskoga vodio izpite, a kao takav biti će izvjestitelj o moralnom napredku mladeži. Dok krajina i spram konkordata bijaše u iznimnom stanju, neimajući svećenik osim naučati i pitati vjeronauk nikakove moći u školi, sada kada konkordat po cislajtaniji, kamo i krajinu računaju, dokidaju i svećenika gledaju kamo dalje odmaknuti od škole, evo njega u krajini k njoj primiču. Pa jedva da to dočekasmo, već se tuži i prigovara, da je skopčano s težinom puta, da neima od toga koristi, da prieče starost i slabost. To se razumie: tko sve računa po osobnoj koristi i lagodnosti, mora da dodje na takove prigovore; ali nije čast porad osobe, nego je porad službe i skupnoga boljka. Stavimo da se jedne godine s malom žrtvom i putuje, kad bi se korist ovakova nadziranja uvidjavala, to ja nedvojim, da se nebi našla blagajna, odakle bi se nuždan trošak namirivao; bude-li pako koji podarcidjakon bolestan ili inače zapriečen, — može delegirati kojega župnika. — Stečevina je ovo za nas i s toga velika, ako promotrimo, da se je dosele pod izpitivanjem iz vjeronauka živahno razgovaralo od duga časa ili da se je dotle izašlo van, dok kateketa bude gotov; ali sada podarcidjakon može svojim ugledom barem tomu doskočiti, a izpitivajući sam može se osvjedočiti o marljivosti katekete i o znanju mladeži, pak nije-li gdjegod u redu, pognati na red. Neznam dokle je krivična ona potvora, da mnogi svećenik riedko kada zaviri u školu, i ona sumnja i očita tajna, da takovi djeci kažu, što će koga pitati; ali se ovakovim načinom pitajući ovamo onamo sam podarcidjakon može uputiti i tomu laglje doskočiti. Put je otvoren, poći je dakle dalje.

Nepitaj nitko: što sam ja pri tom i kolika je meni za to plaća, nego koliko se pruža prilike učiniti štogod za napredak roda i slavu božju, i što sam dužan? Još je jedno, na što bi se moralo osobito obazirati, a to je crkveno pjevanje. Kod nas u krajini u nekih mjestih tako zvani carski učitelj obavlja ujedno službu organiste, — i premda jih imade i takovih, koji si velike zasluge glede crkvenoga pjevanja stekoše, da je upravo milinje slušati u crkvi; no ima i takovih, koji ni najmanje nevrše svoje dužnosti izpričavajući se, da djecu nije moći naučati sbog tvrda sluha. Dopuštam, da će se medju djecom naći i takovih; ali da si sviestan učitelj od 100, 80, 50, ili 40. djece, — a to je najmanji broj u učioni, nebi rekoh njih barma nekoliko naći mogao, da ih nauči pjevati, to nije istina.

Digitized by Google

— Nije istina ni s toga, što mladež druge pjesme, neima narodne, koje se je naučila u učioni, ipak dosta skladno pjeva, pak ako može učiniti jedno, nije pravo da se zanemari drugo. Toliko ob onih učiteljih, koji su ujedno i organiste, — a gdje nije učitelj organista, tu se naravno za crkveno pjevanje još manje brine!

Zato hvale vriedno bi bilo, kad bi prigodom izpita dotični podarcidjakon upitao učitelja, koje je crkvene pjesme kroz godinu mladež naučio, i za osvjedočenje neka se pjeva jedna ili druga. Nije-li on u tom ništa uradio, valjalo bi reći, da do godine barma 4 pjesme nauči, nemarna pako mogao bi i većoj vlasti prijaviti. Niti glede vremena neima tu izgovora, jer valjan učitelj mora svake nedjelje i blagdana djecu svoju u redu iz učione u crkvu sprovadjati, pak ako uzmemo, da ih tom prilikom samo pol sata u učioni vježba prije nego-li će poći u crkvu, to je već dosta učinio! Ovakovim bi načinom bilo moguće razširiti i kod nas po krajini liepih crkvenih pjesamah. —r—

Vlestnik.

Zagreb. Prekjučer ode uzoriti g. stožernik nadbiskup po liečničkom savjetu u toplice Doberna (Neuhaus) pokraj Celja, vodeći sa sobom privr. obrednika kancelistu g. Ivana Pliverića. Rok, dokle ima boraviti u toplicah, nije na dan odlučen, ali se po svaki način kani vratiti prije 14. rujna. Istoga dana na večer povratio se presv. gosp. biskup Kralj, pokle je probavio nekoliko danah poslje kupanja u Gradcu.

— Odgodjeni sabor zagrebački saziva se za dan 12. rujna.

— Dne 25. t. mj. obslužiše vršnjaci svećenici nadbiskupije zagrebačke od g. 1843. svoju 25. ljetnicu ili srebernu misu, skupivši se u to ime na Tkalcu kod Križevca u dvorcu presv. g. biskupa križevačkoga, koj je s istimi svršio nauke bogoslovne, pak je na prvi glas izjavio želju, neka bi sastanak bio kod njega. Nadamo se za cielo, da će nas tko odanle obaviestiti o toj svečanosti ili ćemo sami potanje znati obaviestiti.

— Kako bi oglašeno, sastala se 21. t. g. u jednoj dvorani nadb. sjemeništa glavna skupština družtva sv. Jeronima. Urečena bi i sazvana upravo na dan sajma, da gospoda vanjski članovi dobiju ljepšu i uharniju priliku doći u skupštinu; ali se već prvi put nemožemo pohvaliti množinom skupštinarah. Dodje ipak muževah, kojim srce vazda bije za narodno dobro i svakom ga prilikom pomognu maknuti napried, a imenom spominjemo preč. g. opata i kanonika Franju Kalabara. Preč. predsjednik pozva skupštinu u domaću kapelicu, gdje s njim zapjevasmo pjesmu milostniku životvorcu Duhu svetomu, neka zadahne prvi zametak družtvu duhom sedmerim, da nam iz nikla gorušična zrna uspieva i buja. Došavši u dvoranu pozdravi predsjednik skupštinu razlažuć smiernom i srdačnom besjedom postanak i dojakošnji razvitak družtvu i bodreć napried. Ubaviest njegova izkaza, da je do skupštine pristupilo u družtvo svega 99 članovah (do danas s onimi, što pristupiše u skupštini i poslje 111) a imovine da ima: u razteretnicah hrvat. slav. 1900 for.; narodnoga zajma 240, 1 pap. obv. od 100 fran. u gotovu 39 for. 82 n. osim zajamčene i jur dobit godišnju noseće 2000 for. preuzv. g. biskupa Strossmajera. Imovina dakle u nominalnoj vriednosti stoji preko 4000. Družtvo je imalo jur i troška 104 for. 20 nov. a za taj trošak odlučilo odbor ono 158 for. iz knjigah propagandinih; ali buduć da se iz toga moralo vratiti natrag 70 for. 40 n. kano svota koja spada u drugi račun, ostatak 87 for. 60 nov. nije mogao namiriti troška, nego je predsjednik, da se umah od druguda nekrnji, manjak 16 for. 60 nov. veledušno namirio iz svoje kese. Poslje obaviesti pozva predsjednik, pokle je on s privremenim odborom zadaću riešio, neka skupština izabire nov odbor. Skupština odluči, da se izbor odbornikah obavi pod njegovom upravom, a izborom bi sastavljen ovaj nov odbor: Gajdek, Trnski, Vranić, Posilović, Ivković, Bošnjak, Tkalčić, Švinderman, Balenović. Skupština s novim odborom, priznavajući riedku energiju privrem. predsjednika, kojom se zauzimlje za družtvo i velike njegove oko njega jur stečene zasluge, izabra ga u jedan glas i zamoli neka bi ga i dalje onako dično, kako je počeo, vodio. Uredjena tako skupština predje razpravljat družtvene poslove. Župnik Skalar uze razlogom dokazivati nekoje mahne i nedosljedke u pravilih, koje se iztakoše na vidik već u prvom početku, nu skupština važući nad sve onaj naravan, osobito od podar. Vukovića naglašen razlog: da nije probitačno već u prvom početku zakidati u temelj, na kojem stojimo i uvjet, pod kojim jur mnogi pristupiše, odlučila je pravila do silne potrebe ostaviti netaknuta. Glede družtvenoga rada ustade urednik dr. Ivković, ter javi misao odborovu: neka bi se svake godine izdavao pučki kalendar, koj bi ujedno bio družtveni godišnjak, razloži pravac takovu kalendaru (po koj dogodjaj iz poviesti narodne, pripovjedke, dosjetke i priče, razpravice o važnih pitanjih kasajućih se pučkoga života, gospodarstvo itd.), kaza da je za jedan kalendar gradivo jur pripravljeno, bude-li skupština odlučila, da se već za bližnju godinu izda; ali da toga po nikoj način nemože preporučiti: budući već dosta kasno, a najposlje jer neima potrebita troška. Svikla se skupštini namjera po svem smieru. Veliku želju javiše osobito vanjski članovi kažući liepa za prodju izgleda, preč. Kalabar obeća za taj slučaj umah vanrednu podporu rekši, da će se i drugih pomoćnikah naći; ali se na koncu, prem težkom mukom moralo ipak odlučiti posao odgoditi. Na predlog urednikov odlučeno je pozvati: tko bi štogod za puk prikladna budi već imao spremna u rukopisu budi da bi umio napisati, neka bi poslao odboru,

Digitized by Google

koj bi procienio, pak što bi se našlo valjana to bi se ili izdalo posebice kao spis ili kano članak u kojem spisu. To su važnije odluke prve glavne skupštine. Položiv na dušu narodu i odboru družtvo razide se skupština. Malen je početak, ali je hvala Bogu već i liepa izgleda, da će narasti. U odborskoj sjednici sutradan držanoj što ostali što postali častnici: bilježnik: dor. Posilović, urednik: dor. Iveković, blagajnik: (mjesto na župu premještena Lehpamera) Bošnjak, odpravnik (mjesto poslom obtršena i na skupštini sbog putovanja neprisutna Tadića) Švinderman.

— „Hrv. Novine" u br. 193. od 24. t. mj. donesoše razpravu, koju, cieneći ju vriednom promatranja, evo diljem preštampasmo za svoje štioce.

— „Čuditi će se mnogi što smo i mi sliedili „Nar. Nov." te priobćili onaj obširni dementi „K. L.", iz koga istom neznamo — je-li, nije-li preč. g. dor. Luka Petrović postao biskupom posvećenim i što-li još drugo. — I mi smo više putah — i to još mnogo prije nego-li je došla sadanja vlada na kormilo, čuli, da si njegova uzoritost valjda rad svoje velike starosti želi pomoćnika i buduć ga već ima „in pontificalibus", to smo ne bez razloga mislili, da će g. kardinala zamieniti ili pripomoći mu u upravljanju nadbiskupije. Ali tu posve abstrahiramo viest, o kojoj „K. L." veli kao da će njegova uzoritost neznamo kamo odstupiti, da bi pustio upravu posve iz svojih rukuh, da bi ga kakova sila na to sklanjala i da bi morao izlaziti iz svojih dvorovah. Takovih viestih ima više, a netreba ih dementirati, jer se same po sebi pobijaju, takove bo viesti šire neznalice, kojim nisu poznata crkvena uredjenja. Ali, tko zna, kako već dugo radi nj. uzoritost, i koliko je već na polju uzvišena svoga zvanja učinila i koristila, te se još uzme na um liepa starost nj. uzoritosti, taj se takovu koraku neće nit najmanje začuditi, a još manje će probuditi kakovu senzaciju, pa bile mu u srdcu navinute žice kako mu drago. Ako je komu, to bi nam bilo vrlo žao, kad bi ma s kojega mu drago razloga njegova uzoritost odstupila od uprave svoje biskupije. Mi nj. uzoritost, a s nami i narod naš radi njegovih velikih zaslugah za crkvu i domovinu tako štujemo i ljubimo, da neimamo riečih, kojimi bi izrazili čustva naših srdacah, zato i želimo, da svemogući što dulje poživi nj. uzoritost na korist crkve i naše domovine. Ali ako mi to sve želimo nj. uzoritosti, a navlastito što dulji život, to mora biti najprva želja svakoga, da se nj. uzoritost u toj velikoj njegovoj dobi rieši svake brige, a da su velika briga svakdanji poslovi, to težko da će nam tko zanijekati, kao i to, da i političke okolnosti kao što je naše prelazno doba — znatno otegoćuju svakdanju brigu. Poznato je a i biva u životu, da komu je do toga stalo, da svoj život produlji za njekoliko danah — navlastito u prilično provaljenoj dobi, — taj mora, okaniv se svake brige i poslovanja probaviti dane svoje u miru, shoduih zabavah, putovanjih itd. itd. Samo neprijatelj nj. uzoritosti mogao bi savjetovati, da i nadalje sam obavlja upravne poslove svoje nadbiskupije, da i nadalje podnaša za njega u toj dobi ogromni teret, dočim će mu prijatelj savjetovati, da mu se posao što više moguće olahkoti, da si uzme pomoćnika, koj će raditi i odgovarati mu za radnju, pridržavši si vrhovno nadgledavanje nadbiskupije i riešavanje u špecialnih slučajevih. To je jedini način, kojim nj. uzoritost može na njekoliko godinah produljiti svoj, nam svim toli omiljeli život, te tako i u buduće svojim mudrim savjetom koristiti i kralju i domovini svojoj, a to bi nj. uzor. narodu za volju, koj ju toliko ljubi i štuje, kao i prema samomu sebi bila dužna učiniti; jer baveći se i nadalje svagdanjimi suhoparnimi poslovi, koji više putah znaju i razdražiti čovjeka, to bio on kako mu drago bodra du i snažne volje, mora mu naškoditi i prikratiti život, osobito u velikoj dobi, jer „Nichts dauert ewig." Nj. uzoritost je u svojoj encikliki upravljenoj na svoje svećenstvo valjda zato, da se sama neljuti, kazala: da onim svećenikom, koji se upuštaju u agitacije proti sadanjemu sustavu, neće moći priteći u pomoć, ako dodju u ruke oblastih. Da je pako nj. uzoritost u mladoj dobi ili da ima snažna zamjenika, nebi bilo od nužde, da oblasti posreduju proti svećenstvu, što kod nas rad puka nije mu ni na čast, buduć dotični biskup ima svoju disciplinarnu veliku vlast, tako zvanu „Censura ecclesiastica" nad svojim svećenstvom, kojim ga može oštrije kazniti, nego-li to oblasti zbilja učine — tako, da stvar nebi došla na javnost. Dakle da to kod nas biva jedino radi velike starosti nj. uzoritosti, to ni nedvojimo, jer nam niti na um nepada pomisliti, da bi se i kod nas poput u Cislajtaniji, agitiralo proti volji naroda i apoštolskoga kralja privoljom biskupa. A da bi takav postupak (censura ecclesiastica) bio od velike nužde i u samom interesu ugleda svećeničkoga stališa, to se usudjujemo napomenuti u predpostavi, da se tim radi u prilog same crkve, ako se zloporabam „njekojih" svećenikah staje na put.

Poznato bo je, da ima u našoj domovini svećenikah, koji na svaki mogući način agitiraju proti obstojećemu redu tako, da mora svakomu proći strpljenje. Ova gospoda dobro znaju, da se svaki ima pokoriti državnim zakonom, ali morala bi to znati, da zakon, kad se predju granice, nepozna nikoga, pa spadao on komu drago stališu. I to je razlog, rad koga prekojučer priobćismo ono iz „K. L."

Mi i opet velimo, da nitko još nije imenovan za drugoga posvećenoga biskupa u kapitulu zagrebačkom, dakle niti preč. g. dor. Luka Petrović, čim pako nevelimo, da on nemože ili da neće postati; velimo i opet, da uzoriti gospodin stožernik nadbiskup niti više želi niti više prosi, nego da mu novi područnik biskup bude pomoćnikom in pontificalibus t. j. osobito za dielenje sv. otajstva potvrde, pak posvetbe i blagoslova crkvah, zvonovah, misnoga posudja itd. S druge strane sva je prilika, da se želi i prosi više. Čujemo i sami s vrlo zaufanih stranah mnogo toga, po čem možemo ne samo nagovieštati nego i pogadjati; nu za sada moramo prešutiti s više obzirah, a najviše zato, što bi tkogod naše misli i izreke mogao spajati s osobom uzoritoga gospodina, po čijem nalogu nepišemo. Nego razgovetno povieda sama razprava H. N. koja je po našem sudu rieč po rieč sva udahnuta. Vriedno ju je promišljati i sbog inšpiratora, kojega mislimo da će štioci dobro pogoditi, i sbog stvari same. Drugčije nije, nego moraš da si neprijatelj nadbiskupu i zlorad njegovu zdravlju i životu, a kroz to kralju, crkvi, i domovini, ako mu neželiš i nesvjetuješ pomoćnika za upravu. Pače, ako sam nepusti uprave barem donekle, i neuzme si pomoćnika neprijatelj je sam sebi, neprijatelj kralju, domovini i svim štovateljem; jer koliko je toga već skrivila blagost i starost njegova, i koliko bi već bilo učinjeno, da je uz njega jak i snažan namjestnik! To i jest ono, što bi se rado dokazati. Hvala liepa na takovoj hvali i poklonu! Ostavljamo samu uzoritomu gospodinu, neka dostoji suditi: tko mu iskrenije želi dug a zdrav i snažan duhom i tielom život; ali velimo ako smo ikada, a to sada žarko želimo mi svećenici visokoč. nadbiskupu dug život povrh drugih razlogah navlaš zato: da nas mudrom i blagom upravom za dugo još poštedi i sačuva od strastvena morda i nerazborita

Digitized by Google

upravljanja. Uza to molimo se Bogu, da nam od visokočastnoga nadpastira odkloni kamo dalje najsladje prijatelje, najmarljivije posjetnike i udvorice, a vitke i puzke savjetnike. Kad bismo bili savjetnici, usudili bismo se reći uzoritomu gospodinu: Dokle Vas Bog ostavi kako ste, ostavite i Vi kako ide, pak ako danas sutra uztreba, da si o boku ovlastite višjom oblašću za upravu čovjeka, moći ćete bez daljega pitanja po crkvenom pravu učiniti to svaku uru; a pazite i nedajte za miloga Boga, da Vam se za upravljatelja pomoćnika narine čovjek, koj bi ravno pitao za volju Vašu, gdje bi trebalo zastrti volju svoju i vazda pitao za volju, dok bi u svem bila volja njegova; koj bi osim što bi Vam začemerio život, načarao sve na Vaše ime vranjim crnilom zadnji list poviesti vašega nadbiskupovanja. Takov bi pako bio onakovi, kakovi je naslikan u H. N. Nemorate za vikara odabrati baš čovjeka, koj bi Vas za života rad prerastao, a za Vami ostao jur sigurnim zamjenikom i nasljednikom: nadbiskupija biti će zadovoljna i s manjim, koj bi se kašnje posve naprosto stegnuo na svoju kanoničku stolicu. Tako bismo i više toga pripomenuli, da smo savjetnici. —

A kakov se pomoćnik nudi i preporuča u H. N.! Tko ga je god slikao valja mu glava. Molimo samo pozorno motriti svaku crticu: uza umjetni kries vidi se vas u naravnoj veličini, kano na dlanu gledaš mu duh, i u jezgri vidiš mu vas program. Ali tko ga je naslikao? je-li slikan po živu ili po mašti i želji? tko želi ovakova biskupa? Kad bismo prozvali i uprosili visoku našu vladu, a ona nam sa svoje strane odgovorila sa: jest, rekli bismo na vas glas: Naopako visoka vlado: po ovakovu oporno svećenstvo postalo bi još opornije, neuputnije i nemirnije. Sila budi vazda odpor: neprijatna osoba nikada nije stranakah sprijateljila, nepopularna nije nikada za ništa uzbitila, neznačajna nije nikada uzgojila značajah. Ima boljih načinah, kojim će se svećenstvo posve smiriti, a mi jur sada poznamo veliku većinu svećenikah, koji niti su kada vojevali niti će vojevati proti obstojećem redu, nego vojuju proti obstojećem neredu. A naprama ustavu bio bi takov biskup i takov način strahovit anahronizam. Nevjerujte prietnji sa cenzurami, da bi se tim načinom što učinilo; jer cenzure idu za druge griehe; nevjerujte, što se ono natuknu (liepa ponuda) o biskupih cislajtanskih; je, kuda je označen put crkvenim zakonom, i kuda vodi jedan duh crkveni, tuda biskup sa svećenstvom sami se po istom duhu i slozi slože i skupa podju, a je-li okrenu drugamo ili se razidju, smutnja je, koja u poviesti crkvenoj i narodnoj ostane za uviek ljagom, a nikada za dugo obstati nemože. — Kad bismo prozvali preč. g. Petrovića: da-li se on slaže s ovdje naslikanim uzorom i programom ter bi-li on pod ove uvjete hotio upravljati nadbiskupijom, a on kad bi nam slučajno odgovorio: bi, odgovarali bismo mi njega ovako: Nemojte gospodine! Ta zar nevidite da je ono absolutna birokratina u biskupskoj haljini, febronijanska i jozefinska karikatura, nametnik crkvi božjoj, koj bi božjim bičem pucketao za igru i sebi diku, ili kano magus hotio božju vlast prodavati za velikašku milost i čast i novac. Znate i sam, da takov nikada ništa niti u slavu Bogu, niti u slavu caru nije učinio. Pak u onakovoj uporavi sigurni smo da se cenzure nebi nikoga primile, nego bi se sve striele vraćale na sama strielca. K tomu morate se sjetiti i Vi prečastni gospodine, da ste i sám blizu vrha starosti ljudske, a da bi Vam vrlo nemirna bila starost. Znate, štono reče već jedan rimski pjesnik, a i naš Gundulić, da u visoke vrhove grom najpre udari. Tražite dakle ljepše uzore, mirniju čast i službu svakako bez uprave, ili barem manje mirnije stado. — Kad bismo prozvali po kotarih svećenstvo: bi-li želilo i hotilo ovako naslikana biskupa, uvjereni smo, da bismo većinu našli naše misli. Tko nevjeruje, ako uztreba a nam bude prosto, možemo mu svaki čas dokazati.

I tako vidjesmo, da po uzoru naslikanu u H. N. visokočastni nadpastir naš nebi dobio pravoga pomoćnika za ovakova težka vremena.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelji: g. Stjepan Vuković podarcidj. i župnik u Ivancu s 50 fr.; zastupstvo obćinah bilježničtva stenjevačkoga položiv 50 for., a drugih će 50 for. položiti za godinu danah. Kano članovi I. reda: Zastupstvo obćinah bilježničtva sesvetskoga s 50 for.; zastupstvo obćinah bilježničtva odranskoga s 50 for.; g. Antun Kožić, župnik medjurički s 20 f. Kano članovi II. reda g. Antun Fetzer podarcidjak. i župnik u Gori s obveznicom narodnoga zajma od 20 for.; g. Nikola Crnogaj župnik u Vinagori s obveznicom narodnoga zajma od 20 for.; g. Friderik Crkvenac, kapelan samoborski s 10 for.; g. Edvard Suhin nadarbenik s 10 for. Kano članovi III. reda: g. Josip Juratović, zač. kan. nadarbenik; g. Janko Miklouišić, župnik jelenski; g. Ivan Jagić župnik kod sv. Šimuna, svaki s 5 for.

U nadbiskupsko zagrebačko sirotište primljen je 20. t. m. Lacko Bauer svršiv 4. gimnazialni razred u Zagrebu, rodom iz Komora.

A u požežko sirotište primljeni su: Za IV. gim. razred. Kumpf Eduardo rodom iz Siska, hrv.; Topolković Gjuro rod. iz Vinkovacah, slav.; Martinec Ignacio rod. iz Židovinjaka, hrv.; Težak Joso rod., iz sv. Jane pod Turnom, hrv. Za III. gimn. razred: Lah Joso rod. iz Petrianca, hrv.; Forko Franjo rod. iz Križevca, hrv.; Jalžić Stiepan rod. iz Černčevca, hrv.; Koprivšek Ivan rod. iz Berdovca, hrv.; Kolenković Gjuro rod. iz Poljane, hrv. Za II. gimn. razred: Ciprian Andrija rod. iz Lužanah, slav.; Kerčić Emil rod. iz Svinjara, slav.; Maretić Tomo rod. iz Virovitice, slav.; Zdešić Mirko rod. iz Zlatara, hrv.; Pavlović Karlo rodom iz Pakraca, slav.; Radičević Martin rodom iz Komletinca, slav.; Fink Franjo rod. iz Novog Marofa, hrv.; Pliverić Jakob rod. iz Pakraca, slav.; Kamenar Ivan rodom iz Verhovca, hrv.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 36. Tečaj XIX. U četvrtak, 3. Rujna 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Grof Ivan Maria Mastai Ferretti.

(Konac.)

Biti biskup i biskupske obnašati službe u onih krajevih Romanje, kuda su nemirovali i harali rovari i stranka sa strankom do krvi se mrzile, posve je težak položaj i čemerno žiće. Koliko se je god trudio živjeti u miru i slozi sa svimi strankami, ter svaku za Boga predobiti i dokle god je mogao, ljubav pokazivao i dobra jim činio, po nikoj način nemože do toga doći da izčupa klicu mržnje i svadje, jer se je zakorenila bila po mračnih kutovih mrzkih zadrugah. Srce mu je pucalo gledajući, koliki nerazboriti mladići odoše zlim putem i zapletoše se u zamke tajnih družtvah, a kako za njimi plaču i nariču otci i matere, koji bi došli tužit se, jedan da mu je sin zaveden, drugi da je jurve izdan i zatvoren, treći da je prognan, a svi samo zato, da se barem pred svojim biskupom siti izplaču i srcu jim odlahne. Željna želja pomoći kojim god načinom ovoj nesreći mnogih i najuglednijih kućah, prevagnula je sigurno druge razloge, ter je umah s početka svojega vladanja mjesto pravde izkazao milost davši onu veledušnu amnestiju, koja bi za cielo dobrim bila urodila plodom, da mu drugi nezapriečiše.

Žalostili su njega ne manje i nemiri, što su jih urotnici potajnih družtvah na časove zapodievali muteći u onih krajevih puk proti papinskoj vladi. God. 1843. samo za vlas da nepade u šake jednoj takovih četah vodjenoj od Piemonteza Ribottia. On naime da odvali sa sebe i sa svoje čete kaznu sbog pobune, osnova i naumi kardinala Mastaia, boravećega na stanu izvan grada još s dvojicom kardinalah (Folconieri nadbiskup i Amat di St. Filippo, legat ravenski) napasti i sva tri pod roblje odvesti; nu razbila mu se namjera, jer búdne i pazljive vlasti dodjoše mu u trag. I ona u Riminu jeseni god. 1845. dignuta buna ucvili njega jako, jer svaku muku i pogrdu, što bi je morala pretrpiti sv. stolica, trpio je i on sam. Vidjelo se na njemu, kano u ljutoj bóli, kako stvari na tomu zlomu svietu idu, da si želi samo vječni mir. Tako se može suditi po jednom pismu, meni prijateljski za čitanje danu, a pisanu mnsgru. Adrianu Giampediu, biskupu alatrijanskomu, kojemu odgovarajući na čestitku k novoj godini pod 27. pros. pisà: „Ako je ikada bilo vrieme želiti si buduću pravu sreću, što sigurno smijemo vazda želiti, to si moramo osobito kazivati želju za vječnim blaženstvom, jer na ovoj zemlji raste i previše trnja i korova. Ja sa svoje strane hvalim i prevrlo Vašoj biskupskoj milosti, što mi dostojaste javiti, da za mene gojite takove vrsti željah, pak da bi Bog dao, kako se od njegova milosrdja nadam, da se sa svetim Strambijem i Odescalchijem nadjemo u raju. Dragi Bog rekao je tako, da jedni ljudi glavom zakreću, a drugi ju upravo tada više nego ikada dižu u vis: to je liepa i blaga naredba njegova!“ Takove misli odkrivao je on još šest tjedanah prije nego je u Vatikanu sio na priestol, nesluteći sam ni s daleka, da ga je Bog odabrao duge godine nositi krunu, koja je sigurno drugačijim prepletena trnjem, nego bijaše biskupska mitra imolska.

Mjeseca veljače god. 1846. morade još biti svjedokom grozovitu činu, koj mu do zla uzbuni srce. Bijaše to iz zasjede ubojstvo, učinjeno iz strančarske osvete izvan stolne crkve, u kojoj se on u isti čas po navadi klanjaše presv. otajstvu. Vikom i pomaganjom poplašen skoči gore i poleti prama sakristiji, a kad tamo zapazi mlada čovjeka, koj ranjen nožem u taštinu pobježe u crkvu i tu se polumrtav pruži u jednu klupu. U isti trenutak zapazi tu i tri ubojice, koji uletiše za nesretnikom da ga do kraja ubiju. Ali kardinal skoči

Digitized by Google

preda nje, uhvati u ruku prsni svoj križ pa gromkim glasom i strelovitim pogledom prestraši tako jako krvnike, da protrnuše i pobjegoše. — Tri mjeseca poslje mrzka toga slučaja skloni se na duhovne vježbe u kuću del Piratello; nu usred duševne slasti stiže mu glas, da je papa Grgur XVI. umro, i pismo kardinala starešine sv. sbora, zovući ga u Rim na izborište. Umah prekide on promatranja ter 8. lipnja podje na put praćen onamo slutnjom mnogih, a nekoji mu i rekoše očito, da ga već u grimiznici neće vidjeti.

Sve je govorilo, a i pisalo se je u javnih spisovih, da se je toliko gatalo i naprvo znalo te pogovaralo zato: jer su pobožne i odabrane duše proricale razgovetno, da će on biti papa, a ta se proročanstva mogu čitati na sitno i rieč po rieč u mnogih knjigah. Ako mi je slobodno dirnuti i u tu stvar, koja već sada ide u poviest, to čast svim onim proročanstvim, ali mislim, da nijedna takodjer na ljudsku nisu većma vjerovna, nego su ona, što se čitaju u spisih razpravnih o blaženosti i svetosti častne Ane Marije Taigi; jer tu ne samo da se mnogo toga kaže na sitno ob osobi i papovanju Pia IX. dok još bijaše poslanikom u Chiliu, nego su ta proročanstva čuli već mnogi prije, nego se izpuniše, a dokazi i svjedočanstva tolike su vriednosti, da jim nemožeš uzkratiti vjere, osim da si razum ušutkaš. A Grgur XVI. koji je za to znao i sveti život Ane Marije jako štovao, morda je mislio na to, kad bi prije svoje smrti po više putih znao reći: da će njegov nasljednik biti muž, koga je Bog crkvi i državi odabrao za veća djela, nego su njegova. Oko Rima kipila buna, rovari rovali i snovali; ali smrt Grgura XVI. zateče jih nepripravne. Pak je naglo pomoženo: petdeset kardinalah sastalo se u izborište, i za 48 satih eno već novoga namjestnika božjega na Petrovoj stolici, od svih kardinalah skoro najmladjega i najjačega.

Pastoralni naputak stožernika Rauschera o školskom pitanju.

(Konac.)

Isti onaj zakon od 26. svib., koj u državu Habsburgovacah uvede gradjansku ženitbu, stvorio je ob odnošaju škole naprama crkvi zakon, što mora svakoga prijatelja vjerozakona i ćudoredja, a ujedno i svakoga prijatelja Austrije, koj dalje vidi od nosa, napuniti najvećom tugom. Školskim zakonom postaje Austrija slična Badenskoj, i Badenskoj jedino. Katoličkoj crkvi ima se uzkratiti, što joj se inače po svoj Njemačkoj, poimence u Pruskoj, očitoj državi protestantskoj, bez prigovora dozvoljava.

Ja žalim zakon ob obćenitom pravu gradjanskom, jer ima u njem mnogo toga, čemu se nije zamašaj valjano razmislio, pak budu-li duhovi prosti od pritlake, što ju izvede često spominjani položaj nuždni, pak bude-li djelovalo izkustvo svojom silom, to će samo riedki biti, kojim za Austriju srce kuca, drugoga mnienja. Ipak nemogu dopustiti, da je usljed onih obećanjah takav zakon školski postao nuždnim; pače njim se preziru prava, što pripadaju vjerozakonskim družbam. Crkvam i vjerozakonskim družbam priznalo se pravo, da same upravljaju nutrnje poslove svoje. Da se pako dozrievajući članovi odgoje u načelih vjeroizpoviedi svoje, to je za svaku vjerozakonsku obćinu pitanje životno; jer prietila bi joj propast, da se sbude protivno. Nebi-li arapi algierski srčbom uzplamtili, da jih Francezi siluju, neka šalju djecu u školu, gdje bi petnaest satih na nedjelju slušala nauk, koj bi jih upućivao o Bogu i svrsi ljudskoga života po kršćanskih načelih, dočim bi jim mollah samo dva puta na nedjelju smio govoriti o Islamu? Pak na koju bi stranu stupili štovatelji bezvierske škole? Doista ne na stranu Francezah; pače dobro bi jim došo svaki udarati povod na nesnosljivost katolikah. Nu mnogo većim pravom podiže se katolik proti nesnosljivosti nevjere, kada se za katoličku djecu podižu škole, gdje je učitelju slobodno kroz petnaest satih na nedjelju na nju djelovati duhom katoličkomu nauku protivnim. Da je medjutim svećeniku slobodno dvie ure naučati, to nemože da popravi nepravdu. Ja se tužim na nesnosljivot nevjere, jer je očito, da zatočnici bezvierske škole niti najmanje nenamjeravaju mlade katolike pretvoriti u protestantske kršćane. Lutherov i Kalvinov nauk o griehu iztočnom, ljudskoj slobodi i preodluci (praedestinatio) negodi jim za sigurno.

Takovo postupanje moglo bi se tim manje opravdati, jer je veoma lahko sveta, crkvi i katoličkoj obitelji mnogo putih zajamčena prava štovati, a da se temeljiti zahtjevi nekatoličkih vjerozakonskih obćinah nikako nepovriede, ili državna vlast u svom vlastitom djelokrugu nepomuti. Prvoj obuci posvećena škola obitelji je na ruku i popunjuje najvećma domaću obuku, posiže pako u pravi uzgoj. Kraj obitelji ima i vjerozakonska obćina i država u tom svoj dio. Svaka dakle katolička i nekatolička obćina, što ima stanovit broj dušah, neka se brine za jednu školu; podpora iz javne blagajne, ili iz dohodakah zemaljskih neka se odmjeri prema broju katoličkoga i nekatoličkoga pučanstva. O svjetovnih učevnih predmetih pučke škole ima sijaset nazorah i predlogah; nu da se preko čitanja, pisanja i računanja dalje neće doći, to priznaje sam Diesterweg, kojno ipak hoće da pučkom školom sviet obnovi i simboličku crkvu, t. j. kršćanstvo da razrieši. Medjutim je državna vlast na svom polju; ona će pametno uraditi, ako savjet svećenstva, štono djeluje usried puka, sasma nezabaci; nu odlučiti u tom, toga joj niti najmanje neodriče crkva; crkva hoće samo da bude slobodna, gdje uzgaja u strahu božjem i savjestnosti. Ima dakako

Digitized by Google

družbah, kojim ide u prilog, da ju prieče; nu koji mirno razmišljajući državnik može to odobriti! . . .

Kako se ima pitanje glede gimnazijah riešiti, da se zadovolji pravu crkve i vjerozakona, i to je isto tako lahko. Neka se podignu za katolike katolički, za nekatolike nekatolički, a svota, što se ima na nje potrošiti iz javne blagajne ili iz zemaljskih dohodakah, neka se odmjeri prema broju dušah katoličkoga i nekatoličkoga pučanstva. Gdje su nekatolici u manjem broju razštrkani medju katolici, dopustit će jim se, da polaze gimnazije katoličke, nu nemogu zahtievati, da se radi njih što promieni u uredbi gimnazija. Da takovu ustanovu zahtjeva pravednost, to je očito. (I u Pruskoj drže se toga.) Isto valja o svih srednjih školah.

U katoličkih školah imaju da budu učitelji katolički; da za protestantske i židovske škole valja to isto, razumieva se samo po sebi. Tomu će se možda prigovoriti, da usljed sedamnaestoga članka obćenitih pravah gradjanskih vlastan je naučati svaki gradjanin, koj je na zakonit način dokazao, da je za oto usposobljen; nu veliko je štovanje za začetnike toga zakona, ako se glede više izrekah, što se dadu tumačiti na svaki način, neide dokazivati da su umu protivne. Neda se prepirati, da se pod usposobljenjem razumieva sve ono, što se zahtieva od čovjeka, da uzmogne cilju zavoda, gdje želi da bude namješten kao učitelj, u svakom obziru zadovoljiti. Nu niti na sveučilištu nisu znanosti ono jedino, čega treba učitelju. Čovjek mora da bude vješt priobćiti drugim te učenika postupce voditi dalje. Tada neće država, koja si znade čuvati položaj, nijednoga pa makar odlična učenjaka, koj prama njoj očituje neprijateljsko uvjerenje, pripustiti na javnu učiteljsku stolicu. Smie-li se pako s očitimi neprijatelji vjerozakona ili s muževi okaljana života postupati drugčije? Čim većma pako uzgajajuća djelatnost spada na cilj učevnoga zavoda, tim se odlučnije može zahtievati nabožna i ćudoredna misao za učiteljstvo. Protestant, koj prijanja uza svoju vjeroizpovied, vidi u katoličkom nauku u svem praznovjerje, izopačenost i ustanove ljudske, kako bi se on mogao namjestiti onamo, gdje bi mu bio zadatak sudjelovati kod religiozna i ćudoredna uzgajanja katoličke mladeži? Ako židov od srca vjeruje u Boga Abrahamova, Izakova i Jakovljeva te zakon staroga zavjeta, kako ga tumače rabini, drži za pravilo, po kom ima živjeti, to ga neće biti volja, da nauča na školah katoličkih. Ako-li se je razkrstio sa židovstvom, a nije prigrlio istine kršćanske, to spada on medju neprijatelje svakoga vjerozakona; samo se on tim razlikuje, što jih obično nadkriljuje mržnjom na kršćanstvo i crkvu. Najveća je nužda, da u pučkih školah katoličku mladež uče učitelji katolički; jer kada bi se u nje uveli židovi i protestanti, to bi se i hvala njemačkoga napredka pratila zloradim pomjehom. Nu silna je takodjer nužda, da se i na gimnazijah i srednjih školah gleda na vjeroizpovied učiteljevu. Dozrievajućemu mladiću slaba se čini usluga, ako se s njim postupa, kao da mu je sud jur sjeguran i volja čvrsta; što se pako tiče dječakah od 12 do 14 godinah, to neće tvrditi nitko, da je uzgajanje u užem smislu, naime upravljateljno uplivanje jur suvišno. Mora se dakle barem skrbiti za oto, da nijedan učitelj na srednjih školah nesmeta religiozno i ćudoredno uzgajanje. Matematika dakako niti je kršćanska niti poganska, niti katolička niti protestantska: jer kako čovjek shvaća svoj odnošaj prama Bogu i svietu duševnomu, o tom šute sasma razmjeri brojevah i količinah. Nu kako se može izvesti, da bude učitelj govorio samo o brojevih i količinah? Hoće-li on, to mu je dosta prilike, jednom riečju, jednim kretajem, jednom jevtinom šalom djelovati na učenike, te ako je samo malo oprezan, niti nije moguće štogod dokazati proti njemu. Što se pako tiče nauka o prirodi, a ono je taj nauk usljed poviesti ona struka, što pruža najsgodniju priliku uzdrmati vjeru. Jamačno se može dogoditi i dogadja se, da učitelji, što jih drže za katolike, na više uvjerenje svojih učenikah djeluju veoma pogubno; pa ipak katolik čini tako, kada nije ono, čim ga nazivlje; a protestant činit će s više obzirah tada najvećma, ako revnuje za svoju vjeroizpovied. Izuzeta su pitanja prirodoslovja: jer ob onom što je u prostoru, što bi imalo biti sve u svem, misli protestantski kršćanin sasma onako, kabo i katolički. Prigovor, da nevalja lišiti se protestantskih učevnih silah, ništetna je izlika, ili spada medju tužne dokaze austrijskoga preziranja sama sebe. . . . Kada se podižu katoličke i nekatoličke srednje škole, neka se uzme obzir na brojni razmjer pučanstva, tada će kod namještanja na srednjih školah svaki očekivati upravo onoliko, koliko mu pripada. Svakomu svoje, i manjini; nu griešila bi manjina proti umu i pravici, kada bi na račun većine zahtievala, da joj se dade prednost.

Zakon ob odnošaju škole naprama crkvi tiče se častnoga svećenstva na župah na sasma osobit način; jer on prieti dušnomu pastiru, kada mu je vršiti svetu i velevažnu dužnost, pogibeljnimi zaprekami. Propisi pako glede prvoga nauka zadavaju tu brigu, premda se oni stvarati mogu istom tada, kada stanu raditi odredjeni savjetnici školski. Tomu treba još raznih naredbah, kako se oni imadu sastaviti te poslovati. Čim izadju ote naredbe, dati ću ja častnomu svećenstvu potrebite naputke, kako se imade ponašati naprma novim vlastim školskim."

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

XIV. Izkapanje starina.

Osamnaest milja daleko od Rima leži Ostia, luka starih Rimljana, kako povjest kaže, sagradjena Ankom

Digitized by Google

Marcijem. Tu se već duže vremena izkapaju starine, a posluje se pomno i u najnovije doba. Svetoga otca papu veoma zanima taj archaeologički podhvat. Radi se naime tudier, da se opet odkrije stari i znameniti gradić. Najnovije odkopali su velike za pod služivše mozaike, na kojih je predstavljen gimnazij sa svojimi borioci i njihovim odielom.

U pokrajini Veracruz odkapa se mehikanski grad, kojemu za ime nitko nezna. Odkrio ga pred nekolike godine general Lyon, bivši zapovjednikom savezničke vojske. O tom gradu mehikanski arkivi šute, niti išta spominju. Morao je biti svakako velik i krasan. Zidine mnogih kuća uzdržale se podobro, a na njih i slikarija. Tu se našli mnogi hramovi, a u jednom malahna statua s križićem odozgo. Vrata po sgradah zasunuta su iznutra brvni. Odatle zaključuju, da je pučanstvo moralo grad znajući i za vremena ostaviti. Zašto? još nam uviek ostaje tajnom.

U sjevernoj Americi iznad Washingtona našast je o. g. grobni kamen s nadpisom od godine 1051. Stavljen je njekoj Izlandezkinji. Osim ciene filologičke važan je i za poviest, jamči nam bo, da su sbilja 500 godinah prije Kolumba skandinavski sjevernjaci polazili amerikanske obale. Na istom mjestu našlo se zûbi, nakita za žene od mjeda, novca itd.

XV. Starost njekih životinja.

Medved redko preživi 20. godinu. To se opažava i kod kurjaka i kod psa. Lisica živi obično 14—15 godina, mačka 17, veverica, zec i kuna po 5 do 8 godina. Rinoceros dočeka veoma često i 50 godinu, a slon može dapače proživiti i patrijarkalnu dobu od 400 godina. U slona se to pozna po prstenju na zubih. Konji redko živu duže od 25 do 30 godina; ali ima slučajeva, gdje je konj i 72 ljeto doživio. U deve uzimlje se čitavo stoljeće. U Beču imali su do nedavno živa orla, koji je brojio 104 godine. Vrana, kornjača mogu dotjerati na 100, a labud i na 200 godina. Ovca redko prebaci 10., a krava 15. godinu. Grof Winzenburg hildesheimski (u Hanoveru) uhvatio je u svojem ribnjaku mlada raka i dao mu oko vrata obložiti pločicu s godinom, koje bje uhvaćen i u ribnjak natrag bačen. Za 65 godina namjerili se na istoga raka. Grof počivaše jur davno pod zemljom, a njegov se rak pokazivao kao izvanredni exemplar. U jezeru Kaiserweg uhvatiše god. 1497. šćuku, koja je vagala 350 funtî, a bila dugačka 79 stôpa. Na glavi je imala pozlaćen lančić i prsten s grčkim nadpisom. Iz nadpisa se doznalo, da ju je car Friderik II. na 5. listopada 1230. u jezero spustio. Bila je dakle stara 267 god., te je potrošena na dvoru u Heidelbergu.

Dopisi.

Petrovaradin grad 8. kolovoza. Čudnovat-li je Bog u svetih svojih, al najčudnovatiji u odabranoj si od vieka kćeri svojoj, kraljici svih svetih B. D. Mariji majci jedinorodjenog mu sina i majci svih nas po istom. Pa nek nevjerni i katoličtvu dušmanski sviet govori što mu je volja, nepobitnom istinom ostaje to: da štovanje koje se njoj od ljudstva bez razlike vjeroizpoviedi i narodnosti ukazuje, na čvrstom osvjedočenju temelji se; djela bo živa i istinita kako od nje, tako i od zahvalnih joj štovateljah dan u dan sve više jamče za to. Kao što spasitelj naš Isus upitan od dvajuh učenikah: Meštre dragi gdje ti prebivaš? odgovori: Hodite pak vidite nemogav se upuštati u opisivanje rajskog pribivališta svoga, koje nit oko viditi, nit uho čuti, nit um čovječji shvatiti, nit srce osjetiti može, — tako isto mogao bih nevjernikom i dušmanom katoličtva zavapiti: Dodjite samo pak vidite, gdje i kako Gospa majka naša milosti štovateljem svojim dieli, pak da Vam oko zasuzi, da vam tvrdo srce omekša a umje stane. Jedno od tih mjestah prvo u biskupiji našoj jesu tako zvane „Tekije“ kapela sniežne Gospe kraj Varadina grada sat hoda udaljena, i na uspomenu pobjede naših nad nebrojnom turadijom pod Eugenijem Savojskim na istom mjestu na dan sniežne Gospe, podignuta. Već 3. t m. vrvili su sa zastavami veliki sprovodi iz daljih krajevah, bliži pako u oči svetkovine. Domišljat ćete se tomu, ako Vam samo glavnije sprovode spomenem iz Bačke i Banata: iz Magjar-Bečeja, iz gornjeg Bečeja, iz Vel. Bečkereka, iz Petrovacah, iz Temerina, iz Novog Sada, iz Titelja, iz Pančeva, iz župah blizu Biele crkve; a iz Sriema iz Kukojevacah, iz Iloka, iz Mitrovice, iz Rume, iz Iriga, iz Zemuna, iz Nikinacah i Hrtkovacah Klimente, iz Banovacah, iz sriemskih Karlovacah. Ovomu dodajte ovim varošom ili selim okolna najbliža, što im se pridružiše, nezaboravite ni na njekoliko Srbah i Srbkinjah iz istog Biograda, izmedj kojih s jednom u svom narodnom odielu odjevenom imadoh priliku govorit, upitah ju: što je nju amo dovelo? „Ja sam“, odvrati mi, „već treći put ovdje i to iz zahvalnosti prama Gospi tekinskoj, koje milošću sam od težke svoje bólje ozdravila? Kad na meni spazi čudjenje, dodade: „Nisam ja sama tu, imade nas Biogradjanah Srbah još više danas ovdje.“ — Dodajte ovim Srbom još više njih iz Sriema i iz Bačke i Banata, naravno u mnogo manjem broju, pak u obzir uzmite, da ovi nami najbliži inovierci osim darovah što ih obilato na žrtvenik Gospe tekinske polažu, daju si i molitve čatiti super infirmis pak in sua spiritus paupertate hoće da se izpovjede, dapače se i pričešćuju, jer tko bi ih sve u onom nalogu poznao — pak onda mi recite, da čovjek uzhitjen nezavapi: O! velika-li je vjera, veliko-li pouzdanje tvoje!

Digitized by Google

Neka ti bude kao što si vjerovao! A iz duhovnog poslovanja nas 15 svećenikah u oči goda počam od 3 do 8 satih, i sutra dan od zore do pred veliku misu, od onih do 2000 pričestnikah zaključite na ostalo množtvo, koje pukog štovanja radi samo amo dodje; predstavite si tu smjesu raznih narodnostih: hrvatske, srbske, slovačke, rusinske, magjarske, njemačke i klimenačke: u istinu jedva smogosmo, jedva zadovoljismo. Vrieme nam bješe prijatno i umiljno, kao i ona koju slavismo; u nadvečerje kišica kao sitna rosica za malo trajuća pokupi prašinu i razhladi zrak kao što i Gospa rosu milostih svojih na svekolike razlieva te razgaljuje dušu i tielo. A kad noćca svojim veom prekri majku prirodu zasjaše nebrojne svieće oko kapele Gospi na slavu, zaoriše pjesme rek bi njekim nadtjecanjem u svih gore rečenih nariečjih neprekidno po svu dragu noć trajuće. To gledaj i slušaj, pak se snebivaj. — Sutra dan imadosmo tri propoviedi: magjarsku u 7. satih rečenu novosadskim duh. pomoćnikom Schazom, u $^1/_2$9. satih hrvatsku rečenu gradskim župnikom, a u 10 njemačku duh. pomoćn. J. Jurkovićem rečenu. O prvoj nerazumievajuć magjarski neznam Vam ništa kazati; o drugoj čednost mi brani potanje govoriti o uspjehu iste, samo toliko, da je govor bio: o ljepoti, o miloti i dobroti Gospinoj, izvadjajući to iz vlastitostih sniega, kojim se ona želju svoju očitujuć na današnji dan u Rimu ukazala. Njemačku reče gorerečeni o štovanju i milosti Gospinoj potrebitim pathosom, i dobro je djelovala na srca slušateljah. Zatim sliedjaše sv. velika misa, a iza ove vrvljahu uz vijor raznobojnih zastavah i jek marinjskih pjesamah sprovodi drumom gore i dole vraćajuć se u mile zavičaje svoje, a noseći u srcih utjehu i blagoslov majke tekinske za se i za svoje mile i drage. Večernica isti dan samo od domaćih i susjedah naših bješe pohadjana. I tako svršismo svetčanost Gospe tekinske što samo bolje mogasmo; da Bog da milostju Gospinom bilo nam i svimkolikim posjetiteljem na oproštenje griehah i spás duše i tiela. — Nemogu ovdje da premučim nješto. Kraj kapele Gospine imade jedan stari briest; kao što predavanje tvrdi, na istom je naš general Brenner od Turakah uhvaćen obješen na gvozdenom lancu, koji se danas u arsenalu viditi može. Na tom briestu od strane druma visi viekom oveća slika žalostne Gospe, od strane kapele pako briest je taj šupalj tik do zemlje. Polovica šupljine te zemljom je zasuta do dole poravno s debljinom briesta, gore pako je prazna. No da-l' vidiste tiskanja naroda okolo te šupljine briesta! Tvrdjahu gledaoci, da u toj šupljini vide tekinsku Gospu u sjajno sniežnu odielu sa sinčićem na ruci. Bog dragi neka vidi i znade. — I još nješto: Osim nas propovjednikah svećenikah, našao se tu još jedan svjetovnjak magjarski. Kad mi u nadvečerje oko $^1/_2$9. sata izpovjedaonice ostavismo i razidjosmo se, skupi on u dolini tekinskoj Magjare oko sebe (a zna se da i Slovaci i Rusini magjarski znadu) te im stade magjarati: magjar-haza ovo, magjar-kiraly ono, samo ništa od süz Marije. Šteta što onaj, koji mi to pripoviedà i njeg podulje sluša, nerazumievaše dobro magjarski. Bio je na gospodsku odjeven i s naočalima porad mudrosti naoružan. Sutra dan za istog razpitivah, ali nigdje ga uhoditi nemogoh, valjda već bješe očistio čustva. Ruski emisar nije za sigurno bio. Ilija.

Iz Štajerske. Stojim u Dobrni ili da me na karti znaš prstom naći, u Neuhausu, toplicah poldrugu uru vožnje od Celja medju zapad i sjever. Kuda siže uza hvaljenu kulturu njemačka vlast, tuda ako i nije kroz duge vjekove poniemčila naroda, morala je poniemčiti barem imena mjestim, pak idući krasnom celjskom okolicom, kuda žive čist slovenski narod, da ti pamet, uho i oko drugčije nekažu, morao bi pomisliti po imenih, da si s onu stranu alpah. Kako se Dobrna i Neuhaus slažu, volja ti samu suditi, a ja velju dobro: ljeti boravi sve u Neuhausu i gospodaru sve služi novca — družinče i blažče, a pod mrtviju jesen ode s gostovi skupa Neuhaus, pak je preko zime Dobrnjan ostao sam u svojoj Dobrni hraneć se svojom mukom, a začinjajuć si i zalievajuć neuhauskom zaslužbom. Nauči jedno i drugo ime da se sa svojimi i sa strancem može razumjeti; seoska inteligencija, ako nije naučila u školi a to je njemački naučila na kolih pred gospodskima vratima čisteć čizme, metuć dvorište, dvoreć gospodu. Zato, budući takove inteligencije štajerske u obilju vani i doma, govori množina iste prostote njemački. Drugčije čime može biti svoj i dokle god su mu proste ruke od jačih duhovah i silah: jest i ostaje on svoj u jeziku, običaju i nošnji. Više pako nego igdje jest on svoj u crkvi, a s crkvom se njemu i jest sljubilo sve biće, žiće i veselje.

Vozeći se iz Celja pram Dobrni opazim na domaku trgovišta Hohenecka kano slavoluk, zasadjenih još uz put jelićah i po drveću vrpicah i vienacah. Što je to bilo? upitam kočijaša, a on s ponosnim posmjehom odgovori: primicije! i uzme umah s važnim naglaskom pripoviedati, od kuda su i kuda i kako vodili mladoga misnika. Na Laškom čuo sam kako se hvali i ponosi na gradsku obučena djevojka, da je već ljetos bila na trojih primicijah, kučijaš eno sa željom i hlepnjom pripovieda, sjetim se, što sam i sám već i prvlje čuo pripoviedati, ter prem bližji susjedi znamo na sitno, kako bivaju, pomislih ipak: nebi zlo bilo da se i sam na jedne namjerim, bio bi za prispodobu hrvatskim u kat. listu dopisić. Ova svečanost jedina vrstna je pokazati činom veliko štovanje naroda naprama svećenstvu, tako je srdačna, i zanosita i uzajamna i velićajna za obe stranke. Ali mi Dobrnjan javi, da će sutra na Veliku Gospu biti velik god i slava. Dobro je da vidim i to. — Poslje podne uze zvoniti na mahe, valjda na tri maha k večernici, poslje svakoga maha udrila bi sva zvona prizvanjati i prebirati, kako sam čuo u Dal-

Digitized by Google

maciji i po biskupijah gore uz more, po zagrebačkoj pak u Zagorju uza štajersku medju oko godovah crkvenih, i za mrtvim djetetom, a u Varaždinu na oblake još nekako na svoju felu. Na brdašcu ponad mjesta, a na kraju topličkih drvoredah digla se crkva ogradjena sa župnim stanom i kapelanijom, a to je brdu kruna. Crkvica ostara, što se u njoj obnavlja, po dobru je ukusu, po dobru crkvenu duhu i pravilu vas je nakit, a drži se ona, i posudje i rubina u njoj čisto, na čemu hvala, koga hvala ide. Vršak šiljasta brdašca na puškomet do crkve pretvorio se u tvrdjavu s naperenimi naokolo topići, na njoj četa topnikah, pa kad bi u zvoniku zazvonila zvona, udario bi top za topom, najprije redom na stanke, zatim po dva po tri na jednom, a najposlje kano na skokove. Pred treći put dosvira pred crkvu pučka banda, pak je i ona uza zvonovne i topovne zvuke i rike vierno i marljivo prilagala svoju lupu. Tako se obredavalo sve vrieme do večernice, a topovi još i poslje „Zdrave Marije", ter gostovi po toplicah pitaju od čuda: što je to sutra! a domaća srca po bregovih poigravaju vesela, kako će to liepo biti sutra. Još osobito vabi znalično moje oko, što-li ono rade pod crkvom na seoskom trgu? Povalili i ogulili visok jelić, pa kako je bio visok, još je prenizak, ter ga nastavili drugim jelićem s čitavim vrškom nakićenim vrpcami, a do njega izkopala se jama. Što će to biti ljudi božji? Maja! Što ćete s njom? Stati će samo ustubočena i ništa više. Pak i sbilja, nisam ni mogao više saznati; jer niti ima značiti niti se oko njega ima što više raditi, osim što ima biti Festbaum ili ako ćeš na sborištu kano stieg. Ljetošnji bijaše visok 16 hvatih, pak jedno divnom veličinom, a drugo jer to već nebiva u svakom kutu, niti ga sami Dobrnjani svake godine imaju, bijaše vidno mjestu dika. Poklonila ga ovaj put gospoština. Ustubočiše ga u noć ob 10. uri sve po kiši uza pjesmu i ciku. Po pravilu imalo bi biti upravo u pól noći da osvane kano sjajnu danu perjanica — Večernica ob 6. uri bijaše tako zvana mala, t. j. pred izloženim otajstvom štivene litanije, osim što je puk pred blagoslovom i po blagoslovu pjevao. Banda je svećenika na pristupu i odstupu pošteno pozdravila; ali se je nam po strani grdo zamjerila. Puk uza orgulje prihvati liepo i milo pjevati, ali eno bande kano prokšena dječaka za ledjima, ter je nadlupala vas puk, da nemožeš razabirati ljudskih glasovah. Kad se pako svršila večernica i puk klekao da se jošte pomoli, udri na koru banda svom silom nekakovu pučku poskočnicu, a bora mi kano da ni nekani prestati, dalo se i Mickam i hlapcem klečećim na smieh; a mi gostovi, po naglasku i haljinah: Hrvati, Magjari i Niemci gledamo se bielo i pitamo: je-li to tako mora biti ili je samo muzikaška prokšija i norija? Tako je bivalo i sutradan na više putah. Za mene nebijaše ova zloraba nikakova novina ni tajna, pak sam nekomu pristalijemu gospodinu, koj se je s ostalimi jako smutio, razložio tu pučku voljicu a župničku nevoljicu. Za to skrbi občina, občinski glavari naredjuju ni nepitajući župnika; a sam jedan župnik zla običaja, ako je obćenit, dokinuti nemože, već bi valjalo, da sva biskupija počme na jedan put i složno. A da je zla poraba u crkvi svirati sa svom hukom i bukom pučke poskočnice, koje se plešu pred krčmom, o tom nemože biti prepirke makar se i vidjelo liepo pučkim glavarom, i makar se veli, da i puku treba ostaviti svojega veselja. Ali i po zagrebačkoj nadbiskupiji uza štajersku medju diljem počimlju uvoditi šanpeterska i druge šmarijske i šmaretinske bande u crkvu svoje valcere i polke: nebi-li dakle smio zamoliti gospodu župnike, bliže i dalje medjaše, neka paze da nam povrh domaćih mahnah neprirastu i tudje. — Sutradan od rane zore pak opet do kasne večeri zvona, topići i banda nezanemariše svoje dužnosti. — Oko izpovjedaonicah nevidjeh ni najmanje stiske. Što osobita imam pripomenuti, jest: tielovska procesija prigodom ovakova sbora. Kako po više biskupijah do mora i gore, tako i u lavantinskoj ili mariborskoj zavladao je taj običaj: da se na glavni god crkve t. j. patrocinium, ako padne medju Tielovo i Miholje, vodi procesija s presv. otajstvom istim redom i obredom, kojim i prava tielovska. U deset satih izašla dakle u Dobrni procesija po poljani izpod crkve; kuda prolazila, tuda gospodari po zavrtnicah pokosili travu, kuće se nakitile cvećem, slikami i svećami, a na postajah stavili se pod kolibu tako rekuć čitavi oltari. S veseljem gledao sam prije i poslje pridne djevojke, kako rado i s njekom hlepnjom i takmom kite. Procesija bila vrlo duga: koliko s preda s barjaci mužkaracah, toliko s traga ženskih, a u sredini pod nebom s presv. otajstvom vodja, ovaj put Zagrebčan g. Mihovil Košćec, boraveći u toplicah kano obrednik presv. g. biskupa velepredstavnika našega. I mužka i ženska povorka dieli se na razrede bratovštinske, ter svaki razred sa svojim vodjom moli na glas svoje vrsti krunicu, a koliko sam razpoznao: bratovštine su tu srca Isusova i Marijina, klanjanja presv. otajstva i sv. Cirila i Metoda, i molitvena. Tako biva, kako čujem i druguda. Liepo mi se vidjelo to od puka slovenskoga; ali mi se pri tomu plaho pomišljalo nu puk hrvatski i čudno prividjalo: zašto u nas amo slabo uspievaju bratovštine — je-li njih nepodnosi ćud, što-li je? Ovdje ću pripomenuti, kako me milo ganù došad u crkvu oo. lazaristah nad Celjem: u jednom kupu klupah kleči sbor ženskih, a pred njim jedna čita pouku za izpovied i dušno ogledalo. Otac dalje u kapelici sjedi u izpovjedaonici. Pripraviti se valjano za izpovied i valjano se izpoviedati znati, kazalo je boljoj pučkoj obuci. Zahrdjalo je to kazalo po mnogih naših krajevih, još jače zahrdjalo u glavi, pa gledajmo prije svega osvjetlati. Boraveći nedavna u Gleichenbergu imao sam priliku motriti njemački puk gradačke biskupije, pa kako mi se po licu, nošnji i jeziku (pravi zavičaj Hausknechtah) nije svikao ni malo, mili se srcu gledajući ga u crkvi i oko nje. Tamo gore dolazio preda me veliki

Digitized by Google

duh Schlörov, amo niže veliki duh Slomšekov; a oba se duha prelila u velike svake vrsti knjige, kroz koje se i sada s pukom razgovaraju. Oteo izpod pazuhe knjigu Niemici, Schlörova je, oteo Slovenki, Slomšekova je, a obema na ponosito pitanje potvrdio, da se imaju čim ponositi. Rekao bih ipak, da Niemci pretežnije umiju štiti od Slovenacah, a svakako se knjigah u onih vidja više. Jao nam, pomislih, u pučkoj knjizi Hrvati daleko smo za Slovenci, a na čitanju još nam je najzadnji puk. — Ali vratimo se na procesiju. Svršila se ter neimam šta više reći. Jest doduše ostala oko crkve puna ograda pustih gledalacah; nu pogadjajući s jedne strane, da je taj puk dalji ter se neznao kako i kamo priklopiti, a drugo gledajući liepi red u dugoj procesiji, rado sam prostio puku zievajućemu u ogradi. — Poslje procesije bila propovied. Koliko me je silna stiska propuštala, našao sam za čas sgodna mjestanca da čujem. Imam i tu primietiti. Osim tvrdo logična i razložna predavanja bijaše mi drago od propovjednika, što je nastojao govoriti čistom slovenštinom i nepoznatu slovensku rieč raztumačio umah njemačkom poslovenčenom a poznatom riečju. Tako rade razboriti propovjednici i kod nas mienjajuć nepoznatu književnu i poznatu stariju ili krajsku pučku. Banda si je i za propoviedi našla posla: kad bi propovjednik prestao na odmor, bubnula bi i puhnula ona. Pod svečanom misom, koju odsluži uz podpunu podvorbu kotarski starešina, banda bijaše čednija. Pjevaše sbor djevojakah u četiri glasa uz pratnju orguljah, skladovito i milo, pak ako i jesu tanka i vitka grla Štajerkinjah, nije malena muka ni vještina onako uvježbati velik sbor. Hvala ide kapelana i učitelja. Drugčije kad vas puk zapjeva, manje je od čuvene hvale — razvlači i cifra kano kojekuda i kod nas. Na čemu zamieram: malo je koje ili nikoje čuti mužko grlo, dok amo kod nas mužkarci gdje više gdje manje vierno drže. — Nagledao se i naslušao od ranoga jutra; a poglavite misli tebi dojavih evo štioče. Još ako zaželiš znati: da-li na štajerskom sboru ima granatih kolibah, oganjah s pržnicom i ražnjem i oko toga dudukanja i plesanja? velim da neima; ali su pune krčme i pod večer tiesne ceste i pješaku i vozaku. Znaš, gdje Bog ima crkvu, tu i vrag gleda sebi napraviti kapelicu, kako ovuda tako i onuda. — Prosti mi. Podne davno minulo, ja se oprostio s crkvenom slavom i namjerio se opet na slavu: slavio se god Hrvatice Marije, pomogô ju Bog i Marija. Posve je pravo, što mi gospodari niti po suncu niti po mjesecu, već po topličkom kalendaru i običaju naračunaše dva dana; jer onaj dan vriedan je i više njih.

Viestnik.

Zagreb. Na prosinodalne izpite jesenske došlo je deset duh. pomoćnikah.

— Prosimo „Hrv. Novine“ neka jednom već upute svoje dopisnike, da je: drugo Matijaš kralj, a drugo Matijaš šoštar. Kamo mignu, onamo će, misle, sve sile od Karpatah do jadranskoga mora. Dopisnik iz Koprivnice prozva bahato već više putih preč. nadb. stolicu, što-li radi s tužbom nečijom proti koprivničkomu župniku i kapelanu? jer barem je kapelana moći prognati kano da ga vjetar odpuhnu, a da i njega onaj netko još uviek mora gledati u Koprivnici; sada pako u 196. broju od 24. kolov. piše istoj nadb. stolici ultimatum: ako skoro nerieši, da će netko drugamo korak koračiti. Napokon u tom nalazi on dokaza, da bi nj. uzoritosti pomoćnik bio od velike pomoći. — Što su „H. N.“ umjesto kako širokim slovom dadoše složiti dotični komad dopisa, i same mogle opazkom uputiti dopisnika umah, kad je već tako neuk, nesmotren, preuzetan i smiešan sam, prosimo jih, neka ga sada upute: da preč. nadbiskupska duh. stolica, kako u obće svaka višja oblast (i dostojne privatne osobe često putih) drži izpod svoga dostojanstva i za nevriedno na interpelaciju kakova god dopisnika novinarskoga, još k tomu neimenovana, odgovarati putem javnih listovah. Drugčije, ako Hr. N. mare za dopisnika svoga težku brigu i glavobolju, kazati ćemo njim da mu kažu, što dočusmo: da je naime nadbiskupska stolica o povedenoj proti okrivljenim iztragi svoje izvješće i savjestno mnenje uz predlog svih iztražnih spisah jošte mjeseca lipnja podnela Nj. preuzvišenosti kr. banske časti namjestniku, gdje stvar po svoj prilici i sada stoji. — A zašto samo stoji i gore, nije bez svega razloga. Pametnije će dakle biti, da dopisnik korakne korak natrag. — Kako će pako uzoriti gospodin stožernik vršiti svoju službu oko uprave, znati će i brinuti se sám on, ter netreba baš ničijega savjeta, a najmanje obskurnih novinskih dopisnikah.

Ljubljana. Svećenik Fr. Lesjak, učitelj glavne učione u Ljubljani, stupio je u njemačko-liberalnu, većim dielom od protestantah i tudjinah sastavljenu ustavnu zadrugu. „Novice“ kažu, da je ovaj prestup zato čudan i spomenka vriedan; što je po svoj prilici iz kranjskoga svećenstva prvi i zadnji.

Erdelj. Dne 12 p. m. na izboru nadbiskupa za grčko-katoličku nadbiskupiju erdeljsku u Blasendorfu palo je na biskupa samošujvarskoga Iv. VančU 59. na kanonike Timoteja Cigariu 49 i Iv. Feketa 36 glasovah.

Gradac. Gradačka katolička adresa za vrhovnu vlast papinu dobila je po 91 župi, što još nije ni trećina biskupije, podpisah 52 000.

Beč. Dne 18. p. mj. zaglavljeni su uza velike svečanosti zvonici na zavjetnoj crkvi Spasovoj. Stožernik nadbiskup u svečanoj besjedi spomenu osim povoda zavjetu i postanku ove crkve slavu Ferdinanda Maksimilijana, koj je najviše skrbio za gradju ove cr-

Digitized by Google

kve i tu u tvrdi kamen prelio odsjev duha svoga, gdje će za uspomenu viekovati.

Lavov. Novi helmski biskup Kuziemski posvećen je 23. p. mj. od metropolita Litvinovića. Odmah poslje posvetbe ide na svoju stolicu u Helm (18 austr. miljah od Lavova), gdje mu ruska vlada, svećenstvo i puk spremaju sjajan doček.

Englezka Dor. Pusey u Oxfordu nije ipak jošte prestupio u kat. crkvu, ter raznešene viesti pobija sada i sam svietski list londonski „Times", ter veli, da bi anglikansku crkvu pametnije i bolje učinio nego što je ostao ovako na sredini.

Portugalska. Katolički život pojavljuje se u toj zemlji sve silnije. Premda je štampa u službi slobodnoga zidarstva, koje se tude bani poput silna gospodara, pak premda ima tu obilje prevratna kovarstva, ipak je puk sačuvao svoju vjeru katoličku. Evo kako se taj život katolički očituje u najnovije doba. U mnogih gradovih, pak i u mnogih župah na selu proslavio se ove godine 13. svibnja rodjendan našega slavno vladajućega sv. otca, koj toga dana navrši 76. godinu života svoga. Na drugih mjestih proslaviše dvadeset i drugu godišnjicu, što je sv. otac zasjeo na papinski prestol ter okrunjen bio, a to su dani 16. i 23. lipnja. U Bragi proslaviše njegov rodjendan i u crkvi, i izvan crkve kao narodnu svetkovinu. Na večer uzdigla se ogromna loptina u zrak s nadpisom: Salve, Pio IX., Pontifice-Rei! Po ulicah gradskih sviraše glasba ob dan, kao na kakovoj pučkoj svečanosti, a sav grad sjaše toga dana ponositim sjajem. I u Lamegu proslavi se taj dan na isti način. Takova očitovanja pružaju mnogo utjehe, jer su dokazom, da se puk, imenito u pokrajinah, svakoj zavodnosti sljedbah opire pobjedonosno. Pak upravo s toga, što lože dobro poznavaju duh puka, bore se one tolikom opornosti proti uvedenju redovah i slobodi biskupah. Boje se oti junaci najvećma djelatnosti izvrstna svećenstva. Kako javljaju katolički časopisi, darovi za sv. otca kupe se s povoljnim uspjehom; tek nedavno sakupilo se u nekom zavodu gospodjinskom blizu Lisabona do 300.000 fran., koje su novce tri mladića, idući u Rim, da stupe medju papinske zuave, sa sobom poniela i predala. U glavnom gradu sdružiše se gospodje u znatnom broju s namjerom, da vrše milosrdje prama nevoljnikom, te su jur dosele proizvele vrlo liepih činah. Premda su ote učestnice većom stranom udate, te jim se valja brinuti za gospodarstvo kod kuće, ipak bi one polazile prošle godine 3852 bolestnika. Dohodci pobožne družbe bijahu 16.387, a troškovi 15.641 franakah. Carica brazilijska družbi je pokroviteljica, kao što ona u obće podupire sve, što joj se utiču u krilo milosrdno. Najuglednije gospodje vrše najvećom revnosti tegobne dužnosti družbe, koja nekim načinom nadomješćuje milosrdnice iz kraljevine prognane. Pak i državne tamnice uzela je družba pod svoje okrilje, što je biednim utamničenikom, imenito onim, koji su osudjeni na progonstvo u Afriku, najveće dobročinstvo. Iz toga se vidi, da u toj od stranakah raztrganoj Portugalskoj nije tako zlo, kako se to možda drugdje misli.

* Kako sviet nagradjuje! God. 1821. buknu buna u Piemontu, te prisili kralja Alberta na bieg. Došav do Florencije bude ljubezno primljen od tasta si Ferdinanda III., tadanjega velevojvodinu toškanskoga. Nekoga dana plane u dvoru velevojvodinu vatra, što se razgori tako naglo, te je zahvatila i onu sobu, gdje bijaše djetešce uz dojilju. U obćenitoj zabuni onesviesti se dojilja. Gust dim dosuklja jur do sobe; u nekoliko hipovah imalo se zadušiti diete s dojiljom. U taj par dohrli čvrsto momče, skoči kroz vrata, uhvati krepkom desnicom diete te spasi mu život. — Muž taj bijaše Leopold, velevojvoda austrijski, koj bijaše poslje velevojvoda toškanski; spašeno diete bijaše — Viktor Emanuel — sadanji kralj talijanski, koj je g. 1860. spasitelja svoga sbacio s prestola te u pobjedonosnom slavlju dojašio u glavni grad Florenciju, gdje sada kraljuje. — Tako radi svaki katolik, što je ledja okrenuo sv. crkvi i Isukrstu, koj mu je ne s pogibelju svoga života, — već vlastitom smrću — spasio život; on Isusa izdaje i prezire.

* Kako službena izvješća javljaju najavljeno je za pijanice u državi New-York, da se prime u zavod: duhovnikah 39, sudacah 8, trgovacah 340, liečnikah 226, plemićah 240, kćerih iz bogatih obiteljih 1300. Ukupno 2153. Na otu skandaloznu statistiku opaža jedan list američki, da neumjerenost mnogo gore vlada u odličnih razredih, nego-li medju prostim pukom, mnogo gore medju onimi, što doma u razkošno uredjenih palačah izpraznjuju pune čaše, nego-li onimi, što doma neimaju žestokih pićah, već jih piju samo u krčmah. Najvećma preotelo je mah pijančevanje, što biesni jur kano kakova pošast i medju odličnimi gospodjami. Prezirno podigla bi nos u vis takova gospodja, kada ide mimo njemačke pivare, a kod kuće sastaje se s prijateljicami u tajnoj i sjajnoj sobi, ili si ju najmi gjegod potajno, pa tude pijući u potaji najžešća pića opiju se samotno i upropašćuju.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupio kao utemeljitelj: presv. gosp. biskup križevački Gjuro Smičiklas; kao čl. I. reda g. Jakov Petek podarcidj. i žup. u Belovaru, kao čl. II. reda: g. Ivan Krapac kapelan sisački.

Izpravak. U br. 32. pod naslovom „Petrov pinez" ima stati pravo ovako: Bratovštine štrigovske 3 for. 70 n., a g. Antun Luci, kapelan štrigovski 5 for.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 37. Tečaj XIX. U četvrtak, 10. Rujna 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i sviet.

II. Šest danah.

S prieda sam na široko pokazao, da biblija neima naučati prirodne znanosti, nego nam ima obznaniti istinah religiozno-moralnih. Da je Bog stvorio sviet, to je očevidno istina religiozna, ter biblija ostala je posve na svom putu pripoviedajući ju u drugom redku Geneze. Ali zašto se nije stegnula samo na ovu prostu, bez dvojbe bogoslovnu izreku? Zašto ode odmah dalje u prvoj glavi pripoviedat, što prije, kako je vidjeti, ide u prirodne znanosti, nego u dogmatiku i moral: ide pripoviedat razvitak svieta (kosmos). Ako Mojsija reče više, nego: „U početku stvori Bog nebo i zemlju," ili ako je Bog više od toga objavio, to taj „više" mora da ima religiozno-moralne, bogoslovne ciene, pak upravo porad ote ciene, a ne što valja i za prirodne znanosti, objavljeno je ono. To je prije svega prava istina; pak i sbilja dosta je samo pozorno čitati, ter se nadje bogoslovnih istinah, koje ako i nisu sastavljene kano dogmatične izręke, ipak su izrečene dosta razgovetno. Da jih vidimo!

1. Obćenita izreka: „Bog je nebo i zemlju stvorio", nepopunjava se, ali se ipak bistrije razlaže nabrajajuć obćenitomu pojmu „nebo i zemlja" dielove, n. pr. zviezde, drvlje, životinju itd. Nije baš trebalo samo po sebi, što je Mosija čest po čest nabrajao, ali je on mogao za to imati svojih razlogah, a čuti ćemo kašnje ote razloge. Onim dakle, što Mojsija dalje pripovieda, bistri se življe i predočiva prva njegova izreka. Brojeć on kano da kaže i uči: Bog je raztegnuo obzorinu skupa s njegovom vodenom zalihom, i Bog je ona dva velika luča i zviezde napravio i postavio na nebesnu obzorinu da svietle zemlji. Bog je razredio kopno i more, Bog je naredio da iz zemlje raste trava i drvlje i da plod na njem po njegovoj naredbi raste. Bog je stvorio životinju na zemlji, u zraku i vodi, i rekao, kojim će se načinom ploditi, ter ova životinja, što ju gledaš, ako i nije neposredno od Boga stvorena, ipak je on njezin stvoritelj, polaze bo od prve Bogom stvorene životinje na način od Boga naredjen; pak na koncu i najplemenitije biće, čovjek, stvor je božji — Bog je i njega stvorio sa spolnom razlikom kano muža i ženu, pa ga blagoslovio i rekao: Budite plodni i pomnažajte se i napunite zemlju. Svi dakle mi koji sada živimo na svietu i koji življahu prije nas, jesu stvorovi božji; jer svi polazimo od čovjeka, koga je Bog stvorio i komu je dao moć ploditi se. Mora se dakle priznati, da se dogma o stvorenju svieta po Bogu priprostoj i djetinskoj ćudi ljudskoj — a za takovu prije svega i piše biblija, ovim na vrsti i uda drobećim načinom razgovetnije i uputnije predaje, nego da je Mojsija rekao samo: U početku stvori Bog nebo i zemlju. S vierskoga dakle gledišta pravo ima Mojsija; a nezna tomu ni prirodna znanost valjana prigovora.

2. Veleći: Bog je sviet stvorio, samo se po sebi razumie: da sviet, čim voljom božjom postade, umah postade i takov, kakova Bog htjede t. j. da proizvod točno odgovara stvarajućoj božjoj moći božje pomisli i božje osnove. Ali je često dobro stvari, koje se same po sebi razumiju, ipak kazati, pak tako ima i Mojsija razloga nezašutiti spomenute istine. Izriče ju pako završujuć pojedino božje djelo ovimi riečmi: „i Bog vidje da bi dobro" t. j. da se je njegova volja u djelu podpuno izpunila; jer to zove Bog dobrim, što se slaže s njegovom idejom i njegovom voljom. — Mojsija opetuje ovu izreku više putih, ter nemogu propustiti da kojom besjedom nepokažem osobito umna i sgodna načina, kako on taj izraz upravlja.

Digitized by Google

Prvi dan stvara Bog svjetlost i luči svjetlost od tmine. „I Bog vidje, da svjetlost bi dobra“ — ne pako i tmina, jer ona nije stvor božji, niti u obće kakovo biće, nego samo negacija svjetlosti.

Drugi dan pravi Bog obzorinu (firmamentum) i luči vodu izpod nje i povrh nje. Tu neima pridatka onoga „i Bog vidje da bi dobro“, nego je samo grčki prevodilac njega umetnuo, ali očevidno nespretno; jer djelo drugoga dana nije bilo svršeno i za sebe sgotovljeno, pak se zato nemože ozvati dobrim, božja bo ideja nije jošte posve izpunjena. Obzorina se istom četvrti dan kiti svjetilom, i tada „vidje Bog da bi dobro;“ voda pako izpod obzorine istom se salieva na jednu stranu i pušta neka se pokaže suha zemlja, pak istom onda, kada se je sve to razlučilo i ustanovilo stanje, veli se: „i Bog vidje da bi dobro.“ Pokle za svakim ciglim božjim u sebi sgotovljenim djelom ide primjetba, posve je u redu, kad je izvedena sva božja sa svietom osnova nesamo u pojedinih točkah, nego kano sistematična cjelota, da se stavi primjetba: „I Bog vidje sve, što je načinio, i gle bijaše sve vrlo dobro.“ — Ovom često opetovanom primjetbom htjede osobito reći, da se je božja tvorna volja stvaranjem posve izpunila; ali primjetba pored toga reći će još i drugo.

Odmah u sljedećoj glavi ima Mojsija spomenuti stvorovah, koji nisu dobri: zmija, napastnica zavodilja ljudska spominje se umah u trećoj glavi, i poslje ima knjiga postanja pripovjediti mnogo toga, što je ili fizično ili moralno zlo. Očevidno je, da se Mojsija obazire i na to ter izriče: u početku bijaše sve dobro; stvorenje kako ga je Bog stvorio, bijaše dobro, što se god dakle kašnje našlo u njem zla, to nije božje djelo. Eto dakle i opet bogoslovnih istinah, izraženih u heksaemeronu.

3. Po pripoviedanju Geneze čovjek je ne samo zadnji članak u vidljivu stvaranju, nego je i zadnji cilj svemu vidljivu stvaranju. Navlaš prije njega stvorena bješe životinja, čovjeku kaže se zadaća i vlast nad njom vladati. Pred životinjom stvorena je rastlina; izrikom se kaže njezina namjena: hraniti čovjeka i njegove podložnike, životinju. Suha zemlja izlazi iz vodah, da bude rastlinskomu svietu materom, životinjskomu svietu i čovjeku stanom. Isto nebo ima s čovjekom posla: luči, što ih je Bog gore stavio imaju obasvietliti zemlju i biti znakovi, osobito znakovi za mjeriti vrieme, dane i godine, naravno opet sve za čovjeka. Biblija je dakle i s toga pogleda u heksaemeronu vierna svojoj zadaći. Po svoj knjizi postanja govor je samo o čovjeku i o njegovu odnošaju prama Bogu, a obzirom na čovjeka opisuje ona s početka njegov stan, što mu ga je Bog pripravio, ter je tu izrečena istina, da su nerazumna stvorenja stvorena od Boga za čovjeka. Niti proti toj istini prirodna znanost neima šta prigovoriti.

4. Mojsija ima napokon još jedan vierski ili bogoslovni razlog zašto obćenitu izreku razdrobiti, pak i taj razlog kaže sam razgovetno. Sve djelo razredio je na šest danah; u ovih šest danah, kako piše u prvom redku druge glave, sgotovljeno je nebo i zemlja, i pokle je Bog svoje djelo u šest danah svršio, počinu on sedmi dan od djelanja t. j. prestade stvarati, cessat ab opere suo, kako Vulgata vrlo dobro prevede. A čemu je to dobro znati? Treći redak druge glave odgovara: „I Bog je sedmi dan blagoslovio i posvetio; jer je nanj počivao od svakoga svoga djela stvaranja.“ Štioci peterih knjigah Mojsijinih znadoše, da jedna zapovied božja zapovieda svetiti sedmi dan; ali mogoše zapitati: zašto ne deseti ili koji drugi? Jer je sabbath navlastito posvećen štovanju Boga kao stvoritelja, a sve djelo stvaranja obredalo se na komade u šest danah, i po takovu jer je broj šest i za čovjeka najsgodniji biljeg djelovanju, i redovita svetkovina na čast stvoritelju najljepše pada iza ne dekade nega heksade.

Od ove četiri bogoslovne izreke, koje se kažu u heksaemeronu, treća je najviše važna za vas sastavak poviesti. Kad si je Mojsija stavio zadaću staviti čovjeka kao onoga, za koga je Bog sve druge stvari stvorio, to smiemo naprvo očekivati, da će medju stvorenimi stvarmi spomenuti osobito one, koje se čovjeka dodiraju same sobom i osobita s njim posla imaju, pak da će opet ob ovih stvarih samih govoriti najviše s one strane, s koje su bližje čovjeku. Pak tako i vidimo sbilja: čim je u prvom redku na kratko spomenuo stvorenje neba i zemlje, dakle svega svieta, bavi se dalje najviše sa zemljom. Odmah drugi redak počima: „I zemlja bijaše pusta i samotna“ — o nebu nije za tim govora, van gdje se i spominje, samo je toliko, koliko se kasa zemlje: Bog je razapeo obzorinu, da drži dio zemlju obstirućih vodah, stvorio zviezde, da obasvietle zemlju i čovjeku budu znakom za dobe. Što je i kako drugčije s nebom, kako zviezda prama zviezdi i da-li na njih što raste i žive i tako dalje, u takova se pitanja neupušta Mojsija; jer on nije naumio pisati o svačem posebice, što je Bog stvorio, nego spomenuv obćenitom primjetbom, da je Bog sve stvorio, posebice govori samo ob onom, što je Bog stvorio za čovjeka. Nije dakle što Mojsija piše niti se posve nezove kosmogonija, nego je to, dokle je, prije geogonija; ob onom pako, što izvan zemlje ide u kosmos, govori samo toliko, koliko se s bližjega kasaju zemlje. Mora se dakle reći, da je Mojsijina poviest stvaranja jednostrana i nepodpuna; nu to na njoj nije pogreška, nego je

Digitized by Google

potrebito svojstvo. Jako bi udarilo u oči, kad bi biblija više kazala nego što kaže; jer tada odustala bi od pravila svoga, naime, pisati vierske pouke, a prirodne stvari spominjati samo toliko, koliko treba za one vierske pouke. Taj biljeg nepodpunosti vidi se i na daljem poviedanju; kako se razlučila zemlja i voda, stvorila se rastlina i životinja, to je sve, što Mojsija povieda, jer to je sve, što je trebalo za označiti položaj čovjeka u vidljivu svietu. Nutrašnjicu zemlje, sglobu brdinah, obseg vode i kopna, umjetne razrede životinje i rastline i tako dalje, u to sve nepača se Mojsija, ne morda zato, što njegovo prirodno znanje nije dalje sizalo, (prem se i to bez promišljaja može dopustiti), nego zato, jer ote stvari za ono, što je on naumio opisati, nisu od bitne vrednosti. —

Prva dakle karakteristika Mojsijine poviesti o postanku vidljivoga svieta jest, što je po namjeri i naravi same stvari onako jednostrana, nepodpuna i prazna. Druga je značajka popularno ili ako ćeš neznanstveno opisivanje. Jer biblija nije si nigdje i nikada stavila zadaće naučati na način svjetovne znanosti, pak zato upravo, kako spreda rekoh, niti negovori jezikom znanstvenim, nego jezikom prosta čovjeka. Nije njezina nakana da bude knjiga geologična, astronomična, geografična ili u obće knjiga za svjetovne nauke, nego je knjiga za nauk vjere, ter zato ni nesbori besjedom, koja bi i pred znanošću dobra stala, nego besjedom za obična čovjeka razumljivom. Ona je navezala dakle, govoreći o prirodnih stvarih, sve na prosto na one nazore i misli, kako se stvaraju u glavi čovjeku, kada bez sumnje, površno i na djetinsku motri narav. Prirodaru je atmosfera zemaljska puna vodenih sapah, koje se sgustnu u oblake ter kano kiša padaju dolje; po nazoru pako nepazećega na to čovjeka i sbog toga po bibličkom poviedanju ima ponad r'kia hašamajim „tvrdine nebeske," kako Vulgata rieč razumie, ili bolje „nebeskoga čadora" zaliha vode. Po nazorih ljudskih i zato po bibliji na nebu su dva velika luča, sunce i mjesec, i uza nje vojska zviezdah — pa neka astronomija rekne na ovu razredbu što hoće. Botanik i zoolog neka se smiju ili sgroze nad onimi redovi, u kakove je po heksaemeronu povrstana rastlina i životinja, nisu to ni morale biti kakove školske razredbe; jer biblija niti nije kanila staviti kakova sistema botanici i zoologiji, već samo nabrojiti stvorove, a za tu je svrhu njezina razredba baš posve prikladna. Rastlina se u 12 redku dieli: prvo na drveće, drugo na drač; a nije jošte posve sigurno da-li je hebrejski tekst pod riečju „zeleno" hotio označiti još i treći red, morda travah itd. Razredba je neznanstvena, da nemože biti jače; ali je posve dovoljna, ako nam ima samo reći, da je Bog stvorio rastline sve, bile malene ili velike. Takov je i zoologički sistem heksaemerona: 1. životinja povodna, 2. pozračna, 3. pozemna. Povodna životinja luči se na a) tanninim gedolim, cete grandia, velike morske nemani, kamo naravno spadaju i kitovi, b) malena povodna životinja. Pozračna životinja neluči se na vrsti: ali je očevidno da se medju nje imaju brojiti jošte šišmiši, muhe, u obće col oph canaph, omne volatile, dakle sve što ima krila. Pozemna životinja luči se na behemah, jumenta, domaću životinju, b. chajjath haarez, bestiae terrae, divlja zvierad, c) haremes, reptilia, malena živinad, što puze, t. j. po hebrejskoj porabi jezičnoj, što ruje po zemlji: miši, zmije, crvi, kukci itd. I ova znanstveno posve nedovoljna razredba dosta nam kaže istinu, da je sva životinja, živila u vodi, ili u zraku ili po zemlji, velika i malena, od Boga stvorena.

Treće: popularni i živi način kaže se i u načinu, kako se pripovieda božje stvaranje. Pravo si i podpuno predočiti Boga bićem i djelovanjem, to nije moguće; hoćemo-li da si predočimo Boga i njegovo djelovanje ili da ga opišemo: to za tu sliku moramo uzeti crte i kano boje od onuda, kamo naš um može doprti i što on shvatiti može, dakle od stvorovah, i to osobito onoga stvora, štono je stvoren na sliku i priliku božju, od čovjeka. Zato i jesu u sv. pismu tako zvani authropomorphismi, prenašanje izrazah značećih čine ljudske na slične čine božje. (Habent enim consuetudinem divinae scripturae de rebus humanis ad divinas res verba transferre. Aug. de Gen. c. Man. 1. 14, 20.) Ovaj antropomorfistični način predstavljanja ide po svoj poviesti stvoritbenoj, pak zato i jest to onako živa slika. Pisac pripovieda, kano da je sam gledao; svjedok dakako nije bio, ali je vas postupak stvaranja čovjeku objavljen, ter je taj čovjek vrhunaravnim načinom po objavi postao svjedokom božjemu djelanju, može dakle onako i govoriti. — Za znanstvenu razpravu moraju se naravno pojedine izreke iz jezika slikanja prenašati u jezik pojimanja. — Ovakovim jezikom velimo: Svjetlo postade voljom božjom; ljudi pako očituju volju svoju govorom, zapoviedju, zato i veli pisac knjige postanja: „Bog reče neka bude svjetlo i bi svjetlo." itd. Bog je naredio, da se svjetlost i tmina pravilno mienjaju, sada obstojeća redovita miena svjetla i mraka obredava se po božjoj naredbi; ovu mienu označuje ljudski jezik imenima: dan i noć. To izriče pisac heksaemerona ovako: „Bog razluči svjetlost i tminu: i imenova svjetlost danom, a tminu imenova noćju." Jednakim načinom imenuje razlučbu vode ponad i povrh obzorine i stočinu vodenu ili more. Antropomorfizam jest onaj izraz „Bog vidje i bi dobro."

Digitized by Google

Čovjek gotovo djelo gleda i ogledava, i reći će da je dobro i da je zadovoljan, ako mu djelo odgovara pomisli i nakani, a prem Bog netreba djela svoga ogledavati, onim se ljudskim izrazom „vidje“ ima označiti istina, da se božje djelo s božjom idejom i voljom posve sudara.

Propustivši pune tri glave, gdje Reusch strogo eksegetički i polemički razlaže prva dva poglavja Geneze prelazimo na samu njegovu razpravu o „šestih danih“, čemu mislimo, da je ova razprava kao podloga trebala prema našoj namjeri.

(Sliedi dalje.)

Dobra sestra.

Andrija Tournet rodi se 6. prosinca g. 1752. u župi Maillé, blizu Montmorillona u Francezkoj. Dade se najprije na pravoslovje, zatim na bogoslovje i posveti se staležu svećeničkomu. Njekoliko godinah prije prevrata francezkoga god. 1782. ustupi mu stric župu Maillé, gdje ga milost božja živo podtače, da se sasma odrekne taštine svjetske. I tako stade on u zajednici sa svojom bogoljubnom sestrom i s duhovnim pomoćnikom svojim živjeti život strog, te svoj i svoje crkve dohodak trošiti skoro sasma na siromake. Kako je naravno, nehtjede on položiti zakletve ustavotvornim saborom propisane, ter mirnom sviesti ode u progonstvo u Španjolsku. Nu srce čeznulo bi mu svedjer za obćinom, što ju morade ostaviti, pak se s toga opet pojavi u njoj poslje smrti Robespierrove. Premda mu bijaše glava ucienjena, ipak služio bi on javno sv. misu i podučavao u sv. vjeri. Mnogobrojnim pogibeljim izmače on na čudnovat način, jer gospodin Bog čuvao bi ga za veliko djelo. Neprestano bježao bi Tournet i tražio mjesta zaklonita, da ga neuhite dušmani, koji bi ga gonili poput divlje zvieri, jer zazorna jim bijaše sila njegove rječitosti, ljubavi i strogosti. Nu sasvim tim nemogaše ga odvratiti silna nevolja, da neide k svojim viernikom. I tako osvane opet jednom medju svojimi župljani. Dušmani dodjoše mu u trag. Jamačno bio bi taj put zaglavio, da ga nebude spasio čin, proviruć iz tvrde vjere njegove. Dva krvnika iz potaje gone Tourneta; on bježi i ugleda ne daleko pred sobom propelo na cesti. Propelo stojaše uzpravljeno; surovost i divlja bezbožnost nedodjoše jošte kraj sve mržnje svoje dotle, da sruše i uklone s puta sveti znak spasa ljudskoga. Tournet poleti onamo, zagrli propelo i tako razkriljenim rukama poput svoga spasitelja upire oči u dušmane i čeka na nje. Krvnici zapanje se na taj prizor. „Zar da ga sada ubijemo“? zaviknu; „ne, od Jude bili bismo bezbožniji“! Ljudi uzmakoše. Tada nebijaše jošte oživio Juda i njegovo gadno izdajstvo naprama crkvi božjoj, otajstvenomu Isukrstu. Sasvim tim morade i opet Tournet tužnim srcem ostaviti domovinu. On bijaše jedan od onih srčanih svećenikah, što uztrajaše sve do posljednjega hipa; jedan od prvih, što se povratiše, prekorači on medju u onaj par, kada je direktorat opet uveo krvne zakone saborske proti svećenikom katoličkim. Proputova svu južnu Francezku, dok se i opet pojavi ondje, kamo ga pozivaše dužnost i srce plemenito, ter gdje mu je moći živjeti u zakrilju vjere i ljubavi svojih župljanah. Francezka dozivaše opet Boga, u krvi mučeničkoj utonuše krvnici, minu doba divlje bezbožnosti i kruta krvoprolića.

Jednoga dana propoviedaše Tournet blizu grada Montmorillonskoga. Elizabeta Bichier, vlastnica toga grada dodje da ga sluša. Seljaci, što ga svom dušom ljubljahu i štovahu, ukloniše se mladoj i liepoj gospodjici, Tournet to videći neprimi je baš prijazno. „Misliš-li“, reče on, „da bih ja mogao pustiti ove domaćice, ove siromake, što dodjoše tako s daleka k meni, pak da slušam tebe?“ Nu ona će mu mirno: „Pa slušaj me barem poslje, moj otče!“ Čù i nju, i savez sklopiše ote dvie od Boga odabrane duše da izvedu djelo, komu istina, jošte nemogoše previdjeti konca, ali ogromni zamašaj njegov možda shvati ipak oko toga svećenika.

Elizabeta Bichier rodi se god. 1774. Bijaše roda plemenita, bogata, liepa, osobito nadarena, veledušna i ljubezna. Prevrat zahvati svojim grabežljivimi pandjami i njezin imutak. Što se nje ticalo, ona i nebi bila mnogo marila, nu imadjaše jošte i majku i braću. Braća življahu daleko u progonstvu, a majka jim starica nemoćna i bolestna. Za majku i braću odvaži se i usudi mlada gospodjica do prevratničkoga sudišta, i prkosom izvojeva si opet svojinu. Isto tako srčano išla bi ona u tamnice, da pribiva sv. misi, i od utamničenih svećenikah, koji bi joj pružali uzkrsnuće i život, nauči nebojati se nikada nikakova krvnika. S toga bijaše ona jur u dobi mladjahnoj, u dvadesetoj godini, tako dostojanstvena i razborita, te je umjela svekoliko i dugo doba strahovanja i prevratničkoga bjesnila probaviti sretno, nesniziv sebe i neokaljav si duše.

Bivši s parnicom gotova vrati se opet u svoj grad i stane tude obučavati djecu u vjeronauku. Bilo je tada i drugih jošte slabih rukuh, što su nastojale opet podići i uzpostaviti porušeno svetište, nu Elizabetine ruke da su najmarljivije. Nije bilo tada doduše nikakovih samostanah; nu Elizabeta je ipak odlučila živjeti poput redovnice. Ona novakovaše, premda neznajući, koja će biti svrha takovu životu, ter življaše bez ikakva vodje u tolikoj strogosti i ozbiljnosti, kakova se jedva gdje zahtieva u samostanu. Tako prodje više godinah. Djela božja vrše se u svoj čas. Elizabeta umijaše čekati. Onoga dana, kada je sniziv se čekala na dozvolu svećenika Tourneta, da mu odkrije svoju namjeru, posija Isus, vazda živući i dobrostivi spasitelj, nebeskom rukom svojom čisto sjeme nebesko, što je imalo jednom nići, uzrasti i postati čudnovatom hranom za dušu i tielo. Ta sjetva bi odredjena, da nasiti jednom veće

Digitized by Google

množtvo, nego-li ga je nahranio gospodin sam na briegu, kada je pomnožio hljebove. Nebijaše za dugo i primače se vrieme žetve; pak od kada nastade žetva, neće da prestane; traje sveudilj, u sve većem obilju ima ploda. Dà, zrno, što ga bješe Bog usijao u ove dvie duše za toliku žetvu, zrno to sbor je kćerih od sv. križa, što ga utemelji Elizabeta Bichier. *) Njekoliko godinah poslje položi prvih šest sestarah, medju kojimi bijaše takodjer najstarija dvorkinja Elizabetina, a od toga doba unapried njezina sestra i drugarica, u smjernu odielu kćerih od sv. križa zavjete siromaštva, čistoće i posluha, da se odsele za sav život posvete njegovanju siromakah. To se sbude g. 1807. mjeseca veljače. Tada bijaše sviet pun govora o bitki eylauskoj.

Mladim kćerim od sv. križa nije trebalo tako dugotrajnih pokusah i naporah, kao što jih treba svietu u njegovu djelovanju; one nadjoše mnogo brže sve, što bi tražile, Boga, svoga otca i život vječni, ne samo za se, nego i za svoju braću, a to na putu bezuvjetna i neprestana požrtvovanja vlastita života. Abbè Tournet i sestra Elizabeta bijahu vješti staroj i velebnoj umjetnosti, kojom bi dokučili ono što Bog traži od nas, a zatim bi oto i činili onom veledušnom postojanosti i ozbiljnom spremnosti, koja jednim udarcem krši, ali i postostručuje svaku silu ljudsku. Takovu umjetnost stekoše si oni mnogogodišnjom radnjom počam od malih noguh, radnjom doduše težkom, ali i sladkom, činećom povodljive i poučljive, ali ujedno silne i velike. A tako jim udieli Bog, te sada žanju uslied svoje umjetnosti obilatu, preobilatu nagradu razpirujući plamen sv. ljubavi sve jače, sve silnije u dušah mlade svoje djece, što se četimice iz sela i grada posvećuju njihovu djelu.

(Sliedi konac.)

Sitnice.

Piše *Iv. Krst. Kuček.*

XVI. Republika San Marino.

Ovo je najmanja a ujedno i najstarija državica u Evropi. Leži na Apeninu blizu Riminia. Zauzimlje $1\frac{1}{10}$ milje i broii 7—8000 dušâ. Godišnji dohodak iznaša joj 20.000 lirâ. Postanak njezin siže tja u četvrto stoljeće, gdje se pripovieda, da je njeki pustinjak Marino dao povod obradiivanju te glavice, na kojoj pomenuta republika leži. Da je ipak svoju nezavisnost kroz toliko vremena spasila, imade upravo svojoj neznatnosti a i osamljenu položaju zahvaliti.

Što se tiče njezina položaja, nije pretjerano, kad se veli, da joj u tom pogledu sa ljepote u Evropi para iskati treba. Smotriš-li ju s jadranskoga mora, preko kojega ti se za vedra neba pruža vidik tja do obale kvarnerske i dalmatinske; zagledaš-li ju sa ravnice lombardezke, koja ti joj se poput jezera pram sjeveru otegnula, neznaš s koje oku bolje godi . . . . . da-li sa iztočne ili sa sjeverne.

Premda čitava republika iznad površine morske samo 2.500 stopa leži, sa svim tim zubata njezina glavica, na kojoj oholi San Marino ponosito odpočiva, pada prama podnožju tako strmice, da kad bi se i poput Mutterhorna nebu pod oblake dizala, nebi ipak većega utiska na gledaoca učiniti mogla, nego-li se njegovu iznenadjenu oku ovdje pruža. Na skranjem vrhuncu sjedi gradić, zaokružen tvrdjicami, izkićen crkvami, providjen viećnicom, sudnicami, javnimi knjižnicami itd. itd. Za vedra neba vidiš ga, gdje se poput labuda bieli, smrači-li se svod nebeski, nestaje ga u tmastoj magli i oblacih. Do gore vodi cesta, velikim troškom i naporom sagradjena, pa da nje neima, nebi se s nijedne strane unj popeti moglo.

Život tamošnjih žitelja sasvim je jednostavan. Država rabi i priznaje samo jedan novac zakonitim, i taj je bakren. Najvišu vlast vrši ciela obćina, koju zastupa veliko vieće od 60 članova (sbor zakonotvorni). Ovršujuću vlast imadu dva, svaki put na šest mjesecih izabrana nadstojnika, kapitana, jedan za grad Marino, drugi za vanštinu. Narod sakuplja se svake godine pred najvišom vlasti, da joj izpovieda svoje jade, i kaže, ako imade kakovu tužbu proti kojemu činovniku. Što se tiče ljubavi, kojom odišu za svoj dom, treba jim para iskati.

Viestnik.

Zagreb. Preč. prvost. kapitul zagrebački odlučio je popuniti prazno mjesto za jednoga praebendara, ter prosioci imaju svojim putem poslati molbenice na isti preč. kapitul, što se svoj željnoj gospodi bez drugoga kakova razpisa daje na znanje.

— U Kotoribi u Medjumurju umro je 29. kolovoza tamošnji župnik Alojzio Kristianović, bivši župnik na Vrbovcu i podarcidjakon kotara križevačkoga, svećenik jubilarac, vlastnik vitežkoga krsta za zasluge.

— Preradjeni hrvatski katekizmi već su davna doštampani u c. k. nakladi školskih knjigah u Beču, pak je preč. nadb. stolica okružnicom javila i naložila podredjenim si crkvenim i školskim organom, da se isti katekizmi imaju uvesti u porabu već početkom bližnje školske godine. Ciena: 7, 21, 32.

— Na katekètični izpit (gornji grad) dodjoše dva takmaca.

— Spominjati će se jošte štioci, kako je hrvatski sabor sbog nekakove duge tužbe iz izbornoga kotara koprivničkoga odredio iztragu; a svećenstvo istoga

*) Sbor kćerih od sv. križa uredi neposredno biskup poitierski, a francezka ga vlada prizna god. 1820. pod imenom „Kćeri križa nazvane sv. Andrije.“ Taj sbor ima jurve 80 zavodah, imenito u Poitiersu, Orleansu, Parizu, Toulouse-u i Bayonne-u, a u toj posljednjoj biskupiji ima dva zavoda za novakinje. Papa Pio VII. udielio je breveom od 1. rujna 1829. tomu sboru posebnih oprostah.

Digitized by Google

kotara, koje je skoro jedino predmetom tužbe, kako spremi za iztražne poslanike spomenicu, sbog oklievanja poslaničkoga naprvo u „Pozoru“ objavljenu. Iztražni sudci obaviše već davna svoj posao, a svećenstvo predade mu u savezu s onom jur objavljenom i ovu spomenicu, koja nam je pred sabor poslana za javu.

„Veleslavno saborsko povjerenstvo! Podpisani, za danas u poslu ovršenoga dne 19. prosinca 1867. u ovom kotaru izbora saborskoga zastupnika na mali Bukovac na preslušanje pozvani, nahodimo za nuždno, osim posebnih očitovanjah, što ih je svaki od nas u iztražni zapisnik staviti dao, još sliedeću ukupnu izjavu veleslavnomu saborskomu izaslaničtvu uljudno podastrieti:

1. Mi žalimo veleslavno saborsko izaslanstvo i njegov trud; žalimo najodličnije moralno tielo naše zemlje, koje se tužbami, kakova je proti nam u pogledu rečenoga izbora podnešena, napastuje, pak istim tužbam dignutim od ljudih, malo ili ništa značećih, možda zavedenih ili prisiljenih, njeka važnost podaje; žalimo našu domovinu, kojoj užasna demoralizacija najplemenitiju njezinu snagu tamani, i u kojoj se iztrage, kakovim pametara neima, dižu proti osobam zvanjem, djelom i imenom odličnim i zaslužnim.

2. Mi smo se jedino pod tim uvjetom sklonuli, veleslavnomu povjerenstvu dati na stavljena pitanja odgovore, da ono predmetom iztrage bude smatralo ne samo tužbu proti nam podnešenu, nego i onu našu spomenicu, veleslavnomu saborskomu povjerenstvu uručenu. Scienimo naime, da si možemo toliko laskati, da navodi naši, u rečenoj spomenici obrazloženi, toliku, ako ne veću pomnju i vjeru zaslužuju, kako navodi naših tužacah. Zato preuljudno molimo, da se i proti svim onim osobam, na koje krivnja pravih sablaznih i neurednostih, prigodom upitnoga izbora počinjenih, pada, osobito proti presv. g. I. u smislu naše spomenice iztražuje. U protivnom slučaju bismo mi prisiljeni bili, proti svemkolikom iztražnomu postupku ograditi se.

3. Mi smo svećenici i službenici vjere Isusove, a uz to hrvatski državljani. Nit u prvom, nit u drugom svojstvu smijemo biti ruženi, u svom miru i poštenju vriedjani. Osim dobe onih krvavih progonstvah u prvih trih kršćanskih stoljećih nije se vjera i njezini službenici smatrala pogibeljnom državi, nego pače njezinom čvrstom podporom. Ako je sad u našoj domovini drugo mnienje zavladalo; ako ljudi, kakovi su u ovoj tužbi podpisani, s odobrenjem vlasti smiju „klerikalnost,“ koje rieči značenje u cielom obsegu oni jamačno nerazumiju, izticati kao pojam zloće i opakosti naprama protivnoj vrlini, — onda je to vrlo žalostno. Ali se mi nalazimo prinukanimi izjaviti, da nas to nimalo neće smetati, da vjerni svomu zvanju ostanemo. U Bogu i sviesti našoj tražit ćemo k tomu potrebite snage.

4. Budući da su gospoda obćinski bilježnici ljudi drugčije plašljivi, koji bez volje i miga drugih faktorah neobičavaju važnijih korakah poduzimati, niti se na pravljenje kakovih, osobito lažnih tužbah podavati, to mi za njihovimi ledji vidimo njekoga drugoga, koji ipak nije za shodno držao, u tužbi podpisati se; mi za njimi i drugom nenkom svjetinom naziremo njihova načelnika g. Š., pak bez dvojbe onoga gospodina, koji je pri tom poslu najviše interesiran — presv. g. I.

5. Nemožemo pregorjeti ljute uvrede, štono ih protivna stranka to prije, to kod izbora, to kasnije podnešenimi lažnimi tužbami učini nam, našemu stališu i javnoj ćudorednosti. Zato molimo preuljudno veleslavno saborsko povjerenstvo, i odnosno visoki sabor ovih kraljevinah, da iste tužbe s onom našom spomenicom kao i nazočnim očitovanjem izvoli predati nalježnomu sudu na uredovanje, ili spomenute spise u istu svrhu nam po dovršenoj saborskoj razpravi povratiti.

Čast nam je. . . . U Bukovcu dne 27. svibnja 1868.

Ugarska. Peštanski postolar Josip Solarš zaprosi gradsko vieće, neka bi mu se dozvolilo pisati matice redovne i osmotne svoje vierske obćine „nasljednikah Isusovih t. j. Nazarenacah. Ta je stvar odišla dalje na ministerij prosvjetni, a ovaj odgovorio ovako: „Nazareni ili Nasljednici Isusovi nisu viersko družtvo zakonom priznano; po naših pako zakonih imaju pravah samo zakonito priznane vjere, ter vlada samo s takovimi može imati službena dopisivanja i njihova pisma držati za autentična, sbog šta Nazarenom nemože ni dopustiti da matice pišu. S druge strane pako nemože vlada silom goniti koga proti osvjedočenju na drugu vjeru, s toga neće ni Nazarenah siliti, da porod i smrt sa svoje strane javljaju duhovnikom druge vjere. Ali što vlada po pravu smije zahtievati, jest to, da se točno javija dotičnoj oblasti. Neka dakle obćina dade ovu naredbu Nazarencem na znanje i strogo jim zapovjedi, da umah i točno jave svaki porod i svaku smrt činovniku obćinskomu, koga jim za to bude odredila obćina. Činovnik na to postavljen ima redovito pisat u knjigu; a budući da još do sada autentične matice pišu duhovnici priznanih vierozakonah: to činovnik onaj ima nazarenski porod i smrt javiti duhovniku one vjere, kamo je prvlje spadao Nazarenac. O pravoj valjanosti ženitbe medju Nazarenci po njihovu načinu sklopljene, prisiljena je vlada, dokle zakon drugčije nenaredi, djecu iz takova braka smatrati nezakonitom i po tom suditi pravo baštine.“

Maribor. Spomenusmo na više putih, kako po Štajerskoj živa sviest gradačkih katolikah izražena srdačnom adressom, nalazi po svih razredih odziva, ali eno javiše novine, da je protivan duh našao u katoličkom puku silu pristašah, ter da je iz slovenskoga Maribora odišla na ministerij pouzdanica s 800 podpisah. Nije ravno puno, ali je za Maribor strahota božja. Nu sada znamo od kuda je to i kako: podpisaše većinom radnici iz željezničkih tvornicah, kojih tu rodi preko 1000, a i oni su svi namamljeni i prisiljeni na

Digitized by Google

podpis riečmi: „Papa vas je prokleo; komu se to nevidi pravo, neka podpiše.“ Pak to veli se, da je izraz većine pučanstva! Nego ide okolo adressa napisana i vodjena od plemenitih ljudih svjetovnih, pak će se, ako Bog dâ, drugčije javiti duh katolički. Od 10—14. kolovoza držao je karmelićan o. Špiridion svećenička ekserciija, na kojih bijaše s biskupom 50 svećenikah.

Beč. Usljed poziva vladina, neka se izjavi mnienje, kako bi se urediti imalo izraelitsko sjemenište za rabine, bijaše nedavno pod predsjedničtvom poslanika dra. Kurande druga javna skupština predsjednikah židovske obćine, na kojoj se poslje podužega razpravljanja zaključilo ovo: „Država ima sjemenište za rabine kano zavod državnim novcem isto tako uzdržavati, kao što uzdržava druge za uzgoj svećenikah i dušnih pastirah odredjene zavode, ter nadzorničtvo vršiti nad njim, kao što si ga pridržava nad svimi učevnimi zavodi.“

— Dne 25. pr. mj. poče linački sabor tim, što je prozvao vladu, neka jednom već biskupe, a osobito linačkoga natjera u strah. Interpelacija s 23 podpisa glasi: „Je-li vlada voljna što brže to bolje c. k. oblastim dati energičan naputak: neka se državnim temeljnim zakonom i zakonom o ženitbi, učioni i medjuvierskih odnošajih — naproti opornosti biskupskoj — ako uztreba i uporavom kaznenoga zakona pribaviti štovanje i provesti je u život, kao i članak II. temeljnih zakonah ob obćenitih pravicah državljanskih stvoriti istinom?“ (Čl. II. glasi: Pred zakonom svi su državljani jednaki). Pak već sada veselje je u Izraelu veliko; jer gle ministerij postaje energičan. Ministar Herbst razpisa jur željeni naputak, a kaže po prilici ovako: Pojavilo se slučajevah, da ordinarijati očitovaše nedati pisamah sudbenih o nedovršenih ženitbenih parnicah, što imaju preći na sudove svjetovne. Po dogovoru s ministrima prosvjetnim i državnim a po glasu novih zakonah naredjuje se: „Ako se predaja zaiskanih pisamah po §. 25. naredbe od 1. srpnja 1868. odaslanu povjereniku uzkrati, to se sud ima prihvatiti potrebitih prisilnih sredstavah ter si tim načinom pribaviti razpravna pisma. U to ime može sud udariti novčanu globu prije nego podje silom otimati; ali može takodjer i neudariv prije globe ovlastiti za predaju pisamah poslanoga povjerenika, neka slobodno i silom otme pisma. To se c. k. vrhovnomu zemaljskumu sudištu daje na znanje s tim dodatkom, da obaviesti i podredjene si sudove.“

Prag. Franjevac misnik, knjižničar i njemački propovjednik kod Sniežne Marije u Pragu, Klement Jäger ode iz samostana da se nije znalo kamo; ali oko polovice kolovoza glavaru samostanskomu javi se Klement pismom, da je u Draždanih, a da je naumio preći na protestantsku vjeru. Sretan mu povratak!

Jeruzalem. Po svih katoličkih zemljah sakupljenom milostinjom bijaše moguće nekoje stare spomenike vjere naših djedovah dogotoviti, a podići nove hramove božje i crkvice po Palestini i Siriji. Da o tom javim što je najvažnije. Otci Franjevci dobiše dozvolu, da naš stari hram u Kani galilejskoj opet sagrade; hospicij u Tiberijadi, što ga grade katolici belgijski, bit će do mala gotov; msgr. Valerga gradi crkvu sat daleko od Nazareta na mjestu „sv. Ivan i sv. Jakov“, koja će biti pod pazkom i upravom oo. Franjevacah; Karmelićani dogotoviše svoju crkvu na mjestu, gdje vatra s neba upali žrtvu Ilije proroka; vrhovna glavarica duvnah nazaretskih utemeljuje u Bajrutu nov samostan, te najmi zanj blizu francezkoga konzulata prekrasnu sgradu; ote duvne imadu sada pet samostanah na iztoku, a upravlja jih jedan otac Isusovac. O. Alfonzu Ratisbonnu podje napokon za rukom, te je poslje desetgodišnjega napora na mjestu, gdje bijaše palača Pilatova, sagradio crkvu pokorničku „Ecce homo“, da bude trajnim spomenikom čudnovata obraćenja njegova, pak ujedno mjestom molitve i pokore na korist svim, koji spasitalja jošte nepoznavaju.

Južna Australija. O. Matija Hager, Isusovac opisuje u kratko stanje misije i pučanstva u toj strani svieta. Veliko je tu pomanjkanje na svećenicih, piše, a k tomu umrlo jih je više u malo vremena, tako ljetos za četiri mjeseca dvojica. S toga mi je sada biti pomoćniku u mjestu, gdje bi prije pastirovali svećenici. Oto mjesto udaljeno je od Sevenhilla, gdje mi je redovito prebivalište, dobar komad puta, naime 27 englezkih miljah, ili pet satih puta na konju. Obćinari su Irci, skroz dobri i revni katolici. Bratovština srca Isusova i apostolat molitve, što sam tude uveo, uspievaju povoljno te rode izvrstnim plodom, pak s toga putujem uzprkos tegobnu putovanju veoma rado medju takovu čeljad. I tako valja mi mnogo češće propoviedati englezki, nego-li njemački; to me stoji dakako mnogo truda, nu posao mi se olahkoćuje tim, što dobri ljudi nepaze toliko na rieči, već na stvar, ter propovjednika nerešetaju tako, kako to biva drugdje. Pučanstvo, poimence katoličko, pomnaža se silno, a i zemlja se obradjuje sve bolje, osobito raste pšenica jako liepo (ljetos je žalibože nerodica), a zatim ima takodjer prilično dosta i vina. Konjah i ostaloga blaga nemanjka nimalo; s toga je meso, glavno jelo Englezah i Iracah, jako jevtino. Samo vode je u obće malo, pa k tomu je slana; velikih riekah, kao što u Evropi, neima tude, sve sami potoci, što ljeti ponajviše presahnu. Grade se i željeznice, a jedna obstoji jur nekoliko godinah od Adelaide prama sjeveru po prilici 40 englezkih miljah. Po tom, će i pučanstvo sve većma rasti, ter i svećenikah trebati sve više. Vršimo službu hvala Bogu sasma slobodno, zapreke nestavljaju se nikakve, jer vlada nesmie da se pača u vjerozakon, ona mora svim — i sljedbam — podpunu dozvoliti slobodu. Neima dvojbe, katolička crkva napreduje od svih najbolje i širi se najvećma, tako glede broja viernikah, kako glede ugleda i upliva

Digitized by Google

na puk. Prije nekoliko mjesecih umre u Adelaidi državni namjestnik, koj bijaše katolik. Sprovod bijaše mu veličanstven, a tako i žalobna služba božja u stolnoj crkvi. Oboje djelovaše na inovierce vrlo povoljno. O da jih se što više povrati u krilo prave majke crkve katoličke!"

(*Književno.*) Nedavno izadje tiskom Drag. Albrechta: „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti." Knjiga IV. U Zagrebu 1868. Na 8-mini. 271 str. Ciena 1 stot. 25 nv. Zadržaj je sljedeći: Pokret na slovenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća. Od dr. Fr. Račkoga. — Početne skupine suglasa hrvatskih i srbskih. Od M. Hatale. — Pripravna radnja za geografiju bilja u trojednoj kraljevini. Od dr. K. Šlosera. — Književna obznana. — Kritika o skladnji Petra Budmana, izašloj u Beču g. 1867. Od Ad. Vebera.

— Troškom knjižare Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera) izašao: „Atlas za početnu obuku u zemljopisu." U litografičkom zavodu Drag. Albrechta u Zagrebu. Prvi svezak. Zadržava 1. Položaj i odnošaj zemlje prama suncu, mjesecu i obližnjim nam planetam; 2. Polutke i to: iztočna i zapadna u većoj mjeri, sjeverna i južna, kopnena i vodena u manjoj mjeri; 3. Politički pregled Evrope; 4. Azija; 5. Afrika; 6. Amerika; 7. Australija; 8. Srednja Evropa; 9. Ugarska s gradjanskom i vojničkom Hrvatskom i Slavonijom. Prvi taj s hrvatskim jezikom izašli atlas izašao je sbilja čist, razgovetan i krasan.

— Poziv na predplatu! Godine 1866. razdao sam poziv na knjižnicu za župnike i pripovjedaoce. Ta je knjižnica imala početi pretiskanjem jednoč tiskanih i izdavanjem rukopisnih dosad netiskanih starih naših pripovjedalacah. To sam moje djelo preporučio svim biskupom; cjena nije bila velika, samih 50 novčićah za svaki svezak od 112 stranah, i to svaki drugi mjesec. Pak ipak nije se dovoljni broj predbrojnikah sakupio! Knjižnica dakle nemože, barem za sad, izaći na svjetlo, jer moga sam truda gospodar, al uz trud nemogu i novce, koje nemam, davati.

Za izdavanje primio sam velecjenjeni rukopis o Arkandjela Kalića, Dubrovčanina dominikanca. Ovaj je pisalac jur poznat sa svoje tri besjede tiskane u Dubrovniku g. 1784. Netiskanih njegovih *Pripovjedanjah* ima do 37, a *Pohvalnih Besjedah* 9. Evo ih po nazovu. 1. Rieč božja, 2. Ljubav bogu, 3. Ugadjanje s voljom božjom. 4. Čast domu božjemu. 5. Ljubav iskrnjemu 6. Ljubav neprijatelju. 8. Proštenje kršćansko. 9. Rod roditeljem čast. 10. — Posluh. 11. — Sahranu. 12. Gospodar. 12. Sluga. 14. Ljubav mrtvim. 15. Vrieme. 16. Djevstvo. 17. Duša. 18. Spasenje duše. — 19. Grjeh uvredja boga. — 20. Grjeh poraza duše. — 21. Grjeh nukač smrti. 22. Naprave. 23. Bludnost. 24. Zli jezici. 25. Milosrdje božje. 26. Savišnje uzdanje u milosrdje božje. 27. Pokora. 28. Suprotive. 29. Izpovjest. 30. Muka Isukrstova. 31. Misa. 32. Pričešćenje 33. Pričešćenje u grjehu. 34. Smrt dobrijeh. 35. Tko zlo živi, zlo će umrieti. 36. Sud obćeni. 37. Raj. 1. Majka bolestna. 2. Rozarja družba. 3. Rozarja molitva. 4. Sveti Josip. 5. Čudesa. 7. Sv. Dominik, podpora crkve svete. 8. Sve učini radi angjela. 9. Moći mu u Dobrovniku.

Ova su njegova govorenja veliko blago za jezik i ništa manje za nauk, a u isto su dobar uzor govorljivosti. Njegova govorljivost nije pomamljeni prišušivi potok ni mrtvoležeća lokva, nego uprav obilata i tibotekuća rieka. Mahne prošastoga vjeka njega zanjele nisu, a sadašnjega do njega nisu doprle. On je pravo u kršćanskom puku kršćanski učitelj. Takova šta nisam našao ni u kakva pripovjedaoca. Mogu stavno reći, da što je za Francuze Bossuet a za Talijane Segneri, to za nas Srbo-Hrvate more biti Kalić: *dika i ponos naše pripovjedaonice i našega naroda.*

Ovakovo blago nije podobno da ostane na dulje zakopano, i zato, kad nemogu u knjižnici, evo ću ga tiskom objelodaniti nabaška. Biti će dosta velika knjiga od blizu 500 stranah. Cjena je za *predplatnike* od for. 1: 60 nč. u. v. dućanska će cjena biti od for. 2. Djelo će izaći na božić, a predplatnici su svi oni, koji šalju na ime u Spljet zabilježenu cjenu, prostu od poštarine, do svrhe listopada o. g. Koji su što jurve poslali u ime knjižnice broje se i oni u predplatnike, ako donamire do rečenoga roka. Tko predplaća za 12 istisakah dobiva 13ti na dar. Svaki predplatnik neka kaže za zadnju poštu.

Moljena su sva velečastna uredničtva jugoslavenskih naših novinah i listovah ovaj poziv utiskati.

Spljet, u kolovozu 1868.

Pop *M. J. Granić.*

Preč. ravnateljstvo nadb. sjemeništa naumilo je iz kapelice prodati stare slike križnoga puta (14) i prvašnje klupe (16 komadah); tko želi kupiti a nebude imao prilike sada prigodom duh. sastanka sam poglegati i popitati za cienu, neka se obrati pismeno na isto ravnateljstvo.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kao čl. I. reda: gg. Šantuš Martin, žup. u Virju, Šavor Josip, žup. u Bukovcu, Matosović Gjuro, kap. bistrički; kao čl. II. reda: Vitković Ludovik, kap. kraljevački, Duh Gjuro, kap. novogradski, Rubetić Florijan, kap. krap. topličkі; Švinderman Blaž kancelista i Hinterhuber Alojzio, gradjan zagr.

Petrov pinez.

Summo Sacerdoti Pio IX. (ab uno per falsos fratres audacter calumniato) 6 fr. — „Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua." Ps. 118.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 38. Tečaj XIX. U četvrtak, 17. Rujna 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i svlet.

II. Šest danah.

(Dalje.)

Što se ima razumievati pod ono šest danah Mojsijine poviesti? O tomu ću evo sada razpraviti, a naprvo velim, da će mi razprava biti čisto eksegetična t. j. ono, što prirodna znanost uči o trajanju stvaranja, pustiti ću za čas s uma, pak neobzirući se na to ništa razviditi što uči knjiga postanja. Ustanoviti ćemo dakle pitanje ovako: Kolika doba treba eksegeti na njegovu stajalištu da ju ište za trajanje stvaranja od prvoga božjega djela stvorena do zaglavka stvaranju? ili: koliko vremena računa Geneza medju početkom stvaranja i stvorenjem prvoga čovjeka? ili, buduć da prvim stvoritbenim činom božjim počimlje u obće vrieme: koliko je vremena po opisu Geneze proteklo od prvoga postanka ljudskoga roda? Porad kratkoće ozvati ću vrieme počimajuće s postankom čovjeka historičnom dobom, a predjašnje vrieme dobom predhistoričnom. Izrazi nisu baš prevrli, ali su naredni i prikladni, ako si pri tomu hoćemo misliti pravu stvar: predhistorična doba počimlje onim, čemu se u prvom redu Geneze kaže: „U početku“, t. j. s časom vremena, prije kojega u obće nebijaše vremena, nego samo vječnost; odatle teče ona do konca stvaranja, dakle do konca prve glave u Genezi; historična pako doba počimlje s Adamom i Evom. Kako je duga dakle predhistorična doba po Mojsijinoj poviesti? Da je prevod hebrejske rieči „jom“ riečju „dan“ prav i dobar, netreba nikakova dokaza; jer neznam prevoda biblije, gdje bi se našlo drugčije. Ali što se pod danom u prvoj glavi Geneze ima razumjeti?

Dan znači nasuprot noći vrieme, kada je svietlo, kada sunce sija. U tom razumku stoji rieč očevidno u 16. redku heksaemerona, gdje se veli, da sunce vlada danom, a mjesec noćju. To je tako zvani naravni dan. Kraj toga računamo mi drugo dan gradjanski, što obsiže jednu mienu ili jedan red svjetlosti sunčane i mraka, dan i noć, dakle dvadeset i četiri ure. U tom razumku stoji rieč dan u 14. redku heksaemerona, gdje se veli, da su svjetlila nebeska, posebice sunce i mjesec odredjeni za to: da čovjek po njih računa dobe, navlastito dane i godine. Vidimo, da-li ćemo s obim ovim razumkom rieči izaći po heksaemeronu! Polag redka 16. napravio je Bog dva velika svjetila, jedno, sunce da vlada dan, drugo mjesec da vlada noć, „i postavi jih na tvrdinu nebesnu te oba svietle zemlju i vladaju dan i noć. I Bog vidje da bi dobro.“ Tada očito počeše se redovito mienjati dan i noć skupa kako poče sunce izlaziti i zalaziti, pa kad se zatim veli: „I postade večer i postade jutro četvrti, peti i šesti dan“ to eksegeta bez straha može pod ota tri dana razumjeti tri puta dvadeset i četiri sata ili tri dana, kako teku još i danas. Ali ona ista formula: postade večer i postade jutro itd. došla je već prvlje po tri puta; što dakle imamo razumjeti pod tri prva dana? Ako su četvrti, peti i šesti dan trajali svaki dvadeset i četiri ure, to su valjda prvi, drugi i treći trajali takodjer po 24 ure. Tako se čini, i proti tomu dosljedku neima matematik valjana prigovora; ali će se predomišljati eksegeta. Biblija neobičaje govoriti abstraktnimi riečmi, ter definicija dana, takova može valjati za matematika, nije već sbog toga za bibliju prava. U redku 4. veli se, pokle postade svjetlost, da je nju Bog razlučio od tmine i nazvao svjetlost danom a tminu noćju, t. j. Bog je tada ustanovio kako će se svjetlost s tminom redati, i to redovitom mienom, što ljudski jezik označuje danom i noćju. Što se dakle umah dalje veli: „i postade večer i jutro jedan dan,“ to smiemo od tuda

Digitized by Google

izvesti sljedeću definiciju: dan je vrieme od jedne izmjene svjetlosti i mraka. Od četvrtoga dana dalje visi ota miena o suncu i traje dakle dvadeset i četiri ure; ali prije četvrtoga dana nije visila o suncu, neznamo dakle ni kako je dugo ova miena trajala. Neznamo dakle, koliko dugi bijahu prva tri dana. Moguće je, da je Bog bio napravio tako zvane umjetne dane, dies artificiales, vrieme našim danom sa svakoga obzira, pak i duljine, analogna, a moguće je opet, da ona tri prva dana bijahu tisuće godinah dugi. Polag Geneze svjetlost i tmina jedan put se izmjeniše; više nekaže ona, pak više nesmie ni eksegeta vaditi iz nje. Imamo dakle za predhistoričnu dobu tri dana svaki po dvadeset i četiri ure i tri dana nepoznate duljine. K tomu se ima još treće računati vrieme proteklo prije prvoga dana. Jer prvi dan, kako rekoh, poče postankom svjetla; pred njega ide dakle svakako vrieme, kada zemlja, štono povieda drugi redak, bijaše pusta i mrzka, obastrta vodom i tminom, a kako dugo trajaše to vrieme, Geneza nepovieda ništa. Dalje prosto je uzeti, da pred stanjem thohuvabohu (chaos) bijaše i drugo stanje zemlje; a kako dugo trajaše to stanje, koliko vremena proteče od prvoga stvoritbenoga čina božjega do thohuvabohu, nepovieda opet Geneza ništa.

Predhistorična doba dakle po ovih nazorih dieli se na tri periode. Prva ide od početka vremena do svjetla. Kako-li dugo trajaše, neznamo. Druga ide od postanka svjetla do sunca i mjeseca, kada se oni postaviše da vladaju danom i noćju. Ova perioda trajaše tri dana; koliki pako bijahu ti dani, neznamo. Treća obsiže tri zadnja dana heksaemerona, koji po ovih nazorih bijahu dobe od 24 sata. Nekoji računaju, da prije kaotičnoga stanja nebijaše nikakova drugoga stanja, sámo kaotično stanje da je trajalo samo čas ter Bog da je umah, čim se je stvorila kaotična materija, rekao: „budi svjetlo", i prva tri dana da bijahu dobe od 24 ure, tako da je sva predhistorična doba duga samo 6 × 24 sata. Moguće je to; ali Geneza nepovieda toga izrikom, a mi neimamo prava staviti kao izreku biblije, što ova nije izrekla sigurno i razgovetno. Po eksegezi slobodno je i ono drugo mnenje: da naime šest danah označuju dobu od 6 × 24 ure, usuprot pako od prvoga stvoritbenoga čina božjega do prvoga dana da proteče dugo vrieme. Vratiti ću se na ovo mnenje još jedanput poslje; za sada smiera ovo na dokaz: ako se ono šest danah predhistorične dobe uzme i po slovnom smislu, da se zato sva predhistorična doba nemora stegnuti na vrieme od 6 × 24 ure.

Prelazim na treći nazor, po kojem ono šest danah bijaše doba od nepoznate duljine, a niti se posljednja tri dana nemoraju uzeti kano dani od 24 ure. Počimam razglabati, koliko je po eksegezi slobodan ovaj nazor bacajuć van nekoje krhke dokaze; jer lošimi razlozi hudi se samo dobroj stvari. Tko išta zna hebrejski pak eksegezu, nemože se oteti žalovitu smiehu, kad čuje tvrditi: „Rieč jom, kojom se služi hebrejski tekst, znači više kakov neopredieljen komad vremena, nego-li stalan, ograničen. I Arabi označuju riečju jaumun, koja da je srodna hebrejskoj, očevidno je, periodu vremena. Što se tiče izrazah ereb i boker, istina je, oni u hebrejskom znače večer i jutro, ali takodjer ereb mutež, mješariju i promjenu, boker red, naredbu. Pak buduć da je svaki novi čin stvoritbe morao početi silnom bukom prirodnih silah, usuprot pako dovršivši naumljeni stepen stvaranja dokančala se i stišala, buka što je naravnije, nego su izrazi: mutež, red. Nebismo dakle morali prevoditi: postade večer i jutro jedan dan, nego: postade smutnja i postade red jedna doba. To je naopako, da jače nemože biti. Netreba više znati arabski nego što ja znam, pak zna se, da je arabsko jaumun po etimologiji i značenju s hebrejskim jom jedno isto i da onako malo znači neopredieljenu periodu, kao i ova rieč. Da bi hebrejska rieč jom značila više neopredieljenu nego stalnu dobu, to je iz zraka. Znači ona vrieme točno opredieljeno. Rieči ereb i boker neka se slobodno vode na verbalni koren svoj, koj znači „smutiti" i „rediti," tim je slabo komu pomoženo. Etimologija jest i u hebrejskom sigurna provodilja, ako idemo za značenjem koje rieči — ono lucus a non lucendo ima i u semitskom jeziku svojih primjerah; — najsigurniji put za ustanoviti značenje koje hebrejske rieči jest vazda pitati jezičnu porabu, a po biblijskoj porabi jezičnoj ereb i boker bez svake dvojbe znače navlaš večer i jutro. To se pako mora po svaki način čvrsto držati, da: jom znači prije svega dan, a tako ereb i boker večer i jutro. Ali rieč može uza poglaviti svoj razumak imati i drugih izvedenih značenjah, pored pravoga imati značenjah prenešenih, pak moramo razvidjeti, da-li se jom u bibliji rabi za oznaku drugih dobah nego što je dan. Za množinu neima ni pitanja da se rabi: „U dane Noema" toliko je, koliko: U vrieme, kad življaše Noe; a takovih izrazah može se po konkordanciji naći mnogo. „Na koncu danah" veli se u Genezi 4, 3. i drugdje toliko, koliko: Poslje duljega vremena itd. Ali tu stoji uviek plural. Medjuto dolazi na sličan način i singular. „Na onaj dan" reći će u proroka često: U ono vrieme, navadno o vremenu Mesijinu. Nesreća, što ima stići Izrael, zove se: dan pogibije, dan božje srditosti" itd. Col hajjom neznači samo „vas dan"

Digitized by Google

nego i „vazda, uviek.“ B'jom znači „na dan“, ali sa sljedećim genitivom ili infinitivom postane skroz partikulom, ter se ima prevesti „kada, pokle, zatim.“ Božja prietnja u raju nesmie se n. p. prevesti: „na dan, kada budete jeli s njega“, nego naprosto „kada budete s njega jeli umrieti ćete.“ Umah poslje heksaemerona, gdje se pripovieda stvaranje svieta u šest danah, dolazi izraz, koj da se po slovu prevede, reklo bi se: „Na dan stvorenja neba i zemlje“ — ima pako samo reći: „kad nebo i zemlja bješe stvorena.“ Dakle „jom“ u hebrejštini neznači svaki put „dan“ po slovnom smislu, nego se rabi i tada, kad se govori o neopredieljenih dobah vremena ili u obće o vremenu. Ali ovo razširenо značenje jest naravno samo izvedeno ili prenešeno, a dan izvorno i pravo. Hermeneutika pako uči: da se tumačeći koju izreku ima prije svega ostati kod pravoga značenja riečih, a onda samo iti na izvod i prenos, ako ima razumna razloga odustati od pravoga značenja. Pitanje dakle, ima-li u prvoj glavi Geneze razlog, da se po pravici može odustati od značenja „dan“, smie se time manje obići, čim malo prije dokazasmo, da se „dan, jom“ rabi, gdje se ni negovori o pravom danu, a nijedna od navedenih izrekah nije s našom analogna.

Hoćemo-li da stvar prihvatimo pri pravom kraju, to moramo početi pitanjem: koju je namjeru i mogao imati Mojsija što ide pripoviedat, ili bolje: koja je namjera Bogu bila što ide objavit ne samo da je on sviet stvorio, nego da je sviet stvoren dobar, stvoren za čovjeka, pak takodjer da je stvoren u šest danah. Očito nedaje nam se to na znanje, da nam bude kronologičnom točkom ili povodom i kažiputom za geologično protraživanje; biblija si je, kako sam, bojim se, i na dosadu opetovao, stavila poglavito za svrhu religioznu pouku; a je-li sviet stvoren u šest ili u osam danah, je-li u trenutak ili za više tisućah ovako se zaobrazio: to bi Mojsija držao vriedno spomenka morda onako malo, kano i broj godinah, što je koji Farao vladao, i toga nam Bog nikada nebi bio objavio, da nebude dao Židovom zakona: „šest danah radi, a sedmi počivaj!“

Sve brojenje danah u prvoj glavi Geneze: prvi, drugi, itd. do šestoga neima posve nikakove druge svrhe, nego pripraviti za onu viest u prvih redkih druge glave: „I sedmi dan“ — jer naravno o sedmom nebi moglo ni biti govora, da nije prvo njega nabrojeno šest — „sedmi dan blagoslovi Bog i posveti ga.“ Božje šesterodnevno djelanje i za njim sljedeći božji sabbath s jedne strane, a sedmica t. j. šest djelatnikah i sabbath jesu parallela, i to ne samovoljna slučajna, nego Bogom naumljena i napravljena parallela. Sedmica prva stvaranja jest božji pralik, a naša sedmica samo je zemaljska snimka slika. Kronologični dakle temeljni pojam, od kojega moramo poći, nije dakle dan nego tjedan. O sedam danih, kojih je sedmi dan počinka božjega, govori Mojsija samo zato, jer sedam danah, od kojih je dan počinka zadnji ide u jedan tjedan. Dakle stalo je tu do pojma hebdomas, a ne do pojma dan. Da broj sedam u stvoritbenoj poviesti ima stalno mjesto, to će po religioznu puno reći, pak se zato nije smio ni propuštati; je-li to pako sedmak broj trenutakah, časovah, danah, godinah i tisućgodištah, to je samo po sebi nebitne vriednosti. Jače bi se odstupilo od Mojsijine poviesti, kad bi se reklo, da je Bog stvorio sviet u pet ili u deset danah, nego rekši: da ga je stvorio u šest tisućgodištah; jer je-li Bog u jedan trenutak ili tisuću godinah pustio da se razluče kopno i voda, a tako se i druga stvoritbena djela svrše, to je s vierskoga gledišta prilično svejedno, ako se samo drži tvrdo to: da samo Bog i Bog jedini jedno i drugo može. Ali za broj nije svejedno. Ako je Bog odredio, da čovjek po jedan, ne ni šesti ni osmi, nego upravo sedmi dan sveti na čast stvoritelju i u hvalu na stvorenju, tada tečaj stvaranja mora da bijaše sedmica, hebdomas, u kojoj zadnja jedinica ili monas odgovara danu počinka od Boga propisana, dokle se drugih šest monadah sudara s djelatnici. — Što se dakle stvoritbena poviest dieli na sedam dielah, za božju je objavu samo dotle važno, dokle je Bog hotio da bude analogija medju božjom stvoritbenom sedmicom i medju sedmicom ljudskom. Ota bi analogia bila naravno najpodpunija, kada bi jedinice jedne sedmice bile jednake jedinicam druge sedmice, t. j. kada bi ovamo i onamo sedmica bila 7. 24 ure. Nu analogia stoji ipak i po nejednakih jedinicah, samo kada je sličnosti, i što je poglavito, broj sedam. U običnom smislu sedmi dan božje stvoritbene sedmice niti nije bio dan, jer Bog počiva u onom smislu još i sada; k tomu može se uzeti, da su i ono šest danah bile duže periode, morda ne ni jednake periode, pak sastavimo-li u jedno: stvaranje, kako ga Mojsija opisuje, obavilo se je u šest periodah, morda nejednake dužine. — Kako da Mojsija ozove ote periode? Mogao jih je ozvati samo ili vlastitim ili slikovnim izrazom. Je-li hotio rabiti izraz slikovan, bližje mu slike nebijaše, nego jim reći dan, a to obzirom na analogiju medju božjom i ljudskom sedmicom; jer analogije ote nije mogao bolje označiti, nego što je ime dielovah ljudske sedmice prenio na dielove sedmice božje. Kad je to učinio, svrhu je svoju razgovetno izrekao: jer štioci mogoše iz njegova opisa vrlo lahko razabrati, u kakovu-li je savezu naredba sabbatha s koncem,

Digitized by Google

stvaranja. To je sve, što je Mojsija hotio. Toliko je morao kazati, da raztumači naredbu sabbatha; više nije trebao kazati, ako nije imao druge svrhe do ove; a buduć da druge svrhe imao nije, najmanje razokriti nam geologična znanja, to bi on bio skrenuo sa svoga pravca i svoje zadaće, da bude više rekao, da bude tumačio, kako dugo trajahu pojedine dobe ili da bude mjesto rieči dan rabio tisućgodišta. Ili: Bog je sabbath naredio; da se naredba sabbatha obrazloži, morade Bog čovjeku objaviti: da sedmica, kojoj je sabbath zaglavkom, ima pralik u jednoj božjoj sedmici, sastojećoj od šest dobah stvoritbenoga djelanja i jedne dobe božjega počinka. Toliko morade Bog očitovati; više nije trebalo, ako je objava hotjela strogo zadržati si vierski biljeg. Ako se pako nije imalo više objaviti, ako je Bog hotio objaviti, da je njegovo stvaranje trajalo sedmicu, nehoteći ipak očitovati, koliko su trajale jedinice otoga sedam: to je on jedinice morao nazvati onako, kako se zovu u ljudskoj sedmici, dakle dani.

Vidite, ono hermeneutično pravilo: uzmi rieč u pravom značenju, dok neimaš razloga misliti, da bi mogla biti u prenešenom, stoji i ovdje tvrdo: bijaše tu razloga nazivak dan prenesti na periode stvoritbene, a to je savez medju božjom i ljudskom sedmicom; nismo dakle prisiljeni ostati kod prvoga značenja rieči „dan“, nego smiemo pače uzeti, da je nazivak s jedinicah naše sedmice prenešen na periode stvoritbene. — Kad se je stvar ovako shvatila, nestaje svake tegobe, koje drugčije težke brige zadavaju zastupnikom slobodnijega tumačenja šesterih danah. Prigovara jim se s mnoge strane: Rieč dan može ravno kad i kada značiti veću periodu; gdje se pako kano u prvoj glavi Geneze, rieč dan veže s riečmi večer i jutro, tu da treba misliti pravi dan. Na to valja odgovoriti: Ako se vas tečaj stvaranja slikovno može ozvati sedmicom, i svaki njezin dio slikovno danom, to nije ništa naravnije, nego takodjer početak i svršetak toga slikovna dana po istom pravu nazvati jutrom i večerom. To je upravo onako u redu, kako je ono, kada Spasitelj u paraboli o težacih u vinogradu sve vrieme, u kojem čovjek može zaslužiti nebesku plaću, zove danom, i dosljedno ono vrieme, kad po jedan počimlje posao, zove se treća, šesta, deveta i jedanaesta ura dana.

(Sliedi dalje.)

Dobra sestra.

(Konac.)

Premda smo vikli tako divnim pojavom u crkvi božjoj, ipak se čudom čudimo gledajući, kako brzo raste taj mladi nasad. Čitajući potanja izvješća o tom napredovanju obiluje nam duša utjehom i nekim svetim ponosom: toliko dragosti, toliko divote, toliko zanimivosti ima u tom velikom čudu. Tu se očituje oduševljenje za dobro, uzlet, čeznuće za požrtvovanjem i ubožtvom, ondje opet djetinji posluh, obilje zvanja, obilje zakladanja, te nam se srce od radosti širi. Ovako ukazuje se opet jednom plemenita Francezka, kako je puna dražestnih darovah.

U kratko vrieme bilo je kćerih sv. križa na stotine, sve nadahnute djetinjim, priprostim, ali ujedno žarkim duhom svojih začetnikah, sve plemenite duše, radine, neumorne u pravoj ljubavi prama Bogu i ljudem, dostojne visoka imena, a uza to umiljate i nevine poput prvih drugovah sv. Franje Asišanina.

Usried ote božjom milosti obdarene čete, skoro bismo rekli, usried ote vojske junačkih djevicah diže se veličanstveno lice, „dobre sestre“ po imenu Elizabete, kako ona trostrukim veličanstvom, kano majka, kraljica i svetica sve ravna i upravlja. Puna blagosti, postojanosti, ozbiljnosti, puna oštroumnosti i brižljivosti, ipak je puna poniznosti, a najpače puna duha pokorničkoga. Srčanost njezina nepoznaje tegobah, neima slabosti, što bi joj priečila neizmjernu radnju, neima trpljenja, što bi joj pomutilo oko ozbiljno, neima uspjeha, što bi joj omamio srce plemenito. Sve ju snadje, ali ona jednaka je uviek. Ona je duša, što plamti junačtvom za stvar Isusovu, kakove se riedko vidjaju na svietu. Umornost, nesgode, uspjeh, čast, sramota, ništa ju neuzmiruje, jer ona vlada poput vladarice dragocjenimi silami duše, koja u svem vidi Boga, koja jedino hoće da služi Bogu. Tko ide ovim putem, tomu svietli svjetlo božje, taj se sigurno primiče cilju svomu; neće ga smesti niti ljute nesgode, niti ništetna poruga, niti tašta slava.

Jednoga dana u Parizu, kada Elizabeta idjaše na sastanak uglednih gospodjah, gdje se imalo odlučiti o utemeljenju zavoda za kćeri sv. križa, bude ona na ulazu u dvoranu, gdje se čekalo na nju, pogrdjena od službenikah. Dječakom činjaše se njezin dugi crni plašt i biela tvrda peća smiešnom ter joj se podrugivahu; njih jedan pljune na nju, a to se junačtvo drugim toliko dopade, te su ga i oni u tom sliedili žurno. I tako udje ona, ružno popljuvana, niti neznajući kakova je, jer bi se bila jamačno očistila. Gospodje videći ju, kakova je, prepanu se od tolike surovosti svojih službenikah i dočim bi ju same čistile, izpričavaše se smiešeći Elizabeta svojom neobičnom nošnjom, da su se valjda s toga smutili mladići. „Siromašni mladići mišljahu, reče ona, da jim valja ovako dokazati vrlinu i učenost svoju, stečenu čitanjem političkih spisah. Baš ju dokazaše podpuno.“

„Dobra sestra“ ostade vazda sasma vierna svomu zvanju, niti bi ikada popustila krhkoći u najneznatnijih stvarih. Da negovorimo o nepravdi i šteti, što bi joj

Digitized by Google

se nanosila, premda samim sebi škode najvećma, koji progone djela božja i poslenike božje, „dobra sestra“ bila bi i tada voljela uvrede i progonstva, da joj se dalo birati izmedju uvredah i naklonah, izmedju progonstva i milosti. Trpjeti i poniženoj biti, to bi joj godilo.

To je obćeniti znak, po kojem se razpoznavaju svetci. Hoćemo-li da oto pravo shvatimo, a ono pomislimo na komad mramora, za koj se čini, da pod dlietom kipara osjeća boli, ali ujedno da si je sviestan one stalne i savršene krasote, kojom će ga zaodjenuti ruka kiparova. Duša kršćanska dragocjen je taj mramor, Bogom opredieljen za djelo vječnosti; kušnja je kladivo i dlieto u ruci božjoj, da duši dade lice prema vječnoj volji svojoj i misli. Ta to i jest proročanski smisao onih blaženostih, što neprestance potiču srca ljudska na svetost: Blaženi siromasi, blaženi milosrdni, blaženi miroljubivi, blaženi čisti! Tko radi mene ostavi kuću, braću i sestre, otca i majku, stostruko će opet naći i život vječni uživati. . . Stiša se vihar kušnje, kiša suzah prestade: digni se, dodji i primi krunu!

Usried uspjeha i slavlja, što ga Bog udieli svomu djelu, kćerim sv. križa, nezaboravi on Elizabete. Čim joj se više približavala zima života, tim silnije, tim oštrije dizao bi se na nju vihar kušnje. Doživje ona smrt častnoga Tourneta, što joj bijaše vieran vodja dugim redom godinah. I njegov se život provuče izmedju neprebrojnih borbah, tegobah, mukah i žrtavah. Kada je vjerozakon opet oživio u Francezkoj, osjećalo bi se veoma, kako neima svećenikah. Tourneta boljelo bi to silno, on bi uložio svu snagu, da doskoči tomu pomanjkanju, i Bog kriepio bi srce vierna sluge svoga vazda novom, stalnom, obilnom utjehom u težkom djelovanju, šaljuć mu u pomoć kćeri sv. križa. Kada je umro u visokoj starosti, ugleda puk u njem svetca božjega, ter izgleda dan, kao što reče nadpastir biskupije, kada će udostojati Bog ugodnika svoga, da mu na vidik iznese slavu vječnu.

Dobra sestra pako oplakivaše gorko svoga otca, i pošto su po malo najstarije i srcu joj najmilije sestre poumrle redom, tada uhvati i otu dušu, koja bi pobjedonosno svagda svladala sve strasti, plemenita bol prave i vierne ljubavi, ter bijaše tako silna, kako joj silna bijaše ljubav, kojom bi sve svladala svagda.

Napokon pozove i nju glas božji: Digni se kćeri moja i dodji! Zadnje joj djelo, djelo smrti, bijaše strašno, Nu ona preuze i to djelo, kao što svako za života, neuzkolebivim i junačkim pouzdanjem. Motrimo-li takav život i takovu smrt, to se moramo diviti i počitavati takovu silu duševnu a i strogu pravednost božju; nu zajedno ukaza se i vječna ljubav s krunom; kip je gotov, djelo svršeno.

Evangjelist pripovieda, kako je spasitelj nekoč ganut milosrdjem rekao, videći množtvo: „Misereor super turbam,“ „Žao mi je naroda.“ Pak to bijaše glavno svojstvo, što vladaše srcem njezinim: milosrdje, pomilovanje naroda. S toga bijaše ona vazda spremna siromašnomu puku činiti svako dobro za dušu i tielo, koliko bi god kada mogla. Pišući pravila za kćeri sv. križa izreče misao i želju svoju ovako: „Svaka vrst dobrih djelah mora da nam bude mila.“ Pomagati siromake, njegovati bolestnike i u našoj kući, i u njihovih, poučavati siromašne malene djevojke i dječake, i u našoj kući i gdjegod se drugdje pruži prilika; siromašne dječake, što neimaju odnikle pomoći, primati, za nje se brinuti, učiti jih djelu; siromake pomagati u njihovu radu, sve to djelo je puno utjehe, što mi je osobito milo. I tako joj bude za toliku ljubav udieljeno, te se pomnožava, i na njeki način tisućostruko s nova radja u svih onih, što na njezine žive oči, a sada oko blagoslovljena joj groba i u napried za mnogo godinah činit će sve što činjaše ona, a izvor svemu nije drugo, van sveta volja volji božjoj podložna srca.

Tako umre Elizabeta Bichier. Ona izvede vanredno djelo, a ipak se nebavljaše politikom; ona nebijaše nimalo vješta načelom znanstvenim, pa baš nimalo ni gospodarstvu družtvenomu. Bogn služiti, to bijaše njezina politika, njezino gospodarstvo družtveno; vazda dieliti punom šakom, vazda primati i više siromakah pod okrilje, nego-li jih mogaše hraniti. Na temelj takovih načelah, daleko od duha svjetovnoga i njegove mudrosti novovječne, stavi ona svoje kćeri sv. križa. Sasvim tim živa je istina, da su oni, što su nadahnuti duhom božjim, da su svetci ljudi višjega poriekla, nego-li oni, kojimi vlada jedino duh svjetovni. Ljudi duha božjega vide, čuju, hoće, i Bog jim daje, da mogu. Svietu treba takovih ljudih, da poprave ono, što pogriešiše politici svjetovni, pa ipak ima upravo politikah, što jim vele, da su ludi do bezumlja. Nam barem čini se na očigled prevrata i skrajnje nevolje, u kojoj hoće da se razpadne družtvo današnje, da neima veće politike, da neima veće sreće za družtvo, nego-li je život tako velike službenice božje, začetnice nabožnoga zavoda, što sveudilj cvate i raste. Željeli bismo, da bi ljudi, što politiku tjeraju poput zanata, bacili jednom pogled svoj na takove čudnovate pojave; tude bi se naučili koješta, što neznadu, tude bi našli u istinu riešene one velike zadaće te očima vidjeli, što jih na nikakav način nemogu riešiti kraj sve svoje znanosti. U to naše doba, kadno žalibože tisuće glasovah psuju na crkvu katoličku kano na zavod za družtvo neplodan, kadno neznanje, kratkoumnost i zloba idu dotle, te viču, da je pogubna i suvišna: u takovo doba dobro je vidjeti, kakovih dušah junačkih, kakovih djelah duha i sile ljudske radja upravo ova crkva, ter radjati neprestaje. Taj prizor snagu daje kršćaninu, pa i nevjernika, koj je iskrena srca i poštena, možemo uvjeriti, da će mu taj prizor pružiti mnogo toga, što će u njem pobuditi znatiželjnost. I doista zar nežele oti nevjernici, da vide Isusa Krsta s dušom i tielom? Ta evo jim ga pred očima, on živi u svetcih svojih, kojih ima sveudilj. U naše doba bilo

Digitized by Google

o takovih svetacah, junačkih, kao što u prvo doba, kada se progonila crkva, duhovitih i plemenitih ljudih, kakovih vidiš u srednjem vieku, a ipak radinih i neumornih, kako jih zahtieva naše doba. Elizabeta Bichier, dobra sestra bijaše u broju ljudih takove vrste, koje držahu za izgubljene. Njezina poviest dostiže, da činom pobije knjigu Renanovu, pa i novije povećano izdanje, što izadje nedavno. Ona pobija Renana dokazujuć, kako Isus Krst živi sveudilj, kako on, Bog i čovjek, sav svoj život božanski i čovječanski nastavlja medju nami obiljem svoga milosrdja, obiljem svojih čudesah, kako on siromaka uči, bolestnika ozdravlja, kako on pomnaža kruh, kako on, da reknem u kratko, djelotvorni život svoj od Betlehema do Kalvarije, pa od Kalvarije sve do nas nastavlja medju nami upravo onako, kao što u doba svoga žića. Tko ima oči, neka vidi! —

Dopis.

Na gornjem Tkalcu. Javiste već u kratko, da je presv. g. biskup Smičiklas svoje nekadašnje saučenike, navršivše 25. g. svećenikovanja, na 25. p. m. pozvao na svoje imanje gor. Tkalac, da proslave zajedno 25godišnjicu. Idem da nastavim poviedanje, da bude spomena u ovih listovih uznositoj premda čednoj svetkovini.

Imalo ih je doći dvadeset i dvojica svećenikah, a došlo ih je 16 i još dva saučenika nesvećenika. Presv. g. biskup nakitio biele dvorove i dvorsku crkvicu. Od oborskih uvratinah stvorio slavoluk a nastavio mužare i nabavio svirku, te dočekivao svaka kola lomljavom mužarah i svirkom.

Liepo i sjajno dočekana braća pokloniše se presvietlomu domaćinu, pozdraviše se i izljubiše poput mile svojštine. Odješe se u crkveno odielo, zvona zazvonješe a liepa povorčica krenu put dvorske crkvice, a najposljednji g biskup uz pratnju dvajuh saučenikah podpukovnika Ivana Trnskoga i blagajnika Josipa Muhića. Preč. g. kanonik Gašparić uz podvorbu župnika Leušteka i Maretića odpjeva svečanu misu pri velikom žrtveniku, a pri malih žrtvenicih očitaše tihe zadušne mise gg. podjašpr. Havliček, kons. prisjednik Sopčić i župnik Puček. Drugi saučenici gg. kons. prisj. i vojni sveć. Luka Ilić, te župnici Bukal, Cimerman, Drobčec, Egersdorfer, Jakševac, Latković, Mesić i Vitković ponamjestiše se po klupah i svaki se sjeti molitvom žive i mrtve braće, a nakon odpjevaše ambrozijanski hvalopjev i ovršiv tako crkvenu pobožnost povrati se povorka saučenikah Bogom razblažena i spomenom žive i mrtve braće uzmućena i sjetna u vladičine dvore, gdje poslie medjusobna — i čestitanja ostalih gostih liepa se kita družtva savi oko stola vladičina.

Namah iz prvinah pozdravi presv. gosp. biskup svoje saučenike, izjavi svoju veliku radost, što su se njegovu pozivu odazvali, te napomenuv 25godišnje revnovanje u vinogradu gospodnjem, nazdravi im srdačno zdravicu duga i čestita vjekovanja, postojana i liepa bratovanja i duljega uspješna poslovanja na poslovištu duhovnome. Odvrati mu g. podpukovnik Trnski zahvalnicom u ime saučenikah i napomenuv dičnost svetkovine i dirnuv u žice plemenita osjećanja mladosti reče presvietlomu domaćinu, da je on novo spojenoj grotulji bratskih srdaca dika i ponos i kruna današnjemu viencu, a župnik Latković u poduljem govoru uzdignuv cienu prijateljstva za mladosti sklopljena protumači sreću današnjega sastanka, naglasi plemeniti smjer obnove staroga prijateljstva, zasvjedoči dičan glas dobrote i blage čednosti domaćinove i savrši željom, da dugo i srećno vladikuje u diku i čast miloj domovini, u diku i čast svojim saučenikom.

Čusmo i prihvatismo zdravicu obnovi staroga pobratinstva, zdravicu odsutnim saučenikom, čusmo i podviknusmo slavu i dični spomen neumerlomu Lisinskomu, saučeniku istoga razreda, te odpjevasmo Trnskovu pjesmu „Oj talasi!“, kojoj je Lisinski prekrasni napjev stvorio. Spomenusmo i drugu braću pokojnike. Nazdravismo uzoritomu gosp. stožerniku, koji je svečare današnje u sjemenište primio i redio. Nazdravismo zdravicu i napisasmo i podpisasmo svikolici poklonicu svojemu nekadašnjemu učitelju mudroslovja, presviet. g. biskupu dru. Stjepanu Moysesu, koju je presvietli g. domaćin obrekao sutradan poslati hvaljenu velikodostojniku.

Nazdravismo miloj domovini i redom svoj braći saučenikom i svim ostalim vriednim gostovom vrloga domaćina — a nakon odlučismo sastavit si i priposlati svjetlopisnu spomenicu u spomen današnjemu danu, kojoj će na čelu biti pjesma pjesnika saučenika, koju ćete pjesmu i vi dobiti, čim dodje braći na biele ruke, da se sjećaju dične svetkovine i za mlada vieka utemeljena prijateljstva.

Oprostismo se od mila domaćina, obrekosmo si, koji ostanemo donle na životu, poslie 25 godinah opet se sastati, a kojih nebude, bratski ih spomenuti, makar bilo i suzom žalostnicom, koja se je i ovaj put na mnogom oku zasjala!

Hvala presv. saučeniku na sjajnu dočeku, hvala svim na bratskoj ljubavi, koja nas do groba spajala!

Viestnik.

Zagreb. Presvietla i preč. gospoda biskupi: križevački Gjuro Smičiklas i senjsko-modruški dor. Vjenceslav Soić dodjoše ovamo na sabor.

— Duhovne vježbe za svećenstvo nadbiskupije naše počeše u ponedjeljak o 5. uri poslje podne. Presv. g. biskup i velepredstavnik Ivan Kralj zapjeva u sjemeništnoj kapeli pred izloženim otajstvom „Veni Creator“, a poslje pjesme i blagoslova stupi predanj misnik družbe

Digitized by Google

Isusove i profesor u Szathmáru o. Antun Ver-Vaad, rodom Belgijac, ter zaprosiv vlast propoviedanja poče prvu meditaciju. Razlažući potrebu samotna promatranja za svakoga napredna duha, po imenu duhovnih viežbah za duh. pastire, a navodeći za primjer velikih muževah i svetacah starih i novijih vremenah, spomenu i našega uzoritoga i visokočastnoga nadpastira, kolikom željom i s kolikim veseljem i sám se skloni u samoću i sa sobom priliku pruža svomu svećenstvu, kada mu god dopuste okolštine, pak medju njim boravi i svojim ga bodri primjerom. Ali ove godine slučilo se tako, ter si proti svojoj volji i tvrdoj odluci morade uzkratiti duhovnu tu zabavu. Duhovni vodja spominjući njega kano da ima nješto čim će skupštinu smiriti, tako je glasom okrenuo, pak i sbilja ustade čitat pismo visokoč. nadpastira pisano preč. ravnatelju nadbisk. sjemeništa. Ustade sva skupština.

„Reverendissime Domine Canonice, et Rector! Constitutum mihi fuit, die 9. currentium Zagrabiam remeare, ut et primae sessioni comitiali intervenire, et, prout vehementer cupiebam, communem cum dioecesano clero in exercitiis spiritualibus partem capere possim. Sed vero homo proponit, Deus disponit. Positivis quippe medicorum consiliis urgeor, praesusceptam hic loci curam continuare, et consumare. Signanter hujas medicus . . . . . aperte mihi declarat: me, si acceptam curam interrupero, et praemature ad obeunda seria negotia domum reversus fuero, tristem omnino hyemem habiturum. Itaque, summe licet invitus, renunciare cogor spiritualibus illis solatiis, quibus, in consortio cum amatissimo clero meo, me perfruiturum dulci spe praeceperam. Quamvis attamen corpore praesens esse nequeam spiritualibus his cleri dioecesani exercitationibus: adero tamen mente et animo. Supremum una numen anhelis precibus exorabo, ut pia, quae peracturus est, exercitia, in incrementum cedere faciat religiosi ejus spiritus, inque salutem et propriam, et animarum pastorali ajus curae creditarum. Velit hac de re Rma. Do. Va. pios exercitantes, ubi congregati fuerint, edocere, eosque meo etiam nomine, provocare, ut in precibus suis mei quoque memores esse velint. Coetera non dubito, Rmm. Dnm. Vrm. pro laudabili suo zelo, sollicite provisuram, ut ne Zagrabiam comparituris, quos quo licet numerosiores esse cupio, quidquam necessariorum desit. (Caeteris exmissis). Neuhaus 6. Septembris 1868. Georgius Card. AEppus. —

Čula skupština tronuta i prem stojeći na mjestu svetu, gdje občina nekliče i prem spravna jur na tišinu nemogoše se ipak mnoga srca uzpregnuti, već kliknuše: vivat! Još imamo javiti, da je žicom zamoljen žicom i stigao nadpastirski blagoslov. Otac Antun nastavi i vodi dalje. Pomaže mu drug o. Josip Klinkovström, glasovit propovjednik, komu je ovo četerdeseta biskupija po Austriji i svoj Njemačkoj, kuda je propoviedao što svećenstvu držeći eksercicija što puku misije, a donekle bijaše akademićkl propovjednik u Beču. Netrebo njega zamieniti s mladjim i jačim na tielu njegovim bratom o. Maksimilijanom, takodjer dr. Is., koji je god. 1855. još s dvojicom drugovah držao misije u Zagrebu. Od vanjskoga svećenstva došlo je 60 (dva misnika iz reda sv. Franje i jedan trapista) a s domaćimi (s presv. g. biskupom velepredstavnikom 11 kanonikah, ostaloga svećenstva 12) redovitih učestnikah na 83, a slušalacah i više. Pohodio nas je presv. g. biskup Soić na više putih. Promatranja teku još do sutra u jutro, ter ćemo sljedeći put koju rieč pripomenuti.

— Nj. c. kr. ap. veličanstvo dostojalo je praznu stolicu arhidjakonata brodskoga u biskupiji djakovačkoj i sriemskoj podieliti: vicearhidjakonu, prisj. duh. stol. i župniku u Garčinu Ivanu Matievcu. Zatim pr. odl. od 1. rujna t. g. imenovati kanonika Vinka Šegarića, za arhipresbitera i župnika u sbornom kapitulu u Pagu, župnika u Brevilakvi Antuna Sučića i kornoga pomoćnika Stjepana Buglietta za kanonike u istom sb. kapitulu.

— Preč. prvost. kapitul zagrebački izabra jur prošle subote za praebendara g. Antuna Gornika, duh. pomoć. u varaždinskih Toplicah.

— Kod ljetošnje obnove u franjevačkoj državi hrvatsko-kranskoj Sv. Križa držanoj 2. t. m. u Ljubljani izadjoše na hrvatskoj strani ovi samostanski glavari: u Karlovcu Juraj Novak, na Trsatu Vilim Ricoli, u Samoboru Hiacint Hrženjak, u Klanjcu Augustin Pernar, u Jaski Felicijan Matavž. Novi vikari na Trsatu Jeronim Janković, u Karlovcu Ambroz Kostanjevac. Definitorom postade o. Kerubin Horvatić. prof. na karlovačkoj gimnaziji. Karlovčani čuvši radostnu viest, da je njihov gvardijan i župnik s nova izabran i potvrdjen, spremiše se da ga na dolazku što ljepše dočekaju, pa ga i dočekaše umiljno, srdačno i slavno, a kad se uhvatio mrak, namaknuše mu pod prozore sbor pjevački s bakljami, pak se vidjelo i čulo daleko, kako Karlovac ljubi o. Gjuru Novaka.

Erdelj. Papinski nuncij na bečkom dvoru mons. Falcinelli putuje po Erdelju, a svuda ga prati klika i cika puka, svuda se dočekiva kano kakov slavan pobjednik, čim puk hoće da pokaže u ova vremena štovanje sv. otcu i viernost rimskoj stolici. Od Košešda, prvoga mjesta gdje stupi na erdeljsku zemlju, okrenu preko Dobre, Deve, Sasvaroša do Kološvara, a svuda ga pričekuju crkveni odličnici, političke oblasti i občinski glavari smierno i srdačno, prave zanj slavoluke, okitiše preko Maroša vas most, kite kuće, ter kada se pomoli na domaku gradu ili mjestu, što jezdioci jave, zazvone sva zvona, a u većih gradovih, kano n. pr. u Kološu i Biogradu, njemu se na čast spremi bakljada i razsvietli grad. Kad je putujuć u Erdelj došao u Lugoš,

Digitized by Google

osim što ga dopratiše pred njega poslani jezdioci i pozdravi gradski čeonik i županijski častnici, podje mu se poklonit i grčko-iztočni biskup Dobra. Sutradan bijaše kod istoga biskupa na svečanu objedu. Dne 9. bijaše u Kološu; poslje skrenu na pohode u Samošujvar, odkuda će se preko Kološa vratiti u Beč.

Beč. Članovi katoličkih družtvah, bratovštine sv. Mihovila, sv. Vinka, i djetička družtva na 16. biskupijskoj skupštini 3. kolov. u Lincu, upraviše povodom allokucije od 22. lip. na sv. otca latinsku adressu izpoviedajuć svoju vjeru i viernost. Ujedno je pozvano svećenstvo, družtva i župne obćine gornje Austrije, da i sama ili pošalju sličnu adressu ili podpisom pristupe k ovoj.

Prag. Dne 5. t. mj. bijaše kod zem. suda konačna razprava proti jednom kat. svećeniku, obtuženu rad zločina smetanja javnoga mira. Obtuženik Karlo Joakim Felber, 28 god. star, misnik reda cistercitskoga, kapelan u Marija Rašici, pronadjen je kano krivac istoga zločina i odsudjen na težku tamnicu od tri mjeseca. Na molbu braniteljevu sbog krivčeva značaja i riečih ružnih proti caru pretvorena bješe sjednica u tajnu.

Amerika. U Brooklynu, trećem po veličini gradu u svoj Americi, bje nedavno temeljni kamen položen za novu stolnu crkvu katoličku. Svečanosti pribivaše sedam crkvenih glavarah, što su svi rodjeni Amerikanci, a učestnikah bijaše više tisućah, od kojih nadje do 5000 pod jednim ogromnim čadorom zaštitu proti žarkim trakom sunčanim. Novi hram gradit će se u slogu gotičkom 13. vieka s 4 zvonika, a s veće strane od modrikaste žulje s uresi od biele, glavna pako vrata biti će od crvene; sve će se izvesti u liku križa. Trošak je proračunan na 3 milijuna forintih. Nadbiskup newyorški opaža tom prigodom u svečanoj propoviedi svojoj, da se on (rodjen 20. ožujka g. 1810. u Brooklynu) dobro spominje, kada je njegovo rodno mjesto jošte prosto selo bilo bez katoličke crkve, bez svećenika i škole katoličke. A sada ima u tom ogromnom gradu 26 crkvah, a najmanje 120.000 katolikah, k tomu na blizu do 20 drugih crkvah, nu žalibože u svem jedva 70 svećenikah.

* Nedavno osudilo je javno sudište u Londonu dvie osobe u robijašnicu, jednu na 18, drugu na 9 mjesecih sbog prodavanja nećudorednih knjigah i slikah. Koliko je razgranjena ta trgovina, vidi se iz viestih što se o tom navode. Londonsko redarstvo zaplienilo je takovih knjigah i slikah toliku silu, te jim se vriednost procienjuje na 800 do 1000 fun. sterl. Bijahu pako imovina nekoga Dugdala. Poslje išlo se palit. Spališe tom prigodom 35.000 svezakah, 318 kamenopisah i do 80 bakrorezah. Povrh toga razlupaše 460 pločah od kamena i 15 od bakra, na kojih su se pravile slike. Više londonskih časopisah spominje tom prigodom oglase, kojimi se takovi nećudoredni i gnjusni predmeti po njemačkih novinah javno i očito preporučaju na razprodaju. Eto tako se radi u Londonu. A uBeču? —

* Po najnovijem izkazu, sastavljenom o uzkrsu g. 1868. bijaše u Rimu stanovnikah: 217.378 dušah prama 215.573 g. 1867.; broj je dakle narasao za 1805. U Rimu ima 29 stožernikah, 28 biskupah, 1372 svećenika i klerika; dalje ima 799 gojenacah u sjemeništih i duhovnih zavodih; u samostanih ima 2947 redovnikah 2191 redovnica; svećenstva ukupno ima 7366 osobah, kojih ide 2282 na svjetovno, a 5183 na redovno svećenstvo. Gradjanstva imade u Rimu 189.740 dušah, 97.241 mužkaracah, 92.499 ženskinjah; otim mora se još pribrojiti 264 mužkih osobah i 1751 ženska u konservatorijih i gojilištih, zatim u obskrbionicah 880 mužkih i 1182 ženske osobe, tako da imade gradjanstva svega ukupno 193.817 dušah. Obiteljih ima 42.076. Osim toga ima u Rimu 10.738 vojnikah; broj interveniranih iznosi 326 mužkaracah i 41 ženska; nekatolikah bijaše 488, židovah 4602, mužkih 2394, a 2208 ženskih, te tako iznosi broj svega pučanstva ukupno 217.378 dušah. Za početnu obuku ima 40 učionah: učenikah bijaše 6690, što neplaćaju, a 3815 što plaćaju; u ženskih početnih učionah bijaše 9199 učenicah plaćajućih a 2661 plaćajuća. Za više znanstvene nauke ima u Rimu sveučilište, licej papinskoga rimskoga sjemeništa, sbor „de propaganda fide“, gimnazij in santa Maria della Pace, kollegij di San Tomaso Sopra Minerva, kollegij di San Bonaventura i tehnički zavod za geodeziju i ikodometriju, a u tih zavodih ima 3552 učenika.

* U gor. Austriji preotelo je tolik mah prosjačenje, da je ljetos n. p. na jednom crkvenom sboru u H. bilo 700 prosjakah. Ota silna četa naličila je dobro uredjenoj četi hajdukah. Klateži umniji stavišo se četi za vodje, oni bi prosili, ali ujedno odlučivali, koliko tko ima dati, jer drugčije da bi znao planuti krov nad glavom. Hvala bila bi od većine svećeniku „Pfaff“, drugomu svietu „Lumpenvolk.“ Eto g. ministru Giskri još jednoga novoga faktora za veliki račun.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše dalje kano čl. I. reda: preč. g. Marko Stanić, biskupski namjestnik u Križevcu, zatim gg. Mlinarić Antun prisj. duh. st. župnik u Bebrini; Jagodić Ladislav, podarcd. i žup. u Lipovljanih, Lehpamer Josip, podarc. i žup. u Petrini, Lehpamer Josip žup. u Gjurgjevcu, Tustanić Franjo, žup. u Orubici; kano čl. II. reda: g. Milković Mio, žup. u Stenjevcu; kano čl. III. reda: gg. Rihtarić Stjepan žup. u Lupoglavi i Lisac Ivan, kap. u Petrini.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 39. Tečaj XIX. U četvrtak, 24. Rujna 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i svet.

II. Šest danah.

(Dalje.)

Ni drugi prigovori, kojimi se može tumačenju šesterih danah kano većih periodah zapovrnuti, nehvataju se ovoga nazora. Drag prijatelj moj prigovorio mi je ovako: „Ako vierac tumačitelj biblije tolikim od slovnoga smisla razdalekim tumačenjem teksta, koj očevidno nije nikakova priča, mučke priznaje: da je objava u obće toliko netočna u izboru riečih i ona se toliko slabo skrbi za pravo razumljenje svojih izrekah: veliko-li oružje podaje on u ruke protivnikom svoje vjere!“ — Ja niti izrikom niti mučke nepriznajem, da je objava u obće netočna u izboru riečih. Gdje se radi ob objavi, biblija govori vrlo točno, ter izborom svojih riečih skrbi, da joj izreke budu pravo razumljene. Ali predmetom objave jesu samo religiozno-moralne istine i stvari, koje su s religioznoga pogleda znamenite; u druge stvari dira objava samo toliko, koliko treba kažuć religioznu istinu. Religiozna istina, što se u heksaemeronu ima na oku, jest svetkovanje sabbatha na čast stvoritelju ili svetkovanje sedmoga dana. Ova se istina kaže posve točnimi i razumljivimi riečmi: božja sedmica jest pralik sedmici ljudskoj, to u Mojsijinoj poviesti vidi svatko, i to je jedino, što u njoj može razabrati svatko. Je-li božja sedmica jednaka ljudskoj ili nije, to stvari nemienja, niti je biblija toga trebala točnije izreći. Dakako čini se, da je koliko su nebo i zemlja daleko jedno od drugoga „odmaklo se značenje teksta od slovnoga smisla“, kada kažem: što se tu veli dan, moguće je da bijaše doba od tisuću godinah; ali taj zakret čini se veći nego jest. Ja tvrdo držim, da vrieme stvaranja bijaše sedmica, a to se i mora držati tvrdo, jer drugčije nebi mogla biti pralik sedmici ljudskoj; ali to i jest jedino, što je bitno. Je-li sedmica danah, godinah ili većih periodah, to je stvar podredjena. Pak ako zato sbilja, kako moj prijatelj dalje reče „priprost štioc u svetom tekstu stojeći izraz posve drugčije razumije“ t. j. misli dane od 24 sata, nije to velika šteta. Taj razumak nebih ja ni zvao da je kriv. Mojsija hoće da se razumie sedam danah, — to „učen eksegeta“ i priprost štioc moraju jednako držati, a je-li se dani imaju razumjeti obični ili slikovni, to je pitanje za biblijsku objavu neznatno. Onu viest u knjizi Jozue, kako sunce stade, razumie svaki eksegeta sada, kako ju razumiše svi priprosti štioci svih vremenah, naime da je onaj dan bio Bog produljio. Da za to nije trebalo obustaviti sunca, neznadoše do Kopernika svi štioci biblije, a neznadu morda ni sada još mnogi, pak jim ništa neškodi duši. Što se dakle dalje veli: „Ta jednak je potez pera, je-li Mojsija napisao perioda ili dan, božja bi inšpiracija njega bila morala svakako sačuvati od tako nesretna izbora rieči“, tomu mogu i ja dodati: da bi piscu knjige Jozua jednak bio trud napisati: dan je bio produljen, koliko i napisati: sunce stade mirno, pak da ga božja inšpiracija nije ni tu zadržala da nenapiše rieči, koje je napisao. Da je nesretno izabrana rieč dan za oznaku pojedinih periodah, što sačinjaju božju sedmicu, nesmie se ni to reći; prije je sretno izabrana, jer parallela medju božjom i ljudskom sedmicom nemože se kraće i življe povući, nego istim nazivkom dielovah. Sbog toga i jest, kako s prieda rekoh, poraba rieči „dan“ u prenešenu značenju opravdana, makar i neimam tu pred sobom „priče.“ Da se istim načinom biblijskim riečim „sin božji“ „vječni oganj“ „nebo“ itd. može podmetnuti drugo značenje, nemogu ja nimalo dopustiti. Gdje se radi za bogoslovno važne stvari — a samo na takovih

Digitized by Google

mjestih i u savezu dolazi diljem n. pr. rieč „sin božji“ — tu se biblija mora izraziti točno i sigurno, pak se ona i izrazi, a opet neima tu dovoljna razloga, zašto bi odustati od pravoga značenja rieči. Usuprot nadjosmo prvo razloga za porabu rieči „dan“ u prenešenu značenju, a drugo vidjesmo: kako je (posve po običaju sv. pisma) ona bogoslovno važna istina, naime da je božja sedmica ljudskoj pralik, točno i razgovetno izrečena, dočim ono, samo s bogoslovnoga obzira nevažno, pitanje ostade bez neopredieljena i nejasna odgovora, da-li naime dani božje sedmice trajahu 24 sata.

Mislim dakle da i po ovom prigovoru mogu zadržati tumačenje šesterih danah, kako sam ga ustanovio. Slažem se pako s kritikom, kojom moj recenzent pobija drugi jedan nazor. Nekoji naime pomisliše, da se ono šest danah može smatrati kano šest glavnih datah u razvitku svieta. Tada netreba da dani sliede jedan za drugim, nego mogu da su razstavljeni dugim vremenom. Na ono šest danah sám se je stvoritelj latio razvitka zemlje, a medju timi dani da je razvitak išao redovitim svojim putem. Mojsija da je u svojoj poviesti one dane božjega djelovanja, brojem šest, spomenuo, a periode razvitka prešutio, jer ono važno je za poviest spasa, a ovo za poviest prirode. — Na to se je posve pravo odgovorilo ovako: Po takovu ne samo da se gubi prejako sveza medju božjom i ljudskom sedmicom, nego izreka: postade večer i postade jutro jedan dan, drugi dan itd.“ zadrži samo onda pravo svoje značenje, ako se razumie tako: da je jutro ono jutro sljedećega dana. Izreka „i postade jutro“ vodi na drugi dan, ter bi se Mojsija bio morao posve drugčije izraziti, kad nebi bio razumievao, da je šest uzastopce sljedećih danah zaglavljeno božjim sabbathom. Taj dakle nazor kao na eksegetsku krhak, zabaciti ćemo dakle posve. Bog dakle htjede objaviti i bogoduh pisac napisati čovjeku: da je sviet stvoren od Boga, i čovjek da je stvoren od Boga, ter da čovjek svomu stvoritelju ima osobito služiti svaki sedmi dan, i za što baš sedmi dan. Ali bi čovjek ipak rad više znao, dàkako ne čovjek kao sluga božji, nego čovjek kao biće umno, u kojem ima nagon spoznati bića i zakone stvarih, što su oko njega. Ovaj nagon mislećega čovjeka ima na to pravo, od Boga je samu čovjeku uciepljen; ali kuda će smiriti on tu znatiželju svoju, reče Bog tako, da traži naravnimi silami svojimi; smiriti tu njegovu znatiželju nije zadaća vrhunaravne objave, pak zato nije pravo da čovjek u bibliji traži odgovor za ono, što bi mu valjalo znati ne za dušni spas, nego za veću znanost. Za to nije biblija. Hoćemo-li dakle da ob trajanju predhistoričnoga vremena saznamo štogod stalna, to imamo tražiti putem prirodoslovnim. Eksegeza neće prosvjedovati, ako na tom putu dodjemo do rezultata: da je ono, što Geneza zove šest danah, za pravu istinu trajalo više ili manje od 6. 24 sata. Eksegeza ili teologija nije niti proti onomu nazoru, što ga pokušaše staviti mnogi učenjaci, bogoslovi i prirodari, naime šest danah heksaemerona uzporediti s periodami zemaljskoga razvitka od geologah priznanimi, ter s njimi staviti u parallelu. Da-li se ota parallela sbilja sudara, to će se imati kašnje pronaći; držimo prije svega, da trajanje heksaemerona nije opredieljeno.

Drugi jedan razumak šesterih danah veže se za ono, što Augustin u više svojih knjigah uči. Augustin razpravlja ovo pitanje više putah vrlo na široko, pak mu je vidjeti na razpravah, da je o tomu vrlo puno mozgao, ali i to, da mu se nikako nije dalo izaći posve na čisto. „Vrlo je mučno, arduum atque difficillimum est“, veli on na jednom mjestu na početku razprave „pronaći, što Mojsija s ovo šest danah hoće da rekne“, a dokanča ju ovom izpoviedju: „Tko želi drugačije tumačenje, neka ga traži i Bog mu ga dao naći. Nije nemoguće, da ću i sam ja drugo, riečim pisma bližje naći. Jer ovo svoje tumačenje nepredajem rekši da se nemože drugo bolje naći.“ (De Gen. ad l. 4, 1. 4, 23.) U kašnjem jednom djelu (Civ. D. 11, 6.) opet negovori ništa sigurnije: „Kakovi-li to bijahu dani, to je za nas vrlo mučno ili morda i nemoguće pomisliti, a mnogo manje izreći.“ Ove izjave kažu razgovetno, da za Augustina nebijaše u crkvi nikakova od nje odobrena ili vladajućega mnenja; jer on bi drugčije za cielo njega bio spomenuo, razložio i branio. Niti za sv. Tome Akvinskoga nebijaše drugčije. Ovaj počima (1. q. 74. a 2.) razpravu o pitanju stavkom: „Augustin se u ovoj točki neslaže s eksegetami.“ Zatim navodi oba mnenja ter veli izrikom, da neće stati proti nijednomu, jer razlika ako i jest važna za eksegezu, nije za dogmatiku. To je dakle nov dokaz, da nam u tomu crkveni nauk pušta proste ruke i da je pitanje s dogmatičkoga gledišta podredjene važnosti. Što je Augustin onako stvar shvatio, dovelo je njega na to ne malo ono, kako je protumačio drugu jednu izreku staroga zakona. U knjizi ecclesiasticus (8, 1.) piše se: Qui manet in aeternum, creavit omnia simul, to će reći: Vjekoviti stvorio je sve skupa, sve bez iznimke. Augustin pako razumio je to ovako: Vjekoviti stvorio je sve ujedno, u jedan čas. Je-li to tumačenje pravo (Augustin ga pogrešno držao pravim) to je moralo nastati pitanje: dokle Mojsija može imati pravo, kada piše, da je Bog sviet stvorio u šest

Digitized by Google

danah. (Aug de Gen. ad lit. 4, 33.) Sv. Toma odgovara: onaj stavak u eklesiastiku, da je Bog sve na jedan put stvorio, proteže se na stvorenje po substanciji ili tvarini, za koju Mojsija u prvom redku reče: „U početku stvori Bog nebo i zemlju;“ a tim se neporiče, da je Bog jednim stvoritbenim mahom stvorenu tvarinu šest danah zadjelavao u stanovitu priliku. Ali da se je oto prividno protuslovje tako lahko poravnalo, prem je blizu, toga ja u Augustina nenalazim. On bješe prisiljen izmaći se drugčije tumačeći šest danah, nego kako heksaemeron povieda, da je uzastopce redom sliedilo. Tako dodje on do nazora, da tu nije govora o šesterih različitih i jedan za drugim sljedećih danah, nego da je to jedan dan, koj se u poviesti Mojsijinoj šest putah opetuje, idem dies sexies repetitus (Civ. D. 11, 30). Djela dakle šesterih danih neimaju se razumjeti kano da kronologično jedno za drugim sliede, nego kano logično jedno od drugoga različito. Uči se, da je Bog stvorio stvari, on da je počela i carstva prirode razlučio i on sve oživljava i poljepšava: ali to da je logična eksplikacija stvaranja, a ne kronologično historičan opis. — Ali gdje ostade šest putah opetovani stavak: postade večer i postade jutro jedan dan, dan drugi itd? „Dan“ neoznačuje tu vremena, veli Augustin, nego spoznanje angjelah i broj šest danah spoznanje šesterih logičnih dielovah stvoritbene osnove po angjelih, a večer i jutro jesu slikovne oznake obijuh krajevah angjeoskoga spoznanja: znanja iz promatranja stvari i znanja iz promatranja ideje, ili cognitio vespertina et matutina, kako za Augustinom školastici vole zvati ove dvie vrsti znanja. — Toliko se iz ove čudne Augustinove odgonetke možemo po svaki način naučiti: da se u bogoslovnom pogledu vrlo slabo mari kronologično opredieliti heksaemeron. Augustin je postavio svoj nazor bez ikakova obzira na prirodne znanosti i njezinim proti heksaemeronu prigovorom, a opet je taj nazor dalje od slovnoga smisla nego ijedan noviji; Augustin izreče svoj nazor bez svakoga straha i sumnje, a to bez dvojbe zato, jer misli, da je oštro i razgovetno trebalo izreći samo ono, da je Bog sve stvorio, a kako dugo trajaše stvaranje, da je dosta i nagadjati. Na sitnije promatrati Augustinovo tumačenje mislim da netreba. Očevidno je, da se je jako udaljio od slovnoga smisla sv. pisma, a postavio duhovitih spekulativnih izvodah umjesto triezne eksegeze, kako bi trebalo za povjestne opise. Ali se može, kako je više novih i pokušalo, pravo zrno i poglavitu misao Augustinove razprave tako izviti, da na koncu i taj nazor o heksaemeronu može eksegeza dopustiti. Jer dade se svesti na onu poglavitu misao i namjeru Mojsijinu, da povuče parallelu izmed sedmicah božje i ljudske i sbog toga i djelo božje tiska u okvir ljudske sedmice; a što se onda pušta s vida kronologični red Mojsijin, povjestna istina ostaje i tada, kako ostaje i u svjetovnoj poviesti, ako se mjesto kronologičnoga uzme logični ili idealni red. — K tomu ono „večer i jutro“ nepači ni tu; jer čim je uzeto dan, dosljedno je uzeti večer i jutro.

(Sliedi konac.)

Luxus.

Luxus — luxus!! Što si, to znamo; ali odkale dolaziš i što svietu nosiš? U paklu mu zametak i početak. Odanle se odtisnuo preko raja u bieli sviet i udario sielo na razvalinah Babilona. S njega ponosito motri sve četiri svieta. S njega mjeri sve narode zemlje. Koji ga pogledali, tî mu i neutekli. Koji ga zagrlili, tê je i shrvao. S Babilona ode preko Medije put Perzije, iz Perzije u Lidiju, iz Lidije u Egipat, iz Egipta u Macedoniju, iz Macedonije u Grčku, iz Grčke u Rim, iz Rima u Carigrad, iz Carigrada u Francezku, iz Francezke u Englezku i . . . . proputova svih pet stranâ svieta, pa nesmetnu s oka niti Germana niti Slavena, niti nezaboravi na našu čednu domovinu.

Putujući zemljom posjetio je ponajprije sjajne dvorove, iz dvorova prošetao se do plemstva, od plemstva navratio gradjaninu, od gradjana zavirio k služinčadi, a od služinčadi zamaknuo i u priproste kolibe smierna seljaka. Pa gle! Kamo god je došao, dobro je došao; svagdje ga pričekali objeručke. A on? Ostavio narodom sve, samo ne tragova ćudorednosti; dovukao sa sobom nehajstvo prama domu, nehajstvo prama svetištu.

Kad se je u Rimu stao dizati luxus, počelo se s njim uvlačiti i tudjinstvo. Grčki jezik narinuo se u domaće sgrade, a domaći rimski morao uzmicati tudjini za volju. Sve bijaše milo, samo ne ono, što se zvalo domaćim. Sve bijaše krasno, samo ne ono, što se ponosilo imenom narodnim. Rimljanin postade u vlastitu domu grčkim sužnjem, ili kako pjeva Horac:

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio..... Ep. I., 156—157.

Ćudoredne sveze popustiše. Nasta luxus u zgradah, jelu, pilu, nošnji, u obće u svem i to do nečuvena stepena. Tko je hijeo dobro jesti, morao si nabaviti slašticâ iz svih strana svieta: paune sa Sama, kokoši iz Frigije, kozliće iz Ambracije, ždralove s Mela, tuke iz Kalcedona, murene iz Tartessa, štuke iz Pessina, ljušture iz Chia, ine morske ribe iz Roda ili Cilicije, orahe s Tassa, datulje iz Egipta, kostanj iz Španije itd. itd. Propisavali se kuhari iz Grčke, samo da što skupljimi jestvinami načičkaju stolove. Kuhar prije neznatan

Digitized by Google

rob, sada netom važna osoba; njekoč male ciene, sada skupa roba. Kad se na to ljudi počeli tužiti na razne bolesti, dobro reče mudri Seneca pišuć si prijatelju: „Ako želiš prebrojiti bolesti, a ti samo broj kuhare.“ U njihovih gostbah vladao je luxus (II. Pet. 2, 13.), a Lazar čekao na mrvice, koje su padale sa stola, pa mu jih nisu dali.

Odlična Rimljanka, koja se prije odlikovala ćudoredjem i domaćim radom, baveć se predenjem, tkanjem, kuhanjem i uzgojem djece, luxusu za volju trebala je grimiza, zlata, bisera, i zlatnih vienaca; ona si je mazala lice, bojadisala vlasi, a za djecu brinuo se rob. Nije-li tako luxusu za volju i u nas? Čudnovata je to biljka. Jug joj je domovina, pa i na sjeveru bujno uspieva, niti ona nezna drugih granica do siromaštva.

Kamo luxus, tamo i njegova posestrima moda. On ju vodi po svietu sa sobom, i dariva njom narode. Verum time Danaos et dona ferentes. Tudja nošnja — tudji običaji, stara rieč. Gdje se god rado mienjale tudje mode, tamo je skorim i tudjinstvo omililo, zapeli proizvodi domaći, a nakaznilo se sve, što je bilo narodno. Prihvati-li se ta pošast dvorova i ljudî na kormilu sjedećih, s bogom ugled, s bogom javno povjerenje.

Za čudo! Što se moda više mienja, tim joj je i kraći život. Nadji, ako možeš odielo, o kojem ćeš reći, to će jamačno siedu doživiti starost. Neima ga. Neizcrpiva mašta kadra je za godinu, mjesec, da i prije stvoriti ružnim, što joj malo prije bijaše uzorno, prekrasno, divno i božanstveno. Čemu danas kliče: *unique*, eno sutra već ga neima. „Vanitas vanitatum et omnia vanitas,“ reče mudri Salomon. Pa ipak! Zanatlija grieši na račun vjeresije svojega zanata; sinak i kćerka smjelo pripomažu kradomice grabiti iz kase roditeljske; upravljatelji i činovnici uzajmljuju sve u ime božje od povjerena jim novca. A to sve? luxusu i njegovoj posestrimi za volju. Kako je došlo do toga? Ponajprije se ušutkala savjest, a napokon i udušila. Koji je konac takova podhvata? Težka pečal u sviesti, jer za nikada nezadriemlje, sramota, zdvojnost i samokrv.

„Nehvastaj se nikada odielom, niti neuznosi u dan svoje slave,“ opominje mudri Sirak 11, 4. — „Ljubazni! molim vas, kao došljake i goste, da se čuvate tjelesnih želja, koje vojuju na dušu,“ piše sv. Petar I. 2, 11. —

Narod, koji se samo za drugim povadja i ponaša, grieši proti počitanju, što ga je sam sebi dužan; niti je luxus sam po sebi dovoljan jamac, da mu zasvjedoči pred svietom stepen njegove obraze. Njeki Athenjanin predbaci Špartancu, da neimaju nikakove izobraženosti. „Dakle smo mi — odvrati mu ovaj — jedinci, koji nismo od vas ništa zla naučili. Nu čovjek je takav, da često liepomu za volju ostaje sliep.

Zalieniti domaće bogatstvo, a uvadjati zlatne narukvice, dragociene naušnice, časti i dostojanstva, slaba je domu odatle korist. Želiš-li državu podkopati, a ti zalieni domaće blago. Medjutim nestoji blago zemlje tamo u zlatu i u srebru. Novac gubi cienu. Poljodjelstvo, obrt, to je tek ono blago, s kojega državam puna sreća. Ćudorednost, vjera, to je tek ono zlato, s kojega svietu cvate sreća.

Čuli ste bajku o kralju Midi. Svaka mu se hrana pretvorila u zlato. A zašto? Zanemario Midas poljodjelstvo i dao samo tračke rude kopati. Trpao zlato na zlato. Kad netom posred svega zlata i blaga, eto ga siromahom. Uzmanjkalo mu hrane, a na njegovu stolu sjale zlatne ali prazne posude. Glad uzbiesnio čitavom Tracijom. Kralju neprestade druga, nego put pod noge, pa hajd sa svojimi podanici u tudji sviet.

Gdje je tabor utaborio luxus, tu se nastanjuje lienost i danguba. A gdje vlada lienost, tu se oduzimlje družtvu čovječanskomu glavni faktor materijalnoga obstanka — radinost, tu mora da bude golotinja, sirotinja i svako zlo; jer lienost i „danguba je mati svake opačine,“ Crkv. 33, 29., te ona „uči mnogo zla.“ Posl. 6, 11. — „Poslena čovjeka — veli sv. Kasijan — napastuje samo jedan vrag, a bezposlicu nebrojeni.“ — Luxus hoće troška, a neima ga tko pridjelati. Čim se pako više troši, bilo na hranu, odielo i zabave, tim se više množe i svakdanje potrebe. Čim se više rukuh skuplja okolo zdjele a manje oko djela, tim većma raste izdatak a pada dohodak. Nestašica i nevolja nastaje na sve strane, dok nebane javni banquerott. Osiromaše mnogi, koji inače siromaštvu privikli nisu. A država? hoćeš, nećeš, obiluj varalicami, tati, razbojnici i ubojicami. Bar samokrvnikâ, znademo, najviše je iz njihova broja. Pitaj legije članova po sirotištih i kaznionah: „što vas je sgrnulo medju ove stiene?“ Bit će jim odgovor: Luxus. „Hrani se hljebom svojih rukuh, biti ćeš spašen i bit će ti dobro,“ veli sv. pismo.

Gdje je tabor utaborio luxus, tu se udomi i lakomost sa svimi svojimi tragičkimi posljedicami. „Luxus i lakomost — veli Kato — dvie su kuge, koje ruše i utamanjuju i najsilnije države.“ — Kad su Lakedemonjani upitali proročište, kako će jim dugo obstojati domovina, odvrati jim: „Šparta će sa lakomosti propasti.“ —

„Hoće-li se republika uzdržati, dvoje joj je od potrebe, snaga proti vanjskomu neprijatelju, i sloga u vlastitu domu. Obadvie ipak slabi lakomost;“ piše Polybij. L. 6. — Hoće-li dakle država sama sebi pripraviti smrtnu posteljicu, neka samo robuje luxusu i mehkoputnosti — pa nefali.

Koji svoju slavu traže u vanjskom sjaju i jedino veselje nalaze u blagu, prodaju novcu za volju i najsvetije dužnosti. Pa kad se to zlo prihvati i srdaca velike gospode, koja imadu svojim primjerom drugim prednjačiti i ugledom zapoviedati, nestaje u njihovih očijuh svega, štogod ima smierati na dobro i sreću

Digitized by Google

doma. U broju su onih, quorum Deus venter est. Gdje je pako premah uzela pohlepa, svagdje htjeti prvu rieč voditi, svagdje se izkazati, svagdje njeko prvenstvo imati, tu se ruši kuća, padaju obitelji, grabi povjerenje, nestaje počitanja.

„Svi, koji vladaju i upravljaju — čitah u Pharusu am Meere des Lebens pod br. 1813 — neka si troje zasade u srce; prvo da vladaju s s ljudmi; drugo: da vladaju po zakonu; treće: da nevladaju za uviek.“ Nesmetnu-li s uma ovo, izbjeći će po družtvo čovječansko pogubnoj pošasti — luxusu. —

Nu! Zar neima sile na svietu, koja bi kadra bila ovu sedmoglavu aždaju smrviti? Ima jedna, i to sasvim sigurna, koja svietu već od davna svaki dan na uslugu stoji. Vjera je o križ propetoga Krsta. Ona kaže: „Ljubi Boga nada sve, a bližnjega kao sam sebe.“ Ona uči: mudrost, trieznost, pravednost, poniznost, darežljivost, čistoću, dobrostivost, umjerenost, pokornost itd. Ona to uči i nalaže u rieči i u primjeru. Ona uči i uzgaja po načelih istine muževe pravedne, ćudoredne i poslene. A da to uzmogne, dao joj je Svevišnji vlast i potrebna k tomu sredstva.

Ali gle! Čovjek bježi hram božji, oskvrnjuje dane svečane, izsmjehava otajstva, odbija milost, stidi se kršćanskoga imena, napada zlobno na službenike, grdi njihovo djelovanje, riečju: prezire vjeru o križ propetoga Krsta, i kliče iza glasa: „percute pastorem et dispergentur oves gregis.“

Tražimo-li uzrok tolikoga nehajstva, eno ga ponajviše u luxusu. Dá — ovo je vrt oholosti, otrovne one biline, koja se vere oko drva vjere, da ga zaduši. Poniznost bijaše početak sv. vjere, a oholost je zametak klete nevjere. Luxus je mreža putenosti, kojom se spaja srce, samo da prestane ljubiti izvor svake ljubavi — Boga, te iz ljubavi prama njemu vršiti njegove zapoviedi. Luxus je omiljelo oružje pakla, kojim na fini način slabi moć crkve i ništi njezin upliv na čovječanstvo u pogledu ćudorednom. Ta grieh iztočni u svojem zametku što je ino van luxus? Evi se dopade rieč zmije, jer htjede sve znati i Bogu se uzporediti. Eva zaželi zabranjeno voće, jer se uznada velikoj slasti. Nije-li ovo luxus pohotnosti? Prokrčiv si tako put iz raja do srca čovječjega, zagrlio je luxus carstva i cvatuće gradove, ali jih i u svojem zadušio naručaju. Babilon, Medija, Perzija, Lidija, Egipat, Rim, Grčka postadoše žrtvom njegovom. Židovsko kraljestvo zahvaljuje takodjer s veće strane njemu svoj pad. Obći potop za Noema, propast Sodome i Gomorrhe, kazan izraelskoga naroda u pustinji, nestanak Ninive, Babilona i Kartage, pad Rima, Memphisa, Athene i Carigrada, što je ino, van kazan ruke Pravednoga poradi luxusa? A prva francezka revolucija, nije-li stroga osuda sudca vječnoga nad luxusom? Tražimo-li napokon izvor svih bûna i nemira sve do danas, eno nam ih u njem.

Luxus si ostaje u svako doba i u svakoj državi dosljedan. On je evo i devetnaestoga stoljeća nagrnuo u družtvo čovječansko nezadovoljstvo, mržnju i nepokornost. On je jur slabio a stranom i razkidao spone obćega blagostanja. On je podkopao izpod socijalnih sveza lagum, napunio ga gorivom paklenim i prihvatio baklju, da ga podpali, te s temelja digne zadnje spone, koje još čovjeka spajaju s Bogom. „Ex fructibus eorum cognoscetis eos? Math. VII., 16.

„Stoljeća prolaze — liepo veli mudri Byron — dok se država uredi i dok uspije, a jedan joj je sat često dovoljan, da spane u prašak i pepeo.“

Da svega toga nebude, svrnimo umom i srcem prama onomu, koji pomoći može, a i spasiti hoće. Sgrnimo se u poniznosti i pokori oko njega. Zavapimo: „Gospodine pohiti nam u pomoć“ — — „spasi nas, jer pogibosmo.“ Prihvatimo desnicu njegove zamjenice, majke katol. crkve, koja nas je spremna u svako doba k njemu pripeljati i s njim pomiriti. Zakoniti je gospodar i utemeljitelj družtva — sám gospodin Bog. Budimo sinci i učenici Gospodnji, ne samo sborom, nego i tvorom. Cienimo tudje, ali ljubimo svoje — ovako nam je pokazala sama vječna istina. Niti ikomu za volju nesmeštajmo na drugo mjesto, što nam je sam Bog posadio na prvo.

Bude-li tako, pobjeda je naša — luxus nadjačan — domovina spašena — svetište obezbiedjeno.

Sa šimunskih brdina
Iv. Krst. K.

Tri pitanja svećenikom *).

I. Koja je naša zadaća? Vi ste svećenici! Što je svećenik? Svećenik je čovjek, komu je zadaća nastavljati djelo sina božjega na zemlji; — on je čovjek, koj se po milosti i znanosti preobražava, ter dobiva vjeru, što prosvjetljuje, rječitost, što uvjerava, kriepost, što obodrava; on je čovjek, komu je velika dužnost, premda je sam slab, čuvati se svake slabosti, on je čovjek, po kom Bog, koj ga ogrijava i nadahnjuje, neumrle duše ljudske hoće da ogrije i nadahne. Svećenik je sudac savjestih, koj osudjuje bludnje drugih ljudih, kao da on sam podvržen nije nikakovoj bludnji. Svećenik boravi usred taštinah, ludostih i strastih svieta, a smie učestvovati samo tako, da se bori proti njim. Sve gleda na svećenika; njega motri kriepostnik, nanj vreba zlobnik, ruga mu se nevjera, progoni ga mržnja. Svećenik je dužan da bude uzorom pravednika, koj dobro ljubi, zlo mrzi, koj dokazuje životom, što govori jezikom, koj oprašta sve uvrede, samo ne one, kojimi se vriedja Bog. Svećenik je čuvar svetih tajnah Boga

*) Na ova tri pitanja odgovorio je ovako biskup vratislavski dor. Förster 30. lipnja o. g. svojim mladim misnikom.

Digitized by Google

velikoga, koj blagodati nebeske jednakom ljubavlju ima da nosi u kolibe i palače: Svećenik je učitelj neukim, tješitelj žalostnim, pomoćnik nemoćnim, vodja zabludjelim, otac ubogim, liečnik bolestnim, pratilac umirućim. Što je drugim zasluga, to je njemu dužnost. To — je svećenik, to on ima da bude, to on može da bude.

II. Kakovo je doba, gdje valja rješavati otu zadaću? To doba nalik je na ono posljednje, što ga opisuje sv. pismo, kada će doći antikrst, kada će biti veliko odmetničtvo, obćenit prevrat proti Bogu i njegovu pomazaniku, kada će se biti velik boj proti svetoj crkvi i vječnoj joj istini. Istina je, borba takova stara je, koliko je staro čovječanstvo, borba takova trajati će doduše, dok se vrieme zamieni s vječnosti, nu nikada nebijaše tako obćenita, nikada nebijaše tako žestoka i očita, kao što je sada. S jedne strane stoji Isukrst, spasitelj svieta, jaganjac, koj se žrtvova za čovječanstvo, da ga pomiri s Bogom, s druge arkangjeo buntovnik, lukavi nikada nemirujući, propast vazda snujući dušmanin. Obojicu obkoliše pristaše. Na stiegu je kršćanskom napisano: Rieč božja, t. j. um ljudski i volja da se podvrgnu umu i volji božjoj. Na stiegu sotonskom čita se napis: Rieč ljudska, t. j. neodvisnost uma i volje ljudske od božjega uma i volje. U sredini stoji ona četa, što nije ni mrzla ni topla, što danas blaguje uz stol gospodnji, a sutra klikuje uz stol vražji. Nu odlučno vrieme došlo je eto. Sjekira se jur zasjekla drvu u korenje, sada valja samo ovako: Ili za Isukrsta, ili proti njemu! U taj boj morate vi ići, u tom boju mora da se visoko vije stieg vaš, a na njem napis: „Za svetu vjeru i crkvu.“

III. Kako se rješava ota zadaća? Bludnjam i grehotam sadanjim valja da se opirete istinami i čudoredjem evangjeoskim, nu ne samo riečju, već i činom. Naše je doba sasma puteno, materijalno, — ljudi plove, rek bi morem putenosti. Proti takovu životu dignite se uzorom života duhovna, ter propnite put svoju s požudami na križ. To je težko, veoma težko, to je dugo, veliko mučeničtvo. Nu to je svećeniku kruna. To mu ne samo osjegurava štovanje onih, koje on upravlja, već ga usavršava tim većma, čim mu se većma jača vjera i kriepost. Čim većma ljudi idu za imutkom i častmi ovoga svieta, tim većma valja da vi, draga djeco, pokažete svietu, da nikada netražite što je vremenito, već vazda i svuda da tražite slavu božju i spas braće, tim većma valja da pokažete svietu, da vam nijedna žrtva nije težka, požrtvovanje da vam je život. Naše je doba oholo, osobito s tobožnje znanosti. Nazivlje se prosvietljenim, i nemože se tajiti, da mu je znanost glede onoga, što je tjelesno i osjetlivo, napredovala i daleko prodrla u sve staleže i odnošaje. Ali tim siromašnije postalo je naše doba znanjem, što ga raztvara vjera, što ga Isukrst donie s neba, pak i biti će tim siromašnije, čim dublje ponire u putenost i naslade putenosti. Mjesto uzvišena svjetla svete vjere zapališe si ljudi prostu luč vlastita uma, pa misle biedni, da će jim svietliti dovoljno po tamnih noćih ovoga života. Oboriše jadnici sedmokraki svjetionik u svetištu gospodnjem. Naša je dužnost, draga djeco, dizati u vis sedmokraki svjetionik, a to znanjem, što se nediči, da znade što drugo, nego-li Isusa Hrista. Bogom ovjerovljeno svjedočanstvo sv. pisma budi vam vrelo, odkale imate crpiti znanje; naredbe svete naše crkve, odluke saborske biti će vam izdašna skladišta; djela pako sv. otacah da vam budu vrutak mudrosti, vrutak, što će vas napojiti znanjem svetacah. To vam je plodno lišće, iz kojega valja da ciedite sok nebeski, kojim ćete natapati život ljudski, kojim ćete rane liečiti grješnikom, kojim ćete iznemogle sile kriepiti ter sebi pribaviti mir i radost u duhu svetom. Nu sačuvaj Bože, da biste vi svjetovnu znanost prezirali ili odbijali od sebe, vi valja da ju štujete ter si ju prisvojite, koliko samo možete, valja da vam bude plodonosna službenica znanosti svetoj, kojoj posvetiste život. — Naše je doba sasma raztrešeno, jer ljudi bježe samoću, promišljanje, pače kuću i obitelj, ter se bacaju u ždrielo smetena i pusta života. A živo kršćanstvo potiče ipak silno na promišljanje i izpitivanje sama sebe, na samoću, pobožnost, molitvu, pak s toga najvećma dolikuje svećeniku samotovanje i razmišljanje, on mora da bude sabran duševno, nesmie pako nikada da si oskvrne i pomuti mir i sabranost duše ludorijami svjetovnimi. Svećenik neka druguje s Bogom. Pak koliko ima on tu da misli i prosi ne samo za se i povjerene si duše, već za svukoliku crkvu! Koliko ima on da naknadi za mlakost i nehajstvo drugih ljudih! Ah! koliko bismo mogli činiti, da smo svi ono, što imamo da budemo! Pobudjeni životom svetacah, prosvietljeni vjerom, razblaženi pobožnošću srca bili bismo u istinu posrednici izmedju Boga i ljudih. To je težko, veoma težko za slaba čovjeka. Nu milosti božjom, neprekidnim nastojanjem, da se dovinete velikoj, liepoj i svetoj svrsi, to je ipak moguće. Vrieme je naporu kratko, nu nagrada je vječna! Nevolja, briga, pečal ovoga svieta, sve se to nemože sravniti s onom blaženosti, što se obećava riečmi: „Dobri i vierni slugo, budući da si vieran bio u malom, stavit ću te na mnogo, unidji u radost gospodina svojega.“ U tom pomozi vam Bog, prosvietli vas, kriepi vas, blagoslovi vas, da uzmognete jednom, kada se smrkne a gospodin vas zovne, reći s apoštolom: „Dobar sam boj bio, tiek dovršio, vjeru sačuvao; u ostalom mi je pripravljena kruna pravednosti, što će mi ju onoga dana dati gospodin, pravedni sudac.“ Amen.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin stožernik nadbiskup povratio se je u utorak dne 22. t. m. na večer iz toplicah Doberne u povoljnu zdravlju. Presv. g. biskup velepredstavnik, više preč. gg. kanonikah i svećenstva

Digitized by Google

izvezoše se na kolodvor na doček i poklon visokočastnomu putniku, ter ga pozdraviše i na liepu mu zdravlju čestitaše. Poslje uzajamna pozdrava i kratka razgovora u posebnoj dvorani odveze se uzoriti gospodin praćen dugim redom kučijah u svoje dvorove. Sutradan dovede na poklon, pozdrav i čestitku uzoritomu gospdinu presv. g. biskup velepredstavnik preč. kapitul i sbor praebendarah. U pozdravu spomenu presv. g. govornik s ostalim, kako glede promjene u upravi nadbiskupije i glede nekakova biskupa upravljatelja navlaš skovani i raztrubljeni glasovi ljuto dirnuše kapitul i svećenstvo. Uzoriti gospodin zahvaljujuć reče: da se ćuti puno zdravijim i jačim, a drugo, da on nikada ni pomislio nije pustiti upravu, a najmanje u to ime uzeti si kakova biskupa pomoćnika.

— Dne 18. t. m. dovršiše svećenička eksercicija. Na koncu zaglavnoga govora oprosti se u ime svoje i svoga druga srdačnom besjedom velečastni vodja o. Julijan Verväet (ne Antun Ver-Vaad, kako se zadnji put krivo uputismo i napisasmo) hvaleći marljivost i pozornost dielnikah. Služio je sv. misu i pričestio dielnike presv. g. biskup velepredstavnik, a poslje mise reče isti svim prisutnim besjedu iz srca u srce slaveći prije svega Boga, koj daje uzrasta i divotah izvodi po viernih slugah svojih, zatim hvaleći častnim vodjam na uztrajnu trudu i pomnji, a svu skupštinu opominjući, neka vierno čuva u srcu spasonosne čuvene rieči i odluke načinjene za ovoga bogumila sastanka, čim će svatko najbolje pokoristiti ne samo spasu svomu, nego i spasu povjerena si puka. — Pred odlazak donesoše tri podarcidjakona kano zastupnici na duh. viežbah sakupljena vanjskoga svećenstva preč. g. ravnatelju nadb. sjemeništa pismo, s tom molbom, da bi ga s njihove strane izvolio odpremiti uzoritomu gospodinu. To je pismo zahvalnica, pouzdanica i prošnja: prvo hvali se na duhovnoj zabavi spremljenoj ne s malenim troškom i trudom, drugo izriče se visokočastnomu nadpastiru kao takovu i pogledom na upravu podpuno povjerenje i viernost s molbom s jedne strane: da upravu u ova kobna vremena po svaki način drži u svojih prokušanih rukuh, a s obećanjem s druge strane: da će svećenstvo svim mogućim načinom, a najpače točnim ovršivanjem dužnosti nastojati, kako bi mu službu olahkotilo, i treće prosi: neka bi visokoč. nadbiskup dostojao obaviestiti sv. otca papu o tvrdoj vjeri i viernosti svećenstva ove nadbiskupije naprama njemu i sv. rimskoj stolici. — Vlč. o. Josip Klinkovström uz pripomoć druga svoga o. Julijana Verväeta drži vas ovaj tjedan od nedjelje do nedjelje duh. promatranja sestram milosrdnicam. U nedjelju će se tu zavjetovati sestre i novakinje ter će tom prigodom o. Klinkovström o $^1/_2$9 reći javnu propovied u crkvi.

— Dne 21. t. m. sastala se jesenska pastoralna konferencija kotara zagrebačkoga, ovaj put u Zagrebu kod župnika novoveškoga, pak je s ostalim uglavila ter izrekla ovu svoju odluku: Čuvši i znajući, da se je zdravlje uzoritoga gospodina stožernika nadbiskupa u kupalištu liepo oporavilo i utvrdilo, pak da se odanle sprema jur na povratak, ima se na ime svega kotara umah putem telegrafa istomu uzoritomu gospodinu, premilomu si nadpastiru čestitati, a čim se povrati, imaju svi kotarani zajedno poći pred uzoritoga gospodina, uza smierni poklon izrazit mu čuvstva sinovske ljubavi i štovanja, zatim izjavit mu svečano: kako neugodno dirnuše svakoga neki zlobnom namjerom razšireni glasovi, uvredljivi kako za osobu Nj. uzoritosti tako i za pravnu sviest onih, koji imajući prilike motriti svaki čin nadbiskupa osvjedočeni su o blagosti, mudrosti, brižljivosti i krepkoći njegovoj oko uprave povjerene si nadbiskupije, izjavit mu napokon: čim su mržja vrela i namjere mrzkim glasovom raztrubljenim, tim življa i jasnija da se búdi u svakom sviestnu svećeniku želja: da preodlični i premili nadpastir još mnoge godine svom nadbiskupijom upravlja sám, kako je i dosada. — To je odluka pastoralne konferencije zagrebačke u poglavitih na prosto spomenutih mislih; a odluka je jur izvedena. Na brzojavnu čestitku stiže istoga dana odgovor — — dvie tri rieči, ali žarak odsjev otčinske ljubavi; jučer u jutro sastadoše se kotarani oko svoga starešine preč g. namj. arhidjakona Josipa Šuškovića, s kojim odoše pred uzoritoga gospodina. Kako bješe primljeni, nemogu se nahvaliti dobrote, a odgovor čuše po prilici onakov, kakov i preč. kapitul.

— Dne 12. rujna preminu u Varaždinu franjevac o. Ivan Nep. Turban, misnik jubilarac, i glavar samoborskoga samostana o, Hiacint Hrženjak u Ljubljani, kamo je bio odišao u pokrajinsko redovno vieće, a oboliv umro dne 10. t. mj.

Linac. 12. o. m. uzaptilo je redarstvo sve iztiske pastirske poslanice biskupa Rudigiera, a u tiskarni službeno zapečatilo sve dotične slogove. Oto postupanje linačkoga redarstva čini se da je u savezu s novim, kako se čuje, nalogom bečke vlade, da se najvećom strogosti ima postupati naprama „klerikalnim agitacijam.“ — Dan prije snadje biskupa druga neprilika. Dodje k njemu savjetnik zemaljskoga suda s dvojicom činovnikah zahtievajući za stanoviti slučaj spise ženitbenoga suda. Biskup, prije jednom spise uzkrativ, dade jih taj put uz prosvjed rekav, da uzmiče pred silom, kojom se grozi vlast državna. —

Bamberg. 19. glavna skupština katoličkih družbah njemačkih, što se obdržavala od 31. p. m. do 3. o. m., živ je i sjajan dokaz katoličkoga duha njemačkoga. Najodličniji katolici, svećenici i svjetovnjaci, medju njimi mnogi na glasu učenjaci, dodjoše u znatnom broju na skupštinu i prosboriše krepkim glasom na obranu i u prilog dobroj i svetoj stvari crkve svoje. Najživahnija, najzanimivija i najznamenitija bijaše svakako

Digitized by Google

razprava o naukovnoj slobodi u sjednici odbora za znanost i umjetnost. Govorahu redom najvještiji govornici, medju kojimi spominjemo samo dra. Moufanga. Napokon dodje do zaključka: „Pravo katoličkih roditeljah na odgajanje djece svoje nedvojbeno je i očito. Glavna skupština brani pravo katolikah, što ga imadu na obstojeće škole i školske zaklade, ter zahtieva od zakonodavne vlasti pravo, da bude katolikom podpuno slobodno dizati školske zavode po svom uvjerenju. Bude-li se pako škola odlučila od crkve, a ono zahtievaju tada katolici podpunu naukovnu slobodu.“ Veoma zanimiva bijaše takodjer treća javna sjednica, a to s oduševljena slova, što ga reče rimski prelat, msgr. Nardi, koj bijaše došao u Bamberg po izričnoj želji sv. otca. Govoraše njemački dosta vješto. „Gdje su jednake misli i čuvstva, reče on, lahko se razumiju rieči. Ako i jesu zemlje, narodi i jezici različiti, — naša su ipak srca složna. Od julskih alpah do baltskoga mora, od Rajne do Visle bijaše, pak bi imala i biti samo jedna vjera. U Vormsu podigoše spomenik — valjalo bi nanj napisati; „Svi bijasmo složni, nu taj nas je čovjek zavadio.“ Tom b:h ja prigodom za svoga zemljaka Savonarolu molio ne milost, već pravicu: on nije bio heretik. . . Italija nije zemlja herezije, odveć je ona i preduboko natopljena krvlju mučeničkom . . . židovi, slobodni zidari s Garibaldom, englezka propaganda sa svojimi izopačenimi biblijami, opaka štampa, poznati ministri — to su ljudi, što rade, da se prevrne sve što obstoji. Ipak slabo ide za rukom posao odmetniku Gavazziu, kao što kod vas Rongeu. Zatim opisuje govornik gospodovanje liberalizma u Italiji, pak prosi skupštinu, neka se moli Bogu za Italiju i Pia IX. — — Ja znam kako vi ljubite Rim. — — Kakova bi bila sada druga država, koja bi toliko trpila, koliko trpi Rim, na koju bi se tako navaljivalo svimi načini, kojimi se služi prevrat, novcem, oružjem, zlobnom štampom i pjesmami, varkami i izdajničtvom, pak se navaljuje i sada. . . . Pak zašto da bi bio sv. otac omražen? Zar što se plaća neznatan danak, što se uživa uredna sloboda, što se vrši pravica, što se štite najsvetija dobra u državi našoj? Nu što treba vojska? Ta sve je mirno! U doba, gdje su ugovori trice, što se gaze nogami, naprama ministarstvu, što očito traži Rim, proti neprijateljem, kakovih ma Rim, valja takodjer, da se branimo, pak su i dokazali naši hrabri vojnici, kakovi su to junaci. — Nu zašto su u vojsci papinskoj sami inostranci? To nije istina. Polovica, pače dvie su trećine Talijani . . . Zar da gonimo inostrance, što život svoj nude na obranu sv. otca? Nipošto. Oti junaci netraže novacah ili častih, jer tada nebi ni mislili na Rim. — Oni hoće da ljube Boga i njegovu crkvu. Nu Rim je neprijatelj napredku. — Čudnovato. Ta mi imamo brzojavah, željeznicah, parobrodah, parostrojevah, svega, pače i omnibusah. (Smieh.) Nu kako je sa slobodom štampe? Kod nas se slobodno štampa sve, što nije proti vjeri i ćudoredju. Štamparskoga zakona neima, nu neima ni tvrdjah, gdje bi se zatvarali pisci. (Gromovito pljeskanje) Nu kako je sa slobodom vjerozakonskom? Kod nas se nitko neuznemiruje, mi imamo protestantah i židovah na tisuće, koji sjegurno nebi živjeli u Rimu, da jim prieti pogibelj, svi živu bez ikakovih neprilikah po svom uvjerenju, — jedina je razlika, što kod nas nisu ministri i predsjednici. (Bezkrajno pljeskanje.) Rim da je neprijatelj znanosti? Ta mi imamo najvještijih muževah u svih strukah znanosti, što nezaostaju za učenjaci drugih zemaljah. Msgr. Nardi izbraja sve struke znanja ljudskoga, pak za svaku navodi glasovitih imenah. Napokon zaključuje živahno bodreći, neka bi se svi neustrašivo kupili oko križa. Bog da nije uzalud stavio na svoje mjesto Pia IX. Borba je tegotna, nu stvar je sveta, a pobjeda biti će sjegurno naša.“ (Bezkrajni živio!) — Na početku četvrte javne sjednice stiže od stožernika Antonellia brzojavna viest, u kojoj sv. otac skupštinu hvali i blagoslivlje. Na oto zaori tri puta gromoviti „Živio Pio IX.!“ Najbolje ćemo pako duh i djelovanje skupštine prosuditi iz njezinih zaključakah, kojih ima pet. 1. Sv. otca podupirati i njegovu svjetovnu vladu uzdržavati, ima da bude katolikom prva i najsvetija dužnost. Otu dužnost obsežno i uztrajno vršiti, zadaća je bratovštini sv. Mihovila i u Tirolu obstojećoj družbi sv. Petra. Skupština pozivlje sve katolike njemačke, neka stupe u ote družbe. 2. Težke povrede prava, što jih crkva trpi u njemačko-austrijskih pokrajinah, zadavaju skupštini težku bol te radjaju pravedan gnjev. Čim se većma katolička crkva lišava pravne zaštite, tim složnije mora da se katolički puk kupi oko svoga nadpastira, da suzbije silovitost, kojom austrijski biskupi uzeše braniti crkvu, pozdravlja skupština presmjernom radosti. Sjajni primjer vjeri viernih pokrajinah zanieti će sjegurno sve zemlje austrijske, te će se složno dići na obranu vjere. 3. Skupština opominje katoličku Njemačku na nepravde, što se nanose badenskim katolikom jur više godinah, što je na sramotu njemačkomu imenu i na smutnju svim čestitim ljudem. Zatim slavi skupština uspomenu upokojenoga nadbiskupa Hermana ter se zahvaljuje svim zatočnikom savjestne slobode i crkvenoga života u Badenskoj. 4. Skupština opominje evropske vlasti na mučeničku crkvu poljsku, na veliku nepravdu, što se naniela narodu poljskomu, i na nečuvene ostale strahote, ter pozivlje sve javne listove, neka se sjete mukah poljskih opominjući vlade na njihove dužnosti. 5. Skupština preporuča, neka bi se u svih kotarih i mjestih podizale katoličke družbe. Kako su ozbiljna i opasna vremena, nada se skupština pouzdano, da će se svi katolici odvažno i požrtvovno zauzimati za stvar sv. crkve katoličke. — Nije jošte odlučeno, gdje će biti buduća 20. glavna skupština. Prijaviše se za oto gradovi: Beč, Linac, Konstanc, Moguncija, Düsseldorf, Monaster.

Dopisnica urednička.

Č. o. K. A. P. na Krku. Hvala na daru — a sve ostale knjige razposlasmo, kamo koja ide.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 40. Tečaj XIX. U četvrtak, 1. Listopada 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cijena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i svjet.

II. Šest danah.

(Konac.)

Zadnji nazor ili razumak, što mislim da ga još spomenuti moram, iznio je Kurtz u svojoj knjizi: Bibel und Astronomie. Prvlje dokazah, da se Mojsijin heksaemeron osniva na božjoj objavi i to objavi prvomu čovjeku. Samo objavom može čovjek saznati ono što se pripovieda u prvoj glavi knjige postanja. A kojim je načinom Bog čovjeka o postupku stvaranja obaviestio? Kurtz odgovara: Posve istim načinom, kako su od Boga bili poučeni proroci o dogodjajih daleke za nje budućnosti. Izvor svakomu ljudskomu pisanju poviesti jest autopsia, t. j. gledanje na svoje oči i vlastito izkustvo bilo to pisca sama ili mu došlo pripoviedanjem tudje. Samo što je čovjek sam vidio ili sam doživio, to je predmetom ljudskoj poviesti. Poviest dakle, što ju čovjek sam ob sebi može pisati, može početi jedino od prvoga početka ljudskoga roda, a mora se svršiti vremenom pisca. Ali izvan ovih obijuh medjašnicah ljudske autopsije ima još jedna poviest, s jednoga kraja kano prošlost (ono, što sam nazvao predhistoričnim vremenom), s drugoga kano budućnost. Obe ove nedohitne su ljudskomu znanju. Jedini Bog stojeći nad vremenom i prostorom gleda natrag i napried, za njega nije niti prošlosti niti budućnosti, nego vjekovita sadanjost. Čovjek može jedino božjom objavom saznati štogod sigurna iz predhistorična vremena ili iz budućnosti. — Kako dakle dolazi čovjeku ota božja objava? Božja objava o predljudskoj poviesti dolazi u bibliji samo jedan jedini put u heksaemeronu, božja objava o poviesti budućnosti usuprot dolazi često po prorocih. Kojim se pako načinom predaje objava budućnosti prorokom? Tako da duh božji, za koga nije ograde vremena, ni prošlosti ni budućnosti, nego vjekovita sadanjost, koj dakle po vremenu buduće gleda kao vazdašnju sadašnjicu, duh proroka za čas i stranom digne nad ograde vremena i prostora, ter ga pusti da božju budućnost gleda kao sadanjost. Proroci, što zna svaki štioc njihovih proročanstvah, gledaju budućnost vrhunaravnim duhovitim vidom. Što je dakle naravnije, nego ovu vrst božje objave premieti na protivni ali analogan slučaj, gdje je predmetom božjoj objavi ne budućnost nego predljudska prošlost, to jest uzeti: da je čovjek od Boga bio poučen o stvaranju i postupku mu tako, da mu je Bog časovito i djelomice digao duh nad ogradu vremena i prostora i pred oko mu duhovno doveo prošlost kano sadanjost? Ovaj se nazor, kako Kurtz pravo kaže, potvrdjuje karakterom Mojsijine poviesti. Vidimo u njoj živahnost pojimanja i shvaćanja, razgovetan način predavanja, opis raznolik slikami, ter nas sve nagoni misliti, da pripovieda, što je svojima očima gledano. Ako pako smiemo uzeti, da je čovjek vrhunaravnim duhovitim vidom doznao, kako je sviet stvoren, to se lahko može vidjeti, koliko vriedi ono, što je vas postupak podieljen na šest danah ili dnevnih djelah. Dnevna djela (djela od jednoga dana) to su sami profetično-historični tablovi ili slikostavi, što se pred duhovitim okom čovjeka razavijaju, a Bog mu jih dao vidjeti; to su prizori božjega stvaranja, od kojih svaki predstavlja po jedan glavni čas velike drame, glavnu izmjenu u razvitku. Vidu gledatelja namiče se jedan prizor za drugim, dok mu se na koncu u sedmeru broju nije podpuno predstavio vas povjestni tečaj stvaranja.

Na početku božje objave nevidi čovjek ništa, jer sve čami u mraku; Bog veli: Budi svjetlo i biva svjetlo, ter čovjek vidi sada zemlju obljevenu vodom, i zato prvo stanje njezino može opisati

Digitized by Google

ovimi riečmi: Zemlja bijaše pusta i mrzka i tmina nad vodom. Svjetlost izčeznu pred tminom ter prvi čin drame božjega stvaranja, komu je čovjek svjedokom, gotov je. Zastor se digne opet, razsvietli se opet, ter čovjek vidi sada, kako Bog vodenu tvarinu luči na vodu nebesku i zemaljsku — čin drugi. Razsvietli se po treći put ter sada Bog zapovieda da se pokaže kopno, a voda se salije skupa, pak kopno zaodieva travom — čin treći. Tako ide redom šest činah, jedan od drugoga razredjen mrakom. Kako bi dakle pripovjedalac sgodnije nazvao ove čine, van dani? kako bi razsvietljenje i smrknuće, te kano da se zastor diže i pada, sgodnije označio van riečmi: postade večer i postade jutro?

Evo, i po ovom razumku dodjosmo opet na onaj rezultat, da se dan u prvoj glavi prije svega ima uzeti u slikovnu značenju. Ali zašto se je čovjeku postupak stvaranja kao quasidrama predočio upravo u šest činah? Opet nam je odgovoriti: stvaranje se stavlja u savez s naredbom sabbatha, pak jer je ovaj sedmi dan, mora da prije njega ide šest danah stvoritbenih. Jest se ravno Kurtzu prigovaralo: da je svu stvar prejako nategnuo na polje subjektivnosti; po njegovu tumačenju nebi dani imali već nikakove objektivne realnosti, jer se u božjoj objavi samo kažu čovjeku, dakle jesu samo za čovjeka. Rekao bih da je taj prigovor nepravedan: dani spadaju dakako samo na način objave o stvaranju, pak su dotle samo subjektivni, idealni dani; ali nisu sgoljno idealni već ni zato, što se s njimi slaže u stvaranju nješto realna, česa Kurtz takodjer neće da taji: Stvoritba se dieli na šest božjih činah, bilo sada, da idu jedan za drugim logično onakovim načinom, kako prvlje pokazah, bilo da je to šest činah kronologično poredanih. Dotle su dani po svaki način nješto realna, samo što se s oznakom dan nesudara nikakova stvar.

Čusmo dakle pet nazorah o trajanju predhistoričnoga vremena:

1. Ono šest danah jesu dobe od 24 ure i počimaju umah po prvom stvoritbenom činu, tako, da sva predhistorična doba obsiže samo vrieme od 6. 24 ure.

2. Ono šest danah jesu dobe opredieljene i zabilježene jednom izmjenom svjetlosti i tmine, dakle barem zadnja tri od 24 ure; ali prije početka prvoga dana proteklo je nezna se koliko vremena.

3. Ono šest danah jesu šestere jedna za drugom sljedeće periode, koje kako-li dugo trajahu, nekaže knjiga postanja ništa stalna, pa dakle mogu da bijahu dobe od 24 ure ili duže ili kraće, ali se zovu dani sbog spodobe i razmjera, u kojem stoje napram šesterim djelatnikom sedmice.

4. Ono šest danah samo su za vanjsku odoru svoritbenoj poviesti ter označuju osobito glavne čase stvarajućega djelovanja božjega, dakle ne strogo kronologičan, već poglavito logičan red.

5. Ono šest danah ide najviše samo na način, kojim je stvoritbeni postupak čovjeku objavljen.

Za nijedan se od ovih nazorah nemože reći, da na eksegetsku nevalja. Poslje ćemo vidjeti, koji se od njih s prirodnom znanošću slažu, a koji ne. Za sada, buduć da se slovni razumak nemože staviti kao jedini pravi, moramo svakako držati tvrdo kao uspjeh eksegetične svoje muke: da nam je predhistorično vrieme Geneza ostavila mračno, pak onaj nazor: da je zemlja puno starija od čovjeka, da s biblijom nestoji u opreci.

Tim je gotova prva polovica moje zadaće, to jest pokazati, što biblija uči o postanku vidljivoga svieta; preostaje mi pako još ove izreke biblijske prispodobiti s prirodoslovnim naukom. Naravno da to nemože biti onako na široko, kako tumačim izreke biblijske, a niti mi nije druga zadaća osim dokazati, da biblija o prvom postanku svieta neuči ništa, što bi prirodne znanosti mogle dokazati da je krivo. Govoriti ću dakle samo ob onih rezultatih protraživanja prirode, za koje se je reklo ili se može reći: da se protive nauku sv. pisma. Naproti takovim prigovorom može pako zagovornik suglasja medju sv. pismom i prirodnimi znanostmi poći jednim od ova dva puta: ili mora dokazati, da ono, što se kano čvrst rezultat prirodoslovna protraživanja postavlja proti bibliji, nije nikakov čvrst rezultat, nego kriva misao prirodarah, a to bi morao dokazati naravno ne bogoslovnimi nego prirodoslovnimi razlozi *); ili medju izrekom biblije i prirodoslovnim rezultatom osniva na krivu razumljenju biblije; tada dakle uzme ono, za što se kaže da je rezultat prirodoslovna protraživanja, pod gotovu i čvrstu istinu, pak ide dokazivat, da ili biblija takodjer istu istinu nauča ili barem tako govori, da njezine rieči ote istine neporiču, ili da o toj stvari posve ništa neveli, te dakle prirodaru ostavlja proste ruke. — Na prvi put neidem ja. Pobijati tobožnje prirodoslovne rezultate mogu se ja odvažiti samo tako: da mi sami prirodari dadu u ruke oružje t. j. ako se mislim jednih protive misli drugih. Dokle god prirodari

*) Dva su puta, kojima se ova i druge slične težkoće mogu razriešiti. Prvi bi bio postavke i zasade geologah tajiti ter reći da su krive ili barem da nisu posve vjerojatne. Ovim putem udriše ne riedki, ali mislim, s nesretnim uspjehom. Nadodje se tu na velike tegobe, koje nisu na postavkah ili sistemih dignute, nego se drže na mnogih i brižno pronadjenih istinah. Drugim jednim putem okreću sada razboritiji i učeniji bogoslovi i branitelji vjere.“ itd. Pianciani.

Digitized by Google

sami (mislim naravno samo takove, koji su u istom njihovu cehu na glasu kano majstori) o kojoj točki brane oprečno protivne misli, dotle mislim da nemože biti govora o kakovu čvrstu rezultatu znanstvenom, pak dakle nemožemo ni mi s njim prispodabljati bibliju. Gdje se pako vrstni suditi prirodari slažu, tu ću se čuvati dvojbe i sumnje ob onom, što oni staviše kao gotovu istinu, nego ću poći tražit i dokazat, da se s tim naukom dobro slažu rieči biblije, a što se pričinja kano opreka, to da je zato, jer su krivo razumljene rieči sv. pisma. Držati ću se pako pojedinih prirodoslovnih naukah. Samo ću za ovaj put spomenuti još jednu primjetbu, koja će dobro prileći k razpravi o kronologiji u prvoj glavi Geneze. Vidjesmo, da nam sv. pismo dopušta vrieme, proteklo prije ljudskoga roda, misliti si tako dugo ili tako kratko, kako sami hoćemo, jer nas ono nije naumilo pravo o tomu obaviestiti, ter da je ono posve neutralno naprama ljudskomu naporu: da protražujuć i razabiruć sadanju kakvoću svieta gata i računa, koliko trajaše predhistorična doba. Prirodari računajući trajanje periodah u razvitku svieta vrlo su darežljivi ogromnimi brojevi. Burmeister reče, da nije moguće starost zemlje izbrojiti tisućami. „Tisućgodišta, reče on, jesu mjera za historične ili bajoslovne uspomene, u dobah stvaranja svieta neznače ona ništa. Kako se prostor svieta može izmjeriti samo miliuni miljah, tako se i starost svieta ima brojiti samo na miliune godinah.“

Ali kolika se god vidila razlika medju ogromnimi ovimi brojevi i šesterimi dani, ono šest danah Geneze s proteklim prvlje vremenom dosta su pružni ter se mogu pružiti, da obuhvate sve te miliune godinah. Nijedan razborit eksegeta neće reći: da su ovi računi astronomah i geologah krivi zato, jer sv. pismo uči, da su nebo i zemlja stvoreni u šest danah; ali s druge strane neimaju ni prirodari prava reći: biblijska poviest o stvaranju kriva je, jer znanost dokazuje, da je materija prije čovjeka obstojala miliune godinah i pretrajala mnoge jako različite periode. Ima dosta točakah takovih, gdje se je vrlo težko eksegeti i prirodaru za velike težkoće nagoditi; u ovoj pako točki uza dobru volju vrlo je lahka nagoda. Biblija nas uči samo, da je Bog za čovjeka stan dogotovio u jednoj sedmici, ali nam nekaže o tom ništa, da-li je i koliko vremena proteklo prije ote sedmice i kako dugi bijahu dani božje sedmice. Taj račun prepušta se dakle bez ikakova promišljaja znanosti prirodnoj. Ako ova dodje do sigurnih rezultatah, proti tomu neće ništa prigovarati biblija. Mogao bih dokazati, da takovih sigurnih rezultatah do sada neima mnogo ter da oni k onim ogromnim brojevom dopuštaju staviti nekoliko upitnikah. Ote sumnje nisu eksegetske. Hoće-li prirodna znanost ikada ustanoviti sigurnu kronologiju stvaranja, veliko je to pitanje; nu od strane biblije neima se niti bojati prigovora niti nadati podpore.

Žiće katolika pučana.

Temelj družtva kršćanskoga jest ženitba; na otom temelju ustubočena je ljudska dobrobit kućna i državna. I priroda se po tome zakonu sdružuje i razplodjuje. Šta ti diže sitnu kriesnicu, da si svietljucajuć u grmu traži svojega skroz svietla druga, koj se iz udvornosti ljubovne izpod lista dosmuca na prostor? što-li golubu kaže drúgu svako proljeće istu, dok mu živi? što-li slavulja i lastavicu dovodi s drúgom na staro mjesto — nije-li jih na daleku putu druga nesreća snašla, pak si pletu novo gniezdo mladim. Vrabac i golub i mnoge vrsti pticah zamienjuju druga istom onda, kada mu je prvoga kakovom zlom kobi nestalo. — Vidio sam, da je za umrvšom pticom na brzo ptić umro. Mnogomuštvo ili mnogoženstvo ptići neljube divlji — drugač je kod peradi upitomljene i uz čovjeka živuće. Kod nekoje fele sisavacah počimlje ženitba s putenim užitkom i traje dok se mladi uzgoje, a kod nekojih felah nemare mužkaći za ženšćike poslje zadobljena putena užitka. Naš neuki hrvatski ornitolog misli, da na dan sv. Valentina ptice piruju i žene se. I sbilja se s proljeća med pticami velika živahnost i nježnost opažuje; a mužkaći bi se do smrti progonili i bili. — U životinje dakle obstoji gradjanski brak. Takovom ženitbom bi se mogao i rado bi se zadovoljio čovjek: tim bi bila živinska ćut ljudstva zadovoljna. Nu blagi stvorac podao čovjeku krilati um, da se nad sve stvorove digne, da tvorca u stvoru sluti i pozna, da se nad sve i od svih jedinac u nebesa vine. Pak baš zato, što je čovjek glava stvorovah, valjalo ga je glede ženitbe odlučiti, metnuti mu u srce osiećanja uzvišena, a brak mu učiniti svetotajstvom. Doliči ljudstvu sakramentalna ženitba, pače mu upravo zadovoljava; jer odtuda, čini mi se, ona strastvena želja u roditeljah, da se djeca udome, pače kod majkah zavjetovanja i molitve, da bog uskori sreću i pripravi djetetu mjestance uz druga doživotno.

Vidio sam ženitabah velikaških, gradjanskoga stališa i seljačkih; svigdar i u svakom stališu veliko veselje i kod roditeljah i kod ženikah; istina vanjski je nared kod takove svečanosti, kod raznih stališah različit.

Kod ugovaranja ženitbe razni su kod narodah običaji. O gradskih uprosnicih zanimiva štogod mučno je kazati, jer došav tudji proletarac i židov u grad, zasjednuv u vieću gradjanskom stolicu, grdi, psuje i kvari naše hrvatske običaje, — a hrvatska čednost uzmiče! Znam, da nije sve propalo, nije se u hrvatskih

Digitized by Google

gradovih hrvatska krv ustinjila, ima žitke i vruće, koja i oživljuje i ozdravljuje i odbija izkvarenost, što nam prieti ženitbenoj stidljivosti.

Nova gradjanska uobraženost tom prilikom cincari — došlo, da se pita tko ima više, tko-li će deblju i težu kesu donieti. Kod nas u krajini tako šta deveta je briga: ima kravicu, dobro! srp, motiku, haljinu bielu, kamo bolje! ako je k toj još i modra za svetke k maši, ruha ženskoga, pak platna, i tri puta bolje. Ta ti baština ženska čuvajuć prelazi u deveto koljeno. Na selih ima oko ženitbe mnogo poezije. Naš je narod veoma stidljiv i čedan, momke žene matere, matere udavaju i kćeri, sve liepim pozdravom i skromnim dogovorom.

Čim povoljni stigoše momku glasi, čim si ženici rubac i jabuku izmieniše: eto ti brige mnoge. Tetke i ujne, strinke i udate seke šiju ruha svekri i svekru, gjuvegiji, tko ručnik i prostirač na stol; svatko sprema darove. — Za svečani čin vienčanja gotove se nove haljine, skuplje i sjajnije, nego-li ma za ikakvu sretnu sgodu u životu, od milinja i uznosne sreće uzdrhće glas i oko se zasuzi; tronuti mladenci tronutim glasom jedva izuste „hoću“, drhtućom rukom polože prste na razpelo, da svoju rieč zakletvom potvrde. U obiteljsko veselje umieša se crkva podieljujuća ženikom blagoslov, koj ih neostavi do smrti.

Žena postade majkom; rodjenče javi vriskom i plačem svoj dolazak u sviet, istom se našlo, nejačko i gingavo pestuje primalja, umije i u čiste povojce zamota. Otac ide kod znanacah i prijateljah kuma nać: valja diete krstiti. Niti otac, niti majka niti rodjaci nestide se — sramota i strah odmaknuše se spred sladka osjećanja zakonitosti. Sad se nad djetetom obiteljski sabor sastane, da se nadije po ćudi roditeljah ili babe, ako je živa, djetetu ime. Iz sela je kadgod dalek put do crkve, kuma spješi zabrinuta, nebi-li joj s koje nesreće diete bez krštenja umrlo. Diete čim čišće i ljepše povito u zibki koliko bolje pokriveno i izkićeno kumovi donesu pred crkvena vrata, da se nejače okrsti i u broj udah crkve uvrsti. — S krštenjem kumi odlahne; došavša kući: Evo ti kumko dobitka, čuvaj ga od vatre, vode i noža do sedme godine, pak ponudi diete na ljubljenje, što svi počam od matere i otca obljube. Vidio sam, kako su se prije sv. krštenja odvraćali od djeteta svi, kojim baš nebijaše oko njega posla — a okršteno, kao da je mirisom naličeno svesrdno ljubili.

Od toga časa mole se roditelji za zdravlje i dug žitak svojega čeda. Tu se na oči vidi skrovna ruka sv. crkve, koja svojim blagoslovom hrabri i jači, i uztrpljenje u srcu roditeljah nieti i oživljuje. Porodom i krštenjem oživila je zakonska ljubav, pače velim, da se je od ženikah slila u diete, te im je ono od sada središtem pažnje i ljubavi.

Osmi ili petnaesti dan ili, kad već rodilja prizdravi, sastanu se kod nje kume i rodbinice s pogačami, čuturami i smokom te uz veselo pjevanje obave krstitke, na koje naši razobraznici iz svega grla — kao na zator — viču.

U Hrvatskoj kod djetce nije ponor malen, da se nebi moglo o tom misliti i zaželiti, da se tuj što valjana i koristna učini. — Djeca su podana mnogim i različitim bolestim. Niti u gradovih nemogu jim liečnici doskočiti, a kako bi na selu. Hrvat seljak netroši rado medicine, ogavna mu je, ter odrasao nemari se liečiti — već voli patiti i trujuću bolest u tielu si nositi nego-li se liečiti — što ćeš dakle s djetetom? Mnogo puta zaglavi naš seljak, što neima lieka ili ga neće, a kako nebi nestalo djeteta, koje nemože kazati, gdje ga boli. Ono istina odaje se da je bolestno ili plačem ili nadutim trbuhom, mutnim očima ili kašljem, ali svega izkazati neumije, roditelji pako kasno opaze, te tako ga zahrane prije dobe.

Šta je preostalo, uz majčinu brigu i njegu, uz pjesmu i popievku postavilo se na noge djetinje: jaše na batini ili lutku ljulja, ali uza to čuje se da će u školu. Šestim ili sedmim ljetom eto mu knjige, eto maloj glavici velike brige. Jeseni počimlju nauci, majka ili otac dovede diete u školu, tuj ga što ljepše učitelju izruči. Na selu nije želja roditeljah za školom toliko oživjela, da bi dragom voljom djecu upisivali u učionu, tu se mora kadgod silom utjerati; gradjani se s djecom u učionu takme. Minu dani, napreduju djeca koja bolje koja slabije, kako su darovita i marljiva, u tom se sblizio dan prve izpoviedi i sv. pričesti.

O sv. izpovjedi i pričesti, kao o dužnosti kršćanskoj katoličkoj, čula su djeca već i kod kuće od roditeljah i kućanah; čula su pripoviedati mašare: danas je župnik našu kuću za taj dan pozvao po izpovjedne cedulje, rekao da se doma podučimo i molitvice u glavi saberemo. Sve su to čula djeca, kad im se otvorila uha i kroz ušesa rieč doprla do pameti; od kad pameću pamte i umom misle, već su svojih polazak k sv. izpoviedi razbirala, motrila svoje kućane odlaziti po cedulje izpovjedne i donositi ih kući — nu kad opaziše da se majka k sv. izpoviedi sprema, i ona zaželiše toga puta i toga blagovanja.

Djetinja će se želja izpuniti; dan po dan svane dan prve pričesti. Djeca što svečanije zaodjevena pristupiše k žrtveniku, da založe tielo božje: nevinost angjeoska snižena do prašine zemaljske, otvara usta, da si nahrani dušu hlebom angjeoskim; stvoritelj se je snizio, u lik hljeba se stisnuo, da si nahrani stvor za život vječni! Čudestvo se dogadja; mladjahno sveto srce uzdrhće, uzkipi pred svetištem klečeć, gledajuć presvetoga! Burkanje i uzdrhtanje oto nije od griešna straha, već je od čista nebesna veselja. —

Za ljeto za dva isto će tielo bujno uzrastlo u crkvu doći — doći će k sv. pričesti — koja promjena! I sada drhće, nu sad drhće krivac pred sudcem — rješnik sguren pod težinom grieha: jadna duša nemo-

Digitized by Google

gaše odoljeti napastniku: lakomosti gizde, lakomosti očiuh, lakomosti púti.

Tri prekrasna dara božja: gizdav si, da ti Bog dao prepoznati, da si najizvrstniji stvor božji, sličan dušom Bogu, viečan kao on, mišlju dosjetan, umom isto bistvo božje dosežan; — tielom okretan, upravna hoda, osjetljiv, stvoren da produljuješ stvaranje i da razplodjuješ sebi nalike stvorove; — okom, da se bez opasnosti krećeš, da se nagledaš stvorenja božjega — da razvidiš rad umne pčelice, da si vidiš tvoje dvore i kolibe, da na oči upoznaš stvoritelja.

Sve je dobro do kuda čovjek raztvarajući živalj nedosegne; slobodnom čovječjom voljom ova se tri božja dara mogu izopačiti, dušu izkvariti, tielo opoganiti, mogu čovjeka od Boga, od nesledovanja Isukrsta i od vjere odvratiti. Ova trojica slobodnom čovječjom voljom zlorabljena napunjuju tamnice i bolnice, dovedu ranu smrt tiela.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. kr. ap. veličanstvo dostojalo je prev. odlukom od 26. rujna t. g. podarhidjakona i župnika u Ivanci Stjepana Vukovića premilostivo imenovati razpateljem plemićkoga konvikta u Zagrebu.

— Svećenstvo kotarah virovitičkoga i lipničkoga u past. konferencijah odlučilo je uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu u poznatom smislu poslati pouzdanicu.

— Nj. veličanstvo prem. carica Karolina Augusta darovala za uredjenje crkve bl. dj. Marije u Gorah, prve banske pukovine 100 for.

— Postaše župnici: g. Franjo Požeg, upravljatelj župe u Žažini, u istoj župi, i g. Ignacij Vimpošek, duh. pom. bukovački, u Dubovcu kod Križevca.

— Sabor zagrebački odgodjen je dok stigne kr. rešript u pogledu nagodbe s Ugarskom.

Ljubljana. Nedavno bijaše tude g. Franjo Kums, rodom Belgijanac, od god. 1848. misionar u Australiji (Neuselandu). Ovce su njegove ljudožderi, podpuni divljaci. Budući da mu se misija silno zadužila (do 100.000 franakah), kupi po svietu prineske, da uzmogne nastaviti bogoljubno djelo misionarsko. Dodje upravo iz Rima, pa kani u Beč, odanle u Pariz i London, te natrag medju svoje divljake. Pripovieda, kako divljaci imadu svoje poglavare, kako su liepa stasa do hvat visoki, nu lienčine držeći sebe za gospodare, a druge radine ljude za robove. Ljube i štuju onoga, koj oštro s njimi postupa, pak s toga da neima biskup iz Francezke kod njih nikakova ugleda, jer je odviše dobar. Neprijatelje, što jih zarobe u ratu, ubiju i pojedu. Upitaš-li jih, zašto jedu ljude, odgovorit će ti: ako jih mi nepojedemo, pojesti će jih crvi. Kako su to grozoviti krvoloci, dokazuje n. pr. to, da mati nemari vlastitim novorodjenim čedom svojim lupiti o drvo, te mesom njegovim nahraniti krmke. Bilo bi doista bolje za gdjekojega „liberalca“ našega doba, da radje ide u novu Selandiju gledat, što su ljudi bez kršćanstva, nego-li što ide na obćinske sastanke ili sabore izasmijavat katoličke običaje, crkvu i svećenike. U nekoj su strani žene tako užasne, te nastave odmah usta i piju vruću krv ljudsku, kada se čovjeku odsjekla glava. Takodjer g. Kums bijaše već u pogibelji, da ga pojedu. Nekom prigodom započe jur poglavar, obkoljen divljaci, u strahovitu bjesnilu vojnički svoj ples, a to je znak, da već kane koga. Kums, znajući da tu ništa nepomaže, najgore pako da je pokazati strah, pograbi sjekiru, što bijaše kraj vatre, pruži ju glavaru i nastavi vrat. . . I tko bi si mislio? Na oto pobježe glavar, kao da bi ga odnio vjetar, pak ujedno i svi podložnici za njim. Isti taj glavar obrati se poslje, ter je sada veoma dobar kršćanin, samo ga kadšto hvata napast, kada s njim misionar progovori o jelu ljudskoga mesa. Zg. D.

Ugarska. Ugarski prabiskup odgovorio je na poznatu adressu tobožnje katoličke skupštine držane dne 7. srpnja u Stolnom Biogradu. Pismo prabiskupovo upravljeno iz Ostrogona dne 4. rujna na predsjednika one skupštine grofa Eugena Zichya, kaže, da su ugarski biskupi želju skupštine pretekli ter razprave ob autonomiji katol. crkve dotle uskorili, da se o prvom sastanku sabora može predati u mješovitu skupštinu. Što je pako skupština pouzdanicu i molbu poslala na sabor, neka bi se on zauzeo ter pomagao u toj stvari, misli prabiskup da je taj korak prenagljen; jer po načelu vjerozakonske slobode ima se zakonarski sbor u nutranje poslove bilo koje vjere upačati samo tada, ako se u ime crkve preko njezinih zakonitih zastupnikah zaprosi intervencija, za takovu pako intervenciju neima jošte nikakova povoda, nego bi bio istom tada, kada bi slobodi crkvenoj i nezavisnosti vlada podmetala zaprekah. Mješovite konferencije počimlju već i prabiskup pozvao je na nje Deaka glavom. — Biskup satmarski Ladislav Biro sazvao je katol. skupštinu svoje biskupije na 15. t. m.

— Zna se već, kakova je odluka stigla od prosvjetnoga ministerija ugarskoga na pitanje, bi-li Nazarenci smjeli pisati matice knjige. Ali kad je ministarska odluka došla u gradsko vieće peštansko, našla ona tvrda odpora; jer prigovara isto vieće, ako ne po zakonu, a ono da je po običaju bilo prosto i neuzakonjenim vjeram pisati matice, i one su valjale. Što bi Nazarenci po spomenutoj ministarskoj odluci morali javljati porod i smrt na to postavljenu gradskomu činovniku, a ovaj i zapisavat u svoje knjige i opet javljati dalje župniku one vjere, kamo prvlje spadaše Nazarenac: ta naredba da bi se jedva težkom mukom dala izvesti, a najtežje sbog

Digitized by Google

upisa kod župnika, s kojim Nazarenac neće da ima posla. Zato sl. gradsko vieće vidi i opet preku potrebu, da se vierska pitanja legislativom rieše što prije, a ujedno izriče želju, neka bi se naredilo, da gradjanske oblasti pišu matice za sve vjere, čim bi se mnogomu zlu uklonilo, a prokrčio bi se laglje put gradjanskoj ženitbi.

Austrija. Spomenusmo okružnicu ministra pravosudnoga na sudove kako se imaju dobaviti pisamah od preostalih ženitbenih razprah; sada ćemo pako vidjeti u nekoliko primjerah, kako se u tom pitanju drže biskupi. — Nadbis. vieće u Olomucu na molbu jedne stranke, kuda-li će njihova pisma i što je raditi u tom poslu, dosudilo je ovako: Katolikom drugovom bračnim nemože dopustiti in foro ecclesiae, da oni kao takovi glede svojih moralnih iz braka provirućih dužnostih traže pravicu drugdje nego in foro ecclesiae, ter zato u istom slučaju da preporne stranke imaju parnicu nastaviti kod duh. stola olomučkoga, a da je sud pripravan dalje ju pognati, pisma pako da se neimaju kamo drugamo predati, osim ako bi pravdajuće se stranke hotjele same natrag uzeti. — Biskup linački i brnovski očitovaše, da pisamah neće predati. Pisalo se za starca biskupa ljutomeričkoga najprije da je pismo predao i još sudbene povjerenike počastio objedom, a kašnje, da je rekao: ja ravno pisamah sam predati nemogu, nego, ako jih sudci hoće, neka si jih sami uzmu, što da i učiniše, budući pisma prosta i spremna na stolu. Prava je pako istina ovo: Dodjoše povjerenici i zaiskaše pisma potrebita za stanovit slučaj parbeni. Biskup odgovori, da zaiskana pisma niti nisu u njegovu biskupskom uredu, jer spomenuti slučaj spada u Prag. Nego, reče biskup, da i jesu kod mene, ja jih nebih dao. Treba znati, da se je jedan jezičac pražke nadbiskupije zasjekao u ljutomjeričku biskupiju, i po tom se sudci prevariše; a što je biskup povjerenike pozvao na objed, zato je, što on to po svojoj velikoj prijaznosti čini obično, a ovaj mu put povjerenici bili ljudi drugčije mili. U Trstu dade nedavno tamošnji zemaljski sud na znanje, da će toga i toga dana povjerenici doći u biskupsko vieće preuzimati pisma ženitbenih razprah. Dodjoše sbilja, ali ravnatelj pisarne biskupske uzkrati se predati, što je zemaljski sud prijavio vrhovnomu. Što je raditi s biskupom tršćanskim kano i linačkim i brnovskim o tom su vrhovna sudišta, a i ministerij viećali, pak je već i odlučeno. Kako se glasa, odustalo se je od prvašnje namjere ter se neće tražiti na jedan put sva pisma, nego svežanj po svežanj; jer itako po slovu zakona imaju se tražiti sama za pojedini slučaj „potrebita“ akta. Ta će viest biti istinita, jer za nju stoji „N. fr. Pr.“ Sudovi će dakle od biskupskih ženitbenih sudovah tražiti pisma za pojedine slučajeve, pak ako i tada uzkrate biskupi, onda se tekar imaju proti njim uporaviti sva zakonita prisilna sredstva. Kakova to „zakonita“ silila misli ministar, kažu po prilici vladini organi, a to, da neće već sud oko toga imati posla, nego političke vlasti. —

Italija. U Rezini blizu Napulja naumiše nekoji svećenici osobitim sjajem proslaviti ljetos blagdan Velike Gospe pak to da bude nekakav prosvjed proti neprijateljem crkve. Da to lakše izvedu, stadoše dobrovoljne prineske kupiti po kućah, pak i dobiše prilične svotice. Nu mjestna vlast, čuvši o toj sbirci, zabrani ju, i budući da se dva svećenika nisu pokorila, dade oba zatvoriti. Al da vidiš, što će biti sada. Težaci doznavši, što se sbilo sa svećenici, ostave udilj djelo svoje, pak i žene dohrle vičući, te sva uzbunjena hrpa hajde k sudčevoj kući zahtievat silovito, neka se zatvorenici puste na slobodu, pak ujedno gromadami kamenja poput silna grada jurišat kuću i razbijat što se dalo razbiti. Zatim navališe na stan karabinierah, kojih bijaše samo četvorica u stanu. Budući da se stalo pucati, to se i vojnici stadoše iz nutra braniti oružjem. Svjetina zapali tada stan i karabinieri izgubiše glavu, da jim nije u pravi čas pomoć prispjela iz Torre del Greco. Malo zatim dodje takodjer nekoliko satnijah vojnikah iz Napulja, i mir bude povraćen. — Do 150 osobah bude zatvoreno, naravski oni činovnici ne, što su ludom i zlobnom zabranom proizveli gungulu.

— Stožernik grof Reisach, koj bje nedavno imenovan biskupom u Sabini u Napuljskoj, te tako nasljednikom stožernika Andrea, imao se po nalogu vladinu u Maglianu uhvatiti i zatvoriti, što se bješe usudio zasjesti stolicu biskupsku, a bez potvrde kraljeve. Nu stožernik bude u pravi čas izviešten i povuče se na papinsko zemljište. Sada pako povela se nanj parnica, „što si prisvaja naslov biskupa sabinskoga ter obavlja biskupske poslove.“ Osim toga izprazniše njegovu palaču biskupsku, ter hoće da ju pretvore u kasar, neka se znade, što će reći u Italiji „slobodna crkva u državi slobodnoj.“

— Iz Mletakah javljaju ovo: Samostani su zaplienjeni, pak sada ide ministar na oto, da proda takodjer hramove božje. Prema volji kraljevskoga ministra Menabrea zaiskaše slobodni zidari mletački i milanski u gradskih poglavarstvah, neka bi se svi javni kipovi, slike i crkvice, što su posvećene majci božjoj ili drugomu kojemu svetcu, uklonile iz grada, odnosno porušile s dosadanjega mjesta.

Rim. (Odlomak iz posebna lista). Poslanicom apoštolskom podpisanom pri sv. Petru na 8. rujna, pretiskanom u službenom tamošnjem dnevniku dana 22. i mj. pozivlje sv. otac Papa Pij IX. sve biskupe nad crkvami obreda iztočnoga neobćeće sa stolicom apoštolskom na ekumenički sabor urečen za došasto ljeto. Prvostolnik pohvaliv u njoj crkvu grčku, koja s punom ljubavi nekoč ujedinjena Rimskoj, cvatuća tada u velike i u svetinji i u bogohvaloj nauci,

Digitized by Google

dan danas po pakosti onoga, po kom se pojavilo prvo razkolstvo u nebesih jest razdružena od crkve Petrove razplodjene po vasionom svietu, — ovako nastavlja: „Čim sam nedavno po svjetu počitovane braće svoje, Rimske crkve stožernikah naviestio i sazvao obćeniti sabor u Rim za ljeto dojduće, a za dan 8 prosinca, svetačni neoskrvnjenomu začeću Djevice Bogorodice, navrnjujem i opet (prviput pisaše sadanji papa tim biskupom o počelu apostolstva svoga, na 6 siečnja g. 1848. u veloj knjizi „In suprema.)“ glas svoj k Vam, i što mogu duševnije molim Vas, opominjem i zaklinjem, da se potrudite na taj obćeniti sabor, kako su se bili i predji Vaši na Lionski drugi pod blaženoga spominjanja Grgurom X., mojim predjašnjikom, i na Fiorentinski pod sretne uspomene Evgenijom IV. mojim takodjer prijašnikom: da tako po obnovljenih zakonih njekočnje ljubavi i po miru sv. otacah naših povrnutom iznovice u cviet, to jest po nebeskom i spasovnom krstovu daru s vremenom protraćenom, da poslje duge i guste žalostinke oblačine, poslje crna, nezahvalna i štetljiva mraka, neprestana pravdanja, zavidjanja i natezanja zarudi i prosvietli i opet vedri sklad željanoga jedinstva (rieči su to vele knjige Evgenija IV. „Laetentur coeli“ poslje sabora fiorentinskoga) da budemo jedni, kako je jedan i Duh, koj crkvu Krstovu ravna i sprovadja“. — Eto ti ponešto iz lista, kakov se sam ondje pisava, gdje ljubav Kristova nadahnjiva svaki pokret namienjen boljku svega kršćanstva. Dao Bog urodila plemenita skrb vrhovnika našega što obilatijim plodom. Drugim pismom apostolskim pod prstenom ribarovim od 23. srpnja o. g. papa, Pij IX. izobćuje poimence i svetčano popa svećenika Čirina Rinaldia Sicilianca odredjujuć uskupa i proglašujuć pred svimi duhovnimi i svjetovnimi viernici, da ga svi smatraju kako odieljena od tiela crkvina, i takova da ga bezuvjetno izbjegavaju svi. — S. Stolica biaše jurve ljeta 1864. dokinula do sada obstojeće „poslanstvo apostolsko“ iliti tako zvanu „monarkiju siciliansku“ sa dotičnim sudstvom i činovničtvom; a taj pop zabaciv tu papinu odredbu i preko pravomoćjah tamošnjih biskupah nastavljaše i rešavaše poput sudije kako i nekada poslove crkovne. Iza opetovanih i javnih opomenah svedj preziranih papa je eto taknuv se stroga mača vrhovne vlasti svoje upornika na najstrožiju kaznio. Slučaj koliko riedak, toliko žalostan.

Azija. Kako su nedavno kršćani urodjenici u Japanu usmrćeni, javlja časopis „Nangasaki Express.“ Noćju od 10. na 11. srpnja bje 150 na smrt osudjenih u parobrod „Sir Harry Parkes“ ukrcano i na pučini morskoj udavljeno, a 50 drugih, poglavito Francezah, čekaše dok dodje drugi parobrod, da pretrpe isti usud. Inostranim poslanikom, što se s toga pritužiše namjestniku, bude odgovoreno, neka se brinu za svoje poslove, a ne za tudje.

Sjeverna Amerika. Niemci u sjedinjenih državah američkih neprijanjaju uz načelo, da klerikalne škole glupost šire u školah, jer nebi se inače svimi dopuštenimi načini i pismom i riečju borili proti školam državnim (Common Schools — Tree Schools), kano zavodom s veće strane bezviernim, bezbožnim i nečudorednim, niti bi podižući vlastite, crkveno-katoličke zavode nastojali, da suzbiju težnje sustava školah državnih. — Tako podižu Benediktovci, što su u Americi na glasu kano „vješti učitelji i odgojitelji“ kolegij blizu Atchisona u Kansasu, gdje se učenici obražavaju u klasičkih i prometnih strukah. U taj kolegij kane Benediktovci, koliko jim dopuštaju sredstva, što jih imadu u ruci, primati siromašnih dječakah njemačkih uz najneznatniju plaću, da jih odgoje i naobraze za stalež svećenički. — Isto će tako sestre lorentanske školski zavod podići u St. Louisu, što će stati preko 45.000 for. .

— Proljetos izabraše u sjedinjenih državah povjerenstvo, što bi imalo ići k neprijateljskim plemenom indijanskim te skloniti jih na mirovanje. Vlada u Washingtonu budući uvjerena o tegobnoj toj zadaći zamoli Isusovca de Smeta, koga Indijani visoko štuju i ljube, neka bi on htio da bude vodjom povjerenstvu. De Smetu ima 68 godinah, a putovati valjade mu 700 miljah daleko, još je putovanje preko divljih i pustih predielah veoma tegotno. Što imadjaše dobri otac izgledati drugo, van da mu Indijanci, ako uzbiesne, nožem oderu lubanju, pak sasvim tim odvaži se on radostno na taj opasan posao. Ta ništa zato, mišljaše neustrašivi zatočnik vjere i ljubavi Isusove, samo neka mu za rukom podje zapriečiti krvoproliće te divljoj djeci puste divljači spasiti život i postojbinu. De Smet, koj bi vas život svoj posvećivao vremenitu i vjekovitu spasu biednih Indijanah, preziruć sve tegobe i pogibelji, mogaše imati srca srnuti u toliku opasnost; da-li bi se pako i najhrabriji liberalni vikač na što takova odvažio, o tom bi se moglo svakako sumnjati. — Kada de Smet boravi medju Indijani, odjeven je on vazda haljinom svećeničkom te nosi sa sobom propelo. Zovu ga oni „crnohaljcem“ ili „velikim mužem liečnikom“, pak tvrde uza to, da je on jedini bielac, koj nelaže. — Došav indi u tabor neprijateljski, bude dočekan veličanstveno i oduševljeno. Indijani dodjoše mu 20 miljah u susret, i najodličnije poglavice dopratiše ga velikim slavljem u tabor. Jedan poglavica reče mu: „Da je to drugi koji čovjek, a ne ti crnohaljče, to bi mu bio doista zadnji dan života.“ Dok je de Smet tri dana boravio medju njimi, stražili bi prvi poglavice, pače i spavali noćju kraj njega, da mu se neosveti koji Indijan, komu bielci ubiše rodjaka. Danju pako dolazile bi stotine majkah s dječicom, da jih crnohaljac blagoslovi. Nastojanju njegovu podje za rukom, te su poglavice indijanski imenovali poslanstvo od najhrabrijih vojnikah, što je imalo s o. de Smetom ići u Fort

Digitized by Google

Rice ter ugovarati s povjerenstvom. Ugovor, što ga tude sklopiše, bijaše svojim sadržajem čovječniji, nego-li ikoji drugi, što se u toj pokrajini sklopio s Indijani. Vrhovni poglavica Yanctonnaig-Indijanah reče u svom govoru: „Ako se mi naselimo, da obradjujemo polja, pak da se bavimo stočarstom, tada hoćemo, da otac de Smet dodje k nam i ostane s nami, pak mi hoćemo slušati njihove rieči, i veliki će nas duh ljubiti i blagosloviti". Uglavivši ugovor zahvali se mirovno poslanstvo indijansko siedomu misionaru na njegovoj ljubavi i požrtvovanju.

* Mjeseca srpnja bijaše po svietu tolika žega, kakove nije bilo jur s davna, misle barem od 1824. ni jedne godine. „Od vrućine, javilo se iz Pariza, vrije mozag i spaliti će upravo ljude i blago. Nespominjem se, da sam ikada što takova doživio. Pariz je pravo rekši peć. Danas imadosmo 34 stupnja (27 st. Reaumur), te su taraci od asfalta mal ne raztopili se. Skoro svaki gospodin nosi suncobran, a i mora ako nekani skapati od sunčana žiga". Isto tako javlja brzojav iz New-Yorka od 16. srpnja: Jur 10 danah vlada strašna žega, te je dosele od sunčana žiga umrlo 40 ljudih. Onako žarke a duge vrućine, kakova bijaše u Njemačkoj, nepamte starci od g. 1834. ili tija 1811. Groždja ima jur od početka kolovoza zrela, grozd po 1 franak, a vino će biti kano g. 1811. Ali od šta se sve nezna čovjek obraniti! — Neki Englez u Fiorenci pronašao nov način, kako se i čim valja braniti od vrućine. Sobu svoju dade obložiti kositrom kano kakov kotao, a do pasa napustio u nju vode, ter je nad vodom vidjeti samo stol, nekoliko stolacah, i police s knjigami, sve na gvozdenu držku. U toj kupelji prebavi čovjek najvruće vrieme dana, uči i dočekiva prijatelje, a na časove zaroni. Knjige, koje mu rabe, razklopljene su po policah, pak je divno gledati, kako Englez pliva od slovnice do slovnice i od riečnjaka do riečnjaka. Pak reci da Englezu nevalja pamet.

(*Knjižtvo.*) G. Janko Tomić, učitelj gl. učione karlovačke zove na pribrojbu za svoj zemljopis hrvatskih krajevah namienjen mladeži pučkih učionah. Knjiga će govoriti najprije kano za progovor u obće o naravi i njezinih pojavih, što je najnuždnije znati o suncu, mjesecu, zviezdah, zemlji, godini, o moru, o vodah tekućicah, o zraku itd. to za prvi dielak. U drugom diclu biti će pogled naravja u zemlji Hrvatah, zatim vas zemljopis hrvatskih zemaljah. Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne, Turske Hrvatske i Hercegovine. Svega će djela biti po prilici 7 do 8 arakah; a ciena za pribrojnike da neće biti preko 40 novč. Rok do 20 list.

— G. Armin Koričić, učit. hrv. gl. učione na Rieci, naumio je tiskom izdati tumačenje štivah i čitankah za 2. 3. i 4. razred, pak na taj „Tumač" svoj zove na pribrojbu školske nastojnike i učitelje. Obsizati će knjiga 12—15 arakah, ciena 1 for. 20 nč.

— Tiskom braće Battara izašao je riečnik talijansko-hrvatski s naslovom: Vocabulario Italiano-Slavo (Illirico) compilato per cura di P. Carlo A. Parcić del Terz' ordine di S. Francesco. — Rječnik Talijansko-Slovinski (Hrvatski) — god. 1868. U 12ini. str. 1146. To je druga polovina k prvoj hrvatsko-talijanskoj, prvlje izdanoj, čim je ogromno djelo neumornoga našega Parčića gotova; a potreba i želja za njim hrvatskomu narodu smirena, osobito krajem mora. Sud pravi naravno prepuštamo, drugim glavam; ali što i sami zavirismo unj i prelistasmo ga na brzu ruku moramo reći: da je naš jezik u njem riečmi i frazami izborit i obilan, i zanj da je ovaj riečnik puno vriedan.

— Perivoj darovah nebeskih. Molitvenjak od o. Fr. M. Miličevića Hercegovca. U maloj osmini 267 stranah. Kod Galca.

— Bratovčina presv. krvi Isusove. Po Viktoru Sasineku kapucinu. Izdao na hrv. jeziku Sk. Egersdorfer, župnik u Ludbregu. U Zagrebu 1868. kod Jakića u 16ni str. 64.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. I. reda: presv. g. vlastelin valpovački baron Prandau 20 for.; g. Edvard Tallián, župnik legradski s 20 for.; kano čl. II. reda: g. Josip Rakitić, podarc. i župnik u Sikirevcih; školska knjižnica kotara valpovačkoga s 20 for.; kano čl. III. reda: Samostan čč. oo. franjevacah u Klanjcu s 10 fr. O Karlo Antun Parcić, reda sv. Franje 3. reda misnik na otoku Krku 5 for. i Sočnić Ivan, kap. u Gušću.

Dopisnica urednička.

Velečastnomu svećenstvu kotara virovitičkoga smierna i srdačna hvala! Ravnim ću putem i dalje; ali po svaki način radje i veselije, kada znam, da neidem sam. Jedan duh radja jednotu i slogu, a koje tegobe nije razbila sloga, pače sloga u istini i pravici! Jedva smo na početku — trebati će nje, a dao Bog nikada nam je u sgodan čas nesmanjkalo!

Gospodi dopisnikom o primicijah. Rado svaki klerik pomišlja na taj dan i sladko se njega spominje svećenik, k tomu su primicije za mjesto i morda za svu okolicu znamanit dogodjaj, služi se ovamo sjajnije onamo štedljivije ali svagdje što svečanije; nu buduć da je obzirom na obseg štiocah i običajem, jer biva svake godine i više putih u godini, manje znamenit dogodjaj, osim ako je mladi misnik vanrednija osoba ili se dogodio vanredniji čin, zato neuvrstismo takovih dopisah, kako jih nevidimo ni po drugih listovih. Valja još pamtiti, da bi po načelu: jednako pravo za sve, i po nagonu mile si čine i osobe javiti svietu, naš list ova tri mjeseca morao služiti samo takovim dopisom iz višè biskupijah. Neka dakle gospoda dopisnici oproste.

Javna hvala.

Domorodnomu svećenstvu, koje mi je toli dobrovoljno i obilno priteklo u pomoć, što gotovim novcem, što služeć mise na korist djevojačke učione u rodnom mi mjestu Oriovcu, budi ovim iz dna srca rečena hvala! Upitni zavod otvorit će se 13. listopada o. g.

U Zagrebu 24. rujna 1868.

Stjepan Tadić,
svećenik koo milosrdnicah.

Urednik **Šimun Balenović.** Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 41. Tečaj XIX. U četvrtak, 8. Listopada 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Ima prizorah po svietu dosta, ter imamo česa gledati; ali je za nas najveći špektakul austrijski. Blizu nam je, oko nas je, s nami je, očutan je i stravan i za nas, pak ako i nije smjeti priznati zajedničkih interesah, po svemu tomu moramo jih ćutiti. Ali ćemo radje gledati, a svatko neka ćuti sam po svom srcu. Živio jozefinizam! To bijaše mjeseca ožujka parola sabornicam; ideji se slavila pobjeda, razsvietlio se u to ime Beč, makar su se ljudi sutradan pitali: zašto? slavila se pobjeda, pa kuda je taj jozefinizam? Birokracija upravo je onakova duha, kano i za Josipa II. i puk se upravo onako zavodi; ali ipak neima jozefinizma, jer neima jozefinskih biskupah s robskim svećenstvom. To i jest jedina nestašica, to su pravi jadi. Čim se odakle god što naćukne zakukaju sinje kukavice u gajbi Bergerovoj: prvi ministerijalni listovi dokančaju duge članke ovakovim prikorom liberalnoj stranci: „Živemo bez glave, srca i života, neradeći ništa sebimili i sebibožni tratimo dane!“ „Wir Österreicher sind doch recht dumme Kerle!“ — Nerekosmo mi nego reče stara „Presse“, ter si g. Beust svoga prokšena hrta neka dostoji sam ošinuti. A ljute se Bergerovi husari zato, što se mlada sloboda negoni napried; jer ovako da će svoj Europi ostati ruglom. Po imenu ljuti se (na koncu nezna se tko na koga, osim ako se u svojih listovih neljute ministri sami na sebe), zašto biskupi nisu već u škripcu. Svaki primjer s vana uvriedi jim ranu, ter bolovito jauknu. Kardinala Reisacha malo da neuhvatiše Talijani na zapovjed vlade, što se je na prošnju svoga puka dao sklonuti ter je došao u svoju stolicu na zemljištu talijanskom — — liepo se to vidjelo službenim i neslužbenim židovom, pisali duge članke nauka to vladi, da se uči od fiorentinske vlade, to biskupom, neka znadu, da i Austrija ima oružnikah. Pročuo se glas, da je ruska, vlada biskupa iz Plocka dala odpremiti (nije istina) u Sibiriju, a sve bande nove ere zasviraše sibirski marš! Oh Sibirijo! A srde jih biskupi svojim odporom u obće, a posebice, što neće da dodju u sabore. Češki i moravski držeći s narodnom strankom zna se da nedodjoše s političkih načelah (nebi došli ni s vjerskih), nje dakle ni nezovu; ali austrijski neidu u sabor naročito s vierskoga obzira, pak to i jest pučkim poslanikom prilika: slikati nje pred vladom kano upornike i pače urotnike, pred pukom kano neprijatelje slobode i pučkih sloboštinah, a pred svim svietom kano izrode neimajuće srca za dom i za rod. Osobito se grmilo u Beču i Lincu. Kardinal Raušer odgovorio je na opomenu predsjedniku sabora: da je lane sve godine bio zaokupljen poslom saborskim, a ove godine da mora štogod učiniti i kao biskup za biskupiju, po kojoj marljivo putuje; pa kako prije svega ima srca za crkvu, ima on njega i za Austriju (tu je frazu kardinal jur mnogi put izustio na ne malen gnjev liberalacah), pa kada se okolovštine tako preobrnu te on bude mislio, da bi carstvu, zemlji i družtvu mogao učiniti službu, eto njega u sabor. — Fino ali razumljivo. Iz Vorarlberžkoga sabora izadje biskup in part. a glavni vikar biskupa briksenskoga sbog školskoga pitanja, i svećenstvu svomu prijavi uzrok. Tuda jih dakle zovu u sabor i opominju. U istrijanskom pako saboru (u Poreču): nemogu vidjeti biskupah, preveć su jim tri: tršćanski, porečki i krčki, pak žele da se izrenu ili da udje u sabor samo jedan kao odabran poslanik drugih. Bilo za biskupe jakih zagovornikah pak s obe strane živa kreševa (16. rujna). Prošlo bez glasovanja sbog malena broja saborašah. Jednako jih liepo gledaju kako u Poreču tako u Beču i Lincu, to znamo već davna;

Digitized by Google

nu ovo spominjemo, neka se vidi, kako se proti crkvenim glavarom okreće sad ovaj sad onaj kraj. Jedinim dalmatinskim biskupom liepo je sada u cislajtanskom saboru zadarskom, i kako jim je liepo, predložiše s ostalimi u duhu Lapeninu neka se izjavi, da je dalmatinsko pitanje državno riešeno, pak da Dalmacija i oni u njoj ostanu kako jesu. Kad je rieč o saborih, neka umah idu na red oni. Ta ni neimaju na bečkoj strani sabori kakova drugoga posla, nego na odluke skupnoga sabora carevins. vieća reći: amen t. j. ni to ne, nego na amen reći amen. Nego reklo jim se, da obćeniti naputak k skupnom zakonu školskomu prilagode svaki svomu narodu i svojim potrebam (autonomija!), prem se i u tom šapće u uha slobodnih pučkih poslanikah vladina želja, neka bi takodjer to išlo po jednom koncu. A kako ide? Stalni odbor obćenite austrijske učiteljske skupštine sastavio je proti vladinu školskom naputku (ili ako ćeš osnovi zakonskoj za sabore) memorandum i njega razposlao na sve sabore. Dvie su točke, kojih se je jako prestrašio odbor, a to one odluke: da mjestno školsko vieće ima paziti na ponašanje učiteljah, i drugo da kotarsko vieće ima iz mjestnoga vieća za nadzornika imenovati jednoga vrstna člana. Jadikovice učiteljske prozujiše bez odziva, a mutni su jim izgledi na visoke stolice inšpektorske, kojom se nadom najdalje dadu voditi. Nego sabori (čuj slobode!) neostaviše ciele ni zakonske osnove vladine. U čemu je promjeniše? U čemu? — — Izkidoše iz nje dokaz ministra Hasnera, što je uvjeravao, da će novi zakon ostaviti crkvi u školu vas potrebit i pravedan upliv, a to da svjedoči liepo mjesto, što ga je zakon opredielio svećenstvu u školskih viećnicah. Moravski sabor uzkrati svećenikom osobni glas u mjestnom vieću; u českom predloži školski nadzornik Mareš, da se crkvenomu poglavarstvu ostavi neposredna pazka nad vjeronaukom, namjestnik bar. Kellersperg i više veleposjednikah zagroziše se da će glasovati proti zakonu, ako predlog propadne; ali je predlog ipak propao, pri čemu je čudno to, da su namjestnik i ministar Herbst protivno si glasovali. Mareš je jedini svećenik u pražkom saboru pri toj razpravi, pak pomisli da se mora pred svietom opravdati, i prao se je veleći: bojalo se je za katolički puk i sam mislio sam da neću moći ostati kraj tih zakonah, ali nisam hotio bučiti ni buniti (hvala ti Bože da nisam kakovi su drugi ljudi n. pr. oni biskupi pred vratima), a kad je ugledao ovu zakonsku osnovu (naputak) da se je skroz smirio, jer vidje da se crkva neluči od škole, nego samo župnici oslobadjaju velika bremena, niti se crkvi otimlje kakovo pravo. To se razumje, samo da ti ostaneš i više se uzapneš. Bečki sabor nije ništa promjenio osim što upravo uzkrati svećenikom po glavi glas. Jedini kranjski sabor promjenio je osnovu vladinu, dokle se god moglo, u duhu katoličkom. Pokle tako sabori ovaj ovako onaj onako promjeniše vladin naputak, a i drugčije zapinje u koječem; misli se da će školska uprava ostati još za koje vrieme kako i jest. Sgora evo išlo bi napried; nu neide sdola; jer sva naprava čini se narodom nenaravna kano i pastiru Davidu spremajući se na Golijata bojni oklopi. Krivnja se nazadka baca osim na biskupe i svećenstvo na Tirolce i Slavjane. Nemare oni zato. Prav liepo vode narodnu većinu u Ljubljani ćaćko Janez i Toman. I štajerski narodjani Slovenci u gradačkom saboru drže u crkvenih pitanjih s njemačkom konzervativnom katoličkom strankom. Gdje su god u manjini Slavjani, drže s konzervativnom strankom u crkv. pitanjih. Češki i moravski narodnjaci napisaše predsjednikom svaki svojega sabora i objaviše poznate „deklaracije." Koliko ote deklaracije podrmaše dualizam, znati će najbolje njegovi čuvari; nu ide i u naš list, što liepo reče deklaracija moravska, koju podpisaše i biskupi. „U svakoj struci javnoga i narodnoga života, u postupku proti crkvi i njezinim službenikom, proti nakanam i težnjam našega naroda, obučavati i gojiti mladež u pučkih srednjih i ostalih učionah po naravi, proti naravnom pravu sastajanja i udruživanja, proti slobodi štampe, u postupku pri namještivanju državnih činovnikah preuredjujuć političke i sudbene oblasti: svuda nalazimo da je zanemareno dobro našega naroda a nevidimo ni one umjerenosti, koje se je i stranačka vlada dužna držati i sprama protivnikah. Sloboda . . . obstoji samo za vladajuću stranku."

Sebična je svaka politika (osim hrvatske, koja je svačija prije nego svoja), ali se austrijski Poljaci sami sebe zasramiše, kako jim je politika sebična. Od Beča, za koj misle, da jih je prevario, odmiču se i oni sada. Nije to prvi a ni zadnji put. Sve bijaše spremljeno da će njihova veličanstva car i carica u Galiciju, pisalo se kako će se voziti na kolih zadnjega kralja poljskoga i kakovi će konjanici i konjanice u poljskoj odori pred kolima jahati, sve osim ministarah pratilacah carevih bilo je i za put i za doček gotovo; nu razbilo se posve, razbilo o sabor lavovski i njegove odluke. Hoće Poljaci da naprave od carevine četiri skupine: njemačku, česku, poljsku i magjarsku, s podpunom autonomijom, a što izabraše poslanike za carev. vieće, to je zato da ili dobiju što traže ili da polože na stol odluke pak odu. Ideja Austrije ota je na galičkom saboru plaho izašla iz istih ustijuh namjestnikovih, nego se je kroza sve govore preplitala ideja nove Poljske, a ličila se

Digitized by Google

lojalnim mastilom. Zašto ne, možeš govoriti što hoćeš, samo sve začini jednom lojalnom frazom; tako čine i liberalni Niemci, koji su u sebi toliko lojalni, koliko ultraši Česi i Magjari. — Kad se pitalo: tko će cara pratiti u Galiciju, dočù sviet da su prozebla oba ministra predsjednika knez Auersperg i grof Andrassy, ter prvoga da boli želudac, drugoga pako oči. Dosjetljiv sviet viknu na to: dualizam je bolestan! Izadje iz ministerija Auersperg, vrati se iz Beča doma u Galiciju grof Goluhovski ne kano namjestnik, već kano poslanik saborski, pražki namjestnik bar. Kellersperg zavadio se s ministrom Hrbstom te ide na dopust (valjda dug), tirolski namjestnik Lasser malo da nepade i dugo se je pisalo o Lasserfallu, a još se i sada maše, što se je usudio oko jedne gradj. ženitbe neliberalno narediti. Moraš drhtati ako si i carev namjestnik, usuprot pako, ako si u milosti, možeš postati tija kotarskim načelnikom i veći gospodin slabo znajući čitati i pisati. U tom ima snage i energije; ali makar, po tom svemu gata sviet, da dualizam hramlje. On se neda: Niemci još jače prkose Slavjanom u Pragu, Brnu, Opavi i Gradcu, a Talijani u Trstu, Poreču i Zadru — neda se on; ali ipak vidi sviet da se tako vladati neda, da ovaj sistem već puca. Što je tebe za to briga, to u crkveni list neide! Kamo sreće, da neide; nu treba čim pokazati, da nije svemu kriva opozicija biskupska, nego da tu ima i drugih kvakah, o što dvokolica zapinje. Što jošte ima snage, zna on nje naproti biskupom i svećenstvu u obće i pokazati. Eto nas opet na pravom putu. Počeše, ili barem naviestiše, da će i biskupe devetati. Past. poslanica biskupa linačkoga zarobljena! Šta se sve nije gatalo i pisalo, da je tu sbilja ružnih riečih napisao; nu puno krivo. Biskup piše o novih zakonih i kako se katol. puk naprama njim ima vladati. Bekoše da ima nutra ova izreka: „Vierski zakoni jesu laž"; nu neima ote izreke, nego pišuć uvodom o staroj zmiji i laži zaglaviti će ovako: „Osobito su od nekoliko mjesecih austrijski državni zakoni od 25. svibnja t. g. na kojih je laž svu svoju moć pokazala. . ." Ista se izreka, kako stoji u savezu s drugimi, proteže na ono, što se je i kako zakon tumačio, ne pako na sam zakon. Vrhovni zemaljski sud prijavio je biskupu, da će proti njemu povesti iztragu porad bunjenja i smetanja javnoga mira. — Spomenusmo, da češki biskupi izdaše skupnu okružnicu na svećenstvo i puk, pak da se sada dosjetio vrh. sud povesti iztragu i proti njim porad bune i smetnje. Kardinal Švarcenberg pozvan na sud da je prosvjedovao braneć se čl. 14. konkordata. Drugi opet pišu, da je sud sam tako dosudio nedirati unj sbog spomenutoga članka konkordata. Pogadjalo se je, da je ministerij već mjeseca srpnja bio razposlao zapovied, neka se pazi na klerikalne agitacije i ako i gdje uztreba, neka se zarobe biskupske poslanice i prepoviedi javno nje čitati i širiti; a to se sada zna kao ciela istina, čemu je jedan dokaz i pismo dalmatinskoga namjestnika Filipovića na ministre prosvjetnoga i pravosudnoga. U tom pismu pripovieda Filipović, kako je krčki biskup Vitezić u svojoj past. poslanici napisao „strastvenu" i „grizku" kritiku na nove zakone, podobnu razdražiti puk, ter kako je kotarskim načelnikom u onih krajevih otokah Raba i Paga, što spadaju pod Vitezićevu biskupiju, zapovjedio, neka čim stigne poslanica, zabrane svećenstvu čitati ju puku, ili ako bi puk za nju kojim god načinom doznao i hustio se proti zakonu, da rade po dobivenom jur naputku i svaki slučaj prijave namjestniku, a on da će umah javiti ministrom. Od vlade je dakle poteklo prvi put, a piše se, da je i sada ministar Herbst početnik. Kako kažu pojedini slučaji: vlada je sbilja odredila sudbene spise ženitbene tražiti samo svaki put za pojedine stranke, a biskupi po svoj prilici po dogovoru uza prosvjed odlučili dopustiti, da si jih sami sudbeni povjerenici uzmu. Tako se nedavna dogodi u Brnu: biskup nehtjede sam predati, povjerenik sudbeni primi iz njegove ruke pismen prosvjed, ode u pisarnu, uze si iz ormara pisma potrebita i još tajniku duh. stola dade pismenu prijamnicu. To će dakle iti tako u redu. Dajte slobodu barem, kolika je protestantska! Jedan kotarski sud proglasi osudu nadb. ženitbenoga suda bečkoga od 16. srpnja ove godine nevaljalom, a pravosudni ministerij još i bezpravnom, čim se hoće reći, da katol. crkva neima posve nikakova prava suditi glede razpita bračnoga, a za protestante stoji ministerijalna naredba od 23. srp. 1866. da se prije konačne osude ima čuti evang. crkva. Drugo carskom odlukom od lanjske godine ima se prot. seniorom iz državne blagajne za posebnu službu platiti na godinu 400 for.; katolički pako dekani, koji su na slabih župah za dekanske funkcije iz vjerozakonske zaklade (dakle crkvene blagajne) dobivali po 100 for. na godinu, izgubiše od nedavna tu podporu po naredbi ministerija. Za nuždu je dakle braniti svoje pravice, ili barem jednako pravo za sve.

Drugčije po toj novoj Austriji ničù kano gljive svakojaki prostovierski propovjednici i obilaze osobito veće gradove od Beča do Trsta redom. Već imadu i jednoga mučenika: Wanderpredigera Markworta izfućkaše u jednom trgovištu Niemci štajerski i počeše da će mu nabiti ledja; ali sretno uteče. Kuda prolaze, ako od nikoga, od službenih novinah sigurna jim je hvala. Pripravne su one pohvaliti i katoličkoga biskupa, ali treba prije da

Digitized by Google

je napisao knjigu i tu knjigu stavila katol. crkva u „index“ i on već sretno umro, kako „Presse“ hvali u Krakovu koncem kolovoza zakopanoga biskupa in part. Lentovskoga. I sbilja novi katolici i prostovierci drže obćeniti sabor u Berlinu, gdje će se valjda viećati, bi-li osobna Boga ostaviti na priestolu ili ne. Iz Austrije odišao je onamo sam starac Ronge, a budaliće svoje ostavi doma, rekši, da neima u njih jošte prave ideje. A jošte jedna vjera vuče se pod novim imenom iz stare ropotarnice t. j. pod imenom „Verein für religiösen Fortschritt“ tako zvana „nova crkva“ od Swedenborga god. 1757. utemeljena. Prva skupština sastade se jur u Beču ter pripravlja gradju za tu novu crkvu. — Židove premlatiše u Lavovu najprije jezikom na saboru, a kašnje na ulici i šakami i toljagami. Razpravljala se naime vladina zak. osnova, po kojoj bi se iznimka glede židovah imala ukinuti, a ta je u Galiciji da dvie trećine gradskih zastupnikah i načelnik moraju biti kršćani. Tom prilikom izpripovjediše govornici što su po Galiciji židovi. Zakonska je osnova odgodjena; nu puku se zasjekle saborske rieči u srce, ter buknulu vatru u židovskoj ulici upotrebiše rulje, da si na židovskih ledjih, kućah i istoj sinagogi izkale srce.

U Českoj sastaju se i razgone jednako pučke skupštine. Divna skupština sastade se na brdu Petruskoj — do 6000 samih ženskih glavah! Vike i klike bijaše velike, a oduševljene bez kraja, kada se na domaku taboru pokaza 18 jahačicah u narodnom českom ruhu starinskom. Govorilo se za prava česke krune, a razpravljala, kako se piše, ota pitanja: „Kada se uvede gradj. ženitba, moramo-li i tada biti mužu vierne? Bi-li i kakovu krinolinu nositi?“ Za dalje se nezna, što bi bilo; jer c. kr. činovnik prekinu debatu. Da nebude nereda, stavljena je na stražu četa husarah i pješakah. Od kada je Austrije i u njoj husarah, valja da neimadoše dičnije zadaće. Česka se baš uzrujala.

Došao je čas, da se i na ugarskoj strani vierska pitanja potegnu na red. — Eno navještena vierskoga zakona, eno spisa biskupskih konferencijah, eno već same konferencije mješovite: svi prvu svoju rekoše ter vidimo, kamo je okrenulo. Poseban se hoće o tomu članak i biti će čim što više saznamo; ali već sada moramo spomenuti štogod, jer obzor tako ište. Vierski zakon ugarski spodoban je posve austrijskomu, jer proizviru iz istoga crkvom osudjena načela, samo što ugarski u mnogom pogledu neide onako daleko. Takov je ipak, da ga biskupi nebudu mogli mirno propustiti i primiti. U katol. konferenciji čula se Deakova besjeda glasno. Nije zadovoljan s biskupskom osnovom, nego traži da se ustanovi izborni red za katol. skupštine, u kojih će katolici svjetovnjaci imati većinu i odlučan glas za upravne poslove. Primljeno. Medjuto školska osnova u saboru nagazila je na strahovit odpor ne ultramontanski nego protestantski sa skrajne ljevice. Rumunjska crkvena skupština prosvjeduje proti osnovi vierskoga zakona. Zapliće se umah u početku, biti će boja.

Medju Ugarskom i Hrvatskom pogodba evo će za čas biti skroz gotova. U zagrebačkom saboru dotična zakonska osnova primljena je sa slavljem. Divnih prizorah! Jedan vapio u radosti sa Simeunom: sada pusti Gospode slugu svoga u miru; drugi s Luterom pred saborom: tako mi Bog pomogao, drugčije nemogu, eno me! treći se uzpinje i lebdeći kano duh sabora izriče blagoslov nad djelom itd. Čusmo opet po strani sa Simeunom tekar molećih: nedaj mi Bože umrieti, dok nevidim spas — mukao glas! — Kukuruz je posijan i tko nebude vidio klipa, taj ili je za divljim ognjem zagreznuo u baru, ili mu je brijač sapunicom namazao oči i razum (prispodobe iz govora poslanika P.). Da nije bilo tvrdo nakanjeno ništa nemienjati, već primiti elaborat en bloc, nije moguće da hvaljeni poslanik svojom dugokratkom uputnom besjedom nebi bio uputio sabora, ter bi u Peštu slao sve poslanike, rekši: da tu koštaju a tamo ništa, i da bi jači bio „veto.“ Nu izašlo je bratinski baš nekako po polovini. Primio je pogodbu i ugarski sabor s klikom, pa kad nj. veličanstvo potvrdi, onda će se preurediti vlada (morda i za manje nego za 9 godinah — kako tješi posl. P.) ter će se poći riešavat nutarnja pitanja. Koliko će se novi pokret i o nas zadjeti, vidjeti će se i to do skora.

Na koncu da se ogledamo na okolo. Javljena su svietu pisma sv otca na iztočne biskupe i protestante — nečujemo do sada kako je primljeno. Garibaldi sprema gradju za republiku talijansku i osvetu za Mentanu. U Španjolskoj revolucija bez velike krvi sbacila kraljicu i dom njezin burbonski na veliku radost: ili što pade jedna kruna katolička, burbonska ili na prosto kruna. Petrogradski dvor da se je s Vatikanom počeo ljepše gledati i s njim pogadjati se o miru. Sultan da kani Bugarom dopustiti posebna patriarhu. Drugčije same skupštine: filozofi, odvjetnici, jezičari, prirodari, radnici itd. sve vieća. A mi Hrvati beremo.

Žiće katolika pučana.

(Konac.)

Što u staro pogansko doba ovo troje počini, moglo bi se koje kako izpričati: bila je sloboština, neznadoh za pohotu da zakon nekaza: nepohotil

Digitized by Google

Rim. 7. 7. Nu buduć da je zakon objavljen, napredak u opačini izpričati se nikako nemože — Već u devetnaesti viek nauk božji obrazuje sviet, kroz toliko vjekovah i rečeno troje svoju postavu mienja i svoje lice. Mnogu žrtvu pogutaše, a čim se sada zamahnuše kao nikada do sele: obmamom navališe na ljudstvo.

Znana tri dušmana kao tri nevidljiva duha hodaju širom svieta, rekao bih, već kod samoga narodjenja slete diete, te š njim rastu i napastuju ga. Čim se čovjek prostrani tielom, širi mišlju, sbriva okom, sve to ona tri jača i jogunastija. U sjajnom dvoru, gdje se ugladjenost držanja uniela: hine prijateljstvo i štovanje i u prostoj kolibi, gdje se je istina i iskrenost udomila, je-li će se kršćenik roditi, kojega jedan, drugi ili treći nebi bio shrvao? Tko bi se poljem svieta okom i mišlju odtisnuo, grozovit bi opazio poraz, kojega ova trojica med ljudstvom počiniše. Tko će ranjenike vidati? katolička crkva vida ranjenike i lieči — liekom jevtinim — badavnim. Pridji griešniče, klekni — izpovjedaj se, biti će ti melema da se oporaviš.

Dobra majka katolička crkva oberučke baca se na vrat svojemu razmetnu sinu, vrativšu se s daleka puta obterećenu svežljem grehote; tako čini, mila majka, svako doba, jer je svakom kršćeniku svako vrieme prost put do spovjedaonice, i svećenik svakomu kto zaište, pripravan je bez mrmljanja u spovjedaonici dušu bolestnu vidati, dvojeću naputiti, sašlu navraćati na stazu spasenja; nu svoje ruke razkriljuje i k vazmu dočekuje, napregnutom pomnjom i pažnjom crkva; zato i jest k vazmu oko spovjedaonice naloga najgušća. U zagrebačkoj biskupiji jur od pamtivieka gg. župnici udesiše za taj posao, da bude veće pripravnosti i priličnosti vjerujućim i kajućim se, stanovite dane kada će se u župi uzkrsna izpovied obavljati.

U oči dana urečena i puku obznanjena sakupe se duhovni posleniči. — Jutrom opaziv župnik da je jur dostatan broj izpovjedanih, pristupi k žrtveniku. Pokornici razumiju glas zvonca; u dva se reda duž hrama redaju kako je dug, i preostaje ih; svi klečeć sklopiše ruke na prsa. Župnik izvadiv iz kućice božanstvo poslje izpoviedi i odrešenja podaje kruh angjeoski uza rieči: „Tielo gospodina našega Isukrsta sačuvalo ti dušu za život vječni!“ U spodobi kruha svaka duša prima pravo i živo tielo Boga — svi se ga užiju, a Bog ostane cio! Ovo je tajna našega zakona, koja se tek vjerovati nipošto preseći i shvatiti može. Čim jača vjera, živahnija su osjećanja. — Milost božja umila dušu, zraka ufanja, do sele zastrta tamnom neprozračnom koprenom nevjerstva, oživljuje pomladjelu se dušu i tielo postaje nekim nevidljivim nutarnjim uzhitom lagašnije.

Tako bivalo liepo čislo lietah; napokon jedrina tiela oslabi, žutim salom i debelim mišičastim mesom razpružena koža nabira se, i u naborih visi o kostih, njekoč lahkih, ali sad već osušio se u kostih mozak, stanice u mesu mršave, vapnjenjača drži cipelj na skupu, osušila u sglobih mast ukočila žilice-vezice, te užkraćuju gibanje, nožice trkalice netom se miču! Mladjahne obline tiela nemogu naknaditi obruči, niti izpalih bedarah pamučina izpuniti. Zrcalo se pokriva — nekaže liepo. Plešiva se tutanja svietli sobom, laloka, kojoj nebiahu 32 zuba težka, krezuba pala, te se hoće ustnicom zahvatiti nosa. Tielo izprva hoteće uzviti se nebu pod oblake sgurilo se, glava zamiče u ramena, a ledja namiču višinu. — Oči bistre vidješe u pol tamne noći — mutne su, vodene su nevide u pol biela dana. Um, dizajući se do nad Boga, pače ga tajeći — nemisli da misli, težki ga sni uznemiruju. Velikana čovjeka odbjegoše tri prijatelja: oholost tiela, oholost očijuh, požuda svieta. Velikanu se čovjeku zadnji čas primiče, a odmiču se prijatelji. Jednu jeditu želju zaželjio: da se na smrtnoj postelji pričesti. Crkva katolička šalje svojega svećenika, tik do postelje umirajućega. Jer smo jednim miris smrti za smrt, a drugim miris životni za život. 2. Korint. 2. 16.

Štioče dragi, kako se strašno gdjekoj smrtnik na smrtnoj postelji lomi i prebija — a gdje koj spokojno i odlučno očekuje razdielbu duše od tiela. Šta je tolikoj razlici uzrok? Istina je, da umirajućemu od bolesti osjetila jedno za drugim obamiru: oslabi vid, ogluši sluh, otupi pipalo na prstih i okus na jeziku, te se tako bolestnik sve komad po komad razstavlja sa svojim tielom. — Duša je bezsmrtna, znade nauk kršćanski o životu na drugom svietu, sjeća se činah tjelesnih, kojimi baš nije svigdar privolila, već u borbi zabašurena s tielom sukrivnica. Jeli smrtnikov pokoj ili nemir plod umirajućih osjećalah, ili oslobadjajuće se duše, i slutnja dobre ali nedobre nagrade na drugom svietu.

Dopitano je ljudem, da umru. Matuzalim je valjda umro na oslabljenju žiznjih. Tako bi bilo, da neima toliko grizlicah našega žića. Ima stvorovah za dan rodjenih i isti dan umrvših — nagla smrt. Čovjek živi i veseli se životu razmjerno prama ostaloj životinji dugo; slabi si življenje koje čim i koje kako i svačim — dobro bi bilo, da si otom ugodnošću neoživljuje moljacah progrizujućih tkanicu mesa i kože. Naravska smrt riedka!

Sitno zvonče, odabrani viestnik smrti sa zvonika župne crkve; dva tri-li rožnja odbije. Tko je božji umro? pita selo; daj mu Bog duši lahko! odgovara selo. Pozvanjanjem opominjaju se na molitvu za upokojenje duše preminuvša druga, dok na odru leži truplo, kamo ga snuždena briga domarah smjestila, ili bogatstvo — baš tužnom dogodjaju protivno — sjajno uparadalo. Pomor vlada svomkolikom naravom. Za vanjštinu čovjeka skrbi svjetovna oblast. Zapečati, odpečati, popisuje, prodava na bubanj, odbraja nadnice i pristojbe, izplaćuje mučno stečeni imetak pokojnikov smijućim se baštinikom. Po smrti znade se imućna i novčana težina skrbna radnika. — Crkva obuhvati molitvom dušu — ne samo na čas smrti, ona ostaje crkvena imovina tija

Digitized by Google

i na onom svietu. Crkva prima i tielo katolika, koje ostaviše drug i rodjaci, djeca i prijatelji. Crkva prima kod mrtvaca ono, što ovdje nikomu nevriedi ma niti pod noktom crna — sviet grabi što blišti i kao novac zveči. Siromak sav pripade crkvu.

Križi na groblju su poredani, koji jest spašenoga? Placebo Domino, in regione vivorum. Ps. 114.

Na slunjskih brdih.

Decretum generale s. Congregationis Rituum.

Riedko je komu duhovniku nepoznato, kako se iza obrednih odredabah Pape Pia V., Klimenta VIII., Pavla V. i Vrbana VIII. zavela čuvena pravda medju naučenjaci i obredoslovci: „Smije-li se u mašah za pokojne, u crnom ruhu otvorit shranišće sveto — tabernaculum — i odande iz čestičnjaka dielit sv. pričest viernikom.“ Veća ih čest bijaše niječnoga mnienja, a najpače poslje odluke izdane po sv. skupšćini za obrede dne 2. rujna lj. 1741; totu na upros: „More-li svećenik u maši za pokojne posvetit česticah, s kojimi da za nje pričesti vierne“ sv. sbor neodgovara doduše izravno, ali propisuje pravilo, kojega da nam se držati, što je pričesti za vierne, ovako: „In Missis defunctorum, in paramentis nigris non ministratur Eucharistia per modum Sacramenti, extrahendo pyxidem a custodia, potest tamen ministrari per modum Sacrificii, prout est, quando fidelibus praebetur communio cum particulis infra eandem Missam consecratis.“ Po razlici medju pričešću: poput žrtve i poput svetotajstva očivesto je sv. skupšćina sjećajuća se opomene sabora Tridentinskoga — sess. 22. cap. 5. de Sacrificio Missae — obznaniti htila, da nije prikladno u crnu ticati se svetišća, ter iz čestičnjaka tamo sahranjena pričešćivat viernike, poput svetotajstva, a da je slobodno posvećivat česticah i s njimi pričešćivat, poput žrtve. Tomu pravilu udovoljavalo se, istina, kako zakonu malda ne posvuda, a naposebice u crkvah po Rimu; ali čim se sa strane jedne pogdjekojim činjaše, da se sv. sboru hotomce nije htjelo ravno riešiti onaj prvi upros, ni izdati o tom odluke obćenite; čim se s druge znalo, da protivni nauk ima zatočnikah čudo važnih i naučenih, a povrh svih Benka XIV. u djelu mu: De sacrificio Missae, spisanu i utlačenu lj. 1748., dakle brzo po onoj skupšćinskoj odluci; čim se napokon stalo osvrćati, da nije ni u crkvah baš posvuda, ni svim svećenikom svejedan običaj: pojavi se iznova drevna razpra, ter više biskupah s njom u Rim pred vrhovni zakoniti sud. Palermitanskomu pitajućemu o toj dvojičnoj pri na 12. travnja 1823. odvrati sbor: „ut haec gravis quaestio videretur — da se prosudi — peculiariter et ex officio“, a Modenskomu lj. 1837: „Dilata et servetur rescriptum in Panormitana.“ I tako je sbog raznolikih okolnostih to pitanje ostalo odgodjeno sve do nedavna.

A kada se u skupšćini dana 16. rujna 1865. razpravljalo o ljubičnoj vrbi što je mašah za mrtve pri žrtveniku, gdje je shranjeno presveto otajstvo, bi o koncu odgovoreno „da se to po treći put odgodi, ali da se i opet predloži uz drugu dvojbu: Može-li svećenik u ruhu crnom odklopiti čestičnjak za da pričesti vierne. Pa na neprestane molbe biskupske, na 3. ožujka 1866. u navadnoj skupšćini za obredne poslove odlučiše članovi, da se dvojba i jedna i druga zrelo i što točnije prouči i obćenitom odlukom zauvjek rieši. Radili su, pisali i pravdali su se tomu sboru prisjednici, ter u skupšćini sabranoj u Vatikanu dana 17. lipnja ove godine, uzoriti i preč. g. stožernik tomu sboru predstojnik predloži iste dvojbe, a uzoriti i preč. otci članovi razsudivši stvar jurve odprija zrelo i točno odgovoriše: *„Affirmative, seu posse in Missis defunctorum, cum paramentis nigris, sacram Communionem fidelibus ministrari, etiam ex particulis praeconsecratis, extrahendo pixidem a tabernaculo. Posse item in paramentis nigris ministrari Communionem immediate post Missam defunctorum, data autem rationabili causa immediate quoque ante eamdem Missam; in utroqae tamen casu omittendam esse benedictionem. Missas vero defunctorum celebrandas esse omnino in paramentis nigris, adeo ut violacea adhiberi nequeant, nisi in casu, quo die 2. Novembris sanctissimae Eucharistiae Sacramentum publicae fidelium adorationi sit expositum pro solemni oratione Quadraginta horarum prout cautum est in Decreto sacrae hujus Congregationis diei 16. Septembris, anni 1801.“* Et ita decreverunt, ac ubique locorum si sanctissimo Domino Nostro placuerit, servari mandarunt die 27. Junii 1868. A sv. otac odluku je tu prihvatio i potvrdio dana 23. srpnja iste godine.

Odsada je ta odredba pravilom vežućim bez iznimke i preko svakoga običaja za sve i za posvuda.

Primjetak. U toj odluci veli se: In utroque tamen casu omittendam esse benedictionem. Po naših stranah i dalje njih, gdje sam bivao, pametim običaj, da svećenik pričestiv na koncu sv. maše ili prvo nje viernike za to poredane, blagoslovi s čestičnjakom i njih i druge nazočnike. Koliko je toj navadi temelja, neumijem reći, ali to znam kako jamačno, da je sv. sbor većput uprošen, što da ga on do te navade drži, odgovorio: da je nepoznaje po zakonu, i da posvuda u toj službi vršit valja propis obrednika Rimskoga. A tote je ovako zapisano: Iza molitavah: Izpoviedam se. . . Pomilovao vas . . . Proščenje . . . Evo Jaganjac . . ., trokratna: Gospode nisam dostojan . . . pa: Tielo Gospoda našega . . . svećenik vraćajuć se k žrtvenku i što valja obavljajuć neka na glas moli: O sveta gostbo — (O sacrum convivium, — datur) . . . v. Kruh s neba . . . odg. Svaku nasladu . . . došavši u vazmeno doba: alleluja. Zatim: v. Gospode usliši . . .

Digitized by Google

odg. I vapaj moj . . . v. Gospod s vami, odg. I s duhom tvojim. Pomolimo se: Bože koj si nam pod Svetotajstvom. . . Timtoga zaklopiv čestičnjak, oprav si i otrv prste položiv ga u shranišće neka rekne prama žrtveniku s razkriljenima rukama a uzdignutima očima: Blagoslov Boga svemožnoga — i obrnut prama narodu neka jednom prekriži veleć: Otca i Sina i sv. Duha da sišao vrh vas i ostao vazda s vami. Odg. Amen. I to na latinsku ili na hrvatsku kako je već gdje običajno. A tako neka biva, ako pričesti prvo začete sv. maše ili nakon nje, a ne, ako pod mašom, poslje pričesti svoje. *k. V.*

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. kr. ap. veličanstvo dostojalo je prev. odlukom od 2. listopada t. g. dozvoliti, da se u zagreb. prv. kapitulu magister canonicus senior Pavao Gugler po redu pomakne kano archidiaconus de Vaška, i ujedno prazno mjesto zadnjega kanonika podieliti Stjepanu Vukoviću, ravnatelju plemićkoga konvikta, podarcidjakonu i župniku u Ivancu.

— God nj. veličanstva obslužen je u prvostolnoj crkvi običnom svečanošću uz pribitnost gradjanskih i vojnih oblastnikah. Pontifikalnu misu služio je presv. g. biskup velepredstavnik Ivan Kralj.

— G. Adolfo Veber, bivši ravnatelj kr. gimnazija zagrebačkoga, postavljen je u školski odsjek kod vis. kr. namj. vieća.

— Svećenstvo kotara gradiškoga odlučilo je iz past. konferencije svoje od 30. ruj. t. g. pristajući uz izjave preč. kapitula, vanjskoga svećenstva na duh. viežbah i kotara zagrebačkoga javiti uzorit. g. stožerniku nadbiskupu smiernu pouzdanicu i čestitku.

— U sabornoj sjednici od 19. rujna t. g. podnesoše iz sabora poslani povjerenici o izboru poslanika izvještaj. Osim što povjerenici pronadjoše izbor nevaljalim, doznadoše oni, da je župnik koprivnički g. Josip Beruta „prigodom izbora zavadjao seljake lažnimi govori, koji su sposobni da osumnjiče vladu ter da je počinio prestupak po §. 312. k. z. Odbor predlaže s toga, da se isti župnik putem dotične oblasti preda sudu.“ Poslje kratke razprave primljen je predlog dvor. savjetnika Zlatarovića, da se ota stvar nepreda sudu nego namj. vieću za uredovanje. — Nego čitamo sada u „N. Pozoru“ dugo očitovanje g. župnika Berute, gdje pripovieda, kako je iz javnih listovah doznao za rečenu razpravu saborsku i odluku, da je pretražio i pročio vas kazneni zakon, a osobito navedeni paragraf, ali nenalazi da bi budi u čemu riečju ili činom bio sgrešio, spominje sve kako bijaše i na protivnu stranku zapovraće krivnju, a na koncu očituje: da se on nikakovih i ničijih pravednih iztragah neboji, niti da ičlje milosti traži, nego da je pripravan uviek dati račun od svojih riečih i djelah.

Beč. Grof Trautmannsdorf odlučno je imenovan za poslanika austrijskoga kod sv. stolice, pak će skorom u Rim, da nastupi svoju službu. Časopis „Pall Mall' Gazette“ donese nedavno viest, da Austrija nenamjerava poslati u Rim svoga poslanika, a sada veli isti taj list: „Austrija se primiče sv. stolici, te je odlučila novoga poslanika poslati u Rim, mjesto da se dade zastupati poslanikom tajnikom. Otu namjeru prijavio je sv. otcu baron Ottenfels, koj je Nj. svetosti ujedno predao gotički misal kano poklon od cara Franje Josipa.“ U naimenovanju grofa Trautmannsdorfa nemože se baš opaziti znak primicanja Austrije prama sv. stolici. Mjesto poslanika nije se moglo ostaviti nepopunjenim, a da to nebude očevidnom demonstracijom, dočim je sv. stolica na bečkom dvoru sveudilj zastupana po apoštolskom nunciju. Nu osoba, što je izabrana, nemože biti dokazom, da se tu misli na primicanje, pa makar se službeno i hvalio grof Trautmannsdorf; jer zna se da mu je otac u gospodskoj kući glasovao proti konkordatu, a on sam da je pouzdan prijatelj barona Beusta i liberalan državnik.

Olomuc. Knez-nadbiskup olomučki, kako se javlja „N. fr. Pr.“ zato, što se krati predati pisma svoga ženitb. suda, odsudjen je opet na globu od 5000 for. Ako umah neplati prvi obrok od 2000 for. silom će se globiti.

Prag. „Correspondez“ javlja: „Zemaljski sud pražki priznade po predlogu držav. odvjetnika, da u pastirskih poslanicah českih biskupah i naputku istih biskupah ima zločin smetanja javnoga mira, i zato da se isti spisi nesmiedu dalje širiti.

London. Budući da se obćeniti sabor sazivlje, prinukalo je to englezke protestante, ter upraviše (prije poziva papina) u znamenitu broju peticiju na papu, kojom izjavljuju, da je čovječanstvu u naše doba više no ikada treba središte za jedinstvo, pravednost i mir. S toga englezki prosioci mole papu, neka obilježi načela narodnoga prava, a zakone pravednosti neka ustanovi naproti sili; čovjeka i porodicu neka brani proti novovječnomu robstvu, što polazi od militarizma, ter neka opet preuzme ono mirovno vladanje, što biva pravilom, ako ne za kralje i vladare, a ono jamačno za sve dobro misleće ljude.

— Markez Buta slavio je svoju punoljetnost tim, što je prešao na katol. vjeru. On je vlastnik ogromne imovine, od koje ima na godinu 7,500.000 franakah. Imovina mu stoji u željeznih i ugljevitih rudah po više grofijah škotskih i velških, zatim u pristaništih za brodove i raznih zemljah. Slavio je pako svoju punoljetnost u Cardiffu, po znamenitosti četvrtoj luci veliko-britskoga kraljestva. Njegov parobrod, kada je brodio preko Gjur-

Digitized by Google

gjeva prekopa, sliedilo je čitavo parno brodovlje, a u toj pratnji bilo je ponajviše ljudih, što rade u njegovih brodovih i imanjih.

Carigrad. Razni listovi javiše, kako je sultan milosrdnicam za sirotište u Bebeku poklonio svotu od 80.000 pijastarah (po prilici 10.000 for.) Ima u časopisu „Semaine Religieuse“ viest, kako se to sbilo. Milosrdne sestre, neimajući više novacah, da započeto djelo dovrše, odlučiše pomoć zamoliti u sultana, koj jim se bijaše jur češće pokazao dobrostivim. Molbenica bude sastavljena, te se radilo samo o tom, kako ju u ruke predati čestitomu padiši. Odvaži se na oto sestra od drugih srčanija, a prilično vješta turskomu jeziku. Dodje s drugaricom si na mjesto, kuda bi prolazio sultan idući u džamiju, diže u visu svoju artiju, a jedan od pobočnikah uze ju k sebi. Prodje nekoliko danah, al odgovora neima. Biedne sestre stanu jur klonuti duhom misleći, da jim car nije uslišao molbe. Nu, ona, što bijaše predala molbenicu, htjede takodjer da i opet podje sama po odgovor. Dodje indi opet na mjesto, kuda bi car obično prolazio. Nu upravo toga dana bješe se car odvezao u jednu džamiju na bosporu. Sestra se ohrabri udje u primjeren čamac s dva vesla te se odveze do blizu palače, da tude počeka na sultana. I sbilja joj podje za rukom izvesti, što bješe naumila. Sultan ju opazi i dade znak, neka bi joj se čamac približio. Tada preporuči mu s nekoliko smjernih besjedah molbu dosele neuslišanu. Car se tomu začudi sve donle misleći, da je posao s davna jur uredjen. Obreče dakle sestri, da će se do mala sjetiti njihove molbe i milostivo ju pozdraviv odplovi. I doista namah sutradan donese jedan komornik sultanove palače glavarici milosrdnicah 80.000 pijastarah, za koju su svotu molile padišu.

— U glavnom gradu evropske Turske, prestolnici sultanovoj, ima sada 6 katoličkih crkvah obreda latinskoga. Od tih su 4 župne crkve. Crkvom sv. Petra u Galati upravljaju dominikani. U Peri su dvie crkve, kojima upravljaju franjevci, dočim je crkva sv. Duha pod upravom svjetskih svećenikah. Zatim je tude crkva apoštolskoga vikariata i crkva francezkoga poslaničtva, na čast sv. Ljudevitu, gdje pastiruju kapucini. Ako i jesu ote crkve razmjerno malene, a ono ima naprama Carigradu, nu na azijatskom zemljištu u Kodi-Keni velika i veoma krasna nova crkva. Prije 10 godinah nebijaše ondje nikomu slobodno stanovati osim muslomanom, dočim sada u tom liepom gradiću živi većina katolikah. Školska braća imaju tu ogroman zavod.

* Liečnici i profesori bez vjere zavodnici mladeži. Dokazano je, da su profesori medicine na sveučilištu parižkom čistoću proglasili „zločinom proti naravi“, što je dakako nauk, koj samo omiljeti može lahkoumnosti bezvierne mladeži. Zna se dalje za učitelja, koj bi mladim ljudem ucieplivao „sifilis“ ter jih pustio, da druguju s okuženici, nebi-li takovo ucieplivanje i liečenje sramotnih bolestih unapried čuvalo čovjeka, ter mu dopustilo, da se bez svake bojazni baca u ždrielo svim mogućim razuzdanostim. Zna se takodjer za učitelja, koj bi znanstveno dokazivao, da su kriepost i zloća plodovi tjelesnih funkcijah, kao što postaje slador i sumporna kiselina ondje, gdje se stavljaju uvjeti njihovu postanju. Zna se isto tako za učitelja, koj je u svečanoj sjednici godišnjoj pohvalio zloglasni sustav Malthusov, kako bi se zapriečio blagoslov djece u braku. Takovi se nauci podavaju mladeži i obćinstvu kao posljedak „slobodnoga iztraživanja“, kao posljedak „dogme nove znanosti“, a to uz carsku povlasticu i na državne troškove. Pak naši naprednjački licemjerci hoće da tvrde, kako se znanost nepača u vjeru, ćudorednost i politiku. Doista čovjek morao bi pomisliti, da je čovječanstvo poludjelo, kada motri drzovitost, kojom se širi ta „bezsramna znanost.“

* Francezka akademija dieli svake godine više nagradah za kriepost, a to iz zaklade prošloga vieka po g. Montyonu utemeljene. Od 21 nagrade dobio je ove godine ženski spol 20. Prvu nagradu (3000 franakah) dobila je neka crnka, služkinja u Mouillonu blizu Toulona. Iz govora, što ga prigodom nagradjivanja govoraše grof Carné, doznajemo, zašto je stara Nimfa tako odlikovana. Ona bi pred gospodarom gubitak imetka mu utajivala, a ribarenjem po noći onoliko novca služila, koliko bi on gubio.

(*Književno.*) U Beču nakladom školskih knjigah izašla je „Gojitba i obća učba. Učevna knjiga za kr. učiteljišta u našoj domovini. Priredio ju Stjepan Novotny, učitelj vjeronauka, pedagogije i didaktike na kr. učiteljištu zagreb.“ Ciena 70 nov.

— U tiskarni dor. Lj. Gaja počelo se je troškom i nakladom namjest. vieća tiskati željno izgledano djelo „Znanstveno nazivoslovje“; a izradio ga velikim trudom neumorni pisac g. dr. Bogoslav Šulek. Raztumačeno je u tri jezika: hrvatskom, njemačkim i talijanskim. Biti će ga preko 80 sitno tiskanih arakah običnoga za riečnike oblika.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: gg. Stjepan Mavračić, župnik n Dolj. Miholjcu; Andrija Stipić podarc. i župnik u Novski; Marin Hemen, župnik u Bogičevcih; Mihovil Mikić, župnik raićki; Stjepan Valdec, župnik rakovački; kano član III. reda: gg. Mato Vojvodić, župnik u Staroj Gradiški; Sebastian Kovačec, kapelan lipovljanski; Josip Jecman, kapelan križevački.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 42. Tečaj XIX. U četvrtak, 15. Listopada 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkveno pitanje ugarsko.

Preko godine danah očekivasmo željno što će na koncu izaći iz onih čestih i dugih konferencijah biskupskih; a sada nam evo čitave osnove najprije u soligradskom listu „Der Vertheidiger.“ Pregovaralo se i dogovaralo, pisalo i brisalo, davalo van na presudu odličnikom katolikom i samu ministru prosvjetnomu i presuda s prigovori opet se metala na razpravu, dok je eto gotovo i zaglavljeno čekalo na skupnu ili mješovitu konferenciju. Osnova od 75 paragrafah nazvala se čednim imenom „punktacije.“ Objaviti ćemo ju u bližnjih brojevih; a sada ćemo samo prema cilju ovoga članka prije svega spomenuti, kako u sviet uvodi istu osnovu list „Vertheidiger“, komu je za objavu poslan. „Ugarski biskupi, piše isti list, osvjedočiše se: da je protivnikom katoličke crkve najoštrije u ruci oružje to, što pred pukom slikaju svećenike kano oholice, i tuže, da u katoličkoj crkvi svećenici hlepe za vladom u svačem i prama svakomu, oni hoće da vladaju kao kakova povlaštena kasta, a lajku nedadu pačati se u ništa. Po mudroj onoj rieči: „in necessariis unitas, in dubiis libertas“ složiše se ugarski crkveni glavari u tom: da je biskup prije svega dužan pomisliti si čovjeka onakova kakov jest, ne pako kakov bi morao biti, a to da uzmogne s vremenom biti kakov bi biti morao. Živući u zemlji, gdje narod bijaše na političku naobražen jur onda, kada sva ostala Europa bijaše više manje despotički vladana, umiju oni cieniti, koliko su vriedne slobodoumne institucije, koje su najsigurniji zaklon od strančarskoga gospodovanja. Strančarsko gospodovanje i strahovanje mržji je despotizam, nesmiljeniji nego absolutizam kojega monarka; jer držeći stranka da ona jedina ima pravo postane grizkim psom, dok absolutni monark ostane ipak još uviek samo lav. — Ugarske poviest, ustav, a prije svega nutarnja njezina uredba, njezino u obćini i zadrugi žiće, sve je to skroz narodno kako nigdje; njezina samosvoja konstitucija i uprava začela se i razvila jur pod Arpadovom dinastijom; kralj polaže zakletvu, koja ga istim mahom ipso facto lišava priestola, čim je on nju prekršio, ter Ugrin mogaše gizdavo stati pred svoga kralja i reći: narod dužan je tebe slušati samo dotle, dokle ti budeš prama njemu činio dužnost. — Dok se je po ostaloj Europi znalo samo za prava kraljevska, vagalo se je u Ugarskoj jednakom mjerom pravo i dužnost. Praksom od osam stotinah godinah zasjekla se je misao slobode upravo u srce ugarskoga žića. Pak što je u narodu tolike vjekove vjekovalo, što si je on lješinami najplemenitijih sinovah svojih izvojevao i na stotini bojištah riekami krvi zaslužio, što si je svetimi zakletvami utvrditi dao: to je prava sloboda kako organički raste; ter ako ju s bilinom prispodobiš, u člancih medju korenom i stablom i u cvietu po svih je razlikah jednolika. Tako se spaja kako u bilini tako u narodu neravna okruglina sjemena i magnetična linija stablena u gotov oblik cvietne krune, u kojoj se proniknuli koren kano zametak, grane kano prašne niti, a lišće kano zrakovna kruna prikazuju. Pa kako bilina dodirajuć se s elementi proizvodi osobite duhe, mirisa i boje, a žarinom cvieća na sebi kano zaručna buktinja zemlje i sunca postane i utjelovljenim svjetlom i svietlećim tielom: tako se mora i u narodu, koj se neda kano raztopljena smola prelievati u kakove hoćeš kalupe, u električnoj iskri vjere samostalnost crkve i države spojiti kano u jedan srebreni bliesak. Ovaj srebreni bliesak hoće ugarski biskupi da oporave i nov stvore svojimi punktacijami, čim svećenik lajka poziva na skupni posao, bratinski mu pruža ruku, i pred svietom opet kaže, da katolička crkva netreba nikakove egipatske vladavine popovske,

Digitized by Google

nikakova židovskoga farizejstva, da si primami srca, čim je ona sama zavladala svačijim srcem.

Ugarski biskupi zovu lajke, da obćenitim glasovanjem u svakoj obćini, u svakom kotaru, u svakoj županiji i za svu zemlju sastave katoličke parlamente, koji bi zastupali kat. interese u školi, upravi crkvenih zakladah i u svih nedogmatičnih poslovih. Ovi će parlamenti sami pod svoju upravu primiti 300.000 jutarah zemlje i 20 miliunah forintih imovine kat. crkve i nju zastupati naprama državi. U to će ime u svakoj seoskoj obćini najmanjoj 12, srednjoj 24, u gradskih pako do preko 100 s dušnimi pastiri biti crkveno vieće. S ovom mišlju stoje ugarski biskupi posve na stajalištu prvih kršćanskih vremenah. U prvoj kršćanskoj obćini u Jeruzalemu postade nekim načinom sve skupno, skupna javna blagajna, iz koje se je trošilo za crkvu, učionu i na siromake; sreća bijaše za sve kršćane podpuna nezavisnost crkve od svake svjetovne oblasti, a lahko je, da je čekalo na ugarske biskupe s mudrim plemenitim knezom nadbiskupom Ivanom Šimorom na čelu: ter će oni pokazati svietu, kako katol. crkva umije u svako doba i za sve ljude biti pravedna."

Sve, što u ovom članku možemo priznati i pohvaliti, jest bujna fantazija piščeva bilo da je pisao koji od lahkokrile mašte urednikah „Vertheidigerovih", bilo da je potekao iz žive magjarske mašte i kitnjasta pera na obranu i pohvalu biskupom ugarskim. Težko nam je bilo prozaičkom rukom dirati u visoke i kitne pjesničke misli i rieči, i neznamo ni sada jesu-li vierno pretočene; nu morasmo, jer se tu stiče vas tok hvale. Najradje još vjerujemo u dobru volju biskupah ugarskih; nego bojimo se: da niti si biskupi ugarski pomisliše i uzeše ljude svoje kakovi jesu; niti pisac uze položaj biskupah napram njihovim ljudem kakov jest. Vidjeti ćemo evo, kako je njihova dobra volja i muka primljena u prvom početku. Na prvi listopada ureče prabiskup Šimor skupnu konferenciju. Prvlje sastaše se katolici članovi sabora na dogovor, kako bi jim se bilo držati na toj konferenciji. Poslanikah dodje množina, nu od velikašah riedki; dodje i ministar bar. Eötvös. Progovorio je tko drugi nego Deak, ter rekši na kratko, što će se na sazvanoj konferenciji raditi, pokudi biskupsku osnovu da nije zamišljena i sastavljena niti prema naumljenom cilju, niti prema nazorom i željam katolikah, i zato predloži neka se zahtieva od biskupah, da se načela za izbore promiene i sva osnova prenapravi tako: da svjetovni zastupnici budu u svakom vieću na većini. To se razumje, uz Deaka pristala tude ista ljevica zastupana Kolomanom Ghyczyem, samo se je grof Cziraky usudio prigovoriti: da su po crkvenih zakonih kroza sve vjekove biskupi imali odlučnu moć na upravu crkvenih i školskih posalah, pak da bi se s napravljenom osnovom moglo zadovoljiti, a po svaki način da bi bilo dosta, kad bi se broj viećnikah razbrojio po polovini, pola svećenikah, a pola svjetovnjakah. Deakov predlog primljen je s pleskom. — Osvanuo prvi listopada, Deaka pozvao i dovezao sam prabiskup Šimor. Skupština u seminarskoj dvorani brojem je jaka i haljinami raznolika. Prabiskup kano predsjednik reče za početak podugu besjedu. Pokaza za primjer povjestnicom Ugarske, kolik je blagoslov za crkvu i državu sloga medju jednom i drugom; jer, reče, na čast budi rečeno našemu djedinskomu ustavu, da od prvoga kralja do danas u načelnih pitanjih nije bilo razpre; kaže na povjestnicu, neka se vidi, da je ugarski kler jednakom vatrom ljubio vazda crkvu i domovinu, a budući vieran svojoj vjeri, da je bio miran i pravedan naprama drugim vjeram, niti je crkva katolička ikada širila svoje pravice krnjeć tudje. Apostolski kralj ima osobitih privilegijah naprama crkvi, ota svoja privilegija oko uprave vršio je po crkvenoj komisiji; a jer je ona prestala i g. 1848. sve se promienilo, mora se promieniti i to. Veseli crkvene glavare što se katolici za dobro crkve toliko brinu, pak zato i ono nje rado kupi oko sebe. Po glavnih načelih crkvenih zakonah i vladarovih povlasticah da je osnova napravljena, njom se daje svjetovnim elementom moć što se dalje može, a preko nacrtanih medjah nemože se. Za njim umah ustade Deak te s ostalim reče: Rimska katolička crkva jesu kako svećenici tako i svjetovnjaci, svi skupa, sva obćina ima pravo postaviti si autonomiju i nje se držati; nego, jer većinu katoličkih viernikah čini puk, čine svjetovnjaci, pravedna je želja, da katolici u katoličkoj skupštini budu pretežnom većinom svjetovnjaci. Ali sada se to jošte nemože odlučiti; biskupi, koji su po svojem visokom položaju pozvani na inicijativu ter početi i voditi, nebi se po mojem sudu smjeli za sada dati na organizovanje, nego neka bi napravili nov izborni pravilnik po načinu državnih izborah, neka bi se po tom izbornom redu prije svega izborom sastavio odbor kano konstituanta, pak bi onda taj odbor izradio izborni red za pravu sinodu, pod uvjetom, da svjetovnjakah bude na njoj većina, i ujedno neka bi odbor ustanovio predmete, o kojih bi sinoda imala viećati. Naravno medju ote predmete nebi mogle spadati crkvene dogme i odhranjenje svećenstva. Deakov predlog primljen je s klikom i pleskom.

Mavro Perczel podupra predlog, ali s tom primjetbom, neka se izpusti onaj dodatak o predmetih viećanja; jer će sinoda sama odlučiti, o čemu ima viećati. Knez prabiskup odgovori na to

Digitized by Google

odrešito: da sve, što crkva pogledom na autonomiju može dopustiti lajkom, stoji u biskupskoj osnovi, a preko toga u djelokrug jedinih biskupah i svećenikah pustiti lajke nemože se po nikoj način; jer biskupi rado će sve moguće učiniti, samo nemogu da prestanu biti katolički biskupi. Na koncu reče prabiskup, neka se Deakov predlog učini zaključkom, pak je u jedan glas i primljen. Drugi dan sastadoše se crkveni glavari kod prabiskupa ter se porazgovoriše, kako bi se taj zaključak proveo. Viećati će opet, a nove konferencije njihove počimlju 12. t. m. Čim pristaše na Deakov predlog, već predaše u načelu upravu crkvene imovine u svjetovne ruke; a pokušali oni sada već napried ili natrag, svakako je zlo. Da nije tako dugo zatezano s osnovom, morda bi ju narod prvlje s veseljem bio dočekao; ali je morda navlaš hotio i sam Deak da se zategne do bolje za njega sgode, pak će sada, kako se bojimo, sve drugačije navrnuti. Sjećamo se, da se je nedavna i u erdeljskoj katoličkoj skupštini bila sastavila opozicija ištuća promjene u duhu ovoga Deakova predloga; nu svladao je biskup s većinom sviestnijih katolikah; a sada će opozicija istoga smiera rasti po svoj zemlji već u prvom početku, kad treba sloge. Deak je svemožan i pravi je diktator, ter bi kao katolik mogao upotrebiti položaj svoj za dobro svoje crkve; nu mi koji dalje stojimo od ognjišta magjarskoga rodoljubja, slabo vjerujemo, da će on biti onolik katolik kolik je Magjar, i da će biti prama vjeri liberalac ništa manji od drugih vodjah pokreta. „Volksfreund“ vidi nam se da blizu pogadja pišući ovako: „Bojimo se, da će ugarskim biskupom trebati sva snaga i sva biskupska sviest, ako u „konštituirajućoj sinodi“ ili katoličkoj konštituanti misle zadržati načela katoličkoga crkvenoga prava i crkvene uredbe ter obraniti da katolička crkva u Ugarskoj nepadne iz Scylle državne premoći i sile u Charybdis parlamentarne svjetovne vlade, što se kiti imenom „autonomije.“ Osobita pako pogibelj stoji tu, što će lajci, ako jim se prepusti pretežnija moć nad crkvenom imovinom, moći posve lahko pružiti prste i u nutarnje poslove crkvene; jer u parlamentarnom životu onaj je gospodar, tko u ruci drži petlje od kese. Druga nipošto neznatna pogibelj za ugarske biskupe jest ta: što će protucrkvena štampa, koja ugarske biskupe i njihovo držanje naprama biskupom cislajtanskim hvali i kuje u zviezde sigurno skroz neugodnim za nje načinom, ovom novom Deakovom konštituantom opet dobiti prilike, da ugarske biskupe gleda odlučiti i razstaviti od njihove braće preko Litave, s kojom su ipak svezani srdačnim vezom jedinosti i uzajamnosti.“

S druge strane puštaju u sviet ministri osnove jednu za drugom, duboko posižuće u religiozni život, a potekle iz jednaka izvora, kakova i austrijski zakoni od 25. svib. t. g. Neidu onako daleko ugarski kako austrijski; ali bitne razlike neima. Osobito je prelaz s jedne vjere na drugu jače zapriečen, nego-li je u austrijskom. Austrijski zakon stavlja za dobu razbora 14. ugarska osnova pako 18 godinu; ugarska osnova nepozna civilne ženitbe, nego samo govori o mješovitoj, koju dopušta sklopiti pred jednim i drugim župnikom bez ikakova reversa glede djece. Čudne su naredbe o napoviedi ili ozovu, a čudnija još prietnja skinuća. Glede svetkovinah jednako je skoro ovamo i onamo, a tako i glede groblja. — Ima dakle dosta toga, sbog šta će biskupi imati borbe s vladom i sbog šta bi jim trebalo od viernoga puka jake podpore.

Neznamo, hoćemo-li pogoditi; nu kaže se jur znakovah, da će glavari crkveni u novoj borbi jače podpore nego u saborskih članovih svoje vjere naći u odporu drugih vjerozakonah. U tajnoj sjednici poslaničkoga doma dne 26. rujna poluknu samo na razpravu školska zakonska osnova Eötvöseva, jer se je tek pitalo samo, bi-li ju iz odsjeka dati posebnu odboru, pak već tada svom žestinom udriše protestanti na nju, po imenu govornici vodja krajne ljevice Koloman Tisza, Bernath i Zsedenyi. Protestanti brane vierski biljeg učione i svoje stare sloboštine. Kad Pulsky stade braniti načelo podpune razlučbe škole od crkve, ter kako sa školom od države ili obćine plaćenom neima nijedna vjera nikakova posla, a protestanti da grade svoje predloge na vierskom stajalištu od g. 1790, naslanjaju se na povlastice i ugovore mira, koji danas u doba obćenite slobode sviesti neimaju nikakova smisla — skoči propinjući se u zraku i zagrmi Bernath: Nije tu nikakova tabula rasa niti se pita, što misle kosmopolite i filozofi; nego je tu govor o stojećih silom oružja stečenih pogodbah i pravicah, koje ako se nebudu i dalje držale, moralo bi se opet apellovati na oružje. Zalud je ministar Eötvös branio sebe i svoju osnovu, da on nemisli vierskih školah dokinuti, nego nje samo urediti, zalud je uvjeravao da on štuje pravo svake crkve; jer pobiše mu svaku izreku. Prekinulo se tim, što osnova nije još na dnevnom redu, nego da će istom doći na pravu razpravu. Nisu to govorili ultramontanci, nego su govorili protestanti, liberalci s ljevice. Nije moguće da bi oni u spomenutoj osnovi njušili morda kakvu naumljenu katoličku prevladu ter da bi ova prietnja išla katolika Eötvösa kao takova; nego previdjaju oni morda smier, od koga jim se sgrožava kršćansko srce. Lievaci u svačem prigovaraju vladinoj ve-

Digitized by Google

čini, oporni su ugarski protestanti, pak je morda i to samo da bude prigovora i vladi protivštine; nego nebismo mislili, da nije štogod više. Nije šala pred svim narodom makar i za šalu prietiti se oružjem. Liberalna štampa drži jim doduše prelekcije učeći jih liberalizmu i slobodi; nu posve milo i krotko. Glavni sastanak (Generalconvent) protestantski, što se je ovih danah sa tao u Pešti, šalje na sabor peticiju tražeći preinaku medjuvierskoga zakona u nekojih točkah. K tomu uzmemo-li još u račun prosvjed rumunjske crkvene skupštine proti vierskim osnovam, vidimo, da bi se sbog vierskih pitanjah moglo zametnuti ljuta boja. Katolički tabor bi se jače složio i utvrdio, i njemu se pobjeda osigurala.

Ugarski medjuvjerski zakon.

U dolnjoj kući ugarskoj od ministra bogoštovja barona Eötvösa predložena zakonska osnova glede uzajamnosti zakonito priznanih vjeroizpoviedih kršćanskih glasi ovako:

Zakonski članci III. 1844. i XX. 1848. glede uzajamnosti vjeroizpoviedih razširuju se i odnosno promjenjuju.

§. 1. Svakomu je slobodno prestupiti u krilo druge vjeroizpoviedi, odnosno na drugi vjerozakon, ako zadovolji u zakonu naznačenim uvjetom i formalitetom.

§. 2. Tko je voljan prestupiti mora da je navršio 18. godinu svoga života. Žene mogu ipak poslje svoje udaje, ako i nisu jošte dosegle te dobe, preći na drugu vjeru.

§. 3. Tko prelazi mora tu svoju namjeru izjaviti u nazočnosti dvajuh svjedokah, koje si je sam odabrao, a pred redovitim dušnim pastirom vlastite crkve svoje.

§. 4. Poslje 14 danah, a najviše prije nego prodje 30 danah, računajuć od dana prve izjave, ima on u nazočnosti istih svjedokah ili drugih, koje si je sam odabrao, pred istim duhovnikom izjaviti, kako on i dalje uztraje u svojoj prvi put izjavljenoj namjeri, da hoće prestupiti.

§. 5. Tko prelazi ima za prvu, pak i drugu svoju izjavu zahtievati od dušnoga pastira, pred kojim se je izjavio, svaki put posebnu svjedočbu.

§. 6. Ako bi duhovnik u kojem slučaju i s kojega razloga uzkratio zahtievanu svjedočbu, to imadu svjedoci za oba puta za svaku učinjenu izjavu dati posebnu svjedočbu.

§. 7. Ako prelazeći tako dobivene svjedočbe pokaže duhovniku one vjeroizpoviedi, na koju hoće da predje, to je duhovnik dotične crkve podpuno ovlašten primiti ga u krilo njezino. Nepokažu-li se takove svjedočbe, a ono se nemože iz jedne crkve prestupiti u crkvu druge vjeroizpoviedi.

§. 8. Dušni pastir, komu je obraćenik pokazao svjedočbe, te tako kod njega prešao na drugu vjeru, dužan je oto prijaviti duhovniku one vjeroizpoviedi, od kuda je obraćenik prešao.

§. 9. Svi čini obraćenika poslje prelaza imadu se suditi po naucih one crkve, u koju je prestupio, ter ga načela crkve, koju je ostavio, nevežu više u nikojem pogledu, osim ako je prije, dok je prelazio, po istih načelih preuzeo dužnosti, kojim se nemože ukloniti, a da nepovriedi tudjih pravah.

II. Odsjek. O mješovitih ženitbah.

§. 10. Kod tako zvanih mješovitih ženitabah, što postaju, kada su se zaručile osobe različitim kršćanskim vjeroizpoviedim pripadajuće, nesmie dušni pastir niti jedne niti druge stranke uzkratiti troputna navještaja. Ako bi ipak dušni pastir jedne ili druge stranke uzkratio, a ono je uza svjedočbu jednoga ili dvajuh svjedokah, da je prozvan bio onaj dušni pastir, neka naviesti ženitbu, dovoljan navještaj dušnoga pastira jednoga zaručnika. Ipak je u svakom takovu slučaju, ako bi se poslje vjenčanja pokazalo, da je medju vjenčanici obstojala zapreka ukidna ili prepovjedna, za oto odgovoran dušni pastir, koj je uzkratio navještaj.

§. 11. Ako bi se pako poslje troputna navještaja slučilo, da dušni pastir jednoga zaručnika uzkraćuje odpustnicu, to imadu u ime zaručnikah dva svjedoka doći k njemu i zaiskati odpustnicu; uzkrati-li ju, a ono neka jedan svjedok upita dušnoga pastira, da-li je proti ženitbi najavljena kakova zapreka, ili ne? Kako je na oto dušni pastir odgovorio ili odgovor uzkratio, o tom dadu svjedoci svjedočbu, ter služi ona mjesto odpustnice. Ako je slučajno zapreka najavljena te ju dušni pastir utaji, to je on za oto sasvim odgovoran, ter može ga kazna snaći tolika, da bude skinut sa službe.

§. 12. Mješovite ženitbe mogu se po pravu valjano sklopiti pred dušnim pastirom jednoga ili drugoga zaručnika.

§. 13. U mješovitoj ženitbi živući kršćanski drugovi mogu po suglasnoj ili pismeno ili pred dva svjedoka ustmeno izjavljenoj volji slobodno odlučivati glede nabožna odgajanja svoje djece obojega spola.

§. 14. Stezati roditelje, kako nebi slobodno odlučivali, ili zahtievati, da se proti volji njihovoj odredi, nisu ovlaštene niti vlasti niti crkve dotičnih vjeroizpoviedih. Prema tomu nisu valjani reversi glede nabožna odgajanja djece izdani, niti druge kakove mu drago dokaznice, što bi u tom pogledu stezale slobodno odlučivanje roditeljah.

§. 15. Pravo slobodna odlučivanja roditeljah glede njihove djece obojega spola, što nisu jošte prekoračila sedme godine, proteže se i na onaj slučaj, ako bi njih oboje ili jedno prešlo na drugi vjerozakon, nego-li jim je bio predjašnji.

§. 16. Ako bi umrla oboje roditeljah ili njih jedno, prije nego-li se zajedničkom voljom odlučilo o nabožnom odgajanju djece, ili ako roditelji živući s kojega mu drago razloga u tom pogledu ništa nebi odlučili, to

Digitized by Google

primaju u tih slučajih u mješovitoj ženitbi rodjeni dječaci vjerozakon otčev, a djevojke materin. Smrt otčeva ili materina nemienja glede nabožna odgajanja djece ništa, kao što u tom nemienja ništa po pravu valjana razstava ženitbe.

§. 17. Ako bi prešao otac ili mati na drugi vjerozakon, nego-li jim je bio predjašnji, tada idu djeca, koja nisu jošte navršila sedme godine, po svomu spolu za prelaznikom.

§. 18. Djeca rodjena prije ženitbe, nu poslje ženitbe priznana zakonitom stoje glede nabožna odgajanja sa zakonito rodjenom djecom pod istim zakonom.

§. 19. Djeca rodjena izvan ženitbe, dakle nezakonita, ako-li jih je otac priznao za svoju, podvrgavaju se isto tako sa zakonitom djecom naredbam istoga zakona; u protivnom ipak slučaju primaju vjerozakon materin.

§. 20. Djeca nadjena, kao što u obće sva djeca, kojoj se nezna za roditelje, primaju vjerozakon onoga, koj jih je uzeo pod svoje. Ako-li su se dala u nahodište, a zavod pripada kojoj god vjeroizpoviedi, to se odgajaju u vjerozakonu ote vjeroizpoviedi. Neima-li pako takova slučaja, kako se spominje u tom §., a ono se takova djeca nadjena odgajaju u onom vjerozakonu, koj je najvećma razširen u onom mjestu, gdje su nadjena.

III. Odsjek. O blagdanih, o suviercih živućih izvan uredjene crkvene obćine, o grobljih i podpori sa strane obćine.

§. 21. Članovi koje mu drago vjeroizpoviedi nemogu se obvezati, da se obaziru na crkvene običaje i blagdane ikoje druge vjeroizpoviedi, ili da se u te dane uzdržavaju koje god vrsti poslovanja. Po nedjeljah ipak ima se odustati od svakoga javna rada, što nije neobhodno potrebit, kao što se takodjer po blagdanih koje mu drago vjeroizpoviedi u blizini hrama odstraniti ima sve, što bi moglo buniti obrede crkvene; to isto valja prigodom obhodah i ob onih trgovih i ulicah, kuda prolazi takav obhod.

§. 22. Članovi svake priznane vjeroizpoviedi, što neimaju vlastite obćine crkvene, obvezani su pridružiti se kojoj najbližoj samostalnoj obćini crkvenoj svoje vjeroizpoviedi, koja obstoji na ugarskom državnom zemljištu.

§. 23. Sljedbenici nahodeći se u vojsci i u javnih zavodih državnih (n. p. u vojničkih gojilištih, zavodih za sliepce, nahodištih itd.) isto tako u gradjanskih i vojničkih bolnicah, bili oni koje mu druge zakonito priznane vjeroizpoviedi, dobivaju duhovnike vlastite crkve svoje za obuku u vjerozakonu, kao takodjer za svaku svećeničku službu.

§. 24. U obćinah, gdje živu sljedbenici različitih vjeroizpoviedih, pak pojedine vjeroizpoviedi neimaju posebna groblja, mogu članovi svake vjeroizpoviedi svoje mrtvace jednako pokapati na onom groblju, što obstoji.

§. 25. U obćinah i gradovih, gdje stanovnici pripadaju raznim vjeroizpovjedim, a daje se za crkvene svrhe ili vjeroizpovjednu školu podpora iz obćinske domače blagajne, ima dio od ote podpore svaka tude nahodeća se i zakonito priznana vjeroizpovied razmjerno prema broju pučanstva.

Baron Josip Eötvös.

Red Trapistah.

Taj red ima u ovaj par 3082 člana i 40 samostanah. Mužkih samostanah ima 30, ženskih 10; mužkih članovah ima 2140, ženskih 242. Mužkih samostanah ima Francezka 16 s 1305 redovnikah; Belgija 4 s 300 r.; Englezka 2 s 147 r.; Afrika 1 s. 114 r.; Italija 2 s. 60 r.; Savoja 1 s 40 r.; Njemačka 1 s. 40 r.; Amerika 3 s. 130 r.; Rim ima 4 redovnika. Dakle ukupno 2140 redovnikah. Ženskih samostanah ima Francezka 9 sa 782 redovnice; Englezka 1 sam. 60 r. Dakle ukupno 842 redovnice.

Tu statistiku vadimo iz djela, što izadje g. 1866. u Parizu pod naslovm: Histoire de l' abbé de Rancé et de sa Reforme. Por l' abbé Dubois. Učeni i veoma marljivi pisac ote poviesti bavljaše se rečenim djelom 12 godinah. U dodatku pripovieda pisac, kako se godilo trapistom za francezkoga prevrata i kako su se poslje vraćali u Francezku od g. 1791—1814. Zanimivo opisuje zatim djelovanje trapistah i njihove sadanje naselbine, koje valja priznati za izvrstne zavode ratarske i gospodarske. U Njemačkoj obstoji samo jedan samostan, i to u Marienwaldu u Pruskoj. Podigoše ga god. 1861. trapisti, što dodjoše iz gornje Alzacije. Koliko je otih 40 redovnikah u 6 godinah na polju gospodarstvenom uradilo a to najviše u pustoši, tomu se čude i višji krugovi, ter se probudila želja, neka bi došao i veći broj takovih redovnikah. Takova želja pojavila se i u Austriji. Svi samostani trapistički bez iznimke, gdje su mlinovi i pivare, imadu silu naručnikah i kupacah, jer nigdje neima boljega brašna i piva. U Africi štuju Arapi trapiste na osobit način. Idu-li mimo samostana njihova u Staouelli, a ono stanu za časak i poklone se svetoj kući i muževom, što mole i rade. Otac trapistah abbé Rancé, bijaše suučenik i pouzdan prijatelj slavnoga Bossueta, jednak mu umom, ako ne silniji. Kada su oba ta prijatelja s više drugovah g. 1652. na Sorboni u Parizu izpite polagali, da postanu licenciati, pokaza se poslje izpitah, da prvo mjesto zaslužuje Abbé Rancé, drugo Gaston Chamillard, treće Jakov Benigno Bossuet.

Drvene kapelice.

Mnoga se u siromašnu selu ili nad njim vidja drvena kapelica, sagradiše ju siromašni a pobožni djedovi, unuci gledaju taj spomenik svojih predjah, kako je na trulih temeljnicah jedva se držeći naklonila glavu, rebra joj zinula, a nebudući za oporavak svaki joj vjetar za-

Digitized by Google

prieti da će ju skršiti i složiti na kup. Dvie stotine, morda i prieko, predje godinah, što je viernu puku služila kano kuća božja i sabirala na stanovite godove susjede; ali vrieme sve obara, pak je oborilo i nju. Nesmie se od Boga i grehote, pak i poštenja pred svietom zapustiti posve, da nebude nikakove, treba dakle graditi novu. Kako bi? pita puk dušnoga pastira, a pastir njega, kako bi? Eh! da nam je zidana od kamena i opeke; ali hoće se za to 3 -4000 forintih. Pobožni i gizdavi na svoje crkve jesu, ter bi seljani radi što ljepšu i dičniju; nu siromašni od kuda će smoći? Dobra volja i želja prevlada s većine sile: obćina je odlučila crkvicu zidati, napela prilažuć porez u to ime i darove sve sile, pak dok je sgradu stavila pod krov, opravila ju i najpotrebitijim ruhom obskrbila, često se je do zadnjega novčića iztrošila, a mnogi put i jako zadužila. A neka bi bilo i to, da je sada sve gotovo i bez brige; nu to je baš ono, što je malo kada. Još je svi, koji priložiše, pravo ni neogledaše gotove, pak već treba popravka: tamo nije dobro pokriveno, tamo zidar nije pravo zazidao ili podzidao, onamo je podcurilo, pak probija i truhne ter prhne ruho, riečju: jedva je crkvica pretrajala prvu zimu, treba na njoj popravka, a tako skoro svake godine. Drago djelo dragim se drži novcem.

Pogledajmo pako sada kako je s drvenom kapelicom. Prije svega hodimo u staru. Dug je viek preživjela; kitnjarija okrhala se i odpala jur davna, mnogo toga izgubilo pravo lice, jer crkovnjaci nisu sa svojom metlom i peruškom premarljivi. Nego naći ćemo drva zdrava za porabu, a starih oltarah tvrdih ter kad bi se pozlatili i oslikali, vriedili bi više od mnogoga nova. U kapelicah najstarije dobe naći ćemo stiene oslikane i na svoje čudo osvjedočiti se, da za tolika vieka slike puno nepotamniše. To je dokaz, da ote drvene kapele bijahu vazda suhe i sve se stvari u njoj držahu dobro.

Nepreostaje dakle drugo, nego graditi kapelice drvene, kako su i stari gradili; ali ne onakove. Za mnoge stare nebi znao s vana ni pogoditi što su, da neimaju prigradjena ili nasadjena zvoničića. Sve je s dobom napried maknulo, laglje je nego nekada i u nas naći vještih rukuh i spretnijega orudja, pak zato i možemo i hoćemo da gradimo kapelice, da budu imale priliku crkve, stana božjega. Seljak gradeći sebi kuću gleda se već sada uzdići nad stari običaj i oblik, i sagradi da ju je milina gledati, pak zar za kapelu da neištemo milovidnijega lica?!

Poznavajući s toga obzira potrebe svih skoro hrvatskih krajevah, a snagu i vrlinu puka, dokle nositi može, narisao sam nacrt i obris za drvene kapele, a njim u prilog spomenuti ću evo ovdje u tom poslu glavne točke. Glavna je stvar 1. da kapela nebude za mnogo dražja ili predraga, i da se može sagraditi onimi silami, što se mogu doma u okolici naći. Što se tiče silah domaćih, Podravina i Posavina imadu tesarah i drvodjelacah množinu, ali ne samo tuda, nego je po svoj Hrvatskoj u svakom kraju i mjestu naći vrlih i baš pravih tesarah, pače može se za taj posao upotrebiti svaki spretniji muž, ter njega treba samo voditi i pokazivati.

2. Sgrada ima odgovarati napredku vremena, duhu i zahtjevom crkvenim to u slogu i gradji to u nakitu, da se vidi višja misao. Što se ove točke tiče, samo se po sebi razumie, da za taj posao nije dosta tesar ni ako je tesarski vještak; jer ako se hoće zadovoljiti svim zahtjevom, treba toga više znati.

3. Da se nutarnja uredba i naris načini po prilici onakov, kakov se vidja u starih kapelah, ter obćina da nebude morala toliko trošiti na popravke, a naročito nevalja ni okrečiti ni obieliti stienah. To je naopak posao. Jer prem se omaže i oliepi vapnom s vana i s nutra s najboljom nakanom, da bude ljepše vidjeti, pogrdilo se je, kako se neprestano lupi vapno, ter ako ćeš svaki put popraviti, imaš vjekovita troška. Dosta je pogledati kapelice od novijega vremena, pak se svatko može sam osvjedočiti. Drvo i vapno neprimaju se i netrpe, ter znanost po svoj prilici neće nikada izumiti načina, kako bi se to dvoje složilo.

Tko bi zapovjedio, da mu se sve to na širje i na tanje razloži i razbistri, pripravan sam podpisani svaki čas dati podpuniju obaviest. Osobito bi mi drago bilo, kad bi se visoko štovana gospoda, koju ta stvar većma zanima, potrudila k meni, da vide obris takove kapelice, što sam ga napravio. Gledajući sám obris laglje bi se ustmeno dalo uputiti, a kako se ufam iz obrisa sama može se vidjeti, da mi strukovnjačke vještine nemanjka, a još bolje pokazao bih vještinu gotovom po obrisu sgradom. *)

Jos. Prokš,
slikar povjestninah.

Viestnik.

Zagreb. Vis. c. k. vrhovno vojno zapovjedničtvo dostojalo je preporučiti „družtvo sv. Jeronima“ po svih krajiških pukovinah; a krasan plod ote preporuke jurve gleda družtveni odbor pred sobom. Na predsjednika družtvenoga stiže od iste visoke oblasti dopis s priklopljenim imenikom članovah i sabranom svotom novca. Upisaše se do sada za kratko vrieme 283 člana vojničkoga, duhovničkoga, učiteljskoga i ostaloga gradjanskoga staleža, a upisana svota jaka je 1605 for. To je doista sjajan dokaz i odlučne u vrhovnikah volje potaknuti pučku prosvjetu i budna u svih vrstah po kra-

*) Mi spomenuti obris vidjesmo i možemo reći, da nam se čini vrlo liep i sgodan, pak i vas podhvat, kako ga je protumačio umjetnik, lahak, jevtin, u svem praktičan i dobar, zato ga sami zamolismo, neka bi svoje misli na kratko nacrtao i rado jih evo uvrstismo u list. Ured.

Digitized by Google

jini duha narodnoga. Mi ćemo redom na dielove pod običnim naslovom javiti sve članove.

— Preč. g. opat i kanonik Martin Pavčec kupio je i poklonio župnoj crkvi u Varaždinskih-Toplicah liepih šest većih i dva manja sviećnjaka u vriednosti od 120 for. Prije više godinah dade u istoj crkvi znatnim troškom obnoviti veliki žrtvenik i nabaviti novu sliku sv. Martina, pak sada evo još i taj velikodušan dar duga će njemu biti uspomena a župniku sa zahvalnim pukom opomena, da se u molitvi spominju svoga dobročinca.

— Preminu dne 7. t. m. Josip Tušak, izsl. vicearhidj. i župnik u Sladoevcu; i 19. rujna t. g. Padoš Gjuro, župnik u Vidovcu u Medjumurju.

— Katoličko svećenstvo u Zadru uredilo je samo za sebe čitaonicu.

Beč. Ministar Giskra razpisao je sbilja novu okružnicu pod 25. rujna sbog pisanja maticah, i veli: „Vlada niti može niti hoće suprotiviti se, ako biskupi sa svoga stanovišta pronadju za dobro, ter povodom vierskih zakonah narede da se pišu posebne kakove bilježke i opazke za crkvene svrhe i jedino porabu crkvenu; ali ona mora tvrdo ostati pri tomu, da organi državnim zakonom postavljeni pišu matice samo po propisu državnom.“ Po §. 9. zakona od 25. svibnja 1868. ima se ženitba sklopljena pred svjetovnom oblašću službenom svjedočbom prijaviti redovitu župniku obodvoga vienčanikah, župnik pako ima ovu pred svjetovnom oblašću sklopljenu ženitbu kao takovu upisati u ženitbenu maticu pod tekući broj. Po takovu dužan je dotični dušni pastir ženitbu pred svjetovnim poglavarstvom sklopljenu uvrstiti u samu maticu vienčanikah, ter neide, da se iste onako, kako kaže naputak mnogih biskupah (i skupna poslanica českih biskupah od 3. lip. Ured.) piše u poseban red ili u poseban zapisnik. Okružnica ministrova zapovieda naročito, pokle zakon nepozna nikakove za nuždu ženitbe (Noth-Civilehe), da se zato taj nazivak u maticah nesmie ni rabiti. Diete rodjeno iz braka pred svjetovnom oblašću sklopljena ima se u matice upisati kao zakonito; a dosljedno razumie se po sebi, da se ono i u krstnom listu ima pisati kano zakonito. Bude-li se radilo o legitimaciji djeteta potonjom, pred svjetovnom oblašću sklopljenom ženitbom, župnik ima raditi onako, kako i u slučaju legitimacije per subsequens matrimonium u obće; primjetbe pako, da je „legitimovano potonjim crkvenim vienčanjem“ nemogu se dopustiti. — I ona naredba pojedinih biskupah, da se kod upisa smrtnih slučajah, ako je umrlo koje čeljade iz braka pred svjetovnom oblašću sklopljena, ili diete iz takova braka, ima takov brak označiti, nije uredna, pak se mora propustiti, a niti se smie rabiti izraz „ljudi gradjanskoga braka“ itd. Ministar zapovieda na koncu, da se okružnica ova mora priobćiti duhov. pastirom, i konzistorijom dati na znanje, a kotarski načelnici neka dobro paze, je-li župnici ovu naredbu drže, naročito pako neka češće pregledaju matice. Giskra dakle hoće na silu da svećenici priznaju ženitbu gradjansku i da budu pod zapovied državni činovnici.

Olomuc. Kako je s onom globom nadbiskupa, zna se sada dobro. Jedan činovnik ovdašnjega okolišnoga suda stupi pred nadbiskupa i zaiska od njega pisma s prietnjom globe od 2000 f.; ali je od nadbiskupa dobio samo ozbiljan prosvjed. Dne 5. t. m. dodje opet s istim zahtjevom a s prietnjom globe 5000 for., a na to bude njemu opetovan i prosvjed. Po podne pako istoga dana dodje u konsistorijalnu pisarnu sudbeno povjerenstvo tija s jednim bravarom tražeći oštro, neka se dadu van pisma, što je naravno uzkraćeno. Na to bješe protraženi zapisnici a nenašadši ništa, zatvoriše u ime suda sve sobe pisarne, prem se je proti zatvaranju javnoga ureda prosvjedovalo. Drugi dan dodje nekoliko činovnikah ter su tražili tako dugo, dok su potrebovana pisma našli i uzeli jih sa sobom. I taj put izrečen je proti sili prosvjed i metnut u zapisnik.

Italija. Dugo se je dvojilo, da-li će grabežljiva ruka talijanske vlade posegnuti za vjekovi posvećenim samostanom benediktovačkim Monte Cassino, ili će barem njega poštediti. Nu žalibože kocke padoše, pak će se i to starovječno te častno stablo strovaliti od krutih udaracah novovječne sjekire državne. „Augsb. Post. Ztg.“ ima o tom ovu viest: „Obćeniti zakon ob ukinuću zahvatio je i samostan Monte Cassino. Ima tomu nešto preko dva mjeseca, što ga je vlada uzela pod vlast svoju. Sva imovina u njezinih je rukuh. Dugo se nadasmo, da će nas svestrana zaštita obraniti od toga udarca, ali uzalud. Posredovaše sveučilište u Cambridge-u, zagovaraše sveučilište u Oksfordu, ali uzalud.... Jedina je razlika medju samostanom Monte Cassino i ostalimi samostani talijanskimi, što se s nami nježnije postupa i obzirnije. I sbilja, tko nije znao, nebi bio niti opazio, da samostan prelazi u vlast tudju. S toga ostade u samostanu samom sve po starom. Dakako, što se tiče budućnosti, skoro ništa nije jošte na čistu. Toliko bi ipak moglo biti sjegurno, da tude možemo svi ostati, pak da će se crkva, samostan s arkivom, knjižnica itd. izključivo predati našoj pažnji, da sve to čuvamo. Imenovano je povjerenstvo, što ima pretresati pitanje, da-li bi se crkva samostanska pretvorila u stolnu, a opat da-li bi imao postati biskupom. Rieši-li se to pitanje nam u prilog, to nam položaj za koji čas nebi bio najgorji. . . . Isto povjerenstvo ima opredieliti dohodke, što bi se imali dopitati za uzdržavanje sgrade, sjemeništa, arkiva, knjižnice itd. Budući da u taj par neimamo nikakovih dohodakah, to je vlada za vrieme uzajmila svotu novacah, od kojih nam valja živjeti, dok bude povjerenstvo odredilo stalnu i pravilnu plaću.

Bavarska. Nedavna razasla bavarsko ministarstvo na sva školska ravnateljstva naputak, da se izra-

Digitized by Google

elski učenici po subotah imadu osloboditi od pisanja, a u isto doba stiže drugi naputak od istoga ministarstva na glavni carinski i željeznički ured u Norimbergu, da činovnici na devet katoličkih blagdanah od 10. ure u jutro imadu raditi u svojih pisarnah. Kako se to slaže?

Stokholm. Grof Bernhard Stollberg, koj se prije tri godine odreče častničtva u pruskoj vojsci, da se posveti bogoslovju, dodje p. m. ovamo u pohode. Mjeseca lipnja primi on u Briksenu sv. red misničtva. Namjera mu je doći na godinu u Švedsku te misionovati. Medjuto hoće on da se prije u kojem većem gradu njemačkom uvježba u sv. službi. On je veoma vrstan i revan svećenik, komu će dragi Bog blagosloviti djelovanje. —

Poljska. Istina je, kako pišu iz Varšave, da je katolički biskup plocki Popiel zatvoren u ruskoj Poljskoj, ne pako, kako se javilo s prva, da je odpremljen u Sibiriju. Ruska vlada naime namjerava katoličku crkvu odlučiti od Rima i onako ju podvrći pod svesilje carevo, kako je s davna jur podvrgnuta grčko-iztočna crkva. Da se indi obraćivanju i odpadanju dade veća važnost te brže domakne do cilja, bude u Petrogradu podignuta stojeća katolička sinoda, koja bi imala biti vrhovnom odlučnom vlasti za sve crkvene poslove mimoišav svagda papu, ter za uviek uništiti prekinuto jurve obćenje poljskoga svećenstva s Rimom t. j. koja bi imala biti spremnim orudjem carevim poput grčko-iztočne sinode. Prama koncu prošloga mjeseca rujna imao se taj novi sbor sastati u Petrogradu, kamo su bili pozvani svi biskupi katolički, neka pošalju svoje zastupnike. Biskup Popiel, koj se uzprotivi, bude s toga pozvan u Varšavu, a general Berg pokuša, nebi-li ga sklonio, da se pokori. Pošto je bio svaki pokus bezuspješan, ide na silu. Nu pitanje je sada, da-li će se ta sinoda uvesti u život. Odkako je maknut Popiel, ima u Poljskoj pet biskupskih stolicah izpražnjenih, te su sada na čelu svih biskupijah, izim augustovske, kao što bijaše za cara Nikolaja, sami upravljatelji.

Varšava. Kada su se 15. pr. m. na tamošnjih gimnazijah i drugih javnih zavodih nekatolički učenici sami molili školsku molitvu, — zaustaviše jih dotični ravnatelji rekavši, da će se odsele moliti molitva nova, a molit moći i morat će ju učenici svih vjeroizpoviedih. Ota nova molitva kazivala se zatim namah u pero, a na jeziku crkveno-slavenskom, kojim se Slaveni iztočne crkve služe u crkvi. U molitvi zazivlje se Duh sveti, neka bi nauk nadahnuo na slavu cara i crkve. Židovski učenici prigovoriše tomu, nu odgovorilo jim se, da vlast, što je tu molitvu priredila za svaku vjeroizpovied, jamačno bolje znade, nego-li takovi prpošni derani. U ostalom, da u školi oni nisu židovi, nego učenici.

Francezka. U vojničkom zavodu „St. Cyr" imali bi dosele gojenci, njih do 500, dva obroka, a to skoro sama mrsna jela. Mladićem bila jela slastna, ter bi oplitali pošteno. Nu posljedica prekomjernoj mesojedji bijaše, da su se odatle mnoge porodile bolesti. Liečnik zavoda zahtievaše s toga svom ozbiljnosti i odvažnosti, da se tolika mesojedja dokine barem jedan put na nedjelju, ter mladeži neka se dade sočivo i ribe. I drugi liečnici pristanu na to rekši, da je prekomjerna i neprestana mesojedja škodljiva zdravlju. S toga zaključi upraviteljstvo zavoda uvesti jedan put na nedjelju abstinenciju. Nu da se nebi smutio nitko, t. j. neka se nebi činilo, kao da tude štogod odlučuju zapoviedi crkvene, nije odredjen petak, već utorak za jelo ribah i sočiva. A ipak ima medju 500 gojenacah vazda preko 100, što nastoje živjeti kršćanski. Takovi moraju dakako, kada se primiče uzkrs, otići u Pariz ili kamo drugamo, da ovrše svoju kršćansku dužnost, samo da u zavodu nebudu opet nikomu na smutnju. Posljednjih godinah dogodilo se ipak, te se je našlo njih do 30, što se usudiše primiti svetotajstva u zavodu. Kako se odatle vidi, pravi su katolici u tom, pa isto tako skoro i u svih drugih zavodih državnih izvrgnuti preziranju i zametavanju. Moraju se biedni uviek obazirati na svoje ostale drugove i glavare, dočim se ti nikada u ničem neobaziru na nje.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: gg. Franjo Taglieber, opat, podarcidjakon i župnik u Valpovu; Dragutin Živić, žup. u Harkanovcih; Luka Užarević, žup. u Petrijevcih; Jakov Vlašić žup. u Brodjancih; Lovro Baloković, žup. u Bizovcu; zastupstvo grada Varaždina; kano član III. reda: gg. Marko Gjelatović, žup. u Rajevu selu; Petar Domačinović, arhidj. i žup. u Babinoj Gredi; Gjuro Filipović, žup. svilajski. — Preko preč. ordinarijata djakovačkoga članovi II. reda: gg. žup. garčinski Ivan Matijevac; žup. oprisavački Mato Lukšić; opat i žup. brodski Franjo Oršolić; žup. klakarjački Ivan Enckeš; župnik odvorački Adam Bobić. Za čl. III. reda: žup. podvinjski Nikola Ergotić; žup. podcrkavjački Luka Falić; župnik sumedjski Mijo Malin; kapelani brodski Ilija Topalović i Ilija Perišić, i Matija Valić, učitelj u Garčinu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Dohovni pomoćnici: Curić Ivan ostaje u Cirkveni, Aleksa Padarčić sa Stupnika na Rude (ne u Sesvete) Kristić Ivan ostaje u Gjurgjicu; Kelečić Mio iz Lobora u Dubravu.

Dopisnica urednička.

G. V. Sk na H. Strpljen spašen. G. S. H. u P. Došlo.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 43. Tečaj XIX. U četvrtak, 22. Listopada 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Gradjanski brak.

(Preveo iz talijanskoga *V. Šk.*)

Kriv je nauk, da je: *I. ženitba ugovor kao svaki drugi spadajući na državu, i da*

II. gradjanski brak neprieči crkveni.

Medju tolikimi skvarinami, što je uvedoše u sviet glasovita (!) načela 89te, jest oveća, ako ne najveća tako zvani „gradjanski brak“, koji sve do domaćega svetišta okuži družtvo. Vlade pako nerazborite il nepravedne stavljaju ga u kriepost, a pravnici i odvjetnici brane ga golim mačem. Ženitba, vele, nije-li ugovor kao svaki drugi? Zašto dakle da država nebi imala pravo njom upravljati, kako upravlja i svakim drugim ugovorom? Zašto da nebi ženitbene stvari razpravljale sudbene stolice? Kakva samovolja, dà kakav grabež jest od strane crkve prisvojiti si to pravo! Čitatelju, ja ću odgovorit svim ovim zašto, i ako to nebude kadro podpunoma stvar izcrpiti, zadovoljit će, bar se ufam, na toliko, da ti nepouzdanje pribavi u krivi taj nauk.

I. Ženitba nije-li ugovor, kakov je i svaki drugi? eto ti prvog pitanja. Nu jasan odgovor dokazuje, da nije, da upravo nije ugovor, kakovi su drugi, nego da je razlika toliko u njegovoj naravnosti koliko u vrhunaravnosti. Valja pamtiti, da ima razloga, zašto ni onda, kada bi i bila ženitba samo ugovor kao i šta drugo, nemora ona spadati na državu; ali propuštam, ter hoću dapače dopustiti, da ženitba jest ugovor, ugovor naravni, jer teži k svrsi, što ju hoće sama narav, koja je osnovana na pravu od naravi podieljenu, i neposredno je s naravlju spojena; jest takodjer ugovor gradjanski; jer ga učini čovjek posred države gradjanske, jer je opredieljen za mnoge osobe u svrhu njihova blagostanja gradjanskoga, i jer obiluje mnogimi posljedicami gradjanskimi. Pak zar možda zato, da se ona neima bitno razlikovati od drugih ugovorah? Najprije, drugi ugovori po svojem predmetu, podvrženu volji čovječjoj, dobiju raznih promjenah i ograničenja od slobodne volje ugovor sklapajućih pogledom na vrieme, svrhu, na spojene dužnosti itd.; ženitba pako ustanovljena je po naravi svojoj u svrsi, u sredstvih, u predpoloženih sposobnostih, u dužnostih i pravu, što sobom donosi. S toga druge ugovore može popuniti često volja drugoga glede privolje, kod ženitbe mora da je ova izključivo osobna. Drugi ugovori imaju predmetom stvari spoljašnje i osjetljive, ovdje pako radi se ob istih osobnih individuah. Tko dakle da nevidi razlike izmed ovoga i onih ugovorah.

Ali još izviše: ženitba je ugovor, koji nipošto nespada u područje vlasti državne; jer je naravi posve domaće; spada u bitnosti na obitelj. Ženitba u obitelji počme, u obitelji dočme; u obitelji poradja nutrnje svoje plodove; k obitelji pripadaju svaki njih ugovornikah; od obitelji razdiele se obodvojica, da zametnu koloniju; obitelji polože temelj stališem, u koji stupe, ter u samu krugu nalazi se moć upliva polag zakonah od naravi i Boga glede ženitbe propisanih.

Ženitba je još nješto i više, nego da spada samo na obitelj; ona spada i na individuum: dokle je, kako opažaju učenjaci, dopunjak čovječje individualnosti. Čovjek sam sebi nije zadostan, kako nije niti žena zadostna sama sebi. Bog je u različitosti dvojega spola tako porazdielio svojstva razuma, srdca i tiela, da nedostatnost, što se opazi na jednom, nadje naknadu u drugom, te stoprv u zajedinstvu zamjenite blagosti biva sve uravnano i popunjeno. Tako n. pr. ako se muž s jedne strane pokazuje najsposobnijim pojmiti visoke pomisli, vodit velike i težke obiteljske poslove spoljašne: uza to je nevješt voditi maljušnih posalah domaćih, i nevješt nutrnjoj kućnoj upravi, ter zato

Digitized by Google

s druge strane opaža se žena čudnovato naklonjena kućnim brigam i potankoj obskrbi. Ako muž naginja k surovosti, ako je podan jadu, ako je odviše slobodan, ako razsipan, ako skitalica; žena je naprotiv puna blagosti, tiha je, uzpregnuta, štedna, ljubezna, oprezna, držeći se kao kakvo središte, koje privlači k ognjištu domaćem. Ako je muž krupan, smion, neharan; žena je slabahna, bojazljiva, dobra gospodarica. Riečju samo u sdruženju obodvojice nadješ onu umjerenost i naknadu preobilja i nestašicah, što ju porodi savršenost i sloga. To je takova istina, da se smatra za izvanredno viteštvo i čudo milosti onih plemenitih dušah, koje se za ljubav dobra nad svukoliku narav, uzdrže od onoga stališa. Sada, ako je tomu tako, kako se može reći, da je ugovor, koji smiera kao popuniti čovječju osobnost, iste naravi sa ugovorom, u kojem se kupuje i prodaje koji vanjski predmet? Krivo je dakle, stojeć takodjer na samu redu naravi, da je ženitba ugovor kao svaki drugi.

Ali je još krivlje s obzirom na svjetlo vjere. Ženitba je za katolika još svetotajstvo, kako nam je kazao naročito sabor Tridentinski: jasno je dakle, da ugovor, što je uzdignut na takovo jedno dostojanstvo, nemože se uzporediti s drugim kojim ugovorom. Nastoj, da si pribaviš pravi pojam stvari, da možeš razumjeti sve krive zaključke, što se toli slobodno po svietu raznose. Što se zahtieva polag nauka katoličkoga, da bude svetotajstvo? Tvar i lik, jer za sada netreba nam govoriti o nakani. Tako n. p. kod sv. krsta voda je tvar, a rieči, što se izgovaraju u činu polievanja na glavu kršćenika, jesu lik; tako isto kod posljednjega pomazanja ulje je stvar, rieči pako, što se izgovaraju u mazanju bolestnika, čine lik. U sakramentu ženitbe, što će biti tvar, što-li lik? Tvar jesu tjelesa ista zaručnikah, lik jesu rieči, kojimi se označuje predaja, što ju čine jedan drugomu. Ob ovom netreba prepiranja; jer je nauk katolički. Zar nevidiš dakle, da one stvari, što su bitnost naravnomu gradjanskomu ugovoru, jesu takodjer pravi činbenici sakramenta? Naravni ugovor, što je kod ženitbe, stoji u zamjenitoj predaji vlastitih tjelesah, i u onom pravu, što ga zaručnici jedan drugomu davaju nad sobom; nu ona ista tjelesa, ona ista predaja, jesu upravo tvar i lik sakramenta ženitbe; kako dakle hoćete, da pomješate ugovor, što ga je Bog tako uzvisio, s drugimi običnimi ugovori?

Ako je dakle tomu tako, što je nedvojbeno, zašto da nebi spadao na crkvu onaj ugovor, štono kod kršćanah nemože da nebude sakramenat? Je-li ikada komu na pamet palo, te bi vlast gradjansku priznao za upravljateljicu svetotajstvah? Nit isti protestanti nepomisliše nikada na to, da vlast gradjansku protegnu na one obrede, koje kao sakramente priznavaju. Na isti način, zašto velite, da stvari ženitbene imaju spadati na sud državni? Nije-li duhovno područje crkveno na jasnu? nije-li očito? nije-li ono izražaj onoga što je vrhunaravno? Predstavite si, da bi se dvojilo o valjanosti krsta, podieljena djetetu, bi-li vam došlo na pamet, te biste se utekli gradjanskomu poglavarstvu za riešenje? Mislite si, da bi vam se u duši porodila dvojba o valjanosti primljena odrešenja, biste-li se tada obratili na predstojnika redarstva, ili na državnoga popečitelja? Nebi-li to bilo smiešno, jer tuj se radi o istinah, što se nepriznavaju drugčije nego da su objavljene? a zaklada objave komu je drugomu povjerena, nego-li izključivo crkvi? Zato jedinoj crkvi pristoji se pravo i vlast nad svetotajstvi. Ovako mora da vjeruje i izpovieda svatko, tko nebi rad, da samovoljom i tvrdoglavošću bude za smieh i ruglo. Ako se dakle pristoji crkvi samo pravo stvaranja sakramenatah i riešenja dvojnostih, što o njih kadšto nastanu, kojim razlogom hoćete da izključite sakramenat ženitbe? Nije-li i ona sakramenat, kako je i onih šest drugih?

Ne samo da je ženitba sakramenat, nego budi ovdje mimogred rečeno, sakramenat nazvan od apoštola „velikim", — sakramenat pun dubokih tajnah; sakramenat bogat na velikih učincih. Ona ne samo da sdružuje dva srdca, koja se ljube, nego izviše povisuje otu ljubav, oplemenjuje ju, usavršuje, te rajskoj, božanskoj upriličuje; dà ona ju čini živim izražajem i dionicom neposrednom božje ljubavi, da tako jedinorodjenac božji ljubi onu, koju si je svojom krvlju zaručio vjerenicom. Ona je uzvišena, da bude znakom i orudjem milosti, koja posvećuje dušu i jači nutrnje moći za kriepostne i zaslužne čine vječnoga života. Njezina svrha nije samo razplodjenje naroda čovječanskoga na zemlji, nego i umnažanje sinovah božjih u crkvi i vječnih slaviteljah božjega imena u nebu. Muž i žena u sklapanju svoga saveza nisu više dva naprosto ugovarajuća, nego dva podjelitelja, dva sveta službenika nebeskoga svetotajstva. Ona je teret, ali ne na staru; čin samo da otežča i poteže osobu dolje; nego je teret po novu; teret je na način krilah, štono su vriedna dignuti tjelesa u vis, prama nebeskim krajem: „Jugum enim meum suave, et onus meum leve est." Njezina je postelj bez ljage „Thorus immaculatus". Njezin izbor pohvalan: „Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit." Isti učitelji bezženstva, čiste djevice, nevini službenici dužni su ju štovati, ter i dižu prama njoj u znak štovanja svježe svoje grančice. Promotrite dakle, dali se može ženitba staviti pod vlast onoga, koji nikada neće moći priznati joj sve ove visoke tajne?

Digitized by Google

Nemojte već kazati ni toga, da je i po takovu ostao razlog i narav ugovora, makar da je plemenitiji, sakramentalan. Kada bi tkalac mislio, da nanj spada suditi ob okvirih, jer u njih ima platna, smijali biste se, i to s razlogom, budućda je platno skoro ništica prama slici. Kada bi lučbar, vodoslovac, naravoslovac zahtievao, da sudi o krstu, potvrdi i posljednjem pomazanju, jer se u tih svetotajstvih rabi voda, ulje i pomast, tim bi doista nagnali svakoga na smieh; jer dokle ote stvari rabe, da se stvori sakramenat, nisu tuj više predmet znanstvenoga razglabanja, nego predjoše biti predmetom crkvenim. Na isti način u upitnoj stvari ljudska individua dokle čine ugovor, koji je takodjer sakramenat, neće se podvrći onomu, koj je naprosto sudac platna, t. j naravnoga ugovora, nego će se podvrći vlasti, koja je naredjena od Isukrsta, da upravlja svetotajstvi. Nješto u istinu velika! što si toliki nad tim predmetom razbijaju glavu, te neće da razumiju, što je tako bistro. I to je prava istina, da kakogod neima gorega gluhaka od onoga, koji neće da čuje, tako isto neima većega sliepca od onoga, koji neće da vidi.

(Sliedi konac.)

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

LITTERAE APOSTOLICAE,

AD OMNES EPISCOPOS ECCLESIARUM RITUS ORIENTALIS COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE NON HABENTES.

PIUS PP. IX.

Arcano Divinae Providentiae consilio, licet sine ullis meritis Nostris, in hac sublimi Cathedra haeredes Beatissimi Apostolorum Principis constituti, qui juxta praerogativam sibi a Deo concessam firma et solidissima petra est, super quam Salvator Ecclesiam aedificavit, [1]) impositi Nobis oneris sollicitudine urgente, ad eos omnes in qualibet terrarum Orbis regione degentes, qui christiano nomine censentur, curas Nostras extendere, omnesque ad paternae caritatis amplexus excitare vehementissime cupimus et conamur. Nec vero absque gravi animae Nostrae periculo partem ullam christiani populi negligere possumus qui pretiosissimo Salvatoris Nostri sanguine redemptus, et sacris baptismi aquis in Dominicum gregem adlectus, omnem sibi vigilantiam Nostram jure deposcit. Itaque cum in omnium procurandam salutem, qui Christum Jesum agnoscunt et adorant, studia omnia, cogitationesque Nostras indesinenter conferre debeamus, oculos Nostros ac paternum animum ad istas covertimus Ecclesias, quae olim unitatis vinculo cum hac Apostolica Sede conglutinatae tanta sanctitatis, caelestisque doctrinae laude florebant, uberesque divinae gloriae et animarum salutis fructus edebant, nunc vero per nefarias illius artes ac machinationes, qui primum schisma excitavit in coelo, a communione Sanctae Romanae Ecclesiae, quae toto orbe diffusa est, sejunctae ac divisae cum summo nostro moerore existunt.

Hac sane de causa jam ab ipso Supremi Nostri Pontificatus exordio Vobis pacis caritatisque verba toto cordis affectu loquuti sumus. [2]) Etsi vero haec Nostra verba optatissimum minime obtinuerint exitum, tamen nunquam Nos deseruit spes fore ut humiles aeque ac ferventes Nostras preces propitius exaudire dignetur clementissimus ac benignissimus salutis pacisque Auctor, qui operatus est in medio terrae salutem, quique oriens ex alto pacem sibi acceptam et ab omnibus acceptandam evidenter ostendens, eam in ortu suo Angelorum ministerio bonae voluntatis hominibus nunciavit, et inter homines conversatus verbo docuit, praedicavit exemplo. [3])

Jam vero cum nuper de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium Consilio oecumenicam Synodum futuro anno Romae celebrandam, ac die octavo mensis Decembris Immaculatae Deiparae Virginis Mariae Conceptioni sacro incipiendam indixerimus et convocaverimus, vocem Nostram ad vos sursus dirigimus, et majore, qua possumus, animi Nostri contentione Vos obsecramus, monemus et obtestamur, ut ad eamdem generalem Synodum convenire velitis, quemadmodum Majores Vestri convenerunt ad Concilium Lugdunense II. a recol. mem. B. Gregorio X. Praedecessore Nostro habitum, et ad Florentinum Concilium a fel. record. Eugenio IV., item Decessore Nostro celebratum, ut dilectionis antiquae legibus renovatis, et Patrum pace caelesti illo ac salutari Christi dono quod tempore exaruit, ad vigorem iterum revocata, [4]) post longam moeroris nebulam et dissidii diuturni atram ingratamque caliginem serenum omnibus unionis optatae jubar illucescat. [5])

Atque hic sit jucundissimus benedictionis fructus, quo Christus Jesus nostrum omnium Dominus et Redemptor immaculatam ac dilectissimam Sponsam suam catholicam Ecclesiam consoletur, ejusque temperet et abstergat lacrimas in hac asperitate temporum, ut, omni divisione penitus sublata, voces antea discrepantes perfecta spiritus unanimitate collaudent Deum, qui non vult schismata esse in nobis, sed ut idem omnes dicamus et sentiamus Apostoli voce praecepit; immortalesque misericordiarum Patri semper agantur gratiae

---

[1]) S. Greg. Nyssen. Laudatio altera S. Steph. Protomart. ap. Calland. VI. 600.

[2]) Epist. ad Orient. In suprema, die 6 januarii an. 1848.

[3]) Epist. B. Greg. ad Michaelem Palaeologum Graec. or. Imper. die 24. octobris an. 1272.

[4]) Epist. LXX. al. CCXX. S. Basilii Magni ad Damasum Papam.

[5]) Defin. S. OEcum. Synodi Florent. in Bulla Eugenii IV. Laetentur Coeli.

Digitized by Google

ab omnibus Sanctis suis ac praesertim a gloriosissimis illis Ecclesiarum Orientalium antiquis Patribus et Doctoribus, cum de coelo prospiciant instauratam ac redintegratam cum hac Apostolica Sede catholicae veritatis et unitatis centro conjunctionem, quam ipsi in terris viventes omnibus studiis atque indefessis laboribus fovere et magis in dies promovere tum doctrina, tum exemplo curarunt, diffusa in eorum cordibus per Spiritum Sanctum caritate Illius, qui medium maceriae parietem solvit ac per Sanguinem suum omnia conciliavit et pacavit, qui signum discipulorum suorum in unitate esse voluit, et cujus Oratio ad Patrem porrecta est: Rogo ut omnes unum sint, sicut et Nos unum sumus.

Datum Romae apud S. Petrum die 8. Septembris anno 1868.

Pontificatus Nostri Anno Vicesimo tertio.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

LITTERAE APOSTOLICAE,

AD OMNES PROTESTANSES, ALIOSQUE ACATHOLICOS.

Jam vos omnes noveritis, Nos licet immerentes ad hanc Petri Cathedram evectos, et iccirco supremo universae catholicae Ecclesiae regimini, et curae ab ipso Christo Domino Nobis divinitus commissae praepositos opportunum existimasse, omnes Venerabiles Fratres totius orbis Episcopos apud Nos vocare, et in OEcumenicum Concilium futuro anno concelebrandum cogere, ut cum eisdem Venerabilibus Fratribus, in sollicitudinis Nostrae partem vocatis ea omnia consilia suscipere possimus, quae magis opportuna, ac necessaria sint, tum ad dissipandas tot pestiferorum errorum tenebras, qui cum summo animarum damno ubique in dies dominantur et debacchantur, tum ad quotidie magis constituendum, et amplificandum in christianis populis vigilantiae Nostrae concreditis verae fidei, justitiae, veraeque Dei pacis Regnum. Ac vehementer confisi arctissimo et amantissimo conjunctionis foedere, quo Nobis, et Apost. huic Sedi iidem Venerabiles Fratres mirifice obstricti sunt, qui nunquam intermiserunt omni supremi Nostri Pontificatus tempore splendidissima erga Nos, et eamdem Sedem fidei, amoris, et observantiae testimonia praebere, ea profecto spe nitimur fore ut veluti praeteritis saeculis alia generalia Concilia, ita etiam praesenti saeculo Concilium hoc OEcumenicum a Nobis indictum uberes, laetissimosque, divina adspirante gratia, fructus emittat pro majore Dei gloria, ac sempiterna hominum salute.

Itaque in hanc spem erecti, ac Domini Nostri Jesu Christi, qui pro universi humani generis salute tradidit animam suam, caritate, excitati, et compulsi, haud possumus, quin futuri Concilii occasione eos omnes Apostolicis, ac paternis Nostris verbis alloquamur, qui etiamsi eumdem Christum Jesum veluti Redemptorem agnoscant, et in christiano nomine glorientur, tamen veram Christi fidem haud profitentur, neque catholicae Ecclesiae communionem sequuntur. Atque id agimus, ut omni studio et caritate eos vel maxime moneamus, exhortemur, et obsecremus, ut serio considerare et animadvertere velint, num ipsi viam ab eodem Christo Domino praescriptam sectentur, quae ad aeternam perducit salutem. Et quidem nemo inficiari, ac dubitare potest, ipsum Christum Jesum ut humanis omnibus generationibus redemptionis suae fructus applicaret, suam hic in terris supra Petrum unicam aedificasse Ecclesiam, idest unam, sanctam, catholicam, apostolicam, eique necessariam omnem contulisse potestatem, ut integrum inviolatumque custodiretur fidei depositum, ac eadem fides omnibus populis, gentibus, nationibus traderetur, ut per baptisma omnes in mysticum suum corpus cooptarentur homines, et in ipsis semper servaretur, ac perficeretur, illa nova vita gratiae, sine qua nemo potest unquam aeternam mereri et assequi vitam, utque eadem Ecclesia, quae mysticum suum constituit corpus in sua propria natura semper stabilis et immota usque ad consummationem saeculi permaneret, vigeret, et omnibus filiis suis omnia salutis praesidia suppeditaret. Nunc vero qui accurate consideret ac meditetur conditionem, in qua versantur variae, et inter se discrepantes religiosae societates sejunctae a catholica Ecclesia, quae a Christo Domino, ejusque Apostolis sine intermissione per legitimos sacros suos Pastores semper exercuit, et in praesentia etiam exercet divinam potestatem sibi ab ipso Domino traditam, vel facile sibi persuadere debebit, neque aliquam peculiarem, neque omnes simul conjunctas ex eisdem societatibus ullo modo constituere, et esse illam unam et catholicam Ecclesiam, quam Christus Dominus aedificavit, constituit, et esse voluit, neque membrum, aut partem ejusdem Ecclesiae ullo modo dici posse, quandoquidem sunt a cath. unitate visibiliter divisae. Cum enim ejusmodi societates careant viva illa, et a Deo constituta auctoritate, quae homines res fidei, morumque disciplinam praesertim docet, eosque dirigit, ac moderatur in iis omnibus, quae ad aeternam salutem pertinent, tum societates ipsae in suis doctrinis continenter variarunt, et haec mobilitas, ac instabilitas apud easdem societates nunquam cessat. Quisque vel facile intelligit, et clare aperteque noscit, id vel maxime adversari Ecclesiae a Christo Domino institutae, in qua veritas semper stabilis, nullique unquam immutationi obnoxia persistere debet, veluti depositum eidem Ecclesiae traditum integerrime custodiendum pro cujus custodia Spiritus Sancti praesentia, auxiliumque ipsi Ecclesiae fuit perpetuo promissum. Nemo autem ignorat, ex hisce doctrinam, et opinionum dissidiis socialia quoque oriri schismata, atque ex his originem habere innumerabiles communiones, et sectas,

Digitized by Google

quae cum summo christianae, civilisque reipublicae damno magis in dies propagantur.

Enimvero quicumque religionem veluti humanae societatis fundamentum cognoscit, non poterit non agnoscere, et fateri quantam in civilem societatem vim ejusmodi principiorum, ac religiosarum societatum inter se pugnantium divisio, ac discrepantia exercuerit, et quam vehementer negatio auctoritatis a Deo constitutae ad humani intellectus persuasiones regendas, atque ad hominum tum in privata, tum in sociali vita actiones dirigendas excitaverit, promoverit, et aluerit hos infelicissimos rerum, ac temporum motus et perturbationes, quibus omnes fere populi miserandum in modum agitantur, et affliguntur.

Quamobrem ii omnes, qui Ecclesiae catholicae unitatem et veritatem non tenent, *) occasionem amplectantur hujus Concilii, quo Ecclesia Catholica, cui eorum Majores adscripti erant, novum intimae unitatis, et inexpugnabilis vitalis sui roboris exhibet argumentum, ac indigentiis eorum cordis respondentes ab eo statu se eripere studeant, in quo de sua propria salute securi esse non possunt Nec desinant ferventissimas miserationum Domino offere preces, ut divisionis murum disjiciat, errorum caliginem depellat, eosque ad sinum sanctae Matris Ecclesiae reducat, in qua eorum Majores salutaria vitae pascua habuere, et in qua solum integra Christi Jesu doctrina servatur, traditur, et coelestis gratiae dispensantur mysteria.

Nos quidem cum ex supremi Apostolici Nostri ministerii officio Nobis ab ipso Christo Domino commisso omnes boni pastoris partes studiosissime explere, et omnes universi terrarum orbis homines paterna caritate prosequi, et amplecti debeamus, tum has Nostras ad omnes christianos a Nobis sejunctos Litteras damus, quibus eos etiam, atque etiam hortamur et obsecramus, ut ad unicum Christi ovile redire festinent; quandoquidem eorum in Christo Jesu salutem ex animo summopere optamus, ac timemus ne eidem Nostro Judici ratio a Nobis aliquando sit reddenda, nisi, quantum in Nobis est ipsis ostendamus, et muniamus viam ad eamdem aeternam assequendam salutem. In omni certe oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione nunquam desistimus dies noctesque pro ipsis caelestium luminum, et gratiarum abundantiam ab aeterno animarum Pastore humiliter, enixeque exposcere. Et quoniam vicariam Ejus hic in terris licet immerito gerimus operam, iccirco errantium filiorum ad catholicae Ecclesiae reversionem expansis manibus ardentissime expectamus, ut eos in coelestis Patris domum amantissime excipere, et inexhaustis ejus thesauris ditare possimus. Etenim ex hoc optatissimo ad veritatis et communionis cum catholica Ecclesia reditu non solum singulorum, sed totius etiam christianae societatis salus maxime pendet, et universus mundus vera pace perfrui non potest, nisi fiat unum ovile, et unus pastor.

Datum Romae, apud S. Petrum, die 13. Septembris 1868.

Pontificatus Nostri Anno Vicesimotertio.

*) S. August Ep. LXI., al. CCXXII.

Dopisi.

J. V. Vinica dne 13. list. Istini za ljubav ne mogu propustiti, da nepredam javnosti s jedne strane ugodni sastanak svećenikah kotara gornjo-varaždinskoga, s druge opet strane bolni razstanak njihov sa svojim dojakošnjim podarcidjakonom preč. g. Stjepanom Vukovićem. Oprostno njegovo slovo, koje je udarilo pečat onoj ljubavi, slozi i prijateljstvu, u kom je vazda živio tečajem 25-godišnjeg svoga u ovom kotaru župnikovanja i sedam godinah podarcidjakovanja, učinilo je ovaj dan nezaboravnim. No vas taj svečani dan ovjenčao je predlog župnika viničkoga da se najme uzoritomu našemu nadpastiru očituje sinovska pouzdanica, koj je predlog s oduševljenjem primit, te je pouzdanica durante sessione predložena po svin podpisana, a prečastni g. kanonik Vuković zamoljen, da ju Njegovoj uzoritosti predade.

Živio indi uzoriti naš veleljubljeni starina nadpastiru! na radost oddana Ti svećenstva ogromne Tvoje nadbiskupije.

U Petrovaradinu gradu dne 5. listopada. Jučeranji dan, bio je opet dan slavja za naše ovdašnje tri župe. Nastojimo rado koliko možemo svi sami, ali još i moramo po zapoviedi preuzv. gospodina miloga otca našega i biskupa nastojati po svaki način uzveličati čast i slavu Gospi tekinskoj; naročito pako mora se po njegovoj naredbi čudotvorna slika tekinske Gospe pod jesen prenieti svečano u gradsku crkvu porad priličnijega pozdravka i štovanja. Za to slavje odabra župnik gradski nedjelju posvećenu krunici Gospinoj, i to ne bez važna razloga; znamo bo, da kako slavna pobjeda kršćanah nad silnom turskom vojskom „apud Echinadas Insulas“, isto tako i pobieda pod Varadinom gradom na mjestu današnjih „Tekijah“ ima se zahvaliti zaštiti i pomoći bl. dj. Marije u isti onaj dan svečano krunicom slavljene. Varadinci dakle, kao što jim je svečan dan sniežne Gospe, isto tako morali bi osobito svetkovati dan krunice Gospine, a najljepša je prilika tomu prenos kipa Gospina. Razlog taj srdačno prigrliše župljani naši, do njekoliko njih, što ga nerazumiše — pak zato se i skupiše u velikom broju za uzveličat slavje to. U $^1/_2$3 sata po podne dakle krenu veliki sprovod u družtvu s novosadskim sa zastavami put Tekijah. Što je tom prilikom osobito u oči udaralo, bijaše 8 malahnih djevojčicah u bjelini odjevenih, kojih jedna oveliku srebrnu krunu, druga krunu od cvieća, ostale pak svieće nošahu. Za ovimi drugih 8 odraslih

Digitized by Google

takodjer u bjelini, štono će čudotvornu sliku nositi. Došav na Tekije i obišav na drugu stranu kapele, stupi na govornicu ljudevitdolski pomoćnik Josip Turković te u krasnom njemačkom govoru razloži povod i svrhu svečanosti, a probudi važnimi razlozi srca na štovanje b. d. Marije ružice znamenite s molitvom krunice njezine. Po svršenom govoru unidjosmo u kapelu, gdjeno je čudotvorna slika na nosilih od srebrnih angjelah kao držana, a sviećami obkoljena počivala. Za tu svečanost dade gradski župnik osobitu novu nebnicu ili priestolje od ruj-kadife zlatnimi i srebrnimi pulkami i takovimi gjerdani izvezenu načiniti, da ju je milota pogledati, — pod kojom slika Gospina stolovaše. Poslie obavljene svečane večernice župnikom dola sv. Roka, zaorivši pjesmu: „Oj tekinska gospo sveta, da si stoput zdrava, što si stó i više ljetah doma našeg slava! itd. uz pratnju gorućih duplirah, lampionah i sviećah ponesoše djevojke čudotvornu sliku, dočim su djevojčice s krunami pred istom hodile, ter obidosmo kapelu, postavismo kip na stol, a gradski župnik uzadje na prodikaonicu ter po naški iza parenetička uvoda svetkovini prilagodjena razloži: kako molenje i promišljavanje krunice gospine, naročito: radostne oživljava vjeru; žalostne podpaljuje ljubav; a slavne probudjuje ufanje. Dovrši molitvom, da bi se udostojala Gospa tekinska primiti krunu, što no joj na svetkovinu krunice njezine donesosmo, kao dokaz malahni našega preduboka štovanja i prevelike djetinske zahvalnosti na svih kolikih milostih, i da ju svikoliki do godine na drugi dan Uzkrsa ovdje opet pozdravimo i proslavimo. A kad izreče ove rieči: „Usliši nas Gospo tekinska! Zaštiti nas slavo varadinska! Sladka majko i kraljice, tebe naše ljubi srce; Slavimo te krunicami da izmoliš raj svim nami!“ bude srebrna kruna povrh priestolja izmedj dva manja srebrna angjela postavljena, drugom pako cvjetnom okićena. Ovo obavivši krenusmo se s čudotvornim kipom uz klik Marijinskih pjesamah put grada, dočim nas je rúk mužarah kako kod kapele, tako i kod župne crkve sv. Roka pozdravljao i pratio. I proti volji produljila nam se svečanost ta, sunce bješe sjelo kad podjosmo; u župi sv. Roka stiže nas suton. Ali kolika nas radost obuze, kad u župu ljudevitsku dospjesmo te domovah prozore bez ikakove naredbe, krasno razsvietljene ugledasmo. Čaroban to bješe prizor, stoput ljepši nego po danu. Mislio sam u sebi: Kad je Ivan Komnen carigradski car god. 1123. pobjedio pomoću bl. dj. Marije, Skyte, dao načiniti prekrasnu kočiju, zlatom i srebrom ju okovati, a izkititi kamenjem dragim, pak postavio na istu sliku b. d. Marije, a upregao 4 snježna bielca, kao pobjediteljku uz klik naroda u Carigrad ju uvesti dao, dočim je on krst noseći pred kočijom hodio, — nije to njegovo slavje ljepše i ganljivije moglo biti od ovoga našega. Radost nam se još poveća došav u grad, te spaziv mnogobrojne čekajuće na dolazak tekinske Gospe, prozore pak ulice u župnu crkvu vodeće takodjer sve razsvietljene. U istinu slavan i pristojan uvod onoj, koja sva nevierstva i dušmane vjere i roda našega jednom pobiedi. — Stupivši u razsvietljenu liepu gradsku crkvu te zaorivši „Tebe Boga hvalimo“ blagoslovom sa svetotajstvom dokončasmo svečanost tu. Napomenut mi je, da je sad manje svieta bilo, nego-li kad na drugi dan Uzkrsa Gospu u kapelu njenu prenašasmo; uzrok tomu bit će strašna i neobična ovdje vladajuća zapara i prašina; ele ipak osim naših župljanah bilo je njega dosta iz okoline, iz Karlovacah i Kamenice i Nova Sada. Hvala svimkolikim i od tekinske Majke blagoslov!

Ilija.

Viestnik.

Zagreb. Uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu odlučiše nadalje u svojih pastoralnih konferencijah javiti pouzdanicu biskupijski kotari: novokapelski (u gradiškoj pukov.), belovarski, ivanićki, gjurgjevački, gornjo-varaždinski, stubički i sisački.

— Predloženi za drugoga posvećenoga biskupa u kapitulu zagrebačkom preč. g. opat i kanonik dor. Luka Petrović odišao je na poziv apošt. nuncija u Beč „ad eliciendam professionem fidei“ i predaju pisamah i svjedočbah, koja se ištu prije imenovanja i potvrdjenja ili praeconisacije, koja će po svoj prilici biti već u prvom skorom konsistoriju gdje mjeseca studenoga ili prosinca. To je ono, o čemu javiše nekoje bečke i za njimi zagrebačke novine, da je kandidat položio biskupsku prisegu.

— Svećenici zagreb. nadbiskupije izučeni u Innsbruku na sveučilištu i kolegiju družbe Isusove gg. Feliks Suk i Matija Stepinac pozvani su odanle prije svršenih strogih izpitah za doktorat, ter su namješteni Suk za učitelja filozofije u nadb. sjemeništu, a Stepinac za katehetu i propovjednika u samostan ss. milosrdnicah.

— „Agramer Zeitung“ predje od 16. t. mj. u druge ruke, nezna se pravo čije. Veli se da u vladine, ali se listu na čelo udara biljega, osim ako neima biti poluslužben; urednikova imena nečusmo prije nikada, ter mu neznamo duha, osim ako ćemo ga suditi po obćenitu pravilu i po „Debatti“, kojoj, kako se kaže, bijaše radnik, a u prvom članku piše da će biti organ stranke u zemlji velike i silne — nespomenu je.

Ugarska. Protestanti na svojem glavnom sastanku (augsb. vjeroizp.) u Pešti odlučiše poslati na ugarski sabor molbu za sljedeće preinake Eötvöševe osnove za medjuvierski zakon. 1. Za prelaz s jedne vjere na drugu neka bude mjesto 18. dosta 14. godina, dalje za prelaz neka budu dosta od prelaznika obie prijave. 2. Djeca iz mješovita braka rodjena imadu bez razlike primiti vjeru otčevu i nju zadržati do 14. go-

Digitized by Google

dine. Predje-li do te dobe otac na drugu vjeru, imaju jednako za njim preći i djeca. 4. Podpora, što bi je imala podavati na crkve i učione, ima se mjeriti ne po razmjeru dušah, nego po razmjeru daće, što je protestanti plaćaju. 5. Prije svega neka bi se uredili odnošaji vjere naprama vjeri, i tada će evangelična škola rado biti pripravna izaći iza svojih ogradah, kamo ju je nužda stiskala, ter će i ona za obćenitu prosvjetu pučku po mogućnosti prilagati radeć oko skupnih pučkih školah.

— Odbor peštanskoga sabora sastavi dugu obaviest o zakonskoj osnovi pravosudnoga ministra i objavi ju. Vladina osnova hoće da se biskupskim stolicam uzmu svi poslovi, koji do sada na nje spadahu, osim katoličkoga ženitbenoga suda i razprah porodilih se u mješovitu braku. Odbor usuprot hoće da se poslovanje crkvenih sudovah ukinu posve i ne samo da jim krati razpitne razpre mješovita braka, nego u obće sve razpitne razpre bez iznimke; sve se predaje sudu gradjanskomu. U toj obaviesti brani se taj predlog ovako: „Kad bi se katoličkim konzistorijem ostavio sud za razpitne razpre, to bi se oni morali postaviti i erdeljskim protestantom i unitarijem, kao i grčko-iztočnoj crkvi, a morali bi se po načelu jednakosti postaviti ženitbeni sudovi i za ugarske protestante i za židove. Ali uvesti po svuda za sve crkvene sudove bio bi u naše doba nerazložan nazadak, dočim se opet ostaviti kompetenciju konsistorijem i s druge strane nemariti za načelo jednakosti i uzajamnosti upravo u čas, kada se prvi put pruža zanj prilika, nebi se slagalo niti s ustanovami zakona, niti s političkim razborom i pravednošću. Odbor sudi, da je prije najpametnije umah do dna riešiti pitanje, koje se prije ili kašnje riešiti mora i predlaže, neka se ukinu svi crkveni sudovi. Ova ustanova nedira u vjeru. Jezgra pitanju nestoji u tomu, da u ženitbenih razpravah sude duhovne glave, nego u tom, da sudac izrekne sud po načelih dotične vjere.“ — Nego crkveni sudovi nadjoše branilacah. U Deakovu klubu dogovarajući se ob istoj osnovi gradj. zakonika dodje govor i na točku ob crkvenih sudovih: bi-li nje po odborovu predlogu posve dokinuti, ili po osnovi ministrovoj razpitne razpre ostaviti i nadalje duhovnim sudovom. Kako svake vjere ljudi tu priznaše u jedan glas: treba u tom poslu čuti prije svega sve vjerozakone, pak onda narediti poseban zakon, a ne na prieko dirati. Tako je stranka Deakova i odlučila glasovati. Deak reče tom prigodom s ostalim, da Ugarska nestoji onako kako i Austrija, gdje je konkordat sve do onda postojale zakone skroz preinačio, sbog šta, ukidajuć zakone ženitbene po konkordatu osnovane, moralo se je umah stvoriti druge naredbe, da zemlja nebude bez zakona. (Tim naravno nije dokazana potreba ukinuti konkordatske zakone ženitbene). U Ugarskoj da konkordat neima moći zakonske, ali stoji tu zakon, kojim se presudjivanje razpitne razpre i čisto katoličkoga i mješovitoga braka predaje duhovnim sudovom. Nije tu kakova je u Austriji prieka nužda mienjati i uvoditi za iznimku što nova; nego ako se s vremenom uvede gradjanski brak, i to kako ja mislim pod zapovied, kako je u Francezkoj, onda će se morati nad otim gradjanskim ugovorom kao takovim uvesti gradjanski sudovi. Sekcije dakle neka u tom smislu rade. „Pesti Hirnök“ list stojeći u savezu s ugarskim prabiskupom pišući o spomenutih predlozih pita: „Zar bi svjetovni sudovi bili bolji? Koji bi svjetovni sudac, protestant, židov ili makar katolik imao tridentski sabor i corpus juris canonici tako čitav u glavi, da bi za odluku u katoličkoj ženitbenoj razpri znao izreći praviji sud, nego-li sudac duhovni? Ženitba je u katolikah sakramenat, o kojega valjanosti može suditi samo katolička crkva, kako propisuje sabor tridentinski; jer samo on jest za katolike zakonit i on jedini za nje odlučan. Što se dalje veli, da bi zadržati crkvene sudove bilo nazadak, nevidi se tomu razloga; jer ako tko na zakonitu temelju ustavne slobode štogod po zakonu ima i svoje pravo drži, pak to pravo i nadalje želi držati, to se njemu sbog toga neima spočitavati niti nazadak niti napredak, jer se zadovoljan giblje u obsegu svojega prava. S toga staništa moraju se motriti i crkveni odnošaji ugarskih protestantah. O njihovoj slobodnoj volji stoji hoće-li za razprave ženitbene postaviti konzistorija; jer po 26. čl. zak. od g. 1790. imaju za to podpuno pravo. Ako pako neće da se posluže ovim svojim pravom, to nije nikakov razlog da se katolikom otme njihovo pravo. Zar bi to bila justitia distributiva? Nestoji u tom politička lojalnost, justitia distributiva, otimati prava, vriedjati religiozna čuvstva, nego se sva i svačija prava imaju štovati i braniti. Neima življega biljega, kojim bi se pokazivao parlamentarski absolutizam i državna svemoć, nego kad pravo pojedinacah sad ovakovim sad onakovim glasovanjem dnevice bude slabije i nestalnije. Težko je vjerovati, da bi odbor hotio uvesti takovo stanje, da bude tabula rasa kano i nedavno minulih vremenah.“ U saboru od 20. t. mj. sbilja je odlučeno zadržati duhovne sudove do sgodnijega vremena.

Beč. Dne 1. listopada otvorena je u Beču javna učiona, u kojoj neima biti nikakove obuke iz vjeronauka. Bečko gradsko vieće naime, kako je poznato, podiglo je bez vjere paedagogium ili obrazovalište učiteljah, a njemu za ravnatelja stavilo protestanta Niemca dra. Dittesa. S tim učiteljištem u savezu je učiona za pokus, kamo se primaju na nauk dječaci od 6, 7 godinah. Osim što bi ota škola imala biti vježbalištem za pripravnike učiteljske, morala bi ona povrh toga biti na uzor drugim učionam bečkim. Što pako najjače udara u oči i kaže smier tobožnje liberalne stranke, jest naredba, da se tu neima učiti ničiji vjeronauk; nego mjesto njega imaju se djeca učiti „primjerene pripovjedke, pričice, legende, basne i narodne pjesme“,

Digitized by Google

ter iz nje izvoditi „nauk djetinskih dužnostih.“ Ali nemože nikako dotjerati do ustanovljena broja — 40 djakah. Do sada upisalo se samo jedenaest i to židovčićah, i nikko više, već se sada zove i zaklinje javno u novinah. Prvaci u gradskom vieću dogovaraju se pouzdano medju sobom, kako bi prisiliti gradske činovnike da oni barem pošalju svoje sinove u taj pedagogički cjepilnjak. Čudnih nazorah za nove dobe o činovniku, da nebog mora na zapovied zapisati makar ćeš vragu ne samo sebe s dušom i tielom, nego i djecu svoju.

— Biskup u Sv. Hipolitu Jos. Fessler udario je na svećenika svoje biskupije i kapelana Eduarda Švelu kaznu podpune suspenzije; jer se za obćenita godišnjega premeštaja kapelanah nije hotio pokoriti naredbi, već osim na svoje novo mjesto odišao nekamo bez svake prijave, niti se je na pozive i opomene hotio oglasiti.

Geneva. Nedavna se kresalo živo u sjednici velikoga vieća švajcarskoga. Povodom bijaše evo ovo. Župnik caroužki, da se opre vjeri neprijateljskim školam državnim, predade u velikoj župi svojoj školu školskoj braći. Na oto imadjaše on pravo. Nu magistrat, podražen od solidarah i slobodnih zidarah, diže prosvjed proti tomu. Župnik ipak nedade se uplašiti nimalo. S toga se uzrujaše protivnici silnije upravivši peticiju na biskupa, neka bi uklonio toga župnika. Magistrat odasla sve službene spise na genevskoga biskupa Mermilloda. Biskup odgovori na to, kako je župnik zadovoljio dužnosti, pak da zaslužuje pohvalu, a ne ukor, te imenova ga nadžupnikom. Nu protivnici malo da ne pobjesniše sada, te će s tužbom pred veliko vieće, nestežuć se samo na taj slučaj, već uplitajući svakojaka druga pitanja, tako n. p. o naimenovanju župnikah, o tielovskom obhodu, o slobodnih školah katoličkih, o katoličkih redovih, osobito pako o sielu katoličkoga biskupa u Genevi. Tako posvjedočiše i nehoteći da se boje koli biskupa katoličkoga, toli rastuće sile katoličke vjere u Genevi. Predsjednik velikoga vieća podigne se tada, razsudi pojedine pritužbe, dokaže njihovu ništetnost i zapita napokon, koja da ima poprimiti sredstva vlast zakonodavna, da zaustavi gibanje katoličko. „Hoćete-li se, reče on, služiti silom proti biskupu Mermillodu? Tada biste se povratili za sto godinah natrag ter prestavili biste nas u Rusku! — Hoćete-li obustaviti troškove, što se daju za bogoštovje? — Nu mislite-li, da će Rim uzmaći radi nekoliko tisućah franakah? — Hoćete-li možda upotriebiti ono zamašno sredstvo? Nu tada ćete imati u Genevi, kao što je u Londonu, mjesto biskupa — stožernika nadbiskupa. — Ja vam nesavjetujem, da mienjate sadanje stanje zakonito, pak da ponovivši stare usnule borbe zametnete nove zavade. Sloboda jedino je spasiteljno sredstvo. Pak ako vi nagrde od pape izlažete, zašto se tada srdite, kada se drugi služe slobodom na način, što se nesudara s vašimi pomisli?“ Ote oštre rieči nadjoše odziva. Zatim podiže se mlad katolički odvjetnik u Genevi, Celestin Martin, gojenac sveučilišta lovanskoga, te razloži podužim govorom razvitak i razcvjetanje katolicizma u Genevi, dokazav gospodi i prijateljem Caribaldovim, kako ima sv. stolica pravo podići i ustrojiti biskupiju u Genevi, a da svjetovna vlast neima prava protiviti se tomu. — Govor djelovaše dobro, te poluči povoljan zaključak za religioznu slobodu. A katolici grada i kantona genevskoga pokazaše postojanost u svojoj vjeri, kada dodje Tielovo. Crkve bijahu prepune, a obhodi bijahu veći i svečaniji no ikada. Gradovi i sela pretvoriše se rek bi u cvjetnjake prepune cvieća i zeleni. Protivnici neće dakako mirovati, nu i katolici znati će se boriti, te katolička crkva u Genevi cvasti će, ako Bog da, sve bujnije i milovidnije, jer preko zapriekah dolazi crkva vazda do pobjede.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. I. reda: gg. Antun Regen, podarcidj. i žup. podgajački; Franjo Radočaj, župnik novo-bukovički; Mato Stepinac, kateh. i propovjednik u samostanu milosrdnicah.

(Paz. Za darove presv. g. baruna Prandana ima se razumjeti tako, da je po 20 f. dao prvi put kano vlastelin valpovački, a drugi put kano vlastelin miholjački.

Kano čl. II. reda: Iz kotara dolnjo-miholjačkoga biskup. pečuv.: gg. Josip Balogh, žup. viljevački; Ivan Čepeley, žup. šljivoševački; Josip Vlašić, župnik marjanački; Slavoj Maršo, žup. radikovački; Iz kotara našičkoga: gg. Josip Kršnjavi, podarcidj. i žup. feričanski; Franjo Šljivarić, župnik podgorački; Iz kotara belovarskoga: gg. Franjo Menner, župnik u Gjurgjicu; Gjuro Domšić, žup. u Nevincu; dr. Josip Mur, župnik u Trojstvu; Franjo Drobčec, žup. u Čvrstecu; Josip Crnić, kap. belovarski.

Kano član III. reda: C. kr. gimnazij vinkovački; gg. Franjo Vaniček, ravnatelj gimnaz. vinkov.; Ivan Radetić, gimn. prof. vinkov.; Franjo Šljerac, gim. supp. vinkov.; Marko Janković; Gavro Babić; Iz kot. našičkoga: gg. Franjo Lampe, žup. orahovički; Dragutin Mračić, kap. feričanački; Ivan Franetić, kap. čadjavički; Iz kot. belovar.: gg. Mato Čoček, žup. u Žabnu; Josip Banješ, žup. u Grdjevcu; Franjo Papić, kap. u Čvrstecu; Ivan Kristić, kap. u Gjurgjicu; Pavao Brantner, kap. u Topolovcu; Ivan Curić, kap. u Cirkveni; Franjo Magjarek, kap. belovarski; Iz kot. dol. miholj. Mijat Lauš, kap. podgajački.

Dopisnica urednička.

O. G. M. u Sarajevu. Za ovu i lanjsku godinu. G. I. B. u N. K. Onako je, kako je napisano, i u našem zapisniku nikako drugčije — izvolite Vi potjerati. —

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 44. Tečaj XIX. U četvrtak, 29. Listopada 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Gradjanski brak.

(Preveo iz talijanskoga *V. Šk.*)

(Konac.)

I vendar je istina. Uslied one mržnje, što ju nose proti svemu, što je objavljeno, moderni nekakvi pravnici drhću za gradjanskim brakom, te bi htjeli, da vlade nepriznaju drugoga. A neznaju jadni, koliku nepravdu tim počinjaju: ustaju proti Isusu Krstu, koji kao vrhovna glava svih ljudih i početnik objavljenoga vjerozakona hoće, da medju zaručnici nebi bilo sdruženja, koje nebi bilo i sakramenat ujedno; opravdavaju pred očima javnosti kao zakonit čin najružnijega priložničtva. Čine da budu kršćani u tom gori od istih poganah; jer, buduć da ženitba nebijaše jošte povišena na ugled sakramenta, naravan ugovor bijaše tada ženitbom zakonitom; gdje naprotiv kod nas bez značaja sakramentalnoga poslje uzvišenja po Isusu Krstu, nije drugo, no pretežki grieh. Diraju drzko u individualnu slobodu, jer hoće se da se ženitbena zadruga sklopi vazda javno, i onda, kad ima uzrokah ili zapriekah, što bi je drugi samoj crkvi tajno povjerili. Diraju svetogrdno proti slobodi crkve i upeljivaju najpogibeljniji metež u družtvo. Sv. crkva, koju neoprovrzivo ide vlast nad sakramenti, stvara si zakone i ustanovljuje njihovu uporavu; gradjanski pako brak narušava je, da ustanovi druge, koje katolička savjest nemože obdržavati. Česa radi porode se bojazni, strah i veliki nemiri. Tko je izkusio svieta, te znade, kolika je jakost strastih, a najpače ljubavi, razumije namah, kako se pregrieškam na tisuće daje povoda lahkim pristupom, što ga do sdruženja spolovah otvara gradjanski brak, koj makar da je u sebi krivičan, pred zakonom je pravedan. Ali kako god su najvruće strasti takodjer i najprolaznije, tako se na brzo utaloži i oni prvi vrutak, ter savjest jača od svakoga gradjanskoga zakona počme koriti ono zajedničko sablažnjivo življenje, i brak gradjanski razrieši se namah. Kucne zatim čas kada bi trebalo sklopiti pravu ženitbu, bilo to s razloga savjesti, ili s pristojnosti družtvene; ali eno ih zapriečenih u tom poslu zakonom. I onda dignu se opaka progonstva proti svećenstvu, koje pogledom na spas dušah neobzira se na zakon, koj pravi zakon niti nije, budući nepravedan očevidno. Onda nastanu duboke smetnje u savjesti, koja hoće da se posluži svojim pravom, i nadje neodoljive zapreke u zakonu. Onda bivaju sablažnjiva priložničtva, kvareća u svemu javno ćudoredje; onda griz i bol duše do smrti, pak ni onda u zadnji čas nije moguće popraviti nered života. Koji proglasiše gradjanski brak: ili nesretnici neznaju, kakav jaram prte narodu kršćanskomu, ili su okrutnici nečuvene vrste, nebudući jim dosta samo što tjelesa muče, nego mu i u dušu sieku mačem. Napokon ustanovljuju u načelu i zakonom najgoropadniju skvarenost. Nemogu doista gradjanski zakoni, kako opažuju učenjaci, protegnuti se tako daleko, da zabrane svako zlo, budi da nemogu narediti što je najbolje, budi s drugih razlogah, koje iztraživati nije ovdje mjesto. Ali zar oti zakoni smiedu zakloniti nepravdu, odobriti ju, podati joj provodnicu? Nijedan od poganah toga još nepotvrdi. Nu ipak uzkrsnuli naši pogani toliko gori od starih, koliko su više uzbunjeni proti svjetlu božanstva, tjeraju to slobodno. Oni nisu spravljali pira, da nebi dali zastupati po svoju božanstvo; jer samim naravnim svjetlom dokučivali su, da je to najsvečaniji čin života; ovi protjerivaju posvema božanstvo, sastave ženitbu kao životinja; obezsvete otce, oskvrnu majke, okuže družtvo u njegovu izvoru, obitelji, pripravljaju si budućnost, gdje će se roditelji moraju sramiti, kada je u oči pogledaju sinovi, a moraju se sramiti

Digitized by Google

i sinovi, kada se spomenu roditeljah. I sve to mora da bude zakonom potvrdjeno, ter to ti je današnji razvikani napredak, pobjeda i blaženstvo!

Ali koji su oni probitki i koristi, što je izgledaju oni, koji toliko revnuju za to opako djelo? Nije vjerojatno, da bi se bez kojega važna uzroka stavio tolik zločin. Uzrok ću vam kazati sad sada; medjutim saslušnite probitke. Obitelji su prve, koje korist crpe neprispodobivu. One mogu pod blagotvornom naredbom takova zakona sladku gojiti u srcu nadu, da će si kadšto u osobi vlastitih sestarah, vlastitih kćerih naći bludnicu. Ako ima izgleda, da će svoju svezu moći opravdati, ako ne pred Bogom, a to bar pred ljudmi i spasiti poštenje obitelji: silnija će biti strast zavedljivčeva, a slabija slaboća djevojkina. Ako ćeš brojiti slučaje zavedenja, golem se je njih broj uhvatio u uzice i sjelo na liepak. U jednoj biskupiji ove zemlje, svjedok je biskup sam, koji je radi toga grozne ronio suze, naraste za malo lietah iza proglašenja zakona broj na 2000 priložnikah. U Francezkoj kolik jim je broj, nagadjati se može po istom množtvu ovakovih ženitabah, što u malo godinah nadkriliše broj od 25.000. Sad neka vide, koje dobro žele narodu njeki rodoljubi, koji toliko pleskaju gradjanskomu braku.

Za ženu će ipak biti najglavniji probitak, i ja evo idem s njom porazgovoriti se na samu u četiri oka; jer ako ju snadje u nedjelu nesreća, neka bar zna, kako će si umaljiti škodu. Što si bila ti ženo, prije nego-li je Isukrst na zemlju došao? U poganštini bila si najpotišteniji stvor, što si ga čovjek samo misliti može: bez časti, bez ugleda, malo manje nego da bih rekao bez osobnosti. Muž te je rabio kao puko orudje svojih hirah, kako mu se već kada svidi: sad preduzme, sad pusti, sad promieni sad baci, sad gazi po volji. Kad se je pohtjelo brutalnom mužu, razstavio te je za uviek od sinovah, pak ili bi te bacio na dvor ili bi te odpravio u odaljeno koje svoje zemljište. Žena od naravi udvorna i dražestna, dok bi se mladost i dražest držala, bila bi dragana robinja; nù kad minulo liepo vrieme ili kad mu se je odurila sbog druge dražje, propade za nju pravo vrline, ter morade dieliti s drugimi obćenitu sudbinu. Zločesto postupanje, svagdanji udarci i trudovi, na koje si bila odsudjena; mučan život i strahovita smrt, kojoj si u oči gledala, grozovito je sve to, i više nego jedan slučaj nacrta nam poviest ovo zadnjih godinah. Ako tko nebi vjerovao, neka mu posluži dokazom ono, što današnji dan pripoviedaju suvremene poviesti onih narodah, što još i sada leže u sjeni smrti. Što pak učini Isukrst došav, da ponapravi sve podrtine? Našao je tebe ženo u onom potištenom stanju i podignù te, oplemeni, privede na onu uglednost, u kojoj se nalaziš sada kod kršćanskih narodah. Naredbom sakramenta ženitbe hotio te je imati ne više sužnjicu, nego družicu mužu, a da tim nije okrnjio pravo njegova poglavarstva; povisi te na toliku čast, da po jednaku pravu možeš s njim ugovoriti pogodbu zamjenitu. Svetotajstvom posveti te na tu službu, da napučiš najprije crkvu, pak onda nebo, i tako prestala si biti orudjem tudjih sramotnih žudnjah. Naučio je njega štovati slaboću tvoju, a ova ti je postala još razlogom većega počitanja. Proglasio je tebe za diel muža i naravan njegov dopunak, a njega je obvezao, da te njeguje, kako sam sebe. On je posvetio s onim svetotajstvom cielu obitelj, i materinstvo pribavi ti još jedan naslov štovanja, i odredi te kraljicom obitelji. Zapovjedi, da se nitko nesmije vezati osim s jednom, i tim osjegura ti ljubav muža, i učini te središtem svih njegovih mislih i osjećajah. Htjede, da savez sakramentalni bude nerazrješiv do smrti, i tim osjegura ti zajedničko s njim življenje, posjed svih dobarah tvog stališa, poštovanje i trajnu ljubav sinovah. Priznato tvoje dostojanstvo, sví gradjanski zakoni poskrbiše se za tebe, te providiše s tobom osobito kada ti nemila smrt ugrabi gospodara, sinovi ti postanu sirote, a ti lišena svih dobarah. Ono isto štovanje, kadgod morda suvišno, jer lastivo, što ga pobudiš posred družtva, jest posljedica onog svečanoga vienca, kojim te okruni Isukrst po sv. sakramentu. Nu ljudi bezbožni i pokvareni zavide ti toliku dobru, pak da te opet mogu imati nevoljnom sužnjicom kod noguh, nastoje gradjanskim brakom, da te povrate u ono staro tvoje stanje, a prokletstvom Isukrstovim da te učine i vremenito kukavnom. A i kako da bude drugčije? Kad nebude više razlike med ženom nečistom i zaručnicom od Isusa Krsta posvećenom, tada samo gradjanskim brakom moći ćeš uzdržati ugled svoj. Tim nabaviti ćeš si čvor, što će ga svaka strast razriešiti moći, jer nije Bogom učinjeno; bit ćeš ostavljena često i prevarena drhćuć uviek u nestalnosti svoga stališa; tištena nagonom svoje duševnosti, koja će ti spočitavati sramotu; zanemarena u najvrućih osjećajih prama djetetu, svedena na to, da ćeš uzdihavati za smrću, neka te digne iz sredine tvojih nevoljah i nemogući ju u oči gledati sbog straha od sudca, koji te čeka. Hoćeš da ti izkustvom to posvjedočim? Pazi što se dogadja u Englezkoj, gdje ako i nije upeljana nakaza gradjanskoga braka (jer protestanti isti neizključuju vjerozakona posvema od onog velikog čina), sasvim tim uveo se je ekvivalent u lahkoći razpita; ondje je zlo držana žena pala toli nizko, da se je moralo ovih zadnjih godinah zakon na zakon izdavati, kako bi

Digitized by Google

se najvećim neredom doskočilo; ali pored svega toga dnevnici obiluju okrutnostmi najbrutalnijimi, što se dnevice čine.

Odatle može se pronaći i pravi uzrok, zašto njekoji onoliko gorljivo promiču gradjanski brak. Nije to što bi se iskreno želilo gradjansko dobro, jer nije dobro, proti čemu crkva onako visoko viče i prosvjeduje; nije ljubav prosvjete i napredka, jer je tim učinjen korak k barbarstvu; jedino što je, jest mržnja proti objavi Isusa Krsta; protivljenje sv. crkvi, a najviše biesna ljubav blatne slobode, štono želi ugledati razorene sve načine, što su zapriekom na putu nečistih željah. Bacite okom na promicatelje ove nakaze, i razumiti ćete ostalo.

II. Alinapokon, prihvaćaju, gradjanski brak nezabranjuje sklopiti ženitbu u crkvi. Liep odgovor! Proglasiti zakon, po kojem može svatko ako hoće, ukrasti, pak dodati, da se ipak svakomu daje dozvola, ako hoće, da bude pošten čovjek. Bi nam se htjelo još i to, neka bude dobro zabranjeno! I nije još dosti velikoj krivdi, da zakonom opravdava sve one nepravde gore naznačene? Nije dosti, da si usvaja prava Isukrstova i crkvena? Doista čudnovata su načela 89ete! Ona su blagotvorna ne da čovjeku pomognu, nego što je njimi dopušćeno nebiti nepravednimi. Zahtjevati će tko ovdje najzada, kako dakle da se crkva i državna vlast privedu u sklad? Jer, ako je istina, da stvaranje svetotajstvah, i sud ob onom, što se njih tiče, na crkvu spada, nije manje istina, da ženitba ima mnoge učinke gradjanske, što spadaju na državu. Što dakle da se učini? Ništa nije lasnije. Neka se nastavi ono, što u crkvi božjoj vazda činjahu vlade katoličke. Neka se dopusti, da crkva odluči, pod kojimi uvjeti, u koje vrieme, u koje doba života i na koji način moraju da se stave oni čini, štono polag volje Isukrstove sačinjavaju svetotajstvo; neka se pusti, da crkva rješava sve one dvojbe, što bi se mogle poroditi glede valjanosti svetotajstvah, riečju: neka se od crkve prime sakramenat, a zatim neka države odluče po svoju sve druge učinke njegove. Neka stvaraju zakone glede miraza, baštine; glede prava nasljedstva; glede jamstva takodjer gradjanskoga, što se ima djeci dati, što jim nitko nekrati; jer ako crkva nemože da išta popusti od svega, što stoji u savezu sa sakramentom, buduć da bi tako postala prestupnicom zakona božjega, ona ipak rado prepusti vlasti gradjanskoj, koliko što spada na nju. Na ovaj način bio bi gotovo povraćen sklad i mir, kako su učinile takodjer u ovo zadnje vrieme ne samo vlade katoličke, nego dapače države, štono se ponose zadovoljstvom svojih podanikah. Odkuda se radja sva težkoća? Iz mržnje, što se nieti proti Isusu Krstu; iz oporna crkvi srca i iz nakazne razblude.

Punktacije

ugarskih biskupah glede autonomije katoličke crkve u Ugarskoj.

Mješoviti konzistoriji kršćanske katoličke crkve ugarske, njihov cilj, djelokrug i ustroj.

Uvod.

Sabrani biskupi ugarski brineći se i radeći, kako bi polag slobode sastaviti jedinstvenu svezu po cieloj zemlji, imajući pred očima zatim crkvene zaklade, zadušbine i školsku imovinu, isto tako upravu nauka i uzgoja, pozivlju preželjno vierne svoje, kako bi se podigao zavod mješovita konzistorija, komu je ujedno djelokrug označen evo u sljedećih pravilih.

Prvi dio.

Obćenita pravila.

I. Glava. Djelokrug i ustroj mješovita konzistorija.

§. 1. Na djelokrug mješovita konzistorija spada:

Njegova katolička crkvena uprava, zatim manipulacija zadušbinah i školske imovine a odnosno prigledba, bilo to u rukuh pojedinih obćinah i biskupijah ili ciele zemlje, dalje spada uprava uzgoja i obučanja; nespada ovamo uzgoj u sjemeništih i samostanih, a niti dogmatična bogoslovna nauka; napokon zastupa mješoviti konzistorij vanjske odnošaje i probitke crkvene naprama državi i drugim vjerozakonom.

§. 2. U mješovitom konzistoriju imaju biti članovi duhovni i svjetovni. Članovi prizivlju se unj ili usljed zvanja, što valja za duhovnike, ili izborom, što valja za svjetovnjake.

§. 3. Katolički mješoviti konzistoriji imaju četiri stupnja, naime: a) vieće crkvene obćine, b) dekanatsko ili kotarsko, c) biskupijsko, d) glavno zemaljsko vieće. Ova posljednja, kano upravljajuće i izvršujuće vlasti imaju zastupati iz sredine izaslani i ustrojeni crkveni i naukovni odbori.

§. 4. Najprije imadu se sastaviti vieća crkvenih obćinah.

§. 5. Vieća crkvenih obćinah šalju u dekanatsko kotarsko. vieće izabrane članove, a ovi biraju za biskupijsko vieće iz sredine biskupije one članove, što postaju tek izborom.

§. 6. Vieća biskupijska biraju izmedju sebe članove za zemaljsko crkveno vieće.

§. 7. Izabranim članovom pridružuju se oni, što su na oto pozvani službom ili položajem.

§. 8. Članovi crkvenoga vieća netraže za djelovanje svoje nagrade ili plaće, već rade za volju višjemu cilju, a taj je procvjetanje crkve.

Digitized by Google

Drugi dio.

Posebna pravila.

I. Glava. Obćinska vieća crkvena.

§. 9. U svakoj župi pravilno se sastavlja posebno obćinsko vieće crkveno.

§. 10. Gdje je u gradovih dosele više župnih zadrugah upravljalo za sebe, tu imadu one i nadalje za sebe sastaviti jedno obćinsko vieće crkveno.

§. 11. Područne crkve imadu se pridružiti obćinskim viećem svojih maticah.

§. 12. U koliko bi područne crkve scienile za probitačno, da budu samostalne, mogu viećnici područnih crkvenih obćinah pod upravom redovita predsjednika biti samostalno vieće.

§. 13. Viećnici obćinskoga vieća crkvenoga jesu ovi:

a) Po svom položaju nalježni pokrovitelji ili njihovi zastupnici. Gdje ima više pokroviteljah imadu izabrati jednoga zastupnika.

b) Po svom zvanju 1) župnici i duhovni pomoćnici, 2) njihovi redoviti katolički učitelji početnih učionah.

c) Izborom: u selih i nekraljevskih gradovih najmanje 12, a najviše 36 članovah, i to se imade obzirom na broj dušah birati u obćinah do 6000 12, od 6000 do 12.000 18, od 12.000 do 24.000 30, a gdje ima više dušah 36 članovah i nekoliko zamjenikah.

U kraljevskih gradovih, gdje neobstoji jurve drugi kakav običaj, ima se birati u crkveno vieće od 6000 dušah 40 članovah, od 6000 do 10.000 60, od 10.000 do 20.000 80, a gdje ima više dušah 120 članovah. Gdje se pako prema starijim običajem broj viećnikah razlikuje od gore naznačenih brojevah, tu može crkvena obćina ostati kod starijega običaja.

§. 14. Sposoban je da bude izabran, svaki punoljetan, samostalan, pošteno živući, kršćanin katolik mužkarac, koj u pogledu crkve i škole vrši svoju dužnost.

§. 15. Tko je u vlasti otčevoj, štitnikovoj ili skrbnikovoj, t, j. gospodarovoj, upravljateljevoj, ili je zapleten u kakovu mu dragu pravnu tužbu, t. j. tko je sudbenom izrekom izgubio svoje poštenje, nemože da bude izabran, isto tako ne duhom bolestni.

§. 16. Viećnike mogu birati svi zdrava uma samostalni mjestni birači, koji su stari preko 30 godinah, a znadu čitati i pisati.

§. 17. Dane izbora ima župnik naviestiti 8 danah prije. Navještaj čita se pred crkvom, a zatim se pribije na crkvenih i školskih vratih. U navještaju naznačuje se mjesto i način izbora.

§. 18. Izbore ima upravljati župnik kano glavar crkvene obćine, a to prvi izbor sam, ako je moguće, drugi pako po ovlašteniku kano pomoćniku. Jednoga ovlaštenika ima imenovati biskup, drugoga pokrovitelj; gdje neima pokrovitelja, imenuje obćina ovlaštenika. Zamjenik medjutim kod izbora, ili gdje jur obstoji obćinsko vieće crkveno, tu izašilje vieće odbor, koj pod predsjedničtvom župnika vodi izbor.

§. 19. Glasovanje kod izbora biva ili ustmeno ili pismeno. Tko glavom glasuje, mora sabiratelju glasovnicah predati pismo, gdje su pobilježena imena obće pouzdanje uživajućih članovah.

§. 20. Glasove ima sabirati predsjednik i privremeni odbor, prebrojiti brojeve i obznaniti uspjeh.

§. 21. Za izbor zahtieva se jednostavna većina glasovah. Kada je izbor jednak, odlučuje starost.

§. 22. Proti izabranomu viećniku ima se prigovoriti poslje osam danah. Tužbu iztražuje novo obćinsko vieće, pak uništuje izbor, ako se tužba pronadje temeljitom; u protivnu slučaju ukida se tužba, a izbor se potvrdjuje. Na mjesto odstupivšega viećnika dolazi onaj zamjenik, koj ima najviše glasovah.

§. 23. Članovi se biraju na tri godine, nu tako, da se od svih izbornikah trećina članovah svake godine izbire na novo. Poslje prvih dvijuh godinah odstupljuje trećina putem ždriebanja. Umre-li koji član, ili je odputovao kamo, ili su se izpraznila mjesta na koji drugi način, a ono se ota mjesta novimi izbori popunjuju na brzu ruku. Članovi odstupivši mogu se opet izabrati.

§. 24. U obćinskom viećU crkvenom predsieda župnik. Budući da po §. 10. u onih gradovih, gdje ima više razlučenih crkvenih obćinah, takove obćine u svrhu mješovita konzistorija imadu sačinjavati jedno obćinsko vieće crkveno, to predsieda u takovu sdruženom viećU crkvenom onaj župnik, koj je prvi po dostojanstvu. Ako bi taj na višem hierarhičnom stepenu postavljeni župnik bolešću, bolešljivošću ili drugom zaprekom zaprieđen bio predsiedati skupštini, to je na redu dostojanstvom mu najbližji svećenik, i taj mu je tada namjestnik. Jesu-li pako župnici u obće preprieđeni, to se onda od njih odredi koji misnik, da predsieda privremeno.

§. 25. Svjetovni članovi obćinskoga vieća crkvenoga biraju iz svoje sredine jednoga ili dva podpredsjednika, koji zauzimlju mjesto predsjednikovo, ako bi on slučajno bio na dopustu, osim toga biraju se dva častnika, jedan bilježnik i jedan blagajnik; blagajniku se pridaju dva priglednika, kojim je zadatak pregledavati račune i svaku pronadjenu pogrešku prijaviti starešinstvu, što je sastavljeno od najstarijih članovah obćinskoga vieća crkvenoga, ter ako uztreba računarske poslove stavlja pod kuratelu. Pronadje-li se takova pogreška, to se moraju računi za deset danah predložiti starešinstvu, a župnik ima tada od starešinstva postavljenu kuretelu postaviti u službu, da ona upravlja blagajnom.

§. 26. Obćinsko vieće crkveno sastaje se svakoga mjeseca, da izpita stanje blagajne, pak da uredi račune za taj mjesec; na koncu godine urede se računi za svu godinu u nazočnosti podpuno sakupljenoga obćinskoga vieća crkvenoga; osim toga može se, kada god to želi predsjednik ili polovica članovah obćinskoga vieća crkvenoga, sazvati sjednica, da se pregleda blagajna.

Digitized by Google

§. 27. U djelokrug občinskoga vieća crkvenoga spada hram božji crkvene občine (fabricalia ili gradjevna dobra t. j. duhovna dobra, što su opredieljena za uzdržanje bogoslužnih sgradah), dalje spadaju zadužbine, imovina školska i razširenje školskoga nauka, nu bez povrede pravah jurisdikcije biskupske, pokroviteljah i redovitoga staleža učiteljskoga, koja se prava imadu u obzir uzeti.

Prava občinskoga vieća crkvenoga evo su ova:

A) Glede imovine crkvene občine.

a) Dužnost je občinskomu vieću crkvenomu točno izpitivati godišnje dohodke, redovite i izvanredne, nadzirati da bude sve u redu, ter izručiti upravu u ruku poštene. Zatim je zadaća občinskoga vieća crkvenoga sporazumjeti se s viećem biskupijskim i prema ustanovljenim propisom uredovati. Ako bi za pojedine zaklade obstojala pravila, koja prema volji zakladateljevoj potomkom ili drugim od njega odredjenim osobam dopuštaju upravu zakladne imovine, a ono ima občinsko vieće crkveno upravljatelje dotične zaklade pozvati, neka bi se s občinskim viećem crkvenim sporazumjeli glede zajedničke prigledbe zakladne imovine.

b) Dužnost je občinskomu vieću crkvenomu u dobru stanju uzdržavati sgrade crkvene i školske, i u koliko to nespada na pokrovitelja crkvenoga, brinuti se, da nebude nikakve smetnje u službi božjoj i školskoj.

c) Glede većih gradnjah crkve ili škole ima se to biskupijskoj oblasti prijaviti i dozvola u nje zaiskati. Nu kada se sbog razpalosti sgrade nebi smjelo odgadjati, to bi imalo občinsko vieće crkveno u biskupijske vlasti doknadno dobiti dozvolu.

d) Glavnične novce crkvene občine, do uklopice 100 for. može občinsko vieće crkveno posuditi, pak i zemljišta njezina, ako to pronadje za shodno, dati u zakup, ipak mu je dužnost pobrinuti se, da dužnik pruži u ime jamčevine u vriednosti najmanje 200 for. Prepisi ugovorah i jamčevinah imadu se doknadno predložiti biskupijskoj vlasti crkvenoj. Za posudjene svote odgovoran je svaki član s predsjednikom ukupno — i pojedince. — Kada se posudjuju svote veće od 100 fr. ili u zakup davaju zemljišta, ima se to prijaviti ujedno s ugovori, uvjeti i jamčevinami, ter dotična posudba ili zakup zadobije tada istom valjanost, kada stigne odobrenje i naredba biskupijske oblasti. Predsjednik i skrbnik nemogu dobiti za svoga službovanja nikakva zajma iz crkvene blagajne.

e) Manje a i veće svote (posljednje tada, pošto je biskupijska vlast u tom poslu odredila) može občinsko vieće crkveno uložiti u štedionicu.

f) Občinsko vieće crkveno namiruje godišnje troškove. Ako-li bi preko redovita troška trebalo jošte 50 for., a ono se ima putem dekanatskoga ureda dozvola tražiti u biskupijske oblasti.

g) Ako se čine zadužbine, ima občinsko vieće crkveno zakonito sastavljene zakladnice i druga ovamo spadajuća pisma biskupijskoj oblasti u tri iztiska predložiti na potvrdu, jer bez odobrenja spomenute vlasti neima tu valjanosti. — Kolike da imadu biti kamate zakladnih glavnicah za sv. mise, zatim da se uzdrže u dobru stanju križi, crkvice, kipovi itd., to odredjuju pojedine biskupije po svojih naredbah, isto tako kako da se jednako razdiele kamate misnih zakladah.

h) Občinsko vieće crkveno sastavlja i piše župne, crkvene i školske matice.

i) Pregledava crkvene i školske račune.

B) Glede poslovah školskih.

a) Občinsko vieće crkveno izabire izmedju osobah za školsku službu usposobljenih učitelje, a uspjeh izbora predlaže kotarskomu dekanu na privremenu potvrdu. (47, §. 6.)

b) Ustanovljuje plaće učiteljah redovitih i pomoćnih prema odnošajem mjestnim. Od občinskoga vieća izdana postavnica (imenovno pismo) ima se predbježno predložiti biskupijskomu vieću, ter zadobije tada valjanost, kada ju ono odobri.

c) Pazi strogo, da školska djeca pravilno polaze školu, da se roditelji ili skrbnici nemarne djece opomenu i da se skrbi za njihovo poboljšanje.

d) Brine se, da se škola obskrbi potrebitimi naučnimi sredstvi.

e) Svakoga tjedna šalje svoje zastupnike, da pregledaju škole. Oti zastupnici nesmiju prigovarati obuci i nauku, već motre samo školu i kakovim redom ide obuka, ili pitaju učitelje glede slučajnih potrebah školskih, pak javljaju zatim, što su doznali, občinskomu vieću crkvenomu.

f) Učitelja, koj je nemaran ili se zlo vlada, javlja dekanatskomu vieću, brine se usuprot, da marljiv i revan učitelj bude nagradjen.

g) U poslovih školskoga zapta, pak u razprah izmedju roditeljah i učiteljah rješava i sudi kano sud prvoga stupnja.

h) Odredjuje vrieme kada se i dokle ima u školu hoditi prema višjim naredbam.

i) Brine se, da odlični učenici budu nagradjeni.

k) Daje točno izvješće dekanatskomu uredu, kako bi se u mjestih podigle veoma žudjene čuvaonice za djecu, i početne ili višje škole pučke.

l) Javlja dekanatskomu vieću opažene u školi veće nedostatke i potrebite popravke.

§. 28. Skrbnik

a) brine se, da crkvene i školske sgrade uzdrži u dobru stanju i čistoći; glede potrebitih popravakah javlja on občinskomu vieću crkvenomu ter jih izvodi (§. 27., A. c) po njegovoj odredbi.

b) On upravlja dohodci i troškovi crkve i škole. — U ostalom podpisuje župnik dokaznice i namire protežuće se na dohodke i troškove, koje samo tako postaju valjane. Uza sve to nesmie skrbnik preko redovitih godišnjih troškovah bez predbježne dozvole i na-

Digitized by Google

putnice občinskoga vieća crkvenoga izdati svote, što bi bila veća od 10 for.

c) O dohodku kao što i trošku polaže on račune, župnikom podpisane i prilozi poduprte, ter podastire občinskomu vieću crkvenomu dnevnik svoj svakoga mjeseca, konačni pako račun koncem godine.

§. 29. Crkveni školski i zakladni novci imadu se čuvati u sjegurnih, najmanje s dviema bravama providjenih blagajnah. Jedan ključ ima župnik, a drugi ima skrbnik, komu je dužnost polagat iračune.

§. 30. Blagajna ima se pravilno čuvati u župnom stanu.

§. 31. Občinsko vieće crkveno kano birajući sbor bira u skupštini u tu svrhu pozvanoj iz svoje sredine većinom glasovah za vieće dekanatskoga kotara dva svjetovna poslanika i jednoga namjestnika. — Pokrovitelji, koji su i onako već članovi kotarskoga vieća crkvenoga, nemogu se izabrati za poslanike, — osim oni članovi obitelji, koji nebi mogli u dekanatskom vieću učestvovati, da jih neizabere obitelj.

§. 32. Izbor biva putem pisanih znakovah i većinom glasovah.

§. 33. Izabranici dobiju od predsjednika i bilježnika podpisanu i službenim pečatom providjenu vjerodajnicu.

§. 34. Izabranici imadu vjerodajnicu predložiti predsjedniku dekanatskoga vieća.

§. 35. O skupštinah občinskoga vieća crkvenoga sastavlja redoviti bilježnik zapisnik, koj se pravilno šalje crkvenomu vieću dekanatskoga kotara, — nu u svakom poslu, komu po obstojećih zakonih treba biskupijske odredbe i potvrde, i takodjer drugda, kada se to želi, predlaže se zapisnik biskupijskomu vieću.

(Sliedi konac.)

Dopisi.

Iz Posavine hrvatske. Dne 20. t. mj. bijaše u Maloj-Gorici pastoralna konferencija sisačkoga kotara. Nisam je nakanio pripoviedati niti opisivati, budući štiocem ovakov sastanak i red mu poznat; nego sam nakanio spomenuti na prosto dvie tri odluke iste konferencije; jer jih za vriedne držim da budu komu samo na znanje, komu pako na ugled i ponuku. — Prva ti je odluka na predlog vriednoga starine kotaru dičnoga starešine preč. g. Franje Šloiznika: čestitka uzoritomu gosp. stožerniku nadbiskupu na čilu poslie duga i trudna vieka zdravlju, pak neka bi mu dobri Bog viek produžio na slavu rodu i crkvi; zatim pouzdanica sinovlja u njegovu otčinsku upravu, sve u čuvenom jur smislu i smieru. Ako nas drugi kotari u tomu pretekoše činom, mišlju nas i nakanom sigurno nepretekoše. — Druga je odluka na predlog župnika malogoričkoga: neka kotar povrh onoga, što jur učiniše ili će učiniti individua, još kao i moralno tielo pristupi kano utemeljitelj član družtva sv. Jeronima, kako nedavna temeljnicu svotu dade isti kotar za učiteljsku zadrugu. Prem i ovamo i onamo nekoji pojedinci bješe jur priložili, ili kano utemeljitelji ili članovi, radostno je ipak predlog stvoren odlukom. Još je ova treća. Preč. predsjednik javi i preporuči takodjer poziv narodnoga družtva „hrvatskoga kola“, da se makar i najmanjim kamenčićem pomogne, nebi-li si družtvo sagradilo svrsi shodnu, a naroda i glavnoga grada dostojnu sgradu. Priložio tko forintu cielu tko polutku. — Većina župah po ovom kotaru dohodkom spadaju medju lošije; ali kako je vidjeti, nisu loši darovi; a volja je za dobro rodu i crkvi vrla. Tko imaš više, obilatije udieli; a tko neimaš i ono malo što premožeš, odbij dobrom voljom!

Sa Sutle 18. listopada. Na koji se god brdeljak našega Zagorja popneš, svagdje će ti oko nazrieti prirodnih divotah, na kojih se odsieva božja dobrota i mudrost. Ali neznam, ima-li u liepom Zagorju ljepši vidik od onoga, koji uživaš sa Cesarske gore nad Klancem. Čitavo Zagorje leži pred tobom obtočeno Ivanšticom, Kalnikom, Zagrebačkimi gorami i Štajerskimi brdinami. U tom okviru gledaš humove i brdašca kao uzburkane talase na moru, a crkve i kapele posagradjene na brežuljcih pričinjaju ti se kao ladje morskim valovjem nošene. Zvonici stršeći u vis s križem na vrhu pokazuju brodećemu samrtniku kamo se ima osvrtati, da neutone u zemaljštini. Slušao sam i od ljudih, koji su dosta svieta proputovali, da je vidik sa pomenute Cesarske gore jedan od najljepših, što su ih motrili. Mnogi su već u šali na onom vrhuncu kazali, nije-li odavle djavo Isusu pokazao carstva ovoga svieta i slavu njihovu, i rekao mu: sve ovo dat ću tebi, ako padneš ter mi se pokloniš. Ondje ti nehotice dodju na pamet rieči Sionskoga pjesnika: Gospode, Gospode naš! kako je divno ime tvoje po svoj zemlji! . . Što je čovjek, te ga se opominješ, ili sin čovječji, te ga polaziš? . . Slavom si ga i čašću ovjenčao . . sve si metnuo pod noge njegove.

Dà, dobri Bog je nakitio ovaj sviet svakovrstnim uresom a postavio mu gospodarom čovjeka. Kad je neizmjerni stvorac tako liepo uresio stan svojemu stvoru, griešnomu čovjeku, nije-li ovaj dužan što krasnije i dičnije prebivalište prirediti Bogu svojemu u presvetom oltarskom otajstvu nazočnomu? I doista gdje nije jošte posvema obumro ćut religiozni u puka i njegova pastira duhovnoga, naći ćeš i u ubogih krajevih crkve i kapele liepo uredjene kao svjedoke žive vjere ali ujedno i budnice života kršćanskoga. Jer se poreći nemože, da će te kuća božja ukusno sagradjena, primjerno nakićena i u čistoći držana prije pobuditi na razmišljanje o nebeskih stvarih nego-li crkva nezgrapna, pusta i nečista. Tako i oganj polazi od ognja, i opet radja oganj.

Digitized by Google

Na iztočnom obronku pomenute Cesarske Gore leži trgovište Klanac, a u sred njega monastir franciškanski sa župnom crkvom. Kad je Bog ondješnjim ljudem stvorio onako liep stan, hajdmo da vidimo, kakovo su prebivalište oni načinili stvorcu svojemu. — Već je g. 1842. sva crkva Klanačka bila liepo oslikana umjetnikom Bonittijem; ali kako je nesrećom dosta nizko sagradjena a svieta puno u njoj svake nedjelje i blagdana pri ranoj i velikoj misi, od ljudske pare, a tim od velike vlage, veoma pobliedje slikarija na zidovih, pače gdješto nestade je sa svim. Pobožni sin sv. Franciska, o. Nemesijan Smoković, više putah već upravitelj tamošnje župe, nemogaše si vjerenice gledati onako, neću reći razpuštene, nu svakako nekrasne. Znao je, da su mu župljani dosta ubogi, ali je i znao, da imadu dosta vjere i ljubavi prama Bogu. Pozva ih dakle, da doprinesu dragovoljne priloge za obnovu crkve. Tko koliko, i skupi se za početak priličan novac. Tako dade o. Nemesijan već g. 1860. preslikati sav sanctuarium. Nu da čuješ, kako! Dozva slikara u mletačkoj akademiji izučena a rodjena iz Gemone u Furlaniji Toma Fantonija s bratom njegovim Franciskom, koji su već do 50 što crkavah što kapelah oslikali, najviše na Štajeru, a u Hrvatskoj do sada što znam samo na Malom Taboru. Umjetnici ovi oslikaše onda čitavo svetište na liepu. Sabravši opet revnostni duhovnik do ljetos nješto novacah dade dalje od svetišta do kora crkvu preslikati po istih umjetnicih, sve opet na liepu (fresco). Nemesijanov isto tako revnostni nasljednik o. Augustin Pernar dogotovit će do godine, ako Bog da, obnovu ciele crkve. Slike i skupine slikah posnimljene su sa sgodah spasa našega, a dobrim dielom iz života sv. Franje Asiskoga. Sve je umjetno, sve je liepo; sve trajno, na liepu slikano. Pomenuti vriedni otac Nemesijan može zaisto svaki dan iz dna duše kod svete mise kazati: Domine, dilexi decorem domus tuae et locum habitationis gloriae tuae! Primjetiti mi je, kako mi se ljubilo, što je na sgodnu mjestu s jedne strane naslikan grb trojedne kraljevine a s druge naša trobojna zastava. Mislio sam si: tako valja; opaki sviet uviek ide na to, da nam zatire samosvojnost, kojoj su symbola grb s krunom i barjak; ove svete znake treba sad metnuti pod zaštitu Boga svemožnoga, nebi-li ih božja ruka sahranila.

Danas je dan sv. Luke, koji je po starodrevnoj priči prvi kršćanski slikar. Sjetih se kršćanskih slikah u crkvi zavičaja svojega, ter iznesoh ovo na vidjelo sa dva razloga: prvo da se vidi, koliko može i u siromašnu kraju učiniti duhovni pastir, kojemu srce plamti za slavu Božju; a drugo da se zna ime umjetniku, koji uz prilično jevtinu cienu umije crkvu pretvoriti u vriedan stan Boga velikoga.

Jedan Klančanin.

Viestnik.

Zagreb. Pouzdanicu uzoritomu stožerniku nadbiskupu javiše dalje iz pastoralne konferencije kotari karlovački i garešnički.

— Visoko kr. namj. vieće imenovalo je na predlog nadbisk. duhovne stolice duh. pomoćnika kod sv. Marka i privrem. katehetu g. Ambroza Grdića, pravim katehetom na višjoj djevojačkoj i uzornoj glavnoj učioni u Zagrebu.

— Za samostan i bolnicu milosrdne braće u Zagrebu bijaše nedavna živahna pregovora u gradskom vieću zahtievajući jedna stranka, da se maknu van iz grada makar u onu novu gradinu, što je pokraj milosrdnicah i što je nakaniše kupiti one, a grad neka bi samostan i bolnicu preobratio u viećnicu, druga opet stranka braneći neka ostanu gdje su i kako su. Milosrdnička stranka svlada i pomislismo, da se je sve stišalo. Ali „Agr. Zeitung“ donese u br. 241. od 20. t. m. članak s naslovom „Eine Sanitätsfrage“. Rekši, da je po uniji s Ugarskom puklo doba odlučnu nutrašnjemu poslu, a jedna od priekih potrebah zdravstveni su po našoj zemlji zavodi, koji da su u najprimitivnijem staležu, pripovieda pisac, kako gradski načelnik i fizik pregledaše ovdašnju bolnicu milosrdničku, a uspjeh tomu pregledu kaže se tim: što je kr. namj. vieće s mjesta imenovalo za nadzor stalno povjerenstvo. Povrh toga, jer bez korenite obnove nebi pomogla ni stroga pazka, napravi gradski fizik i predade namj. vieću osnovu za obnovu i prenapravu iste bolnice. — Kako se iz glavnih točakah osnove u istom članku navedenih u prvi mah može vidjeti, zahtieva se tu podpuna nezavisnost služećih u bolnici liečnikah od sadašnjega njezina poglavarstva, pače sva ordinacija i administracija imala bi preći u druge ruke, posve ne samo pod pazku nego i pod upravu državnu. Po hrvatsku govoreć morali bi milosrdnici poslje takove reformacije ostati na svojem (većim dielom barem), što su njihovi sluge kod njih sada. Liepo je to za gradskoga fizika, da on svojoj revnoj volji i djelovanju traži prostranije i uharnije polje; ali nam se nevidi liepo za milosrdnike. Taj se račun pričini čudan svakomu pozornu štiocu, a čudniji još morade se pričiniti samim milosrdnikom. Što pako znadosmo na to prigovoriti, nego pomislismo: gradski fizik ima uviek s njimi posla, a oni se sa svojimi ljudmi razumiju, pak će se narediti. — Ali u „Agram. Ztgu.“ od 24. t. mj. čitasmo već odgovor velč. provincijala istoga reda u ime samostana, ter nam je drago, što iz njegova odgovora možemo povaditi samostanu na hvalu podatakah, koji samostan i bolnicu i zasluge oko nje naprama spomenutom članku kažu u posve drugom svjetlu, a pogrešku u spomenutom računu grdniju i čudniju.

Red milosrdne braće preuzeo je g. 1804. iz rukuh županijske vlade u Zagrebu bolničku sgradu ujedno sa

Digitized by Google

zakladnicom, potvrdjenom od nj. veličanstva Franje I., kojom je istomu redu dozvoljena uprava bolnice s pravom javne ljekarne. — Onda bijahu u zavodu 32 postelje za svake vrsti bolestnike mužke i ženske. U ovo 64 godine trebalo je izvesti različitih preinakah i promjenah, a po imenu ovo zadnjih osam godinah pošto se stanovničtvo grada znatno umnožilo, morali su upravljatelji bolnice po nekoliko putah preduzeti gradnjah, da navali bolestnikah zadovolje. Ove gradnje i uredbe izveo je zavod na svoje troškove, koji iznose oko 50.000 for. Ovaj čas ima u bolnici 88 posteljah za mužke, a 88 za ženske obične bolestnike; odjel za lude ima prostora za 30 mužkih i za isto toliko ženskih bolestnikah i tako je prostor, odkako je ovaj zavod preuzeo red milosrdne braće, razširen za više od 200 bolestničkih posteljah.

Prošastoga ljeta vladaše epidemična groznica toliko, da obstojećih 176 bolestničkih posteljah više nije dostajalo; s toga je zavod morao namjestiti jošte preko 80 posteljah za nevolju. Ovaj nedostatak prisilio je upravu, te morade s troškom od 24.000 for. jošte dograditi toliko, da bude nesamo dovoljno prostora, nego da se i bolestnici uzmognu valjano smjestiti.

Žrtva preko 70.000 for. glavnice, buduć da su se uz nova dogradjivanja morale nabaviti jošte i bolničke sprave i postelje, svjedoči za težnju, da se taj zavod uredi prema vremenu i vlastitim silam. Ta dogradjivanja i te nove uredbe nisu dosada zemlju više stajali, nego što iznose pristojbe za obskrbu bolestnikah; da te pako godimice nedosižu za Hrvatsku i Slavoniju 40.000 for., oprovrgava se već tim, što za sve, u zavodu njegovane bolestnike, kojih većina i nepripada Hrvatskoj i Slavoniji, u svem jedva ima više od 40.000 obskrbnih danah. A od toga mora se obračunati jošte svota za one bolestnike, koji se lieče bezplatno. Dakako da je velik broj bolestnikah, do 210, koje svaki dan posjećuju liečnici zavoda, naime ordinarius physicus dr. Čačković, bolnički nadliečnik i tri podliečnika s jednim pristavom reda, naporan zadatak, ali do sada je on s voljom vršen, o čem se gradski fizik — kaže o. provincijal — u svako doba može uvjeriti.

Tirol. Po svemu Tirolu uredjuju seljani katolička čitališta, a ima okolišah, gdje su već u svakom i najmanjem selu. Ljudi gledaju prije svega nebi-li gdje dobili za sastanke sobe; obično se nadje mukte, pak tu prostru po nekoliko katoličkih listovah i pučkih za vrieme pisanih knjigah. Pod večer kada ostavi posao, a osobito nedjeljom i svetkom dodje seljan i čita. Na čase, svakih 14 danah ili za tri tjedna sastanu se kao malene skupštine, i tu se misli i pregovara. Ima tu besjedah. Siromah seljan težajući ono malo zemljice prebire mišlju kukavan svoj položaj i nevolje, što ga odasvuda tište, pak u skupštini stupi na povišenije mjesto i sbori na prosto od suviška srca tješeći se i obodravajući. Tako se obredavaju. A sve takove misli donose i bistre za puk pisani listovi oružajući ga proti duhu nevjere. — Velike sastanke katoličkih družtvah, koje se po mnogih krajevih kano i po Českoj uz tisuće počeše sastajati, zabranila je vlada. — Sabor tirolski htjede osujetiti namjeru temeljnih zakonah, a naročito školskoga zakona, ter kat. crkvi osigurati i za dalje moć nad školom. Župnik imao bi u obćinskom vieću školskom prvo mjesto, ujedno bio bi nadzornik školi i učitelju; u gradskih kotarih imala bi duh. stolica postaviti u školsko vieće dva svećenika, ter ministar mogao bi samo od ove dvojice jednoga imenovati za kotarskoga nadzornika; u zemaljskom vieću napokon daje se trim biskupom ili njihovim zamjenikom mjesto odmah za namjestnikom zemaljskim, ter bez njihova snanja i privoljenja nebi se smjelo o sustavu, upravi i knjigah itd. ništa narediti. Ima i u Tirolu liberalacah, a svaki činovnik mora biti liberalac po službi. Upliv, što ga je većina tirolskoga sabora bila namienila crkvi, označuje se na koncu ovimi riečmi: „Predlozi, proti kojim bi biskupi ili njihovi zamjenici složno s obzira na vjeru i ćudored prigovorili, nesmiju se pretvoriti u zaključak.“ Kad se predložena po većini osnova primljena, sabor je s mjesta po višjoj zapoviedi mahom razpušten, i namjestnik zadao rieč, da će on državne zakone temeljne jurve znati uzdržati i provesti.

Španjolska. Vlada prevratna, što je za vrieme preuzela kormilo državne uprave, popaštila se s naredbom, kojom ukida sve iza god. 1835. nastale redovne zadruge i bratovštine i povlastice njihove, a članovom starijih redovah podaje sloboštine, neka se same rieše redovnih zavjetah. Nije protivnikom stalo toliko za redovničku slobodu, koliko da prigrabe njihovo blago. Ministar pravosudni ukida jezuitski red i zapovieda da jim se svi kolegiji za tri dana zatvore. Pokretna i nepokretna imovina njihova proglašena je za narodno dobro. U Kataloniji, zapovjediše jim poglavice, da se za tri ure nose s culjom izpod krova; nego se uzrujala svjetina, ter jim se rok produžio za pet danah. Rodjeni Španjolci ostaju u zemlji kod roda i prijateljah, niti se misle i potle kamo seliti; ali je zlo za Talijane, koji utekoše pred Garibaldom. Sad pobjegoše u Francezku; a tko zna, dokle će i tu mirovati. Prispješe već mnogi u Toulouse, puni su tuda vagoni „bliedih popićah“, kako se rugaju liberalni listovi. Za redovi doći će po svoj prilici red na druge staleže i redove španjolske.

* Kod sv. Nikole blizu Innsbrucka umre nedavna 82 godišnja mamica, po imenu Barbara Wärle. Kažu da je živila o juhi i kruhu, što bi joj svaki dan davao župnik. Ostavi pako poslje smrti 4000 for. Pokojnica počivala bi noćju na golu podu, premda je imala liep i udoban krevet. Dosele bijaše mamica bez svakoga prijatelja, nu sada ima množtvo rodjakah, što dokazuju pravo svoje na ostavštinu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 45. Tečaj XIX. U četvrtak, 5. Studenoga 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Srbski odziv na papinski poziv.

Sviet čeka čudan i željan znati, kako će se saborska pozivnica Pia IX. kosnuti kršćanah izvan krila katoličke crkve, što-li će koji od od ovuda onuda odgovoriti, a najviše: je-li se je smjeti i s daleka nadati od papinske namjere i poziva kakovu uspjetku i koristi. Po ljudsku sudeć, i dokle nas naš um i znanje nosi, moramo iskreno reći: da s bojaznom čusmo prve glase ob onom pozivu i sa strahom nekim pročitasmo jedan i drugi poziv, a da nevidimo sgodna izgleda niti previdjamo povoljna uspjetka. Ali su čudni puti božji i tko više stoji, dalje vidi. Papa je pozvao, pak da vidimo što će biti. Naravno je, da mi prije svega pomišljamo na braću svoju jednoga s nami roda i jedne sudbine, a po crkvi i vjeri najbližju, i najpače poželismo čuti: kako će se odazvati crkva srbska. Nečusmo jošte same crkve; ali čusmo jur glasa iz crkve. „Beseda“, list za crkvene, školske i narodne potrebe u Novom-Sadu izlazeći, objavio je papinsku poslanicu s pozivom, ako je tko šta rad, neka o njoj progovori. U istom listu dakle (br. 26. 27. 28.) čitamo dva članka: jedan prije poziva, drugi za njim. Prvi je neobziran, odišući prvobitnom stranačkom mržnjom, pisan kako se bez razloga piše, da se razjari živa mladež i neuka čeljad nemoguća se dići sama nad sebe, drugi je pisan dostojno s razborom, odišući duhom ljubavi i postovanja, ali opet stojeći na svojem. Što crkveni glavari, na koje papinska poslanica stiže poštom preko bečke nuncijature, odgovore, ako budu držali za sgodno odgovoriti, to ćemo smatrati kano izjavu crkve; ali već ni spomenutih izjavah nemožemo propustiti da nejavimo svojim štiocem. Jer obe nam kažu duh u srbskoj crkvi naprama katoličkoj: prvo duh morda većine kuratnoga svećenstva, učiteljstva i morda svjetovne inteligencije, koja poviest katoličke crkve i nauk uči iz romanah, humorističnih listovah itd., a drugi duh ljudih višjih i učenijih bogoslovah, i u obće ljudih, koji se umiju dići nad obični sviet, što jih okružava. Treba da se poznamo i s ote strane, pak zato oba članka priobćimo sa svojimi primjetbami. Politička tolerancija treba i mora da se drži; ali dogmatična tolerancija niti može biti niti treba. Dakle

„Papa locutus est.

Pismom što se zove Arcano od 10. (22.) sept. pozivajući papa Pie IX. sve episkope crkve obreda iztočnoga, koi nisu u jedinstvu sa njegovom apoštolskom stolicom u vaselenski sabor, veli: — — — (navodi iz poslanice jezgru). Ovako papa poziva nas pravoslavne, smatrajući nas kao razkolnike, da se spoimo i sastavimo u jedinstvo sa „jedino spasavajućom“ crkvom rimokatoličkom. Baš sbog toga, što je ovo „apostolsko pismo“ u nekoliko upravljeno i na nas pravoslavne, obraćamo pažnju na njega i podvrći ćemo ga u toliko i našem razsmatrenju u koliko bi nuždno bilo promeriti dali će ovo moći kakvi posljedica — i to stvarni posljedica imati ili ne.

No da bi točno imali stanište naše svete pravoslavne crkve pred očima, i da bi bolje i opredeljenije mogli napred proreći i izkazati uspjeh ovoga posla, koga se latio papa, to je preko nuždno, da se malo napred vrnemo u ovoj crkvenoj stvari i promotrimo povod, uzrok, načela a i krivicu čija je što se crkve podeliše, i koja ostade na pravom temelju, na temelju od Hrista ustanovljene crkve, i za ovo uzdamo se, da nam neće čitaoci zameriti.

Odma iz ovoga papinoga pisma, što je pred nama, pada nam u oči to, kada se stavimo na gledište praktike i učenja prvenstvujuće crkve Hri-

Digitized by Google

stove, od kuda papi ta vlast i preimućstvo, da baš on saziva vaselenski sabor, kada znamo, da su veselenske sabore imali pravo sazivati samo hristijanski carevi? [1]) Za celo ne po rečima Hristovima, jer toga nigde nema; ni po tome, što bi papa bio nasljednikom Petrovim, jer ovaj nigda u Rimu i ne bi, a kamo-li, da je crkve ustanovio. [2]) Sigurno je papa uzeo to pravo, da on vaselenski sabor saziva odtuda, što je prvi vaselenski sabor u Nikei od 325. god. potvrdio rimskog episkopa kao najstarijeg iz uzroka, što mu je stolica u staroj prestolnici rimskog carstva? Ali ni ovo nepostoi, jer je baš sam vaselenski sabor carigradski od 381. god. izjednačio episkopa carigradskog sa episkopom rimskim, a četvrti vaselenski sabor u Halkidonu 451 god. držani, svoim 28. pravilom podigao carigradskoga episkopa jošt više od rimskoga, i ovo povišenje i prednostavljenje ovoga episkopa rimskom označi se i tim, što je carigradski sinod od god. 582. na kome su svi episkopi iztočni prisutni biti, pridao carigradskom patriarhu Jovanu Postniku i njegovim nasljednicima titulu: „vaselenskog patriarha.“ No ova sva preimućstva i prvenstva nebehu preimućstva vlasti i moći nad drugima, no prvenstvo starešinstva, prvenstvo čina. Pa kada bi najposle i dopustili, makar da to nestoi, da su ta rešenja vaselenski sabora imala nameru, baš time izraziti preimućstvo same vlasti i prava jednoga nad ostalima, to bi onda ta vlast i to pravo iz spomenuti tvrdjenja pre pripadala vaselenskom carigradskom patriarhu, nego rimskome papi, tim većma, što sve spomenute sabore i same pape priznaju i njihova zaključenja odobravaju. I po tome dakle i samo sazivanje vaselenski sabora bilo bi pravo i moć carigradskoga patriarha, a ne rimskoga pape. [3])

No baš ovo saborsko podizanje carigradskog patriarha u više počasti i činove izazvalo je, da pape rimske svagda činiše opozicije u svetoj sabornoj crkvi Hristovoj. Pa kada sa opoziciom ostadoše vazda u manjini na veselenskim saborima, onda da bi svojoj opozicii drugi vid dali, počeše se sajužavati sa pogdekoim zanešenim veroučiteljima

[1]) Prava sazivati obćeniti sabor crkveni ima vrhovna u crkvi glava. To je pravo naravno, na samih razlozih zdrava razuma osnovano; a car kako nije vrhovna glava crkvi tako sam po sebi neima prava ni sazivati sabora. Jest istina, da je prvih osam obćenitih saborah sazvano ponukom carevah grčkih, recimo pače, oni sazvaše ote sabore; nu kako oni neimahu vrhovne nad crkvom oblasti, tako niti bi njihov poziv vriedio niti sabor valjao, da nebude od crkvenoga vrhovnika prije ili potle odobren. Istina je i to, da se takovom prigodom obazire na cara, jer on može svojom silom puno pačiti i mutiti i opet puno pomoći oko sabora; pak upravo zato obzirom na njegovu moć može se dogoditi, da se najprije u njegovoj glavi porodi misao sabora, on ga spotakne i pozove; ali razpitavajući i sudeći valjanost obćenita sabora nije se nikada pitalo, da-li ga je car sazvao, a pitalo se uviek, da-li je sabor priznala vrhovna crkvena vlast. — Kako je s pozivom tako je i s prvim na saboru mjestom. Car ili njegovi poslanici mogoše doći i dodjoše na sabore crkvene, gdje se za nje spremi odlično mjesto; ali nije on tu vrhovni sudac ili zakonar, već načelnik i vrhovni sudac bijaše vazda Bogom postavljen vrhovni glavar, a to ili sam glavom ili po svojih legatih rimski papa, osim drugoga sabora carigradskoga, ka kojemu papa Pelagij I. istom kašnje pristupi. To pravo priznaše i sami carevi, ter isti silnik i okrutnik Konstantin Veliki, koj se je poslje ipak u vierskih stvarih nametnuo sudcem, bješe se zavjerio, da je on na saboru samo sbog reda i obrekao da se u vierska pitanja nepača, pak da će samo saborske odluke izvoditi; tako izrikom očitovaše carevi Marcijan i Konstantin Pagonat. Koliko se je god putih car nametnuo sudcem u vierskih pitanjih, toliko je putih nahudio vjeri.

[2]) Da Petar bi u Rimu, tu postavi svoju apostolsku stolicu i umre mučeničkom smrću, to u jedan glas svjedoči sva kršćanska starina. Stari viek bijaše o tomu tako osvjedočen, da se nitko nije usudio samo posumnjati, prem bijaše heretikah i šizmatikah i onda. Istom u doba reformacije ustade prvi to tajiti Velenus i povede za sobom nekolicinu pisacah, i to s malo odziva; ali se umah našlo jačih umom i srcem protestantah povjestnikah, ter naprotiv smielim onim doskočicam brane boravljenje Petrovo u Rimu kano nepobitnu istinu historijsku. Začetak sam takove priče i obćenita vjera u nju to bi bilo čudo od svieta. Ali dato non concesso — postavimo da ga nikad i nebi u Rimu: kakov je to za carigradskoga patrijarhu dokaz, kad se zna od zemana, da ga u Carigradu nikada nebi?

[3]) Priestol premjestio Konstantin u Bizant (po crkvenoj statistici u biskupiji tracijskoj, a metropoliji heraklejskoj); grčki narod uhvatio tu priliku da se oporavi i ojača naproti Latinjanom, pak je naravno, što i vladari i puk nastojahu, da si biskupa u priestolnom gradu dignu na višji stepen hierarhije. Carstvo iztočno stezalo se sve jače oko stožera u podpunijn cjelotu, uprava se centralizovala, skoro sve biskupije četirih iztočnih patrijarhatah bile pod carem grčkim: veći stepen, čast i moć dodje dakle carigradskomu biskupu samo od sebe, ter je već na drugom obćenitom saboru konstantinopolskom god. 381. sbilja stvoren kanon (2.) kojim se carigradskomu patrijarhu daje prvo mjesto za rimskim papom; nu ostade i tada, da toga kanona nepriznadoše crkve rimska i aleksandrinska, a na saboru kalcedonskom (451), kad nije bilo papinskoga legata i biskupa aleksandrijskoga, i kad su većim dielom biskupi jur bili odišli, nagovorom svećenstva carigradskoga bi spomenuti kanon potvrdjen i jasnije opredieljen. Papinski legati sazvaše umah zatim saborsko sielo i uložiše prosvjed. Carigradski patrijarhe podupirani od carevah dizali su se sve više u vis i sve dalje pružali ruke oko sebe pritežuć pod svoju jurisdikciju biskupije izpod patrijaršijah iztočnih, pače iste rimske. Prije svega podjoše za tim, da budu nad ostale patrijarhe iztočne. Patrijarhe i drugi glavari moradoše se i nebotice podavati sbog velike premoći njegove na carskom dvoru. Razdor mogao se je previdjeti naprvo. Na saboru kalcedonskom upotriebiše iztočni biskupi izraz „obćeniti patrijarha“, da prvenstvo tadanjega pape Leona I. priznadu nad svomkolikom crkvom. Papam

Digitized by Google

zapadnim, koi su u jasnom i čistom smislu svetoga pisma tražili i nalazili drugoga smisla, i sasvim ga natražke tumačili od onoga, što je cela sveta crkva Hristova izpovedala, i što su svi sveti otci učili i verovali — i sa ovima sajedinivši se, stadoše pape rimske njihova tvrdjenja braniti, u okrilje ih primati i ovim celoj crkvi pretiti, a sve sbog toga, što ih docnii sabori nehteše za prve priznati. Te tako iz lične stvari razvi se opozicija načelnja, dogmatična! Iz ovi razloga dodje do toga, da izpovedanje arhiepiskopa toledanskog Elipanda, koi je u petom vieku jošt živio i učio: da duh sveti izhodi „i od sina" — otuda dodje, da poče korena vatati i uspevati, što ga se i sami pape privatiše, da za njega prikriju svoju ličnu stvar i da se time svéte zbog svoga ličnoga uštrba. No kada ni ovim ne mogoše sebi pribaviti kanoničkog prvenstva i poglavarstva: onda papa Sergije III. na osnovu ovoga dodatka izhoždenija duha „i od sina", prokune staro, samih sabora i sveti otaca izpovedanje, da duh sveti izhodi samo od otca, kao hulno i tim se zapad odcepi od obštenja sa jedinom, svetom, sabornom i apoštolskom crkvom.

Videći pape svoju pogrešku ali nedopuštajući im već više oholost, da se povrate pravom izvoru spasenija ljudskog svetoj pravoslovnoj crkvi, pa pri tom neimajući u prvi mah, tako reći nikakvi primetni razlika, nagnuše jošt dalje u ocepljivanju i počeše po svojoj slaboj ljudskoj pameti i ocepljenjem od svete istine, od pravoslavne vere, zabludjeni i grešni tražiti i dalje iz jasno i točno opredeljenog smisla reči Hristovi i drugčijeg tumačenja, samo da bi što dalje odbegli od pravog vrela sreće i spasenija, od svete crkve Hristove, kako bi se u čemu od pravoslavija razlikovali. I tim načinom izumeše pričestćivati posledovatelje svoje samo pod jednim vidom i to na opresnoku pod vidom tela Hristova, govoreći da tamo gdije telo podrazumeva se i krv; izumeše dalje i purgatoriju ili oganj očišćenja, gdi se duše kada iz tela izidju do strašnog suda bave i od grehova očišćavaju. [4])

Znajući predstavnici rimokatoličke crkve, da se sva njihova tvrdjenja, u čemu se razlikuju od pravoslavija, samo na sofizmatima, na krivom shvaćanju i tumačenju svetoga pisma osnivaju, to su onda za celishodno našli: uzkratiti svakomu članu rimokatoličke crkve, osim sveštenstva, čitati sv. pismo, ograničiti jih na slušanje i verovanje onoga i onakoga, što su im samo sveštenici propoviedali i kako su oni učili. [5])

Ali da bi rimokatolička crkva izgledala, kao da je ona ostala na osnovu stare od Hrista ustanovljene crkve, a mi pravoslavni da smo se od nje ocepili, učiniše pape tako, da i rimokatolička priznaje sve ono, što su sabori [6]) i sveti otci do-

za dokaz svoga prvenstva nije trebalo istom novih naslovah; ali carigradski patrijarhe nadješe si onaj naslov umah poslie sabora kalcedonskoga, bilo da tim pokažu svoju premoć nad ostalimi patrijarhami i biskupi iztočnimi, bilo da pokažu premstvo pored rimskoga pape. Najdrzovitiji Ivan Postnik sakupi sabor u Carigrad (588), kamo dodje biskupah i iz drugih patrijaršijah iztočnih, ter, što si prvlje sami nadievahu patrijarhe carigradski, dade si tu od sabora nadjeti naslov „obćeniti patrijarha." Sabor taj nebi obćenit. Što su pape prosvjedovali i protivili se preuzetnosti carigradskih patrijarhah, nije njihova taština, nego višjega ugleda oblast i dužnost. Prvi se je izrikom očitovao proti prvenstvu papinstva Fotij. Njegov sabor, na kojem je ljaga prevare i krivorote, (od studen. mj. god. 879. do ožuj. 880.) drže Grci i pristalice njihove za obćenit naproti pravom onom obćenitom u Carigradu pod Hadrijanom II. Iz onakovih saborah mogu Grci naravno dokazati sve, što hoće.

[4]) Mutato nomine fabula de te narrat. Posve točno opisana je ovdje ćud i težnja i Fotijeva i Mihovila Cerularija. Crkva rimska nije nikada izmišljala dogmatah; nego kako su radili već sami apostoli proti krivim učiteljem, a po imenu Ivan proti pomaljajućem se gnosticizmu napisao svoje evangjelje i u njem jasnije izrazio vjeru u božtvo Isusa Hrista, tako su i vrhovni glavari crkve proti novu krivu nauku postavili starinski nauk crkve, proti bludnjam definirali dogme. Što se n. pr. tiče proizhoda Duha svetoga i drugih prepornih pitanjah, u tom je crkva rimska naproti nametnikom patriarham (ne starinskoj iztočnoj crkvi) vazda najvolila većinu dokazah povaditi iz spisah iztočnih crkvenih učiteljah i otacah i u obće iz tradicije starinske iztočne crkve. Istina je, dodatak „filioque" umetnu u simbol crkva najprd u Španjolskoj, koncem šestoga vieka, zatim koncem osmoga po Galiji i Njemačkoj, napokon malo pred Fotijem crkva rimska, ne bez silna povoda i važnih razlogah, a da nebude bio dometak na sigurnu i očevidnu nauku crkvenom osnovan. Kako je crkva smjela proti Arijanstvu razširiti simbol apoštolski t. j. kratke članke vjere na širje i razgovetnije izreći, tako je naproti istom Arijanstvu počela crkva uplitati ono „filioque" najprije ondje, gdje je najprečje trebalo, dok se redovito neuvrsti u simbol na obćenitu saboru, a na lionskom i florentinskom priznaše ga i iztočne crkve.

[5]) Ovo su rieč po rieč protestantski nazori. Ako je pisac samo posnimio nauk svoje crkve, onda se je sva ona u temeljnu članku izkrenula sa starinskih stožerah; ako je pako pisac napisao to samo po svojem subjektivnom nazoru, onda je on skrenuo s nauka svoje crkve, što se opet u crkvenom i školskom listu nebi smjelo trpiti i propustiti bez višje opomene. Jer osim što je ponovio staru protestantsku spočitnicu i krivdu rimskoj crkvi, kano da ona sakriva sv. pismo puku, izrekao je morda i nehotice, da je sv. pismo jedino vrelo vjere i nepriznaje u crkvi Bogom postavljena i zaredjena učiteljstva, što je očevidno temeljni nauk protestantstvu, i za što do „Besedina" pisca neznadosmo, da uči grčka iztočna crkva.

[6]) Pape sa svojom crkvom zadržaše samo svoje na iztoku držane sabore, ne pako i one, koje Fotijevi povodnici

Digitized by Google

nosili u smotrenju vere, obreda, običaja, blagonaravija i blagočinija crkvenog za prvi osam vekova, dok se razdelenje ne započe. No da nebi pape u protivuslovlje sa sobom samim dolazile time, što je drevna crkva sabor priznavala za najviši autoritet, a ovi su sabori mlogoga doneli i zaključili, što pobija tvrdjenja papina, to se pape proglase namestnikom Hristovim, vidimom glavom cele crkve Hristove, nepogrešimim u svakome svome delu i avtoritetom višim od samoga sabora govoreći: da veselenski sabor može doneti ma kako jednoglasno zaključenje, mogu u odsutstvu papinom i sami njegovi legati, koi ga zastupaju na isto pristati, a nedopadnel' se to papi, on može sve to uništiti i svi se tome moraju pokoravati, što god on čini. Skupljanje i rešavanje vaselenski sabora po učenju rimokatoličke crkve nije ništa drugo nego blažii način, postupati u uvodjenju onoga u crkvu, što papa oće, jer govore, radje će svaki episkop onima se zaključenima povinovati pri koima su i sami učestvovali, a i pastva će im u uvadjanju takovi zaključaka s većim poverenjem na susret ići, kada vide, da se u tome i svi episkopi sa vrhovnom glavom crkve slažu. [7])

(Sliedi dalje.)

Punktacije

ugarskih biskupah glede autonomije katoličke crkve u Ugarskoj.

(Konac.)

Glava II. O dekanatskom kotarskom vieću crkvenom.

§. 36. Predsjednik dekanatskom kotarskomu vieću crkvenomu pravilno je dekan, mjesto kojega, ako nebi on s kojega mu drago razloga mogao predsiedati, biskup imenuje drugoga duhovnika predsjednikom.

§. 37. Članovi dekanatskoga kotarskoga vieća jesu:

A. Po zvanju:

a) U istom kotaru nahodeći se župnici i kapelani;

b) Redoviti učitelji katoličkih početnih učionah kotarskih. Ako ima u kojoj obćini više učiteljah, to se izmedju njih izabire jedan.

B. Po staležu:

a) Pokrovitelji u kotaru.

b) Ako koji pokrovitelj u više kotarah vrši pravo pokroviteljsko, može on članom biti u onom kotaru, gdje ga je volja.

c) Pokrovitelji mogu se u dekanatskom kotarskom vieću dati zastupati po punomoćnicih.

d) Budući da za jednu nadarbinu samo jedna pokroviteljska osoba može doći u vieće, to mogu pokroviteljska prava imajuće obitelji, sborovi i obćine pokroviteljice samo jednoga člana izabrati iz svoje sredine.

e) U ime zakladah pokroviteljske terete nosećih, pak u ime upravah državnih dobarah dolazi u vieće jedan upravljateljni činovnik katolik.

C. Izborom su članovi dekanatskoga kotarskoga vieća u ime svake crkvene obćine dva svjetovna člana (§. 31.).

§. 38. Dekanatsko kotarsko vieće obdržava svake godine najmanje jednu, a kada je treba i više skupštinah.

§. 39. Mjesto skupštine i vrieme obznanjuje dekan svakoj crkvenoj obćini i svakomu pokrovitelju najmanje mjesec danah prije pozivnim pismom.

§. 40. Mjesto je skupštine pravilno ono, gdje stanuje dekan.

§. 41. Na dan skupštine izabere predsjednik jednoga bilježnika i dva sabiratelja imenah.

§ 42. Privremeni bilježnik pozivlje imena došavših i ovjerovljenih izbiračah.

§. 43. Vieće, sastavljajuć samo sebe izabere svjetovnoga podpredsjednika, dva bilježnika (jednoga duhovnika i jednoga svjetovnjaka) i dva sabiratelja glasovah.

§. 44. Bira se kao što i drugda putem pismenih znakovah.

§. 45. Privremeni sabiratelji glasovah čitaju sabrani popis glasno, pročitana imena bilježe bilježnici, prebroje jih i navieste.

§. 46. Pošto su izabrani podpredsjednik, redoviti bilježnici i sabiratelji glasovah, smatra se vieće sastavljenim.

§. 47. Djelokrug dekanatskoga vieća kotarskoga jest ovaj:

a) Račune crkvenih obćinah pregledati i uz potanku popratnicu biskupijskomu vieću predložiti.

b) Od crkvenih obćinah izabrane učitelje (§. 27.)

B. a), ako proti izabranikom neima temeljita prigovora, za vrieme potvrditi, u protivnu slučaju izborni zapisnik ujedno s prilozi biskupijskomu vieću predati, da ono razsudi izbor, inače pako svagda da ga konačno potvrdi. Isto tako ima se postupati, kada bi crkvene obćine predložile, da se odstrani koji učitelj; u takovu slučaju može dekanatsko vieće crkveno obustaviti učitelju službovanje, nu konačno ga odpustiti, to spada u djelokrug biskupijskoga vieća.

c) Odredjuje u poslovih svih pučkih školah dekanatskoga kotara po obstojećih naredbah.

---

drže za obćenite, i kojih crkva naša nikada priznati neće, jer nemože; drži svu starinu, kako ju je zakonitim tokom primila, i nju priznaje i priznavati će, pa se s njom odcieplјene crkve sdružile ili nesdružile.

[7]) Rimska crkva drži, da niti tielo valja bez glave, niti glava bez tiela. Vidi se, da pisac ima čudan i demagogičan pojam o crkv. saboru. Ovakove nepogrešljivosti, kako je tu označena, niti si je koji papa prisvajao, niti ju je ikoj razborit katolik vjerovao.

Digitized by Google

d) Po svojih crkvenih i svjetovnih u jednakom broju odabranih povjerenicih pohadja svake godine jedan put crkvene obćine i škole u kotaru, pregledava jih te prima izvještaje svojih povjerenikah. — Zatim vieća na tom temelju o svih crkvenih i školskih poslovih u kotaru, koji bi prema §. 1. spadati mogli u djelokrug crkvenoga vieća; izvješćuje o tom biskupijsko vieće i ravna se po njegovih naredbah.

e) Glede posalah protežućih se na upravu imovine obćinskoga vieća crkvenoga, što su se u § 27. pridržali dekanatskomu vieću, odredjuje dekanatsko vieće, ter iztražuje od crkvenih obćinah predložene tegobe i razpre, u koliko one spadaju medju predmete u §. 1. naznačene. Presude radi predlaže jih zatim uz svoje u izvješću izjavljeno mnienje biskupijskomu vieću.

f) Pregledava prema §. 35. zapisnike obćinskoga vieća crkvenoga.

g) Da se što brže rieše poslovi, osobito oni što se nipošto nesmiju odgoditi, može dekanatsko vieće predsiedajućemu dekanu u pomoć imenovati odbor.

§. 48. Dekanatsko vieće kotarsko, kano izborno tielo izabire za biskupijsko vieće poslanike, i to:

§. 49. Svećenički stalež izabire iz svećenstva kotarskoga jednoga poslanika. Budući da pojedini dušni pastiri mogu biti prepriečeni zvanjem svojim, da glavom nedodju na izbor, to jim je dozvoljeno birati pismeno. To isto valja i za pokrovitelja.

§. 50. Pokrovitelji izabiru po okolnostih, spomenutih u §. 37. iz svoje sredine jednoga pokroviteljskoga poslanika, te mogu oto izborno pravo vršiti ili glavom ili po svojih punomoćnicih. Jedan te isti pokrovitelj, u više biskupijah izabran, može glavom u jednoj samo doći u vieće, u drugih pako može ga zastupati ili koji član obitelji ili zajednički pokrovitelj. Članovi previsoke vladajuće kuće kano pokrovitelji mogu se posvuda dati zastupati po svojih punomoćnicih.

§. 51. Redoviti učitelji katoličkih početnih školah izabiru za sebe takodjer jednoga poslanika.

§. 52. Zastupnici obćinah izabiru za sebe tri poslanika.

§. 53. Sabiranje glasovah i navještenje biva na način naznačen u §. 45. Izabrani članovi dobiju vjerodajnicu, podpisanu od predsjednika i bilježnika i providjenu dekanatskim pečatom.

§. 54. Izabire se na tri godine.

Glava III. O biskupijskom vieću.

§. 55. Predsjednik vieću jest biskup — a kada je izpražnjena biskupska stolica — kaptolski namjestnik. Ako ovi s kojega mu drago razloga nebi mogli predsiedati, izaberu si sami namjestnika.

§. 56. Članovi biskupijskoga vieća jesu ovi:

A. Po zvanju ili staležu:

a) Pravi kanonici stolnoga kapitula.

b) Po jedan poslanik sbornih kapitulah.

c) Dekani i poddekani kotarski.

d) U biskupiji stanujući provincijali redovnički.

e) Osim opatah i kapitulah s posjedom takodjer predstavnici s posjedom.

B. Izborom:

a) U dekanatskih kotarih izabrani duhovni poslanici.

b) Pokroviteljski poslanici izabrani od pokroviteljah, ako u kotaru pravo izbora imade koji sbor ujedno pokrovitelj, n. pr. kapitul, sbor redovnički, zajednički posjed zemljišta, upravljateljstvo zakladah ili državne blagajne, grad ili druga koja obćina. Takove sbore može zastupati samo po jedan član.

c) Slobodnim izborom po jedan poslanik biskupskoga bogoslovnoga sjemeništa, zatim katoličkih pravoslovnih akademijah, gimnazijah, učiteljištah, i katoličkih realkah.

d) Izabrani poslanici redovitih učiteljah na početnih učionah.

e) U dekanatskom vieću kotarskom izabrani poslanici obćinski.

§. 57. Ovjerovljenje članovah biskupijskoga obavlja odbor predsjednikom imenovan.

§. 58. Biskupijsko vieće konstituira se upravo onako, kao što i vieće dekanatsko.

§. 59. Biskupijsko vieće ima svake godine jednu skupštinu.

§. 60. Dan skupštine odrediti će predsjednik i oglasiti će ga dva mjeseca prije.

§. 61. Poslovi biskupijskoga vieća jesu ovi:

a) Odredjuje u krugu, što mu ga vrhovno crkveno vieće zemaljsko odmjerilo, glede katoličkih crkvenih nižih i viših školskih i naukovnih u obsegu biskupije nalazećih se posalah, izuzamši zavode bogoslovne, nauku vjere i bogoštovje. Odredjuje dalje i odlučuje:

b) u svih onih biskupije tičućih se poslovih, što su naznačeni u §. 1.

c) Odlučuje u poslovih, što mu jih predlaže dekanatsko vieće, ili su opredieljeni, da se predlože višoj vlasti, a odlučuje kano sud druge molbe.

d) Prima i rješava predložene si tegobe i molbe.

e) Proglašuje i ustanovljuje plaću doktorah i učiteljah.

f) Brine se i odlučuje u svih onih na biskupiju spadajućih upravah i porabah imovine i zakladah, kojimi nesmiju upravljati članovi obćinskoga vieća crkvenoga, a zakladnici jih nisu izručili drugim sborovom ili uredom, pak pregledava o tom položene račune.

g) Imovinu usuprot iz onih zakladah, što je prema volji zakladnikovoj izručena kojemu drugomu sboru ili kojoj drugoj osobi, da njom upravlja, — prigleda, pazi na nju i pregledava dotične račune, nu tako, da se to njegovo pravo pregledavanja neproteže na dohodke nadarbenikah i sborovah.

Digitized by Google

h) Pregledava i odlučuje glede riešenja molbah i užbah, što se imadu predložiti vrhovnomu vieću crkvenomu, napokon

i) radi brže rješitbe posalah — osobito onih što se nesmiju nikako odgoditi — može predsiedajućemu biskupu u pomoć imenovati odbor, a biskup može predsjedničtvo povjeriti kojemu redatelju.

§. 62. Crkveno vieće biskupijsko kano izborno tielo izabire sa svoje strane članove za vrhovno vieće crkveno, i to:

a) Stolni kapitul izabire iz svoje sredine jednoga poslanika.

b) Ostali duhovni članovi biskupijskoga vieća crkvenoga izabiru izmedju sebe jednoga poslanika, svećenstvo nadbiskupije ostrogonske sbog dva zastupna kotara po jednoga poslanika, opatija sv. Martina nešalje poslanika napose, jer opat je redu zastupnik.

c) Razred pokroviteljah izabire za sebe jednoga poslanika. Jedan te isti pokrovitelj može se izabrati samo za jednu biskupiju.

d) Svjetovni poslanici biskupijskoga vieća crkvenoga izabiru prema broju dušah u biskupijah poslanike u razmjeru ovom: Iz ostrogonske nadbiskupije 14, kaločke 9, jegarske 9, blazendorfske (nadb.) 7; iz biskupije čanadske 10, vesprimske 7, munkačke 7, vacke 6, pečuvske 6, gjurske 6, subotištanske 5, njitranske 5, košićke 4, erdeljske 4, samošujvarske 7, šipuške 4, stolno-biogradske 4, banjsko-bistričke 4, prešovške 3, rožnavske 3, veliko-varadinske grčkoga obreda 3, satmarske grčkoga obreda 3, veliko-varadinske latinskoga obreda 3, lugoške 3, nadopatija sv. Martina 1; ukupno 137.

e) Po redu, što ga vrhovno vieće crkveno svake godine ustanovljuje glede biskupijah, izabire pet bogoslovnih biskupijskih zavodah, jedna katolička pravoslovna akademija, pet srednjih učevnih zavodah i pet viših pučkih učionah takodjer iz svoje sredine napose po jednoga poslanika, ukupno njih osamnaest. Oni, koje će predsjednik pozvati u prvu skupštinu, imaju isto to pravo.

§. 63. Izabire se (izuzam što stoji u §. 62. e) na tri godine.

§. 64. Izabrani članovi dobiju punomoćnicu s podpisom predsjednika i bilježnika, te providjenu biskupijskim službenim pečatom.

Glava IV. O vrhovnom crkvenom vieću katoličkom u Ugarskoj.

§. 65. Sielo vrhovnoga vieća crkvenoga jest Ostrogon.

§. 66. Predsjednik mu je knez prabiskup ugarski. Ako bi on bio prepriečen, tada je po službovanju najstariji nadbiskup. Ako bi bile sve nadbiskupske stolice prazne, ili bi bili zapriečeni svi nadbiskupi, tada pripada predsjedničtvo najstarijemu diecezanskomu biskupu.

§. 67. Članovi vrhovnoga vieća crkvenoga jesu ovi:

a) Ugarski i erdeljski nadbiskupi i biskupi i nadopat sv. Martina. Gdje bi ote stolice bile izpražnjene, tada su jim zamjenici kapitulski vikari. Ovi svi, ako nebi mogli sami doći, mogu mjesto sebe poslati zamjenika.

b) Poslanici stolnih kapitulah.

c) Predstavnici iz Jasa i Čorne, opat iz Zirza i provincijali svih u Ugarskoj obstojećih redovah.

d) Duhovni poslanici iz biskupijah.

e) Deset katoličkih poslanikah nj. veličanstva, kano vrhovnoga pokrovitelja.

f) Poslanici pokroviteljah.

g) Izabrani katolički poslanik kr. ugarskoga sveučilišta peštanskoga.

h) 18 poslanikah ostalih katoličkih učevnih zavodah (62, e).

i) Svjetovni poslanici iz biskupijah.

k) (Ravnatelj „causarum politico fundationalium“) zastupnik katoličkih zemaljskih zakladah.

l) Dva duhovna i dva svjetovna savjetnika stalnih odborah za crkvene i školske poslove.

m) Glavni blagajnik i računarski savjetnik za novce zakladne.

§. 68. Članovi pod k) l) m) neimajući glasa prisutni su u vieću radi potrebitih izjašnjenjah.

§. 69. Vrhovno vieće crkveno, kada se sastavlja izabire jednoga svjetovnoga podpredsjednika, četiri bilježnika (dva svećenika, dva svjetovnjaka) i četiri sabirača glasovah. Izabire se većinom glasovah.

§. 70. Vrhovno vieće crkveno ima svake godine jednu skupštinu.

§. 71. Dan skupštine opredieljuje predsjednik, i objavlja ga tri mjeseca prije. On ustavljuje red razpravah, obustavlja i razpušta skupštine.

§. 72. Djelokrug i poslovi vrhovnoga vieća crkvenoga evo su ovi:

a) Vrhovno vieće crkveno odlučuje — kano vrhovna vlast — bez povrede vrhovnih pokroviteljskih pravah nj. k. veličanstva, i pravah biskupskih kanoničkih pravnih vlastih — glede ustroja ugarskih i erdeljskih mješovitih viećah crkvenih, i glede svih njihovih poslovah, što po §. 1. u obće spadaju u djelokrug crkvenih viećah, imenito:

b) Nadzire upravu i uporavu one crkvene imovine, što nije niti svojina pojedinih crkvenih obćinah i biskupijah ili sborovah, niti pojedinih nadarbenikah, pak i zakladnik nije nje povjerio izključivo crkvenoj obćini ili biskupiji, sboru ili nadarbeniku, ter odredjuje glede nje.

c) Bavi se s osnovom, kako bi se shodno urediti imala uprava ugarskih katoličkih zakladah i fundacijah, kojimi sada upravlja vlada, a da se nepovriede vrhovna pokroviteljska prava nj. veličanstva, te da se podpuno sačuva crkvi pravo na svojinu i njezine probitke.

d) Što se tiče školske struke, to odlučuje vrhovno vieće crkveno glede obuke i uzgoja u svih otačbinskom

Digitized by Google

katoličkom crkvom sačuvanih nižih i srednjih školah i viših realkah, odlučuje glede učevne osnove, ustanovljuje minimum plaće za profesore i učitelje, vrši u svakoj katoličkoj školi pravo vrhovnoga nadzora, i čuva joj katolički značaj.

e) U svakom učevnom zavodu katoličkom, što ga izključivo neuzdržavaju pojedine biskupije i njihove občine ili sborovi, odredjuje ono neposredno — izuzamši uzgoj u sjemeništih i samostanih — glede nauka u vjeri i glede bogoštovja.

f) Vieća o predlozih i molbah, što mu jih predadoše crkvena vieća biskupijska, isto tako vieća o tužbah podnešenih od občinskih viećah crkvenih i sborovah, pak i od pojedinacah, nu samo ob onih predlozih, molbah i tužbah, što se protežu na predmete u §. 6. opisane.

g) Za prizive i utoke občinskih i biskupijskih viećah crkvenih ono je najvišja oblast.

h) U svojoj prvoj sjednici ustrojava se vrhovno vieće crkveno samo, te si prema ovomu nacrtu potanko odredjuje obseg svojih posalah i radnjah.

i) Pronadje-li se za potrebito štogod promieniti na ustroju za sva četiri crkvena vieća i njihovu djelokrugu, a ono može vrhovno vieće crkveno izvesti takovu promjenu. Nu da se nazočne naredbe uzmognu u kojem god obziru promieniti, potrebito je, da na to pristane vrhovnoga vieća crkvenoga dio duhovni i svjetovni svaki napose.

k) Zastupa, ako se što takova u zemlji dogodi — crkvene vanjske odnošaje i probitke — naprama državi i vierskim sljedbam.

§. 73. Kada se konačno ustanovi ustroj i djelokrug crkvenih viećah prema navedenim paragrafom, predložit će se to putem kr. ugarskoga ministarstva za bogoštovje i javnu obuku nj. veličanstvu, te će poslje njegova odobrenja zadobiti valjanost.

§. 74. Koncem skupštinah vrhovnoga vieća crkvenoga predlaže predsjednik za 48 satih jedan iztisak ovjerovljenih zapisnikah kr. ugarskomu ministarstvu za bogoštovje i javnu obuku, pa ako računajući od dana, kada je predložio, poslje dvadeset danah ministar neprijavi predsjedniku nikakva temeljita prigovora, to su zaključki u zapisniku navedeni prikladni da se izvedu.

§. 75. Kao što se občinsko vieće crkveno služi pečatom župnim, dekanatsko vieće kotarsko pečatom ureda dekanatskoga, a crkveno vieće biskupijsko pečatom biskupskim, — tako se služi i vrhovno vieće crkveno svojim pečatom vlastitim.

Viestnik.

Zagreb. Pouzdanicu uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu javiše dalje iz pastoralne konferencije kotari zelinski, pokupski, dolnjovaraždinski i jastrebarski.

— Preuzv. g. biskup Strossmajer putuje po svojoj biskupiji, kako doznajemo iz „Pozora“, valjda po kanoničkoj viziti dieleći sv. potvrdu. Primaju ga slavno po Sriemu i druguda, a u Biogradu, gdje kano apost. namjestnik za Srbiju ima malenu občinu, dočekaše ga upravo sa slavljem.

— Na predlog kr. ugarskoga ministra za bogoštovje i javnu prosvjetu dostojalo je nj. c. k. veličanstvo prev. odlukom od 11. listopada t. g. dozvoliti, da se na koločkom prvost. kapitulu po redu pomaknu: canonicus cantor Josip Kovač kao canonicus lector, canonicus custos Antun Baraković kao canonicus cantor, præpositus s. Pauli de Bacs Ivan Antunović kao canonicus custos; archidiaconus cathedralis Mihalj Kubinski kao præpositus s. Pauli de Bacs; bački arhidjakon Franjo Lichtensteiger za arhidjakona prvostolnoga; potiski arhidjakon Ivan Schwerer za arhidjakona bačkoga; canonicus magister senior Konstantin Schuster za arhidjakona potiskoga; napokon canonicus magister junior Ivan Hopf kao canonicus magister senior.

— G. dor. Antun Petrić, učitelj vjeronauka na glavnoj učioni postade pravim učiteljem vjeronauka na c. kr. nižjoj realci u Zadru.

— U daljoj polemici glede milosrdničke bolnice u Zagrebu, što je spomenusmo u zadnjem listu, izjavi uredničtvo „Agr. Ztga.“ da se njezinim člankom nije smieralo u ničem povrieditи pravah samostana milosrdne braće, nego u obće na poboljšicu bolničkoga stanja i ponuku, neka bi vis. zemaljska vlada ovo pitanje, budući prieko, uvažila i ozbiljno uzela na brigu. Medjuto na dalje primjetbe u istom listu odgovorio je vlč. provincijal reda Privato Gelentsér, i naznačio način, kako bi se osnova gradskoga fizika mogla primiti i provesti, a da bi samostan mogao na nje pristati. Na prigovor onaj, da zemlja više troši na bolnicu (reklo se preko 40.000) odgovara on brojem, ter po računu za prošlu godinu kaže, osim bolestnikah bez plaće liečenih, da je zemaljska zaklada platila bolnici 9029 for. 44. novč. Broj najbolji je odgovor. „Agr. Ztg.“ očitova, da je tim polemika svršena.

— Polag razbroja objavljena u „Agr. Ztgu.“ bijaše u Hrvatskoj i Slavoniji g. 1865. vienčano 10832 para. Kod 7422 bijahu obe stranke mladoženje, kod 1332 obe stranke obudovile, 1466 gdje se oženiše udovci djevojkom i 612 gdje se udovice omužiše mladencem. Većina (3321) vienčana je u mjesecu studenom, najmanje mjeseca prosinca (39, naravno, jer je zabranjeno vrieme). Porod. God. 1865. rodilo se 41.679 djece, od toga 21.234 mužko, 20.445 žensko. Živo rodilo se 38.993 zakonite djece i 2420 nezakonite; mrtvo rodilo se 240 zakonite i 26 nezakonite djece. Većina djece rodila se mjeseca ožujka (4320), najmanje mjeseca lipnja (2657). Smrt. Godine 1865. pomrlo je 31.605.

Digitized by Google

pomrlo je 31.605 čeljadi, i to 16.566 mužke, 15.039 ženske. Većina pomrla je mjeseca ožujka (3453), najmanje (1775) mjeseca lipnja. Po dobi umrlo: 15.679 od poroda do 5. godine; 1293 od 5. do 10. godine, 253 od 10. do 20. g. 2143 od 20. do 30. g. 2336 od 30. do 40. g., 2625 od 40. do 50. g. 2706 od 50. do 60. g., 2343 od 60. do 70. g., 944 od 70. do 80 g., 256 od 80. do 90 g., 26 od 90. do 100., preko 100 god. 3, neznane dobe 8]

— Upravljajući odbor družtva sv. Jeronima poziva ljudno one, koji bi imali spisah povećih ili manjih, što su prama zadaći istoga družtva te pisani jezikom i stilom upravo popularnim, da ih uz uvjete, kod kojimi bi ih hotili družtvu ustupiti, pošalju što skorije bezplatno na razvidjenje rečenomu odboru.

Ugarska. Knez prab. držao je 17. p. m. u Budimu s biskupi konferenciju u pogledu prenaprave punktacijah po predlogu Deakovu. Taj posao bi povjeren biskupima kašovijskomu i satmarskomu. Velikovaradinski biskup lat. ritus Franjo Szaniszló napravi zakladu od 40.000 forintih na podporu uboga nižjega svećenstva i za školske svrhe. Nadbiskup Haynald, dobar botanik, kupio je botaničku sbirku pokojnoga cara mehičkoga Maksimiliana za 30.000 f. i sada se još nije odlučio, kojemu bi ju muzeju darovao, ugarskomu ili erdeljskomu. Maksimilian bijaše učenik Haynaldov, pa ga ovaj i jest bio potaknuo, da se je onolikom ljubavlju bavio s botanikom, a sada je sbirku svoga učenika velikom marljivošću i troškom nakupljenu za milinje kupio. — Što se je prosuo glas, da će bečka apoštolska nuncijatura postaviti u Pešti ekspozituru ili filialku s mnsgrom. Mislinom (jedan tajnik nuncije) na čelu, a prvi ga iznio „Pest. Lloyd“, neima smisla i pobija se; jer nuncijatura postavljena do osobe vladarove ide ravno za njim na njegove stanove, ali nepostavlja nigdje kakove filialke.

(*Knjižtvo.*) Ovijeh danah doštampana je, te će se predbrojnikom razašiljati knjiga: *Psalmi Davidovi*. Poput srbskijeh narodnijeh pjesamah spjevao po svetom pismu Ognoslav Utiešenović-Ostrožinski. U Beču, iz tiskarne L. Rommera, preko 20 tabakah u maloj osmini. U predgovoru označava se odnošaj Izrajilja i psalamah Davidovijeh k narodu našem i stanovište spisateljevo. Dodana su knjizi obširnija razjasnjenja o psaltiru i o većini pojedinijeh psalamah, te ključ za čitanje ćirilice (alfabet novi i stari, štamparski i pisaći) radi čitateljah koji su obikli više latinici, pošto je knjiga štampana novom ćirilicom (Vukovom), niti će se štampati latinicom, što nije ni obećano u dotičnom oglasu. Knjiga ima mjesto oglašenijeh 17 preko 20 tabakah. Cijena joj ipak ostaje samo jedan forinat a. vr. za predbrojnike i sve one koji hoće da nabave knjigu za gotov novac još do konca ove godine Sabiračem predbrojnikah ide i nadalje na svako 10 po jedna knjiga na dar. Knjižarom se daje 15% koristi. Naručbine se šalju na spisatelja samoga:

Wien, Alsergruud, Berggasse Nr. 1. O. U. O.

— Kratak sveobći zemljopis. Za mladež narodnih učionah sastavio Věnceslav Zaboj Mařik. Ciena 30 nov. Vezana 40 nov.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelji: Svećenstvo kotara sisačkoga; Sbor duhovne mladeži nadbisk. sjem. zagreb.; kano čl. I. reda: gg. Josip Marić, kanonik zagreb.; Ivan Miković kanonik zag.; Karlo König, župn. u Vrabču; Marko Zrinović, bogos. u Innsbrucku; kano član. II. reda: Iz biskup. djakov. gg. Ivan Matijevac, podarcidj. i župn. garčinski; Matej Lukačić, župn. oprisavački; iz pukovnije ličke: g. Leopold Vukelić, poručnik upravljat.; iz pukovnije otočke: obćina kotara brložkoga; kano član. III. reda: iz biskup. djakov. gg. Antun Pečenovsky, župn. trnjanački; Matija Valić, triv. učitelj u Garčinu; iz pukovnije ličke: gg. Stjepan Babić, župn. grč. iztoč crkve; Josip Šnidarčić, župn. kat.: Antun Knežević, nadučitelj; iz pukovnije otočke: gg. Leopold Došen, pukovnik; Josip Benčević, podpukovnik; Marko Badovinac, major upravlj.; Franjo Kadić, šumarnik u Otošcu; Ivan Šarić, kapetan u Otošcu; Božo Maravić, nadporučnik u Kosinju; Adam Smolčić, poručnik u Perušiću; Josip Rukavina izsl. šumar u Perušiću; Nikola Bašić, nadzor brzojava u Perušiću; Henrik Držić, župn. bunički; Vuk Zaklan, župn. bunički; Mihovil Jurković, nadporučnik u Buniću; Josip Mlinarić, poštar u Buniću; Mihovil Pozernić, kapetan vrhovinski; Nikola Painković, poručnik vrhovin.; Mihovil Delić, trgovac u Vrhovinah; Basilij Serdić, kapetan u Škarah; Matija Gerčević, poručnik u Škarah; Nikola Divjak, poručnik u Škarah; Antun Luković župn.; Andrija Konjiković, župn. u Lešću; Matija Matasić, župn. u Sincu; Emil Tropper, nadporučnik u Sincu; Vuk Šegavčić i sin mu Alojzij, trgov. u Otošcu; Marko Kasumović, nadporučnik u Brlogu; Petar Prazić, učitelj u Brlogu; Blaž Rogić, zdravstveni povjerenik u sv. Gjurgju.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gosp. Stjepan Kary, župnik u Šandrovcu, odrekao se župe sbog bolesti, a upravljateljem tu imenovan g. Janko Plenar, duh pomoć. iz Cerovca. Premješteni gg. duh. pomoć. Pavao Šlibar, s Prišlina u Bartolovec kod Varaždina, i Antun Kovačić iz Legrada u Ludbreg.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 46. Tečaj XIX. U četvrtak, 12. Studenoga 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Srbski odziv na papinski poziv.

(Dalje.)

Ovako je išlo odelenje zapada od pravoslavija, ovo su bila pobudjenija koima se zapad od istine crkve Hristove odcepi i ode u razkolničtvo. Laki pogled samo preko ovoga svega baciti, pa se čisto vidi da je samo lična sujeta papa rimski bila povod odcepljenju zapada od jedinstva crkvenog, vidi se da je ta ista sujeta i sve one razlikosti, koje se danaske nalaze u obredima, pravleniju, običaima, zaptu itd. rimokatoličke crkve uvela i do danas ih je održala. O ovome uveravaju nas i sami sabori, drugi lionski od g. 1274. i florentinski od g. 1434. u koima je bivalo pregovora o ujedinjenju zapada sa iztokom, gdi je najveća innodacija bivala na primat papin i baš zato što se zapad pridržavaše čvrsto svoga tvrdjenja, pa makar da je nužda prigonila iztočnog cara i mnoge episkope, da se na to sklone, ali narod, cela iztočna crkva nehtede pristati na zapadnu jerez, i to se sve morade razbiti. A najočitije nam o toj sujeti papa govori, da im je većma stalo do toga, da imaju što veći broj onih koi njihov primat i nepogrešimost priznaju, nego što bi im to na srcu ležalo, da bi ljude iz greha na put spasenija i sreće izvodili, najočitije o tome govori novi način unijačenja, gdi je propaganda papina pravoslavnima ostavljala sve iz reda u njiovom bogosluženiju, pa je samo to od njih zahtevala, da priznadu papu za vrhovnu glavu crkve Hristove i za oto im obećavahu elisejska polja. [8])

Kada dakle onda nije moglo doći do ujedinenja crkvenog, kada je moć papa neizmerna bila, tako, da je svaki, što je u njegovom okrilju, bio bezbrižan, i sami carevi moradoše mu se pokoravati, a narodi iztočni na protiv behu slabi, pritešnjeni i gonjeni, ne samo sbog politike, nego i sbog vere i nebiše mirni u svome privatnom, kućevnom životu, kada nije došlo do ujedinjenja onda, kada je i u crkvi katoličkoj manje ralikosti bilo, po što je sada, jer ovaj vid današnji polučí

[8]) Dugo podjarivana mržnja naroda grčkoga na narod rimski, a posebice oholost i takma, kada bi se god našlo prilike — to je začetak razdoru, to je razdor dalje razkidavalo, dokle ga Turci nepomogoše razkidati posve. Tko zna poviest, mora znati, da se to na jedan put nije razkinulo, a niti na jedan put razkolilo sve. Razkolina Fotijeva bila je zacielila sve od Fotijeva nasljednika patriarhe Stjepana (886), dok ju upravo po staroj pukotini nije s nova razkolio Mihovil Cerularij, muž Fotijeve oholosti i ćudi i sreće, ali ne njegova znanja (1054). Niti prije s Fotijem, a manje još s Mihovilom pristadoše umah svi crkveni glavari; nego patriarhe antiohijski Petar i njegovi nasljednici, i patriarhe jeruzalemski ostadoše sve do krstaških vojnah Rimu i Latinjanom nakloni, a potle se i oni kako i aleksandrijski podaše. Ruska crkva stajala je jošte pol vieka iza Cerularija u savezu s Rimom. Kašnje se nastojalo i sa strane papah i sa strane carevah i velikih muževah razdor zaravnati: silovitost Latinjanah i lukavost i nevjera osobito grčkih monakah što bi za oko i složila to bi narodnu mržnju još jače u potaji spoticala, ter je razdor širje zinuo. Na saboru lionskom navezana sveza i sloga podrža jedva osam godinah. Sabor feraransko-florentinski, ponajglavnije u to ime sakupljen, bijaše sjajan i veličanstven, a sveza i sloga medju iztokom i zapadom utanačena podpuna. Došlo bješe s carem i njegovim bratom do 700 Grkah i drugih iztočanah; patriarha carigradski dodje sam glavom, a druga tri poslaše svoje zamjenike, i metropolit ruski Izidor s 20 bisk. odanle. U 16 sielah u Ferrari i 9 u Florenciji razpravila se točno sva preporna pitanja i na 5. srpnja 1439. podpisaše nagodbu i jednaku vjeroizpovied svi iztočni biskupi osim Marka Eugenika Efežana. Carigradski patriarha Josip umro prije 10. lipnja iste godine, ali je prije smrti pristao pisanim očitovanjem na saborske odluke . . . „quae sentit et quae dogmatizat catholica et apostolica ecclesia D. N. J. Chr. senioris Romae, ipse quoque sentio et iis me acquiescentem do et dico.“ Unija je po takovu bila gotova: Grci, svi iztočani, Rusi, Vlasi itd. primiše ju po

Digitized by Google

ona saborom tridentinskim od 1845. god. kada se ni onda neujediniše, kada je propaganda na tome radila i novcem, oružjem i nasiljem: to će se sada tim manje moći ta papina želja, da se iztok i zapad ujedine u veri postići, kada njegova moć opada, a narodima se iztočnima snaga diže, kada je svakome dopuštena sloboda savesti, i kada je svako uvereno o preimućstvu pravoslavija nad rimokatoličkom verom. Ovo tvrdjenje da se do izmirenja crkvenog nemože donde doći, dok se za osnovu uzimlje današnja rimokatolička vera, potvrdjuje i to, što pravoslavije pritešnjeno i gonjeno održa svoje narode čile i zdrave, a rimokatoličstvo slobodno, snažno, imajući sva sredstva na svojoj ruci upropasti snažno postojeće države svoi posljedovatelja; dalje što pravoslavije odnegova toliki silni duhova, što počiniše najuzvišenija dela, a u čistom rimokatoličstvu toga se nenalazi; i naposljedku što pravoslavije skučeno održa sve svoje posljedovatelje u čistom, zdravom i pravom učenju Hristovom, a rimokatoličstvo, počem se odcepi od istinite crkve Hristove, izgubi tu snagu prikupljanja i prigrljivanja, te joj se tako reći nekoliko miliona posljedovatelja izvuče od obštenja u jedinstvu s njome pod imenom augsburgske i helvetske konfesije, anglikanske crkve itd. Ovo sve videći i znajući pravoslavni, a pored toga proniknuti uverenjem da su baš oni ono zdanije kome je krajeugolni kamen sam Isus Hristos, nemogu, nećeju a i nesmedu od svoga popuštati i prema učenju rimokatoličke crkve povijati se. [9]) A zato, što neće pravoslavije popuštati ni u čemu, a naj-

svojih zakonitih zastupnicih, najviše naukom i trudom pobožnih i učenih Josipa patr. Carigradskoga, Izidora metropolite ruskoga i Besariona nadbiskupa nikejskoga. Veliko to bijaše slavlje za crkvu božju. Grci odoše, a za njimi za saborskoga siela dolažahu ostali iztočani: Armenjani, Jakobiti, Etiopi, Sirci, Kaldejci, Maroniti, koji kano Nestorijevi, Eutikijevi i Sergijevi povodnici nebijahu s rimskom crkvom u obćini. Papa Eugen dade svakim po naredbi sabora pisma. Eto se crkve sjediniše, dokle god treba jedinstva. Što je pako nje sjedinilo? Ako ne čisto osvjedočenje, ljaga svakako pada na iztočnu stranu. Jer rekne-li se, da je car bio u stiski, mogla je ona biti samo jačom ponukom davnoj želji i nakani, a nije slavno po biskupe, dakle svu crkvu, reći, da jih je u pitanju vjere primorala ikakova stiska. Papa Eugen IV. sve je troške sam nosio, ne samo uzdržavanje na saboru, nego i putni trošak i zadužio se tija; mi ovomu velikomu duhu, koji je osim moralne pretrpio goleme materijalne žrtve i podnio neprilike, nedamo podmitati nečistih namjerah, kako niti drugim sbilja velikim glavarom crkvenim; ali rekne-li se, kako piše desna ruka Marka Efežana a hrdja Silvester Syropulus u svojoj poviesti spomenutoga sabora, da su iztočni biskupi bili podmićeni latinskim novcem — rug i prikor na nje do vieka! To-li neka je dostojno crkve Hristove, da od straha ili za mito prizna bludnje? Kad bi to bila samo kadra učiniti crkva Hristova, mi bismo u isti čas prestali biti Hristovci. — Marko Efežan poče mutiti, smuti drugove patrijarhe redom — odoše u razdor, pak gle divna čuda: patriarha carigradski brani uniju! Patrijarha Metrofana skidaju tobože druga tri patriarhe, monasi i duvne bune puk, od ovoga biesna mora patr. Grgur (od 1445. god.) pobjeći u Rim. Papa Nikola V. dogovara se s Kostantinom carem, metropolit ruski kardinal Izidor radi u Carigradu u ime pape; ali kada papin poslanik u crkvi sv. Sofije služeći službu moli po navadi za papu i prognana patriarku Grgura, puk diže buku i onečasti crkvu. Muhamed II. poklopi Carigrad (1453.) i patriarhu mu polumjesecom. — Ali velite: makar da biskupi pristadoše, narod, sva crkva nepristade na hereziju. Što hoćete da obranite tim? Ako hvalite narod, buntovan je preotimljući pravo višjega, i nediše duhom Hristovim; ako biskupe, i oni su Hrista nevriedni, što se u stožernu crkvenom pitanju i nauku vjere dadoše zastrašiti puku.

[9]) Svako kraljestvo u sebi razdieljeno opustiti će. Na osnovu ste prvobitne crkve Hristove? Jeste na osnovu, ako je osnov zemlja, gdje je sbilja crkva Hristova nekada bujno cvala, užgojila divnih svetacah i natopila zemlju mučeničkom krvlju za pravu vjeru. Neka medjuto govori dalje poviest. Turčin u Carigradu po turski harao, da se pád Carigrada može prispodobiti pádu Jeruzalema. Papa Nikola V. i redom njegovi nasljednici prosili i zaklinjali zapadne vladare neka idu branit na iztoku kršćane; ali badava. Silni sultan Muhamed II. jedno što mu je Carigrad s okolicom od silne krvarije i straha opustio, a drugo videći kako pape proti njem nemiruju, pozva Grke natrag, vrati jim nekoje crkve i dozvoli službu božju preko turskoga običaja, novomu izabranu patriarhi podieli velike sloboštine i privilegija i dozvoli da se stavi na svoje crkveno pravo i na čelo sinodu, a drugi jim sultani moć i pravo osiguraše. Pod demonstrativnom tom zaštitom bila bi se grčka crkva mogla lepo posakupiti i ojačati i svoje nutarnje poslove rediti; ali nastadoše razdori i smutnje u samoj njoj. Genadij II. morade se zahvaliti, Joasaf I. treći patriarha iza pobjede Carigrada od jada strmoglavi se u more, a njegov nasljednik Marko sbog pletakah popovskih bi od sultana skinut. Trapezunćani počeše prvi mititi dukati, da na patrijaršku stolicu posade svoga čovjeka, a zatim mitio bi takmac proti takmacu, ter bi postao, tko bi više žutakah smogao. Tako padoše ugledom, nastade peshezion, što bi patriarha kod izbora plaćao, haratzion godišnja daća i guljarija, što bi patriarhe gulili vierne pod silu podanike. Mnogi zaglavi na konopcu. Ali nije o tomu govora. Druge patrijaršije iztočne izčeznuše po malo u poviesti; a dokle je sizalo tursko carstvo, dotle je sila državna iz politike držala biskupe s patriarhom carigradskim. Ali samo dotle, dok vezaše sila. U Ruskoj veliki knez progna Izidora i razkolina se na sjeveru ponovi, dok je na jugu nadbiskup u Kievu vierno držao s papom sve do u 16. viek. Nadbiskup moskovski Hiob proglasi se prvi patriarhom (1589.) sve Rusije, a za poglaviti razlog navede: da je stari Rim ugrezao pod krivim naukom Apolinarovim, novi Rim (Carigrad) pao u šake Turčinu, a treći da je Moskva. Patrijaršija postojala 110 godinah do cara-pape i sinode. Ruska crkva niti nije sada u nikakovu savezu s carigradskom. Nije ni nova grčka; jer čim se ustrojila grčka kraljevina, ustrojila se s njom i nezavisna crkva. Tanahan je, da nereknemo, nikakov je vez, što veže crkve romansku i srbsku s carigradskom. Čim je koj narod pridigao

Digitized by Google

manje u tome, da prizna prvenstvo papino, iz česa se šizma i započela, i što se uviek pokazivalo kao najveći kamen pretikanija: to onda sigurno i opredeljeno reći možemo, da će i ovo „apostolsko pismo“ kao i sva dosadašnja ostati bez ikakvog uspeha donde, dok se god zapadna crkva nepovrati u duh istine pravoslavne crkve Hristove, pripoznavajući pravoslavije i njegovo učenje kao pravu osnovu ili kao produženje prvenstvujuće Hristove crkve.

Slab je i ništav ono dokaz, koima rimokatolici podkrepljuju celishodnost toga, da pravoslavni moraju popustiti i doći na stanište njiovo, taj dokaz ide baš u prilog nama. Oni vele, da smo mi pravoslavni ostali uštapljeni, nepokretni i nepromenljivi u ustanovama stare crkve Hristove, a oni da su se razvijali prama potrebi i vremenu, te toga radi njima nije moguće natrag prema nami popuštati i savijati se, a mi da možemo i trebamo prema njima napred da idemo. Da-li su se rimokatolici prema potrebi i vremenu povijali, o tome najbolje pokazuju izčadija njena: protestantstvo, kalvinstvo itd. A mi pravoslavni, što se nismo razvijali, to računamo sebi u ponos i razboritost, jer velimo da se mi zato nerazvijasmo, što se rimokatolici zabludivši odcepiše od nas, te ne bismo cela nerazdelna crkva, da bi mogli držati vaselenske sabore, koi jedini imaju moć pravila donositi za celu crkvu važeća. Ali ujedno uvereni budući, da smo mi nasljednici i posljedovatelji prave od Hrista ustanovljene crkve, nebojasmo se propasti, nego mirno očekivasmo, da se zabludeli i izgubljeni osveste i povrate opet u lono crkve istinog spasenija i crkve, koja pripravlja istini put k životu večnome, te da onda tako ujedinjeni, kao jedno stado pod jednim pastirem Iisusom Hristom delamo na popravi blagonravija, obreda i blagočinija crkovnog. Ako samo tako žele rimokatolici sa papom svoim i na osnovu popuštanja od strane svoje pristupiti ujedinjenju crkvenom, u tom bi se samo slučaju mogle nadati jedinstvu i suglasiju, a ostanuli na dosadanjem svom' staništu, koga su

glavu izpod turskoga jarma, istim mahom sieče on spone, što ga vezahu s ekumeničkim patrijarhom. Od kada se okrenula politika, okrenu i Turčin, pak sada više prija napredku rimske crkve, a proti Rusu, koj i jest držao patrijarku na stolcu i sada donekle drži i njega i narode njegove. Gdje je tu dakle jedinstvo? Dakle ga i jest, zar ga drži snaga životna? Ono, što se samo uviek dalje koli, smjeti je valjda zvati razkoljem i razkolnici. Što se tiče nauka: u Ruskoj, gdje je sada težište vaših crkavah, nabroji jur početkom 18. vieka nadbiskup Demetar Rostovski do 200 sektah. Čudo je božje sbilja, da je u grčkoj crkvi nauk vjere poslje crkvenoga razdora ostao toliko cjelovit, i da se poslje nisu zapodievale vierske razpre, bilo već s kakova god uzroka. Ali stavimo mogući slučaj: tko bi bio razpri vrhovni sudac? koji patriarka i po kojem pravu? Zar sinod? Koji ga patriarha i može sazvati, da bi ga poslušali drugi biskupi? a budući vam vjera srastla posve s narodnošću i politikom: koji će od takmacah nadvladarah dopustiti svojim podanikom u protivnikovu zemlju na sinod? Pak stavimo, da se i sastane sinod, bio bi i taj sinod skupština ljudih, bilo bi prepirke i stranakah, ter po naravi skupštine treba da bude u njoj nad svakom strankom ugled i uglednik, koj izriče odluku svetu; ali tko će od crkvenih glavarah vaših biti taj uglednik? To je ono, što je u vas bar preporno a u nas za nas sigurno, to je naš papa u našem saboru i izvan sabora u ime sabora; to je ono što vi neimate a trebate, mi sve od Petra imamo, a vi nam spočitavate. Gdje je Petar tu je crkva. Nemožemo se ovdje pravdati o prepornih točkah nauka: zato samo velimo, da je pravi nauk u crkvi Hristovoj. Nego što veli pisac, da je katolička crkva poslje razdora izgubila životnu snagu, ter mjesto da prikuplja, gubi, to je oso bito naprama njihovomu položaju strašno smiešna tlapnja. Naravno, pisac se nebavi takovimi tricami, da bi znao, kolike su nadbiskupije i biskupije utemeljene za samoga Pia IX., i kolikim uspjehom rade po svih krajevih misionari katolički; ali bi barem prije nego napiše što takova, ako mu je stalo za pravicu i svoju sramotu, pogledati morao u poviest i statistiku, gdje bi našao, da su mu njegove razkoline brojem manje iza razdora, dok je katolička crkva brojem narastla, makar je protestantizam od nje odciepio miliune. Pitaš za životnu snagu? Eno teče po jednoj strani krv, a teče i po drugoj: na jednoj silnički mač i okovi šire hereziju i šizmu, a na drugoj misionarski znoj i mučenička krv zalievaju katolički naraštaj — uspieva jedno, uspieva drugo — koje jače, barem po duhu Hristovu? Nadate se puno od slobode — mi je se neplašimo; na većoj slobodi i svjetlosti nadamo se i s vami prije sporazumjeti. Velite da sačuvaste pravu starinsku vjeru Hristovu — mogoste ju i laglje i sigurnije sačuvati, da ju u knjige sabranu zatvoriste u gvozdene škrinje; u velikih massah pako vaših narodah opaža se više poganstva i praznovierstva nego kršćanskoga duha i života. Velite da pod vašom crkvom ostadoše narodi zdravi i čili — po istom ćete mjerilu dosljedno pronaći, da je najzdraviji narod mongolski. A pod katoličkom vjerom propadoše narodi! Priznajemo, da je naša crkva po takovu načelu malo čudnija od vaše: ona pušta neka narode diže i upropašćuje promisao božja i povjestnica. I dok sama ona obuzima množinu narodah, svačijemu budući napredku rada sve svoje drži u jedinstvu vjere i crkve, ma se medju sobom po sudbini i takmili. Vašu će crkvu, za koju velite da diže narode, pociepati kad se pridignu sami narodi. Nevelimo, da crkve naše nisu branili iz njezina krila vladari i mnogo za napredak vjere učinili; ali i to zna povjestnica, da se je papinska stolica uz očitu pomoć božju svojom životnom snagom uzdržala za silnih valovah narodne seobe, proti navali silnih carevah, i silovite vladare krotila za dobro ljudskomu rodu i napredku, i uzbila caropapije s galikanizmom i jozefinismom, i slavno pretrpila svakojake prevrate. Gdje je više života? Pred neukim u kutu mogoste reći ono za silne duhove; ali je pred svietom reći drzko i smiešno.

Digitized by Google

držali uvek kad su se sa pravoslavnima pogadjali, onda za celo od svega toga neće ništa biti. [10])

M. D.

Tim svršismo prvi članak, koj zadržava samu negaciju, a više je toga taknuo, nego uz put mogosmo propratiti. Ta i tako je samo, da naši štioci znadu, kako se misli s onu stranu, i naše primjetbe, da i oni znadu, kako sa staništa naše crkve mislimo mi. — Drugi članak ima u drugoj polovini pozitivan predlog, i zato ćemo samu tu drugu polovinu preštampati. U prvom uvodu slavi krasotu i divotu ljubavi Isusom preporučene i kolika čudesa proizvodi; a naprotiv jadikuje na mrzotu razdora, nabraja za primjer što je razdor svojom mržnjom počinio zla. Za primjere navodi okrutnost Latinjanah u Carigradu, jezuite u Ruskoj, kako pravoslavne hramove ruske davaju u zakup židovom hoteći zatrti bogoslužje, apostoli slavenski kako se pokriviše jerezom — Hus — Bartolova noć — španska inkvizicija, tridesetgodišnji rat. Žali napokon na razdor, što je najvećma nahudio plemenu slavenskomu, a naposeb narodu našemu. Dobri gospodin evo nabraja za primjere upravo one sgode, kojimi i protestanti i u obće protivnici po krivici krive našu crkvu kao takovu; ali da bude bio veledušan, zar mu nebi liepo bili poslužili za primjer Husovci obratno, Henrik VIII. i nasljednici mu, Gustav Adolf švedski; a najbolje Katarina II., koja je preko sedam milijunah katolikah nagnala u rusku crkvu i kakovi ono za nje bijahu kršćanski misionari, popovi s vojaci i činovnici s bičem u ruci, mlateći i režući opornikom ušesa i nos. Još bi očitiji nego iz 14. ili 16. bio primjer iz 19. vieka o Nikoli itd. a i mnogih protestantskih državah naprama katol. crkvi. Sigurno nije to radio duh Hristov. Ono su gore grehote političke i po kojega fanatika, kako i ove. Fanatizmu je prava kolievka iztok, a spojen je vazda s bludnjom. Što piše za Jezuite, mnogo su sbilja oni iz Poljske, Litve i nješto iz Ruske radili za uniju, osobito na konca 17. vieka Voća; al' sudimo, da nebi bili dopustili niti miroiji knezovi i carevi, a kamo-li fanatička Katarina i drugi, da Jezuite onako rade, kada znamo, da su oni god. 1815 i 1820. prognani iz svega ruskoga carstva samo zato, što nekoji njihovi gojenci plemići predjoše iz ruske u kat. crkvu. S naše strane vriedni su hvale, a s vaše naravno ukora. Sloboda istine i sviesti, pa onda tko koga razlogom uputi, neka mu bude. Samo varka i sila nesmie širiti Isusove vjere. Latinjane u Carigradu šibajte što jače znate.

(Sliedi konac.)

[10]) Bio „pravoslavni“ samo prievod jednake grčke rieči, ili ju vi Srblji posudili iz ruskoga iz poznata inata i razdora za obredne knjige, nam je to svejedno, i mi vas zovemo „pravoslavne“ kako kat. crkva običaje zvati i druge — evangelike itd. što si je tko sam nadio; ali da priznamo „pravoslavije“, kakovo je iza Fotija, za pravi osnov „prvenstvujuće“ crkve Hristove, pod taj nas uvjet nečekajte. Nikada!

Grobljeno pitanje.

U zagrebačkom gradskom vieću došlo je nedavna na raspravu grobljeno pitanje, pregovora o tom bilo živahna, odobrilo se napokon načelo obćenita skupnoga za sve vjere groblja i imenovao odbor, da razvidi kamo bi i kako. To nas ponuka, da i mi pozvani po dužnosti svakoga lista za taj posao priložimo svoju misao.

Kršćani se umah s prvine nemogoše sprijateljiti sa starim običajem poganskim, da naime spale tjelesa pokojnikah; jer ako i jesu pogani u žaru sabirali pepeo milih si tjelesah, nježnija se ipak ćut grozi i na pomisao, a kamo-li da gleda gdje ma i mrtvo tielo gori. Strunuti pako i poginuti mora, pogled truleži mrtvačke tim je užasniji čim bijaše milije tielo. Zakapaju dakle kršćani od zemana naiadje u zemlju. Ta u zemlju posadili i jest liep simbol kršćanske vjere ob uzkrsnuću tjelesah i uzkrsnuti će iz truleža u novoj i mladoj krasoti kano iz usijana zrna stabalce žita. Ali nepolagahu ni oni mrtvaca uvek na jednako mjesto. Po prvašnjem poganskom rimskom pravu mogao si je svatko odabrati grobište, gdje je hotio, samo ne u gradu i u mjestu. Prvih triih vieckovah, ako ne za drugo, a ono već porad rimskoga zakona na 12 pločah „Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito“, nosili bi mrtvaca van iz mjesta, pokraj drumovah, odakle bi moglo biti i ono obćeno na grobnicah pločah: Sta viator et lege. Jur u prva vremena pokaza se taj nagon ljudske ćuti i da bivša si za života mila tjelesa skupa počivaju, da mrtva uda žive obćine i u zemlji sastave na okupu posebnu obćinu, da mrtvaci jedne vjere, ufanja i ljubavi čekajući na isto obećanje skupa čekaju sud; ter zato medju pogane i krivovjerce nebi hotio nitko da bude zakopan. Najvolili bi pako počivati oko groba mučeničkoga, oko crkve i pače tija u crkvi pod oltarom idući za relikvijami mučeničkimi, sbog šta i nastadoše groblja oko crkve i rake, a bilo gdje mu drago groblje, smatrahu ga i čuvahu kano svetinju. O njemu je u svakom pogledu prama ljudstvu druge vjere valjalo kano načelo crkvenoga prava: Nos quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus. Netrpljahu u groblju niti iste bez krsta umrle djece. — Kašnje počeše odbijati mrtvace najprije iz crkve i to prije na iztoku, onda na zapadu, ter je po mnogih državah dozvoljeno pod crkvu zakapati samo iz vladalačkih i kneževskih porodicah, zatim za odliku biskupe i opate; dalje počeše zatirati groblje oko crkve, ter je s većine takova groblja nestalo iz gradovah i trgovištah.

Digitized by Google

zatim odmicati što dalje od mjesta. Odmicanju groblja može biti a i jest s većine uzrokom obzir na zdravlje; ali pri tomu nije riedko slab razlog nekršćanska ćut, koja nemože gledati nikakove svetinje, najmanje, koja ju opominje na smrt. Najpošle vlade neobziruće se na nikakovu vjeru neobziru se niti na vierska glede groblja načela i zakone, već smatraju groblje kao puko pokapalište liešinah, prave obćenita za sve vjere groblja i zapoviedaju zakapati u nje svakoga bez razlike vjere i žića. Zakoni crkveni od starine stoje jednako do danas; ali najnovijega vremena državna svemoć nemari za nje. Ima državnih zakonah, koji u stanovitih slučajih zabranjuju crkveni pogreb za kaznu (Austr. kazn. zak. dio I. §. 143, 150, dio II. §. 92.). Policajne pako naredbe u tom pogledu tolike su i takove, da crkva dokle god može, mora popustiti, ter je njoj u praksi ostalo prosto samo toliko, da uzkrati svoju službu i blagoslov samo očitim zločincem. To barem priznaje i ostavlja njoj većina zakonarah, naročito u Austriji valja to za samokrvnike i dvobojnike.

Silovita je moć nužde pak nužda čini iznimku i u zakonu crkvenom. Nužda je mnogi put prisilila, da katolici dadu svoju crkvu za službu drugim vjerozakonom, i usuprot oni u tudjih da traže prostora za se, pa što može nužda učiniti od crkve, zašto da nemože učiniti od groblja? Takov simultaneum medju katolici i nekatolici netrpe ravno načela kanoničkoga prava; ali crkveni glavari počeše najprije popuštati potrebam malenih vierskih nekatoličkih obćinah, koje nemogoše namirivati potrebštinah oko svojega bogoslužja, a manje još za posebno groblje, pak dopuštati grob ili posebnu za nje na svom groblju ogradicu, kašnje navališe državni zakoni te indiferentizam života prenesao se skroz i na pokojišta, a s osobitim izrazom u grobljih obćenitih. Čim pako većina preotimlie to mah, tim se većina ima crkva protiviti. Nije to samo katolička intolerancija, nego je i u puka drugih vierah groblje stvar religiozna, stvar vjere i čuvstva i sviesti, i vjerom omedjašene obćine, pak svatko štujući pozitivnu svoju vjeru želi da mu pokojište mrtvih zadrži vierski biljeg; to tvrdo drži židov, šizmatik, protestant kako i katolik, gdje je u većini ter može biti svoj gospodar. „Katolička crkva, da govorimo s adresom austrijskih biskupah na cara, nije nikada i nijednoj vierskoj obćini pačila da svojim grobljem upravljaju po svojih načelih, pak niti ona što drugo traži, nego da svojim grobljem upravlja po načelih svojih. Ima dakle to isto pravo zahtievati i crkva katolička, niti su pravedne tužbe na njezin postupak. K tomu katoličko groblje ima pravo posvećena mjesta; jer je molitvom i blagoslovom odlučeno za tjelesa viernih, koja čekaju na uzkrsnuće. Uztreba-li groblje razprostraniti ili premjestiti, a župna crkva neima odkuda namiriti troška, to si može onaj, tko je trošak preuzeo na se, kojim dielom ukopnine naknaditi, ali sa samim grobljem zapoviedati neima prava.

„Ako se ova načela uporave na ukapanje inovieracah, koji svoga groblja neimaju, tada se obzire po sve načine na pristojnost i uljudnost. Gdje se pokaže potreba, da se za nje pripravi posebno mjesto, tu se groblje razdieli ili se koliko prigradi, ter na tom mjestu može duhovnik, ako se pozove, pokopati svoga mrtvaca po svojem obredu. Nu u mnogih mjestih pokopati nekatolika kršćana tako je riedak slučaj, da se od nikoga nemože tražiti, neka za to posebno mjesto pripravi. Tada se mrtvac zakopa pristojno na katoličkom groblju. U tom slučaju prosto je nekatoličkomu duhovniku u mrtvilnici obaviti svoju službu; nu neima on prava urivavati se na katoličko groblje. Nastojeći inoviercem zadovoljiti nesmie se niti na crkveni zakon zaboraviti niti vriedjati katolikom slobodu sviesti. Vriedja se pako ona, ako jedan put niti na posvećenu mjestu nije sigurna, da se neće taknuti u njezina najsvetija čuvstva. Kada je vlada kako o samoj službi božjoj tako i o svečanostih ukopa izdavala zakone, pazilo se je barem strogo na to, da se je nekatolički duhovnik na katoličkom groblju čuvao svačesa, što bi vjeru i čuvstva katolikah moglo uvrieditи. Govoriti nadgrobne govore i pjevati nekatoličke pjesme, nebijaše tada izvan Ugarske na javnu mjestu dopušteno, a tim manje trpilo bi se to na katoličkom groblju. Nebijaše to prosto zaodjeti ni u pril ku molitve, što se na način besjede nije smjelo reći. Sada je katolička obćina proti takovim preuzetnim činom bez zaštite; a bilo je njih već i skroz drzovitih. Dok pako crkva na svojih posvećenih mjestih čuva svoje zakone i pristojnost, nije joj ni na kraj pameti tražiti, da njezinim svećenikom bude prosto na nekatoličkih grobljih obavljati kakov bogoslužni čin.“

Austrijski zakon od 25. svib. 1867. kaže u pogledu pokopah čl V. 5. 12. „Nijedna vierska obćina nesmije uzkratiti mrtvacu iz druge vierske obćine pristojna pokopa na svom groblju: 1. ako se radi o pokopu u obiteljskom grobištu, ili ako 2. ondje, gdje je dotičnik umro ili gdje se je tielo mrtvo našlo, u obćini za sljedbenike crkve ili vierske zadruge mrtvaca grobišta neima.“ Ugarska osnova medjuvierskoga zakona kaže u §. 24. „U obćinah, gdje živu sljedbenici različitih vierah, pak pojedine vjere neimaju posebna groblja, mogu članovi svake vjere svoje mrtvace jednako pokapati na onom groblju, što obstoji.“ Jedan i drugi zakon, reći bi osim što se obazire na prieku potrebu, štuje vierska načela; ali se previdja, da bi u praksi mogao postati od toga pravi „ibis redibis“, natezati se kako bi tko hotio, na groblje dovesti svačiju samovolju ter napraviti smutnje. Zato austrijski biskupi (morati će tako učiniti i ugarski) pogledom na taj zakon narediše župnikom ovako: ako gdje obćina bude hotila zaograditi i napraviti o svojem novcu novo groblje, ima župnik prije blagoslova tražiti revers, da će se bez povrede prava obćinskoga na ukopninu obdržavati crkveni zakon. Ako se ova obveza uzkrati ili se nedopusti pregraditi za

Digitized by Google

nekatolike po vjeri, i za one, kojim crkva mora uzkratiti pogreb, posebna ograda, to se onda groblje nesmie blagosloviti; nego se ima na takovu groblju posebice blagosloviti svaki grob prije ukopa. Pokle ovako na kratko spomenusmo načela i praksu kat. crkve, a i svakoga pozitivnoga vjerozakona, prelazimo sada na zagrebačko grobljeno pitanje.

Treba-li da se u Zagrebu za groblje štogod učini? Hvala Bogu, da je to pitanje ozbiljno došlo na pretres; jer zagrebačka groblja potrebna su pitanja, a još potrebnija dobra odgovora i valjana djela. Crkvene rake i grobnice, kakovu ima svaka katolička crkva, postadoše same po sebi i novom naredbom vis. namj. vieća sve osim franciškanske i morda sv. Marije za ukop nesposobne. (U zaporku pitamo se: nije-li doba da se štogod učini za one, koji bi se po starom običaju imali zakopati u prvostolnu crkvu?) — Zatvorivši rake, mnogo više mrtvacah po tom mora se spremati u zemlju na groblje. Groblja glavne župe sv. Marka oba nisu prema gradu i župi. Ob uzroku razmišljasmo i napisasmo dobar komad papira; ali prekrižismo ter nepitamo, jer nepomaže. Sada valja raditi, kad starci bolje neurediše. Nego mislimo, da se pitanje o Jurjevu groblju pametnije riešiti nemože, van da se zatvori s više velikih razlogah. Groblje Rokovo na liepu je mjestu, samo da je u liepu redu. To se razumie, ljepše bi se tamo gledali kakovi gizdavi dvorovi i vrtovi; nu mi nevidimo izgleda, da bi se komu proračilo na onom sedlu graditi. Liepo bi se tamo vidila liepa kapela s mrtvilnicom i morda obiteljskimi mauzoleji. Ako dakle nepači čijim očima sa zapadno-sjeverne strane grada i odbor nepronadje, da je blizu grada i škodi zdravlju, o čemu bi medjuto nas težko uputio, a ono po našem sudu valjalo bi prije svega sagraditi dostojnu kapelicu s mrtvilnicom, groblje pružiti po onom slemenu brda do u Tuškanac, koliko bi prema broju puka trebalo, prosjeći krozanj i nasuti puteve, zaograditi ga živicom ili zidom i unj navesti put i ulazak po manjoj strmini, nego kuda sada uzlazi kano na krov, n. pr. sa strane Tuškanca duž brda mimo streljane ili kuda bi miernici ljepši pronašli. Ili ako oblada sud, da se odanle maknuti mora, neka mu se traži sgodno mjesto u zaklonu, n. p. u prodolici onoj medju Rokovim i grčkim grobljem ili na mjestu prosjačkoga groblja. K tomu kada bi se u istoj ogradi jedan komad odmjerio i uredio za evangeličku obćinu, mislimo da bi pitanje grobljeno za grad Zagreb većim dielom bilo povoljno riešeno. Jer župa sv. Petra riešila je sa svojim župnikom i zaštitnikom to pitanje sama, ter kada se do kraja uredi, biti će liepo, na sgodnu mjestu i prostrano, da i bližnjim predjelim gradskim može ustupati prostora. Groblje novoveško i kraj njega vojničko našlo se već upravo na čelu ulice i medju dva putaca kano u rašlji; nego jer se grad onamo neće prostirati ni za koliko više, kada bi se na mjestih liepo podzidalo i obzidalo, moglo bi mu biti obstanka. Župa kaptolska sv. Marije po sredini grada ima izbora na sve strane. Prosjaci i domaći i tudji imaju prostorom i položajem vrlo liepo groblje, prem licem baš prosjačko. Bilo bi liberalno i veledušno, kad bi se ota razlika dotrgla. Seljani poljski, tija Trnjani, zakapaju na groblju sv. Duha, rekši, kako je i pravo: kad varošani moraju mrtvace voziti iz varoša van, zašto bismo mi svoje premili nutar? Župa grčko-iztočne crkve ima svoje groblje, s kojim je valjda zadovoljna; židovi imaju dvoje, starovierci liepo i prostrano, novovierci na neugodnu strmu mjestu, nego bi se morda mogli sporazumjeti jedni i drugi. — Po takovu svaka bi obćina vierska imala svoje groblje; a dokle se koje nebi moglo uzdržavati samo o primjerenoj ukopnini, tu bi se iz gradske blagane pomoglo po razmjeru dušah ili štibre. Svatko bi tim načinom bio smiren ter nebi bilo zadjevicah i tužbah, što će u gradu mješovita po vjeri puka puno reći. A ni do sada nebijaše po nikoga krivice; jer da je sva dionica, što se od ukopnine predaje u gradsku blaganu, potrošena na katolička groblja, drugačijega bi morala biti vida.

Ali da vidimo ipak, kako bi bilo s grobljem obćenitim i skupnim. Ište-li se da se njim prekine velik trošak? Ta grad je do sada trošio slabo ili ništa na ista groblja pod svojom zaštitom, a kamo-li bi bio trošio na druga. Morda dodijaše tužbe na kakovu intoleranciju katoličkih crkvenih poglavarah, da nedadu na svoje groblje zakapati obćinarah druge vjere? Sve vjere imaju svoje groblje osim ono ni stotinu protestantah; ali i oni se zakapahu na sva katolička groblja po volji i bez svake zapreke, a od kada imaju svoga duhovnika, i preliberalno dozvoljava se, to jest nije se zabranilo njemu svećano sprovoditi u groblje i tu besjede držati; tužba bi dakle pravedna bila samo s katoličke strane. Druge vjere ni preko dvie desetine gradskoga puka malena su manjina naprama katolikom, hoće dakle i sama pravica da se na nje pomnije obazire. Ište-li se skupnim grobljem ljepša i naručnija prilika? Kamo ga god postavili, biti će za protivni kraj gradski nepovoljan i nepriličan položaj, bilo to u okolici prosjačkoga groblja ili u polju izpod prigradka sv. Duha ili vlaške ulice; jer bi protivni krajevi sprovodnoga hoda i vožnje trebali i do dvie ure. Ili bi se morda sa skupnim grobljem morali drugčije urediti sprovodi.

Nego, ako starešine gradski tako dosude, biti će obćenito skupno groblje. Crkva će u tom slučaju zahtievati, što po zakonu zahtievati mora i može joj biti; a po zakonu je ono, što naproti novim zakonom ištu crkveni glavari austrijski. „Obćenito skupno groblje“ to je izraz, koj sam po sebi zadržava razloga sumnji i bojazni; ali neimamo razloga pomisliti, da bi naše gradsko vieće hotilo priekom naredbom u tom specijalnom pitanju dići se nad generalne obstojeće zakone i nove morda zakone preteći. Kako se zaobići može svačija uredba, spomenusmo gore. A za svaki slučaj treba

Digitized by Google

pamtiti, da su u tom pitanju ne jedan put odporu morali uzmaći isti državni zakon i sila iza njih, a da se prepirka i buka oko toga nije dala utišati prostom občinskom naredbom.

Viesinik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Ivan Kralj podielio je prošle nedjelje u prvostolnoj crkvi sv. redove, i to presbiterat g. Albertu Bielaku, a djakonat g. Žigi Ferkiću.

— Preč. g. kanonik kantor i opat Martin Pavčec darovao je opet župnu crkvu u Varaždinskih-toplicah velikim darom vriednim 170 for., posla joj naime za god Martinje liepu kazulu, dalmatike s kitami i pacifikal.

— G. Stjepan Tadić učitelj na djevojačkoj preparandiji i kateheta višjega gojilišta imenovan je za duhovnika i izpovjednika č. ss. milosrdnicah, ostajući ipak i nadalje učiteljem samo na preparandiji.

— Dne 8. t. m. preminu Nikola Goršeta, župnik u Gošću. Premješteni su duh. pomoćnici: g. Alojzij Lepen iz Subotice za upravljatelja u Vidovec, a g. Ivan Golob iz Vidovca u Legrad.

— Zagrebačko gradsko vieće povodom službenoga pisma gradskoga župnika: neka bi se već jednom štogod učinilo za groblja, odlučilo je nedavna u načelu, da se za vas grad bez razlike vjere postavi i uredi jedno groblje, i ujedno imenovalo odbor da nadalje sgodno mjesto i promisli način. Odboru su članovi gg.: opat Pogledić kano predsjednik, svi vierski načelnici ovdašnjih vjerozakonah, nekoliko gradskih starešinah, gradski satnik, fizik i miernik. Odbor je, kako čujemo, sa svojim poslom već gotov ter samo čeka da se sazove sjednica ad hoc. Tomu poslu namienismo i mi u današnjem broju članak.

Biograd. „Vidovdan" piše o pohodu biskupa djakovačkoga: Njegovo preosveštenstvo, katolički biskup djakovački, g. Josip Štrossmayer, za koga smo onomadne javili, da ima doći amo, primljen je u prieštolnici srbskoj s odličjem, koje mu pripada i kao duhovnomu pastiru i kao velikomu mecenu našega bratskoga naroda na onoj strani. On je i prekjučer bio ovdje kod nas, ali je samo privatno učinio njekolike pohode, izmedju kojih i kod gg. namjestnikah a poslje se odmah vratio u Zemun. Jučer u jutro došao je po vizitaciji svojoj i služio službu božju u ovdašnjoj katoličkoj kapeli. Na Savi su ga dočekali od strane naše visoke vlade jedan kneževski adjutant i upravitelj varoški, a od c. kr. konzulata sam generalni konzul g. Kalay s vice-konzulom g. Todorovićem, i odpratili ga u konzulat, gdje je odsjeo. U podne je išao pohoditi njegovu svietlost, gdje su bili i gg. namjestnici. A zatim je bio ručak kod g. c. kr. konzula, gdje su više odličnih gostih, ponajviše od učenoga reda, imali čast pozvani biti. U večer je naš g. mitropolit u čast svomu po Krstu bratu davao večeru, a tom prilikom je pjevačko ovdašnje družtvo s rodoljubivimi gradjani beogradskimi pozdravilo preosveštenog arhijereja kao velikoga srbsko-hrvatskoga rodoljuba bakljadom. Stavši s bakljonosci pred mitropolitski dvor odpjevalo je družtvo tri pjesme, jednu slovensku, jednu hrvatsku i jednu srbsku, za koje se vrieme njegovo preosveštenstvo pokazalo s g. mitropolitom na prozoru i poklonom se odazvalo pozdravu. Pošto je pjevanje svršeno, pokaže se opet na prozoru s g. mitropolitom, i tada ga profesor Jovan Bošković pozdravi besjedom, pobrojivši velike zasluge, što ih je pribavio sebi za prosvjetu narodnu i pomagao učvrstiti duhovno jedinstvo izmedju jednorodnoga srbsko-hrvatskoga naroda. Besjednik je više putah prekidan bio uzklici od strane mnogobrojnoga naroda, koji se bješe tu stekao. Osobito su uzklici bili silni, kad na rieči besjednikove: „gledamo dva prosvećenika dvijuh crkvah u našem narodu gdje se paze i ljube", oba arhijereja na prozoru se jedan drugomu pokloniše. Slavljeni arhijerej odgovorio je kratkimi, rodoljubja punimi riečmi, izjavljujući, da dok je srca i života u njem, koliko mu god šile dostižu, pomagati će napriedku i sreći narodnoj, da se navrši zadatak, što naš narod po ovih stranah čeka. Gromoglasni „živio" odazvalo se ovomu rodoljubivomu glasu. Poslje večere njegova se je preuvišenost vratila u Zemun i tamo prenoćila, a jutros je opet amo došla i danas ruča u dvoru kod njegove svetlosti. Pred podne je izvolila pohoditi muzej i narodnu biblioteku. Dovečer će se vratiti u Zemun, pa nastaviti dalje svoju kanoničku vizitaciju.

Trst. 21. pr. m. zakopaše tude prijašnjega urednika časopisah „Barbiere" i „Berlina", Franju Sproche-a i to po vlastitoj volji njegovoj bez ikakovih znakovah nabožnih i bez svećenika. U osmrtnici veli se, da se 25-godišnji čovjek, slušatelj pravah i žurnalist, nije iznevjerio načelom slobodoumnjačkim, kao što jih je za života ne samo izpoviedao, nego i svom snagom širio.

Austrija. Biskup linački prizvao se je proti odluci zemaljskoga suda, koji je zaglobu njegove pastirske poslanice potvrdio, na sud vrhovni; ali je i ovaj potvrdio odluku zemaljskoga suda. Sud je pronašao, da je u poslanici zločin smetanja javnoga mira i reda izrečen u §. 65. l. a. i b. Jednako je pronašao i zemaljski sud pražki u skupnoj poslanici i naputkom biskupah českih; kardinal nadbiskup prizvao je u svoje i njihovo ime, i ako ga nebude vrhovni sud riešio od obtužbe, da će se sam staviti pred sud. Tako očitovaše i drugi biskupi. — Nadbiskupu olomučkomu dižu globu sbog ženitbenih pisamah; kad nije koristila prietnja sa 10.000 for. globe, digoše mu sada na 20.000 for. globe,

Digitized by Google

ako neizdade pisamah. Globa je stigla i biskupa brnovskoga 100 for. (udarena po ministerijalnoj naredbi od okolišnoga suda) i napokon je sud morao silom uzeti pisma. Briksenski biskup dovede komisiju tražeću pisma u pisarnu, tudier pred dva svjedoka reče prosvjed i zapovjedi svomu ravnatelju i tajniku pisarne neka paze što bude. Komisija porazbijala po brevaru ormare i protražila sve na više putih; ali nenašla. — U Carev. vieću očitovaše ministri Hrbst i Giskra, da će strogo postupati; jer taj vas odpor da nije drugo nego nerazložan prkos nekojih biskupah, dočim jedni izdaše pisma bez protimbe. Medjuto na zahtjev novinah katoličkih nemogoše liberalne novine imenovati nijednoga do biskupa lavantskoga Stepišnika; ali nije istina ni za njega.

Beč. Prelazi na židovsku vjeru množe se na čudnovat i smiešan način. Razlog prelazu ponajviše je ljubav prama stvoru roda izraelskoga, koj je stvor vjeri svojoj vierniji, nego-li pola kršćanska. A kadšto potiče i drugi kakav razlog. „Tako pripovieda „Vorstadtzeitung“: „Nedavna dodje kukavno odjeven čovječić k predstojniku izraelitske vierske obćine očitujući odlučno, da kani preći na židovsku vjeru. Obćina nebijaše protivna, nu prije htjede svakako saznati, da-li su čovjeku razlozi čisti, što ga nukaju na prelaz. Težko se odlučivaše prositelj, da kaže, što ga toliko privlači k židovstvu; ipak se napokon ohrabri i reče: „Evo, gospodo, kazat ću vam istinu. Razdor vlada u mojoj obitelji, pak bih htio da joj učinim kakovu sramotu; to vam je razlog, što me toliko siluje, da . . . .“ Iskrenu obraćeniku nedadoše ni završiti, već ga brže bolje odpraviše kroz vrata na polje.

Berlin. Sabirajući u protestantskih crkvah za zavod „Mandaljenin“ (gdje se popravljaju sramotne bludnice) izdade konzistorij poziv, u kojem naglasuje, kako bi se morao povećati taj zavod, ter se veli, da se u Berlinu na godinu potrati više od 20 milijunah talirah na drugovanje s razuzdanimi ženskinjami, dočim u zavodu Mandeljeninu jedva ima prostora za 70 pokajanih pokornicah, te se je samo za 6 mjesecah odbio do 50 moliteljicah bludnicah. — Djevojakah, što živu u Berlinu od bluda, pomnožalo se posljednih godinah od 10.000 na 20.000!

London. Veliku pozornost probudi nedavna u anglikanskih krugovih pismo dr. Newmana, tiskano u katoličkom časopisu „Month“, gdje se učeni taj pisac izjavio proti valjanostia nglikanskih sv. reda i raredbe. „Euharistička žrtva“ i „odrešivanje od griehah“, kako to vrše anglikanski duhovnici puscjisti i ritualisti, naravno je samo prazna sjena, ako nisu oti duhovnici valjano zaredjeni svećenici crkve kršćanske, a oni to nisu, dok nisu biskupi anglikanski valjano posvećeni biskupi. Anglikanski bogoslovi pokušaše jur često i svakojako, da dokažu valjanost zaredjivanja u crkvi anglikanskoj, pak je to strašan udarac za nje, što se taj veoma pažen i ugledan učenjak, njihov negdanji suvierac, tako otvoreno i ozbiljno podigao, da pobije valjanost anglikanskih redovah.

— Nedavno je sin prijašnjega ministra Gladstona zaredjen za svećenika katoličkoga. Kada će Bog zna plemeniti lord slediti pobudan primjer sestre si i sina? Svakako nije to, moći se je nadati, jako daleko.

(*Knjižtvo.*) G. dor. Matok zamoli još rujna mjeseca dozvolu izdavati list s naslovom „Hrvat“ i ujedno budući za dozvolu kano siguran razglasi listu program — obranu, promak i napredak hrvatskomu pravu-valjda nasuprot faktičnom stanju i različitim smierovom prvašnje politike. Za dozvolu nestiže još nikakova odluka nego jer stvar nesmie zatezati i sporiti, nakanio je dor. Matok izdavati namjesto periodičnoga lista spisove na svezke pod istim imenom i zove sada na predplatu na prvi dio spisah od 12 arakah, što će vas izaći najzad do svršetka siečnja 1869., a prvi svezak (po dva arka) jur polovinom studena. Ciena u Zagrebu 1 f. 10 van Zagreba 1 f. 20. Ovo javljamo posve objektivno. Duba je, da se prestane potvarati i ružiti, a imamo razloga vjerovati i nadati se, da će se ova gospoda držati većma objektivnosti, držati vazda samo istine i pravice, što i preporučamo, da stranka može i biti i zvati se prava „pravaška“ stranka.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelji: gg. Stjepan Mlinarić, zač. kanonik kaptola sv. Jeronima u Rimu, podarcidj. i žup. u Dubravi; Ivan Bošnjak, žup. u Čadjavici; Mihovil Smetiško, žup. u Gradcu. Kano čl. I. reda: gg. Andrija Šumanovac, arhidj. i žup. slavetićki; Franjo Budicki, podarhidj. i žup. kupčinski; Dragutin Jaugcer, žup. petrovinski; Ladislav Drabić, žup. pribićki; Josip Roneš, žup. plješivički; Pavao Majcenić, žup. kod sv. Ane u Prigorju; Ignatij Benković, župnik šipački. Kano čl. II. reda: gg. Luka Rumpler, kanonik zagreb.; Danilo Pachmann, podarhidj. i žup. ivankovački; Antun Čović, žup. u Županji; Adalbert Knežević, žup. u Štitaru; Gjuro Streit, žup. u Gradištu; Mijo Anaković, žup. u Cernoj; Šišman Emanović, žup. u Retkovcih; Franjo Vudjan, nadarbenik kod sv. Petra u Jastrebarskom; Josip Buhin, kapelan šipački; Alojzij Pavlović kapelan petrovinski; Ivan Žanić, župnik u pukovniji ogulinskoj; Vinko Šegulja župnik u pukovniji ogulinskoj; Antun Krišković, župnik u pukovniji ogul.; Ivan Samuel, zač. kan. i žup. u Ivanić Kloštru; Josip Turković, župnik u Bregih; Leopold Gorenec, župnik u Čazmi. (Dalje drugi put.)

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 47. Tečaj XIX. U četvrtak, 19. Studenoga 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Srbski odziv na papinski poziv.

(Konac.)

„Papa Pie IX. pozvao je tu skoro sve crkvene dostojanstvenike bez razlike konfesionalne na „vselenski sabor“, koi će se koncem iduće godine u Rimu imati sastati. U pozivu svom spomenuo je medju ostalim i želju za sajedinenjem crkvenim. — Želja ova koliko je po sebi čovjekoljubiva, toliko bi više željeti bilo, da ne ostane samo gola želja. i baš zato, što bi želili, zapitati moramo: eda-li je ta želja iz čistog moralnog pobudjenja iztekla, ili su je spoljašnje nemile okolnosti, koje se nad Vatikanom pojavljuju, izazvale? Je-li to glas dobrog pastira, koji se sa uzvišenog crkvenog gledišta brine o sreći i spaseniju stada Hristova, ili je glas očajnog vladaoca, koi pomoću crkve i na dalje želi protegnuti i održati svoje pretenzije na crkvenu i svetovnu vladu? — [11]) Ako je ono prvo onda bi imali svi crkveni prelati sa svima vernim svoim iskreno pozdraviti ovaj glas, te mu se odazvati sa najboljom gotovošću i najtopliim saučešćem. Mi nećemo ovde izpitivati, kakve su namere rimskog prelata u pozivnici ovoj rukovodile, niti možemo u tajne njegove uhoditi, ali bi to jedno svakako želiti, da ovako uzvišena ideja sjedinjenja crkvenog bude izključivim predmetom većanja saborskog; želili bi, da je iz čistog pobudjenja, a ne iz kakvih pobočnih, da nereknem sebičnih namera proiztekla. A ovo bi zato želili, što nam je dobro poznato, da je sajedinjenje crkve poglavito medju iztokom i zapadom više puti pokušavano, osobito u Carigradu (god. 1054.) u Lionu (g. 1274.) i u Florenciji (g. 1439.), ali se svagde razbilo o vlastoljubije rimskih papa i svršavalo uzajamnim anatemisanjem; ta ovo je upravo i izazvalo deobu crkve iztočne i zapadne; vlastoljubije i zloupotrebljenje vlasti i bijaše uzrok, te je reformacija na zapadu kao davno tinjajuća iskra

[11]) Mnogi je po svojoj glavi i ćudi podmitao papi ponuku i namjeru sa saborom u obće, najpače pozorilo se je i dražilo vladare, neka se paze, jer da će papa sa saborom dirnuti u njihove pravice i pobuniti proti njim puk itd. Na prvi glas prije pozivnoga pisma i jošte neprestano viče i psiče nanj osobito svakoga lica nevjera i svi elementi revolucije. Zašto onako žestoko biesne? Zar jih ljuti slabašan glas „očajala“ starca? Zato, jer pogodiše poglavitu namjeru, jer previdjaju, da bi saborskom osnovom i radom prenešenim u život puka mogle se pomrsiti osnove njihove, i da bi se moglo oživiti, što oni drže napolu trulim, jer previdjaju silnu moć sabora. Da pogodiše, kažu njihove psovke. A kako malo s traga sam velite, doba je, da svi, što se drže pozitivizma u kakovu god bilo vidu, progledaju, kamo smiera nihilizam svakoga lica, pak da proti njemu brane Bogom objavljenu vjeru i zakon. To je poglaviti neprijatelj našega vremena, što ga je uočila katolička crkva, pak što je naravnije, nego da njezin vrhovnik i sam sabere oko sebe svoje crkvene glavare, i zatim druge izvan krila njegove crkve, nebi-li se sbližali i sdružili, kako bi naravno bilo, da ga i poslušaju. Pio IX. bavi se od početka svoga vladanja mišlju i osnovom, kako bi u obćinu priveo iztočne crkve, pak divni starac pod konac svoga vieka kuša, nebi-li Bog dao da omiljela i životna njegova misao postane činom. Neočajava Pio IX., to zna vas sviet, što motri njega i sgode oko njega, pak neočajava niti crkva, ako baš njega oplienjena do sama Vatikana, makar do kože, prorenu iz Rima ili ubiju; u mukah i nevoljah svojih ukaza se Pio IX. veći, nego da je u sjaju svietskom; kakovu pomoć traži, nadje ju i veseli ga, pokaza se ovih zadnjih godinah. Nebudu-li branili njegova priestola za dobro pravde i za volju temelja svojih priestolah vladari, nebude-li se mogao obraniti sam: ničijih podanikah neće on proti volji gospodarah zvati ni buniti u to ime. A zar da ga obrane narodi iztočnih crkavah, koji ni sami sebe braniti nemogu?! Kako bi on na to i pomislio? Preživjela je papinska stolica Deziderije, Henrike, Friderike, Filipe i Napoleone, pak će i druge njihove ćudi.

Digitized by Google

morala jednom u plamen buknuti, te sve krajeve rimske crkve obuhvatiti. [12])

Ako dakle rimski papa od srca želi sajedinenje, neka pre prizna ravnopravnost sviju episkopa, i neka se odreče svakog nadmoćja nad ostalom braćom u crkvi (svetovnu vladu da i nespominjemo), koje je protivno duhu nauke Hristove, neka se zadovolji naslovom „primus inter pares" i sa starešinstvom u svojoj eparhii (koja bi se u ostalom danas prema potrebi vremena preustrojiti imala), kao što tu počast imaju i ostali jerarsi, bilo pod imenom arhiepiskopa ili mitropolita, patrijarha ili i samog pape. — [13]) Odnosno uprave crkvene valja znati, da po duhu nauke Hristove ova se usredotočava ne u kojoj izvestnoj osobi, već jedino u sinodima iliti saborima crkvenim: „Idježe jesta dva ili tri sabrani va ime moje, tu jesam posredje ih" rekao je osnovatelj jedne istinite crkve. Na tu cel treba da se svuda postave sinodi, i to stalni, koi bi se imali sastojati iz dovoljnog broja duhovnih i svetovnih lica, jer svi skupa sačinjavaju crkvu Hristovu, kao što danas postoi ruski i grčki sinod; ovi sinodi treba da su jerarhični, oblastni, po narodnostima bez obzira na političke granice sastavljeni, koi bi oblastnom, ili bolje reći narodnom crkvom upravljali, a da bi se jedinstvo crkve nenarušeno održalo, nad svima bi valjalo da se postavi jedan, takodje permanentni sabor, koi bi pod imenom veselenskog sabora celom crkvom upravljao, i u kom bi sarazmerno zastupljene bile sve jerarhije posredstvom svoih članova na tu cel izbranih. — [14]) U svezi sa ovim

[12]) Pripravna je i više izgubiti svaki čas, što se god neda držati pod naukom i zakonom. Da veliki narodi i milijuni dušah zapriete odmetnuti se od crkve, ma samo pod jednu tu pogodbu, da se izkine jedan članić vjere ili zakon ćudoreda, kamo-li članak o prvenstvu, pustila bi neka idu. Ljudi božji! prije bi se još, prem ne s razborom, moglo reći za cara, da je vlastoljubje, što brani prava svojega veličanstva i oblasti i medje svoje, nego za papu; jer caru je sa svojim domom još uviek prosto odreći se krune; ali papu veže na to članak vjere, temelj crkvenoga ustava, sveta dakle dužnost. Saći sa stolice može; ali zatajiti prava stolice i pohititi nesmie niti nemože. Je-li to vlastoljubje?

[13]) Zar nevidiste u samom pozivnom pismu „Pius episcopus servus servorum Dei?" (U „Besedi" je izpušteno, neznamo je-li navlaš ili ne). Da je za naslov samo, lahko bi. Kako je vidjeti, vi sbilja nevjerujete u članak prvenstva u crkvi Hristovoj ili primat. Doduše znamo: tko se po kritičnoj historiji, eksegetici i dogmatici nije dao uputiti ter neće da vjeruje u primat rimske biskupske stolice, taj dosljedno mora da zabaci primat u obće i svačije prvenstvo; ali mišljasmo, da ipak vi, koji u liturgiji spominjete „obćenitoga" patrijarhu (carigradskoga) vjerujete i u njegovo prvenstvo. Ta Bog vas vidio ljudi! kada je tko učio da je rimski papa kao biskup po sv. redu veći od drugoga biskupa, ili da sv. tajne podieljene od pape više u sebi vriede nego da su podieljene od kojega prnjava i bosonoga biskupa misionara? I mi učimo, da se primat proteže samo na upravu, ali višji stepen uprave daje višju čast i ugled i naslov; i mi učimo, da se primat proteže samo na upravu, ali po razumu, bibliji i tradiciji znamo, da pod upravu tu mora spadati i spada nauk, žrtva, i sv. tajne, a ne samo disciplina; učimo i znamo, da biskup može biti biskupom i pravim nasljednikom apoštolskim, samo onda i dotle, ako je i dokle u sboru apoštolskom, a misiju primio od poglavice sborova. Nije-li u savezu s glavom sbora, nije niti u sboru. To sve uče i znadu kod nas djeca. Velite, da je proti duhu Hristovu imati moć nad ostalom braćom u crkvi. Pazite kuda ćete doći po takovoj teoriji — posve lahko na onu protestantsku ili biliastičnu: „narod kraljevski", i koliko krštenih glavah toliko nezavisnih kraljićah i hristićah. Dotičnih izrekah biblijskih nisu tako tumačili iztočni crkveni otci, a niti je vi u praksi držite. U obće ste nam praksom mnogo bliže nego teorijom. A neka se umieša u nauk vjere puk, koje mu pravo dade pisac u prvašnjem članku, brzo će i on naučiti biblijske izreke naproti vam i vašem redu tumačiti po protestantsku.

[14]) Dakle sinode! Rimokatolička crkva držala je 18 obćenitih saborah, dakle iza Fotija 10, dočim vaše crkve nedržaše ni jednoga potle; provincijalnim i biskupijskim nemarite pitati broja i sabor tridentinski naredio je pravilo, kada se i kako imaju držati sabori: svi se drže po načinu i duhu nauka Isusova, crkvene tradicije, naročito po načinu prvih saborah. Pače ako ćete na to, papa ima oko sebe kardinalah, od kojih su mnogi načelnici drugih sborovah za različite struke. U sbor kardinalski i nižje sborove biraju se ljudi po učenosti i vrlini duhovničkoj najglasovitiji, neobziruć se pri tomu, osim nekojih stalnih dvorskih na narodnost. Tražite-li dakle sinode, imamo jih. — Nego Vam se hoće drugačijih — onakove, kakovi su u Petrogradu i Ateni! Čini mi se da neznate, što želite. — Da vidimo. Kako mnogi jačega duha vladar ruski, tako Petar V. još i jačom i iskrenijom voljom zaželi sjediniti rusku crkvu s rimskom, o čemu je i radio ne samo sborom nego i tvorom, jer katolikom dade slobodu vjere i pozva jezuite i kapucine u svoje carstvo; sam se glavom razgovarao o tomu u Parizu s bogoslovi sorbonskimi i slao k njim na pregovor svoje bogoslove i crkvene dostojanstvenike, i malo pred smrt svoju sazva skupštinu biskupah u Moskvu (1720). Biskupi odbiše ponudu, a Petar odsječe na to: „Ja nepoznajem nikojega drugoga zakonita patriarhe do patriarhe zapadnoga, rimskoga pape; pa kada se vi nećete da pokorite njemu, to ćete se od sada pokoriti meni jedinomu." Na to jim predade statuta za sv. sinod izradjena od nadbiskupa Teofana Pleskovskoga. Tako pripovieda Theiner; a drugi povjestnici, da je Petar boraveći mladost u Genevi upio od kalvinovca Leforta protestantska načela. To stoji, da je začetak i osnov petrogradske sinode posve protestantski, ter nije ništa drugo do ured za carske ukaze u crkvenih poslovih. Da Petar namisli biti vrhovnim glavarom crkvenim, toga on ni sam nije tajio, pače kada to u sinodi (god. 1721.) javno reče, a biskupi zamrmljaše, trgnu on mač i ljevicom kažuć na sebe viknu: „Evo vam vašega patriarhe!" Biskupi pognuše glave i umukoše. Skroz na način ruske ustrojena je sinoda grčka g. 1833., kralj je vrhovna glava crkvena, on imenuje članove sinode k biskupom, koji

Digitized by Google

rimska crkva imala bi priznati i usvojiti načelo narodnog bogosluženija, po kom bi svakom narodu slobodno bilo na svom jeziku službu božiju slušati i odpravljati, kao što je to u istočnoj crkvi od iskoni u praktici. Na ovaj postulat ima jednako pravo svaki narod, koi je u zajednicu crkvenu stupio, budući je crkva Hristova obšta svima narodima i jezicima, i to joj upravo daje karakter saborne (katoličke) crkve. [15])

Što se tiče dogmata, na prvom mestu stoi dogmat o izhodjenju svetoga duha. O ovom predmetu mi zemni niti možemo niti smemo mudrovati. Tu je najveći autoritet Hristos spasitelj, koi se jasno i opredjeleno o tome izražava u Jovan. gl. 15. st. 26. na kom je osnovu i sabor carigradski poznato zaključenje doneo, kao što i rimska crkva priznaje. O tome dakle ne treba više voditi polemike, no prosto izostaviti, što je iznajpre čo-

su redoviti, biskupijah postavljeno je deset po državnom razdieljenju zemlje, metropolitanske i nadbiskupske stolice neće se ni podizati, a na čelu sinode sjedi jedan biskup. Kralj potvrdjuje odluke. U osnovnih članih zakona izriče se, da su dogmata i kanoni završeni i držati će se, a u tom pogledu da je jedini Isus vrhovna glava vjere, ter se drugi ugled nepriznaje, a vrhovna glava za upravu jest kruna, kralj grčki. Takov nam dakle crkveni ustav želite! U kratko to se ište tu: ako hoćete da se mi sjedinimo s vami, a to mora glava vaša dolje, morate se razglobiti na komade po narodu i jeziku, kako ćemo sada na do zadnjega biti razkomadani i mi, onda ćemo si svi skupa nataknuti mjesto jedne pun sabor glavah t. j. ako se crkveni narodi ili narodne crkve budu mogle složiti glede broja zastupnikah, ili u protivnom slučaju, koliko je državah toliko je za upravu vrhovnih glavah, a dogmata i kanone završimo, pak recimo: ti si Isuse vjeri glava i nitko drugi — podje-li što na krivo, a ti se još jednom javi! Budite što smo već mi, pak ćemo onda oboji postati laglje pravi protestanti, a onda s protestanti hajdmo u hudje protestante . . . . do Renana, Straussa i Spinoze.

[15]) U rimokatoličkoj crkvi ima od starine do dana današnjega različitih liturgijah i liturgičnih jezikah: latinski, grčki, kaldejski, armenski, koptički, slavenski itd. a i katolici i razkolnici drugih jezikah osim latinskoga svi ga imaju ili još od apostolah s odobravanjem katoličke crkve, ili jedni i drugi dobiše s prvine povlasticu od rimskih papah, kao n. pr. Slavjani u obće. Neznamo primjera, da je carigradski patriarha sa svojom sinodom ikomu dozvolio drugi obred ili u obredu drugi jezik, a znamo da Slavjani u europejskoj Turskoj stojeći pod carigradskom patrijaršijom imaju u liturgici grčki jezik. Romani sami uzeše svoj jezik u liturgiju. Bijaše šizma jedna već u drugom vieku (Novotijan proti Korneliju 251.), dogodi se da car narinu svoga papu, poznata je i šizma velika zapadna; ali gdje se je radilo samo ob osobi, a ne o samu prvenstvu, tu je šizma brzo zaravnana; nu i takova duže traje, gdje ju stvoriše stranke crkovnjakah. Gdje u Slavjanah njihova jezika iz liturgije nestade, drugi su tomu krivi a ne pape! A znajte opet, da latinsko svećenstvo u nijednom narodu za vami nezaostaje u rodoljubju i skrbi za narodni napredak.

većim mudrovanjem učinjeno, i što se docnije, kad se razpra zapodela, hotelo silom održati. Kad bi se na taj način ova dva sporna pitanja, od koih je jedno (vlast papina) više crkveno-administrativnog značenja, a drugo (izhodjenje svetoga duha) dogmatično-bogoslovskog, sretno rešila, ostale razlike verovatno ne bi naišle na velike prepone; naime pak nauka o stanju duša posle smrti više je formalna nego stvarna razlika, o čemu su se i sami episkopi, kad je sajedinenje pokušavano, izjašnjavali, da će se u tom predmetu lako sporazumeti moći; razlika u tajni euharistije takodje nebi bila „kamen pretikanija", budući je rimska crkva svagda priznavala i odobravala starodrevni običaj i način svršivati ove tajne u crkvi iztočnoj.

Što se naposledku obreda, discipline i običaja tiče, ovi bi se bez povrede i narušavanja crkvene zajednice mogli ostaviti u dosadašnjoj formi svakoj oblastnoj crkvi na proizvolenje, razlike u obredima bilo je u crkvi iztočnoj i zapadnoj i predje IX. veka, te kao što onda nisu prečile crkveno jedinstvo, tako nebi ni od tad, razume se samo, da u njima ništa ne bude protivno nauci evangjeoskoj. [16])

Kao što se odavde vidi, jedinstvo crkve zavisi najviše od Rima; iztočna crkva, koja se kao što je rečeno svagda moli Bogu za sajedinenje, ne sumnjamo da neće i danas kao i svagda delom posvedočiti, da je gotova stupiti sa ostalim crkvama u zajednicu, koja bi odgovarala dogmatičnim i istoričnim ustanovama prvobitne crkve apostolske. Ne samo da su u starija vremena posle razdelenja crkvenog iztočni patriarsi pokazivali gotovost svoju na sajedinenje, i sbog toga se i u prepisku upuštali sa predstojateljima ostalih konfesija (kao n. pr. patrijarh Jeremija, Mitrofan, Kitofil i drugi), već i danas kao što je poznato, ruska crkva radi o jedinstvu sa anglikanskom; tim bolje dakle, ako se i rimska crkva, koja je brojem najpretežnija, stavi o tom važnom pitanju

[16]) Vjerujte, samo priznati članak o prvenstvu i da ga po pravu i zakonu nosi, tko ga nosi neprekidnim redom od Petra, pak je sve drugo gotovo. Sve je ostalo navlaš traženo i natezano, samo da se prikrije poglavita težnja proti prvenstvu papinu. Prvomu članku nestavismo pod one puste izreke o nauku i obredu (unijačenje) nikakove primjetbe zato, jer prvo tako se pisac kaže nevješt bogoslov ter izreke mu nespretne, da nevriede odgovora, a drugo znadosmo, da će ga pobiti ovaj članak njegova druga. Pravo kaže pisac ovoga drugoga članka, da su tajne božje previsoko nad svako ljudsko mudrovanje, zato se niti neusudi čovječe njih razlagati; ali treba pamtiti, ako tajne niti nemožemo shvatiti i prerazumjeti, to ipak moramo znati, što nam i kako valja vjerovati tajnu, a to opet netko mora razložiti. U tom transakcije bitinemože, van ima govoriti bistra božja istina.

Digitized by Google

u sporazumljenje sa ostalim crkvama, jer se samo na taj način može sveobšte sajedinjenje očekivati.

Do označenog sabora vaselenskog ima više od godine dana, a za to se vreme može mnogo učiniti, što bi k sajedinjenju uspešno poslužiti moglo. Želiti bi bilo, da se na tu svrhu iztočni jerarsi izmedju sebe sporazumu, i sa rimskom crkvom u predhodne mirne i nepristrastne pregovore upuste. — Dosta je bilo polemike, koja razpaljuje duhove; vreme je da se jednom pokuša irenikom (pomirljivim duhom) oko ovog najvažnijeg pitanja posavetovati, pak nema sumnje, da bi delo pomirenja poželjenim uspehom uvenčano bilo.

Crkva Hristova ima se danas boriti s jedne strane protiv gluposti i sujeverstva, s druge pak protiv racionalizma, indiferentizma, da i samog nihilizma, a sa sviju strana protu sve više ovladjujuće demoralizacije; pored toga njoj spada u svetu dužnost po zapovesti Hristovoj i neznabožcima propovedati evangjelske istine. A da bi lakše zadatku svom odgovoriti mogla, nužno joj je pre svega uzajamne medjusobne sloge i ljubavi, nužno joj je utvrditi jedinstvo crkveno, jer inače dokle god u crkvi vladalo bude trvenje i raztrojstvo, i sama religija ne može imati u očima svieta one važnosti, koja joj po prvenstvu pripada. — Vera se poznaje od dela, — pokažimo dakle i delom, da nam je vera svetinja, koju nesmemo po volji tumačiti, pak ćemo joj zadobiti većeg autoriteta i kod vernih i kod nevernih. Što smo se ovako pocepani našli, nije krivica današnjeg veka, a što su vekovi neznanja i varvarstva porušili i pocepali, to treba današnji vek prosvete da novo sazida i sajedini. Ili zar i nadalje da kajemo za grehe pre hiljadu godina učinjene? Zar i na dalje da nas deli vera, koja po svoim uzvišenim načelima ima jedinstvo a ne razdor, ljubav a ne omrazu medju narodima da razprostire i ukorenjuje?

Narodi se danas ujedinjuju po srodnoj krvi i plemenu, kao fizičnim svezama; — želiti bi bilo, da se bar kao hristijani i duhovnom svezom, jedinstvom vere ujedine; ovim bi jedinstvom oživila na novo i ljubav hristijanska (filantropizam) medju narodima, te bi se svi smatrali medju sobom kao članovi jedne velike duhovne porodice, i kao jednoverna braća jedno drugom pomagali u svima vrlinama hristijanskim i čovečjim razvijati se i napredovati. — Zapitajmo sve slojeve hristijanskih naroda, pak ćemo se uveriti, da su svi željni blagoslovenog jedinstva; — izidjimo im na susret ovoj želji, otvorimo im oči, i recimo da smo svi braća po Hristu, da imamo svi jedno evangjelje, svi jednake dužnosti, i svi jedan i isti put — put dobrodeteli k spaseniju. Ovako će delo i Bog blagosloviti, i mi bi bili srećni, da vidimo izpunjeno proročanstvo Hristovo: „I budet jedino stado i jedin pastir.“ (Jovan. 10. 16.).

Je. *Vukadinović*, sveštenik.

Krasnomu ovomu zaglavku neznamo boljega šta dodati, van: amin da Bog dâ! Ej! kolika bi to bila sreća po sám naš narod, a može lahko biti: ostaje vam ista liturgija i disciplina, ista hierarhija, a vrhovna glava, koju biste priznali, ako vam nebi koristila, sigurno vam nebi škodila kako ne crkvenomu tako ni narodnomu razvitku. Po svem iliričko-tračkom poluotoku cvala je vjera kršćanska od apoštolskih vremenah, do pod sam Bizant bijahu tuda dične pokrajine patrijaršije rimske, a kad se seobom narodah promieniše i spremiešaše narodi, opet s većine idu tuda i naučaju svećenici rimski. Prem je vjera kršćanska većini slavjanah bila navieštana po Cirilu i Metodu i njihovih učenicih upravo za Fotija i razdora njegova, i prem apostoli slavjanski dodjoše iz Carigrada (Ciril učenik Fotijev), ostaše ipak i oni i učenici i narodi na rimskoj strani. Ali slabašne u vjeri jošte mogaše vjetar povijati ovamo i onamo. Južne Slavjane zateče crkveni razdor istom u prvom razvitku crkvenom i državnom, ter je carevom iztočnim pošlo za rukom predobiti nje osim gornjih Hrvatah (i dalmatinske samo za nekle), spraviti pod svoju državnu zaštitu i carigradsku patrijaršiju. Bugari i Srbi potle čim bi slobodnije odahnuli i osovili se na svoje noge, tim bi se jače otimali odanle i prijanjali ovamo, ter najvrliji njihovi vladari vidimo da su najrevniji privrženici Rimu. Nikada se dobra iz Carigrada nedočekaše; a zla dosta. Crkve slabe na svećenstvu a još slabije na pučkoj prosvjeti i vjeri obraćale se po interesu narodnom. Već duge vjekove tamo narodnoga interesa neimaju; dopustiti ćemo da ga neimaju niti u Rimu, pak bi već jedared morao da bude samoj crkvi slobodan izbor. Ali je drugdje. Što je javna tajna, nije osvada: svim svoje vjere narodom, osobito Slavjanom možan i tvoran zaštitnik jest ruski car, i što iztočne crkve imaju misionarah, o njegovu putuju trošku, ter svi unj upiru znalične i željne oči. O njemu i njegovoj politici i o prosvjeti narodah visi sjedinjenje s Rimom. Nedavna ču se glas, da sv. sinoda ruska sprema papi odgovor; ali već naprvo pogadjamo, kakov će biti. Ruskoga cara i njegovu politiku zavadiše s Rimom nesretni Poljaci, koji vjerom prepliću svoju politiku, i njom se često samo za izliku služe, pak što plemeniti carevi Pavao I. i Aleksander I. iza Katarine popraviše, to revolucije poljske pokvariše, jer poslie svake diže se boj na kat. crkvu. Zadnja revolucija i sada se još mrzko plaća na crkvi. U samu ruskom carstvu ima valje prieko polovine svega

Digitized by Google

puka grčko-iztočne ili bolje ruske crkve (osim razkolnikah u užjem mislu ruskih do 44 mil.); što je bogoslovja i crkvene prosvjete, u Ruskoj je i odanle izlazi, i što god one crkve mogu pokazati životne snage, ondje je. Pak ima-li nade odanle? Mi je nevidimo. Jer od davnih viekovah otimlju se pape za duhovnu moć s nametnici i silnici carevi i težkom se mukom sada ovdje sada ondje jedva odhrvu — febronijanizam u galikanizmu i jozefinizmu niče po crkvenom podu kano korov, a u najnovije vrieme državna svemoć hoće sve da prevlada. Kada tolikom silom idu katolički vladari za prevladom u crkvenih poslovih, zar bi ju pustio car, koj ju već davna ima? i kada rečena težnja katoličkoj crkvi zadaje tolike muke i boja, od kuda bi snaga za odpor crkvenim glavarom onih crkavah? Za to se hoće vanredna kršćanskoga duha i veledušja. Prošlo je u duh i tako rekuć karakter je iztočnim crkvam, da idu za cesarom i cesarizmu se podaju, pak da se to u jedan mah preokrene? Nije-li mržnja na katol. crkvu u narode ulivana i zabijana probila u krv i mozag? Zato je prečji, prem bez svakoga smisla onaj pokušaj, nebi-li se crkve ruska i anglikanska (episkopalna) sjedinile. Reče velik muž (nesjećamo se u ovaj par tko), da će se iztočne crkve prvlje poprotestančiti na anglikansku i onako dalje poći, nego s rimskom crkvom sjediniti se. Nedao Bog da bude prorok; ali okreću tim putem, okreću baš sada, gdje se protestantizam razpada i zdraviji elementi u anglikanskoj crkvi gledaju, kako bi se povratili. Medjuto čudni su puti božji. Ako ipak proti našemu izgledu i dodje do novoga pokušaja, bojimo se da bi se osujetio ne o „sujetu“ papinu, već o carsku i carsku-biskupsku. Kad bi išlo na transakciju, gradjenu samo na ljudskom ugledu, kako se s protivne strane misli: onda volimo nikakova ni pokušaja. Razjazio bi se samo još jače razdor i na dugo vremena odgodio svaki sličan pokušaj; jer stavimo nemoguć, s naše strane slučaj, da se po takovu ugovori nagoda — bio bi taj ugovor onako tvrd, kako je u naše doba svaki — od danas do sutra.

Dopisi.

Iz Zagreba. Jur više putah spomenuta u našem listu djevojačka učiona u Oriovcu, otvorena je dne 13. p. m., a uprava joj povjerena ovdješnjim milosrdnicam. Harni župljani oriovački dočekaše čestito obrazovateljice ženske si omladine. U oči svečanoga dana odpremi se više oriovačke gospode, na čelu jim veleč. podarcidjakon i župnik g. Jakob Filić, na savsku obalu do sela Pričaca, kuda imadjahu proploviti parobrodom težko očekivani gosti. Tu na obali bio podignut primjeran slavoluk, pak pod njim pozdraviše jih gospoda uza tutnjavu mužarah veselo kličući „živili“. Sutradan navali zorom staro i mlado, mužko i žensko, iz obližnjih selah, premda radićak bijaše, te se stane kupiti oko župne crkve i nove, svečanosti u ovom mjestu nevidjenoj primjereno nakićene školske sgrade. Školska je sgrada sazidana na kat, imade dvie sobe opredieljene milosrdnicam za kućni stan, kuhinju, sobu za 20 gojenicah i dvie prostrane sobe za učionu. Od ulice imade na gornjem predjelu pet prozorah, na kojih su se ovoga dana vijale četiri trobojnice, a u sredini jim carska vojnička zastava. Na pročelju sgrade visio je zelen vienac, a nasuprot preko ceste pred župnom crkvom, namješten bijaše slavoluk. — Oko desete ure stiže obilan broj susjednoga svećenstva, a do mala takodjer gospoda četnici Marković i Neuwirth iz štopa, kano zastupnici sl. gradiške pukovnije. Oko jedanaeste stigoše i gosti iz Broda, gdje se bješe izkrcali iz ladje dan prije. Dolazak gostih oglašivan je tutnjavom mužarah, a pozdravljan gromkim „živili.“ Milosrdnicah prispje šest, praćenih od preč. gosp. Fidela Höppergera, nadstojnika milosrdnicah hrvatsko-slavonske pokrajine. U Sisku bješe se zagrebačkim putnikom pridružio veleštovani g. Marjan Šuvić, nadučitelj u Glini, a njekada učitelj u Oriovcu. Ovoga gospodina i čestite mu gospodje sjećaju se zahvalni mnogi oriovački sinovi, imenito osnovatelj ove učione, jer je ponajviše podporom ovoga dvojga dotjerao do ovoga, što jest. — Pozdravivši se medjusobno gosti i prisutna gospoda, pohiti gdjegod je tko bio u crkvu. Po evangjelju popne se domaći župnik na propovjedaonicu, te tronut i zanešen od radosti, reče svečanosti primjereno pastirsko slovo. Razloživ bistro: što su milosrdnice, kako su dospjele u našu pokrajinu, a imenito u Oriovac, predoči župljanom krepko dužnosti prama novom zavodu u njihovoj župi. Ujedno prihvati govornik sgodu zahvalno spomenuti darežljive dobročinitelje ovoga zavoda. Ovamo broje se Njih. veličanstva premilostivi cari: Franjo Josip, Ferdinand i potonjega supruga Marija Ana; zatim Njeg. uzoritost, stožernik i nadbiskup, visoka vojnička vlada, domaće cjelokupno svećenstvo, a i zavod milosrdnicah, koji je uza svoje članove pružio takodjer zamašnu svotu novacah. Poslje mise krenu iz crkve u novu školsku sgradu prohod, praćen od nazočnoga svećenstva pjevajuć skladno dotične psalme. Preč. nadstojnik blagoslovi uza propisane molitve novi stan; a po tom vrativši se u crkvu, bude odpjevan: „Te Deum.“ Poslje mise sakupi se priličan broj gostih oko stola gostoljubca domaćine. Zdravice, praćene tutnjavom mužarah i veselim „živio“, napijane su svim dobročiniteljem; a obredavši se ovi, svim prisutnim prijateljem. — Tako je zaglavljena ova svečanost, koju smo po naročitoj želji njekih neprisutnih prijateljah ovoga zavoda nješto obširnije priobćili. — Polag novijih viestih ob uspjehu ovoga zavoda možemo još dodati, da mla-

Digitized by Google

dež dan na dan unj pridolazi, te već oškolovane djevojke idu drage volje na nauk. — Bog mu dao i nadalje cvao! *ст.*

Iz Pešte. Jedan je u godini dan, kadno se svatko, ma i najveći bezbožnjak bio, i nehotice sjeti posljednjega si časa. Recimo, da sbilja nevjeruje, što drugi vjerujemo, badava mu je: s nekim užasom mora osjetiti skrovni glas savjesti — čovječe! i ti ćeš onuda kuda prodjoše tolike mirijade po rodu ti braće. — To nesretno izkustvo još sigurnijim i nepobitnijim čini glas nevarljive sviesti: hoćeš nećeš, bio ti u tihom i sukromnom selcu ili u bučnoj svjetskoj varoši; oskudjevao ili plivó u lasti i slasti, bogatstvu i razkošju, utonuo u misli prekozemne, tražio još tako zabitno utočište i zaklonište od toga nutarnjega glasa, koji svoj izraz nalazi u sveobćem rodu ljudskom, oteti se nemožeš; voljan ili ne, u grudin nosiš i osjećaš užasnu osudu neutaživa oštra sudca, koji te posvuda prati, život truje ti čemerom i mukami Tantalovimi, ako mu se silom opreš. Pa kad baciš pogled na vrveću svjetinu svake dobe i spola, bez razlike roda i staleža, gdje hrli — kuda, kamo? na licu rek bi joj čitaš, a u rukuh žalobni znakovi, vienci i razni krasni uresi govore ti: dušni je dan! uspomena umrlim! Nežacne-li ti se ta misao okorjele sviesti, to te se doista kosne pitanje: „Što znači ta sveobća ćut religiozna? zar da bude i to obsjena“? a odtale nemožeš dalje.

Evo takove i slične mi se misli radjahu u duši motreći s jedne strane mnogobrojni sviet peštanski svakoga razreda pučanstva hrleći na dušni dan na groblje — s druge strane predočiv duh 19. vieka, koji upravo dan danas većma no ikada udaljiv se od svoga pravoga cilja juriše na zator svega, što je pravedno i sveto, nepoštediv ni najveće svetinje. „Sve proti vjeri i crkvi“ geslo je reći bi devetnaestoga vieka. — Na dušni dan — liepa-li ti jesenska dana, tiha i mirna, što ti ga samo srce zaželiti može, — ciela je rekao bi Pešta na noguh: željeznica konjska, fiakeri, konfortabli i omnibusi, njih na stotine, sve je to zaokupljeno i obterećeno, da izvaža peštansko pučanstvo na krasno groblje, da izkažu ljubav kršćansku pokojnim si milim i dragim.

Taj prizor u varoši, koja se u svem, što je moderno, stala natjecati s ostalimi europejskimi gradovi, te počem je sielo i glava svega i svačesa, da bude i zloće i bezvierja, u takovoj indi varoši tako mnogobrojan i obćenit religiozni čin opaziti nije šta običajna, pa uprav s toga bude povodom momu razmatranju, što sam evo odlučio i nacrtati, da se zna, kako se u velikoj varoši sličan pohod provesti običaje. —

Na jugoistočnoj strani Pešte, a na domaku Josipova predgradja prostire se u pustoj ravnici ogromno groblje, što se već od tuda vidi, što je jedno jedino za svekoliko katoličko peštaansko stanovničtvo. Koje radi neobične veličine, koje rad ljepote groblja njega je viditi vriedno, a i opisati. Velika prostrana ravnica u liku četverokuta, opasana do tri hvata visokim zidom, krasnimi gvozdenimi portali sa znakom spasa o pročelju, to ti je groblje, iz kojega samo po koji vršak višjih spomenikah visi iznad zida, kao jedini znak, da je tu stan preminulih viernikah. — Pred svakim vratima stoje po dva tri oružanika gradske garde za red. Kad stupiš nutar, netom otvori ti se pred očima novi posve sviet, kao kakova čaroona nadzemna okolica, pričini ti se neobično, tako je uredjeno to prebivalište pokojnikah. Tik nuza zid o lievo i o desno redaju se iznad tla nješto povišene obiteljske grobnice odličnih gradjanah: skupocjeni i umjetni spomenici krase pojedine grobnice, ovoga osobito dana najbogatije izkićeni krasnim viencem, bujnim cvietom, dragocjenim lampionom; ta na mjestu ti se pričini u pô jeseni bujno proljeće, ciela grobnica naliči više na krasni cvietnjak, no na tiho i samotno počivalište pokojnikah. Tik nuz red grobnicah okolo naokolo vodi široka s obe strane aleja drvoredah, s koje opet sieče amo tamo poviše inih alejah, kako je već groblje razdieljeno na više odjelah: ovdje kraj vojnički, ondje ubožki, tamo sjedinjenih iztočnoga obreda, onamo krasna kapelica, ovamo stan grobničkoga ureda i potrebitoga osoblja, te istom dogradit se imajuća nova kapelica upravo posred groblja, gdjeno se na malom brieżuljku diže ogromni znak križa od čista mramora, na kom spasitelj zakriljuje sve pod svojom zaštitom snivajuće vierne. No najveću pozornost zaslužuju dva najbogatija odsjeka spomenikah, što čine lik pravilne zviezde. — Po sredini diže se velik mramorni kip, predstavljajuć u jednom odjelu uzkrsnuće gospodnje, a u drugom dobroga pastira, čineći liepim cvietnjakom naokolo središte zviezde.

Oko toga kipa nanizani su po izbor spomenici najbogatiji, a mimo prolaze liepi putevi s drvećem i cvećem sa strane nasadjenim — tako da se oku s daleka i s povišega mjesta motreću sbilja ukaže lik pravilne zviezde, sastavljene iz samih krasnih spomenikah. — Na rubu jednoga od tih odsjekah smotri mi oko i nehotice spomenik neznatan, s jednostavnimi transparenti i svietiljkami, a s nadpisom: Pale žrtve godine 1848. i 1849. — Čudna-li mi misao proleti glavom, strašna-li me spopade bôl, kao što bi i svako pošteno hrvatsko srce, sjetiv se one dobe užasne, kojoj u mnogom priliči današnja. — Nego „de mortuis nihil nisi bene“ otresoh se sličnih mislih i svrnuh pozornost na druge znamenitosti. — Kad bih i bio kadar u jednu krasnu sliku staviti i u svoj cielosti i krasoti oku predočiti, prebogate i mnogobrojne spomenike, krasne nakite, skladno razporedjenje liepimi aleami prekrižano, sila nebrojna vrvećega svieta, ako ga na dvadeset tisućah staviš, težko si pravi broj domašio: sav taj prizor u svojoj cielosti dao bi ti veličanstvenu sliku, krasna-li i veličanstvena prizora prigodom noćne sjajne

Digitized by Google

razsvjete! Čarobnu utisku nipošto se nije kadra oteti ćut ljudska, motreći na istom groblju presutu razkoš i sjaj, kao znak, kako čovjek i oprostiv se zemaljštine ipak želi da u njoj roni, dočim isto tako mirno počiva eno onaj tamo siroma u pustoj i hladnoj postelji matere zemlje, ko što ovaj bogatac u mramornoj grobnici; jednoga kao i drugoga jest ista tumjestna svrha — prah i pepeo — „pulvis enim es, et in pulverem reverteris.“ — Samo za dvosatnoga boravljenja vidjeh osam ukopah — eto tako prolazi sviet i taština njegova. — Ako je u ovoe slobodno iz sličnih pojavah zaključivati na religiozno ćud ljudsku, te ovaj pohod uzeti za mjerilo religioznoga čuvstva Peštanacah, to bi zaista ovaj dušni dan bio najsjajnijim prosvjedom proti sve većma mah preotimajućim protuvierskim težnjam, koje već i oko zelenih stolovah, toga svetišta narodnjega, a po tom i vierskoga, podižu svoje otrovno ubojito kopje proti najsvetijoj i najdragocjenijoj baštini pradjedovah i sv. apostolskoga si kralja. — No to je zahtjev moderne civilizacije, to je duh vremena i napredka, pred kojim mora uzmaći sredovječno mračnjačtvo i neznanstvo, dočim se sada svaki bezbožnjak drži sveznalicom svoga neznanstva. — To vam je živa Pešta, a ono tamo medju samotnimi zidinami eno vam mrtve Pešte, u kojoj bogatstvo i razkoš isto tako poviruje, samo što manjka onih petdeset tisućah Izraelovih sinovah, štono posjedoše veliki dio Pešte. — To je indi vieran nacrt dušnoga dana i krasnoga groblja u Pešti, nije doduše ništa osobita, no je svakako spomena vriedno, kako se toga dana mnogobrojno pučanstvo peštansko potrudi na groblje, da čini spomen pokojnikom svojim u ovo burno doba, kad se svaka religiozna stvar hulji i grdi, a to u židovskoj Pešti, ko što malo gdje, ako Italiju izuzmeš. A prekrasno groblje svjedoči, da se ipak nješto više brini i svjetovna vlast u tom pogledu, nego to kod nas biva. Dao Bog progledali sliepi te došli na put svjetla, dok je hora, kad budu jednom unešeni u samotno ono prebivalište, da im bude lahka zemljica, ko što bila svim viernim počivajućim u miru gospodnjem. —

U Pešti na dušni dan. Bukovljanin.

Viestnik.

Zagreb. Pouzdanicu uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu javiše dalje iz pastoralnih konferencijah kotari koprivnički, pakrački (davno već) i tuheljski. Uzoriti je gospodin neki dan malo prozebao na šetnji, ter boluje.

— Na sabor sazvan 16. t. mj. došao je do sada od visokog episkopata obiuh crkvah jedini presv. g. dor. Vjenceslav Soić.

— Danas, kao na god nj. veličanstva carice i kraljice Elizabete, uz prisutnost svega sabora i oblastnikah svake vrsti i stepena služena je svečana pontifikalna misa po prečast. g. opatu i kanoniku dru. Luki Petroviću.

— Preč. nadbiskupska duh. stolica imenovala je župnika u Dekanovcu velč. g. Jeronima Fuša za zamjenika podarcidjakona kotara medjumurskoga poljanskoga, pokle je vlč. g. podarcidjakon Josip Mihalic zamolio, da bi ga vis. oblast porad staračke nemoći ote službe dostojala riešiti. G. Janko Šenk, župnik šestinski, dobio je župu Lopatinec u Medjumurju. Zamjeniše se s dozvolom visokih oblastih za župe prisjed. duh. stola i župnik kostajnički g. Friderik Matić, i župnik glinski g. Karlo Kasun. Mladomisnik g. Albert Bielak ide za duh. pomoćnika na Vel. Bukovac.

— G. Antun Akšamović, duh. pomoćnik bosiljevački, okrivljen s uvrede veličanstva, odsudjen je jučer od zem. suda na 18 mjesecih lahka zatvora. Prizvao je. Toliko znamo javiti za sada.

Ugarska. Dne 14. t. mj. bijaše pregovora o ženitbenih sudovih i u velikaškom domu povodom razprave ob osnovi gradjanskoga sudbenoga postupnika. U načelu je umah primljena osnova, kako je izašla iz poslaničkoga doma, nego naravno nije ni tu moglo minuti, da se nepotakne pitanje o ženitbenih sudovih, ter je bilo boracah za i proti, da ostanu crkvi. Znamenito je samo to, što ustaše protestanti tražiti za se duhovne ženitbene sudove. Prvostolnik Šimor osim dogmatičnih razlogah, branio je crkvene katoličke sudove naproti onom osobitom prigovoru: da država mora bditi nad pravom i pravicom u svemu, još ovimi razlozi: da sudci ovih sudovah bijahu vazda narodni i u ono doba, kad se u druga sudišta bješe uvukli tudjini, da su ovi sudci najnezavisniji od gore i od dolje, što bi sjajnimi primjeri znao dokazati, i da su najjeftiniji. Glede protestantah pako neima ništa proti tomu, da si i oni postave svoje sudove ženitbene; ali u pogledu mješovita braka, prem crkva želi živjeti i žive sa svakom vjerom u miru, i prem popušta dokle se god smie i može, posebice pako u Ugarskoj glede mješovita braka bijaše dopustila što nigdje u svietu nije, naime da i ona smatra valjalim mješovit brak, ako je sklopljen pred duhovnikom druge vjere, porad vierskih ipak načelah da neće nikada privoliti, neka sudi drugi sud nego katolički. Misao i razloge prabiskupove prihvati nadbiskup Haynald, a s ostalim iztaknu osobito, kolika bi to bila muka i čemer za katoličko čeljade, kad bi njezin sud dosudio drugčije, nego sud protivne stranke; nepravedno bi bilo, kada bi se nekatoličkoj stranki dopustilo sklopiti nov brak, a katolička stranka po načelih svoje vjere morala da ostane sama. — Odlučeno je: neka duhovni ženitbeni sudovi ostanu. U poslaničkom domu zametnu se pri odbrajanju troška za prosvjetni ministerij rieč o sveučilištu peštanskom. Nekoji uzeše braniti, da je taj zavod po svojih zakladah katolički; ali presječe Deak rekši:

Digitized by Google

da tko dirne u katoličke zaklade, ja bi jih sam branio, nu drugčije je sa sveučilištem; jer prem ga utemeljiše nadbiskupi i drugi katolici za katolike, od Marije Terezije razširenо je i nosi ime kraljevsko ugarsko sveučilište, zato se ima za državno i smatrati. To nije nikakov dokaz; ali je odlučeno kao državnu odrediti 50.000.

Bolonja. Prošloga mjeseca sbila se u kazalištu občinskom velika sablazan. Predstavljala se „Židovka", kuća bila puna, a osobito radnikah veoma mnogo. Pošto je tenor, koj predstavlja Španjolca, odpjevao prvi svoj napjev, nastade u kazalištu biesna vika: „Živila Španija, živila republika!" Glasba, sbor, stojaci pristanu uz obćenito klikovanje. Redarstveni povjerenik zabranjuje predstavljačem učestvovati u demonstraciji i prieti, da će obustaviti predstavu, ako bi se ponovio prizor, nu sve uzalud, vika ponovi se opet, a to mnogo jače i biesnije, nego-li prije. Sada se zaboravilo na Španiju, vika stade: „Živila republika, živio Mazzini, dolje s dinastijom! Živio Garibaldi, predsjednik talijanske republike!" U isti čas zahtievalo se divljom vikom, neka se svira i pjeva Garibaldova himna. Glasba, sbor, stojaci zaoriše himnu; predstavljači, što bijahu u redovničkih haljinah ili s biskupskom mitrom na glavi, pobacaše to dolje i poplesaše nogama, a tko je bio odjeven na vojničku, diže u vis oružje, te svikolici zagrmiše; „Mi hoćemo Rim da imamo, van s tudjinci!" To bijaše pravo divljanje paklenjačko u tom kazalištu.

Alzacija. G. Abbé Laborgue, župnik u Bouriègeu, izumio je jur prije dvie godine munjevit konac, kojim se mogu sve svieće u crkvi na jedan mah zapaliti. U više župah Francezke služe se jur takovim koncem sa zadovoljstvom.

Švajcarska. Biskup soloturnski pozva svećenstvo svoje na trodnevne duhovne vježbe, narediv ipak, da u občinah po jedan svećenik ostane za duhovnu službu. Na oto nastade strašna vika u taboru radikalnom. Vlada soloturnska zabrani držati vježbe u sgradi sjemeništnoj, svećenikom pako zabrani učestvovati. Ta zabrana vladina ogorči veoma katolike turgavske. Iz toga postupanja vidi se, kako crkvi neprijateljskim liberalcem nije dosta katolike iztisnuti u sakristije, već jim se hoće drzko gospodovati u crkvi, i nad istim žrtvenikom svećenstvu silnički zapoviedati. Ili zar spadaju duhovne vježbe na vladu? Zašto neveli ništa, kada gdjekoji liberalniji svećenici dolaze na strieljačke i pjevačke svečanosti? Nov je to opet dokaz, kako liberalci od mržnje tlače katoličku slobodu, ter je u toj točki „slobodna Švajcarska" srodna s razvikanom Ruskom.

Atena. O krštenju grčkoga kraljevića nasljednika čita se u raznih časopisih: Množina nadbiskupah, biskupah, opatah, župnikah itd., dodjoše u Atenu, da uzveličaju svečanost sjajna čina, 37 generalah, 43 pukovnika i podpukovnika, ukupno 600 vojničkih častnikah svake struke ujedno s narodnom stražom napuniše crkvu i ulice. Gospodje protiskivale bi se do gledalištah, što bijahu za nje priredjena, nemareći za pogibelj, da se provuku onamo makar i bez gornjih opravah. Za karucu do crkve plaćalo se po jedan napoleondor. Sve htjede, da vidi, da bude vidjeno, sve se veselilo i klikovalo, — samo malenomu kršteniku nebijaše, kako se čini, po ćudi neuredna vreva i buka oko njega, jer vrištao je baš divljački. Svečanost i veselje pučko stoji kralja i zemlju do pol milijuna.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano člani III. reda: gg. Andrija Čizmek, žup. gornjo-stubički; Ivan Kralj, žup. dolnjo-stubički; Franjo Sirovac, žup. u Kraljevu Vrhu; Emil Fogl, kap. brdovački; Ivan Likević, kap. bristranski; Vilim Majer, kapel. u gradu bistranskom; gdčna Franjica Rumpler, u Samoboru; gčna. Sofija Rumpler učiteljica u Samoboru i gospodična Sofija Rumpler u Samoboru; Nikola Kostelac, žup. Krašićki; Stjepan Sabljak, začastni kanonik i školski nadzornik u krajini; Gjuro Muljević, žup. moslavinski; Gjuro Benko, žup. žumberski; Gjuro Pavešić, žup. u Kalju; Mato Galović, kateh. na gimnaz. varažd.; Franjo Pupek, kap. bistrički; Mihovil Bolenji, žup. imbriovečki; Dragutin Legin, žup. u Bregih kraj Koprivnice; Franjo Banić, žup. rasinjski; Aleksander Egersdorfer, žup. ludbrežki; Franjo Ilačić, žup. u Martijancih; Josip Fučec, žup. u Ivancu; Mihovil Jadan, žup. gjelekovački; Ladislav Barabaš, žup. suhodolski; Josip Vitković, žup. u Dragancu; Jakov Kolarić, žup. u Mikloušu; Stjepan Jakševac, izsl. žup. kaptol.; Ignatij Canjuga, kap. u Gradcu; iz pukov. ogulinske: gg. Toma Maksić, kapetan uprav. u Ogulinu; Petar Vrbanić, žup. ogul.; Ludovik Mingazy, nadšum.; Ivan Pinter, nadučitelj u Ogulinu; Josip Pievac poduč. u Ogulinu; Miloš Nikolić, nadporučnik u Brinju; Mihovil Cvitković, nadpor. uprav. u Brinju; Ivan Gašparović, stražm. štop. u Brinju; Mihovil Klobučar, triv. učitelj u Jezerani; Marko Šveger, stražm. štop.; Vilelm Nepomucki, poruč. uprav. u Modruši; Antun Rogović, trg. u Modruši; Josip Rendulić, trg. u Modruši; Budislav pl. Budisavljević, poruč. uprav. u Primišlju; iz pukov. slunjske: gg. Friderik Bloudek, četnik; Andrija Ivanković, čet. Petar Maršić, mjernik; Rajmund Richter, nadšum.; Petar Kovačević, nadpor.; Stjepan Živković poruč.; na rakovačkoj realci gg. prof.: Mavro Antolić; Manojlo Kregež; Josip Vitanović; Josip Jagunić, kateh.; Nikola Živković, kateh.; triv. učit. Mihajlo Pocrnić; Mihajlo Peraković, kapetan; Nikola Lončar, poručnik; Gustav Tabery, nadpor.; Matija Perak, učit.; Nikola Špoljarić, stražm. štop.; triv. učit. Ivan Grgac; obć. učit. Josip Mohr. (U zadnjem broju podkrala se pogreška; jer za imenom: Šumanovac arhidj. i žup. — moralo bi stati ovako: u Bošnjacih; Jakov Jambrečak, podarc. i žup.).

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 48. Tečaj XIX. U četvrtak, 26. Studenoga 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 80 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor.

Rimsko pitanje stoji jednako. Godina minu poslje poraza kod Mentane, toliko minu vremena, što poraženici spremaju osvetu, a neosvetiše se. Zapliću se Talijani u stotine svakojakih pitanjah, zaplela se u pitanja sva Europa, a uz toliku silu pitanjah može i rimsko počekati još koje vrieme. Dotle neprijatelj nemiruje, nego osim što snubi po svem svietu, a najpače snuje oko Rima i po svoj Italiji, pruža on prste u Rim i plete, šalje uhode u skrovna mjesta i u vojsku. Prošloga mjeseca ušlo se u trag, da se podkradoše u vojsku Garibaldovi ljudi; jednoga topnika na angjelgradu prepoznaše vojnici od boja mentanskoga, a tako se ponudiše još tri, ali uhvatjeni sami se odaše bez okolišanja. Mazzinijeva stranka oruža se i sprema neprestano; potajice šalje u grad pletkare i množina se vidja sumljivacah. Mazzini kani riešiti rimsko pitanje nožem i bombom iz zasjede. I Rim se jača i tvrdi, policija stoji na oprezu. Starac rimski kralj pokaže se na časove i kano vojvoda; jer ljetos odvaži se na dalek i tegotan put da pohodi i pregleda vojsku stojeću u taboru na viežbi, a nedavna ode tija na kraj svoje državice u Civita-Vecchiju, gdje stoji francezka i njegova posada. Svuda je dočekan s uzhitom i slavljem. Ali taj vojvoda nejezdi pred vojskom niti nemaše bridkim mačem, već diže staračku desnicu proseći vojski s neba snage i svakoga blagoslova, kako i polaže svu nadu u pravdu božju, a ne u oštrac i olovo, osim koliko mu dužnost kaže skrbiti i za vojsku. Tako zvano rimsko pitanje jest pretežnim dielom pitanje religiozno, ter zato ima se Rim prije svega braniti molitvom. Osim onoga dakle, što puk moli za crkvu i sva crkva za poglavicu svoga, zamisliše revniji katolici u Italiji, da se u to ime sastavi po svem svietu bratovština imenom „molitvena [illegible]“, ter talijanski katolički listovi, a za njimi njemački i drugi razglasiše program i družtvenu molitvu. Velika i jaka jur obstojeća družtva Piovo, Leopoldovo, Bonifacijevo, Mihovilovo, Severinovo itd. sjetiše se jur davna da mole i rade u tu posebnu namjenu, kako jim i jest poglavita zadaća širiti vjeru, buditi i hraniti duh katolički. Isto tako za glavne skupštine katoličke u Bambergu sjetiše se gorljivi katolici, da na godinu ima sv. otac slaviti svoje svećenićke sekundicije, pak za tu slavu valjalo bi da katolici po svem svietu priprave veličajnu demonstraciju, ne već adresami, koje u naše doba već dodijaše i omrznuše, nego zapisom dobra djela kakove god vrsti, da će se obaviti o papinoj zlatnoj misi. Misao postade činom najprije u jednoj župi (Novoj-crkvi) nadbiskupije pražke, a vriedna je da se i dalje širi.

Štije sviet pisma i okružnice vrhovnika kat. crkve, ali štije i očita pisma urotničkih i prevratničkih vodjah, a kako se sviet odazivlje na ova i ona, to je kazalo dobe i tlakomjer moralnoga uzduha. Veseli se i pleska jednomu, pleska se i drugomu, a sredina, velika sredina plahim okom pogledava, najviše pušta se toku. Potajnih velevlastnikah Mazzinija, Garibalda, Hugona i družbe pisma i čine pozdravljaju s veseljem isti javni organi raznih vladah, što je znakom, da su istih načelah ljudi, razvratnički činovnici ovamo jur na državnom kormilu pod kraljevskom uniformom, a onamo da su već blizu, rade potajno iza novinah ter prvom sgodnom prilikom preoteti će mah očito. Sva Europa prepletena je tajnim pletivom. Pada kruna za krunom. Čitavi još okrunjenici jedni misle još pomoću istih načelah razvratnih razširiti svojoj kruni obruče, drugi se misle osigurati vojskom; ali vidimo primjerah očitih: gdje prevladaše načela krunam protivna, tu da nje nespasi ni vojska, pače vojska je oštro oružje, koje se danas zna

Digitized by Google

okrenuti u ruci. — Španjolska buna skide za čas opet jednu krunu domu burbonskomu. Raduju se prevaljenu priestolu prije svega slobodni zidari po svoj Europi. Španija katolička pod katoličkom vladom bijaše njim davno trn u oku, bijaše cilj njihovim osnovam i rovariji. Prvlje huljahu na puk, kako je surov i nenaobražen i praznovjeran, a sada hvale puk da je plemenit, duhovit, čil i zdrav. Taje se oni, dok djelo nebude gotovo, tako je i sa Španijom. Sada je izašlo na vidjelo, čije je djelo sva prvašnja vika po Europi na Španiju, guste spletke u njoj i sada pobjedna buna; izašlo je u sviet pismo nekoga njihova velemeštra još mjeseca kolovoza pisano, gdje si pisac uvjerava brata, da je za revoluciju sve gotovo. Prim radi u dogovoru s principom Napoleonom, sva „dobra" štampa po svih krajevih dobila je parolu, i tada — tada nastaje obilata sjetva za svetu bratovštinu. Vidjesmo jur i ploda. Raduju se židovi. Ta kako i nebi? Zna se što oni nekada u Španiji bijahu novcem, snagom i moćju, kako jih odanle izpudiše i ulaz jim za vazda zapriečiše. Raduje se Englezka. Stara ova cincarica raduje se propasti svačijega priestola, u tudjih državah piri i pomaže ona bunu, dok jedne noći neplane i njezin krov, kako joj se prorokuje. Raduje se Bismark, i njegovoj radosti neima prigovora. Veli se, da je najveći razlog njegovoj radosti, što je Napoleonu puklo jedno uže saveza i pomršen mu račun; ali tko zna, tko će se od ove dvojice zadnji smijati. Raduje se po svoj Europi liberalna štampa. Ta čusmo, od koga i kakovu parolu dobi „dobra" štampa. Prosto je radovati se i austrijskoj; za kakov uhar, pokazati će se morda skoro. Prognana kraljica Izabela i njezina družina huli se kao ljudski izrod, po imenu tuži se sbog tajnih „odnošajah". Sve da i bijaše tajnih odnošajah, zar se sa slašću nepiše i neštije, kako ovaj i onaj kralj i vladar šije „odnošajah" s glumicami, jahačicami itd.? Kad bi to bio dovoljan razlog za razpriestoliti, morda bi se više glavah moralo poteći s priestola. Ali gospoda liberalci imaju dvojaku mjeru: jednu za sebe i za svoje patrone, a drugu za protivnike. Poslje viekovah još sada brane Henrika VIII. i druge kraljeve s priložnicami i vlačugami proti papi, kamo-li nebi branili sada kakova svoga patrona u istom slučaju. Kraljičin duhovnik na dvoru nadbiskup Claret mora da je, kako vele „u mračnom Rimu od oslogonje i bitange dotjerao do svećenika, a za onakovu dušu netreba boljega izpovjednika", pa kad neima tko bi od javne psovke obranio kraljicu, kuda će siromah duhovnik tražiti pravdu? — Medjuto privremenu vladu španskuu pohitiše priznati skoro sve vlasti; a vojaci vladari moraju već gvozdenom rukom pritezati slobodnjake na red. Pojavio se komunizam praktičan u mnogih gradovih, ter je sa stravom posjednikah preoteo mah, dok vojska neudari kundakom izbijati hrpam komunistična načela iz glave, i mnoge sbilja razbiše. Novicah drugih po Europi nevidimo. Da se slobodni i ustavni narodi pravdaju s vladari i vladami za svoju krv i novac, i na koncu da se dopusti svaki put samo „za ovaj put", neka si uzmu koliko hoće, to je stara pripoviedka. Što mirovne skupštine, kad se god koja sastane u Švajcarskoj, propoviedaju očito atheizam, socijalizam i komunizam, i to je već stara stvar. Velika bi bila novica i svoje vrsti čudo, kad bi koja vlada zabranila vojničkim častnikom družiti se s katoličkim svećenstvom, jer to n. pr. u Austriji samo bježi jedno od drugoga; ali što je nedavna badenska vlada izdala tu naredbu, značajka je obojega duha: i kršćanskoga i protivnoga. Kaže nam poviest crkve Isusove od početka primjerah, da se antikrsti obuku u duhovničku haljinu i dadu se sv. redom zarediti; a potle izdaju crkvu i što na tiho što na javno propoviedaju materijalizam i atheizam, kako je izašlo na vidjelo u Parizu, a biti će toga danas i više.

Austrija bori se još uviek neprestano sama sa sobom. Države pod sjajnim vladajućim domom Habsburg-Lothringen dobiše ukup polag novoga dualističnoga ustroja naprama vanjskom svietu dva imena ili jedno dvostruko ime „austrijsko-ugarska monarkija." Promieni naslov car Karlo VI., promieni ga Franjo II. i sada evo Franjo Josip I. Naslov se je svaki put promienio s promjenom državah; a ovaj put promieni se po državnom ustavu. Smetao je stari naslov; ali sada novi ima sve izraziti i zadovoljiti sve jake i strašne. Dvoguba austrijsko-ugarska monarkija rodi se poslje težka potresa, mutna vremena i ljute brige stoje joj uza kolievku, a mladost joj čekaju hude kušnje i borbe: eda-li će Bog dati, da se vazda sretno bude mladila! Sada, ako ima zapriekah i tegobah znadu nje državnici ako ne ukloniti, a ono pritisnuti i dvokolicu preko njih prevesti. Kad se sastali sabori, tužilo se svuda na prazninu klupah; u istom carev. vieću morao je čeonik brojiti glave. Viditi je da su ustavnjaci umorni; nu bodri vodje bude i vode, svaki je put bilo za odluku dosta. (Čitasmo, da ugarski ministri na se udariše 5 for. globe, tko kasno dodje u vieće). Je-li oporan koj sabor, lahko ga je razpustiti. Narod oporan mora se vezati za novu slobodu i ustav vojskom. Česka kraljevina sbog smutnje stoji pod iznimkom, a to je po absolutističnu vojna obsada. Našlo se je govornikah u austrijskom carevinskom vieću, kojim se mnogi razlog naveden za tu iz-

Digitized by Google

nimku pričini čudnovat. Na službenu obaviest pražkoga načelnika niti se je obazirao ministar niti sabor; nego je valjala obaviest državne potajne policije u Pragu. Ova ili je znala na prvo, što će se dogoditi ili nije znala; ako je znala, bješe joj prijaviti policiji gradskoj, ako nije znala, kako može svjedočiti. A svakako je po ustav čudan slučaj, gdje se potajna policija trpi, kamo-li kad još izdaje službene izvještaje. Ili to valja samo za slavjane i klerikalce i ultramontance! Spočitalo se i to: što se u Českoj dogodilo, da je toga svega i više bilo po Beču i drugih krajevih, pak zašto da nevalja za sve jednako pravo. Medjuto česku iznimku potvrdi carev. vieće, ter od sada nesmie nitko sumnjati, da-li je ustavna, a razloge i dokaze mogu ministri tražiti i poslje, pak i štijemo, da je pražki načelnik u ime grada prosvjedovao proti osvadam navedenim u carev. vieću, a ministar naložio namjestničtvu, neka stvar još jedan put protraži. Obsada pomaže samo toliko, da se nemogu sastati javne skupštine; ali demonstracije tjeraju se i dalje. Što pomaže, da je vojska dne 8. stud. kano na godišnjicu bitke bielogorske obkolila crkvicu na grobištu i hvatala mužkarce s crnom vrpcom oko šešira i ženske u crnini: mogoše se izgovoriti, ali ne, iste nekoje ženske izpovjediše same odvažno, zašto nose crninu. Svatko se neusudi reći, što „pater" Greuter zna reći u bečkom saboru, pak on reče uz gore spomenute spočitnice za postupak u Českoj ovako: Sudovi su tako strogi, ter kad bi stari Muraviev ustao iz groba i vidio kakovih njegove vrsti majstorah ima u Austriji, veselio bi se. — Tirolci su već davna u nemilosti; nu sada su po gotovu. Sabor je njihov razpušten zato; jer nehtjede primiti vladina školskoga predloga. Sabori su dakle po nazoru novoga ustava samo za to, da primaju vladine predloge i šalju joj zahvalnice; nu tupi Tirolci nedadu se uputiti u takov ustav. Po neki način iznimka stoji i nad tom zemljom. Dostavelika iznimka jest i Galicija. — Slovenci u svojoj narodnoj pučkoj skupštini kraj Gorice p. m. sa svih stranah sabranoj ustanoviše i izpovjediše svoj program: zaokružiti se i ograditi u jednu skupinu po narodu, jezik narodni u službu i škole sve, a jednu pravoslovnu akademiju u Ljubljani, za činovnike domaće sinove, k tomu želju: da bi narodni jezik bio u crkvenoj upravi i u bogoslovju za neke nauke, gdje se rabi jezik njemački. Osobitu oprezu i pazki vodjah hvala ili ukor, kako tko želi, što nad slovenskim narodom neima još iznimke. Na Wehrgesetz, i u obće na broj vojske i račun za nju jesu ravno mrmljali i slobodoviti Niemci; nu sve je sretno prošlo. Još će se u visoke škole, kako čitamo, uvesti stolica za vojničke znanosti. Liberalci spremaju da traže za naknadu i nagradu svojega veledušja, neka se do kraja razpara konkordat. To se razumie, takova jim i jest vazda plaća. Dogodi se da koja nepovoljna tajna izadje po brbljavih novinah u sviet; ali su zato oraku ske službene novine da dementiraju. Ide dakle sve gladko. Poznata je okružnica ministra Giskre na župnike mimo ordinarijata poslana. Crkvena i ministarska naredba neslažu se niti u načelu nit u objektu. Pozivlje se ministar na patent od 20. velj. 1784. pak veli: kako je onda država mogla podieliti pravo pisati matice i zapovjediti, zašto nebi mogla sada? Ali ima razlika. Josip II. prema glavnom svomu smieru primi naredbe, kako jih je već davna naredila i ovršivala crkva, pak zapovjedi župnikom, neka se ono, što je crkvenoga izvora, preokrene da bude izvora državnoga i isti organi crkveni u tom poslu da budu organi državni; a sada se povrh toga zapovieda da se piše polag naredbe državne proti načelom crkvenim. Nego da se druge naredbe Josipa II. povade i uporave i na druge povlastice i poslove — brzo bi nestalo u svačem hvaljene slobode. Neka pišu župnici dvojako! Nametnuste pisarije jur izobila, a gledate da jim uštipnete gdjegod možete novčić plaće, dok drugim pridajete. Zabraniti će jim se pisati i crkvene za crkvu! Jednako pravo za sve, pak zabranite svakomu družtvu i obćini pisati matice. Ili je kat. crkva pod iznimkom? To i jest. Po Českoj ide pučkim jezikom česki pisana knjižica: „Koje su nam koristi od novoga ženitbenoga zakona" (24. str. Jasper, Beč.) Nigdje nije oglašena, nigdje se neprodaje, a ide iz ruke u ruku ter ju svatko može dobiti. Tu se hvale novi zakoni i naredbe, i gradjanska ženitba da je mnogo „uljudnija, ćudorednija, bolja i pametnija"; nego je ona po zakonu crkvenom, duh da jim je „pravi katolički", da je tako bilo prije konkordata, a crkvene zaprieke samo su zato, da se izmami iz žepa pet ili deset forintih itd. Gle službenih pisacah kano i za Josipa! Proti tomu spisu napisa drugi pučki spis prof. na sveučilištu i podravn. sjemeništa dor. Klement Borovy: „Koliko ima prave istine u onih koristih ženitbenoga zakona, što nam se nabrajaju u knjižici iz Beča poslanoj?" Ali je pražki zem. sud u toj knjižici našao zločin smetanja javna mira po §. 65.; potvrdio zaglobu i pisca stavio pod sud. — Slučajah, da se svećenik porad propoviedi zove na sud, dogadja se sve više. Pri tomu nije ništa nova, da se državni odvjetnik ili predsjednik upusti s obtuženikom u dogmatičnu prepirku, a čitasmo nedavna u jednoj razpravi, kako predsjednik potvara biskupe, da jim za drugo nije van za takse od dispenzacije, da jim se hoće samo gospodovati nad pukom i u školi, da škole pod njihovom pazkom

Digitized by Google

nevaljaju ništa itd. U hitro pisanoj jednoj razpravi sbog propoviedi vidimo, gdje su tri svjedoka mogla na svoju dušu uzeti samo toliko, da propovied bijaše o gradj. braku, da čuše smiešnih riečih, kao „žid Itzig Jeiteles", „g. Mordulina", „Šnjofonius" (u primjerih), ter se puk kad kada nasmijao; a tužitelj i glavni svjedok prost policaj, koj reče da je pobilježio propovied doma, a poslje na sudu izašlo, da ga niti nije bilo pod svim govorom, da prostak nerazumie niti književnoga (českoga), a kamo-li samu stvar, i vas se zapleo. Eto prost čovjek može biti kritik propoviedih rečenih akademičkoj mladeži i odličnu puku. Svećenik je osudjen na šest mjesecih tamnice sbog bune. Po koj slučaj gradj. braka dogodi se ovamo i onamo češće, a nepropusti se nijedan, da se vitežki par nebi javio svietu.

Imenovani za Rim poslanik grof Trautmansdorf oprostio se s Monakovom ter ide onamo, a gata se po velikom prijateljstvu medju Bečom i Florencijom, da će pomagati želje talijanske. — Piše se u toj Austriji neprestano o ministarskoj krizi, pak da je klomava i vutla stolica pod istim kancelarom; kard. Rauscher i Schmerling sa svojtom ili htjedoše učiniti demonstraciju ili jim se nerači u Peštu, što položiše mandate za delegaciju. Ali opet ide. Triumfatorska kola sve sgnječiše, što jim stane na put. Episkopat i svećenstvo austrijsko drži se živo. — Katol. novine nepropustiše prošibati českoga školskoga nadzornika Mareša za njegov govor u saboru; a sada braneći se jače se još zapliće i sramoti. Čovjek hoće da je veći i razboritiji katolik od sve crkve austrijske. Što spomenusmo gore o potajicah u Parizu, nadje se toga i u Austriji. Izobćeni od Fesslera kapelan Švela postade propovjednikom novih sektah, a kako razpop stari Ronge tako mu je sva družina razpop ili razklerik. Već se hvale liberalne novine, da se Austrija na sektah može takmiti sa sjevernom Amerikom. Oho! malo manje; ali bi se toga gospodi i hotilo. — Što je židovah pokršteno sve hoće da se povrati, a prelazi onamo i kršćanah. Da je razdieliti u to ime barem pol židovskoga novca, morda bi sve sinagoge postale pretiesne. Ala zašto neučine židovi kršćanom ote sramote! Odabrani bi se narod podvostručio, a mi još nebismo žalili gubitka. Strah je liberalnu Austriju jezuitah, pa kad ono preko Pirenejah predje jezuitska ekspedicija, puhnuše trublje na boj, neka se brane austrijske medje, a je-li tko kupuje kuću ili zemlju, čuj — pazi! da nije morda jezuita, kako graknuše da u Českoj kupiše. Slobodni zidari sve to više pomaljaju glave na vidik.

Ugarska nije obavila jošte političkoga procesa, pa dok taj nije gotov, u vierska se pitanja plaho i oprezno dira. Kadno zadržaše Ugri po zagovoru Deakovu ženitbene sudove duhovne, osupnu se liberalna posestrima Austrija: zar tako, to-li je liberalizam vaš! Mi pratimo hod ugarskoga liberalizma naprama pitanjim vierskim i prikazati ćemo ga štiocem u svoje vrieme posebnim sastavkom. Politike i takta vidi se tu više; ali nam se mudrac naroda pričinja sve to čudnijim svetcem: s ove strane pokaže se strahovitim liberalcem, a s one potegne na konzervativnu i katoličku, valja da obe primiri, a sav savcat gleda iz njega prevejani stari fiškal. — Naravno, gdje se jezik nesmie slagati s umom i srcem, ter se govorom mora sakrivati prava misao i čuvstvo, tu se mora plesti i zaplitati. — Pešta je sada u podpunu sjaju: tu je s kraljem dvor, tu su delegacije i sabor, tu eto židovski kongres, za koj minuše izbori s velikom pompom i ciganskom bandom, i novovierci slave nad starovierci pobjedu bez mita i guljaša.

Hrvatska je politika svršila — sada smo na čistu, ili štono se veli na izvjestnu. Rieka nesmeta ništa. Mišljasmo, da je historično i naravno pravo naše na taj grad barem za svaki hrvatski zdrav razum i pošteno srce dokazano bielo kano sunce, tekar poslje predloga odborova pod predsjedničtvom dra. Petrovića načinjena i u saboru zaključkom stvorena; nu našao se u dobar po se čas povjestnik, ter sve prvašnje dokaze i naše varke omete kao paučinu, a žarkom zaušnicom šinu Hrvate prpošnjake. Veći ugled, štovanje i slava ide s toga dična čina naš stalež; jer našu nosi haljinu. Drzoviti čini mili su bogovom. Nagodba je postala zakonom, koj se štovati mora. Tko nije zadovoljan neka šuti. S jezikom valja sklopiti ugovor, da se nijedna nerekne prije, nego se vagne. Jest naš jezik hrvatski u obće preveć razvezan; ali je doba vrći ga pod disciplinu. Pak i u svemu valja da više govore djela nego besjeda. Što se god načini dobra budi po moralni budi po materijalni napredak naroda i boljak doma, u domu će ostati. Drugo sve i tako neima danas duga obstanka.

Austrijski sabori i zakon za nadziranje učionah.

Austrijska vlada, kako se već zna, ustanovila je u zakonskoj osnovi poslanoj na zemaljske sabore, da osobni glas ima u mjestnom školskom vieću župnik, a u kotarskom po jedan duhovnik svake one vjere, koja po kotaru broji najmanje 2000, t. j. dušni pastiri imali bi glas u školskom vieću kao takovi, a ne istom po izboru. Koliko prepirke bijaše o tomu po saborih i kako se koji pokaza naprama crkvi, spomenusmo već u svoje vrieme; ali za laglji pregled mogu se po svojih odlukah sabori razrediti na tri kupa.

Digitized by Google

1. U prvi kup broje se oni, koji poprimiše načela izražena u zakonskoj osnovi vladinoj, ter dušnomu pastiru dadoše glas virilni. Ovamo spadaju zemlje: Štajerska, Soligradska, Vorarlberg, Koruška, Istrija, Dalmacija, Galicija i Bukovina. Soligradski sabor izbrisao je iz osnove samo naredbu, po kojoj bi mjestno školsko vieće dobilo pravo paziti na žiće i ponašanje učitelja.

2. U drugi kup broje se oni sabori, koji proti vladinoj osnovi uzkratiše crkvi svako pravo nadziranja škole i u nju uplivanja. Ovamo spada Austrija gornja i dolnja, Moravska, Česka i Silezija. Sileski sabor dao bi župniku jedan virilni glas u mjestnom, ali ne u kotarskom vieću. Češki i gornjo-austrijski sabori dadoše župniku virilni glas, ali s tom sustegom, da isti ima pravo govoriti i odvjetovati samo u pogledu vjerozakonske obuke; ali da se neima posve ništa pačati u ostale struke obuke, koje se netiču nabožne gojitbe. U gornjo-austrijskom saboru stavi se braniti prava crkvera grof Falkenheim, ter je vriedno spomenuti ovu njegovu izreku: „Ja ću glasovati proti zakonu; jer po mojem sudu krivo je to načelo: da jedina država ima pravo upravljati učionom. Načelo to može valjati samo ondje, gdie je kano u Ruskoj, vrhovna oblast crkvena ujedinjena s državnim vrhovstvom.“

3. U treći kup broje se oni sabori: koji hoće da se crkvi ostavi nad učionom veća vlast, nego ju daje vladin predlog. To su sabori kranjski i tirolski. Kranjski je odredio, da ne samo župnik kano mjestni duh. pastir, nego i njegov zamjenik bude član mjestnoga školskoga vieća. U kotarskom školskom vieću neka dva katolička svećenika, koje imenuje crkvena oblast, budu članovi; kotarskoga školskoga nadzornika neka neimenuje ministerij, nego kotarsko vieće iz svoje sredine. Ove odluke, kako se samo po sebi razumie, zlo pogodiše liberalnoj stranki, jer bi se po njih moglo dogodi i što nečuvena ter imenovati se školskim nadzornikom kotarskim svećenik, što bi bilo proti svakom pravilu napredka. U tirolskom saboru stavi školski odbor sljedeće predloge: „Čeonik mjestnomu školskomu vieću jest župnik, koj unj ide kano član“ (vladin predlog hoće da si ga vieće samo iz svojih članovah izabere na tri godine); dalje: „Čeonik jest ujedno mjestni školski nadzornik, ter kao takov ima paziti na nutarnji napredak učione tako u pogledu vjeronauka kako gojitbe, a ima nadzirati i nabožno-ćudoredno žiće učitelja u školi i izvan nje.“ Povrh toga predloži školski odbor: neka bi ministar prosvjete za svaki kotar imenovao nadzornika izmed svećenikah članovah kotarskoga vieća. — Saboru nedade se prilika, da ovaj predlog stvori odlukom; jer kad se je opazilo, da se s predlogom odbora slaže većina pretežna, namjestnik po nalogu ministerija prekinu isti čas viećanje i razpusti sabor. Kako se je taj dogodjaj dojmio srca narodu, pišu: „N. Tir. Stimmen“ ovako: „Rado bismo ipak mi tu gospodu nove slobode zapitati: zašto se nose u sabor vladini predlozi? Ako su to jur gotovi zakoni, čemu će još taj luksus prividna viećanja? jer viećati o stvari, koja se promieniti nemože, jest tratiti badava vrieme! Ima-li pako viećanje kakove praktične vriednosti, zašto su toliko zlovoljni, zašto se srde ljudi čuvajući oganj nove slobode, ako se čini ono, na što se je vladinim predlogom pozvalo, dà zapovjedilo?“

Pripomenuti nam je posebice jošte nješto o saboru dalmatinskom u tom pitanju školskom. Tu sjede tri biskupa: zadarski nadbiskup Petar Dujam Maupas, Ivan Zafron, biskup šibenički i Stjepan Knežević, biskup grčko-iztočne crkve. Kada 17. rujna t. g. došlo na red pitanje školsko, nedodje u sabor nijedan od dvojice katoličkih, Knežević dodje, ali u zao čas (živa kreševa), ter i on umah izmaknu. Tomu slučaju namieni „Il Nazionale“ (od 19. rujna) prvi članak ter ljuto štipa biskupe. Isti list sam izpovieda: da sam za se stoji na staništu načela „slobodna crkva u slobodnoj državi“ ter podpuna sloboda kad prija svakomu, zašto da nebi prijala crkvi, i zato je, da se država razluči od crkve na temelju prave i podpune slobode; ali je uhvatio prilika, pak protivnikom narodne politike i napredka spočitava: da se kukavno drže na svom položaju kano crkveni glavari i naopako revnuju za crkveni boljak. Piše naime rečeni list: o trojici biskupah visila je većina u saboru, previdio to svjetlonoša i srećonoša dalmatinski dor. Lapena, pak poteci kucat na biskupska srca. U isti čas na ista srca pohiti kucat revan svećenik. — Kako se vidi, Lapena je predobio. U pogibelji je jedan religiozni boljak, stranka uzavrela na stranku, pak da dodjoše biskupi, kako stoji, bili bi za dobru stvar pomirljivom i blagom besjedom pretegli za se većinu, a nebi se dogodila ni ona smutnja sbog jezika narodnoga (buka, narodnjaci izašli, sjednice se odgodile i'd.), nego bi se pametnom nagodbom razmirica bila smirila. Ali se uztegnuše biskupi, koji drugčije marljivo dolaze u siela, koji se neplaše ni žestokih prepirakah, ni osobnih zadjevicah, koji bi s veseljem odvje ovali neka se pusti u sabor nevierac najljući Talijan, a za Pavlinovića, kad se prepire o njegovu izboru, neimaju rieči zagovora, pače je smutljiva za nje svaka rieč, što je ovaj progovori na obranu pravicah i željah svojih izbornikah. Hrvatski jezik jest jezik neizmjerne većine njihova puka, pak ne samo da neimaju zanj ćuti, nego u klubovih što se drže u njihovih dvorovih, sami pomažu smišljati načine, kako bi se ušutkala stranka narodna, čim tko progovori branit prava hrvatskoga jezika itd. Na ove spočitnice odgovoriše dotični biskupi u „Dalmati“: da se na svom sastanku dogovoriše svi austrijski biskupi nepoći na sabor, kad se budu razpravljala vierska pitanja, pak zato da nedodjoše ni oni. Ali „Nazionale“ zapovrnu primjerom nekojih austrijskih biskupah, koji po svem dogovoru ipak dodjoše, valjda zato, jer previdješe, da bi se na njihovu saboru moglo što spasiti na korist crkvi, a to

Digitized by Google

je upravo ono, što i dalmatinski biskupi mogoše bistro previdjeti i drugčije obrnuti. Bi, da se neplaše i nesjetne opozicije proti vladi, makar bilo vjeru i prava crkve braneći, a nezaziru se puste sjene od sloge i zajednice s narodnom strankom, pak i onda, kada bi se snjom skupa borili za boljak crkveni. — To javljamo objektivno prepuštajući sud svakomu samu. — A Pavlinovićev govor, za koj pravo reče „Il Nazionale", da bi za diku bio i većemu i sjajnijemu saboru, nego što je dalmatinski, objaviti ćemo i mi svojim štiocem.

Dopis.

Iz kotara koprivničkoga dne 8. stud. 1868. Na jesenskoj pastirskoj skupštini, što ju je svećenstvo ovoga kotara dne 26. listop. u Suhodolu držalo, mnoga se misao zamislila i razpravila, a svaka vriednija i prečja napravila se odvjetom većine zaključkom. Prva od njih bijaše: da se u ime ovoga kotara visokočastnomu nadpastiru posebnim spisom očituju sinovska čuvstva i naročita želja, neka nedaje uprave iz blage svoje desnice u nemilu nam drugu.

Za tim zametnù se govor o mnogih potrebah, što u ovo kobno današnje doba silno tište crkvu katoličku u obće, pak i našu poseb domaću crkvu. Mozgalo se tu dosta o načinu, kako bi tim odoljeti, kako bi se za skore morda protivštine spremiti, i čim bi crkvu svih preponah riešenu tamo uzvisiti moći, da prema svomu božanstvenomu zvanju bude nam mati i učiteljica u svem slobodna i prosta. Napokon iza poduljeg simo tamo govorkanja odabra se za jedino pravo stanovište ovoga pitanja poviest, pak na temelju ove pokazà se jaspo, kako je kat. crkva po reprezentativnom od vieka rabljenom načelu sva važna pitanja u skupnih sborovih riešavala, pa kako i današnja glava crkve uznositim glasom sveukupno kršćanstvo za godinu u prestolnicu svieta poziva, te je uslied toga odlučena prepokorna molba na uzoritoga stožernika nadbiskupa, neka bi se udostojio i svoju, jur prije više godinah javno izrečenu, a i svegakolikoga svećenstva želju što skorije u djelo privesti, i dugo izgledanu pače vruće žudjenu sinodu u Zagreb sazvati. Tečajem ove razprave o sinodi spomenù se ne jedan put ona obće u svih razredih družtva zavladala izkvarenost, koja konačnim razsulom svih vezah ljudskih prieti, ako joj se izvor, od kuda joj začetak, za dobe nezačepi. A jedan od glavnih izvorah ove izkvarenosti svakako se ima tražiti u tom, što se s najgrešnijim lahkoumljem gaze, pače oskvrnjuju najsvetije ustanove vjerozakonske, kamo ide navlastito i prisega. Kad čovjek braneći svoje pravo ili čast pred sudom, ili vežući se na što podpunije vršenje naloženih si dužnostih, nigdje na svietu nenadje dovoljno sjegurna jamstva, kojim bi svoje rieči valjano podkriepio, tada posiže do neba, i ondje si bira svjedoka posvudna i sveznajuća, nebi-li tako svevišnjim ugledom dokazao istinitost i pribavio vjerovanja svojim riečim. S toga neima dvojbe, da se prisegi, kao najvišjemu prizivu, preko kojega se preći nesmie, najveća važnost i znamenovanje ima podati; pak da nuz tu neima pogrdnijega hulenja Boga, nego kada se prisega obavlja s nečašću. Sa žalošću pako opažamo, da se zakletvi po mnogih uredih naše zemlje nedaje onolika čast, kolika ju po naravi i zakonu ide. Prisega ima biti zadnje utočište, a to je baš ono, na što se prenaglo goni. Obično stoji na stolu pred sudcem medju prašnimi papiri propelo, bez svieće i voščanice. Kod istog pako čina negleda se mnogi put na razpoloženost dotičnika, nego se dade prisizati u najljućoj ogorčenosti i najsmetenijoj raztrešenosti, pače dogadja se ne riedko, da se prisilnim načinom meću prisižućemu u usta rieči, koje se njegovu uvjerenju protive, ili koje bez priprave i poduke ni nerazumie. Što pako iz takova nepromišljena i lahkoumna postupanja drugo sliediti može, nego da se prisegi dostojno štovanje sasvim oduzme, ugled najsvetijim stvarim podruje, mnogi zavede na grieh, koji mu poslje težko uznemiruje dušu, za koju sám tada kaže, da ju je predao vragu. Da bi se dakle po mogućnosti zapriečile toli goleme zlorabe s tim najuglednijim zaklonom ljudske istinitosti, moli ovdašnje svećenstvo preč. duh. stol, neka bi se dostojalo obratiti pozor visokih zemaljskih oblastih, po imenu sudbenih dikasterijah na ovakove zlorabe, i možnom besjedom zamoliti, da se strogimi naredbami i prietnjami tomu zlu doskoči.

Nakon toga bijaše nazočna skupština njekim pripisom vis. namj. vieća povučena u razpravu, kojoj bi bila rado na svaki način izbjegla, ako ne s drugoga razloga, a to bar s toga, da je tko nepotvori gnjusnim koristoljubjem. Koliko poznajem kotarsku braću svoju, kazati mogu, da u nje neopazih klete pohlepe za novcem, a usuprot vidim više volje spremne žrtvovati štogod za obćenito dobro. Nego svakomu svoje: vriedan je poslenik plaće. Zato nas neugodno dirnù proštiveno pismo, kojim se izriče naredba svjetovne višje vlasti, da župnikom za izdavanje rodoslovne izvjestnice, kada ju zaište koji od župljanah, nepripada više nego gola 2 stot. Komu je poznat često golemi posao, što se hoće kod sastavljanja sličnih rodoslovjah, taj će se zaista čuditi toj tako nizko odmjerenoj pristojbi za trud od više, ne dnevah, nego kadkad cielih tjedanah u taj posao uložen. Udara to svakomu u oči tim više, što se dovoljno znade, kolikom se blagom brigom danas obazire na svjetovne činovnike odorajajuć jim kojekakve pristojbe, prem u diobenih slučajevih, i raznih izaslanstvih, pak dočim se ovim i uredna plaća, i dnevnice kod službovanja izvan ureda, a i ostali pripadki za trećinu i više povisuju, neznamo zašto bi se jedinomu svećeniku odkidavalo još od onoga, što mu je u ime dohodakah prije pol i više vieka opredieljeno. Nikomu sada na um nepada pove-

Digitized by Google

ćati župničke dohodke spram silno promienjenim okolnostim vremena, pak zato neima nitko zamjeriti župnikom, ako stanu braniti svoje, što jim je i kako za koji posao od viekovah odlučeno. Jer imati starinske dohodke, od ovih podmirivati nove terete, na kakove se prije 60 godinah ni s daleka nije mislilo, pak još uzkratiti, što jim po zakonu pripada, to nebi bilo pravedno. Zato odluči skupština smierno umoliti svoje duhovno poglavarstvo, neka se u tom pitanju zauzeti izvoli kod dotične zemaljske vlade, pak da se župnikom nemjeri pristojba nimalo primjerena trudu; a kada se stvar dobro obrazloži, uvidjeti će sigurno i vis. namj. vieće pravednost našega zahtjeva.

Viestnik.

Zagreb. Uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu odlahnulo je već znatno ter se visoki bolestnik počeo oporavljati i voziti na šetnju.

— Saborska siela odgodjena su prošloga tjedna. Presv. g. biskup senjski dor. Vjenceslav Šoić povratio se u Senj. Medju hrvatskimi poslanici u sabor ugarski odoše i tri svećenika: preč. gg. kanonici Petrović i Vuković, i župnik pečuvske biskupije Anker.

Ugarska. Zakonska osnova predložena i objavljena od ministra Eötvöša o razpitnoj razpri kod mješovita braka, glasi ovako; §. 1. Razpre o mješovitu braku, dokle se pita njihova valjalost, razlučba za koje vrieme ili podpuno razriešenje ženitbene sveze, ima se povesti pred naležnim sudom obtuženoga bračnoga druga, pak pokle je nad obtuženikom izrečena odsuda postala pravno valjanom, ima se službenim putem poslati sudu tužiteljevu, da i on sa svoje strane izrekne odsudu tužitelju. Svaku stranku veže samo ona odsuda, koja je izrečena od njezina naležna suda, i koja je po ustanovah njezine vjere. §. 2. U ženitbenih poslovih, dokle se radi o valjalosti ženitbene sveze jesu za katolike rimske i grčke, za viernike grčko-iztočne crkve, za viernike oboje evangeličke crkve u Erdelju kao i za unitarce sada obstojeći duhovni sudovi naležna fora; za vjernike obijuh evangeličkih crkavah u Ugarskoj dotični svjetovni sudovi. Evangelici obijuh zakonah imaju ipak pravo na temelju zaključka njihove glavne sinode takodjer za svoje vjerozakone ustrojiti duhovne sudove. — Zakonske osnove i za medjuvierski zakon i za mješoviti brak prodjoše jur kroz odsjeke poslaničkoga doma, a oba, kako se piše, s velikimi i bitnimi promjenami. Glede mješovite ženitbe ustalilo se načelo: da valja sklopljena pred duhovnikom svake vjere, a za djecu da imaju slieditи vjeru po spolu roditeljah, dočim se nepriznavaju nikakovi reversi. Na razpravi je već i školska osnova, ter sbog nje ima u saboru velika pregovora, najviše s obzira narodnoga. Prošla je s neznatnom promjenom.

Beč. 22. p. m. razpravljala se u poslaničkoj kući bečkoj osnova zakonska o mješovitih ženitbah. U 1. čl. predlaže se, da se nekatolička poła nebi imala više ozivati u crkvi katoličkoj one župe, gdje stanuje, čl. 2. ovlašćuje takove mješovite zaručnike, da mogu privolju na ženitbu izjaviti pred katoličkim ili nekatoličkim dušnim pastirom. Na oba članka pristade većina kuće poslaničke. Čl. 3. predložilo se, da se prvobitno katoličke ženitbe, pokle bi kašnje prešao jedan dio ili oba na koju drugu nekatoličku sljedbu, a tražila bi se razženitba, neimaju smatrati više kao katoličke nerazvezive ženitbe; a čl. 4., neka bi u mješovitoj ženitbi nekatoličkoj poli pripadalo pravo zahtievati, da se obstojeća ženitba razrieši, te njoj da bude slobodno sklopiti ženitbu novu. — Oba posljednja članka budu ipak zabačena sa 62 proti 53 glasa. Valja naglasiti, da su svi u sjednici prisustvovavši ministri, kano grof Taafe, dor. Giskra, Herbst, Berger i Brestl, pak isto tako državni kancelar baron Beust, glasovali proti predlogu odborovu. — 27. pako p. m. koračila je ista kuća za korak dalje na putu, kojim je pošla 25. svibnja, a to u pogledu zakona, kako se ima pokušati pomirenje stranakah prije razženitbe sudbene. Dosele bijaše dužnost drugovom ženitbenim, da redovitomu dušnomu pastiru prijave, kako su odlučili razženitbu, pak od njega da izhode svjedočbu, kako se je tri puta pokušalo pomirenje. Dužnost ta prestaje sada, jer sudovi svjetovni zastupaju odsele vlast duhovnu. Tom prigodom reče ministar pravosudja, „da vlada nije sklona i dalje trpjeti odpor, što je pokazala tražeći ženitbene spise od duhovnoga suda ženitbenoga, gdje se je u mnogih slučajih služiti morala silovanjem. Predaja spisah da nije u opreci s katoličkom savjesti, jer on da bi mogao imenovati biskupah, što predadoše spise bez prosvjeda priznavši dužnost svoju kao državljani i gradjani. (Kako Vfd. veli, to nestoji nipošto, što o nekih biskupih tvrdi ministar Herbst.)

Rim. 21. pr. mj. odslužio je sv. otac misu, koju on svaki dan u domaćoj kapelici služi, za onih 27 dušah, što padoše žrtvom prigodom razprsnuća u kasaru Serristori. Oči sv. otca bijahu pune suzah. Nesreća ta, što se dogodila nekoliko samo korakah daleko od sv. Petra i Vatikana, veoma je uzdrmala dušu starca, te se još sada nije oporavio sasma. Kada god prolazi mimo kasara, od kojega cielo krilo ode u zrak, sgrožava se i šapće molitvicu. Na mjestu razorena krila graditi će se po njegovoj naredbi pomirovna kapelica.

Berlin. Proti apoštolskoj poslanici Pia IX., što ju papa upravi na sve protestante, dakle i na članove evangeličke crkve pruske, naperilo je vrhovno crkveno vieće evangeličko okružnicu upravljenu na konzistorija zemaljska. Zahtieva se pako njom, neka svaki svećenikom svojega okružja naloži, da ju čim prije koje god nedjelje od rieči do rieči ili barem smisao njezin obćinam svojim priobće s propovjedaonice. Okružnicom očituje se najprije radost, što papino pismo uz gdjekoje

Digitized by Google

nepravedne potvore dosta živahno dokazuje štovanje i blagohotnost naprama protestantom. Nu budući da glava crkve katoličke ujedno traži od protestantah, neka se odmetnu od svoje vjere, to se smatra taj poziv nepravednim nasrtajem na crkvu evangeličku, ter se suzbija odlučno. Naredba vrhovnoga crkvenoga vieća evangeličkoga veli u tom pogledu, da netreba upravo članove crkve evangeličke opominjati, neka se nepodadu tomu glasu, nu da je naprama takovim zahtjevom dobro još oštrijom pomnjom brinuti se za mnoge evangelike, što su živući usred rimo-katoličkih vernikah izvrgnuti mnogim napastim, da se iznevjere svojoj vjeroizpoviedi. S toga neka se pruže sredstva, da se osjegura evangelička škola i dušna pastva, pak na to da smiera sabiranje darovah za najsilnije nužde evangeličke crkve, a isto tako i Gustav-Adolfova zaklada.

— Prvi vojni biskup pruski Namszanovski bje posvećen pr. mj. u Frauenburgu kao biskup agathopolski od biskupa ermlandskoga. On se rodi god. 1820. u Dancigu, učaše na gimnaziju u Kulmu i na sveučilištu u Vratislavu, a zaredjen je za svećenika g. 1846. u Frauenburgu. Bivši kratko vrieme duhovnim pomoćnikom postade župnikom u Grieslinenu i učiteljem vjeronauka na gimnaziju bližnjem gradiću Hohensteinu u iztočnoj Pruskoj, zatim župnikom u Grossramsauu, a napokon predstavnikom i župnikom u Königsbergu.

Pariz. Carsko povjerenstvo za cenzuru knjigah, prije nego-li će je raznositi i razpačavati cincari, propustilo je nedavno sramotnu nekakovu krpariju. Naslov je hrdjavu spisu ovaj: „Pismo novozaredjena svećenika na nadbiskupa parižkoga.“ U spisu izpovieda pisac pravi i podpun materializam i atheizam, premda se je dao zarediti za katoličkoga svećenika. Nemože si čovjek pomisliti šta hrdjavijega, nego-li je ta piskarija, a mora da bude tim pogibeljnija, čim je piskar svećenik, koj nije vjerovao nikada, na što je prisegao. Ujedno se pako odatle razabire upravo paklenjačka varka, kojom se stanoviti ljudi služe proti crkvi. Dotični pisac naime jedan je od onih mladih neznabožacah, što se potajice zavuku u sjemeništa, a zatim se dadu zarediti, da mogu tim uspješnije rovati i vojevati proti crkvi. Oti mladi ljudi naravno da su prevejane ništarije, licumjerci i varalice; nu ništa zato, jer baš takovih treba najviše protucrkvene bagre družbam. U raznih sjemeništih naidjoše na takve licumjerce ter jih namah i odpraviše, kao što nedavno u Angoulemu. U Parizu podje jednomu za rukom izmaći, pak upravo taj skrpao je spomenutu ružnu krpariju.

* U Obvaldenu u Njemačkoj zabranjuje naredba vladina mladoljetnikom (izpod 18. godine) pušiti i šnofati, a prieti prekršiteljem globom ili tamnicom.

(*Knjištvo.*) Stope Hristove, što jih nekad napisao na jeziku Latinskom Toma Hammerkeen koludar sv. Augustina, iz Kempena; a sad ih na Hrvatski jezik preveo Fran Kurelac, starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi. Zagreb. 1868. Slova Albrectova. Šestnaestorak mali za žep, str. 375. — Dugo se je godinah naš Fran grlio i razgovarao s Tomom za počinak od trudnih posalah i zabavu i milinje, dugo je u božanstvenoj knjižici za svoje nevolje i potrebe tražio utjehe, a ujedno pretakao divni duh u jezik hrvatski, dugo već gotov prevod gladio, kada ga evo u svojem ruhu šalje u sviet, a o trošku preuzv. g. biskupa Strossmajera, kojemu ga i posveti. Pitaš-li za prevod: klasičan je! pitaš-li za jezik i pravopis: Kurelčev je! pitaš-li oblik, papira i slova: sve krasno! Za jezikoslovce osobito je vriedan. Jezik mu je tančinom i osebujkom obilat, za nevješta na miestih tako dalek, da bi se zanj moralo prevoditi istom iz Kurelčeve na pučku hrvaštinu; nego kako se svatko može pomoći, kaže sam prevodilac u progovoru s prieda, a s traga pridao je još riečnjak malen. Cienu kažu 70 novč. Preporučamo ga što toplije.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: g. Stjepan Haukovec, podarhidj. i žup. u Madjerovu, kano čl. III. reda: gg. Paskal Guerini, podarhidj. i žup. u Perastu u Dalmaciji; Andrija Alibranti, žup. u Janjini u Dalmaciji; Petar Bajsić, kapel. pregradski; iz kr. slob. grada Senja: kano čl. I. reda: g. Toma Matić, ravnat. gimnaz.; kano čl. III. reda: gg. prof. gim. Janko Radočaj; Franjo Petračić; Viktor Mihajlović; Ivan Ilaušek; Adalbert Mikšić; Vjenceslav Kargačin; Jeronim Žagar; zatim gg. Mato Brletić, učitelj; Josip Accurti, ljekar; Nikola Dujmović trgov.; Vinko Cikota trg.; Josip Lokmer, činov.; Josip Raslić, činov.; Mihovil Vanjković bisk. protokol.; iz puk. križevačke: kano čl. II. reda: Obćin. učion. satnije ivanske; Ivan Botta, obćin. učit. u Gudovcu; obć. učion. u Gudovcu; Andrija Košnjak, žup. u Trnovitici; kano čl. III. reda: gg. Rudolf Šegerc, kapetan; Božidar Blondian, nadpor. Marko Cvjetić, štop. stražm.; Sava Cvjetković, stražm.; Nikola Gjuričić, šumar; Petar Kuštrić, lugar; Vid Angjelić, lugar; Stevo Marković, stareš.; Atanasije Marić, kapral, svi u Gudovcu; Karlo Frank, poruč. uprav. u Ivanski; Simeon Antolić, triv. učit. u Križu; Mirko Dianić, narod. učit. u Križu; Stjepan Čanagjia, obćin. učit. u Šumečanih; Luka Dončević, obć. učit. u Apatovcu; Toma Kosić, obć. učit. u Gjurgjicu; Josip Marković, učit. u Trnovitici; B. Kovač, podučit. u Trnovitici; Gjuro Roža, obć. učit. u Ladislavu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 49. Tečaj XIX. U četvrtak, 3. Prosinca 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja pošton, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskem sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i sviet.

III. Zviezde.

„Novija astronomija pronašla je za naopak nauk: da je zemlja, planet, pred svojim središnjim tielom, suncem, ne samo stvorena, nego da su se već i bez miene noći i dana lučila elementa i bilo na njoj vegetacije bez sunca; da je za stvorenje i razvijanje zemlje trebalo punih pet danah, za stvorenje pako sunca sa svimi stajalicami, planeti i mjeseci samo jedan jedini dan; da se u obće svakolika tjelesa nebesna, koja novija znanost vidi mnoga kamo obsežnija od zemlje, tu po nazoru staroga svieta i sadanjega prosta čovjeka spominju samo kao privislice, kao služeća zemlji svjetlila i mjerila dobe.“ Tako je u kratko izrekao David Strauss u svojoj tobožnjoj vjeronauci prigovore, što s pogleda astronomije spotiču Mojsijinu heksaemeronu. Postojimo-li prije svega kod zadnjih izrekah, to je ciela istina, da Geneza zemlju, onako kako Strauss veli, da je po nazoru sadanjega prosta čovjeka, opisuje kano najvažniji komad stvorena svieta, a miliune drugih nebesnih tjelesah samo kano privislice, kano luče zemlji i mjerila dobe, pače spominje samo sunce i mjesec, a vas kup mnogo većih i krasnijih tjelesah trpa pod jednu obćenitu rieč „zviezde“. Sve je to istina; ali da bude Mojsija znao toliko astronomije, koliko je zna prvi astronom našega vieka, što valja nije znao: to iskreno mislim, da bi on i tada tako napisao bio, kako i jest napisao. Za astronome jest ravno zemlja samo planet, i to ne niti najveći planetah, što idu okolo sunca; samo sunce nije drugo do jedan od množine jednako krasnih ili još krasnijih stajalicah, a morda kolaju, kako i naši planeti oko sunca, tako i sunca okolo kakova središnjega sunca. Ali Mojsiji nebijaše nipošto namjera ni zadaća naučati nas astronomiju; zato niti nestade on na znanstveno stanište astronomah. Nakanio je on javiti religioznih istinah, i to za njegove vremenjake i za potomke. Zato i spominje samo, što ima za vjeru ciene, a to predaje načinom svakomu razumljivim, dakle ne jezikom znanstvenim, nego jezikom prosta čovjeka. Za zviezde ima prije svega kazati, da je i nje kako i sve ostale vidljive stvari stvorio Bog; a za sve to dosta mu je reći obćenito: U „početku stvori Bog nebo i zemlju.“ Dalje kakove kozmogonije pisati nije Mojsiji nipošto nakana, nego najviše štogod geogonije, ili da reknemo pravije: pokle je rekao jednu tu istinu, da je sve što vidimo stvorio Bog, hoće da kaže dalju istinu: da je Bog čovjeku, posljednjemu i najvišjemu vidljivih stvorovah, prije pripravio stan ter sve, što čovjek vidi oko sebe, od Boga stvoreno i zaobraženo za njega čovjeka. U geogoniji pako, kakovu je Mojsija pisati nakanio, treba zviezdovlje samo toliko spomenuti i nanj se obazirati, koliko se kasa zemlje. Istina je, s astronomskoga staništa nesmie se zemlja smatrati za središte ili glavni stožer svieta; nu za Mojsiju jest ona glavna točka; jer je pozorištem dugu redu dogodjajah, što će jih u svojoj knjizi pripoviedati, pozorištem svoj poviesti, kojoj će njegov opis stvaranja biti samo uvodom. Kako zemlja stoji naprama ostalom svietu tjelesah i zviezdah, to Mojsiju pišući knjigu postanja nezanima nimalo; za njega i sama zemlja valja samo toliko, koliko je ona stan čovjeku, jer opisati gesta Dei inter homines, a ne sviet s prirodnoga pogleda, to je njegova zadaća (Humboldt). Mojsija dakle morade stati ne na astronomsko, nego na zemaljsko i to ljudsko stanište, i jedino s toga staništa motri on stvari. Što su zviezde same o sebi, što su jedna prama drugoj, što su pogledom na prostor nebesah, to neka razabire astronomija; sv. pismo pako može se zanimati samo pitanjem:

Digitized by Google

što su one za čovjeka? a na to pitanje odgovara ono dosta podpuno: da su zviezde, neka bude po Straussovu rečeno, služeća zemlji svjetlila i mjerila dobe.

S toga dakle pogleda jest baš tako pravo, kako je s pogleda astronomskoga krivo: što se veli tu, da je sunce prva, a mjesec umah za njim druga najveća nebeska luč, pak što se uza ta dva velika luča miliuni drugih zviezdah spominju samo mimogred. One su za čovjeka — mislim čovjeka ne za znanošću idućega, već čovjeka slugu božjega, kakova na umu ima sv. pismo — puno manje vriedne nego sunce i mjesec [1]); one su u tom pogledu samo zato tu, da blistavim svojim svjetlom razsvietle mrkle noći, noćnim sjajem svojim da vesele čovjeka, putnik se i brodar po njih ravna, a zviezdar na njih oštri um i najzad, ali ne najmanje, takodjer i zato: da čovjek motreći jih, je-li on samo gledao bezazleno noćnu krasotu neba ili vodjen znanošću duhom prhao po dalekih prostorinah nebeskih i mjerio staze zviezdah — da rekoh čovjek promatrajuć divna ova djela nauči poznati veličinu i mudrost stvorca i njemu se klanjati, koj je to sve stvorio i drži.

Je-li se zemlja opiše na fizičnu, Palestina je medju pokrajinami vrlo maleno mjestance, a Betlehem još manji gradić; ali u poviesti vjerozakona Palestina je više od Amerike i Betlehem više od Londona. Neka sistemi astronomije stavljaju sunce, mjesec i ostale zviezde u red koji hoće, u prvoj glavi sv. pisma nije boljega za nje reda, nego što jim ga dade Mojsija.

S ovom prvom točkom drži se drugi prigovor Straussov, što on naime nalazi za naopako: da je „za stvorenje i razvijanje zemlje trebalo punih pet danah, za stvorenje pako sunca sa svimi stajalicami, planeti i mjeseci samo jedan jedini dan.“ Na to je odgovoriti: Prvo, tko vjeruje u svemogućega Boga, vjeruje takodjer i to, da Bogu bijaše moguće vas zviezdovni sviet stvoriti u jedan trenutak, dakle i u jedan dan. Drugo dani Geneze mogu se razumjeti da su u obće ne samo velike periode, nego i periode od nejednaka trajanja, misliti se tako dugi, koliko astronom misli da je dosta. Napokon treće i poglavito: obaviest o četvrtom danu heksaemerona negovori posve ništa o postanku sunca i zviezdah; polag Geneze pače nemoramo niti tvrditi: da su zviezde istom četvrtoga dana stvorene ili se zaobrazile. Heksaemeron kano geogonija, a ne kosmogonija neima ništa s postankom zviezdah; tu se pripovieda samo razvitak zemlje, ter zato niti kod četvrtoga dana negovori, kako i kada se stvoriše zviezde, nego samo to, da su one istoga dana stupile u sadanji odnošaj naprama zemlji ili obratno zemlja postavila se naprama njim u sadanji odnošaj. Geneza neveli, da zviezde postadoše istom četvrti dan, neveli u obće ništa, kada postadoše, nego samo, da su četvrti dan postale za zemlju, da je od toga dana počeo medju suncem i zviezdami odnošaj, sbog kojega kaže se, da su zviezde za zemlju luči i mjerila dobe. Neka bude, da se zviezde, ako se stvarahu na časove i polagano, stvoriše i zaobraziše gotove prije nego se zaobrazi i sgotovi zemlja, ili makar da to bivaše za razvijanja zemlje prvih trih danah uzpored: o tomu govoriti nebješe Mojsija pozvan; u njegovoj geogoniji moradoše se zviezde spomenuti istom tada, kada je odnošaj njihov naprama zemlji uredjen i ustanovljen, ili kada je formacija zemlje uspjela dotle: da se u sistem zviezdah može uvrstiti zemlja kao posebno udo. (Sravni Kurtz Bibel und Astron. Vosen das Christenth.)

Hipoteze prirodarah o stvorenju zviezdah, osobito našega sunčanoga sistema, može ekseget mirno trpiti nad sobom. Prirodna znanost neka slobodno dokazuje: da su sviezde mogle negdje postati laganim sgušćivanjem i okorivanjem kakove plinovite pratvarine, nemože pako dokazati, da su tako postati morale, i da Bog isto tako nije mogao zviezde stvoriti namah, posve zaobražene i gotove. Preko hipotezah neće se u tomu nikada preći, a proti spomenutoj hipotezi može se zapodjeti mnoga sumnja. (Ulrici: Gott und Natur). Jedna poglavitih uporah, kako Humboldt (Kosmos III.) opaža, uzkolebala se je upravo u najnovije doba. Jer što se ono obično mišljaše, da se u tako zvanih maglenih pjegah (Nebelfleck) još i sada vidjava takove tvarine zviezdene u prostorinah nebeskih, to danas veliki uglednici glasuju za nazor: da su sve maglene pjege, kako je za mnoge usavršenimi optičkimi instrumenti jur potvrdjeno, gusto stisnuti kupovi zviezdah [1]).

Drugi razlog za pomisao postupna postajanja kažu taj: što drže za cielu i gotovu istinu, da su ona nebeska tjelesa, što čine naš sunčani sistem, različita stupnja guštine, i da na njih ima različitih mienah ili fazah sgušćivanja. Merkur vele da je tvrdji od zemlje, svi pako drugi planeti da su slabije gusti, Jupiter je za četiri puta klomavije

[1]) „Kako Hrizostom (hom. 6. in Gen.) reče, sunce i mjesec zovu se dva velika luča, ne pogledom na njihovu kolikoću, nego pogledom na njihovo djelovanje i moć; jer ako i jesu druge zviezde veće od mjeseca, to se ipak djelovanje mjeseca na zemlji većma čuti, i on se vidi oku veći.“ Thom. Aquin. 1. qu. 70. a. 1. ad 5.

[1]) Ako se koja maglena pjega kroz jači dalkozor posve ili većim dielom dade razlučiti u pojedine zviezdene točke, to se ona poslie broji u zviezdene kupove. . . Rosse je velik broj maglenih pjegah, za koje se mišljaše prije da su nerazlučne, svojim teleskopom razabrao kao zviezde, i on misli, da su sve maglene pjege, ako se sadanjimi stakli i nemogu razabrati, sami kupovi zviezdeni. U obće ima misao ovoga neumorna a sretna zviezdara najviše vjerojatnosti.“ (Maedler Ges. Naturw. III. Humboldt, Kosmos III.).

Digitized by Google

ili slabije sastavljen od zemlje, po takovu ne puno gušći od vode, a Saturn je najrahliji od svih planetah. Substancija kometah čini se da je hlapovita i plinovita; a misli se da i planeti izidoše iz takova hlapovita, pruživo-židka stanja, ter i oni da su više ili manje napredovali u postupku sgušćivanja. Po analogiji planetah mogoše i ostale zviezde probaviti takov proces razvitka, za koj naravno trebaše ogromnih dobah. — Vidi se pako lahko u svemu tomu, da su to samo hipoteze, a ne nipošto sigurni rezultati razabiranja prirode, koje bismo jedine mogli sravniti s Genezom. Žalibože niti neima izgleda, da bi se ikada obzirom na poviest razvijanja zviezdah moglo doći do sigurnih rezultatah; jer upravo Burmeister, komu sam i povadio ove bilježke, priznaje očito, da o fizičnoj naravi zviezdah, porad prevelike daljine, neznamo mnogo i zato o njihovu razvitku ništa saznati nemožemo.

Ali sve kada bi i tvrdo već stojalo, što nestoji: da su zviezde prebavile postupni svoj proces mnoge tisuće godinah trajući, to bi pobijalo mnenje samo onih eksegetah, koji kažu da je predhistorična doba trajala samo šest navadnih danah, ne pako proti bibliji, koje rieči nesile nas onako tumačiti. Tuda dodjemo na drugu kronologičnu tegobu. Brzinu svjetla po najnovijem računu oko 42.000 miljah geografičnih na sekundu uzimajuć, uče astronomi: da nam se najbližje stajalice zviezde istom za osam do dvanaest godinah, zviezde pako dvanaeste veličine istom poslje četiri tisuće godinah mogoše ukazati na zemlji, i da bi po takovu zviezde mliečnoga puta i maglenih pjegah mnoge mirijade, da morda miliune godinah morale biti stvorene prije, nego bi njihovo svjetlo bilo moglo doseći zemlju. Pak ipak ne samo da su za nas vidljive, nego dokle pamti povjestnica, bijahu vazda vidljive [1]). Astronomi neka pitaju, koliko se može zanesti na ove gatnje i zasade. Prigovaralo se je n. pr. da nipošto nije bez svake sumnje, da trak svjetla, kojemu je brzina u aetheru našega planetskoga sistema samo na 42.000 na svu dugu sekundu proračunana, i svuda druguda po svietu mora tim puževim korakom teći. Kurtz sam, koj je taj prigovor iznio, za sbilja ništa nedrži do njega, a onu zasadu astronomah, da ima zviezdah, kojim svjetlost po naravnih zakonih treba tisuće godinah dok dopre do nas, moramo za nekle primiti. Ali bi se kraj toga moglo šest danah uzeti i čvrsto držati po slovu, i s jednim englezkim prirodarom reći: „Zašto Bog nebi bio mogao zviezde stvoriti umah takove, da bi od prvoga trenutka njihova postanka traci njihovi dopirali do najzadnjega kraja, pak da svjetlo, što sada od njih do nas dopire, titra tragom, što ga prvi od ruke stvoriteljeve skupa sa zviezdom stvoreni trak prokrči za sljedeće?“ Tko vjeruje u Boga svemogućega, taj neće tajiti barem mogućnosti: da je on zviezde stvorio takove ter su namah u prvom postanku i najdalje spojile se svojimi traci sa zemljom, a za kašnje svjetlo da su postavljeni zakoni, kako jih sada nalazi astronomija. Nu nije nam nužda zaklanjati se za ovaj nazor. Buduć da se rieči Geneze smiedu tako tumačiti, da u njih za svu cielu predhistoričnu dobu nebude posve nikakovin kronologičnih viestih, to može ekseget posve hladno i mirno stati, ako astronomija za razvitak zviezdah i za dolazak prvih trakovah njihova svjetla na zemlju traži jako dugu dobu. Biblija nekaže, da predhistorična doba bijaše tako duga trajanja; nu nekaže ni toga, da bijaše trajanja kraćega; ona se mora u ovom, kako za njezinu svrhu neznatnom, tako za ljudsku muku i nauk zanimivu pitanju držati posve neutralno.

(Sliedi konac.)

[1]) Kurtz. Sravni s njim Maedlera: „W. Herschel računaše brzinu svjetla najdalje, što se na njegov teleskop vidjeti može, maglene pjege na dva miliuna godinah. Dobnikom njegovim pričini se taj račun drzovit; nu nije ležko pokazati, da je još prilično daleko izpod istine.“ Maedleru je izašao račun za daljinu maglenih pjegah 80 miliunah, kao minimum 32 miliuna godinah za brzinu svjetla, prvo kad bi se izreklo u miljah, izneslo bi broj od 21 cifre.

Govor

M. Pavlinovića u XII. sjednici sabora dalmatinskoga o vladinu predlogu za nadzor učiona.

Moja gospodo, predlažem da se preko osnove predložene, predje na dnevni red, s onoga razloga uprav, što odbor navadja, e bi se primila. Kad su krive predstave, red je da su i posljedice krive. Da su predstave ove osnove krive, evo me u kratko da vam dokažem.

Dojedna državnička stranka, i svaka vjerozakonska sljedba već danas priznaje, da pitanje nastavno (la questione dell' insegnamento) pitanje je evropejske budućnosti, pitanje naše vjere i naše uljudnosti, pitanje života. Kao što sve ostale pošlice tjelesne i duševne, i ova udesna i nesmišljena sloboda od svoje vjere, u javnom životu i u nauci zaredila je do nas, preko naše želje i preko naše glave. To ti je žalostna sudba naroda, koji nije sam svoj. Naš je narod sirota ka čamac privezan za veliku plav, što ga silimice vuče kud prodire, dušilo ga ne dušilo debelo more. Naš je narod ka diete, kojega jaki i naprasiti vuče za sobom, srtalo ono ne srtalo od velike naglosti.

Na prvu od srca sam zažalio da nas je ova nedaća zatekla nepripravne; i da nas, teke razbudjene na život javan, snalaze pitanja, koja bi nas toveće uplela u zavade i u jalove prigovore.

Nego, opet nakon odužega razmišljanja tješila me je misao, da ćemo se valjda razmiriti na polju visoku,

Digitized by Google

kojemu doprieti nemože prašina naših dnevnih borba, nit ga zaglušiti odjek naših svadja i stranačkih prkosa.

Ako mi se ta želja obistini, svi ćemo znati da još propala nije domovina naša i da ćemo se pridignuti iz nizine, u kojoj žali bože čamimo. Odušile naše strasti u čistom zraku uzvišenih načela, koja sama ljude voditi mogu ka pokoju i ka pravomu blagostanju!

Ja se danas oslanjam na vaš razbor, g. zastupnici, ja ću govoriti vašoj duši; pa molim da se i vi neobzirete na stranku kojoj pripadam, niti na stalež u kojem živem. Danas sve zaboravljam: i gola istina stoji mi na srcu.

Gospodo, pouka jest rieč javna, sustavna, zasebna. Prirodno pravo što ga ima ljudska rieč, pripada i nastavnoj rieči. Dokle rieč ljudska može uživati slobode, dotle i nastavna rieč red je da bude slobodna.

Sloboda je rieči, da poznanu, cilju shodnu, istinu javlja; da istinom umove spaja; da ljude namienjene zadrugi zadrži i razvija u družtvu. Do zadruge doći nemožeš bez rieči; nit rieč vriedi čemu bez istine. Tko laž govori, navodi drugoga u prevaru, podkapa ljudsku zadrugu. S toga ćudoredje osudjuje laž. Laž je protunaravna umu ljudskomu.

Ćudoredje nezabranjuje jedino golu laž; nego pri tom zabranjuje i samu istinu; kad istina nije cilju shodna, nit umjestna.

Kada se prevara na javi pomoli, svi je uljudni narodi osudjuju i progone. Pa, ako se to čini radi stvarne škode pojedinca u zadrugi, koliko je većma jednako to raditi, sbog duševne škode, što samu zadrugu vriedja u živac i raztače ju, te pojedincu krati pravo na istinu?

Da bome, laž nema prava; i dužnost je kratit joj slobode, koja bi vriedjala pravo pojedinacâ, i rušila ljudsku zadrugu.

Nego, o nastavnoj rieći, o istini, o pravoj nauci tko da sudi? Tko tu da bdije, e se laži ne uvuku?

Valjda državna vlast? Vlada-li? Ljudi na vladi najvrliji državnici, to su vam što no se veli, ljudi praktični, to su vam ljudi koji mnogo netaru glave o tankom predivu umoslovnih načela. Državnici običajno negledaju potanko čim će do koje godine, koje načelo roditi i ploditi, njih je briga za dan današnji. Na pr. Šmerling je govorio Magjarom, kad je Austrija bila snažnija od njih, *salus reipublicae suprema lex esto*; nemareć jel će to ikad Magjari moć o svojoj domovini govoriti i tumačiti na svoju, kad oni budu jači. Šmerling govorio je Hrvatom *do ut des*, nemareć šta se otle daje izvesti, ako se počme trgovina sa pravom.

Državnici obterećeni sa velikim i svakovrstnim poslom, nemaju kad, da se nadmudrivaju sa učiteljima, i da samostalno razglabaju najnovije pojave u znanostima. Je, ako vlada sama nedosiže do uzleta znanosti, mislite, okupit će oko sebe *nastavno vieće*; tu će sabrati sve mudrije glave; u zbor će zasjesti strukovnjaci i po izbor vještaci.

Moja gospodo, odavna su se pravi slobodnjaci i mudroljubi nasmjehali takomu vieću. A da kako nebi? Tko da jamči za nepogrešljivost nastavnoga vieća? Zar-li država? Da neznalica svjedoči mudracu? Hoće-li samo to vieće za se i za svoje jamčiti? Komu nisu iz povjestnice poznate takme, nenaviesti i pristranosti urodjene ljudem znanosti? Kod nikoga gore neprodjoše veleumi do kod strukovnjaka i znanstvenika. Pridodaj strančarenje nadmudrivanju; pridodaj raznolike težnje narodne, opreke sustavne, vjerozakonske, itd. itd., pa je slika takoga suda pred očima tamna kao magla čovječjih strasti. Vi znadete da biesna protimba Harvaju, Cartesiu, Galileu, digla se iz mudroskupštinah.

Nema kud; ili je red dokazivati, da je državna oblast nepogrješljiva; ili joj je odreći pravo na sud ob istini i o laži u nauci.

Narav stvari i obće mnenje jednoglasno pristaje, da krive misli, laži, i prevare valja triebiti iz ljudske zadruge.

Kad to država osebi čini, prava nema; a opet su joj nedostatna ratila. Jedna akademija, jedan dnevnik, mogu suzbiti više krivih misli, nego stotine batina i buturnica. Da; hoće se stege misli; ali stege, koja zauzdaje misal um prilagujuć, a ne uzde za usne, izpod koje mnenja zešće pište, i strasti se razpaljuju.

Rieč, istina vjekovita, po kojoj i za koju um ljudski je stvoren, progovorila je najjasnije sa Kalvarije; i danas neprestaje kroz crkvu govoriti. Eto nam kršćanom provodića!

Tko se stidi rieč božju slušati; tko ne misli da istina, sama istina pravo ima na um naš, taj se odriče sve ljudske budućnosti, s tim nije govora.

Nepravednim, sebičnim, neznabožnim vladam, neprudi ove temelje zadružne napominjati. Kroz slobodnjačka varala hoće da provuku nečestive namjere; te se boje božjega: *non licet*. Što nepravednije sa državljanim, te su vlade na crkvu bjesnije. Povjestnica je tu, da nam svjedoči. Školska književnost francuzka, kroz promjenu cesarizma, legitimisma, republike, ustavne monarkije prava je smjesa različitih težnja; ka što su različita bila načela pomenutih vlada. Uzalud tim vladam govoriti, da kršćanski puk priznaje svoju crkvu nauke rukovoditeljicom, netom mu je ona rukovoditeljica mnenja obzirom na ćudoredje; da puku tomu ima dakle sudije vrhovnoga umu njegovu; da moć tomu sudu ne proizticе iz oružanika i tamnica, nego iz slobodne kršćanske savjesti. Uzalud opominjanje takovim vladam; one, u ime pučke slobode, otimlju puku slobodu savjesti, i hoće silimice kroz krive svoje učitelje, da puk čine učenikom, na sliku i priliku svoju. Opetujmo, ti bečki ustavnjaci predlažu-li u ime slobode te osnove, koje crkvi oduzimlju pravo nadziranja?

Digitized by Google

Po zastupnom sustavu, manjini je red, da se većini pokloni. Dakle, mnenje nekolice valja da propusti mnenju većine. Većina austrijskih državljana što vjeruje? Vjeruje što crkva sudi.

Nit je reći, da crkvi nenadleži sud o *ekonomiji i politici*. Te znanosti pripadaju moralnim znanostim, jer se naslanjaju na načela, što zasiecaju u moral (ćudoredje). O njihovih tvornih posljedicah crkva netreba da sudi; jer same kažu; i svak od njih se uklanja, kada su pogubne. Ali, da se crkva slušala, kad je tajna družtva i komunizam u načelu osudjivala, nebi se danas od njihova noža u Evropi drhtalo, nit bi se danas Evropa pretvorila bila u tabor vojnički, što sirotinji otimlje hljeb. I sa strane same znanosti, iz prirode njene daje se dokazati što rekosmo.

Znanost ljudska neda se ciepati ni odieljivati u svojih stožerih. Istina jest jedna; i znanost mora da bude jedna. Tim načelom vodjeni, stari mudraci nisu nikad znanosti posvema odlučivali jednu od druge; jer sve uzajemno jedna u drugu utiče.

Potreba raztvorbe (analysis), da se boljma pronikne svakoj struci do jezgre, navela je diobi znanosti ljudske, i postadoše odlučeni u njoj ogranci; te se po vremenu u katolikah ostalo pri tom, od sama plitkoumlja i od neljubavi za trud.

Ali u Lutorah dioba je postala po prirodi; jere lutorstvo, pripustiv svakomu pravo, da od svoje glave sam tumači rieč božju, nagnano je na to, da skloni djeloredje nezavisno od vandjelja: netom sudija nemože da podložan bude sudjenomu, a sudjeni biše evangjelje. I lutorstvu podje to za rukom tako dobro, da mu je vangjelje postalo stvar suvišna. S toga lutorci diče se, da su oni zasnovali znanost *prava naravskoga*; jerbo su ga odlučili samca, učinili su ga bezbožnim. To im kaže glavom Saint Simon: „kad se god znanost odielila na *crkvenu* i na *svjetsku*, odmah je nje nestalo; a nastalo je pukih znanostih. U takom ti je stepenu dan danas znanje ljudsko. Iza raztrga duhovne vlasti evropejske, po ustanku lutorskom, um ljudski odmetnuo se najobćenitijim nazorom . . . . znanost je dan danas bezbožna. . . Ali znanost mora da bude značaja vjerozakonskoga.“ (Exposition de la doctrine anne 1828—9). A Prudhon je izpovjedio: „dojedno državničko i zadružno pitanje ima u temelju koje vjerozakonsko pitanje.“ (Confessions d' un revolutionaire 1849). Tko hoće da osami vjeronauku od ostalih nauka; i nju predaje vlasti, za koju neće da već u ničem znade, taj mora da vjerozakon cieni šurkom, koje se čovjek drži iz pukoga narodnoga običaja.

Ali tko se vjerozakona drži kao istine, uzko spojene sa ljudskom naravi, taj vjeronauku neostavlja osamljenu.

Ako nam vjerozakon kaže za božje odluke o nami, ako narav zovemo onaj nagon, što nas potiče da sliedimo stazom tih odredba, i sliepac vidi da vjerozakon upoznava čovjeka sa svojom naravi.

S toga, uprav s toga mudroljubje samo nije vriedno da bez vjerozakonskih pojama odgonene njeka pitanja; neke se nastave ruše, kad ih bogoštovje ne podupire. Dogadja se ono što Romagnosi drugom prigodom veli: „ne čudite se ni malo, da divlji čovjek osamljen, nit je u čem savršen niti bojagi razuman; jerbo čovjeku sudjeno nije, da osamljen žive.“ Tako recimo o čovjeku mudroljubu; nečudite se, da mudroljubje nezna ništa dokazati o ljudskom biću niti o zadružnom: jere je čovjek namienjen vjerozakonu, da kroz vjerozakon dopre do svoga savršenja. Odlučivati dakle znanost od vjerozakona, odlučivati ju od ćudoredja, to biva rivati vjernomu kršćanu nesmisao; kao što ta lučba biva najmilija i najdosljednija ponuda protestantu.

Dok je crkva sama sudila mnienja, dotle se naporedice u svakoj struci napredovalo.

Netom se država hotimice stala uplitati u to, za svoje sebične svrhe, počamši sa Španjolskom zlosretnom inquiziciom, išlo se stranputicami. Pristranost političkih namjera uzprkos jasnim prosvjedom crkvenim potakla je sviet do onoga odpora, što je crkvi nahudio, a za dlaku državi pomogao nije.

Neka se lutorstvo nehvali, da je znanost unapredilo. Napredak što ga u tvarnosti uživamo, taj je preko pušljivih načela samovoljnoga izpitivanja. Uzprkos svoj hvali današnjemu napredku, što smo tunomadne čuli i u ovoj visokoj kući slaviti, priznat nam je, gospodo, da u glavnom smo u nazadni, jere znanost vrh svih znanosti, znanost načela od lutorovih doba nazadovala je tako, da su nam danas razdrmani temeljni zadružni zakoni, prvotni su nam pojmovi pomućeni.

(Sliedi konac.)

Viestnik.

Zagreb. Gosp. Mavro Broz, župnik na Voči, dobio je župu Ivanec; g. Stjepan Vuković, župnik na Ravnu, dobio župu Voču, a g. Antun Vrček, duh. pomoćnik vivodinski ide za upravljatelja župe na Ravno.

— Prem je jur poznato iz političkih listovah, moramo ipak popraviti viest u zadnjem broju našega lista, da je naime presv. g. biskup dor. Vjenceslav Soić odišao ne doma u Senj, nego u Peštu na sabor.

— Kapela odvješnjega nadbiskupskoga sjemeništa od dna do vrha sva se preodjela i preobrazila. Sve je u njoj ukusno i liepo, sve odiše onim duhom, koj se pristoji skrovištu božjem. Prije se već u ovom listu spominjao i krasni žrtvenik i slikovani milovidni prozori, i liepi kipovi (statue) svetacah zatočnikah naše crkve i domovine i napose duhovne mladeži, i umjetno sa-

Digitized by Google

gradjena prodikaonica: a sad valja tomu dodati svjetiljku pred otajstvom, slike križnoga puta i nove klupe. Da je i ovo posljednje umjetno i liepo i da prijašnju urehu kapelićinu slično dopunjuje, lasno će se uvjeriti svatko, tko zagleda u ovu božju kućicu. A i stojalo je samo to popunjenje preko 900 for.

Kapelica je dakle slično odjevena, izkićena raznolikom dragosti — circumamicta varietatibus. A tko ju je tako liepo opremio te učinio toli milom i dragom, osobito duhovnoj mladeži? Znadu vriedni štioci ovoga lista, da je to častno svećenstvo naše nadbiskupije, a na čelu mu uzoriti kardinal nadbiskup. Vriedno je ipak, da se napose spomene, da su najveće svote dolazile od misnih stipendijah, a mise da je odslužilo ono svećenstvo, koje po raznih krajevih naše nadbiskupije nosi pastirujuć i težajuć teret dana i žege. Po dvaputa pouzdao se ravnatelj sjemeništa zamolit ih za pomoć; svakiput mu se odazvaše divnom njekom spremnošću, pače reko bi natjecanjem. Za oto mu srce preobiluje osobitom zahvalnošću. Napokon nesmije se mukom premučati ni ime onoga muža, koji se neumorno trudio, da iz inostranstva dobijemo dosta štipendijah, komu je naša kapelica osobito privezana na srce, te koji sbilja ljubi njezinu diku — dilexit decorem ejus — a to je domaći spiritual, veleuč. g. Alojsij Leiter. Svim, svim ravnatelj sjemeništa ovdje javno izrazuje svoju duboku vječnu zahvalnost u svoje ime, i u ime povjerene si duhovne mladeži. Djelo sada dovršeno blagoslovio Bog! bilo Njemu na čast, a na radost jošte mnogim naraštajem.

Pečuh. Dne 24. pr. mj. preminu preuzvišeni gospodin Juraj Girk, biskup pečuvski, doktor bogoslovja itd. Pokojnik rodi se god. 1793. u Baji u bačkoj županiji u Ugarskoj, god. 1838. posveti se za biskupa adraskoga in part. inf., a 10. ožujka 1853. sjede na biskupsku stolicu pečuvsku.

Veliki Varadin. Kako „Pesti Hirnök“ javi, biskup varadinski Szaniszló upravi pisma na koločkoga nadbiskupa, na kneza prabiskupa, prosvjetnoga ministra ugarskoga, na nj. ap. veličanstvo i sv. otca papu, javljajući tvrdu svoju odluku odreći se visoke svoje časti ter saći s biskupske stolice. Velikovaradinski kapitul lat. rit. čim začu nakanu svoga biskupa, pohiti pred njega, nebi-li mu se namolio i odgovorio ga od nakane; nu biskup odgovori odrešito, da već nije moguće odustati, jer pisma odoše. Kapitul obrati se zato na samoga sv. otca papu s molbom, neka bi ga apostolskom svojom oblašću zadržao na stolici.

Španija. Nebi čovjek vjerovao, koliko se sada neistine govori o toj zemlji i sbačenoj kraljici, a najdrzovitiji su u tom sa španjolskim prevratom prijateljujući časopisi. Čitalo se nedavno u mnogih časopisih medju drugimi neistinami, kako u Španjolskoj i sada jošte ima 800 samostanah s ogromnim bogatstvom, dočim bi oti mudrijaši novinarski morali znati, da su samostani u Španjolskoj s davna jur ukinuti, a njihova imovina ugrabljena, prem da se po tom, kao što to svuda biva u takovih slučajih, državna blagajna oporavila nije nimalo. Rodjen Niemac iz Frankfurta, inače republikanac i protestant Gustav Körner, koj bijaše od g. 1862—1864. poslanik sjedinjenih državah u Madridu, ter je imao najbolju priliku upoznati se sa zemljom i ljudmi, a vjerovati može mu se najprije kao nepristrana piscu španjolskih odnošajah, piše u svojoj knjizi. „Iz Španjolske“ na 304. ovako: „Mužki samostani u Španiji ukinuti su jur od g. 1835. sasma. Nekoliko samostanah ženskih obstoji jošte, nu država veoma prigledava. Duvne imadu pravo izstupiti u svako doba, a broj novakinjah jako je stegnut. Premda se g. 1841., kada se liberalci s Esparterom dočepaše vlade, zakonom odlučilo razprodati sva dobra crkvena, ipak bi se to izvodilo polagano, a obustavilo svaki put, kada bi došla na kormilo konservativna vlada. Medjuto počam od g. 1855. prelazila bi sveudilj crkvena dobra u vlast državnu. Procienila se crkvi pripadajuća crkvena svojina zemljištna, pak izdavale bi se obveznice duga državnoga, a kamate odatle izviruće obraćale na uzdržavanje svećenstva. Mora indi da bude svakomu dosta jasno, da je u zemlji, gdje svećenstvo neima nikakove imovine, ter svećenike država plaća kano činovnike, pogibelj dosta malena od svećeničkoga gospodovanja u državi i tlačenja naroda.“ Tako govori republikanac. S toga je smiešno, kada tko govori o Španiji, kano o „državi popovskoj.“ Neupropastiše „ultramontani“ Španije, već osim prevratah i gradjanskoga rata liberalci upravo i naprednjaci, što bijahu više od trideset godinah tude na kormilu. — Liberalni časopisi biede dalje svaljojako kraljicu Izabelu, te pripisuju političko joj ponašanje u grieh redovnici Patrocinio i otcu Claretu izpovjedniku njezinu. Nu najbolje pobija jih engleskoga parlamenta član g. G. Bowyer u časopisu „Times“. O redovnici Patrocinio veli on, da je to vriedna i smjerna duvna u samostanu Aranjuez blizu Madrida, nu na kraljicu, inače pokroviteljicu ote kuće, da nije djelovala ni najmanje u kakovu poslu političkom, jer je tomu redovnica sasma nevješta. Patrocinio da se bavi samo s dužnostmi redovničkimi, o vanjskom svietu nezna ona ništa, niti nemisli na što drugo, van na svoje molitve i nabožna vježbanja. — Ob otcu Claretu govori Bowyer s najvećim počitanjem kao o mužu, koj se odlikuje svetim životom, a nepača se ni najmanje u politiku, ter je velika bludnja misliti, da je on u tom pogledu djelovao na kraljicu. — Nu obširnije i zanimivije piše o tom mužu u časopisu „Köln. Bl.“ učenjak Niemac, koj u tri svezka opisa crkveno-političke odnošaje španjolske, kako se razviše od početka ovoga stoljeća. Antun Claret rodi se g. 1808. 25. prosinca. Učio se u sjemeništu Vich s prijateljem si i suučenikom glasovitim filosofom Jakovom Balmesom. Zaredjen za svećenika

Digitized by Google

bijaše uzoritim ponašanjem svojim svim na izgled. Najvećma bi se izticao kao misionar u Kataloniji i na balearskih otocih, ter bi ga sviet štovao kao svetca. Do dana današnjega nije nikada jeo mesa, ni pio vina. Strog život, gorljivost i radinost misionarska pribaviše mu god. 1850. dostojanstvo nadbiskupa u Santjago na Kubi, prem da mu sveudilj kažu otac Claret. God. 1857. izabra si ga kraljica za izpovjednika. Od tada stadoše se zlobnici ružno nabacivati na njega i crniti ga sramotno po cieloj zemlji te se žalibože obistiniše rieči: „Calumniare audacter, semper aliquid haeret.“ O. Claret od sada nadbiskup trajanopolski i. p. nebi nikada mario za sve klevete, ter postade tako omraženom osobom u Španiji. O politici nehtjede izpovjednik kraljičin ništa znati, niti ikada u tom štogod savjetovati; jedina briga bijaše mu raditi o spasu dušah. Jedino ako je grieh revno kupiti Petrov novčić, to je u tom silno griešio, nu utjeha mu je, što nije on sam takav grješnik, već ima milijune i milijune katolikah sugrješnikah. Sve drugo, što se govori i piše proti nadbiskupu Claretu, nije vriedno dalje spominjati, jer smiešno je tvrditi, da je on krivac nesreći Španije. — U tom je sasma nevin i čist. Krivi su ljudi, što traže sebe i svoje. — Takovi su ljudi sada početnici raznih prizorah, često veoma nečovječnih; nu sasvim tim ima po liberalnom svietu jakih duhovah, što se nimalo nesgrožavaju, pače raduju se zlobno, što tako biva. Ako tko u Austriji ili Vlaškoj židova samo uštipne zajaukne sva liberalna štampa počam od Englezke pa do kraja Italije, sve se sgrožava sbog nečuvena nasrtaja na prosvjetu i čovječnost. Nu nedavno navalilo se u Španiji na samostan duvnah, samostan opljačkaše i spališe a redovnice zlostaviše. Dosele zahtievala bi čovječnost, da se nejaki štite, a osobito naprama gospodjam zahtievala bi pravila obrazovanosti, da se neradi surovo. Nu dopisnik toliko slavljene „Allgemeine Zeitung“ uči nas drugačije. „Kod toga požara, veli on podrugljivo, bude oštećeno takodjer nekoliko svetih djevicah.“ Čudne-li čovječnosti, gdje se o tako nečovječnom činu piše tako podrugljivo! I divlju okrutnost pozdravljaju oti liberalci radostno, samo da je u prilog njihovu sustavu, a čovječnost, prosvjeta, obrazovanost prazne su jim fraze, kojimi se udara na vjerozakon, ter pod tim cimerom stvara politička glavnica.

Ruska. Iz Varšave javljaju, da je novi biskup sjedinjene biskupije helmske, msgr. Kuziemki (iz Lavova) 5. p. m. svečano uveden bio u svoju čast. Vladin povjerenik izjavi tom prigodom u svečanom govoru svojem čvrstu nadu, da će novi biskup svom snagom promicati započeto djelo, kako bi se sjedinjeni Rusi odbili od poljačtva, a grčki sjedinjeni obred očistio od zlih porabah latinskih. Novomu umještenomu biskupu posla car veoma dragocjene darove: biskupsku mitru, plašt, srebren štap biskupski i više drugih znakovah biskupskoga dostojanstva. — Novi biskup razasla malo zatim po biskupiji prvu svoju poslanicu pastirsku, nu nezadovolji željam i zahtjevom narodne ruske stranke, jer kako se čini, ako i veli, da će sudjelovati, kako bi se sjedinjeni Rusi odbili od poljačtva, očituje odvažno, da će neustrašivo uztrajati u neuzkolebivoj vjernosti prama Rimu. Ipak obiediše prelata bečki listovi, da kani biskupiju privesti u krilo razkola. — Koliko se dosele znade, izjaviše se od biskupskih predstojnikah u kraljevini poljskoj četvorica, da će poslati zastupnike u rimsko-katoličku sinodu, a trojica odbiše poziv. Četiri prvašnji jesu ovi: upravljatelj nadbiskupije varšavske, biskup augustovski grof Lubinski, biskup sandomrski Juszynski, i upravljatelj biskup lublinske Sosnovski. Posljednji tri zvanju vierni ovi su: biskup plocki Popiel, biskup kielski Majerczak, i upravitelj kališ-kujavske biskupije Skupinski. — Biskup Popiel, što nije htio da priznade glavu katoličke crkve u Petrogradu, već je ostao vieran Rimu, bude kako je jur poznato, uzapćen i bez sudbene iztrage pod stražom redarstvenom odveden u nutrnju Rusku. Prije nego-li ga uzaptiše, pozva ga k sebi u Varšavu namjestnik grof Berg i pokuša ga svakojako uplašiti i predobiti. Sada se doknadno doznalo i to, kako je biskup Popiel grofu Bergu odgovorio, kada mu je grof dokazivao, da se on mora pokoravati zapoviedi vladinoj, a uza to ipak da može ostati sveudilj rimsko katolički biskup. „U crkvenih poslovih“, reče Popiel, „nikada! Kao katolički biskup imam se pokoravati samo jednoj vrhovnoj glavi, a ta je nj. svetost otac papa! Šta bi vaša preuzvišenost kao carski ruski generao odgovorila onomu, koj bi od vas zahtievao da budete nepokoran te da se uzprotivite vašoj vrhovnoj glavi nj. veličanstvu caru? „nikada“ rekao biste pr. gospodine! A tako velim i ja „nikada“, pa makar me odveli na stratište, kao što su naše svete mučenike u stara doba!“ Tako se završi nagovaranje, a Popiel bude uzapćen i prognan.

* U nekom družtvu biesnio bi neki čovjek proti svakomu duhovnom silničtvu, ter opetovao često i žestoko izreku: „Svejedno je, što tko vjeruje, pak mora da se svakomu dopusti, neka vjeruje, što hoće.“ „Dobro“, reče na to čovjek komu bješe jur dodijala ota brbljavost, „pak dopustite mi dobrostivo, neka vjerujem, da ste vi ludov.“

* O kraljici englezkoj, kada je boravila u Švajcarskoj pripovieda se ovo: Kraljica bijaše veoma zlovoljna, što se nedjelja tako malo svetkuje u Švajcarskoj, osobito pako s toga, što se po nedjeljah sviet kuglja u krčmah lucernanskih. S toga ponudi ona krčmarom 2000 fran., ako bi htjeli, dok bi ona tude boravila, zabraniti igranje. Nu krčmari, nehoteći se zamjeriti svojim posjetnikom, nehtjedoše primiti ponude.

(*Knjištvo.*) Sv. pismo staroga i novoga zavjeta. Preveo stari zavjet Gj. Daničić. Novi zavjet preveo Vuk Stef. Karadžić. U Pešti izdanje britanskoga

Digitized by Google

i inostranoga biblijskoga družtva. 1868. Poseb ćirilicom, poseb latinicom, a opet oboje i u veliku i u malu liku, na komade i u jednom ušivku, kako je komu drago. Prodaje se kod Albrechta i Fiedlera, za malenu cienu 1 for. 30 n. samo da mu bude u puku prodje. Družtvo je našlo jednoga od najvrstnijih i najpomnijih prevodilacah, što jih može biti, ter je on preveo stari zavjet, a novi zavjet protriebio je i očistio od Vukovih trivijalizmah, i popravio ga. Kritika o prevodu Daničićevu eno je u našem listu od lanjske godine br. 13. str. 98 pri čemu ostaje i sada. Minu više mjesecih, što je vas prevod gotov izašao i što je stavljen na prodaju. Nego ovom prigodom spominjući ga i mi moramo nješto primietiti. Na hrvatskom jeziku izašlo je sv. pismo i na komade i u cielu po više putih. Starinski prevodi leže već s davna samo u riedkih knjižnicah. Za porabu svećenstvu služi jošte Katančićevo i novo Škarićevo; ali uz jedno i drugo mora većina svećenstva potrebite izreke sv. pisma za propovied i ostali nauk prevoditi samo, prevoditi svakojako, i sam jedan danas ovako sutra onako, a kamo-li da bi se svi slagali. To je golema nevolja. Daničićevim sv. pismom obogatila se narodna knjiga, može se za korist služiti njim svećenik jedne i druge crkve; ali odobriti ga i preporučiti puku u ovakovu liku nemože ni crkva grčko-iztočna, a manje još katolička, makar je prevod pošten. Što bi se dakle moglo učiniti? Grčko-iztočna crkva u srbskih ograncih svojih, ako nije i nadalje nakanila ostati pri starom ter i za puk rabiti citate po starinskom slovinskom prevodu, može ovaj Daničićev prevod lahko udesiti po svojem pravilu; a može ga udesiti i katolička. Imajući isti jezik možemo obe stranke imati isti tekst sv. pisma, makar s naše strane bilo drugačije razredjeno i podpunije, a s njihove drugčije, kako Niemci katolici i protestanti imaju od novije dobe isti tekst Alliolijev. Katolički biskupi hrvatskoga jezika mogli bi po dogovoru imenovati odbor, koji bi Daničićev prevod pregledao, knjige, kojih neima u prevodu (Tobija, Judita, mudrosti, crkovna, Baruh, i obe knjige Makabejeve), preveo, prilagodio vas tekst po izdanju Vulgati i razjasnio ga kratkim tumačenjem pod zviezdicami, pak eto nam gotova dobra i autentična prevoda. Vriedni Daničić, koliko ga poznamo, rad bi pri tomu poslu pružio pomoćnicu ruku. Ima se i tako sastaviti odbor za slavenske liturgične knjige, pak još i za ovaj poseban posao mogao bi se on dopuniti. Skrajno je vrieme. Slovenci su manji narod, razlikah u narečju tolikih ako ne većih, kolikih i kod nas, njihov književni od pokvarena pučkoga dalje nego u nas, pak već davna imaju jedan prevod sv. pisma. Nije ni tamo bilo bez biskupa, pak neće biti niti amo; ali jedan nemože na sve dospjeti. Nije liepo kraj tolikih biskupijah jedne i druge crkve da nam istom englezko biblijsko družtvo pruža prevod sv. pisma narodniji, nego ga imamo; a ostane-li ovako, kako je, nemogu pomoći zabrane, puk će za njim hvatati, ako se što prije nepripravi autentično.

— Oglašeni jur u ovom listu: Psalmi Davidovi. Poput srbskijeh narodnijeh pjesama spjevao ih po svetome pismu Og. Utješenović Ostrožinski, Beč — 1868. na prodaju su jur u Zagrebu, a nekoliko eksemplarah dobi na prodaju i g. prof. dor. Fr. Iveković u nadb. sjemeništu po 1 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: iz puk. gjurgjevačke kano čl. I. reda: gg. Ivan Gjiketa, bojadisar u Gjurgj.; Ignatij Čikvar, gostionik u Gjurgjevcu; Ignatij Katkić, župn. u Topolovcu; kano čl. II. reda: gg. Petar Zubanović, župn. u Ferdinandovcu; Aleksa Podel, župn. u Mostih; Ignatij Klemenčić, podarhidj. i župn. u Kozarevcu; Josip Gjiketa, župn. u Pitomači; Edvard Mrak, kapel. u Gjurgjevcu; Stjepan Habianec, nadpor. u Pitomači; Nikola Peraković, nadpor. u Kapeli; kano čl. III. reda: gg. Josip Banješ, župn. u Grdjevcu; Gjuro Domšić, župn. i prisjed. duh. stola u Nevincu; Ignatij Plašić, triv. učit. u Rači; Ivan Sanko, podučit. u Rači; Adam Štefanec, obć. učit. u Orlovcu; Nikola Predavec, obćin. učit. u Rači; Stjepan Tomašević, obć. učit. u Nevincu; Gjuro Stipetić, nadpor. u Gjurgjevcu; Franjo Časka, poruč.; Marko Smrček, triv. učit.; Gjuro Benkek, podučitelj; Mihovil Ljubić, štop. stražm.; Ivan Kovačević, stražm.; Stjepan Puškaš, svi u Virju; Franjo Ranško, župn. u Novom Gradu; Pavao Vuk, župn. u Miholjancu; Stjepan Štefanov, obć. učit. u Novom Gradu; Stjepan Štefanec, obć. učit. u Novom Gradu; Toma Ausperger, obć. učit. u Hlebinah; Dane Georgievič, župn. iztoč. crkve u Sredicah Gornjih; Aksentij Radostović, obć. učit. u Sredicah Gornjih; iz vojne obćine Belovara: kano čl. III. reda: gg. Ivan Mainkas, redar. povjer.; Franjo Kašaj, magist. pisar; Antun Lisac, učit.; Martin Zobungjia, učit.; Albert Zadrović, učit.; Mato Vrbančić, podučit.; Josipa Stanić, učiteljica; Tereza Vujnović, podučit.; Stjepan Vinković nadučit. u miru.

Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Podarhidjakoni postadoše gg. Franjo Regen, župnik Slankamenački u kotaru Varadinskom; Antun Jakševac, župnik Otočki u kot. Vinkovačkom. Župnici postadoše: Stj. Srkulj, duh. otac i ravnatelj praeparandije u Gundincih; E. Ibišić, uprav. Golubinački, tamo; M. Paus, d. pom Babogredski u Putincih; N. Ergotić, župn. Podvinjski u Sibinju; F. Činček, uprav. Kopanički u Nuštru.

Prisjednikom d. stola postao je: F. Turković, župn. u Indiji, Katek. i privr. ravnat. kr. praeparandije: postao V. Korajac, prof. mudroslovja. Dvorskim kapel: Gj. Gamprl duh. pom. iz Osieka. Duh. otcem u Sjemeništu: L. Dabić, kateket u samost. opatičkom. Premješteni su d. pomoć.: M. Kučera, iz Zemuna u grad Osiek. J. Dorbolo, iz Slankameua u Sikirevce. A. Lobmajer, iz Vinkovacah u Zemun. St. Filipović, iz Gradišta u Slankamen. I. Vukasović, iz Vrpolja u Andrijevce. J. Paulić, iz Andrijevacah u Vrpolje. Novomis. A. Hager u Gradište; P. Zetić u Rumu; A Večerin u Garčin; J. Koharić, djakon u Vinkovce.

Najnovije promjene:

M. Babić, upravitelj župe Nuštarske ide kao takav u Kopanicu. F. Aliuš, uprav. u Putincih ide za d. pom. u Varadin Ljudevit dol J. Jurković, d. p. iz Varadina kao takav u Županje. Fr. Stić, d. p. iz Županja u Babinugredu. G. Mašek, uprav. u Gundincih kao takav u Podvinje. B Radonić, uprav. u Sibinju kao d. p. u Osiek d. grad. St. Stražemanac, d. pom iz Osieka d. grada kao takav u Trnjane.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 50. Tečaj XIX. U četvrtak, 10. Prosinca 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilju poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Biblija i sviet.

III. Zviezde.

(Konac.)

Sada dolazimo na najpogibeljniji astronomski prigovor, što ga je Strauss u napomenutom stavku taknuo, prem nije zadosta oštro izrekao. Ali zar to nije ludo, što je Mojsiji sunce postalo istom četvrti dan ili barem počelo svietliti nad zemljom, dok mu je svjetlo, za koje zna svako diete, da biva djelovanjem sunca, postalo jur prvoga dana?

Prije svega valja znati, da tu nestoji tegoba u tomu, što se kaže Mojsija da nezna, što znadu djeca; nego je tegoba ta: što on sve to za sigurno zna, veli bo u 17. redku razumljivo, dokle biti može: sunce i mjesec od Boga su naredjeni zato, da svietle ili naprave svietlo nad zemljom, i što on, makar zna, ipak opisuje tako, kano da prije sunca bijaše svjetlosti. Stoji dakle stvar ovako: Od četvrtoga dana po pripoviedanju Mojsijinu privezana je svjetlost i jasnoća na zemlji pravilno za zviezde; nu i prije prvoga trenutka, što je zemlja stupila u ovaj odnošaj naprama zviezdovlju, bijaše oko zemlje svietlo; rieči bo: „Bog reče: budi svjetlo i bi svjetlo“ nekažu upravo ništa više nego toliko, da je na zapovied božju postalo svietlo.

Je-li dakle moguće, da je svjetlo, koje je za nas sada kano pripeto za sunce, kako Mojsija u redku 17. sám kaže, prije toga bivalo za zemlju nezavisno od sunca? Odgovaram protivnim pitanjem: što je svjetlo? Znanost nije jošte na ovo pitanje odgovorila; ova obćenito poznata stvar za nju je po svojem uzroku i naravi najnepoznatiji pojav. [1]) Nekada držahu svjetlo za tanahan iz svietlećih tjelesah izviruću materiju. Mjesto toga nazora, tako zvane teorije emanacije, poprimila se teorija titranja i talasanja (vibracije i undulacije), po kojoj svjetlo postaje tako, da najtanahnije čestice svietlećega tiela lagano i tihano zadrhću, a ovaj se drhkot i trepet prostire kroz najtanahniju nesjetnu i svudą protegnutu materiju, što se zove aether, te prolazi istim načinom, kojim i zvuk kroz zrak. Noviji prirodari prigiblju se dalje k nazoru, da su svjetlo i ostala tako zvana imponderabilja, vrućina, magnetizam, elektricitet, medju sobom u bitku srodna i da se jedno drugoga drži.

Bilo kako mu drago, Geneza se u te teorije neupliće. Ona piše samo, da je na zapovied božju postalo svjetlo ili jasno. Kako je Bog tu svjetlost i jasnoću proizveo, o tomu neveli ona ništa; a što sada zemlju redovito obasijava sunce, to ipak prirodna znanost, kojoj izvorom moraju da budu pojavi oku se prikazujući, neće nikada moći dokazati, da prije ustanovljena odnošaja medju suncem i zemljom, dakle prije četvrtoga dana heksaemerona, Bog kojim drugim načinom nije mogao proizvesti jasnoće.

Novija znanost moći će onu izreku: bez sunca nije moguće da ikada bijaše jasnoće ili svjetlosti, tim manje zadržati, čim je sama očitovala: „kako-li svjetlo iz sunca nastaje, to da joj je posve nepoznato“ (Koppe); nego je prvo razbistrila ter učinila posve vjerovatnim, da izvor svjetlu za zemlju nije sunčano tielo samo, nego svjetlena obtočina ili fotosphaera, što okružuje samo po sebi tamno tielo sunčano, a drugo što mnogi prirodari s Humboldtom (Kosmos I.) u sjevernoj zori i nekojih drugih pojavih nalaze dokazah: „da se planet osim svjetla, što ga prima od središnjega tiela sunca, kaže sposobnim za vlastiti svoj proces svjetleni.“ Ako je pako po Humboldtovoj rieči „praizvor zemaljskoga svjetla toliko raznovrstan“, i ako znanost

[1]) Ulrici, Gott und Natur piše: „Svjetlo, veli Eisenlohr na prosto, jest uzrok jasnoći“, a tim je rečeno samo, što je učinak svjetla, ne pako što je svjetlo samo. Pridaje još: Koja je prava njegova narav, to se još nezna, prem se pozna više njegovih svojstavah. Zato svi pokušaji razložiti pojave svjetla grade se na hipotezah.

Digitized by Google

još i sada medju ono, što zemlju redovito obasvjetljuje, to jest sunčano svjetlo, i medju samo sunčano tielo mora postaviti razliku: tko bi još i tada rekao, da se prije postanka sadanjemu redu stvarih, prije ustrojnoga zaglavka planetskomu sistemu, što je djelo tako zvanoga četvrtoga dana, nije kojim drugim nego običnim sada putem moglo proizvesti svjetlo? Ako pako bijaše na zemlji svjetla i sa svjetlom, što Geneza niti izrikom tvrdi a niti odpovieda, vrućina i ostala imponderabilia, to mogaše bivati i vegetacija, koja je drugo djelo trećega dana. Da trava može rasti i uspievati, treba sada svjetlosti i toplote sunčane; nebijahu-li pako prije četvrtoga dana svjetlost i toplota ovakovim načinom, kako su sada, privezane za sunce, to niti vegetacija nebijaše tada, kako je sada, zavisna o suncu. (Pfaff, Schöpfungsgesch.)

Što Strauss prigovara i to: kako je moglo biti, da je prije sunca, ili pravije veleć prije ustanovljena sadanjega odnošaja zemlje prama suncu polag Geneze bila već mienа dana i noći, to je samo krivo razumljeno. Istom četvrtoga dana postavlja Bog sunce i mjesec, neka vlada danom i noćju i neka bude kazalom danu i godini, t. j. po našem običnom govoru: istom sada počima redoviti iztok i zapad sunca, ili redovito kolanje zemlje oko sebe i oko sunca, po čemu se računaju dani i godine. Pred četvrtim danom nezna za to Geneza. Prva tri stvoritbena dana moraju se razumjeti s drugimi trimi ili slikovno onako, kako sam naprvo dokazao, ili da medju njimi i našimi dani neima nalike osim ote, da se napraviše po jednom mienom svjetlosti i tmine. Pa kada se već u opisu prvoga dana redak 4. veli: „Bog razluči svjetlost od tmine i ozva svjetlost danom i tminu noćju“, to će reći toliko samo: Bog je, pokle stvori svjetlost, ustanovio odnošaj medju svjetlošću i tminom, a taj odnošaj Bogom ustanovljeni jest ona redovita izmjena svjetlosti i tmine, što označujemo danom i noćju. Da su se noć i dan umah onda pravilno svake dvadeset i četiri ure jedan put promienile, toga opet nekaže Geneza; pače vidi se ter će kano reći, da je to počelo istom tako zvanoga četvrtoga dana stvoritbenoga.

Metnemo-li na stranu sva kriva tumačenja, to nam Geneza daje samo sljedeće naznake, koje bi po prilici zaslužile imena astronomskih zasadah:

1. Bog učini, ter je zemlja, prije nego je stupila u sadanji odnošaj prama suncu, bila obasvietljena.

2. Ovo svjetlo (skupa s drugimi silami, kojih Geneza nespominje ali jim niti mogućnosti neodpovieda, kakova je morda vrućina) bijaše takovo, da je od Boga proizvedena vegetacija na njem mogla bivati; dugo niti nije morala biti bez sunčane svjetlosti, jer prvo djelo božje što ide za vegetacijom, jest ustanoviti odnošaj zemlje prama suncu.

3. Bijaše-li ovo svjetlo trajno ili samo za vrieme, nekaže toga Geneza. Ona izmjena svjetlosti i tmine u prvoj polovini heksaemerona niti se nemora uzeti da bijaše u dvadeset i četiri ure samo jedan put; nemora se uzeti u obće nikakova izmjena svjetlosti i tmine za ovo vrieme, ako se neće već priznati, da je prva, slovna interpretacija šestih danah bolja od druge, slobodnije. Astronomička znanost — da prije svega postojimo kod ove tri prve točke — nemože dokazati, da je eksistencija takova svjetla bila nemoguća; jer njihova razabiranja i opažanja, dakle i sigurne konkluzije stegnute su na ono vrieme, od kada sadanji odnošaj stoji medju zemljom i ostalimi tjelesi nebeskimi; što i kako-li prvlje bijaše, to može ona najviše nagadjati, a po samoj naravi, ako nemisli saći sa stajališta empirije, niti neće nikada preći preko gatnjah dalje. Po takovu dovle nemože ni biti govora o kakovu protuslovju medju astronomijom i biblijom. Kako vidjesmo, kaže i samo razabiranje i motrenje sadanjih obstojinah, da si svjetlo smiemo pomisliti razlučeno od sunca. Jesu-li ove opazke istinite, to astronomija smie spomenute biblijske izreke tim manje pobijati, jer i tada jih još nebi mogla oprovrći, kad bi napredna znanost makar prevrnula teorije Humboldta i drugih majstorah.

Dalje pako nesmiemo poći; posve je dosta, ako vidimo, da biblija u tomu pogledu ništa neuči, što bi se protivilo sigurnim zasadam astronomije, a opominjem vas (doktor Reusch svoje učenike) skroz odrešito: čuvajte se onakovih pokušajah, kako se Nicolas i drugi francezki pisci staviše dokazivati: da se rieči Geneze ili pravije dosljedice, što jih ovi iz onih riečih izvode, slažu s najnovijimi teorijami o naravi svjetla podpuno, da je dakle Mojsija po inšpiraciji ili oštrinom svoga uma saznao, što je znanost istom sada pronašla, pak da u tomu sv. pismo daje znanosti podpore i svojega ugleda.

To su naopaki nazori: bibliji nije u ničemu namjera da glasuje u pitanju, koje ide jedino u obseg znanosti; Mojsija niti je svojim veleumom niti inspiracijom dublje prodro u prirodu i bolje je poznavao, nego je poznavahu njegovi dobnici i potlašnji viekovi; pak nesmiemo, već rad poštenja same biblije, nikada i nigdje ono malo stavakah, što jih ona o stvarih prirodnih sa svoga pogleda morade izreći, poći da prispodabljamo sa zasadami, što jih je prirodna znanost pronašla svojim putem. Biblija nekaže više, nego što sam netom u prvašnje tri (na znanstvenu vrlo neopredieljene) izreke sastavio; a hoćeš-li iz njih izvaditi više, moraš to više prije uložiti u njezine rieči, što je,

Digitized by Google

kako se zna, po eksegetsku sučeć smrtni grieh. I ono, što biblija poslje kaže ob ostalom zviezdovlju, nije takovo da bi nas naučilo astronomijskih istinah; nu nije to ni zadaća njezina. Mi netražimo ništa više osim da ona neprotuslovi astronomijskim istinam. Evo stavakah, što Geneza uči:

1. Zemlja je po nauku astronomije samo vrlo podredjeno udo u zviezdovnom sistemu; ali je ona za onoga, koji je nakanio opisati poviest ljudskoga roda, i to religioznu stranu poviesti zemaljskih stanarah, kakova je poviest biblija, glavna stvar tako: da se na ostala tjelesa nebeska obazire samo toliko, koliko su s čovjekom u savezu; zato knjiga postanja spominje sunce, mjesec i zviezde samo kano kakove nebeske luče i mjerila dobe.

2. Pogledom na postanak zviezdah uči Geneza, da nisu od vieka, nego da je uzrok njihovu bitku stvarajuća volja božja; da-li su od Boga takove stvorene, kakove su sada, ili su stvorene u kakovu elementarnu stanju, toga nepovieda Geneza; kada-li su stvorene, da-li prvlje ili poslje onoga doba, kada se zemlja poče zaobraživati u sadašnji si obraz, ni toga nepovieda.

3. Geneza spomenu zviezde istom tada, kada je obstojeći sada odnošaj medju njimi i zemljom ustanovljen; jer istom tada dobiše za pripovjedaoca nekakova interessa. To se dogodi na tako zvani četvrti dan predhistorične dobe; kako dugo pred historičnu dobu, toga Geneza nepovieda.

4. Tumačitelj Geneze može, ako to htjednu dopustiti astronomi, uzeti: da je ona pred četvrtim danom obstojala svjetlobna tvarina ili agens svjetla na tako zvani četvrti dan tako sa zviezdovljem spojena za zemlju, da zemlja prije svega nije pala opet u mrak, niti minute, godine, tisuće i miliune morala čekati, dok bi joj zviezda jedna po jedna po računu brojenu po sadašnjem odnošaju poslala svjetla, nego da je ona u isti mah obskrbljena svom zalihom svjetla. Budući prava narav svjetla za astronome i fizike jošte težkom zagonetkom, a nebudući opet znanost vlastna po sadanjem stanju i položaju izricati sud ter izvoditi zasade o prijašnjem, kako je moguće, posve drugačijem stanju, to se vidi, da se ova i od Wagnera (Gesch. der Urwelt) s ostalimi branjena hipoteza nemože nazvati stalnom. Ako pako astronomija misli ostati pri tomu: da mora biti ter zviezde, koje su sada vidljive, a bijahu vidljive jur od šest tisućah godinah, više tisućah godinah pred historičnom dobom poslaše zrake svjetlosti, ako ćemo da jih vidi historično doba, to ekseget bez okolišanja može reći transeat. Pojam o trajanju predhistorične dobe, što ga eksegeta izvadi iz biblije, tako je pružan, da za koji miliun godinah nemora mariti.

Stotine morda i stotine jur godinah dade Bog da narastu u dalekih krajevih divne prašume, pak sada u naše vrieme drzovitu znaličnu putniku ukazaše se prvi put, i on se smierno divi; pak makar bi i bila istina, što astronomi vele, da jur tisuće i tisuće godinah putuju od najdaljih zviezdah traci, što istom danas dosegoše oko naše: nebi-li bilo pametno, da smierno pogledavamo u nebesa budi učeći budi moleći. In charitate perpetua dilexi te, reče Gospod. (Jer. 31. 3.)

Govor

M. Pavlinovića u XII. sjednici sabora dalmatinskoga o vladinu predlogu za nadzor učiona.

(Konac.)

Tu još ima, gospodo, zalà, obzirom na samu gojitbu. Država, koja nepriznaje crkvene oblasti za rasudbu mnenja i za nadziranje nastave, sobom nemože da nabavi podložnikom nastavnoga jedinstva, nego nemože ni da mladjemu naraštaju pruži gojidbe, bez koje nema početnih nauka.

U slobodi mnenja, daj učitelje što sliede razlikovate nazore, nestalo ti je jedinstvene nauke; koja se ima postepeno gojeniku objavljati, da se um njegov prosvietli, a da mu se volja prigne prama svrham kojim ga je stvoritelj namienio.

Sve tvarne objave red je da su uporavljene u pameti mladenca na upoznavanje ćudorednoga zakona, što svietom vlada; jer bi inače taj mladi um išao sunovratice, i učitelj bi zadrugi vratio člana, koj nebi pojmio svoje zadaće na svietu. Jednom rieči: tu je red da bude nauka i gojitba.

Netreba da nam itko napominje da nauke nemože prvih godina biti bez gojitbe; ali svak se ima spomenuti dobro, da kriva nauka sobom nosi izopačenu gojitbu; da razuzdanost misli zavodi ćudoredje.

To je nedavno sam socializam dokazao.

Hoćeli se učitelj klonuti svakoga vjerozakonskoga nahrcivanja; nećeli kroz razne nauke nikad ni spomenuti o Bogu, o zakonu ćudorednom, on valja da to navlašice radi; da se uzkrati uzprkos naravi samih predmeta!

Tim je učitelj kući opremio maloga bezbožnika; kod toga vjeronauka sama nemože da nadomjesti sve ono, što su druge nauke kroz više godina pretajivale i podkapale.

Pri tom, daj djeci učitelja neodgovorna crkvenoj oblasti za ponašanje ćudoredno, pustio si gojenika u najgrdju pogibelj.

Lakše je to sa mladeži odraslom i provježbanom, koja sama znade nauke rasudjivati, i pojmiti istine. Ali diete iz malena prima prve pojmove, stopro, na neku ruku, razum sastavlja; svaki novi pojam uzbudjuje u

Digitized by Google

djetetu nove ćuti, razum sastavlja; svaki novi pojam uzbudjuje u djetetu nove ćuti, razum djeluje na volju. Djete samostalno nije, rasudno nije. Daj diete u ruke kakvu vjetrogonji, jali smantovu, on će ti izvesti vjetrogonju i smantova.

Država, sa slobodnom nastavom, kroz slobodna mnenja, nemože da tomu lieka dade; kad i nebi gdjegod i sama vlast državna t. j. na glavi državnici od toga bolovali.

Ne treba prebirati povjestnicu, i napominjati začetak učiona i redom po Evropi poglavitih sveučilišta, da se uvjerimo, gospodo, kako je crkva vršila božanstvenu zapovjed: *idjite i učite sve narode.* Nadri-državnici, koji to pravo crkvi danas u ime napredka i slobode odriču, zabacuju svjedočbu svih kršćanskih naroda, koji su svedjer držali, kao što danas svejednako drže, da je obuka i gojitba djelotvorni dio vjerozakona.

Toj istini svjedoče danas svi napredniji i slobodniji narodi. Nek se bečki bürgeri hvastaju koliko im drago, nitko im nevjeruje, da smo slobodniji od Amerikanaca, od Engleza, od Belžanaca.

Amerika, taj zavičaj slobode, najjasnije potvrdjuje zadružni zakon o crkvenoj nastavi. Tu, veli dubokoumni Tocqueville, nastava je u rukuh crkve. Naravno, svaka crkva za svoje.

U Belžu djeca hrpimice bježe iz državnih ućiona, u velikoj većini pohadjaju od početnih učiona do sveučilišta katoličkoga.

U Englezkoj crkva vlada učionami. Najglasovitija sveučilišta Cambridge i Oxforda, sve najveće učione zavise jedino od vladajuće crkve. Kao što opet sami katolici svoje učione nadziru i njimi upravljaju. Pa to ništa nije začudno ni zazorno, izobraženim, slobodoumnim i velmožnim englezima.

Gdje se crkvi nevjeruje, gdje je neznabožtvo zavladalo, priznajem, da se tu osloniti za nevolju na one istine, koje su baštinstvo svega ljudstva: na istine, bez kojih zadruga nebi mogla postojati. U tom slučaju, nitko državi nekrati, da radi zadružnoga reda, brani obćenitija načela od većine priznana; dapače, državna vlast dužna je zauzdati jezike, da na one istine nenapadaju, premda vriedna nije da mnenja obuzdava.

Ali tu nema više kršćanske zadruge; tu smo tureni u poganska vremena; i red je pripustiti znavorim svake ruke i svake stihije, da bulazne sa učiteljskih stolica, i da doprinašaju razdore uz razdore.

Ako je takovo stanje gori po nemačkih zemljah, mi ih žalimo; pa nek im bude nadzora jedino državnoga; ali ovdje kod nas, hvalimo Boga, da još nije tako. Puk naš u Dalmaciji, i jedne i druge crkve, tvrdo vjeruje u vjeru otaca svojih, on vjeruje svoju crkvu. Obe crkve hrane neokrnjeno oblastno načelo; nauke su im pojednake obzirom na temelje kršćanstva i na ćudoredje.

Mi dakle zastupamo narod, kojemu se hoće crkvenoga nadzora u nastavi, da od svoje omladine ukloni zlosretne nauke Rokitanskoga, Moleschotta, Voigta, Wirkowa, Littre-a, koje sjutra nam se mogu učionama baniti, na temelju osnove, što oduzimlje crkvi svako nadziranje nad učionama, bilo u obzir nauke, bilo u obzir ćudorednoga ponašanja apostola znanosti.

Nije nam se oslanjati na obzirnost vladinu Ako danas vladaju sa tužnom Cislajtanijom, umjereni lutorci i rasložari, sjutra ih mogu zamieniti biesni framasuni, čifuti panteiste, materialiste, i takove bagre.

Ne oslanjajmo se na taj ljudski razbor (buon senso), na koji se tanomadne pouzdano ovdje spuščao vrli zastupnik. Ni niemci, ni francuzi, ni talijani nisu ljudi bez razbora, i bez velikih vrlinâ. Pa ipak vidjamo, da kod njih velike slave uživaju, i dosta sljedbe imadu, u Berlinu Wirkovi, u Turinu Moleschotti, u Gjenevi Vojgti, njemačkom i francuzkom Hegeli, i Renani. Tain se raduje, da je napuljska mladež za panteizam. Parižki radnici javno se hvale da su pozitiviste, itd. itd. Ne, nepuštajmo se od pećine na koju nas je Bog utemeljio; neprimajmo pogubna načela, koje će mal po malo i državu, i ljudstvo, i razbor opoganiti. Odbijajmo načelo, po kojem nam se sjutra mogu djeca učiti, i to u ime znanosti: da su ljudi od majmuna; da je misao od živaca i od kojekakovih teklinâ; da je istina ono što se pipa i što se mjeri itd. itd.

Državi recimo sa glasovitim republikancem: „imašli ti ikakve vjere? Vjeri svojoj ti moraš pustiti, da po svojih načelih nauke ravna. Nemaš-li vjere? Tada ni oblasti, ni uzroka imaš, da zadrugu sapinješ kroz svoje naukovne samovolje, da sviesti mutiš sa svojim nazorima.

Nit za nas vriedi prigovor ministarskih prijatelja: da će valjda i svećenika biti u vieću državnoga nadzora. Tamo se zovu pojedini članovi; ljudi plaćeni od vlade, ljudi koji nakon svega bili bi poslovači državni. Pa sve oni bili najbolji i najnezavisniji, to će biti pojedinci, a ne crkva; ona crkva, kojoj se oduzimlje pravo.

Reče nam se valjda: nitko crkvi ni kod nas neće kratiti, da svojih učiona zameće. Znam da to zakoni nazovi-temeljni dopušćaju. Ali tko nezna, da je to nam siromahom prava poruga! Te, kad bi se i napregli, da iz oka iz boka, zametnemo kakvu učionu, odgovorilo bi nam se, kao što se tu skoro nekom biskupu odgovorilo, kad je htio za crkvene gojenike da učionu o crkvenom trošku otvori: daj učitelja od države izpitanih i ovlašćenih; daj sustav, daj misao, daj dušu da prione uz državnu nauku. Inače, nemože se.

Eto što je državni nadzor, volja države, volja odgovornoga ministarstva, organa umjetne većine lutorâ, židova, nemškutara.

Na prvu, neće se dakako sve posljedice neznabožnoga i nerazložitoga načela biločano ukazati, ali će se otrov mučke dosljedno kroz narodno tielo raztakati, da razglavi i razčini sve što je prirodna i zdrava u jadnom puku. Izgledi su nam pred očima od drugih naroda.

Digitized by Google

Država pod izlikom slobode, i napredka hoće da izpije svu životnost zadružnu. Da lakše poda se zbije sve slobode, hoće da rázom odmjeri duše narodâ. Ta vlast hoće silomice da zamieni dva poglavitija ognjišta ljudske slobode, crkvu i obitelj.

U isto doba, kad se država vjere odriče, sprema se da u puku redi savjesti, i da našoj vjeri gospoduje.

Nedavno, zakonarstvo, znanost, umjetnosti crkvu su gledale i nje vrhovnost priznavale. Svietskome duhu nije dovoljno da je to zanio od crkve daleko; nego danas hoće da pogazi otčinsku vlast. U ime vjere vaše; u ime vjere našega puka što ovdje zastupate, uklonite najgrdju pogibelj, što mu prieti ćudoredju i poredku.

Primajte, gospodo, preinake u načinu školskoga nadziranja, dignite iz svećeničkih ruku zvanja nadzornička, urede preustrojte kako vas volja. Ali ne niječite crkvi vrhovnoga prava nadziranja nad naukom i nad ćudoredjem. Neka država nadzira i ravna, nek pravo svoje utvrdi; ali neka ne pomeće crkvenoga prava.

Neprimajmo osnove, koja izvadja pogubno načelo. *Glasujmo za dnevni red.* Nije kud, gospodo, vi koji branite znanost, vi koji zastupate narod kršćanski, nemožete primiti zakonske osnove utemeljene na nekršćanstvu.

Napokon i nada sve kršćani čujte ove dvie tri rieči: *Videtis profecto . . . quam vehementer reprobandae et damnandae sint ejusmodi abominabiles leges ab Austriaco Gubernio latae, quae catholicae Ecclesiae doctrinae, ejusque juribus, auctoritati, divinaeque constitutioni, ac apostolicae sedis Potestati, ac vel ipsi naturali juri vel maxime adversantur . . . . . Commemoratas leges . . . . reprobamus, damnamus.* Gospodo, Roma locuta est.

„Vidite doistine . . . koliko se imaju osudjivati i kuditi ti bogumrski zakoni, što je izniela austrijanska vlada, zakoni proti nauci crkvenoj, pa se najgrdje opiru i samomu pravu naravnomu. . . . Te zakone kudimo, osudjujemo.“ (*S. O. Papa Pio IX.*)

Viestnik.

Zagreb. Pouzdanicu uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu javiše dalje iz pastoralnih konferencijah kotari krapinski i požežki.

— Dne 1. t. m. preminu Andrija Radović, župnik u Crncu u Slavoniji.

— Poznati kod nas misnik družbe Isusove P. Staffler, što je god. 1865. držao u Zagrebu svećenstvu duhovne vježbe, umro je 27. pr. mj. u Kalksburgu u 41. godini od sušice.

— Starinski je po kršćanskom svietu običaj, da roditelji o godu sv. Nikole načine djeci veselje, a djeca se jutrom vesela lica pitaju: što je tebi noćas donio Nikola? Jošte se spominju vremešniji ljudi, kako po Zagrebu večer u oči Nikolina goda bijaše za djecu dan radosti, nu i dan straha i stroga računa. Došao bi Nikola, ali tko će znati, što mu je pod kabanicom? Diete po diete moralo na red, otac, majka, stariji brat ili sestra morali po istini i pravici izpovjediti, što o komu zna dobra ili zla, pitalo se moliti i drugo šta liepa zna, a tada se hvalilo, milovalo i darilo ili ukorilo i zagrozilo; nego i najgoremu oprostilo bi se za prvi put (uviek), da ga nenosi vukodlak ili krampuš, što se za Nikolom sakrio ter kad i kad lancem zazvekne. Dugo bi bilo dosta jedne ovakove prikaze i za ponuku i za strah djeci. To bi sve bivalo po dogovoru i dobro proračunanu načinu medju boljimi susjedi, prijatelji i znanci, ter bi jedna kuća drugoj vraćala zajam. Paedagogične vriednosti tomu običaju nije zašto razpraviti; ali ćemo priznati, da sam u sebi može biti skroz bezazlen i dobar. Davna ga već nestade iz Zagreba, osim što roditelji znadu podmetnuti djetetu kakov darak za veselje i pripoviedku sutrašnjemu danu. — Nego i liepa misao provrgne se na zlo naopakom porabom, ter bi po svaki način bilo bolje, da same misli posve nestane iz pameti, nego da se tjera izopačena. Kako čujemo, stanovite vrsti zagrebački prometnici staviše se ove godine prvi put da uvedu o Nikolinju naopak običaj t. j. da Nikola prosi umjesto da daje. Kasno već u noć zarediše okolo krabulje: jedan s biskupskom kapom i kabanicom, dva kranjemu assistenta, četvrti vrag s lancem, a za svimi hrpa djece što dalje to veća goneći se od praga do praga. Nije pristojno zakrabuljiti se u crkveno ruho, nije probitačno ovakove krabulje bilo s kakovom izlikom puštati u noći pod krov, jer se je u svietu dogodilo krvavih i žalostnih slučajevah; nu najviše zaslužuje vike i ukora: što se liep običaj na uspomenu još ljepšemu činu hoće da prevrne u lakrdiju i ružnu prosjačiju. Tri kralja sa zviezdom, što u božićno vrieme idu okolo: ništa već sada nisu do tri pustolovca obučena u papir s toljagami u ruci, od kojih mnogi niti pjevaju niti znadu pjevati; kako umiju nazvati pomoć božju i blagoslov, tako jim mnogi odvrati — opsuje jim vjeru i njihova tri kralja, a dobro prodjoše, ako jim je tko makar i kroz psovku bacio koj krajcar, a da i nespominjemo kreševa i pjesme, kada se tri kralja sukobe s drugom trojicom, ili kada iz busije navali zavidan neprijatelj. Kada već niti s Nikolom niti s tri kralja nemože biti na starinsku, neka nebude nikako; gradska policija osim višjih ima dosta i nižjih i prečjih za zabranu razlogah, pak ako zabrani, što bismo preporučili, neće biti krivica za ničije starinske pravice, a najmanje će kvarovati tim vjera.

— U Budimu sklopilo se je ove godine družtvo za crkvenu glasbu (Ofner Kirchenmusik-Verein — budai egyház zenegylet) pod zaštitom ostrogonskoga prabiskupa, a zadaću si je stavilo ne samo dići crkvenu muziku po duhu crkvenom i umjetničkom ter izvoditi klasične komade glasbe, nego ujedno podučavati mladež, da umjeća predje s koljena na koljeno, i tako se u pravom svom obliku prostre i zadrži. — Naravno, družtvu

Digitized by Google

treba za polog novca, pak se je zato upravni odbor obratio na sve prijatelje ove glasbene vrsti, naročito na svećenike, a posla pozivnice i na našu nadbiskupsku stolicu s molbom, da bi se preporučilo. Čini nam se po proglasu, da bi to družtvo imalo biti, što mi jur davna imamo u Zagrebu. Darovi šalju se blagajniku Adolfu Staufferu, nadučitelju gradske djevačke učione, grad, Fortuna-ulica br. 134.

Pešta. Dne 30. stud. primljena je u posl. domu poznata Eötvöševa zakonska osnova o razpitnih razprah mješovita braka; a primljena u cielu (vidi br. 48 našega lista), samo je izpušten dodatak, kojim se protestantom daje na volju postaviti si ženitbene sudove; jer u ime njihovo očitova poslanik Nyary, da se toga prava odriču. I zak. osnova za medjuvierske odnošaje primljena je bez generalne razprave u specijalnoj s neznatnom promjenom (Vidi broj 42). Dne 1. pros. primljena je u velikaškom domu škol. zakonska osnova. Proti njemu govorahu nadbiskupi Simor i Haynald, veliki opat s Martinova brda Kruesz i bar. Lad. Wenkheim. Za čudo je, kako je mogao za nju govoriti grčko-kat. biskup velikovaradinski Pap-Szilágy i nadati se od nje tko zna kakovu sve napredku za narod, najpače za Romane. Dne 6. t. m. primljen je u velikaškom domu i medjuvierski zakon bez promjene, samo što je kod §. 9. izpušten dodatak o kazni svećenika.

Veliki Varadin. Biskup velikovaradinski Franjo Szaniszlo dieli na dobre nakane vazda obilato, pak i najnoviji dar njegov kaže mu i darežljivu desnicu i pravi smier biskupskoga duha. Položi naime zaklade: za plaću trojici profesorah filozofije u velikovaradinskom sjemeništu 10.000, za povećanje plaće: profesorom bogoslovnim 6000, isto tako katebeti na preparandiji 2000, duhovniku u županijskoj tamnici 2000, za slabije kapelanije 5000 for. i najzad za povećanje plaće pjevačem u stolnoj crkvi 4000; zatim za nemoćničku zakladu 5000 i za različite dobre namjene 2000 — svega 40.000 fr.

Beč. Ravnatelj bezvierskoga paedagogija dr. Dittes izdade nedavno djelo: „Osnova gojitbe i obuke.“ Djelo to u oštroj je opreci s kršćanstvom i sa svakom crkvom. Po uvjerenju toga doktora mlad je čovjek stvor bez ikakove sile duševne, te istom gojitelj može i ima unj staviti sve, što treba. Diete neima volje, nego samo hoće nešto, neima čuvstva, nego osjeća samo, neima savjesti, nego mora se u njem tek stvoriti ćut za pravdu i nepravdu. Štogod ljudi misle o ćudoredbi i dobru, svi ti pojmovi rudjaju se u djetetu izkustvom u životu. Po dru. Dittesu diete neima duše, već samo neki fizičan mehanizam, kojim se može pokrenuti. Diete indi bude ono, čim ga učini gojitelj, ter sliedi odatle, da bi se lopovi imali propustiti, a gojitelji jim vješati. Bude-li se pisac držao toga načela, to bi mu položaj na paedagogiju u Beču mogao postati opasnim i „škakljivim.“ Austrijo! raduj se, takav paedagogij širit će slavu po svietu!

Rim. Čuje se svaki čas pripoviedka o brigantih, kako su drzoviti, ter se zanesu do u sam grad. Tako nedavna navališe na škotski kolegij. Gojenci bijahu upravo kod večere, kad ali unidje kroz vrata, što ostadoše otvorena, šestorica puškami i noževi oboružanih momakah. Sumljiva ta družina upitat će namah, gdje je otac rektor; nu čuvši, da ga neima doma, stupe momci pred vicerektora g. Campbella, neka jim dade jesti i piti, pak on čas da izbroji 2500 škudah. Vicerektor će na to, da on toga nemože, nebudući gospodarom i čuvarom novacah; nu briganti navale nanj silom, ter će ga odvući sa sobom. Šta mogaše mladež drugo, van prosi i moli svoga vicerektora, neka se poda sili, pak da ide s briganti. Sada će briganti sa svojom žrtvom povedši ujedno dječaka Benvengu iz kolegija preko Palazzuole u šumu kod Facole. Oko polnoći vrati se dječak s pisamcem, gdje se tražilo 2000 škudah kao odkupnina, što bi ju imao donieti sam on najkašnje do poslje podne dva sata. Sve to čulo redarstvo i za čas obkoliše šumu žandari i vojnici. Briganti videći u kakovoj su pogibelji, puste vicerektora, te se siromah jur do večera vrati kući. U šumi uhvatiše vojnici čovjeka s butinom, na koga je sumnja da ju je ponio iz kolegija, a i Benvenga misli da pozna hajduka. U pisamcu vele lopovi, da su od čete Foucove.

Bruselj. Početkom p. m. poduzeše riedki hodočastnici pobožno putovanje iz Bruselja k čudotvornoj slici „Naše mile gospe u Halu“ 4 sata daleko. Hodočastnici bijahu prosti zidari, a s njimi u družtvu gospodin i gospodja, imajući ravno karucu, nu putujući s prostimi radnici pješke, kao što dolikuje hodočastnikom. Svećenici dočekaše pobožnu četu i odpratiše ju s gorućimi sviećami u crkvu, gdje se odslužila sv. misa svečana i obavila pobožnost. Poslje službe božje vrate se hodočastnici u gostionu, gdje bijaše za nje sve jur priredjeno. Okriepljeni na duši i tielu pozdraviše jošte jednom čudotvornu sliku kraljice nebeske i krenuše se hodočastnici na put, s njimi dakako gospodin i gospodja, a za njima opet prazna karuca. Došavši donekle razstanu se s prostimi zidari, svojim družtvom na pobožnom putovanju, gospodin i gospodja, i odoše put svoga dvora. Taj gospodin i gospodja bijahu kralj i kraljica, što u zoru uraniše, da s prostimi podanici svojimi hodočaste k majci božjoj pomoćnici te izprose milomu čedu svomu dragi život od predrage majke Isusove, čudotvorne gospe halske.

* Svećenici pred sudom. Pokupismo evo na kratko od zadnja dva mjeseca odsude izrečene u Austriji proti svećenikom kano propovjednikom ili urednikom katol. listovah. Dne 25. rujna stade na sud u Mostovom (Brüx) u Moravskoj o. Vjenceslav Starah, župnik u Šelesu, okrivljen prestupkom bune. Pregreška stoji u propoviedi od 6. listop. 1867., i okolišni sud stavi ga sbog nje 27. pros. l. g. pod tužbu, ter je

Digitized by Google

istom koncem rujna t. g. pozvan na konačnu razpravu. Obtuženik brani se sam. Drž. odvjetnik tuži ga, kako je bio nakanio propoviedju nagovoriti župljane, da bi poslali na carev. vieće (gosp. dom) molbu za konkordat, ali je pri tomu psovao i grdio poslanički dom. S ostalim da reče: „Juriste nakaniše dokinuti duh. sudove ženitbene samo zato, da odvjetnikom pribave muzaru kravu.“ Držv. odvjetnik predloži kazne šest tjedanah zatvora i plaću sudbenih trošakah, a takovu odsudu izreče i sud. Prizvao je. Tu je dakle „fiškalska muzara“ najstrahovitija rieč grehote. Nego, što označuje novu slobodu i duh suda, to je ponašanje predsjednika Hauera. Evo ćemo navesti prave njegove rieči: „Biskupi postaviše toliko kan. zapriekah ženitbenih i drže jih — pak ipak opraštaju na molbu stranakah: zašto dakle drže s jedne strane zapreke da stoje, a s druge opraštaju ženike od njih? Tako rade oni samo s toga razloga, da iztisnu po dispenzaciji silna novca. Novac je razlog biskupom stavljajući zaprieke . . . . to je dakle samo biskupska pohlepa za novcem.“ — Kako je pohlepa za novcem oko ženitbe, tako je oko nje i još oko škole samo biskupska pohlepa za gospodstvom. „Biskupi i vas kler pogledom na ženitbu i školu hotijahu samo i hoće da gospoduju, pak iz ote pohlepe iztiče onaj odpor, što nedaju ženitbenih i školskih posalah iz svoje ruke itd.“ „Škola pod dosadanjom upravom klera ništa neuspieva niti nevalja (sato valja i dobiše austrijske škole najviše nagradah na parižkoj izložbi); škola je pod klerom posve propala, kako vas sviet danas jasno vidi; kler nesposoban hoće samo da gospoduje, zato mu se ima uzeti supremacija; tko za školu ništa neplaća, neka nad njom niti nezapovieda, kler neplaća ni novčića — dakle.“ . . „Kamo će to doći i što će biti, ako biskupi budu izlazili s takovimi pastirskimi poslanicami kano n. pr. osobito biskup linački!“ Zagovarajući evo predsjednik odvjetnike u saboru i izvan njega ter blage njihove namjere, šiba one, za koje sbilja neima obrane, ako sudovi budu takovi, kakov je predsjednik suda mostovskoga.

U Pragu dor. bog. o. Vaclav Houska, nadbiskupski tajnik i privr. exhortator akademički obtužen rad prestupka bune počinjene propoviedju rečenom 29. ožujka t. g. u crkvi sv. Klementa, stade na konačnu razpravu 6. stud. t. g. Ove razprave štampane gotovo je pun arak, a vrlo je zanimiva; moramo dakle iz nje štogod više povaditi. Civilni c. kr. policijaš Franjo Bach stupi u crkvu, gdje Houska propoviedaše, puk (oko 200 mlad. obojega spola) smije se na časove, policijaš odišao doma i pobilježio, — odatle tužba. Osobito, što je Bach zabilježio jest: „Svagda se držahu ljudi zapoviedi božje 6. Nebluduj i 9. Nepoželi tudje žene. Ali gospoda u Beču misle, da svim ljudem od Adama i Eve do našega vremena bijaše pusta slama u glavi; naravno, sada jim je prosinulo glavu svjetlo — ali od kuda? valja da sa sjevera, iz Saksonske, iz Draždjanah.“ Govornik dokazujući zle posljedice gradj. ženitbe navodi u primjeru židova (Jitzig Jeiteles) i kršćanku (gospđna. Ružica Lilienthal), pak s ostalim, kako se nad čedom roditelji pravdaju, bi-li diete obrezati ili krstiti, krštena se djeca poslje rugaju otcu i židovčićem: hepp! hepp!, a židovčići materi križem; dalje razloži da bi bile dvostruke takse itd. U primjerih rabljenih razumio je policijaš ime poznata krčmara i njegove konobarice kod Praga, pak i to je nekakova tegota. Najzad dolazi govornik da predstavi sam čin vienčanja u kancelariji: kopulator obukao službeni frak, pikač klobuk natakao i pripasao sablju pikalicu, ter pristupi k službenom oltaru. Taj službeni oltar jest običan pisaći stol, a na njem s ostalim dretva i nožice kano simboli za svezanje i razvezanje ženitbe. Jošte dodje diete iz toga braka k tomu oltaru, ter ga mora krstiti kakov poslužnik Franc tintom, pokle ga župnik nehtjede krstiti. Za začin reče jošte na koncu, da mu se gradj. ženitba vidi što i ženitba na pozorištu, gdje glumac igrajući viteza Šnjofoniusa uzimlje gospodičnu Mordolinu, a treći jih glumac vienča itd. Houska brani se vrlo dugom besjedom, da je za predmet propoviedih za svu godinu bio uzeo konkordat i pojedine točke u njem, ter tako redom govoreći da bi bio došao na ženitbu i ženitbene sudove, da i nisu izašli novi zakoni austrijski, a uzeo konkordat, jer sve novine bubaju po njem; o gradj. ženitbi da je govorio obćenito ter austrijske ni samo riečju da bi spomenuo; priznaje, da izreče riečih, koje slušatelje mogoše ganuti na smieh, kako stvar ište; ali policijaš da je mnogo toga samo bez saveza zapamtio, a više prevrnuo. Tri svjedoka zaprisežena priznaše, da čuše riečih smiešnih. Jitziga, Mordulinu i Šnjofoniusa, a osvjedočiše se iz propoviedi, da gradj. ženitba nije prava ni hvale vriedna — dalje ništa. Nada sve je zabavan izpit Bacha, a kao značajku smiemo sbog kratkoće spomenuti samo nekoja pitanja i odgovore. Gdje ste i što učili? Drugu školu u Papovicu. Jeste-li učili hitropis (těsnopis)? Jesmo, jesmo diktando! Kako je gospodin dokončao propovied? Ovako: bližnje nedjelje za 14 danah (smieh) opet ću propoviedati. Pitaju ga, da-li razumie rieči nekoje, on pako nerazumije, već se samo poziva na svoje bilježke, koje su prava božja istina; pitaju ga i za tu božju istinu, kako se je dogodilo, da ju je napisao; a on će reći, da je pomislio, nebi-li od tuda bilo kakove koristi. Na sudu su dvoje bilježke: pitaju ga dakle, kako je to? Ja sam svoje napisao, pak zatvorio pod ključ; a jedne sam uzeo od g. aktuara, pak od njega prepisao (smieh). Od kuda njemu? Nezna. Pita se: je-li razumie nekoje rieči koje su u bilježkah? Nerazumie. Kako se može zapamtiti i zapitati što se nerazumie. Tako jest; ja si nemogu pomoći, ja neznam, ali jest tako! itd. Državni odvjetnik predloži zatvora šest mjesecih i trošak, a obsudjen je na 14 danah zatvora. Razlog su: „gospoda u Beču“; jer da nije mogao misliti drugo, nego poslanike u carev. vieću.

Digitized by Google

3. P. Josip Vinopal, kapelan u Šnobolinu, porad propoviedi rečene 20. kolov. stoji dva dana u (19. i 20. stud.) Opavi u Sileziji na konačnoj razpravi, dok mu sudbeno vieće izreče ovaj sud: Josip Vinopal pronašlo se je da je krivac zločina uvrede veličanstva i prestupka proti javnom miru i redu, i zato odsudjuje se na tamnicu od dva mjeseca i naknadu troška oko suda i kazne.

4. Sveć. Vonbank primireni gimn. profesor i urednik u Bregenzu izlazećega „Vorarlb. Volksblatta" stoji 14. stud. pred sudom u Feldkirchu. Objekt tužbe jesu dva članka u njegovu listu: „Gegen den Bischof" i „Gegen die Bischöfe." Vonbank priznade da je prvi članak napisao sam, a drugi da je uzeo iz „Augsb. Postz." U prvom članku pripovjedajući istinit dogodjaj, da je proti linačkom biskupu porad past. poslanice povedena iztraga, uvrštena je zaporka, gdje se za jednu gradj. ženitbu i držanje vlade naprama njoj uzdahnu: „Kakova-li je to vlada?" U drugom članku veli se, da se češki biskupi zato natežu (gemassregelt); jer ustadoše proti gradj. ženitbi. Obtuženik braneći se sam kaže za onaj uzdah, da je on izrazio samo svoje i svojih štiocah čudo; jer se je puk nevičan čuti tako priekih i oštrih vladinih naredabah sbilja zapanjio, a to je minimum kritike; za lojalnost kroz vas viek svoj donese tri svjedočbe, pak na račun otih pisamah upusti se dalje dokazivati: da je i on za ustav (u ideji), ali je drugo ustav a drugo ovakovi zakoni; dalje: da bi vlada mogla naći prečjega i pametnijega posla, nego što je praviti razdor stranakah još veći. Predsjednik mu presieče rieč, da on neima vlade učiti, što njoj raditi valja. Obtuženik reče još: da mu sva iztraga i razprava nije dokazala kakove krivnje, i tim svrši razprava. Obsudjen je sbog „prestupka bune" na osam danah zatvora i 60 for. gubitka od kaucije.

5. Još imamo spomenuti čudnovatu jednu osudu. Župnik u Štaj. Lužnici, čovjek, koj si je kroz 37 godinah pastirovanja stekao velikih zaslugah za crkvu i državu, a u svojem župnom mjestu podigao učionu davši polovinu svoga imetka za zemljište i kuću, bi od c. k. kotarske kapitanije Murau „porad demostrativna odpora i prkosite demonstracije" bez svake iztrage, presluha i suda obsudjen na 50 for. globe; a to zato, jer je na intimaciju, s kojom namjestničtvo javlja ministarsku naredbu o pisanju maticah, odpisao kapetaniji kotarskoj ovako: „Župni ured nemože zadovoljiti naredbam vis. ministerija, jer se one protive naredbam kn. biskupskoga ordinarijata, kojemu je župni ured podredjen." Tri dana poslje toga pisma dodje u Lužnicu žandar i preda župniku spomenutu osudu. Prizva.

Spomenuti ćemo još dva slučaja svećeničke samokrvi, što je s neprijateljske strane dosta dalo povoda ruglu i psovki. Klein kapelan u gradu Marbachu, 32 godine star, ubi se iz kubure 18. rujna. S večera igraše s drugovi partiju whista, a poslje igre dade si odključati vrata rekši da ide na šetnju; ali stupi do koljena u Dunav, i ubi se iz revolvera, a stanovnici bližnji čuvši pušku podju tražit ter ga nadju gdje se hrve sa smrću. U sobi ostavi cedulju: „Nebojte se za mene, mrtav sam; a zašto sam se ubio, toga Vam netreba znati." Liečnici razporom nadjoše više falinagah na srcu i mozgu, a svećenstvo kotara njegova svjedoči; da je bio pobožan, revan svećenik, lane poslje puta u Pariz da je iz pobožnosti putovao na tri glasovita proštenjišta i nakanio u to ime putovati u Rim, nikada se pred nikim nije potužio, da bi promašio stalež, a materijalno stanje nije njega progonilo nimalo: svi se dakle slažu s liečnici, da mu je bolest uzrokom samokrvi.

U Rataju kod Kromjeriža u Moravskoj objesi se u svojoj sobi noćju med 29. i 30. listopadom tamošnji župnik i bivši dekan Josip Bilek, svećenik znanstveno naobražen. Trpljaše duge godine od nekakove dušne boljetice i osobito od uglavice, da njema obstanka i života neima, a na dva puta ludovao je jako. Rod ga nagovori, da ostavi župu, pak da ide k bratu si župniku i dekanu u Českoj; ali prije nego će onamo, zadavi se nebog. Visum repertum svjedoči podpunu ludost; zakopan je na tiho u župno groblje.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. I. reda: g. Ivan Hohnjec, žup. u Mihaljevcu; kano čl. II. reda: gg. Antun Jakševac, podarhidj. kot. vinkov.; Filip Molnar, žup. vinkovački; Toma Vidović, prisjed. duh. stola i predstoj. grčko-kat. sjemen. u Zagrebu; Josip Hiter, žup. u Štefanju; kano čl. III. reda: gg. Edvard Fink, podarhidj. i žup. u Radoboju; Karlo Hartl, žup. jarminački; Matija Babić, uprav. župe kopaničke; Skender Mandt., duh. pomoć. vinkovački; iz puk. brodske kano čl. II. reda: gg. Andrija Ivić, trgovac u Rajevu Selu; Ilija Mandušić, trg. u Drenovcu; kano čl. III. reda: gg. Matija Lazić, žup. klokočev.; Mihovil Lerić, obć. učit. u Babinoj Gredi; Aleksa Skorić, uprav. poruč.; Radoičić starješ.; Ilija Nikoljačić, obć. učit.; Ivan Vukranović, kapral, svi u Ivakovi; Luka Kovačević, stražm. u Retkovcu; Antun Mihaljević, obć. učit. u Starih Mikanov.; Ivan Nedeljković, obć. učit. u Novih Mikanov.; Josip Jozičić, obć. učit. u Vogjincu; Petar Mudrinić, računov.; Antun Šranković, nadšum.; Ivan Spudić, nadučit.; Gjuro Szerpak, sudb. pisar; Andrija Babić, sudb. pisar; Ivan Laubenstein, štop. straž.; Ivan Gregorović, štop. straž.; Franjo Svetić, štop. straž.; Martin Nikolić, vojni tamničar; Stjepan Grotić, podučit.; Franjo Petrović, straž.; Mato Miličić, dnevničar; Pavao Stojšić, dnevič., svi u Vinkovcih; Aleksa Khern, kapet.; Franjo Tomljenović, nadpor.; Josip Lerić, stražm.; Ivan Maršić obć. učit.; Josip Benaković, pošt., svi u Županju. (Dalje drugi put.)

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 51. Tečaj XIX. U četvrtak, 17. Prosinca 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Crkveno pitanje ugarsko.

Ugarski sabor zaglavi 10. prosinca t. g. trogodišnje viećanje. Velik je u poviesti ugarskoj i velika zamašaja netom razpušteni sabor s obzira državnoga, nu velik i s obzira crkvenoga; jer državu nasadio je na nove novcate stupove, a pomaknuo je na nove trupce i crkvu. Hoće-li biti tako i slavan, kako je važan i zamašan, to je zagonetka, koja će se tek razriešiti. Pod konac gonilo se sve brže bolje: dolnja sabornica probavila i podala, a gornja prihvatila oberučke i opravila za čas, pak u malo danah eno iz zakonarskih sborovah važnih po crkvu i državu zakonah. Crkve se osobito kasaju zakoni školski, medjuvierski, u kaznenom postupku klauzula o ženitbenih sudovih i zakon o mješovitom braku. Odnošaj medju državom i crkvom ugarskom nemože se jošte nazvati uredjenim, ali je i u tom pogledu jurve razgovetno označen smier. Pitaš-li: čije je djelo sadanja Ugarska? odgovara ti se: Deakovo! a Deak odbija to sa sebe rekši: stvorila je nju sloga, a slogu stvorila tvrda načela, koja jedina vežu ljudski um i srce. Neka bude; ali je duh Deakov barem vodio, pak ćemo toga duha malko ogledati.

Slava velikoga ugarskoga domoljuba ori se daleko preko medjah njegova doma. A slavan je, kažu, prije svega značajem svojim; jer ne samo Magjari, nego i mnogi u taj narod zaljubljeni dusi hvale u Deaka pošten, pravedan i žilav karakter, kakova jedva vide još u koga velikana politika. Pak držeći sviet toliko do njegova značaja drži za nemoguće: da bi taj čovjek ikada progovorio ili štogod učinio proti svomu osvjedočenju; nije moguće, misle, da bi on hotice i znatice pomogao komu i podao ruku u krivici; nije moguće, da bi on ikada sustao u boju za istinu i pravicu. Koga je ponesla sreća na višinu ter si je pribavio toliko ugleda i došao na takov glas: taj može kretati narodom i još drugi sviet izvan medjah začarati, da mu se sve, što on rekne ili uradi, pričini golom istinom i pravicom. Takov duh vlada duhom množine; kad on u kakovu pitanju progovori, tada je rieč njegova dogodjaj silan, a misao njegova pretegla je sve na svoju stranu. To je kažu ugarski Deak. Osim značaja i moralnih vrlinah riedku kažu u njega političku mudrost i vještinu: nije dakle čudo što on vlada, nije čudo da je diktator vladi i narodu. Hoćeš-li dakle prepoznati smier duha i politike magjarske u obće, a posebice smier politike naprama crkvi, tada oštro pazi na rieč i mig Deakov. Puno kaže, što on u sredini svoje velike družine rekne, a još više što zašuti ili samo natukne.

Deak je katolik, nu katolik, koj se je visoko uzvinuo nad rimski katekizam. Pred dvie godine reče on sasma hladno veliku rieč: „Prošla su jur vremena, kada se je čovjek sudio i cienio po svojem katekizmu.“ Prosto njemu bilo tako misliti; nu za pravoga katolika nit je prošlo niti će proći vrieme, da rimski katekizam bude podlogom i zavjetkom svoj teologiji, filosofiji, moralu i pravu, ter da s njim katolička crkva stoji i pada.

Deak je nedavna u poslaničkom domu ugarskomu izrekao svoju misao o sudovih ženitbenih. Reče, i pravo reče, neka ženitbeni sud ostane crkvi; pravo reče, da ostaviti kršćanom rimske i grčke crkve duhovni sud o braku ište pojam slobode i pravde. Neka evo sam rekne: „Idea slobodne crkve i ravnopravnost svih vierah hoće, da svaki državljan, bio on koje god vjere, može po zakonu svoje vjere slobodno živjeti, ako se neprotivi svrham državnim, a niti vriedja slična prava drugih. Ova po mojem sudu nepobitna istina ako se uporavi na preporni slučaj: gdje u zemlji ima vierskih sektah računajućih u članke vjere svoje i to, da jim valja-

Digitized by Google

lost ženitbe po tvrdih načelih vjere ima suditi duhovni sud, zar bi bilo pravedno i mudro, kad bi jim zakonar odgovorio: „Ti se nesmieš toga svoga zakona vjere držati; jer ja hoću da mi bude za svakoga jednak oblik, pak ovomu momu za volju moraš se ti okaniti tvoga“, akoprem niti se zakon vjere protivi svrham državnim, niti vriedja slična prava drugih vieracah? Ima pako sbilja u našoj domovini vierskih sektah, koje spomenuti nazor drže za zakon svoje vjere, a ima njih mnogo; takovi su rimski katolici i sljedbenici nesjedinjene iztočne crkve. Zar bi dakle bilo mudro, mir, viersko osvjedočenje svih njih bez potrebe, ne porad jednakosti prava, nego porad jednakosti forme razdražiti?“

Prije svega iztaknuti nam je i tu, kakov je Deak katolik: njemu je izvorna i prvobitna, jedina prastara, po historiji i dogmi nepobitna Hristova, obćenita svih narodah crkva, iz koje se luče sekte, samo puka sekta kako i druge; jurista Deak jest što su i drugi doktori i profesori „suverene“ znanosti. N. pr. dor. Rokitansky reče u carev. vieću: „da on u religioznom moralu nenalazi uzroka, zašto bi ikoju crkvu više cienio od druge; jer u moralu i buddhisma kano i židovstva vidi sve temelje za modernu pravnu državu.“

Nego načelo je Deak pogodio: svakomu državljanu mora da bude prosto živjeti po svojoj vjeri, i tko će reći, da toga neište pojam slobode i pravde? Ali katoliku i Grku nesjedinjenu jest zahtjev vjere, da u ženitbenih poslovih sudi crkva, pak po takovu očevidno je, da bi rečenim vjeram uzeti duhovne sudove ženitbene reklo povrieditи slobodu i pravicu. Dotle može se dakle s ugarskim državnikom slagati svatko pravedan. Idea slobodne crkve i ravnopravnosti vierah ište da svakomu bude prosto živjeti po svojoj vjeri — to je načelo; a pravo načelo mora valjati u svem, mora biti mjerilom u svakom iste struke pitanju. Po volji natezati ga da amo valja, a onamo nevalja, bilo bi pravoga čovjeka nedostojno.

Ali što da reknemo na ono, što Deak kašnje reče, da on proti načelu i uredbi obvezne gradj. ženitbe nejma ništa! Kako je zakon katoličke vjere, da o valjanosti ženitbe ima suditi samo crkveni sud, to je upravo tako katolički nauk: da crkva, i to jedina crkva ima ustanoviti za pravotu ženitbe uvjete. Ako dakle ište sloboda i pravica, da se katolikom ostave duhovni za ženitbu sudovi, to ište ona dosljedno, da se nedira niti u crkvene zakone ženitbene. Uredba pako obvezne ili pod silu gradj. ženitbe daje državi, i to jedinoj državi moć staviti za pravnu valjanost ženitbe uvjete. Kako će dakle Deak uputiti koga, da uredba obvezne ženitbe neprotuslovi načelu vierske slobode, što je sam u teoriji brani? Ili zar će se i Deak prihvatiti onoga često čuvena izgovora ter dokaza: da država neposiže u krug sviesti, niti pojedinu čovjeku nekrati obdržavati pravila, što mu jih za pravotu ženitbe kaže držati crkva? Taj razlog nevalja, kako mu nevalja niti prorek. Nevalja razlog, jer ako i dopustimo, da zakon pojedinca nebi silio raditi proti zakonu svoje katoličke vjere, već je i samo to za vjeru tegoba, ako mu država prekršaj vierske dužnosti olahkoti i vodi ga na to. Ali je i prorek posve kriv. Svuda, kuda je država preotela sebi vlast graditi zakone za ženitbu, ne samo da je ona zabacila crkvene za valjalost ženitbe uvjete, nego je postavila i novih još zapriekah.

Nedirajte, reče Deak, jer nije potrebe; nebi bilo sada mudro dražiti i buniti, jer bi sukob i razmirica s crkvom mogla mnogo toga pokvariti. Na čast ti takova pravna sviest! Kako može bistra glava, osim ako o svojoj katoličkoj vjeri i sviesti vara sama sebe ili druge, reći: katolička ženitba kao takova visi o crkvenih uvjetih, a država usuprot ima pravo da u sgodno vrieme — po prilici kada puk jače ohladni i omlitavi u vjeri, postavi druge naredbe. Deak katolik u principu neima ništa proti gradj. ženitbi obveznoj; nu za to nije još vrieme; treba počekati dok se mi ojačamo i osiguramo, a katolici budu „razumniji“ — razumniji proti nauku crkve. Mudroj glavi jedno oko dosta.

Ako se je dakle sklopila po crkvenom zakonu valjala ženitba, a proti njoj stoji državna zapreka: zar tim država nesili bračne drugove razlučiti se, dok jim katolička vjera zapovieda ostati u bračnoj zajednici, i smatrati se da su svezani vezom nerazrešljivim? A lahko je osvjedočiti se, da niti u drugom slučaju, kada država nepriznaje koje crkvene zapreke, nemože ostati bez nemira sviesti. Tko je katolik pomoćju države nemareći za crkvenu zapreku sklopio ženitbu, taj prkosi naredbam svoje vjere. Pak ako i jest ušutkao za čas sviest, zar je siguran, da mu se nikada neće probuditi? Tu ga primorava država ostati u zajednici, koju mu sviest kaže griešnom. Pusta je dakle nedosljednost, što Deak za volju slobode i pravice hoće da ostanu duhovni sudovi ženitbeni, a opet nezabacuje gradj. ženitbe. A tko će dokučiti, kako Deak može svjetovne u istom poslu sudove, koje za volju načelu slobode u Ugarskoj zabacuje, u Austriji brani?! Reče dva razloga. Jedan, da su već i prije u Austriji obstojali svjetovni sudovi ženitbeni. Tužna razloga, i tim tužnijega, što izadje iz ustijuh Deakovih! Što je jedan put zahtjev slobode i pravice, nije valja prestalo biti zahtjevom zato, jer prvlje nekada bijaše proti tomu zahtjevu grieha. Netreba tomu jake oštrine uma, nego svatko može previdjeti: tko tako mudruje,

Digitized by Google

da se igra s logikom. Tako mudrujuć možeš dokazati ne samo potrebu svjetovnih za ženitbu sudovah, nego i potrebu absolutizma, cenzure, torture i svačesa, što bijaše nekada. — Jednak mu je i drugi razlog. Deak reče: da je u Austriji trebalo ukinuti duhovne sudove ženitbene, jer je nje tamo bio uveo konkordat. Nauka moderne države kako se zna, zabacuje sve konkordate. „Država je za svoje podložnike izvor svakoga prava; s uzvišenim dostojanstvom države nebi se slagalo, kad bi se obvezala ugovorom, da jošte od kuda ima za njezine podložnike teći prava i zakona, a ne da si ga ona jedina mjeri po svojoj volji. Jest država u prvašnja vremena sklapala s glavom katoličke crkve konkordatah, učinila je ona to i u našem vieku, nu učinila samo nepoznavajući svoje naravi ni zadaće. Pokle nam je sada sinulo pravo svjetlo, proglašujemo mi takove ugovore za ništetne.“ Vidi se, da se i Deak drži ote nauke. — Nije ovdje dokazivati, da je teorija o svemoći državnoj posve naopaka nauka sa svakoga obzira; nego nam je iztaknuti osobito, kako Deak grieši u dosljedicah. — Stavimo se na stanište Deakovih nazorah ter recimo, da se država po kakovu ugovoru s papom nije obvezala, dosljedno da nije dužna držati konkordata. Nu zar, ako koji akt neveže, sve valja zabaciti, što je unj bilo ušlo naravna, dobra i pravedna? Duhovni sudovi ženitbeni jesu za katolika zahtjev slobode i pravice, jesu zahtjev, što ga pravedan zakonar mora štovati, bilo to ili nebilo u kakovu ugovoru. — Jedno je jedino u bitku pravo, kako je i jedna istina i jedan Bog; jedna ljudska narav i jedno na njoj gradjeno ljudsko pravo. Deak je utjelovljeno živo „ugarsko“ pravo, pak morda u tom pravu ćuti on dubokih i tanahnih razlogah, zašto tako govori. Ćuti on morda i to, da mu je logika malo drugčija; ali se po svoj prilici nada, da će se po „ugarskomu“ pravu oprati od svih takovih griehah. Idemo dalje.

Kad ustadoše braniti u saboru dva katolika katolički karakter sveučilišta peštanskoga, rekši, da nevalja dirati u katoličko blago i namjene pokojnih zakladnikah, uteče u rieč Deak. Tu se pomrsiše misli, poviknu on; nitko nije nakanio grabiti za državu fundacije, koje nisu njezine. Treba dobro razlikovati. Sveučilište zove se „kr. ugarsko sveučilište“; a da nije državno, nebi se tako ni zvalo. Ono sveučilište, što ga utemelji Pazman, neka bijaše navlastito katoličko; nu od kada je njega Marija Terezija razprostranila i medicinsku mu granu pridala, izgubi ono katolički karakter i postade državnim zavodom. Druga je sa zakladami; tu je valja veći dio katoličkoga blaga, ali nikomu neće pasti u glavu da dirne u nje. — Tako mudruje prvi pravoslov ugarski: državno je, jer se zove kraljevsko ugarsko; a kraljevsko se zove jer je državno. U Austriji i Ugarskoj svaki zavod naukovni, čim se rekne carski ili kraljevski, umah se zna, da je katolički, sve skoro do onda, do kada i država s vladalačkim domom imaše značaj katolički, a to do godine 1868. Davna bilo, Deak s ogromnim napredkom daleko odjurio ter se već niti nespominje. Množina je gimnazijah i drugih zavodah javnih s bilježkom „c. k.“ i „kr.“, državni zakon kaže mu osnovu, vlada imenuje učitelje, a izlučno su ipak katolički zavodi, kako i jesu podignuti o katoličkih zakladah privatnih ter državu nestoje niti novčića. — Eno isto prvo ugarsko sjemenište u Pešti zove se: kraljevsko središnje ili glavno sjemenište, pak će zar Deak još iz naslova dokazati, da je ne katoličko nego državno, t. j. za blagoslove svake vjere ili makar: „državno bogoslovno bez obzira na ikakovu vjeru sjemenište.“ Postanak, razvitak zaklade, dotacija, vas ustroj i sustav na veliko i na malo do pedelova štapa: kaže na universitetu karakter katolički; nu Deak zna dokazati protivno iz gologa naslova. To je vrlo poguban po katolike ključ: po takovu dokazati će se na brzo, da katolici imaju ikoj ili nikoj zavod. — A silno blago katoličko u zakladah! Hm! u to neće nitko dirnuti — zaklade ostati će zaklade tamo gdje su, ter iz zakladnih listinah i povjestnice slobodno će se dokazivati, da bijahu nekada i one i zavodi na njih osnovani katolički; nu sada su državni. U zaklade nesmie nitko dirati; nu zavodi su državni!

Divna je Deakova teorija o narodu i narodnosti; jer po njegovu je u svoj Ugarskoj i Erdelju „samo jedna politična narodnost, jedinstveni, nerazdieljivi narod ugarski t. j. sve magjarski, a drugo su sve samo na prosto narodnosti bez naroda, i „jezici u zemlji rabljeni.“ Ministar Eötvöš bijaše u istom pitanju konsekventniji. Kad se je radilo o zahtjevih narodnostih ugarskih, reče on vatrenu besjedu proti istom principu narodnosti. Nam svim neima spasa, ciknu on: svi ćemo utonuti u moru velikih prosvietljenih narodah; pak i neka, što nas je briga; sloboda i prosvjeta pravo su nam geslo. Morda Eötvöš i sbilja tako misli i ćuti, kako govori; nu ako i nemisli ter makar težnja magjarskoga naroda, uz koju je on svom dušom prionuo, još i za drugim ide geslom, ipak je rekao istinu. Tko državnikah kani zažmiriti i oglušiti, da nevidi i nečuje drugih u državi narodah i narodnostih osim gospodujućega, ili je osim sile nakanio jošte zašutkati narode kakovom fikcijom pravnom, eno jim izmisli teoriju magjarski državnik. Ovo budi samo mimogred kano analogija.

U modernih „pravnih“ državah, gdje se nemisli dati slabijemu pravo, smišljaju se pravne

Digitized by Google

teorije, kojimi se prekriva sva krivica. Koliko je njih naproti kršćanskomu nauku i naproti načelom starinske pravde, nabraja eno znani syllabus Pia IX.

Kad se je u velikaškom domu razpravljala školska zakonska osnova, razbistri ministar Eötvös stanište vladino, koje se nemože nazvati crkvi prijatnim. S ostalim reče, da crkva nije sposobna voditi pučke obuke prema svim potrebam i zahtjevom, a svuda, kuda se je pučka obuka popela na visok stepen, to da je djelo države. Kako crkva, ima skrbiti, da uzgoji dobrih kršćanah, tako je dužna skrbiti država da uzgoji dobrih državljanah. Pravac sa svoje strane označio je Eötvös rekši od prilike: da su se vierske škole po Ugarskoj uklonile jednim mahom, bila bi se tim proti svemu pravcu učione podhustila reakcija, koja bi lahko mogla biti opasna; sada pako po ovoj zak. osnovi nije se toga bojati; jer u državnih školah nije stegnuta vierska sloboda, a pojedinim vjeram prosto je u obćinskih učionah naučati svoju vjeru. Svaki izpravak u prilog vjerozakonom propade nadpolovičnom većinom Nije dakle ni tu načelo nego lukavost, što ugarskoga ministra sustežc, da se putem emancipacije med crkvom i učionom neodvaži predaleko. Do bolje dakle sgode.

Biti ćemo na koncu jeka Deakovim riečim: „Za svoga dugoga (i mi za svoga kraćega) političkoga vieka osvjedočio sam se, da se nijedna rieč toliko na zlo nerabi, koliko rieč „liberalno“ (Besjeda o ženitb. sudovih). Kako druguda liberalci, tako i ugarski.

A što na to ugarski crkveni glavari? U dolnjoj sabornici kano da neima ni jednoga katoličkoga svećenika, a slabo je čuti po koj glasak žive duše katoličke; ali u gornjoj progovoriše svaki put dva nadbiskupa. Prabiskup o razpravi zakona za ženitbene sudove reče: da za volju mira crkva u obće popušta dokle se god može, a naročito glede mješovita braka da je u Ugarskoj popustila, dokle nigdje t. j. da se smatra brak valjalim, ako je sklopljen i pred nekatoličke vjere duhovnikom. Nego jer ona sbog načela vjere suda glede mješovita braka nemože prepustiti nikomu, moli prabiskup visoki dom, da zabaciv novu zakonsku osnovu ostane na starom.

Tom prilikom govoraše i nadbiskup Haynald, a iztaknu osobito veliku onu krivicu za katoličku stranku: kada bi nekatolička stranka na svojem sudištu bila odriešena, a katolička se na svojem odriešiti nebi mogla. — Takodjer o razpravi školskoga zakona progovoriše oba nadbiskupa: jedan i drugi stade odbijati od crkve potvore, i razbijati načela zakonske osnove, a na koncu reče Simor, da se neplaši toga zakona budući osvjedočen, da će naumljene skupne škole ostati samo na papiru. Pučke škole mogu se mirnom dušom crkvam ostaviti, a kler će, kad jednom ožive autonomija katoličkih obćinah, sa svojimi vierci svjetovnjaci jur skrbiti za napredak učione. Jednako dokonča i Haynald, samo što on želi i nada se, o čemu je Simor uvjeren. — I u razpravi medjuvierskoga pitanja progovoriše oba. § 12. naredjuje, da djeca iz mješevita braka sliede vjeru roditeljsku po spolu, a odbor predložio izpravak u tom smislu: da se po načelu roditeljskoga prava, slobode i ravnopravnosti crkavah takova odluka propusti na volju roditeljem Oba nadbiskupa govorahu za taj izpravak; nu badava kano i za druge. Konkordat se niti riečcom nespomenu. Za sve ove zakone ustadoše biskupi grčko-iztočne crkve i drugi glavari vierski.

Nemože se dakle reći, da se crkva kroz naravne svoje zastupnike nije očitovala proti novim vierskim zakonom. U delegaciji ugarskoj 26. pr. mj. reče Haynald: „Ugarski biskupi, kada bude valjalo braniti prava crkve, znati će svoju dužnost kano glavari crkve i branitelji njezinih pravah.“ Je-li ota dužnost i obrana već ono, što progovoriše u saboru, ili će tekar biti štogod? Nepodaše-li se morda crkveni glavari razdragani čuvstvom domoljubnim i zanihani novim slavljem optimizmu? Kad je protivnik plah i nesiguran nebi-li morda bilo mudro osoviti se umah ljudski ter mu zakrčiti put, pri čemu se i tako narodnomu razvitku i napredku nebi ništa nahudilo? Negubi-li se pod nogama podloga i neće-li kašnje raditi biti prekasno. Konferencije s elaboratom za autonomiju odvlače se ad calendas graecas: neće-li zakasniti? neće-li se vas osnutak po Deakovoj misli posve pomrsiti? Što će biti, ako zakoni neostanu samo na papiru? Sve crkve pripravne čekaju novi red; a katolička? Sami rekoste, da se na zakone pristati nemože; nu kakovu proti njim pravite ogradu? Ili zar će crkva u Ugarskoj opet davati koncesijah za volju ugarskomu ustavu, kakvih nije nigdje u svietu? Na sva ova pitanja moraju nam skoro odgovoriti biskupi ili fakta.

Biskup u tamnici.

Nadbiskup spoletski, Arnoldi, izdade početkom korizme god. 1862. pastirsku poslanicu, kojom se liberalna vlada talijanska osjećala napadnutom i uvriedjenom. Poslanicu zaglobiše a nadbiskupa zatvoriše uz prietnju, da će parnicu podići proti njemu. Nu prodje više mjesecih, a biskupa nepozvaše ipak na sud. Nije čovječno, a kamo-li liberalno, kako se postupalo s nadbiskupom. Starca od preko 70 godinah staviše kao najprostijega zlotvora u tamnicu, gdje bijaše do 900 zlikovacah utamničeno, uzkratiše mu domaćega kapelana, pak i istoga podvornika, niti mu dosta dugo dopustiše

Digitized by Google

služiti sv. misu. Nu nadbiskup znao se upravljateljem državnim osvetiti. Svojom strpljivosti, poniznosti, samozatajom, trapljenjem, svojimi kršćanskimi govori, koje bi upravljao po nedjeljah i blagdanih na drugove si u tamnici, ukroti on divlje ćudi i okorjela srca otim nesretnikom. Uzničari opaziše na svoju radost veliku promjenu, jer u tamnici zavlada mnogo veći posluh, red i zapt, te nemogoše nahvaliti dostojanstvenika. Kada mu se zatim dopustilo svaki dan slobodno služiti sv. misu, mjeseca svibnja svake večeri govorom proslaviti majku božju, a napokon po izričnoj želji utamničenikah obaviti duhovna vježbanja, kojom se prigodom svi skrušeno izpoviediše i pobožno pričestiše, ter se od tada u tamnici čule samo nabožne pjesme i pobudni razgovori, morade se pričiniti čovjeku, da se je tamnica pretvorila u pokorničku kuću. Sve to prijaviše činovnici ministarstvu, koje dade što se brže može nalog, neka se nadbiskup pusti na slobodu. — Kada se nadbiskup razstajao sa svojim utamničenim stadom, odjekivaše plačem i jaukom tamnica, jer biedni ostadoše bez otca, prijatelja, tješitelja. Grad Spoleto dočeka svoga dobra pastira iskrenim oduševljenjem i slavljem, a pod večer počasti ga sjajnom razsvjetom baš od srca. — Neka se znade i to! —

Napredovanje katoličke crkve u Englezkoj.

Godine 1833. bilo je u Englezkoj i Škotskoj samo 497 crkvah i crkvicah, i 3 viša kolegija, od kojih spada na Škotsku 1 kolegij i 74 crkve. God. 1861. pako bilo je jur 1019 crkvah i crkvicah s 1357 svećenikah, dalje 212 samostanah i 13 kolegijah. G. 1866 bilo je 1207 crkvah i crkvicah, 1618 svećenikah, 220 ženskih samostanah i 63 mužka. Početkom ove godine bilo je crkvah i crkvicah 1283, svećenikah 1639, ženskih samostanah 227 a mužkih 67. Medju 2 milijuna katolikah ima 26 peerah, 50 baruna i 32 člana u parlamentu, posljednji ponajviše Irci. U vojsci služi 19 svećenikah kano vojnih propovjednikah u činu častničkom. Lancashire, Middlesex (London) i Wales imadu razmjerno najviše katolikah. Najjača je biskupija westminsterska, što obsiže grofije Middlesex (London), Essex i Hertfordshire. Tu je bilo god. 1837. samo 68 svećenikah, 45 kapelah i crkvah, 2 samostana ženska, blagotvorni zavod nijedan, i 3 Isusovca. Sada ima u biskupiji 127 crkvah i kapelah, 225 svećenikah, 17 samostanah mužkih, 30 ženskih, k tomu mnogo školah za siromake, što su u savezu s raznimi crkvami i kapelami, tri ubožnice, utočište za starce siromake upravljan od sestarah za siromake, utočište za stare žene pod upravom sestarah kuće nazaretske, kuća za služavke, kuća za pokornice k dobromu pastiru, utočište za odpuštene ženske utamničenike, popravište za dječake, 5 rukotvornih školah za dječake, 10 radionicah za djevojke. Jošte manjka katoličkim mladićem prilika pod upravom katoličke crkve učiti se naukam sveučilištnim. „Nu pouzdano možemo se nadati — veli Manning nadbiskup westminsterski, u svojoj poslanici pastirskoj, u kojoj on složno s većinom englezkih biskupah po nalogu sbora propagandina u Rimu englezke djake opominje, neka nebi polazili protestantskih sveučilištah u Oksfordu i Cambridgeu — možemo se nadati, da će katolička crkva u Englezkoj pomoći toj nevolji. Prije 50 godinah imadjaše ona jedva jedan kolegij u Englezkoj, sada ima 6 većih i 7 manjih kolegijah i cio sustav školah za siromake. Svake godine napreduje joj obučavanje u školah. Sok se uzdiže i iz staroga drva rastu opet guste grane. Pita se jošte samo, kada će se irsko sveučilište podpuno priznati, pak katoličko sveučilište utemeljiti u Englezkoj. Tko bi bio prije 50 godinah držao za moguće, da ćemo imati u naše doba toliko množtvo kolegijah i školah? Poslje 50 godinah obzirati će se katolici sličnim načinom na nas. Mi moramo da budemo postojani i gorljivi poput svojih predjih, ter će potomstvo dovršiti naše početke.“

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je imenovati namjestnika preuzviš. g. baruna Levina Raucha banom kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a upravljatelja županije varaždinske presv. g. Kolomana pl. Bedekovića ministrom za istu kraljevinu kod skupne vlade u Budim-Pešti.

— Nj. c. i k. ap. veličanstvo dostojalo je vis. odl. od 12. t. mj. na prvost. kapit. zagreb. podieliti preč. gg. kan. i arhidj. Gjuri Muzleru nasl. opatiju de Tisibot, kan. Franji Gašpariću nasl. prepozitiju B. M. V. de Campo Zagrabiensi.

— Nj. c. kr. apošt. veličanstvo dostojalo je protestantskoj obćini Brekinskoj u Slavoniji iz protestantske crkvene i školske zaklade dozvoliti 400 f. za gradjenje crkve i škole.

— Karlovačko pjevačko družtvo „Zora“ izabralo si je za zaštitnika presv. g. biskupa Ivana Kralja, što je on na molbu poslana odbora blago i primio.

— Uzor. g. stožernik nadbiskup sa svojim nadbisk. viećem dostoja imenovati g. Mavru Broza, župnika ivanečkoga, vicearhidjakonom kotara gornjo-varaždinskoga; g. Karla Forkla, župnika maruševačkoga, i g. Gjuru Karbu, župnika kod sv. Ilije na Obrešu, za poč. prisjednike duh. stolice. Zatim postaviti u zasluženi mir: protokolistu i arhivara nadbisk. vieća g. g. Franju Kureša, a istu službu podieliti g. Maksi Kolariću obredniku nj. uzoritosti i podbilježniku nadb. vieća. G. Franjo Miletić duh. pom. u Sladojevcih, imenovan je tu upravljateljem; g. Karlo Mračić duh. pom. iz Feričanacah upravljateljem župe u Crncu; g. Gjuro Belčić, ide za d. pom. pod Belu. G. Jakov Korotaj, žup. u Sveticah, zahvali se dragovoljno sbog nemoći na župi ter stupa u mir.

— Hvala dragomu Bogu: tada negda počelo se je ne samo misliti i želiti, nego crtati, predlagati i vie-

Digitized by Google

ćati, kako bi glavnu župnu crkvu preurediti. Preč. g. opat i župnik Stepan Pogledić obrati se početkom ovoga mjeseca na sl. gradsko vieće s predstavkom i predlogom, moleći, da bi se oko ove davne potrebe štogod učinilo. Predlog župnikov, kako ga doznasmo, vrlo je lahak, a i jeftin. Da se sa sredine trga ukloni crkva i nova se na drugom prikladnu mjestu sagradi, kako se ište u glavnoj osnovi za poljepšanje grada, nije zato župnik, jedno sbog ogromna troška, o komu neima izgleda, da bi se skoro što stvorilo, a drugo ponosit zvonik na glavici tako je srastao s vidom i obrazom svega grada, ter bi staro lice posve promienilo, i kada bi gornji grad ostao bez zvonika ili kakove druge višje kule, narušilo bi se svemu gradu lice. Predlaže dakle: da se crkva ostavi gdje je, zidovi se vanjski podignu na razmjer sa zvonikom, krov se omali, zvonik se opljuska korivom meltom, sva crkva s nutra i vana preuredi po liepu ukusu. Priloži ujedno nacrtanu osnovu, za koju je proračunana svota oko 34.000. Veliku većinu (veli se 26.000) troška namirila bi svojom imovinom sama crkva župna s područnicami kapelami, a ostatak nada se župnik za cielo, da bi s gospodinom načelnikom ili podnačelnikom naprosio po gradu, kako god. 1853. za ubožki zavod naprosi 24.000 for. Na koncu moli, neka bi gradsko vieće imenovalo odbor najmanje od tri lica ljudih revnih, koji bi prije svega vas podhvat razvidili, a kašnje za gradju skrbili i nadzirali posao. Ako gradsko vieće pristane na podhvat u načelu, obećava župnik da će mu prostrieti podroban nacrt i troškovnik. — Gradsko je vieće u sielu od 10. t. m. na predlog načelnikov imenovalo odbor, koj će na sitno razpitati način i obaviestiti, kako bi se to pregradila i preuredila crkva, a odbornici su gg. Hatz, Pongratz i Farkaš. Kako je vidjeti, kano da je već u načelu primljeno ter bi moglo biti štogod.

Župa je sv. Marka zakrilila grada dvie trećine i bolje, broji oko 14.000 dušah, jedina je pod zaštitom gradskom: pravedno bi dakle bilo da se veledušnije obazire na maticu crkvu tolika puka. Oko crkve sv. Marka vije se mnoga vesela i tužna uspomena našega naroda, kako se mnoge sgode o nju i moradoše zadjeti, vriedan je dakle ovaj historični spomenik veće pomnje. Crkva sv. Marka jest po neki način narodu crkva za najsvečanije trenutke: je-li ustoliti župana, je-li ustoliti sama bana: tu se nad njega zove pomoć božja; je-li se sastane sabor, ili druga koja ugledna skupština: tu se ljudskomu umu dozivlje za posvjet vjekovita luč, a samu gradskomu vieću i poglavarstvu i češće je ona svečano sastanište — ište dakle obnovu ovoga hrama poštenje ne samo grada, nego i naroda. Glavni je grad zemlji kruna, a gradu kruna božji hramovi i druge javne sgrade: glavna dakle crkva župna u toj kruni svakako ili je nakit ili — nagrda. Što je Zagrebu sv. Marka crkva, u kakovu se zrcalu kaže tu strancu putniku nabožni duh grada, što misaonoj glavi progovara tamna i truhla starina, kako unuke dusi djedovah u njoj prekoravaju i što jim spočitavaju, nećemo da reknemo. Bog Vam i duša vam gradski otci, ako vas višji nenukaju razlozi, neka vas ponuka ljepota i ures grada vašega, za čim dično podjoste i oko česa marljivo nastojite. Znamo dobro: da mnoga prieka potreba zieva na vas i plaši vam zabrinute oči; nu prekriti ćete veliku prieku potrebu i zaodjeti puno golote, ako dostojno zaodjenete ovu crkvu. Obnovila se nedavna župna crkva sv. Petra, popravlja se i župna crkva sv. Marije, dobro se drži liepa crkva sv. Ivana, milosrdnici liepo urediše malenu svoju crkvicu, o golemu trošku razprostraniše i umjetninom nakitiše svoju crkvu sv. Vinka milosrdne sestre ne samo na diku sebi nego i svemu gradu, nadstojnici akademičke crkve sv. Katarine dugo već rade, a po imenu sadanji riedkom brigom i pomnjom nastoji oko obnove i poljepšanja liepe ove crkve; podiže si krasan nov hram obćina izraelska, podiže nov pristojan hram malena obćina grčko-iztočna — sve se ljepšaju, pak matica glavne župe, jedina crkva pod zaštitom gradskom da zaostane! Davna već mrmlja gradjanstvo nezadovoljno; nu većina neznajući pravih odnošajah baca krivnja na župnika. Pravo je da jednom progleda. Nemojte da se rekne: jedina je gradska zaštita kriva njezinu nazadku i razsulu. Istina je, pod maćuhinskom su zaštitom više manje sve crkve pod gradskom zaštitom u našoj zemlji; ali neka znade zagrebačko gradsko vieće, da je zagr. župna crkva mnogi put drugim poslužila za doskočicu te izgovor. Nije druguda po svietu tako. Zagreb ima prednjačiti. Stoji — podhvat je velik; ali će uviek biti velik, što dalje to veći; a uz ovu potrebu, netreba se varati, biti će uviek njih dosta drugih velikih; jer naprednu gradu uviek će preostajati novih željah, a sa željami za smiriti novih potrebah. Velika djela za vjekove stoje i vide se, dok na malice novac proteče, da se ni nevidi od njega koristi. Eno zar n. pr. nebi bila golema sramota, da ovakov grad neima kakova takova uredjena ubožkoga zavoda? Pa kako je to išlo? Težkim se trudom dalo poglavarsko gradsko sklonuti: načelnik tadanji Kamauf i župnik Pogledić bili se uprli svom snagom, pak opet malo da nepropade! Spotaknu s nova i obodri što dobrim svjetom što liepim darom nadbiskup: poprimilo se s nova posla, ter župnik i načelnik osim postojalih jur zakladah i većih prilogah sabraše veliku svotu od 24.000 fr. pak eno sada zavoda! Zar je grad po tom zapeo po drugoj strani? ili tko je sbog onoga bira osiromašio? Način, kako ga predloži župnik, vidi nam se vrlo lahak, ter grad troška oko toga nebi skoro niti poćutio. Po računu župnikovu namirile bi vas trošak kapele. Evo je sada na razpravi proračun za buduću godinu, mogla bi se morda koja tisuća odbiti i u to ime, budi da neosirote prejako porad matice kapele, budi da se izvede na obnovi štogod ljepšega i većega. — Župnik, znamo, pomislio je na taj posao više putih, pokušao kucati i moljakati,

Digitized by Google

svaki put za slabu ili nikakovu korist; a što se je odvažio ovaj put dalje — valja da vidi ljepšega izgleda! Poznata je vještina i energija sadanjega načelnika u različitih strukah javne uprave, gradsko vieće kaže se da je naumilo poći više praktičnim putem ter pogadjati misli, želje i potrebe gradjanah, u odboru su muževi ugledni i za posao zauzeti: nebi-li dakle sbilja Bog dao, da je župnik pogodio u dobar čas!

— Rado bilježimo znatan napredak u župnoj crkvi sv. Marka. Predlog gradskoga župnika ob imenovanju novoga organiste s povišenom plaćom sa stalna tri korista primljen je u gradskom vieću 10. t. mj. Tim se skanča glasovita karakteristika njezina!

Brno. Novi štamparski zakoni i svećenstvo. Najnovija okružnica biskupa brnskoga priobćuje svećenstvu najvažnije naredbe novoga štamparskoga zakona sa sljedećimi uvaženja vriednimi razlozi: „Budući da se načelo „bolje je nepravdu trpjeti, nego-li ju činiti“ nesmie raztegnuti nikada dotle, te bi čovjek dopustio, neka ga opadaju, biede, ruže i grde, gdje bi to bilo na uštrb djelovanju, kojim se smiera na slavu božju i spas dušah, — to scienimo, da nam valja ljubljenomu svećenstvu našemu spomenuti i naglasiti iz toga zakona ona mjesta, što za stalno smieraju na obranu i zaštitu drugih. Štovanje vjerozakona skapčaju ljudi prečesto sa štovanjem njezinih službenikah, te se mnienje, što ga tko ima o kojem učitelju, prenosi na nauk sam. S toga je i spasitelj svom odvažnosti suzbio potvoru, kada bi mu se mučanje bilo tumačilo, kao da ju priznaje, ter bi to puku služilo na smutnju. Kada ga je naime kod Anne netko udario po obrazu, što je tobože velikomu svećeniku odgovorio nepristojno, zaiska on s mjesta, neka mu se dokaže potvora. Isto tako branio bi se sv. Pavao pred sudom, kada ga tužiše, da huleći na zakon Mojsijev bani židove; a na sudu pred namjestnikom prizva se na cesara. Upravo tako neka svećenik prizivlje zakon u pomoć, kada bi ga tko potvarao, crnio ili istinu izvraćao u časopisih ili povremenih listovih. U tu svrhu evo vam naredabah toga zakona, koliko to ovamo spada.“ S otim slaže se i predlog, što ga je u prvoj pastoralnoj konferenciji dekanata himberžkoga u biskupiji bečkoj učinio župnik A. Scherner: „Naša skupština neka izabere svećenika, vješta štamparskim zakonom i sudbenomu postupku, a takodjer na boj perom spremna, koj bi žurnalističku obranu napadnutih u dekanatu preuzeo, te pobijao u časopisih klevete i laži, a izkrivljene čine izpravljao, ili pako parnicu zametnuo, kada bi ili po uvriedjeniku samu ili kako drugčije doznao za napadanje štamparsko.“ Skupština pristade na to, te izabra predložitelja sama, neka bude on „Defensor in publicis litteris Cleri.“

Rim. Italija je diljem puna urotnikah, što nožem i otrovom obsjednuše sve, ter se svaki čas čuje, kako ovaj ili onaj pogibe od potajne ruke. Takovih se ljudih ušuljalo i u Rim pak trovalo papinske vojake cigarami, podminavalo kuće, kako ode u zrak jedno krilo zuavske kasarne blizo Vatikana, pri čemu zaglavi 27 vojakah, a jur počelo snovati, kako bi i sam Vatikan dići u zrak. Dva glavna krivca uhvatiše, dva Garibaldovca Montia (rod. iz Ferma sad tal., bravarski djetić) i Tognettia (zidarski djetić rodom Rimljan), ter jim eno 24. studen. poslje godinu danah suda odrubiše glave, kako i po deset putih zaslužiše. To može znati vas sviet, da papa smrtne osude nepodpisuje, nego je poseban za to oblastnik. A kako se u obće smrtna kazna neprotivi načelom božjega zakona, tako neznamo zašto nje nebi smjelo biti u papinoj državi. — Oba se krivca skrušeno pred smrt izpovjediše i pričestiše, bijahu kod tri mise, i bodri poslje ručka podjoše na stratište, gdje dadoše još dozvati pukovnika zuavskoga i zaprosiše njega i njegov puk za oproštenje. Pred smrt, kako piše „Osserv. Rom.“ predade Monti još osim oporuke pisan listak papira na sv. otca. U tom pismu pripovieda svoju prvu mladost, pak zatim kako ga prije četiri godine nanese nesreća na nepoznate ljude, s kojimi se sveza, a u brzo ga nagovoriše, da se dade zapisati u sektu zidarsku, niti nesluteći, kamo stupa. Kašnje progleda i vidje svu mrzotu toga družtva, po kojem da i jest zaišao evo na stratište sramotno. Kaje se za čine, ter moli za oproštenje sv. otca i svakoga, komu je šta zla učinio, osobito pako rod pokojnih nesretnikah. Najzad obraća se skrušeno na sv. otca ter moli za blagoslov i dušu si preporuča molitvi, a ženu i malena sina veledušju njegovu. Naravno neprijatelji crkve pobiesniti će od jada nad pogubom, kroz ruglo i psovke javlja se viest, da je sbog „barbarskoga čina“ za dva dana jur 12.000 Talijanah odlučilo preći na protestantsku vjeru ter se prijavilo; jer neće da budu u crkvi, koja „nauke Isusove i božanstveni zakon Spasiteljev o ljubavi i milosrdju gazi nogama.“ Ali je to pusto mahnitanje; jer ako se slobodnjakom neće da bude u crkvi, u kojoj ima smrtna kazna za proste ili zasjede ubojice, u protestante nemare bježati. Kako protestantski vladari kazne takove griehe, zna vas sviet; nu pri tomu imalo bi jošte šta vagnuti i to, što su oni glave svoje crkve. Tako je vrhovna glava anglikanske crkve kraljica Viktorija pobunjene podložnike svoje u Indiji i na Jamaici prignala na posluh i mir krvavim načinom, da mu je u poviesti kršćanskih narodah težko naći jednaka, a u živoj je uspomeni, kako su lane u englezkoj pogubljeni Fenijci. Dakle da uzmognu Talijani iz zasjede ubijati, kako Monti i Tognetti, zlo jim se rači poći u protestante; a neće na svoj viesti biti više do sama sljeparija. Neima ljudskoga roda tako hrdjava, ako je protivnik Rimu, da zanj nebi kucala srca tija i austrijskih demokratah, kako sbilja oplakuju i ove slobodnjačke mučenike. Neka se sjete, što je Radecky radio i morao raditi u Milanu od pakostnih Talijanah. Talijani t. j. talijanski slobodni zidari biesne i priete se: da će šafot Montia i Tognet-

Digitized by Google

tia ili biti grob papinstvu ili će Talijanom pući srce, a isti ministar javlja tu grozotu okružnicom preko svojih poslanikah dvorovom, sabor proglašuje sve Talijane čiji god bili, talijanskimi državljani, čim prestupe medju. hrusti se na Franceze, ako neodu doma itd. Nije-li to ludovati! Usuprot „Unita Cattolica“ javlja viest, da istoga jutra, kad su i u Rimu oni pogubljeni, ustrieliše vojaci talijanske vlade u Bolonji dvojicu, zato, jer se staviše braniti jednoga gradjana od ovrhe i plienitbe, što nije platio štibre. Kašnje, kad je Viktor Emanuel dočuo žicom taj slučaj, pomilova dvojicu na smrt odsudjenih. Neka se sjete Talijani, da je u Napuljskoj god. 1863. postrieljano 7181 političkih protivnikah, što je s oružjem u ruci ulovljeno. Talijani poubiše na tisuće u boju uhvaćenih protivnikah, koje je zakletva jošte vezala na viernost prognanu kralju, a papinska vlada dade pogubiti proste zločince, ubojice iz zasjede i urotnike podkupljene za njekoliko škudah, a podanike svoje. Montijevu udovicu htjedoše premamiti Talijani da ide u Fermo, od kuda je rodjena, nu ona voli ostati na milosti papinoj.

Virtemberg. Razpri crkvenoj u rotenburžkoj biskupiji obstojećoj, s koje su u taj par jošte duhovi vrlo razdraženi, povodom je i jezgrom stanje ono, u kojem su tri u biskupiji obstojeća sjemeništa, poimence od njih najznamenitije, Vilelmov zavod u Tubingi. Kao što bijaše i na daleko dobro poznato, veoma se čudnovato u posljednjem zavodu odgaja mladež, gdje neima ne samo nikakvih vježbah ascetičkih, već se i dopušta neuredan život, gdje mladež ide u krčme, kako joj se svidi, a učestvuje u svakojakih družbah djačkih, pače, kažu, što je nevjerojatno, da je u istom zavodu uredjena krčma. Ravnatelj zavoda, koga imenuje vlada, ter je ujedno i učitelj pastirstva, neodgaja samo, kako kažu, mladeži liberalno, već ju obučava po kroju racionalističkom. Budući da se crkvena vlast, koja pravo ima nadzirati zavode, kori s takovih neredah, to su svećenici, što sami izkusiše, kako se tu odgaja, spoznavši sve veće zlo, koje se nanosi i crkvi i svećenstvu, sv. stolici priobćili žalostno stanje toga zavoda. Sv. stolica pako izpitav i saznav o tom stanju zaiska od vlade, da se biskupu rotenburžkomu dade pomoćnik. To je dakako ogorčilo ljude u nekih krugovih, ter se poglavari sjemeništni smatraju za „denuncijante.“ S toga je skinut ravnatelj sjemeništni i podravnatelj, a ordinarijat izdade na svećenstvo okružnicu, što se hladnu štiocu ukazuje čudnovatom. Nu i ako je žaliti, da je s razprom došlo dotle, moći se je ipak nadati, da će biti posljedicah povoljnih.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: g. Rudolf Šegerc, satnik u Gudovcu križ. puk.; kano čl. III. reda: gg. Skender Fabković, učit. na praepar. zagreb.; Franjo Hiter, sat. križ. puk.; Paja Ćaćić, duh. pom. u Iudiji; Vilim Korajac, prof. u Djakovu; Skender Tomić, prof. u Djakovu; iz pukov. brodske dalje: gg. Stjepan Johanides, župnik; Ivan Pavleković, učitelj, Hinko Pavleković, postolar; Andrija Šokčević, učit.; Josip Seletković, nadpor.; Josip Baletić, štop. stražm.; Skender Jovanović, sat.; občina drenov.; Nikola Šikić, straž. svi u Drenovcih; Marijan Poletilović, por. u Vrbanji; Josip Ergotić, učit. u Vrbanji; Mirko Marković, nadporuč.; Josip Eisenstadler, trg.; Ernest Mušić, carinar; Mihovil Šijaković, krajiš.; Stevo Kladarić, nadzorn. u kontum.; Ivan Mandušić, bačvar, svi u Rajevu Selu; občina rajevoseoska; Ladislav Bogdanović, učit. i Mijat Herman, zakup. u Soljanih; Andrija Šljivarić, učit. i Antun Ittlinger, žup. u Račinovcih; Antun Čekal, uprav. nadpor. u Niemcih; obć. učiona u Oroliku; Vaso Perkov, nadporuč. u miru i Marjanović nadpor. u Oroliku; Ferdo Petričević, poruč. u miru u Komletincih; Stanko Purić, učit.; Ivan Jozić, učit.; Nikola Vrbanjac, podučit.; Jakov Stanić, straž.; Paja Bomanović, učenik, svi u Niemcih; iz vojne obć. Broda: gg. Karlo Radinovič, magistr. pisar; Martin Kuček, nadučit.; Lovro Radičević, učit.; Antun Otočević, učit.; Josip Azapović, podučitelj.

Št. gg. štiocem.

Zovemo evo po običaju i dužnosti gg. štioce pod konac godine, neka se dostoje i za skoru novu godinu javiti ubrojbom ili radje još, da nebude ni za nje ni za nas suvišne brige i neprilike, umah plaćom, pak će od prvoga početka sve ljepše poći u redu. Novci su u ormaru uredničkom sigurni, bude-li kakovim prickim slučajem promjene u uredu našega lista, nemienja se zapisnik ni račun, a bude-li krida, ubiti će jednako i tamo i amo. A da napravimo račun za ovu prošlu godinu. Prije svega odriešimo se zamjere. Nekojim se po slučaju zaustavio list proti volji urednikovoj, što o promjeni zapisnika i prepisivanja iz zapisnika u zapisnik, pak pisanja i štampanja naslovah makar uz oštru pazku niti nemože da bude drugačije, a od tih jedni uvriedjeni zamjerili uredniku ter nejavili se više, a drugi pisali i pognali list, što nam se vidi svakako mudro, a i veledušnije, makar je urednik koju trpku morao pogutnuti. Sve prodje mirno i dobro, a i zamjera se brzo razpline, samo kad jedan drugomu živ nedodje pod jezik. A je-li kriva gdje pošta ili je što pomeo odpravnik, kako ćemo saznati? Drugo: mnoga gospoda šaljuć predplatu računaju naprvo koliko koji, a najviše po polu godine, pokle jednu polu preskočiše. Dogodi se to o novoj godini onoj gospodi, koja šalju predplatu cielogodišnju za drugu polovinu prošle i prvu polovinu nastajuće, pak držeći u pameti cielogodišnju svotu, kako i jest poslao, preračunaju se jedan put, i tako teče drugačije u zapisniku uredničkom, drugačije u njihovoj pameti. Jest gospodski nesjećati se, da-li si platio, i nespravljati recepissa ili namire; nu nije gospodarski; jest lahko ali nije pravedno niti koristno potvoriti urednika vodećega račun i pišućega po stalnu pravilu, tek ako se nezapiše niti se ima što u ruci. *Zato ćemo za ravnanje zabilježiti svakomu dužniku na naslovnoj svezici, koliko još do konca ove godine duguje, što molimo da svaki pogleda. Molimo osobito onu gospodu, koja nam se već dvie godine nejaviše, neka se sjete.*

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Broj 52. Tečaj XIX. U četvrtak, 24. Prosinca 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Cena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svugodinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Pouzdanice stožerniku nadbiskupu zagrebačkomu.

Pouzdanice uzoritomu gospodinu stožerniku nadbiskupu našemu osobit su bijeg ove godine jesenskim skupštinam svećeničkim po prostranoj nadbiskupiji. Kada je komu došlo na red i kako je koji kotar dospio: javiše svećenici svomu velesvećeniku iskrene misli i čuvstva. Ponukom, riečju, slogom i svim duhom vide nam se ova pisma i očitovanja tolik radostan pojav, da se sada, poklę se pouzdanice sa svih krajevah obredaše, moramo jošte jedan put na nje svrnuti.

Kažu nam izjave ove, kako se duh svećenstva sljubio s duhom biskupa. Darovi su porazdieljeni različito, a različite su i službe. Svi pako mi, imao koj službu ovu ili onu, moramo se slagati kano strune kakova glasbila u harmoniji, kojom se hvali veličina i slava božja. Svećenici će ljubiti biskupa i njega se držati kao svoga otca. Bez biskupa nemožemo ništa, s njim možemo sve. Bez biskupa smo odciepljene grane, a s njim držeći teče nam kroz žile život kano iz stabla kroz grane. Gdje je pravi biskup, tu, ako i nije s početka, mora da bude skoro pravo svećenstvo; gdje nije pravoga biskupa, i dobro svećenstvo mora do skora da na krivo ode.

Crkva je udarila težke kazne za slučaj, ako bi se svećenstvo u crkvenom poslu i razmirici čisto duhovnoj obratilo na svjetovnu oblast po zaštitu. Crkveni red morao bi se razriešiti, kad bi u naših vrstah zahvatio recursus ab abusu. A kako bi smjela crkva trpiti, da sami njezini službenici rade njoj o razsulu i propasti? Radilo bi se pako o razsulu njezinu zovući mimo crkvenoga zakona i reda i mimo oblasti duhovne vlast svjetovnu, a u zajam nudeći se njoj na službu za postignuće namjerah državnih u supor namjeram i zadaćam crkvenim. Radilo bi se o razsulu, kad bi se pomoćju vlasti svjetovne i zlom porabom duhovne išlo na to, da se preprieči u svećenstvu upliv, što ga ima po svojem položaju i službi, ili navrne drugamo.

Usuprot i biskup ima znati, da mu je svećenstvo njegovo naravno pravo vieće, savjet, prava njegova družba i družtvo. Biskupu pravomu stalo je do ljubavi i štovanja u svećenstvu, a do sloge s njim, koliko i pravomu svećeniku do pokornosti prama biskupu. Tko ćeš više, puno toga imaš u spisih velikih sv. otacah, po imenu Bazilija, Atanazija, Hrizostoma, Ciprijana, Grgura itd. Pravi ponos ima biti svećenstvu biskup, a biskupu svećenstvo njegovo. Jedna i druga stranka zlo čini, ako se dâ vladati od drugovetnih počelah.

Što papa Grgur piše Ivanu carigradskomu patriarhu, obkoljenu od svjetovnih laskavacah, valja za svakoga biskupa i svećenika. „Brate moj, pazi se dobro, ter nedaj se varati; ovi su neprijatelji tim pogibeljniji, čim ti se više laskaju. Razkrsti se s njimi, pak ako jim se već hoće varati, bolje je da prevare sebi jednaka, nego biskupa. „„Pusti mrtvacem neka zakapaju svoje mrtvace““ a ti reci s prorokom: „„Neka bježe od mene sa sramotom, što mi se rugaju!““ (ps. 140. 5.) i opet: „„Ulje griešničko neće meni namazati glave.““ Zato i reče mudrac: „„Mnogi neka s tobom živu u miru, od tisuće pako jedan ti budi savjetnik.““

Biskup kao poglaviti viestnik mira ima podržavati mir medju sobom i svećenstvom, mir u svećenstvu, mir medju sobom i svećenstvom pak ostalim svietom, mir medju crkvom i državom. Apostol istine opominje pišući: „Pazite brižno da uzdržite slogu duha svezo u miru.“ I drugdje: „Nastojte o miru sa svakim, i o posvećenju, bez kojega nitko Boga vidjeti neće. „Ako je ikako moguće: živite, koliko je s vaše strane, sa svakim čovjekom u miru.“ Zna se, da se sa svakim mirovati

Digitized by Google

neda; zato i veli apostol: „ako je moguće.“ I buduć da se mir nemože držati po drugi način, van da miruju obe stranke, bolja ga zato stranka ima sa svoje strane držati, ako ga protivna i odbija, sbog šta se i veli „koliko je s vaše strane.“ Mir se mora braniti; nu kada se mir neda sačuvati drugčije, nego zatajom božjega nauka, zakona i dužnosti, tada valja nemirovati dotle, dok nebude mir. Nadpastir po svojem dostojanstvu valja da bude svojemu stadu dobar otac i hrabar vodja, a po svojoj vanjskoj moći nepomičan zaštitnik. Prije svega valja da bude to svojoj braći i sinovom po Isusu. A jaka je obrana miru, jak uztuk proti nemiru sloga medju svećenstvom i biskupom.

Kaže nam ovaj malen pokret: da u svećenstvu prostrane nadbiskupije ima tvrde sloge, a sloge osnovane na ljubavi, jednom duhu i jednih načelih.

Ljubav je prva kriepost, ter sloga više nego u čemu ima se svećenik ljubavlju uzvinuti nad obične ljude. Svi ljudi pod nebom braća smo, sve nas mora vezati ljubav; nu svećenici medju sobom osobitija su braća, sbog šta treba da nje veže i osobitija ljubav. Pobratio nas sv. red boljma, nego rod brata s bratom. Jedna nam težnja, jedna služba za Boga, jedna svrha. Dokle je ljubavi medju nami: Bog je s nami, s nami je blagoslov njegov i sretan uspjeh poslu našemu, s nami je jakost, poštenje i slava. Ljubav je sloga gotova! Gdje je mnoge glave zadahnuo jedan duh, gdje mnoge glave prionuše uz jedna načela, gdje mnoga srca obljubiše istinu i pravicu: slože se glave i srca množine kano organi jedne iste sile. Gdje bi množinu ljudih morao spajati isti duh, isti smier i zadaća; a nevidi se medju njimi sloge, znak je da svi ljudi nisu ono, što bi biti morali; usuprot čim više sloge vidiš u družtvu, znaj, da tu više ima ljudih pravih na svom mjestu; čim tvrdja sloga, tim istina bistrija, ideja plemenitija i obratno, čim plemenitija ideja, plemenitija i sloga. A nije brat, tko se braći uklanja. „Čovjek, ako je naumio poći putem zakona Hristova i živjeti po božanskom zakonu ljubavi, nesmie se lučiti od braće!“ viče sv. Bazilij zovući na slogu i boj proti obćenitu neprijatelju.

Treće kažu adresse i budan duh i bodru volju dieliti s obćenitom crkvom radost i žalost. Katolička sviest mora da bude osobito vedra u svećenika i u njega jaklen značaj katolički, ter baš u protivštinah ima se on prokušati i pokazati. Crkva, vjera, zakon crkveni, crkveni boljak, spas dušah, dostojanstvo svećenika: to je najprečji interes naš.

To se troje osobito kaže u adressah, a gdje se kaže to troje, može se reći da je radostan pojav, tim radostniji, čim više ima ljudih mislećih, da toga svega izmedju nas nestade, da na duhu crkvenom obumrosmo.

Sada ćemo kratko odgovoriti na znalična i sumnjičava pitanja, što čusmo da kolaju ob adressah.

„Koji je povod tim adressam?“ Zna to sva carevina, a osobito Hrvatska, kakovi se prosuše glasovi o promjeni uprave u našoj nadbiskupiji. „Ali to bijahu samo glasovi, i kako se kašnje pokaza, glasovi pusti!“ Dà glasovi; ali kad se glasovi toliko kosnuše svećenstva, kako bi se trznulo bilo od sbiljna dogodjaja? kad se od glasa onoliko uzrujaše, što bi bio učinio sam dogodjaj? „Nemožemo pritajiti, vele adresse, ljute boli prouzročene s razasutih glasovah, da ćeš upravu nadbiskupije ustupiti drugomu s namjestničkom oblašću, a tim veće bóli i jada: što glasovi promjenu tu spajaju s načinom čudnim i nemilimi imeni, sbog šta slutimo, da je za tim ili sbilja nastojanje ili su samo glasovi djelo čije zlobne mahinacije.“

„Što će kardinalu adresse?“ Njemu jih nije trebalo; ali trebalo je svećenstvu. „Nebojimo se za Tebe, da bi u težkih i priekih okolovštinah prepao se srcem i klonuo duhom, koj si velikih nepogodah dično preživio, nego se pobojasmo sami za sebe, neće-li nam zahvalnost i ljubav ostati nedostojna otčinske ljubavi i brige Tvoje. Nebojimo se za Tebe, čast Tvoju i dostojanstva; jer ne samo što je velika i jaka zaštita nad Tobom, već ime svietlo Tvoje u svietu i oko Tebe neprebrojna djela dobra silna su tvrdjava, koje taknuti neće se odvažiti ni zlobnici i zavistnici Tvoji; nego se bojimo za čast i poštenje nadbiskupije. Nebojimo se za visoke službe, koje obnašaš, nego se bojimo za dragi nam život i zdravlje Tvoje. Dokle imaš zdravlja, čestito ti bilo i veseli nas osobito sada; dokle je u rukuh božjih, molimo se Bogu, da Ti ga uzdrži; a dok si na svietu, da si vazda naš!“

„Što je svećenstvo naumilo adressami?“ Od koga su i na koga idu, razumiju nje obe stranke. Prigoda je očitovati, pak se očituju „sinovlja čuvstva ljubavi, štovanja i viernosti“, prigoda je pohvaliti se njegovom „pravicom, dobrotom, blagotom i milošču“, kojom miluje stado svoje“, pohvaliti se „oprezom, razborom, vještinom, oštrinom suda i savjetom, promišlju i opomenom, kako nas ravna, i premožnim duhom, kojim nas zadahnjiva.“ „Težka i opasna živemo po crkvu vremena, zapliću se svakojaka pitanja, namiču se oda svada napasti, obkoliše po svuda crkvu neprijatelji i zavojštiše se s njom: Ti pokaza svakim od množine spisah svojih divan duh crkveni; ti si prokušan tim putem i pouzdan vodja — voditi ćeš, a mi smo za tobom vierni povodnici!“ To je pretežna misao adressah.

Digitized by Google

„Nije-li to morda politička demonstracija?“ Niti u pomisli niti u izrazu. „Za dugoga svoga vieka možnim uplivom i djelovanjem vierno si služio kralju i domovini; kralj Te ljubi kao jednoga od prvih i najmilijih podanikah, kao vierna i mudra savjetnika, a narod kao darežljiva prijatelja svoga, koj si ga obasuo velikimi žrtvami vremenitih dobarah; u najopasnija vremena sborom si i tvorom iskreno ustao za kralja, iskreno i za narod.“ Uzmeš-li ovakovu izjavu za političku demonstraciju, neka ti bude.

„Morda to sve smiera proti jednoj osobi?“ Istina je, vidi se očito, da je većina po koju izreku namienila osobi; ali se vidi i to, da je većini više stalo do službe i stvari, nego do osobe. „Čovjek sam jest stvor božji, a opačina na njem jest nespretno djelo ljudsko. Treba dakle dobro razlikovati ono, što je Bog stvorio, od onoga, što je napravio čovjek, ter niti mrzimo čovjeka porad pogreške, niti ljubimo pogrešku porad čovjeka. Složnim duhom progonimo opačinu oholosti i slavičnosti, da se sam čovjek što prije rieši svojega neprijatelja, naime svoje ohole uglavice.“ (Sv. Grgur na biskupe Eulogija i Anastazija). Piše sv. Grgur: „Cujus vita despicitur, restat, ut ejus quoque praedicatio contemnatur“; a ustara vremena rečenu istinu otu potvrdila nam je u stotinu primjerah povjestnica.

„Što se je postiglo adressami?“ Očitovale se želje: one se čule i odazvale utjehom i obećanjem; očitovalo se čuvstva: tronutim se srcem primila; očitovala se pouzdanje: uzdamo se ter neće prevariti. — Drugo je u božjoj ruci.

Pouzdanice dakle kardinalu nadbiskupu zagrebačkomu jesu odlučno crkvene naravi.

Kancelar Beust i crljena knjiga naprama Rimu.

Kancelar grof Beust razklopi delegacijam crljenu knjigu ili pregled i tumač svojega posla diplomatičkoga, a u njoj jedna glava kaže posebice politiku Beustovu naprama Rimu. Knjizi priklopljeno je 139 pisamah što u njemačkom što u francezkom jeziku, a od njih se 24 protežu na razprave s papinskim dvorom.

Crljena knjiga svjedoči, da katolici dobro shvatiše novi smier, kako će Beust okrenuti, čim je stupio u carevinu, da pravo shvatiše politiku njegovu naprama Rimu, pak da su se katolici mimo službene tajne pravo obavještavali o misiji austrijskih poslanikah na rimskom dvoru, i usoprot o nakanah i držanju sv. stolice. Sve je sgodu po sgodu javljeno u našem listu; nego ako i jesu naši štioci iz drugih javnih listovah imali prilike čitati dotičnu glavu crljene knjige i razpravu, dužan je i naš list tomu pripomenuti štogod s razumljivijim tumačem, nego što ga dopušta diplomatička finoća ili fina gruboća.

Kancelar Beust pripovieda u svojoj crljenoj knjizi dogovore i razprave s rimskim dvorom, a duga njegova pripoviedka dade se skratiti ovako: Proti konkordatu pokaza se opozicija jur od g. 1859. i što dalje, jače je rastla. Vlada opazi umah smier i previdje, da će prema budućoj državnoj periodi trebati konkordatu revizije, pak se je i sbilja od god. 1861. upustila u dogovore, česa ipak sadanja vlada neima razlagati. Mnogi koraci tim putem ostaše bez koristi, a novi državni razvoj zahtievaše sve to silnije promjenu. God. 1867. bi pozvan iz Rima u Beč poslanik bar. Hübner na dogovore, koji samo pokazaše, da će s Rimom biti tegobah nehoteći papa popustiti van u podredjenih točkah. Ministeriju novomu morade se propustiti ustavan tečaj; a nagodba s Ugarskom zahtievaše preinaku još i jače. Prijašnjega carskoga poslanika u Rimu morao zamieniti sbog nove promjene državne drugi, grof Crivelli. Naputak dan novomu poslaniku bijaše izhodište za nove dogovore. Dva su u njem izrečena načela: prvo, da je velika sreća po državu, ako se sa sv. stolicom sačuva mir i sporazumak, a tim se presjeku zlobne osnove protivnikah novomu sustavu; a drugo, uputiti sv. stolicu, da nije neprijateljština proti njoj, nego naravan tečaj stvarih i neodoljiva potreba, pri čemu je naravna želja, da bi sv. otac i sa svoje strane ukinuo konkordat. Crivelli umro. Bar. Meysenbug bio u Rimu liepo dočekan i tim se pomolilo liepa izgleda. Prosvjed ap. nuncija proti zakonom od 28. svibnja bio umjeren, a takov i carske vlade odgovor nanj, sbog šta se nije bilo ni bojati, da bi se prijateljstvo prekinulo. Izadjoše potvrdjeni zakoni, nu odmah nestade nade, da bi se konkordat u bitnih točkah u povoljnu sporazumku s Rimom mogao promieniti; zato s ote strane ostade zadaća: još jedan put sv. otcu razložiti položaj, uputiti ga, da se nesmiera na neprijateljštinu proti crkvi, državne zakone nepriznati da bi bilo po državu pogubno, i na koncu da treba uvesti modum vivendi. Novi poslanik bar. Meysenbug ode s takovom instrukcijom i u takovu obliku, da se nije morala prekinuti diplomatička sveza s Rimom. A nastojati mu bijaše, kako bi što jasnije razložio, da je sloboda i nezavisnost crkvi novimi zakoni osigurana, i nagovoriti, da se naputak, što bi ga morda austrijski biskupi od sv. stolice potražili, napiše duhom mirovnim. Pokaza se iz Rima volje na reviziju konkordata sklone, sbog šta ministerij bečki naznači u posebnu spisu ustanove konkordata, koje oprečno stoje proti temeljnim državnim zakonom. Sv. stolica nije pokazala nijedne stalne točke, gdje bi se pridržao dogovor za dalji sporazumak, nego iztaknu samo načela protivna načelim crkve. Zatim se proču glas o papinskoj allokuciji, vlada pohiti, nebi-li odvratila sv. otca od svakoga napadanja, koj bi uzbunio na-

Digitized by Google

rode; nu budući allokucija jur gotova, rečena je i objavljena ter proizvede onolik nemir. Vlada je potvore allokucije odbila, čim su dogovori s Rimom ote dobe 3 srpnja svršili.

Tako pripovieda kanc. Beust; kako pako pripovieda iste dogodjaje ap. nuncij, to ćemo javiti u sljedećem broju.

U delegaciji austrijskoga carev. vieća u Pešti dne 25. bijaše za crlj. knjigu živahne razprave, a ljuta kreševa osobito medju čuvenim delegatom Greuterom i samim kancelarom Beustom. Greuter po svojoj navadi oštrim vidom vidi u svačem, što ministri nebi radi da se vidi, pak tako je silnom besjedom razgalio i kancelarovu rimsku politiku. Reče Greuter: „Konkordatska borba reći će sada u ovoj mieni, u koju se stupilo, ništa drugo, nego da po čl. 14. temeljnih zakonah potražimo i za katoličku svest, i za katol. osvjedočenje odušku i ljuča; reći će ništa drugo, nego da i mi puštajući pravednu slobodu svim ostalim vjeram i za sebe proglasimo slobodu. Tu ležeća crljena knjiga nuka mene da malo razvidim, je-li se vlada razpravljajući s Rimom toga načela držala. Sve što ide s preda, puštam s vida, ter ću na kratko razbistriti samo onu instrukciju, što je carska vlada dade na put poslaniku grofu Crivelliu u Rimu. Ota instrukcija bijaše odlučno „ovo ili ono“ (entweder – oder). Jer na strani 8. crlj. knjige nalazimo, da su c. vladu u tih razpravah vodila dva poglavita načela. Jedno načelo stoji u tom: što se je poslaniku pokazalo, da će naravno najsretnije riešiti svoju zadaću, ako mu podje za rukom skloniti sv. otca, neka i on svoje ime otare s one listine, štoro je izdana kano svečano ugovorno pismo, ter da podpiše tako zvana preliminarija za novi konkordat, za nagodbu, što je vlada 30. siečnja t. g. u tako zvanoj promemoriji cislajtanske vlade predade poslaniku. To bijaše „ovo.“ „Ono“, drugo načelo stoji u strogo odkazanu za poslanika držanja naprama sv. stolici, to jest neka u svem i svakom prilikom kaže i uputi, da će carska vlada nastupljenim putem dalje poći, ter da ju nikakova zapreka, nikakov odpor neće moći zaustaviti na tomu putu. To bijaše instrukcija. Molim gosodo, što se Vam vidi? Idi, pogadjaj se, reče nalog, cilj ti je pogodbam i razpravam za tvrdo i stalno odkazan; idi razpravljaj, na znaj, da je naša volja nepomična i neopozivna. Mi hoćemo da imamo mir s crkvom, to joj smieš reći; nu taj mir biti će moguć samo tada, ako protivna stranka bez uvjeta primi na se naprvo ustanovljene uvjete. Crlj. knjiga, žalim jako, neda nam viditi onih preliminarijah, one promemorije cisl. vlade, a ipak bi trebalo za vas sadanji položaj, za vas odpor Rima da se razbistri. Žalim ja to u ime istine; na kakovi to mogoše biti uvjeti i po stvari i po obliku, vidi se iz crlj. knjige toliko, da je nje ministar vanjskih posalah zabacio sbog oblika, o stvari pako reče sv. otac, koliko je stavakah toliko da je proti načelim crkvenim oprekah. Pitam ja gospodo moja, zar je sbilja u staroj katoličkoj Austriji došlo do toga, da bi skloniti sv. otca na zataju svetih načelah držalo se za pobjedu? pak to upravo u ovo vrieme, koje je tako bez načela, da u tomu svomu beznačelju nemože nikada doći do mira. Tko moja gospodo! na takovu temelju misli da može ugovarati s Rimom, taj nepozna zadaće, što je Rim ima voditi, taj nepozna one tajinstvene, u svojoj slaboći onako velike i uzvišene moći, nepozna onoga vrnovstva duha, koje g. m. stoji upravo u tomu, da papa uviek i svuda ostane papa, ili slavno vladao s Vatikana ili kano uskok živio u Gaeti, ili makar kano sužanj umro u Savoni. Takova čvrstoća značaja nije nikada u svietu promašila svojim ugiedom, ter zato možemo mi otvoreno i odlučno reći: revoluciji nikada neće poći za rukom da posve razpriestoli papu; jer njemu ovienčanu krunom ove značajnosti nikada neće u svietu uzmanjkati štovanja i u viernih katolikah ljubavi, pače imati će on nje još i više, ako svoje naredbe i opomene „urbi et orbi“ prstenom ribarovim bude pečatio u najsiromašnijoj kolibi.“ Govornik hvali dalje austrijske poslanike u Rimu, da su radili ne samo kano katolici nego i kano politici; jer ravno rekoše vladi da se na takovu temelju po nikoj način razpravljati nemože. To je toliko, kano da bi se kralju talijanskomu poslao opravnik, neka nekako mudro opravi, da Italija bez ikakova sa svoje strane uvjeta vrati tvrdjavni četverokut. „Čudrovato je, što crljena knjiga piše: da onaj pokret proti konkordatu nije djelo jednoga čovjeka niti jedne stranke, pače opominje vlada sv. stolicu, da će nju nespretna i nesgodna manifestacija prestaviti u sukob s čuvstvom narodah austrijskih.“ A da čiji su ono narodi, što digoše glas za konkordat? Divi se još govornik, kako je ministar vanjskih posalah uza silne poslove svoje mogao naći vremena, da papu uzme na katehetički nauk oo otajstvu ženitbe, kako mu i sbilja na katehetičku razlaže stare kanone i uči učitelja sve crkve. „Tako g. m. s Rimom govoriti i pogadjati se nije štovati religiozne ćuti.“ Na koncu nada se, da će se za sporazumak naći opet pravi put, što i treba, jer je Austrija i tako sva razrovana, a obkoljena strahotom.

Tako narisa Greuter značaj razpravam med Bečom i Rimom. Značajka je dalje što Antonelli polovinom ožujka mjeseca reče grofu Crivelliu: „Razmotrimo mi prije svega stvar kako sbilja jest. Lanjske godine (1867.) diže se iznenada protukonkordatska agitacija. C. i kr. vlada misli, da je tomu kriva biskupska adressa. Ali sada nastaje pitanje: što se dogodi prije biskupske adresse, i što je krivo opet da je ona izašla? Nego okanimo se toga: car je na biskupsku adressu odgovorio. Po tomu odgovoru usvaje c. vlada kano stranka proti konkordatu, poče radili i ako je ona nije sastavila ter joj bila na čelu, jest se s njom složila, po čemu je stranka akcije daleko zahvatila i visoko zaskočila. Od toga doba donosilo se je u poslaničku sabornicu zakonah, koje primiti morade biti toliko, koliko i dokinuti

Digitized by Google

konkordat t. j. ugovor sklopljen medju carem i papom. Zakoni prodjoše kroz saborniču, a da ministerij tomu neprigovori ni riečce, niti da papinskoj stolici samo na prosto javi. Istom na izričnu prošnju i pokle bješe primljeni zakoni, poslane su sv. stolici obrazložene točke tužbe proti konkordatu. Imadoše ravno zakoni proći još kroz velikaški dom; nu i tu bješe vlada jur sve pripravila da zakoni budu primljeni — tà se je upravo u to ime porinulo nutar novih članovah. Po takovu može se za držanje c. i kr. vlade reći, da je pustila, neka se dogodi i neka ide, dokle treba da pukne konkordat, a za nas neka je dosta, i to u zadnji trenutak, reći: To i to hoćemo da provedemo — privoljite na to; ako ne, biti ćemo i bez papinske stolice gotovi. Obaviešteni smo mi na sitno ter znamo sve dobro, što se u Austriji dogadja, pak se g. kancelar neće valjda začuditi, ako čuje, da naše viesti negovore baš u prilog „velikim naporom“ što jin je negdje vlada za utišanje tobože svojevoljna protukonkordatskoga pokreta upotrebila, i zato je najbolje o tomu niti negovoriti.“ Ova je zadnja izreka nježna diplomatička natukvica, a veli toliko, koliko da je sam Beust sduhom svojom početnik protukonkordatskomu pokretu. Sve učini on i reče, da ljudi mogu to slutiti, a ništa da slutnju oprovrgne.

Treća je značajka Beustove politike: stvoriti gotove čine, pak iza njin poviknuti onomu, koj kvaruje: „mir“, „podaj se“, „pomozi nam i radi sada s nami, da ti bude bolje“, „pazi u kakovih smo okolovštinah, što ište oćenito dobro, koliko je dobro blaženi mir!“ Tako je Beust radio s konkordatom, tako s nagodbom ugarskom, tako sa sabori, po imenu moravskim i českim, kranjskim i tirolskim, tako u stotinu velikih i malenih stvarih. Poštenje i pravednost uz vještinu jesu jedine prave vrline državnika, ako hoće da stvori što duga i stalna. Istina, sada je već uzorom politika gotovih činah; ali umjeća je u tomu staviti gotov čin tako snažuom i nesmiljenom rukom, da protivnik nikuda druguda nemože izmaknuti. Beust se rado povodi za svojim prijateljem Bismarkom; nu drugačiji su gotovi čini Bismarkovi, drugačiji Beustovi.

Da je njegova rimska politika nikakov čin, da je njom posve promašio, i više svašta spočitavalo se Beustu u delegacijah. Branio se on od prigovora; nu braneći se sve je samo potvrdio. Evo kako se branio. Promašile razprave? Prigovarate vi, koji niti nehtjedoste kakova dogovora, nego da idu napried gotovi čini. „U tom pogledu (kaže ne bez ironije) mislim, rezultati su od razpravah takovi, da netreba bolje želiti.“ Naravno, tim nije odgovoreno na pitanje: zašto se je upustilo u dogovore? Reče dalje: želje Rima jesu pravedne, nisu niti neizvedljive; ali su težko izvedljive. Zar je tim dokazao, da je radjeno pravedno? „Što se u ovakovih okolovštinah od umjerena politika smie očekivati i za čim on morade poći, jest, da ono, što je nova politička preustrojba Austrije zahtievala, bez zapreke napreduje ter stupi u život, ali ujedno da se s tim spojena kolizija s rimskom stolicom drži na uzko stegnuta, da se sve učini, što bi nju ublažilo, i da se jednom riečju ukloni zavadi i razdoru.“ Zašto je pako austrijski ministerij sa saborom tako gorio, za to on neima odgovarati. Nu bacajući krivnju sa sebe na bečki ministerij nije niti sebe obranio; jer Rim kako i vas sviet zna, da je on otac novoj Austriji. Od prigovora Greuterova sbog instrukcijah Crivellije i Meysenbugove, reče: „Nije sigurno proti nikakovoj dogmi, ako rimska stolica pusti stari ugovor, pak uzme ugovarati na novoj podlozi.“ To se razumie: pustiti stari ugovor, dok još novoga nije, to bi bilo mudro. „Na ovo stanište (da Rim sam ukine konkordat) upravo sam ja, da pravo kažem, stao u svojem osobnom svojstvu kao nekatolik, tako da je učinjen predlog praktično izvedljiv, a ostavljajući meritorno pitanje na strani. Toga pako nehtjedoše! A bilo je previdjeti, da će razprava o reviziji konkordata točku po točku ostati bez koristi, zato je trebalo odlučno reći, da se sbog toga legislativni postupak u Austriji neće obustaviti. Bilo bi dakle po mojem sudu mudrije, da se je moj glas poslušao.“ Tako govori sila a ne pravo. Za poslanike reče, ako su katolici pravi, kako i jesu, bješe jim onakove instrukcije vratiti i nepoći u Rim. Ali kad poslanici, sbilja pravi katolici i politici iz Rima javiše, da nemože biti ništa, bješe i Beustu ili dati pravednije instrukcije i uslove Rimu, ili jih odanle pozvati. Najviše je vriedan razlog, zašto se je toliko uklanjao razdoru s Rimom, a taj jest njemu drugimi riečmi: jer je on skupni ministar, a Ugarska neće da prekine s Rimom. — Napokon spočitav Greuteru da tobože neznajući dobro francezki zlo prevede glavnu jednu rieč, koju on drugačije tumači (ali ništa više nedokaže), kaže načelo, koje je njega kao ministra moralo voditi — nezavisnost države. Protestant po protestantsku! Tko će njega uputiti, da država tim negubi ni za malo slobode i nezavisnosti, ako se crkvi dade što ju ide, tekar ako je katolička. Vidi se, da je kanc. Beust i racionalista, ter o vjeri sudi, da se može i mora ravnati po gotovu činu. Katolička bi se crkva istom morala prenapraviti po nazorih Beustovih, da se s njim može mudro pogoditi ter u miru živiti.

Bijaše i u ugarskoj delegaciji govora ob ovoj rimskoj glavi crlj. knjige. Nadb. Haynald prosvjeduje proti načelim izraženim u crlj. knjizi i postupku proti Rimu, odbija od sebe onu prijatnu pohvalu u Beustovoj noti od 3. srpnja, ter ako ugarski biskupi nedodjoše u sukob sa svojom vladom, hvala budi ugarskim državnikom (i opet!); a dodju-li kada na taj tužan položaj, da će ugarski biskupi jur znati svoju dužnost ter braniti prava crkve. Szechenyi s ostalim reče, da je zlo uspio dogovor s Rimom; jer se nemari za stanište rimsko. Znamenito je, što dva odličnija člana Deakove stranke Csengery i Zsedeny prosvjedovaše proti izrekam Haynaldovim i Szechenyjevim, ter odobriše postupak vladin.

Digitized by Google

Za svakoga je diplomata Rim kušalo diplomatske njegove vrline i vještine. Beust napravi tu sjajan fiasco, kako riedko tko u povjestnici. Promašio je, veli se, jer je morao promašiti, što Rim popustiti nemože ili neće. Dobro; nu zašto toga diplomat Beust nije previdio? Zašto je trudio sebe i druge ljude u poslu, gdje se ništa opraviti nemože? „Mišljaše, da će moći predobiti volju.“ Zašto je nije predobio? „Rim nije mogao.“ Zašto Beust nije znao, da Rim nemože, i zašto je išao pogadjat se kano da bi Rim mogao? Ili zašto mu izlika ostade pusta i smiešna? „Htjede spasiti; što se je spasiti moglo.“ Što se je moglo spasiti i što spasilo? „Htjede zapriečiti, da se nerazdraže strasti.“ Zar se nerazdražiše? „Htjede Rim zastrti ružnom sjenom.“ Zar je sjena pala na Rim? „Htjede duhovnu gospodu malo zavarakati.“ Zar su prevarena ota gospoda? „Nehtjede on u obće ništa ni da poluči.“ Zašto je za ništa radio i pozor na ništa svratio?

Rim je strašnih spočitnicah poročio Austriji i ravno i okolo, i privatno i javno; nijedne mu nevidimo pobite. Nabraja razloge Beč Rimu a Rim Beču; Rim je bečke ozbiljno, dostojanstveno i točno razbio, Beč na nijedan rimski nije niti odgovorio. Jest jedno polučeno, a to da nije došlo na skrajnje. Ali nije ni to zasluga Beustova, nego je obaziranje i pomilovanje s rimske strane, na čemu se ima zahvaliti osobi sv. otca. Politika Beustova napravi fiasco! Što je tomu krivo? Pogreška za pogreškom, dvaki je korak pogreška, kano da čovjek tumara i pipa u mraku; a poglavite jesu ove. Prvo mišljaše Beust‘ da svjetovrom pritlakom bude izgnječio crkvenih dopustakah. Drugo mišljaše on, da je rimsko „Non possumus“ u stanovitih stvarih kakova fraza, krinka, u najboljem slučaju nakitica i tvrdoglavica. Treće mišljaše Beust da će nadmudriti rimsku mudrost. Četvrto mišljaše da je rimska diplomacija po prilici kakove su i druge, dok je tu velika razlika, razlika izmed načelah i stvarih. Peto mišljaše da se smie šaliti s diplomacijom, koja za ledjima neima otragušah pušakah. Na koncu i na kratko: kanc. Beust upustio se u diplomatične razprave sa silom, koje nepozna niti je nje nastojao proučiti. —

Viestnik.

Zagreb. Što jošte nejavismo, pouzdanicu uzoritomu gospodinu stožernika nadbiskupa poslaše iz svoje skupštine kotari odranski i bednjanski.

— Preuzv. g. ban sazvao je za 28. t. mj. bansku konferenciju, s kojom će se posavjetovati o reorganiciji zemaljske vlade prema novom državnom ustroju i zakonu, ter za svu samoupravu sastaviti zak. osnovu. Pozvano je vještakah i pouzdanikah svake vrsti.

— Prečastni prvostolni kapitul zagrebački izabrao je nedavna kod obnove svojih častnikah preč. gg. dekana Janka Pavlešića za ravnatelja pobožnih zakladah; topličkoga prefekta Franju Magdalenića za dekara; protokolistu Franju Huszara za prefekta topličkoga, sisačkoga prefekta Ivana Mikovića za protokolistu, a Josipa Šuškovića za prefekta sisačkoga.

— Duh. mladež nadb. sjemeništa kako svake tako i ove godine dade ljubljenomu i štovanomu svomu ravnatelju preč. g. Tomi Gajdeku prošle nedjelje u večer kano u oči goda glasbeno-deklamatornu zabavu. Posjetila ju množina prijateljah svečaru i duhovnoj omladini iz grada i sa sela, a medju njimi mnogo visoke i odlične gospode. Besjeda, pjesma, igra, sve je opravljeno s nekim oduševljenjem, a točno i dobro, ter je družtvo razdragano milinjem svaku skoro pjesmu iskalo opetovati, i posvema se zadovoljno i veselo razišlo.

— Pokle je banska stolica zabacila utok g. Franje Žužela, župnika u Rieci (križ. županiji) proti tužbovnoj odluci zagr. županijskoga sudb. stola, to je isti žup. stol bio konačnu razpravu proti g. župniku odredio za 19. t. mj., ali je na molbu obtuženikovu rok odgodjen na 13. siečnja buduće godine. Tužba glasi na zločin smetanja javnoga mira, počinjen govorom rečenim 2. ožujka t. g. u partikularnoj skupštini križevačke županije. Agr. Ztg.

— Prošloga tjedna uzpeo se po ljestvah i probio se kroz prozor u ovdašnju grčko-iztočnu crkvu do sada nepoznat zlotvor, i porobi crkvenu blagajnu, u kojoj nadje 19 for. Bezbožan zlotvor valja da nije mogao drugačije izaći van, nego se morao uzpeti u zvonik ter se sgora spustiti niz munjovod; jer je ovaj prekršen. To je u sredini grada i blizu sigurbene straže drzak i mahnit čin, nu i strahovito vješt.

Velika Kaniža. Dne 3. t. m. stupi u gradsko vieće velikokanižko ravnatelj dobarah vesprimskoga biskupa Ranoldera, i javi, da je osobito za uzgoj ženske mladeži naumio podići samostan milosrdnim sestram i u to ime opredielio svotu od 38.000, a to 20.000 za dotaciju, 10.000 za gradju samostana i 8000 za gradju samostanske učione.

Ljubljana. Dne 10. t. m. preminu u 64. godini Antun Kos, inful. stolni prepošt, glavni vikar biskupov, predsjednik konzistorija, vitez c.-k. Franje Josipa reda, poslanik u saboru kranjskom, podpredsjednik matice itd. Hvali se izvrstna njegova blagota i milost, plemenit značaj, neumorna radinost i iskreno domoljubje, ter vas narod žali za njim. Bijaše bogata roda, pak osim što je na sve strane obilato dielio za života, ostavio je oporukom svu baštinu stolnoj crkvi ljubljanskoj, a ova poglavita baštinica ima porazdieliti na druge crkve i zavode 20.000 oporučenih darovah.

Digitized by Google

— Početkom t. mj. zaiska zemaljski sud iz biskupske pisarne nekoja pisma ženitbena, pak su uz prosvjed i predana.

Olomuc. Kako „Blahověst“ javlja, dobivali bi dosele dekani (podarhidjakoni) nadbiskupije olomučke, kojim je dohodak premalen, te nemogu troškove s dekanatskimi poslovi skopčane namirivati sami, iz vjerozakonske zaklade moravske godišnju podporu od 100 for. Nu usljed dopisa ministarstva, što stiže o. g. na nadbiskupski konzistorij olomučki, neće se odsele dekanom nikakva podpora davati u to ime. — Isto tako javlja se s pouzdane strane, da se i o tom radi, kako bi se umalila podpora, što se daje sjemeništom iz vjerozakonske zaklade.

Prag. „Blahověst“ javlja presudu c. kr. vrhovnoga suda zemaljskoga, kojom se sadržaj instrukcije ordinarijata budjejovičkoga, zatim ordinarijata pražkoga glede zakona medjuvierskoga od 25. svib. 1868. po §. 65. ad b. kaz. zak. označuje zločinom javni mir bunećim. — Tude se ima razlikovati troje: zajednička pastirska poslanica episkopata českoga od 3. lipnja; — zajednička instrukcija českih biskupah u pogledu ženitbenoga zakona; — i gore spomenute instrukcije glede medjuvierskoga zakona. Glede zajedničke pastirske poslanice i zajedničke instrukcije českih biskupah izreče presudu zemaljski sud pražki kano kazneni sud 28. rujna o. g., da po sadržaju spadaju kano zločin na §. 62. — U instrukcijah pako nadbiskupa pražkoga i budjejovičkoga glede zakona medjuvierskoga nevidi zemaljski sud u svojoj presudi od 17. list. nikakva zločina, dočim je vrhovni sud zemaljski pronašao zločin. Razlozi vrhovnoga suda, što jih javlja „Blahověst“ navode se ovi: Instrukcija pražkoga ordinarijata nalaže svećenikom, neka župljanom, što neće da odustanu od mješovite ženitbe, razlože, kako uvedenim zakonom državnim neprestaje dužnost dati jamstvo, da se crkvenom dozvolom može sklopiti mješovita ženitba. Ovamo spada ugovor; nu budući da samim ugovorom nije jošte potrebito jamstvo podpuno, neka svećenici zahtievaju reverse, premda se čl. I. medjuvierkoga zakona od 25. svib. o. g. reversi izdani glavarom ili službenikom koje crkve glede vjeroizpoviedanja, u kojem bi se imala djeca odgajati i obučati, proglasuju u pravnom smislu nevaljanimi. A takovim govorom nastoji se bez dvojbe potaknuti župljane i zavesti na neposluh naprama zakonu medjuvierskomu. — Čl. 12. medjuvierskoga zakona, kaže se dalje u presudi vrhovnoga suda zemaljskoga, naredjuje, da nijedna vjerozakonska obćina nemože uzkratiti ukopa na svojem groblju sljedbeniku druge vjere. I glede ote naredbe daju se takove instrukcije, koje mogu potaknuti na neposluh i odpor. Tvrdi se naime, da inoviernici neimaju prava na groblje katoličko, a zatim žali se, što se naredbe toga zakona protežu poglavito na groblja katolička. Pak i svi drugi naputki smieraju na to, da bude odpor što veći proti zakonu medjuvierskomu. S toga označuje se sadržaj instrukcija zločinom, kojim se buni javni mir, ter se mora spis da zabrani.

Tirol. Sud iz Felkircha zaiska od briksenskoga biskupa ženitbena pisma za neku parnicu, a umah s grožnjom globe od tisuću forintih, ako se za osam danah nepredadu pisma kotarskomu sudu briksenskomu. Poslje minula roka dodje opet sudni povjerenik, a biskup odvede ga u pisarnu, gdje pred svjedoci očitova, da mu duša neda predati pisamah, već uruči povjereniku pismo na okolišni sud s izjavom, da prosvjeduje proti zagroženoj globi. Povjerenik na to ode.

Rim. Medju Rimom i Austrijom nije se po novom poslaniku ništa popravilo ni poboljšalo; pače pogoršalo se je sbog proglašenja pisamah crljene knjige. A kako je sada napeto, niti nemože biti govora o sporazumku, dokle god kanc. Beust ili nepromieni svoja načela i postupak ili dok nepusti iz ruke listnice. Poslanik je dobio jur iz Beča dopust, bilo da bude ljepša izlika opozvanja, bilo da ide doma po nove instrukcije.

Italija. Pogubljenici Monti i Tognetti još su uviek povodom za biesne demonstracije proti Rimu. Od 21 krivca u groznu činu gdje 22 čovjeka zaglaviše na miestu, a 12 težko ranjenih moradoše izvući sgnječene izpod razvalinah, odsudjeno je 10 još neuhvaćenih, a koje uhvatiše, njim je sud urečen 26. rujna i 16. list. od konzulte potvrdjen i proglašen. Tri su krivca obsudjena na 10 godinah, četiri na 20 godinah težke tamnice, dva na vjekovitu robiju na galijah, a dva Monti i Tognetti na smrt. In contumaciam obsudjen jest i poslanik talijanskoga parlamenta Cucchi, koj bijaše glavni ravnatelj urote. Pak sada eno tolike vike. U Napulju se sastala skupština urotnikah i krvnikah zasjedicah ter odlučili ubiti papu i osvetiti dvojicu pogubljenikah, a odredjena za to dva hajduka. Odluka je javljena francezkomu poslaniku od njegova konzula napuljskoga. Tognettijev brat, osim okrivljena čina ubojica, a talijanski mučenik, koj je sretno pobjegao iz Rima, u Napulju slavi slavije, a prefekt mu dade umah 200 fr. na ruku, 2 lire na dan plaće i službu na željeznici. U Vidnu (Udina) sastavila se 3. t. mj. povorka od tisućah pak zaobide gradom svirajući i fućkajući Garibaldov marš, a proklinjuć papu. Kada rulja dodje do seminara i biskupova dvora zaustavi se, ter poslje divljačkih govorah spališe uza urlikanje sliku Pia IX.! Tako je išlo i u Padovi, a i po drugih gradovih vidje se jednakih ili sličnih demonstracijah. Biti će toga u svoje vrieme i za one, kojim sada godi.

Poznanj. Konzistorij pokrajine poznanjske prosvjeduje poput evangeličkoga vrhovnoga vieća crkvenoga proti papinskoj okružnici, kojom se protestanti pozivlju, neka bi se opet sjedinili s crkvom katoličkom. Taj konzistorij, a na čelu mu predsjednik Hor, ogorčen je

Digitized by Google

i smatra za otimačinu, kojom se otima čast kralju vječnomu, kada si čovjek prisvaja čast, da je on jedini pastir, koj bi imao pasti sviet i skupljati, ili kada vidiva zajednica crkvena, kakova je rimska, preuzetno tvrdi, da izvan nje neima spasa.

Passy u Francezkoj. 13. studen. umre tude glasoviti glasbenik Rossini, pošto je primio svetotajstva. Izpovjednik došav k njemu upita ga, da-li vjeruje, što uči katolička crkva, a Rossini odgovori mu na to: „Onaj, koj je sastavio „Stabat", vjeruje."

Palestina. Javlja „Moniteur", da je velika kuba sv. groba dovršena i podpuno onako sagradjena, kako se u tom na temelju zapisnika g. 1862. složiše poslanici Francezke i Ruske i veliki vezir Ali-Paša u Carigradu. Kuba je nešto viša, nego-li prijašnja, nu isto tako krasna u razmjerih, kako u sastavu, a djelo je jednoga francezkoga graditelja i jednoga ruskoga, gg. Maussa i Eppingera. Križ milovidna lika, kako kaže „Moniteur", hoteći reći, da nije niti latinski, niti grčki, stavio se na kubu prije 15. kolovoza, a odkrio na taj dan, kao na imendan carev.

— Razne viesti. Odmah iza krimskoga rata pokloni turski sultan caru Napoleonu III. crkvu sv. Ane. — Egipatski podkralj pokloni carici Evgeniji vrt u Heliopolu, gdje majka božja s Isusom djetetom i sv. Josipom počivaše pod drvetom, komu i sada jošte stoji naraštaj. — G. Lesseps, što je osnovom i upravom svojom spojio dva mora medju sobom, popravi kod Sueza svetište, za koje se veli, da je sv. obitelj na biegu svom boravila ondje. — Kneginja de la Tour d' Auvergne odstupi francezkoj vladi crkvu, što ju sagradi na mjestu, gdje je Isus apoštole učio moliti „Otče naš." — Gospodja Nikolai pokloni franjevkam imanje svoje u Betaniji s kućom Marte i Marije. — Mjesto, što je na Gori Sionu uz blagovaonicu pod imenom kuće Marijine poznato, postade nedavno svojinom nekoga Franceza. Porad nemira i ratnih pogibeljih neće na godinu k Uzkrsu polaziti u sv. zemlju hodočastnička ekspedicija iz Austrije. Glavari austrijske hodočastničke kuće vraćaju se pravilno poslje dvie godine u zavičaj svoj; nu Fr. Hrovat, bivši župnik u Ljubljani, moli da bi i nadalje ostao, što će mu se i dozvoliti; jer se je vrlo dobro držao i silno koristio zavodu.

(*Knjižtvo.*) G. Nikola Arsenović, Vukovarac, radi već duže vremena, kako bi za bolji razvitak i napredak obrta i zanata sastavio družtvo, pak razlaže u javnih listovih svoju namisao. Prije svega naravno treba dokučiti i ondjubiti ideju, onda uza nju prionuti umom, rukom al' najvećma novcem. Svoju osnovu raztumačio je i u nedavna izdanoj knjizi s naslovom: „*Osnovne crtice za ustanov tehno-naučnoga zavoda* za viši stupanj obrazovanja srbsko-hrvatskih zanatlija od Nikole Arsenovića u Vukovaru. Zagreb. Štampa Albrechtova. Ciena 50 novč.

Poznati i po gornjih krajevih hrvatskih, koj mnogomu i našemu svećeniku dobro služi, „*Slovenski Prijatel*" u Celovcu (Klagenfurt), izlaziti će i na godinu. Nositi će na prvo i u pravo vrieme: podpuno izradjene propovjedi za sve nedjelje i svetke, pod naslovom „kratko pa dobro" okostnicu za propoviedi nedjeljne i svetkovne, propoviedi za druge crkvene gode i prigode, kršćanski nauk o sv. sakramentih, dalje oglase družtva sv. Mohara i promjene svećenstva po svih slovenskih biskupijah. Stoji na godinu 4 fr. 30 nov. za 30 nov. više od lani, jer je povećan. Tko zna sloverski (a može znati s malo pazke svaki Hrvat), plati mu se ovaj časopis liepo.

— Preporuča se „Gegenwart" (ured. Jos. Chovanetz Wien Ober-Döbling Mariengasse 24.) nezavisan, odlučno katolički list. Izlaziti će na tjedan tri puta: utorkom, četvrtkom i subotom na veliku arku. Ciena na četvrt 3 for. 50 nov.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. II. reda: gg. Ivan Belamarić, zač. kan. i ravn. norm. učionah u Šibeniku u Dalmaciji; Bartol Broilić, žup. u Smokovljanih u Dalmaciji; Antun Hvalovski, žup. u Lipovcu (varad. puk.); Mijo Očić, žup. u Kravarskom; kano čl. III. reda: gg. Makso Horvat, ljekar u Zagrebu; Ilija Okrugić, žup. u Petrovaradinu; Mijo Adamović, žup. rokovdolski; o. Jeronim Marinković, misnik reda sv. Franje u Šibeniku u Dalmaciji; Josip Matekovič, duh. pom. djak. bisk.; Janko Batušić, kapel. kravarski; iz puk. gradiške: kano čl. II. reda: gg. Marin Hemen žup. u Bogičevcih; Josip Vanjek, upravljatelj. poruč. u Novoj Kapeli; Ladislav Mikoević, nadpor. uprav. u Oriovcu; kano čl. III. reda: gg. Petar Martinović, učit.; Šime Matasović, učit.; Josip Stipetić, učit.; Toma Jožičić, podučit. svi u Novoj Gradiški; Josip Berleković, učit.; Matija Egešić, podučit. oba u Okučanih; Izak Vitas, upravlj. poruč.; Luka Ratković, štop. stražm.; Nikola Kovačević, stražm.; Gjuro Vukelić, stražm.; Luka Ivanišević, stražm. svi u Mašiću; Vaso Svraka, vodja u Kovačevcu; Petar Klikić, vodja; Josip Maričević, kapr. oba u Mali; Stjepan Marijanović, kapr. u Lupini; Stjepan Koceljević, obć. učit. u Stivici; Andrija Mikoević, obć. učit. u Novoj Kapeli; Stanko Markolović, občin. učit. u Vrbovi; Gjuro Relković, obć. učit. u Komarnici; Ilija Grgić, četnik u miru u Sibinju; Blaž Bečić, štop. stražm. u Oriovcu; Antun Kovačević, občin. učitelj u Kobašu.

Molimo uljudno zaostatak plaće i za novu naručbu i predplatu.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja

Digitized by Google

Broj 53. Tečaj XIX. U četvrtak, 31. Prosinca 1868.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nvč. na cielu, a 3 stot. 15 nvč. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svugodinu.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Obzor

Kleta talijanska urota nesnuje već sada samo proti priestolu papinu, nego radi i o životu sama starca pape. Nije urota ni zasjeda i ucjena na njegovu glavu prvi, niti morda zadnji put; nu Pio IX. preživio je mnoge jake i mladje neprijatelje svoje. Talijani t. j. ne Talijani nego na daleko i na gusto, od ministarah do lazarona, razgranane sekte karbonarske biesne; biesniti će do mala još i jače i na sama Boga i najveće mu svetinje. Pa dok tako vlada sama piri, a uzavrela je sva paklina, još se ima obraza pogadjati o kakovu modus vivendi! Onim diplomatom, koji medju Italijom i Rimom revno traže taj modum vivendi, odgovara sgodno „Munde“: „Akademija znanostih javi nedavna, da se je okanila nagovarati, neka se traži kvadratura cirkula. I politika ima svojih kvadraturah u cirkulu, a takov jest modus vivendi medju Rimom i Italijom. Medju razbojnikom i njegovom žrtvom nije moguć modus vivendi; valja prije svega vratiti plien, zatim razoružati razbojnika. Svaka druga kombinacija jest samo modus furandi.“ Pak za takovu se je politiku pisalo, da bi ju imao podupirati austrijski poslanik u Rimu. Zar je Austrija u Italiji naumila sbilja imati za nevolju družicu? Nego ako i pukne do kraja spona medju Bečom i Rimom, kako malo fali, po našem sudu Austrija će se natrag vratiti ili propasti prije, nego što s crkvom dodje na onakov položaj. I sbilja je istina, da Ruska kani s rimskom kurijom stati na prijatnije noge i sklopiti kakov ugovor. Ministar ruski Valujev dolazi marljivo k Antonellu na razgovor. Je-li do sada kakove koristi od toga razgovora, težko je pravo razabrati; jer viesti svatko vuče na svoju; nego kaže se ipak izgleda, da bi moglo doći do sporazumka i nagodbe. Poljski listovi kažu već brige i skrbi sbog toga sporazumka, a vidi se da njim nebi bio po volji. I bečke novine jadikuju: zar s okrutnom Ruskom papinska stolica da sklopi mir, a za blagu i pobožnjačku Austriju da nezna obzira ni štednje? Lude su to jadikovice. Ta crkva sa svakim jednako radi: tko hoće mir, mirovnu mu pruža ruku, makar da bijaše silnik nepravedan i stotinu zalah počinio, a s nemirnim niti uz najbolju volju nemože mirovati. Treba pamtiti, da se veliki ruski listovi malko javljaju u prilog sjedinjenju crkavah, a napredničkí list „Moskovskija Vědomosti“ sa svojim Katkovom izrikom drži uniju za vrlo vjerojatnu, samo jim pači papinska zemlja. Kad bi se sporazumjelo u drugih pitanjih prepornih, neima dvojbe, da bi politička nezavisnost crkvenoga vrhovnika, bilo u kakovu god obliku, baš u ruskoga cara našla jake zaštite. Pogovara se, da će se razpustiti i katolička sinoda petrogradska; jer pokle se s jedne strane najodrešitiji biskupi nedadu u nju, niti je priznavaju, niti se ona sama neda obraćati vladi po volji, niti s druge strane vlada pazi i mari za njezine naredbe, neima njoj obstanka.

Izpod španske revolucije diže glavu nova revolucija, kako se je n. pr. u Kadiksu republikanski ustanak morao zagušiti velikom silom oružja. — Digoše se ravno proti silničkim naredbam sadanje vojničke vlade biskupi, katolička družtva, pače iste odlične gospodje prosvjedom; nu prevratnički vodje navadno nepaze na moralnu silu i njezine prosvjede. Sva je Španija porazciepana na političke i socijalne stranke, pak se sada potajno kristališu. Kada bude sve gotovo, biti će svašta. — Stara bluna Garibaldi morade javnim pismom blagosloviti i španski revoluciju, a po staru svoju. „Sloboda vjere i sloboda za sve, piše on, to su rieči, što jih u obće navieštaju ljudi naše misli i ćudi. Nebih rad, da bi tko pod ovim

Digitized by Google

maksimom razumievao slobodu štakorah, štipavacah, gujah, zasjedicah krvnikah i svećenikah, tih — što je najgore — dušnih ubojicah.“ Jedina je u tomu razumljiva rieč „svećenik“, a onaj skot možeš useti za svakoga na svietu, tko je bio nesretan ter se zamjerio Garibaldu i njegovoj družbi. To jest: sloboda za sve, samo ne za nikoga i za ništa, što se protivi talijanskim i prevratničkim željam i težnjam! Bujnom maštom i gromovitom besjedom svojom blagoslovio je španisku revoluciju i Viktor Hugo, ali samo pod uvjet, ako Španjolci puste na slobodu robove i kmetove. Viktor Hugo pišući kićene romane o robiji i apologije za nevoljnike obogatio je sam silno; jer mu svaki od množine spisah njegovih donese na stotine tisućah franakah, a uz njega i nakladnici njegovi; ali je to najveća korist od njegova pisanja.

Istomu Napoleonu vrukaju pod nosom u njegovu poljepšanu, utvrdjenu ter liepom vojskom nakićenu Parizu. Ove je godine 2. december pokazao obilniju demonstraciju proti njegovoj cariji. O početku njegova carevanja padšemu mučeniku Alfonsu Baudinu na uspomenu i osvetu, prem je organ radikalacah „Siècle“ odgovarao svoje ljudstvo, i prem bijaše ružno vrieme, izvela je ipak rulja na tisuće brojeća na groblju demonstraciju. Vlada tim nije ništa dobila, što je sbog ote demonstracije onoliku silu pokrenula i digla viku. Ustade na noge sva policija, sva posada (oko 18 tisuć.), spremi se sva vojska u bližnjih gradovih, ako stigne zapovjed, u Pariz, kano da svi demokrati francezki jur obsjednuše Pariz. Tomu je kriv maršal Canrobert, koj rad, razvija vojnu silu, ter je i prošle godine, upravo u to doba, dao po kasarnah uzbuniti i spremiti svu posadu, samo zato, što je jedno 20 težakah počelo na gardu bacati kamenje. Pak i sama iztraga sbog Baudinove smutnje vodila se je nespretno. Odvjetnici braneći okrivljene listove govorahu na sudu razvratnih besjedah, razdražljivih jače, nego da se već čitaju po ugljevih prevratnički proglasi, a jedan mlad, Gambetta, proslavi se upravo ter dodje na tolik glas, da ga već u zakonarski sbor misle izabrati mjesto glasovitoga Berryera. Trpka je to negdje za Napoleona šala, a težko da mu prijatelji njegovi ugodiše onom revnošću.

Neima više Havina, politikom vodje demokratah francezkih, a vjerom nevjerca. Popravdaše se novine zanj, je-li se prije smrti obratio na vjeru, nu obladaše koje rekoše da nije, jer njegova stranka s užasom prosvjeduje i proti samoj pomisli. Sada poslje smrti sigurno vjeruje. Umro je i stari baron James Rotšild, to jest, ako Rotšild može umrieti. Od jednoga miliuna znade on u pol vieka nacoprati 2 tisuće miliunah. Sve je ostavio svietu, na koji je mrzio. Mazzini neće da umre. Odavna ga razglasiše mrtvim ili barem za život nesposobnim; ali on žive — gdje i kako, toga svietu netreba znati, kako niti prije nije znao.

Osobito je značajna prepirka o nevierskih školah u poslaničkoj sabornici u Berlinu. Zametnula se prepirka samo mimogred; nu pokazaše se ljuto oprečna dva tabora: kršćanski i novi poganski, a u poganskom ima množina propovjednikah i višjih crkvenih glavarah ter se dogodi, da i čovjek iz puka mora braniti vjeru napadnutu od njezina viestnika. Posred prepirke ustade ministar, ter će dokazivati, da si on škole bezvierne, svim vjeram pravedne pomisliti nemože, jer se škola u svojem bitku od množine stanovitih pitanjah vierskih nemože razstaviti. Uzmimo n. pr. svetkovine: čije ćeš svetkovati, a čije ne? hoćeš praznik dati u nedjelju ili subotu? Ili mora biti više praznikah nego školskih danah ili moraš uvrieditи čiju tu vjeru. Kako ćeš predavati obćenitu povjestnicu? Dvie su njoj stožerine za nas: Isus i reformacija, pak sada neka mudruje učitelj, koliko hoće, nikako nemože govoriti po jednu stranku pravo da po drugu i treću nebude krivo. Ili će poviest obćenita s carem Augustom morati da prestane? Nije tu samo razlika medju katoličkim i nekatoličkim, nego je razlika i medju kršćanskim i nekršćanskim, ter bi za volju nekakove izlišne pravice, morali u istinu svakomu činiti krivicu, a najviše sebi i svojoj prošlosti. Tako u Pruskoj govori zastupnik vladin; a nije njega ni stid ni strah ovako po svojoj duši govoriti, jer je pruski ministar. Pruska dakle neće bezviernih školah — neće Pruska, koja je rodila Diesterwega, otca emancipacije školske i bezvjerja u njoj. U Austriji i tako naviknuše nositi ponošene pruske haljine, pak tako i sisteme školske, koji su u Pruskoj već davna zabačeni, a pokojnoga Diesterwega ideje školske istom sada u njoj bujaju.

Austrija je nedavna primljenimi zakoni u vierskih pitanjih stupila za jak korak napried. Vrlo nam je drago zabilježiti, da se pruski Bismark i njegov susjed Beust ljube i dobro paze; jer kad netko u pruskom saboru ustade koriti Beusta i njegovu politiku, reče s ostalim Bismark, da mu je vrlo žao, što drugačije mila svojega prijatelja Beusta nemože braniti, jer neide na stvar niti je na dnevnom redu. Šteta; bio bi ga sigurno liepo umio. — S Italijom bi se austrijski diplomat rad svom silom zagrliti, a vuštio bi joj i Rim; nu Italija prpošno odgovara, da za medje ima još i s Austrijom računa. Po svoj obali Talijani na vas glas govore i pišu dosta razgovetno proti Austriji, a ova jim po svojoj navadi kroz prste progledava. U Trstu bivaju očite demonstracije, a jao si ga onomu, tko bi se odvažio pisati za Austriju, kako

Digitized by Google

nedavna plati urednik „Osa. i Tr." Listovah gadnih ima tu da je nagoba. Malo jih ipak pobra sud na red. Nego tri obsudjena urednika Viezzoli (mesarski kalfa) Levi i Ullman (nezna mo što su ova dva, ako ne kalfe, a ono doctores art. liberalium — Levi morda prof. iztočnih jezikah) utekoše nekuda. Drugčije koliko neće sam Giskra, to se ljudski osoviše na noge proti talijančadi okolišni Slovenci.

Za Dalmaciju istom se pita, čija je pravo? Nije skoro vriedno spomenka. Drugčije u Austriji ave na starom: demokrati počimlju po demokratsku, „glas puka, glas sina božjega" — djaci vuku na velenjemačku i prusku, sekte ničn kano gljive, a početnici i viestnici benavetaju, kano da pojedoše sve nore gljive, sloboda je za svakoga, samo ne za nikoga i za ništa, tko se protivi novim težnjam i željam.

Sabor ugarski razide se. Budim-Pešta začarmila kano poslje velikih svetkovinah, samo što tišinu prekida židovski kongress, pa kad i kad po koja silna deputacija, iduća pred Deaka. Težko se razstajala Deakova družina: grli se i ljubi kano otac sa sinom i brat s bratom; nu odmah opominje se, bodri i obećava. Jur se sprema na borbe oko novih izborah; Deak je stožer, oko kojega se je s nova počelo sve vrtiti. Ali se skuplja i protivni tabor: po županijah kaže se jur živa kreševa medju desničari i ljevičari. Jedna je miena liepo po Ugre minula i djelo se liepo zaglavilo. Dvie izjave vladareve pohvališe nove ustroje države s obe strane: jedna je ručno pismo na kancelara Beusta, kojim se priznaju djela njegova i on diže se na stalež grofovski, a druga priestolni govor u Budimu. Priestolni govor hvali saboru rodno djelovanje i plod, kakova od više viekovah u poviesti ugarskoj neima, a drugčije se u njem čuje sve, što obično kažu i druge priestolne besjede europejske: gotov čin, jakost, napredak i sreća s nutra, a mir s vana. Priestolna besjeda jest ustavni akt, kojim ministri kroz usta veličanstva razlažu i kite svoju politiku, pak nije baš predrzka nada niti krajne ugarske ljevice, da bi se skoro s priestola kitila politika njezina i njezinih kralju doglavnikah. Još prije dvie godine ministar predsjednik Andrassy pogadjaše se s vodjami revolucijah i njihovimi zaštitnici, a Klapka o boku pruske vojske vodjaše magjarsku legiju, pak je sada prvi kralju prvi savjetnik, a drugi s drugom od god. 1848. Veterom vojvoda narodne straže. Deak neprestano viče, da ni on nemisli još na konac. Na koncu lahko se sklope desnica i ljevica. Za crkvu jednake su obe, samo što jedna ide kako i u politici lagano, a druga bila bi naprasitija. Hvali se mudrost ugarskih državnikah. Tako je već od postanka u svietu: komu je dobro i sreća ga ponaša, zove se mudar čovjek, a komu sve ide naopako, toga drži sviet za budalu, makar i nije. Je-li ugarskih državnikah mudrost od sreće ili sreća od mudrosti: biti će još prilike da se razgovetnije pokaže. Velik deficit i drzovite novine kažu da je Ugarska stupila u stope napredniih državah i sljubila se s duhom vremena. Deficit od redovita i prekoredna računa raste, a već skupni ministar tuži se na ugarskoga, da je loš platac. Štampa gadna pomnožala se je opet za jedan list, što ga pišu peštanski židovi s naslovom „Der Floh." Pregledati će do skora Magjar, kakova mu se je uš zakotila u dolmanu. — Otvoriše mu područnu ekspediciju u Beču; nu gradski sud odsudi tu židovsku buhu na progonstvo u Peštu. Kano da poštovani purgari odsudiše raka u vodu.

Naši saborski poslanici stigoše u Peštu još za dobe, ter se nagledaše slavlja i užiše slasti, nasunčaše se na žarkoj milosti, razblažiše na prijatnu pogledu i posmjehu i uzhitiše od laskavih riečih. Quod quis per alios fecit, per se fecisse (vidisse, sentisse) censetur: svim nam je dakle moralo goditi. Još malo i nastati će vrieme ozbiljne proze.

Na iztoku se oblači. Za carigradskoga patrijarha nije Europa skoro ni znala, da je živ; ali će se evo sada i za njega znati bolje. S ponosom odbi on papinu bullu pozivnicu na sabor, a odbija i predlog sultanov glede bugarske patrijaršije. Sultan je nakan izpuniti Bugarom barem tu želju, da jim se dade svoj patriarha; ali neda carigradski, jer da se protivi crkvenomu zakonu, a promieniti zakon i organizam može samo obćeniti sabor crkveni, kamo spadaju i ruski biskupi. (To je morda mala prietnja.) Sultan će odgovoriti, da Bugarska de jure nije nikada spadala pod carigradskoga patriarha, pak će Bugarom dozvoliti, neka biraju svoga patriarhu i urede patrijaršiju. Eto dakle i na iztoku razdora medju crkvom i državom. Turska i Grčka stadoše jedna proti drugoj na ratne noge, a sile zaštitnice počeše prhati nad bojištem kano ptice zlokobnice.

K mladomu ljetu uviek se navuku oblaci; svaki put rekosmo; biti će na proljeće svašta; pak zato sada neproričemo ništa. A Bog dao ter ljepši obzor opisivali k ljetu i više krat u ljetu.

Prosvjedna nota pap. nuncija bečkoga.

(Na kancelara Beusta proti novim austrijskim zakonom od 25. svibnja 1868.)

Ovaj akt jest od množine pisamah u II. svezku crljene knjige za austrijske katolike nad sve zanimiv i važan, zato neka ga evo za uspomenu diljem.

Digitized by Google

Beč 26. svibnja 1868.

„Na očigled dogodjajah golema zamašaja, što se u ovaj par sbiše u Austriji, a tako očito vriedjaju prava crkve katoličke, vrši podpisani nadbiskup atenski, a poslanik apostolski, silnu dužnost razlažući nj. preuzvišenosti g. barunu Beustu, državnomu kancelaru i ministru vanjskih posalah nj. c. kr. apostolskoga veličanstva, pravedne žaobe sv. stolice.

Da se bezpravilnu položaju, u kojem bijaše crkva kroz tolike godine, i bezbrojnim razpram izmedju gradjanskih i duhovnih vlastih, što odatle moradoše da nastanu, učini jednom konac, bude 18. kolovoza god. 1855. ugovor sklopljen izmedju sveta stolice i vlade carske.

Taj svečan i spasonosan čin, tolika živa želja vladaru (cari Franji I.), komu se s duga izkustva i pretrpljenih nesgodah vladarski čini odlikovahu tolikom mudrosti, prodje na nasljednike mu poput ostavštine. Kobnimi ratovi opetovano prekinuta dogovaranja trajahu ne manje od pol vieka.

Oto dugo po nj. svet. Piu IX. i caru Franji Josipu sretno dovršeno dogovaranje povrati crkvi u državah nj. c. kr. apost. veličanstva pripadajuću joj slobodu, dočim se gradjanska vlast i slobodno bogoštovje ostalih kršćanskih vjeroizpoviedih nije povriedilo ni najmanje. Pače sveta je stolica, puno se uzdajući u religiozna čuvstva uzvišena vladara, koj je od početka vladanja svoga tako sjajno dokazao, koliko je plemenit i crkvi privržen, priznala mu sva moguća prava, što se slažu s potrebitom crkvi katoličkoj samoupravom.

S druge strane zadobiše kršćani helvetske i augsburžke vjeroizpoviedi carskimi patenti od 8. trav. 1861. i 23. siečnja 1866. u vjerozakonskih i školskih poslovih pravo samouprave, kakova neimaju u nijednoj državi protestantskoj, ter je sloboda, što ju od tada uživaju u Austriji, obsežnija od one, što ju konkordat zajamčuje katolikom. Iste koristi dozvoljene su nesjedinjenim Grkom. A tako ne samo što nije konkordat veledušju carevu naprama nekatoličkim mu podanikom nikakovih stavio zaprekah, već je tomu prvi uzrok bio.

Nitko se dakle nemože potužiti. Što se tiče katolikah, to su oni proniknuti najdubljom zahvalnosti naprama vladaru, koj bijaše izpunio želje vrhovne glave crkvene, svih biskupah prostranoga carstva svoga i svih dobro mislećih, ime nj. veličanstva cara Franje Josipa kao zaštitnika vjerozakona blagoslivljali, a katolici svega svieta sdružili se u tom s braćom svojom. Ako se u tom jednoglasnom i dobrovoljnom skladu čulo i neskladnih glasovah, kako to biva u svako doba, kada se oglasuje nova kakova istina, to su dopirali takovi glasovi od vjekovitih neprijateljah kršćanstva i od ljudih, što se nikada bavili nisu s religioznimi pitanji, te bi jim se nekako oprostilo neznanstvo, da nije spojeno s mnogo većom zlobnosti.

Tako bude g. 1855. konkordat sklopljen i primljen.

Danas je stanje isto; to dokazuju jednoglasne želje biskupah, svećenstva i svih katolikah, koji svoj vjerozakon poznadu i ljube, kojim je broj u Austriji hvala Bogu neizmjeran, kako to dokazuju stigavše sa svih stranah peticije radi uzdržanja konkordata. Na nekojih peticijah ima više tisućah podpisah uzprkos zaprekam, s kojimi se često susretoše podpisnici.

Što podpisani spominje ote okolnosti, sada spadajuće samo u obseg poviesti, to biva s toga, da se dokaže, kako se je konkordat sklopio na veliku duhovnu korist katolikah carstva, kojim se zajamčilo, da slobodno vrše svoj vjerozakon, a ujedno s jednoglasnom privoljom svih, kojim je stalo do religioznih interesah, kao što dalje, da konkordat nikomu nije bio na štetu.

On bi mogao dokazati, kako je bio konkordat takav, da bude na veću uslugu državi, nego-li crkvi; nu ostavlja drugim, a imenito dogodjajem, da opravdaju tu ocjenu, koju zajednički neprijatelji države i crkve s davna jur shvatiše i predobro.

Bilo tomu kako mu drago, konkordat sklopiše u podpunoj slobodi dvie vrhovne vlasti i odobriše ga u svih formah, što su potrebite, da ugovor zadobije punu svoju valjanost. Vladari, što ga podpisaše, obvezaše se, da će ga vierno sliediti, a tu svečanu dužnost preuzeše za se i svoje nasljednike: Verbo Caesareo-Regio pro Nobis atque successoribus Nostris adpromittentes, to su vlastite rieči nj. c. kr. apostolskoga veličanstva.

Sv. stolica vršila je dužnost svoju savjestno. Imala je ona pravo nadati se primjerenoj uzajamnosti, osobito od vlade, koju vas sviet visoko cieni s njezina poštenja.

Kolika dakle morade da bude bol sv. otca, kada je čuo, kako ministarsko vieće cislajtanske strane carevine nije samo dopustilo, da se komore bave zakonskimi osnovami, što se podpuno protive temeljnim ustanovam konkordata, već da jih je pače i podupiralo te sklonim se pokazalo primiti sve, što bi sliedilo odatle.

Kada bi se razlozi, što se na obranu tih zakonah navode, ikada u svietu većim dielom priznali valjanimi, to nebi tada više bilo moguće sklapati nagodbah i ugovorah, ter bi se sviet morao odreći svake misli o pravu i pravici.

Pozivlju se na nuždu! Nu nužda, o kojoj se radi, gola je mudrolija, koju mogaše previdjeti i najkratkovidnije oko. U ostalom: „Bolje je sve vrsti nužde podnieti, nego-li jednu jeditu nepravdu počiniti“ (sv. Augustin), a takova jest, kada se krši zadana rieč.

Pozivlju se na primjerenost prema vieku! To znači samovolju učiniti načelom i slučajnomu duvanju svih vjetrovah izručiti vršitbu najsvetijih i najmanje povredivih dužnostih.

Pozivlju se na promjene, što nastadoše u carevini! To bi značilo uništiti svaki ugovor ter dopustiti jednoj ugovorivšoj stranci, da ga vriedja, kako joj se svidi.

Digitized by Google

To pozivanje u ostalom tako je neumjestno, te se nije čulo radi ukinuća nijednoga ugovora, osim ovoga sa sv. stolicom, premda je Austrija prije spomenutih promjenah sklopila mnogobrojne ugovore s drugimi. Sbirka ugovorah, što jih je Austrija sklopila s vanjskimi vladami (od god. 1849. do god. 1856.) ima više svezakah; može se upitati Austrija, zašto se je usljed zadnjih u carevini nastavših promjenah tim mnogobrojnim ugovorom ostavila podpuna valjanost, dočim se nevaljanim proglašuje jedino ugovor, što ga je car sklopio s glavom crkve?

Ustavne promjene ote ostaviše punim pravom ne samo svim medjunarodnim ugovorom, nego i previšnjim patentom, što bijahu dani svim podanikom carevine nekatolikom, obveznu silu, premda su oni timi patenti zadobili veću samoupravu, nego-li je ona, što je katolikom zajamčena po konkordatu. Kako je to da „zadnje političke promjene u carevini“ nedirnuše niti u jednu dužnost naprama podložnikom drugih vjerozakonah, dok se još važnije naprama katolikom preuzete dužnosti vriedjaju bez obzira.

Misleći krivnju takova postupanja umaliti, prisiljeni su ljudi služiti se dokazivanjem, koje podpisani mora samo žaliti. Navodi se za primjer više takovih državah, što takodjer ukinuše konkordate, sklopljene sa sv. stolicom. To je čudnovat način opravdavanja, ter bi bilo veoma pogubno vlade i narode opominjati na oto.

Povriedjeno je bez dvojbe više konkordatah, kao što i velik broj drugih ugovorah; ali koji su tomu krivi, pogazivši poštenje i narodno pravo, odgovorni su takodjer pred Bogom i ljudmi; nu nikada neće vlada navodeći takove primjere opravdati moći svoje ponašanje. Neima čina, bio on koliko mu drago kazne vriedan, da se nebi mogao opravdati, kada bi dovoljno bilo samo navesti prijašnjih takovih slučajevah.

Suvišno je iztaknuti netočnost, što obstoji u navedenoj tvrdnji „da se i od katoličkih državah, što sklopiše konkordate, njih nijedna nije držala strogo“; kao što takodjer, da se u broju tih državah vlade badenska i virtemberžka, bez dvojbe proti njihovoj volji, nazivlju katoličkimi.

Ako u sadanjih okolnostih, što su od velika zamašaja za Austriju, povjestni dogodjaji štogod vriede u očijuh vlade carske, a ono neka bi se ozbiljno uvažilo držanje većine vladah, koje u trenutkih bludnje i smetnje iznevjerivši se dužnostim naprama sv. stolici, nu izza toga osjetivši nesgode i gorke posljedice iskreno nastojahu, da se opet pomire s crkvom i zlu doskoče, što ga navukoše na svoju zemlju. To je poviedka, što traje osamnaest stoljećah, a nauk, što sliedi odatle, neka bi služio na to, da se zakonom vječne pravde naprama strastim i prevrtljivim zahtjevom trenutka osjegura slavje.

U ostalom nije se konkordat nikada smatrao nepromjenljivim; nu za slučaj, kada bi se promjene činile nuždnimi, propisao je on sam način, kako bi se imalo u tom postupati. Taj način bijaše prijateljsko sporazumljenje izmedju obie visoke ugovorivše stranke: „Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Majestas Caesarea invicem conferent ad rem amice componendam.“ (čl. XXXV.)

Podpisani znade dobro, da ima jedan način razpravljati poslove s papinskom vladom, a taj jest, da se unapred odluči o prepornih pitanjih, neka bi se tako prisilila sv. stolica, da prizna dovršene čine; nu on znade isto tako dobro i to, kada se preuzete dužnosti vriedjaju tako lahkoumno, da se nečeka dugo na dogodjaje, koji svemu svietu dokazuju, da oti čini nisu s toga većma dopušteni, što su dovršeni, pak da se pogubne posljedice vazda obaraju na one, što narodom daju tako žalostnih primjerah.

U ostalom su čini, proti kojim sv. stolica mora da se podigne, upravo takovi, da nevriedjaju samo konkordata, već se opiru temeljnim istinam vjerozakona i najsvetijim zakonom crkvenim.

Evo tih zakonah: 1. zakon ženitbeni, 2. školski, 3. tako zvani medjuvierski.

Zahtievati, da se pitanja ženitbena podvrgnu zakonodavstvu i sudbenosti državnoj ter ženitba da se sekularizuje; svetotajstvo crkveno sniziti, da bude cigli ugovor gradjanski: to znači, ime božje izrinuti iz najvažnijega čina u životu i napasti na savjesti. Novo oto protukršćansko zakonodavstvo uzajmljeno je od zemlje, koja ga zadobi u najkrvavije doba svoje poviesti, ter joj i bijaše vazda jedna od najvećih nesrećah.

Ženitba božanskim utemeljiteljem kršćanstva podignuta na svetotajstvo poglavito je čin vjerozakonski, koj s toga spada u područje crkve, ter ga se crkva nikada neće odreći. Crkva, koja se nipošto nepača u gradjanske posljedice ugovora ženitbenoga, ima pravo na podpunu nezavisnost, kada vrši sudbenost vjerozakonsku. Ona će dakle do vieka odbijati ono načelo, kano nauk sebi protivan, koj je proniknuo sve ustanove novoga zakona ženitbenoga: „Država nemože se u pitanjih ženitbenih odreći svoga prava na zakonodavstvo i sudbenost.“

Tim se načelom nevriedja samo konkordat, već se snizuje svetotajstvo ženitbe ter se napada na zakone božje i crkvene.

Zakonom glede školah krši se konkordat dalje i vrlo težko. Neukloniva će tomu posljedica biti, da će se ovlašteno i potrebito djelovanje svećenika u školi slabiti i bezuspješnim ili nemogućim učiniti njegovo poslovanje.

Svećenstvu pripada naučati vjerozakon i ćudoredbu, a to usljed prava božjega; priečiti ga u tom, da nemože uspješno vršiti svoju dužnost, nije drugo, van dirati u najsvetija i najvažnija prava crkve, pak zatim u prava svih onih, kojim je dužnost, slušati nauke njezine, t. j. u prava svih katolikah.

Osvojiti sasma omladinu katoličku, a službeniku vjerozakona zanijekati pravo, da nadzire škole, znači

Digitized by Google

činiti mu svetu službu bezuspješnom i počam od najnježnije dobe savjesti silovati pod jaram strašila, što je najveće u naše doba, pod jaram vjerozakonskoga nehajstva.

Više članakah konkordata biskupom podpuno priznaju pravedno uplivanje na javnu gojitbu; svi ti članci označeni su kano takovi, što se imadu ukinuti ili promieniti, ter se tako prava crkve, kano zakonita, nezavisna, poslove svoje slobodno redećega družtva preziru nasma.

Ako ima u svietu koji sbor ili družtvo što svoja prava ima na temelju božje uredbe, a ono je doista crkva; biskupi neimaju istom čekati na dozvolu vlasti svjetovne, da slobodno uče vjeru u svojih biskupijah; u ime božje te u ime crkve vrše oni otu dužnost.

Zakonom, što ga zovu medjuvierskim, dopunjavaju se gore spomenuti zakoni ter se njim i opet svakojako napada na prava crkve.

Čl. I. navodi ustanovah, što se tiču vjere, kojoj bi imala pripadati djeca, a ti zakoni protive se crkvi i propisom konkordata.

Čl. II. razpravlja pitanje o grobljih, ter kako je sastavljen, vriedja sviest katoličku, dočim bijaše tako lahko sporazumjeti se s crkvom i njezina prava u sklad dovesti s obziri, što patre drugim vjeroizpoviedim.

Čl. III. ukida starije propise tičuće se vanjskoga svetkovanja nedjelje, pak biva povodom nesvetkovanju blagdanah, ter na žalostan način raste ta sablazan.

Sve su te ustanove u savezu sa sustavom, i odveć poznatim s protukatoličkih težnjah, ter nije potrebito dalje ga označivati.

Ote ustanove primljene su većinom državnoga vieća uzprkos jednoglasnim prosvjedom biskupah i onih članovah obijuh komorah, što poznaju svoj vjerozakon ter ugovore drže za svete i nepovredljive.

Danas zadobiše svi članci, što se spominju u ovom spisu, potvrdu vladarovu ter postadoše zakoni.

Naprama činom tolika zamašaja nepreostaje zastupniku sv. stolice drugo, van svečano prosvjedovati:

1. Proti povredi ugovora, koj je sklopljen s dvie strane, slobodno, tvrdom vjerom i polag svih formah, što ga čine za obje ugovarajuće stranke obveznim i nepovredivim;

2. Prosvjeduje dalje proti mnogobrojnim ustanovam novih zakonah o ženitbi, školi i medjuvierskih odnošajih, kojimi se napada na prava sv. otca, kano vrhovne glave crkve katoličke ter vriedja pravo božje i crkveno.

Zadovoljiv toj mučnoj dužnosti svjedoči podpisani, da za sve ote čine sv. stolica nemože nipošto da bude odgovorna, koja nije proti nijednoj dužnosti svojoj pogriešila niti išta propustila, da se probudi sviest onih, što su imali o svih tih čih činih odlučiti.

Vlestnik.

Zagreb. Sv. otac papa imenovao je i proglasio u tajnom konzistoriju od 21. prosinca za biskupsku stolicu kalidonsku in part. infidelium — u Etoliji u Grčkoj, a za pomoć kardinalu nadbiskupu zagrebačkomu Luku Petrovića, svećenika biskupije senjske i modruške, tajnoga komornika sv. otca pape, sada prodirektora a prvlje rektora i profesora nadbiskupskoga seminara u Zagrebu, kanonika prvostolnoga zagreb. kapitula, opata bl. dj. Marije Ildanske, arhidjakona, doktora bogoslovja itd.

— Nj. c. i kr. ap. veličanstvo dostojalo je vis. odlukom 12. pros. kanonika sbor. kapitula u Trogiru i biskupskoga provikara Franju Mazzanovića, imenovati arhipresbiterom istoga kapitula; zatim visokom odlukom od 13. pros. t. g. imenovati: poč. kanonika, profesora bogoslovnoga i ravnatelja središnjega sjemeništa Grgura Rajčevića pravim kanonikom prvost. kapitula zadarskoga, zatim profesora bogoslovnoga u sred. sjemeništu Ivana Brčića i dekana župnika rosančkoga Ivana Vidova za počastne kanonike istoga prvostolnoga kapitula.

— Dne 27. t. mj. preminu poslje duge bolesti na srcu i plućima preč. Dragutin David. Rodjen bi 17. stud. 1811. redjen 1834., a vas svoj svećenički vlek preživio je kano župnik u rodnom svojem gradu Križevcu, dok je g. 1864. bio imenovan kanonikom prvost. kapitula. Bijaše to muž blage i veselé ćudi, s kim se je znanac rado sastao, u nuždi pouzdano pred njega stajao i na konak mu se sigurno navraćao, pošten značaj, prijatelj iskren i zaufan, domoljub odlučan, svećenik točan. Bog mu dušu pomilovao.

— Na božić služio je u prvostolnoj crkvi svečanu pontifikalnu misu presv. g. biskup velepredstavnik Ivan Kralj; a uzoriti g. stožernik nadbiskup pribivaše sv. misi na svojem oratoriju u crkvi.

— Na božić u večer čekaše po navadi velika dvorana u nadbiskupskom dvoru nakićena i razsvietljena na malenu četu, da jurišem udari na pune stolove darovah i tri golema božićnjaka, što pripravi gospojinsko družtvo za pjestovanje sirotčadi. Tko je i drugčije još želio vidjeti djetinje radosti, pobrinu se za vremena za ulaz i za mjestanca u dvorani. Sastalo se odličnih licah obojega spola družtvu zaštitnikah, prijateljah i darovnikah, omnibusi s barjakom na čelu puni puncati jure od pjestovališta u samostanu kroz Ilicu i Jelačićev trg, pjevajući družba na njih pjesme. Tko se prije nije sam sjetio, morade sada znaličan saznati, da i za to družtvo ima večeras negdje veselja. Poredala se četa oko pliena: milota je gledati ali je težka muka uzpregnuti se. Došao kardinal, o kojem često čuju liepih pripoviedakah a i samoga često vidiše i oko njega često poskočise, došla banica sa svojom svitom, koju od lane dobro zapamtiše, govornici se ohrabriše i reče djevoj-

Digitized by Google

čica kardinału a dječačić banici besjedu slave i hvale, odpjevaše dvie pjesmice, još i kanonik pobočnik reče na srce velikim gledaocem prigodnu besjedu, ter je tako došlo do pravoga. Svietla banica s barunicami kćermi svojimi prihvati podavati djeci darove, kako milosrdnice bješe poredale i zabilježile, a nadareno je odjećom i obućom pak i drugimi to potrebštinami to igračkami 80 djece. Na božičnjake pako išlo se na juriš, to se razumie, i opet pod zapoviedju i upravom č. sestarah milosrdnicah.

— Uzoriti gospodin oblegao je jučer s groznice ter nemože danas primati sborovah za čestitku.

— Medju 53 imena pozvanikah u banskoj konferenciji štijemo 7 svećenikah, i to: presv. g. biskup karlovački (gr. izt. crkve) Lukijan Nikolajević i presv. g. dor. Luka Petrović, preč. gg. kanonici zagreb. kapitula Franjo Husar i Stjepan Vuković i čazmanski dor. Stjepan Ilijašević, zatim gg. izvjestitelj kod namjest. vieća Adolf Veber i župnik senjske bisk. Maršanić.

— G. Mato Zvrhek, upravljatelj župe u gornjem Križovljanu kod sv. Barbare postao je tu župnikom.

— Medju 24 učenika, što dobiše lovoriku doktorije iz bogoslovja na rimskom kolegiju, jest i g. Antun Budinić, rodom iz Velikoga Lošinja, a gojenac u zavodu kod sv. Jeronima u Rimu. Doznasmo još iz privatna pisama, da je sbora sv. Jeronima blagajnik neki Filip Galantini protepao preko 1500 škudah rimskih, a i drugčije tuži se pisac, da naše blago sv. Jeronima sve jače preotimlje tudjica talijanska ruka, i ako nebude skora pomoći, ovako mora propasti za nas.

Rim. Priprave za obćeniti sabor. Priprave su za vatikanski sabor onakve po prilici, kakve bijahu za sabor tridentski, s tom ipak razlikom, što se predmeti viećanja prije pretresuju i potanje. Biskupi poslaše jur odgovore svoje na pitanje, što ga je na nje upravio stožernik Caterini. Ti se odgovori izpituju sada pomnjivo i sravnjuju s izrekami sv. pisma, naukom sv. otacah i predajami crkve. Posljedak ote radnje opet će se predložiti biskupom, neka oni i opet razsude, pak zatim sud svoj konačno izreknu. Priredbe i predradnje za budući sabor izručene su sredjšnjemu odboru, u kom ima šest stožernikah, od kojih je svaki ujedno predsjednik posebna odbora, a pridodani su jim savjetnici. Zadatak je tomu središnjemu odboru priposlane od biskupah svega svieta zahtjeve i razjašnjenja razrediti i predati dotičnim odborom, a zatim jih ujedno s odlukami odborskimi opet preuzeti i razsuditi, ter tada sve predmete viećanja, što se imadu predložiti saboru, predati samomu papi. Članovi su središnjega odbora ovi: stožernici Bilo, Reisach, Caterini, Bizzari, Barnabo, Panebianco, msgr. Gianelli, nadbiskup „in partibus", tajnik. Savjetnici središnjega odbora jesu msgr. Tizzani, nadbiskup, Angelini, Talbot de Malahide. P. Melch. Galeotti, profesor, P. Sanguinetti, S. J.

I. Odbor za predmete dogmatične, pod predsjed. stožer. Bilio. Savjetnici: msgr. Cardoni, nadbiskup, P. Spada dominikanac magist. apost. palat. P. Ferrari, dominikanac, član sv. offic. P. Perrone S. J. msgr. Schwetz (iz Beča) P. Bonfilio Mura, rektor sveučilišta „Sapienza." P. Adragna, savjet. s. offic. abbé Jacquement iz Remeša. Abbé Gay iz Potiersa. P. Martinelli, Jos. Pecci, prof. na „Sapien." P. Franzelin, S. J. prof. na koleg. rim. P. Schrader, S. J. (iz Beča). Santori, prof. dogm. Petacci, prof. filozof. Hettinger prof. iz Würzburga. Camillo Santori, tajnik odbora.

II. Odbor za političko-religiozne predmete, pod predsjed. stožer. Reisacha. Savjetnici: msgr. Marini, namjestni tajnik sbora za crkvene poslove. Papardo, biskup sinopski. Bartolini, tajnik sbora za obrede. Jacobini, tajnik za crkve na iztoku. Ferrari, podtaj. sbora za crkv. poslove. Nazzi, Gizzi, P. Guardi. Kanonik Kovacs iz Kaloče. Kan. Molitor iz Špire. Chesnel, gener. vikar u Quimperu. Trinchieri, minutante taj. za crkv. poslove. Matera, tajnik odbora.

III. Odbor za crkvenu disciplinu, pod predsjed. stožer. Caterini. Savjetnici: Gianelli, nadb. sardski, taj. sbora concilii. Sieconi, taj. propagande. Nina, prisjed. sv. offic. Jacobini, taj. propagande za crkvu na iztoku. Angellini, kan. kod. sv. Petra. Mobili. P. Tarquini, S. J. Angelis, prof. crkv. prava na „Sapien." Jacobini. Lucidi, podtaj. sbora concilii. Hergenröther, prof. iz Würzburga. Feye, prof. na kat. sveučil. u Lövenu. Jacobini, tajnik odbora.

IV. Odbor u poslovih redovničkih pod predsjed. stožer. Bizzari. Savjetnici: msgr. Marini, bisk. orvietski, msgr. Svegliati, tajnik sbora za biskupe i redovničtvo. Trombetta, podtaj. P. Capelli, barnabovac. P. Bianchi, dominikanac. P. Cipressa, minorit. P. Nikola Cretoni, Augustinac. Stoppani, tajnik odbora.

V. Odbor za iztočne poslove pod predsjed. stožer. Barnabo. Savjetnici: msgr. Simeoni, taj. propag. msgr. Jacobini, taj. propag. za iztočne poslove. P. Ballig, P. Verselloni, P. Theiner, P. Valerga, David Tito, kanonik Roncetti, J. Piazza, abb. Fr. Rossi, msgr. Cretoni, arhihivar propag. i tajnik odbora.

VI. Odbor za obrede. Taj odbor jošte nije sasma ustrojen. Predsjednik mu je stožer. Patrizi.

Valja takodjer znati, da su na viećanje u tih odborih pozvani strukovnjaci iz raznih zemaljah. Od njemačkih učenjakah osim jur navedenih, koliko se znade dosele, pozvani su i odputovaše većinom ovi: Opat Haneberg iz Monakova, Alzog iz Freiburga, Hefele iz Tubingah, Moufang iz Moguncije, Giese iz Monastera, Dieringer iz Bonna, Heuser iz Kolonije. Od svih je najvažniji odbor za predmete dogmatične. Nu nijedan može biti neprivlači javnu pozornost toliko koliko odbor pod predsjedničtvom stožernika Reisacha, što se bavi s odnošaji crkve katoličke naprama vladam svjetovnim i družtvu gradjanskomu u obće.

Digitized by Google

Japan. U novije doba stadoše opet progoniti kršćane i zatirati vjeru kršćansku. Japanske novine od 21. kolov. o. g. javljaju dvie odluke državne, kojima se zapovieda progonstvo. 1) Budući da je ružni vjerozakon kršćanski strogo zabranjen, to je svakomu dužnost dotičnoj vlasti naznačiti sve osobe, koje bi mu se činile sumljive; za oto imat će se nagraditi. 2) Premda je vlada u Bankfu sljedbu kršćansku jur prije više stoljećah vrlo žestoko progonila, to se ipak nije zatrla sasma. Budući indi da se broj učenikah vjere kršćanske u novije doba znatno množi u selu Urakami kod Nangazakia, a ono je vrhovna vlast izza zrele razsude naredila, da se kršćani po sljedećih pravilih imadu držati u zaptu. Pravila su evo ova: Uzapćeni kršćani nesmiedu obćiti s drugimi ljudmi, dok se neopamete, Raditi imadu na polju, pak u zlatnih i ugljevitih rudah, a prebivati samo u gorah ili šumah! Daimiosi imadu uzapćene kršćane primiti u Ozaki i uz vojničku pratnju dopremiti na razna mjesta, kamo su opredieljeni. — Dosele odvedoše 4100 kršćanah u 34 razna kotara.

* Prema novoj osnovi za ustroj vojnoga svećenstva ima se sva austrijsko-ugarska monarhija, osim krajine, razdieliti u 17 vojnih kotarah, suglasno sa 17 glavnih i vojnih zapovjedničtvah. U svakom kotaru ima se namjestiti jedan vojni župnik sa stanovitim brojem vojnih upravljateljah i pomoćnikah. I evangelički posadni propovjednici imadu se takodjer baviti s dušnom pastvom. Vojno svećenstvo u vrieme mira sačinjavat će: a) jedan apostolski vojni namjestnik; b) 2 konsist. tajnika; c) 17 vojnih župnikah; d) 40 vojnih upravljateljah; e) 58 vojnih kapelanah; f) 15 duhovnih profesorah; g) 8 evangeličkih posadnih propovjednikah; ukupno 141 voj. svećen. Polovica vojnih upravljateljah i kapelanah biti će u višem razredu glede plaće. Vojni šematizam od g. 1868. navodi: 8 viših svećenikah, od vojnoga superiora na uzgor; 20 vojnih kapel. I. razr.; 80 voj. kap. II. razr.; 98 voj. kap. III. razr.; 15 duh. profesorah; 8 evang. posad. propovj. u 3 razreda; ukupno 229 voj. sveć. Po novom ustroju biti će za 88 sveć. manje.

(*Knjižtvo.*) „Dragoljub“ neće već izlaziti, nego će mjesto njega o skrbi i trošku „Matice“ izlaziti pod odgovornim uredjivanjem Deželićevim veći list „Vienac.“ Stojati će za Zagreb 6 a poštom 7 f. na godinu. Novci se šalju na akad. knjižaru Županovu (Albrecht i Fiedler).

Dopisnica urednička.

Velečastnomu svećenstvu kotarah: zelinskoga, koprivničkoga i jastrebarskoga srdačna hvala na prijateljskom spomenku i veledušnu priznanju, a hvala i pojedincem prijateljem od druguda.

O. B. H. u Il. Pravo je što vam nemože trpiti srce gledajući štu porabu u svetinji, ter naumiste iznieti na vidjelo ne toliko da se vide mahne, koliko da se razbistri pravilo i nanj ponuka. Ali ipak neznadosmo pravo što da napravimo od vašega dopisa? Prosite, neka zaprosimo presv. g. biskupa i zagrebač. kapitula štioca Kristianovića, da on odgovori na pitanja tičuća se slih porabah po Vas opaženih, pak da jih tada mi objavimo. Na nekoja ćna i mnoga druga pitanja čitaju se razgovetni odgovori u svakom zagrebačkom direktoriju; jer naš meštar obrednik marljivo pita i odgovara, ter duhovnici u obsegu njegova direktorija mogu čitati i moralo bi jim udariti u oči. Nego i bez toga na sva može svatko naći odgovor u knjizi pastirici, liturgici, rimskih i biskupijskih obrednicah itd. Ima zakučastih pitanjah, za koja se uprašaju vještaci tija do sborovah u Rimu i do odlukah papinskih; nu Vaša nisu takova — sam si na aje dobro odgovoriste. Nije dakle neznanje, nego nemarnost, a proti toj su drugi putevi.

25. kolovoza!! Prosite se, da što prije pošaljete obećane fotografije za album. Drago bi bilo, kad bi poslali svoje u 24 komada i oni drugovi, koji nedodjoše na sastanak. Do sada je poslano vrlo malo!

— G. E. T. de V. Bilo je plaćeno; ostaje vam dakle preko sve godine nastajuće još za 1870. 3 for. 70 novč. ako drugamo neodredite.

— G. Stud. u Kanf. Nije poslao nitko ništa! namireno je dakle samo za 1868.

— Novac poslani nam da ga predamo za „Dragoljuba“ predati ćemo za „Vienac“, ako tomu nije prigovora.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano čl. III. reda: gg. Antun Krišković, župn. u Gračacu; Ivan Pilepić, župn. u Lovincu; Dane Tiljak, nadporuč. u Perušiću pukov. otoč.; Josip Zmara, podučit. u Drenovcih pukov. brod.; iz pukov. banske I. kano čl. III. reda: gg. Robert Maquić, pukovnik; Gjuro Lombarević, kapetan; Mihovil Dević, vod. zemljiš.; Jandro Bielić, štop. stražm.; Špiro Jović, sin čast. svi u Glini; Julij Gross, uprav. nadporučnik; Janko Mikloušić, župnik; Trifun Vurdelja, trgovac, sva tri u Topuskom; Nikola Markiš, poruč. u Starom Selu; Ivan Kahlić, šum.; Matija Janjanin, lugar, oba u Perni; Franjo Domac, poruč. u Maji; Ivan Pinter, nadporuč.; Ladislav Herchenreder, podlieč. oba u Klasniću; Lazo Tintor, učit. u Žirovcu; obć. učiona stankovačka; Vaso Martić, poruč. u Stankovcu; Ludovik Detoni, župn. u Jamah; Stjepan Horvat, župn., Mihovil Kaurić, učitelj oba u Bučici; Mihovil Perković, kapetan; Josip Poljak, nadporuč.; Gjuro Trešćec, uprav. poruč.; Nikola Klarić, učit.; Petar Prašnjak, podučit.; Luka Dražetić, štopski stražm.; Martin Tonković, kapral, svi u Gori; iz puk. banske II. kano čl. III. reda: gg. Antun Butković, kapetan; Peregrin Mlinarić, uprav. nadporuč.; Šimun Knežević, poručnik; Mijo Šipoš, učit.; Franjo Peičić, učit.; iz voj. obć. Kostajnice kano čl. III. reda: g. Matija Kolak, podučitelj.

Molimo uljudno zaostatak plaće i za novu naručbu i predplatu — pošt.. naputnicom.

Urednik Šimun Balenović. Narodna tiskarna Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google